Anul IX
nr. 411
12-18 ianuarie 2001
20 pagini 4000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

HYDE PARK

(8 ani trecut-au ca show-uri lungi pe șesuri...)

„Rîd minunat împreună cu tine. Iată șansa unică."

RENÉ CHAR – „LETTERA AMOROSA"

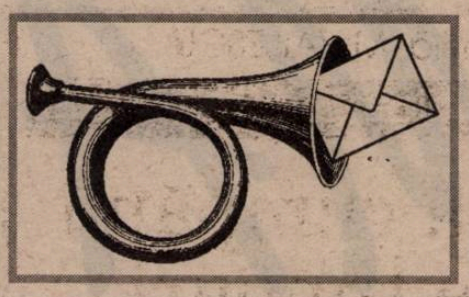

Fără te(a)mă

Natură moartă cu viitor

Să zicem că ai intrat de curînd în „viaţă". Firește, mai ai nedumiriri desuete, încă îţi mai pui întrebări despre existenţă, despre adevăr, despre sens. „Sensul"... În curînd nu va mai fi vorba despre el. În curînd va fi vorba despre o slujbă, despre doi copii, despre plata chiriei, despre lanţuri. Vei intra în „sistemul social", acolo unde vieţile, considerate în *număr*, devin interşanjabile, acolo unde nu mai are sens întrebarea cu privire la sens.

Întrebăm în van despre semnele timpului. Un tînăr ia calea munţilor, se închide pe viaţă într-o mănăstire şi se roagă fără încetare. Ce speră să afle? Un altul se închide într-o profesiune oarecare, se închide ca într-o temniţă bine ferecată şi aruncă cheia, pentru a nu fi nevoit să cunoască gustul libertăţii şi să dorească s-o recupereze. Îmbătrîneşte în profesia lui şi, la sfîrşitul vieţii, elogiat, împlinit, se întreabă prosteşte cum ar fi fost dacă ar fi fost liber. Un altul se zideşte în familie, în absolutul domestic, în destinul odraslelor şi în conversaţia lunară cu administratorul. Ratat, deci *come il faut* după canonul mulţimii, nu se poate împiedica să se întrebe la sfîrşit, mereu la sfîrşit, de ce şi-a pus singur lanţuri şi la ce Dumnezeu or fi slujit toate astea. „Societatea", căreia i-a închinat toată existenţa lui de sclav, nu răspunde niciodată, e tăcută ca un sfinx blazat şi adesea reuşeşte chiar să simuleze, în muţenia ei, nu ştiu ce aer de înţelepciune.

„Tineri" – e un fel de a vorbi, fiindcă nu există decît două „vîrste": vîrsta la care mai ai întrebări şi vîrsta la care nu mai ai decît răspunsuri. Se întîmplă că tinerii, fără vreun merit, prin fatalitate biologică, aparţin acestei prime vîrste. Mulţi o vor părăsi curînd şi pentru totdeauna, renunţînd la interogaţiile păguboase, în favoarea celor mai palpabile şi mai rutiniere certitudini. Pe ei îi vom vedea străbătînd cu pas sigur aleile şi bulevardele, atenţi la proximitatea şi forfota semenilor. Ceilalţi, dimpotrivă, se vor poticni la fiecare pas, se vor izbi de aceşti semeni, adesea vor încurca aleile, trotuarele şi circulaţia, preocupaţi cum sînt să privească undeva *foarte departe*, cu ochii ţintă la nu ştiu ce *turn* misterios pe care par a-l zări numai ei în depărtare. Primii au inventat complicatele semne de circulaţie şi semafoarele, ceilalţi aleargă să prindă linia orizontului. Primii edifică statele, comunităţile, le administrează şi le sporesc economia, ceilalţi clădesc din fum de ţigară complicate edificii, fără fundaţie şi piatră unghiulară, pe care le numesc „idei", şi le risipesc cu generozitate în faţa oricui stă să-i asculte, înainte de a se retrage, pentru a nu mai încurca lucrurile şi circulaţia, şi a-şi da sufletul în modeste mansarde cu igrasie şi mobilă de brad. Aceştia din urmă par mai degrabă *fiinţe;* primii – funcţionari ai existenţei.

Pe chipurile predecesorilor noştri citeşti certitudinea absolută. Ei nu ne pot mărturisi (nouă, „moştenitorilor naturali" ai veacului XXI) că de fapt habar nu au. Ei pot doar să deschidă marea Carte a propriilor lor predecesori şi să ne citească de acolo, oftînd, aceleaşi capitole prăfuite, aceleaşi paragrafe. Puterea, Societatea, Statul, Poliţia, Tradiţia, Cultura, Morala, Religia şi Savanţii (purtătorii de *savoir être)* scot astfel la lecţie generaţie după generaţie; foarte docile mase de cititori învaţă să suporte – şi apoi adoră – miasmele cadavrelor de adevăr. Într-un secol al *postumităţilor* de tot felul, al reconsiderărilor şi relativizărilor *a posteriori*, „postmodern" şi „postistoric" la culme, ce valoare vor mai avea aceste biete file ale vechii Cărţi? Fiindcă după aceste file îngălbenite ni se cere încă să trăim, după aceste false certitudini şi norme pe care noul secol nu va ezita, „deconstruindu-le", să le arunce la coş.

Dar să circumscriem istoric şi geografic. Se dă o ţară: România. Inteligenţia reprezintă, într-o ţară, *dimensiunea reflexivităţii* ei. Ei bine, imaginaţi-vă că un tînăr ar adresa acum întrebarea simplă: „De ce trebuie să rămînem în România?" Probabil i se va răspunde că ţara va progresa şi că, oricum, nu are sens să pleci cîtă vreme, în curînd, om fi cu toţii cetăţeni europeni, într-o Europă unită şi prosperă. „Dar dacă tot vom fi europeni cu toţii, de ce ar fi mai important să fii român mai degrabă decît, să zicem, francez?" Dacă în două-trei sute de ani oricum vom fi cu toţii o fericită şi prosperă populaţie europeană din Carpaţi, cîndva numită „români", dacă această evoluţie este de dorit şi inevitabilă, cum să mai stîrnească vechile repere altceva decît un foarte legitim şi amar hohot de rîs? – întrebare din rastelul evidenţei, care blochează penibil certitudinile şi tot discursul inteligenţiei române de azi. Inteligenţia, care pe vremuri mai putea juca un rol (prin invocarea reperelor elitare de supravieţuire) e cumplit de defazată astăzi, nu mai are răspunsuri la nimic: aceleaşi refrene – perfect incongruente cu noua realitate –, aceeaşi flaşnetă tristă. Orice tînăr ştie că nu mai are *cui* să pună întrebările, că în urma lui nu era, de fapt, decît gesticulaţia neantului. Observaţi că tinerii trăiesc într-o singurătate intens populată, în care nu rezistă decît cinismul sau obnubilarea. E poate singura generaţie, cea post '89, care nu mai dispune de repere ideatice sau individuale, care nu mai are „mentori", care s-a pomenit absolut *singură* la capătul unui „ciclu istoric", în faţa iminentelor bulversări ale tuturor temeiurilor vechi; se simte deja că între ea şi cei de acum un deceniu e o cezură de secole...

Cam asta e nevoit să constate un tînăr care se ridică acum la „viaţă". Schimbarea paradigmei istorice, ruina vestigiilor-fantasmă ale trecutului, prăbuşirea reprelor, absenţa oricăror modele (şi chiar a ideii de „model") şi perspectiva unui viitor care nu va mai semăna cu nimic cunoscut. În definitiv, e glorios. Dar ce-ar fi să nu li se mai pretindă tinerilor, dinspre societate, conspectarea atentă a vechii Cărţi sau urmarea vreunui „drum" prăfuit, să înceteze etalarea zgomotoasă de certitudini şi de imperative finaliste, să li se respecte, cel puţin, singurătatea pe care nu au cerut-o? Dilemă.

Mircea FABIAN

N. red.: *După cum vedeţi, scrisoarea dvs. nu s-a rătăcit; iar după ultima – întru totul tulburătoare – vă rugăm să ne trimiteţi urgent o adresă, un telefon, un fax la care să vă răspundem personal.*

Polemice

Hai, Florine, să emigrăm împreună!

Apel pentru construirea societăţii intelectuale multilateral dezvoltate

În sfîrşit, mă bucur că am găsit pe cineva care e de acord cu mine şi cu prietenii mei cu IQ-ul mai mare de 130, în ceea ce priveşte dezinteresul profund al liceenilor români faţă de actul sacru al învăţării, nepăsarea totală vis-à-vis de tot ceea ce înseamnă cunoaştere.

Hai, fă-ţi repede bagajele şi hai să plecăm undeva unde toate afirmaţiile liceenilor au la bază un sistem axiomatic cît mai apropiat de universal-valabil şi sînt construite pe figuri silogistice logic-corecte.

Unde mergem prima dată? În Franţa, zici? Bine.

Franţa. Marseille. Boulevard Cannébière. Vieux Port. Ah, ce atmosferă plină de idealuri! Uite tinerii francezi cum se grupează în jurul crezurilor! Vai de mine! Ce aud?! Aici intră cine vrea la facultate şi selecţiile valorice se fac pînă la absolvire? Vai! Îţi dai seama ce pregătire slabă au absolvenţii francezi, cum se dezvoltă ca o cangrenă în societatea franceză dorinţa acestor tineri de a se îmbogăţi fără muncă şi goana lor după funcţii cît mai înalte! Oh, Doamne, în ce societate decadentă am aterizat! Hai, fă-ţi bagajele şi să mergem! Unde zici? În Anglia? Perfect.

Anglia. Deja miroase a Hobbes şi Locke. Hai pînă la băieţii ăia, par de vîrsta noastră, să-i întrebăm ce opinii au despre noile apariţii din British Library. Dar ce aud?! Băieţi de 17 ani vorbind despre muzică, filme de duzină, sex şi bani?! În ce hal a ajuns această ţară! Şi în ce hal va ajunge! Hai mai repede, Florine, pînă nu ne molipsim!

Hai că în Germania-i frumos. Intrăm în liceul acela să ne delectăm şi noi cu decenţa în vestimentaţie pe timpul frecventării orelor de curs, prin care elevii respectă o instituţie publică? Hai! Aoleu! Mi s-a părut mie sau aia era o fustă scurtă? Vai de mine, ce decolteu! Uite şi pe depravaţii ăia, ce pantaloni largi şi jegoşi poartă! Şi cu celularul la brîu! Pieiţi Satanelor! Hai, Florine, la americani, că Germania se îndreaptă spre dezastru.

America. Gata! Am scăpat de abjecţiile Europei decadente! Hai într-un Internet-café, să citim *Dilema,* şi, după aceea, mergem să purtăm o discuţie cu nişte liceeni despre literatură, filosofie sau aspectele vieţii în general? Da? Uite-acolo un Internet. Uite, cum intri, simţi setea de informaţie şi de cultură a tuturor tinerilor de aici. Dar ce-mi văd ochii?? Uite-l pe puştiul ăla cum pierde timpul pe chat! Oh, Doamne! Băiatul de lîngă el!! Vezi la ce se uită?? La *Teen-Sex Live!!!* Haide, Florine, că înnebunesc, hai să fugim de-aici! Dumnezeu să aibă în pază America, da' nu ştiu ce-ar mai putea face!

Ce ne facem, Florine? Lumea întreagă se duce de rîpă!

Camil GOLUB

elev în clasa a XII-a
la Colegiul „Nicolae Bălcescu", Brăila

P.S.: Florin, te rog să mă crezi că nu e nimic răutăcios în rîndurile de mai sus. Chiar apreciez îngrijorarea ta şi mă bucur că mai sînt persoane care simt lipsa cuiva cu care să poată sta de vorbă fără a folosi clişee şi generalizări pripite. Dar sfatul meu (deloc părintesc) este să priveşti cu mai multă ironie şi seninătate lumea în care trăieşti. Ce vezi nu există numai la noi şi durează de foarte mult timp. Asta n-a împiedicat societăţile umane să-şi găsească un drum, ajutate fiind şi de oameni ca tine.

Nu uita ce spunea cineva: un filosof se naşte unul la un milion. Şi poate că nu e nimic rău în asta.

Replică la replicile domnilor A. Mircea şi F.A. Poenaru

Stimabili domni!

Tocmai am terminat de citit ultima replică din prea-lungile dvs. polemici. M-am bucurat şi m-am întristat, în aceeaşi măsură. De ce m-am bucurat? Pentru că am asistat la o polemică între doi oameni tineri, inteligenţi, intelectuali... De unde vine întristarea? Care este, de fapt, obiectul polemicii dvs.? Pentru că, dacă la început puteam zări idei care să îmi stîrnească interesul, acum constat cu îngrijorare că asist la o luptă acerbă între două orgolii rănite. De asemenea, simt atît în tonul unuia, cît şi în al celuilalt, o tentă de zeflemea sau, şi mai înspăimîntător, de batjocură faţă de interlocutor. Domnilor! Nu se cade! Încercaţi să fiţi mai îngăduitori şi mai toleranţi unul faţă de celălalt. Prin toleranţă şi îngăduinţă nu înţeleg acordul ori preluarea fără discernămînt a unor idei străine. Înţeleg doar a avea capacitatea de a auzi şi asculta, cu adevărat, ideile venite din afară. Aşadar, dacă într-adevăr doriţi „să deveniţi intelectuali", aşa cum declaraţi, încercaţi ca polemicile dvs. să devină un izvor nesecat de idei. Atît pentru dvs. înşivă, cît şi pentru cititor. Pentru că, altfel, care ar fi rostul polemicilor?!

Corina ALDEA

cercetător, Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Pentru *Dilema*

Gînduri bune!

Stimaţi şi dragi redactori,

Mărturisesc de la început că mi-a fost destul de greu să găsesc un titlu pentru mesajul meu deoarece am tendinţa să vă numesc „prietenii de la *Dilema*", dar nu îndrăznesc să mă adresez aşa. Vă consider prieteni fiindcă de la 18 ani (acum am 21) vă citesc săptămînal şi pot spune că m-am maturizat şi datorită dumneavoastră şi mai mult, ca să parafazez o cititoare a dumneavoastră, *Dilema* e una din puţinele mele certitudini. Sînt student în primul an la fizică şi am sperat că în facultate voi găsi oameni care să aprecieze gîndirea limpede şi deschisă, dar nu prea e aşa. Cînd scot *Dilema* în pauze colegii mă întreabă dacă are horoscop. Vreau doar să spun că dumneavoastră faceţi o treabă excelentă şi ar trebui să vă faceţi mai multă reclamă ca tinerii să ştie cine sînteţi. Întîlniri cu cititorii şi din alte oraşe ar fi bine venite şi cred că aş convinge cîţiva colegi să vină. Acum să trec la scopul scrisorii mele. Vreau să vă mulţumesc că existaţi şi faceţi ceea ce faceţi, să vă transmit toate gîndurile mele bune, să vă urez „SĂRBĂTORI FERICITE ŞI LA MULŢI ANI!" şi în cele din urmă dileme multe şi bune.

Florin PINTILIE

student, Fizică, UAIC, IAŞI

Ferpar

Nu mai este Horia Bernea. Nu Muzeul a pierdut cel mai mult, nu *Martorul,* nu cultura română, ci *eu.* Eu, care cred că pagina „...din polul plus" este, de departe, cea mai departe de oricare dintre celelalte pagini ale *Dilemei.* Îmi rămîneţi, doamnă Anca Manolescu, domnule Baconsky, domnule Pleşu...

Loredana ARMULESCU

Timişoara

Despre ziua de vineri

La sfîrşit de an am recitit, nu ştiu nici eu de ce, *Un veac de singurătate* şi mi-a venit ideea – trăsnită – o să spuneţi – de a vă dori din toată inima „un veac de fericire" şi aşa cum în atelierul lui Jose Arcadio Buendia timpul s-a spart, oprindu-se în loc pentru eternitate într-o zi de miercuri din luna martie, tot aşa aş dori ca timpul să se spargă din nou şi să fie întotdeauna vineri şi să fie *Dilema.*

Era să mă semnez Aureliano Buendia..., dar mă semnez, cu acelaşi respect,

Basile

basile_ro@yahoo.com

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Impostura**
- **Mai avem şi de biserică?**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

WVM

WVM denumeşte un sindrom, înseamnă „Wim van Mironov" şi reprezintă o combinaţie între numele lui Wim van Weltzen şi al lui Alexandru Mironov, două persoane fără nici o altă legătură între ele în afară de aceea că au fost eroii unor întîmplări burleşti petrecute la Televiziunea Română publică între anii 1996 şi 2000.

Cel dintîi, olandez, om politic, lider al Internaţionalei creştin-democrate, ceea ce vrea să zică o funcţie mai degrabă decorativă, se afla în România în perioada crizei din fosta coaliţie guvernamentală ce avea să se încheie prin chinuita demisie a premierului Victor Ciorbea. Din motive obscure (sau, poate, printr-o confuzie de continent), modestul turist politic, a cărui importanţă fusese însă corespunzător şi slugarnic supradimensionată de gazdele sale, a considerat de cuviinţă să se implice în viaţa politică din ţara acestora şi să pregătească un discurs în care să aducă un sprijin apăsat premierului în clătinare, dimpreună cu o energică dezavuare a reprezentanţilor unui alt partid din coaliţie, suspectat de diabolice manevre destabilizatoare. Anume formulări din acel discurs, pregătit spre a fi rostit la Parlament, într-o sîmbătă, sugerau măcar o masivă preluare a punctului de vedere al gazdelor, parlamentarii PNŢCD, dacă nu chiar ajutorul dezinteresat al unei „mîini prietene". Episodul ar fi fost mai degrabă exotic, inclusiv din perspectivă ulterioară, ceva în genul ghirlandelor de flori atîrnate de gîtul politicienilor europeni cînd vizitează insule polineziene. Fiindcă trebuie menţionat că liderul Internaţionalei creştin-democrate, atunci atît de prompt milostiv cu premierul creştin-democrat român aflat la ananghie, nu a intervenit totuşi în apărarea fostului cancelar german Helmut Kohl cînd acesta a dat de greu, deşi unificatorul Germaniei avea, orişicît!, ceva mai multă vechime în creştin-democraţie şi ceva mai mari merite în construcţia europeană decît Victor Ciorbea. Exotismul a deviat însă în burlesc: urmare a unui aranjament de culise, discursul a fost transmis în direct şi pe neaşteptate, ca un eveniment capital, de către TVR, pentru asta procedîndu-se la întreruperea difuzării unui paşnic şi probabil stupid film serial. Ca şi cum ar fi izbucnit războiul ori s-ar fi petrecut o teribilă catastrofă naturală! Pe neaşteptate, dar nu şi pe nepregătite: cum a dezvăluit în epocă presa neobedientă, transmisia fusese pusă la cale de responsabili ai TVR şi de conducători ai PNŢCD, pe atunci principal partid de guvernămînt.

Al doilea, românul Alexandru Mironov, de felul său jurnalist şi scriitor SF, în sine destul de oarecare, dar şi membru cultural de frunte al PDSR, partid pe care îl reprezenta în conducerea TVR, a crezut nimerit – ori i se va fi sugerat să creadă nimerit – să dea buzna într-un studio, în timpul unei emisiuni, şi să citească, tot ca la război sau calamitate naturală de proporţii naţionale, un fel de comunicat de protest faţă de ce se spunea acolo. O apariţie buimăcitoare...

Ambele întîmplări, manifestări explicite ale *sindromului WVM*, dau măsura a ceea ce s-a înţeles ori se înţelege prin *datoria de independenţă a serviciului public de televiziune*. Sau, mai exact, a ceea ce *nu se înţelege:* că partizanatul politic, *indiferent de natură şi sens, este incompatibil cu noţiunea de serviciu public.* Şi că nu există partizanate „bune" *(ale noastre)* şi partizanate „rele" *(ale lor).* Reacţiile, cîte au fost, la cele două întîmplări, n-au vizat atît încălcarea principiului elementar al independenţei, au vizat mai ales înclinarea balanţei într-o parte sau alta. Un conflict cum este cel de la televiziunea publică din Cehia, unde jurnaliştii apără *independenţa* serviciului public, nicidecum *o anumită orientare politică,* pare de neconceput la TVR. Unde, în mod bizar, jurnaliştilor li se cere, eventual, să fie *competenţi şi independenţi,* ca şi cum, mai ales pentru funcţiile de conducere, independenţa n-ar fi, de fapt, un element component al competenţei. De aceea, probabil, se şi obţine independenţa atît de simplu, atît de uşor: printr-o simplă demisie din partidul-ascensor. O formalitate, şi gata: devii sau redevii independent. Apt pentru BOBOVISION, cum spun cehii emisiunilor făcute de contestata nouă conducere de la *Ceska Televize,* după numele noii directoare a departamentului de informaţii, Jana Bobosikova. *Competenţa tehnică* a acestei noi conduceri este în afara oricărei discuţii. Cum nu-şi poate transmite propriul jurnal televizat din studiourile televiziunii publice, ocupate de jurnaliştii contestatari, le difuzează din studiourile unui canal privat – dar care au fost amenajate scenografic astfel încît să pară că sînt ale televiziunii publice. Dna Bobosikova susţine ca e vorba de „decor", nicidecum de manipulare. Cînd, miercuri 3 ianuarie, în piaţa Vaclav din centrul capitalei cehe, peste o sută de mii de persoane au manifestat pentru *independenţa televiziunii publice* (cea mai mare manifestaţie din Praga de 11 ani, de la „revoluţia de catifea" care a înlăturat regimul comunist), la *Bobovision* nu s-a transmis nimic, dar nimic!, despre această demonstraţie. A doua zi, însă, a fost filmat un grup de trecători răzleţi şi s-a spus că e „un eşec total al unei noi încercări de manifestaţie", deşi o a doua demonstraţie nu fusese cîtuşi de puţin prevăzută.

Competenţa profesională include independenţa, nu există în afara ei. Sau există – dar se cheamă mercenariat, iar în meseria de jurnalist asta echivalează cu sinuciderea. Fie ea şi simbolică, *WVM.*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Noi prietenii, noi războaie

Dramatismul alegerilor de la sfîrşitul mileniului românesc a adus o răsturnare spectaculoasă a ordinii simbolice de pînă acum. Fronturile de conflict s-au reaşezat. Ascensiunea PRM a forţat celelalte partide să-şi reconsidere poziţiile. În primul rînd, PDSR a ridicat piciorul de pe pedala încrîncenării faţă de fosta guvernare. În campania electorală, opozanţii de atunci transmiteau mesaje deosebit de dure faţă de deţinătorii puterii. Se blama atunci vehement „dezastrul şi corupţia generalizate" şi „sărăcia dramatică" din ultimii patru ani, depăşindu-se cu mult limitele disputelor electorale. Acum, tonul s-a mai îmblînzit. Deşi cu pistolul la tîmplă, democraţia românească a executat cuminte ritualul de schimbare a garniturilor. Susţinătorii PDSR degrabă vărsători de sînge vor fi dezamăgiţi.

În al doilea rînd, PNL, PD şi UDMR şi-au nuanţat poziţiile: antireformismul şi neocomunismul PDSR nu li se mai pare la fel de evident. Se poate vedea cum afinităţile dintre lideri şi amiciţiile personale fac jocurile politice. Ca singur reprezentant al dreptei în Parlament, PNL ar trebui să fie partidul de opoziţie cel mai intransigent. Şi cum, de obicei, sîngele apă nu se face, ca partid social-democrat, PD ar trebui să fie mai concesiv faţă de guvernarea care se declară din aceeaşi familie doctrinară. Dar vechea amiciţie între cei doi profesori de drept, Valeriu Stoica şi Adrian Năstase (personalităţi cu traiectorii politice asemănătoare), şi la fel de vechea animozitate între actualul premier şi Petre Roman par a fi avut prioritate. Liberalii au semnat un cec în alb pentru PDSR, valabil un an de zile, iar democraţii au consimţit cu un zîmbet acru numai la sprijinul pentru investitură.

Cea mai spectaculoasă schimbare s-a petrecut în relaţiile partidului de guvernămînt cu UDMR. Maghiarii nu au uitat uşor colaborarea PDSR cu PRM înainte de 1996. Dar, încă dinaintea alegerilor, fostul ministru pentru minorităţi sugera posibilitatea colaborării cu PDSR, lăsînd să se înţeleagă că ar exista şi unele presiuni ale guvernului ungar în această direcţie. La rîndul său, PDSR a exclus, dar fără prea multă convingere, posibilitatea înfiinţării unei universităţi maghiare de stat, argumentul de bază fiind grija faţă de contribuabil. Dar s-a arătat concesiv în ceea ce priveşte acreditarea unei universităţi particulare, susţinută de Ungaria; nepăsător, am putea spune, faţă de contribuabilul maghiar. Aceste apropieri par a fi mai degrabă rodul indirect al aceleiaşi ascensiuni a PRM. Liderii minoritarilor au ajuns la concluzia că negocierile de acum cu PDSR i-ar putea scuti de altele mai tîrziu cu PRM. Dacă această linie este păstrată, nu sînt excluse reacţiile dure ale unor parlamentari PDSR, ca Adrian Păunescu şi George Pruteanu. Siguranţa de sine a premierului s-ar putea confrunta cu ieşirile publice ale unor personalităţi la fel de convinse de unicitatea lor. Ţărăniştii au învăţat pe propria piele că avantajul de imagine din opoziţie poate aduce surprize neplăcute la guvernare.

Atunci cînd cerea aprobare de la guvernul Petre Roman pentru înfiinţarea unei reviste, Corneliu Vadim Tudor promitea o răfuială pe viaţă şi pe moarte („lăsaţi-i pe mîna noastră") cu partidele şi intelectualii care îl contestau pe Ion Iliescu. Acum, cel apărat altădată a devenit cea mai vînată persoană în aceeaşi revistă. Atacul deşănţat la adresa lui Ion Iliescu a devenit refrenul preferat al tribunului. După tipicul ştiut, i se caută prin arborele genealogic şi bineînţeles că nu se mai pune problema unei „origini sănătoase". Ca toţi adversarii lui C.V. Tudor, Ion Iliescu nu mai este român. Familia preşedintelui este un amestec curios de ruşi, evrei, bulgari şi ţigani. Sintagma la modă: „Ilici iudeoţigan" (o combinaţie mai rar întîlnită). Vor fi lăsaţi şi aştia să fiarbă în suc propriu? Încă o ironie a istoriei.

Frica de cuvinte

Ca de fiecare dată, schimbarea cîmpului simbolic în politică aduce cu sine şi noi termeni, furnizînd alte posibile concepte pentru rubrica „Glosar de tranziţie" din revista noastră. Fostele cicluri electorale au împămîntenit expresii, acum de colecţie, ca: „patrulaterul roşu", „coaliţie" sau „algoritm". Acum se încetăţeneşte „opoziţia democratică". Lansată imediat după turul întîi al alegerilor, expresia a prins deja contur. Ea este un produs, dar totodată şi un mijloc prin care se stabilizează noul imaginar al interpretării politice. Iar expresia face carieră atît prin străduaniile presei democratice (creăm o nouă demarcaţie), cît şi a celei extremiste. Noul limbaj este atacat vehement şi obsesiv în *România Mare.* Sintagma în sine devine personificarea întregii conspiraţii pe care *Mafia* din presă şi politică a construit-o pentru ca PRM să fie izolat. „Opoziţia democratică" este văzută ca o încercare „fascistă" şi „nedemocratică" (de ce vă miraţi?!) de a acuza pe nedrept PRM.

În politică, energiile se consumă şi în jurul cuvintelor. Care uneori ţin loc şi de idei, şi de verdicte.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

La cumpănă de timpuri

Miroase-a petarde peste Munţii Carpaţi, miroase a fum de brad lîngă focul de Buşteni, din curte, lîngă căţeaua Frunza visînd la sarmalele din mai an. Iar eu visez de peste o lună la această clipă de răgaz.

Zăbavă – zice Nadia Anghelescu, vorbind despre „orientalismul" nostru.

E cam greu să fie altfel într-o cultură în care modul predilect de a cîştiga timp este acela de a-l pierde – mai zice şi amicul Bill, comentînd noi amărăciunea lui Marino în faţa vocaţiei române pentru neîmplinirea Operei. Există însă un soi de veleitate a capodoperei, un soi de duminică a raţiunii, cu care fiecare autor visează să mîntuiască săptămîna de trudă a naţiunii, mai cugetăm noi.

În rest, sîntem sub vremi, cum zicea cineva, mai demult. Există o logică a belelelor – îmi explică doct un vecin care a trecut prin două dictaturi, un război, un prizonierat, o secetă şi o puşcărie precum semănăturile prin viscol.

Mai este, alături, şi nepotu' din America, citind o pagină de carte cu ochii pe secundarul ceasului: ca să pot să calculez cît timp o să-mi ia să citesc toată cartea – îmi explică el. Aşa fac totdeauna – mai îmi zice el, văzînd ochii mei miraţi. A te instala în timp nu înseamnă a-l pierde, ci a-l cîştiga stăpînindu-l, controlîndu-l. Firesc. Dar cine cunoaşte firea timpului pentru a spune ce-i firesc? Cine poate spune dacă eşti cît cîştigi sau cît pierzi?

Eu ce să spun? Mă gîndesc cum m-am înverşunat vreo două luni împotriva punctelor din agendă, dorindu-mi cu furie să termin totul (!?) pînă în sărbători ca să apuc să-mi trăiesc şi eu viaţa în linişte. Aşa mă gîndeam eu, cu ochii pe agendă, bifînd una cîte una obligaţiile care creşteau la loc, precum capetele zmeului din poveste. Ca şi cum viaţa ar fi un şirag de insule în oceanul timpului, între care trebuie să înoţi din greu!

Pe vremuri – mai îmi trece mie prin cap – fiind Dumnezeu după chipul şi asemănarea românului, ne-a rînduit tot atîtea sărbători cîte zile lucrătoare, răsfirînd din mîna'i generoasă cîte un bob de zăbavă pe cărarea timpului, ca să nu ne rătăcim – şi să ne răzgîndim – în drumul nostru spre ceruri. A venit însă Lupul şi le-a mîncat. Acum răgazul a devenit doar o rătăcire sau un popas furişat: în pat, în spectacol sau, iaca, în Buşteni. Nu ne mai aşezăm în pierderea timpului, ci îl pierdem fugind din calea lui.

Cu aceste gînduri demne măcar de'o capodoperă, dacă nu chiar de o operă, m-am dus să-mi bifez ultima obligaţie înainte de a da fuga la Buşteni: felicitările de sărbători. Am scris „cele cuvenite" şi le-am forwardat la toată lista de emailuri din dotare. Le-am trimis şi am primit instantaneu alte sute din toate colţurile lumii. Jumate din nume îmi erau aproape necunoscute. Am realizat astfel că majoritatea prietenilor au rămas nefericiţi, nefiind ei pe lista relaţiilor mele electronice. Lor ar fi trebuit să le trimit felicitări „personalizate", scrise de mînă şi puse la poştă. Prietenii sînt cronofagi, am realizat eu astfel. Drept care am închis calculatorul, ieşind din timpul planetar, acest spaţiu de branşări simultane.

Acum stau aici, lîngă foc, într-un răgaz cîştigat cu greu, stăpînit de gîndul că mi-a mai rămas totuşi ceva nefăcut, precum o gospodină care nu se poate bucura de filmul la care a scos-o bărbatul de grijă că a uitat focul aprins la aragaz.

Ce timpuri trăim!

Chiar aşa, ce timpuri vom trăi?

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Uniunea Forţelor de Dreapta

Sub această denumire solemnă veghează la viitorul patriei un grupuscul ivit într-o fază de oboseală avansată a tranziţiei. Lui nu i se poate găsi nici cea mai vagă înrudire cu vreun prezumtiv înaintemergător de pe vremea vechiului regim. Nici un fel de uniune specifică nu-şi putea găsi loc sub domnia nespecifică a uniunii întregii naţiuni sub conducerea... în frunte cu... Aceeaşi uniune exhaustivă excludea asemenea noţiuni ale dezbinării ca stînga şi dreapta, exceptînd devierile de dreapta de la linia justă, cu necruţare partinică sancţionate.

Chiar şi atît de întîrziată, naşterea Uniunii Forţelor de Dreapta reprezintă proba peremptorie a desprinderii din acel context. Ea se distinge de suratele sale întru politică prin discurs, prin lidership, prin mobilitate şi, evident, prin caracterul siglei cu care s-a împodobit. Discursul său nu se adresează societăţii în ansamblu invocînd marile dificultăţi imediate, ci segmentului interesat să moştenească bunurile pierdute odinioară de cimotii dintr-un arbore genealogic nu o dată excesiv de stufos. Consecinţa: acest discurs zăboveşte mai puţin în problematica guvernării decît în cea a recuperării.

Probabil nu din cauza staturii sale UFD-ul nu se mulţumeşte cu un singur şef, ci, după modelul vestitei Republici San Marino, are doi: un economist cu ţăcălie, a cărui locvacitate frizează logoreea, şi un muzician ras, a cărui voce se face cu greu auzită în rarele momente cînd infatigabilul economist îşi trage răsuflarea. Locaţia acestei formaţiuni în spectrul politic are aspectul unui colind perpetuu. Într-un răstimp scurt, după ce aderase la CDR, UFD-ul l-a părăsit, iar puţin după ce-l părăsise, s-a grăbit să i se reintegreze. Alături de alte partide imaginare, UFD-ul a ajutat astfel PNŢCD să rămînă în pragul hemiciclului pe care îl patronase o întreagă legislatură. Cît despre siglă, cei trei termeni care o alcătuiesc suscită tot atîtea incertitudini. Există în contorsionatul spectru al tranziţiei un perimetru care poate fi numit dreapta? Iar în caz că nu, de unde „forţe de dreapta"? De aici incertitudinea finală, căci în lipsa dreptei şi a forţelor ei din ce se poate încropi o Uniune a Forţelor de Dreapta?

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Distrează-te, popor!

Acum un an, scriam despre glumele căznite şi vulgare propuse de unele posturi de televiziune drept distracţie de Revelion. Lucrurile au „evoluat": anul acesta, Vacanţa Mare şi cei doi prezentatori de teleeurobingoshow au ocupat şi mai mult spaţiu, iar glumiţele s-au îngroşat considerabil. În plus, cele două principale posturi TV comerciale au organizat spectacole populare în pieţele bucureştene, la care au invitat vedetele muzicale ale zilei.

Să nu ne facem iluzii: am intrat – şi vom înainta neabătut – într-o societate de masă, în care „poporul e minţit cu televizorul" prin liberul său consimţămînt. Consumurile mediatice pe scară largă se bazează pe asemenea produse facile, stimulînd căscatul gurii şi rîsul gros. Audienţă – şi, deci, bani – să iasă! Secondate pas cu pas de presa populară, televiziunile impun un *star system* cu specific naţional şi de tranziţie. *News* şi *entertainment*, cele două pseudo-zeităţi mediatice ale zilei, ne ajută să ardem iar etapele şi să pătrundem glorios direct în societatea postindustrială. Televiziunile lansează vedete, revistele colorate scriu despre ele şi publică valuri de poze, strănuturile solistei X „fac prima pagină", amorurile prezentatoarei Y generează interviuri ample şi comentarii nuanţate, *anchormen*-ii îi dau omului siguranţa ideologică a zilei de mîine. Prostul gust se lăfăie peste tot, trivialităţile îşi dau mîna: după distracţiile de Revelion, televiziunile şi-au reluat impetuos emisiunile de ştiri gen „miliţia vă informează", din care putem lua cunoştinţă de toate accidentele, violurile, bătăile şi tîlhăriile de pe cuprinsul patriei noastre. Cu lux de amănunte, desigur, şi cu imagini „tari", pe care copiii le pot vedea doar cu acordul părinţilor, iar părinţii le văd oricum, căci ei n-au cui să ceară acordul. După care, iar distracţie, iar glume, iar o vacanţă mare a gîndirii, iar căscat gura la vedete.

Asta este telesocietatea: vedetele „dau tonul" în toate, devin modele de comportament şi formatoare de opinie, îşi dau cu părerea despre orice, de la politică pînă la meandrele sufletului omenesc. Problema este dacă au şi suficientă responsabilitate pentru rolurile pe care şi le asumă. A doua problemă este că dispar din peisaj – sau sînt marginalizate – alte modele de comportament, sînt eliminate părerile cu autoritate, ale celor care se pricep, dar pe care nu-i întreabă nimeni. A treia problemă este că se creează, în mentalul colectiv, false opoziţii, de pildă „vrem distracţie, pentru că ne-am săturat de politică". Şi mai sînt multe alte probleme. Dar cea mai importantă mi se pare, pînă la urmă, reacţia societăţii şi a instituţiilor faţă de această „masificare" grotescă a gusturilor, a comportamentului, a umorului, a dezbaterilor publice, a subiectelor de ştiri. Consiliul Naţional al Audiovizualului încearcă, din cînd în cînd, să protesteze sau să interzică, dar nu-şi găseşte mijloacele sau, pur şi simplu, nu le are. Alte instituţii n-au nici competenţe în domeniu, dar nici reacţii (măcar simbolice). Ne mai rămîne – suprem refugiu de tranziţie – doar presa, unde voci critice sînt destule, dar funcţionează „cu circuit închis": protestele scrise în numele raţiunii, decenţei şi bunului-gust sînt citite şi asumate doar de cei deja convinşi de aceste valori. Ar trebui, probabil, să ne gîndim mai serios la cît e de eficientă comunicarea dintre elitele intelectuale şi restul societăţii, dintre vocile raţiunii şi mase. Dincolo de protestele cu aer autocompătimitor, oricît de îndreptăţite, poate că ar fi fost mai utilă o *prise de conscience* mai fermă şi mai eficientă. Privind în urmă la cei 11 ani de tranziţie, mi se pare că ne lipsesc „mediatorii": nu numai o „clasă de mijloc" măsurabilă după venit, dar şi o medie intelectuală a cărei prezenţă în societate să fie mai puternică. Între elitele intelectuale şi mase e o distanţă prea mare, iar „clasa de mijloc", aceea care în orice societate aşezată e păstrătoarea normelor de conduită socială şi – pînă la urmă – a bunului-simţ, se masifică pe zi ce trece. Poate suna deplasat, dar, pentru că trăim în epoca proiectelor şi a programelor, cred că avem nevoie şi de nişte programe iluministe de „ridicare a maselor". Dacă nu, atunci distrează-te, popor!

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Aventuri pline de peripeţii

Conform unei binecunoscute ipoteze teoretice, opera literară este amplificarea unei naraţiuni minimale („Ulise se reîntoarce la Ithaca" pentru *Odiseea*, „Marcel vrea să devină scriitor" pentru romanul proustian). În sens invers, operaţiunea e foarte răspîndită; ea a constituit multă vreme un exerciţiu didactic privilegiat, după cum continuă să fie, pentru editori, o formă eficientă de publicitate. Cît despre filme, rezumatul e indispensabil lansării lor pe piaţă.

Lucrurile devin mai complicate atunci cînd e vorba de adaptări cinematografice, aşadar atunci cînd rezumatul e adesea un rezumat al rezumatului. Dacă tratezi însă lucrurile cu dezinvoltură şi fără complexe intelectuale, procedura se simplifică în chip radical. Este ceea ce face revista *TVMania*, o publicaţie de unde mi-am „extras" şi altă dată subiectele şi pe care o recomand călduros tuturor colecţionarilor de enormităţi, stupizenii, „varietăţi" lingvistice şi literare, din acelea asupra cărora s-au aplecat, conştienţi că abordează un teritoriu infinit, Flaubert şi Caragiale.

Voi începe cu rezumatul filmului lui V. Schlöndorff, *Dragostea lui Swann:* „Deşi nu este pe gustul lui, Swann (Jeremy Irons) îi dă întîlnire lui Odette (Ornella Muti), femeie de care ajunge să fie obsedat. În cele din urmă, se căsătoreşte cu ea, dar nici asta nu e soluţia. Femeia este mai mult interesată de banii lui Swann decît de pasiunea lui pentru ea. În rolul sfătuitorului distratului Swann apare Alain Delon. Filmul este adaptare după romanul lui Marcel Proust *(TVMania* nr. 104). Proustofilii vor aprecia cum se cuvine formula „distratul Swann" ca şi abila ocultare a numelui baronului de Charlus, personajul interpretat de Alain Delon. Să mergem mai departe: *Odiseea*, filmul lui Koncealovski: „Ecranizare a poemului omonim al lui Homer, filmul îl are ca protagonist pe Ulise (Armand Assante). Acesta, după ce s-a umplut de glorie în războiul troian, porneşte spre casă cu oamenii săi. Pe drum, va întîlni însă multe şi mărunte obstacole, printre care ciclopi, femei seducătoare şi rivali geloşi" (nr. 103). De n-ar fi, „multele şi măruntele obstacole", l-am putea considera rezumatul ideal. Clasicii ridică şi alte probleme, mai ales cînd se încearcă aducerea lor în actualitate, ca în *Romeo şi Julieta* a lui B. Luhrmann: „Filmul lui Baz Luhrmann e versiunea modernă şi foarte îndrăzneaţă a celebrei tragedii shakespeariene. Printre elementele şocante se numără limbajul: eroii ecranizării, asemeni eroilor lui Shakespeare, vorbesc în versuri. Povestea e simplă: Romeo (Leonardo DiCaprio) şi Julieta (Claire Danes) se iubesc cu disperare, în vreme ce familiile lor se urăsc de moarte. Nominalizat la Oscar pentru scenografie" (nr. 104). De remarcat că, în cazurile litigioase, nominalizarea la premii de tip Oscar şi/sau cifrele relative la bugetul filmului reprezintă singurele repere solide. Un buget important e, automat, un certificat de valoare, în timp ce unul mic poate, paradoxal, conferi filmului un plus de interes, ca în cazul *Pescăruşului* realizat de Sidney Lumet: „Aceasta este una dintre puţinele ecranizări realizate după piesa cu acelaşi nume a lui Cehov. Regizorul Sidney Lumet reuşeşte să redea cu succes atmosfera tipic burgheză a Rusiei de la sfîrşitul secolului XIX. Eroii povestirii sînt: actriţa Arkadina (Simone Signoret), iubitul ei (James Mason), Nina (V. Redgrave) şi Constantin, fiul Arkadiei. Bugetul filmului a fost de mai puţin de un milion de dolari" (nr. 106). Sînt şi situaţii disperate: pentru *Dispreţul* lui Godard nici nu se mai menţionează romanul care a stat la baza peliculei: „Filmul începe cu o scenă nudă a cărei protagonistă este Brigitte Bardot. Ca mai în toate peliculele lui Jean-Luc Godard, şi în *Dispreţul* este vorba despre mai multe lucruri deodată" (nr. 100). Curios, nu numai Godard pare să-i înhibe pe autorii conciselor prezentări, ci şi un banal film românesc, *Flăcăul cu o singură bretea* al lui Iulian Mihu: „Sursă de inspiraţie pentru filmul din această seară sunt povestirile *Cănuţă om sucit* şi *Niculăiţă minciună* de Ion Luca Caragiale. Filmul urmăreşte aventurile pline de peripeţii ale unor eroi asemănători celor din poveşti" (nr. 100).

Cît de reconfortant e să revii pe terenul adevăratelor valori! Iată, *Pămîntul speranţei* al lui Lonsome Dove: „Romanul omonim semnat de Larry McMurtry a fost răsplătit cu un premiu Pulitzer. Filmul inspirat de acesta a costat 20 de milioane de dolari şi a cîştigat două Globuri de aur, un Emmy şi o mulţime de premii. *Pămîntul speranţei* e o epopee a Vestului sălbatic, povestea unei mici comunităţi de fermieri şi pistolari, care se aventurează într-o expediţie plină de pericole" (nr. 102). Şi încă, *Secrete de familie* de Jocelyn Moorhouse: „Interpretare modernă a tragediei *Regelui Lear* a lui Shakespeare, romanul care a stat la baza filmului a cucerit pur şi simplu publicul şi critica literară. Ca urmare, scriitoarea Jane Smiley a primit premiul Pulitzer. Filmul a fost produs de către Michelle Pfeiffer şi Jessica Lange, actriţele fiind încîntate de roman. Pentru rolul său, Jessica Lange a primit chiar şi o nominalizare la Globul de Aur. Filmările au fost făcute în Illinois şi Los Angeles, iar încasările au fost de aproximativ 8 milioane de dolari" (nr. 107).

Unde-i valoare, nu-i tocmeală.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Vis

„Miţule, nu-i nimica; ştii cum eşti dumneata nevricoasă, unde am vorbit toată seara de politică, t-ei fi culcat şi cu faţa-n sus şi ai visat cine ştie ce.“

Se făcea că România era prosperă şi tot românul era mulţumit. Avea 'colo o lefşoară, după remuneraţie îndestulătoare, avea o încăpere numai a lui unde era cald şi bine şi mai avea şi încredere.

Ăla de ştia carte era respectat şi onorat, iar prostul şedea în banca lui şi asculta de deştept. Numai 'cela care avea ceva de spus şi ştia bine regulile scrisului punea mîna pe condei; toţi ceilalţi gîndeau despre cuvîntul tipărit că e aproape dumnezeiesc.

Minciuna fugise de la masa regelui şi politica era ca o artă: numai cei cu chemare se ocupau de ea. Legile erau toate drepte şi poporul credea orbeşte în vorbele judecătorilor.

Europa, care era mereu cu ochii pe noi, ne privea cu mîndrie ca pe nişte fii vrednici de aşa mamă. Iar noi ne uitam la ea cu dragoste şi ascultam de poveţele ei care ne făceau numai bine.

Care cum avea o problemă, ne întreba pe noi şi noi, cuminţi, dădeam sfaturi cumpătate. Ştiam lungul nasului şi nu ne băgam unde nu ne fierbe oala, dar nici nu lăsam deoparte ceea ce ne privea.

Ăla care avea mai mult se gîndea din cînd în cînd la ăla care avea mai puţin. Dărnicia se sărbătoarea în fiecare zi.

Ştiam cînd să ne bucurăm şi cînd să ne întristăm. Ştiam ce e mila şi ce e pedeapsa.

Nu huleam nici un nume; ştiam doar care sînt numele despre care trebuie să vorbim mereu şi care sînt numele pe care nu trebuie să le mai pomenim niciodată.

Ne erau dragi bătrînii şi adoram copiii ca pe soare. La primii ne uitam cu recunoştinţă şi la ceilalţi cu speranţă.

Rîdeam de noi înşine cînd trebuia şi ne puneam serios pe treabă cel mai adesea. Ştiam despre toate, glume sau munci, care le sînt limitele.

Cuvintele limbii noastre refuzau să iasă din gură cînd erau rostite degeaba şi veneau perfect şi limpede cînd aveau un rost. Cuvintele limbii noastre zideau!

Ai auzit?
E idée, Leonido?
Aprinde lampa...
E fandacsie, bobocule?
Nu-i lucru curat, Miţule...
E ipohondrie, soro?

Fiecare muncea acolo unde îi era locul, cu credinţa că ceea ce ştie să facă cel mai bine trebuie făcut de el chiar azi şi că ceea ce nu ştie să facă trebuie să lase altuia care ştie.

Nimeni nu înjura pe nimeni şi seara, înainte de culcare, fiecare privea puţin cerul şi îşi umplea plămînii cu aer curat. Somnul era, întotdeauna, liniştit.

Şcolile şi spitalele, armata şi bibliotecile, primăriile şi restaurantele funcţionau perfect. Pe trotuare nu era pic de praf, pe feţele oamenilor nu era pic de umbră, pe ecranele televizoarelor nu era urmă de vulgaritate.

Libertatea cea mai deplină era îngăduită numai celui care asuma deschis toate îndatoririle şi toţi se bucurau de libertatea cea mai deplină. Eram fericiţi că ne avem unii pe ceilalţi.

„Nu te mai culca cu faţa-n sus, Miţule, că iar visezi“.

P.S. Aşa am visat eu în noaptea dintre secole şi m-am gîndit că nimic nu e mai potrivit pentru această *Dilemă* decît să povestesc visul meu din noaptea în care s-a născut secolul XXI. Mulţumesc concitadinului meu, domnul Caragiale, pentru contribuţia esenţială la acest vis şi îl asigur şi pe această cale că e prezent în toate visele mele. O mie de ani, pace!

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Schizofrenia rurală. Astăzi, judeţul Argeş.

Codrul e frate cu românul.
La fel şi Cain cu Abel.

Cu cîteva luni înainte de alegeri, la mine în sat a început defrişarea pădurii. Operaţiunea, plănuită ca una de comando, s-a desfăşurat în timpul nopţii şi a costat scump comunitatea: un om a murit cînd copacul tăiat pe întuneric i-a căzut, fatal, în cap. Supravieţuitorii şi-au văzut însă visul cu ochii: copacii sînt acum stivă în curţile oamenilor. Toţi copacii, ca să fiu mai precis.

N-aveau nevoie chiar de atîţia – satul nu e atît de mare încît să-şi ardă pădurea într-o singură iarnă. Şi totuşi, oamenii au tăiat cu frenezie, cu ochii pe calendarul care le spunea că ziua alegerilor se apropie.

Explicaţia acestei campanii supraomeneşti (de care Guiness Book va afla, fără îndoială, într-o zi) am găsit-o după o foarte modestă cercetare: „Maică – mi-a spus o vecină – tăiem şi noi, că vine Iliescu şi nu ne mai lasă“. Altfel spus, ţăranii tăiau de frica *stăpînirii care va să vie*, la fel cum altădată fugeau în codru cînd auzeau că turcul a trecut Dunărea şi e cam nervos.

Nu ştiu dacă fosta putere a aflat de cele ce s-a întîmplat cu pădurile patriei în ultimele luni (pentru că satul de care vă vorbesc nu e o excepţie). Îmi imaginez însă un discurs al dlui Lupu, arătînd ataşamentul ţăranilor faţă de ce-i al lor şi respingerea veneticilor din PDSR, în frunte cu numitul preşedinte.

Să nu ne grăbim însă cu concluziile. Căci în noiembrie, la alegeri, pedeseriştii şi dl Iliescu au cîştigat detaşat şi-n satul meu. Aceiaşi cetăţeni care îşi tăiaseră copacii de frica lor i-au votat liniştiţi, fluierînd, ca şi cînd nu despre ei era vorba. Un alt vecin (şi el tăietor amator de lemne) mi-a explicat foarte simplu opţiunea lui electorală: „Păi, poate ne-o mări şi nouă pensiile... „.

Cu alte cuvinte, lemne de la ţărănişti şi pensii de la pedeserişti. E o lecţie de viaţă în faptele satului, pe care utopiştii au sintetizat-o cel mai bine: *de la fiecare după posibilităţi, fiecăruia după nevoi.* Mai e nevoie să spun că nimeni din sat n-a citit vreodată programul PDSR şi că hecatomba pădurii s-a datorat în întregime unui zvon, pe care nimeni nu s-a gîndit să-l verifice înainte să pună mîna pe topor?

De fapt, zvonul n-ar fi avut efectul acesta devastator dacă nu s-ar fi întîlnit cu un principiu naţional mai vechi: „Dacă nu-i al tău, ia-l acasă sau strică-l“. Pentru cine nu mă crede, recomand vizitarea ruinelor SMT-ului din localitate, un tur prin parcul de combine proaspăt bombardat de aviaţia NATO, ca şi o plimbare prin grajdurile CAP-ului, părăsit atît de animale, cît şi de acoperiş, de tocurile de la geamuri şi toate instalaţiile de metal. Sînt toate vestigii ale unor vremi pe care, în egală măsură, ţăranii par să le regrete şi să le urască. Le regretă, pentru că astăzi nu prea mai sînt nici tractoare şi nici sisteme de irigaţii – ambele destul de folositoare dacă vrei să trăieşti de pe urma pămîntului. S-ar zice însă că le urăsc, pentru că, pînă la urmă, tot ei au furat carburatoarele de la maşinile agricole ori motoarele de la pompele aşezate, imprudent, pe cîmp.

Să ne întoarcem însă la codru, fratele românului. Orice carte de citire ne spune că, în vremuri grele, strămoşii noştri scutiţi de satisfacerea serviciului militar se ascundeau acolo pînă la trecerea pîrjolului. Manualul nu ne povesteşte însă nimic despre comportamentul românului în vremuri mai uşoare, cînd birtul pare un loc de azil mult mai popular. Pentru asta ar trebui mai puţin respect pentru talpa ţării decît e de bon-ton.

În plus, cine e în stare să fie atît de sincer, atunci cînd vorbeşte despre 50% din electorat?

▲

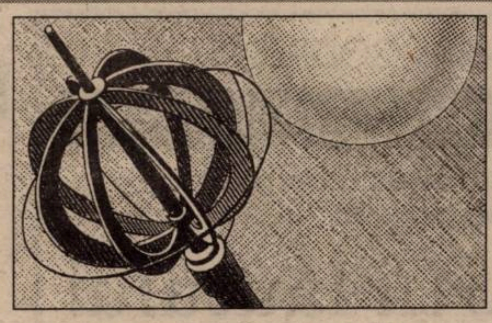

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Echipa

După ce a reuşit să depăşească circumstanţele confuze ale alegerii sale, preşedintele Statelor Unite, George W. Bush, a fost nevoit să se grăbească cu selecţia echipei care va determina şi conţinutul guvernării. Campania electorală a lui Bush a ţintit către alegătorii de centru cu lozinca conservatorismului ameliorat prin compasiune. A obţinut o majoritate la limită, oglindită şi de raportul de forţe din Congres, unde va fi nevoie de multe negocieri pentru ca procesul legislativ să decurgă cursiv şi eficient. În situaţia dată, Bush va trebui să-i împace pe radicalii republicani (partizani ai statului minimal, mai puţine impozite şi mai multă grijă pentru fundamentele morale ale societăţii, pledînd pentru rugăciunea în şcoală, interzicerea avortului, dreptul de a cumpăra şi păstra arme de foc – teme evitate sau prezentate confuz în campania electorală) cu moderaţii din propriul partid, mai concesivi în toate aceste probleme; iar ei toţi vor trebui să găsească un teren de înţelegere şi de colaborare cu reprezentanţii electoratului democrat, generoşi în planurile lor de redistribuire a surplusului bugetar pentru învăţămînt, pentru sistemul medical şi cel de protecţie socială, individul fiind liber să spună ce rugăciuni vrea la el acasă, femeile să decidă cînd să aibă copii şi se cer în schimb reglementări pentru cumpărarea armelor de foc.

Prezenţa vicepreşedintelui Cheney alături de fiul fostului preşedinte este de natură să-i liniştească pe oamenii puternici din umbra statului major al partidului. Politician cu o lungă experienţă la Washington (a fost, la 34 de ani, şeful administraţiei preşedintelui Ford şi de atunci a îndeplinit funcţii importante pe lîngă toţi preşedinţii republicani), lui Cheney i se recunosc două calităţi esenţiale pentru cel mai important om de rangul doi: loialitatea şi spiritul de echipă. Va fi un sprijin important pentru un preşedinte care şi-a început – conform standardelor americane – cariera tîrziu şi care s-a descurcat atît de bine în Texas încît consideră că Texasul este măsura tuturor lucrurilor.

În săptămînile de aşteptare a rezultatelor, Cheney a fost foarte energic în reactivarea bătrînei garde republicane şi unii comentatori, după ce i-au acordat gradul de prim-ministru pe lîngă un monarh ereditar, s-au întrebat dacă, după ce a cooptat în echipa de consilieri atît de mulţi dintre foştii colaboratori ai tatălui, Bush senior nu va redeveni şeful Agenţiei Centrale de Investigaţii. Complicatul proces de echilibrare a tuturor tendinţelor a continuat prin numirea principalilor colaboratori din executiv. De culori diferite la propriu şi sub rezerva aprobării de către Congres, oamenii din executivul lui Bush sînt conservatori moderaţi, acceptabili pentru aripa radicală. Politica externă va fi modelată de demnitari oricînd gata să analizeze foarte atent implicarea forţelor americane în lume: mai importante decît Somalia sau Bosnia, spun unii dintre ei, sînt America Latină, zona Pacificului şi, desigur, propriul cer.

În politica internă, s-au acordat responsabilităţi unor guvernatori care au dovedit că ştiu să rezolve problemele concrete ale învăţămîntului şi ale protecţiei sociale, în sens republican cu satisfacţii pentru democraţi. Grupul „moderaţilor pragmatici“ este completat de persoane cu opţiuni generale mai marcate: secretarul de la Interne, Gale Norton, persoană legată de interesele petroliere, este de acord să se facă prospecţii în Alaska, declarată de administraţia Clinton-Gore parc naţional. John Ashcroft la Justiţie este o propunere întîmpinată cu reticenţe: în lunga sa carieră de senator a propus amendamente pentru eliminarea excepţiilor de viol şi incest la practicarea avorturilor şi a pledat pentru interzicerea mijloacelor contraceptive; acest om considerat, totuşi, decent şi dispus la colaborare a avut o ieşire rasistă împotriva unui judecător negru pe numele său White. Din această cauză a pierdut votul oamenilor de culoare în campania sa de alegeri pentru Senat.

Se pare că artizanii echipei nu au fost preocupaţi de coerenţă ideologică, ci de posibilitatea de a-i oferi domnului Bush cel tînăr un grup de adulţi cu calităţi verificate, gata oricînd să confere realitate caracterului virtual al calităţilor preşedintelui ales.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Arta lăutului

E nevoie ca un val de frig să muşte subtropicele ca să ne dăm seama ce ne lipseşte. Sîntem deficienţi, de pildă, în artele îmbăierii. Aceste arte sînt fundamentale pentru cei ce trăiesc în ţinuturile reci, oameni care nu numai că savurează îmbăierea, dar ştiu să facă în apă chestii la care noi nici cu gîndul nu gîndim.

Japonezii sînt meşteri într-ale scufundării în apă clocotită şi aburi, în timp ce se lasă lăuţi de profesionişti şcoliţi în masaj şi arte muzicale. Simplul act al vărsării unei căldări de apă în capul cuiva este îndeplinit cu graţie melodică. Japonezii au dezvoltat arta de a te dărui lăutului pînă cînd te cuprinde un soi de extaz poetic.

Scandinavii, mai ales finlandezii, au subjugat iarna cu un sistem de aburi, omăt şi geizere fierbinţi. Se cufundă în astfel de medii uterine şi se bucură de loviturile cu nuieluşe de mesteacăn. Această încîntare a apei fierbinţi şi a durerii iuţi şi răcoroase este, în egală măsură, şi un răsfăţ al ruşilor.

În Rusia, flagelarea cu mesteacăn este considerată o formă de purificare. Un rus dolofan şi rozaliu apare, de obicei, după o baie şi o biciuire, plesnind de sănătate fizică şi spirituală. (Sub comunişti, mahării din partid se întîlneau mai mereu la o baie şi-o nuieluşă şi acolo îşi puneau la cale mîrşăviile.)

În Ungaria, băile sînt considerate un soi de cafenele. Bărbaţii se dedau la îndelungi băi de aburi în subsolurile hotelurilor de lux, citind gazetele şi jucînd şah, aşa cum ar face-o la cafenea. Cel mai faimos este Hotelul Gellert din Budapesta, unde poţi vedea bărbaţi aţipiţi, ţinînd în mîini ziare zdrenţuite şi ude fleaşcă.

În culturile-iubitoare-de-băi care se respectă, mulţi folosesc ierburi aromatice pentru a spori langoarea exprienţei. Băile pentru femei din lumea islamică, precum Hamam-ul din Maroc, sînt adevărate spiţerii de ierburi care induc dulci halucinări, îmbinînd meşteşugit arome şi sudori.

În Statele Unite, subculturile băiaşe au prins rădăcini mai ales în California, prin anii '80, dar, ca din orice mare moft american, n-au mai rămas, în cele din urmă, decît accesoriile, cum ar fi marile hîrdaie de lemn în aer liber. În anii de sus ai gloriei lor, aceste culturi îşi aveau propriile reviste, ca mult-deplînsul *Ud: O revistă a îmbăiatului pentru cunoscători*, editat de vechiul meu prieten Lewis McAdams. Îmi plăcea să-l sun pe Lewis la serviciu, numai ca s-o aud pe secretara lui susurînd în receptor, „Ud?", cu o silabă săltăreaţă în plus şi o jumătate de semn de întrebare, care fac accentul din Valley înnebunitor de sexy. Dar totul s-a dus pe apa Sîmbetei acum şi chiar şi minunatele căzi din lemn de sequoia din Mendocino au prins mucegai.

Există, de bună seamă, diferenţe colosale între arta lăutului practicată de oamenii zăpezilor şi bălăceala senină a celor ce găsesc la îndemînă oceane calde. În chestiunea asta, eu plutesc uşurel la suprafaţa lucrurilor. Noi, în Louisiana, habar n-avem de astfel de chestiuni, pentru că vara ne scăldăm în propriile sudori, iar iarna ne facem ghem şi aşteptăm frigul să treacă. În nici un caz noi nu folosim apa să contracarăm adversităţile vremii sau să ne transformăm trupurile în receptacule de artă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Omleta lui Pleşu şi gîndacul lui Antonescu

Prima poveste este, în linii mari, cunoscută: pe vremea în care mai era încă ministru de Externe, dl Andrei Pleşu mărturisea într-un interviu că, dacă se întîmpla să comande bufetului din minister o omletă, adesea nu era sigur nici *ce* şi nici *cînd* urma să primească. Desigur, nu furnizarea acestor surprize era sarcina principală a personalului auxiliar din Ministerul de Externe; dar povestea – spusă cu farmecul de rigoare – avea tîlcul ei.

Mi-a fost dat, în chiar primele ore ale noului mileniu, să aud povestea-pereche a celei de mai sus – nu chiar geamănă, dar tot una ministerială şi, cum se va vedea, tot cu o lesne deductibilă morală. Se face că, într-una din verile ultimilor ani, o tînără familie de prin sudul provincial urma să primească vizita unor familii de francezi; alături de alţi cîţiva prieteni neaoşi se vor îmbarca în maşini şi vor pleca printr-un periplu prin nordul ţării, la vînătoare de frumuseţi, de curiozităţi şi de amintiri plăcute. Planul era făcut: *mergem spre Moldova*, au spus gazdele oaspeţilor şi, fără să mai adaste pe gînduri, au pornit la drum, spre colinele şi spre mănăstirile zonei, animaţi de frenezia copilărească ce agită, după cum ştiţi, pe orice călător care se respectă.

Nu stric nimic din atmosfera închipuită a acestei adevărate poveşti dacă voi spune că această frenezie a plecării avea şi o oarecare acoperire, în sens practic. Printr-una din acele potriveli care ne îngăduie să spunem că lumea, chiar şi la capătul a două milenii creştine, rămîne (uneori suspect de) mică, bărbatul familiei gazdă rămăsese prieten, peste ani, cu ministrul Turismului din acea vreme, dl Crin Antonescu. Şi, ca semn al prieteniei, ministrul l-a ajutat în contractarea, pentru un prim popas, a unui scurt sejur într-un hotel al sportivilor de prin Suceava.

Acuzabile pile, vor spune moraliştii de serviciu; *ignobile intervenţii*, vor adăuga puritanii de profesie. Dar nici unul din aceste cuvinte nu sar din tasta povestitorului, din cel puţin două motive: primul, solidaritatea care îl apropie de fostul student la Istorie care a fost domnul Antonescu, pe vremea în care şi pletele şi problemele politice îi erau – aflu – cel puţin la fel de mari ca acum; al doilea, pentru că povestitorul recunoaşte că şi el ar ajuta oricînd, în acest fel, un prieten, cu atît mai mult cu cît hotelul sucevean, cu cele puţine stele ale sale, era mai mult gol în tot anul, plus că nu era tocmai văr cu *Hiltonul* şi nici frate cu fraţii *Intercontinentalului*.

Cît timp am zăbovit noi în această lămuritoare paranteză, familiile au ajuns la Suceava, au găsit hogeacul şi se pregăteau de acomodare. Pîlpîiau deja în noapte stelele verii atunci cînd românii şi francezii au intrat în hotel. Ajutorul ministrului tot fusese bun la ceva: personalul era amabil, camerele erau curăţele, cearceafurile fuseseră cu siguranţă schimbate, iar apa caldă şuşotea cu apa rece pe ţevi. Dar şi dezastrul era aproape. Nici nu ajunseseră bine toate valizele în camere că, animaţi subit de luminile din plafon, de prin unghere au apărut gîndacii! Mici şi lucioşi, zvelţi şi harnici la dat din picioare. Na de mai dormi printre ei! Au plecat cu ceva dezamăgire turiştii, oprindu-se într-un tîrziu, fără nici o pilă, într-o casă din aşa-numitul *turism rural*.

Asta a fost povestea. Şi în acest nou mileniu anii vor curge lustru după lustru şi valuri de sevă electorală vor urca prin ţeava vreunui crin (!) pentru a coborî din nou în brazda opoziţiei; purtate de legile politicii, prin albia posturilor ministeriale vor curge nume după nume, fiecare purtător de multe idei şi de bune intenţii. Şi totuşi, amar de inutile vor fi toate aceste schimbări, cu ideile şi intenţiile aferente, atîta vreme cît, din firida în care influenţa ministrului nu bate, un gîndac va scoate capul şi antenele, vioi şi lucios, dezinvolt şi nedomolit şi, mai ales, periculos de apolitic.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Triple-sec. Tescovină. Popularul turţ

La aproape trei ani de la invazia sovietică în Cehoslovacia, la Expresu', un birt peste drum de gară, fumul era gros, beţivanii de toate soiurile îşi duceau traiul cel de zi cu zi: tineri cu mustaţa abia mijită beau monopol cu dulce în valoare de şase lei, erau acolo fraţii Pele de pe Valea Mare, un altul căruia îi spuneau amicii Oală, apoi proaspătul eliberat din puşcărie pe nume Feri Gîbu care stătea la masă alături de Ianiko Abfalter, căruia îi ziceau intimii Ab. Memoria mea se lăfăie indecisă în fluxul şi refluxul lărmuielii de birt; pereţii, tăblia acoperită cu postavul albit al mesei de biliard, pultul barului, scaunele din lemn unsuros, frapierele din tablă turtită, picioarele cele din fier ale mesei şi muşamaua de deasupra crestată de briceag: toate exhală o mireasmă *high romanticism* de triple-sec, de tescovină, de popularul turţ. Realitatea autohtonă a birtului de provincie o abordez în registrul dublu al povestirii şi al diegezei: iată cum lumea din afara ficţiunii pătrunde în ficţiune precum cerneala în cretă; tot aşa se lăţeşte provocator din subconştient la lumina vinovată a conştientului figura de neuitat a curviştinei aceleia cu picioare lungi în minijupă (încă nu apăruseră tezele din iunie '71) ce dezvelea privitorilor interesaţi nişte coapse lungi şi prelungi. Aceasta era fata lui Beltechi: paznic la Primărie şi pescar performant. Şi cum vă spun, dragi receptori, fata cea curviştină a pescarului Beltechi venea ea la masa noastră, ştergea cu o cîrpă tăblia din pal melaminat, noi îi spuneam ei ceea ce se cuvine, o mai piţigam de ale ei coapse lungi şi prelungi, ea cu mîna ne dădea peste ale noastre degete neruşinate, ne respingea cu gesturile rutinate cu care trebăluia pe la undiţe Mai Marele Pescarilor, amicul lui Beltechi, un domn pe nume Şoani, împodobit, asemenea căpitanului Ahab, cu un picior de lemn. Străbătea Ahabul în luntre apele cele învolburate ale Mureşului, întindea sub vîltori „şîrul": aţa aceea lungă prevăzută cu cîrlige în care îşi fluşturau coada rîme negre întru ademenirea somnilor adormiţi în mîlul apei şi rîme roşii întru întărîtarea scobarilor şi a mrenelor. Locuitorii uscatului îi ziceau lui Şoani, maistorul, iară doamnei lui, măistoriţa, chiar dacă era dumneaei doar măturătoare la sala de cinematograf ceea ce – vezi bine! – nu presupunea stăpînirea obligatorie a vreunui meşteşug anume. Măistoriţa mătura duşumelele cele date cu motorină după ce se termina reprezentaţia şi după ce lăsam noi în urmă un covor de coji de bomboane agricole; seminţe de floarea soarelui, din acelea negre, şi de dovleac, albe, care împodobeau podeaua ca nişte minuscule pliscuri de păsări. Seminţele albe şi negre le cumpăram de la tanti Mărioara, ţiganca de pe strada Mavrocordat, ce ne aţinea calea cu o oală de noapte din plastic, căruia „şerblu" îi spuneau oamenii cu puţină carte ai oraşului şi care tocmai îşi făcuse apariţia în rafturile magazinului de feroase unde gestionar era un neamţ pe nume Groo, tovarăşul Groo, amic cu nenea Kilzer, de la Sistematizare, trecut apoi în fruntea cooperaţiei meşteşugăreşti, cunoscută de toată lumea sub denumirea de „centrucop". Despre acesta de pe urmă pot spune că era un soi de Stat Major al armatei alcătuite din vecinii lui tanti Mărioara de pe uliţa Mavrocordat care se îndeletniceau cu strînsul melcilor ca să-i mănînce francezii; alţi combatanţi „centrucop" veneau pe stradă şi slobozeau cu voce ascuţită un şir lung şi melodios de vocale şi consoane cu ajutorul cărora dădeau de veste că preiau pene contra unor oale (din acelea de la tovarăşul Groo: roşii cu buline albe).

Şi cum spun, tanti Mărioara avea acel „şerblu" nou-nouţ de culoare albastru-pal în care ţinea seminţe de dovleac şi altele de floarea-soarelui; mai apoi, cu un păhăruţ pentru ţuică achiesa materia primă şi o slobozea în buzunarul nostru larg desfăcut în chiar momentele în care începea filmul. Acu aş vrea să vă mai spun că nu degeaba aşteptam noi momentul acela deoarece atunci cumpăram unu, două bilete în valoare de un leu şi cincizeci de bani, pe urmă puneam între biletele întregi altele rupte pe jumătate de la o altă reprezentaţie. Aşa am reuşit să vedem seria de filme pe nume *Fantomas* şi cele cu *Angelica, marchiza îngerilor* pînă cînd, într-o bună zi, după începerea reprezentaţiei, a început un soi de razie, s-au aprins becurile şi deodată s-au repezit casiera şi măistoriţa pescarului Şoani cu mătura dumisale asupra prezenţei noastre ilicite în sală, la adăpostul ocrotitor al întunericului.

Mi-este greu să evoc expresiv greutatea cu care am reuşit noi să evadăm din spaţiul acela care s-a transformat, pentru o clipă, dintr-un ceva feeric într-o cuşcă asemenea aceleia în care se agitau păsările cele cîntătoare din coliviile pe care le avea în coridorul casei domnul grădinar Benedek: cel care vindea flori în piaţă şi atingea întotdeauna un record al încasărilor la 1 Noiembrie, de Ziua Morţilor, cînd satisfăcea cererea pieţei cu crizanteme, după ce toată vara comercializa dumnealui flori de toate soiurile printre care, nu ştiu de ce anume, la loc de cinste se aflau acelea, popular denumite, ochiul-boului.

▲

Texte şi opinii de: Filip ANTONIO ● Gabriela BAICU CERKEZ ● Magdalena BOIANGIU ● Tita CHIPER ● Adrian CIOROIANU ● Codruţ CONSTANTINESCU ● Radu COSAŞU ● Victor GHICA ● Cristian GHINEA ● Vasile HASNAŞ ● Mircea IORGULESCU ● Andrei MANOLESCU ● Matei MARTIN ● Z. ORNEA ● Cezar PAUL-BĂDESCU ● Iaromira POPOVICI ● Gheorghe PREDA ● Simona SORA ● Dan STANCIU ● Alex. Leo ŞERBAN ● Mircea VASILESCU ● Romeo VOINESCU

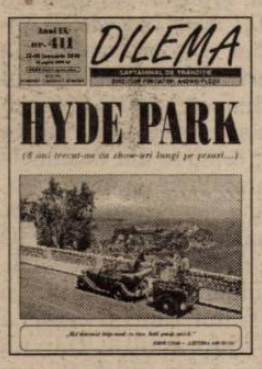

Argument

Acum 8 ani, pe 14 ianuarie 1993, apărea primul număr al Dilemei. *Trecuse puţină vreme de la alegerile din 1992, iar puterea şi opoziţia de atunci nu pierdeau nici o ocazie de a-şi afirma dorinţa de dialog. Discursul opoziţiei era construit în bună parte de intelectualii care animau asociaţiile civice sau militau pentru valorile democratice. Pentru elitele intelectuale, priorităţile erau reforma morală a societăţii, demascarea fostei securităţi, lupta cu pericolul neocomunismului, afirmarea valorilor democratice, construirea unei prese libere şi democratice, independenţa Televiziunii Române (pe atunci, unica). Masele votaseră însă pentru protecţie socială şi pentru liniştea zilei de mîine, promise de cîştigătorii alegerilor de atunci. Nu se vorbea de integrarea în NATO sau în Comunitatea Europeană, ci, în mod general şi abstract, de „intrarea în Europa"; iar idealurile la care se putea aspira erau primirea în Consiliul Europei şi obţinerea clauzei naţiunii celei mai favorizate.*

În jurul acestor teme se purtau războaie întregi de vorbe: în presă, erau la modă dezvăluirile, demascările, editorialele „anti", militantismul fără frontiere. Presa era de două feluri: „a puterii" şi „a opoziţiei" (această parte a presei declarîndu-se „independentă" sau „democratică"). Mult declarata intenţie de dialog afişată de toată lumea se pierdea ruşinată sub valul de strigăte, dorinţa de a construi o societate civilă era gîtuită de hotărîrea cu care oamenii se angajau într-o tabără sau în alta, ridicînd baricade.

Într-un asemenea context, Dilema *a părut suspectă tuturor: pentru că nu s-a înscris în nici o tabără, pentru că punea semne de întrebare acolo unde alţii puneau, viguros, punct, pentru că propunea deliberarea şi reflecţia în situaţii considerate de alţii fără dileme. Privind în urmă, am impresia că, deşi are subtitlul „săptămînal de tranziţie" şi a creat atîtea suspiciuni,* Dilema *s-a comportat tot timpul ca o gazetă normală, punînd în discuţie teme, publicînd opinii diferite, găzduind colaboratori din „tabere" distincte şi aparent ireconciliabile.*

„Sînteţi prea de dreapta", ni s-a spus cîteodată; „alunecaţi spre stînga", ne-au mai auzit urechile. De fapt, nu le-am cerut niciodată colaboratorilor carnetul de partid şi niei nu i-am întrebat cu cine votează. N-am făcut politică, ci am pus în discuţie teme care ţin de cultura politică democratică, încercînd să stimulăm dialogul intelectual şi social. Am practicat cu deplină bună credinţă libertatea de opinie, iar instituţia care ne editează, Fundaţia Culturală Română, are meritul de a fi înţeles foarte bine ce înseamnă democraţia şi exprimarea liberă. Bineînţeles, spiritul Dilemei *se datorează în primul rînd directorului ei fondator, dl Andrei Pleşu: sînt convins că cititorii noştri ştiu de mult asta.*

La opt ani, Dilema *există în primul rînd prin publicul ei: tirajul de 12.000 de exemplare este aproape dublat de cei peste 10.000 de cititori distincţi pe care îi avem pe Internet, cei mai mulţi dintre ei fiind români din străinătate. Datorită firmei* Algoritma, *care ne găzduieşte pe* web, *cu profesionalism şi devotament, de mai bine de patru ani, reuşim să ţinem legătura cu diaspora românească.*

Acest Hyde Park *le este dedicat dilematicilor de pretutindeni. Ne-am strecurat şi noi, redactorii, printre dilemele din scrisorile cititorilor noştri. Este locul în care ne simţim cel mai bine.* ***(Mircea Vasilescu)***

Poftă bună!

Stimaţi comeseni,

Vorbesc despre masă pentru că evoluţia acestei piese de mobilier are hazul ei, supravieţuieşte sub formă de masă a tratativelor în practica şi în vocabularul diplomatic, dar în casele bune, unde oficiază elitele, se practică mesele joase, elegante, pe care nu poţi mînca, farfuria se ţine pe genunchi, cu riscuri pentru parchetul gazdelor şi hainele invitaţilor. Dar de cînd există atîţia detergenţi...

La *Dilema,* masa există, e comodă, şi cred chiar că înseamnă ceva pentru revistă. Ştiu că practicaţi cochetăria orgoliului şi nu voi produce insulta complimentelor. Deci nu o să vă spun cît de rafinate sînt bucatele oferite, ci o să admit că, fără a lăsa omul flămînd, revista e fidelă sănătoasei recomandări de a nu-i permite să se ridice ghiftuit de la masă. Rămîne apetitul şi pentru altceva, de altundeva. Poate că în felul acesta se poate întreţine şi curiozitatea pentru felurile de mîncare, niciodată încercate (economie de piaţă, stat de drept, pluralism, accesul liber la informaţia necesară), dar atît de necesare unei alimentaţii raţionale, alta decît cea recomandată pe vremuri de doctorul Iulian Mincu.

E simpatic să stai la masă cu oameni care nu consideră că, dacă optezi pentru alte bucate decît cele pe care le ştiu ei de la mama lor, eşti un canibal sau faci jocurile canibalilor. E agreabil să crezi, împreună şi alături de comeseni, că oamenii nu se confundă cu ideile, că poţi aprecia un om chiar dacă susţine uneori aberaţii, că deteşti aberaţiile chiar cînd sînt apărate de oameni pe care îi respecţi. Toate aceste precondiţii stimulează apetitul. Împreună şi alături nu înseamnă la fel şi solidar nu înseamnă unic.

Masa revistei e departe de avantajele, dar şi de uniformitatea cantinelor, fie ele de dreapta sau de stînga, şi asta e bine. Dar mirosul de varză călită ajunge uneori şi aici, ceea ce nu e grav, dacă se deschide geamul la timp.

Se întîmplă uneori ca şi cei mai rafinaţi bucătari să greşească omleta şi mi-e dor uneori de cei cu care am stat împreună la masă; ştiu că unele reţete s-au pierdut pentru totdeauna.

Magdalena BOIANGIU

„Şi pisica merită o vorbă bună"

„Aşa se zicea. Ca să vă spun adevărul adevărat, pe mine *Dilema* mă irită: o urmăresc doar dintr-un fel de curiozitate pustie, să zic aşa, ca să văd pînă unde o să ajungeţi, deşi v-am cam ghicit de la început mesajul şovăitor. Atitudinea – iată ce vă lipseşte! N-am auzit vreodată de la voi vreun „jos" – ceva, cineva – spus din tot sufletul şi cu claritate, după cum nici pentru ce sau pentru cine să mă entuziasmez decisiv, fără rest, nu mai ajutat să înţeleg. În toţi aceşti 8 ani m-aţi lăsat săptămînal de capul meu, faţă cu „problemele esenţiale cu care ne confruntăm în tranziţie", de la adevărul despre Revoluţie şi copiii străzi pînă la Coloana Infinitului. Amar de vreme de cînd aţi apărut n-aţi fost capabili să „citiţi" nici un scenariu în meandrele zilelor noastre, nici să alcătuiţi unul propriu nu v-a dus mintea. Şi prilejuri au fost destule... De ce? Nu vă alintaţi cu ideea că aţi fi constructivi şi echilibraţi. O soluţie imediată pentru ieşirea din criză n-aţi fost în stare să propuneţi cu fermitate; o idee europeană, ceva la modă, n-aţi căutat să impuneţi spre a mă integra şi eu rapid în rîndul lumii; cum să-mi iubesc ţara nu m-aţi lămurit, dar nici de ce să-mi iau cîmpii din România nu mi-aţi argumentat.

Credeţi că vă cer prea mult? Două-trei opinii simple, accesibile şi statornice mi-ar fi fost de-ajuns. Convin că poate nu vă tentează formulele consacrate – precum se ştie, într-o ţară democratică presa ocupă o poziţie cheie şi este numită a patra putere în stat – însă nici „cîine de pază" nu simt că aţi fi aşa cum se cuvine, în accepţia modestă, vigilentă şi muşcătoare pe care o presupune situaţia de cîine. Am observat că unii vă apreciază pentru stil: de acord, aveţi un stil propriu, dar ce faceţi cu el? Puneţi totul în discuţie, atentaţi la valori, dar cînd e vorba de vreo „revizuire" necesară daţi înapoi, căutaţi nuanţe şi contexte istorice, o întoarceţi pe echidistanţă şi pe ludic. Dacă-mi amintesc bine, aţi dus o singură campanie mai serioasă în pagina a II-a, a cititorilor, unde s-au înfruntat o vreme nişte inşi pe tema dacă Brahms a scris sau nu vreo „missă". Lămurirea a venit (se putea altfel, la *Dilema?)* de la un străin de neam sau de ţară; totuna. Pe noi ne chinuie probleme şi voi dezbateţi „teme": credeţi că de asta ne arde? Părerea mea e că bateţi apa în piuă. Întîmplător, anul acesta v-a venit şi vouă rîndul la actualitate. Ca o coincidenţă nedorită, pînă şi apa a ajuns să ne pună astăzi în dilemă. Uite cum trebuie să ne umplem noi acuma capul de gînduri... Vă place, nu-i aşa? Dacă v-aş cunoaşte după figură (dar doamnele şi domnii de la *Dilema* nu se fotografiază...) v-aş spune pe faţă părerea mea, pe care de altfel pot să v-o spun şi fără să vă contemplu imaginea: în 8 ani de zile n-aţi făcut decît să acreditaţi un cuvînt în sens de insultă: „dilematicule"!

© S. Ivanoschi

Îl adresez, cu această conotaţie, fără echivoc, fiecărui redactor şi cititor al publicaţiei voastre."

(O persoană decisă, care nu ar vrea să-i apară numele într-o revistă cu titlu ingrat.)

a consemnat Tita CHIPER

Ce ţi-aş dori eu ţie...

Este pentru prima dată cînd îţi scriu astfel, împins de vîrsta ta pe an ce trece tot mai puţin fragedă şi de finele secolului ce trecu, care şi el i-a frăgezit pe mulţi. Şi, să fiu sincer, m-am mai simţit împins de către cei pe care, în cele mai diverse zile, în cele mai diverse vîrste, la cele mai diverse ore, i-am surprins citindu-te în... metrou. Cum bănuieşti, nu eşti încă cea mai populară lectură din subteran (şi mă întreb dacă ar fi chiar bine să fii); cu atît mai mare solidaritatea şi complicitatea subînţeleasă cu care i-am privit pe cei care te despăturesc cu mîinile şi privirea în vagonul sau pe peronul de sub oraş. Deseori cititor de-al tău în metrou eu însumi, îţi scriu acum.

Să-ţi spun ce? De doi ani şi jumătate, de cînd ne aflăm realmente într-un parteneriat contractual, ţi-am spus destule; eu ţi-am spus poveşti – patru, maxim cinci, pe lună –, tu mi-ai dat şedinţe – două pe săptămînă –, aşadar mi-e clar că datoria încă rămîne de partea mea. Ce să-ţi mai doresc? Din orice pagină aş fi făcut-o, ştii că urarea mea rămîne aceeaşi, privindu-te *toată*, de pe pagina primă pe care se consumă Dan Stanciu (aşezat cuminte printre vălătucii de fum ai ţigaretelor *Brooklyn),* trecîndu-te prin pagina a doua, pagina prietenilor care, poate pentru că se hîrjonesc fără să ştie printre norii aromaţi ai pipei extremiste (de-colţul-gurii) a lui Radu Cosaşu, reuşesc uneori să-ţi scrie cele mai bune texte din număr şi, în fine, pînă în pagina ultimă, acolo unde cine stă de vorbă cu inepuizabila doamnă Tita Chiper domneşte şi el peste pagină, devenind aproape celebru, invariabil spiritual şi, mai ales, chiar interesant. Iată urarea: să fii mai *conectată* decît Mircea Vasilescu, mai disidentă decît Iaromira Popovici, mai premiată de preşedinţi decît Cezar Paul-Bădescu, mai informată decît Magdalena Boiangiu, mai conştiincioasă decît Simona Sora, mai scrutătoare decît Cristi Ghinea, puţin (da' puţin!) mai punctuală decît Andrei Manolescu, mai dezinvoltă decît Matei Martin, să-ţi placă majusculele precum îi plac lui Alex. Leo Şerban, să fii îngăduitoare cu textele precum Ela, Vali & Angela, mai neîndurătoare cu greşelile decît doamnele Maşek şi Pruteanu şi mai căutată de difuzori decît Marian Burtea. În rest, dacă mai încape ceva după toate aceste calităţi, să mai ţii o idee şi cu „*U*" Craiova, precum ţine cineva prin redacţie, îmi stă numele pe limbă.

Aşadar, te-am văzut deseori citită în metrou; niciodată în avion. Să fie aici vreun mesaj criptat? Dilema aceasta nu mai e a ta, ci a ţării care te născu din spuma tranziţiei şi din scrumul secolului XX. La mulţi ani! Nu-i exclus ca mileniul ce vine să te merite.

Adrian CIOROIANU

Fiindcă situaţia e perplexă...

Duminică 17 decembrie 2000, la o săptămînă după încheierea alegerilor, am stat pînă la o oră tîrzie a nopţii urmărind convorbirea dintre Andrei Pleşu şi Eugenia Vodă în cadrul emisiunii „Profesioniştii“. La capătul acelor arături dure de vorbe şablonarde – numite pentru uzul raţiunii „campanie electorală“ –, discuţia aceea avea caracterul unei oaze liniştitoare, cu chip într-adevăr uman. Directorul fondator al *Dilemei* se dovedea – frază cu frază – într-o bună dispoziţie sufletească, noţiune la care ştiu, din scrisul său, că ţine foarte mult; pentru prima oară l-am auzit, în public, abordînd cu o decenţă inspirată şi ironică, probleme intime şi întotdeauna complicate precum copilăria, adolescenţa (sub „semnul crispării“!), familia, prietenii, religiozitatea. Memorabilă mi s-a părut adeziunea sa la Sancho Panza şi nu la donquijotism, demonstrată cu acelaşi calm şi humor care au dat farmecul poveştii despre examenul său victorios la actorie. În prodigioasa literatură orală a Domniei sale, acestea rămîn ca „pagini“ de valoarea articolelor din *Dilema* (pe care nu le-aş fi strîns în volum sub titlul: „Chipuri şi măşti ale tranziţiei“ ci „În euforia dezastrului“, după o expresie bătută în piatră tot de către Domnia sa).

Ştiu prea bine cum pot suna asemenea observaţii încîntate în irespirabila noastră atmosferă de exigenţă morală în care orice vorbă de bine devine stranie, imediat nesuferită pentru a eşua în politică, fără urmă de delicatese sau delicateţe. Orice omagiu cade în naufragiu; nu se acceptă două-trei calităţi la un om, aşa cum, pe vremuri, pentru şedinţele de înfierare, organizatorii de la partid aveau grijă să strige (auzi şi vezi Mazilu!) către cei obligaţi să ia cuvîntul conform celor scrise pe o hîrtiuţă: „Nu două idei pe un bileţel! Să rămînă pentru fiecare!“.

Numai că, gîndindu-mă încă la această recentă apariţie a lui Andrei Pleşu, mie nu-mi trece prin minte să-l îndemn la vreo acţiune politică, de salvare a neamului sau a omenirii. Nu. Cred că e necesar, presant, ca Andrei Pleşu să revină, săptămînal, în coloanele *Dilemei*. Situaţia în publicistica actuală e nu numai complexă, ci şi perplexă, stare întotdeauna benefică pentru inspiraţia sa. Doresc o *Dilemă* cu un Pleşu săptămînal!

Radu COSAŞU

Rotocoalele înţelepţilor (în jurul) Pionului

Dragi prieteni,

Vă salut acum, la ceas de bucurie, ca pe un copil care mi-a fost drag încă de la început. Deşi alţi membri ai lojei au avut îndoieli, eu am crezut întotdeauna că o revistă de acest tip este la fel de eficientă ca picătura chinezească: lentă, dar sigură.

Am fost convins, iubiţi tovarăşi de autostradă intelectuală, că veţi acţiona subtil şi hotărît pentru îngenuncherea unui popor care ne-a făcut destule necazuri în aceşti 2000 de ani, de cînd a avut neobrăzarea de a se naşte creştin şi latin.

Dar vine vremea noastră. Iar voi sînteţi avangarda, pentru că introduceţi morbul îndoielii. Este absolut necesar ca românii să nu mai aibă nimic sfînt, este vital ca acest popor să-şi rătăcească valorile. Ceea ce aţi făcut cu poetul acela minor din secolul XIX (îmi scapă numele) este un strălucit exemplu pentru tovarăşii noştri din alte ţări.

Căci, să nu uităm, cum spun şi protocoalele înţelepţilor noştri: un popor cu dileme e un popor supus. O naţiune care acţionează conform chemării sale native este o o naţiune periculoasă. Nouă nu ne trebuie decît un moment, un singur moment în care un popor să stea pe gînduri. Pentru că mai pierde o clipă de istorie.

Dacă Adam avea o mică dilemă era şi acum în Paradis. Scopul nostru, vă reamintesc, este paradisul creat de noi. Pînă la urmă, hamburgerii vor înlocui total micii. Dar pînă atunci sîntem datori să paralizăm voinţele naţionale, trebuie să blocăm forţa vitală a 6 miliarde de suflete care ar fi tentate să-şi caute propriul drum.

Iar voi, iubiţi prieteni, aţi demonstrat că se poate, aţi arătat că este uşor şi ieftin. Costă mai puţin să lansezi o revistă ca *Dilema* la Bucureşti decît să lansezi bombe la Belgrad. La vremea aceea i-am spus acest lucru şi omului nostru, George B., dar el a ezitat şi am realizat acest experiment fericit numai în România. Sper ca fiul său, care a ajuns acum cel mai puternic om al lumii (ha, ha, crede el) să fie mai maleabil.

Oricum, să sperăm că eforturile pe care le fac fraţii noştri din toată lumea vor da roade cît mai curînd. Lumina care vine de la marele popor din Orientul Mijlociu să vă călăuzească şi în continuare. Faceţi-ne mîndri de voi. Justificaţi-vă încrederea şi fondurile pe care vi le-am oferit cu generozitate. Ca să citez o expresie mai veche a noastră: Succes pe ramură!

Mare Maestru al Ritului Antic, Modern şi Postmodern

Christian GHINEA

P.S. Aceleaşi calde urări şi de la şefii voştri direcţi: David şi Attila.

Dragi baritoni veseli,

Voi începe prin a vă spune că noua voastră formulă grafică e mai serioasă decît precedenta (ceea ce probabil ştiţi şi voi). *„Dilema“* (putem să scoatem sau nu ghilimelele) e o chestiune cît se poate de gravă, în orice caz mai gravă decît o certitudine. Asta fiindcă te pune să alegi între două rele. Certitudinea, chiar dacă e rea, e doar una singură. Dilema e situaţia în care trebuie să alegi sau măcar să cugeţi. În orice caz nu e ceva de-a gata (şi nici gratuită). Revenind însă, uşoara academizare (ca să-i zic astfel) a graficii voastre mă îngrijorează puţin. Sper să nu atragă cu sine şi pierderi de umor în conţinutul textelor. Vorbesc de hazul venit din detaşarea voastră dintotdeauna. Fiindcă, după părerea mea, lucrurile serioase, dilemele adică, nu trebuie abordate fără umor. Mai ales în condiţiile în care marele cor al bocitoarelor naţionale se tot înmulţeşte. Bocitoare care, evident, sînt total neserioase. Pe lîngă bineştiuţii ciocli de pe piedestalurile tricolore, a apărut şi un alt soi de fanfare funerare. Vezi ştirile tv din zilele de sărbători de la unele posturi (nu le dau nume): accidente rutiere, morţi, răniţi, explozii, ambulanţe, perfuzii, boli, mizerie generală şi mizerie umană. Lucruri preluate şi de unii comentatori de la radio sau din presa scrisă, indivizi diabolici care ar face înmormîntări şi din carnavaluri. Toată lumea scrie şi vorbeşte despre sărăcia generalizată. Bine, bine, o fi adevărat. Dar există şi sărăcie veselă. Sărăcia sumbră e ceva cumplit. Astăzi lucrurile sînt dirijate parcă intenţionat spre registrul dramatic, dacă nu chiar tragic. Greu să-ţi păstrezi echilibrul într-un astfel de mediu. Voi vi l-aţi păstrat cu brio pînă acum.

Detaşarea activă inteligentă (nu cea nepăsătoare) mi se pare o cale de urmat. Şi rîsul, care fereşte de ipocrizie şi de fals. Nu băşcălia ieftină, care oricum e o pistă ocupată de foarte mulţi alţii. Rîsul autoînţelegător, zîmbetul avizat. Nu pe ton de bas şi în nici un caz de soprană. Nu amar şi nici isteric. Rîsul baritonal pe care foarte bine-l ştiţi.

Calm şi inspiraţie vă doresc,

Andrei MANOLESCU

Dragi prieteni,

A mai trecut un an. Ăsta parcă a fost mai fisîit, mai plictisitor, mai deprimant ca toate celelalte. Dacă nu m-aş fi trezit noaptea, pe 31 decembrie, în pocnete de petarde şi focuri de artificii, poate că nici nu mi-aş fi dat seama că am trecut în mileniul trei.

Cu ani în urmă, cînd eram mic (pe atunci, credeam în Moş Crăciun) am citit într-o revistă pentru copii că în anul 2000 o să circulăm în vehicule zburătoare şi o să ne petrecem weekend-urile în staţiunile de pe lună. Toate aceste previziuni au fost contrazise de realitate, iar anul 2000 a trecut repede, pe furiş; mileniul trei pare acum lipsit de semnificaţie şi de orice speranţă...

Am fost păcăliţi! Calculatoarele, Internet-ul, toate sînt numai nişte minciuni sfruntate, inventate tocmai pentru a ne face să credem că am ajuns în mileniul trei – adică în ceea ce noi am crezut/sperat că va fi mileniul trei. Zilele astea mi-am rezervat bilet pentru o călătorie pe lună. Şi cameră la *Moonlight Resort*. Compania mi-a oferit chiar o fotografie cu panorama de la fereastra camerei mele.

De fapt, trăim într-o din ce în ce mai adîncă virtualitate, în care călătoriile pe lună par realitate. A trăi într-o astfel de lume este o autoamăgire – o realitate falsificată cu bună ştiinţă.

Marea invenţie a mileniului – tehnologia informaţiei – nu face decît să întreţină această minciună. Incapabili să inventeze ceva real, oamenii de ştiinţă conspiră pentru a ne face să credem în realitatea lor.

Dacă am învăţat ceva în toţi aceşti ani, e să nu mă las amăgit de impresii, de păreri, de lucruri de suprafaţă. *Dilema* mi-a arătat, an de an, ce şi mai ales de ce se întîmplă. Cu umor, cu detaşare, cu intransigenţă. M-a învăţat în ce să cred şi la ce visuri să renunţ.

Oameni buni, nu mai speraţi nimic. Şi nu mai credeţi în Moş Crăciun... Citiţi *Dilema*.

Matei MARTIN
mateim@hotmail.com

La începuturi...

La începuturi, cînd se pregătea constituirea revistei noastre, s-a pus acut chestiunea găsirii unei denumiri adecvate. Eu, mi-aduc aminte, am propus drept nume *Situaţiunea*, voind să-i imprim o mărturisită pecete caragialeană. Dl Radu Cosaşu, şi el un caragialean împătimit, a propus titulatura *Dilema* şi, repede, dl Andrei Pleşu, directorul publicaţiei, a îmbrăţişat-o. S-a demonstrat a fi o titulatură fericită, din care spiritul caragialean n-a fost izgonit ci, dimpotrivă, din plin cultivat. Odată botezată revista ce se năştea, la o viitoare reuniune un comando feminin, compus din doamnele Elena Ştefoi şi Andreea Pora, a venit cu un întreg program. Din tot acest program, n-a fost acceptată decît ideea dezbaterii unei teme pentru fiecare număr. O altă idee, a dnei Andreea Pora, ca fiecare articol să fie însoţit de un altul care să examineze chestiunea din alt punct de vedere, precumpănitor contrazicător, a părut tuturora o exagerare deformantă. Dar un reziduu a rămas din această idee năstruşnică. Şi cum pe mine mă rugase stăruitor dl Andrei Pleşu să scriu un serial despre fizionomia alegerilor interbelice, şi cum ideea mi s-a părut fericită (pentru că putem oferi o imagine adevărată despre un fenomen pe care lumea toată îl considera eflorescent şi un exemplu de urmat) am scris acel serial de 12 eseuri (cu un cuvînt de început şi un altul de încheiere), în care am analizat, apelînd la presa vremii, inclusiv la *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, rînd pe rînd, toate cele zece consultări electorale interbelice. Dar reţinîndu-se un mic reziduu al ideii dnei Pora, un alt coleg îndesa alături de eseul meu un altul despre viaţa parlamentară din vremea de azi. Nu se potriveau, neîngemănîndu-se şi necontrazicîndu-se. Apoi, la sfîrşitul acelui serial, am început publicarea unor capitole din cartea mea, pe care tocmai o încheiasem, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*. Apoi, am abordat tematica numerelor revistei, scriind glosele mele la fiecare temă.

Mă bucur mult că revista noastră s-a impus, găsindu-şi largi medii de cititori. Îi doresc încă mulţi ani de existenţă.

Z. ORNEA

Fălci

Dragă *Dilema*,

Am citit cu interes mărturisirile fricilor, spaimelor şi angoaselor personale ale unor colaboratori din *Dilema* numărul 406 („Spaimele noastre“) şi, inspirat de textele de-acolo, m-am decis să vă scriu şi eu despre ceva din experienţa mea în domeniu.

Totul a început la mine nu ca la Radu Cosaşu, într-un spital, sub ameninţarea unei boli teribile, ci în condiţii de-a dreptul derizorii: într-o „videotecă“ – aşa cum se numeau sălile unde, pînă să le interzică Ceauşescu, se dădeau, pe televizoare meschine, filme de pe video. Înainte să-l văd, nu auzisem nimic despre filmul acela. Şi mai avea şi un titlu ridicol: „Fălci“! Eram prin clasa a şaptea sau a opta, nu mai văzusem filme „de groază“ şi, cu atît mai mult, nu auzisem de Spielberg. După film, am plecat acasă impresionat de cum îi ţîşnise sîngele pe gură vînătorului de rechini, atunci cînd rechinul îl înghiţise pînă la brîu şi el rămăsese cu jumătate de corp afară şi am povestit scena în repetate rînduri, a doua zi, colegilor mei de la şcoală. Dar de efectele filmului aveam să fiu conştient abia mai tîrziu, cînd am ajuns la mare. Desigur, m-am documentat şi am aflat că în Marea Neagră nu sînt, practic, rechini; există doar o specie, numită „cîini de mare“, dar aceştia sînt mici, nu atacă omul şi, oricum, nu se întîlnesc pe litoralul nostru. Ca în orice angoasă, însă, argumentele raţionale nu au nici o putere. Mie mi-e frică în continuare de rechini, chiar dacă ar fi să mă scald într-un lac de munte. La mare, deşi pot să înot kilometri întregi fără nici o problemă, prefer să nu mă duc prea în larg şi fac tot timpul „ture“ paralel cu ţărmul. Dar chiar şi aşa, nu spun ce fiori mă trec pe şira spinării! (Dacă cineva ar vrea să-mi facă de petrecanie, lucrurile ar fi foarte simple: este de ajuns să facă să apară pe lîngă mine, în timp ce înot, o dorsală de rechin – chiar şi de plastic – şi ăla sînt!... iar lumea va crede că m-am înecat... E doar o simplă sugestie – există, fireşte, şi metode mai subtile.)

Bineînţeles că rechinul, ca orice obiect al unei angoase, este o pură abstracţiune. Acum cîţiva ani, am avut ocazia să merg în Croaţia, pe o insulă la Adriatica (era un festival al tinerilor scriitori din Europa). Fiind vară, nu am pierdut ocazia să fac şi cîteva băi în mare. Cum ţărmul insulei era stîncos, apa era de o limpezime incredibilă – vedeai fundul mării şi la douăzeci de metri adîncime. Rezultatul a fost că, într-o apă astfel lipsită de orice mister, angoasele mi-au dispărut ca prin farmec; pur şi simplu mă duceam atît de departe în larg, încît aproape că nu mai vedeam ţărmul. Am re-

alizat, cu această ocazie, că nu rechinii mă înspăimîntau pe mine, ci necunoscutul, faptul că nu puteam să controlez locul unde mă aflu; tot aşa, rememorînd filmul (pe care, deşi nu l-am văzut decît o dată acum aproape douăzeci de ani, mi-l amintesc în cel mai mic amănunt), mi-am dat seama că nu scenele în care apare propriu-zis rechinul m-au impresionat, ci acelea în care el nu este arătat – aşa cum e, mai ales, una de la începutul filmului cînd e devorată o tînără care făcea baie noaptea în mare: tipa înoată lejer pe spate, face pluta, e filmată de jos, din apă, la un moment dat camera începe să se apropie de ea, începe muzica aceea, mai întîi lentă şi apoi, pe măsură ce se apropie, din ce în ce mai accelerată, o vedem acum de foarte aproape şi, dintr-o dată, cadrul se schimbă şi avem perspectiva de deasupra apei – tipa, calmă pînă atunci, începe să se zbată şi să ţipe îngrozitor, se agaţă de o geamandură, pentru ca, în cele din urmă, să dispară sub apă. Blîc!

Dar, să revin. Întors acasă din Croaţia, le-am spus tuturor prietenilor cum am scăpat eu de angoasă, cum am înotat fără nici cea mai mică strîngere de inimă în „extraordinara Mare Adriatică".

Povestea, ce pare că se sfîrşeşte aici, are însă şi un epilog.

La numai cîteva zile după ce mă întorsesem din Croaţia, o ştire de la PRO TV: „Pe coasta italiană a Adriaticii a fost văzut un exemplar de rechin asemănător cu cel care l-a inspirat pe Steven Spielberg în filmul *Jaws*. Specialiştii susţin – continua ştirea – că este acelaşi rechin care fusese văzut cu o săptămînă înainte pe coasta croată."

Oare de ce a trebuit să fiu eu tocmai atunci în faţa televizorului? Oricum, cert este că, din cînd în cînd, viaţa ne rezervă scene ce par desprinse dintr-o literatură lipsită de orice verosimilitate. Mă consolez doar cu gîndul că potriveala nu a fost dusă pînă la căpăt şi că întîlnirea (de gradul nu ştiu cît) nu s-a produs.

Cezar PAUL-BĂDESCU
http://communities.msn.com/CezarPaulBadescu

Un erou mai posibil

Dragă *Dilema*,

Numărul dumneavoastră cu eroi m-a cam pus pe gînduri. Nu ştiu, poate mă aşteptam la altceva. Îmi doream, în preajma Crăciunului, un soi de reabilitare a eroului. Mă gîndeam că poate *Dilema* va găsi o soluţie salvatoare pentru reinventarea sau repunerea în drepturi a eroului. Îmi treceau prin cap soluţii naiv-romantice, avîndu-i drept protagonişti pe Făt-Frumos sau chiar pe Moş Crăciun. Ce-i drept au fost cîteva referiri la Moş Crăciun în revistă, dar în afară de faptul că s-a speriat de pocnitori şi de cîteva evocări siropoase la rubrica *Bazar*, nimic... Noroc cu filmul de pe PRO TV, *Miracol pe strada 34*, din seara de Crăciun, în care lui Moş Crăciun i se face un proces cam ca lui Iisus... şi la sfîrşit e încununat, spre fericirea „fanilor", erou...

Cît despre celălalt preferat al meu, Făt-Frumos, am rămas şocată să constat că cei mai îndreptăţiţi potenţiali admiratori ai săi, şi anume copiii, abia dacă-l menţionează, şi cînd îl amintesc e vorba de cel dintr-un clip muzical destul de vulgar... Opiniile copiilor, pe de altă parte, salvează numărul cu eroii, măcar prin sinceritatea lor şi prin naturaleţea exprimării. Făt-Frumoşii lor sînt acum Bruce Lee, Van Damme, Traian, Ştefan cel Mare, Gică Hagi, Garcea şi Laurenţiu de la 3 Sud Est. Doar copiii au curajul să spună pe faţă că eroul, în zilele noastre, e o combinaţie de spirit de sacrificiu cu aplauze şi celebritate... În restul numărului, sigur, articolele sînt interesante, dar unele prea poetice, altele prea academice şi, în orice caz, toate mult prea ancorate în actualitate. Din spaima alegerilor precedente, cu prea puţine opţiuni viabile, se-ntrupează din păcate, prea pregnant şi insistent, imaginea anti-eroului Vadim. Actualitatea obsedantă a răbufnit în articole care tratau domenii aparent independente de ea. Pe de altă parte, la *Vocile vîrstelor*, tinerii nu se obosesc să-şi descopere eroi, iar pensionarii sînt îngrozitor de confuzi. Generalul de pe ultima pagină e grandoman şi prea crede în cărţile de popularizare americane... Doar pompierul rămîne autentic, dar criptic...

Nu reiese din număr dacă chiar mai avem, în tulburatele zile de azi, nevoie de eroi; şi nici cum ar trebui să arate ei. Îmi permit să răspund, mai puţin dilematic, că nevoia de eroi rămîne, măcar ca aspiraţie. Cum ar trebui să fie, adaptaţi realităţilor grăbite şi neiertătoare: curajoşi, fără a fi sinucigaşi, morali, fără să devină fanatici, altruişti, fără a fi băgăcioşi, responsabili, fără a face exces de autoritate, cu simţul umorului, pentru a nu fi orbiţi de propria grandoare şi celebritate, fireşti, adică simţindu-se confortabil în pielea lor eroică.

Iaromira POPOVICI

Un text şi o fotografie

Dragi dilematici cu program, v-am scris prima scrisoare prin '95 în legătură cu numărul despre psihanaliza românească făcut de Delia Verdeş. De-atunci şi pînă aţi început să existaţi pe Internet nu v-am citit decît sporadic, cînd îmi petreceam vacanţele în România. Dar de cînd sînteţi în reţea n-am pierdut nici un număr. Uneori nu v-am scris, alteori mi-aţi răspuns. Dar nu despre asta vreau să vă scriu acum. Prin octombrie trecut, fiind în România, am sunat la redacţia *Dilemei*. Mi-a răspuns o voce suavă (n-o să aflu niciodată cine era!). M-am prezentat şi am întrebat cînd aş putea trece să las un text şi o fotografie. „Marţi e toată lumea aici, se face revista", mi s-a răspuns.

Emoţionată, cum nu mai fusesem din tinereţile mele bucureştene, m-am prezentat la *rendez-vous*. Uşa redacţiei era deschisă, însă nu se putea intra fiindcă din canatul dublu fusese scos un seif care bloca intrarea. „Seiful lui Malaxa", zicea un domn cu părul alb, un soi de *concierge* cu voce tăioasă care – e drept – era în afara redacţiei. Am stat preţ de un sfert de ceas la uşă, fiindcă mecanismul placat pe intrarea domniilor voastre, neuns de mult, se blocase. Cînd am intrat, în încăpere era o vînzoleală ca în culise la premieră. Era lume multă, cei mai mulţi aşezaţi în jurul mesei ministeriale, alţii pe fotolii şi canapele. Un fum gros şi miros de pipă. Am salutat, mi s-a răspuns. Apoi un tînăr politicos, cu ochelari, m-a întrebat pe cine caut. „Vroiam să vă cunosc, am zis, am telefonat." „Luaţi loc", mi-a indicat el un fotoliu liber într-un colţ. Şi aşa am petrecut o oră de neuitat printre dilematicii cărora le citisem cărţile sau articolele săptămînale de ani buni. I-am identificat pe tinerii grupaţi strategic la polul opus ieşirii. Am fost ajutat, e drept, de desele interpelări dinspre „camera tehnică" aflată la mezanin: „Cum e salvat Ghinea?", „Manolescu, ai dat 3 şi 14?", „Cezar, facem recomandări?".

Apoi am salutat frumos şi am plecat.

Peste două săptămîni am citit pe Internet numărul care se făcuse atunci „dansînd" (vorba lui Sartre şi a lui Radu Cosaşu): „Cîteva feluri de a fi împreună", ultimul în şaisprezece pagini. Şi mi-a plăcut.

P.S. Sub tava cu căni de sub geamul îngust v-am lăsat un text şi o fotografie.

Maria Simona
CONSTANTINESCU-SORA
Route de Chamblioux 39 B,
1763, Granges-Paccot, SUISSE

Către Dilema *de la Cititor şi viceversa*

Undeva, într-un ungher uitat al redacţiei, am dat peste un teanc de scrisorele de amor, legate cu o panglică roz de mătase. Unele dintre ele însoţeau cîteva daruri trimise pe vremuri de un fidel Cititor alesei inimii sale, *Dilema* (bomboane, flori, cărţi, o oglindă, un medalion, o statuetă, o pendulă), şi unora *Dilema* le-a răspuns. Fie-ne iertată indiscreţia de a le fi deschis şi citit împreună cu dvs.

● *Cine nu şi-ar dori să fie bomboană pentru a fi ronţăit de dinţi ca ai tăi, domnişoară* Dilema? *Ţi le trimit pe acestea, a căror soartă o invidiez sincer.*

● (fără răspuns)

● *Îngăduie-mi, domnişoară* Dilema, *să-ţi ofer cu prilejul aniversării tale aceste flori, ce nu au prospeţimea tenului tău: voi fi fericit dacă parfumul lor te va duce cu gîndul la tandreţea cu care nu încetez să mă gîndesc la tine.*

● *Frumoasele flori pe care mi le-ai trimis îmi înmiresmează camera. Parfumul lor mi se va părea şi mai minunat cînd vei fi aici pentru a-l respira amîndoi. Vino repede, înainte să se ofilească. Spre deosebire de ele, iubirea ce ţi-o port nu se va ofili nicicînd.*

● *Fiindcă îţi plac romanele, domnişoară* Dilema, *te rog să primeşti cele cîteva pe care ţi le trimit. Pentru mine, singurul roman interesant ar fi acela pe care mi-aş dori să-l trăiesc cu tine.*

● *Ce drăguţ din partea ta că mi-ai trimis cărţi! Iubesc nespus de mult lectura! Pe cîteva le-am răsfoit: sînt poveşti de dragoste. Cît de tare mă bucur! Voi plînge citindu-le. Şi am să le citesc neîntîrziat. De fiecare dată cînd va fi vorba de un bărbat tînăr şi amabil, mi-l voi închipui cu trăsăturile tale.*

● *Nu te privi prea des în oglinda pe care ţi-o trimit, domnişoară* Dilema, *eşti atît de drăguţă încît te vei îndrăgosti de propria-ţi imagine. Vai, de te-ai îndrăgosti mai degrabă de-a mea!*

● (fără răspuns)

● *În cutiuţa pe care ţi-o trimit, domnişoară* Dilema, *se află un medalion pe care sînt fericit să ţi-l ofer. Inima mea este şi ea o cutiuţă; în ea e închis giuvaerul curat care e amintirea chipului tău.*

● *Îţi mulţumesc, dragul meu Cititor, pentru medalionul pe care mi l-ai oferit: am fixat în el portretul tău spre a-l avea o dată mai mult cu mine, căci te port şi în inimă, alături de amintirea bunătăţii ce mi-ai arătat.*

● *Există în camera ta, dragă prietenă* Dilema, *un colţ ce mi s-a părut a fi prea gol. Primeşte, rogu-te, această statuetă pentru a-l împodobi. Dacă în inima ta se găseşte un colţ neocupat, îl poţi umple gîndindu-te la mine; fii sigură că nu mă voi plînge.*

● *Frumoasa statuetă pe care mi-ai trimis-o şi-a găsit deja locul pe o consolă. Ea conferă o fizionomie cu totul nouă camerei mele. Te îmbrăţişez pentru a-ţi înapoia un strop din plăcerea pe care mi-ai dăruit-o.*

● *Am remarcat, dragă prietenă* Dilema, *că pe şemineul din camera ta nu se află o pendulă: mi se pare firesc, aşadar, să-ţi trimit una. Nu-mi mulţumi: voi fi răsplătit îndeajuns dacă îţi vei aminti că toate orele pe care ea le va bate aş dori să le petrec alături de tine.*

● *Nu mă aşteptam să găsesc, întorcîndu-mă acasă, superba pendulă pe care mi-ai trimis-o şi mi-ar fi greu să-ţi descriu bucuria pe care am simţit-o primind acest dar. Subiectul ei este încîntător şi merge de minune. Dacă ai vedea ce bine arată pe şemineul meu! Îţi mulţumesc de mii de ori, dragă prietene Cititor, şi iarăşi îţi mulţumesc. Sper că ea nu va bate pentru noi decît ore de fericire.*

Dan STANCIU

(adaptare după J. Dugaston, *Corespondenţă galantă. Veritabil tezaur al amanţilor şi metreselor*, Paris, 1927)

Somn uşor!

Dragă *Dilemo*,

Mi-a fost lene să-ţi scriu pînă acum, dar tu ştii că te citesc din scoarţă-n scoarţă şi aşa mai departe.

Ce vroiam eu să-ţi spun e simplu. Ai fost acuzată, după alegeri, că tu (şi alte publicaţii, ştiu ele care) ai contribuit la ascensiunea lui CVT. Am citit „argumentele" celor care te acuzau – am citit şi m-am crucit! (Crede-mă, nu mi se-ntîmplă des.) Dintre toate aberaţiile pe care le-am auzit în 11 ani de libertate, cred că e cea mai mare.

Care va să zică, tot el, intelectualu' săracu', e de vină! Că dacă a scris (împotriva lui CVT) şi a ieşit cum a ieşit, el e de vină?! Că dacă scria PRO-CVT, te poneşti că nu ieşea!? Ce mi se pare culmea e că tocmai ei – distinşii analişti & analiste atît de obiectivi că-ngheaţă obiectele analizate – cad în capcana pe care le-o arată altora: aceea de a vedea/găsi nu o reţea de cauze, ci UN ţap ispăşitor! Cînd le reproşau acestora că acuză „boborul" needucat pentru simpatiile preelectorale, le spuneau – printre altele – că gîndesc reductiv-simplist, anti-democratic şi cu parti-pris. Acum, cînd chiar ei fac acelaşi lucru, sînt atît de ocupaţi cu acuzaţiile că nu-şi mai văd bîrna din ochi.

O altă aberaţie ar fi acuza – iarăşi, copios colportată – cum că, în intervalul dintre tururile unu şi doi, presa (scrisă şi audio-vizuală) s-ar fi comportat „nedemocratic". Adică – pe şleau spus – ar fi fost pro-Iliescu, şi nu pro-CVT. Cei care ţin asemenea discursuri sînt, în general, persoane corecte-politic, intelectuali fini care stau în străinătate şi privesc România, cu mare atenţie, prin telescop.

Din ce am văzut cu toţii, CVT a beneficiat de acelaşi timp de emisie, la postul naţional de televiziune, ca şi contracandidatul Iliescu. În privinţa presei independente (posturi TV şi diverse publicaţii), mă-ntreb ce instanţă din lume ar putea-o acuza că a ţinut, în mod „nedemocratic", cu partea democratică în loc să dea apă la moară extremismului...

Dacă intelectualii „au o problemă", la noi în România, aceea este că suferă de ingenuitate. Asta, şi cu propensiunea (tipică întelectualilor inactivi politic) de a fi masochişti, fac un cocteil atît de catastrofal încît poate că singura soluţie ar fi înregimentarea lor, forţată, într-un echivalent al fostei „Ştefan Gheorghiu"... Dar aceia, tot intelectuali, care îi critică pe colegii lor de „angelism" şi „imaturitate" suferă, de fapt, de aceleaşi boli, doar că nu ştiu!

Pînă la urmă, există un fapt clar care certifică succesul sau eşecul clasei intelectuale de a influenţa, în bine, societatea: solidaritatea în faţa extremismului. Or, acest lucru s-a întîmplat – exact între turul unu şi doi. Restul e comentariu.

Alex. Leo ŞERBAN

PREZENŢE DILEMATICE

De la Paris, la 15 decembrie 2000

Dragă redacţie,

Ce se întîmplă acum în România pare a fi un film făcut de un regizor paranoic, avînd cîteva roluri principale şi vreo cîteva milioane de figuranţi.

El s-ar putea numi *În aşteptarea rinocerilor*.

Cumva derutant e că în el joacă foarte mulţi oameni tineri...

Mi-e imposibil să-mi imaginez un om de douăzeci şi ceva de ani simpatizant sau membru activ al Partidului România Mare...

Să fie oare un mutant???

Gheorghe PREDA
asistent universitar drd. masterand
Paris 3-ème
Sorbonne Nouvelle
http://www.netaddress.com/?N=1

Mîine dimineaţă la ora şase

sau

De ce nu vin americanii în România?

Schimbînd uşor perspectiva, cine doreşte cu adevărat venirea americanilor în România? Nu vă aşteptaţi să găsiţi un răspuns la această întrebare în rîndurile următoare. Ar fi peste puterile mele. Dar îmi permit să sugerez o posibilă cale de a căuta acest răspuns. E vorba de un experiment imaginar pe care fiecare cititor îl poate face în mod individual, obţinînd propriile-i concluzii. Haideţi aşadar să ne imaginăm că mîine dimineaţă, la şase trecute fix, societatea românească ar începe să funcţioneze brusc conform mecanismelor americane. Pentru rigoarea experimentului, să presupunem că sistemul american ar avea capacitatea miraculoasă de a funcţiona prin el însuşi, independent de subiecţii asupra cărora se aplică, şi că ar fi imun la tendinţele de fanariotizare sau, să nu fiu prea rău, de mioritizare. Ce s-ar întîmpla? Vor fi incintaţi parlamentarii să stea faţă în faţă cu alegătorii şi să li se spună: Hei, musiu, ce-ai făcut în ultimii patru ani? Am stabilit un program, ţi-am acordat un mandat, ţi-ai luat nişte angajamente. Care îţi sînt rezultatele? Cîţi dintre aleşii noştri vor mai fi nişte personalităţi publice după o astfel de întîlnire? Oare vor mai häiducari în voie fepesiştii pe cele coclauri ale economiei naţionale? Vor putea managerii să achiziţioneze flote întregi de Jeep-uri sau Mercedes-uri atîta vreme cît societăţile lor nu achită taxele, datoriile către creditori, salariile angajaţilor şi, mai ales, atîta vreme cît nu dau satisfacţie acţionarilor? Ce se va întîmpla cu puzderia de sereleuri fantomă care nu fac decît să direcţioneze banii publici spre buzunare private? Credeţi că pot ele supravieţui mai mult de un sfert de secundă în faţa legislaţiei economice şi a tehnologiilor informaţionale americane? Cît de incintaţi vor fi angajaţii companiei de electricitate (punem cazu') cînd vor constata că stufoasa lor listă de sporuri a fost înlocuită cu o enumerare seacă şi precisă a atribuţiilor lor profesionale, ţintind spre calitatea serviciilor oferite consumatorilor? Va despăgubi oare compania de termoficare pe locatarii unui bloc care, din cauza unei conducte sparte, au dormit cîteva nopţi la hotelul de peste drum? Mira-m-aş! Cum se va simţi bietul nostru funcţionar public? Actele sale trebuie să se bazeze pe ultimele prevederi legale în vigoare, iar eficienţa muncii sale va trebui să devină de-a dreptul fantastică. Unde mai pui că el va fi obligat (ce oroare!!!) să zîmbească de dimineaţa pînă seara. Şi el nu va singurul a cărui pîine este condiţionată de felul cum zîmbeşte. Cum se va împăca atotputernicia celor din organele de ordine şi control, de multe ori mitocănesc-discreţionară, cu gîndul că cel mai mic abuz îi poate costa nu numai slujba, ci şi averea? Ce reacţie vor avea bravii activişti proletarieni care acum ne conduc spre capitalism în zbor? Vor putea ei să evolueze într-o societate care se bazează pe corectitudine, încredere, profesionalism şi performanţă? Sau vor fi ei mai bucuroşi să se întoarcă la originea lor sănătoasă, de unde i-a cules Fane Gheorghiu? Cît de liniştit va fi somnul celor care au pe conştiinţă niscaiva proprietăţi dobîndite abuziv? Americanii nu glumesc cu chestiile astea... Oare... Dar mă opresc aici, de teamă să nu aduc prea multe argumente în sprijinul politicii „să se schimbe, primesc, dar să nu se modifice nimic". Mă întreb şi vă întreb: Cîţi dintre noi ar răsufla uşuraţi mîine dimineaţă la vestea că România s-a americanizat? Cîţi vor fi cei care se vor simţi confortabil la gîndul că trăiesc într-o societate în care succesul e condiţionat de calităţile individuale şi de gradul în care aceste calităţi sînt de folos comunităţii? Eu tare mă tem că cei care vor spune: „În sfîrşit, a venit şi vremea mea!" sînt nu numai puţini, dar şi lipsiţi de pîrghiile necesare pentru a impune această opţiune. Şi, mai rău încă, mulţi dintre aceştia sînt deja în America! Dar poate mă înşel. Tocmai de aceea propun fiecăruia acest scenariu imaginar. Aşadar, mîine dimineaţă la ora şase! De-o fi una, de-o fi alta...

Vasile HASNAŞ
Sterling Heights, Michigan
vasiloa@netzero.net

Internaţionalisme daneze

1. Ştiaţi că Budapesta este poreclită şi „Parisul Europei de Est"? Şi cred că are mult mai multe argumente decît oraşul de pe Dîmboviţa. Diferenţa este dată şi de rîurile care traversează oraşele. Interesantă este obstinaţia esticilor de a-şi aroga frumosul titlu de Paris al regiunii. În fond, de ce nu ar avea fiecare ţară din regiune Parisul său?

2. În faţa unei hărţi poţi avea cele mai aprige dispute. În faţa unei hărţi te poţi despărţi de iubită sau te poţi certa cu cel mai bun prieten. Mai ales dacă el provine din Balcani, din Bulgaria. Mîndria lui faţă de mărimea Bulgariei după Tratatul de la San Stefano din 1878 nu cunoştea limite. Faptul că Bulgaria era doar un satelit al Moscovei nu prea conta pentru el. Frontiera pe care mi-a arătat-o el cu degetul cuprindea, evident, Dobrogea dar şi toată Muntenia şi Oltenia... Stupoare! Am încercat să-i explic, dar în zadar.

Şi-a continuat dicursul spunîndu-mi că Franţa, Anglia şi Germania au luat acea parte a Bulgariei (adică Ţara Românească) şi au dat-o României. Argumentele mele istorice nu au putut zgudui o conştiinţă naţionalistă de fier. Vreau să cred că în şcolile bulgăreşti nu se mai învaţă asemenea inepţii, dar nu sînt deloc sigur.

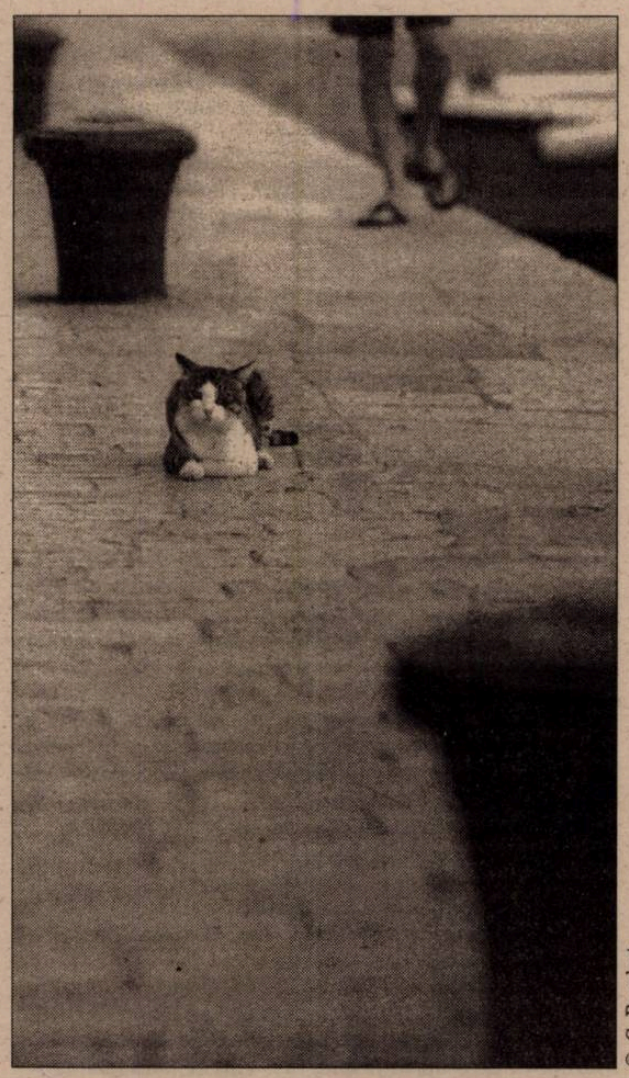

© C. Bumbuţ

Bulgarii ascund o ideologie imperialistă copiată la indigo după cea a fraţilor ruşi. *(Chiar aşa? – n. red.)*

3. De şase săptămîni de cînd citesc presa internaţională nu am descoperit nici un articol despre România. Sportivii români mai apar din cînd în cînd, mai ales în timpul Olimpiadei. Mă bucură, dar mă şi întristează această realitate. Mass-media internaţionale se concentrează asupra războaielor, violenţelor, revoluţiilor, inundaţiilor, cutremurelor, foametei din Africa şi foarte puţin asupra altor evenimente. De aceea mă bucur. Înseamnă că în România nu a mai avut loc nici o mineriadă, nici o revoluţie (sîrbii fiind pe prima pagină a tuturor ziarelor şi revistelor), nici o inundaţie, nici un cutremur, nici o deraiere. Dar mă şi întristează... Nimic bun nu atrage atenţia mass-media internaţionale. Nici o creştere economică (unde este ea?), nici o autostradă, nici o îmbunătăţire substanţială a standardului de viaţă, nici o mare companie care să cumpere sau să investească. Dar sînt naiv şi cred că în şase săptămîni ceva bun s-ar fi putut întîmpla în România.

(Nu-i doar naivitate... sînteţi obsedat de sentimentul românesc al fiinţei; ce-aţi mai citit despre Venezuela? – n. red.)

4. Am vizionat o casetă înregistrată de o preacinstită colegă albaneză care arăta nivelul construcţiilor ilegale din regiunea Tiranei. Am rămas stupefiat văzînd oraşul-capitală. Nu mă aşteptam să fie chiar atît de mult la nivelul oraşului Ploieşti care, oricum poate fi caracterizat, dar numai oraş frumos din punct de vedere arhitectonic nu. Oraşul nu are centru vechi nici măcar la nivelul Bucureştiului. Nu credeam că Bucureştiul mi se va părea vreodată un oraş parţial demn de a fi o capitală. Colega mea albaneză mi-a răsfoit prospectele şi pliantele pe care le aveam şi mi-a confiscat unul deoarece doreşte să deseneze un colţ din vechiul şi frumosul Bucureşti (cred că este clădirea BNR). I-am explicat că mare parte din oraş este standardizat de comunişti şi destandardizat de timp şi de voinţa oamenilor. „Nu-i nimic, este frumos şi aşa", mi-a răspuns. Am adăugat că avem stilul eclectic franţuzesc (stilul lui Napoleon al III-lea, cred) încercînd să-i arăt că ştiu din arhitectură ceva mai mult de zero şi că românii au încercat să pună ceva în locul slavismelor, grecismelor şi turcismelor. Cum în acea perioadă Franţa era la modă, am decis ca ea să ne fie model sau măcar sursă de import.

Ea a surîs frumos şi m-a invidiat urît.

5. Cel mai frumos curs pe care l-am avut pînă acum a fost cel de „Cultură Africană" în care profesorul, un tip simpatic din Mauritania, care a trăit zece ani în Quatar, doi în Palestina şi restul în Danemarca ne-a pus să răspundem unui chestionar. Întrebări de genul: „Ce înseamnă numele vostru în limba voastră?", „Care este arborele dvs. genealogic?", „Puteţi enumera o întîmplare-două revelatoare din istoria părinţilor voştri?". Şi am aflat...

...că numele lui Mochekoane din Africa de Sud înseamnă „fiul regelui" în dialectul din Lesotho vorbit de zuluşi. Străbunicii lui au migrat din interior către coastă fiind discriminaţi, neputînd intra în anumite baruri frecventate numai de albi etc.

...că Rudina înseamnă în albaneză pajişte şi că are un tată musulman şi o mamă ortodoxă.

...că Lars din Danemarca a avut un bunic care a luptat în rezistenţa daneză împotriva germanilor (popor care a fost citat de vreo cîteva ori în contexte nefavorabile) şi care a scăpat cu viaţă înotînd în Suedia.

...că Gal din Israel are cel mai exotic şi impresionant arbore genealogic avînd tatăl rus, mama elveţiancă, un bunic polonez, unul grec, o bunică nemţoaică şi una italiancă, că bunicii mamei lui s-au întîlnit la bordul navei Exodus, interceptată de britanici în apele Palestinei încercînd să debarce evrei scăpaţi de comandourile morţii. Nava a fost forţată să se îndrepte spre Cipru unde refugiaţii îmbarcaţi au intrat în greva foamei pentru a ajunge în Tărîmul Făgăduit.

...că Fida din Palestina a petrecut multe luni în închisorile israeliene.

...că numele lui Codruţ înseamnă pădure sau junglă sau *deep, deep forest*, că vine din *Dracula's Land* (apropo, Dracula în continuare se vinde foarte bine afară...), că are o bunică maghiară-poloneză romano-catolică şi un bunic preot greco-catolic cu puşcărie comunistă în spate. Bunica din Reghin a fost ascunsă în pod pentru a nu fi găsită de victorioasele trupe sovietice în înaintare.

Codruţ CONSTANTINESCU
Helsingor, Danemarca
codrut77@yahoo.com

DE PESTE HOTARE

Un londonez „de dreapta“

Stimată Redacţie,

În ultima vreme editorialistul Mircea Iorgulescu face propagandă de stînga, ceea ce n-ar fi aşa rău dacă n-ar fi făcută cu rea-credinţă. Dar să intru direct în subiect (spre deosebire de mulţi corespondenţi ale căror mesaje apar în pagina a doua şi care bat cîmpii fără să spună nimic).

În articolul său „Pe drumul spre Vadimistan“ apărut în nr.409 din 15-21 decembrie 2000, dl Iorgulescu se răfuieşte cu cei care, chipurile, ar fi „împotriva stîngii“. Principalul cap de acuzare – refuzul lor de accepta că Partidul România Mare ar fi un partid de „extremă dreaptă“ şi încăpăţînarea de a-l eticheta ca fiind de „extremă stîngă“. Domnul Iorgulescu se leagă de atitudinile „rasiste, xenofobe şi antisemite“ care, firește, nu sunt de stînga. Ţin să-i atrag atenţia dlui Mircea Iorgulescu că astfel de atitudini sunt prevalente în partidele de stînga de tip PDSR şi nu în cele de „dreapta“. De asemenea PRM a atras 4 parlamentari (Dorel Onaca, Văsălie Moiş, Iulian Mincu şi Doru Palade) de la PDSR şi nu e un lucru rar să vezi parlamentari ai partidului condus de Ion Iliescu semnînd articole fulminante în România Mare (senatorul, pînă recent, Gheorghe Dumitraşcu era un stîlp al amintitei reviste). Refuzul constant al PDSR de a se delimita de PRM (pînă foarte recent) este un alt argument al tulpinii ideologice comune, neo sau naţional-comuniste a celor două partide, care de altfel au guvernat împreună între 1992 şi 1996.

Să-i mai amintesc domnului Iorgulescu de rolul lui Ion Iliescu şi Petre Roman în înfiinţarea revistei *România Mare* în urma solicitării lui Corneliu Vadim Tudor şi Eugen Barbu din martie 1990? Să-i reamintesc de atitutdinile de extremă stîngă în ceea ce priveşte proprietatea privată şi restituirea ei? Este oare întîmplător că şeful asociaţiei chiriaşilor, Eugen Pleşa, a devenit deputat PRM după ce a eşuat în 1992 să devină deputat FDSN (PDSR)? Dar despre punctele din programul PRM despre naţionalizări şi redeschiderea şantierelor tineretului, ştie domnul Iorgulescu? Şi ce-i spune prezenţa în parlament a foştilor demnitari comunişti Eugen Florescu sau Carol Dina? Dar a foştilor ofiţeri de miliţie sau securitate precum Dumitru Dragomir (lăudător al marii realizări ceauşiste „Casa Poporului“, devenită „Palatul Parlamentului“), Ilie Merce, Andrei Zeno sau Dumitru Badea? Şi cine a susţinut fără rezerve Mineriadele din 1990, 1991 şi 1999 – mişcări clare de extremă stîngă – inspirate de doctrina dictaturii proletariatului (primele două instigate de politicianul de stînga Ion Iliescu, care nu a condamnat-o categoric pe cea din 1999)?

Dl Mircea Iorgulescu insinuează că pseudo-religiozitatea lui CV Tudor este un element de extrema dreapta şi încearcă să-l asocieze cu Emil Constantinescu care îl întreba în 1996 pe Ion Iliescu dacă crede în Dumnezeu. Îi reamintesc editorialistului *Dilemei*, că în 1990 Iliescu şi Roman puteau fi văzuţi făcîndu-şi cruce în prezenţa „soboarelor“ de preoţi care sfinţeau tot ce se putea sfinţi şi întinînd memoria celor care au murit în zadar în decembrie 1989 pentru ca nişte comunişti reformaţi să preia puterea.

Dar culmea aberaţiei sau a relei credinţe o atinge dl M.Iorgulescu atunci cînd încearcă să asocieze pe Vadim Tudor partidelor de „dreapta“. El spune că, cu excepţia anului 1996, toţi perdanţii alegerilor (1990, 1992, 2000) au invocat frauda după comunicarea rezultatelor. Şi aici domnul Iorgulescu încearcă să-i bage într-o troacă pe Corneliu Coposu, Emil Constantinescu, Doina Cornea sau Ana Blandiana cu Corneliu Vadim Tudor. Şi am să demasc imediat lipsa de onestitate intelectuală a acestei afirmaţii. În 1990 şi 1992, alegerile au fost cîştigate de regimul Iliescu în condiţiile unei dominaţii totale a mass mediei de stat şi a aparatului de guvernare şi implicit de organizare a procesului electoral. În 1996, acelaşi regim Iliescu a organizat alegerile şi ar fi fost grotesc să conteste rezultatul lor. Iar în 2000, în condiţiile celui mai corect scrutin, organizat de partidele de „dreapta“, Corneliu Vadim Tudor şi nu PNŢCD sau PNL a acuzat frauda, nefiind luat în serios de nimeni. Ar trebui să compare domnul Iorgulescu rapoartele observatorilor imparţiali despre „corectitudinea“ alegerilor din 1990 şi 1992 pe de o parte şi a scrutinului din 2000 pe de altă parte.

În concluzie, aş spune că editorialul lui Iorgulescu este nu numai nedocumentat, dar pare şi scris dintr-o dorinţă de răzbunare împotriva intelectualilor de „dreapta“. Un eşec jalnic.

Filip ANTONIO
Londra
filipantonio@yahoo.com

Răspuns

Face oare suspéctă *coluziunea* iniţială dintre PDSR şi PRM ulterioara lor *coliziune?*

Această întrebare nu prea a fost pusă în presa românească (nu şi-o pune nici cititorul din Marea Britanie al *Dilemei)*, în schimb i s-au dat răspunsuri, cele mai multe sub forma unor certitudini categorice, de genul celor existente şi în scrisoare.

Incontestabilă, *cîrdăşia* – ca să folosesc un sinonim mai neaoş pentru *coluziune* – dintre puterea de după decembrie 1989 şi revista, apoi Partidul România Mare, nu epuizează totuşi problematica ascensiunii acestui partid şi a liderului său, ascensiune neliniştitoare pentru viitorul democraţiei în România.

Dimpotrivă, cred, o simplifică pînă la falsificare dacă este invocată otova şi ca explicaţie absolută.

Publicaţie mercenară la începuturile sale, *România Mare* a dobîndit relativ repede o anumită autonomie faţă de cei care îi sprijiniseră apariţia. Întărită prin înfiinţarea partidului omonim, această autonomie avea să se prefacă într-o independenţă ale cărei resurse nu vor mai fi însă reductibile la relaţia iniţială şi privilegiată cu FSN şi apoi cu PDSR.

În termeni generali, PRM şi liderul său *amplifică* atitudini şi reacţii existente în stare „banală“ chiar şi acolo unde ostilitatea faţă de vadimism e declarată. Iată două exemple. Un săptămînal cultural foarte occidentalizat şi, desigur, programatic opus PRM, socotea nimerit să-l ironizeze pe Ion Iliescu pentru că se grăbise să-l felicite pe George W. Bush de îndată ce i se anunţase, pripit, victoria în alegeri menţionînd că la fel mai procedase „premierul indian“. Cum în realitate George W. Bush fusese felicitat şi de alţi politicieni, inclusiv occidentali (între ei, de exemplu, Jacques Chirac), punerea lui Ion Iliescu alături de numai „premierul indian“ reprezenta în realitate o formă *fină, inteligentă, subtilă* de rasism: exact în aceeaşi perioadă viitorul preşedinte al României era făcut „ţigan“ de *România Mare*. De-a dreptul, nu prin rafinate ocolişuri. Al doilea exemplu: de curînd, *România Mare* cita, cu încîntare, o abominabilă grosolănie despre o femeie, proaspăt numită ministru („Puwaka asta“). Citatul era dintr-o revistă... antivadimistă!

Restul e orbire. Sau, pentru că scrisoarea vine din Marea Britanie: cine observă starea deplorabilă a transporturilor feroviare britanice şi o pune în legătură cu privatizarea făcută de M. Thatcher, nu e neapărat nici anti-privatizare, nici anti-capitalist, nici de stînga. Chiar dacă e foarte confortabil să fie calificat aşa!

Mircea IORGULESCU

Din oraşul lui „Neue Züricher Zeitung“

● Greu, greu cu informaţia... uneori!

Ieri mi-a parvenit nr. 404 din 10-16 noiembrie 2000 cu *Şmecheria la români*. Excelent articolul dlui Vintilă Mihăilescu. Dar ce, *Sfidarea cu epoleţi*, ce are? Dar Mozart care-i sub masă... Bravo! Miroase a oxigen pe la dilematicii din ţară. Cine are tupeul să zică că nu s-a schimbat nimic? Da' apropo, de ce nu puteţi fi şi un pic-pic generoşi şi pe pagina 2 să scrieţi că-i ascultaţi şi pe dilematicii categoria a II-a „dinafară“ (pe-dinafară)? Ne-am integra şi noi alături de voi. Nu este prima dată cînd fac această propunere şi poziţia surdului mi-este cunoscută. Păcat.

(Nu, nu-i vorba de surzenie... – n. red.)

● În ceea ce priveşte pasajul „cenzurat“ cu bună ştiinţă aveţi perfectă dreptate! V-aş fi însă îndatorată dacă după campania electorală, veţi strecura o notiţă – cu... pasajul cenzurat. Mi se pare corect!

(C'est trop tard, chère amie – n. red.)

● În rest am primit bucuria dvs. cu bucurie: sper s-o ţinem într-o bucurie cu toate că nu sînt un interlocutor comod şi, vai, distanţa Bucureşti-Zürich este MARE.

● Pentru că bat la uşă sărbătorile, trimit întregii Redacţii gînduri bune, sănătate şi curaj.

Gabriela BAICU CERKEZ
Pestalozzistr. 34, Zürich

P.S.: Vă mulţumesc că mi-aţi păstrat inovaţia cu punctele negre: au preluat-o şi helveticii de la *Neue Züricher Zeitung*.

Un occidental în China

Stau şi fumez în balcon, visînd la sarmale şi zăpadă. Cu sarmalele mai că m-aş descurca, dar cu zăpada e cam greu, mă gîndesc cu sudoarea scurgîndu-mi-se încetişor pe spate, deşi nu port decît o pereche de pantaloni scurţi. Azi mi-am spălat cîteva haine şi s-au uscat afară într-o oră – foarte comod, dar teribil de frustrant, într-o săptămînă e Crăciunul şi eu mă aflu la tropice, în sudul Chinei mai precis, storcîndu-mi creierii şi căutînd o soluţie pentru problema verzei murate. Carne este, ceapă este, orez este din belşug, numai că marele popor chinez nu se prea dă în vînt după varză murată, iar eu trebuie să merg cu colindul pe la toate restaurantele coreene pe care le ştiu ca să găsesc aşa ceva. Şi dacă nu... merge şi cu varză dulce, sarmale să fie. În schimb zăpada... să stăm acum şi să ne gîndim la frustrarea bieţilor australieni, cu a lor cultură nord-atlantică transplantată la antipozi, obligaţi să-şi petreacă fiecare Crăciun exact aşa cum mi-l petrec eu acum, în pantaloni scurţi, înconjuraţi fiind de cărţi poştale cu Moş Crăciuni dolofani şi înfofoliţi bine ce zîmbesc (ironic, aş zice eu acum) dintre troiene de zăpadă.

Pe-aici toţi „occidentalii“ (da, în China sînt şi eu occidental) se străduiesc să suplinească lipsa zăpezii, de obicei prin arta culinară – italieni, nemţi, americani, suedezi, şi cu voia dumneavoastră, români, toţi ne luăm treaba în serios şi ne pregătim să facem... nu ştiu exact ce fac ceilalţi, dar eu fac sarmale. Şi pînă atunci transpir de zor şi mă tot străduiesc să mă simt ca în săptămîna dinaintea Crăciunului, dar nu îmi iese, pur şi simplu nu e Crăciun dacă nu îngheţi.

Brusc îmi dau seama că mă învîrt în cerc şi tot ce am avut de spus am spus, mai ales că nu am zăpadă dar o să am, sper, sarmale. Aşa că vă urez Crăciun fericit! şi o indigestie cît mai uşoară, şi vă las, că sînt ocupat – mă duc să fac plajă.

Victor GHICA
Guangzhou, China

N. red.: *Fiţi liniştit, de Sărbători, în România, s-au consumat multe mîncăruri chinezeşti....*

Din Bucureşti, spre un american

Onorată redacţie,

Deşi nu am obiceiul de a polemiza, îndrăznesc să-mi calc principiul pentru a-mi face cunoscute unele păreri cu privire la o scrisoare (polemice) din revista dvs., nr. din 1-7 decembrie 2000 (407).

O persoană cu nume exotic, beneficiind de „privilegiul“ de a locui la adăpostul finanţelor şi a democraţiei din SUA, de acolo de departe se arată consternată că statul nostru a găsit de cuviinţă să recompenseze din resurse proprii premiile olimpicilor de la Beijing.

Este contrariată că s-au cheltuit bani publici pentru a trimite cîţiva copii superdotaţi în străinătate, copii care au făcut şi imprudenţa să se întoarcă în ţară. Sfătuieşte în continuare pe toţi tinerii cu aptitudini să plece neîntîrziat spre zările unde se fac bani mulţi şi cercetare veritabilă.

Apoteotic, încheie polemica marcînd neputinţa noastră de a face vreodată lucruri bune, menţionînd şi slăbiciunea evidentă cînd au fost prinşi cei trei dezertori doar după cîteva zile, cu o desfăşurare mare de forţe.

Desigur, trei tineri, localnici, cunoscînd bine topografia şi cu o doză de aventură combinată cu frica, au reuşit să păcălească un timp scurt. Dar mă gîndesc că au trebuit ani de zile redutabilei poliţii şi justiţii americane pentru a-l aresta pe Al Capone, căruia i-au construit un luxos apartament „celular“.

Mă întreb, de asemeni, dacă după mulţi ani de zile s-au elucidat asasinatele unor preşedinţi americani. *(Chiar dacă nu e la obiect argumentul e, ca toată scrisoarea, simpatic... – n. red.)*

Totodată, probabil tînăra persoană Gabi, nu are de unde să ştie că noi am făcut şi lucruri bune. Înainte de război la uzinele Malaxa a fost construită cea mai puternică locomotivă cu aburi din Europa acelor vremi. Tot acolo au fost construite excelentele automotoare aerodinamice care au servit şi linii ferate străine (finlandezii, de exemplu, elogiau acum cîţiva ani aceste prese care mai funcţionau).

În timpul războaielor am avut avioanele IAR 80 şi 81 care se numărau printre cele mai bune avioane de luptă ale epocii. Am produs utilaj bun pentru industria petroliferă. Relativ la „cizma“ bună la care se referă polemica, este incontestabil că am avut şi cizmari buni, de reputaţie europeană (afară de unul care s-a apucat de politică).

Băuturi răcoritoare industriale nu prea facem, în schimb avem vinuri bune. Românii fac mîncare bună, savuroasă, fac şi copii buni care iau premii, au o cultură şi artă remarcabilă, care ar putea fi mai cunoscută dacă am şti să o impunem. Şi facem şi publicaţii bune *(Dilema*, de exemplu), reviste care ar putea eventual să scoată din cînd în cînd în evidenţă şi aspecte care ar putea să mai compenseze racilele, minusurile, şmecheriile şi deprimările noastre.

Cu tot respectul şi admiraţia mea,

Romeo VOINESCU
(pictor în vîrstă)

N. red.: *Cum ar spune Caragiale nemuritorul: Vino, nene, să te pup!*

Turnul Babel (I)

„Cînd, umblînd printr-o pădure, găseşti o ridicătură în pămînt, de doi metri pe unu, de forma unei piramide, atunci devii sobru şi ceva din tine spune: cineva zace ingropat aici. Asta e arhitectura!"[1] ***(Adolf Loos)***

„Ce este sacrul?" intreabă Goethe. Şi răspunde imediat: „Ceea ce leagă sufletele laolaltă". Pornind de la această definiţie, se poate spune că sacrul ca scop al acestei uniuni şi uniunea însăşi constituie primul conţinut al arhitecturii independente. Exemplul cel mai familiar (o astfel de arhitectură) este în legenda Turnului Babel. În văile îndepărtate ale Eufratului, popoarele au construit o operă arhitecturală enormă; întreaga umanitate a lucrat la ea în comun şi această comunitate a fost în acelaşi timp scopul şi conţinutul operei."[2] ***(G.W.F. Hegel)***

Augustin IOAN

Într-un studiu care se ocupă de fapt cu interpretarea opiniilor despre arhitectură ale lui Georges Battaille, Denis Hollier[3] dedică un prim capitol perspectivei lui Hegel asupra arhitecturii ca artă primă. În siajul propriilor preocupări asupra relaţiei dintre loc, sacru şi atributul său public/privat, am considerat necesar să recuperez acest capitol „rătăcit" în cartea lui Hollier şi să îi dezvolt cîteva dintre premise şi concluzii care pot aprofunda mai bine, dacă nu şi dovedi, propriile ipoteze despre relaţia spaţială dintre locul consacrat-ca-sacru şi cel public.

Autorul citat se opreşte cu insistenţă asupra comentariilor din estetica lui Hegel dedicate arhitecturii „impure", aşadar care este (şi) utilizată de oameni, de felul casei şi a templului. Casa şi templul sînt mijloace, nu scopuri; anume, mijloace în vederea unor scopuri exterioare artei – adăpostire, procreere, rugăciune – şi asta în primul rînd pentru că sînt goale, au spaţiu interior care invită la a fi umplut. Hollier observă că Hegel este nevoit de fapt să explice arta sa primă printr-una secundă – sculptura – pentru a identifica ceea ce Hegel înţelege de fapt prin originaritatea actului arhitectural: un obiect simbolic pur, sculptural, desprins de „finalitatea" utilizării, care adună oamenii laolaltă imprejurul simbolicii sale. Turnul Babel este identificat de Hegel ca fiind acest – îndelung căutat – obiect prim al arhitecturii; nu casa, nu templul: oricît de primare ar fi acestea, ele nu sînt încă originare. Or, potrivit definiţiei date sacrului de către Goethe, Turnul Babel ar fi tocmai un asemenea condensator de sacru, întrucît a adus oamenii laolaltă. Mai mult, în chiar definiţiile pe care le-am oferit locului sacru în descendenţa gestului lui Iacov, am inclus şi o astfel de ipostază a unui loc sacru, cu potenţial de a deveni public: într-un spaţiu fără o geografie particulară (pustie la Iacov, cîmpie aici), este instituit (doar) un centru (limita perimetrală a locului lipseşte, sau nu este evidentă), aşadar un „focar" spre care converg liniile de forţă ale „spaţiului existenţial" (Norberg-Schulz).

Să privim o clipă Turnul Babel însuşi. El ne aminteşte de scara lui Iacov şi chiar asta se şi doreşte a fi: un ascensor la cer (după cum ni se aminteşte cu o clipă înainte de încurcarea limbilor). Dar sînt într-adevăr turnul şi locul aşezării sale teritorii ale sacrului, devreme ce potenţialul locului şi al obiectului erect de a fi devenit sacre nu sînt cele „fireşti"? Nu ni se spune nicăieri în text despre vreun semn care să-l preceadă, sau de vreo hierofanie care să invite la zidire exact acolo. În absenţa acestora, a alege pe o cîmpie un loc anume este dificil, dacă nu cumva este rezultatul unei decizii aleatorii – individuale sau colective. Sacrul nu pogoară asupra locului, ci turnul se ridică – ameninţător – către cer. *Hybris?* Pedeapsa nu întîrzie: acest mod de a institui locuri sau spaţii ale aducerii laolaltă, ca şi aducerile laolaltă ce survin ca urmare a unor astfel de obligări a locului sau spaţiului, sînt greşite.

În termeni heideggerieni din întrebarea cu privire la tehnică, locul sacru nu pare să fie tărîmul pro-ducerii *(Her-vorbringen)*, adică al oricărei acţiuni „de a face să vină, privitoare la oricare lucru care trece din ceea ce nu este în prezent avansînd în prezenţă" (Heidegger, 1995, 136), nici al insolentei „cereri insistente de livrare *(Herausfordern)*" (Heidegger, 139). Sacrul şi spaţiul apariţiei sale nu sînt un zăcămînt precis localizabil şi care să poată fi dezvăluit cu vehemenţa cu care va fi probabil exploatat cel de aur de la Roşia Montană. Sacrul nu poate fi scos din ascundere în sensul zăcămîntului de minereu, sau al formei imanente în blocul de marmură michelangiolesc, devreme ce el nu se ascunde, dacă prin ascundere înţelegem – cum pare să o facă şi Eliade, care foloseşte termenul de „camuflare" – un proces activ de retragere din vizibilitate, o reţinere (trufaşă, poate) de a colabora cu simţurile umane. Sacrul nu se ascunde în chip deliberat şi insistent (faţă de observator situat în spaţiul fizic) şi nu iese din ascundere printr-un act de voinţă al său sau al solictantului, ca într-un joc de-a v-aţi ascunselea. Sacrul are ca dat atributul de a fi ascuns experienţei umane şi acest atribut este neutru în raport cu cel care doreşte accesul la sacru.

Iată de ce, dacă ascunderea sacrului este neutră, iar nu o intenţionată blocare a accesului uman la el, atunci, pe cale de consecinţă, nici insistenţele noastre adresate lui de a ni se livra nu sînt, ele singure, suficiente. Dacă ele nu izbîndesc, nu înseamnă că sacrul este năzuros, refuzîndu-ne. Prezenţa sacrului nu este nici posibil de cuprins într-un algoritm, a cărui repetare fără greş să-i garanteze acestuia apariţia. Arătarea sacrului – pare a ne spune povestea Turnului Babel – nu poate face obiectul unei spontane/aleatorii decizii personale, oricine ar fi persoana care o ia. Sacrul în această accepţiune neutrală este diferit de adevărul aletheic heideggerian, pentru care există o modalitate sigură de a-l obliga să iasă din regimul invizibilităţii – un templu, statuia zeului, tabloul lui Van Gogh, adică opera de artă în genere.

Locul sacru să fie atunci, poate – invers decît în cazul Turnului Babel – semnul în spaţiul fizic al unei îngăduinţe, al unei bine-voiri din partea numinosului de a se inspaţia? Consacrarea ar fi atunci inevitabil secundă vădirii sacrului pe un loc şi nicidecum garanţia apariţiei sau a stabilităţii acestuia *qua* loc sacru. Dacă aşa stau lucrurile, atunci precauţia luată iniţial, atunci cînd am discutat despre definiţiile sacrului, în ceea ce priveşte accentul exagerat pus asupra consacrării, pare cu atît mai necesară. Intuirea potenţialului de a deveni sacru al unui loc şi pregătirea lui în vederea ieşirii din ascuns a sacrului pe acel loc par să fie maximum a ceea ce putem face aici, jos, pentru a pregăti locul în vederea sacralizării sale. Dar nici atunci nu există garanţia unei inexorabile inspaţieri a sacrului. Ce poate fi mai lămuritor în această privinţă decît momentul de suspans din ceasul consacrării Templului solomonic, de pînă la semnul fumegos al binevoirii lui Dumnezeu de a-l lua în posesie? Or, templul fusese construit după „garanţiile" maxime pe care revelarea planului său le va fi oferit. Unii dintre cei ce au oferit reconstrucţii ale Templului după indicaţiile veterotestamentare vorbesc – precum Juan Bautista Villalpando în *In Ezechielem explanationes...*, citat de Alberto Perez-Gomez[4] – despre planurile templului ca fiind analoage în statut cu cuvintele revelate de Dumnezeu lui Moise. A provoca arătarea sacrului pe un loc ales de noi, iar nu de „el", pare să nu fie calea optimă, după cum sugerează povestea Turnului Babel.

Radu DRĂGAN

Mărturisesc că nu-mi amintesc citatul din Loos, pe care tu îl dai după Denis Hollier, după cîte văd, ceea ce e cam problematic, ar trebui verificat textul original pentru a înţelege contextul. Ceea ce cred eu, repet, fără a fi verificat sursa ta, e că Loos, care e un precursor al minimalismului, se referă ca de obicei la arhitectura încărcată a epocii: el avea tot timpul obiceiul să dea contraexemple, de genul: asta nu e arhitectură, să vă arăt eu ce e! Şi se lansa în comparaţii cîteodată valabile, alteori contestabile, cum se întîmplă în orice polemică. În acest sens, el poate avea dreptate în ceea ce priveşte natura de «semn» a simbolului arhitectural. Mormîntul-tumulus este un pur semn, despre care înainte de Loos a vorbit foarte convingător Fustel de Coulanges în *La cité antique*, text apărut în 1908, dar care e încă valabil din multe puncte de vedere. Tumulusul e un *semn;* nu neapărat al faptului că este locul de îngropăciune al unui mort, ci un semn pur: el indică locul în care «se întâmplă ceva». Cum mortul este un zeu pentru antici (ideea e complexă, n-am s-o detaliez aici), regăsim aici ideea că sacrului îi corespunde, spaţial, o falie, o schimbare de statut; o diferenţă. Sacrul fiind el însuşi o diferenţă, avînd un statut ontologic diferit, nu e vorba decît de a pune de acord această natură radical diferită cu coordonata sa spaţială.

Fac o paranteză aici: ideea că sacrul este «alteritatea absolută» e o idee a lui De Martino la care eu personal nu subscriu. Ţi-am scris rîndul trecut în ce măsură «sacrul» e integrat, nu numai la ortodocşi, spaţiului domestic. Cîteodată ajunge un gest, o bruscă (şi trecătoare) schimbare de statut, pentru ca «sacrul» să intre în cotidian. Dacă el ar fi «absolut diferit» cum vrea De Martino (ceea ce e de înţeles totuşi, pentru un catolic) acest lucru n-ar fi posibil. «Sacrul» e evanescent şi ubicuu; el nu poate fi definit ca o entitate de sine stătătoare. Nu are sens decît în dialectica opoziţiei logice cu «profanul». La fel, «spaţiul sacru» nu poate fi definit *a priori*.

Şi acum revin la tumulus şi la expresia sa cea mai desăvîrşită, Turnul Babel. Hegel, subliniezi tu, afirma că Babelul «a adus oamenii împreună» (dincolo de Goethe, e un puternic parfum de Heidegger aici!). Deci, comunitatea umană ca scop şi sens al divinului. Observ în treacăt că am putea inversa fraza: divinul ca scop şi conţinut al comunităţii umane. Dar nu asta e problema. Istoric vorbind, afirmaţia e falsă: au lucrat la turn, după ultimele estimări, circa o mie de oameni timp de trei ani, ceea ce e poate mult pentru acel timp, dar nu e nemăsurat (la Casa poporului au lucrat mai mulţi, mai mult timp, şi asta nu face din acea oribilă clădire un monument sacru; sau, poate, doar pentru unii, dar nu despre aceia va fi vorba aici). Să fie, atunci, vorba despre «aducerea laolaltă» a cetăţenilor Babilonului, în jurul templului terminat (dar construcţia n-a fost, se pare, încheiată)? Nici asta, căci el era înconjurat de ziduri, funcţiona în cetate după principiul descris de Vernant, ca «loc gol» în jurul căreia se organiza comunitatea. Dar acel loc gol putea fi orice, nu era nevoie de un zigurat care să urce la cer! Turnul nu e de fapt ameninţător; dimpotrivă, e o mergere în întîmpinare. Căci dacă zeul coboară, după cum afirmă Herodot, şi oamenii trebuie să urce. Ipoteza unora (n-am să comentez aici, ar fi prea lung şi ne-ar îndepărta de problema noastră) e că Potopul şi muntele pe care s-au salvat cîţiva aleşi e un eveniment real, păstrat în conştiinţa a numeroase popoare, şi a devenit un arhetip al întîlnirii cu sacrul. Atunci, sacrul nu e decît o expresie a grosolanului egoism omenesc: e sacru tot ceea ce ne salvează de la pieire, deşi atîtea generaţii ar fi putut constata cît de efemeră e, totuşi, existenţa.

La fel, ideea cu *hybrisul* e o interpretare creştină a Genezei (acolo nu se afirmă, totuşi, că neterminarea turnului ar fi o pedeapsă pentru trufie, ci mai degrabă o reacţie de spaimă a divinului: «ne pogorîm şi le încurcăm acolo limba, ca să nu-şi mai înţeleagă vorba unii altora», *Gen.*, 11, 7). Evreii n-aveau o amintire prea plăcută a robiei la Babilon, ceea ce e de înţeles. Ei au interpretat în felul lor faptul că, probabil, la construirea turnului au lucrat sclavi din felurite părţi ale imperiului, care nu vorbeau aceeaşi limbă. Pentru greci şi români, care imaginau reacţii pasionale ale divinităţilor lor după modelul omenesc, această reacţie biblică putea fi de înţeles; dar nu şi pentru evrei, al căror Dumnezeu e atotputernic, de neînţeles şi deasupra tuturor; el nu putea fi gelos pe oameni, şi dacă ambiţia acestora de urcare la cer e cu neputinţă, e doar din vina lor. Nici Herodot, nici tableta de la Esagila, care e cel mai vechi document care pomeneşte despre construcţia turnului Babel, nu suflă o vorbă despre aşa ceva. Ziguratul E-te-men-an-ki din Babilon nu e, istoric vorbind, decît interpretarea locală a ideii de munte-templu (prezentă şi la indieni şi la azteci, dar şi la alte popoare), care traduce la rîndul ei conceptul foarte general de întîlnire «la mijlocul drumului» între oameni şi divinitate: ea coboară, oamenii urcă, pînă într-un punct intermediar. Doar astfel întîlnirea este posibilă. Desigur, acestă idee nu putea proveni dintr-un mediu de cultivatori, care îşi imaginau divinitatea ascunsă în pămîntul fertil, venind deci «de jos», deşi pînă şi această idee ar trebui nuanţată, căci pentru un popor de cultivatori trebuia să fie evidentă legătura între fertilitatea pămîntului şi ciclul anotimpurilor, reglat de mersul soarelui pe cer. Dar din valorizarea uneia sau alteia din aceste noţiuni, «susul» şi «josul», care sînt total arbitrare, dincolo de raportul cu «pămîntul» şi «soarele» în funcţie de poziţia verticală a corpului omenesc, rezultă structura ritului şi, implicit, a spaţiului sacru: fie orientat spre cer, ascendent, fie imaginat ca o coborîre. Dar, cel mai adesea, e vorba de o combinare a celor două. În jurul acestui spaţiu complex, dar ascultînd de reguli precise, se va organiza societatea.

---

1. Citat în Hollier Denis, *Against Architecture: The writings of Georges Bataille* (Cambridge, MA: MIT Press, 1998; 1989), p.XXI.

2. G.W.F. Hegel, „Arhitectura", în *Estetica, Prelegeri asupra artelor frumoase*.

3. vezi indicaţia bibliografică de la nota 1.

4. A.P. Gomez „Juan Bautista Villalpando's Divine Model in Architectural Theory" in Alberto Perez-Gomez, ed., 1999, III, pp. 125-56. ▲

Mircea VASILESCU

„Noi“ şi „ei“, cu presa în mijloc

Introducere pe coline

Cu cîţiva ani în urmă, pe cînd eram lector de limba şi literatura română la Universitatea din Roma, mergeam duminica în excursii montane organizate de clubul de turism al sindicatului universitarilor (ei, da, pe-acolo sindicatele fac şi dintr-astea). O dată, într-o astfel de drumeţie, pe superbele coline ale Toscanei, s-a întîmplat să se formeze un mic grup de vreo şase persoane (din care eu cunoşteam doar două) care să aibă acelaşi ritm de mers, astfel încît de-a lungul zilei am pălăvrăgit vrute şi nevrute: conversaţie relaxată, poante, dat cu părerea despre orice, fără să apucăm să ne ştim bine pe nume. Necunoscuţii din grup, aflînd că sînt român, au fost curioşi să ştie tot felul de lucruri: despre Ceauşescu, despre tranziţie, despre natura şi cultura patriei, despre politica la zi etc. Le-am spus, am mai pălăvrăgit despre Berlusconi şi despre Papa, le-am tradus în italiană bancuri româneşti cu miliţieni, am descoperit că unele circulau – cu mici variaţiuni – şi pe seama carabinierilor lor, iar poante, iar dat cu părerea etc. Spre seară (şi spre vîrful colinei), cineva din grup, care nu prea intervenise în discuţie şi – mi se părea – mă privise cu oarecare răceală, a exclamat la un moment dat, cu candoare şi cu o lumină plăcută în priviri: „Bine, dar tu eşti ca noi!“. În rîsetele şi comentariile celorlalţi („ba nu, e mai blond şi cu ochi albaştri şi vorbeşte mai puţin“), a încercat s-o „dreagă“, fîstîcindu-se: „vreau să zic că ai aceleaşi valori culturale, gîndeşti ca şi noi, adică te comporţi normal, eu credeam că la voi, după comunism...“. Şi au urmat, la o bere, consideraţiuni despre diferenţe, alterităţi, Est şi Vest, ce ne desparte şi ce ne leagă etc. Ce s-o mai lungesc, frumoase colinele Toscanei!...

„Imaginea României în presă“

M-am tot gîndit de atunci la acest „noi“ vs. „voi“ simţit pe pielea mea şi auzit cu urechile mele – ceea ce m-a făcut să percep (şi să pricep) consecinţele războiului rece mai acut decît din orice bibliografie sau seminar pe tema Est-Vest. Am mai întîlnit, apoi, destui occidentali, oameni instruiţi şi curioşi din fire, în mintea cărora erau destul de puţine lucruri despre „noi, esticii“ (şi în primul rînd despre „noi, românii“), şi acelea inconsistente şi prost asamblate. De fiecare dată mi-am adus aminte de obsedanta temă numită la noi „imaginea României în presa occidentală“, aşa încît la un moment dat am început să colecţionez articole despre România şi să le cercetez cu oarecare sistemă. Merită. Nu atît pentru a elucida problema (pusă, de cele mai multe ori, în termeni falşi), cît pentru a dezghioca mecanisme, prejudecăţi şi *malentendu*-uri care ne fac, la urma urmei, să comunicăm ineficient şi să înţelegem prea puţin din „imaginea proastă“ de care sîntem – explicabil – nemulţumiţi. Deocamdată, mă limitez la cîteva consideraţii de suprafaţă; în viitor, dacă paginile şi cititorii *Dilemei* vor mai suporta, voi reveni cu analize ceva mai detaliate.

„Cu o oarecare doză de bizantinism balcanic în plus, situaţia politică românească nu e foarte diferită de aceea din Italia. Climatul economic, politica greşită şi perspectivele, chiar dacă îndepărtate, ale unei integrări europene, care ameninţă să răstoarne vechile echilibre ale societăţii româneşti, produc frustrări şi mînie. Iar aceste sentimente, ca şi oriunde în altă parte, se transformă într-un fel de naţionalism victimist, agresiv şi xenofob. România se consideră «naţiune», dar este un stat multinaţional şi multireligios, format din români (89%), maghiari, ţigani, saşi, ucrainieni, evrei (puţini, dar moştenitori ai uneia dintre cele mai mari comunităţi europene) şi o duzină de grupuri etnice mai mici. (...) Mediocritatea vieţii politice este compensată de vitalitatea vieţii intelectuale. Dintre ţările care au fost supuse celor cinci decenii de comunism, România, datorită vechilor sale raporturi cu Occidentul latin, este printre cele care au reconstituit cel mai bine infrastructurile materiale ale bunei culturi. Deocamdată, desigur, aceste infrastructuri nu produc venituri. Dar vor contribui la producerea lor, chiar dacă indirect, în anii următori“.

Sergio Romano, *Jurnal din Balcani*,
în *Corriere della Sera*, 20 octombrie 1999

„Odată cu munţii, apar şi primele căruţe trase de cai sau de boi, ca şi cărucioarele împinse de ţărani. Maşinile devin tot mai rare, fie ele Dacia (versiune locală a Renault-ului 12, fabricate, acum cîţiva ani, cu constructorul francez) sau Trabantul est-german, foarte prizat de colecţionari. Noi maşini (Renault a cumpărat Dacia în iulie 1999) ar trebui să-şi facă apariţia în curînd pe străzi, dar ele nu vor putea rula mai repede decît predecesoarele lor. Rareori mai mare de 50 km/h, viteza traficului este încetinită şi mai mult de gropile de care e plină şoseaua şi de virajele care se succed în munţi. ... În prezent, numărul de căruţe trase de cai îl depăşeşte cu mult pe cel de automobile, iar şoselele sînt adesea invadate de turme de oi şi de capre nepăsătoare. Dacă cei mai mulţi cai sînt slăbănogi, unele vaci ar face o figură frumoasă la Salonul de la Versailles. Pe cîmp, tractoarele sînt practic inexistente. Ţărani ce par ieşiţi dintr-un tablou de Jean-François Millet plivesc ogorul“.

Françoise Lazare, *O vară în Carpaţi*,
în *Le Monde*, 2 august 2000

O bună bucată de vreme, referinţele negative despre România au fost privite de la Bucureşti predominant ca efecte ale unor scenarii împotriva noastră, ale relei voinţe ori ale unui presupus dispreţ al Occidentului faţă de români. (Să ne amintim cum, în vara anului 1999, un film submediocru difuzat pe TV5 a declanşat ore întregi de *talk-show*-uri indignate şi scrisori trimise de unii politicieni români forurilor europene...). Pînă în 1996, autorităţile române încercau, în linia propagandei de pînă în 1989, să „influenţeze“ opinia publică din ţările occidentale prin cumpărarea unor spaţii publicitare în ziare de mare tiraj ori în reviste gen *Paris Match* în care, prin mesaje pozitive, să compenseze ceea ce considerau a fi inadmisibila imagine negativă. Banii daţi pe astfel de „reclame patriotice“ au fost aruncaţi în vînt: cititorii ştiu să facă diferenţa între o pagină publicitară şi un reportaj de la faţa locului. Puterea de după 1996 s-a bucurat, iniţial, de o imagine mai bună şi a primit destule mesaje încurajatoare; anumite subiecte (precum „copiii străzii“) au rămas însă în atenţia şi în paginile presei internaţionale. În orice caz, cumpărarea de pagini publicitare n-a mai reprezentat o practică a autorităţilor, iar dezbaterile pe tema „imaginii României în presa străină“ s-au mai domolit ori, cel puţin, n-au mai înregistrat atît de multe indignări oficiale. Iar tema „complotului occidental“ a rămas doar pentru uzul unor politicieni şi jurnalişti marginali ori frustraţi.

Anumite neînţelegeri persistă însă. Una dintre cele mai păguboase este tipul de reacţie, preponderent emoţională, cu care sînt în continuare întîmpinate consemnările din presa străină: cu nemulţumire ori cu năduf, ne manifestăm de fiecare dată cu convingerea că „Europa e cu ochii pe noi“. Uităm însă că, pe de o parte, foarte multe mesaje negative pornesc de la modul în care ne privim şi ne caracterizăm *noi înşine*, iar pe de altă parte există încă bariere culturale şi de comunicare între „noi“ şi „ei“. Ceea ce nu ştim încă aproape deloc este să analizăm discursul mediatic în funcţie de parametrii culturali în care a fost creat şi pentru care există. Cele cîteva mostre reproduse în această pagină aparţin unor categorii distincte de abordări: Alexandre Adler şi Sergio Romano sînt editorialişti serioşi şi competenţi, care încadrează România într-un context est-european general şi au în vedere fenomene politice. Ei se adresează unui public informat, reflexiv, preocupat înainte de toate să *înţeleagă*. Fragmentele de reportaj din *Le Monde* şi *Libération* au un aer mai frivol şi mizează pe pitoresc, fiind adresate cu precădere unui public de masă, pentru care contează atmosfera, culoarea locală, eventualele elemente exotice. În proporţii şi cu justificări diferite, fiecare dintre cele patru texte (care, în ansamblu, nu sînt negative) conţine elemente care la noi ar putea, în cel mai bun caz, deranja pe mulţi. Aşa este de pildă aserţiunea lui Sergio Romano că România „este un stat multinaţional şi multireligios“: în cultura noastră, predomină opinia că orice punere în discuţie a termenilor „naţiune“ şi „stat naţional“ este un virtual atentat la integritatea ţării; în culturile occidentale, dezbaterea în jurul acestor termeni este mai veche, mai relaxată şi, nu în ultimul rînd, fără potenţial „ofensator“. Tot aşa, afirmaţia lui Alexandre Adler că o parte a alegătorilor români ar dori „să-i pedepsească pe maghiari şi să organizeze un pogrom al ţiganilor“ ar putea trezi unora senzaţiuni de jignire şi discursuri despre tradiţionala toleranţă a poporului român. Asemenea afirmaţii se fac însă curent şi despre alegătorii lui Le Pen ori ai partidului Vlaams Blok din Belgia. O reacţie care să mizeze pe retorica mîndriei naţionale ar fi, deci, fără rost şi fără obiect.

Pe alt plan, aglomerarea de detalii despre căruţe, gropile din şosele, caii slăbănogi etc., care conturează o imagine sămănătoristă, fac parte din arsenalul de mici tehnici de *captatio* pentru uzul occidentalului mediu, obişnuit cu confortul pînă la plictis, care caută exotisme şi arhaicităţi. Dacă aerul de un pitoresc excesiv şi căutat ne-ar putea, eventual, deştepta dorinţa de a nu mai fi priviţi doar prin prisma artizanatului şi a folclorului, trebuie să ne gîndim dacă nu cumva această poftă occidentală de arhaism n-ar putea fi transformată într-un avantaj pentru noi. Cît despre spectrul „purificării etnice“ şi despre „etnia titularului“ menţionată pe cărţile de identitate, sînt simple gogoşi senzaţionaliste. Jurnaliştii occidentali nu sînt nici îngeri, nici totalmente superprofesionişti; ştiu însă că asemenea „îngroşări“ ale realităţii dau bine la public – un public de mase, desigur, ale cărui prejudecăţi şi false percepţii trebuie alimentate.

„Grupul a apărut în comunitatea ţigănească, cea mai dispreţuită din România. În zece ani de existenţă, Taraful nu a cîntat nicăieri în ţara sa – în afară de nunţi, desigur.

(...) Vizitatorul plonjează în această viziune insolită, îndepărtată, ca în magia unei săli întunecate. Scena I, exterior zi: o căruţă trasă de un tractor urcă pe drum, plin de muzicanţi care pompează un ritm ce acoperă zgomotul motorului. Scena II, interior zi: în casuţa violonistului Cacurica (sic!) – divan înalt, cuverturi de lînă colorată – bărbaţii degustă vinul gazdei, cu genunchii strînşi, aşezaţi în cerc în camera minusculă. Vorbesc toate limbile, chiar şi turceşte cu percuţionistul de la Istanbul. Pe perete, două fotografii ale fiicei lui Cacurica, moartă la 18 ani. Spectrul «purificării etnice» dă tîrcoale de fiecare dată cînd un ţigan moare în spital. Vadim Tudor, care voia să-i pună pe ţigani în bărci de hîrtie şi să le dea drumul pe mare, a obţinut 27% în primul tur al alegerilor, dar noul guvern pare mai conciliant. Deja cărţile de identitate nu mai menţionează etnia titularului...“

Hélène Lee, *Le cd-rom du taraf des Haïdouks*,
în *Libération*, 2 ianuarie 2001

Exemple mai sînt, comentarii şi nuanţări se mai pot face. Deocamdată, trebuie spus doar că felul în care ne privim unii pe alţii, „noi“ şi „ei“, este un exerciţiu de comunicare interculturală pe care încă nu-l stăpînim cum se cuvine. Mai avem destule trepte de parcurs pînă vom descoperi că „şi noi sîntem ca ei“, în ciuda diferenţelor.

▲

„Ne putem consola repetînd, în privinţa României, litania cam facilă pe care am auzit-o în legătură cu Austria lui Haider: votul pentru Tudor ar fi expresia aproape oarbă a unui protest de neoprit faţă de eşecul partidelor democratice şi n-ar avea o semnificaţie ideologică precisă. Nu-i aşa. Un sfert din electoratul român e revoltat împotriva inerţiei puterii politice, a eşecului terapiilor liberale, aplicate tîrziu şi ezitant în România, a şomajului, care era necunoscut pe vremea socialismului naţional (chiar dacă generator de foamete) al lui Ceauşescu şi, bineînţeles, împotriva corupţiei endemice. Dar aceşti alegători vor de asemenea să-i pedepsească pe maghiari, să organizeze un pogrom al ţiganilor, să-i spolieze pe evrei şi să-i arate pumnul Occidentului (şi chiar ruşilor, pentru că C.V. Tudor a reluat tema antimoscovită de la defuncţii soţi Ceausescu, al căror cîntăreţ a fost odinioară). Astfel încît va trebui ca europenii să nu strîmbe din nas şi să colaboreze rapid cu Iliescu, pentru a-i asigura mai întîi susţinerea din partea dreptei liberale şi social-democrate, iar apoi să obţină de la el continuarea unei politici pro-europene şi respectarea minorităţii maghiare, ceea ce el este fără îndoială gata să acorde. România, ca şi Moldova soră, nu trebuie abandonate de Bruxelles, în momentul în care Balcanii post-iugoslavi concentrează întreaga atenţie a europenilor“.

Alexandre Adler, *România, un caz-şcoală?*,
în *Courrier International*, nr. 526, noiembrie 2000

trecerea prin reviste

Din secolul trecut

„Martor“

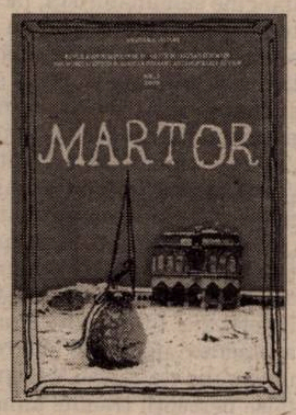

La fel ca întotdeauna, apariţia revistei *Martor* – revistă de antropologie a Muzeului Ţăranului Român – reprezintă un adevărat eveniment cultural. Aşa cum observă şi Anca Manolescu în agument, numărului 5/2000, prin tema de etnologie urbană aleasă – „Bucureştiul în timpul comunismului: rezistenţă, normalitate, supravieţuire“ –, se detaşează întrucîtva de seria de apariţii de pînă acum. Anca Manolescu, justificînd alegerea temei: „Il s'agit de présenter les alternatives que des micro-communautés urbaines (d'amis, de parents, de coreligionnaires, ou professionnelles) ont inventées pour vivre une vie autre que celle imposée par le régime en place. Quelles solutions pour créer les espaces privés ou semiprivés où les gens menaient une vie à peu près «normale», des espaces de refuge, de différence ou de résistence par rapport à l'oppression idéologique de l'espace officiel? Quelles techniques (concernant l'éducation, la culture, l'alimentation, le loisir, l'habitation) pour se protéger contre les mesures uniformisantes, de plus en plus agressives, conçues par une imagination totalitaire fébrile, jamais satisfaite du degré de réalité que son rêve avait atteint?“

La aceste întrebări îşi propune să răspundă numărul 5 al revistei *Martor,* prin intervenţiile colaboratorilor care, după o expresie a lui Şerban Anghelescu, „se regăsesc pentru prima dată în postura de subiect al unei anchete duse de ei înşişi.“ Pe lîngă tematica aleasă, acesta este un alt aspect care individualizează numărul de faţă: textele nu mai sînt produse ale unei activităţi de cercetare exercitate asupra unei realităţi exterioare, ci se constituie în mărturii personale. Astfel, titlul revistei capătă sensul lui propriu.

Mărturiile acestea dau seamă despre diferite modalităţi de supravieţuire ale unei „elite de seră“ (după o expresie a lui Andrei Pleşu, reluată de Aurora Liiceanu), aşa cum a fost intelectualitatea în vremea regimului comunist: grupul de la Păltiniş („Păltiniş: The Quiet Delight of Conviviality“ – interviu cu Andrei Pleşu realizat de Anca Manolescu); izolarea în actul artistic, văzut, în contextul anormalităţii generale, ca unul dintre singurele moduri de existenţă normale („Quelques stratégies de la normalité“ de Horia Bernea); constituirea grupurilor de persoane cu afinităţi intelectuale („Le problème de la communication renvoie à une problématique de la communion“ – interviu cu Mihai Şora realizat de Anca Manolescu); experienţa intelectualilor blamaţi de către regim în urma scandalului „Meditaţia Transcedentală“ („Un remède pour l'effet de serre ou l'affaire de la «Méditation Transcedentale»“ de Aurora Liiceanu); „cazul“ Dorel Zaica, profesorul care a strîns ani de-a rîndul ziceri memorabile ale copiilor („Les aventures d'un Bucarestois“ – fragment dintr-o carte, în curs de apariţie, de Irina Nicolau, Ciprian Voicilă şi Daniela Alexandrescu); refugiile spirituale – cursurile lui Ioan Alexandru sau biserica Stavropoleos („Espaces d'«orthodoxie urbaine» – la cas de Stavropoléos“ de Anca Manolescu); distracţiile intelectualilor la vremea aceea – „chefuri“, 2 Mai, Edith Piaf sau Bill Halley („Où sont les fêtes d'antan – Jeunesse rose / jeunesse morose“ – convorbire între Şerban Anghelescu şi Petre Popovăţ); la toate acestea se adaugă şi textul lui Ioan Pânzaru („Erreurs“) – o listă a concepţiilor eronate ale intelectualităţii vremii respective.

Corpul de mărturii personale este încadrat de texte care vorbesc de Bucureştiul propriu-zis, cu atmosfera şi arhitectura lui. Numărul se deschide cu două texte despre Bucureştiul tradiţional, istoric, de dinainte – oricum – de '44 („Bucharest Up Until the Mid of Our Century as It Used to Be and Never Will Again“ de Adrian Cioroianu şi „Bucarest ou le corps retrouvé – Une lecture des Notes de voyage d'Ulysse de Marsillac“ de Marianne Mesnil) şi se încheie cu alte cîteva despre demolări şi despre realităţile arhitectonice ale „epocii de aur“: „Mémoires du Mal-Bucarest“ de Radu Boruzescu, „Sorts de la ville“ de Sorin Vasilescu, „The Monumental Slums Or How Can One Dwell in an Inferno and Feel Good About It, Too“ de Augustin Ioan, „Bucharest: Filters and Barriers. On Transparency and Opaqueness in the Communist and the Transition Period“ de Ştefan Ghenciulescu şi „Domestizing the Absurd – Making a Home out of the Communist Bloc in Romania“ de Jill Massino.

Poate pentru a îndulci atmosfera apăsătoare care răzbate din paginile acestui număr, revista este însoţită şi de un supliment de-a dreptul graţios: „Versuri din flori“ – o mini-antologie realizată din fragmente sclipitoare culese din poezia populară (Irina Nicolau: „Eram studentă cînd am început să citesc poezie ţărănească. M-a frapat de la început frumuseţea unor fragmente înecate pur şi simplu în moloz. Atunci m-am gîndit pentru prima oară la o carte compusă numai din frînturi splendide“). Iată o frumoasă cortină trasă peste un univers angoasant. **(C. P.-B.)**

„Umanişti români din toate ţările...!“

Noua revistă, *Studii Culturale*, editată de Fundaţia Culturală Română este „o revistă academică, deschisă specialiştilor români, din ţară şi de peste hotare, din domeniul umanioarelor, în primul rînd, dar nu exclusiv.“ – scrie în primul editorial directorul revistei, criticul Nicolae Manolescu. Fără legătură cu acele *cultural studies*, cu domeniul lor restrictiv şi politic corect, studiile culturale pe care noua revistă le va publica de acum înainte vor încerca, prin chiar deschiderea pe care şi-o propun, să creeze un spaţiu de comunicare între „academicii români“ de pretutindeni.

Primul număr al revistei cuprinde un chestionar formulat de Costică Brădăţan, asistent la Facultatea de Filozofie din Bucureşti, autorul unei introduceri la *Istoria filozofiei româneşti în secolul al XX-lea,* în curs de apariţie la Editura Fundaţiei Culturale Române. La acest chestionar – despre identitatea şi imperialismele culturale, patologia raporturilor între *idiomatic* şi *universal*, „angoasa Internetului“ – răspund Sorin Antohi, Teodor Baconsky, Mihai Dinu, Neagu Djuvara, Augustin Ioan, Alexandru Niculescu, Monica Pillat, Dieter Schlesak, Monica Spiridon, Mihai Zamfir. „Cum se poate vorbi despre specificul naţional atunci cînd el se pierde cu fiecare zi, pentru a nu mai rămîne decît în litania semidoctă a ideologiei naţionaliste? se întreabă retoric Sorin Antohi. Un posibil discurs despre *cultural şi naţional* în epoca globalizării se conturează din răspunsurile la acest chestionar, destul de patetic pentru a stîrni spiritele.

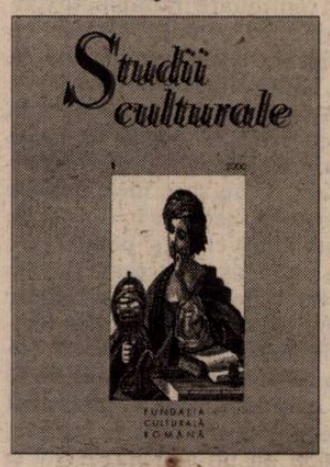

Cele şase studii din cea de-a doua secţiune a revistei sînt foarte diferite ca domeniu sau abordare. Cel mai adesea fragmente din studii mai largi sau prefeţe, ele sînt uneori primele versiuni ale unor texte destinate unui public străin (de pildă *Navetişti în Castalia. „Şcoala“ lui Noica: cultură şi putere în România comunistă,* prefaţa lui Sorin Antohi la *Jurnalul de la Păltiniş*, Budapesta, Central European University Press, *Lipsă de exprimare ca mijloc de exprimare,* un studiu al lui Eugenio Coseriu pornind de la o poezie a lui Kavafis, sau *Retorica* ingenium-*ului şi* persona de Cristina Müller). Foarte interesant este şi excursul lui Augustin Ioan despre transparenţă şi despre relaţia ei cu modernitatea şi post-modernitatea, despre felul în care aceasta „a funcţionat ca negociator între locul public şi spaţiul privat în configurarea unui mediu construit“.

Interviul nonconformist pe care i-l ia Daniela Zeca lui Matei Vişniec ajunge ca prin farmec la aceeaşi întrebare obsesivă a specificului naţional, numită mai plastic de dramaturgul parizian „matricea noastră genetică“. Matei Vişniec remarcă următorul paradox: pe cît detestă România anumite instituţii occidentale, pe-atît o adoră, după ce-o cunosc mai bine, cetăţenii occidentali „luaţi separat“. Dar din păcate, se teme dramaturgul, „rezolvarea acestui paradox nu ţine neapărat de comunism, ci merge mai departe, către matricea noastră genetică.“

Studii culturale nu este, cum se zice, o revistă de citit în întregime, ci una elitistă, selectivă şi necesară. **(S.S.)**

De tot hazul

Te poţi distra copios citind presa noastră culturală. Multe dintre articole, uneori chiar reviste întregi par scrise de membri ai grupului „Divertis“ (nemaipunînd la socoteală cele care par desprinse din repertoriul grupului „Vacanţa mare“). Iată cîteva mostre, alese la întîmplare, ce pot face parte cu succes dintr-o eventuală antologie a umorului cultural (şi, totodată, involuntar) românesc.

● În *ABC* (suplimentul ziarului *Azi)* din 14 decembrie 2000, revistă care e, de altfel, în întregime de tot hazul, întîlnim un articol semnat de Lucian Radu Stanciu intitulat „Confirmarea autenticităţii celor 7 sculpturi de Brâncuşi“. Autorul, care, pe parcursul articolului, vorbeşte despre sine însuşi la persoana a treia (întocmai ca un simpatic personaj din *Seinfeld*), se războieşte cu semnatarii unui „Apel către Ministerul Culturii“ care-şi exprimau rezervele faţă de autenticitatea sculpturilor pe care Lucian Radu Stanciu le dă ca aparţinînd lui Brâncuşi. Punctul forte al acestui articol este lista pe care o oferă autorul, ca alternativă la cea semnată de ceea ce el însuşi numeşte „o parte a elitei plastice româneşti“. Trecem peste mulţimea de nume care nu ne spun mare lucru („Alin Ion ziarist la Gazeta de Sud; Ion Soldea ziarist la Gazeta de Sud; Dorian Niculescu ziarist la Opinia; Ion C. Rogojanu ziarist la Curierul Românesc“ etc.), pentru a ne opri la cîteva cu o oarecare rezonanţă şi la savuroasele etichete care li se pun: „academician Dan Grigorescu (autorul mai multor cărţi despre Brâncuşi); academicianul Fănuş Neagu (creatorul curentului «Literatorul» în cultura de la finele secolului XX); (...) Constantin Antonovici sculptor la New York (singurul colaborator şi discipol al lui Brâncuşi în viaţă, împuternicit în scris de sculptor, **cea mai semnificativă competenţă din lume** – prin forţa împrejurărilor – **în materie de autentificare a operelor lui Brâncuşi**, acesta anunţând că posedă uneltele de sculptor cu care Brâncuşi a cioplit cele 17 opere!) (...) Maria Pătraşcu-Brâncuşi (strănepoată autentică a marelui sculptor); Luminiţa Mincu Pătraşcu-Brâncuşi (membru fondator şi consilier juridic al Fundaţiei «Familia Brâncuşi»); continuator al spiritualităţii lui Brâncuşi; (...) Dumitru Bălăeţ, scriitor şi deputat (autorul unui studiu despre cercetările întreprinse de L.R. Stanciu).“ ş.a. În faţa unei asemenea avalanşe de autori ai mai multor cărţi despre Brâncuşi, de creatori de curente şi de strănepoate autentice, nu poţi decît să rămîi mut de uimire.

● În revista *Ramuri* nr. 11/2000, Nicolae Prelipceanu ne oferă, în cadrul articolului său „Poezia azi sau înotătorul înecat“, o povestire cu valoare de parabolă: „Cîţiva dintre tineri luaseră un barcagiu să-i treacă pe celălalt mal sau pur şi simplu să-i plimbe, nu mai ştiu şi nici nu mai are, evident, nici o importanţă azi. Pe la mijlocul fluviului, mai bine zis la braţului Sulina, localnicul şi-a dat seama că barca ia prea multă apă şi se va scufunda înainte ca el s-o poată duce la mal. Cei din barcă nu ştiau să înoate şi atunci barcagiul le-a spus să sară în apă, în timp ce el va încerca s-o răstoarne, ca să plutească aşa, iar ei să se agaţe de bordurile ei. O dată aflaţi însă în apa rece şi neprietenoasă a Dunării, tinerii noştri care nu ştiau să înoate s-au agăţat de barcagiu, trăgîndu-l la fund, o dată cu ei. Oricît de puternic şi de abil era acesta, n-a putut face nimic, fiind copleşit de greutatea celor nu ştiu cîte fete şi nu ştiu cîţi băieţi, care-l trăgeau în jos. Nu ştiu nici dacă Liviu Moldovan ştia el însuşi să înoate şi a fost scufundat şi el de iubita lui, care sigur nu ştia, şi de alţii, sau a fost şi el unul dintre cei care l-au tras la fund pe barcagiu. Cert este că s-au înecat cu toţii, şi cei care ştiau să înoate şi cei care nu ştiau. Morala e că oricît de bun înotător ai fi, ca bietul barcagiu din Sulina mort la datorie, nu poţi căra în spate, mai ales cînd te afli în apele Dunării, pe prea mulţi dintre aceia care nu ştiu să înoate.“ Înţelegem faptul că Nicolae Prelipceanu nu ştie să scrie proză – nici atunci cînd este să povestească o întîmplare relativ simplă (nu ştim, la rîndul nostru, de exemplu, cum ar fi putut barcagiul să întoarcă barca *în timp ce* tinerii săreau în apă – sau viceversa). Problema care se pune este: oare Nicolae Prelipceanu ştie să înoate? Nu ştim.

● Aflăm din resuscitata revistă *Literatorul* (nr. 349-350/2000), dintr-un articol semnat de domnul Diac Tomnatic Şi Alumn, că numiţii „dilematori“ s-au înfruptat din banii negrei străinătăţi şi că există pericolul ca exemplul lor să fie luat şi de alţii: „Nu încape îndoială că vom asista la încercări în stilul «Dilemei»

de acum cîţiva ani, este sigur că bursele şi alte recompense ale acestor «dilematori» sunt râvnite şi de alţii, că aceşti alţii sunt inteligenţi, talentaţi etc. Nu credem, însă, că ei, aceşti «dilematori de aşteptare» au altă şansă decât aceea de a se ascunde în gaură de şoarece ca să-şi roadă caşcavalul. Vrem să spunem că la vedere, în ziare şi reviste care se citesc, în cărţi care se citesc – nu ne aşteptăm să întîlnim asemenea anacronisme." Aflăm, prin urmare, că am luat „burse şi alte recompense" şi noi n-am ştiut. Îi mulţumim domnului creator de curent că ne-a informat. Să ne ţină la curent (iată!) şi cînd ne vom lua Mercedes sau vilişoară. Nu de alta, dar să ne bucurăm şi noi, nu numai el. **(C. P.-B.)**

Sfîrşitul discursului îndrăgostit?

Prin vară, în singura emisiune culturală de la PROTv, înlocuită printr-o (mai audiată?) emisiune gastronomică, Dan C.Mihăilescu, „omul care ne (mai) aduce cartea" la acelaşi post Tv, povestea cum a căutat în zadar un roman de dragoste nou prin toate librăriile din Bucureşti. Unul românesc, desigur, fiindcă de traduceri (mai degrabă întîmplătoare decît programate) nu ducem lipsă. S-ar părea că discursul amoros al anului 2000 este aproape inexistent. Ar fi *40238 Tescani*, cartea girată de Cărtărescu şi Iaru, carte prea experimentală pentru calofili, şi cam monologică pentru dialogismul discursului amoros. Nu cred că de la *Orbitor* încoace (poate în *Sufleţelul Justinei* sau alte romane „non fiction") s-a mai spus vreo poveste de dragoste. Cine ar mai putea scrie azi un roman ca *Matei Iliescu*, carte din alte vremi, cînd declaraţia „te iubesc" era mai şocantă şi mai aiuritoare ca o orgie.

O mutaţie a discursului amoros s-a produs şi în romanele franceze publicate în ultimul an. Ceea ce la noi ar părea o descătuşare urmată de impotenţă (punctuală) are drept corespondent la francezi, dar şi la spanioli sau la sud-americanii minori, o incontinenţă salvată adesea de cîte o carte. În ancheta din *Lire* (no. 290 pe noiembrie) despre declaraţiile de dragoste îndrăzneţe, romantice, distructive, lucide sau mute surprinde actualitatea lui Barthes şi a *Fragmentelor dintr-un discurs îndrăgostit*. Sau poate toţi preopinenţii sînt fani Barthes. Căci îndrăzneala cuvintelor „ce ţin loc de degete", forma relaţiei amoroase-distructive ce se construieşte o dată cu prima declaraţie, solitudinea discursului îndrăgostit au fost toate formulate de către patriarhul structuralismului francez.

Însă dincolo de teorii, e sigur că toată această reformulare a discursului iubirii, sursă inepuizabilă pe vremuri, anunţă o schimbare. Aceasta ar putea fi schimbarea accentului de pe moral şi afectiv pe sexual, cum crede romanciera şi psihiatra Lydie Salvayre, mutaţie care fixează dorinţa în „termeni de consum", dar lasă loc unei pudori mai opresive decît cea din epoca victoriană. Fiindcă dacă toate vălurile au căzut trebuie să-ţi poţi face personajul să joace în noile condiţii pe care încă nu le-a învăţat. Însă el amuţeşte şi discursul său îndrăgostit, făcut iar nu născut în Occident, amuţeşte şi dispare. **(S.S.)**

▲

Z. ORNEA

Dezastrul Editurii Minerva

Se depun mari eforturi pentru conservarea monumentelor naţionale sau de interes naţional. Şi e foarte bine, chiar dacă nu întotdeauna se izbuteşte, pe de-a întregul, realizarea acestui înalt deziderat. Se uită însă, din păcate, că din acest patrimoniu de interes naţional face parte şi legatul, extraordinar ca importanţă, al literaturii române clasice. Şi conservare, în acest domeniu, înseamnă reeditarea acestui legat în ediţii critice (ireproşabile filologic şi adnotate cu întreg aparatul critic necesar). Să recunoaştem adevărul: generaţia mea de istorici literari şi-a îndeplinit misiunea, realizînd, mai ales în colecţiile, „Opere" şi „Scriitori români" de la Editura Minerva, ediţii critice bune şi foarte bune. Ba chiar, s-au publicat şi foarte utile instrumente de lucru în colecţiile „Documente literare" şi „Memorialistică". Din păcate, unele dintre ediţiile critice apărute din opera scriitorilor noştri fundamentali au, în funcţie de anul apariţiei, hibe relevabile. Ţinuta filologică e, din fericire, impecabilă la toate nivelurile. Dar adesea ele aveau textul amputat din cauza rigorilor cenzurii (şi aceste amputări erau de o frază, un paragraf sau cîteva pagini), falsificînd grosolan întregul edificiu. Şi nu uit că pînă prin anii şaizeci segmente din aparatul critic al ediţiilor critice (prefaţa şi unele adnotări) au plătit greu tribut sociologismului vulgar, fiind azi inutilizabil. Izbăvirea din decembrie 1989 trebuia să aducă, în acest domeniu de interes efectiv naţional, un mare reviriment. Să fie reluate ediţiile amputate şi să se iniţieze altele pentru scriitorii care, dintr-un motiv sau altul, n-au avut încă parte de reeditare în ediţii critice. Şi începuse aşteptatul reviriment, Editura Minerva restituind, unde se putea, ca la ediţia critică Bolintineanu, textul eliminat (ultimul volum al ediţiei a apărut în 1991 şi aici s-a publicat ceea ce fusese eliminat de cenzură în celelalte volume ale ediţiei) iar, în alt caz (e vorba de ediţia critică Delavrancea), s-au reeditat, în două masive volume, textele (unele discursuri parlamentare) eliminate, cu totul, de cenzură. S-au iniţiat şi noi ediţii critice pentru scriitori precum G. Călinescu, Mircea Eliade, Gala Galaction. Dar ce facem cu ediţiile critice rămase în drum neîncheiate (Caragiale bătrînul, Camil Petrescu, Maiorescu şi atîtea altele)? Cine şi cum (sub raport financiar) le reia? Editorii vîrstnici au abandonat travaliul, unii au murit şi tineri istorici literari care să se înhame la această grea roboată, neplătită şi puţin considerată, nu se ivesc deloc la orizont.

Stătea pe umerii Editurii Minerva, specializată în acest tip de ediţii, o misiune grea şi anevoioasă. Asta cu condiţia ca efortul ei de conservare a patrimoniului literaturii române clasice să fie subvenţionat, adică apărat cum se cuvine. Era, aceasta, responsabilitatea Ministerului Culturii. Am purtat, încă în 1996, imediat după instalarea în funcţie a dlui Ion Caramitru, o convorbire îndelungată, îndemnîndu-l să păstreze, pe lîngă Ministerul Culturii, Editura Minerva, care să îndeplinească funcţiunile, din anii treizeci, ale celebrei Edituri a Fundaţiilor Regale. Era o decizie productivă pentru Editura Minerva. Dar orice încercare de a-l convinge pe dl ministru Ion Caramitru să asigure un regim special Editurii Minerva se izbea de împotrivire aproape agresivă. Răspunsul său, invariabil, era că politica guvernului în general era în favoarea privatizării şi nu înţelege să facă excepţii. În consecinţă, Editura Minerva a fost „vărsată" F.P.S.-ului şi timp de vreo doi ani şi mai bine a fost pregătită pentru a fi vîndută. Cînd a venit momentul funest al vînzării, F.P.S. s-a dovedit a fi o instituţie de jaf public, ai căror funcţionari, (după ce primeau de la cei interesaţi un plic consistent cu bani) îngăduiau cele mai strigătoare la cer malversaţiuni. Printre ofertanţii la cumpărarea Editurii Minerva a apărut o firmă fantomă (a alteia falimentară) care îşi adusese drept contralicitant o altă firmă fantomă a sa. F.P.S. n-a verificat, deloc, bonitatea firmei ofertante (efectiv falimentară) şi i-a adjudecat vînzarea. Costul Editurii Minerva? Suma de două sute milioane de lei. Şi, în faţa directorului editurii, cumpărătorul a fost oficial felicitat pentru încheierea operaţiunii. Patronul s-a deplasat imediat la sediul editurii, a luat o ştampilă şi, după ce şi-a introdus la bancă specimenele de semnătură, a lui şi a contabilei sale, a scos din bancă sumele deţinute de editură, peste trei sute de milioane lei. Cu aceşti bani a plătit la F.P.S., în ultima zi îngăduită, costul cumpărării editurii. Cînd această excrocherie a devenit cunoscută, grupuri de scriitori revoltaţi au protestat în presă şi la televiziune. Nimic n-a folosit pentru reintrarea în legalitate. Noul patron al Editurii Minerva avea o tipografie („Metropol"), unde, la început, au apucat să fie imprimate vreo 10-15 volume din colecţia centenară „Biblioteca pentru toţi". Dar curînd, totul a căzut baltă, pentru că tipografia în cauză a falimentat şi ea, închizîndu-se. Dezastrul Editurii Minerva s-a profilat limpede în prezentul imediat. Acum nu numai că nu mai are depozite în lei sau valută în bancă, dar are o datorie de peste cinci sute milioane lei la tipografii şi autorii pentru drepturile ce li se cuvin. Într-un cuvînt, Editura Minerva e în efectiv faliment ca şi patronul ei.

Ce-i de făcut? Cred că noul guvern (şi, mai ales, noul ministru al Culturii, eventual chiar preşedinţia ţării) trebuie să dispună verificarea operaţiunilor de vînzare a Editurii Minerva (mai ales bonitatea cumpărătorului) şi să anuleze, în fapt, vînzarea frauduloasă. Să fie răscumpărată Editura Minerva de la acest patron falimentar, şi transformată, cum am preconizat încă la sfîrşitul anului 1996, într-o instituţie de utilitate publică naţională. Cu subvenţii acordate după aceea să fie reluat travaliul de conservare, prin reeditare, a fondului de aur al tezaurului literaturii române clasice. Va găsi înţelegere acest proiect la noua administraţie a ţării? Trag nădejde că da. Mai ales că actualul preşedinte al ţării, fost editor între 1985 şi 1989, a dovedit, pînă în 1996, mare grijă pentru apărarea editurilor cu adevărat culturale. A relua această veghe acum e singura şansă de a reînvia practic defuncta Editură Minerva. Fiindcă, realmente, această editură, acoperă nevoile imperioase ale segmentului cultural de interes naţional al conservării, prin ediţii critice, a patrimoniului literar naţional.

▲

Dilema vă recomandă

● Georges Bataille, *Literatura şi răul* – traducere, introducere şi note de Vasile Zincenco, la editura Univers, şi Şerban Foarţă, *Erau ziare, evenimente*, la editura Brumar; ● *Omul din lună*, ultimul film al lui Milos Forman, şi *South Park: Longer, Bigger and Uncut* – pe casete în magazinele Hollywood Music & Film. (Alex. Leo Şerban)

● Proza lui Alexandru Muşina „Zeul cu mîinile albe", publicată în revista *Vatra* nr. 9/2000. Un text iniţiatic, christic, straniu şi fermecător, un bun semnal că Alexandru Muşina s-a reîntors la literatură. La ceea ce ştie să facă foarte, foarte bine. (Cezar Paul-Bădescu)

● Duminica la prînz, pe TV5, *Grands gourmands*, o preumblare printre savorile şi aromele Franţei, avîndu-l drept ghid pe Jean-Luc Petitrenaud. *„Fabu-leux!"* (Dan Stanciu)

● Programul *Tentaţii – flux de actualitate culturală*, în fiecare zi a săptămînii, la ora 8,05 a.m., pe Radio România Cultural. Pentru cei care se scoală de dimineaţă şi o fac cu mintea limpede. (Adrian Cioroianu)

● Pentru zilele ploioase şi umede: *Manifestul Anarhist* al lui Marius Ianuş. Citiţi poeziile una cîte una, însoţite de cîte o înghiţitură de vin şi pe fundalul sonor al formaţiei The Doors. (Matei Martin)

● Cartea lui Javier Marías, *Todas las almas* (trad. rom.: *Romanul Oxfordului)* apărută la Editura Univers, un roman tipic pentru proza spaniolă actuală (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA şi Cezar PAUL-BĂDESCU

Noutăţi la Editura Trei

Sigmund Freud, ***Opere 4.***
Studii despre societate şi religie
Helmuth Thomä, Horst Kächele,
Tratat de psihanaliză contemporană,
vol. II – ***Practică***

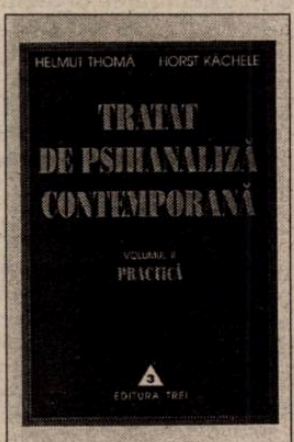

Iaromira POPOVICI

bazar

Revelioane, fel de fel

Ştim, cei dintre noi trecuţi prin mai multe vremi, că, în timpul lui Ceauşescu, Revelionul era Sărbătoarea, şi nicidecum, cel puţin pe faţă, Crăciunul. Cel din urmă era tolerat la oamenii de rînd şi interzis celor cu funcţii, care-şi făceau pomul cam pe 30 decembrie. Cel dintîi era, pentru unii, o petrecere pretenţioasă, cu toalete şi coafuri speciale, iar pentru alţii, poate cei mai mulţi, o Masă dublată de mirajul televizorului. E drept că, era, cred, şi singura zi din an în care televiziunea emitea şi noaptea. Printre felurile care nu trebuiau să lipsească se numărau salata de boeuf, piftia, friptura, tortul şi, nu în ultimul rînd, ciorba de potroace; toate asezonate cu nelipsita şampanie albă sau rozé, seacă sau demiseacă... Cu excepţia şampaniei, nu-mi prea amintesc de celelalte feluri de mîncare din timpul revelioanelor petrecute la noi în casă, cu prietenii părinţilor: noi mîncam ce aveam chef, ştiam oricum că tradiţionalele le vom găsi a doua zi pe masa, mai formală (dar nu foarte), a bunicilor. Eram fericită că puteam mînca supă de roşii de anul nou, printre altele; ce trebuia „consumat" ştiam de la televizor: în foarte multe din scenetele special pregătite pentru „cumpăna dintre ani" apărea masa de Revelion, cu celebra faţă alb-scrobită, cu serviciul bun şi paharele de cristal, iar felurile de mîncare erau des pomenite; nu lipseau nici scenele de dans, în care doamne plinuţe, în rochii de seară, eventual cu paiete, dansau cu soţii lor la fel de graşi şi, din cînd în cînd, se răţoiau unii la alţii. De obicei, soţii erau Costică, sau Mitică, sau Gigel, şi erau cam prostovani, iar nevestele erau „dragă" şi erau mai guralive. Pentru mine, un copil petrecînd paşnic într-o familie fără aspiraţii la perfecţiunea de la televizor, Revelionul, aşa cum ar fi trebuit el să fie , rămînea cel de pe ecran. Nu neapărat mi-l doream, dar îi respectam formalismul, kitsch-ul, şi, pe undeva, falsitatea; mă fascinau ca orice lucru la care nu aveam acces toată ziua, bună-ziua. Ştiam pe dinafară scentele cu Caragiu, Stela şi Bănică senior, Moraru sau Bibanu, pe care le urmăream ori de cîte ori se reluau (reluările erau unul din punctele forte ale Revelionului, era formidabil să poţi vedea acelaşi lucru de două ori, seara tîrziu). Receptarea respectivelor scenete de către familie şi invitaţi era, evident, una critică, ele fiind obiectul tocmai potrivit pe seama căruia se putea face haz. Oricît de critică, era totuşi o receptare, deci o acceptare a respectivului produs în tot kitsch-ul lui. Cam de prin anii '75, de pe la 8-9 ani, m-am „consacrat „ eu în spectator al culturii de masă.

Au venit şi vremuri cînd, crescînd, n-am mai făcut Revelionul în familie, ci pe la petrceri cu muzică şi dans, salate de boeuf şi fripturi. De fapt, nu mi-a plăcut nici unul. Tradiţia, pentru mine, a rămas cea de acasă, cu umor şi dezinvoltură, şi foarte puţine convenienţe. Nu prea ţin minte nici un Revelion reuşit, pe la colegele de liceu care m-au invitat. Cu cît am crescut mai mare, revelioanele au devenit tot mai dezastruoase. În studenţie, şi deja în cuplu, am făcut la viitorii socrii, cu nişte rude de-ale lor. Fără comentarii. În anul următor, la nişte prieteni, unde un invitat alcoolic a stricat toată seara şi gaşca s-a spart rapid. În anul următor a venit revoluţia din '89, şi trebuia să facem un revelion chiar în holul Facultăţii, noi, cei care o păzisem de „teroriştii"; am adormit acasă, sărind ora 12. Seria sinistră ar putea continua, dar nu mai are rost. Cert este că anul acesta, la poarta nu numai dintre ani, dar şi dintre milenii, au revenit, cel puţin , pe programul 1, scenetele de altădată; ce-i drept, doar în mică proporţie, pentru că grosul au fost formaţiile *dance*, cele cu mesaj puţintel şi linie melodică elementară, semne ale unui alt tip de receptare şi de distracţie: publică, zgomotoasă, agresivă, sexualizată. Ne-am uitat la ele ca şi la scenetele de altădată, precum moşii cîrcotaşi din Muppets, criticînd versurile şi costumele. A fost un revelion reuşit.

▲

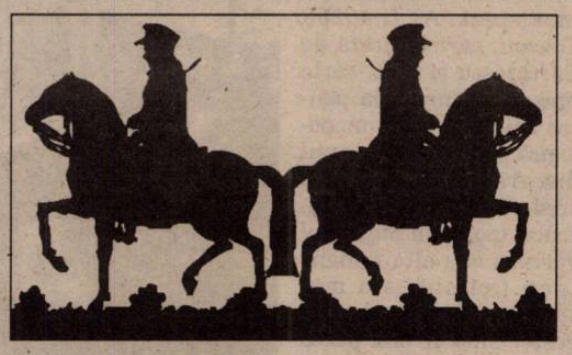

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Primul gînd în anul 2001

Mulţumescu-Ţi Ţie, Doamne, Tatăl nostru cel ceresc, My Lord, Mon Dieu, Mein Gott, Adonai Aloheinu,

pentru ziua pe care mi-ai dat-o, în milosîrdia Ta, acolo, în Piaţa Dorobanţilor din oraşul Bucureşti, în ultimul deceniu al celui de-al doilea mileniu,

pentru ora aceea cam întunecată dinspre prînz, pentru minutele ei nu doar puţine ci şi străluminate, în care – din bardeziul ce-mi îngăduia o perfectă vizibilitate – l-am putut vedea pe şeful fostei cenzuri stînd în faţa unei tejghele cu ziare româneşti şi citindu-le titlurile de pe prima pagină.

Nu clintea, se lăsa împins de cîte unul, doi cumpărători şi nu părea să înregistreze şocul, era imposibil, indescifrabil, nu puteai şti, ca deobicei, ce gîndeşte.

Arăta sărăcăcios, ponosit ca sacoşa roşie din mîna stîngă – cea dreaptă ţinînd-o, ca paralizată, în buzunarul unui pardesiu oarecare de toamnă; o singură dată a mişcat-o, scoţînd la iveală o batistă albă cu care s-a şters uşor la ochi, pe frunte, apoi şi-a tamponat nasul care nu-i căzuse de pe figura încremenită.

Şi iar Ţi-am mulţumit, Doamne, pentru că numai mie mi-ai hărăzit clipa asta – poate că eram singurul din lume care trăiam acest eveniment pe viu, – în care fostul şef al unei cenzuri nemiloase contempla în mijlocul unei mulţimi dintr-o piaţă într-adevăr liberă, deloc persană, nenumăratele ziare apărute fără ştampila „bun de tipar", fără ştirea şi ordinele sale, puterea lui absolută fiind spulberată.

Niciodată nu Te-am rugat să mă omeneşti cu un asemenea moment de fericire, cum ar fi zis robul Tău, poetul Florin Mugur; fiindcă ajunsesem să cred – libercredincios cum sînt, capabil să mă închin şi în Templul Raţiunii – că nu stă nici în puterile Tale. Scoţîndu-mi-l în faţa ochilor, mi-ai dat măsura Atotputerniciei Tale despre care – o, nu-Ţi întoarce faţa de la mine, nu Te mînia! – ne transmiţi nu o dată veşti îndoielnice.

De veacuri, mulţimile care nu Te pricep, colportează că nu ştii ce sînt ironia şi autoironia – vai lor! Noi toţi sîntem o ironie, de nu chiar o autoironie a Ta, cu siguranţă o autobiografie răsfrîntă în cele 10 porunci, căci fără ele n-am fi putut suporta ideea de a trăi după chipul şi asemănarea Ta. Ele sînt însă bine ascunse, precum în sacoşa roşie a fostului cenzor tiran, sticla de lapte al cărei gît alb abia ieşea la lumină şi doar ochiul meu a descoperit-o, după cîteva minute lungi de contemplare a acestei minuni care s-a încheiat astfel: el a cumpărat *Dilema* şi-a pus-o în buzunarul pardesiului.

Rogu-Te frumos, Doamne, să faci aşa ca robul Tău, Florin Mugur, cel cu care m-am chinuit ani de zile cum să-mi apăr cuvintele pentru a nu fi ucise de cenzorii dictatorului, preferînd să le omorîm noi doi, din faşă, decît ei, să afle şi să se bucure de acest moment de fericire (cum l-ar numi el, inventatorul expresiei), moment muzical (cum aş zice eu, schubertian nesmintit) trăit la colţul dintre strada Radu Beller şi Calea Dorobanţilor, la 1993 de ani după naşterea lui Iisus Christos şi pe care, iată, nu l-am dat uitării nici după 7 ani.

Domnul Meu,

Te rog să nu literaturicizi acest text – iraţional, păcătos, incorect politic atît pentru „dreapta" cît şi pentru „stînga" – din care nu am vrut să cenzurez nimic, aşa cum l-am aruncat pe hîrtie, dintr-o suflare, de cum m-am întors din Piaţa Matache, unde mi-am cumpărat ziarele ultimei zile a mileniului în care ni se vesteşte că în 2001 va fi groaznic pe pămînt.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la ceasornicărie la „Rădăcini"

Ce ore se bat la numărul 6, la ceasornicăria de pe Griviţei, căci, uite, alături, şi „Rochii mirese", şi „Corpuri iluminat", şi „Chei". Chioşc Non Stop în staţia tramvaiului, iar peste drum „Comprod Martau & Fiii". Afiş la intrarea în WC: „Aprindem lumina cînd intraţi, Blocaţi uşa după intrare". Pe Buzeşti, colţ cu Sevastopol, „Coafor Soare Alexandru", iar pe stîlp „Sobar afiş Tudor AUT 7/ 1995, 092 712 496". Tot pe Griviţei, la 119, Alimentara „OYGOE" şi „Încălţăminte piele", dar vinde de toate. Trădare: „At. Ceasornicărie s-a mutat temporar în strada Academiei 19-21. 3137495. Radu Dumitru". „Seher EXIMCO SRL" se trezeşte lîngă „Pălării Bărbaţi Damă şi Tocilărie". Îmi dau jos creionul pe de ureche, „London Bar Show Girls orar 20-05, Duminica închis". Tocmai duminica!

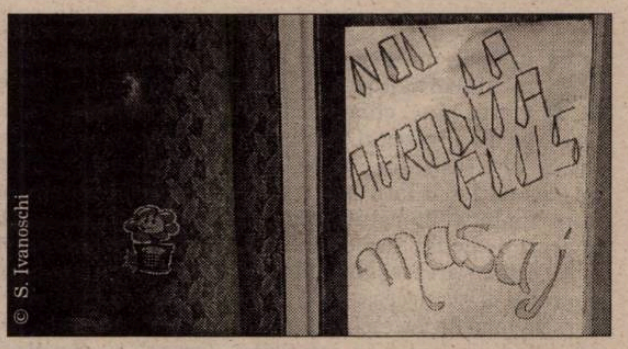

„Seher", apoi „Reparaţii Frigidere". Ultimul răcnet: „Hard&Soft Doriana Computers" are anunţ: „Deschis la Amanet." După intersecţie: „Queens Pub" şi, bineînţeles, „Funerare". Loc minunat, urmează un Second Hand al fratelui lui Nicolae Ceauşescu. Să fim cinstiţi, asta ne trebuie: „Lenjerie, Croitorie, Loto şi Optică". Iarăşi şi iarăşi o cramă, dar la Todoran. Stingher apare „Dero". Cabinet stomatologic, numit inspirat „100% porţelan". Vine Baia Griviţa, cu următorul program: Luni, Marţi, Miercuri, Vineri, Sîmbătă şi Duminică–BĂRBAŢI, JOI – FEMEI. N-ai nimic de zis, pe perete desenat: „$efu e $efu". Nimic nu mi se pare neobişnuit văzînd la numărul 50 cum o pisică scoate botul. Conducerea Băii dă următoarea explicaţie: „Bărbaţii ne frecventează mai des, femeile vin cînd şi cînd, de aceea am hotărît să le centralizăm." Uite şi „Borş proaspăt", nimic magic, nimic Knorr. „Tapiţerie", „Tehnice Electrice", „Princo" şi „Galeria Mică". De ce vă uitaţi aşa la mine? „Restaurant Chinezesc Hong Kong" şi „Mag. Gen Continente". Desigur, „Snack Bar Tranzit". Căci, să ne amintim de „Rădăcini", firmă de casete audio. Poate viaţa s-a născut pe o bandă audio şi nouă ni s-a dat să ne obişnuim cu zgomotul ei. Tu chiar trăieşti?

▲

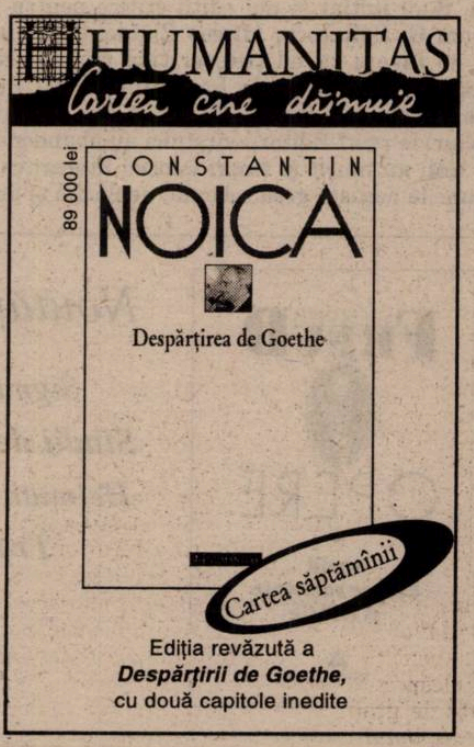

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

„La ce bun poeții...?“ (Remake)

Inspectez de la o vreme legătura dintre poezie, mai cu seamă dintre procedeele sale de compoziție pe de o parte și arhitectură – mai cu seamă cîtimea sa de creație – ori mai larg, spațiu, pe de altă parte. Am scris două cărți de „topograme“, de texte/poeme despre spațiu/arhitectură (*Armata Poporului și Dez(în)Cîntarea României*), prin care mi-am propus să explorez domeniul dintre cele două teritorii. O seamă de evenimente au contribuit la acest interes și mi-au dovedit că nu sînt singurul „miner“ în interregnul dintre poezie și arhitectură: lectura textelor parcă șoptite de un poet inițiat în misterele spațiului la urechea lui Luis Kahn (continuă să apară în volume, inedite, la destui ani după moartea lui); *Such Places as Memory – Poems 1953-1996* de John Hejduk, unul dintre membrii grupului New York Five, șef de școală de arhitectură, însuși un arhitect major al *late-modernismului*; lectura reluată a unor poeme „urbane“ ale lui Ion Stratan și Mircea Cărtărescu; și, în fine, rezultatele concursului pentru Marea Bibliotecă din Québec.

Desigur, unii dintre cei de sus sunt „mineri“ fără voie și-i rog să-mi ierte vorba proastă. Iată însă pe unii care sapă și sapă pînă dau (au dat deja) de apă: arhitecții cîștigători ai concursului de la Québec (Patkau/Croft-Pelletier/Gilles Guité). Ei își povestesc modul în care „alegerea materialelor (cupru, lemn, granit) afirmă primatul ordinii tectonice în conceptul proiectului“ astfel: „Conceptul celor două camere de lemn vine din romanul *Les chambres de bois* al Annei Hébert. În această operă, autoarea din Québec descrie culoarea, mirosul, calitatea și atmosfera celor două camere de lemn în care eroina, Catherine, se revelează pe sine însăși. În Marea Bibliotecă din Québec, calitățile intrinseci ale camerelor de lemn protejînd colecțiile, prinse cum se află într-o montură de cupru, introduc noțiunea de idtorie, de identitate a locului, desferecînd imaginația și memoria prin încurajarea sentimentului de „apartenență“ în aproprierea spațiilor.“ (vezi pentru detalii) Prin urmare, atît alegerea materialelor, cît și dispoziția lor relativă în operă nu este ghidată după o logică proprie domeniului arhitecturii, ci după una care trebuie explicată în termenii memoriei culturale.

Puriștii din rîndurile breslei prime vor mîrîi: aceasta nu este un mod „serios“ de a compune spații (pentru că nu se supune logicii funcționalismului triumfător sau, poate, nici unei logici). Dar cei care cred că există o continuitate subterană, chiar dacă uneori doar capilară, între „modurile de producție“ ale tuturor artelor, vor jubila. „Poveștile“, adeseori rostite, de multe ori cu o coerență intrinsecă a lor însile, însoțesc conceptul de proiectare și preced orice schiță în limbajul formelor, care astfel le vor putea „traduce“, atît în sensul propriu al termenului, cît și în cel caragialesc.

O astfel de „traducere“ trădătoare – o amintesc pentru caracterul său anecdotic – am întîlnit-o în 1991, cînd organizatorii unui concurs – în timp avortat – pentru Teatrul Luceafărul din Chișinău invitau arhitecții prezenți acolo să facă teatrul – cum altfel? – „în formă de Luceafăr“. De ce nu direct în formă de Eminescu? a întrebat agasat un coleg de la „Ion Mincu“, spre stupefacția retorului și ilaritatea sălii.

Metaforele circulă și arhitectura, atît de ambiguă în articularea de „propoziții“ pre limba sa, este un teren privilegiat pentru întruparea lor. Fie că o vor poeții sau nu, există această „arché-scriitură“ de profunzime a arhitecturii care, în cazul capodoperelor, se deșiră, fără a se lăsa surprinsă de fapt cu exactitate, în tomuri întregi explicative. Logică structural din pricina gravitației, arhitectura gravitează invers în ceea ce privește modul în care înfașă spațiul înlăuntrul său. Poezia poate descrie spațiul acesta mai bine decît orice formă de discurs, ea care surprinde uneori această urmă arhaică din carnea casei în felul în care este capabilă să suspende și să stabilizeze pentru o fracțiune de secundă clivajele de sens din cuvintele înseși. Cu alte cuvinte, sînt poeme care înspațiază conceptul, ideea fondatoare a unei arhitecturi (pe care de multe ori arhitectul nu știe că o are, sau nu o poate formula în limbaj verbalizat). După cum sînt case care menținîn deschis, cum sună în heideggereză, o metaforă care, altfel, ar putea să pară a fi proprietatea exclusivă a „poesiei“.

Și ce altceva decît poeme despre spațiu sînt parte din textele lui Heidegger însuși, mai cu seamă cele despre templu, pod, căsuța din Pădurea Neagră și locuire? Au poate filosofii, cu a lor „privire de sus“, de la zei, care este *theoria*, văd ca evidentă consangvinitatea modurilor creației iară noi, aici, de jos, încercăm să demostrăm pe bîjbîite ceea ce *à vol d'oiseau* se vede cu ochiul liber? ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Mai real decît realitatea

Telespectatorul la care mă gîndesc locuiește la doi pași de Piața Revoluției și vocile vedetelor PRO TV pătrund în camera lui, oarecum răsucite, deformate de ecouri, dar ușor de recunoscut. Vocile venite de afară se întîlnesc și se suprapun cu cele ce ies din televizor și aceleași vedete umplu micul ecran, imaginile lor alternînd cu imagini ale mulțimii adunate în piață la revelionul mileniului. Mai sunt cîteva minute pînă în 2001 și telespectatorul ar avea timp să iasă din casă, să traverseze strada, să vadă lumea petrecînd, să o vadă în realitate, de aproape, pe viu. Dar nu vrea – nu numai pentru că i se pare mai comod să stea la televizor, la adăpost de pocnitori și de sticlele sparte, ci și pentru că i se pare *mai real* – o realitate mai convingătoare decît cea de-afară, mai sigură, mai consistentă. Televizorul îi spune cum e lumea.

Firește că telespectatorul nostru a învățat să deosebească între tipurile de realitate de la televizor. De exemplu, știrile și transmisiunile evenimentelor sportive reprezintă pentru el realitatea în stare brută, în timp ce spoturile publicitare constituie o realitate exemplară, iar telenovelele sunt aspecte anume alese din realitate, scoase în evidență, puse în italice. *Vrei să fii miliardar?* („cel mai palpitant joc din istoria televiziunii“) și TeleEurobingo Show („marele premiu de un milion de dolari“) îi arată realitatea succesului, a saltului din obscuritate în lumina banilor, în timp ce *Iartă-mă!* („o emisiune pentru oricine s-a certat cu cineva drag“) și *Din dragoste* („emisiune-magazin despre și pentru îndrăgostiți“) îi aduc realitatea confesionalului, a canapelei psihiatrului, a întîlnirii predestinate.

Telespectatorul nostru e capabil și de alte distincții, legate de grad: Marius Tucă Show e mai real decît *Tarzan, omul maimuță* și Garcea (pe care l-a văzut adineauri bînd Alexandrion și așteptînd Anul Nou la secție) mai puțin real decît Ion Iliescu, dar asta nu-i împiedică pe Tarzan și pe Garcea să fie la rîndul lor mult mai reali și mai concreți în ochii telespectatorului decît, să spunem, vecinul pe care îl mai întîlnește din cînd în cînd atunci cînd iese ca să ducă gunoiul.

Florin Călinescu a apărut acum pe micul ecran. Mesajul lui pentru țară este purtat de undele catodice și de stațiile de amplificare din Piața Revoluției, intrînd prin micul ecran și pe fereastră în camera telespectatorului. Dacă acesta s-ar afla acum în piață, înghesuindu-se în mulțime, ridicîndu-se pe vîrfurile picioarelor și strîmbîndu-și gîtul, l-ar putea vedea pe Florin Călinescu în carne și oase, dar ar fi doar o imagine împuținată, cineva vorbind pe o scenă îndepărtată, evoluînd într-un plan meschin al realității. Telespectatorul nostru e singur în cameră, dar nu are sentimentul însingurării: ne simțim singuri din cauza celorlalți, ori el nu are nevoie de ceilalți, are televizorul prieten, protector, filantrop, confesor, psihoterapeut, dascăl în ale realității. Are un singur regret: nu și-a văzut niciodată propria imagine la televizor.

Odată cînd ieșise să-și ducă gunoiul și ne-am întîlnit pe palier, m-a surprins oprindu-se în loc, privindumă atent (de obicei abia dacă se sinchisește să-mi răspundă la salut) și spunîndu-mi: „Te-am văzut la televizor. Mergeai pe stradă. Nu te uitai la aparat, dar tu erai.“ Telespectatorul mă privea dintr-odată cu alți ochi, pentru că mă văzuse *acolo*. Imaginea mea trecuse prin cadru, nu știu cînd, pe ce post și pentru cîte fracțiuni de secundă, un pieton. Dar pentru telespectator devenisem real, concret, o prezență. Începusem să exist după ce trecusem pe-acolo. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Ochelarii de mucava

Din cînd în cînd, într-una din paginile ziarului X își fac loc subiecte pe care redactorul-șef nu știe unde să le așeze. Articole care nu se încadrează nici în seria *„ginere înjunghiat de popă“*, nici în seria *„în 2001 chiloții se poartă în buzunar“*. Nu de mult, cineva s-a pronunțat aici despre centralele hidroelectrice, numindu-le „ctitoriile de mucava ale epocii de aur“. Hidrocentralele sînt construcții masive, care nu știu decît să producă energie. Iar la ironii nu răspund. Dar poate că minuscula înțepătură se adresa fraierilor ce ridicau baraje sau săpau galerii subterane. Oricum, mi-a părut gratuită.

Cu sau fără voia lor, cîteva zeci de mii de oameni și-au trăit viața în barăci de șantier, cu pereții groși de un centimetru. Prin forța lucrurilor, multe hidrocentrale se află în zone unde iarna se ajungea ușor la minus 20 de grade. Încăperile mizere ale coloniilor erau însuflețite caloric de resouri artizanale, cu spirale de nichelină îngropate în blocuri de BCA. Apa caldă venea săptămînal, iar securistul (pe care-l știa toată lumea) zilnic. Apa caldă avea adeseori urme de motorină, în ciuda economiilor. Viața se orînduia după calendarul betonarilor, iar nunțile și botezurile se făceau în sala de mese, cu aprobare de la șeful de șantier. După schimburile de 12 ore, fierarii-betoniști și dulgherii se întîlneau la un pahar. Ahtiați după democrație, nu tolerau ca fiecare să bea altceva, așa că turnau într-o cratiță lichior, vin, țuică și bere și sorbeau din același pahar, ca să nu trișeze nimeni. Efectul (catastrofal) dura pînă la următorul schimb. Stagiarii învățau șiretlicurile meseriei și se trezeau însurați cu fata magazionerului. Stagiarele învățau să înjure și se trezeau măritate cu un sudor chitarist. În spatele coloniei se întindea o alcătuire bizară, un amalgam de coteți și cuști, construite din te miri ce, în care se lăfăiau sute de porci naivi.

Această populație pestriță avea legile ei, de care nu s-au apropiat mulți. Chiar dacă au simțit forța temei, s-au mulțumit cu o vizită fugară și un chef la cantină, furișîndu-se apoi pisicește printre obiecte și subiecte. Singurele texte permise proslăveau dragostea betoniștilor pentru partid și grija inginerilor de a depăși planul, cu consumuri minime. Apoi barajele astupau văile, în satele învecinate apăreau case noi, iar printre constructori își făceau loc montorii, care adăugau la monstrul de beton turbine, cabluri și panouri de comandă. Într-un final, generatoarele începeau să pompeze energie. Betoniștii tăiau un porc și trăgeau un chef cu sudorii. Nu erau îngeri, dar nici personajele negative înfierate de ziarul X. Era o lume la marginea lumii, dar întru totul legitimă. De cînd nu se mai construiește nimic, șantierele, cu populația lor exotică, au devenit subiecte de băscălie. În dorința de a fi actuali, scribii cu ochelari de cal se despart de un trecut pe care nu-l înțeleg. Văd o hidrocentrală și pufnesc în rîs! Marx sugera că trebuie să ne despărșim de trecut rîzînd. Sună interesant, dar suspect, cu alte învățături ale sale ne-am cam fript. La urma urmei, trecutul există, cu bune și rele. De exemplu, Marx purta pantaloni, dar nu i-am aruncat nădragii odată cu ideile din copaie.

Scribul pomenit seamănă într-un fel cu soldatul kirghiz care îi mai apare din cînd în cînd în vis mătușii mele. În toamna lui 1944, în gospodăria ei ardeleană au fost încartiruiți cinci soldați ai Armatei Roșii. Unul din ei, un asiatic, a găsit un robinet aruncat pe undeva prin spatele casei. A pus mîna pe un ciocan, a bătut robinetul în zid, și a așteptat apoi să curgă apa, așa cum văzuse într-o casă de oraș. În fața evidenței, a-nceput să bată din picior și să-și agite pușca spre stăpînii casei. Dar să fiu corect. Scribul nostru și kirghizul lor sînt totuși diferiți. Unul se desparte de trecut hlizindu-se în fața calculatorului, celălalt se apropia de viitor amenințînd. ▲

Adina POPESCU

Barca pe valuri

Locuri în care, aparent, nu se întîmpă nimic. Totuşi, viaţa curge pe un făgaş normal, devenind cu timpul o rutină care te încorsetează, îţi paralizează orice mişcare.

Locuri care nu te lasă să pleci, deşi ţi-ai dori să pleci, deşi ştii că există o salvare, un „dincolo", însă eşti prea bolnav de monotonie pentru a-ţi găsi forţa necesară de a-ţi deschide un alt drum. Te simţi ca un condamnat, fără vreo şansă de evadare.

Nuntă la Brăila

Sînt aşteptată la gară de către Mihai („alint" de la Mihaela) o rudă a miresei. Am întîrziat, astfel că vom merge direct la biserică. Am, totuşi, timp să mă schimb la repezeală în toaleta gării. Mihai, tunsă scurt şi cu trăsături adolescentine, vorbeşte fără încetare, în timp ce urcăm în Dacia ei roşie. Pornim. Goneşte cu o viteză incredibilă prin oraş (90 la oră) pe străduţele vechi, paşnice. Îmi spune că adoră să şofeze şi face cîteva demonstraţii „la şmecherie": ia curbele ca la raliuri, pune frîne neaşteptate. „Aşa se conduce la noi", îmi explică rîzînd. „Te simţi ca la «Formula 1»". Semafoarele sînt puţine şi oricum nimeni nu prea ţine cont de ele". Nu intru în panică, fata îmi inspiră încredere.

„De ce Mihai?", o întreb. „E... poveste veche... Tata şi-a dorit dintotdeauna un băiat şi s-a pricopsit cu două fete. Aşa a hotărît ca eu, cea mai mare, să fiu băiatul lui şi s-a purtat cu mine în consecinţă. Tot el m-a împins de la spate să fac ingineria." Tatăl, fost maistru, după revoluţie, cu banii puşi deoparte, şi-a deschis un mic atelier de piese şi de unelte agricole. În cîţiva ani, atelierul s-a transformat într-o făbricuţă care acum are 25 de angajaţi."Eu sînt directorul general", se laudă Mihai. „Loredana, soră-mea, n-are nici o treabă cu Afacerea. Ea a terminat filologia, e mai cu capu-n nori, mai poetă..."

Între timp, ajungem la biserică. Intrăm, slujba începuse. Lume multă şi înţolită, ca la nuntă. Mireasa are 19 ani, a absolvit acum un an liceul şi se pregăteşte să dea admitere la Drept. „Acu' nu se ştie dacă o să mai dea, de cînd cu măritişul ăsta, deşi fata-i isteaţă, vrea să facă o facultate...", spune soacra mică, proprietara unei farmacii. Şi tatăl mirelui e patron: două buticuri, o măcelărie. Familiile însuraţeilor trec drept oameni înstăriţi. „E băiat serios", îmi spune soacra mică despre mire. „A terminat şcoala de ofiţeri. Eu nu vroiam ca fii-mea să se mărite aşa, peste noapte, dar ce să-i faci, dragostea asta, cu ea nu te poţi pune..." Soacra mică lăcrimează, apoi devine atentă la slujba care nu se mai sfîrşeşte. Preotul, destul de ramolit, îşi dă toată silinţa, „publicul" ignoră bîlbele şi falseturile. Aflu că este vorba despre un adevărat *love-story*. Cei doi s-au cunoscut la discotecă, la Galaţi. „Brăilenii, de obicei, merg sîmbăta la Galaţi, la disco. Se urcă în maşină şi în juma de oră sînt acolo. Şi aici avem discoteci, dar se crede că viaţa în Galaţi e mai palpitantă, mai spectaculoasă", îmi explică Mihai. După o dimineaţă romantică petrecută pe faleza Galaţiului, viitorii miri s-au îndrăgostit lulea. Au urmat peripeţiile: fata a fugit de acasă (sau a fost răpită), a stat un timp la ţară, la bunicii băiatului pînă cînd cele două familii s-au întîlnit, şi-au dat accepţiunea şi au pus-o de-o nuntă.

În sfîrşit, mireasa într-o rochie „comandată special la Bucureşti la o creatoare de modă" iese din biserică alături de mire care pare depăşit de moment căci stă ţeapăn şi încruntat în costumul puţin cam strîmt pentru el. Fotografii de rigoare, pupături şi flori.

Se ivesc şi lăutarii tocmiţi să însoţească alaiul în drum spre restaurant. Rudele de la ţară care luaseră ceva la bord încă de dimineaţă se pun pe chiuituri şi pe strigături.

La restaurant, iniţial totul se desfăşoară sobru şi festiv, conform programului. Abia după miezul nopţii se sparge ghiaţa şi începe adevărata petrecere. Unchiul mirelui e grec, aşa că lansează o invitaţie la un dans pe masă. Dar se sparg cîteva farfurii, tentativa eşuează şi se trece la hore şi la învîrtite.

Mireasa e furată de către amicul cel mai bun al mirelui, Puiu, fotbalist şi e înghesuită într-un taxi care, dintr-o neînţelegere o transportă pe fată pînă la un bar din celălat capăt al Brăilei. De aici va fi recuperată de mire pentru o navetă de bere. Mireasa regretă căci, se pare că începuse să se simtă bine în bar, se întîlnise întîmplător cu nişte foşti colegi de şcoală.

Spre dimineaţă, la partea cu darul, se aruncă cu milioanele că doar nu degeaba părinţii sînt patroni. Apoi, „ia-ţi mireasă ziua bună" şi coroniţa cu voal trece pe capul surorii mirelui, fată bătrînă la 35 de ani, care trăsese la măsea toată noaptea, iar acum se trezise brusc, mahmură şi ruşinată.

Petrecerea continuă, se va merge la vila farmacistei, pentru ca lumea să se dreagă cu vin de ţară şi cu zeamă de varză. Mirii se retrag, au bilete la Herculane chiar de a adoua zi, însă dispariţia lor trece aproape neobservată.

Şi Mihai trebuie să meargă acasă. Deşi e duminică, la fabrică se lucrează şi ea e îngrijorată că au venit deja muncitorii şi n-are cine să-i supravegheze. „Tu nu te măriţi?", o întreb pe Mihai. Tace şi se gîndeşte. „Nu prea m-aş mărita acum. Am un băiat, dar e la Bucureşti şi nu vrea să se mute la noi. Eu nu-i pot lăsa pe tata şi fabrica de izbelişte. Însă un copil tot aş face, chiar şi nemăritată."

Acestea fiind spuse, se pare că viitorul prosperelor noastre orăşele de provincie, va fi asigurat.

...Instalaţii electrice şi filme pe 16 mm...

Nu voi povesti despre Galaţi ca despre un oraş transformat într-o pată roşie de către Combinatul Siderurgic, pată vizibilă, se pare, de pe Lună. Nu voi povesti despre faleza de pe malul Dunării împînzită de cîrciumioare părăginite, dar în felul lor romantice şi străbătută de cupluri de îndrăgostiţi.

Voi povesti, în schimb, despre o zonă muncitorească, Micro 21, despre un bloc de patru etaje, mîncat de igrasie şi cutreierat de gîndaci roşii, despre un apartament cu două camere în care televizorul merge non-stop pe postul *Atomic*, pentru că Luana, fetiţa de 10 luni vrea să afle cît mai multe despre „viaţa de cartier" şi priveşte fascinată la ecranul pe care se desfăşoară imagini alb-negru de video-clip. Mama ei, Cătălina, a terminat Artele Plastice la Bucureşti şi a avut şansa, printr-o bursă, de a vedea Parisul. Acum curăţă, în bucătărie, usturoi pentru peştele pe care-l va aduce soţul ei, Alex, şomer cu diplomă de inginer. În acelaşi timp, tatăl Cătălinei, suit pe un scaun, încearcă să fixeze un bec de firele ce ies din tavan. Soţia sa fumează o ţigară „Plugarul" (3.000 lei pachetul) şi supraveghează copilul care vorbeşte singur în faţa televizorului. Bunicul, fost profesor la o şcoală unde acum Cătălina predă desen, se clatină ameninţător pe scaunul şleampăt. Bunica bombăne ca pentru sine:

„– O pensie întreagă pe băutură... Eu nu mai rezist! Măcar dacă nu s-ar face peste tot de rîsu' lumii...Cum ia banii se duce la cîrciumă şi-i bea. Io de luni de zile n-am decît 500 de lei în buzunar. El mai vine din cînd în cînd cu o pîine ca să nu-i zic că nu face nimic pentru casă. Doamne, cu ce-am greşit să merit aşa ceva?"

Soţul o aude şi mormăie o replică, sprijinindu-se cu mîna de perete ca să nu cadă:

„– Taci femeie că acu' mă curentez, lua-m-ar moartea să mă ia şi scapi de mine!"

Ea fumează în continuare cu o privire pierdută:

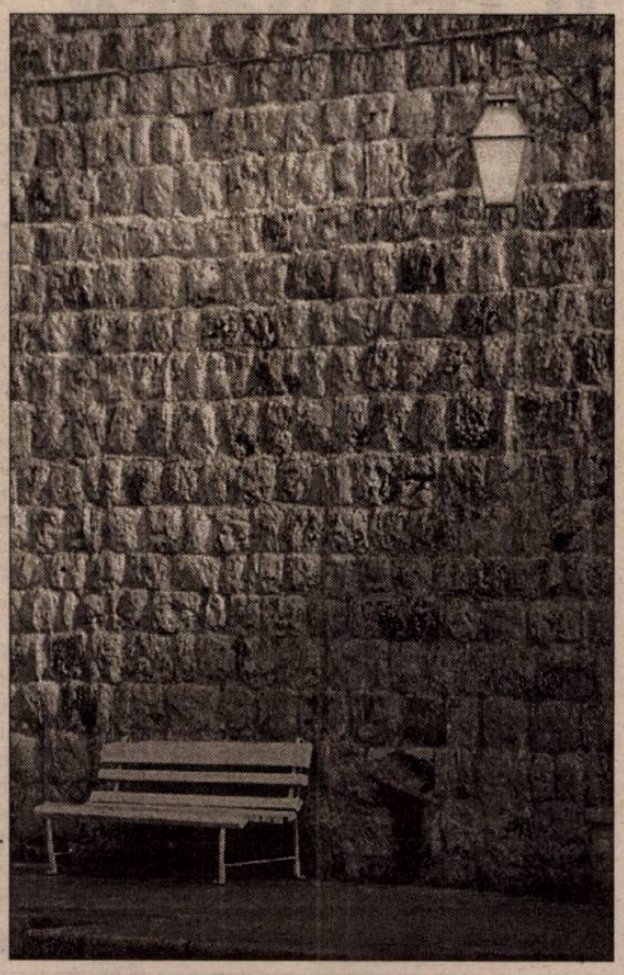

© C. Bumbuţ

„– Ce să mai scap?! Unde să mă duc?!"

Cătălina curăţă cu conştiinciozitate usturoiul şi începe să dea explicaţii musafirilor, filozofînd:

„– Eu nu voi rămîne aici, ca să ajung ca ei... Am o ambiţie extraordinară, am şi dovedit-o. Încă mai am talent. Galaţiul pentru mine e doar o haltă... Pot oricînd să plec. Puteam rămîne la Paris, m-a implorat în genunchi un francez să stau acolo cu el. N-am vrut, pentru că nu-l iubeam.

Uşa apartamentului se deschide şi intră Alex cu un crap de 3 kile în braţe. Pare vesel.

„– Veţi mînca cel mai bun borş din tot oraşul. Nimeni nu-l găteşte ca mine. Numai să curăţaţi usturoi, cît mai mult usturoi..."

Cătălina îl sărută şi, în acelaşi timp, îl adulmecă:

„– Iar ai băut? Ai promis că nu mai bei!"

Alex se apucă să cureţe peştele.

„– Eu?! N-am băut nimic! Tu vorbeşti care stai toată ziua degeaba şi bei un litru de alcool, în loc să ai grijă de fată?"

Cearta e inevitabilă. Luana e captivată de un video-clip la modă: *Un sărut să-mi dai! Lîngă mine să stai...*

Voi povesti despre Max care e regizor de film şi are un mic studio într-o mansardă. În spaţiul strîmt, plin de praf se pot vedea steaguri cu secera şi ciocanul, portrete, pancarde depozitate acolo întîmplător. Max e un om plin de vitalitate, e un om fericit. Are o sută şi ceva de casete cu filme realizate cu mult timp în urmă pe 16 mm, despre docarii din port, despre navigaţie, despre vapoare.

El însuşi s-a născut pe un şlep. A fost căsătorit de 7 ori şi şi-a dorit să facă film. În prezent Max este angajat la un post local de televiziune. În urmă cu cîţiva ani nu ştia nimic despre sistemul video: la prima filmare adusese benzi de magnetofon care să fie lipite pe banda magnetică. Acum are diplome la diverse festivaluri naţionale.

În mansardă aceea viaţa se simplifică uimitor, întreaga ei esenţă plueşte undeva deasupra oraşului industrial, deasupra apelor de-un verde murdar ale fluviului, deasupra şlepului pe care a venit pe lume Max.

Inscripţii pe un picior de pod

Ora 14 şi 20. Trenul spre Bucureşti va sosi la ora 16. Prin urmare, o oră şi 40 de minute de aşteptat în Drobeta-Turnu Severin. Insuficient pentru a cunoaşte oraşul. Totuşi, poţi vedea zona gării cu tarabe, chioşcuri şi şandramale din tablă pe unde mişună inşi burtoşi, cu ghiuluri de aur şi cu voci monotone care întreabă invariabil: „Vreţi transport pentru Serbia?", „Vreţi să treceţi dincolo?". Apoi mănînci la o terasă o pleşcoviţă rece (un fel de hamburger cu pîrjoală din carne de mici) şi surprinzi întreaga viermuială, o mulţime eterogenă care circulă între gară, autogară şi port.

Mai ai vreme încă să vizitezi celebrele ruine ale podului lui Apolodor. Plouă mărunt şi îndesat. Oamenii se zgribulesc sub umbrele, străzile cu case felurit colorate par anoste şi fade. În centru, o coadă la brutărie unde se vinde pîine caldă, vechi firme spălăcite de genul *Macul Roşu* şi *Librăria Copiilor* care încă nu au fost desfiinţate. Ploaia se înteţeşte. Descoperi o berărie, decorată cu ornamente orientale kitsch. Berea e caldă, sălcie, servită în halbe soioase. Într-un colţ o femeie pe la 30 de ani, cu trăsături aristocratice vorbeşte singură şi ameninţă pereţii ce sclipesc poleiţi cu argintiu şi cu auriu. „Voi vă bucuraţi de viaţă, vă distraţi şi nu ştiţi că Apocalipsa e aproape. Aţi căzut cu toţii în păcat şi veţi fi nimiciţi!"

Părăseşti berăria. Înainte spre ruine! Pe drum, pe sub un pod şi se deschide o cale lăturalnică spre vechiu port. Dunărea clipoceşte undeva, în depărtare. Pe zidul unui picior de pod, se află inscripţionată o întreagă istorie, mîzgălită cu spray de graffiti sau cu cărbune: „Jos comunismul!", „Ceauşescu=cizmar!", „Suntem liberi!", „Metallica", „Doru+Alina=LOVE FOR EVER", „Hai Dinamo!", „Hai pe ei, pe mama lor!", „România=pămînt mabonic", „Moartea ţiganilor!", „Trăiască Regele", „Ileana grasa şi proasta!", „Punk's not dead", „Jos Iliescu!", „Afară cu ungurii din ţară!", „Vrem pîine!" etc. etc.

Pustietatea din jur începe să te apese. În portul vechi poţi zări, printre vălătuci de ceaţă, o barcă legănîndu-se pe apă. În rest, schelete ruginite de nave şi piciorul de pod împînzit cu graffiti. Dacă te concentrezi puţin ţi se pare că auzi acorduri din *Valurile Dunării*. Poate pe tine te aşteaptă barca. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Morală mareşală

(Pe un memoriu întocmit de generalul George Budişteanu, fost secretar general al Partidului Conservator, privind înfiinţarea unui serviciu pentru controlarea activităţii şi moralităţii funcţionarilor publici, Mareşalul Ion Antonescu a pus rezoluţia:)

(...) „Moralizarea unei societăţi este mai bine să se facă chiar cu glonţul, dacă prin justiţie nu se poate face. Altfel, toată societatea se prăbuşeşte.

Între eroarea faţă de un om şi între aceea faţă de o colectivitate naţională, omul răspunzător de destinele unui neam nu trebuie să stea pe gînduri, mai ales în timp de război.

Să se treacă domnului ministru Marinescu strigătul de alarmă dat de un om revoltat ca şi mine de cele ce s-au întîmplat şi se întîmplă. Să se comunice această rezoluţie dlui Budişteanu şi domnului ministru Marinescu, care este strigăt de exasperare din mulţime, care este al meu şi al fiecărui om cinstit din această ţară. Şi sînt foarte mulţi aceştia din urmă. Mai mulţi, mult mai mulţi decît ticăloşii.

Minoritatea este însă mai puternică, fiindcă este organizată în a se apăra".

Dosar nr. 103/1944, fila 39

(Mareşalul Antonescu, „Secretele guvernării", pag. 246, Editura Românul, 1992)

Dumitru SOLOMON

roluri

Clişee mentale, clişee verbale

Ce este clişeul? O pauză de gîndire, mai mult – o lene de gîndire, o incapacitate creativă temporară sau cronică, împietrirea în faţa unui peisaj interior, un tic cerebral, un stereotip rezistent şi irezistibil, o placă stricată, un fel de plumb pe aripile imaginaţiei, un fel de ghiulea care însoţeşte mersul raţiunii, un fel de *statu quo*, un fel de *stand by*... şi iată-mă intrat şi eu, fără să vreau, într-un lanţ de clişee. Bineînţeles că *fără să vreau*, căci una dintre însuşirile perfide ale clişeului este automatismul, independenţa faţă de voinţă, fuga de sub control. Înainte, atmosfera intelectuală, politică, socială, morală era încărcată de clişee, care veneau şuvoi dinspre activişti, propagandişti, ştefangheorghişti şi molipseau modul de a gîndi şi de a vorbi al celor influenţabili, debili, lipsiţi de imunitate. Multe circulă şi azi şi nu neapărat în sistemul de comunicaţii subteran. În schimb, gîndirea şi limba cea de toate zilele s-au îmbogăţit cu alte clişee, postcomuniste sau anticomuniste, astfel că nu o ducem mai rău în această privinţă decît în urmă cu un deceniu.

Cele mai solide şi mai îndărătnice sînt însă clişeele pe a căror tulpină s-au altoit ramuri noi, rezultînd o *concreştere* înfloritoare. Iată, de pildă, ce gîndesc şi spun unii despre situaţia din comunism, şi nu numai aşa-zişii *nostalgici*, dar şi persoane presupus realiste, cu o deschidere binevoitoare către momentul actual, inclusiv jurnalişti şi politicieni, cu capul, s-ar zice, pe umeri: populaţia din România duce dorul vremurilor trecute fiindcă, se ştie, toţi eram egali, chiar şi în mizerie, şi aveam asigurat locul de muncă. Clişeu ordinar, bazat pe un fals ordinar! Erau oamenii de rînd egali cu activiştii, securiştii şi parveniţii epocii? Stăteau activiştii, securiştii şi ceilalţi privilegiaţi la cozi pentru carne, tacîmuri de pui şi salam, cu sau fără soia? Locuiau ei în vile cu garaj şi aveau maşină la dispoziţie? Aveau ei salariul despre care recunosc azi unii că era mic, dar garanta un trai decent? Numai Ceauşeştii aveau palate şi cabane de vînătoare? Numai ei aveau paşapoarte cu care străbăteau lumea în lung şi-n lat? Nu, ori memoria unora e prea scurtă, ori aceştia preiau propoziţii gata mestecate. Societatea comunistă *avea* clase, nu trăiau toţi la fel, nu se îmbrăcau toţi la fel, nu mîncau toţi la fel. *Ieri* nu era corupţie? Ba era. Nu intrai la un funcţionar public fără bacşiş, plocon, şpagă. Sigur că, acum, toate acestea capătă alte proporţii, nu se mai numesc *bacşiş, plocon, şpagă*, , ci *„comision"*, fiindcă nu mai e în joc o simplă adeverinţă, ci aprobări de construcţii uriaşe, licitaţii de milioane de dolari, cumpărări de întreprinderi-mamut etc. Majoritatea acelora care fac parte acum din clasele privilegiate au făcut parte şi ieri din clasele privilegiate. *Ieri* aveai siguranţa locului de muncă? Nimic mai fals! Cunosc nenumăraţi intelectuali care au fost daţi afară din edituri, redacţii, universităţi nu numai fiindcă ar fi avut idei sau atitudini neconformiste (este celebru cazul represiunilor împotriva unui scriitor important, autor al teoriei despre „adevărul integral"), ci şi fiindcă au avut *dosare proaste* (erau fii de chiaburi, de negustori, de ofiţeri, aveau rude în străinătate etc.). Buni prieteni ai mei, intelectuali de valoare, au rămas fără serviciu, unul fiindcă, în facultate, scrisese „poezii triste", iar altul fiindcă avea o soră în străinătate. Nici vorbă de siguranţa locului de muncă şi a zilei de mîine! Clişee, clişee hibride, clişee altoite pe alte clişee. Şi, toate, deloc nevinovate, fiind induse nu numai în limbajul inocenţilor, dar şi în conştiinţa lor. Aşa se explică şi de ce unii tineri, care s-au trezit la raţiune după 1989 şi cărora regimul lui Nicolae Ceauşescu nu le spunea cu mult mai mult decît acela al lui Ferdinand Marcos, fiind intoxicaţi cu clişeul paseist de care a fost vorba şi de propoziţiile critice strigate, altminteri gramatical, pe posturile de televiziune, au pus ştampila pe „extremitatea" buletinului de vot.

Cu ochii-n 3,14

NOUL MILENIU, ÎNTRE 1 ŞI 3 IANUARIE

● Fiecare a intrat în noul mileniu cu ce a vrut. Eu am intrat cu o sticlă de ulei marca Ulvex, pe a cărei etichetă scria „Intraţi cu Ulvex în mileniul III!". Zis şi făcut. Iar pentru că pe aceeaşi etichetă mai scria şi „ulei rafinat winterizat", m-am străduit să aflu, la cumpăna dintre milenii, dacă acest cuvînt vine de la engl. *winter*, de la Lady de Winter, de la baroneasa de Winterbourne sau mai ştiu eu de unde. N-am reuşit, aşa că am rămas – vorba poporului român – pe uleiul meu. **(M. V.)**

● 1 ianuarie. MCM România mă „trezeşte" cu vocea marelui Sinatra (în tandem cu Bono); „I've Got You Under My Skin", cîntă „Ol' Blue Eyes", şi e de-ajuns ca să mă fericească restul de 364 de zile... Acelaşi MCM, difuzînd melodia lui France Gall „Ella elle l'a", scrie titlul anapoda („Elle elle la"!!) şi-mi strică bucuria... Ce să mai zic de „Acasă", care, într-"Un An Nou fericit!" (film cu Peter Falk), subtitrează stupefiant: „Kawhrwak", într-o enumerare de scriitori în care era vorba de bietul Kerouac... Pe Tele 7 abc, Ion Dolănescu, în sacou albastru, se tînguie: „Of, of, îmi vine să-mi dau cu pumnii-n cap"... Dar plăcerea cea mai mare o am revăzînd, pe Antena 1, „Muppets cucerесc Manhattanul"... La mulţi ani şi multe filme/muzici/cărţi bune! **(a. l. ş.)**

● 3 ianuarie 2001, emisiunea „Zigzag Café", pe TV5, realizată în studioul postului de televiziune „Canal Déchaîné" al penitenciarului din Orbe (Elveţia). Cu excepţia moderatorului, a preotului închisorii şi a unui gardian, toţi cei invitaţi în platou cît şi cei care se află în spatele camerelor de luat vederi sînt deţinuţi condamnaţi la ani grei de puşcărie pentru delicte grave. Unul (care a fost tăietor de lemne *înainte)* şi-a omorît soţia. De cînd e aici, a învăţat meseria de tipograf ofset. Şi-a cumpărat (din economiile sale şi dintr-un împrumut acordat de administraţia penitenciarului) un calculator. Cu ajutorul lui şi al unui gardian (care e scoţian), a învăţat, în trei ani, să cînte la cimpoi. „Cînd cînt la cimpoi, Dumnezeu e sclavul meu", spune el oarecum stînjenit, rugîndu-l pe preot să-i ierte eventuala impietate. Toţi vorbesc despre evadare şi fiecare evadează cum poate. Unul construind macheta navei „Astrolabe", altul (un bosniac) construind moschei în miniatură şi scriind două cărţi. În sfîrşit, un altul (pasionat de istorie şi de Internet) vorbeşte despre „distrugerea ţesutului relaţional", despre „degradarea inserţiei sociale", despre „descoperirea interogaţiei" şi despre faptul că „viaţa în penitenciar înseamnă interogaţie la pătrat", despre „gestionarea nefericirii". O lecţie de demnitate. **(D. S.)**

● Miercuri, 3 ian. a.c., fix la ora amiezii, pe cîteva străzi ale Craiovei ardeau becurile într-o veselie. Puţin mai la S-V, sîrbii introduceau restricţii la energia electrică. Şi în România şi în Iugoslavia a fost şi este secetă. **(A. C.)**

UN BOB DE MAZĂRE ELEGANT ŞI UN BARBARISM MEDIEVAL, ASCUNS (PRINTRE LIMBILE O.N.U.) ÎNTR-UN MISTERIOS VIITOR

● Primul banc pe 2001 (că n-o fi avînd o sută de ani...). Un român şi un american călătoresc într-un compartiment CFR. Românul scoate, la un moment dat, un ardeiaş şi-l mestecă liniştit. „Ce-i ăsta?" întreabă americanul. „Un ardei." „La noi, aşa ceva arată de jumătate de kilogram,..." Peste un timp, românul scoate o roşioară drăguţă. „Asta ce e?" întreabă transatlanticul. „O roşie..." „O roşie? La noi, o roşie are cel puţin un kilogram." După o vreme, românul scoate un pepene. Partenerul NATO iar întreabă: „Ăsta ce mai e?" Românul calm: „Un bob de mazăre – 'n moaşă-ta pe gheaţă..." **(R. C.)**

● În Piaţa Amzei, zilele trecute, o ţărancă îşi lăuda marfa: „Salată elegantă, luaţi zarzavaturi elegante". Ce s-o fi gîndit ea? Că doamnele de la oraş sînt, desigur, elegante şi că cine se aseamănă se adună. **(C. P.-B.)**

● Într-un reportaj pe Prima, la *Real TV*, un elefant dezlănţuit îşi omoară dresorul, apoi scapă în natură şi mai omoară vreo doi-trei oameni pe stradă. Sînge, bucăţi de picioare, ţipete isterice. Operatorul filmează de aproape. În cele din urmă, elefantul e prins şi împuşcat. „Nu putem difuza aceste imagini de un barbarism medieval" – spune reporterul american. Se pare că elefantul era unicul mascul din Tai Pei. Dresori mai sînt... **(S. S.)**

● Solicitanţii de azil politic în Franţa au dreptul să se folosească de un traducător cînd îşi motivează cererea. Dar pentru că poliţia de frontieră nu găseşte personal calificat pentru toate limbile, dialectele şi idiomurile vorbite pe Pămînt, s-a elaborat un tabel recapitulativ cu „limbile ONU" în care pot fi formulate cererile. Iranienii, kurzii şi turcii vor trebui să povestească la ce persecuţii au fost supuşi în ţările unde trăiesc în limba arabă. Tamilii, românii, bulgarii, polonezii, italienii – în engleză. Adio, francofonie! **(M. B.)**

● „O, misterios viitor, aproape totdeauna sumbru şi cîteodată însîngerat, pe măsură ce te desfăşori, spune-le oamenilor că din milă pentru ei Dumnezeu a îngăduit să le rămîi ascuns" (Al. Dumas, „Memorii", 1852-1853, apărute la Editura Univers, 1970). **(T. C.)**

ÎNTRE TIMP, SĂ VIZITĂM (NEAŞTEPTAT ŞI DEPLASAT) SUFLETU' ÎN SCUTECE

● Un oficiu poştal (supraaglomerat) în preajma Crăciunului. La unul din ghişee, o doamnă în vîrstă se ceartă cu vînzătoarea, care pretinde că i-a dat deja un timbru, „ia căutaţi-l bine, poate l-aţi pus în geantă!". „Unde, doamnă?!", îi explică bătrîna, deschizîndu-i geanta prin orificiul ghişeului să se convingă: „Nu vedeţi că nu e?..." „V-o fi căzut!" Toată lumea de la coadă se uită pe jos, unde este un covor de coliţe de timbre. Între timp, o altă femeie îi întinde vînzătoarei un mandat completat. „Nu e bine!" Femeia explodează: „Doamnă, e al treilea mandat pe care-l completez!! Nu se poate aşa ceva, ce Dumnezeu, doar n-am omorît pe nimeni, nu mai completez şi pe-al patrulea că-nnebunesc!..." În hărmălaia generală, un domn de la coadă îl fixează pe un altul, în spatele lui, şi-l întreabă tacticos: „Dumneavoastră n-aţi cîntat într-o orchestră?" **(a. l. ş.)**

● În ultima zi a anului 2000, un domn îşi invită soţia să intre în Piaţa Bazar Dorobanţi: „Hai, dragă, să vizităm şi noi muzeul ăsta de legume şi fructe". **(T. C.)**

● Miliţianul televizual se întoarce. Promo la emisiunea „Urmărire generală": „Provocarea sexuală este un joc periculos, cu risc asumat". Subtil, neaşteptat. Şi urmează: „De cele mai multe ori, totul se termină cu un viol". Recapitulăm: provocare sexuală = viol. Ce soţii fericite or avea ăştia! **(C. G.)**

● Într-un interviu luat de Cristian Bădiliţă lui Theodor Cazaban *(România literară,* nr. 51-52) se spune: „În *Scînteia* erau asemenea minciuni, încît mi s-a părut un ziar mai mult decît suprarealist" (afirmaţie socotită, pesemne, plină de miez, de vreme ce a fost aşezată deasupra textului, în chip de titlu). Asocierea între minciunile ziarului *Scînteia* şi suprarealism îmi pare a fi mai mult decît deplasată. Este de-a dreptul aberantă şi răuvoitoare. **(D. S.)**

● După ce ne-a spus că „Dincolo de cuvinte sînt oamenii...", campania promoţională cu iz literar-filozofic a Romtelecom-ului ne mai învaţă că „Investiţia cea mai importantă vine din suflet...". Şi cu asta, putem să ne eliberăm de complexul lipsei de investiţii străine: occidentalii au venit la noi cu sufletu'... **(M. V.)**

● O imagine terifiantă a încheiat mileniul: Ţociu (sau Palade, unul din ei) în scutece. Pentru mine, ultimul dejun al mileniului a fost un fiasco. **(C. G.)**

Poveşti de toată ziua

– punctualitate, eleganţă, răgazuri, fast-food, ...două vorbe, servicii –

(interviu cu colecţia „Dilemei“)

Punctualitatea – ce mai e şi asta?

„Ora exactă reprezintă raportul nostru cu mersul soarelui: cu răsăritul şi apusul, cu toată aventura medie a soarelui în timpul zilei şi, desigur, în timpul nopţii, în cealaltă parte a pămîntului, nevăzută ochilor noştri. Cînd sîntem la ora exactă într-un loc nu facem numai o dovadă de politeţe: respectăm un mare simbol. Ea este legătura noastră cu acei *luminători* din Geneză, soarele, luna şi stelele făcute de Dumnezeu, în ziua a patra a Creaţiunii (...) Creatorul Bibliei, poporul ebraic, concepe cel dintîi trecerea de la timpul veşniciei – pe care religia Mesopotamiei sau a Indiei îl atribuie omului – la timpul concret dat fiinţei noastre. Veşnicia este cuvenită numai lui Dumnezeu (...) Lipsa de punctualitate arată şi o foarte proastă părere despre noi înşine: ne considerăm de serie, întîlnirea cuiva cu noi, la o oră exactă şi într-o zi stabilită, nu e un eveniment ci o întîmplare care poate avea loc sau nu, n-are importanţă. De la faptul că fenomenele cereşti nu sînt repetabile în cursul unei vieţi de om, putem conchide că nici ceea ce i se întîmplă unui om nu este repetabil într-o viaţă. Eşti conştient de unicitate atîta vreme cît eşti conştient că întîmplările vieţii tale nu sînt repetabile.“ **(Ileana Toma,** „Ora exactă“, nr. 85/1994)

„Modă şi mode“

„Haina stă pe gît şi în umeri: dacă acolo nu i-o fixezi, se dereglează toată. Cînd pun stofa pe masă văd clientul şi iau poziţia lui: îi studiez ticurile – dacă-i obişnuit să dea din mînă îi las puţină bogăţie la unul din piepţi, unde haina simte mişcarea – mă rog, văd costumul în desfăşurare: la birou, în maşină, la plimbare. Dacă (un client) nu ştie, îi spun că linia manşetei nu trebuie să iasă de o palmă din mînecă; atît cît se vede gulerul cămăşii la ceafă, de sub haină, atîta trebuie să se vadă şi manşeta din mînecă. Nu vedeţi ce îngrozitor arată astăzi unii la TV, chiar miniştrii? Unde-i, domnule, raportul de concordanţă: umăr, şold, talie, înălţimea clientului, care face dintr-un costum o *piesă* întreagă şi unică? (...) Cîte costume trebuie să aibă un om bine îmbrăcat? Obligatoriu începe de la patru, de bază. Cînd peste asta îşi mai face patru pe an, înseamnă că e cineva foarte elegant. Dacă-i mai restrîns cu banii, îşi comandă cîteva sacouri pantaloni asortaţi şi face faţă“. **(Filip Ivan,** croitor, „Părerile Occidentului 47“, nr. 121/1995)

„Ei, ţiganii“

„De la mama eu am primit ca zestre 100 de fuste şi de şorţuri şi mi-am mai făcut o mulţime de cînd m-am măritat. (...) Dacă trebuie să ajung la un doctor sau într-un loc unde sînt mai mulţi români, pun pe mine culori mai închise şi fuste mai strînse, ca de doamnă. Dar tot cu basma umblu, acoperămîntul de cap este ceva foarte important. Pe vremea lui Ceauşescu basmalele bune se aduceau din Japonia şi din Irak, scumpe dar foarte frumoase: luam cîte 50 o dată. (...) La bărbaţi moda merge mai repede, nu-s atîtea discuţii. La femei nu oricine poate să înceapă schimbarea. Să vă spun ceva: pînă în '98, la Sinteşti nu se purta poşetă. Prima poşetă în Sinteşti (şatră) şi-a luat-o cumnată-mea, a doua eu. (...) Nu putem lua orice modă, chiar dacă ne place. Eu n-am cum să-mi fac o rochie cu bretele, zice lumea că-i spurcată şi te-ntreabă unde o speli. O tragi pe cap, ce faci? Fusta niciodată n-o îmbraci trăgînd-o pe cap, nu-i voie, e ceva ruşinos.“ **(Geanina lui Manşonică din Sinteşti,** „Gipsy fashion – în traducere“, nr. 314, 1999)

„Crîşme şi cafenele de ieri, de azi şi de aiurea“

„Dacă aş fi cerut, puteam să-mi fac o bibliotecă numai din cărţile cu dedicaţie: am numai de la cine mi-a dat. Domnul Dan Deşliu, săracul, mi-a scris pe o pagină şi un madrigal, aşa zicea: «Doamnei Candrea, carele / ne-a umplut paharele / ne-a-ntins farfuriile / ne-a răbdat drăciile / iernile şi verile / mai în toate serile / ...Bucuroasă cînd ne vede / Amărîtă cînd ne pierde.»

(...) Şi celui mai tînăr eu tot cu dumneavoastră i-am vorbit. Era scriitor! Indiferent ce făcea el – poate se mai ameţea cîte unul, dar era scriitor: om cu mister. Eu şi cînd scriu o scrisoare pun de trei ori un cuvînt şi tot nu reiese ce-am vrut să spun. Pe cînd un scriitor... Cel mai mult mă uimea domnul Preda: cum scria? Altfel, vorbea simplu, cînta „lăncrănjan la oi m-aş duce“, îmi cerea „brînză albă de mesteacăn“ (...) Dacă mă gîndesc bine, în sala unde serveam s-a discutat întemeierea *Luceafărului* (cu Mihu Dragomir), a *Secolului 20,* a *României literare* (cu dl Geo Dumitrescu) chiar şi a editurii Cartea Românească, aşa cred, ori cum îl vedeam pe dl Preda cu Mihai Gafiţa, cu dl Paleologu şi cu alţii cu care s-a pornit apoi treaba. Şi eu cu farfuriile printre ei (...). Pentru alţii cărţile rămîn numai cărţi, hîrtie tipărită şi legată pentru mine o bibliotecă e o aglomerare de voci, de feţe, de rîsete, totul plutind în fum. Ştiţi ce-mi lipseşte cîteodată? Fumul de ţigară. Nociv este, bineînţeles, dar pentru mine miroase a Casa Scriitorilor, aproape 25 de ani din viaţă.“ **(Maria Candrea,** „Amintiri din Atlantida“, nr. 106/1995)

„Un hamburger sau o ciorbă de burtă?“

„McDonald's înseamnă pentru mine ceea ce înseamnă şi purtarea jeans-ilor sau urmărirea unei emisiuni TV prin satelit. Acestea ne-au «unificat» înaintea fast-food-ului. În zona de Est, intrarea la McDonald's e intrarea în Occident, pentru cei mai mulţi. E ceva curat, are ceva automatizat, prezintă ambalaje ispititoare, chiar dacă felurile sînt puţine la număr, (dar) ideia de extrateritorialitate pe care o are cineva ajuns la o masă dintr-un local McDonald's, ca şi şi ideia de a fi văzut că frecventează asemenea spaţii, cred că atrag (...)

Se prelungeşte, (se) adînceşte o situaţie în care noi ne-am aflat, într-un fel, şi înainte. Mama la slujbă, tata la şedinţă, copilul la şcoală, bunica la coadă – cum e masa într-o asemenea familie? Se pierde caracterul sacru al prînzului ca întîlnire a întregii case, moment solemn, de răgaz, în forfota zilei. Fiecare se hrăneşte cînd şi cum apucă: în frigider sînt oale şi crătiţi cu ciorbă şi două-trei feluri de mîncare, gătite sîmbăta şi plănuite să ţină pînă joi. Noi, oricum, am mîncat (multă vreme) însinguraţi şi în viteză. Acum ni se împămînteneşte obiceiul.“ **(Radu Ionescu,** „Hrană, bucate, gust“, nr. 196/1996)

„Înjurătura, azi“

„În general, înjurătura este opusul urării: cînd ai un moment de emoţie îi spui unuia „să trăieşti, mă“, dar poţi să-i spui şi du-te la origini, ceeace-nseamnă să nici nu te fi născut vreodată. Una merge spre pozitiv, alta spre negativ, cele două sînt complementare în absolut (...) Cea mai simplă şi obişnuită expresie a românului e «să te ia dracu'» ori «du-te la»... ori «fire-ai al dracului». Este încă o formă de păstrare, fie şi deturnată, a legăturii cu sacrul. Cînd apar referiri la practicile ori la organele sexuale, putem considera deja o coborîre, o cădere din Principiu. După interpretarea semantică, organul naşterii este esenţial pentru viaţă, dar nu primeşte conotaţie metafizică. Dracul are, oricum, un rang înalt“. **(Mihai Pop)**

„Cele mai grozave înjurături le-am auzit la Prefectura Poliţiei unde a fost pe urmă Miliţia. Era obiceiul să ne scoată dumineca la raport. Ştii cum vine asta? Din subsol, bărbaţi şi femei laolaltă sînt mînaţi pe o scară în spirală, scară metalică – auzi tropăitul? Pleci din subsol şi scara duce drept pe scena unei săli enorme, puternic luminate. Vrei, nu vrei, te opreşti pe scenă, în grupuri de cîte 4-5 oameni. Sala e în întuneric şi de-acolo se aud întrebările încrucişate ale anchetatorilor. Răspunzi – şi cobori pe cealaltă parte a scenei, pe altă scară metalică, ducînd către subsol. Comisar şef atunci era unul foarte interesant ca fizic, de o frumuseţe brutală, ca un cal sălbatec. Pe el l-am auzit înjurînd-o pe o deţinută de drept comun, una Liliana, fostă prostituată la Athenée Palace, înaltă, frumoasă, o ardeleancă voinică. A înjurat-o absolut fără oprire cît a urcat, cît a coborît scările, cu o gamă de expresii nemaiauzite, care creşteau una din alta cu o tensiune erotică insuportabilă: parcă se închidea şi se deschidea o floare otrăvită, fabuloasă. Ea-l privea cu un dispreţ suveran şi asta cred că-l nimicea. Auzea, auzeam toţi, o declaraţie de dragoste travestită în cele mai scîrnave cuvinte. Un paroxism care ne avea martori pe toţi şi părea să nu se mai oprească în veci.“ **(Dina Balş,** „Doi înţelepţi de-a lungul unui veac de... două vorbe“, nr. 68/1994)

„La dispoziţia dvs. – cine şi la ce preţ“

„O geantă de postaş ajunge şi pînă la 35 de kg în unele zile (...) scrisori, note de telefon, ziare, reviste, pentru 400 de familii. Pe parcurs geanta se goleşte. Greutatea scade pe umăr, se lasă la picioare... Asta fac de 20 de ani în zona unde împart poşta. Nu mă plîng, sînt încă în putere (...) Geanta, lasă că-i grea, dar duci acolo şi valori, bani, acte, lucruri delicate (...) Pînă duci treaba la capăt stai cu frica-n sîn. (...) Pe urmă mai este şi tristeţea. Vii la o adresă de ani întregi, cunoşti locatarii discuţi cu ei. Şi-ntr-o zi afli că omul cu care ai vorbit cu trei zile în urmă şi era logic, adică în putere, a murit sau a avut un atac, este la pat ori abia mai poate să-ţi deschidă uşa. Normal şi dureros (...) Se întîmplă să devenim şi confidenţi ai celor pe care-i servim: doctorul, ca preotul, ca poliţistul, unul din aceia care nu comentează şi nu răspîndesc ce află. Am trecut dincolo de prag, am uitat! Altă uşă, altă viaţă (...) Am avut trei copii cu soţul, el mai avea unul dinainte. Au crescut toţi patru în două camere de bloc (...) Sînt fiecare la casele lor acuma şi-am ajuns bunică de 9 nepoţi (...) Timp de douăzeci de ani am făcut concediul numai toamna, la Gîrcenii de Vaslui, în satul soţului. Să mă duc la staţiune şi să aştept să fiu servită nu mi s-a întîmplat. Socrii erau bătrîni, fără putere (...) nădejdea rămînea la mine: la ţară zugrăveam, spălam toată casa, îngrijeam cum se cuvine.“ **(Mariana Ghintuială,** poştăriţă, „Distanţa X, elementul B“, nr. 230/1997)

„Orgoliada – în ţara lui «ştii cine sînt eu?»“

„Bine, fiecare om trebuie să aibă un orgoliu, altfel de ce-ţi aparţine viaţa? Numai că orgoliul ăla să fie de bun augur, nu o chestie excesivă (...) Poate nu mă crede nimeni pe mine, om cu meseria mea că mă mai impresionez şi mă zbucium. E firesc, la o adică: ne-am născut, ne-am înscris la viaţă, ăsta-i finalul! Nimeni nu poate să-şi dea seama ce e mai departe: reîncarnare, filozofie, propagandă? Eu zic să fim circumspecţi, reali, să ne sensibilizăm pe ce vedem aici pe pămînt (...) Cînd se zice că-s cel mai bun (în meseria mea) mă bucur şi mă gîndesc: *bun,* aici, în ce constă? În medierea cunoscutului, fiindcă altul care să satisfacă toate doleanţele în aceste cazuri nu este, la numitorul meu, deocamdată. Deci sînt un unicat: iau parte efectiv la toată procesiunea – poate nu atît la durere, deşi sînt sensibil dar m-au cam lăsat nervii! – şi rezolv ceva. Acest ultim onor datorat omului l-am dat totdeauna cum se cuvine: nu din ambiţie, nu din orgoliu, ci ca un cunoscător al ritualului care alină şi domoleşte. fiecare caz e separat. Şi, după o viaţă, tot mă mai întreb: ce se va întîmpla cu omul ăsta cu care semăn şi eu? Care orgoliu?...“ (Interviu cu un antreprenor de pompe funebre, **Ion Stoica,** „Agenţie Protocol, Servicii, Decese SRL“, nr. 45/1993)

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Simona SORA şi Radu COSAŞU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Marian BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 412
19-25 ianuarie 2001
20 pagini 4000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

IMPOSTURA

„Tot ce poate părea adevărat poate părea la fel de bine fals."

MONTAIGNE

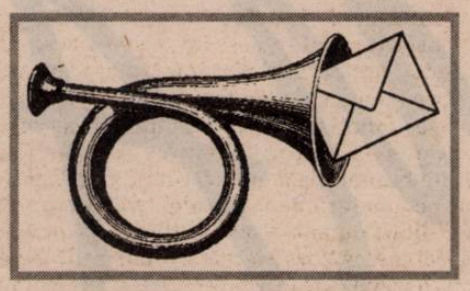

Am zîmbit la...

Mai întreabă ăia din centru de mine?

Îmi povestea un prieten că bunicul său, care n-a mai călcat prin oraş de zece-douăzeci de ani, îl abordează direct ori de cîte ori se întîlnesc: „Mai întreabă ăia din Iaşi de mine?“. Vineri, apropiindu-mă de chioşcul de ziare, m-am surprins punîndu-mi o problemă asemănătoare: „Mai întreabă ăia din Bucureşti de mine?“

Credeam că v-aţi supărat cumva – cumva divin –, adică v-aţi întors faţa de la mine. Îmi pregătisem şi scrisoarea de adio, lungă de cîteva pagini, în care, printre altele, vă ameninţam că n-o să vă dau interviu, dacă iau Nobelul pentru literatură. Am observat că, în general, a colabora cu o revistă din ţară, mai ales cu una bucureşteană, e ca şi cum ai face curte unei femei. Unele nici nu te bagă în seamă, altele acceptă un schimb fugar de replici, apoi se supără, fie pentru că eşti prea tinerel, fie pentru că le oripilează tupeul provincial de a te crede de nasul lor. Ce prietenie trainică am legat eu cu doamna de la ziare, aşteptînd să fiu publicat! „Săracu' de tine! I-ar te-ai încurcat cu una!“, mă plînge ea, cînd mă vede tras la faţă, întrebînd de revistele de cultură. Însă, poftim, *Dilema* nu e „una din alea“, ci eu am devenit prea suspicios în urma insucceselor anterioare.

S-ar putea să plătesc, vrînd-nevrînd, partea mea de tribut la un soi de fascinaţie faţă de ceea ce dl Codrin Liviu Cuţitaru, „centralul“ nostru ieşean, ne învaţă că se numeşte „centru“. Eu, de la „margine“, îmi explic asta mult mai simplu, prin raportare la senzaţia că „viaţa e în altă parte“. Oricum, la masa mea de scris, în jurul meu se face de fiecare dată „centru“.

În altă ordine de idei, vă mulţumesc frumos că m-aţi publicat, că mai întrebaţi uneori de mine.

Ura!

Florin LĂZĂRESCU

Iaşi

Nr. 410: *„Eroi ai timpului nostru“*

Din Toronto

Mă numesc Adrian Sturdza şi locuiesc în Toronto, Canada. Am citit de curînd articolul aflat la www.algoritma.ro/dilema/410/Iaromira.htm intitulat „Momentul eroului cunoscut“. Am găsit articolul nemaipomenit de inspirat, o frescă şi un omagiu nemaipomenit adus inocenţei, lucrul poate cel mai de preţ al copilăriei. Vă mulţumesc pentru că aţi găsit de cuviinţă să îl publicaţi.

Am fost adînc mişcat de răspunsul dat de copila Elena Cocîrlea din clasa VIII. Trebuie să vă spun că nu ştiu dacă se întîlneşte o asemenea înaltă conştiinţă la copii de vîrste atît de fragede.

Aş vrea să intru în contact cu această familie şi să văd dacă îi pot ajuta cumva în orice direcţie.

Poate demersul meu vă pare puţin neobişnuit, dar încă o dată, am fost adînc mişcat de educaţia pe care a primit-o copila, în special într-o lume în care statutul moral nu pare a fi lucrul preţuit de marea majoritate. Puteţi cumva să-mi trimiteţi numărul de telefon sau măcar adresa acestei familii?

V-aş rămîne mult îndatorat.

Cu respect,

Adrian STURDZA

asturdza@rci.rogers.com

N. red.: *Dacă doriţi să luaţi legătura cu Elena Ciocîrlea, o puteţi contacta pe doamna Monica Petrescu, directoarea Şcolii nr. 23 Sf. Silvestru din Bucureşti – cea care ne-a furnizat scrisorile copiilor (telefonul Şcolii nr. 23 este 210.20.45).*

Nr. 409: *„Anii '50“*

Istoria ca şvaiţer

Iniţiativa *Dilemei* de a consacra cîte un număr deceniilor din ultima jumătate de veac, prezintă, fără îndoială, un mare interes pentru mulţi (mai ales cei tineri) cititori. Din păcate, spaţiul alocat anilor '50 a fost mult prea modest pentru o pagină de istorie plină de evenimente, atît rele cît şi bune.

Evocările unor martori ai timpului au, inevitabil, caracterul unor instantanee foto, păstrate în sertarele memoriei şi cadrul cuprins în obiectiv depinde de autorul fotografiei. De altfel, în ultimul deceniu, literatura memorialistică permite acum o reconstituire amănunţită a perioadei cel puţin sub aspect social-politic dominat de un dramatism tulburător. Articolele bazate pe documentare trebuie să se bazeze însă pe rigoarea documentării ştiinţifice, ele nu beneficiază de îngrădirile memoriei.

Istoria prezintă o ciudată asemănare cu brînza cunoscută la noi sub denumirea de „şvaiţer“ şi care, indiferent de proporţia gol/plin este conturată numai de stratul solid, motiv pentru care se vinde numai la greutate şi nu pe baza raportului între componente.

Anii '50 nu au fost definiţi numai de teroarea ideologică (evocată de dl Z. Ornea), de defilarea pe scena publică a unor personaje ridicole amintite de dl A. Darian sau de pitorescul tragi-comic al unei vieţi de redacţie evocate de dl M.H. Simionescu, ci şi de multe alte evenimente în societatea noastră.

Anii '50 constituie perioada de lichidare a analfabetismului, ca şi perioada constituirii întregii reţele de institute de cercetare ştiinţifică (azi agonică) atît a celei academice (după model sovietic) cît şi a celei departamentale şi în acest cadru s-au format, dacă nu specialiştii de azi, în orice caz maeştrii lor. În aceeaşi perioadă s-au înfiinţat cele mai multe din teatrele, filarmonicele, casele de cultură sau cluburi sportive din cele azi existente, ca şi numeroase institute de învăţămînt superior şi aceste realităţi meritau a fi evocate măcar în cronologia publicată.

Este probabil importantă apariţia în muzică a lui Elvis Presley, dar cum poate fi omisă evocarea celui mai grandios festival Enescu desfăşurat pînă azi, ca şi a concursului care l-a însoţit. Contemporană cu apariţia revistei *Playboy* a fost şi apariţia multor publicaţii de cultură în ţară care trebuia consemnată. Descoperirea vaccinului antipoliomielitic a fost într-adevăr epocală, dar merita să fie amintit că România a fost printre primele ţări din lume care l-au aplicat în masă şi că, fiindcă pe atunci preparatul era puţin stabil, se aducea în ţară cu avionul, pe măsura consumului. Tot la capitolul sănătate merita amintită construcţia spitalului Fundeni. Alături de performanţele Iolandei Balaş meritau semnalate şi cele ale Liei Manoliu, ca şi construcţia stadionului ce-i poartă numele. Exemplele ar putea continua, dar pentru a rămîne în spaţiul unei scrisori către *Dilema*, voi trece la altă temă.

Rezistenţa armată din munţi a fost precum se ştie reprimată cu ferocitate şi au căzut mulţi nevinovaţi, dar o reală documentare a dnei (drei) Rodica Chelaru, i-ar fi permis să afle că:

– lupta armată din munţi a început în 1944-1945, prin grupurile paraşutate de guvernul legionar al lui Horia Sima (din Austria), în spatele trupelor române care luptau pentru eliberarea Ardealului, şi împotriva acestora;

– aşa cum pe larg (două pagini) relata în *Adevărul literar şi artistic*, în 1996, dl I. Gavrilă-Ogoranu, marea majoritate a luptătorilor din munţi erau legionari din „Frăţiile de cruce“;

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

– ţintele acestor luptători n-au fost nici Gh. Gheorghiu-Dej, nici Teohari Georgescu, cel care conducea represiunea, nici alţi satrapi ai timpului, ci mărunţi activişti locali ai PMR şi ostaşi în termen din trupele ce-i înconjurau.

Cei care din şvaiţerul anilor '50 au reţinut numai găurile, au acum motive de satisfacţie: institutele de cercetare sînt la pămînt, multe reviste culturale şi-au încetat apariţia, aşezăminte culturale s-au închis sau agonizează, iar analfabetismul înregistrează un reviriment înfloritor. Şi pentru că asistăm la o ascensiune a forţelor de extremă-dreapta (vezi M. Iorgulescu, *Dilema* nr. 407), urmaşii „celor drepţi“ au, în plan ideologic, urmaşi în parlamentul României.

Atenţie, deci, la deceniile următoare!

Cu gînduri bune pentru *Dilema* şi cititorii săi,

V. PĂTRUŢ

str. Anton Pann nr. 2, Bucureşti

N. red.: *Fără îndoială că lucrurile stau şi aşa cum le vedeţi dvs., mai puţin, cred, cele referitoare la rezistenţa în munţi. În rest, dincolo de găurile din „şvaiţer“, fiecare rămîne cu nostalgiile lui. Aceasta a fost şi miza numărului.* ***(Adrian Cioroianu)***

Actualităţi

Pas

That's one small step for a man...
(Un pas mic pentru om)

Na, c'am mai făcut unul. Dar ce pas! O ditamai săritură, un veritabil triplu salt: un nou an, un secol trufanda, un atît de visat al treilea mileniu. Sperăm să fi păşit cu dreptul, chiar dacă noi, românii, am tăiat-o iar spre stînga.

Revelion ca la carte. S-a mîncat copios, s-a băut din plin. Şi s-a dansat, mai ales la televizor. Cam ceea ce dansăm de unsprezece ani: hora noastră cea frăţească (trei paşi la stînga binişor, unul, timid, la dreapta lor...), sîrba, lăsată o vreme mai menuetă, bătută tot pe loc, pe loc, pe loc, să răsară trandafir. Şi altele. Cum ar fi (geam)paralele.

Unii conaţionali au făcut paşi, prin Europa sau alte zone afrodiasiapetisante. Cică Hagi şi Lucescu ar fi fost invitaţi la Istanbul, la un dineu oficial, aşezaţi lîngă înalţi demnitari de marcă (trei paşi la dreapta, binişor, alţi doi viziri la stînga lor...). Oaspeţii ştiau că Hagi e şi el un invitat de marcă. Din orice poziţie.

Au plecat, pare-se, mulţi, căci la un asemenea rar eveniment nu-ţi prea arde să zaci în garsonieră, să nu faci şi tu un pas, acolo... Care cu un paşaport, dacă poseda viza, care cu un paspartu, aceştia de pe urmă vizînd cu totul şi cu totul altceva. Un soi de vizită pe furate, ca să ne exprimăm altfel. Oricum, un pas par tout. Chiar şi numai pînă la vecinul de palier, la un pocher în trei, udat cu vin îndoit. Unde s-a jucat cu monezi grele, de o sută, şi monede uşoare, de cinci sute. Cel mai des se făcea auzită interjecţia pas. Nu prea plusa nimeni, chiar şi cacealmalele păreau mai jalnice decît emisiunea *Vouă*.

La televizor am zărit o secundă chipul semi-jovial al dlui Petre Roman. Cred că pronunţa semi-răspicat o felicitare. Mi l-am amintit cum în urmă cam cu vreo două luni (scuzaţi semi-cacofonia), ne anunţa cu o voce pe jumătate gîtuită, dar RĂSPICATĂ, că din anul 2000 unu, toţi românii (adică *y compris* noi), vom avea la teşcherea un paşaport cu ajutorul căruia să pătrundem nestingheriţi în mirifice spaţii gen Schen. Apoi se ştie ce a urmat. Cei de la Bruxelles au rostit un pas hotărît, dl Roman n-a mai scos nici un pîs, mai ales că la alegeri a răs-picat. Ceva mă face să cred că se va auzi un catifelat pîş-pîş... *Un paso doble*, binişor...

Dar, scrisa cuiva, vom mai vorbi de-aceste mari dezastre. A doua zi după *reveliune*, acest cuvînt găselniţă al PROTV-ului – ceva între Conu Leonida faţă cu Garcea – am ascultat cu pioşenie concertul ACELA de la Viena. Poate că par uşor aerian, niţel zaharisit, cumva moşulică, cevaşilea romanţios, o fărîmă tîmpiţel, oleacă de Guţă Popîndău, ba chiar mai mult decît atît, dar mi-au dat lacrimile. Pe bune! Şi ştiţi de ce? (scuzaţi şaşofonia!) Pentru că, pur şi simplu, am crezut – cu spaimă – ca orice vienez moldav care n-a păşit niciodată dincolo de Borş că, DE DATA ASTA, concertul nu se va încheia cu *Marşul lui Radetzky*. Or, în timp ce soţia îmi tot pasa discret, dar nu la discreţie, cîte o batistuţă de hîrtie fină – ştiu cum se numeşte, dar nu voi să fac publicitate mascată – să-mi şterg jenantele lacrimi, dirijorul, laolaltă cu domnii şi domniţele din orchestră, nu ne-au lăsat dezamăgiţi. Oferindu-ne două visuri. Adică două bisări. Mai întîi *Dunărea albastră*, cea în care a înotat Don PR-man, care de 10 (unsprezece) ani o tot scaldă. Apoi, în sfîrşit, *Marşul lui Radetzky* (mareşal austriac, născut la Trebnitz în anul 1766 – mort la Milano, în 1858, *sper că la Scala, la un concert, n.n. A.N.P.)*.

Cu toată ruşinea, trebuie să spun că brusc m-am simţit una cu Austria. Chiar dacă în ţara aceea trăieşte şi un anume H..., iar în aceasta, a MEA, trage (aer) în piept un anume V... (nu dau nume, ar fi vorba de duplicitate mascată). Pentru că, în acel moment, deosebirea nu conta. Ba chiar contamina. Fiindcă în acele clipe, de pe feţele celor care aplaudau frenetic şi în ritm, iradia frumuseţea. Şi pentru că, în aceleaşi clipe, şi eu aplaudam frenetic. Şi în ritm. Aplaudam frumuseţea. Frumuseţea austriacă. Frumuseţea americană. Frumuseţea română. Frumuseţea de peste tot. *Par tout.*

Şi mi-am amintit de ceilalţi doi vecini de palier, de amărîtul de mine, de noi, cei care, una-două, de spaimă că vom pierde nenorocita de grămăjoară de monede(zi), spunem pas, ne retragem timizi din joc. Şi de extrem de străvezia şi dulcea şi orbitoarea felie de frumuseţe a tortului *Terra cu bezea*, pe care alde ahivsmtdfchcvtetc. tot vor s-o subţieze. Cu un cuţit. Sau cu o mitralieră.

Oare (vorbesc şi eu ca ultimul naiv), dacă tot spunem pas!, de ce să n-o facem mai des, mai decis, cu totul altcum? În ritm. Simultan. Odată. *Everybody!* Toată sala. Sau toată ţara. Pas! Pas! Pas! Şi eu. Şi tu, aproapele meu. Şi tu, aproapea mea. Curaj! De ce să ne fie frică? Că vine altul şi ne ridică?

Vorba unui notoriu om de scenă: *Cui îi este teamă de Cornelia T. Wulpe?*

A.N.P.

Bucureşti

O precizare

Pentru cititorii noştri, ţinem să precizăm că afirmaţia purtătoarei de cuvînt a Preşedinţiei, Corina Creţu, de la conferinţa de presă de miercuri, 10 ianuarie (vezi textul reprodus în pagina 3 de Mircea Iorgulescu), este neadevărată. Nici un redactor al revistei *Dilema* nu a lucrat vreodată în cadrul vreunui departament al Preşedinţiei. ***(Redacţia)***

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Mai avem uşi de biserică?**
- **Libertatea informaţiei**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Dilema drei Creţu

Pentru a explica opiniei publice în ce constă conflictul dintre noua administraţie prezidenţială şi unii dintre funcţionarii angajaţi de cea veche, dra Corina Creţu, consilier prezidenţial pentru comunicare publică, a declarat săptămîna trecută că este vorba de *„oameni care au lucrat la* Dilema *sau în fundaţiile fostului preşedinte Constantinescu"*. Şi, pentru ca lucrurile să fie cît se poate de limpezi, dar şi cu evidente intenţii moralizatoare, dra Creţu a adăugat: *„E absolut imoral să vrei să rămîi în continuare după ce timp de zece ani ai scris împotriva preşedintelui Ion Iliescu. Nu putem să facem acte de mercenariat"*.

Chiar dacă atitudinile moralizatoare inspiră mai curînd neîncredere sau măcar o anumită rezervă, şi nu cred că e nevoie să mai explic de ce, dra Creţu are integral dreptate în partea a doua a mediatizatei sale declaraţii de presă de miercuri, 10 ianuarie. Calitatea de component al unei echipe prezidenţiale este incompatibilă cu atitudinea de constant oponent politic, public manifestat, al celui aflat în fruntea acestei echipe, în speţă al preşedintelui. Nu este o chestiune de moralitate, sau nu este în primul rînd una de moralitate; ţine mai degrabă de o anumită civilizaţie a moravurilor şi atitudinilor politice. Cine s-a exprimat public în mod constant ca adversar politic al lui Ion Iliescu ori a patronat, ca şef de instituţie de presă, campanii împotriva lui Ion Iliescu, nu poate face parte din echipa prezidenţială a lui Ion Iliescu – asta este o evidenţă şi ajungea să fie desemnată. Era nevoie, într-adevăr, să se recurgă la formule bombastice de genul „absolut imoral", „acte de mercenariat"?! Înclin să cred că nu, dar opţiunea pentru astfel de radicalisme pompoase e, desigur, şi o problemă de gust personal. Asta pentru formă.

În privinţa fondului, dra Creţu se înşeală însă integral.

Mai întîi pentru că nici un fost redactor şi nici un fost colaborator permanent (deţinător de rubrică) al revistei *Dilema* nu a fost vreodată angajat al Preşedinţiei, indiferent cine a fost preşedinte. Apoi pentru că primul număr al *Dilemei* a apărut la 14 ianuarie 1993; aşadar, în momentul cînd dra Creţu denunţa imoralitatea „oamenilor de la *Dilema*" care „timp de zece ani" au „scris împotriva preşedintelui Ion Iliescu" , revista încă nu împlinise *opt ani de existenţă*. Multe vor fi fiind posibile în România, dar să scrii timp *de zece ani* într-o revistă ce nu apare decît de *opt* cu siguranţă că nu.

Că dra Corina Creţu crede că printre angajaţii de la Cotroceni au fost (şi încă mai sînt) *„oameni de la* Dilema" şi că *Dilema* apare *de zece ani* ţine, desigur, de nivelul informaţiilor şi al cunoştinţelor sale specifice despre lumea presei româneşti. Nu e nici o nenorocire să crezi că armata Republicii Federale a Germaniei se numeşte *Wehrmacht*, că Rasdaq e un infractor care trebuie arestat, că de globalizare se ocupă *nişte nenorociţi, dă-i în gura măsii*, că „lucrativ" înseamnă „de lucru" sau că la Preşedinţie au fost angajaţi „oameni de la *Dilema*" ori că *Dilema* apare de „zece ani". Dar e penibil să fii ministru al Apărării naţionale şi să afirmi că armata română are „excelente relaţii cu *Wehrmachtul*", să fii deputat şi să ceri băgarea lui Rasdaq la puşcărie, să fii deputat şi să rezolvi printr-o sudalmă, scurt, problema mondializării *(dă-i în gura mă-sii!)*, să fii consilier prezidenţial şi să declari că o călătorie internaţională „a fost mai mult turistică decît lucrativă". Şi e penibil să fii consilier prezidenţial pentru presă şi comunicare publică şi, *în această calitate*, să pui în circulaţie informaţii false, verificabil false. Este o gafă profesională, compromiţătoare.

Dar va fi fost cu adevărat o gafă profesională, *doar* o gafă profesională?! Revistă independentă, revistă care a opus constant spiritul critic înregimentărilor de tot felul, revistă care a preferat dezbaterea şi a respins rechizitoriul, a optat pentru nuanţă în detrimentul simplificării, pentru moderaţie în defavoarea radicalismelor şi pentru ironie în locul încrîncenării, *Dilema* a fost în mod constant privită cu ostilitate sau măcar circumspecţie de toţi practicanţii partizanatelor neţărmurite. I-a iritat pe fanatici (pe *toţi* fanaticii, indiferent de natura şi sensul fanatismelor), i-a neliniştit pe posedaţii întru diversele adevăruri absolute, i-a complexat pe grobieni, i-a traumatizat intelectual pe semidocţi, i-a dezgustat pe amatorii de istericale. Încă înainte de a se tipări cel dintîi număr, a fost calificată drept o diversiune iliesciană. A fost socotită o baricadă a lui Petre Roman, o redută a lui Emil Constantinescu, un bunker al lui Teodor Meleşcanu, o fortăreaţă a lui Theodor Stolojan, dar ce n-a fost?! Ştim: nu a fost niciodată apropiată de „România Mare" şi de Corneliu Vadim Tudor. Alergia la *Dilema* traduce de fapt o alergie la presa independentă şi la exercitarea liberă a spiritului critic. Dacă nu e doar o simplă gafă, atunci declaraţia consilierului prezidenţial Corina Creţu echivalează cu un omagiu involuntar.

Şi totuşi: există, într-adevăr, la Cotroceni, printre angajaţii Preşedinţiei, oameni care au lucrat la publicaţii ce au „scris împotriva preşedintelui Ion Iliescu". Iată, spre exemplu, acest episod din istoria presei româneşti din ultimii *zece ani*. În toamna lui 1991, după ruptura dintre Ion Iliescu şi Petre Roman, ce avea să ducă ulterior la scindarea FSN, ziarul *Azi*, organ al Frontului, a optat, clar, pentru gruparea Roman. În consecinţă, ziarul a dus insistente campanii împotriva lui Ion Iliescu şi a susţinătorilor lui. Campanii bizare: în acelaşi timp, *Azi* se înfrăţea cu *România Mare*, inclusiv la nivelul limbajului (deşi revista „absolut independentă" a lui Corneliu Vadim Tudor se dezlănţuise, nu fără risipă de antisemitisme, împotriva lui Petre Roman). O înfrăţire dusă pînă la publicarea, în *Azi* din 19 februarie 1992, a apelului electoral al partidului „România Mare", de exemplu.

Şi, poate, cine ştie?!, cam pe aici ar fi ceva de investigat pe linia lui „absolut imoral" şi a „actelor de mercenariat". Sigur e doar că dra Creţu are o dilemă, iar aceasta nu e revista *Dilema!*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un guvern expandabil

S-a schimbat puterea. Odată la patru ani începe marea vînzoleală. Partidele democratice par a respecta pactul făcut pentru stoparea ascensiunii PRM. Dar lipseşte în continuare un pact care să regleze preluarea puterii. La ora actuală, prin instituţiile statului vin unii, pleacă alţii. Pentru că avem o lege a funcţionarilor publici, clientela noului regim manifestă scrupule cînd îşi face loc în administraţie. Şi pentru că legea îi protejează pe cei aflaţi deja în funcţii, se schimbă organigramele pentru a se desfiinţa posturile. Conflictul de la Preşedinţia României este vîrful vizibil al aisbergului, pentru că cei de acolo ştiu cum să se facă auziţi în mass-media. Dar schimbarea, prin aceleaşi metode, are loc acum în judeţe şi ministere, mai neştiută, mai tăcută. Lipsa unui acord de principiu asupra numărului de funcţionari care trebuie înlocuiţi după schimbarea puterii lasă acum loc voinţei învingătorilor. Vai de cei învinşi, par a spune cîştigătorii. Dar, victimele nu sînt întotdeauna numai pierzătorii alegerilor. Uneori e suficient să ocupi un post dorit de altcineva.

La nivel înalt, jocurile urmează cam aceleaşi reguli. Pentru că sînt prea mulţi postulanţi se formează noi ministere. Logica politică, normală pînă la un punct, duce la conturarea unei alte administraţii centrale. Lipsa unei „memorii administrative" se va croniciza, fiecare putere se va apuca să îşi marcheze teritoriul şi va schimba motorul maşinăriei. Vom ajunge să avem un autovehicol peticit după imaginaţia fiecărui proprietar.

supra-aglomerat...

Fiecare premier a adus la Palatul Victoria pe lîngă propria echipă şi propria concepţie de organizare. Ca să trecem de la speculaţie la date, vom apela la un studiu realizat de Sorin Ioniţă, sub egida Societăţii Academice din România. Lucrarea îşi propune să compare structura guvernelor din România şi din alte ţări de pe continentul european, în special din fostul lagăr comunist. Ce se observă? Că România a rămas marcată de modelul franco-italian, cu un guvern supra-aglomerat. Am avut după revoluţie o medie de 25 de miniştri (cu excepţia cabinetului Isărescu, care compensa printr-o sumedenie de agenţii guvernamentale). Cifra este comparabilă numai cu cea din Italia. Concluzia comparaţiei: „pentru cele şase ţări foste comuniste candidate la UE media este de 15.8 portofolii. Cu alte cuvinte, un guvern post-comunist uzual (şi funcţional, după cum se vede din performanţa statelor respective, mai bună în toate cazurile decît cea a României) este cu 40% mai mic decît cel actual de la Bucureşti."

fluctuant...

Cum fiecare salvator al neamului are multe idei, inevitabil, guvernul se schimbă permanent. Un singur exemplu: ministerele care gestionează privatizarea, reforma, economia, dezvoltarea şi prognoza au fost în ultimii ani înfiinţate, desfiinţate, comasate, făcute agenţii, din nou ministere. Finalul rămîne deschis. Şi este vorba despre structurile care ar fi trebuit să confere coerenţă dezvoltării economice.

voluntarist...

O altă problemă ar fi proliferarea ministerelor de linie (acele ministere care furnizează un serviciu public identificabil, ca educaţia, apărarea etc). Problema este că se dezvoltă astfel de ministere şi pentru domenii care nu constituie un bun public de interes general, cum ar fi turismul sau tineretul şi sportul. Sorin Ioniţă crede că această situaţie se datorează „unei viziuni primitive asupra rolului şi posibilităţilor statului: dacă ceva e considerat important şi cu rol pozitiv în dezvoltare (întreprinderi mici şi mijlocii), se creează un minister pentru a se ocupa de acel ceva". Nu afirmă că aceste domenii nu au importanţă ci că ministere deja existente se pot ocupa foarte bine de problemele respective, iar unele noi aduc mai multe prejudicii prin costuri şi călcături reciproce pe picioare. Astfel, Agenţia pentru Comunicaţii a fost transformată în minister. Pentru a se justifica mutarea, noul organism a fost însărcinat şi cu informatizarea. Dar programele de informatizare sînt deja la alte ministere: informatizarea şcolilor (cu bani de la Banca Mondială) la Educaţie, a sistemului sanitar la Casele de Asigurări etc.

haotic...

Chiar dacă Adrian Năstase pare o mînă de fier, capabil să coordoneze activitatea subordonaţilor, modul în care a fost alcătuit cabinetul arată că multe structuri guvernamentale au atribuţii identice şi vor intra în conflict. Pronosticul autorului (cu argumente solide): o gestionare haotică cel puţin în domeniul economic, al integrării europene şi al privatizării. Adică exact cele mai importante.

Evident că maladiile sistemului durează de mult timp. Dar Adrian Năstase putea remedia unele dintre aceste deficienţe. Noul premier are o putere mult mai mare decît predecesorii săi, deoarece el controlează şi partidul. Dar a preferat să se adaptaze sistemului, prelungind aceleaşi boli de concepţie. A adus şi oameni noi, dar le-a dat pe mînă o maşinărie din start înapoiată tehnologic. Uneori, nu este suficient să te pricepi la oameni.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Buletin de ştiri

Un om informat face cît doi, se zice. Am urmărit aşadar cu asiduitate jurnalele de ştiri ale televiziunilor noastre naţionale. La sfîrşit de săptămînă, iată ce am aflat pentru cititorii noştri:

În România, la fiecare două ore şi cincisprezece minute cineva violează pe altcineva. Cîteodată e invers.

Mersul cu maşina nu e bun: fie te omoară, fie omoară pe alţii, fie cad munţii peste tine.

Statul în casă nu e bun nici el, pentru că fie te fură, fie te omoară, fie îngraşă.

Aflăm de la un trecător că există o lege de demolare a primarului general care nu se lasă demolat pentru că e dreptul meu.

Tineretul se droghează cu haşiş, manele şi alte lucruri interzise adulţilor.

Adulţii muncesc. Nu se ştie însă unde şi de ce.

Bătrînii mor sau oricum sînt pe ducă.

Noutatea săptămînii: poliţia veghează.

În final, timpul probabil: în vremurile astea, timpul va fi variabil ca şi românu', ha, ha: cînd zi, cînd noapte.

Cam asta-i tot.

A, era să uit: undeva prin Orientul Apropiat s-ar putea să se lase cu război. Sau poate că nu.

Noapte bună şi ţineţi departe!

Pentru că o meritäm?

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Debranşare-rebranşare

Dictatura agonizîndă inventase degeratul în căminele familiale, nu însă şi binomul debranşare-rebranşare. În acelaşi timp tehnologică, economică şi lexicală, inovaţia aparţine exclusiv tranziţiei. Înaintea ei, trecerea caloriferelor de la un rol funcţional la unul ornamental asigura o hipotermie ubicuă. Acum, în măsura în care este liber consimţită, debranşarea înlocuieşte hipotermia de stat prin hipotermia privată. Progresele privatizării se fac astfel simţite acolo unde sînt mai puţin aşteptate. Anterior lui 1989 abonaţii erau constrînşi să achite contravaloarea unor gaze care nu le fuseseră livrate. După 1989 situaţia s-a inversat: tot mai frecvent livrarea gazului nu este urmată de achitarea contravalorii lui. Devenită epidemică, această dereglare a declanşat un complex şi inedit proces în a cărui desfăşurare se pot distinge trei faze:

Faza 1 – Neplata gazelor consumate de către un considerabil număr de beneficiari.

Faza 2 – Debranşarea propriu-zisă, respectiv deconectarea instalaţiei de la sursa termică, operaţie efectuată în două variante:

a. Din decizia furnizorului.

b. Din iniţiativa abonatului rău platnic.

Faza 3 – Rebranşarea, măsură tehnico-electorală, negare a negaţiei, exerciţiu de dialectică guvernamentală, dînd statului prilejul să cîrpăcească astăzi ceea ce descususe ieri.

Incoerenţa acestor operaţii consolidează debila omogenitate a societăţii. Libertatea de a fi insolvabil se extinde de la cei cîţiva anacronici giganţi industriali la milioane de concetăţeni pe care tranziţia i-a adus în sapă de lemn. Repudiindu-l pe Marx, această societate îi confirmă teoria asupra pauperizării producătorilor. Economia de piaţă intră pe un făgaş încă necercetat – mecanismul ei matricial, actul de vînzare-cumpărare, se transfigurează într-un gest de ofrandă. Dintr-o marfă, gazele se prefac într-un cadou, locul statului-protector îl ia statul filantrop.

Şi astfel se ridică întrebarea: de ce nu s-ar extinde aceste facilităţi de la gaze şi la alte bunuri cum ar fi alimentele, îmbrăcămintea etc.?

▲

BARBURISME

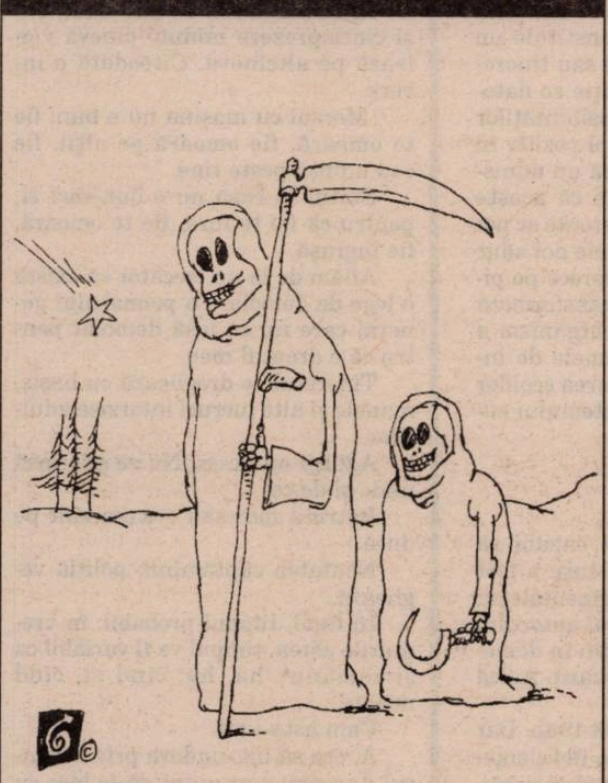

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Consecvenţa şi morala

Nu s-ar putea spune că presa română e „anti-Europa". Cu excepţia unor gazete extremiste ori nostalgice (marginale, totuşi, ca impact asupra opiniei publice şi nesemnificative ca tiraj), publicaţiile noastre dau, în ansamblu, o imagine pro-europeană: cîte critici au îndurat guvernele şi politicienii noştri pentru că se mişcă prea încet spre Europa, cîte comparaţii între „cum e la ei" şi „cum e la noi" am citit, cîtă cerneală a curs din stilourile mai tuturor editorialiştilor pe tema „integrării euro-atlantice"... Nu ştiu însă în ce măsură editorii de presă şi gazetarii români se întreabă cît de mult seamănă produsele muncii lor cu suratele din Europa.

Mă gîndesc, de pildă, că în Occident ziarele au un profil ideologic clar. Toată lumea ştie că *Le Monde, La Repubblica, El Paìs* sînt „de centru-stînga", că *Libération* ori *Il Manifesto* sînt şi mai la stînga, că *Le Figaro, Corriere della Sera* şi *La Stampa* sînt „de centru-dreapta" ş.a.m.d. Evident, aceste ziare nu sînt publicaţii de partid: ziarele de partid propriu-zise au cam murit peste tot în Europa (ultimul deces glorios este cel al celebrului *L'Unità*, cotidianul comuniştilor italieni: *L'Humanité* văd că încă rezistă...) ori s-au transformat în buletine informative de uz intern. Dar fiecare mare cotidian se revendică de la o seamă de valori ideologice şi culturale situabile, schematic, pe axa stînga-dreapta. Cititorii optează pentru un ziar sau altul şi din motive de identificare cu asemenea valori. Există o anume „stabilitate ideologică" a publicului, iar ziarul pe care-l porţi în buzunarul pardesiului sau al genţii, cu frontispiciul la vedere, spune ceva despre tine ca individ.

Sigur, se pot face infinite nuanţări, se poate observa că modelul tabloidului popular a influenţat în ultima vreme şi configuraţia ziarelor „serioase", îndemnîndu-le la o oarecare neutralitate ideologică, în numele consumului popular şi al creşterii tirajului, dar un fapt rămîne sigur: în presa occidentală, nu spune stînga ce spune dreapta.

Mi-am pus de multe ori întrebarea dacă schema poate fi aplicată ziarelor româneşti. Cotidienele de partid au dispărut şi la noi, după o scurtă epocă de glorie prin 1990-1991 (ce mai e *Azi* în ziua de azi şi cine ştie dacă mai apare *Dreptatea*, fie şi săptămînal?...). Celelalte ziare se declară însă, care mai de care, „independente", „naţionale" şi „de informaţie", unele plasînd sub frontispiciu şi sintagma „de opinie" ori alte asemenea încercări de autodefinire. La calificativul „de informaţie" am oarecari reţineri: va mai dura pînă cînd în România va triumfa adevăratul jurnalism de informaţie. „De opinie" însă sînt toate, declarat sau nu. Care este însă ideologia implicită din articolele de opinie? Este ea coerentă într-un ziar sau în altul? Este, de pildă, *România liberă* „de dreapta", aşa cum ne-ar face să credem campaniile sale anticomuniste? Am citit în *România liberă* destule articole de opinie care, prin valorile pe care le susţineau, ar fi putut apărea foarte bine în *Il Manifesto* şi ar fi trezit strîmbări din nas dacă erau propuse spre publicare la *Figaro*. Este *Adevărul* preponderent „de stînga", pentru că acordă o mare atenţie problemelor sociale şi de multe ori transpare printre rîndurile sale compasiunea faţă de cei nevoiaşi? Dar tot *Adevărul* s-a pronunţat adesea atît de ferm pentru capitalism şi privatizare, încît nu poate fi considerat rudă ideologică nici cu *La Repubblica*, nici cu *Le Monde*, mai „etatiste" din fire. Ş.a.m.d.

Se pare că ziarele îndură, şi ele, confuzia ideologică a tranziţiei. Aşa cum partidele româneşti sînt greu de plasat între stînga şi dreapta, întîlnindu-se deseori cu toatele pe cărările populismului ori amestecînd valori de stînga cu sentimente de dreapta, presa noastră nu se poate revendica de la anumite principii ideologice. Nici n-ar avea cum s-o facă pentru că, să ne amintim, momentul naşterii presei libere a fost marcat de două obsesii: autodeclararea insistentă a „independenţei" şi situarea în raport cu Puterea. Fundamentale n-au fost valorile ideologice şi culturale, ci atitudinile pro sau contra: pe scurt spus, ocupaţiunea mintală a omului de presă român (dar şi a politicianului ori a cetăţeanului) a fost, ani de-a rîndul, cine e pro şi cine e contra Iliescu, cine e „cu neocomuniştii" şi cine e „anticomunist". Mă uit în jur şi constat că în destule minţi ocupaţiunea e aceeaşi şi acum cînd, fără nici un dubiu, peisajul presei româneşti, ca şi al politicii, e mult schimbat faţă de vremurile aurorale de acum zece ani. Boală de tranziţie, desigur, s-ar putea răspunde cu un zîmbet mai mult sau mai puţin înţelegător. Dar în numele acestei obsesii de a fi pro sau contra se construiesc consecvenţe, se imaginează merite şi se predau lecţii de morală. Aşteptînd ziua cînd vom putea afla şi noi, ca simpli cititori, unde-i stînga şi unde-i dreapta, nu ne rămîne decît să privim spectacolul cronic al moralei.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Cuvîntul manipulat

Ideea centrală a cărţii lui Philippe Breton *La Parole manipulée* (La Découverte/Poche, 2000) e că există o permanenţă a utilizării tehnicilor de manipulare şi că acestea nu ocolesc cîtuşi de puţin societăţile democratice. Mai mult, spre deosebire de regimurile totalitare, democraţia prezintă o caracteristică paradoxală: promovînd şi garantînd libertatea cuvîntului, ea permite afirmarea, în chiar sînul ei, a discursului anti-democratic. Refuzînd cenzura, şi adesea în absenţa unor legi limpezi care să sancţioneze calomnia, injuria, incitarea la violenţă sau la ură etnică, societatea democratică nu are alte mijloace de auto-apărare decît încercarea de a-i învăţa pe oameni să distingă adevărul de minciună şi să decodeze corect mesajele periculoase sau pur demagogice. Misiune foarte dificilă, căci mass-media, spaţiul unde aceste operaţii s-ar putea desfăşura, nu se află în afara intereselor politice şi a presiunilor economice, după cum nici jurnaliştii, şi ei oameni, nu sînt toţi de o moralitate fără cusur. În plus, un public puţin cultivat, obişnuit, timp de decenii, cu un anumit tip de discurs, poate recepţiona în mod distorsionat mesajele şi poate fi uşor manipulat, cu atît mai mult cu cît, observă Breton, „prima etapă a oricărei manipulări consistă tocmai în a-l face să creadă pe interlocutor că este liber".

Istoria e bogată, se ştie, în exemple de manipulare şi dezinformare. S-a văzut cum puncte de vedere susţinute de un singur individ au ajuns să mobilizeze mulţimi şi ţări întregi: „De la *Manifestul* lui Karl Marx, o simplă broşurică scrisă pe un colţ de masă de un tînăr intelectual burghez, pînă la mulţimile imense şi convinse, gata să moară pentru socialismul universal, vedem cum s-a constituit o formidabilă întreprindere de convingere, în cadrul căreia şi-au predat ştafeta nenumăraţi oratori". Şi în cazul lui Hitler, rolul cuvîntului a fost esenţial, iar regimul nazist a continuat să consacre o mare energie pentru a-i convinge pe oameni de legitimitatea acţiunilor sale. În genere, atît extrema stîngă (includ aici şi comunismul) cît şi extrema dreaptă au drept constantă a discursului inducerea neîncrederii în valorile democratice, tocmai pentru ca poporul să ceară instaurarea unui regim cît mai autoritar şi mai centralizat. A doua temă recurentă este socotirea străinului drept sursă de corupţie şi de nesiguranţă pentru comunitatea naţională sau etnică: vina aparţine întotdeauna *celuilalt*, iar redresarea situaţiei impune soluţia eliminării „intruşilor".

Acest discurs n-ar funcţiona eficient dacă n-ar asculta de anumite procedee şi reguli, pe care Jean-Marie Domenach le sintetizează astfel: *simplificarea*, mai ales prin personificarea unui duşman unic; *îngroşarea*, ce permite deformarea faptelor; *orchestrarea*, mizînd pe repetarea insistentă a mesajelor; *transfuzia*, adică adaptarea la diferite categorii de public; *contagiunea*, în scopul de a obţine adeziunea unanimă. E evident, apoi, că manipularea este în mod obligatoriu o operaţiune de seducţie. Aceasta se poate realiza prin demagogie, prin stil (cineva care vorbeşte bine are şanse să pară mai convingător), prin utilizarea formulelor-şoc sau a vorbelor de spirit (chiar dacă de un gust îndoielnic), prin impresia de claritate şi coerenţă, în sfîrşit prin impunerea în forţă a discursului, mai ales atunci cînd în faţă se află interlocutori timoraţi, incapabili de violenţă verbală sau pur şi simplu pasivi, lipsiţi de personalitate.

Deşi mecanismele manipulării, dezinformării şi propagandei sînt cunoscute, societăţile moderne rămîn, în continuare, foarte vulnerabile. Dispariţia retoricii, odinioară disciplină fundamentală în învăţămînt, ne privează de cunoaşterea „trucurilor" pe care le utilizează un orator pentru a convinge. Scientismul ce predomină în şcoli şi universităţi a evacuat dimensiunea etică şi reflecţia asupra responsabilităţilor individuale şi colective. Profesioniştii din mass-media, la rîndul lor, sînt inhibaţi la gîndul că trebuie să lase să treacă *toate* mesajele, mergînd uneori pînă la a susţine că fiecare opinie e legitimă (de cîte ori nu auzim, pe un animator de *talk-show* sau pe un analist, declarînd ritos: „asta e părerea mea!", şi sugerînd, implicit, că orice s-ar întîmpla, el nu va renunţa la dreptul de a avea părerea lui şi de a o socoti justă prin simplul fapt că e a lui).

Concluziile se impun de la sine. A rezista în faţa manipulării presupune stăpînirea mjloacelor de decodare corectă a mesajelor. Mai trebuie să se înţeleagă că libertatea de expresie nu înseamnă abolirea tuturor normelor şi că, aşa cum nu poţi, în spaţiul public, *face* orice, la fel nu poţi *spune* orice.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Credinţele statului de drept

Statul de drept, expresia juridică a democraţiei, este un fel de a fi în lume, este o stare existenţială, este o postură umană asumată colectiv. De aceea, statul de drept este posibil numai dacă există în cetate un anumit set de credinţe împărtăşite la nivel de massă. Statul de drept funcţionează numai dacă membrii corpului social *cred* cu adevărat în adevărul cîtorva idei.

Prima, şi poate cea mai importantă dintre ele, este **ideea de dreptate**. Oamenii trebuie să fie convinşi că dreptatea este posibilă; statul de drept nu pare a fi făcut pentru sceptici şi, cu atît mai puţin, pentru pesimişti. Asta nu înseamnă că scepticii sau pesimiştii nu sînt agreabili statului de drept – nimeni nu-şi poate permite să se lipsească de atîta inteligenţă! În orice caz, numai o mentalitate colectivă *pozitivă*, încrezătoare şi, de aceea, determinată poate susţine un stat de drept. Această credinţă apare şi este întreţinută, adesea, din spaţii intelectuale extra-juridice. Ideea că dreptatea există mereu, ca o potenţialitate fatală, şi că aranjamentele sociale pot numai întîrzia actualizarea ei, este foarte aproape de mistică. Religia este cel mai favorabil spaţiu spiritual în care asemenea credinţe se nasc şi în care, în ultimă instanţă, asemenea credinţe găsesc sprijin. Românii spun adesea, în faţa unei nedreptăţi care nu poate fi îndreptată pe moment, că „există, acolo sus, un Dumnezeu". Asta vrea să spună, de fapt, că undeva, în zona în care este guvernată lumea de aici („acolo sus") dreptatea („Dumnezeu") există. Chiar dacă acum şi aici dreptatea nu s-a manifestat, ea, totuşi, există în transcendent. De regulă, această vorbă este spusă cu un ton în care, peste resemnare, se poate citi, limpede, siguranţa încrezătoare. Această siguranţă indică mai mult decît certitudinea existenţei dreptăţii, indică certitudinea manifestării ei viitoare.

Pentru ca statul de drept să fie posibil, este esenţial ca oamenii să creadă şi în competenţa* celor care fac şi aplică legea. Această credinţă este imposibilă în absenţa credinţei în dreptate. Numai crezînd că dreptatea e posibilă poţi crede că există oamenii capabili să realizeze dreptatea. E greşit să se spună că oamenii trebuie să „creadă în lege", dacă prin lege se înţelege norma juridică. Un om nu poate investi credinţă în ceva care are exclusiv caracteristici mundane, iar textele legale de astăzi sînt îmbîcsite de socialul imediat. Trebuie să fie un strop de transcendent în ceea ce este destinat a fi obiectul credinţei, pentru ca alchimia credinţei să fie posibilă. Credinţa în competenţa legiuitorului şi magistratului (să denumim, în general, „legiuitor" şi „magistrat" pe cei care fac şi, respectiv, aplică legea) a avut şi are şi ea surse extra-juridice. La început, tot divinul juca rolul esenţial: cei doi acţionau în cetate în numele şi, uneori, pentru divinitate. În societăţile moderne, desacralizate, credinţa în competenţa legiuitorului şi magistratului se clădeşte pe două căi. Prima şi poate cea mai importantă, este experienţa nemijlocită: cel care a avut bune experienţe sociale în relaţia cu cei doi piloni ai statului, dezvoltă credinţa în ceea ce-i priveşte. Este, în ultimă instanţă, o credinţă care se leagă de *persoană* şi nu de *instituţie*. Ne comportăm ca un Toma colectiv, multiplicat la nesfîrşit – trebuie să pipăim ca să credem. Democraţia contemporană ne învaţă să fim aşa. Lumea în care trăim ne îndeamnă să investim încrederea numai după analizarea multor probe; evidenţele reclamă credinţă şi nu invers. Numai evidenţele ne conving, iar credinţa este o investiţie de care trebuie să fim cît mai siguri. A doua cale prin care se obţine încrederea în legiuitor şi magistrat este felul în care decurge selecţia lor. În general vorbind, legiuitorul este ales prin vot direct şi universal; responsabilitatea selecţiunii legiuitorilor o poartă electoratul însuşi şi, înainte de el, partidele politice. Magistratul este produsul selecţiunii de breaslă. El trebuie să absolve o şcoală, să treacă nişte examene, să aibă o anumită experienţă. Ambele proceduri sînt sau trebuie să fie **anume** stabilite pentru a cîştiga încrederea oamenilor în cei care fac şi aplică legile.

* Prin *competenţă* înţeleg aici, deopotrivă, ceea ce îndeobşte se numeşte *competenţă profesională* şi *competenţă morală*. Nu e scopul nostru să vorbim acum despre *competenţă*, aşa că mă limitez să rog cititorul să ia acest termen în sensul pe care, pe scurt, l-am sugerat în această notă.

▲

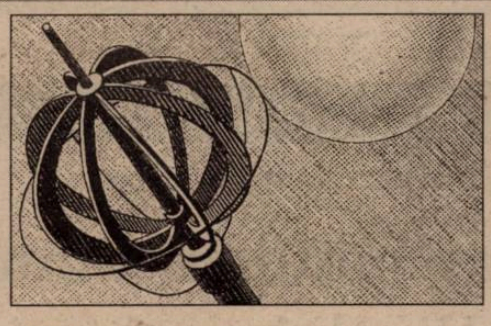

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Justiţie

Fosta vice-preşedintă a Republicii Srpska, unitate autonomă din ceea ce se numea Bosnia, Biljana Plavsici, s-a prezentat de bună voie la Haga, unde funcţionează Tribunalul Penal Internaţional pentru fosta Iugoslavie. La început, nu s-a ştiut dacă a venit pentru a fi inculpată sau pentru a depune în calitate de martor în procesul lui Momcilo Krajisnik, fostul preşedinte al parlamentului (arestat), sau în cel al foştilor lideri, Radovan Karadzici şi generalul Mladici, ambii încă liberi. Pe 10 ianuarie, i s-a citit actul de acuzare, unde se reţineau împotriva ei delictele de „genocid, crime împotriva umanităţii, violarea legilor şi a cutumelor de război, infracţiuni grave privitoare la convenţiile de la Geneva", înfăptuite în perioada 1 iulie 1991-31 decembrie 1992. Biljana Plavsici are 71 de ani şi a fost profesoară de biologie la Sarajevo. Anticomunismul ei s-a convertit într-un naţionalism virulent şi s-a alăturat, din 1990, Partidului Democrat sîrb al lui Karadzici, devenind apoi un membru marcant al conducerii retrase la Pale. Acolo se bea mult şi se vorbea înflăcărat: „epurarea etnică este un fenomen natural şi nu o crimă de război". După ce Plavsici a afirmat că „nu e grav nici dacă vor muri şase milioane de sîrbi de dragul cauzei, pentru că celelalte şase milioane vor putea să se bucure de roadele luptei lor", Slobodan Miloşevici a început să aibă dubii cu privire la sănătatea ei mintală. Biljana Plavsici s-a opus acordurilor de la Dayton, dar după încheierea lor s-a distanţat de foştii ei tovarăşi, cooperînd cu comunitatea internaţională în lupta „împotriva corupţiei şi obscurantismului" clanului Karadzici. Dar, în 1998, corupţii şi obscurantiştii revin la putere şi ea este marginalizată.

La Santiago, generalul Pinochet, 85 de ani, bolnav de cele ale vîrstei şi ale vieţii, a acceptat, în sfîrşit, să se supună examenului medical, necesar pentru a determina dacă poate fi sau nu judecat în Chile pentru crimele comise în timpul dictaturii. În timp ce se afla la Londra pentru o vizită medicală, un judecător spaniol a cerut guvernului britanic extrădarea sa pentru a fi cercetat în legătură cu crimele împotriva unor cetăţeni spanioli. În cele din urmă, cererea a fost refuzată. Acum justiţia din ţara lui îşi asumă sarcina procesului. Dintre cei 3000 de oameni, morţi şi dispăruţi între anii 1973, cînd a fost înlăturat prin violenţă preşedintele socialist ales, Allende, pînă în 1990, cînd Pinochet a părăsit puterea după ce şi-a asigurat postul de senator pe viaţă, echivalent cu imunitatea în faţa justiţiei, îi pot fi imputate documentat răpirea şi asasinarea a 75 de deţinuţi politici de către o unitate militară, supranumită „Caravana Morţii". Generalul şi armata condusă de el şi pe a cărei fidelitate a contat pentru a stăvili acţiunea justiţiei au luptat împotriva extinderii ideologiei comuniste în America Latină. Crimele propriu-zise au fost prescrise, dar judecătorul Guzman a declanşat acţiunea juridică pentru cazurile în care cadavrul nu a fost găsit niciodată: răpirile, cu care aceste cazuri au fost asimilate, nu beneficiază de prescripţie.

Pe 2 ianuarie, Adunarea Naţională a Cambodgiei a autorizat funcţionarea tribunalului care să-i pună sub acuzare pe liderii organizaţiei Khmerilor roşii, sub acuzaţia de genocid. Între anii 1975 şi 1979, cît Pol Pot (decedat) şi tovarăşii săi au fost la putere, au pierit 1,7 milioane dintre compatrioţii lor, ucişi pentru că locuiau la oraş, pentru că învăţaseră prea mult, pentru că se născuseră unde nu trebuie, într-un moment greşit. Utopia absolută de la care se revendica liderul cambodgian a fost susţinută de China comunistă şi combătută, printr-o ocupaţie militară, de Vietnamul de Nord, şi el comunist. Organizaţiile internaţionale au acceptat să furnizeze expertiză unui tribunal naţional, care să-i judece pe puţinii responsabili rămaşi în viaţă.

După cum se vede, justiţia internaţională e tîrzie şi prea puţin eficientă, cea naţională e tarată de înţelegerile făcute pentru transmiterea paşnică a puterii de la dictatura sîngeroasă la ordinea de stat care a înlocuit-o. Dreptatea îşi face loc cu greu printre termene şi proceduri. Şi chiar cînd se ajunge la condamnări, este stînjenitoare disproporţia dintre statura dictatorului – bătrîn, bolnav – şi efectele criminale ale dictaturii reprezentate de el. De obicei trece atîta timp, încît majoritatea populaţiei nici nu mai ştie cine e fantoma din boxa acuzaţilor.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Casa şi blocul

„Să locuieşti nu e totuna cu să stai undeva. Noi stăm. Alţii locuiesc." *(din înţelepciunea unui mic proprietar de apartament de bloc)*

La intrarea în oraşul de care vreau să vă vorbesc se întinde cît vezi cu ochii un şir de blocuri muncitoreşti, frumos aliniate la şoseaua principală. Sînt clădiri cu patru etaje, construite înainte ca inginerii noştri să capete vocaţia zgîrie-norilor din Pantelimon ori Drumul Taberei. Prin grija primăriei, peste culorile triste din proiect au fost aruncate unele noi – alese şi ele parcă tot după efectul depresiv. Cîte un bloc a primit cadou şi un butic, în care cea mai scumpă bere costă 5000 de lei şi se bea, de obicei, pe loc. Pe cîte un geam de la bucătărie iese hornul de la soba cu care omul şi-a înlocuit caloriferele. Rufele atîrnate la uscat au un aer decrepit: cei mici şi le transmit, probabil, din generaţie în generaţie. Toate te duc cu gîndul la un adevăr istoric: clasa muncitoare nu s-a descurcat prea bine în ultimii zece ani de capitalism.

Chiar deloc. În faţa blocurilor se joacă copii îmbrăcaţi de la tarabă, pentru care ciocolata nu e niciodată destul de mare, iar maşinuţele din vitrina benzinăriei din apropiere, niciodată de vînzare (ori cel puţin aceasta e varianta părinţilor). Pe vremuri, capii de familie lucrau la *Fabrica de Ceva* (înlocuiţi după dorinţă) aşezată în apropiere, tot la şoseaua principală. După '90, acel *ceva* s-a dovedit a fi mai vechiul *ceva* din anii '60-'70, doar că mai prost asamblat şi, în consecinţă, aproape imposibil de vîndut. În noua Românie, mare admiratoare a industriei turceşti, fabrica s-a descurcat cum a putut şi ea, ezitînd între subvenţie şi foarte suspecta privatizare. Oamenii i-au luat exemplul: cei mai resemnaţi au cerut de la guvern o viaţă mai bună, în vreme ce vîrfurile au căutat să şi-o cîştige la bingo sau 6 din 49.

Şi totuşi, capitalismul a reuşit să lase aici un semn – în actele cadastrale ale oraşului. În faţa blocurilor pe care tocmai am terminat a le descrie se înalţă o clădire bizară, ce ar putea fi luată drept o casă dacă n-ar fi atît de mare. Mai precis, la fel de mare ca blocul din spatele ei. Doar că, în locul terasei cu care se termină pe verticală blocul, casa prezintă un acoperiş de olane roşii străpuns din loc în loc de ferestrele de termopan de la mansardă. Numărul de balcoane e şi el cam acelaşi – însă grilajele lor au abandonat fierul forjat pentru mai nobilele „popice". Pînă şi intrarea seamănă cu cea a scării de bloc – numai că geamul nu e spart, iar uşa e, bineînţeles, închisă. Pe scurt, e o casă umflată cu pompa. În jurul clădirii, gardul separă terenul de joacă al copiilor din bloc (mai mult un maidan) pe terenul de joacă al copilului din casă – înzestrat cu un tobogan de plastic nou şi un coş de baschet cu plasa intactă.

Ce caută blocul acesta individual în faţa blocurilor comune? O primă explicaţie ar fi că omul care a construit-o avea probabil nevoie de un termen de comparaţie şi de un fundal pe care să-şi proiecteze victoria locativă. În plus, şi-o fi făcut el socoteala, cînd ai bani să-ţi faci un bloc, ce poate fi mai plăcut decît să ştie toată lumea? Victoria lui e cu atît mai dulce cu cît o pot contempla (din dormitoarele lor mici şi friguroase) chiar şi cei mai nenorociţi dintre locuitorii urbei.

E bine, vor spune optimiştii. Invidia porneşte în om motoarele competiţiei şi ditamai casa îi va îndemna pe oamenii din bloc să muncească mai mult pentru a avea şi ei, într-o bună zi, una la fel. Cei cu mai mult simţ al realităţii îl vor întreba pe vînzătorul de la chioşcul de ziare din colţ cu cît a crescut vînzarea la săptămînalul acela nervos. Pentru că, oricît capitalism şi investiţii străine ar da peste noi, cei mai mulţi dintre locuitorii blocului din spatele Casei ştiu că vor trăi şi vor muri acolo, în coteţele lor cu vedere la prosperitate. Iar visul lor nu va fi să-şi construiască o casă asemenea, ci să pună mîna pe cea din faţa lor. Sau dacă nu, atunci măcar s-o demoleze. În fond, vor spune oamenii şi ziarele pe care le citesc, dacă noi n-o putem avea din muncă cinstită, e clar că ăsta care a făcut-o e un hoţ.

Ce-mi pasă mie? ar putea să le răspundă proprietarul. Mai ai trei ani s-o dezumfli, l-ar sfătui orice specialist în PR.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Crăciunul fără miracol şi Visul American

Auzise Joszef Barat despre Visul American. Atît de multe auzise încît a hotărît să meargă să vadă cu ochii lui. Joszef era din Ungaria, unde au şi ei Visul Unguresc: o făgăduinţă de gulaş în fiece zi şi siguranţă că îţi vei vedea toţi cunoscuţii în fiece săptămînă, căci nimeni nu trăieşte prea departe. Joszef a căpătat o slujbă la New York, la un radio unguresc. Slujba asta îi cerea să stea toată ziua într-un scaun şi să citească ştiri de agenţie, pe care le traducea în ungureşte. De la fereastră putea vedea Manhattanul, unde Visul American, glăsuind cu sute de accente, se străduia să-şi transceandă statutul de clişeu. Dar Joszef visa să vadă adevărata Americă, cea de dincolo de scaunul şi fereastra lui, America aceea în care Visul American se împlinea în toată ziua. Colac peste pupăză, într-o zi Joszef citi o carte mai veche, pe nume „Road Scholar" de Andrei Codrescu, un alt est-european, un emigrant român. Cartea lui Codrescu vorbea despre aventurile lui la volanul unui Cadillac roşu, tăind în curmeziş America de Nord, din New York în California, oprindu-se din loc în loc şi vorbind cu oameni interesanţi şi excentrici, cu care discută chestii precum America, libertatea şi practicarea a tot felul de religii ciudate. Joszef se hotărî să facă şi el întocmai. Închirie o maşină şi pe-aci ţi-e drumul, spre inima continentului. Ca să facă rost de bani pentru o astfel de călătorie, Joszef a semnat un contract pentru o serie de scurte documentare de televiziune, care să fie difuzate în corelaţie cu volumul său despre Visul American, pentru care semnase un contract cu o editură ungurească. Misiunea lui Joszef era dublă: să vadă cu ochii lui Visul American şi, la final, să strîngă destui bani ca să se întoarcă la Budapesta şi să trăiască visul unguresc.

Joszef porni la drum pe la jumătatea lui octombrie. De la bun început a întîlnit o mulţime de oameni interesanţi, pentru că America e plină de ei. A vorbit cu un mormon cu cinci neveste. S-a căsătorit cu Eul său lăuntric la o capelă din Las Vegas. (Preţul e acelaşi, oricine ţi-e perechea.) A vorbit cu refugiaţi thailandezi. A luat interviuri la oameni obişnuiţi şi la milionari. A umblat preţ de două luni şi jumătate în maşina lui de închiriat, înregistrînd pe casete video toate interviurile cu practicienii Visului American. Ţelul său era să încheie acest periplu în New Orleans, iar interviul de final să fie cel cu fratele sau întru imigraţie, Andrei Codrescu. New Orleans părea un loc foarte bun pentru sfîrşitul unei astfel de rătăciri, pentru că aici fluviul Mississippi aduce poveştile şi mizeriile întregului continent, izvodind totodată artele şi bucatele cele mai originale din America.

Cu camera în mînă, Joszef dădu fuga la barul Molly's, ca să-l vadă pe Codrescu, care stătea ursuz la o masă, cîntărind din ochi cantitatea de pileală pe care i-o permitea regimul său inutil de strict. Decisese, cu mult timp în urmă, că Visul American cerea o contabilizare strictă a caloriilor. Cei doi călători îşi strînseră mîinile. Luară un pahar. Şi ceva de mîncare. Mult peste cota permisă de regim. Şi încă un pahar. Cîteva pahare mai tîrziu, ieşiră din bar şi dădură colţul, ca să verifice maşina lui Joszef. Fusese spartă şi prăduită. Hoţii furaseră o valijoară în care se aflau toate casetele filmate de Joszef în călătoria lui de două luni şi jumătate. Joszef înjură în ungureşte. Codrescu înjură pe româneşte. Să ţi se rupă sufletul, nu alta!

A doua zi, într-un ziar din New Orleans apăru un articol. Despre ungurul care pornise în căutarea Visului American, despre cum îl găsise şi îl adusese, PE BENZI VIDEO, la New Orleans, numai pentru a-l vedea prefăcîndu-se în Coşmarul American. Joszef i-a spus reporterului că spera într-un „miracol de Crăciun". În articol se dădea şi un număr de telefon. A sunat multă lume. Un regizor de film de prin partea locului i-a cedat lui Joszef, spre folosire, echipamentele sale video. Un scriitor s-a oferit să strîngă 500 de dolari drept recompensă pentru recuperarea casetelor. A sunat şi consulul maghiar din New Orleans (cine avea habar că există?). Cineva i-a oferit lui Joszef un tur al Aşezării Ungureşti, o măruntă comunitate din Louisiana fondată de maghiari acum un veac. Se pare că însuşi hoţul a sunat, plîngîndu-se că articolul nu pomenea de nici o recompensă. „Oamenii sînt săraci", spusese, plin de obidă, posibilul hoţ, „n-are omu' ce pune în frigider! Cu o sută de dolari te-ajungi binişor!" Era adevărat, dar era şi prea tîrziu. Omul nu mai sună din nou şi nimeni nu se prezentă cu benzile.

Ultimul interviu Joszef i-l luă celui care îl stîrnise la acest drum. Codrescu stătu ţeapăn în faţa camerelor de luat vederi şi declară că „Visul American este o serie de coşmaruri întrerupte de răstimpuri de disperată trezie". Joszef nu vru să creadă asta. Se întoarse la New York chitit să-şi scrie cartea fie ce-o fi. De la New York urma să plece la Londra, să-şi vadă fiica de Crăciun, apoi către Budapesta, să scrie. Dar la New York şi-a dat seama că, împreună cu benzile video, îi fusese furat şi paşaportul. N-a apucat să-şi vadă copila de Crăciun, dar nici că şi-a pierdut credinţa în Visul American. „Am să mă întorc la New Orleans", scrise într-un e-mail, „acest oraş straniu, sexy şi periculos!"

Spuneţi, cum să nu iubeşti un astfel de tip? Oricui altcuiva, pîrlit în halul acesta, dacă îi arăţi un vis o să vrea să ştie care-i preţul. Dar nu şi noi, est-europenii. Noi mergem înainte dansînd.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Marţea, Petru Groza şi bretonul

Marţea! Zi teribilă! Ce legende şi ce angoase, mascate sau afişate cu ostentaţie! Ce mai decor pentru cele trei ceasuri rele care te bîntuie o zi întreagă pentru a te lovi cînd ţi-e lumea mai dragă! Ei bine, multă vreme nu am crezut. *Ce marţi? Ce ceasuri rele?* – mă aud spunînd, pe cînd încă eram raţionalist cu fermitate, pe cînd bagatelizam cu uşurătate, fără să mă scumpesc la ironii şi făcînd din scepticismul acru o virtute.

Iată cum s-a întîmplat.

În momentul în care, în sala unei biblioteci, un domn cu alură aristocratică m-a interogat pe şoptite *„Şi cum vă explicaţi, domnule, că 6 martie 1945 a căzut într-o zi de marţi?"*, am ricanat. Totuşi, m-am dus acasă şi am verificat: aşa era! Ziua în care Petru Groza, moşierul cu mutră *de boxer care te pocneşte în plex* (n-am spus-o eu, ci ambasadorul englez la Moscova, Clark Kerr, într-o telegramă de prin ianuarie '46) a luat puterea cu voie de la Stalin, ziua de start a comunizării României, a fost o zi de marţi!

Aproape că uitasem aceasta atunci cînd, pe holul unei instituţii simandicoase, un domn înalt, cu o batistă în mîna lui cu degete uscăţive, mă trage deoparte şi-mi zice: *„Eu, care prin '40 şi ceva, ca tînăr locotenent, pe unde prindeam vreun comunist puneam soldaţii să-l bată bine, tocmai eu, ironie, am fost pus, prin octombrie '45, să fac de gardă la primul congres al comuniştilor; ceasurile rele, că era o zi de marţi"*. Iarăşi am zîmbit îngăduitor, dar repede am verificat şi – surpriză –, într-adevăr, ziua de 16 octombrie '45, cea în care în sala de festivităţi a liceului bucureştean „Mihai Viteazul" începea Conferinţa naţională a PCR, prima după 21 de ani de oarbă ilegalitate, a fost o zi de marţi!

Uitasem şi asta cu totul atunci cînd, în vizită la o stimabilă familie, o doamnă în vîrstă, foarte simpatică şi foarte monarhistă, făcîndu-mi cu ochiul, spune cu suspine: *„Ehei, nu întîmplător republica noastră amărîtă s-a născut într-o marţi!"*; *„Ei, aşi!"*, zic şi eu. *„Parol, să mor, dom' profesor* – zice doamna –, *ia de verifică!"*. Ajung acasă, verific şi – fatalitate! – văd bine că 30 decembrie '47, într-adevăr, a picat într-o marţi! Mai-mai că uitasem şi de asta cînd o profesoară de modă veche, sobră şi cu gheaţă în priviri cît să scufunde trei *Titanice*, îmi spune, în treacăt: *„Ne omorîră comuniştii cu legea învăţămîntului din '48, 'r-ar ai dracu' ei cu ea cu tot, se vede c-au dat-o într-o marţi!"*. Tac mîlc, mă duc să verific şi – stupoare!; da, legea învăţămîntului din 1948, cea care a adus în şcoala românească manualele unice şi limba rusă obligatorie, este datată *marţi, 3 august*, ziua publicării în „Monitorul Oficial".

Şi au mai fost. Un bătrîn avocat mirosind a lavandă mi-a spus că prima Constituţie comunistă a ţării, cea din 13 aprilie 1948, era demnă de *marţea* promulgării sale; am verificat pe loc şi – înmărmurire! –, era corect. Un fost poliţist mi-a spus că el a presimţit totul, prima zi la putere a lui N. Ceauşescu, după moartea lui Dej, fiind o zi de marţi; caut şi – perplexitate –, într-adevăr, *marţi*, 23 martie 1965 „Scînteia" anunţa că plenara C.C.-ului tocmai îl alesese, cu o zi înainte, în *unanimitate* pe N.C. Cînd altcineva mi-a oftat că totul ni se trage din faptul că prima zi a României fără Ceauşescu a fost o zi de marţi, mi-a fost şi frică să mai verific; aşa era, prima zi a României des-ceauşizate este marţi, 26 decembrie '89. Şi altele, şi altele...

Şi totuşi, scepticismul meu raţionalist mai atîrna încă de un fir de păr. Rezistam încă; pînă săptămîna trecută, cînd, în seara de 9 ianuarie, d-ra Corina Creţu, interfaţa mediatică cu breton a preşedinţiei, *a avut o idee*, scoasă din subconştient pentru conferinţa de presă de a doua zi.

Nu contează ce idee. Dar ce zi credeţi că era 9 ianuarie?...

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

O ficţiune anapoda

Într-una din zile, să fi fost trecut de ora patru din după-amiază, vreme incertă de început de ianuarie, debut de mileniu, burniţă fină cade peste hăurile de prin lacurile de acumulare, mai nimicul cotidian mă cuprinsese cînd ochii mi-au căzut pe o balerină care se gudura şăgalnic pe lîngă o roză suavă, privea melancolic balerina, în spatele ei cîntau din ghitare doi menestreli flancaţi dreapta-stînga de nişte draperii transparente. Aţi priceput, sper, că ochii mi-au căzut pe o emisiune liric întocmită la unul din canalele publice de televiziune. Menestrelii cîntau duios muzică populară îmbrăcaţi ca nişte barmani din aceştia de la Clubul de jaz *Podul* din Timişoara, unde e la ea acasă mai degrabă decadenţa obosită a vestului decît năvala bine ritmată a dansurilor folclorice naţionale. Degrabă mi-am revenit din indistinctul existenţial în care căzusem precum tatăl acela de prin povestirile lui Bruno Schulz care, la ore asemănătoare şi în aceleaşi griuri existenţiale, se metamorfoza în te miri ce fleacuri de prin odaie. Şi cum spun, pe dată mi-am revenit, pe dată cu atenţie am privit cum se uita galeş la mine balerina din dosul buchetelor de roze, pe urmă o domniţă ca de la Casa de cultură a studenţilor Grigorie Preoteasa de la Festivalul Artei şi Creaţiei Studenţeşti, integrată în Festivalul Artei şi Creaţiei Mişcărilor Artistice de Amatori intitulat „Cîntarea României", cînta songuri populare pe ritmurile urbane ale unor ghitări mînuite de ghitarişti, doi la număr. Ar mai fi de arătat cum anume ceva ca o melancolie plutea în ochii actanţilor şi eu, pe dată privindu-i, m-a năpădit nostalgia şi mi s-a arătat, ca într-o reverie din departe, felul în care se agitau responsabil pe la Festivalul Artei şi Creaţiei Studenţeşti responsabili politici de la cece al uasecere, cum vorbeau tinereşte despre conducătorul ţării noastre, puţin altfel vorbeau decît, spre exemplu, tovarăşa sau tovarăşul X sau Z, alte sintagme foloseau, diferite de cele pe care le enunţa cu acute moi crainicul Popescu-nu-mai-ştiu-cum care, ca la liturghie, le zicea pe cele ce trebuiau zise. Prin urmare ai noştri responsabili uasecere cu anume inflexiuni tinereşti ziceau ce ziceau, cu anume înţelegere pentru ceea ce înseamnă să fii tînăr-dar-totuşi-responsabil. Stăteam în calitate de student aspirant la glorie literară de prin cutare redacţie culturală a cutărei reviste studenţeşti şi ascultam cum devine chestiunea, cum trebuie să fim şi să dregem. Trebuia să ţinem cont, să înţelegem, să analizăm, să percepem anume comandamente, responsabilitatea este a fiecăruia în parte şi a tuturor, ea este asemenea raiului din eneadele plotiniene, ea este aici şi acolo în acelaşi timp, este sus, este şi jos, iar cea mai mică dintre ele este chiar cea mai mare: prin urmare nimeni nu spune să nu, dar totuşi, e momentul să ţinem seama de situaţie, de problematică, de interesele mai mari. Eu fără nici o atenţie, desigur că ascultam, ceilalţi desigur că fără nici o atenţie şi ei ascultau cum anume ne dăscălea tinereşte cutare viitor şef al PS care s-a rupt de la PSM, pe urmă s-a fuzionat cu PSDR în aşa fel încît tinereţea şi-a dat armonios mîna cu istoria şi pe urmă aşa împreună au pătruns în Parlamentul ţării noastre în trenul PDSR.

Ia te uită, îmi zic, pe unde m-a purtat imaginarul, cum s-a apucat el să hoinărească prin te miri care tărîmuri de demult pornind de la aceste nevinovate melodii populare cîntate urban: „măi, măi", zic, şi pe dată cad pe gînduri şi mă încearcă reflecţiile despre cum non-ficţionalul se face ficţiune şi cum cuprinde aceasta ţara toată. Am o viziune ficţională: este sfîrşit de ianuarie, şi pe ecrane şi pe la radio năvală de artişti cu ochii ţintă fixaţi la steaua singurătăţii, unii stau în spatele unor draperii în aşa fel încît prezenţa lor acolo să ne amintească nouă de grafica suavă a Ligiei Macovei: pe urmă, un domn tenor, o doamnă soprană, nişte domni la o minicorală sobră cîntă, pe urmă nostalgia cuprinde Academia de Poliţie, îmi pare că văd aievea trupele de jandarmi, cele de pompieri, în rînduri ordonate, cu cizmele proaspăt văcsuite, cu chipiul proaspăt periat, cu pantaloni proaspăt călcaţi, toţi, cum zic, stînd ei acolo, în rîndurile acelea frumos aranjate, şi privind la steaua singurătăţii cu ochi păgîni şi plini de suferinţi.

▲

Texte şi opinii de: *Augustin BUZURA (scriitor, preşedintele Fundaţiei Culturale Române) ● Petru IONESCU (jurnalist) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie, Universitatea din Cluj) ● Vasile MORAR (profesor de filozofie, Universitatea Bucureşti) ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Liviu ORNEA (matematician) ● Adina POPESCU ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Cristian TEODORESCU (scriitor)*

Argument

Tulbureala post-revoluţionară a dat ocazia „afirmării" unei imposturi „curate". Dacă pînă în 1989 puteam vorbi de o impostură controlată şi dirijată de omniprezentul partid cu serviciile sale de cadre, după revoluţie chiar şi manifestarea acestei laturi a caracterului uman a devenit liberă. Fenomenul s-a lăţit, s-a lungit aproape instantaneu în susul şi-n josul societăţii. Mass-media a devenit cea mai bună rampă de lansare pentru cei „talentaţi". Ne mai aducem încă bine aminte de figurile pitoreşti din CPUN. Parcă-l auzim şi astăzi pe domnul Iosipescu Zambra, întrebat ce meserie are, răspunzînd sigur pe el: „politician". Şi asta vorbind doar de partea soft, fără importanţă, a politicii. Între timp apele s-au mai ales, ceea ce nu înseamnă că impostorii au fost puşi la locul lor. Doar că au dispărut cei care n-au fost în stare să ţină pasul, impostorii amatori, dacă-i putem numi astfel. Perseverenţii s-au profesionalizat (au devenit mai periculoşi). Au învăţat să-şi construiască şi să-şi schimbe permanent imaginea în funcţie de cerere, totdeauna cu un pas înainte ca opinia publică să-şi dea seama că ceva nu e în regulă cu ei. E de observat şi că nu doar vîrful societăţii a fost atins de fenomenul în discuţie. Pe alte trepte, mai puţin înalte, impostorii şi, mai ales, actele de impostură, venite chiar din partea unor indivizi onorabili, au căpătat o relativă legitimitate, prin înmulţire şi prin tolerare. Cei care-şi cunosc lungul nasului sînt percepuţi drept inşi aproape ciudaţi. Sau chiar suspecţi.

Schimbările masive de locuri de muncă, de meserii şi de cariere provocate de căderea regimului comunist au favorizat atît găsirea vocaţiilor adevărate, pentru unii, cît şi descoperirea, pentru alţii, a unor căi mai simple de avansare socială sau de îmbogăţire. Cîţi n-au învăţat, în ultimii ani, că există o tehnică de a întocmi un Curriculum Vitae; că baza unui asemenea act e exagerarea care nu poate fi dovedită; că extrem de importantă e lumina în care-ţi prezinţi cariera. Există zeci de manuale care te învaţă cum să te comporţi şi ce să spui la un interviu pentru angajare, după cum există şi zeci de cărţi care te învaţă cum să vinzi o marfă, fără ca în discuţie să conteze prea mult dacă acea marfă e bună sau rea. Chiar şi băieţii de cartier au înţeles mai recent că ambalajul e totul. Dacă nu eşti bun de nimic, măcar să nu recunoşti asta. „Să te dai rotund", să fii cocoş şi cît mai în ton cu ceea ce doresc ceilalţi să creadă că eşti. Cine-ţi va mai striga astăzi în faţă că eşti un impostor? Cîţi ar putea arunca piatra asta? Şi chiar dacă cineva ar face-o, ce importanţă ar mai avea? Totdeauna se vor găsi destui admiratori sau colegi de „breaslă" care să te apere. ***(A. M.)***

Vasile MORAR

Triumful imoralităţii

Sîntem obişnuiţi să credem că putem defini orice fenomen, fie el natural, fie el venit dinspre ceilalţi, fie el provenind din, ceea ce numim, atît de impersonal acoperitor, „interiorul" conştiinţei. Avem încredere în capacitatea analitică a intelectului care va disocia, mereu şi mereu, „faţa" de „revers", „negrul" de „alb" şi „albul" de „negru", ceea ce e „negativ" de ceea ce e „pozitiv". Şi oricum, acest şir al polarităţilor poate continua la infinit. Simţim însă, intuitiv şi sapienţial, că în definirea faptelor morale, şi în definirea făptuitorilor, chiar dacă sfîrşim, pînă la urmă, tot în *forma* judecăţii – afirmînd ceva despre ceva sau cineva sau negînd ceva despre cineva sau ceva – mai rămîne, totuşi, şi *altceva*, de presantă importanţă: ce este acea substanţă morală, ce este acea calitate sau valoare numită curaj, stimă, respect de sine, sinceritate sau bună-credinţă? Sîntem tot timpul obligaţi să „vedem" sensul cuvîntului, ne cerem nouă înşine să descriem semnificaţia acelei fapte numite prin acel anume cuvînt, după cum, sîntem spontan tentaţi să aşteptăm confirmări „că am judecat bine" şi că nu ne-am înşelat. Acestea fiind spuse, dacă tot am folosit termenul *înşelare,* cum îl putem defini pe *impostor*, de pildă. Sînt, desigur, cîteva căi, şi cea mai la îndemînă este să-l *descriem* pe impostor, pe posesorul acestei calităţi. Dar care sînt reperele şi care sînt criteriile pentru a fi siguri că l-am „decupat", prin mintea care „vede binele" tocmai pe cel numit astfel? În primul rînd, impostura nu se percepe dintr-o dată, într-o clipă, decît în cazuri de excepţională transparenţă a comunicării dintre oameni. În al doilea rînd, impostura nu poate fi descrisă simplu precum fenomenele naturale, ceea ce nu înseamnă însă deloc că ea n-ar avea o bază naturală, din contră. La ce ne referim în mod special? La faptul incontestabil că există determinanţi biologici, naturali ai oricărui comportament de simulare şi disimulare, de înşelare. Or, impostura este o formă a simulării, iar viclenia animală, ca şi cea omenească primară, se prezintă, ea însăşi, drept o rădăcină biologică a minciunii, a ipocriziei, a duplicităţii. Ea este legată, oricum, de funcţia fabulatorie a conştiinţei, de nevoia de a te imagina într-o postură favorabilă, una „demnă", „respectabilă", tocmai pentru că eşti sau te consideri defavorizat, eşti sau te crezi umilit şi prea puţin demn de stimă. Impostura este „fiica" fenomenelor de aspiraţie cu tot ceea ce acestea implică: exercitare de putere sau sugestia că „puterea creşte" dacă eşti altceva decît ceea ce, din nenorocire, totuşi eşti. Ea este un fel de alibi; nu rareori oameni care au diferite predispoziţii moralmente inacceptabile caută pentru ele o acoperire *sui generis;* această acoperire se aseamănă, pe undeva, cu ceea ce se cheamă alibi, iar fundamentul psihic al acestui fenomen de compensaţie şi substituţie este sentimentul culpabilităţii morale.

Strict din perspectivă socială, un cinic deplin ar putea exclama, cînd e vorba de rolul imposturii în realizarea progresului în istorie: dacă mulţi oameni nu şi-ar fi imaginat că sînt ceea ce, în fapt, chiar nu sînt, atunci nimic deosebit nu s-ar fi produs în lume. Şi totuşi, impostura nu conţine numai planul eficacităţii sociale, al utilităţii pur egoiste a unor acte şi a unor statute. Dacă ar fi aşa, atunci sociologia ar fi totul, în sensul că ea, nu numai că ar explica totul, dar ar şi legitima orice. Atunci etica n-ar mai avea nici un rost, pentru că n-ar mai fi nici morală şi nici distincţie între cel cu purtare potrivită şi cel ce a uzurpat cuviinţa, statutul cuvenit, decenţa.

Impostura este, în acest sens primar, triumful imoralităţii asupra moralităţii, este succesul falsităţii asupra autenticităţii, este predominanţa aparenţelor mincinoase asupra substanţei etice. Or, moralitatea în puritatea conţinutului şi a formei sale presupune caracter consistent, verticalitate şi unitate între principii şi fapte. Impostorul face şi el apel la principii şi imperative, dar numai în aparţia şi aparenţa acestora, nu în universalitatea conţinutului presupus şi propus de ele; el este maestru al tehnicilor de disimulare şi, în consecinţă, este creativ şi inventiv în a se purta „ca şi cînd" ar fi omul potrivit la locul potrivit, şeful „ideal", prietenul „desăvîrşit", amicul „perfect", colegul „bun şi generos". În acelaşi timp, conduita sa şi pretenţiile sale induc ideea că lui şi numai lui i se cuvine orice, că el e nimerit şi pentru acest post şi pentru anume această funcţie. În fond, presupoziţia, cu grijă camuflată, ascunsă este aceea că simpla lui dorinţă este un temei suficient pentru ceea ce el vrea să fie.

O elementară descriere fenomenologică a acestui tip caracterial ne va dezvălui faptul că impostorului îi este complet străină capacitatea de a se pune în „situaţiile celorlalţi" în sensul presupus de „regula de aur". Dacă însă este incapabil să se pună în situaţia celorlalţi, el nu are deloc inhibiţii să se plaseze *în locul* celorlalţi; el vînează funcţii şi demnităţi şi urmăreşte, cu vicleană încăpăţînare, oportunităţi. De asemenea, lui nu-i este milă de ceilalţi, pentru că dacă ar avea acest sentiment (după Rousseau, virtutea-mamă, din care derivă toate celelalte), atunci ar trebui să-i fie milă de propria-i stare, de locul obţinut fraudulos, de josnicia dezgustătoare pe care o poartă cu sine, ca şi de goliciunea penibilă a sufletului său. Un suport al impostorii este dat, probabil, de „dorinţa cumplită de a dăinui", cu orice preţ, împotriva oricui şi, dacă nu se poate altfel, împotriva tuturor. Nu sînt, oare, pentru impostor toţi ceilalţi, „infernul", „răul", „prostia", „neputinţa", „mizeria"? Tocmai pentru că impostorii sînt stăpîniţi de această mistuitoare şi obsesivă dorinţă de a dăinui, „viaţa lor – vorba lui Epicur care se referea la «nesăbuiţi» – este ingrată şi neliniştită pentru că ei îşi îndreaptă privirea numai spre *viitor*", uitînd trecutul şi detestînd prezentul: primul, pentru că este ignobil sau tern, al doilea, pentru că le arată o faţă lipsită de valoare „strălucitoare". E vorba, în acest caz, de *orgoliul* impostorului care-l face pe acesta să considere că „nu datorează nimic nimănui". La Rochefoucauld observa că orgoliul şi vanitatea impostorului derivă din faptul că „amorul lui propriu nu vrea să plătească". Oricum, impostura în plan psihologic are ca nucleu al ei ceva din definiţia lacaniană a istericei şi isteriei: „ea-şi cere un stăpîn pe care, apoi, să-l stăpînească, adică, în acest caz: cerinţa de a se identifica cu o valoare se face nu pentru a iradia plăcere, generozitate, iubire, blîndeţe sau pentru a produce pur şi simplu ceva util pentru ceilalţi (Tolstoi spunea că *utilitatea* este cea mai mare valoare), ci pentru a stăpîni, capricios şi tiranic totodată, un „imperiu" de presupuse sau reale slăbiciuni sau defecte, evident, ale celorlalţi. Impostura este, de aceea, într-o perversă relaţie de solidaritate cu tot ceea ce este mai slab, mai josnic şi mai abject în om. Impostorului i se „cuvine" orice, deoarece pentru el nu există nici cuviinţă, nici ruşine, jenă, sfiiciune. Dacă acestea din urmă – semn de modestie şi umilinţă, ca virtuţi – ar fi cumva în sufletul lui sau ar putea fi cumva redobîndite, atunci impostorul s-ar autodesfiinţa, s-ar suprima pe sine ca personaj imoral.

În fine, nu trebuie să uităm că impostura se află într-o teribilă creştere exponenţială atunci cînd „aproape orice este posibil", şi, mai ales, atunci cînd lipseşte sancţiunea promptă a legii. Ea este, de asemenea, o prezenţă supărătoare şi nocivă, cu deosebire în situaţiile în care nu se face simţită în chip spontan „desfiinţarea ucigătoare" din *privirea* celorlalţi: că nu eşti la *locul* tău, că nu eşti *conform* unor merite probate şi unor calităţi constant dovedite. Pînă la limpezirea privirilor şi statornicirea codurilor, în vremuri de tranziţie, impostorii zburdă spre disperarea generală. *Şi* ei se plîng însă, dintr-un motiv lesne de înţeles: sînt obligaţi să suporte conflictul ivit din întîlnirea cu cei aidoma lor. ▲

Irina NICOLAU

Rotsopmi

Mare noroc cu *Dicţionarul etimologic* al lui Albert Dauzat! Vreau să ştiu de unde vin cuvintele *imposteur* şi *imposture* în franceză? Deschid la pagina 401 şi aflu că din latină, unde *impostor/tura* erau derivate din *imponere*, care avea sensurile de „a plasa în" şi de „a înşela". Cînd zici impostor în română, te gîndeşti la unul care te înşeală plasîndu-se pe un loc superior celui care este al lui. Într-un anume fel impostura este opusă smereniei care te face să-ţi cauţi locul privind în jos. Încerc să-mi închipui cum ar fi un pigmeu impostor... Mai că aş zice că nu se poate. În lumea pigmeilor nu există locuri unde să te caţeri, toţi sînt la fel de „mărunţi". Societăţile care creează poziţii privilegiate sînt un mediu propice pentru impostură, aici se poate dezvolta din plin.

O istorie a marilor impostori din Antichitate şi pînă astăzi nu ştiu să existe. M-ar fi interesat să aflu cîte din marile imposturi au sfîrşit prin a fi demascate şi cît timp a trebuit să treacă pînă a fost posibil acest gest?! Cineva îmi atrăgea însă atenţia asupra imposturii mărunte care trece neobservată şi numai rareori devine subiectul unei dezvăluiri. Gîndeşte-te, mi-a zis, la multele mii de cadre didactice ignorante şi depravate, la funcţionarii din administraţie, la tot felul de inşi corupţi care lucrează în mediul medical... Îţi dai seama cîte vieţi sînt în stare să distrugă? Poate cineva să cuprindă cu mintea răul pe care-l fac?

Mă gîndesc ce s-ar întîmpla dacă ar veni un vînt care să-i adune pe impostori. Ar rezulta, probabil, o lume mai dreaptă dar mai nefericită, pentru că nefericiţi nu vor fi numai impostorii obligaţi să coboare ci şi o parte dintre cei obligaţi să urce în locul lor.

Oricum, nu cred că există soluţii pentru a elimina impostura. Se poate miza numai pe prevenţie. Atît! ▲

Cristian TEODORESCU

Cine e cineva?

© S. Ivanoschi

Nenumăraţi Ceauşeşti şi Petreşti dădeau de înţeles sau spuneau pe şleau, pînă în '89, că sînt rude cu... Un Petrescu special am cunoscut şi eu, în judeţul Dîmboviţa. Om foarte la locul lui, politicos şi cu umor. Am discutat cu el pe îndelete despre avantajele şi dezavantajele acestui nume – asta se întîmpla în '87. La un moment dat, remarcînd cu plăcere libertatea convorbirii noastre, acest Petrescu m-a prevenit că e rudă cu *ea*. Omul mi-a spus asta stingherit şi cam ştiind la ce să se aştepte, dar, fapt remarcabil, nu dorea să aibă o relaţie falsă cu mine. Nu se număra printre Petreştii agreaţi, totuşi la serviciu şi în mediul în care se învîrtea era tratat cu o precauţie şi o deferenţă pe care nu le putea împiedica şi care îi acreau viaţa. Nu l-am mai revăzut, dar dacă se numără printre cititorii *Dilemei* m-ar bucura să ştie că doresc să conversăm normal, dacă acest lucru mai e posibil, din punctul său de vedere.

Mă întorc la subiectul acestui articol: impostura omului mărunt. După Revoluţie, o mulţime de oameni mărunţi au ajuns prin impostură VIP-uri ale interminabilei noastre tranziţii. Unii dintre ei au schimbat condiţia de personalităţi în felul lor cu aceea de puşcăriaşi. Alţii au apucat să treacă prin puşcării şi să redevină VIP-uri. De unde se trage, totuşi, această molimă socială a impusturii din România ultimilor ani? Modelul exista dinainte de '89, începînd de la omniscienţa perechii prezidenţiale – cea mai gravă formă de impostură la vîrf pe care a cunoscut-o ţara noastră în ultimele 200 de ani. Prin comparaţie, activistul de partid atotştiutor, impostor şi el cel mai adesea, putea trece drept un înţelept.

Aşa că nu democraţia e de vină de molima imposturii, cum cred cei care visează la revenirea la un regim de mînă forte în România, ci regretatul de unii regim de mînă mai mult decît forte.

Impostorul mărunt din aceşti ani poate părea simpatic sau caraghios, depinde cum îl priveşti: dacă îţi promite că te ajută la necaz, e simpatic, fie şi pentru că îţi bandajează speranţele pentru un timp, chiar dacă ajutorul lui e zero. Dacă îi asculţi dialogurile cu cei cărora le promite că-i „serveşte", ţi se pare un caraghios care îşi dă importanţă. Îl poţi recunoaşte după aerul său aferat, după geanta „diplomat" pe care o poartă cu sine, chiar şi atunci cînd se întoarce de la cumpărături cu două sacoşe de plastic în mîini. Geanta diplomat e o prezenţă imanentă, ca aura pe care o degajă anumiţi călugări, indiferent cît de umile ar fi îndeletnicirile lor de moment. El nu se întoarce de la cumpărături, ci de la o întîlnire, în piaţă, cu un ministru, cu un politician influent ori cel puţin cu *cineva* de la primărie. Cel mai adesea el a fost cineva *înainte*, un cineva mărunt, evident, dar care s-a lăudat cu relaţiile sale, cu ajutorul cărora *te putea servi* şi pînă în '89, cam tot atît ca şi azi.

Micul impostor devine periculos cînd încetează să mai fie impostor. Adică din momentul cînd mica lui relaţie se transformă într-o pîrghie, fiindcă omul pe care îl cunoaşte ajunge să aibă un rol important. Atunci, el nu te mai serveşte, ci îţi promite că „te scoate"! Iar dacă face asta o dată şi se află că a făcut-o, înaintea lui se deschid perspective mari. Din astfel de *abureli* au apărut cariere politice, unele nevisat de înalte. Foşti securişti mărunţi pe vremea lui Ceauşescu „au scos" un partid întreg, jucînd atent cartea imposturii, cu începere din '90.

Impostorul, oricît de mic, nu şi-ar putea face însă jocul dacă n-ar exista cerere pentru rolul său. Or, să recunoaştem, cererea e imensă. Sau, dacă vreţi, descurajant de mare. De la cei care vor să străpungă mai uşor barajul birocraţiei, la persoane care au probleme mai mici sau mai mari cu legea. Sau cei pentru care tranziţia a transformat România într-o lume pe care n-o înţeleg, n-o acceptă ori în care nu-şi găsesc locul. Nu demult, un cetăţean dezorientat de ceea ce se întîmplă azi în România spunea, la un post de televiziune, că pe vremuri, cînd avea o problemă, se ducea la Partid. Azi, se întreba, unde să se mai ducă?

Întrebarea de acest fel ascunde o mentalitate – o viaţă întreagă mi s-a spus că alţii gîndesc pentru mine, acum, cînd nu-mi mai găsesc locul, nu mai există nimeni care să facă acest lucru. Aceşti oameni, care regretă dispariţia comunismului, iar unii dintre ei îl cred pe Ceauşescu un mare preşedinte al României, nu mi se par blamabili. Ei se simt înşelaţi de lumea în care trăiesc, fiindcă libertatea pe care o concep e şi azi obiect de troc cu cei care le-o dau. Adică ce-mi dai în schimbul libertăţii pe care mi-ai dat-o şi cu care n-am ce face?

Micul impostor îi face promisiuni omului care nu mai are altceva de vîndut decît libertate – găsim pe cineva, acesta e mesajul lui. Marele impostor în schimb declară că *el* e acel cineva. Dar dacă facem bilanţul schimbării de grad a imposturii, în ultimii 11 ani, vrînd, nevrînd ar trebui să admitem că micul şi aparent inofensivul impostor de azi sau de ieri e mult mai primejdios decît pare. ▲

Viorel MOŢOC

Impostura-vura

Amicul meu, Andrei Manolescu, absolvent de Geologie şi responsabil de număr, mi-a propus să scriu un articol pentru *Dilema*, săptămînal de tranziţie cu binemeritată influenţă şi certă reputaţie în lumea elitelor intelectuale din România. Cînd m-a sunat Andrei, după Revelion, mă dregeam cu o bere şi degustam peisajul, la Buşteni. Evident că, din principiu, n-am refuzat propunerea. Trebuie să vă spun că eu sînt jurnalist la un săptămînal de satiră politică, unde, printre multe altele, ţin o rubrică de sport. Deşi – asta rămîne între noi! – abia dacă-mi mai amintesc de cînd n-am mai fost pe stadion. Întors în capitală, am reconfirmat aşadar colaborarea. Tema mi se păruse, din start, generoasă. Vastă cît o Românie întreagă. Impostura! Ce mîndru sună acest cuvînt! Am abandonat, însă, reziduurile post-literare ale filologului ce eram odată şi mi-am zis că subiectul, pentru a rămîne în pas cu provocările noii ere, trebuie abordat cu seriozitate, responsabilitate şi încredere. Doar n-o să ne spuie Gorki sau Gogol, Caragiale sau Călinescu (George, nu Florin!) ce-i aia „impostură". Pînă şi *Dicţionarul explicativ al limbii române*, mama şi tatăl nostru, rămîne vag în definirea termenului. Asta însemna că, de bună seamă, pentru a merge direct la *target*, trebuia să-mi modific doar abordarea şi discursul. Rămînea o singură, mică, dificultate: să aleg. În ce calitate să mă pronunţ? Ca analist politic sau ca reprezentant al societăţii civile, ca economist sau ca jurist, ca teolog sau ca agronom, ca specialist în reformă sau ca expert în tranziţie? Toate scrupulele mele – vor zice, poate, unii – nu erau decît manifestarea unei grave crize de identitate şi de statut. Sînt gata să confirm acest fapt, atît ca psiholog, cît şi ca sociolog. Aşa că am dat drumul la televizor şi, în timp ce citeam ziarele, ascultînd radioul şi gîndindu-mă să-mi iau în sfîrşit computer, chiar că am prins curaj. Am văzut proeminenţi *actori* mediatici şi am auzit puternice voci publice care nu stau, zău, s-o întoarcă pe toate părţile. Spun clar, nene, care-i treaba! De la boala vacii nebune la NATO, de la acordul cu FMI la criza apei, de la războiul tarabelor şi pînă la ăla din Kosovo, trecînd prin resurecţia extremismului şi problematica dosarului de aderare, pe bune, nimic din ceea ce este românesc, european şi universal nu le este străin. Nu mă refer aici la mega-starurile cu sau fără bretele, nici măcar la baronii presei scrise. Asta-i, vai, altă discuţie.

Munca vocală depusă de harnicii angajaţi şi patroni ai deloc anonimelor societăţi mass-media, stimaţi telespectatori, nu poate fi egalată ca volum decît de performanţa omniscientă a vedetelor societăţii civile pe acţiuni. Universitari deveniţi politicieni, filosofi convertiţi la hermeneutică economică, cam astea sînt autorităţile care tutelează spaţiul public dîmboviţean, cocoţate pe solidul postament al statutului de analist global şi specialist universal. Încît a devenit greu să găseşti, azi, la noi, un om capabil să rabde ruşinea de a fi competent şi avizat *doar* într-un domeniu. Vocaţia renascentistă înscrisă în fibra noastră daco-romană ne împinse astfel să ne abandonăm meseriilor de bază, doar pentru a îndeplini profeţia ce ne tot urmăreşte de la Geneză: „Dacă nu noi, atunci cine?". Într-o ţară unde – vorba unui tînăr corespondent la *Academia Caţavencu* – cei mai respectaţi lideri de opinie sînt un fizician şi un inginer de calculatoare, ei da, merită să te sacrifici ca intelectual şovăielnic pentru a te mîntui ca *guru* mediatic. Pentru românii într-adevăr inteligenţi a fi competent într-o problemă înseamnă a împărtăşi plenar dictonul olimpic: „Important e să participi, nu să te pricepi". Aş putea, bineînţeles, să-mi nuanţez copios aserţiunea. Da' parcă de nuanţe avem noi, acum, nevoie? Acum se poartă analiştii hotărîţi, cei pregătiţi să afirme adevărul exprimat şi de dl Kevin Costner, în filmul *Bodyguard*: „Eşti ceea ce alegi să fii". Vă zic eu, fără nici un fel de dubiu, că mă pricep la toate: exact asta-i treaba în România, ţara tuturor specialiştilor.

Şi acum, dacă tot am predat articolul şi am clarificat problema, ia zi, măi Andrei, dai şi tu o bere? Să-ţi zic eu, ca specialist, care-i chestia cu impostura. ▲

© S. Ivanoschi

Răzvan RĂDULESCU

Interpretul impostor – sau cum să te debarasezi

Valorile pe care le dăm lucrurilor noi cu care interacţionăm sînt guvernate de obişnuinţă, prejudecată, lene, sau lipsă de repere. Cînd te trezeşti cu un muzician ca Petrucciani la Ateneu şi, în plus, afli că a murit cîteva zile mai tîrziu, îţi vine greu să recunoşti că prestaţia artistică la care ai asistat a fost mediocră. Iarăşi, cînd asişti la un concert „No Smoking“, te gîndeşti mai curînd cu simpatie la talentul suplimentar de muzician al lui regizorului Emir Kusturica şi nu pui serios în discuţie calitatea muzicii pe care ai auzit-o. În primul caz, al lui Petrucianni, avem de-a face cu un interpret obosit, în eclipsă de formă, şi asta se poate întîmpla oricui. În al doilea caz, avem de-a face cu o impostură. Într-adevăr, Kusturica, un mare artist al imaginii propriii (cînd a primit a doua oară Palme d'Or, nu s-a dus să-şi ridice premiul pentru că bătea parchetul cu un prieten – şi a avut grijă să informeze pe toată lumea că aşa s-au petrecut lucrurile) îşi consolidează imaginea „cool“ prin cîteva artificii: o chitară ale cărei corzi le ciupeşte rar, un trening de toată jena şi o ţigară înşurubată în colţul gurii.

Cît de puţin aţi fi de acord cu mine în privinţa celor de mai sus, un lucru e sigur: oricine s-a aflat, măcar o dată, în situaţia jenantă de a nu şti ce să spună despre o prestaţie muzicală la care a asistat. Şi nu vorbesc aici despre piesele care se cîntă la Festivalul Muzicii Contemporane, pentru receptarea cărora îţi trebuie răbdare, cunoaştere a teoriei muzicale şi o doză snoabă de masochism, ci despre concerte în care singura necunoscută este interpretarea. Vă propun un experiment mental cam melodramatic: sînteţi spectatori în faţa unei scene pe care s-a stins lumina; pentru ca experimentul să fie inatacabil, să aşezăm pe scenă un văl care să nu-i lase pe cei cu vederea ageră în întuneric să distingă ceva dincolo de el, dar care să lase sunetul să treacă nemodificat; în spatele vălului se află un instrumentist, (un cîntăreţ, o orchestră) – şi cîntă o bucată pe care aţi mai auzit-o. La început, veţi încerca să ghiciţi cine e interpretul. În funcţie de cît de recent aţi auzit piesa în chestiune şi de cît de tare v-a plăcut interpretarea, veţi genera diverse judecăţi comparative. Aici Kiri Te Kanawa ţinea mai lung, Michelangelli făcea pianissimo, Karajan nu lăsa ditai pauza. Cine-i ăsta care cîntă? După ce vă veţi resemna cu gîndul că nu comparaţia este cea mai productivă metodă în cadrul experimentului, veţi fi forţaţi să faceţi apel la cîteva repere deja formate de-a lungul altor sesiuni de ascultare a muzicii – misteriosul interpret cîntă prea lent, sau prea repede, fals, nuanţat, prea nuanţat, isteric, aton, nesigur, tehnic etc., nu neapărat în comparaţie cu vreun model precis, ci aşa, în general.

Altfel spus, vă veţi raporta la un sistem funcţional care include simultan atît formele muzicii, cît şi felul în care ele sînt umplute în mod optim relativ la aşteptările voastre. Este deja un proces de reflecţie ceva mai evoluat decît ghicirea interpretului. Oricum, sînteţi încă în stadiul în care vă place mai mult sistemul personal la care vă raportaţi decît ce vă este dat să auziţi. Însă pe măsură ce muzica din spatele perdelei se desfăşoară, iar contrarietăţile sau coincidenţele se înmulţesc, aveţi şansa să vă puneţi în discuţie sistemul. Anumite porţiuni din interpretare, complet diferite de aşteptările voastre, vă pot emoţiona brusc. Dimpotrivă, vă puteţi trezi în situaţia în care muzica, integral conformă pînă în acest moment cu aşteptările voastre, să vi se pară dintr-o dată iritantă, pisăloagă, goală de orice noimă. Imaginîndu-vă eu ca pe nişte melomani ideali, estimez că aveţi şanse să sfîrşiţi experimentul încîntaţi de un interpret care nu v-a plăcut la început, pentru că nu semăna cu Michelangelli, sau complet dezgustaţi şi nervoşi, pentru că interpretul convenabil iniţial seamănă prea tare cu Michelangelli, de care acum nu mai sînteţi chiar aşa de încîntaţi. Tulburător – de ambe părţi: aţi avut parte de reflecţie, sau de emoţie urmată de reflecţie – ce se poate cere mai mult din partea unui interpret, fie el impostor, respectiv autentic? Şi acum, să încheiem melodrama: lumina se aprinde pe scenă, (silueta interpretului se întrevede, compactă la mijloc şi ceţoasă spre contururi, în spatele voalului), apoi ecranul despărţitor se ridică încet lăsîndu-vă să identificaţi genunchii pantalonilor lui Dan Grigore, bazinul străjuit de brîu lucios al lui Horia Andreescu sau torsul Feliciei Filip. Stupoare.

Din nefericire, asemenea experimente nu sînt la îndemînă şi nici nu sînt foarte convins că există ascultători de muzică dispuşi să li se supună. Poţi descoperi că interpretul tău preferat a fost un impostor şi tu n-ai ştiut, şi poţi să descoperi la fel de bine că tu însuţi ai fost un impostor, de vreme ce îţi dădeai cu părerea fără să te pricepi. Personal, să descopăr despre mine că sînt un ascultător impostor nu e mare lucru. În schimb, să descopăr asta la un interpret mi se pare grav, tocmai pentru că interpretul este o instituţie, iar melomanul nu.

Pentru menajarea onoarei de meloman, există totuşi cîteva reguli care pot ţine locul experimentului de mai sus, şi care, cu bunăvoinţă, pot fi aplicate în identificarea imposturii interpretative. Prima e că gimnastica interpretului nu are nici o relevanţă muzicală. Cine nu l-a văzut pe Karajan dirijînd nu ştie, ascultîndu-i interpretările, că sînt dirijate cu ochii închişi. Cei care au apucat să-l vadă se gîndesc la interpretările lui ca la ceva foarte adînc şi concentrat, aproape religios.

A doua – că pălăriuţele, treningul, sandalele, rochiile de concert tip „faţă de plapumă“, precum şi alte obiecte vestimentare sau accesorii folosite de interpret în scopul atragerii atenţiei sînt şi ele muzical irelevante. Scott Ross avea o căciuliţă pe cap şi era un foarte bun clavecinist. Johnny Răducanu are o pălăriuţă şi este un jazzist mediocru. Glenn Gould folosea la pian un scaun chinezesc de tortură şi nu m-am hotărît încă dacă este sau nu credibil ca interpret.

A treia regulă sună de-a dreptul prezumptios: reputaţiile muzicale exemplare sînt destul de des construite pe baza unor reputaţii exemplare în alte domenii de activitate. Ca şi în cazurile de mai sus, reputaţia unui interpret este irelevantă din punct de vedere muzical. Să asculţi un interpret numai pentru că este laureat al unor concursuri prestigioase sau pentru că este directorul aşezămîntului în care se ţine concertul este cel mult garanţia unei gîndiri confortabile şi potiniere.

A patra, ceva mai tehnică, spune că respectarea muzicii aşa cum apare ea notată în partituri este marca unui interpret care nu înţelege prea bine ce cîntă. Sînt multe lucruri de nuanţat aici, dar am să mă mărginesc la a semnala încăpăţînarea cu care diverşi cîntăreţi se ţin de metronom şi de intonaţia temperată. Este corect ce fac, dar n-are legătură cu muzica. Construcţia „Cel mai bine pregătită mîncare de-ale mele e sarmale“ este imbatabilă gramatical, dar nu are legătură cu limba pe care o vorbim.

În timp ce inventam aceste reguli, am realizat că nu am de ce să căinez imposibilitatea producerii experimentului cu interpretul misterios. Aşa cum l-am descris eu, cu perdele şi întuneric, este puţin probabil să aibă loc, e adevărat. Însă condiţiile producerii lui se pot crea într-o sală reală – de fapt s-au creat, iar eu am fost martor la eveniment.

În noiembrie trecut, s-a ţinut la Ateneu „Festivalul Bach“, la 250 de ani de la moartea compozitorului. Lume curioasă, sala plină şi, spre surprinderea mea, destui tineri, probabil studenţi, care nu auziseră în viaţa lor (cei mai mulţi) de Marten Root, de Frédérick Haas sau de Mira Glodeanu şi care nu ştiau cum sună un flauto traverso din lemn, un clavecin sau o vioară barocă. Bach însă auziseră mai înainte, exact ca în experimentul pe care îl propuneam. Efectul interpretării asupra sălii a fost foarte bun (şi emoţionant în ce mă priveşte, acum cînd evaluez retrospectiv situaţia) – lumea a acceptat cu entuziasm că există un fel de a cînta Bach total diferit de aşteptări şi, probabil, şi-a reevaluat întrucîtva sistemul de referinţă. Altfel spus, interpretarea a declanşat emoţie şi reflecţie, iar aceasta este negreşit marca interpretului autentic.

Cît despre justificările pe care ar trebui să le aduc în privinţa afirmaţiei că Emir Kusturica se află, ca şi muzician, în impostură (judecată aspră, căci, în definitiv, este vorba despre un regizor de film care, iată, are şi alte talente), trebuie să mărturisesc că şi în privinţa calităţilor lui de cineast am dubii.

▲

Liviu ORNEA

Un fals raţionament

Prin '90-'91, un coleg îmi spunea că locul unora dintre profesorii noştri nu era în facultate. Asta deoarece ei ajunseseră aici numai pentru că alţii, mult mai buni, nu (mai) putuseră lucra în învăţămîntul superior datorită dosarului prost şi, cu timpul, se expatriaseră. Nu vorbea de acei, foarte puţini, ştiuţi care intraseră în facultate exclusiv pe linie partinică, ci de oameni respectaţi de marea majoritate a colegilor şi studenţilor, împliniţi în profesia lor.

Corolarul afirmaţiei colegului meu era că cei vizaţi de el ar trebui, dacă sînt oneşti, să se dea la o parte sau să-şi recunoască, măcar, impostura. Era un tip de discurs justiţiar, rostit cu patimă şi care prindea la destui, mai ales tineri. Îmi pot imagina că asemenea discuţii aveau loc, în perioada aceea, şi printre reprezentanţii altor discipline.

Sigur că ne-am amuzat amărui, de multe ori, socotind matematicieni români de valoare din afara ţării, sigur că dacă îi puneai, chiar numai pe unii dintre ei, la un loc obţineai o facultate sau un institut comparabil ca valoare cu cele mai cotate asemenea instituţii din lume. Şi îmi închipui că situaţia nu diferă mult în celelalte domenii ale ştiinţelor exacte. Dar ştiu şi că, după 1990, aproape nici unul dintre cei plecaţi nu şi-a pus serios problema să renunţe la cariera din Occident sau din America pentru a (re)deveni profesor în ţară (drept e că nici condiţiile oferite nu erau cine ştie ce atractive). Nu e o acuză, e doar o constatare.

Între timp, colegul meu şi-a dat un foarte bun doctorat în Occident şi, de curînd, a devenit profesor într-o universitate vestică. E dreptul şi meritul lui, mulţi am încercat şi n-am reuşit. Dar nu ştiu dacă se va găsi, repede, cineva la fel de bun care să-i ia locul aici.

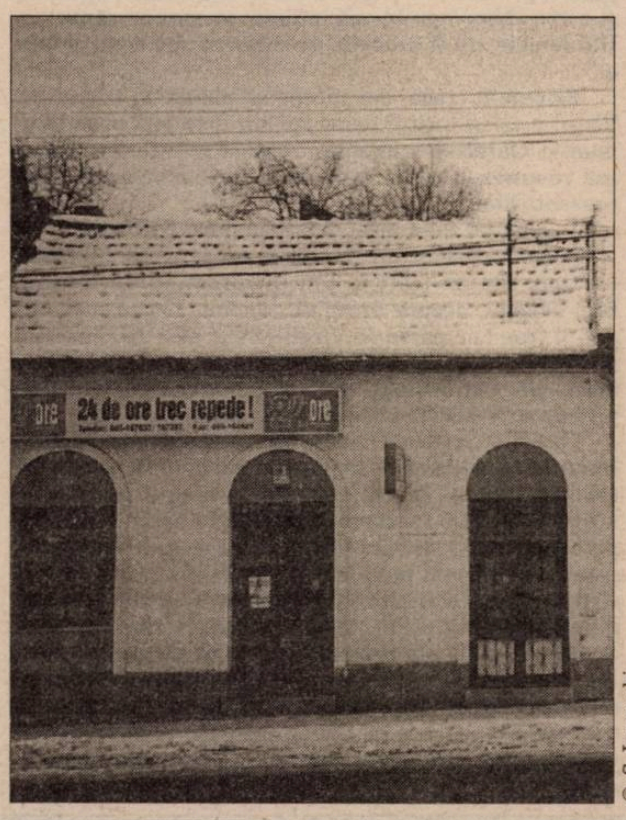

© S. Ivanoschi

Am mai spus-o, cei mai buni absolvenţi ai noştri pleacă să-şi facă doctorate în primitoarea Americă sau aiurea şi puţini au de gînd, la plecare, să se mai întoarcă, şi mai puţini chiar se întorc. Oricum, facultăţile şi unicul nostru institut de matematică (al Academiei) au o putere de absorbţie fatalmente limitată şi nu le-ar putea permite tuturor acestora cariere pe măsura înzestrării lor. Chiar dacă situaţia e radical schimbată faţă de cea dinainte, efectul, pervers, e acelaşi: unii dintre cei mai buni potenţiali universitari români lucrează în străinătate. Aşa că, în continuare, pentru mulţi dintre cercetătorii români din ţară se poate găsi, afară, un conaţional cu rezultate mai tari în acelaşi domeniu de cercetare. Generalizînd un pic, de dragul demonstraţiei, şi ducînd la limită raţionamentul colegului meu, ajungem la concluzia stranie că ştiinţa românească a fost şi va mai fi încă mult timp făcută, în mare parte, de impostori.

Raţionamentul colegului meu era fals, viciat de chiar premisa sa: cei la care se referea el nu luaseră conştient, prin fraudă, locul cuiva. Vina, cîtă există, e atît de difuză, ne incumbă atîtora care am acceptat pasiv răul de lîngă noi şi am profitat implicit de necazul altora, încît mi se pare nedrept să numeşti vinovaţi punctuali. Iar soluţia imaginată de colegul meu era cel puţin inoperantă. Singurul lucru pe care îl putem face, conştienţi de starea de fapt, cinstiţi cu noi şi apreciindu-ne lucid valoarea, este să încercăm să-i formăm cît mai bine pe studenţii cu care lucrăm, în particular pe cei care vor rămîne aici şi vor deveni profesori, pentru a-i feri să devină impostori.

▲

Petru IONESCU

Impostor la oi m-aş face

A trece drept ceea ce nu eşti nu-i nimic nou sub soare, numai că în România momentului chestia asta a devenit un fenomen de masă, un sport naţional. Iar la noi impostura a format o monstruoasă coaliţie cu iresponsabilitatea. Epidemia de impostură a început cu disidenţii care la români– cu foarte puţine excepţii – erau în fapt mici cîrtitori pe ultima sută de metri, cînd restul lagărului socialist o luase deja la sănătoasa spre capitalism în frunte cu fosta URSS. Dar ei se mîndresc şi azi cu scrisorile semnate de cîţiva şi marginalizarea din mediul intelectual al editurilor. Odată cu decembrie '89 au apărut revoluţionarii şi anticomuniştii de ocazie. Nu mă refer la oportuniştii ordinari care şi-au procurat faimoasele certificate cu pile sau contra cost şi nici la cei pe care glonţul i-a lovit din întîmplare, ci chiar la cei care au fost – cum zic ei – în stradă, la Inter, în Piaţa Universităţii sau alte locuri unde forţele ceauşiste s-au înfruntat cu populaţia ieşită în stradă. O bună parte din ei nu a dorit decît înlocuirea lui Ceauşescu cu un conducător luminat şi a comunismului ceauşist cu unul cu faţă umană. Dar oricum, atunci în stradă a avut loc o revoltă populară. Din combinarea acesteia cu schimbările care au urmat pînă la primele alegeri libere s-a născut revoluţia, proces mai complex cu mai multe etape, pînă la instaurarea temeinică a unei noi forme de guvernămînt. Am putea spune chiar că revoluţia s-a încheiat cumva abia după prima alternanţă la putere pe cale democratică, deşi s-ar putea ca ea să mai continue şi azi. E adevărat, e vorba de o impostură mai greu sesizabilă la prima vedere, valabilă doar prin raportare la conceptul de revoluţie.

O parte din categoria foştilor deţinuţi politici s-a dovedit că nu au stat în puşcăriile comuniste pentru convingerile lor, mulţi au ajuns acolo din întîmplare, din cauza funcţiilor sau a originii sociale, ei putînd schimba oricînd locul cu torţionarii comunişti sau de oricare altă factură cum au dovedit-o prin delaţiunile făcute în puşcărie sau după, devenind cu bucurie sau nu, colaboratori ai securităţii. Dar marea masă o constituie impostorii şi iresponsabilii fără vocaţie tragică, aceia care şi-au descoperit – la nivel mediu – talente şi calităţi în lumea post-decembristă, transformînd România în ţara tuturor imposibilităţilor practicabile. Presa, manageriatul, arta, politica, cerşetoria, economia, biserica au fost zone fertile pentru impostorul român. Orice „neica nimeni" care dă din coate şi ştie să fure mai mult sau mai puţin discret, să mintă cu nonşalanţă, să se îmbrace mai acătării, devine om politic sau om de afaceri. Se solicită, se oferă şi se obţin funcţii nu pentru că respectivul ar avea vreo chemare pentru un domeniu sau altul, ci pentru că ies bani şi alte avantaje – unele de-a dreptul „spirituale" – atît pentru solicitant cît şi pentru ofertant. Că de funcţia respectivă şi deci de ocupantul ei depinde soarta altor oameni, asta nu interesează pe nimeni. Omul potrivit la locul potrivit e supremul haz de necaz în România. Dar să spunem că ar fi vorba doar de oamenii fără nici o vocaţie, fără nici un Dumnezeu, care e de înţeles că sînt gata la orice numai ca să le fie bine. Dar culmea, pînă şi cei cu o vocaţie şi personalitate afirmată, cu meserii bine făcute, cedează cît ai zice scaun în faţa oricărei oferte de funcţie sus-pusă şi unde se califică la locul de muncă. Să fie atracţia noului aşa de puternică – altfel umană – încît iresponsabilitatea să treacă drept dorinţă de experiment, de progres interior prin cunoaştere? Şi uite aşa, economia de piaţă şi capitalismul, democraţia însăşi, devin încet, dar sigur nişte impostori în spaţiul carpato-danubiano-pontic şi România însăşi ar putea ajunge o impostoare ca ţară europeană, candidată la UE şi NATO, cînd de fapt destinul nostru o fi altul, în nici un caz legat de democraţie.

▲

Adina POPESCU

Vorba filozofului bulgar

– sau despre măştile băieţilor de cartier –

În troleul 66, în drum spre cartierul Colentina. Merg să-l întîlnesc pe Virgil şi să-i înapoiez casetele cu King Crimson şi cu Tom Waits pe care mi le-a împrumutat vara trecută, la 2 Mai. Mi-l reamintesc pe Virgil lungit pe plajă, în faţa cortului său iglu verde, cugetînd despre femei, în general, şi despre muzica bună, în special, sorbind bere din sticla de un litru de „Gambrinus", fixînd orizontul cu o privire dulce, melancolică, ciupind corzile chitării dezacordate, aberînd despre o libertate iluzorie, apoi ridicîndu-se leneş, devenind brusc cinic şi pragmatic şi rostind cu o voce răspicată zicala sa favorită:

„...vorba filozofului bulgar: «Dacă e, e, dacă nu e, nu e, asta e!»"

În troleul 66 e linişte; mă uit cu încăpăţînare pe geam pentru a nu mă simţi obligată să caut în jurul meu pe cineva în vîrstă care ar dori să stea jos; n-am nici un chef să mă ridic; sînt nostalgică; simt că ceva se pierde, undeva... O bătrînă aflată pe locul din faţa mea îşi face cruce. Afară e noapte. În peisajul monoton nu disting nici o turlă de biserică, doar blocuri şi un Mc Donald's Drive cu firma luminată, literele – şablon roşii şi galbene. Găsesc o asociere stranie între bătrînă şi McDonald's şi descopăr o nouă religie, o dogmă a hamburgerilor şi a cartofilor prăjiţi şi un cult al zîmbetelor exersate de sute de ori în faţa oglinzii.

Cobor la staţia „Rîul Colentina". Blocul lui Virgil e la doi paşi, peste drum. Deja îl văd pe Virgil jos, la scară, cu o gagică. E total schimbat.

S-a ras în cap, poartă o geacă cu „Chicago Bulls" şi o vrăjeşte pe fată. Are gesturi şi poziţii studiate de parcă tot timpul ar poza. Mă opresc la cîţiva metri de ei. Virgil vorbeşte aprins:

„...tu crezi că Drogatu' e mai şmecher decît mine?! Vai de steaua lui! Tu crezi că e pă bune, că se laudă cum face scandal în Regie sau prin alte părţi...? Păi io p'ăsta îl bat cu o mînă, tu înţelegi? Ce c-o mînă, cu un de'şt!... Dacă se mai ia careva de tine, tu vii la mine să-mi spui; ţi-l dau cu capul de bordură, în faţa ta..."

Fata îl priveşte admirativ, apoi miorlăie:

„Da, mă, da' a venit Drogatu' şi cu ală grasu', cum îi zice? Nu mai ştiu. Au venit la frate-miu să-i spună că sînt curvă şi că o să mi-o iau cît de curînd. A zis că sînt o curvă obraznică şi că merit să mi-o iau..."

Virgil devine nervos.

„Ce-a zis, mă? Ce-a zis?"

Puştoaica cu geacă de piele turcească şi cu colanţi siclam tace şi suspină. Virgil loveşte neputincios cu pumnul în zidul blocului.

„Morţii mă-sii de nenorocit!"

Aş vrea să mă întorc în staţia de troleu, însă nu pot să mă abţin să nu-i observ, îmi oferă un show gratuit – un spectacol de teatru în care trăsăturile personajului principal sînt ascunse sub o mască grotescă.

Virgil *(hotărît):*

„Bă, femeie, da' tu ai spate, mă ai pă mine... Dacă intru io la ei în gaşcă, se face gol în juru' meu... Acu' două nopţi erau la bătătoru' ală de la scara 3; făceau figuri, care are banu', care-i mai tare... Eram cu Dick, pittbull-ul meu (de cînd are Virgil pittbull?!) şi cînd

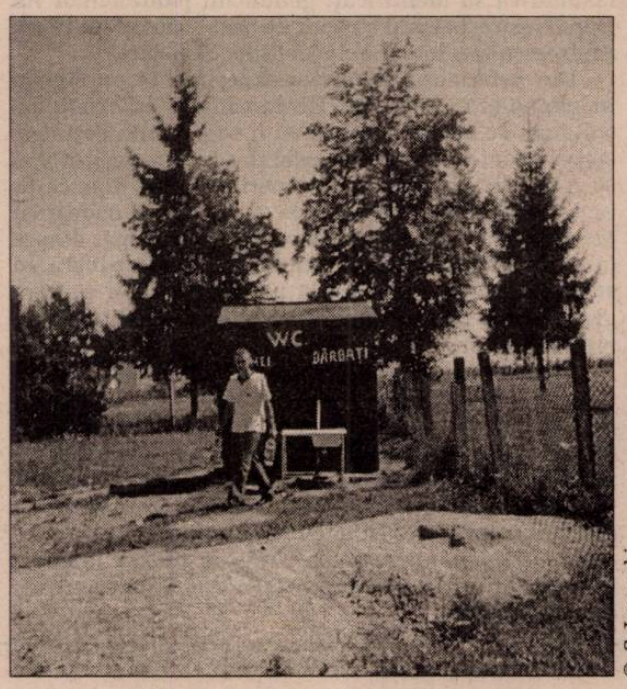

© S. Ivanoschi

l-au văzut s-au pişat pe ei de frică... Ăla nu ştia multe, sărea să-i rupă, da' Drogatu' a zis că-şi bagă ceva în cîinele meu. Atunci m-am băgat şi eu: «Probleme, puiule, probleme ?» şi grasu' ăla al tău s-a uitat la mine şi a zis: «Nici o problemă, puiule, tocmai ne căram...» Hai femeie, nu fi proastă, tu chiar nu mă crezi că aşa e?"

Femeia îl crede, dar începe să plîngă cu sughiţuri. Virgil o ia în braţe; urmează un moment pseudoromantic. Oarecum stînjenită, reuşesc să intervin. Virgil mă recunoaşte, îmi întinde mîna bărbăteşte, face prezentările:

„...o amică de-a mea; tovarăşa mea, Nicoleta..."

Încerc să găsesc un subiect de conversaţie. Flecărim un timp despre traficul din Bucureşti, despre iarna fără zăpadă, despre dresajul de cîini. La un moment dat, îl trag la o parte pe Virgil, vreau să-i dau casetele şi să plec, însă îl întreb de complezenţă cum o mai duce, care mai e viaţa lui (deşi mi se pare deja inutil; un impostor adevărat se minte şi pe sine însuşi).

Totuşi: „...asta e! Omu' se adaptează. Nu puteam să rămîn o viaţă întreagă cu pleata pînă la umăr, cu blugii tăiaţi şi cu Led Zep în cap. Nu că n-aş fi vrut, că io vroiam, da' mi-o încasam urgent de la ăştia... Nu mai puteam să ies seara pe stradă, tu înţelegi ce înseamnă asta? Mă duceam pînă la butic şi se luau după mine: «Uite rockerul! Hipiotul! Hai să i-o tragem!»" Aşa că, mi-am schimbat stilul. Mi-am luat cîine; mi-a zis unu' că pot să-l bag şi la lupte; aş scoate banu' greu cu el... După aia m-am ras în cap, mi-am schimbat ţoalele, şi să mor io de n'u-mi place...! E ca lumea! Viaţa de cartier, palpitant, ce mai! *(surîde sarcastic).* Mai iese cu vreo bătaie, mai e vreunul tăiat, mai intră altul în sevraj... Da' să ştii că m-am gîndit să-mi fac şi trupă, ce mama dracu', că cîştigă ăştia pă care-i vezi la «Atomic» o grămadă de bani şi sînt nişte puţoi. Cine? B.U.G.? Sotto Inteso! Căcat! Sînt unii la blocu' ală de acolo, nişte fraieri, care repetă la subsol, în boxă. Au nişte texte marfă de marfă, ar prinde din prima. Io cică le sînt impresar, că sînt omu' cu relaţii pe aici... Nişte copii, mă, copii de şaişpe ani... Da' mă gîndesc să mă am bine cu ei, să le iau versurile (ştii că io nu mă pricep la poezie, era să rămîn corigent într-a X-a la Română) şi să-mi fac trupa mea cu unu', Canibalu' şi cu unu', Negro. Apropo, nu mi se mai zice Virgil, io sînt acuma Gil şi trupa se va numi Gillete, Gillete Sensor *(rîde).*

Nicoleta îl strigă impacientată. Apar Drogatu' şi cu Grasu' şi încă vreo trei. Drogatu' are un tic: se joacă cu un lanţ pe care-l tot învîrte în mîna stîngă. Grasu', deşi e un tip imens, stă în spatele lui Drogatu' cu o privire umilă, de bovină.

Drogatu' îl întreabă cu tupeu pe (Vir) Gil:

„Ună ţi-e, bă, animalu'? Fără el eşti mort, aşa-i ?"

(Vir) Gil tace cu demnitate. Drogatu' încearcă un armistiţiu.

„Mă, Gile, dacă eşti cuminte, sîntem şi noi..., ce p... mea! „Că doar sîntem fraţi, de aicea din cartier..." Ce, ajungem să ne tăiem între noi?! În loc să ne judecăm cu ăia din Pantelimon, din Berceni..."

(Vir) Gil răspunde vehement:

„Da' cu femeia asta ce ai? Ce ţi-a făcut? Să-i ceri acuma iertare, că altfel e de rău..."

Drogatu' *(împăciuitor):*

„Bă, io cer, că-i tovarăşa ta, dacă nu era..."

Un moment lung, parcă de reculegere. Fata sughiţă uşor. Se pare că va fi pace.

Tocmai atunci încep să răsune de undeva, de după colţul blocului, nişte „manele". Băieţii tresar. Drogatu' agită cu furie lanţul.

„Cocalarii din Voluntari !"

Tovarăşii lui scrîşnesc din dinţi şi se pregătesc de luptă.

Drogatu' (către Gil):

„Ce faci, bă, te bagi?"

(Vir) Gil *(demn):*

„Am puţină treabă cu fetele astea!"

Gaşca pleacă în direcţia „manelelor". Nicoleta ar cam vrea să plece şi ea cu ei şi tot încearcă să-şi convingă „tovarăşu'" că „are o vorbă cu Drogatu'". Gil, plictisit, o lasă să se ducă

„Da' să vii mîine dimineaţă pe la mine, că ai mei sînt plecaţi la ţară..."

Fata promite că vine.

Rămînem singuri: eu şi (Vir) Gil. (Vir) Gil se destinde, devine mult mai relaxat, mai uman. Începe să-şi amintească de 2 Mai, de cortul iglu (l-a vîndut la Obor, la vechituri, pe o sumă de nimic) de berea „Gambrinus" la litru, de libertate. Masca de cartier îi cade, îi redescopăr adevărata personalitate.

„Ştii ceva? Nu vrei casetele mele, că tot n-am ce face cu ele, vroiam să le arunc la ghenă. Dacă mă prind băieţii cu ele, zic că-s şmecher de doi lei! Ia-le dacă-ţi plac! Da' vino sus, ne dă mama o vişinată, o cafea... o s-o cunoşti şi tu... Am o mamă extraordinară."

Jubilez, (vreo douăzeci de casete cu muzică vor fi ale mele) în timp ce lui (Vir) Gil nu-i mai tace gura.

Cînd ajungem în faţa uşii apartamentului, îşi coboară glasul şi-mi şopteşte:

„Auzi, să nu-i spui lu' mama că m-ai văzut cu ştoarfa aia! Asta-i doar aşa, de cartier... Vorba filozofului bulgar: «Dacă e, e, dacă nu e, nu e, asta e!»"

▲

Claude KARNOOUH

Gazetarii

Lectura gînditorilor care domină secolul XX, Nietzsche, Heiddeger, Wittgenstein, Adorno, Benjamin, Simone Weil şi a celor mai importanţi dintre comentatorii lor, Derrida, Vattimo, Deleuze, Granel, Baudrillard, Rorty, ne aminteşte mereu în ce măsură secolul este dominat de avansul imposturii instalate pe un car triumfal: de la construcţiile mincinoase pînă la simulacrele vieţii – fie privată, publică sau politică – totul nu este decît spectacolul vieţii. Cu aceşti gînditori evadăm din literatura consolatoare, din filozofia falselor speranţe, cea care aşa cum zice înţelepciunea populară este „frecţie la un picior de lemn". Dar cum să afirmi, după atîtea rezultate uimitoare ale ştiinţei, că acest secol este cel al imposturii prin excelenţă? Desigur, impostura este dintotdeauna o înfăţişare a minciunii! De la originile filozofiei politice (adică ale eticii), de îndată ce problema bunei guvernări politice se formulează ca atare, cu diversele ei opţiuni secularizate, smulse din ritualitatea lor arhaică, impostura, sub numele de sofism, este denunţată în numele adevărului şi al unor valori superioare: binele şi adevărul duc la frumos.

Sofismul, sub diversele sale înfăţişări, traversează toată istoria gîndirii europene: poate fi observat în augustinismul politic, în faza tîrzie a scolasticii, în nominalismul moralist al Luminilor, în realizarea Raţiunii de Stat, în legitimarea dreptului popoarelor şi al naţiunilor, în drepturile omului. Astăzi, privirea este şocată de puterea de a se multiplica a sofismului, acţionînd la scara planetară a media audiovizualului, incarnată în personajul ambiguu al jurnalistului; pe de o parte angajat salariat, pe de alta, pretins purtător de cuvînt al unei noi abstracţii, opinia publică, el nu poate acţiona decît de pe poziţiile unei perfecte servilităţi.

Impostura modernă se concentrează în acest personaj, despre care Karl Kraus spune că „raportul lui faţă de adevăr seamănă cu cel dintre o ghicitoare în cărţi şi metafizică". Jurnalistul este redutabil pentru că avansează mascat, într-o coluziune niciodată explicită cu puterile politice şi economice, foarte bine studiată de Max Weber (Cf: *Le Savant et le politique).* Reprezentant virtual al abstracţiei lipsite de trup, opinia publică, jurnalistul enunţă, într-un spirit hedonist sau jucîndu-se cu emoţiile şi sensibilitatea, interesele reale ale unor anume grupări politice sau ale unor puteri economice. S-a văzut vreodată un jurnalist denunţînd campaniile publicitare, cele mai stupide, cele mai înjositoare, cele mai alienante? Aţi putut citi sau auzi jurnalişti denunţînd concentrarea gigantică, în mîinile aceleiaşi puteri, a ziarelor, televiziunii, filmului, a editării cărţilor şi discurilor Internet telefonie etc., a puterii caracterizate de cel mai rău centralism, cea a lui AOL-Time Warner, Vivendi-Seagram-Havas? Nu, asemenea critici nu se aud niciodată, deoarece dacă jurnaliştii ar face aşa ceva, ei i-ar ataca în mod direct pe finanţatorii gazetei, ai canalului de radio sau televiziune şi ar fi imediat daţi afară. Desigur, contestaţia este posibilă, dar întotdeauna în domenii bine definite, pe căi bătute, justificînd regula generală.

Hegel vorbea despre lectura cotidiană a ziarului ca despre o maladie a omului modern. Situaţia s-a amplificat, s-a multiplicat la infinit, graţie radioului şi televiziunii. Astăzi toţi pretind că ştiu totul despre orice se petrece pretutindeni, dar nimeni nu priveşte în imediata apropiere. Presa, radioul şi mai presus de orice televiziunea provoacă plînsul, arătînd toate nenorocirile din lume, în timp ce, în banala realitate a existenţei lor cotidiene, oamenii celor mai moderne societăţi se atomizează într-un *socius* fracturat: pe de o parte mulţimea anonimatului de masă, pe de altă parte singurătatea individului care nu mai poate modifica, decît pe bani, prestigiul, sexul, conversaţia, exaltarea, puterea spirituală (Cf. admirabilei ilustrări a acestei teme în ultimul film al lui Kubrick, *Eyes Wide Shut);* pe de o parte un imn dedicat valorii individului, în unicitatea sa ireductibilă, pe de altă parte societăţile compuse din milioane de clone, consumînd aceleaşi lucruri, îmbrăcîndu-se la fel, hrănindu-se la fel, pe tot întinsul planetei. Aceasta este marea impostură machiată de jurnalist ca împlinire în libertate; este ajutat de un număr de psihologi, sociologi, antropologi, politologi, filozofi pentru a da celor mulţi cauţiunea „ştiinţifică" sau „spirituală". Or, reţetele propuse de ei contra disfuncţiilor sociale şi personale, nu sînt, de fapt, decît însuşi răul împotriva căruia ei pretind că luptă. Răul machiat în leac. Aceasta este esenţa imposturii, cînd răul nu se mai prezintă ca atare, ci ca mijloc de însănătoşire. Răul transparent oferit ca chintesenţă a binelui. ▲

Z. ORNEA

glose

Un impostor din veacul al XIX-lea

Impostorii nu lipsesc, din nefericire, de peste tot. Dintre multele nulităţi impostoare care au populat şi populează cultura şi spiritul public româneşti, îmi propun să evoc aici pe „istoricul" Nicolae Ionescu din Iaşi (1820-1905). Îşi luase doctoratul în drept la Paris şi, reîntors în ţară, devine, destul de repede, titularul catedrei de istorie la universitatea din capitala Moldovei. Ba chiar, în 1867, devine pur şi simplu membru al Academiei Române, ocupînd acest fotoliu tot restul vieţii. E adevărat, atunci era o epocă aurorală, în care ocuparea acestor înalte funcţiuni nu trebuiau demonstrate prin capacitate şi operă. Dar, cu timpul, cei onești şi cu conştiinţa datoriei se dăruiau profesiunii alese, scriind cărţi de specialitate. Nicolae Ionescu nici că se gîndea la asta. Toată viaţa a „elaborat" 3 (trei) broşuri fără nici o valoare ştiinţifică. În fişierul bibliotecii Academiei Române (pe care l-am consultat atent) n-am găsit decît, cum spuneam, trei broşuri neînsemnate, care nu justificau deloc înaltele funcţiuni pe care le ocupa cu morgă şi pretenţii. Una poartă titlul *Despre uciderea lui Mihai Viteazul şi despre ordinele lui Vlad Dracula,* e din 1883 şi are... 14 pagini. Cea de a doua e intitulată pompos *Despre împărăţia româno-bulgară* (e textul unei conferinţe ţinute la societatea „Ateneul Român" în 1886 şi are... 44 pagini). În sfîrşit, cea de a treia se numeşte *Unirea Principatelor Române,* e din anul morţii sale (1905) şi are... 16 pagini mari şi late, fiind, probabil, tot textul vreunei conferinţe oarecare. Restul broşurilor înscrise în fişierul Bibliotecii Academiei conţin textele unor discursuri politice. Şi, totuşi, a fost, nonşalant, titularul unei catedre universitare, academician, împiedicîndu-l, de pildă, ani mulţi, pe A.D. Xenopol să devină profesor, grad la care aceasta, cu mare greutate, de-abia în 1883 istoricul a ajuns, prin propteaua lui I.C. Brătianu. Şi totuşi, Xenopol scrisese, pînă atunci, în *Convorbiri literare,* studii teoretice importante, dînd, apoi, vestita *Istoria românilor din Dacia traiană,* ca să nu pomenesc decît această carte, nemaistăruind asupra lucrării de filosofia istoriei *Principii fundamentale ale istoriei* (1900), care a avut şi o traducere franţuzească, primită cu mare stimă. E, aici, deosebirea – enormă – dintre un arţăgos impostor şi un adevărat om de ştiinţă.

Dar meritele lui N. Ionescu nu proveneau din ştiinţă ci din politică. Fusese printre întemeietorii vestitei „Fracţiuni libere şi independente" de la Iaşi, grupare politică constituind ramura molodoveană a viitorului partid liberal, întemeiat abia în 1875. N. Ionescu era chiar fruntaşul acestei grupări politice (cu care atîta s-a războit Junimea şi Titu Maiorescu), fiind mereu deputat, apoi senator şi ţinînd în parlament lungi discursuri tremolate, gustate de un anume public, căpătînd, pentru aceste daruri oratorice, denumirea de „privighetoarea Moldovei". De-abia în 1871, cînd Maiorescu devine deputat şi îşi rosteşte discursurile sale cu mare har de elocinţă, îl va coborî de pe piedestalul oratoriei pe demagogul şi impostorul Nicolae Ionescu, adversarul său neîmpăcat de la Iaşi. Şi Maiorescu nota în jurnal aceasta ca o mare victorie asupra imposturii sfidătoare. N. Ionescu a ajuns, chiar, în iunie 1876, cînd s-a alcătuit guvernul I.C. Brătianu, ministru de Externe şi, în această înaltă demnitate, a purtat convorbiri, împreună cu şeful guvernului, la Petrograd, cu emisarii politici ruşi, în preajma declanşării războiului din 1877, care ne-a adus independenţa ţării. Prestaţia lui N. Ionescu, ca ministru de Externe, a fost atît de catastrofală încît, în aprilie 1877, e demis, înlocuit fiind cu marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, care, în mai 1877, a declarat, de la tribuna Camerei Deputaţilor, independenţa ţării. Nicolae Ionescu a continuat să rămînă parlamentar, agitîndu-se, de zor, ca om politic reprezentînd Moldova. Dar, cu timpul, locul său s-a eclipsat, importanţa lui a pălit, apărînd pe scena vieţii publice adevărate personalităţi. Şi deşi cabinetul Brătianu a guvernat ţara timp de 12 ani (pînă în martie 1888), schimbîndu-se des (prea des) miniştrii, N. Ionescu nu mai poate căpăta un portofoliu ministerial. Moldova îşi crease secţiunea ei liberală închegată, „Fracţiunea liberă şi independentă" intrînd în penumbră, dispărînd, apoi, cu totul. Dar Nicolae Ionescu îşi păstrează locul de parlamentar şi, desigur, cele de universitar şi academician, agăţîndu-se silnic, cu impostura lui, de spiritul public românesc, manifestîndu-se ţanţoş în Academia Română, dîndu-şi votul pentru premiaţii instituţiei în diverse ramuri ale culturii, făcînd lobby, împreună cu diverşi comilitoni, pentru o personalitate sau alta, inclusiv pentru alegerea noilor membri ai celui mai înalt for ştiinţific al ţării. Şi asta de la înălţimea celor trei broşuri puţintele şi cu totul fără valoare ştiinţifică.

De numele acestui impostor care a fost Nicolae Ionescu se leagă şi vestitul proces intentat lui Maiorescu în 1864-1865, rămas cunoscut sub denumirea de „incidentul de la Şcoala Centrală de Fete". N. Ionescu, şeful fracţioniştilor ieşeni, care conducea (pînă în 1867) ziarul *Tribuna Română,* voia, împreună cu stupizii fracţionişti, mai toţi dascăli de universitate deşi cu toţii plafonaţi şi chiar ignari, să-i administreze tînărului profesor universitar (avea 24 de ani) şi rector al Universităţii Maiorescu, o lovitură mortală. Prea îi concura, prin prelegerile sale publice, învăţate, care cuceriseră lumea bună a capitalei Moldovei. Prin *Tribuna Română* s-a răspîndit zvonul că Titu Maiorescu întreţine relaţii amoroase cu o pedagogă de la Şcoala Centrală de Fete, Emilia Rickert, bătrîioară bine şi gheboasă, Maiorescu îi scrie, indignat, prietenului său V. Alexandrescu (devenit apoi şi Urechia; alt mare impostor), director în Ministerul Instrucţiunii, dîndu-şi cuvîntul de onoare că toată povestea e inventată. La 13 august 1864, N. Ionescu revine, în ziarul său, cu zvonul inventat despre comportarea scandaloasă a unui „înalt funcţionar în universitariu", cerînd (fără a-l numi pe Maiorescu) „să fie destituit spre pedeapsa lui şi moralizarea altora" N. Ionescu e indignat că ministerul nu ia nici o măsură, ba chiar că ameninţatul Comitet Şcolar, în frunte cu Maiorescu, a fost repus în funcţiune. Şi atunci, la 31 august 1864, publică al treilea articol veninos, ameninţînd că „noi avem destule informări împărtăşite şi le păstrăm needitate încă". În septembrie 1864 Comitetul Şcolar din Iaşi îl dă în judecată pe N. Ionescu şi anunţă despre asta ministerul, cerînd tribunalului să-l pună sub acuzare pe redactorul *Tribunei Române.* Şi Maiorescu, într-o scrisoare către Urechia, îi cerea să-l convingă pe ministru (N. Kreţulescu) să-l suspende din învăţămînt pe colomniator, dîndu-i detalii despre lecţiile de gramatică română pe care le-a ţinut la invocata şcoală. Lui N. Ionescu i se alătură Gr. Cobălcescu, a cărei soţie, Eufrosina, voia să ocupe locul directorial la acea şcoală (o nemţoaică Gross). Procurorul deschide ancheta. Dar, nenorocire, era omul lui N. Ionescu. Acesta aduce, la anchetă, trei scrisori (una se va dovedi, apoi, apocrifă şi alta o pagină dintr-o carte) ca probe şi martori (printre care şi eleva de 13 ani Veronica Cîmpean, devenită peste un an Micle, prin căsătoria, la 14 ani, cu prof. Ştefan Micle). Fără a-i audia pe Maiorescu şi pe directoarea şcolii, procurorul-părtinitor ajunge la încheierea că rectorul Universităţii „T. Maiorescu" e vinovat, şi înaintează ministerului raportul său. În consecinţă, ministrul Kreţulescu îl reîncadrează pe N. Ionescu şi-l suspendă din toate funcţiile sale (rector şi profesor la universitate, director şi profesor la Şcoala Preparandală, membru al Comitetului Şcolar) pe Titu Maiorescu pînă la judecarea procesului. În sfîrşit, la 29 octombrie e interogat şi T. Maiorescu, care neagă toate acuzaţiile ce i se aduceau, oferind şi detalii, inclusiv despre declaraţiile mincinoase ale elevei Veronica Cîmpean. Au fost audiaţi şi alţi martori, Instrucţia a durat trei luni, lumea Iaşilor urmărind cu sufletul la gură desfăşurarea interogatoriilor, comentîndu-le de zor. La 4/16 februarie 1865 a avut loc procesul, numindu-se (la sugestia lui Kreţulescu – şi ministru al Justiţiei –, care asculta de o cerinţă chiar a principesei Elena Cuza) un complet defavorabil lui N. Ionescu, intrigantul. Titu Maiorescu, Olimpia Gross şi Emilia Rickert se aflau pe banca acuzării. Dar N. Ionescu, deşi numai martor, a căpătat, în proces, un statut favorabil cumva, de acuzator public şi avocat totodată, îngăduindu-şi să întrerupă martorii, să le pună întrebări. Veronica Micle a răspuns prompt şi curgător, iar Eufrosina Cobălcescu declarînd că e prezentă la proces îmboldită fiind „de simţ patriotic" şi că ea e mistuită de „foc patriotic". A intervenit, ca o lovitură de teatru, o martoră (Aliman) care a declarat că îşi infirmă declaraţiile anterioare, cînd fusese îndemnată de Eufrosina Cobălcescu şi moaşa (mama Veronicăi) Cîmpean. Şi asta s-a întîmplat în a patra zi a procesului. Procurorul dă atunci înapoi, declarînd că nu are probe pentru acuzare. A intervenit, furios, N. Ionescu, asumîndu-şi, cu de la sine putere, rolul de procuror, cerînd tribunalului ca, în lipsa probelor, să pună temei pe convingerile sale despre culpa lui Maiorescu. A fost inutil. După cuvîntul, din nou, al procurorului care declară că n-are probe pentru o sentinţă de acuzare, ia cuvîntul, din partea celor patru avocaţi, numai unul dintre ei, Gh. Mînzescu, viitor ministru liberal. După deliberări, tribunalul rosteşte verdictul de achitare al lui Titu Maiorescu. A urmat procesul în apel. A avut loc în 27 aprilie 1865 şi, după două zile, a pronunţat, din nou, achitarea. Maiorescu e reintegrat în toate funcţiunile sale, căpătînd, din nou, mijloace materiale de trai. Nostimada e că, peste două luni, acest *vindex* al moravurilor, impostorul Nicolae Ionescu, este prins în flagrant delict de amor, la Sculeni, cu dna Eufrosina Cobălcescu, martora „cu foc patriotic" de la proces, soţul, marele geolog divorţînd de ea. ▲

Turnul Babel (II)

„Cînd, umblînd printr-o pădure, găseşti o ridicătură în pămînt, de doi metri pe unu, de forma unei piramide, atunci devii sobru şi ceva din tine spune: cineva zace îngropat aici. Asta e arhitectura!"[1] ***(Adolf Loos)***

*„Ce este sacrul?" întreabă Goethe. Şi răspunde imediat: „Ceea ce leagă sufletele laolaltă". Pornind de la această definiţie, se poate spune că sacrul ca scop al acestei uniuni şi uniunea însăşi constituie primul conţinut al arhitecturii independente. Exemplul cel mai familiar (o astfel de arhitectură) este în legenda Turnului Babel. În văile îndepărtate ale Eufratului, popoarele au construit o operă arhitecturală enormă; întreaga umanitate a lucrat la ea în comun şi această comunitate a fost în acelaşi timp scopul şi conţinutul operei."[2] **(G.W.F. Hegel)***

Augustin IOAN

Cel ce se roagă singur

În definiţia goetheană dată sacrului şi spaţiului său pare a nu-şi găsi loc, inclusiv loc în sens fizic, individul care se roagă singur. Lui şi spaţiului său trebuie să îi dedicăm o discuţie separată, pentru că o merită. Pasajul loosian citat de Hollier şi preluat ca motto al acestui text instituie un grad zero al arhitecturii la nivelul unei „case pentru nimeni" (Hollier, 1992, XXI), al unei „locuiri căreia îi lipseşte adresa" *(ibidem)*. Hollier vede totodată în această definiţie dată de Loos şi o încercare de a defini originea acesteia, lucru care nu mi se pare evident. Mai degrabă este vorba aici despre indicarea unei instanţe în care arhitectura se decupează dramatic din/faţă de sol, cu tot cu cîmpul ei de semnificaţii tari cu tot. Care sînt în fond elementele definiţiei?

a) Solul pădurii; b) forma piramidală a mormîntului şi dimensiunile care sugerează că a îmbrăcat un corp uman; c) prezenţa „spectatorului", care „citeşte" semnificaţia formei ca fiind aceea a unui mormînt, ba chiar o „traduce" în limbaj logico-discursiv; d) în fine, exclamaţia lui Loos: „aceasta este arhitectura", care însă este neclar cui se adresează: mormîntului ca formă artificială decupată din natură sau mormîntului „interpretat" – cu tristeţe, ca pe o fatalitate – ca loc de veci al unei alte fiinţe umane?[3]

Nici una dintre componentele definiţiei nu sugerează că ne-am afla înaintea unui inaugural, a unei origini a arhitecturii. Mai degrabă ne aflăm dinaintea unei tentative de a semnala diferenţa radicală dintre natură şi faptul zidirii (aici, al excavării). În cetate, printre celelalte zidiri consîngene, este mai dificil de explicat care sînt genul proxim şi diferenţa specifică a arhitecturii. Dimpotrivă, în deşert, ca şi în pădure, orice eveniment care li se împotriveşte devine vizibil în chip vehement prin contrastul care îl singularizează în raport cu pustia. Dacă doresc să dau o definiţie doar obiectului de arhitectură, pare să ne spună Loos, atunci îl aleg pe cel singur, aflat în izolare, care poate fi opus naturii, iar nu pe cel urbanizat, socializat, însoţit de arte asociate etc., aşa cum se întîmplă cu cel situat în cetate. Dar nu trebuie să vedem – prin această operaţiune de modelare – o descoperire a originii arhitecturii acolo unde nu este mai mult decît un caz aparte al ei. Zidirea presupune necesitatea locuirii în vecinătate. Arhitectura se află în diferenţă faţă de orice alt fel de zidire, nu (doar) faţă de natură. Genul proxim al arhitecturii nu este natura, ci edificarea în vederea conferirii de locuire, cum s-ar putea formula această dilemă în „heideggereză" (R. Rorty), în vreme ce diferenţa specifică este acea operaţiune de decorare cu simboluri (i.e. ex-punere şi comunicare) pe care Venturi o adăuga adăpostului în definiţia proprie dată arhitecturii. Mormîntul devine astfel o formă radicală de „adăpost" (analogiile frecvente, inclusiv în arhitectura funerară, cu casa, sugerează genul proxim) şi nicidecum o origine a arhitecturii, cum bănuieşte Hollier că ar fi dorit să spună Loos.

Să ne reîntoarcem însă la cel ce se roagă singur şi la spaţiul său. În formă extremă, el este un eremit, un pustnic retras din lume. El îşi apropriază unul dintre acele adăposturi naturale de felul peşterilor (cavităţile, în paranteză fie spus, Hegel le exclude din rîndul spaţiilor arhitecturale), atunci cînd nu alege nomadismul, neaşezarea sau forme de penitenţă extremă. Radu Drăgan ne aminteşte despre Sfîntul Simeon Stîlpnicul: acesta ţinea post negru instalat în picioare în vîrful stîlpului amplasat pe un munte; *stasis* „era o formă de asceză deosebit de grea", pe care sfîntul a practicat-o ulterior într-o chilie îngustă. Este o formă de penitenţă întîlnită în Asia Mică, dar şi în Muntenia: „ascetul este victima voluntară care susţine lumea într-un sens spiritual şi o curăţă, prin postul său, de păcate", aşa cum Sfîntul Oran susţine în mod voluntar, cu trupul său îngropat în picioare, mînăstirea Iona din Irlanda.

În mod evident, indiferent de poziţia rugăciunii sau a penitenţei individuale, izolate, aceasta nu este de natură să instituie un loc public, pe care l-am definit altundeva ca fiind înspaţierea evenimentului de a-l privi şi de a fi privit de către celălalt. Loc, pentru că este vorba despre o întindere, iar celălalt care ne priveşte nu este instanţa alterităţii radicale – zeul. În definiţia pe care o dau locului public, privirea divină, verticală (i.e. ochiul enorm care nu vede din arhitectură decît planuri, fără deformări perspectivale pe care le-ar induce razele de lumină întîlnindu-se într-un biet ochi uman, aşa cum credea Juan Bautista Villalpando), tocmai pentru că omniprezentă, ea trece în fundal. De asemenea nu apar privirile difuze pe care le schimbăm cu celelalte fiinţe şi chiar cu lucrurile. Schimburile de priviri se petrec în plan orizontal, între semeni.

Pustnicul, din perspectiva acestor premise iniţiale, nu „locuieşte", nu instituie locuri prin rugăciunea sa. Aici şi acolo nu sînt, din punctul de vedere al celui ce se roagă singur, „adrese" localizabile, el – cel mai adesea în chip deliberat, ca parte a penitenţei – nu excavează din *spatium* un spaţiu domestic propriu. Aflat oarecum în „derivă" în plan orizontal, vectorii săi de orientare în spaţiu şi de comunicare – de stabilitate aşadar – sînt exclusiv verticali. „Umbra" pe un (singur) loc a sacrului nu îl interesează pe pustnic. Localizarea, stabilizarea şi înspaţierea sacrului nu fac obiectul ascezei sale. Pustnic recheamă în limbă pustia, spaţiul în care privirea derapează, nefixată de nimic şi unde nu mai este nimeni altcineva. Pustia este un loc de încercare teribil tocmai prin această derapare continuă, înşelătoare, a spaţiului său, care nu se lasă localizat şi stabilizat, deci locuit. Pădurea este din acest punct de vedere o pustie la fel de eficientă ca şi deşertul, pentru că ambele rămîn mute la întrebarea: „unde?". În ele, numai luminişul, respectiv oaza, oferă localizare, dar şi ea este mai curînd relativă la pustie decît o localizare absolută.

Abia după dispariţia fizică a pustnicului, locul nevoirii sale se prezintă celorlalţi ca fiind un loc sacru, destinaţie a pelerinajelor poate. În fine, spaţiul în care el a aşteptat – chilia săpată în stîncă, peştera sumar amenajată sau orice altă formă de spaţiu în mod obligatoriu rudimentar din punctul de vedere al domesticităţii – acceptă să „stea locului", revelîndu-se ca spaţiu sacru şi, inspectat de credincioşi (dacă nu de-a dreptul de turişti, precum chilia lui Daniil Sihastrul bunăoară, sau bisericile rupestre din creta Murfatlarului) şi, astfel, devine în fine loc public. Este însă o formă neliniştitoare de loc public: unul din care *celălalt*, cel care să ne privească aşa cum privea înspre cer, a plecat.

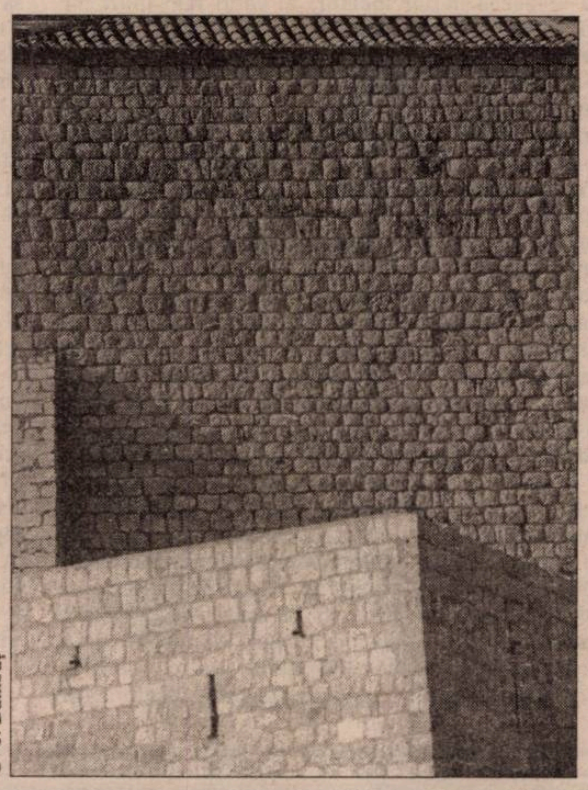

© C. Bumbuţ

Radu DRĂGAN

Cred că putem afirma, fără a ne înşela prea mult, că ideea «alterităţii» ca fondatoare a societăţii omeneşti pare plauzibilă. Mai toate documentele care descriu fondările de oraşe, de cetăţi şi de modeste aşezări omeneşti vorbesc despre ceremonii care au ca scop tocmai circumscrierea, în centrul viitoarei aşezări, a unui loc de comunicare cu o realitate diferită; o putem numi «sacru», deşi rolul ei e mult mai complex şi nu se reduce numai la instaurarea unei alterităţi. Întemeierea are ca obiect tocmai decuparea din spaţiul real «amorf» a unui teritoriu, prin trasarea unei limite plecînd de la un centru. Cum acest centru (id est: «sacrul») poate fi oriunde, trebuie găsit un set de reguli care să înlăture acest aleatoriu absolut: aşa ia naştere ceremonialul de fundare. Acest ceremonial fondează nu numai spaţiul cetăţii sau al templului, ci chiar noţiunea de spaţiu ca atare.

Pentru că spaţiul e un concept, el nu poate exista fără a-şi acorda determinări (centrul, limita, direcţiile cardinale şi calităţile faste sau nefaste care le sînt asociate, într-un set de reguli deseori complicate). Astfel, «spaţiu» şi «spaţiu sacru» se confundă, ele sînt instituite prin acelaşi gest. Spaţiul sacru e deseori conceput ca o «falie» în continuumul spaţial. De aceea munţii, rîpile, văile, orice accident major al spaţiului (fie el natural sau construit, cum sînt drumurile, de exemplu) servesc ca pretext. Prin ritual, se instaurează o limită, un centru protejat pe unde se poate stabili o comunicare cu alteritatea. Reglarea acesteia, pentru reînnoirea posibilităţii de trecere sau pentru împiedicarea ei, după caz, vor fi scopul riturilor.

Am spus, în Lumile răsturnate (Paideia, 1999), că spaţiul e primul sistem de clasificare; nu voi insista niciodată îndeajuns asupra importanţei sale pentru logica gîndirii omeneşti. Nu există nimic care să poată fi conceput în afara acestui sistem, nimic în orice caz care să poată fi descris; pentru că gîndirea este, după toate aparenţele, o funcţie a sistemului de reprezentare care are la bază situarea în spaţiul cu trei dimensiuni (de ce trei? iată o întrebare la care nu am răspuns, pentru că e vorba de o evidentă absurditate: de ce ar avea spaţiul doar trei dimensiuni? Dar pentru logica omenească el neputînd avea mai multe, rezultă că ea e constituită în funcţie de o coordonată arbitrară impusă de la început). În orice caz, am subliniat-o deja, spaţiul (fie el sacru sau profan) este o noţiune care nu are sens decît în cazul prezenţei umane.

Problema la care tu revii de cîteva ori, şi care pare să te obsedeze, aceea a legitimităţii «sacrului» ca atare, mi se pare o falsă problemă, înainte de a putea şti (dar o vom şti vreodată?) dacă noţiunea de «sacru» are o legitimitate în sine, în afara fiinţei şi a istoriei.

Ceea ce mi se pare interesant, dimpotrivă, în povestea turnului-templu este ideea mergerii în întîmpinare; aceea că nici o legătură cu divinul nu e posibilă, în afara suferinţei, a ostenelii urcuşului şi a efortului de a se ridica întru întîmpinarea Celuilalt. Dacă omul trebuie să urce şi divinul coboară; el nu este într-un «dincolo» de neatins. După cum ştii, Herodot vorbeşte despre o cameră în vîrf, unde zeul se împreuna cu o muritoare aleasă de preoţi. Sub această formă evhemeristă, ca orice poveste greacă, se ascunde o altă idee, aceea că legătura intimă cu sacrul este posibilă, dacă s-a făcut efortul necesar. Divinul poate pătrunde, ca în metafora actului sexual, pînă în străfundul fiinţei omeneşti.

---

1. Citat din Hollier Denis, *Against Architecture: The writings of Georges Bataille* (Cambridge, MA: MIT Press, 1998; 1989), p. XXI.

2. G.W.F. Hegel, „Arhitectura", în *Estetica, Prelegeri asupra artelor frumoase*.

3. Deşi pare minoră, lămurirea acestei confuzii mi se pare importantă. Dacă arhitectură „este" mormîntul ca atare, cu geometria şi scara sa, accentul cade pe procesul de facere a instanţei identificate ca aparţinînd arhitecturii şi pe creatorul ei. Dacă arhitectură este mormîntul „decriptat", ca să zic aşa, în semnificaţiile sale denotative şi conotative, atunci accentul cade în chip evident pe receptarea arhitecturii şi pe „lector" ca agent al acestei receptări. Observăm aici contrastul dintre două tendinţe ale teoriei literare, recuperate ulterior în teoria artei în genere. În ultimele decenii, accentul s-a mutat de pe făuritor pe destinatarul mesajului, odată cu teoriile receptării. În cazul în speţă, mormîntul este un exemplu evident de obiect în care „funcţiunea" şi semnificaţiile „estetice" au destinatari radical diferiţi. „Utilizatorul" este un cadavru, acel „nimeni" care „locuieşte" acolo, zăcînd îngropat. „Receptorul" semnificaţiilor adăugate este călătorul care întîlneşte mormîntul şi cugetă asupra lui. ▲

„Globalizarea nu amenință identitatea, ci o generează“ (Slavoj Žižek)

„Trăim într-o epocă unică în care, mai mult ca oricînd, oamenii sînt nevoiți să-și pună întrebări filozofice: Care este identitatea mea? Ce e realitatea? Cum trăiesc eu acest lucru? Unde se termină natura, unde începe cultura? Este libertatea o iluzie?“ – se întreba recent Slavoj Žižek într-un articol apărut în numărul de iarnă (2000/2001) al săptămînalului Time. *Pentru cine nu știe, Žižek este unul dintre cei mai provocatori analiști culturali actuali – cercetător principal la Institutul de Sociologie din Ljubljana și autor al unor cărți în care aplică teoriile lui Marx și Lacan asupra unor subiecte atît de diferite precum cinematograful, pornografia și dezmembrarea Iugoslaviei; tot Žižek a fost candidat proreformist la președinția Sloveniei – dar nu vom găsi în textele lui (inclusiv cel din* Time*) vreo referire expresă la acest episod anecdotic din biografia sa... Pe Žižek îl interesează altceva, iar faptului că n-a fost ales președinte îi datorăm cîteva din cele mai interesante întrebări puse – „de la obraz“ – culturii contemporane.*

Ipocrizia este baza civilizației

Cărțile care atacă problemele așa-zis importante se vînd bine. Sigur, multe dintre ele sînt simple trăncăneli, dar eu sînt optimist. Oamenii par conștienți de faptul că avem nevoie să ne redefinim. Însă, cum? Astăzi, oricine își poate imagina sfîrșitul lumii, dar nimeni nu poate imagina o altă ordine socială. E ca și cum ar fi interzis să ne gîndim la așa ceva. Deși trăim într-o epocă de aparent liber arbitru, opțiunile noastre sînt adesea destul de oarecare – ca de pildă să alegem între Pepsi și Coca-Cola. La nivelul opțiunilor sociale fundamentale, nu e nici una. Acum doar 20 de ani, oamenii se puteau gîndi măcar cum ar fi ca lucrurile să fie altfel. Nu cred că democrația liberală este în mod necesar soluția definitivă a felului în care va fi organizată societatea în epoca aceasta nouă. În fond, capitalismul globalizat – și umanismul liberal – pot convietui fericit cu sisteme politice foarte diferite. Uitați-vă la orice magazin de jucării american – dacă chinezii care se spetesc muncind la negru își închid atelierele, adio produse haioase pentru copilași blonzi!

Dar globalizarea nu amenință identitatea; ea o generează. Uitați ce se întîmplă în Țara Galilor, în Scoția și peste tot: asistăm la o renaștere a culturilor

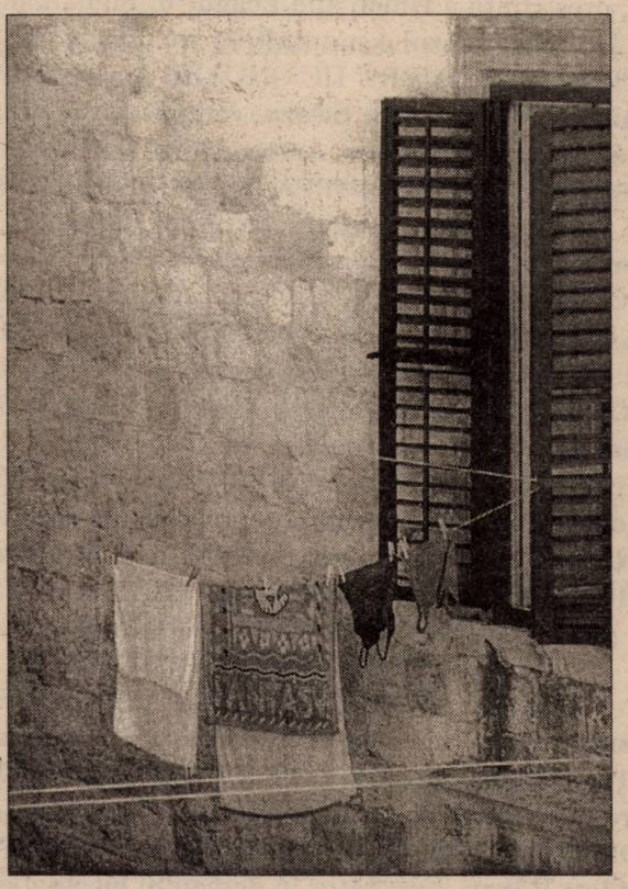

© C. Bumbuț

particulare. Firește, noi în Slovenia ne plîngem că ne vom pierde unicitatea. Sîntem o națiune narcisistă care se crede plină de mari poeți și gînditori, așteptînd ca lumea să ne descopere și să ne aprecieze superioritatea de superputere culturală. Cei care au de ce să se teamă sînt națiuni puternice precum Franța și Germania. Unul din beneficiile globalizării este acela că asemenea națiuni mari, cu aroganța tradițiilor lor creatoare-de-stat, vor fi reduse la statutul slovenilor și al altor animale mici din țarcul european.

Adevărata problemă nu e cum se împacă globalizarea cu specificul propriu, ci necesitatea ca ea să se împace cu un universalism încă și mai pronunțat. Cred că Bill Gates a spus că 60-70% din populația lumii n-a folosit niciodată telefonul. Globalizarea creează noi excluziuni. La orizont se profilează o barieră încă și mai compactă decît vechea împărțire în clase. În Rusia, diferența dintre elita globalizată a noilor îmbogățiți și masele letargice e atît de vizibilă încît a devenit aproape biologică. Capitalul global, această entitate mitică, nu e interesat de o globalizare reală în sensul în care să cuprindă pe toată lumea. Nu înseamnă un sat mare și fericit în care să încapă toți; e o chestiune de „cei care sînt înăuntru“ și „cei care nu“.

Dacă ar fi să-mi imaginez religia ideală pentru capitalismul global, aceea ar fi ceea ce eu numesc, în mod ironic, budismul occidental. Învățătura lui de bază este că nu trebuie să te implici total în realitatea socială, trebuie să înveți să te retragi într-un spațiu de pace interior. Nici măcar nu trebuie să încerci să afli ce se întîmplă în afară, resemnează-te. Aceasta este o spiritualitate goală, căci nu te îndeamnă să schimbi nimic. Cea mai decadentă vedetă a Hollywoodului ar trebui să adore această religie.

Întreaga idee a auto-împlinirii – fii tu însuți – este un alt dușman. Îmi pare rău, dar ipocrizia este baza civilizației. Ritualurile și aparențele contează. Dacă renunți la aparențe și mergi întins la esențe, e adesea ceva oribil.

Lucrul pentru care merită să lupți – deși s-ar putea să fiu acuzat de eurocentrism – este moștenirea iudeo-creștină, și o spun ca ateu. În această tradiție găsești ideea că ceea ce te face om nu este, ca în alte tradiții mistice sau păgîne, o pogorîre în tine însuți în care-ți este dat să te faci una cu universul. În tradiția creștină, ceea ce te face om nu e o călătorie de autocunoaștere ci mai curînd, ca să citez din *Dosarele X*, (ideea că) „Adevărul e dincolo de noi“. Ideea că sîntem, pînă la urmă, liberi și responsabili. Asta ar fi pentru mine Vestea Cea Bună, mesajul optimist al creștinismului.

(adaptare după *Time*)

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ȘERBAN

presa despre...

Tiananmen

Cuvîntul cheie este haos.

25 aprilie 1989. Li Peng: „Atacul este dirijat direct împotriva dumneavoastră și a altor veterani ai revoluției proletare“. Deng Xiaoping: „E adevărat că se spune că eu conduc totul din culise?“ Li Peng: „Unii cer demisia guvernului, (...) alegeri libere și revizuirea Constituției, vor ridicarea interdicției asupra partidelor politice, abolirea clasificării delictelor «contrarevoluționare» și altele“. Deng Xiaoping: „Nu este o mișcare studențească obișnuită. O mică minoritate de oameni îi exploatează pe studenți. Vor să semene tulburare în spiritele oamenilor și să creeze haos în țară. Este un complot bine planificat pentru repudierea Partidului Comunist și a bazelor sistemului socialist“. Această conversație (reprodusă acum de revista americană *Foreign Affairs*, după niște stenograme aduse clandestin din China, acte considerate de experți credibile) are loc la zece zile după declanșarea uriașei manifestații din piața Tiananmen, prilejuită de moartea unui lider comunist, considerat liberal, eliminat de Deng cu doi ani în urmă. Cu același prilej, Deng se retrăsese de la conducerea directă a țării și făcea parte dintr-un fel de consiliu al bătrînilor care își rezervase dreptul să intervină cînd era necesar. Și acum era necesar: pe de o parte mișcarea amenință să ia amploare, pe de altă parte „vizita istorică“ a secretarului PCUS, Gorbaciov, menită să deschidă o nouă fază în raporturile sino-sovietice, s-ar fi racordat la realități neconvenabile liderilor comuniști din China.

Prin expresii codificate, se ducea o luptă feroce pentru putere. Primul ministru, Li Peng, insista să se declare legea marțială, să se adopte măsuri rapide de jugulare a mișcării. Zhao Ziyang, prim-secretar al partidului, adoptase o poziție moderată. El tratase cu reprezentanții Pieței, îndîrjiți din cauza modului cum Deng caracterizase mișcarea lor: „Am considerat că este preferabil să lăsăm deoparte chestiunea foarte sensibilă prin care mișcarea studențească era caracterizată drept subversivă, cu speranța că lucrurile se vor calma folosind mijloace democratice și legale. Dar pe 13 mai cîteva sute de studenți au început greva foamei cerînd ca editorialul (unde se folosea calificativul „haos“ – n. tr.) să fie repudiat.(...) Le-am promis că o să luăm în serios revendicările lor, cerîndu-le să înceteze greva foamei, dar n-am avut succes. Piața este plină: e acolo o mulțime de oameni înfierbîntați, cu lozinci, și chiar reprezentanții studenților recunosc că nu controlează situația.(...) Un mare număr de studenți s-au alăturat manifestației pentru că n-au putut să accepte calificativul „haos“ la adresa mișcării lor. Ei cer cu insistență ca partidul și guvernul să interpreteze altfel mișcarea lor și cred că noi ar trebui să examinăm serios această chestiune, pentru că nu există altă alternativă“.

Lectura acestor documente lasă să se vadă cum au evoluat cele două crize: prima, vizibilă, a fost cea declanșată de demonstranții contestatari. A doua, în spatele unor uși care au rămas închise 11 ani, cea din conducerea partidului. Cu spatele la perete, Zhao se apără: „Pentru mine a fost o datorie de onoare să precizez întotdeauna rolul lui Deng Xiaoping în procesul de adoptare a deciziilor în partidul nostru și o fac pentru ca toată lumea din exterior să înțeleagă că puterea deținută de Deng Xiaoping este legală, în pofida faptului că s-a retras“. La pensie fiind, Deng știe că „dacă poporul nostru de un miliard de oameni va trece la alegeri multipartite, nu vom avea decît haos, război civil, așa cum a fost pe vremea revoluției culturale... Știu că voi între voi nu sînteți de acord, dar problema principală nu este să stingem certurile dintre noi, ci să hotărîm dacă vom da înapoi sau nu“. Nu vor da înapoi: „M-am gîndit îndelung. Am ajuns la concluzia că trebuie să ne folosim de armată și să declarăm legea marțială la Pekin – cel puțin în zonele aglomerate. Ea trebuie să reprime haosul odată pentru totdeauna și să reinstaureze ordinea“, comandă Deng pe 17 mai.

Pe 21 mai, armata nu reușește să intre în Piață. Haosul real este la intersecția celor două crize. Trebuie rezolvat urgent conflictul din partid, să se știe cine deține puterea. Spune Deng: „Zhao Zhiang s-a demascat complet în timpul acestor agitații; el este, fără îndoială, de partea instigatorilor și a alimentat divergențele menite să facă să explodeze partidul, apărînd haosul. Din fericire, sîntem încă aici! Zhao Zinag a stimulat tulburările, nu mai are nici un rost să-l păstrăm lîngă noi“. Și nu l-au păstrat.

După învinuirile rituale la adresa ambasadei americane, CIA, un veteran exclamă: „Priviți-i pe acești ticăloși! Cine se cred ei, de calcă în picioare solul sacru al Pieței Tiananmen de atîta timp?! Să capete ceea ce merită! Tovarășe Xiaoping, să dăm drumul trupelor imediat ca să-i oprească pe acești contrarevoluționari (...) Oricine încearcă să răstoarne partidul comunist, trebuie să moară fără funeralii ...“

Se consideră că aceste documente au fost scoase acum la lumină de adversarii lui Li Peng, astăzi conducător al partidului. După ce a tăcut o săptămînă, conducerea chineză a declarat că sînt contrafăcute și a făcut tot posibilul pentru a împiedica, pe Internet, accesul la ele.

Din editorialul ziarului *Le Monde* (10 ianuarie 2001): „Afacerea Tiananmen, desfășurată cu cinci luni înainte de căderea Zidului de la Berlin, este, din punctul de vedere al istoriei sfîrșitului de secol XX, exact contrariul său. China, spre deosebire de țările Europei de Est, este încă dirijată, la începutul secolului XXI, prin «dictatura proletariatului» de către «partidul comunist», chiar dacă acesta nu mai e comunist decît cu numele, prin metode autoritare de guvernare și cu ajutorul unor organizații secrete interne. Virulența verbală a protagoniștilor arată că o parte din conducerea chineză spera să iasă din criză fără să recurgă la violența de stat și că a fost nevoită să se încline în fața logicii unei represiuni maximaliste, la care celelalte dictaturi comuniste au fost nevoite să renunțe“.

S-ar putea ca haosul să fie încă prezent sub stratul subțire de ordine. (**M.B.**)

Premiile Fundaţiei Culturale Române – 2000

TITLUL DE MEMBRU DE ONOARE AL FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
Georgeta Washington, preşedintă a Union and League of Romanian Societies of America, SUA
George Dobrea, liderul comunităţilor româneşti din Ohio, SUA
PREMIUL SPECIAL ŞI TITLUL DE MEMBRU DE ONOARE AL FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
E.S. Dl Jeronimo Moscardo de Souza, Ambasadorul Braziliei în România
E.S. Dl José Augusto Seabra, Ambasadorul Portugaliei în România
PREMIUL PENTRU ÎNTREAGA CARIERĂ ARTISTICĂ
Constantin Lucaci, sculptor, România
Viorica Cortez, interpretă de operă, Franţa/Germania
PREMIUL PENTRU CONTRIBUŢIA EXCEPŢIONALĂ ADUSĂ LA MAI BUNA CUNOAŞTERE
A CULTURII ŞI CIVILIZAŢIEI ROMÂNEŞTI ÎN LUME
Societatea Romania-Japonia: Chiharu Igaya, Akiko Igaya, organizatorii Anului Românesc în Japonia, 1998
Mihai Oroveanu, istoric de artă, director ARTEXPO, România
Şerban Lupu, violonist, profesor universitar, SUA
PREMIUL PENTRU CONTRIBUŢIA STATORNICĂ LA AFIRMAREA IDENTITĂŢII CULTURALE ROMÂNEŞTI
Sanda Golopenţia, scriitoare, profesor universitar, SUA
Radu Florescu, istoric, profesor universitar, SUA
PREMIUL PENTRU EXCELENŢA ACTIVITĂŢII JURNALISTICE
Anthony DeStefano, ziarist, SUA
David Binder, ziarist, SUA
PREMIUL PENTRU ÎNTREAGA ACTIVITATE
Vladimir Tismăneanu, analist politic, profesor universitar, jurnalist, SUA
PREMIUL PENTRU PERFORMANŢE PROFESIONALE ŞI SPRIJINIREA CULTURII
Bogdan Baltazar, preşedintele Băncii Române pentru Dezvoltare, Groupe Société Générale
PREMIUL „GEORGE EMIL PALADE" PENTRU EXCELENŢA OPEREI ŞTIINŢIFICE
Octavian Bârzu, cercetător în domeniul biochimiei, Franţa
PREMIUL PENTRU EXCELENŢA ARTEI REGIZORALE
Emil Loteanu, regizor de film, Republica Moldova
PREMIUL PENTRU EXCELENŢA OPEREI LITERARE
Oskar Pastior, poet, traducător, Germania
MARELE PREMIU AL FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
E.S. Alexandru Şafran, Rabin Şef al Genevei

Premiile Fundaţiei Culturale Române inaugurate în 1995, ca act de recunoaştere publică a celor care se implică activ în promovarea culturii şi civilizaţiei româneşti, fie ei cetăţeni români sau străini, au ajuns la cea de-a şasea ediţie. De la instituirea acestor *Premii* şi pînă acum, Fundaţia Culturală Română a decernat distincţii unor importante personalităţi ale vieţii culturale şi ştiinţifice internaţionale.

Ediţia 2000 a Premiilor Fundaţiei Culturale Române răsplăteşte eforturile constante a nouăsprezece personalităţi din zece ţări, profesionişti respectaţi pentru excelenţă în domeniul lor de activitate – istorici, ziarişti, scriitori, economişti, diplomaţi, manageri, lideri comunitari, regizori, politologi, muzicieni – care, prin talentul, prin faptele şi prin iniţiativele lor au contribuit în mod statornic la reflectarea unei imagini corecte a României, aşa cum este ea astăzi; o imagine reală, nu contrafăcută, bazată pe reflectarea multiplelor aspecte concrete – mai bune ori mai rele – ale realităţii româneşti, pe o mai bună cunoaştere şi o mai activă prezenţă a României în diferite ţări ale lumii.

Decernarea Premiilor are loc luni, 22 ianuarie, ora 19:00, la Ateneul Român. Evenimentul cuprinde un recital de vioară Şerban Lupu, laureat al Premiului pentru contribuţia excepţională la mai buna cunoaştere a culturii şi artei româneşti în lume. Acompaniază la pian Ilinca Dumitrescu. **Canalul România 1**, partener media al Fundaţiei Culturale Române pentru acest eveniment, va difuza înregistrarea evenimentului duminică, 28 ianuarie, începînd cu ora 23,30. Programul din acest an al Premiilor mai cuprinde o întîlnire cu Societatea România-Japonia la sediul Fundaţiei Culturale Române în luna februarie, un concert Viorica Cortez la sfîrşitul lunii martie şi o conferinţă susţinută de Vladimir Tismăneanu în luna iulie.

Le mulţumim tuturor laureaţilor noştri pentru prezenţa în ţară cu această ocazie şi pentru tot ceea ce au făcut şi continuă să facă pentru şi împreună cu noi.

Le mulţumim, deopotrivă, celor care au făcut posibil acest eveniment, **PricewaterhouseCoopers,** prietenii noştri, al căror sprijin acordat evenimentelor culturale de elită dovedeşte încă o dată vocaţia lor pentru valoare.

Cipriana PETRE
Director PR, Fundaţia Culturală Română

O întrebare pentru laureaţi

Să presupunem că ar trebui să-i vorbiţi unei persoane care nu ştie nimic despre România. Care ar fi cel mai bun lucru despre români şi care ar fi cel mai rău lucru despre români pe care i le-aţi spune?

George DOBREA

Românii şi naţiunea ca întreg sînt adevăraţi „supravieţuitorişti" *(survivors* – care nu se traduce prin „supravieţuitori" – adică persoane care „au supravieţuit unei greutăţi", ci prin „persoane care se pricep să supravieţuiască", sînt buni la asta – sper că am explicat bine nuanţa, nu sînt sigur dacă există un cuvînt în limba română care să spună exact acest lucru!), care sînt mîndri de trecutul şi tradiţia lor. În ciuda greutăţilor prin care au trecut, de-a lungul istoriei îndepărtate şi apropiate, precum cea din ultimii 10 ani de tranziţie la o democraţie funcţională, ei sînt hotărîţi să meargă în continuare înainte şi să scrie un nou capitol în istoria ţării lor, ca parte din Europa şi din NATO. Ei sînt un popor cald şi ospitalitatea românească este neîntrecută. Dacă ar fi să descriu naţiunea română într-un singur cuvînt, acesta ar fi cu siguranţă „armonie". Ţara e binecuvîntată cu un teren diversificat, care arată că un mare amfiteatru cu munţi, dealuri şi cîmpii. Din păcate, cel mai rău lucru pe care îl pot spune despre România este că oamenii şi liderii lor – politicienii – se preocupă în mod egoist numai de ei, în loc să se preocupe de ceea ce este cel mai important pentru ţară şi naţiune. Pînă în prezent, partidele nu au reuşit să înveţe modalitatea în care trebuie utilizat sistemul democratic, adică în interesul naţiunii, pe care trebuie să o reprezinte. Există o expresie americană – „team building" – să construieşti o echipă, să înveţi oamenii să lucreze în echipă pentru un scop comun. Românii nu au învăţat încă ce înseamnă acest cuvînt. Nu trebuie uitat celebrul citat din discursul inaugural al preşedintelui Kennedy, care a spus „nu vă întrebaţi ce poate face ţara pentru voi, întrebaţi-vă ce puteţi face voi pentru ea". Sper ca rîndurile acestea să răspundă la întrebările dvs.

Octavian BÂRZU

Răspunsul la întrebarea *Dilemei* este dificil, nu atît datorită sărăciei elementelor, cît datorită primejdiei de a cădea în cursa unor clişee sau a caricaturii. Pe cît pare de uşoară definirea un individ prin calităţile şi defectele sale, pe atît este de înşelătoare extrapolarea „statistică" a unor calităţi şi defecte la un întreg popor. Cu aceste limitări de apreciere, aş alege drept calităţi comune românilor vivacitatea, umorul, imaginaţia, generozitatea şi căldura umană. Mai puţin răspîndite sînt consecvenţa, rigoarea în judecată şi acţiune, de unde propensiunea pentru soluţii uşoare, de moment. Să fie de vină tentaţia spre autoderiziune? Dacă este aşa, ce minunat ar fi să cîştigăm în rigoare păstrîndu-ne intact umorul!

Vladimir TISMĂNEANU

Evident, sînt conştient de riscul unor generalizări prin definiţie simplificatoare. Mă conformez, totuşi, şi împărtăşesc aici rezultatul unei experienţe de viaţă, trăire, destin, dacă vreţi.

La capitolul admirativ, aş menţiona rapiditatea mentală, curiozitatea culturală şi simţul echilibrului. Evident, acesta din urmă se află în suferinţă cînd primele două îşi ies din matcă şi lasă locul entuziasmelor frenetice pentru formule politice sau doctinare ce se vor universal salvatoare.

„Negativ": un anume fatalism şi convingerea că providenţa nu ne iubeşte îndeajuns (ori mai puţin decît pe alţii...).

David BINDER

Unei persoane care nu a auzit niciodată nimic despre România i-aş spune că este o ţară relativ mare într-o regiune cu ţări din ce în ce mai mici numită Balcani, o ţară care a fost odată bogată şi care este acum foarte săracă. I-aş spune că România are o poezie remarcabilă (Miorita, Eminescu, Arghezi şi alţii), are mari artişti ca Brâncuşi, mari muzicieni ca Enescu, Tănase şi lăutarii ţigani, are şi mari dramaturgi, scriitori şi gînditori (Ionescu, Cioran, Blaga). România are o seamă de mari patrioţi de-a lungul istoriei, unii dintre ei încă în viaţă. România a trăit blestemul de a fi condusă, de a avea mulţi conducători proşti, laşi, lacomi şi indiferenţi faţă de bunăstarea marii majorităţi a oamenilor; unii dintre aceştia de viţă regală, alţii nu. De aceea, poate, numele revistei dumneavoastră, *Dilema*, este un nume potrivit pentru România.

Anthony DESTEFANO

Pînă nu demult eram eu însumi o persoană care nu ştia nimic despre România sau despre români. Dar după ce am început să am prieteni români, după ce am scris despre ţara aceasta şi după ce în sfîrşit am vizitat

Georgeta Washington

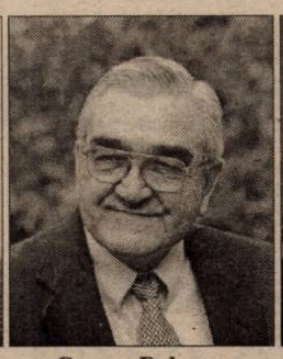
George Dobrea

E.S. Jeronimo Moscardo de Souza

E.S. José Augusto Seabra

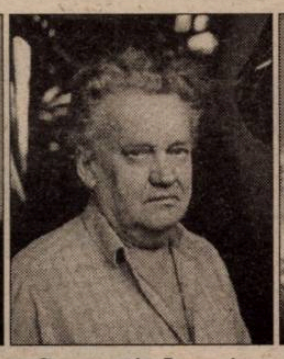
Constantin Lucaci

Viorica Cortez

Chiharu Igaya, Akiko Igaya

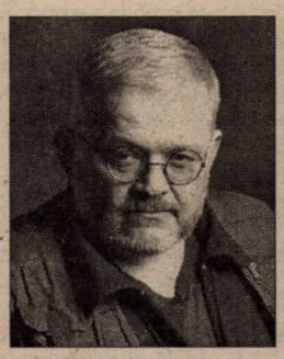
Mihai Oroveanu

Şerban Lupu

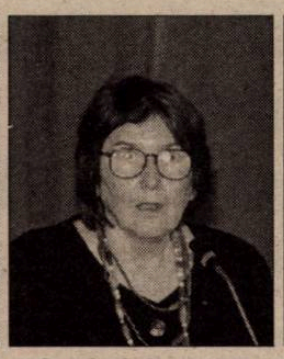
Sanda Golopenţia

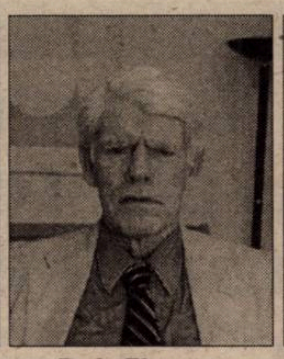
Radu Florescu

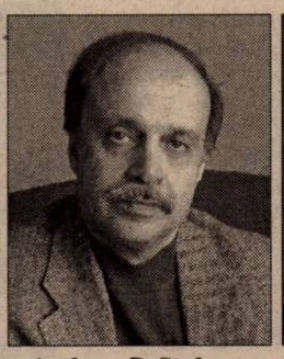
Anthony DeStefano

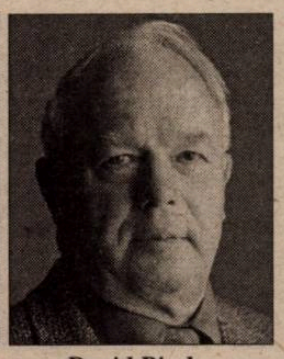
David Binder

Vladimir Tismăneanu

Bogdan Baltazar

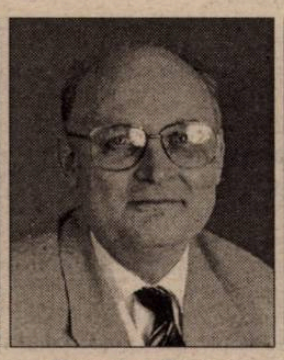
Octavian Bârzu

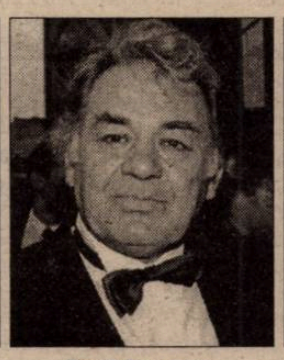
Emil Loteanu

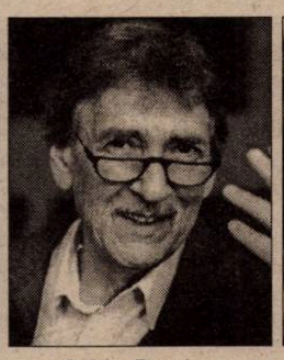
Oskar Pastior

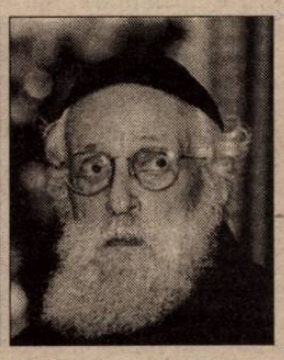
E.S. Alexandru Şafran

România, mi-am dat seama cu claritate care este cel mai bun lucru pe care l-am descoperit la oamenii acestei ţări. Simţul ospitalităţii pe care îl au aceşti oameni, felul lor instantaneu, insistent şi agresiv de a lua vizitatorul sau musafirul sub protecţia lor este probabil cel mai bun lucru pe care l-am văzut la români. Aceasta poate că este o rămăşiţă din vremurile cînd a călători în Balcani era mai mult o chestiune de risc personal, sau poate că este o chestiune de onoare personală pentru gazdă care în regiune s-au menţinut îndelungă vreme. În orice caz, o astfel de ospitalitate are darul a face vizitatorul să se simtă parte din familia gazdei. Cel mai rău lucru despre români poate fi foarte bine simţul melancoliei pe care îl cîştigă deopotrivă tinerii şi bătrînii în încercarea lor de a da sens unei lumi brusc schimbate.

Sanda GOLOPENŢIA

Luată pe neprevăzute şi fără să fi avut răgazul reflecţiei, cred că aş vorbi despre sentimentul măsurii şi al echilibrului — în viaţă, în artă, în politică. Lui i se datoreşte sociabilitatea larg inclusivă, ospitalitatea şi deschiderea pe care le remarcă, de fiecare dată, cei ce ne întîlnesc în forma noastră neabreviată, care e cea din ţară. Prin el se explică absenţa fanatismelor nefaste, a pozei, firescul comportării şi sentimentul fericit al nuanţelor.

Cel mai rău lucru pe care îl văd în ţesătura vieţilor noastre este o anume lipsă de îndîrjire cotidiană, de tenacitate, de convingere că trebuie nu numai să răzbim ci să facem exact ceea ce ne-am propus, fără a admite să fim deviaţi sau lipsiţi de rodul eforturilor depuse. Ne lăsăm prea usor descurajaţi de greutăţi sau împrejurări adverse care, neînfruntate direct, nu au cum dispărea, credem încă prea puţin în puterea noastră de a acţiona.

Bogdan BALTAZAR

I-aş spune că, individual, sînt, poate, cei mai inteligenţi din lume, dar că, împreună, dau una din cele mai negative „sinergii“ din lume.

Radu FLORESCU

Călătorii nesofisticaţi care nu cunosc nimic despre România sînt imediat cuceriţi de căldura primei întîlniri, reflectată într-o neobişnuită prietenie, o supragenerosă ospitalitate, un sentiment al rădăcinilor de familie care include vii şi morţii, fatalism în faţa adversităţilor şi un profund ataşament faţă de pămîntul strămoşilor. Spiritualitatea lor, simţul estetic şi filosofia de viaţă sînt în cele din urmă în concordanţă cu frumuseţea peisajului natural – motiv pentru care asemenea trăsături de caracter se reflectă mai cu seamă în civilizaţia rurală. Forţe istorice din Orient ne ajută să înţelegem părţile negative, poate incorect definite de cuvinte ca „bizantinism şi fanariotism“. Acestea implică un spirit de rivalitate fratricidă şi de intrigă în politică, domnia bacşişului şi inabilitatea de a colabora unii cu alţii pentru binele comun. Această tendinţă de a se împuşca pe sine însuşi în picior este mai răspîndită în mediul urban.

Constantin LUCACI

România are un peisaj minunat, se întinde între munte şi mare. Românul se naşte cu sentimentul infinitului, al muzicii şi poeziei. Inteligent, sensibil, are vocaţia infinitului: visător şi idealist – suport moral care permite o evoluţie nelimitată: vezi Enescu, Brâncuşi, Coandă.

Nepăsător, fatalist. Nu are spiritul solidarităţii, nu-l interesează promovarea valorilor. Tendinţă către grupări (clanuri) cu promovări subiective.

Şerban LUPU

Cel mai bun lucru: românii sînt inteligenţi, îndemînatici, talentaţi, primitori şi răbdători.

Cel mai rău lucru: românii sînt dezbinaţi, inconsecvenţi şi delăsători.

Georgeta WASHINGTON

Eu cred că cel mai bun lucru despre români este mîndria lor de ţară şi naţionalitate, credinţa lor puternică în Dumnezeu şi dorinţa uimitoare pentru înaintarea şi succesul personal. Românii sînt un popor harnic şi netemător. Aceste bune calităţi ale poporului român i-au ajutat, de fapt au fost strict necesare, pentru dezvoltarea naţională şi menţinerea independenţei ţării, atît în cursul războaielor din prima jumătate a ultimului secol cît şi în perioada comunismului din ultima jumătate din acest secol.

Cel mai rău lucru despre români este dezbinarea lor. La nivelul personal, atît în România cît şi între românii emigranţi, majoritatea se gîndesc numai la înaintarea lor personală. La nivelul naţional, şi în special în ultimul deceniu, România a avut nevoie de unitate socială, spirituală şi politică pentru a putea reconstrui ţara şi să recupereze timpul pierdut sub subjugarea comunistă. Numai uniţi împreună putem împlini posibilităţile care există în momentul de faţă.

Emil LOTEANU

Cel mai bun lucru este fantastica zestre spirituală manifestată în geniul folcloric poetic şi muzical. Cel mai rău lucru este desăvîrşitul cult al trădării, manifestat cu binecunoscuta dezinvoltură a şăgalnicului popor român. Imaginea este fixată pe plan mondial.

E.S. Jeronimo MOSCARDO de SOUZA

Cel mai bun lucru în România sînt oamenii: creativi, plini de pasiune, inteligenţi şi plini de viaţă. Cel mai rău lucru în România ar fi „sportul“ lor naţional – criticarea excesivă a propriei ţări. Cred că mai mult respect de sine ar fi de mare folos pentru viitorul României. Ştiu, totuşi, că mulţi români, chiar atunci cînd îşi critică ţara, părînd astfel „aparenţi detractori“, sînt de fapt „admiratori în secret“ ai ţării lor. ▲

Partener al **Fundaţiei Culturale Române**
pentru Ediţia 2000 a Premiilor:

PRICEWATERHOUSECOOPERS

Iaromira POPOVICI

bazar

Fotografii de familie

Cu vreo lună în urmă, am descoperit că-mi lipsesc pozele de familie. Nu era un teanc de albume îngrijite, cu inimioare şi coperţi din scai, nici o serie de fotografii înrămate auriu, cu încrustaţii. Era o pungă ştearsă, plină cu plicuri mari, albastre, aproape rupte. Într-una din curăţeniile dovedind un inutil exces de zel, punga a fost îngropată fără urmă în teancul de hîrtii diverse burduşite într-un sac. M-a cuprins o panică nebună la gîndul că le-aş putea pierde: fără istorie, fără momente, fără cultura populară proprie, o familie îşi pierde identitatea. Dacă lipsesc poza unei tanti Ortansa cu voaletă şi pălărie ori cea a bunicului – fercheş militar, precum şi progenitura îndrăgită pe cal, la bîlci, nu mai sînt poveşti, nici explicaţii, nici determinare. Fără poezia şi kitschul nesupărător, firesc, al fotografiilor de familie, individul devine lipsit de mîndria şi consistenţa unei istorii.

Tot printr-o întîmplare, am regăsit punga, prăfuită, dar cu pozele în stare normală. Doar epocile se încurcaseră între ele, marcînd şi mai clar trecerea timpului şi apartenenţa tuturor imaginilor la viaţa aceleiaşi familii. E îmbucurător de constatat cum imaginile standard ale bunicilor din anii '30 coexistă paşnic cu cele color ale nepoţelului din Australia din anii '80. Coexistenţa nu exclude posibile clasificări, o adevărată desfătare pentru descendentul respectivei familii cu gust de speculaţii şi de timp dilatat. Anii, să zicem, 1920-1930: o străbunică din Serbia, frumoasă într-un stil romantic, intelectual, orăşenesc (care de altfel a şi murit foarte tînără); o alta româncă, de la Muscel, hotărîtă, sigură pe ea, mîndră şi festivist- rustică într-un costum popular minuţios; anii 1940: o bunică frumoasă, cu frumuseţea dură-fatală cu posibilă nuanţă de îmblînzire gen Marlene Dietrich şi un bunic chipeş într-un stil întunecat, de neorealism italian, precum şi o fetiţă grăsună, cu moţ şi pampon drept în mijlocul frunţii; anii 1960: o mamă ceva între Sophia Loren şi Irene Papas cu fuste conice sau, oricum, pînă deasupra genunchiului, cu cipici, coadă de cal sau coc, eventual cu basmale, pozînd cu colegele în faţa „Librăriei noastre", la mare, în plin bulevard sau pe fundalul unor clădiri noi, cu iz industrial – deja marcînd vizibil trecerea de la ipostazele de altădată, mult mai pregătite, pentru care cei fotografiaţi se dichiseau în mod special, la poza între artistică şi instantaneu (dacă străbunicile aveau una, cel mult două poze în aceeaşi ipostază, acum variaţiunile pe aceeaşi poziţie se înmulţesc chiar şi peste 10); anii 1970: un bebeluş foarte rotund, clăpăug dar prosper, întinzîndu-se, ca un Hercule mic, după cîte o jucărie de cauciuc, pe fundalul unor perdele cu personaje din Disney; apoi o pionieră veselă, cu bentiţa pe frunte şi premiul în mînă; anii 1980: surpriză! Primele poze color: în special de la rudele avangardiste plecate în străinătate; căci se poate constata o migraţie a unora dintre personajele alb-negru de pînă acum pe „alte meridiane", chiar şi culturale: naşa de pe strada bunicii cu bentiţă şi rochie-n buline apare acum cu coc distins şi pardesiu alb, elegant, la nunta Prinţesei Diana; mama ei, care scotea copilul în parc şi-l lua de la şcoală, este acum pozată cu televizorul (color) dintr-un confortabil apartament din Offenbach; sora mai mare trimite poze cutreierînd monumentele şi supermaketurile Italiei; copilul vine cu primele poze color, de grup, de la terminarea liceului; anii 90: toate pozele sînt instantanee şi color; copilul (fost) şi-a întemeiat o familie şi face poze cu prietenii, pisicile şi casele de pe stradă sau cu minuni de prin străinătăţurile pe care le cutreieră; anii 1990-2000: copilul nou, al fostului copil, cu serii de poze color în toate ipostazele, cu albume pentru fiecare ocazie, risipă, ar putea spune dura străbunică musceleancă, care a trăit 100 de ani; jucării mari, de blană, jucării mecanice, mobil, computer şi CD player, Snoopy şi Tweetie şi Winnie ursuleţul... Dar şi, în continuare, ursul năpîrlit al fotografului din Sinaia, barca pneumatică cu Mamaia 2000, Moş Crăciun sau tortul cu lumînări...

▲

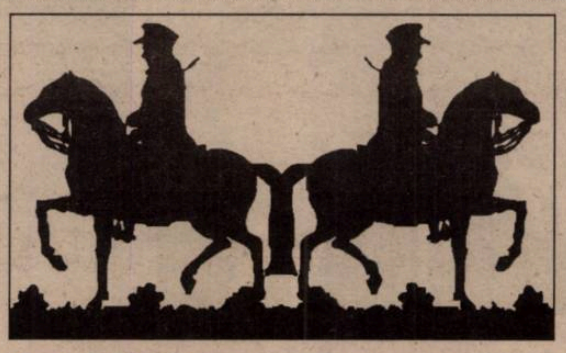

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O invocaţie la ghetele mele antiderapante

După ce am decupat cu atenţie ştirea prin care se anunţa că pe 7 ianuarie 2001 s-au înregistrat la Oraviţa 22,3 grade şi 22 grade la Reşiţa, temperaturi considerate de meteorologi ca recorduri absolute pentru luna ianuarie,

după ce am pus-o în clasorul meu de veşti unice (care nu a mai primit de mult „marfă"),

după ce m-am uitat pe fereastră privind strada luminată de un soare primăvăratic şi inconştient,

m-am dus pînă în vestibul să-mi contemplu ghetele puse într-un colţ încă din noiembrie 2000, nepurtate în această iarnă, ghetele cu talpă solidă şi antiderapantă, ghetele cu şireturi, nu cu abţibilduri moderne, ghetele clasice, negre, frumoase, abia începute, ca două inocente ale lumii viscolite şi viforoase.

Am trăit o sinceră aventură spirituală cu ele. Le cumpărasem cu ani în urmă prin '97, într-o zi de primăvară, vrăjit, văzîndu-le că-mi vin bine şi sînt lucioase, ochioase şi conformiste, în sensul curat şi nobil al cuvîntului. Adică erau realizate conform idealului meu despre gheată. Din copilărie tînjeam după o gheată cu talpă groasă, o gheată de iarnă în care să nu intre apa iar ciorapul să nu ştie ce-i aia umezeală. Acest ideal mi-a fost alterat treptat de bunica mea, care mi-a explicat şi m-a influenţat nociv că bărbatul adevărat nu poartă ghete şi cizme, ci şoşoni şi galoşi. Nu pot ascunde această înrîurire nefastă asupra idealului meu, ceea ce m-a şi adus la multe concesii şi compromisuri cu diverse perechi, dacă nu de şoşoni, atunci de galoşi. Ajunsesem chiar să am un sentiment de satisfacţie – eu, care nu trăiesc pe picior mare – la intrarea în multe case frumoase şi civilizate, în clipa aceea eminentă a lepădării galoşilor în vestibul. Rămîneam în pantofi şi, în laşitatea mea păcătoasă, îi mulţumeam în gînd bunicii mele pentru că m-a învăţat cum să fiu în rînd cu lumea civilizată. Prima mea reacţie era aceea de a privi rapid dacă toţi cei din jurul meu poartă pantofi. Dacă apărea vreo pereche de botine, fie din cele mai fine, mă încruntam. Duceam concesia şi înstrăinarea de idealul meu pînă la a-mi ridica uşor pantalonul, cum stăteam aşa, picior peste picior, ca toţi să vadă că port pantofi curaţi, deci galoşi... În această atmosferă sufletească am trăit multe ierni.

Pînă cînd, deodată, m-a pocnit o nevroză printre semnele căreia, unul din primele, a fost acesta: vreau iarna ghete solide, clasice, ca în copilărie. Cu şireturi. Cu şireturi, nu cu fermoar. Cu şireturi care se încurcă şi trebuie să te apleci să le legi şi să le dezlegi. Ghete cu care să treci prin zăpadă, din greu, dar mîndru şi liber de orice angoasă igrasioasă. Ghete care să-mi permită să citesc ziarul pe stradă, în plină lapoviţă, fără să-mi pese pe ce şi unde calc. Ghete care să mă pună în contact cu pămîntul şi universul şi să mă facă totodată imponderabil faţă de ele. Ghete cu un anume scîrţ, chiar. Un scîrţ al lor, care să se confunde – ca în vrednicele halucinaţii – cu scîrţul zăpezii. Tînjeam la toate acestea, cu atît mai mult cu cît nu găseam asemenea ghete printre ştirile blocului meu de gheaţă, iar ceea ce purtam în picioare erau două nostime cizmuliţo-ghetuţe, cu totul banale, cu elastic pe margine, cunoscute în toată ţara, de toţi bărbaţii, realizare venită dintr-o idee de ajuns de superficială asupra iernii şi încălţărilor ei.

...Le-am cumpărat vrăjit la „Adam", mai ales că erau şi îmblănite cu o materie albă, pufoasă, care iradia în ansamblul negru al pielii ca un sîmbure raţional în adînc. Le-am cumpărat pe o vreme însorită, pentru iarna următoare, nimeni din jurul meu nu mai cumpăra ghete grele şi bune de străbătut nămeţii. Eu însumi nu speram să mă bucur atît de repede şi atît de copilăreşte de ele. Era o bucurie planificată pentru altă dată. Îmi afundam piciorul, adînc, în zăpadă, călcam prin lapoviţă mîndru şi neînfricat, convins că nu mi se va uda ciorapul. Mă simţeam ocrotit şi mă doream, la rîndul meu, ocrotitor, generos, bun cu oamenii. Numai în basme oamenii mai sînt transfiguraţi în halul acesta de către obiectele lor. Ghetele antiderapante, cu talpă dublă, mi-au dat zilele fericite ale străbaterii lumii cu ciorapul uscat şi curat.

Alaltăieri, m-am uitat îndelung la ele, ca un paranormal gîndind intens să vină o ninsoare, nu zic un viscol, o ninsoare sănătoasă, durabilă, spre bucuria pămîntului uscat şi a ghetelor mele triste.

Am deschis televizorul tocmai cînd se anunţa ger pentru zilele de 13-18 ianuarie. Ger? Nici un fulg? Vreau scîrţul zăpezii!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la „Vulcanizare" la cîine şi om

Din Buzeşti iar: „Vulcanizare". Pe Dr. Felix, bloc cu aspect de WC, faţadă de marmură alb-neagră. Vine „Felix Supermarket". Felix. Motanul? Felix doctorul? Pe la numărul 10A, Carp 1, urmat de „Memos Restaurant": Kebap, Zemek şi „Încălţăminte Orfanu". „De mic am rămas orfan şi acum am 72 de ani, vîrsta filosofiei, după Noica. Ce cred eu? Cred că viaţa e băgată sub preş. Eu n-am bani de nimic, or asta nu e viaţă, sau e viaţă, dar e sub preş, nu se vede decît cînd porneşte, ca un şarpe pe sub covor." – astfel cuvîntă nea Marin. Tocmai pe Frumoasă 26, „Inspecţii pentru cazane". În sfîrşit o potrivealã, pe Occidentului, „La Dolce Vita". *Once upon a time* al lui Dan Bittman, „ţi-am dat un inel, mare cît inima meaaaa". Greu de înţeles ce este cu Bebe O. Uite pe Sft. Voievozi şi „General Market Floare de colţ". 33 – „Coafor", pe Moxa, „Club Domino" şi „Biliard" anunţat pe stîlp. Vine Strada Iulia Hăjdeu, fostă Chimistului. Alchimia cu chimia se unesc în sfîrşit, bătrînul Hasdeu a avut o premoniţie. O iau prin Piaţa Amzei. „Ihtus", Mendeleev 7, produse pentru gravide. Ihtologia nu e ştiinţa despre peşti? – îmi şopteşte Iaromira, vecina mea de pagină. I-aţi citit articolul de azi? „Planters", „Angel vestiment", 707 Pub, „Croitorie bărbătească", „SC Prestarea". Afiş: „Curs actorie pentru copilul dvs. dacă vreţi echilibrarea caracterului." Sun la telefonul afişat şi mi se spune că încă nu poate să dea detalii pentru presă. „Spălătorie ecologică" cu ursul Fram, „Pisici persane de două luni", 1 milion lei bucata – la basarabeni, în Piaţă. Podoabe, nasturi, bijuterii. La împletituri o groază de învăţături, scrise pe table de lemn: „Dacă bei, uiţi să plăteşti comanda pe loc", „Am plecat să servim micul dejun, dacă nu vin pînă la 13,30 o să servesc şi prînzul." „Nici o poluare a mediului nu se compară că cea a şosetelor mele." „Fiecare picior în fund e un pas înainte." Crocodil onix cu limba scoasă la mine, un milion jumătate. Informaţie pentru WC: „Vă rog, nu mă treziţi se pare că va fi o şedere lungă, intrare, doar pe proprie răspundere, atenţie, scăpări de gaze, pentru a evita catastrofa, aveţi încă cinci minute răbdare, mesajele urgente, pe sub uşă." „Domnul a creat pămîntul, apoi s-a odihnit, Domnul a creat omul, apoi s-a odihnit, Domnul a creat femeia şi de atunci nici Domnul, nici omul n-au odihnă." „Nici un vînt nu este vînt pentru omul care n-are un port în ţintă." „Bine ai venit, data viitoare să vii după micul dejun, să aduci cu tine prînzul şi să pleci înainte de cină." „Să nu vă fie frică să păşim cu paşi mari cînd e nevoie, deoarece cu două sărituri mai mici nu putem sări prăpastia." „Diplomă pentru cea mai bună soacră, cel mai bun cumnat, cea mai bună amantă." „Sonerie de baie: la prima bătaie aş dori să intru, la a doua – nu mai am răbdare, grăbeşte-te, la a treia sînt nervos, la a patra o să-ţi pară rău." „Botezi un cîine, nu te muşcă, asta-i diferenţa între cîine şi om." Vînzătoarea: „E normal ceea ce faceţi, să nu mă întrebaţi, poate nu vreau şi eu!"

▲

În seria de buzunar **Cioran**:
Caietul de la Talamanca
(inedit)

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Arhitectonică?

Cuvîntul grecesc de la care se revendică tectonica este *tekton:* tîmplar sau, prin extensie, artizan care lucrează un material dur. Orice material dur, cu excepţia însă a metalului: metalurgistul, făurarul nu pot fi *tekton*, ei întîi supun duritatea prin foc şi abia apoi prelucrează materialul. Constructorul însă este recuperat sub umbrela tîmplarului: cuvîntul grec care descrie meşteşugul zidirii pare a-şi avea la rîndul său originile în sanscritul *taksan*, care trimite la tîmplărie şi la folosirea toporului. *Architekton* era aşadar maestrul constructor, cel mai venerabil sau mai înţelept (*arché*) dintre ei. Lucrul cu etimologia a iscat în ultimele decenii o direcţie în arhitectură pe care, în deja clasica sa lucrare *Studies in the Tectonic Culture – The Poetics of Construction in 19th and 20th Century Architecture* (Cambridge/London: Graham Foundation/MIT Press, 1995), Kenneth Frampton o plasează sub genericul unei definiţii din 1982 dată tectonicii de A.H. Borbein: „Tectonica devine arta îmbinărilor" (Frampton, 1995, 5). Această artă a aducerii întreolaltă, a articulării de subansambluri – cu autonomie funcţională şi identitate formală proprie – în întregul este, de aceea, o „federaţie" de obiecte care consimt să lucreze împreună. Prin urmare, tectonica este opusă acelei „autocraţii" a zidirii care presupune sedimentarea de straturi succesive de materie unde, între unitatea depusă (chirpic, cărămidă, bloc de piatră) şi întreg nu mai există nivele intermediare de agregare. Efortul de descărcare a eforturilor în pămînt este unul colaborativ, care solicită nodul şi încheietura, articulaţiile aşadar, mai mult decît massa, cîmpul de materie, cum e cazul în al doilea exemplu.

Tectonica în sens maximal este chiar arhitectura. În sens modic însă este doar unul dintre cele două feluri consacrate istoric de a practica acest angajament cu materia în scopul oferirii de adăpost, cum spune unul dintre autorii cei mai frecventaţi de Frampton – l-am numit pe Heidegger. Ignoră Frampton aici, parcă, aici mai noua arhitectură efemeră (disposable architecture), care nu constă nici în articulare, nici în sedimentare? Prin urmare, inferează autorul citat, tectonica este un gest alcătuitor care nu vizează doar părţi de clădire, ci şi de lumi în genere, aşa cum este cazul artei. Vorbind despre artă, trebuie numaidecît menţionat un alt cuvînt grecesc: *techné*, circumscris ulterior de artă pe filiera meşteşugului măiestrit. Or, spusese altundeva în 1992 acelaşi Frampton, arhitectura nu este nici artă, nici tehnică – este (dar, mai ales, trebuie să rămînă) meşteşug artizanal, lucrare a mîinilor, angajament corporal nemediat cu materia.

Nu este incorect aşadar să-i spunem atunci acestei arte sau acestui meşteşug *arhitectonică*, măcar atunci cînd ne referim la produsul minţii şi mîinilor meşterului constructor – avem incorporată în cuvînt aşadar semnificaţia maximală a termenului amintită mai sus. Îmi amintesc cum, în anii studenţiei mele, ni se atrăgea atenţia să nu folosim cuvîntul *arhitectonică*, avîndu-l de preferat pe cel de *arhitectură*. Motivele, altele decît asemănarea cu alte limbi „de ginte latină însă", vorba lui Caragiale, nu mi le mai amintesc. Dimpotrivă, argumente recente – pe care nu m-aş feri să le numesc mai degrabă derapaje interpretative – vin să pună în criză exact acest termen preferat: arhitectura. Potrivit lui David Farell Krell în *Archeticture (sic!): Ecstasies of Space, Time and The Human Body* (Albany: State Univesity of New York Press, 1997) nici nu ar trebui să-i spunem acestei arte *arhitectură* ci, dimpotrivă, *arhetictură*, de vreme ce, crede autorul, originea termenului nu în tectonică este de aflat, ci în *tiktein*.

Cu siguranţă însă, potrivit lui Frapton, *trebuie* să folosim cuvîntul arhitectonică cel puţin într-un caz aparte: atunci cînd ne referim la acel mod de a practica arhitectura centrat pe montare riguroasă de subansambluri care au o doză variabilă de complexitate a propriei alcătuiri şi care îşi păstrează o anume doză de autonomie structurală, funcţională şi estetică în ansamblul rezultat. Goticul, ca şi high-tech-ul, este o astfel de *arhitectonică*, asemănătoare arhitecturii de lemn pe care şi-o revendică drept străbun şi tustreile sînt în chip vădit opuse arhitecturii sedimentare, „geologice" a romanicului, a cubismului, respectiv a vernacularului de pămînt nears, cărămidă sau piatră, care le precede – şi inspiră – sosirea.

Ceea ce înseamnă probabil că, în faţa acestei incertitudini semantice, poate bine ar fi să rămînem în proximitatea aceluia dintre termeni care îi semnalează cel mai lămurit originea şi, în bună parte dacă nu în totalitate, natura: acela de arhitectonică? În definitiv, există două argumente potrivnice acestei încăpăţînări: primul ar fi acela că nu există propriu-zis nici un motiv, altul decît cutare moft al veşnicei „intrării în Europa" – prin copierea aparenţelor şi ignorarea esenţelor – pentru care ar trebui să fim solidari cu un termen doar pentru că el vine din franceză şi al doilea argument este unul „democratic": întrebat repede, omul obişnuit spune de îndată *arhitectonică* şi nu *arhitectură*, semnalînd – poate – un soi de înţelepciune a remanenţei: a adăsta în trena etimologiilor şi a semnificaţiilor timpurii poate fi, uneori, semnul unei înţelepciuni a păstrării de care „specialiştii" tind să se lepede cu uşurătate.

▲

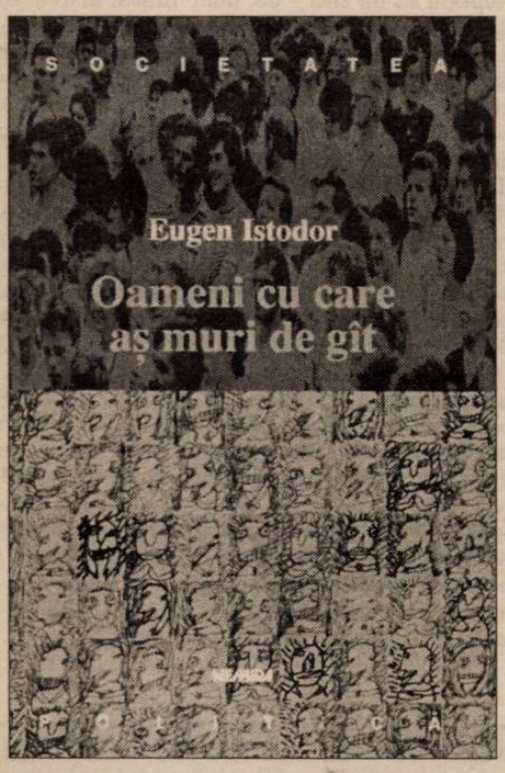

Dilema are plăcerea să anunţe cititorilor săi apariţia volumului ***Oameni cu care aş muri de gît*** de Eugen Istodor, care cuprinde textele publicate în paginile revistei noastre, la rubrica „Îl/O cunosc pe..."

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Ouăle lui Columbo

Privite cu un ochi critic, episoadele cu destoinicul locotenent Columbo sînt destul de subţirele. Intriga e cusută cu aţă albă, personajele schematice. Bogătaşii n-au scrupule, servitorii sînt serviabili. Ni se dau indicaţiile privind făptaşul, nu ne rămîne decît să urmărim cum omul de la LAPD îl încolţeşte, strînge laţul, bate apropouri şi scoate dovezi din ponositul său trenci. Reţeta cuprinde şi un populism sănătos. În marea lor majoritate, crimele se petrec în lumea celor bogaţi, cei pentru care legea e doar o notă de subsol, niciodată în lumea politică. În schimb, perseverentul slujbaş public e cam ponosit, pare un cetăţean sub-mediu şi, în plus, conduce un Peugeot ponosit (detaliu absolut suprarealist pentru oricine a petrecut cîteva zile în ţara tuturor posibilităţilor). Nu l-am văzut decît o singură dată exihibîndu-şi pistolul, dar de tras nu trage niciodată. Armele sale sînt spiritul de observaţie şi logica, spectacolul desfăşurării lor este pe placul marilor audienţe. Simţindu-ne mai breji ca el ne putem imagina că i-am înghesui la fel de drastic pe acei băieţi de bani-gata care se răsfaţă în limuzine inutil de lungi şi petrec cu fete cu picioare enervant de lungi.

În ciuda acestor reţete sleite şi clişee supraexpuse, trebuie să recunosc că mai cad şi eu în capcană. Dacă ar fi la aceeaşi oră cu *NYPD Blue* sau cu *Homicide,* m-aş uita la ele, căci realismul lor mă prinde mai mult. Dar în lipsa concurenţei, mă amuz la umilinţa prefăcută, la întrebările fals împiedicate şi la încăpăţînarea cu care locotenetul îi agasează pe cei răi şi aroganţi. Închid ochiul critic şi-l deschid pe celălalt, un lucru pe care locotenentul nu poate să-l facă. Sigur, serialul nu este chiar imaginea perfectă a justiţiei americane. Nu se văd abuzurile, lipsa banilor (la standardele lor), erorile şi gafele. Dar, în definitiv, nu este un serial despre poliţie, ci un fel de joc intelectual de-a deducţiile, la viteza redusă. Între basm şi reportaj, mă-ntreb dacă modestul locotenent (mă rog, el are orgoliul discret al celui ce rîde la urmă) poate fi un model pentru poliţistul român.

Noi n-avem marile seriale cu politişti, îl avem însă pe Garcea, un Nae Ipingescu degenerat, un Ghiţă Pristanda fără familie. Îi uneşte renumeraţia după buget mică. Garcea face apropouri decoltate sau pecuniare, dar în viaţa reală Sindromul Imunităţii Ciuruite face ravagii. Zeci de kilograme de droguri (unii zic sute) dispar din depozitele de maximă securitate. O să apară pe vreo stradă, prin vreun gang. Pe principalul aeroport al ţării se face contrabandă cu ţigări. Supermanul a acţionat singur, apoi a aşteptat cuminte să fie prins. Unui poliţist beţivii i-au subtilizat pistolul, altuia i s-a furat maşina. În spatele unui şef de partid sînt generali şi colonei. Într-un judeţ jandarmii îşi plătesc uniformele din buzunar. Lupta împotriva corupţiei – ocazie de avansuri şi avansări. Infractorii se bat cu poliţiştii, în direct sau pe burtă. Uneori le taie mîinile cu săbiile Ninja. Împotriva poliţiştilor se trage, maşinile lor n-au benzină. Poliţiştii au feţele obosite, adversarii vin în Jeepuri la nunţile din clădirea parlamentului. Un Columbo local nu este respins cu politeţe îngheţată, ci e luat la şuturi şi scuipături. Infractorii dovediţi sînt eliberaţi de justiţie. Săraci în lupta cu bogaţii, poliţiştii noştri oscilează între banii negri şi trenciul cenuşiu. Prima tentaţie începe să prevaleze. E greu să-i vorbeşti de datorie unui om cu datorii. E un adevăr simplu. Ca ochiul lui Columbo.

Între acesta şi poliţistul român se-ntinde un vid de putere şi un ocean de tentaţii. Basmele lui Columbo sînt posibile pentru că sînt plauzibile. În spatele anti-eroului se află un detaliu aproape palpabil – forţa statului, inteligentă şi inflexibilă. Columbo are ceea ce inventivul Arghezi numea „pluralul feminin de masculinitate", dar e pudic. Statul nostru a ajuns în faza orală a promisiunilor şi uimirilor.

▲

Alice POPESCU

Maeştri

Într-un număr precedent din Dilema *am obţinut o posibilă viziune succintă asupra relaţiei maestru-discipol, din perspectiva debutanţilor în cîteva profesii. Completăm tabloul, fără pretenţia de a fi exhaustivi, cu vocile unor maeştri. Însăşi rezonanţa, sobru-teatrală, a termenului presupune o tratare mai reverenţioasă a subiectului. (I. P.)*

Sînt cîteva cuvinte în finalul Evangheliei lui Ioan care produc o neaşteptată modificare de perspectivă textuală, sfidînd graniţa cu postmodernitatea: *Acesta este ucenicul care mărturiseşte despre acestea şi care a scris acestea, şi ştim că mărturia lui e adevărată.* Dacă am avea de-a face cu o ficţiune, am spune că, din cei patru evanghelişti, doar el se obiectivează în tripla ipostază de autor, narator şi personaj al povestirii. Dar nu este o ficţiune şi nu aici stă fascinaţia rîndurilor de mai sus, ci în referirea la un pasaj anterior, care îl identifică pe Ioan – cel ce vorbeşte despre sine însuşi la persoana a treia – *cu ucenicul pe care-l iubea Iisus, acela care la Cină s-a rezemat de pieptul Lui şi i-a zis: Doamne, cine este cel ce Te va vinde?* Impresionantă confesiune!

Tradiţia orientală ne mai dă, astăzi, o idee despre unicitatea şi frumuseţea incomunicabilă a experienţei discipol-maestru. Dar, firesc, acolo unde Orientul trăieşte în spirit, Occidentul face psihologie. *Învăţătorul (bătrînul înţelept)* este unul din arhetipurile fundamentale ale umanităţii. Se pune, însă, problema dacă societatea modernă mai răspunde acestui *pattern* şi realitatea ar putea arăta că, la nivel global, tendinţele îndreptăţesc un răspuns negativ. Eu am căutat excepţiile.

Cămaşa lui Nessus

Într-adevăr, despre un maestru dau mărturie discipolii. Este ceea ce m-a adus în faţa dnei avocat **Ana Diculescu-Şova,** consilier al Baroului Bucureşti, membră a Comisiei Permanente a Uniunii Avocaţilor din România, vicepreşedinte pentru România a Uniunii Internaţionale a Avocaţilor, maestră din 1990. Discursul domniei-sale descinde din vechea şcoală de avocatură, în care erudiţia completa argumentaţia. *Où sont les neiges d'antan?* se întreba Villon şi noi i-am răspunde astăzi, mai la propriu, mai la figurat, că probabil pe undeva prin spaţiu, vexate etern de efectul de seră.

Uitîndu-mă în urmă şi înainte cu 25 de ani, cred că există un Dumnezeu aparte, preocupat de întîlnirea discipol-maestru, care face, schimbă şi reface destine. Atunci cînd întîlnirea este fericită, fie se naşte o şcoală, fie se îmbunătăţeşte un stil. Îmi redă, cu expresivitate şi emoţie, imaginea maestrului său, avocatul Gheorghe Ciobanu (acel magician al pledoariei pe care, întîmplător, l-am cunoscut în copilărie), discipol, la rîndul lui, al maestrului Istrate Micescu.

Am fost şocată de faptul că aveam în faţa ochilor un om care, în lecţiile zilnice îmi vorbea obstinat de Platon, de inspiraţii care au scris Biblia, de tulburătorul Dostoievski, de Dante şi Shakespeare, de cele 100 de cărţi împărăteşti de care să nu mă despart niciodată, pentru că voi constata că totul este o rescriere a lor. Mi-a arătat cu o generozitate absolut specială tehnica de pregătire a unui dosar, cu următoarea concluzie: „ţine minte, fată, dosarul să-l ştii ca pe Tatăl Nostru!" Cînd era direct şi mai apropiat de exprimarea satului în care crescuse, era semn că te preţuieşte foarte mult, îşi aminteşte dna Diculescu-Şova. *Al doilea lucru pe care mi l-a spus: „După ce visezi dosarul, să vezi ce lege se aplică şi să nu te rezumi la ea sau la un singur doctrinar care s-a ocupat de problema respectivă, ci să ari biblioteca, atît pentru tine, cît mai ales pentru faptul că adversarul o poate face înaintea ta." Mi-a mai spus că un un avocat mare nu ia cauzele în raport cu punga clientului, ci cu frumuseţea şi complexitatea speţei şi că avocatura este atît de frumoasă, încît e un blestem: „dacă şi tu o iubeşti, să-ţi fie clar că ai îmbrăcat cămaşa lui Nessus!"*

Interlocutoarea mea îmi vorbeşte puţin despre propria sa calitate de maestru, dar îmi mărturiseşte că este mai grea decît cea de discipol *fiindcă trebuie să îţi dai seama că nu te mai poţi juca, să renunţi în mod conştient şi sincer la orgoliu, recunoscîndu-i discipolului calităţi pe care nu le ai. Trebuie să accepţi că a fi maestru e un rang şi, ca orice rang, trebuie să îl păstrezi şi, eventual, să vezi cum stai cu noblaţea – o ai, n-o ai, mai poţi spera să o ai? Apoi, ca maestru, trebuie, din cînd în cînd, să îţi evaluezi limitele şi, ori ţi le depăşeşti, ori îi spui discipolului să ţi le depăşească.*

O relaţie personalizată

Scrierea unui asemenea articol presupune să îţi trăieşti propria neputinţă. Neputinţa omului obişnuit de a da socoteală de propriii maeştri, mărturisiţi sau nu, ori de a alege. A însemnat, după îndelungi ezitări, îndrăzneala de a lua interviu unuia din cei doi profesori care mi-au marcat irevocabil anii de studenţie (prof. univ. dr. Paul Cornea şi prof. univ. dr. Nicolae Manolescu).

Îmi asum nedreptatea de a selecta, sub presiunea lipsei de spaţiu, cîteva fragmente din interviul pe care dl prof. univ. dr. **Nicolae Manolescu** mi l-a acordat. *Nu cred că există o societate care să se poată lipsi de acest tip de relaţie: maestru-ucenic, model-copie, profesor-elev. Se poate întîmpla ca profesorii să ţi-i uiţi, dar maeştrii nu. Se poate întîmpla ca părinţii să nu joace în biografia intelectuală, morală, de toate felurile, a cuiva, decît un rol şters, hai să-i spunem, natural, pentru că, pînă la urmă, părinţii îţi sînt daţi, fac parte din biografia ta naturală. Dar un copil poate să facă o carieră pentru că s-a întîlnit cu un profesor. Eu am fost convins, pînă în ultima clasă de liceu, că am să fac matematică, şi numai pentru că atunci am avut o profesoară de română extraordinară şi o catastrofă de profesor de matematică, m-am hotărît brusc să fac filologie.* E aproape amuzant să îmi imaginez că generaţii întregi de filologi îşi datorează şansa unui foarte puţin inspirat profesor de matematică... *Eu cred că problema societăţii moderne nu este de a renunţa sau faptul că renunţă la relaţia asta. Dimpotrivă, eu cred că o aşează pe o altă bază, o face să fie şi mai puţin naturală, o face o opţiune. Tot învăţămîntul universitar american este bazat, de pildă, pe tipul ăsta de opţiune.*

Mi-aduc aminte, continuă dl Manolescu, de un text *postum al lui Călinescu în care el spunea că nu înţelege de ce la şcoală, în catalog, se vorbeşte despre materii, pentru că un profesor nu predă o materie, predă un spirit, o modalitate de abordare, un fel de a privi lucrurile. Impresia mea este că era ordinatoarelor – după cum observa Jean-François Lyotard încă acum 20 şi mai bine de ani, în cartea lui despre era postmodernă – ordinatoarele, informatica, toate astea depersonalizează relaţia dintre cel care te învaţă şi cel care învaţă. De la o vreme încoace, profesorul poate să nu se mai ducă la ore, pînă şi simpla lui apariţie fizică devine facultativă.* Se pune, prin urmare, problema rolului pe care îl mai joacă profesorul în aceste condiţii şi implicit a soartei discipolului (care, din punctul de vedere al dlui Nicolae Manolescu, nu pare să fie deloc una bună). *Profesorul trebuie să stea să se uite în ochii elevului şi invers, operaţie din care elevul poate să înveţe multe, dar cred că şi profesorul învaţă foarte multe. Se vede imediat figura unui om care vine dintr-o casă unde au existat cărţi... Eu spun că noi, dacă trăim între cărţi şi între obiecte culturale, ne schimbăm complet fizic, ne schimbăm culoarea ochilor, culoarea pielii, culoarea părului şi asta se vede.*

Vorbindu-mi despre forţa modelului şi despre faptul că acesta funcţionează pe multe planuri pe care relaţia cu ordinatorul nu o poate prinde, îmi mărturiseşte că primul costum pe care şi l-a făcut în anul patru de facultate, la 21 de ani, era din aceeaşi stofă şi avea acelaşi model cu cel al lui Ov.S. Crohmălniceanu, profesorul său de literatura română. Apoi urmează momentul de maxim al confesiunii, evocarea propriilor maeştri: *Fără discuţie, personalitatea care m-a marcat cel mai profund, de la început de tot şi fără posibilitate de întoarcere, a fost Călinescu. Mai tîrziu, sigur că da, l-am descoperit pe Lovinescu. Iată rolul maestrului! Lovinescu era mort cînd eu eram student, Călinescu era interzis dar a putut să ţină nişte cursuri ca profesor onorific şi m-am dus la cursurile lui, deci l-am văzut în carne şi oase şi cred că cel puţin 30% din impresia pe care mi-a făcut-o Călinescu a fost legată de actorul care era Călinescu. Călinescu era un mare actor, era un actor excepţional!" Pe Lovinescu l-am descoperit mai tîrziu, nu l-am făcut în facultate, deci l-am descoperit pe cont propriu. Cu Vianu, pe care l-am avut profesor, nu m-am înţeles şi chiar am început prin a polemiza cu el. (...) Mai tîrziu mi-am dat seama cam ce se poate învăţa de la fiecare, chiar dacă de la Călinescu am învăţat cel mai mult – am crezut eu, în primul timp. Pe urmă mi-am dat seama şi ce puteam să învăţăm de la Vianu. Pe Călinescu nu puteai decît să-l imiţi, era atît de formidabil încît te descuraja. Vianu, dimpotrivă, mai abil didactic, ne încuraja într-un mod foarte subtil. Vorbea stînd jos (Călinescu se mişca), vorbea normal, moderat, te mai lua somnul din cînd în cînd, dar îţi dădea o senzaţie de familiaritate cu cele mai complicate şi mai mari şi mai faimoase idei. Mi-am dat seama mai tîrziu că fără o asemenea încurajare nu te apuci să faci critică literară sau istoria ideilor sau filosofie. Aici apare un paradox interesant,* încheie dl profesor. *Generaţia mea n-a avut manuale în primele clase de liceu. În facultate am făcut după o programă epurată, după aşa-numitele teze provizorii, un fel de talmeş-balmeş de informaţii, fără nici un criteriu ştiinţific. Şi totuşi, m-am întîlnit cu mari profesori interbelici, am avut acest mare noroc. De asta sînt tentat să personalizez modelul şi discipolatul, fiindcă dacă aveam nişte programe excepţionale, normale, şi nişte profesori normali, aş fi zis: merge şi cu ordinatorul! Dar aşa, îmi dau seama că nu merge, fiindcă profesorii aceia extraordinari pe care i-am avut au înlocuit tot ce ne lipsea nouă în materie de informaţie. N-aveam nanuale, programe, dar aveam profesori. Şi ce profesori!*

Aici „studentul" care a consemnat repetă ultima exclamaţie. După maestru. ▲

Matei FLORIAN

celelalte personaje

„Sf." Iulică Povăţuitorul

Undeva la mijlocul drumului dintre gang şi cabinetul dentar, în spatele blocurilor bulevardului numit cîndva „Victoria Socialismului" stă pitit un butic. În el, patron desăvîrşit, State Iulian – Iulică, poate vorbi o veşnicie.

„io le-am zis de prima oară că aşa stă treaba. Ei că nu – ce-i bă, Iulică, dacă tu ai butic, noi sîntem mai proşti sau cum? – adică nu te mai înţelegi cu omu', se uită la tine, zice că ai butic, că eşti şmecher, că te-ai ajuns, şi, nu ştiu, se uită nu ştiu cum la tine, de parcă tu n-ai fi ca ei, nu tot berea aia bei, nu tot în blocu' ăla stai, nu, da' aşa-s unii oameni, că, uneori, să mor dacă nu mă enervez pă ei – păi, băi, nene, o duc io mai bine decît tine?, zi-mi şi mie de ce sînt io mai tare că am butic şi vînd bere şi ţigări, nu tot brînza aia fac?, că vrea şi ăla micu' al meu să-i iau ceva, o bicicletă, o ţoală, acolo, şi mă uit la el ca prostu', n-are, Găbiţă, tata, bani, şi parcă o aud pe chitra aia de nevastă-mea: „da... ce să zic, n-are bani Iulică, că-i dă pe curve şi cinsteşte cu bere pe toţi boşorogii de la bloc!" – păi asta-i viaţă, băi, nene, să mă invidieze lumea că am butic şi să nu m-asculte cîn' le spun şi io o treabă?! Păi, ce, io de-ncrezut sau şmecher i-am zis lu' alde Nelu şi lu' ăsta... puştiu'... ăsta, Marian, ca să nu-şi bage banii la FNI? Muream io dacă luau ei de-acolo banu' gros?, nu, nene, mă bucuram, oameni sîntem, dacă treaba era curată, îşi lua omu' banu' şi trăia fericit, n-avea treabă, nu? Io le-am zis, adică nu fac acum pe un sfînt care le ştie pe toate, da' am mirosit că acolo nu e o chestie să te scoţi. Da' aşa-s unii oameni, dacă le zici ce crezi, au impresia că te iei de ei, te privesc chiorîş, chit că bei bere împreună de ani de zile. Adică cum, mă, nene?!, că mă şi enervez acuma..., să zică ei aşa de mine?, cîtă bere le-am dat – aşa că mi-e vecin – că pînă la urmă are dreptate hoaşca de nevastă-mea: nu-mi iese nici un ban din afacerea asta numai din cauza la ăştia.

Şi stai să vezi, că n-am terminat: într-o seară, n-a venit Nelu să-şi ia berea, na, l-am înţeles, ce-o fi şi-n familia lui să-ţi zboare toţi banii pe fereastră, da' a venit ăsta, cum îi zice, dracu, că mereu uit, puştiu', Marinică, l-am luat frumos că-s om cu înţelegere – ce-ai făcut, băi, Marinică, a fugit aia cu banii tăi? Şi să mor io, uite, jur pe ăla micu că nu aşteptam să-mi zică – da, dom' Iulică, ai avut dreptate cîn' ne-ai zis să nu băgăm banu' acolo –, da' mi-am amintit aşa un pic, cum se uitau la mine, adică tu du-te naibii, ai butic, ai bani, noi de ce să n-avem?, ne duci cu d-astea că în România nu merge treaba, că cu Caritasu', cu nu ştiu ce, – mi-am amintit, om sînt. N-a zis nimica ăsta. Mi-a zis: nea Iulică, dai şi mata o bere, că uite-s vai de capu' şi de zilele mele, ce mi-au făcut ăştia, m-au lăsat doar în izmene. M-am uitat la el, am vrut să-i zic, recunosc, păi dacă eşti..., da' nu i-am zis nimic, l-am lăsat în tristeţea lui acolo să-mi povestească de aia, Vlas, că cică – era prin Argentina, mi-a zis ce-a mai declarat Isărescu atunci că asta-i conspiraţie, că s-au băgat şi agenţii străini să ne-o coacă, mă rog, o fi fost, era clar că-i nasoală treaba, mi-a zis şi ce era pe la Braşov, cît s-au crizat oamenii de acolo, îl lăsam să zică, dădeam doar din cap – da, da –, da' nu şi-a amintit Marinică al meu de ce i-am zis, tot cu ale lui, acolo – vai de capu' lui, ce se face el – na, ca omu' supărat. Unde naiba om ajunge cu astea, io nu ştiu. Da' mi-a băut puştiulică patru beri, las' să-mi facă scandal Mioara, nevastă-mea, că lu' Iulică ce-i mai trebuie, are butic, s-a ajuns, e şmecher... Da, dom'ne, ce să-i faci, aşa-s unii oameni."

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Artă pentru (vezi)

„**ESTETICĂ** – ştiinţa despre artă, teoria artei, care cercetează problemele privitoare la esenţa artei, la atitudinea ei faţă de realitate, la metoda creaţiei artistice, la criteriile artei, la genurile artei etc. Estetica idealistă burgheză nu a putut da o rezolvare ştiinţifică, justă acestor probleme. Teoriile estetice ale lui *Kant* (vezi), *Hegel* (vezi) şi ale adepţilor lor au fundamentat concepţia idealistă asupra artei, ruperea artei de realitate. Kant a emis teza reacţionară a artei «dezinteresate» şi «nepartinice», teză care a fost ulterior îmbrăţişată de întreaga estetică burgheză şi care a servit drept bază pentru tot felul de teorii formaliste: a «artei pentru artă», a «artei pure» etc. Generalizînd practica artei decadente, estetica burgheză contemporană de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi din prima jumătate a secolului al XX-lea a creat teorii care au contribuit la decăderea continuă a artei, care au transformat arta într-un divertisment pentru burghezii ghiftuiţi, într-un instrument de satisfacere a gusturilor pervertite ale «vîrfurilor» societăţii capitaliste.“

(din *Mic dicţionar filozofic,* redactat de M. Rozental şi P. Iudin, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1954, pag. 201)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Din nou despre clişee

Reiau discuţia despre clişeele care trec fraudulos graniţa dintre epoci, deghizate, sulemenite, asezonate, îmbrăcate cu haine de împrumut, dar la fel de triste şi stupide ca şi cele cultivate şi proliferate de conformismul de tip comunist. Circulă printre literaţi ideea-clişeu după care exista, înainte de 1989, un acces liber la tipar, fiecare scriitor reuşind, dacă era harnic, să publice o carte pe an (nu mai mult, însă, existînd în acest sens o reglementare secretă a Secţiei de propagandă). Cei ce invocă aceste libertăţi uită sau se prefac a uita că, dacă scriau altceva decît era acceptat de duhul ideologiei şi politicii partidului, aveau a face cu o cenzură încruntată, aprigă, nemiloasă, care tăia în carne vie sau condamna manuscrisul la ani de recluziune în sertar. Ca să nu mai vorbim de autocenzură, bine întreţinută de regim şi menită să funcţioneze precum o glandă cu secreţie internă. Sigur, s-au scris şi cărţi importante în cele peste patru decenii, dar cu cîte renunţări, sacrificii, amputări! Nici cenzura economică din zilele noastre nu e uşor de suportat, dar parcă nu e la fel de duşmănoasă, opresivă şi umilitoare şi parcă nu produce discriminări atît de adînci. Pentru că, la fel ca în ansamblul societăţii comuniste fals egalitare, au existat şi în rîndul scriitorilor clase sociale. Unii erau agreaţi de autorităţi fiindcă se străduiau să nu contrazică tezele şi sintezele partidului şi erau publicaţi (dramaturgii, jucaţi) mai des şi plătiţi mai bine, în aşa fel încît îşi puteau cumpăra proprietăţi şi ridica statui, în timp ce alţii, mai înclinaţi către antiteze decît către teze şi sinteze de partid, erau tipăriţi din cînd în cînd, plătiţi prost şi, între două cărţi publicate sau piese jucate, trăiau din ajutoare şi împrumuturi de la Fondul Literar. Ciudat (sau nu), unul dintre acei *unii*, puţini la număr, care au constituit sub comunism clasa privilegiată, a obţinut şi după 1989 posturi importante şi bine plătite, în ţară şi în străinătate, iar acum tot el este acela care colportează, cu încrîncenări patriotarde, naţionaliste şi „anticosmopolite“ de nuanţă vadimist-jdanovistă, clişeul *trecut echitabil – prezent mizerabil*. Printre clişeele noi, cu circulaţie în lumea politicii şi a presei, este şi acela că *stînga* (politică, vezi bine) este de regulă antireformistă şi pune mai presus de toate protecţia socială, în timp ce *dreapta* este reformistă şi nu dă doi bani pe ocrotirea omului. O fi aşa într-o lume ideală sau într-o societate normală. La noi, însă, am văzut cît de reformistă a fost guvernarea anterioară, oferind, în acelaşi timp, disponibilizaţilor salarii regeşti, în timp ce stînga social-democrată (sau democrat-socială, după titulatură) a reformat la fel de puţin, dar n-a fost chiar atît de generoasă cu protecţia socială. Fireşte că e mai simplu să iei un clişeu gata rumegat decît să observi realitatea, s-o analizezi şi să te trezeşti cu tot felul de paradoxuri care să-ţi dea dureri de cap sau de stomac.

▲

Cu ochii-n 3,14

GOGOAŞA DE RENUME MONDIAL ŞI RESTUL LUMII

● Pe vitrina unei gogoşerii din Piaţa Delfinul, o inscripţie: GOGOAŞA ÎNFURIATĂ®. Inevitabilul s-a produs: cunoscuta expresie, bun al întregului popor şi moştenitoare a unei firme din perioada interbelică, a intrat, prin înregistrarea mărcii, în proprietatea cuiva. Mai spune cineva că nu e capitalism în România? (**M. V.**)

● Dintr-un sondaj iniţiat de revista *Playboy* printre propriii cititori – şi publicat în numărul de ianuarie – reiese că „Românul care a influenţat cel mai mult istoria omenirii în secolul XX“ este Nicolae Ceauşescu. Eu ştiam că *ea* era „...de renume mondial“, dar iată că se mai schimbă percepţiile. Pe locul doi, sub Ceauşescu, în fine un savant de renume mondial: Henri Coandă. Dă-i românului mintea de pe urmă. Adică de pe locul doi. (**C. P.-B.**)

● Comentariu pe „Arte“ în legătură cu politica externă americană: „democraţii încercau să apere lumea de ea însăşi, republicanii încearcă să apere SUA de restul lumii...“ (**a. l. ş.**)

AM ALES ACEST NUME (UN ORIZONT NELIMITAT) ÎN LINIŞTITA SUEDIE

● În era Internet-ului, o firmă din Buzău şi-a ales acest nume: *„INTERMET – produse de panificaţie şi patiserie“*. (**D. S.**)

● Alegerile din Thailanda au fost cîştigate de un bogătaş, în fruntea partidului „Thailandezii îi iubesc pe thailandezi“. În Afganistan există un Minister al promovării virtuţilor şi combaterii viciilor, în Iran de aceleaşi probleme se ocupă temutul Consiliu de discernămînt. Un orizont nelimitat pentru reformele politice şi administrative. (**M. B.**)

● După 5 săptămîni de la decernarea Nobelului pentru literatură scriitorului chinez Gao Xingjian, stabilit în Franţa de 15 ani – e bine să ştim măcar că discursul său, pe o întindere de 45 de minute, a fost rostit în limba chineză şi cuprindea o asemenea frază: „Aş vrea să spun că viaţa nu e deloc o ceremonie, iar lumea nu e peste tot ca în liniştita Suedie care nu a cunoscut războiul de 180 de ani“. S-a mai aflat că reprezentantul Chinei la Stockholm – nu prea mulţumit de acest Nobel acordat unui exilat din ţara sa – ar fi şoptit, *en passant,* ambasadorului Franţei, cu o concizie fermecătoare: „Sîntem încîntaţi aflînd că scriitorii francezi au trecut la limba chineză.“ (**R. C.**)

PUŞTIMEA BUCUREŞTEANĂ PE CELE MAI ÎNALTE CULMI, CU MAXIMĂ NONŞALANŢĂ

● După ce s-a stricat de rîs privindu-l, puştimea bucureşteană a găsit cea mai bună definiţie pentru *Love Story*-ul difuzat săptămîna trecută la televizor – film care a făcut să plîngă generaţii întregi prin anii '70: „cel mai bun film american sovietic“! (**a. l. ş.**)

● Remarcabil efortul cu care Horia Brenciu caută în fiecare dimineaţă porcărelele şi ştirile mondene din fiecare ziar. Asta se cheamă revista presei. „Epoca Ion Cristoiu“ a fost dusă pe cele mai înalte culmi (sau pe cele mai joase?). (**C. G.**)

● Un gînd de neuitat al lui Alfred Brendel, unul din cei cîţiva pianişti extraordinari ai lumii, despre cum crede că ar trebui interpretat Mozart: „cu maximă precizie şi maximă nonşalanţă“. (**R. C.**)

NATURĂ MOARTĂ CU CAFEA, CĂRŢI DE GHICIT, CURELUŞE DE PIELE ŞI CARNE FIARTĂ

● Pe o tarabă de cărţi din Romană, vizavi de „Turist“, vînzătorul a aşezat tomurile cu isteţime şi oarecare humor. Un şir lung de romane poliţiste – „Bărbaţii sînt nişte porci“, „Grasă şi proastă“ ş.a.m.d. – este despărţit, printr-o carte aşezată vertical, de alte lucrări: „KGB“, „O istorie sinceră a poporului român“ etc. Volumul-barieră se cheamă „Marea tablă de şah“ al lui Zbigniew Brzerzinski. Natură moartă cu fantezie. (**T. C.**)

● După alegeri, un banner prin centrul Bucureştiului face reclamă ziarului *Dimineaţa:* „tare precum cafeaua de dimineaţă“. Cotidianul amintit e totuşi de negăsit. Nu-ţi rămîne decît să citeşti în cafea, dimineaţa. (**A. M.**)

● Multe chestii se mai vînd în ziua de azi... Mergînd spre Piaţa Progresul, văd pe o tarabă *„Cărţi de ghicit cu instrucţiuni“*. Iar alături de ele, două casete audio (destul de uzate, după aspect), puse într-un plic pe care scrie ce cuprind: *„MĂRTURII DEMNITARI REVOLUŢIE“*. (**D. S.**)

● „Comuna Rîmnicelu, jud. Buzău, deţine recordul naţional al celor mai mici proprietăţi (...), numeroşi cetăţeni fiind proprietari de terenuri cu lăţimea de 40 cm“ (Rompres). Secretarul primăriei, Nic. Hoţescu, declară că toată această situaţie a fost generată în 1991 „de proprietarii care au dorit să primească terenuri în zonele cele mai fertile“ *(Evenimentul zilei*, nr. 2603). Aşa a început şi Cartagina: de la nişte cureluşe de piele care, bine distribuite pe sol, au cîştigat teritoriu pentru o vestită cetate. (**T. C.**)

● Un om român merge pe stradă şi, pe nepusă masă, i se face foame. „Ce-ar fi să-mi iau în clipa asta un hot-dog, să-l bag în bot?“, îşi zice el în sinea sa. Zis şi făcut. Apoi îşi vede tacticos de drum, muşcînd din carnea aia fiartă. Pe lîngă el se ţine scai, topit de poftă şi foarte rugător, un cîine alb. Însă degeaba: de sus, unde gura fără suflet înfulecă de zor, nu va pica nimic. Poate doar, într-un tîrziu, un scuipat. (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

Lumea lui Cvasi şi a lui Pseudo

– convorbire cu Augustin BUZURA –

Impostura nu înlocuieşte ceva, după cum de obicei se crede ci, de fapt, dublează: funcţii, poziţii, avantaje. E ca un fel de nămol ce se prinde de lucruri şi, după împrejurări, se dă fie drept apă în curs de limpezire, fie drept pămînt care azi-mîine va căpăta consistenţa uscatului. E mereu o pseudo-apă, mereu un cvasi-pămînt, rămînînd, în acelaş timp, şi ceea ce a fost de la bun început – teritoriu înşelător. Ce fel de lume se poate clădi pe acest teren mlăştinos?

Travesti

Stimate Augustin Buzura, în romanele dvs. s-a putut urmări, încă de la debut, o temă cu două variaţiuni, să spunem aşa: impostura şi umilinţa. De ce aţi ales-o, într-o vreme cînd obsesia prozatorilor era tema puterii, a mecanismelor ei, a raporturilor de forţă dintre stăpîni şi supuşi etc.?

Chiar din primul roman, *Absenţii*, m-a obsedat *aria* impostorii şi în sens de melodie dominantă a „epocii", dar şi de întindere a fenomenului pe spaţii tot mai cuprinzătoare. Ocupa teritorii nepermis de mari, înainte, dar, din păcate şi astăzi, în libertate, foamea ei de spaţiu este nepotolită, în creştere chiar, în viaţa socială, politică, în viaţa culturală. Atîta vreme cît impostorilor li se permite să se scalde în apele lor, să devină solişti – după care nu mai pot fi clintiţi fiindcă ajung să treacă drept „autorităţi" în diferite domenii – lucrurile nu pot merge bine. Nu mă refer doar la prezent. Dar ne stricăm singuri viitorul, fără să fie nevoie de urgii naturale, comploturi universale sau mai ştiu eu ce, dacă acceptăm să asistăm pasivi la înflorirea imposturii în libertate. Mă doare teribil cînd adevărul devine minciună şi minciuna adevăr, cînd nulitatea ajunge model, iar valoarea, modelul posibil, este tratată umilitor în registru derizoriu.

Credeţi că astăzi aceasta e realitatea?

Este un teribil amestec de realitate şi irealitate, un spaţiu de confuzie, de plutire între dreptate şi nedreptate, adevăr şi eroare, un continuu travesti care năuceşte şi inhibă. Oamenii simt că nu acesta e drumul, nu asta-i soluţia, nici adevărul şi-atunci cedează, se retrag, preferă să plece din ţară ş.a.m.d. Astăzi vorbim cu o nonşalanţă nemaipomenită despre odiosul trecut, dar el a fost edificat şi menţinut cu ajutorul imposturii, al oportunismului şi al carieriştilor care n-au fost ascunşi ochilor noştri, nu, deloc, au fost în văzul public. Să nu-mi spună mie cineva că Nicolae Ceauşescu putea citi toată presa, toate romanele, că veghea toate expoziţiile şi dădea verdicte asupra lor... Pornesc de la propria experienţă, în materie de cenzură a romanelor la care lucram: cele mai distrugătoare referate nu mi le-au făcut „organele", ci nişte minunaţi colegi de breaslă, nişte critici vigilenţi, care dădeau „contribuţiile" lor la cenzură sau în altă parte, convinşi că nimeni nu va ajunge vreodată să le citească sau că nu vor ajunge niciodată sub ochii mei.

Impunitatea imposturii din acel timp, siguranţa sa că răul ascuns nu va fi niciodată dat la iveală?

Sentimentul impunităţii/imunităţii, desigur, dar şi energia nestăvilită... Noi am distrus intelectualitatea, pe cea interbelică, dar nu numai pe ea, cu o mare energie sau am băgat la închisoare politicieni burghezi-reacţionari, – cum li se spunea – în număr mai mare decît au făcut-o alte state sub regim comunist. De unde venea acest exces de zel, dacă nu din impostură, mă întreb? Colectivizarea, de pildă; în alte ţări, în Polonia, pămîntul a fost colectivizat numai în proporţie de 3-4%; la noi, s-a lichidat proprietatea rurală cît s-a putut de mult. Am fost, nu trebuie să uităm, mai ilegalişti decît ilegaliştii, mai slavi decît toţi vecinii noştri de origine slavă, la un moment dat...

Dar şi cînd ne-am „dez-slavizat" într-un domeniu, n-am făcut-o cu aceeaşi energie? Să ne gîndim numai la revenirea la vechea ortografie, după '89; reîntronarea lui î din â n-a întrunit sufragiile lingviştilor, în schimb s-a preocupat de reforma ortografiei un domn care era contrabasist şi a avut cîştig de cauză... Asta a ce seamănă?

Eu cred că în clipa de faţă trebuie inventariate toate elementele fundamentale: aerul, apa, pămîntul, scrisul, cultura, să ştim ce teren ferm mai există. Dacă nu facem asta, riscăm să ne învîrtim în cerc pe teritorii nesigure, fluide. Să încercăm, onest, să facem un fel de început de lume, cu cît ne pricepem şi cum putem, dar cu cît mai puţină şarlatanie.

Dacă ne limităm la lumea literară, restituirile de locuri cuvenite şi revizuirile de ierarhii moştenite s-au făcut totuşi, de multe ori, spre cîştigul culturii şi al adevărului, să recunoaştem.

Despre revizuiri, ce să zic? Le cred necesare, într-o cultură democratică ele sînt în firea lucrurilor. Dar la noi cum stă situaţia? Statisticile ne spun că 70% din populaţia ţării n-a pus mîna pe vreo carte după '89, ziarele, TV-ul, serialele au acaparat timpul cititorului. Dacă s-ar face şi o statistică a celor foarte pasionaţi de „revizuiri", s-ar observa că timpul lor este unul mult mai bogat în ore decît cel obişnuit; altfel cum ar avea vreme să scrie sumedenie de articole politice, studii pe teme eterne, să participe la colocvii, unde iau şi cuvîntul, dezbat variate probleme, să călătorească etc. şi să mai facă şi operă de evaluare estetică, fără ură şi părtinire? Plus că, dacă s-ar supune ei înşişi „revizuirilor", ar trebui să-şi renege mult din ceea ce au scris. N-am prea văzut cazuri...

Celebrităţi, vedete, trecători

Domnule Buzura, să nu uităm că astăzi lumea are mai mult vedete decît celebrităţi, vedetele sînt multe, se demonetizează repede. Ca să dureze, e nevoie de apariţii cît mai dese, unii trebuie, prin forţa lucrurilor, să devină „solişti de cursă lungă" cu orice preţ şi nu numai în muzică, bineînţeles.

Şi, din nefericire, mulţi dintre aceştia sînt tocmai impostori. Tot impostori sînt şi cei care-i promovează. Şi-atunci, din complicitatea imposturilor, apar nişte inşi bazaţi pe nu ştiu ce, care devin autorităţi morale, mari procurori naţionali care şi-au falsificat biografia şi ocupă prim-planul. Să nu-i uităm, totodată, pe tipii care pretind că nu s-au schimbat, n-au ce-şi reproşa din trecut, ba chiar sînt mîndri de ce-au făcut pentru „binele ţării", chit că locul privilegiat de atunci ei l-au ocupat prin impostură. Mediatizîndu-i, propunîndu-i ca personalităţi, toţi aceştia încep să conteze.

Dar fenomenul e prezent în toate societăţile, impostura nu ne este – slavă Domnului – specifică.

Este, dar nu într-asemenea măsură, cum simt că devine la noi. Mulţi am avut iluzia că libertatea va clarifica lucrurile. Că va pune valorile reale la locurile reale. Bănuiam că va dura un timp. Dar nu atît. Modelele nu sînt celebrităţile, ci vedetele sexy, rock, hip-hop etc. Nu cercetătorul, nu managerul onest şi prosper, nu medicul, nu profesorul, nu savantul.

Şi-n America, şi-n ţările avansate vedetele tot televiziunea, filmul, rock-ul le propun.

Cînd America-l propunea pe Elvis Presley, lansa şi sateliţi şi nave spaţiale, făcea şi medicamente extraordinare, celebrităţile ei luau şi premiul Nobel pentru literatură sau fizică. Toate acestea erau şi sînt concomitente. La noi cu ce sînt concomitente „Vacanţa mare", B.U.G. Mafia şi Nadine? Cu privatizări frauduloase, cu greva profesorilor, cu tineri cercetători români de primă mînă care aleg să plece din ţară. Şi cu afirmaţii de genul „mi-e ruşine că sînt român", devenite slogan sfidător. Vă mărturisesc că anul ăsta m-a înnebunit ziua naţională: parcă ne e frică să punem steagurile, să ne bucurăm, să ne afirmăm spiritul. De ce? După părerea mea există două moduri sigure de a fi primitiv sau, hai, mai blînd zis, provincial: să crezi că în lumea asta numai noi sîntem buni, superbi, harnici şi omenoşi sau, dimpotrivă, să crezi că numai alţii de aiurea sînt buni, superbi, harnici, omenoşi etc. Să te plasezi adică în impostura perfecţiunii proprii sau a deriziunii absolute, a perfecţiunii în negativ, în fals raport cu alţii.

Rol prim, figuraţie şi vitejie tardivă

Ceea ce putea să producă uimire în timpurile demult trecute era aşa-zisa inocenţă a Partidului în materie de cadre. Cînd făcea demascări şi cădeau capete importante, aflai că nu ştiu care „portret" fusese ba agent de siguranţă, ba legionar, ba trădător. Cum se împăca asta cu vigilenţa dosarelor? Cum pătrundeau impostorii în „monolit"?

Ei fuseseră acolo, dacă fuseseră. Partidul ştiuse de ei, dar îi păstrase cît erau necesari, fiind vulnerabili, erau uşor de manipulat, obedienţi şi speriaţi tot timpul. Dar mai exista o posibilitate: să nu fie aşa, inşilor respectivi să li se contrafacă biografia. Şi-atunci impostori erau tocmai cei care rămîneau în „monolitul purificat". Acum lucrurile se petrec ceva mai repede decît înainte. Auzim, la un moment, că nu ştiu cine a plecat din partidul nu ştiu care. În formaţiunile politice mai atente la limbaj chestiunea se tratează cu epitetul de carierist ori fripturist, dornic de privilegii. În altele, cel care pleacă, să zicem, joi din partid este făcut, automat, escroc, alcoolic şi pervers. Cu o zi înainte, miercuri, mai era încă om de bază, calificat, eficient şi integru. Şi formaţiunea politică merge înainte, de parcă toate relele ori pagubele produse de acel om s-ar fi petrecut brusc, într-o zi, cu totul din senin. Incredibil... Cine-i mai impostor? Cine-a plecat sau cine a rămas?

Probabil cine-a rămas, fiindcă impostura ţinteşte „în sus".

În perioada mea proletară, la mină, am întîlnit oameni foarte onorabili, foşti directori în minister, în perioada interbelică, personalităţi care-şi căutau ascunziş în muncile cele mai umile. Toată lumea îi ştia cine sînt, chiar şi partidul, care din cînd în cînd îi demasca fiindcă „s-au strecurat în rîndurile clasei muncitoare" – operînd adică un fel de „impostură în jos". Nici ea nu trebuia tolerată... Mereu era nevoie de alarme, de un climat de nesiguranţă, în care oamenii să stea cu frica-n sîn.

Apropo de fidelitatea şi infidelitatea politică: auzind acum justificările multora care pretind că n-au crezut o iotă în socialism cînd au intrat în partid, te-ntrebi dacă au fost chiar cîteva milioane de impostori declaraţi şi senini. Nimeni să nu fi crezut în nimic, chiar dacă apoi şi-a dat seama că s-a înşelat?

Am auzit şi eu diverse poveşti, mai ales spuse de cei care intraseră în anii '50 în partid: „ici era ştatul de plată, ici adeziunea". Greu de crezut: dar propria cerere? dar candidatura? dar verificările? O altă impostură e cea a inocenţei şi vitejiei de după război... Dar acum se pot afirma atîtea, fără răspundere, fără verificare, fără consecinţe, fără sancţionarea minciunii şi şarlataniei. Înainte, n-aveai din start posibilitatea să te aperi. Am încercat o dată, împreună cu doi distinşi colegi, să dau în judecată nişte publicaţii care-mi modificau textele, punînd în ele afirmaţii pe care nu le-am făcut, şi care mă deserveau; nimeni n-a vrut să preia cauza, lumea se deroba cînd auzea despre ce-i vorba. Am început atunci să spun în interviuri că-mi exprim speranţa că va veni o zi în care o să semnez numai textele scrise de mine; de zeci de ori am spus-o. Inutil, acele texte mi se atribuie şi azi. În schimb, citind „jurnale" şi „memorii" ale contemporanilor mei, văd cîte spirite intransigente am avut noi sub dictatură, atît de bine ascunse, nu s-a ştiut de ele nicidecum. Poate că le-aş crede, în parte, dacă n-aş observa cum persoane importante în zilele noastre şi în prim-planul vieţii politice şi sociale de acum circulă nestingherite prin „jurnale" şi „memorii", se confesează autorilor de jurnale, le sînt prieteni apropiaţi etc.

Nevoia de dublură

Spuneţi-mi, de ce credeţi că au apărut atîtea fundaţii şi ONG-uri care iubesc cu fervoare cultura şi diaspora, jură pe valori, tresar cînd li se pare că Eminescu e în pericol dar suportă să se închidă bibliotecile, să se privatizeze păgubos edi-turile etc.?

Modelul e ceauşist: cînd o fabrică mergea bine, dictatorul mai făcea încă 10, ca să meargă toate prost. Impostura îşi atribuie calităţi, vînează poziţii tentante, dar nu vine la muncă. Gîndiţi-vă numai, de doi ani încoace, cam cîţi apărători ai lui Eminescu au făcut carieră înjurînd un număr din *Dilema*. Nimeni nu s-a aşezat la masa de scris să alcătuiască un studiu asupra receptării lui Eminescu azi, dincolo de formulele clişeu ale şcolii sau ale inerţiei publice. Asta înseamnă muncă. Eu, dacă aş fi făcut acel număr de revistă, îl concepeam altfel. Poate nu publicam toate articolele, poate alegeam alte argumente, dar problema receptării poetului în lumea de azi rămîne deschisă, de discutat fără închistări, false evlavii sau negaţii teribiliste. Însă impostura, în foamea de spaţii, se năpusteşte asupra a ceea ce e făcut deja sau merge bine. De cînd interesul faţă de diaspora nu mai înseamnă eventuale adrese pentru turism, ci trudă şi rigoare în slujba unui ţel naţional de durată, diferitelor fundaţii culturale paralele parcă le-a mai scăzut cheful de activitate. Nu mă iluzionez însă... Cîtă vreme valorile nu sînt puse la locul cuvenit, spre binele tuturor, impostura rămîne, ca să zic aşa, o postură tentantă. Omeneşte, se poate înţelege acest dor de „travesti", de aspiraţie disproporţionată şi fără merit: aşa a fost dintotdeauna. Noi am pierdut însă destul de mult timp cu impostura dirijată de partid. Nu mai avem resurse de răbdare pentru impostura liberă, voioasă şi cu tupeu. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei MANOLESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Marian BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 413
26 ian. - 1 feb. 2001
20 pagini 4000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Mai avem uşi de biserică?

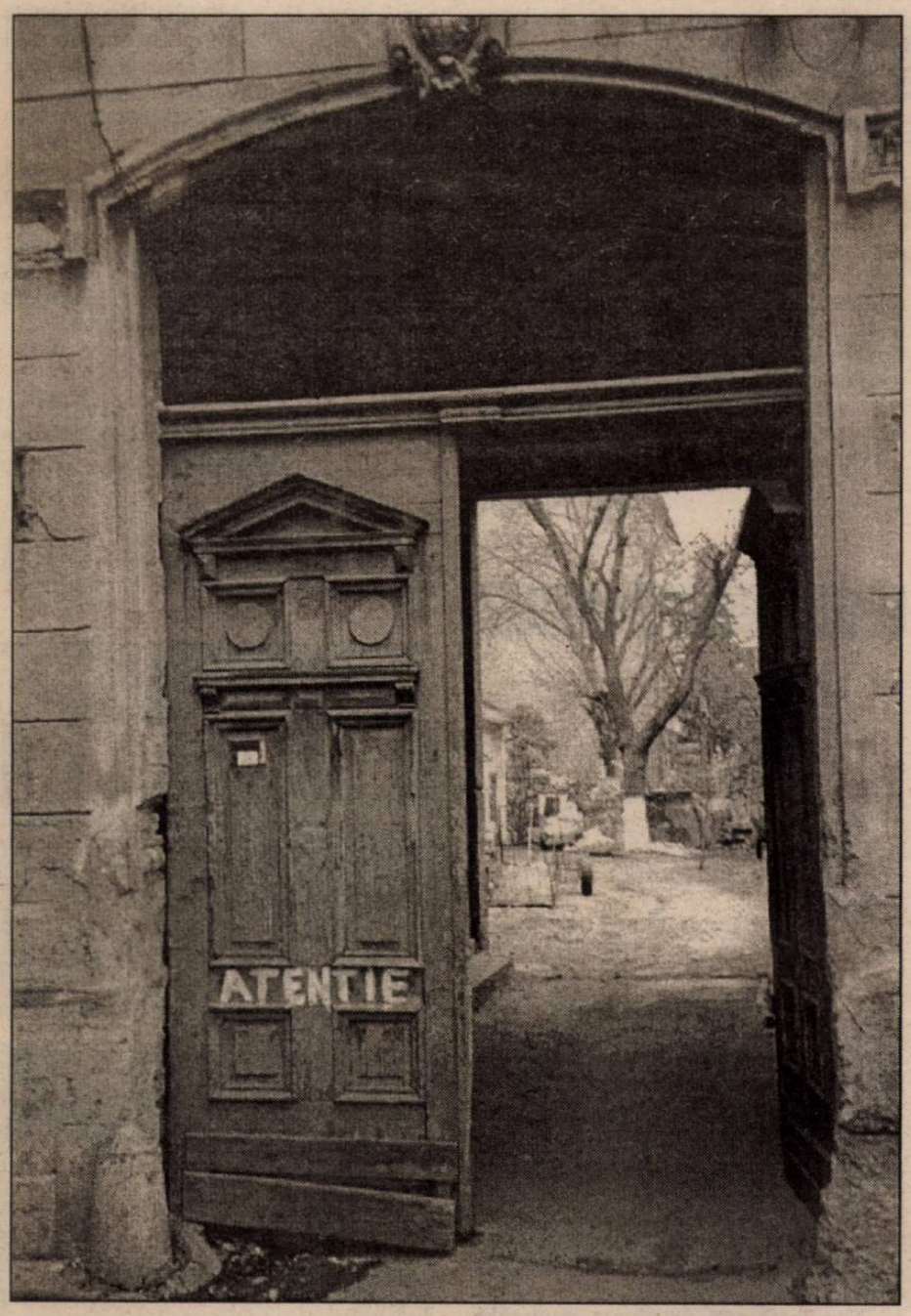

© S. Ivanoschi

© F. Rohde

„Virtuţile noastre nu sînt, cel mai adesea, decît vicii deghizate.“

LA ROCHEFOUCAULD

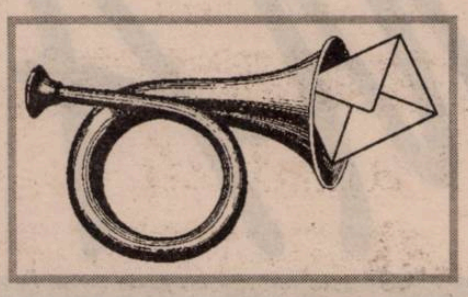

Nr. 411: *„Hyde Park“*

O trecere prin revistă

Tulburător ultimul număr al *Dilemei*. Am simţit lipsa unor pagini în plus pentru ca tulburarea să fie totală. Ca întotdeauna am multe să vă spun şi tot ca întotdeauna mă grăbesc să o fac, cu toate că părinţii mei au încercat să îmi bage cu forţa în cap că „Graba strică treaba“. Dar s-o iau cu începutul.

Nu ştiu ce vîrstă are domnul Mircea Fabian, dar dînsul spune că este tînăr. Dacă n-ar fi spus-o, aş fi crezut că este scrisoarea unui om de 55 de ani *(Şi ce, ar fi fost rău...? – n. red.)*. Atîta tristeţe, atîta neîncredere în tot şi toate cîte sînt, atîta pesimism i-ar fi fost îngăduite numai unui adult sătul de viaţă. Un tînăr nu are voie să spună că „nu există decît două vîrste“: cea la care ai întrebări şi cea la care nu mai ai decît răspunsuri. Aş spune că mai există cel puţin încă una, ba chiar aş supralicita la două. Nu cred, ci sînt convinsă că există şi vîrsta la care cauţi răspunsuri la întrebările pe care ai fost în stare să (ţi) le pui.

Să înţeleg că dînsul ori nu a găsit răspunsurile de care avea nevoie, ori nu a primit răspunsuri în stare să-l trimită mai departe, la alte întrebări, la alte căutări. Şi cînd am spus că îndrăznesc să supralicitez, mă refeream la vîrsta la care, presupun eu, te împaci cu toate şi, poate, chiar cu tine însuţi. Dar de asta nu sînt sigură. Vă mai contrazic cu ceva, domnule Fabian. M-a durut să citesc în scrisoarea dvs.: „Orice tînăr ştie că nu mai are cui să pună întrebările...“ Acei oameni care pot răspunde mai există încă. Şi vor exista întotdeauna. Ori nu aţi avut răbdarea să-i căutaţi, ori nu aţi avut şansa să daţi peste ei. Dar niciodată nu e prea tîrziu. Aveţi aerul unui sceptic îndîrjit, al unui om pe care nu mai ai loc să-l convingi că lucrurile nu sînt chiar aşa cum le vede el. Şi e păcat. Păcat de splendoarea scrisorii dvs., în ciuda pesimismului ce se degajă din ea. Vă doresc un an plin de căutări şi de... speranţe.

Să merg mai departe. Sărind peste cîteva pagini – dar trecînd prin Adrian Cioroianu de două ori!“ – ajung la domul Radu Cosaşu, un alt bun, bun prieten. „Fiindcă situaţia e perplexă...“ mă lasă şi pe mine perplexă, în final, pentru că exact ce vrea dînsul, asta vreau şi eu de mulţi ani. Am înţeles de ce domnul Pleşu a „renunţat“ la *Dilema* pe vremea exercitării înaltei funcţii, dar n-am înţeles niciodată de ce nu s-a reîntors la ea, la funcţia dînsului cea dintîi. Îmi venea să plesnesc de ciudă că n-am avut la îndemînă un reportofon la dialogul său cu Eugenia Vodă. Am văzut atunci un Andrei Pleşu atît de „descătuşat“, atît de cu chef, încît, de-aş fi putut, aş fi oprit timpul în loc făcînd ca emisiunea să dureze o eternitate. Sau două. Dar nu ştiu dacă doamna Eugenia Vodă ar fi rezistat. Într-un cuvînt, asta îmi doresc eu, stimate domn Cosaşu: îl vreau pe Pleşu înapoi, cît mai repede, cît mai des. Măcar săptămînal.

Mai departe. Vă mulţumesc, domnule Ornea, pentru destăinuirea numelui celui care a botezat revista. Era un lucru pe care chiar vroiam să-l ştiu. Şi nu numai pentru asta vă mulţumesc.

Doamna Constantinescu-Sora mă face de-a dreptul invidioasă prin şansa – încununată de succes – pe care şi-a oferit-o venind la redacţia revistei într-o zi de şedinţă. Am impresia că e mai aproape Granges-Paccot, Suisse, decît Ploieşti, Roumanie de Bucureşti. Aici se verifică povestea cu muntele şi cu Mahomed. Bravo dînsei! (...)

Sinceră să fiu, domnule Alex. Leo Şerban, mi se pare cam puţin lucru „victoria“ intelectualităţii în influenţarea electoratului în a se solidariza în faţa extremismului. Eu nu văd lucrul ăsta ca pe o victorie, ci ca o ultimă, cea din urmă dovadă de bun-simţ din partea electoratului. Măcar atît. Speram din partea intelectualităţii la cu totul alte fapte. Dar optimistă din fire fiind, mă gîndesc că încă mai are timp să se înscrie în istorie cu un succes real. Iar dvs. îmi plăceţi pentru că, în ciuda lenei pe care v-o asumaţi, rămîneţi un om extrem de volubil, de pasionat de dialog, de îndrăzneţ. Ceea ce vă doresc în continuare.

Aerul romantico-nostalgico-melancolic al domnului Dan Stanciu face bine revistei. Precum şi răbdarea pentru detaliu a domnului Daniel Vighi. Foarte bine stimabililor, lumea asta nu ar putea supravieţui în lipsa voastră. Sau, dacă da, cît de urîtă ar fi!

Ca întotdeauna, domnul Codruţ Constantinescu are un aer jucăuş, colorat, care place şi face bine la moral. Şi da, aveţi dreptate, domnule din Danemarca, atunci cînd spuneţi că Ploieştiul nu-i frumos, dar, ploieşteancă fiind, eu ştiu ceva în plus faţă de dvs. Şi anume că nici o magnolie din lume nu este mai frumoasă decît cea din faţa Casei Albe, privită de sus, de pe scările Palatului Culturii. Şi dacă aţi avea şansa de a o surprinde în clipa în care bobocii pocnesc în floare, v-aţi convinge. Iar eu fac parte din categoria celor cred că o magnolie înflorită este mai importantă decît arhitectura unui oraş. Fiecare cu greşelile noastre... În rest, să auzim de bine!

Cît despre cei doi domni care semnează pagina 12 *(domnii Augustin Ioan şi Radu Drăgan – n. red.)*, yes! Îmi plac, oameni serioşi. Şi de dvs. este nevoie. Cel mai serios rămînînd, trebuie să recunoaştem, „talentatul domn Ornea“.

Last but not least, fără doamna Tita Chiper am fi mult, mult mai trişti şi mai săraci. Dar poate v-am obosit. E cazul să mă opresc, chiar dacă nu am epuizat subiectul. Drept care vă salut cu respect, urîndu-vă „La mulţi ani!“ pentru cei 8 anişori proaspăt împliniţi. Îţi doresc, dragă „adolescentă“ *Dilema*, să ajungi o femeie cu F mare.

Ioana PETREA
str. Covurlui 22, Ploieşti

P.S.: Domnule Cioroianu, dar dvs. nu vă treziţi dimineaţa cu mintea limpede? De ce oare?

P.P.S.: Nu prea mi-a plăcut *Romanul Oxfordului*, în schimb ador *Orbitor*.

© M. Grecu

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Răspunsul americanului către pictorul în vîrstă

Eu vă înţeleg – ca oameni de litere ce vă aflaţi – cînd publicaţi articole şi scrisori bine scrise, doar pentru că sînt bine scrise. Mă străduiesc în consecinţă, dar eu nu mi-s om de litere. Eu aduc argumente. Cînd acestea nu sînt pertinente, m-am străduit degeaba muncindu-mă a le scrie frumos, chiar dacă dumneavoastră aţi alege să mi le puneţi în *Dilema*, spre deliciul domnului Pop Gheorghe, profesorul meu de matematică din liceu. Cînd domnul Radu Voinescu m-a băgat în seamă a scris frumos, dar n-a scris pertinent. Dumnealui este pictor; prin urmare, suspectez că pe scara dumisale de valori a făcut totuşi o treabă bună. Îl voi lămuri totuşi în cele ce urmează că eu, potenţialul creator al localnicilor din România, nu îl contest: urăsc doar să îl văd risipit. Boală profesională, eu mi-s economist. Dar nici măcar nu aceasta era chestiunea noastră. Dumnealui mi-a dat o puzderie de exemple bune care ilustrează ce pot românii. Eu aveam o problemă cu ce poate statul român: Malaxa a făcut automotoare. Statul român i-a luat fabrica şi a băgat-o în pămînt: ultima oară se chema Faur. Janos Herbak (OK, nu era român, dar era clujean) a făcut cizme. Statul român, aţi ghicit, i-a luat fabrica şi a băgat-o în pămînt: ultima oară se chema Clujeana. IAR 81 a devenit IAR 93. Cum se compară rata de producţie în 1998 cu cea din 1938, cît de bine mai face faţă 93-ul competiţiei şi cam care sînt azi perspectivele fabricii producătoare nu ştiu, dar am o bănuială. Vinurile bune, ca şi berile bune, au reapărut – slavă Domnului – prin prăvăliile românilor doar *după* ce statul român a ieşit din afacerile respective, ceea ce ilustrează din nou exact ceea ce spuneam eu: că este mai bine cînd statul NU se implică. Alte exemple nu dau. Ar trebui să fie clar de acum.

Cu salutări,

Gabi HUIBER
Statele Unite

Am zîmbit la...

Un punct, cică, de vedere

Mi-am permis să vă trimit o scurtă istorioară care nu se vrea deloc „altfel“, ci doar atît: un punct de vedere.

Scenariu: dimineaţă, de fapt obiectiv vorbind trecut de ora 11, dar avînd în vedere că e vacanţă, totul e cît se poate de normal.

Pleoapele se deschid şi încadrează fereastra, dar dezamăgite speră să acopere iar lumea fantastică pe care tocmai au părăsit-o şi în care... ningea. Dar ştii că realitatea rareori te surprinde astfel, aşa că, adunînd ultima brumă de curaj pe care o mai ai, deschizi ochii şi accepţi o nouă zi.

Şi inevitabil cauţi telecomanda, drogul de fiecare zi şi pe care n-ai avut nici măcar curiozitatea să-l schimbi cu altul. Dar cum ai putea cînd îţi oferă plăcerea unor clipe cu Sade, Rolling Stones sau Alexandru Andrieş? (Dar nu-i cazul în dimineaţa asta.)

Nesatisfăcută de oferta muzicală, faci un efort supraomenesc de a-ţi obliga spiritul să fie totuşi la înălţime şi să-şi facă un scenariu mai bun decît o simplă coloană sonoră. Fără succes.

Tot simţurile triumfă şi cer imperios o cafea; în timp ce o bei, te proiectezi într-o cafenea spaniolă, învăluită de graiul minunat (dar banalizat de telenovele) al băştinaşilor, de aroma unor ţigări de foi şi într-o plăcută detaşare de exterior.

Şi e ultima zi a anului. Te întrebi: oare ce ar trebui să fac azi? Poate altceva. Dar termostatul interior te scoate din criză şi din căderea în depresie, reuşind să te concentrezi asupra aburului negru care pare ultimul ţel pe această zi. Deodată te trezeşti şi... ciudat: te simţi puternică şi gata să domini gîndurile devenite brusc nesuferite. *Wrong again!*

Impulsul era exterior: soneria.

Te ridici alene şi deschizi (reflex condiţionat la care nu vrei să renunţi nici măcar în ziua asta specială: simţi nevoia unei alte prezenţe – e clar, nu te simţi bine cu tine).

Surpriză: în prag un străin; de fapt nu chiar... şi circuitele puse în mişcare aduc revelaţia: v-aţi cunoscut într-o iarnă superbă în munţi, iarnă acoperită de eternitate. Şi îţi aminteşti dureros de clar sentimentul.

Nici nu-ţi dai seama cînd v-aţi aşezat în fotolii, el neschimbat, tu... puţin mai tînără. „Străinul“ începe să povestească. Dar, un moment: cunoşti şi tu povestea (încerci să scapi, te irită condiţia lui comună; ai fi vrut ca oamenii în 31 decembrie să fie originali). Nu reuşeşti însă şi asta dintr-un motiv simplu: eşti egoistă. Dar vorbeşte chiar despre tine, auzi marea şi fredonezi „Summer sun“. Te simţi chiar fericită: îţi place povestea şi asculţi fascinată ore întregi. Deodată bang, bang! Pendula nemiloasă creată de oameni în încercare lor inutilă de a stăpîni timpul.

Sunetele dure filtrate prin fine membrane trezesc interesul neuronilor tăi risipind narcoza: e 2001 şi în încăpere doar tu, căci povestea ta continuă.

El era... Anul Trecut!

Mălina DUBĂU
studentă, Cluj Napoca
str. Observator nr. 34, cămin 1

Poşta redacţiei: Radu Marcu (str. Sandu Aldea nr. 32, Bucureşti): vă rugăm respectuos să ne telefonaţi la redacţie.

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltaFM 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Libertatea informaţiei**
- **Cultura civică**
- **Cum îţi faci un nume în lumea artelor**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Metamorfoze

Este Ion Iliescu, preşedintele României, nu o persoană omonimă, pe cale de a deveni şi el, chiar şi el!, *dilematic?!* Fapt este că în discursul pe care l-a ţinut vineri, 19 ianuarie, la Conferinţa Naţională extraordinară a PDSR, a făcut o afirmaţie tare suspectă: *„mediile de informare* – a spus el în chip de învăţătură pentru urmaşii săi pedeserişti – *pot fi un partener util oricărei guvernări“*. Ai de ce rămîne visător: nu un accentuat, un net, un categoric *sînt*, ci un dubitativ *pot fi*.

O primă ipoteză ar fi un început de convertire a preşedintelui la *dilemism*, aici în accepţiunea de sfială a apropierii de o zonă gingaşă, fie această sfială şi una ipocrită, politicoasă, din pur convenţionalism. O a doua explicaţie, mai prozaică, şi spre care eu tind să înclin, ar fi că Ion Iliescu nu este foarte încîntat de cum arată „mediile de informare“ şi a preferat să-şi distileze, subtil şi reverenţios, reticenţele eventuale.

Iar motive de nemulţumire ar putea avea, fiindcă în materie de presă preşedintele nu este ingenuu; între actualii politicieni români activi şi cu responsabilităţi, el are, probabil, cea mai îndelungată experienţă în domeniu, chiar dacă nu a fost vreodată jurnalist şi s-a ocupat, cînd s-a ocupat, mai mult de îndrumare decît de realizare. Cert e însă că preşedintelui nu-i sînt străine nici domeniul, nici lumea presei.

Două sînt constatările mai generale despre evoluţia presei româneşti de după decembrie 1989: restrîngerea, deopotrivă cantitativă şi simbolică, a spaţiului ocupat de instituţiile publice şi tendinţa generală spre o „dictatură a insignifiantului“. Sau, dacă termenul *dictatură* va fi fiind excesiv, atunci, poftim!, voi spune doar *dominaţie*.

Rapidă, aproape instantanee, trecerea de la o presă oficială unică şi uniformă la una mixtă, cu o componentă publică şi una privată, nu a fost şi nemaipomenit de reuşită. Cu excepţia parţială, dar semnificativă, a Radiodifuziunii, celelalte două mari instituţii publice de presă, Televiziunea şi agenţia naţională de ştiri au ratat, cel puţin pînă acum, această necesară metamorfoză. Cazul cel mai trist, de nu chiar macabru, este al agenţiei naţionale de presă. Mediocră şi poate nu numai, fiindcă au existat în epocă tot felul de acuzaţii de afaceri nu tocmai curate, direcţia numită îndată după decembrie '89 şi cele care i-au urmat au făcut din agenţia naţională de presă o semi-fantomă, iar spaţiul lăsat gol a fost ocupat, era normal, de o agenţie privată, Mediafax.

Sînt, firește, mai multe explicaţii ale acestor degradări. Una, cel puţin, nu a fost sau nu este mai niciodată amintită: după '89 „piaţa muncii“ în materie de presă a explodat, cererea de „mînă de lucru“ a fost imensă, de unde o colosală absorbţie de necalificaţi şi de semi-calificaţi. De ce să te miri, atunci, că există editorialişti de cotidiene naţionale care cred (şi scriu!) că Libia şi Irakul sînt... ţări asiatice?! Iată şi exemplul neinspiratei declaraţii făcute de dra Creţu, consilier prezidenţial pentru presă, după care la Cotroceni există amploaiaţi proveniţi de la *Dilema*, care timp de *zece ani* au scris împotriva preşedintelui Iliescu: deşi această declaraţie a fost preluată de televiziuni, de radiouri, de ziare, de agenţii de presă, *absolut nici un jurnalist dintre cei prin mîinile şi pe sub ochii cărora va fi trecut nu a remarcat că* Dilema *nu apare „de zece ani“ şi că la Cotroceni nu există nici un fost redactor sau colaborator permanent al revistei*. Nici unul – deşi la un calcul rapid măcar 50 (cincizeci) vor fi fost implicaţi în răspîndirea publică a greşitei declaraţii. Şi nu era nevoie decît de o competenţă mediu dezvoltată... E drept că pentru jurnaliştii români „liberi“ lectura revistelor culturale nu este resimţită ca necesară – şi asta se vede oricum. Dar tot atît de adevărat este că în România există variante naţionale pentru *Playboy* şi pentru *Elle*, dar nu există nici un săptămînal de genul *L'Express, Le Nouvel Observateur, Der Spiegel* etc.

Instituţiile publice de presă ar fi putut să aibă, cum şi au în ţările din Vest şi în destule din cele foste comuniste din Est, un rol şi o funcţie de reper. Nu au avut şi nu au din cauza obsesiei controlului politic asupra lor. Toate publicaţiile oficiale şi de partid (de la fesenistul *Azi* şi *Adevărul* din perioada directoratului lui Darie Novăceanu la *Dimineaţa, Vocea României, Dreptatea* etc.) nu s-au distins decît printr-un amestec de mediocritate şi partizanat agresiv. Problema *independenţei* instituţiilor publice de presă nu a existat pentru nici unii din guvernanţii de după 1989. Pînă şi o persoană cu preocupări ştiinţifice de tip occidental, care a trecut de altfel pe la TVR, e vorba de dna Alina Mungiu-Pippidi, îi reproşa fostului preşedinte că nu a fost conştient că a avut de partea lui „cele două canale de televiziune care *controlau* (s.m.) atunci totul“. *Control*, ce cuvînt magic!

...Sîmbătă, 13 ianuarie, Vladimir Putin a spus jurnaliştilor ruşi invitaţi la Kremlin cu ocazia zilei presei că „ideile şi obiectivele societăţii trebuind să fie clar formulate, existenţa unui spaţiu informativ unic este o condiţie majoră“.

Spaţiu informativ unic?! Întîmplarea face ca aproape concomitent să fie anunţată, la Bucureşti, trecerea Rompres în subordinea Guvernului, mai exact a Ministerului Informaţiilor, ceea ce nu este o soluţie de salvare, ci mai degrabă un preaviz de deces, iar anumite persoane cu funcţii influente să facă, public, elogiul măsurilor preşedintelui rus.

De la care, a mărturisit-o public, aşteaptă mîntuirea şi Corneliu Vadim Tudor, al cărui partid şi-a fixat ca obiectiv înfiinţarea mai multor posturi de televiziune şi va lansa în curînd cotidianul *Tricolorul*.

Dacă e totuşi puţin probabil ca preşedintele Iliescu să devină dilematic, dileme în materie de presă va avea în mod sigur. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Setea de imagine

Printr-o stranie coincidenţă, în acelaşi sfîrşit de săptămînă şi-au programat congresele cei doi mari duşmani din alte vremuri. Pentru acest congres al PNŢCD taberele se pregătesc de mult timp, de cînd Ion Diaconescu şi-a anunţat retragerea, cu vreo doi ani în urmă. Dar amînarea de cîteva ori a evenimentului a făcut ca forul suprem să găsească partidul în cea mai neagră perioadă din îndelungata sa existenţă democratică. Prin contrast, într-un moment de glorie pentru formaţiune, în PDSR se simţea nevoia unei clarificări. Stăpîn peste moşie, partidul avea nevoie de liniște în propria ogradă. Reuniunea ţărăniştilor era programată de mult timp şi a dus la căderi şi urcări spectaculoase. Cea de la PDSR a fost programată de curînd, dar nu a generat surprize esenţiale. Poate doar monolitul a fost de o tărie peste aşteptări. Prin vot secret, Adrian Năstase tot a obţinut unanimitate. Statistica socială are dubii cînd opt sute de persoane manifestă aceeaşi opţiune politică. Parcă alegătorii prea şi-au luat rolul în serios. Acum fiecare dintre ei vor putea spune stăpînului: „sigur te-am votat şi eu, nu e nici o îndoială.“

Oricum, răbdarea lui Adrian Năstase a fost răsplătită. Conferinţa PDSR a fost impresionantă din acest punct de vedere. A fost o procesiune prin care toţi vasalii au recunoscut noul suzeran. Mutaţiile de la vîrf confirmă puterea sa. Viorel Hrebenciuc şi Miron Mitrea au devenit vicepreşedinţi. Ambii au fost pînă acum stîlpi ai puterii lui Adrian Năstase în PDSR. Pe lîngă vechii adepţi, proaspătul preşedinte şi-a mai îndatorat alte persoane. Tot vicepreşedinţi au devenit şi Mihai Tănăsescu şi Valer Dorneanu. Ambii sînt vechi funcţionari cărora acum li se conferă pondere politică după ce ocupă posturi importante în stat. Primul a fost reprezentant al României la Banca Mondială şi a devenit ministru de Finanţe. Al doilea este un vechi şef de rangul doi, apolitic, din structura Parlamentului, unul dintre acei oameni fără de care circuitul hîrtiilor se blochează. Mecanismul prin care PDSR se reînnoieşte la vîrf prin atragerea acestor birocraţi de valoare este atipic pentru o democraţie de tradiţie. Dar, politologii îl observă atunci cînd mecanismele democratice din interiorul unui partid au de suferit. În astfel de momente, liderul atrage oameni de valoare din exterior pentru a-şi întări puterea.

Dar adevărata demonstraţie de forţă a lui Adrian Năstase a fost numirea lui Cosmin Guşă ca secretar general. Experienţa l-a învăţat că această funcţie este vitală. Secretarul general, chiar dacă nu prea iese în public, este cel care învîrte cadrele şi îşi face clientelă. Fără opoziţie, noul preşedinte a numit în această funcţie un om din afară. Acesta nu are o pondere serioasă în partid şi ar fi greu de închipuit că va începe să acţioneze pe cont propriu. Pînă să existe pericolul de a deveni rival, va mai curge multă apă pe Dîmboviţa. Va fi interesant de urmărit cum jurnaliştii independenţi din trustul de presă pe care l-a condus pînă acum îi vor critica partidul. Din toate aceste motive, Adrian Năstase a dat o lovitură de maestru.

Cineva se mira că acolo unde este totul de împărţit, la PDSR, a fost liniște, iar acolo unde a mai rămas foarte puţin, la PNŢCD, s-a iscat scandal. Poate tocmai de aceea. Primii au votat entuziast şi au votat aşa cum trebuie pentru a primi ceva din marele tort. Ceilalţi nu mai au foarte mult de pierdut şi şi-au permis.

Ţărăniştii au avut bani, au avut putere, au avut influenţă. Dar nu le-au folosit. Acum au ales imaginea. Nevoia disperată de o imagine mai bună l-a propulsat în frunte pe Andrei Marga. Iar felul în care acesta şi-a creat renumele este mai mult decît interesant.

Ţărăniştii se laudă de cîte ori pot că au făcut reformă. Au făcut ceea ce trebuia să facă şi apoi au suportat cu stoicism costurile acestei reforme. Pare mai mult o auto-consolare după un eşec. Ţărăniştii nu au fost campionii reformelor. Nu pentru că nu au avut voinţă, pentru că nu s-au priceput.

PNŢCD intră în categoria numită de politologi *mari partide de opoziţie*. Aşa a fost şi în perioada interbelică, dar poate n-ar fi trebuit să prelungească şi această tradiţie. Din motive organice, care ar merita o discuţie în sine, specialiştii de valoare nu au venit spre cei care purtau aura veşnicilor opozanţi. Un exemplu ar fi numai dezastruoasa garnitură de specialişti economici ai PNŢCD: Ciumara, Spineanu, Vasile. Specialistul în învăţămînt din cabinetul Ciorbea, Virgil Petrescu (pe unde o mai fi?), s-a remarcat printr-o splendidă mediocritate. Apoi a fost adus în minister independentul rector de la Cluj, Andrei Marga. Astfel s-a demonstrat că nu reforma îţi afectează imaginea. Îţi strici imaginea numai dacă faci prost reformă.

Andrei Marga a făcut schimbări care se văd cu ochiul liber şi totuşi şi-a păstrat imaginea pozitivă din simplul motiv că părea sigur de ceea ce spune. Rudele celor care au intrat anul trecut la liceu au fost aduse în pragul unei crize nervoase. Dar nu încape îndoială că sistemul educaţional s-a schimbat enorm, dacă ne referim la ceea ce se putea face din scaunul ministerial. S-a schimbat mult şi îndrăzneţ, de la fondul materiei (cîte a avut de pătimit cînd cu manualele alternative!) la modalităţile de finanţare şi descentralizarea sistemului.

În 1996, PNŢCD a cîştigat încrederea românilor, dar a eşuat reforma. Acum, neşansa lui Andrei Marga ar fi să facă exact invers. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

O analiză

„Oricine examinează numele care s-au impus în România în acest veac cultural nu poate să nu fie surprins, dacă are distanţă, de triumful ca recunoaştere socială numai al *eseiştilor*, al autorilor de *lucrări bazate pe generalizări* (...), al unui tip de literatură intelectuală *intuitivistă* şi *subiectivistă*.“ Această constatare pertinentă – elaborată mai pe îndelete de Adrian Marino – aparţine Alinei Mungiu-Pippidi în articolul din *22*, intitulat „De ce eşuează modernizarea României. O analiză“. Propriul său text este în acelaşi timp şi o ilustrare perfectă a tuturor acestor caracteristici enumerate mai sus. Astfel, „analiza“ sa este:

– o lucrare *„bazată pe generalizări“*. Alina Mungiu-Pippidi ne oferă o explicaţie la problema tulburătoare a modernizării noastre aplicînd o teorie generală a modernizării, combinată cu o dihotomie şi mai generală – aceea dintre logica darului şi logica contractului – pentru a oferi următorul diagnostic: România este o societate de status (forma cea mai răspîndită a societăţii de status fiind cea ţărănească). Ceea ce, în general, este, probabil, valabil. Doar că rămîne la fel de valabil în cazul altor cîtorva sute de societăţi, a României din 1930, cînd Noica exclama că „nu mai vrem să fim eternii ţărani ai istoriei“, a celei din 2000 şi, cu voia Dumneavoastră, a celei din 2010. Dacă luăm în serios titlul analizei, explicaţia apare astfel deconcertantă: modernizarea eşuează în România pentru că... nu sîntem încă o ţară modernă. Ceea ce nu este fals, dar nici prea interesant. Pe de altă parte, operînd cu mari generalizări, autoarea produce generalizări, dînd imaginea unei Românii monolitice, fără diferenţieri esenţiale. Desigur, acest demers nu este ilicit: folosirea telescopului este chiar foarte utilă, dar nu cînd vrei să te uiţi în oglindă;

– o lucrare *„eseistică“*. Această caracteristică – în sensul rău al termenului „eseistic“ – este ilustrată de Alina Mungiu-Pippidi prin migraţia necontrolată a conceptelor spre „metaforă“: conceptul de *dar* devine „trafic de favoruri reciproce“, *societatea de status* este tratată pe parcurs ca „gaşcă“, iar conceptul de *individualism* alăturat ţăranului se potriveşte la fel de bine ca şi idealurile naţionale atribuite lui Mihai Viteazul la ceva vreme înainte de apariţia ideii de naţiune;

– literatură *„intuitivistă“*. Pe lîngă argumentul autorităţii cules din cărţi prestigioase, autoarea îşi bazează afirmaţiile pe „date“ de genul „are cineva vreo îndoială că“? Această clarviziune autosuficientă, bazată pe un fel de argument charismatic, dispensează pe posesorul ei de orice cunoaştere analitică a realităţii sociale. În locul impresiei – pe care o împărtăşesc, de ce să neg – că „partidele noastre politice sînt (...) grupuri corporate cu *membership* exclusiv şi închise“, aş fi preferat astfel o analiză empirică a politicii de cadre a acestora;

– literatură *„subiectivistă“*. Analiza „obiectivă“ propusă nu face decît să îmbrace într-o retorică intelectualistă o atitudine subiectivă, voit moralizatoare. Astfel, a vorbi, de pildă, despre „comportamentul normal, deci deschis“, tratînd astfel, implicit, societatea română drept anormală, pe lîngă faptul că este un lucru anormal pentru un sociolog, care nu îşi poate permite vreodată să taxeze societăţile drept normale şi anormale, poate să exprime cel mult frustrările noastre, ale tuturor, dar nu va adăuga mare lucru la cunoaşterea noastră de sine.

Şi atunci, ce aflăm din acest studiu în afara unei imagini plauzibile, care să reconforteze părerile celorlalţi intelectuali care o vor citi – şi mai ales buna lor părere despre propria clarviziune ?

Cine îşi închipuie că aceasta este o analiză a textului apărut în *22*, se înşeală. Este vorba doar despre un eseu, în care Alina Mungiu-Pippidi este o metaforă la îndemînă a unei elitei intelectuale post-decembriste. Ceea ce nu înseamnă că problematica nu ar merita o analiză... ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Ministru de stat

Ca în mai toate limbile, şi în română, termenul de ministru îl desemnează pe membrul titular al unui guvern. Regula are şi două abateri. Prima, de ordin lexical: în engleză, pe lîngă cea menţionată, termenul are şi o semnificaţie sacerdotală. A doua abatere este de ordin politico-administrativ: orice stat are un guvern, dar nu orice guvern este format din miniştri. Membrii primelor guverne bolşevice constituite după revoluţia rusă nu purtau titlul de miniştri, ci pe cel, oarecum profetic, de comisari ai poporului. Cu timpul, moştenitorii lui Lenin au renunţat la această extravaganţă, nu însă şi cei ai lui Lincoln. Căci Statele Unite continuă să nu aibă nici guvern – ci administraţie; nici prim-ministru – ci preşedinte; şi nici miniştri – ci secretari de stat. După cum Bucureştiul sugerează posibilitatea ca un stat să aibă un guvern şi totuşi să nu fie în mod efectiv guvernat, Washingtonul demonstrează posibilitatea contrarie, ca un stat să fie efectiv guvernat fără a avea ceea ce se cheamă în mod formal un guvern. Inspiraţi întrucîtva de coroana britanică, miniştrii dîmboviţeni vorbesc în numele Guvernului, dar nu guvernează.

Convertind guvernarea în aservire generalizată, dictatura stalinistă din România a păstrat atît instituţia formală a guvernului, cît şi structurarea acestuia pe ministere şi miniştri. Pe atunci, cu cît mai restrînse erau prerogativele guvernului, cu atît mai stufoasă era alcătuirea lui. Pe lîngă primul-ministru şi echipa miniştrilor, guvernul mai era dotat cu un număr variabil de prim-viceprim-miniştri şi de viceprim-miniştri, la extremitatea opusă mişunînd o puzderie de miniştri adjuncţi.

Tranziţia a defrişat drastic acest hăţiş, nu i-a menţinut decît pe primul-ministru şi pe miniştri, dar i-a inventat în schimb pe miniştrii de stat, de regulă doi la număr. Nu se ştie ce probleme rezolvă acest cuplu, dar se ştie în schimb ce probleme suscită. Căci dacă cei doi erau miniştri de stat, de ce erau ceilalţi miniştri? Să se fi ascuns aci o intenţie de dezetatizare – şi deci de privatizare – a guvernelor?

Guvernul Năstase a înlăturat asemenea incertitudini suprimînd funcţia de ministru de stat.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Poveşti adevărate

Iulie 1996. Expoziţie „Sherlock Holmes şi Franţa", la recent deschisa BILIPO, adică Biblioteca de literatură poliţistă, ce se află chiar alături de clădirea unei venerabile, multiseculare instituţii, Collège de France. Amuzant e că holmesologii francezi şi-l revendică, s-ar zice că nu fără temei, pe eroul lui Conan Doyle. În povestirea *Interpretul grec,* Holmes declară că bunica lui era sora pictorului francez Vernet. Aici, un prim mister: care Vernet, Carle sau Horace? Savante calcule înclină balanţa în favoarea lui Carle şi, mergînd pe această linie, se ajunge la o anume Emilie care a sfîrşit, vai, ghilotinată. Detectivul a făcut numeroase călătorii în ţara strămoşilor săi. A rezolvat cazuri care implicau răufăcători francezi sau care priveau interese superioare de stat. În Piaţa Operei, în faţă la Café de la Paix, îl arestează, în 1894, pe anarhistul Huet. Guvernul francez, recunoscător, îi acordă Legiunea de onoare; pe aceasta, Holmes o acceptă, deşi refuzase distincţia de Cavaler al Coroanei britanice. Cîţiva ani mai tîrziu, îşi rătăceşte bagajele în Gara de Nord. Se confruntă cu celebrii apaşi, spaima locuitorilor din Montmartre şi duşmani de moarte ai jandarmilor. Urmărit de ucigaşi plătiţi, în slujba teribilului său inamic Moriarty, Holmes se ascunde o vreme în oraşul Montpellier. Acolo, în povestirea *Dispariţia lui Lady Frances Carfax,* îi salvează viaţa lui Watson; scena se petrece pe strada Trajan (iată, nu-i aşa, un detaliu care i-ar putea lansa pe holmesologii români – dacă există – pe o pistă interesantă ...).

Devorat, se ştie, de propriul lui personaj, Conan Doyle a putut constata şi cum realitatea îşi ia revanşa asupra ficţiunii. În 1925, aflat la Lyon, vizita Muzeul Crimei. În faţa unui tablou a exclamat uluit: „Bine, dar ăsta e Jules, fostul meu şofer!". Era portretul celebrului bandit Jules Bonnot, şeful legendarei „la Bande à Bonnot". Acesta trăise o vreme în Anglia şi fusese angajat, într-adevăr, ca şofer al lui Conan Doyle...

O poveste extraordinară reconstituită de romancierul Gérard Guégan în cartea autobiografică *Markus Wolf avait une soeur, je l'ai aimée* (Grasset, 1997); copil spiritual al lui mai '68, admirator al lui Wilhelm Reich, Marcuse şi Castro, Guégan a cunoscut-o, în timpul unei călătorii în R.D.G., pe Catherine Wolf, ziaristă la Radio Dresda (întîlnirea a avut loc către sfîrşitul anilor '60). Se naşte o iubire puternică, dar Catherine are o situaţie familială specială: e fiica dramaturgului, fost militant antifascist, Friedrich Wolf, sora cineastului Konrad Wolf şi, înainte de toate, sora lui Markus Wolf, nimeni altul decît asul spionajului est-german (al cărui proces, după 1990, avea să stîrnească atîtea controverse). Markus îi interzice Catherinei să părăsească ţara, legătura dintre ea şi Gérard Guégan mai durează o vreme, după care francezul se satură să tot facă naveta Paris-Dresda. Află tîrziu, cînd procesul lui Markus Wolf ocupă prima pagină a ziarelor, că – după ce făcuse o călătorie în Cuba – Catherine se sinucisese, exact cu trei luni înaintea căderii zidului Berlinului.

Martie 1995. Un regizor bine cotat în cercurile monden intelectuale pariziene, Stanislas Nordey, pregăteşte la Théâtre des Amandiers din Nanterre un spectacol cu piesa *Cimentul,* adaptare de Heiner Müler după romanul lui Gladkov (monument, unii îşi mai amintesc, al realismului socialist). Iată cum îşi prezintă regizorul intenţiile: „toate aceste dificultăţi legate de receptarea piesei – care asociază aici, e adevărat, un text şi o punere în scenă – confirmă că adaptarea mülerianã a *Cimentului* se revendică în acelaşi timp de la un travaliu intertextual (între un hipotext şi un hipertext) şi de la un travaliu îndreptat împotriva discursului monologic despre istoria societăţilor socialiste".

Nu ştiu cum va fi fost montarea, dar a avut, nu încape îndoială, din punct de vedere teoretic şi ideologic, o platformă beton.

Jean Mouton, director al Institutului francez din Bucureşti în anii '40, în *Journal de Roumanie* (L'Age d'Homme, 1978): în februarie 1943, vreme de cîteva săptămîni la rînd, Enescu îşi invita prietenii acasă la repetiţiile pentru concertele pe care le dădea atunci la Bucureşti; în timp ce maestrul cînta la vioară, amfitrioana, prinţesa Maruca Cantacuzino, făcea să circule în rîndurile asistenţei bileţele pe care scrisese cu creionul: „Admirabil! Splendid!"

Doi ani mai tîrziu, în octombrie 1945, Jean Mouton notează à propos de Theodor Pallady: „Marele lui vis era să-şi expună pînzele pe o scenă de teatru: în ziua vernisajului, cortina să se ridice, iar el să stea în picioare, în mijlocul tablourilor sale, şi să-şi tragă un glonte în cap".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

O declaraţie

Într-un recent interviu acordat prestigiosului *The New York Times*, fostul preşedinte al SUA, Bill Clinton, a spus la un moment dat: *„I don't think freedom is inevitable or the triumph of democracy is inevitable."* Venită din partea conducătorului ţării, care este şi îşi asumă rolul de lider al Lumii Libere, această idee nu poate să nu surprindă. Liderii ţărilor nedemocratice cred pînă la capăt în victoria mondială a sistemelor lor: fie ca propovăduiesc *jihad*-ul sau *revoluţia proletară*, figurile sinistre ale timpului nostru sînt încrezătoare în opera lor diavolească. La Washington, în inima celei mai mari şi puternice democraţii din lume, în biroul în care acelaşi preşedinte a gîndit strategic, opt ani întregi, expansiunea democraţiilor în lume, există, acum, la final, îndoiala. Să fie vorba despre rememorarea tristului episod somalez cu care Bill Clinton şi-a început primul mandat de preşedinte sau de o reflecţie amară în legătură cu agitaţii Balcani ori cu incendiarul Orient Mijlociu cu care acest, totuşi, mare preşedinte american îşi încheie al doilea mandat?

Libertatea şi democraţia nu sînt, deci, inevitabile. Ne-o spune cineva care a făcut tot ceea ce a putut (bine sau rău, asta e o altă discuţie) pentru ca libertatea şi democraţia să cuprindă zone cît mai întinse din lumea de azi. Tristă concluzie, s-ar putea zice. Şi, într-un fel, deprimantă. Mai ales cînd îţi imaginezi feţele strălucitoare şi zîmbetele robuste ale celor care, de la Castro la Saddam Hussein şi de la mişcările fundamentaliste pînă la neonaziştii europeni, cred şi luptă pînă la capăt pentru a demonstra cît de rea este democraţia şi cît de dăunătoare este libertatea.

Pe de altă parte, concluzia fostului preşedinte american este tonică. Libertatea şi democraţia nu sînt, aşa cum credeau greii marxism-leninismului despre comunism, ceva fatal. Libertatea şi democraţia nu sînt rezultatul unor „evoluţii legice" care se petrec indiferent de felul în care acţionează structurile politice ale unui stat. Libertatea şi democraţia sînt ***opţiuni***, sînt produse ale voinţei politice şi civice ale unui corp social. Libertatea şi democraţia se construiesc greu şi au mereu nevoie de credinţă şi acţiunea noastră. Din această perspectivă, românii, care au ales libertatea şi democraţia, au de ce să fie mîndri. În fond, nici o „lege" a lumii nu a dictat sfîrşitul comunismului. China şi Cuba sînt cele mai bune exemple.

Afirmaţia lui Bill Clinton mai poate fi analizată şi din altă perspectivă. Globalizarea, fenomen despre care ni se spune că aparţine categoriei fatalităţilor, nu va duce de la sine la creşterea numărului membrilor Lumii Libere. Căderea barierelor economice şi extinderea modelului economic capitalist nu presupune, adiacent, şi democratizarea societăţilor „lovite" de valul obiectiv al globalizării. Consecinţa este că Internetul nu va duce la eliminarea ultimelor bastioane ale comunismului şi că mişcarea liberă a capitalurilor nu va duce la libertate prea multă pentru cei care, acum, nu se bucură deloc de ea. Ciudat este că Bill Clinton, fie că a spus-o direct, fie că a lăsat limpede să se înţeleagă, a crezut mereu în faptul că expansiunea pieţei libere aduce cu ea şi libertatea şi că globalizarea bine temperată cu măsuri de protecţie a mediului şi măsuri sociale este o binecuvîntare pentru cei aflaţi încă în spatele sîrmei ghimpate. Mai mult, chiar în interviul evocat de mine, fostul preşedinte american reafirmă această convingere. Atunci, cum de se îndoieşte de inevitabilitatea libertăţii şi a democraţiei?

Nu sînt dintre cei care iau declaraţiile unui şef de stat, fie el şi american, ca semne de oracol şi nu cred că orice frază rostită de un preşedinte trebuie imediat supusă analizelor hermeneutice. Să recunoaştem, au şi preşedinţii platitudinile şi inexactităţile lor, cad şi ei în păcatul auto-contrazicerii şi al neadevărului. Prefer să citesc, în această declaraţie, o bună doză de melancolie şi un pic de oboseală. ▲

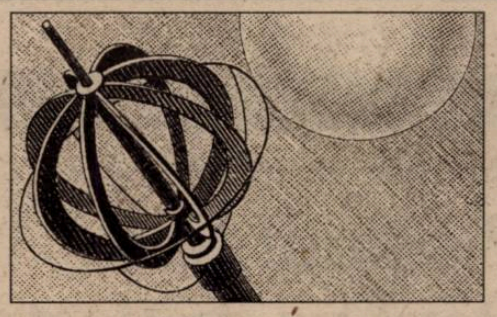

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Fotografii vechi

Săptămîna trecută, ministrul german de Externe, Joschka Fischer, a avut probleme de ordin intern. În fotografia veche, publicată acum în săptămînalele *Stern* şi *Bild*, se vede clar cum demnitarul de azi, participant la una din zgomotoasele demonstraţii ale tineretului de stînga, din 1973, bătea un poliţist. Tot din trecutul lui militant a venit şi citaţia de a depune ca martor la Frankfurt, în procesul lui Hans-Joachim Klein, unul dintre membrii comandoului care i-a luat ostatici, în 1975, pe miniştrii participanţi la conferinţa de la Viena a ţărilor producătoare de petrol. Klein a stat ascuns timp de decenii şi acum aşteaptă de la acest proces un vremelnic domiciliu stabil şi apoi o reinserţie în societatea pe care a obosit s-o conteste. La proces, Fischer a trebuit să explice dacă a ştiut că maşina împrumutată lui Klein fusese sau nu utilizată pentru transportul armelor şi cît de aproape sau de departe a fost de acţiunile violente ale tovarăşilor săi de idei.

La intrarea în sala de judecată, ministrul l-a salutat prietenos pe fostul său camarad, acum în boxa acuzaţilor, şi a explicat că deşi a participat, din 1968, la luptele de stradă, nu a fost niciodată un adept al acţiunilor teroriste, el nu a aruncat cu bombe, ci cu pietre, şi s-a distanţat de extrema stîngă, în 1976, cînd un comando terorist a deturnat un avion Air-France; după aterizarea la Entebe, răpitorii au procedat la selecţia ostaticilor evrei de ostaticii ne-evrei, acţiune care l-a scîrbit pe Fischer.

Familia catolică a lui Fischer a emigrat din Ungaria în Germania pentru a evita să trăiască sub comunişti, dar tînărul s-a alăturat puternicei mişcări studenţeşti care cerea generaţiei părinţilor o desprindere clară de trecutul nazist. În Germania de Vest, procesul de denazificare, început de aliaţi, imediat după război, a fost continuat fără nici o tragere de inimă de autorităţile germane; în cea de Est, nici nu a început, s-a considerat că apartenenţa la prezentul luminos al socialismului e echivalentă cu certificatul de antifascism. Generaţia '68 a considerat că este misiunea ei să-i confrunte pe părinţi cu trecutul lor, trecut continuat, după părerea lor, de războiul din Vietnam. Violenţa conflictului asiatic justifica violenţa teroristă exercitată de grupusculele organizate în Europa democratică, percepută ca o societate autoritară, conformistă, materialistă. Revolta împotriva capitalismului identificat cu fascismul a pus la grea încercare instituţiile democratice ale Germaniei, cele mai liberale din lunga ei istorie. Patosul căutării adevărului din trecut se întoarce, în prezent, împotriva fostului şef de *Putzgruppen*: „Principiul nostru fondator era să trăim o viaţă adevărată într-o societate care trăia în eroare", spune domnul Fischer.

Cariera lui ulterioară pare a dovedi fie că societatea nu trăia în eroare, fie că erorile ei nu mai par atît de grave cînd eşti participant la guvernare. Joschka Fischer a fost ales ca reprezentant la partidului ecologist (verzii) şi această platformă politică îi asigură continuitatea în transformare: rebeliunea tinerilor în conflict cu poliţia societăţii de consum a fost înlocuită cu preocuparea intensă – nu întotdeauna paşnică – pentru calitatea lumii în care tinerii de azi vor deveni adulţi.

Poate un om cu un trecut de luptă activă împotriva democraţiei din ţara sa să reprezinte instituţiile ei democratice peste hotare? Poate un om fotografiat în timp ce-i bătea pe poliţişti să mai facă parte dintr-un guvern care încearcă să scoată în afara legii organizaţiile neo-naziste pentru că-i bat pe emigranţi? Dialectica trecut-prezent capătă în Germania forme dîntre cele mai neaşteptate: acţiunile fostului luptător pentru demascarea trecutului nazist al „taţilor" este asimilat acum cu prezentul neo-nazist al nepoţilor. Dar poliţistul bătut se declară onorat de a fi fost ciomăgit de un viitor ministru (ce înseamnă sentimentul ierarhiei!), iar un sondaj arată că 70% din electoratul german este de părere ca Joschka Fischer poate să rămînă ministru. Şi deşi ministrul de azi, tuns şi cu cravată, poate fi uşor recunoscut în fotografia tînărului cu plete şi ciomag din 1973, evoluţia politicianului german dovedeşte că înainte de a fi o problemă naţională, desprinderea de trecut este o chestiune personală. Dar nu toţi bătăuşii ajung miniştri. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Conspiraţia drumarilor

În noaptea de Crăciun a anului 2000, autorul acestor rînduri rula regulamentar pe banda a doua, cu viteza legală în localitate, adaptată condiţiilor de drum şi la limita evitării oricărui pericol.

Într-adevăr, pericolele obişnuite au rămas în urmă. Am oprit în timp util la trecerea de pietoni şi am trecut la mare distanţă pe lîngă un cetăţean prea îmbibat cu spiritul sărbătorilor. Dar n-am putut să scap de capcana de pe drum.

În mijlocul şoselei – naţionale, cum îi spunem noi cu mîndrie – se găsea o crevasă perfidă, cu marginile ascuţite, camuflată în culoarea asfaltului şi a nopţii (remarcaţi ce face groapa din stilul narativ al unui om). Bineînţeles că n-am putut s-o evit. După impactul care mi-a spart roata (şi cîte alte lucruri la suspensia maşinii) nu m-am putut opri să nu constat perfecţiunea capcanei ce mi se întinsese.

Mai întîi, groapa era aşezată în locul cel mai prost luminat din toată localitatea. În plus, la 100 de metri de ea, şoseaua era traversată de un pod de cale ferată, construcţie masivă şi care atrage instinctiv privirea. Şansele unui efect catastrofal erau sporite şi de faptul că groapa se găsea la capătul unui drum lung, drept şi bun, pe care orice om cu mintea la cap (şi încredere în propria soartă) nu poate decît să accelereze.

Altfel spus, groapa era pusă acolo de cineva care ştia ce face. La fel cum constantele care guvernează universul par a fi alese de o minte care a dorit ca el să poată da naştere vieţii, tot aşa groapa mea părea o creaţie inteligentă, cu un scop mult mai important decît reparaţiile la reţeaua de termoficare ori instalarea unui nou cablu electric. Ajuns la aceste gînduri, am procedat precum ne sfătuieşte Sherlock Holmes: „elimină toate ipotezele, şi ceea ce rămîne, oricît de improbabil, trebuie să fie adevărul."

Ori adevărul nu poate fi decît unul: groapa era acolo pentru ca automobiliştii să intre cu roţile în ea.

Să nu ne grăbim să rîdem de simplitatea copilărească a acestui enunţ. Mai ales înainte de a vedea ce-i desparte şi ce-i învrăjbeşte pe automobilişti şi drumari – lucruri grave şi care nu cer prea multă muncă de cercetare.

În primul rînd, automobiliştii merg cu maşina, iar drumarii lucrează în picioare. În automobil e cald iarna şi mai răcoare vara (chiar şi fără aer condiţionat). Afară, e exact invers, cu menţiunea că mai şi plouă. Mai mult, automobiliştii trec cu viteză pe lîngă drumari şi aşteaptă ca tot ei să se ferească. Dar cel mai deprimant e că, la capătul zilei de lucru, drumarii nu se pot urca în maşină şi deveni automobilişti – şi aceasta pentru că din salariul de lucrător la drumuri abia se poate trăi. De fapt, deşi nu vor s-o recunoască, drumarii ştiu că atîta vreme cît rămîn ceea ce sînt, nu vor fi niciodată şi automobilişti.

Orice psiholog vă poate spune că atîta frustrare n-are nevoie decît de timp pentru a se transforma în ură, iar ura trece repede în pornire maniacală. Adăugaţi la asta faptul că drumarii sînt, prin natura meseriei lor, în posesia armelor crimei: lopeţi, tîrnăcoape, chiar şi excavatoare.

Cu alte cuvinte, avem motivul, avem oportunitatea, avem mijloacele. Acum, peisajul începe să se clarifice. Iar miile de gropi din şoselele patriei se transformă într-un deget plin de noroi şi ulei de motor care arată, implacabil, spre făptaşi. Alibiul lor – maşinile voastre au făcut asta – nu ţine. Oriunde pe această planetă (în afară de drumurile noastre), gropile tind să se umple. Sub acţiunea eroziunii, munţii se transformă în dealuri. Fostele albii de rîuri se astupă. Fîntînile părăsite rămîn fără apă. Pînă şi filozofii o spun: natura are oroare de vid.

Natura, nu şi drumarii. Numai ei sînt în stare să sape ditamai şanţul antitanc şi apoi să plece liniştiţi acasă – doar dacă nu cumva stau la pîndă într-un tufiş ori într-un refugiu de autobuz, savurîndu-şi, aproape erotic, victoria. Împotriva acestor şacali rutieri, rezistenţa nu poate fi decît la fel de perfidă. Eu zic să le dăm maşinile noastre. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Preşedintele Doubya grăieşte

Pe 14 ianuarie, *New York Times* a publicat un interviu cu preşedintele Doubya şi am crezut, iniţial, că ar fi interesant să contabilizez de cîte ori a lăsat el să se înţeleagă că engleza este cea de-a patra limbă a sa. Dar m-a luat curînd lehamitea. Prea era din cale-afară de uşor. De exemplu, ca răspuns la întrebarea despre „natura istorică" a faptului că este doar „al doilea fiu de preşedinte care îşi asumă funcţia tatălui", preşedintele Lumii Libere spune: „Nu, vreau să spun, eu am în vedere asumarea preşedinţiei, fără îndoială. Dar eu nu... nu cred că îţi poţi defini cu adevărat locul în istorie cît timp eşti în viaţă. Adică, eu sînt pe cale să mi-l definesc. Dar nu cred că va fi definit cum se cuvine pînă cînd personajele nu vor fi decedat şi istorici obiectivi vor fi analizat cum se încadrează preşedinţia în... în curgerea istoriei, în general".

Întrebarea, veţi fi observat, nu se referea la locul său în istorie. Sau la cum ar fi să fie mort. Ci la faptul că este un moştenitor dinastic. Doubya nici nu a auzit întrebarea. Dar mai sînt şi alte lucruri care se desfăşoară în spatele acelei întrebări. Imaginea hilară a „istoricilor obiectivi" (ce-or mai fi şi aştia) care îi încadrează pe defuncţii preşedinţi în „curgerea istoriei" este deosebit de amuzantă. Încă şi mai interesantă este, totuşi, curgerea frazei. El Presidente începe cu „vreau să spun", apoi trece la „cred", apoi recurge la „cu adevărat", ca să fie sigur că ascultătorul ştie că asta este ceea ce crede, nu ceea ce vrea să spună, şi îşi întăreşte declaraţia cu „evident", ca şi cum totul ar fi de la sine înţeles şi numai un nebun ar putea contrazice un adevăr care se impune cu atîta tărie.

În toată această goană după precizie, după asigurare, după complicitate, este greu să-ţi dai seama ce spune de fapt. Cînd te întorci şi judeci, îţi dai seama că nu spune decît da, o să fiu preşedinte, dar nu ştiu ce-o mai fi şi asta, pentru că încă mai sînt în viaţă. Numai un „istoric obiectiv" ar putea şti ce înseamnă. Cu alte cuvinte, Comandantul-Şef, ca un elev care nu a învăţat, spune că nu ştie răspunsul la întrebare, dar că ar vrea să îl însăileze cumva. Poţi auzi cum se învîrt rotiţele în creierul prezidenţial, în timp ce caută ceva de spus. În majoritatea cazurilor, atunci cînd auzi rotiţele învîrtindu-se în capul cuiva, te aştepţi la lucruri neaşteptate. În cazul Şefului, nu auzi decît căutarea disperată a unui clişeu. Pres-ul nu scotoceşte după o idee; orice ar putea suna cît de cît pe-aproape poate fi soluţia cea bună.

Şi asta nu este decît prima întrebare. Pe măsură ce îmi croiam drum prin bălmăjelile incredibil de nemaipomenit de inarticulate ale preşedintelui Doubya, ceva m-a izbit. Prin anii '70, cunoşteam o grămadă de tipi dependenţi de amfetamine. Ce le mai plăcea să vorbească! Cînd erau strălucitori, îşi croiau drum, printr-o succesiune de paşi dialectali, către cine ştie ce idee suprinzătoare. Spuneau „Am văzut un om", apoi „cred că e el", apoi precizau „nu era tocmai un om, dar ce înseamnă asta cu adevărat", şi apoi: „Ia actul privirii şi ia-l şi pe acest aşa-numit om şi plasează-le, obiectiv, acolo şi ceea ce-ţi rămîne este exact asta, o propoziţie, dar nu tocmai". Cu adevărat interesant la această frază în spirală este că pasionatul de amfetamine se îndreaptă către o autentică privire în profunzimea crudei realităţi. Aceste salturi suspendate şi auto-corecţii sînt menite să caute ceva nou (cel puţin pentru vorbitor). Am cunoscut şi alte capete doldora de amfetamine care vorbeau în acelaşi fel, dar numai din nevoia disperată de a afla dacă au într-adevăr ceva de spus; erau fericiţi cînd atingeau un platou consensual şi descopereau un clişeu. Atît vorbitorul în dodii cît şi cel cu glagorie se apropiau de subiect cu paşi lenţi, care deveneau tot mai anapoda şi mai ciudaţi, pe măsură ce drogul le umfla creierele şi le dădea o stare de bine.

Nu vreau să spun că măreţul Conducător al Celei Mai Puternice Naţiuni de pe Pămînt este un cap plin de amfetamine. Pare a fi mai degrabă un cap sec. El plesneşte de starea de bine şi de conştiinţa propriei importanţe. Dar habar nu are despre ce e vorba. Este încă un învăţăcel al Propriului Eu Ce Va Să Vie. Adună în pripă clişee pentru ca, indiferent de ce se întîmplă, să aibă ce spune. Ba mai mult, va face în aşa fel încît ceea ce spune să pară rodul gîndirii, nu al efortului. Pînă una-alta, truda este evidentă. Dar, de bună seamă, important este ce va face, cred eu.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ce se amînă se răzbună

La începutul acestei săptămîni, s-au comemorat în România 60 de ani de la rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941. Cu excepţia cîtorva manifestări, societatea românească şi-a văzut *de treburi*. În inventarul grijilor comune, una va fi mereu mai presantă decît ideea rememorării unui episod bezmetic al istoriei noastre, oricare ar fi el – cu atît mai mult unul de pe vremea cînd bunicii erau tineri, pe măsura nenăscuţilor nepoţi.

În seara de 22 ianuarie a.c., Federaţia Comunităţilor Evreieşti a organizat un simpozion; dată fiind media de vîrstă a celor din sală şi amintirile multora din acele zile de haos criminal, nu este foarte greu de ghicit ce s-a discutat. Simultan (!), la Casa Studenţilor avea loc o dezbatere pe tema „antisemitismului românesc între adevăr şi minciună"; date fiind asociaţia organizatoare şi afişul destul de dubios lipit prin staţiile de metrou, iarăşi nu este greu de bănuit cam unde înclina balanţa.

Nici asta nu ar fi, pînă la urmă, cea mai mare dramă. Într-o democraţie e loc pentru toate. Dramatic este că societatea românească nu şi-a dăruit niciodată răgazul pentru o evaluare – nu solemnă, ci doar lucidă; nu spectaculoasă, ci doar temeinică – a acestui trecut de care fugim cu limba scoasă şi care, totuşi, ne suflă în ceafă mereu. Episodul rebeliunii legionare e un exemplu. La suprafaţă, nişte derbedei strînşi peste piept cu centură s-au războit cu statul român, dăruindu-şi, în context, şi un pogrom; mai în adînc, lupta se purta însă între toleranţa noastră prea des canonizată declarativ şi acele temeri din subconştientul colectiv al naţiei – i-am putea spune fie *antisemitism latent*, fie *xenofobie tradiţională*, fie, mai pretenţios, *refuz al alterităţii*.

După înfrîngerea rebeliunii şi demantelarea sistemei legionare (o *frăţie* de aventurieri care sumbri, care stupizi, şi care oricum nu au produs niciodată, din mintea-le, vreun real program politic de guvernare), generalul Antonescu a scos pe tapet crimele lor. Cu epitete. O analiză rece a legionarismului nu s-a făcut, nu era timpul (rămîne, totuşi, de meditat ce s-ar fi ales de *salvarea evreilor de către Antonescu* în lipsa eşecului de la Stalingrad!). S-a schimbat regimul apoi, şi nu trebuie să fii obligatoriu evreu şi nici măcar doctor în psihologie ca să-ţi imaginezi speranţa micuţei evreice (Lilly Marcou, de exemplu) care a sărit la pieptul primului ofiţer al Armatei Roşii ajuns la marginea Iaşilor, convinsă fiind că o ia în braţe *Salvatorul*. Şi a venit comunismul, versiunea stalinistă. Epitete cu toptanul. În paralel, nu trebuie să fii necesarmente român şi nici savant în teoria comportamentului colectiv ca să intuieşti comentariul simplului fapt că, într-o organigramă oarecare, numărul evreilor era peste cel al „autohtonilor". Iarăşi nu a fost timp pentru analize, aplicate şi reci. După cum nu a fost timp nici atunci cînd stalinismul a făcut loc naţional-comunismului (prefigurat de către Dej, cizelat cu fineţuri aproape gotice de către Ceauşescu). Acuze, mai cu surdină: una, pentru că evreii se răriseră oricum; doi, pentru că mereu a fost ceva din ritualul legionaroid care i-a făcut cu ochiul lui Ceauşescu, corupîndu-l spre mimetism. Iarăşi, analiza a fost ratată.

Aici eram la ieşirea din comunism. După decenii de *versiuni oficiale*, tînărul român a putut citi poezele legionare – şi unele par a furniza, atemporal, un „ideal"; unii au ascultat imnurile – şi unele păreau mobilizatoare; unii au văzut poza lui Codreanu – acesta arăta binişor, dar poza nu spune cît de modest mobilat intelectualiceşte era personajul. Şi îmbrăcat în ie fiind, *Căpitanul* era pe dinăuntru *gol* ca trestia.

Rănile poate vor fi vindecate de timp şi de traiul nostru mai bun. Dar în acest moment ar fi timpul, în fine, pentru o analiză. Fără ea, dintr-un reflex care a străbătut veacuri, evreul va rămîne pentru unii *alogenul (care tocmai a ieşit pe uşă*, sau peste frontieră, sau peste graniţa vieţii) – aceasta prin vina noastră comună, prin lipsa evaluării dramei prin care trecurăm pe cînd unii purtam în cuget cămaşă verde, alţii stea galbenă, iar alţii o mare, atoate permisivă, pasivitate.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Peisaj cu gondole şi cu băbătîi americane cam posace

Nu e lucru de glumă viza Schengen. Iată, îmi amintesc de o poveste de demult, din timpul cînd eram eu soldat TR la Brigada de grăniceri din Timişoara cu un an, doi înaintea apariţiei mişcării Charta 77 de la Praga. Pe acele timpuri, colegul de pluton Mircea Mihăieş îmi povestise cum a mers el la vreme de liceu, din Arad la Marea Neagră, cu o căruţă cu doi cai. Un coleg de clasă al cărui tată era pădurar le-a dat caii, căruţa au împodobit-o cu un coviltir, pe acesta l-au desenat cu tot felul de trăsnăi, iepuri, morcovi şi alte asemenea privelişti din ecosistem. Părul îl aveau ei foarte lung, pe umeri în jos, în coviltir ascultau ei ceva Rolling Stones, ceva Boby Solo. Ştiu că mult am rămas eu mut de admiraţie pentru isprava lor liceană. La vremea mea de liceu, cu unii colegi de clasă, am organizat expediţii asemănătoare, cu toate că distanţa nu era la fel de mare, sălbăticia drumului compensa absenţa coviltirului pictat în efuziuni beatnice. Şi cum spun, noi am apucat pe Valea Şoimoşului, spre pădurile cele dese, dinspre toponimul Crucea Ţiganului spre altul zis Pîrâul lui Iov şi de acolo spre cabana Debelagora din munţii Zarandului. Acolo, într-o poiană paradisiacă, ca în utopia medievală despre Regatul Preotului Ioan, am adăstat cu un cort. Să mai spun că eram noi purtători de mocasini, blugi cu marginile zdrenţuite aveam, la gît purtam legat cu sfoară de tei nişte uriaşi colţi de mistreţ pe care i-am subtilizat din sertarul cel vînătoresc al instanţei mele paterne. Şi pe cînd stăteam noi acolo în poiana aceea desprinsă din Regatul sus-pomenit, iacătă că apar atrase de toate ale noastre nişte „gagicuţe" din tabără, liceence ele din Capitală de la liceul Zoia Kosmodemianskaia (mi-a rămas în minte denumirea prin exotismul ei muzical). Mult ne-au privit „gagicuţele", la foc s-au aşezat vrăjite de colţii de mistreţ, de mocasini, de franjuri, de privirile noastre obosite de drumeţi veniţi de departe, pe urmă Ioani Abfalter a scos ghitara şi a cîntat *Io vendos dos ojos negros*, iar noi ne-am potrivit între buze ţigările *Amiral*.

Ce vreau să spun cu această parabolă? Să evoc politic şi apolitic plăcerea gratuită a turismului, spuneţi-i cum vreţi, a preumblărilor, a rătăcirilor fără burse, fără obligaţii de nici un fel, fără conferinţe. Să te preumbli liber, cu viza aceea, să uiţi de consulate, de cozi, de intervenţii, de discriminarea pozitivă a intervenţiilor pe linie culturală, a faptului că eşti invitat de cutare babană universitate, de cutare respectabilă instituţie culturală pe nume Cervantes, Goethe Institut, Societatea Dante, altele asemenea grave şi importante. Să stăm calmi prin Europa cu viza aceea la buzunar, să nu ne mai întrebe cutare croat morocănos în fireturi de grănicer dacă avem noi cele trei sute de mărci ca să fie ei siguri că avem ce mînca pe cînd trecem preţ de două ore prin ţara dumnealor şi noi să-i spunem lui că, orişicîtuşi, sîntem cu Cervantes, cu Goethe, cu Societatea Alighieri.

Prin urmare să nu mai avem de-a face cu înfiretatul acela. Să mă mai lase în pace ei şi frontierele lor cum îi lasă pe unguri, pe cehi, pe bulgari. În fond ce vină am eu, mocasinii mei, sfoara mea de tei, coviltirul şi colţii de mistreţ ai imaginaţiei mele turistice că alţii fac grozăvenii, adică de ce să plătim toţi pentru cîţiva. Nu e grija mea aceşti „cîţiva", n-are decît să se ocupe de ei domnul Ioan Rus, că d-aia este dumnealui ministru de Interne, şi din aceleaşi motive semenii domniei sale din ţările europene sînt la fel. Grija mea este să strîng banii şi să nu mi-i ceară morocănosul la frontieră şi, uite aşa, să mă preumblu şi eu, nebăgat în seamă, cu ce-oi avea cu mine, rucsac şi alte cele: pe trenurile regionale de prin Toscana să vină naşul şi eu să-i dau biletul şi el să mi-l perforeze cu gesturi simile ăluia din trenul Timişoara-Radna şi să-i mulţumesc în toate limbile pămîntului şi mai apoi să scot eu *sendvişul* condiţiei mele anonime şi sărmane, să-l înfulec şi să scrutez în tihnă eliberată de orice cam cît anume ar fi să fie pînă la Siena şi de acolo mai departe spre Assisi. Ştim prea bine cît de simple sînt bucuriile astea. În urmă cu cîţiva ani stăteam cu nevastămea pe scările de piatră de pe marginea de la Canal Grande, în spate era fojgăiala omenească din gara Santa Lucia, seară de vară în Veneţia, pe apă treceau gondole din acelea mari cu băbătii americane cam posace şi printre ele trecea un chelner cu o tavă cu pahare cu şampanie, sau ce-or fi avut ele pe acolo, un domn plătit le cînta o-sole-mio, noi înfulecam din *sendvişurile* de serviciu pe scări, înconjuraţi de o mulţime de liceeni cu rucsacuri care cîntau şi ei în replică ceva de prin sud. În larma aceea ferice am avut o clipă sentimentul că n-au trecut anii, şi că sînt în poiana de pe lîngă cabana Debelagora şi Ioani Ab tocmai se pregăteşte să cînte şi noi ceilalţi tocmai aprindem ţigările *Amiral*.

▲

Texte și opinii de: *Andrei CORNEA (eseist) ● Caius DOBRESCU (scriitor) ● Florin IONIȚĂ (profesor) ● Cătălin MANOLE ● Andrei MANOLESCU ● Vasile MORAR (profesor de filozofie, Universitatea București) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● preot Iacob ORMENIȘAN (paroh, Biserica Popa Chițu) ● H.-R. PATAPIEVICI (scriitor)*

Argument

*Așteptam totul de la libertate, ca de la mutarea într-o casă nouă, predată la cheie, în care nu mai aveam nimîc de făcut decît să trăim: cum? Întîi de toate fără griji, în regim de nesfîrșită vacanță, cînd totul ți se cuvine și ți se dă. Unul dintre daruri – morala. Un nou cod al eticii, un proaspăt set de norme pentru un alt „om nou"? Poate un fel de „morală sezonieră" cu care, de bine de rău, să parcurgem și tranziția? În ordinea reformelor necesare noii societății, reforma morală își impunea urgența. Reformatori în domeniu și criteriile de recunoaștere a lor ni se păreau și ni se par încă foarte la îndemînă: întîi de toate să fie oameni care au dovedit temeritate și rectitudine. „Uși de biserică" – așa cum se spune. Rectitudinea morală presupune cinste și simț de dreptate. În clipa în care cinstea clamată nu și-a făcut ea însăși un examen, iar simțul dreptății n-a recunoscut și dreptatea celuilalt, am descoperit că ușile de biserică sînt cam puține. A începe întîi cu noi reforma morală ni s-a părut o aventură plină de primejdii, pe un teren necunoscut. S-o înceapă întîi alții: părinții care nu ne-au educat în spirit onest, profesorii care nu ne-au învățat ce se cuvine, în general întreaga societate din care am făcut și noi parte, dar n-avem nici o răspundere pentru tarele ei cu efect pe termen lung. Total inocenți, venim dintr-o lume unde n-am știut să deosebim binele de rău. Doar cînd sîntem păgubiți de un hoț aflăm, parcă, pentru prima oară, că nu e corect să furi, recunoaștem că a mărturisi strîmb e o culpă gravă doar cînd devenim noi înșine victime ale mărturiei mincinoase ș.a.m.d. Tensiunea în care trăim, resimțind dramatic lipsa unui climat etic și a unor modele morale, vine și din faptul că noi căutăm „uși de biserică" acolo unde nu e nici o biserică: în politică, în celebritate, la predicatorii virtuții care n-au dat încă proba faptelor. Rectitudinea morală în spațiul cotidian ni se pare o zădărnicie; ne trebuie o tribună, un „teritoriu pur", un colocviu internațional, așa cum un om din vechime nu putea citi clasicii decît în haine de gală. Adeseori nici timpul nu se arată potrivit pentru a ne asuma această rectitudine: să se termine întru privatizarea, să se rectifice bugetul, să fim primiți în Uniunea Europeană – atunci da, vom fi așa cum se cuvine să fim, devenind poate chiar „uși de biserică", model pentru ceilalți și cîștigînd respect de noi înșine. Dar dacă rectitudinea morală se măsoară în dezavantaje? În inactualitate, în riscul anonimatului, în riscul de a fi adesea incomod și nu imediat sau mereu cîștigător. Sau mai ales în seninătate, avînd o memorie exactă a propriei imperfecțiuni și toleranță față de cei ce nu ne seamănă, au alte opțiuni decît noi, dar nu-i exclus să aibă mai multă dreptate? Poate că rigoarea morală începe de la întrebări simple, ca impunătoarea ușă de biserică de la scîndura negeluită dar trainică. (**T. C.**)*

Vasile MORAR

Rectitudinea morală

Începem cu o constatare mai mult decît banală: dacă sîntem somați – să presupunem că în felul cel mai potrivit, ca ton și expresie deci, fără să ne simțim umiliți, desconsiderați sau disprețuiți de un asemenea gen de întrebare – să răspundem pur și simplu la interogația: „ce asigură, ce anume conferă rectitudine, verticalitate morală conduitei noastre", realizăm că sîntem, în cel mai bun caz, ușor descumpăniți, dacă nu de-a dreptul într-o stare de perplexitate. Ne aflăm, oarecum, în situația binecunoscută a Sfîntului Augustin care spunea, despre timp, că dacă nimeni nu-l întreabă, are impresia *că știe*, dar dacă ar vrea cumva să explice ce este acesta, se va vedea obligat, cu uimire, să spună totuși că *nu știe*. În fond, un asemenea tip de experiment mental poate întreprinde oricare dintre noi și el poate fi revelatoriu pentru flexibilitatea ideilor noastre despre ceea ce e bine și ceea ce e moral și, totodată, pentru precaritatea modului în care sîntem într-adevăr ființe reflexive, adică ființe care ne gîndim în chip serios și responsabil la legătura care există între ceea ce *se face* și ce anume *ar trebui* să se facă, de cineva, într-o situație oarecare. Altfel spus, a te defini pe tine însuți în poziția de persoană *cert locuind în moralitate* nu este un fapt brut, de genul „eu locuiesc în casa mea", și nici ceva de la sine înțeles.

Potrivit, credem, este să acceptăm această premisă: nicicînd și pentru oricine, de cînd există condiție umană și de cînd există oameni, n-a fost ușor nici să fii moral și nici n-a fost facil să știi ce este acest elementar act de comportare și acest primar fapt de conștiință. Răspunsul complet la această problemă, niciodată unul satisfăcător, îl avem dat, desigur, de istoria doctrinelor morale. Dar, noi știm totuși că, pînă la urmă, dincolo de acest referențial abstract se întinde nimic altceva decît viața noastră, cu actele și consecințele asociate acestora: aici, în acest cuprins, între limite de nesuprimat, se exprimă moralitatea elementară.

Dincolo de teorii explicite, fiecare trebuie să dea socoteală pur și simplu pentru ceea ce a făcut, singur, nu prin delegație, chiar el, niciodată celălalt. Faptul primar este acesta: fiecare va judeca și va fi la rîndul lui judecat. Or, momentul judecății, după cum se știe, în dublă ipostază – ca judecare de sine sau ca judecare *de aici*, de către alții, sau *de apoi*, de către Divinitate – nu a fost și nu va fi niciodată ceva „neimportant", ceva „lipsit de semnificație" sau „o simplă aparență întîmplătoare". Ce mai constatăm la același nivel de elementaritate a privirii și a gîndirii omenești? Ceva extrem de relevant, și anume că noi trăim într-o realitate morală eterogenă, că sursele primare ale intuițiilor noastre etice și ale noțiunilor noastre morale sînt, în fond, un *compositum* de tradiții, de obiceiuri, convingeri, idei și idealuri, deloc articulate pe o unică direcție și dominantă de semnificații. Nietzsche spunea, în acest sens, că viața noastră morală este „cam pestriță", ceea ce înseamnă a admite acest adevăr: sîntem purtătorii, simultan, a cel puțin cîteva tradiții morale, în cuprinsul cărora tipul moral rectiliniu, cert, drept (în ambele sensuri) și vertical a fost și este definit în mod diferit. În primul rînd, în fundamentarea religioasă a tipului certamente moral presupoziția este aceea că sursa și valabilitatea ultimă a conținutului moral al vieții noastre consistă în existența Divinității.

În al doilea rînd, trebuie să observăm, urmărind aceste surse diferite și conflictuale ale tradiției noastre morale, că, pe lîngă cei care apelează la acest tip de argumentare, sînt destui alții care refac, într-un fel fără să știe, gîndul profund, paradigmatic exprimat de etica kantiană a datoriei, a lui Dumnezeu ca *idee* a rațiunii practice, ca judecător al conștiinței. Întrebarea care o punem direct, raportîndu-ne deocamdată numai la aceste izvoare ale legitimărilor noastre morale este următoarea: cum este considerat, după ce criterii, cineva „ușă de biserică" în cele două cazuri și ce diferențe apar aici. Prima diferență vizează *conținutul* sfințeniei: *transcendent*, pentru cel ce crede în Dumnezeul din accepția vechi și nou testamentară, și, *transcendental*, pentru cel ce aderă la morala kantiană a datoriei necondiționate. În această ipostază, „sfințenia este cuget moral în luptă", ea fiind în același timp un atribut al umanității: „omul este, într-adevăr, destul de profan, umanitatea din el este însă sfîntă". Șirul întrebărilor noastre nu se poate opri aici pentru că „a fi ușă de biserică" înseamnă, în cele două surse de legitimare și în cele două grile de judecare, lucruri destul de diferite. Merită, oricum, să comparăm tabloul virtuților teologale cu cel al virtuților din datorie fără religie.

Una este rectitudinea sfîntului și alta a celui care, prin morală, satisface preceptele religioase, inclusiv „regula de aur". Complicațiile sînt și mai evidente dacă adiționăm la cele două surse de legitimare a tipului moral și pe cea de a treia: morala n-are nici o altă justificare decît în reguli și norme omenești și sociale, care trebuie urmate din motive, și ele, eterogene: vitale, utilitare, politice, juridice. Această sursă este cea mai relativistă și ea ne plasează în epoca post-moralității, a post-datoriei și a „eticii nedureroase a timpurilor democratice".

Cu aceste premise ale discuției noastre, care par să ne încurce mai mult decît să ne deslușească în privința definirii omului prob și a rectitudinii morale, putem totuși să afirmăm cîteva fapte certe. Astfel, deși există această triplă sursă a moralelor cotidiene, totuși, o *constantă* poate fi decupată și aceasta este sinonimă cu omul moral pur și simplu, cel catalogat ca „ușă de biserică" în toate cele trei ipostaze. Acestuia i se potrivește definiția lui Alain: „a avea conștiință morală înseamnă *a te ști spirit* și acest fapt simplu te obligă infinit, căci noblețea obligă". Prin urmare, cine are calitatea rectitudinii morale este însoțit, oricare ar fi justificarea venită din exterior, de cîteva virtuți. Una este cea a nobleții caracterului, a dezinteresării firești, neostentative în fața folosului, a bucuriei de bucuria celuilalt, a lipsei invidiei și a resentimentului. În chip real, cel ce este pur și simplu un om ce se poartă moral, atît și nimic mai mult, dar și nimic mai puțin, are virtutea simplității și nu este stăpînit de „bucuria de răul altuia", cea condamnată, pe drept, de Aristotel ca „un lucru rău în sine însuși". În același fel natural, omul stăpînit de rectitudine, cel ce este „ușă de biserică" dar nu face caz de aceasta, știe că ura este, din păcate, mai activă decît iubirea, iar invidia mai puternică decît recunoștința; el știe, de asemenea, că amorul propriu este susceptibil și că nerecunoștința față de binefăcător este un viciu detestabil; el știe, totuși, în același mod intuitiv și sigur (de unde vin toate acestea n-o să știm, probabil, niciodată fiindcă unul din fenomenele cele mai misterioase ale vieții morale este chiar *surpriza* conștiinței) că dreptatea sau buna credință pot autoriza o ingratitudine, dar că, recunoștința nu justifică niciodată nedreptatea sau lipsa bunei credințe.

Cine are rectitudine morală sesizează spontan și înțelept, totodată, deosebirea dintre *bunăvoință*, singura condiție – după Kant – necesară și suficientă pentru valoarea morală și *darul* de-a ști cum să aplici reguli generale la cazuri particulare; el nu cade, tocmai de aceea, în greșeala de a identifica prea repede și prea ușor cauzele lor particulare și parțiale cu cauza unui principiu universal. Or, ce constatăm în lumea noastră răvășită nu numai de conflictele și incongruențele „moralelor bălțate", ci și de preeminența drepturilor în fața datoriilor, a dominanței protestului în fața înțelegerii și a demascării în fața criticii binevoitoare, adică avînd la bază bunăvoința? Că este activă și agresivă tipologia judecătorilor intransigenți, cea a „noilor puri și duri", a noilor robiespieri, îmbrăcați, paradoxal, în haine politice schimbate față de modelul inițial; ei se proclamă a fi conștiința morală legitimă; ei sînt „adevăratele" spirite directoare și singurele îndreptățite să dea verdicte și să pedepsească, după ce, înainte, au supravegheat; ei sînt noii infailibili, mai ales în sfera vieții politice; ei sînt „partea cea mai bună", ei sînt „elita", evident, nu numai în politică, ci în morală, în primul rînd; ei sînt cei „drepți" care, în campanii nesfîrșite, mai coboară uneori, în mod excepțional, de la înălțimea propriei „purități" morale, la cîte o prozaică „rațiune pragmatică". În fond, pînă la urmă, ideea rectitudinii morale se simte stingheră și trădată dacă i se aplică norma internă a altei valori, a celei politice. Cine are rectitudine morală știe acest adevăr elementar, nu-l trădează și nici nu se pune pe sine nici deasupra moralei și nici deasupra politicii; el e un judecător modest în fermitatea sa, simplu în grandoarea sa și demn prin buna sa credință.

▲

Irina NICOLAU

Ușița

Pînă la un punct, ușa de biserică este una ca toate ușile în sensul că oamenii intră și ies prin ea. De la un punct încolo însă, ea se deosebește de toate celelalte prin faptul că deschide drum în casa lui Dumnezeu, care casă este sfîntă bucată cu bucată, din turlă și pînă la podea.

Într-o expoziție de fotografii făcute de Dan Dinescu era o femeie îngenuncheată în fața unei uși închise de biserică. La prima privire mi s-a părut că descifrez din imagine refuzul cel mai cumplit. Apoi, cercetînd mai atent, am văzut că femeia îngenuncheată se raportează la ușă ca la o icoană. Atunci mi-am zis, măi, ce noroc a mai avut și Dan Dinescu atunci cînd a surprins acest moment binecuvîntat.

Pînă nu demult oamenii obșnuiau să spună: cutare nu e ușă de biserică sau este ușă de biserică. În ambele cazuri, afirmația se făcea pe un ton binevoitor ca și cînd îți era iertat să nu fii sfînt, după cum, dacă erai, sfințenia ta putea fi acceptată ca un fapt natural. Căci, cum poți să pretinzi tuturor oamenilor să fie sfinți? Și ce poți să adaugi atunci cînd unii dintre ei s-au tot îmbunătățit pînă cînd s-au apropiat de această condiție?

În timpurile noastre sintagma are o frecvență tot mai redusă. Problema îmbunătățirii se pune în alți termeni. Pentru a nu rupe de tot firul care ne leagă cu trecutul, aș inventa o nouă măsură, pe cea de ușiță de biserică. Există unele mici de tot prin care, ca să treci, trebuie să te înclini. Ei bine, să fie ușiță de biserică ar putea fi un ideal pentru omul comun. Cu alte cuvinte, să rămînă om, dar să aspire la o fărîmă de sfințenie, atîta cîtă e nevoie ca să rămînă în turma lui Dumnezeu.

Aș reține, din felul cum era folosită vechea sintagmă, tonul îngăduitor: cine va reuși, bine va face, iar cine nu, bine va face și el. Eventual, să mai încerce. Pentru că, la urma urmei, măsura ușii de biserică – fie ea mare sau mică – exprimă locul pe care îl facem în viața noastră valorilor morale. Se poate și fără ele, vezi bine, dar în curînd lumea va arăta ca un cîmp acoperit cu flori de plastic.

▲

H.-R. PATAPIEVICI

La sfîrşitul moralei

Der liebe Gott steckt im Detail, obişnuia să spună Aby Warburg. Grosul vieţii noastre e făcut din detalii. Morala priveşte atît ordonarea acestor detalii, cît şi discriminarea lor, potrivit unei reguli de tipul „Toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate îmi folosesc“ (1 *Cor.*, 6,12; 10,23). Fundamentul oricărei veritabile ordonări ierarhice este afirmaţia „Dumnezeu există“. Dacă principiul nu există, ordonarea este imposibilă.

Problema pe care, azi, o avem *toţi* cu morala este că *aproape* nimeni nu mai crede în mod serios că (**i**) morala (orice morală) ar fi universală ori că (**ii**) morala (orice morală) ar fi obligatorie. Facultativă şi după plac, morala nu mai este, pentru noi, decît forma particulară sub care au ajuns pînă la noi, azi, tradiţiile etico-religioase specifice locului unde, întîmplător, ne-am născut. Ţinînd de cultură şi fiind doar o datină, morala nu poate fi decît locală (după geografie şi timp), lipsită de generalitate (după conţinut) şi imposibil de universalizat (după prescripţii). Din aceste motive, orice om raţional din zilele noastre (şi chiar şi unul rezonabil) va privi angajamentul faţă de morala sa personală cu duioşia neangajantă cu care părinţii privesc speranţele inocente şi naive ale copiilor lor în ce priveşte venirea lui Moş Crăciun. Împăratul Hadrian a fost pus de Marguerite Yourcenar să caracterizeze această situaţie tipică prin următoarele cuvinte memorabile: „numai decenţa este publică, morala este privată“. Cu mijloacele eseului erudit (Alasdair MacIntyre, *After Virtue: A Study in Moral Theory*, 1981; trad. rom.: Humanitas, 1998) ori ale celui elegant (Gilles Lipovetsky, *Le Crépuscule du devoir. L'Éthique indolore des nouveaux temps démocratiques*, 1993; trad. rom.: editura Babel, 1996), acest adevăr a fost de multe ori semnalat de autorii moderni care nu se complac în oportunismul mereu la modă al modei de ultimă oră.

Concepţia noastră despre morală a trecut prin multe peripeţii. În vremurile religioase, era dată de zei. În vremurile teologice, era expresia Ordinii Creaţiei. În vremurile iluministe, morala era recomandată în virtutea Raţionalităţii preceptelor ei. În vremurile ştiinţifice, era primită numai acea parte din morala tradiţională căreia i se putea găsi o raţiune ştiinţifică de a fi *(e.g.,* fidelitatea maritală e de urmat pentru că acest comportament este mai igienic decît cel adulter). În vremurile pozitiviste, morala devine expresia unei opţiuni stoice pentru etica cea mai lipsită de speranţă (Wittgenstein continuînd pe Spinoza). În vremurile moderne, deoarece funcţia vechilor zei a fost preluată de ideologiile colective de substituţie, morala urmează servil ideologiile dominante. În vremurile postmoderne, deoarece funcţia vechilor ideologii a fost preluată de módele identitare prin care corpul social tinde să fie reformulat într-un mozaic de corporaţii identitare, morala urmează servil succesiunea epidemiilor de idei primite în grupul de elecţiune. Morala, prin urmare, nu mai este astăzi decît un anumit conformism *lejer* (de ochii lumii) la deprinderile liber asumate ale grupului social de identificare. Nu mai există, deci, nici morală în sens strict (deoarece morala ar fi presupus existenţa unor convingeri primite de la o instanţă superioară, legitimată prin constrîngeri liber asumate şi prin sancţiuni acceptate benevol), nici regulă etică în sens larg (ceea ce ar fi presupus existenţa unor principii pe care nici o instanţă, fie ea politică ori ştiinţifică, să nu le poată relaxa ori elimina). Omul de azi, în ce priveşte morala, este cu totul sub vremi. Politicul, opinia publică (sub forma ei cea mai degradată: „pot face orice, numai să nu se afle“) şi ştiinţificul (adesea sub forma superstiţiilor de provenienţă ştiinţifică) – sub toate acestea stă îndoit oportunismul moral normal al omului vremurilor noastre.

Este vreun inconvenient în această aflare sub vremi? Aparent, nu. Cît timp politicul pare a fi binevoitor (cum este cazul democraţiilor susţinute de asistenţa statelor providenţă) şi atîta vreme cît opinia publică nu ne tiranizează cu aberaţii susţinute de nişte majorităţi agresive (cum a fost cazul în trecut cu popularа cultură a rasismului ori, azi, cu somaţia de a te alinia gîndirii unice reprezentate de ideologia corectitudinii politice), cît timp ştiinţa nu a luat-o încă razna, substituindu-se discernămîntului şi cotropind cu limitările ei specifice toate domeniile disciplinare care îi stau în cale – ei bine, cît timp toate acestea nu se întîmplă, răul care se ascunde în această servitute a moralei nu sare în ochi. În schimb, dacă morala este subordonată politicului, permisiunea de a ucide şi încurajarea de a denunţa pot deveni cu timpul morale, atunci cînd politicul încetează să mai fie binevoitor şi începe să devină malefic (cum a fost cazul regimurilor totalitare). În acelaşi fel, atunci cînd morala este subordonată opiniei publice ori ştiinţei, conţinutul moralei va fi grav distorsionat de fluctuaţiile arbitrare ale opiniei publice – decretînd ridicolă, bunăoară, *castitatea* în timpul revoluţiei sexuale a anilor „60, dar considerînd-o utilă din punct de vedere igienic după apariţia SIDA – ori de interpretările abuzive şi superstiţioase ale descoperirilor ştiinţifice – cum se întîmplă în cazul discuţiei referitoare la dreptul de a ucide fătul în burta mamei, prin avort provocat (cînd? – am dreptul să îl omor *înainte* să i se vadă, deja formate, degeţelele ori atunci cînd acel boţ de carne, deşi e în mod limpede animat de o viaţă care e viaţa unui viitor om, nu pare deocamdată să fie altceva decît o celulă ceva mai mare şi nu pare a fi posesorul convenţional al unui suflet nemuritor?). Riscurile pierderii autonomiei moralei sînt de a nu mai putea avea, cu timpul, nici un fel de morală.

Problema pierderii autonomiei moralei este diferită de problema destrămării moralei tradiţionale şi îi succede (nu trebuie pierdut din vedere faptul că, *en fin de compte*, orice morală tradiţională este o etică religioasă). Dacă vrem să răspundem la întrebarea „cînd a început sfîrşitul moralei?“, trebuie să ne uităm spre momentul în care a început destrămarea moralei tradiţionale. Abrupt formulată, toată chestiunea ţine de observaţia că nu poţi avea *o* morală, dacă nu trăieşti în interiorul unei *adevărate* religii. Sentimentul meu este că decalogul oricărei morale formează un sistem şi că nu pot fi eliminate anumite precepte, care nu ne plac (cum ar fi „să nu comiţi adulter“; „să nu doreşti femeia aproapelui tău“), şi păstrate altele, pentru că *încă* ne convin *(e.g.,* „să nu ucizi“). Ne putem întreba, pe bună dreptate: cînd anume, renunţînd la un precept ori altul, devenim cu adevărat imorali? Astăzi nu mai există nici un fel de sensibilitate morală faţă de chestiunea adulterului ori a desfrînării. În schimb, păstrăm încă o oarecare sensibilitate morală faţă de încălcarea poruncii „să nu furi“. Cu destule precauţii, totuşi. Spre pildă, nu mai considerăm naţionalizarea caselor un act imoral, deşi în decalogul tradiţiei noastre morale se spune: „să nu doreşti casa aproapelui tău“. În acelaşi fel, deşi proprietatea privată este ocrotită printr-o altă poruncă a Decalogului, orice sensibilitate de stînga (adică una care, azi, este îndeobşte considerată ca fiind prin excelenţă iubitoare de oameni) va admite furtul gangsteresc practicat de stat din avutul privat al cetăţenilor, sub pretextul feluritelor tipuri de impozitare. Mai putem fi morali acceptînd totuşi furtul? De ce atunci am fi imorali dacă am ucide? Cum ar mai putea delaţiunea să fie un act imoral, cînd mărturia strîmbă şi minciuna sînt azi practicate de toată lumea, fără nici un fel de sancţiune de conştiinţă ori de reprobare publică? Ne-am relaxat, ne-am emancipat: epoca post-morală, a unei moralităţi lipsite de obligaţii ori sancţiuni (la ce distanţă de ideile lui J.-M. Guyau!), deja a început. Ceea ce vreau să spun este că, prin cedările parţiale la care am consimţit, simţul nostru moral este deja grav alterat. Anumite circuite din mecanismul nostru de funcţionare *morală* sînt deja arse. Ca atare, sîntem oricînd pasibili de o nouă detracare, suplimentară, a circuitelor aflate încă în funcţiune, fără să mai avem posibilitatea de a reacţiona. Nu ne mai dăm seama că facem ceva rău – aceasta este forma sub care se manifestă progresele răului. Or, acest lucru se întîmplă deoarece conştiinţa morală ţine de integritatea sistemului moral. Odată deteriorată integritatea acestuia, capacitatea sensibilităţii morale de a avea discernămînt e afectată şi ea. Şi, aşa cum desfrîul ori anumite forme de furt nu ne mai stîrnesc azi indignare (pentru că, nu-i aşa, ca nişte oameni superiori, noi, modernii, ne-am emancipat de superstiţiile moralei tradiţionale), se va ajunge într-o „bună“ zi ca nici crima să nu ne mai provoace furie şi dezgust. Ne educă în acest sens pletora de filme cu pretext poliţist, care ne îmbie, ambalate în impecabile fineţuri tehnice, de pe toate canalele de televiziune şi care fac o continuă apologie a crimei – nu a crimei pur şi simplu, ci a crimei care se sustrage în mod subtil sancţiunii morale de orice tip. Cu timpul, sistemul moralei va *trebui* să se destrame, aşa cum se deşiră după *orice* fir rupt ţesătura unei haine croşetate.

Pe măsură ce avansez în vîrstă, am tot mai viu sentimentul că dispariţia moralei tradiţionale constituie o mare pierdere. Este o pierdere pentru cei care deplîng dispariţia ei şi este o pierdere pentru cei care se simt eliberaţi prin dispariţia constrîngerilor ei. Procesul care începe cu abandonarea moralei tradiţionale sfîrşeşte în mod necesar cu pierderea *oricărei* morale. Însă nu faptul de a nu trăi pe de-a întregul potrivit moralei tradiţionale este aici important. Eu însumi, ca modern care m-am născut într-un mediu moral ce nu mai păstra nici măcar gîndul că o referinţă morală fermă ar fi cumva necesară, nu am trăit niciodată potrivit moralei tradiţionale. Faptul că morala este adeseori încălcată nici nu o falsifică, nici nu o suspendă, nici nu o anulează. Însă pentru ca morala să supravieţuiască, trebuie ca încălcarea moralei să rămînă în interiorul moralei. Acest fapt fixează limitele morale ale imoralităţii: morala poate fi uneori încălcată, dar nu trebuie în nici un caz abandonată. Or, noi trăim într-o lume care a abandonat orice referinţă morală absolută, în ciuda faptului că pînă şi guvernele au ajuns să pretindă că nu îşi fac politica decît după charta drepturilor omului, că preocuparea dominantă a societăţii pare a nu mai fi alta decît eliminarea cît mai completă a oricărui fel de discriminare şi în ciuda faptului că toţi progresiştii din lume par a fi obsedaţi de dorinţa de a crea cît mai rapid, cu ajutorul puterii discreţionare a statului, o *societate* (în concepţia lor, cu adevărat) *decentă*. Toate aceste planuri şi intenţii sînt condamnate să se irosească în cacofonia generală ori să reuşească în cine ştie ce nouă perversiune totalitară. Viciul lor fundamental stă în ideea aparent cea mai generoasă a Iluminismului – că ne-am putea emancipa moral cu adevărat numai prin abandonarea moralei religioase tradiţionale. Această idee falsă este, poate, ideea cea mai nefericită pe care ne-a lăsat-o moştenire frumoasa vîrstă iluministă a modernităţii. Într-un sens, de dialectica perversă a acestei nefericite idei a şi murit Iluminismul, ca proiect global, în epoca postmodernă.

Ca unul care cred în puterea logicii[1] şi sînt convins că logica evoluţiei noastre poate fi corect epitomizată prin formula „dacă ceva *poate* fi făcut, atunci *trebuie* făcut“[2] – nu mai am nici o îndoială. Procesul prin care se va ajunge după un număr finit de paşi de la încurajarea furtului la acceptarea crimei este un proces necesar.

---

1. *Das logische Bild kann die Welt abbilden* – L. Wittgenstein, *Tractatus* 2.19.

2. *Every crime that* can *be committed* will *be* – Camille Paglia, *Sexual Personae*, 1990, p. 23.

▲

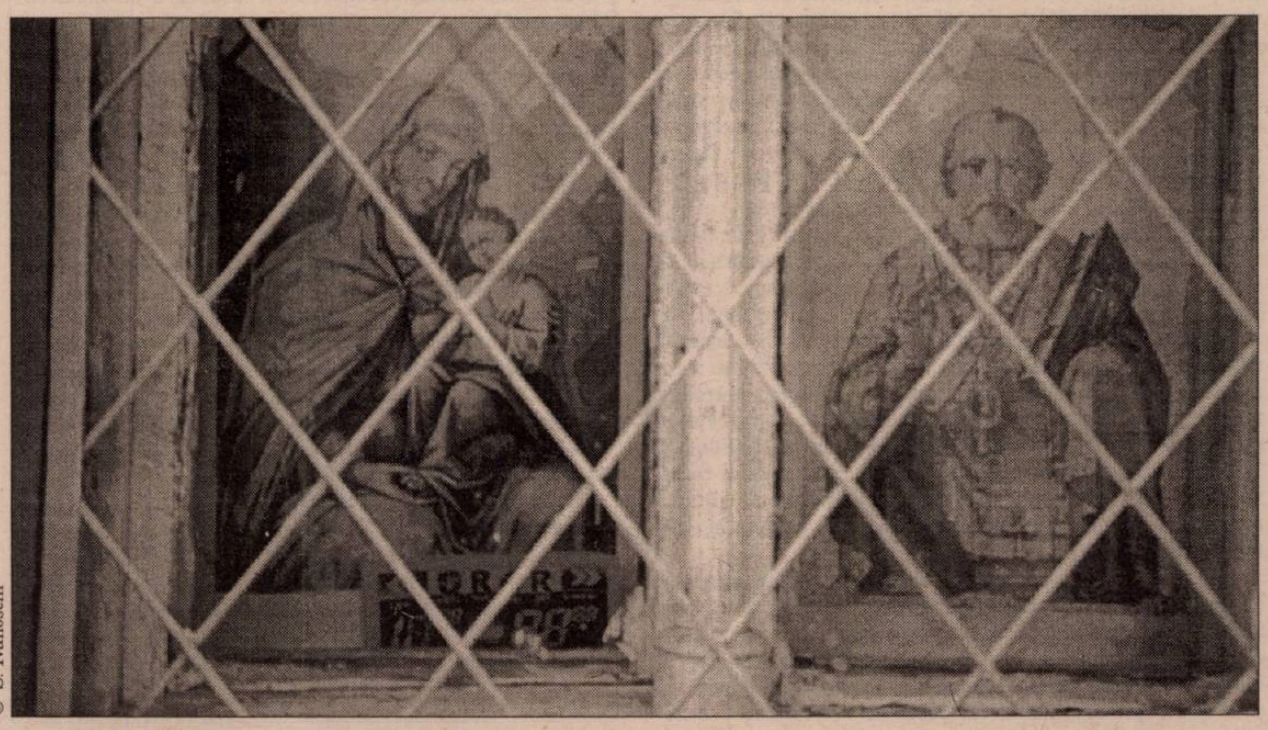

© S. Ivanoschi

Andrei CORNEA

Naşul

Argoul românesc s-a îmbogăţit de o bună bucată de vreme cu o expresie ce mi se pare a avea o semnificaţie aparte: „a merge cu naşul“. Iei trenul, nu vrei să cumperi bilet, se cheamă că „mergi cu naşul“. Iniţial, pesemne că cineva, surprins fără bilet în tren, îi va fi spus controlorului că „plăteşte naşul“ – adică o persoană aflată altundeva în tren. Formula a prins şi a devenit, pare-se, un fel de semn de recunoaştere între pasagerul ilicit şi controlorul dispus să-şi rotunjească „renumeraţia mică după buget“: „Merg cu naşul“, cu alte cuvinte, semnalizez discret că n-am bilet, dar sînt dispus să vîr ceva bani direct în buzunarul dumitale, al controlorului, care nu vei face nazuri de fată mare.

Interesant mi se pare aici că nu se spune: „merg cu fratele“, „merg cu vărul“ ori „merg cu prietenul“, ci neapărat „merg cu naşul“. Deloc întîmplător: în structura socială patriarhală, rurală, ba chiar de clan, naşul este o figură impozantă. De obicei, e o persoană mai avută, mai cu stare în sat sau chiar din afara acestuia, poate fi şi un „boier“ de la oraş; e, în principiu, un om puternic, care îşi ajută finii în diferite moduri. Iar aceştia răspund şi ei, în diferite moduri, la nevoie. Este o modalitate tradiţională de întrajutorare, de sudare a legăturilor de clan, ca şi de exercitare şi de distribuire a influenţei şi puterii. Fiecare are datorii faţă de fini, dar şi faţă de naşul său, după vorba, de data aceasta veche, „orice naş îşi are naşul“ – ce a ajuns să însemne: oricine are pe unul mai tare decît el însuşi. „A merge cu naşul“ ar însemna, aşadar, decodat dincolo de nivelul prim, a dispune de influenţă, a avea pe cineva tare în spate, capabil şi voitor să te ajute, fie şi cînd ai încălcat regulamentul Căilor Ferate. Căci acesta este punctul sensibil: „naşii“ descind dintr-o structură socială tradiţională cu o morală mai degrabă tribală; iar influenţa lor poate scurtcircuita regulamentele, contractele, relaţiile de serviciu şi alte coduri de comportament inventate de societatea modernă. Dacă dispui de un „naş„ bine plasat, poţi obţine o aprobare fără suferinţele aşteptării infinite ori o consultaţie la un doctor important, o slujbă grasă, un comision corpolent, o damigeană cu palincă nefalsificată şi aşa mai departe. Adesea, „naşii“ comprimă mersul greoi al birocraţiei, dar, prin aceasta, produc, fireşte, şi multe ilegalităţi.

E rău ceea ce fac? Din punctul de vedere al eticii moderne, contractualiste, descrisă de Max Weber şi impusă de statul burghez şi la noi în secolul al XIX-lea – da. Dar din punctul de vedere al codului etic nescris al clanului tradiţional, „a merge cu naşul“ nu înseamnă deloc un scandal, ba chiar adesea un fapt firesc, recomandat de cutumă. De asta, în fond, au fost naşii inventaţi, pentru a rezolva şi unele probleme mai delicate pe care le are omul cu o stăpînire lipsită de suflet. Ceea ce vreau să susţin aici este că abulia morală în care avem adesea impresia că trăieşte societatea noastră, în care nimic nu vrea să mai conteze, îmi pare că are drept origine şi un conflict vechi, declanşat între două morale opuse: *morala „naşului“* şi *morala statului.* Statul favorizează relaţiile abstracte, încheiate între indivizi izolaţi, liberi şi egali. „Naşul“ ocroteşte relaţiile concrete, de rudenie între indivizi asociaţi, obligaţi unul altuia şi inegali. Statul cere respectarea contractelor scrise, „naşul“ are în vedere angajamentele orale; statul sancţionează delictul prin amenzi sau închisoare, „naşul“ – prin reprobare socială. În stat trăiesc cetăţeni care au drepturi şi obligaţii înscrise în Constituţie. Pentru „naş„ există numai „neamuri“ faţă de care există felurite datorii şi care, la rîndul lor, au diferite datorii.

Cum ar putea aceste două etici să se împace şi să coopereze? În fapt, etica „naşului“ s-a dovedit extraordinar de rezistentă: probabil că şi exacţiunile regimului comunist au făcut-o să prospere. Înaintea unui stat arbitrar, relaţiile „calde“ ale eticii „naşului“ au menţinut întrajutorarea, au înlesnit rezolvarea unor nevoi, au netezit numeroase hopuri, pe scurt au sabotat economia de stat şi „etica omului nou“. Nenorocirea este că „etica naşului“ a continuat să scurtcircuiteze „etica statului“ şi în ultimii 11 ani. A făcut-o la nivel individual, dar a făcut-o din plin şi la nivel public, exacerbînd printre politicieni şi reprezentanţi ai autorităţii nepotismul şi principiul chiverniselii neamului pe seama vistieriei publice. Acum cîţiva ani, mergînd noaptea cu trenul spre Timişoara, am constatat – pe la Turnu Severin – că, din vreo treizeci de pasageri ai vagonului, numai vreo doi-trei (printre care şi subsemnatul) nu „mergeau cu naşul“. Ceva mai tîrziu, unul dintre voiajorii cu „naşul“ mi s-a plîns că vagonul e jegos şi delabrat. L-am întrebat dacă nu crede că la asta ar putea să fi contribuit şi „etica naşului“. În loc

© V. Moţoc

de răspuns, s-a uitat la mine ca la un nebun – mai rău, ca la un duşman al neamului! După care, chircit într-un colţ, s-a culcat. Am înţeles, pînă la urmă, că omul avea dreptate în felul lui: pentru el nu se punea problema să se simtă, de la sine, responsabil pentru a plăti unei autorităţi impersonale şi abstracte obţinerea unui serviciu mai bun. Tot ce dorea era să găsească pe undeva, sus, un „naş„ – generos, săritor, bogat şi tare, care să aranjeze vagoanele, şinele, casele, străzile, mesele, paturile şi pe toate cele. Aşa că, în vreme ce eu unul, insomniac, mă tot gîndeam la respectarea regulamentelor, a legilor şi la teoriile lui Max Weber, „România profundă“ dormea sforăind şi îl visa pe „Naşul“!

▲

Caius DOBRESCU

Fără mituri

Cu ocazia scandalului generat de apariţia primelor manuale alternative de istorie, una dintre ideile repetate cu insistenţă, pînă la a se transforma într-o veritabilă mantră a „gîndirii corecte“, a fost aceea că „o naţiune (variantă: un popor) nu poate supravieţui fără mituri“. În aparenţă, în jurul acestei probleme fierbinţi s-au conturat două tabere: pe de o parte apărătorii necondiţionaţi ai istoriei ca epos eroic, din perspectiva cărora principala atribuţie a acestei materii şcolare este să producă exaltare faţă de un set bine definit de personalităţi charismatice, şi echipa „demitizatorilor“ despre care se presupunea că ar fi voit să facă din disciplina istoriei terenul unor exerciţii de distrugere (în fapt: de timidă relativizare) a „idolilor tribului“.

În opinia mea, între aceste puncte de vedere aparent ireconciliabile intervin şi elemente de apropiere. Fiindcă, dacă naţionaliştii fundamentalişti clamează realitatea şi eternitatea miturilor locale, opozanţii lor cu spirit liberal par adeseori să se limiteze la a spune că miturile, fără a fi absolute în sensul adevărului lor moral, sînt totuşi absolute într-un sens epistemologic: orice discurs istoric îşi propune propriile mituri, raţiunea neputînd niciodată sări peste umbra ei fantasmatică. O altă variantă a soluţiei „liberale“ ar fi că, neputînd anula dimensiunea mitică a gîndirii noastre istorice, sîntem obligaţi să oscilăm permanent între viziune (vizionarism) şi raţionalitatea analitică şi pragmatică. La limită, ne-am putea folosi liberul arbitru pentru a ne produce miturile „naţionale“ sau „supra-naţionale“ care ne trebuie, în diferite momente şi contexte.

Ceea ce au în comun aceste puncte de vedere mi se pare a fi acceptarea, exaltată sau doar resemnată, a caracterului ireductibil al mitului: modul în care omul îşi reprezintă propria istorie şi propria identitate ţine, indiscutabil, de regimul arhetipurilor simbolice. Nu ne putem comporta ca fiinţe libere, morale, civilizate decît dacă avem sub ochi, sub o deghizare istorică mai mult sau mai puţin transparentă, faptele unor semizei şi eroi. Chiar în cazul în care sîntem conştienţi de caracterul artificial (în sens etimologic – de „produs al unei arte“) al naraţiunilor istorice, nu ne putem dispensa de ele, tot aşa cum nu ne putem dispensa de limbajul natural (şi el arbitrar) sau de instrumentalitatea pură (indiferentă sub raport etic) a unui sistem matematic de operare.

O culme nostimă a acestui consens mi s-a părut a fi fost atins de rectorul Universităţii din Iaşi, profesor de şi, evident, doctor în economie, care, în discursul inaugural al Colocviului studenţesc naţional „Mihai Eminescu“ de anul trecut, spre care îmi păstorisem şi eu studenţii, vorbea despre „nevoia de mituri“ a oricărei culturi, ca despre o formă de rezistenţă la sumbra „globalizare“! Iată, mi-am spus, dacă bravii noştri specialişti în economie devin propagandişti ai mitologiei naţionale, nu este de mirare de ce nivelul nostru de trai îl concurează pe cel din Africa subecuatorială.

Cu această reflecţie melancolică am şi intrat în miezul chestiunii pe care vreau s-o supun dezbaterii. Fără a dori să dau eu însumi o soluţie definitivă în problema filozofică a liberului arbitru sau a relaţiei dintre raţiune şi credinţă, mi se pare totuşi ciudat că întreaga obşte intelectuală locală respinge atît de ferm o idee care însoţeşte de secole procesul modernizării. Cu toate că revăzută şi adăugită de nenumărate ori, convingerea lui Francis Bacon că omul se poate elibera de idolii săi interiori, aceeaşi, în esenţă, cu încrederea lui Immanuel Kant în emanciparea din starea de minorat, de tutelă morală şi intelectuală, a omului modern, nu a dispărut niciodată din conştiinţa europeană. Faptul empiric că pînă şi în societăţile cele mai raţionalizate există categorii importante de persoane care nu se pot emancipa de o gîndire de tip mitic înseamnă că autonomia raţiunii nu este decît o vorbă goală şi o fantasmă? Chiar dacă societăţile moderne complexe conţin şi enclave „arhaice“ sau chiar dacă pînă şi în mentalităţile lor dominante se recunosc, uneori, „sechelele“ unor mitologii naţionale înseamnă că demnitatea şi libertatea bazate pe autoasumarea raţională ar fi scăzut, în loc să progreseze, în cursul ultimelor trei secole?

Considerînd disputa generată de problema miturilor formatoare pe care ar trebui să ni le ofere istoria naţională mai mult sau mai puţin recentă, mă simt ameninţat de tentaţia de a da dreptate istoricilor protocronişti care se încăpăţînau să-i apropie pe cronicarii moldoveni ai secolului al XVII-lea de Renaştere şi de raţionalismul european: oare Ureche, Costin sau Neculce nu sînt mai aproape de idealul european al gîndirii critice şi autonome decît mulţi dintre istoricii noştri contemporani, din moment ce nu simţeau nevoia să transforme în mit, adică în modelele intangibile, sacre, în *icoane*, (sau, ca să fiu în tonul numărului, în „uşi de biserică“) pe nici unul dintre voievozii ale căror performanţe la guvernare le povesteau? Mi se pare extrem de ciudat că în tradiţia noastră culturală este mai probabil să găsim intelectuali care nu aveau o nevoie indispensabilă de mituri mai degrabă la 1650 decît în anul 2000...

În altă ordine de idei, nu cred că opusul mitologizării este o demitologizare pasională – ambele atitudini se plasează în sfera confuziei complete dintre idei şi emoţii. Opusul mitologizării este atitudinea rezonabilă, lucidă, simţul nuanţei şi al *complexităţii*. Din acest punct de vedere, idealul clasic de sublimare a „mîniei şi părtinirii“, care transformă scrierea istoriei într-un prilej de continuă aprofundare şi rafinare a judecăţilor morale, nu mi se pare deloc alterat şi inactual, el putînd coexista cu tehnici complexe de reconstrucţie a diferitelor contexte economice, sociale, politice, de mentalitate ale trecutului. Un asemenea exerciţiu ne-ar putea reaminti adevărul că, pentru a respecta o personalitate reţinută de istorie, nu avem neapărat nevoie de aureola ei mitică – argumentele raţionale şi reflecţia matură dovedindu-se arhisuficiente. Dacă admiraţia este produsul unei exaltări a simţurilor de cele mai multe ori scăpate de sub controlul inteligenţei, respectul este, în majoritatea cazurilor, fructul unei gestaţii mult mai complexe, în care critica surselor, spiritul analitic şi coerenţa logică se îmbină cu intuiţia şi experienţa. Un alt avantaj civilizaţional al respectului constă în faptul că reversul său, spre deosebire de cel al admiraţiei (care înseamnă ură oarbă, tot necondiţionată), constă în forme mult mai elaborate de delimitare şi de condamnare morală.

Tocmai fiindcă nu îmi fac iluzii în privinţa faptului că mobilizarea în jurul simbolurilor şi miturilor nu va lipsi pentru multă vreme de aici înainte din instrumentarul modernizatorilor noştri de cele mai diferite confesiuni politice mi se pare important ca în spaţiul nostru public să se articuleze şi convingerea *„da, se poate trăi şi fără mituri!“*, tot astfel cum mi se pare important ca această posibilitate să poată fi oferită în chip distinct şi de sistemul nostru public de educaţie.

▲

Andrei MANOLESCU

Cheia uşii

Observîndu-le cu vremea, o serie de lucruri mi-au dat de gîndit. De exemplu, deşi se zice că la ţară valorile morale tradiţionale se respectă mai strict, mie mi-a fost dat să descopăr contrariul. Am aflat astfel că directorul unei şcoli dintr-o comună (pe care-l cunoşteam) era, bine mersi, pedofil. Şi am realizat că, de cînd mă ştiu, n-am auzit vreodată, la oraş, de cineva care să aibă asemenea preocupări (excluzînd bineînţeles informaţiile din mass-media). Altă dată, am aflat despre un ţăran că trăia cu două femei în casă. Una era soţie, cealaltă... amantă. *Ménage à trois,* nici o problemă, numai că nu era la Paris, ci la Adunaţii Copăceni. Un gospodar din Maramureş (zonă păstrătoare de obiceiuri vechi şi cu moravuri, nu-i aşa, sănătoase) la care stăteam în gazdă, i-a oferit de faţă cu mai multă lume unei colege de-ale mele o ţuică tare ca s-o „întremeze". I-a explicat apoi fetei cît se poate de direct că palinca i-ar face bine, că ştie că e la iclu, fiindcă s-a uitat în budă. Iar în timp ce pe noi, studenţi bucureşteni depravaţi, ne-a cuprins stupoarea şi ruşinea, omul şi-a desăvîrşit zicerea pe un ton melancolic: „De mult n-am mai văzut eu aşa ceva în budă la mine". Mai departe, am cunoscut un om care avea toate păcatele posibile, era beţiv, afemeiat, trişor la cărţi, rău-platnic şi turnător. Îşi făcea însă meseria fără greşeală. Era topograf şi-n urma lui au rămas o mulţime de hărţi bune. Un altul era speculant şi hoţ. Orice obiect, de cît de mică valoare, lăsat în preajma lui, fără supraveghere, dispărea. Omul nu întîrzia însă niciodată la serviciu şi-şi respecta munca. Am mai descoperit apoi, făcînd reportaje la poliţie, că între prostituate există turnătoare considerate ca foarte periculoase şi femei „integre", care rezistă tuturor ameninţărilor şi pedepselor, fără să-şi deconspire colegele, proxeneţii sau clienţii.

Sînt paradoxuri pe care fiecare dintre noi le-am observat, de care ne lovim adesea.

Villiers de L'Isle-Adam ilustrează o teză a lui Pascal potrivit căreia binele sau răul unor fapte ţine de „latitudine". El scrie ca în unele triburi din America indienii îşi suiau bătrînii în copac. Dacă aceştia cădeau cînd fiii scuturau copacul, însemna că erau numai buni de căsăpit, fiindcă nu se mai puteau descurca singuri şi nu mai meritau să trăiască. Asta în vreme ce în Europa părinţii erau în general cu cît mai bătrîni, cu atît mai respectaţi. Acelaşi scriitor pomeneşte şi obiceiul lapon prin care capul familiei îşi oferea fiica tuturor celor care-i călcau pragul şi aminteşte că în Sparta hoţia era o faptă vrednică de mare cinste.

Mai ştim şi că, în zilele noastre şi nu numai, observaţie deja banală, nici slujitorii Domnului nu sînt mai scutiţi de păcat decît ceilalţi oameni. Nici chiar sihaştrii. Să ne amintim cum a descoperit personajul lui Tolstoi, părintele Serghi, că în vremea cît a trăit în pustnicie a fost mai departe de Dumnezeu şi mai păcătos decît o femeie simplă care n-a făcut decît să-şi crească copiii.

Va să zică, după toate cele enumerate, cum mai putem căuta noi uşile de biserică? Mai putem şti cine (sau ce) e moral şi cine nu? Totuşi, credem că ştim. Există un simţ care ne poate ghida în fiecare situaţie în parte. Un simţ greu de conturat. Evident, aproape niciodată moralitatea (sau imoralitatea) nu e acolo unde o cauţi conform unor scheme (fie ele bisericeşti, sociologice sau geografice). Ea se ascunde mereu în altă parte. Ca şi adevărul, se cere căutată întruna. Iar dacă într-o anume situaţie credem că am găsit cheia, cu siguranţă ea nu se va mai potrivi şi în alte cazuri. Nu vom mai putea descuia cu ea şi alte uşi (de biserică). Şi poate nici aceeaşi uşă n-o vom mai putea redeschide a doua oară cu aceeaşi cheie. ▲

Cătălin MANOLE

Cu uşa prin Bucureşti

Frigul făcea oamenii şi mai cenuşii pe stradă. Singurul loc colorat pe care îl vedeam din staţia autobuzului era cel al florăresei. Mariana, grasă şi cu dinţi de aur, îşi aşteaptă clienţii între straturile de flori, pe o ladă de lemn încălzită nu doar de mirosul garoafelor şi al trandafirilor ci şi de un tomberon de tablă în care din cînd în cînd pune hîrtii şi vreascuri pentru a-nteţi focul.

Lîngă Mariana, la o altă tarabă, Elena vinde cărţi.

Eu mă întrebam dacă cei din biserică, preocupaţi cu fluieratul, mai văd uşa sfîntului lăcaş şi dacă atunci cînd îţi propui să fii „bun ca pîinea caldă" trebuie să-ţi alegi şi sortimentul de pîine – poate fi turcească, românească, feliată, graham... Dar pe Mariana şi pe Elena le-am întrebat de-a dreptul dacă ele mai cred că există oameni „uşă de biserică" şi „buni ca pîinea caldă".

Mariana, emoţionată, aşezîndu-şi fustele:

– Dacă merg la biserică?

Elena, pe care o mai cheamă şi Florescu, vînzătoare de cărţi de 7 ani, de cînd e pensionară:

– Vezi, că a dat drumu' la aparat şi te înregistrează!

Mariana înţelege întrebarea:

– Cine mai e buni în ziua de astăzi? Toată lumea·e nebună, nu vezi?! Un om cinstit şi corect?! N-a fost bărbatu-meu corect, Gigi, a fost şofer pe tir şi a ajuns boschetar, ce dracu'! Doamna Elena, matale? Vorbeşti şi matale!

– Eu am mai întîlnit, *îmi spune Elena.* Un om bun e un om care te ajută cînd ai nevoie. Ai înţeles? *În şoaptă:* Un om care te ajută la nevoie, la necaz şi un om corect, care ai încredere în el, ăla e un om bun. *Mariana se foieşte pe lada ei, îşi încălzeşte mîinile deasupra tomberonului:*

– Da' vorbeşte mai tare, doamna Elena!

La aceleaşi întrebări, Ilie Ionel – 36 de ani, mi-a răspuns şomer, scărpinîndu-se în barba nerasă:

– Eu sînt un tip cinstit, nu-mi place să jignesc sau să fur, dar poate mai am şi eu unele defecte: nu fumez, da' mai beau un spriţ, mai merg în oraş cu o fată... nu cred că există om care să nu greşească.

Doi tineri stau la agăţat în faţa unui liceu:

– Ce? Uşi de biserică? Nu, nu mai există! Uite, întreabă-le pe fetele astea două, că ele ştie! Ce faci, iubirea mea? Vino-ncoa la mine! Uite, întreab-o p-asta!

Fetele îi ocolesc chicotind.

Eugen are 16 ani. Cu o felie de pizza într-o mînă şi cu cealaltă aranjîndu-şi ochelarii, ţine să clarifice lucrurile:

– „Eu nu mă consider uşă de biserică pentru că în primul rînd... depinde în ce sens vă referiţi. În sensul vechi – să nu înjuri, să nu furi, să nu minţi, sau ăsta mai nou – să nu ucizi, să nu violezi? Întreb pentru că asta e tot ce vezi la televizor şi mă uit seara cu sor-mea şi trebuie să o scot din cameră la ştiri. Persoane publice care să fie repere morale nu avem, s-au terminat. Mai găsim doar prin sătuce, astea – „cuib de vulturi" – ne-a învăţat acum la geografie că aşa le zice – acolo putem să găsim adevărate repere.

În Cişmigiu, o doamnă îşi plimbă cei trei căţei:

– „M-au dezamăgit şi cîinii, dar tot din cauza oamenilor. Cred că se poate spune că animalele sînt mai bune decît oamenii, sînt mai puţin perverse şi cîteodată este jignitor pentru animal să-i spui unuia „eşti un cîine". În lipsă de altceva *Gabriela Popescu* (pentru că aşa o cheamă pe doamna cu căţeii) consideră că biserica trebuie să ofere repere morale:

– „Religia este un sprijin moral pentru oameni. În ţările civilizate se practică vizitele la psihiatru, dar la noi cine îşi permite? La noi preotul este leac pentru suflet. Un model moral pentru mine a fost unul imaginar care s-a transformat în timp. Am avut întotdeauna principii dar au fost elastice – rigoarea morală nu înseamnă rigiditate morală."

Parcul era pustiu, unul dintre cîini începuse să mă tragă de manşeta pantalonilor. Mă gîndeam să-i dau un picior, să-mi asum statutul de brută şi să spun că n-o să mai fac. Sînt din nou atent la Gabriela:

– „...Trebuie să o priveşti femeia de lîngă tine şi dimineaţa cînd se trezeşte şi nu este fardată şi are cearcăne. Apar probleme din cauza falsităţii pe care oamenii şi-o oferă unul celuilalt."

▲

Florin IONIŢĂ

Pompierul, Madonna şi Tom Cruise

Modelul copilăriei mele a fost un... pompier. Dacă mă gîndesc bine, omul era mai degrabă şters. Îl priveam printre scîndurile gardului, stînd la soare, în curtea casei lui (pe atunci casele din Bucureşti mai aveau curţi), numai în maiou şi meşterind la o motocicletă Jawa care însă nu cred că a funcţionat vreodată. Pleca la serviciu dimineaţa devreme (bănuiesc, pentru că nu l-am văzut niciodată) şi se întorcea spre seară, îmbrăcat în uniformă kaki şi ţinînd în mîna stîngă (totdeauna în mîna stîngă) o servietă maronie, de muşama, cam jerpelită. Avea un început de chelie şi o urmă roşie care îi brăzda fruntea, de la chipiu cred, şi care îi dădea un aer uşor mirat. Şi mai avea şi ceva burtă. Nu l-am văzut vreodată stingînd un incendiu şi nici măcar urcat pe una dintre maşinile acelea roşii, greoaie şi gălăgioase pe care le priveam cu admiraţie şi pe care le zărim şi astăzi pe străzi (să fie aceleaşi?). Dar tocmai învăţasem la istorie despre pompierii din Dealul Spirii şi despre lupta lor cu turcii, în toamna lui 1848. Relatarea din manualul de istorie, plină de patos eroic, era însoţită de un desen în care nişte indivizi cu fesuri care semănau cu nişte turnuleţe fugeau îngroziţi din faţa unor „pompieri" români mustăcioşi şi fioroşi, avînd în mîini săbii şi purtînd pe cap un fel de căşti pe care mi le închipuiam lucitoare. Reproducerea, pe hîrtia proastă a manualelor de atunci, era mai degrabă ştearsă, dar asta constituia un avantaj, fiindcă puteam completa din imaginaţie neajunsurile tiparului, cu detalii care mai de care mai spectaculoase. Cîţiva ani la rînd pompierul a însemnat pentru mine o cască lucioasă, sabie şi... turci risipindu-se speriaţi în faţa avîntului său impetuos. Nici vorbă de foc, de incendii sau de tulumbă.

Apoi am vizitat, cu şcoala desigur, Muzeul Pompierilor, abia deschis în incinta Foişorului de Foc de la întretăierea Bulevardului Dimitrov (fost Ferdinand) cu strada Traian (insolită alăturare onomastică a idolilor unor timpuri atît de diferite şi care scăpase, prin ce miracol?, zelului cu care edilii timpului încercau să şteargă din memoria prezentului amintiri neconvenabile) şi am văzut acolo nişte maşinuţe rablagite, negricioase, mai degrabă nişte schelete slăbănoage de metal. Nu sirenă, nu vopsea roşie, nu căşti lucitoare! A fost prima oară în viaţă cînd am perceput, brutal şi dramatic, diferenţa dintre realitate şi utopie. Şi m-am învăţat minte!

Sirene, şi uneori chiar insistente, cum a fost cea a lui Vasile Roaită (celor tineri numele nu le mai spune probabil nimic, dar elev fiind, îl întîlneam pretutindeni: la poarta Uzinelor „Griviţa Roşie" unde făceam „practică", încrustat pe soclul unei statui de tuci, la mare, pe faţada gării din staţiunea unde visam şi cîteodată chiar reuşeam să ajung vara, împreună cu tatăl meu, cu ajutorul unor bilete obţinute „prin sindicat", pe tacîmurile de la cantina internatului unde mîncam şi care aveau ştanţate enigmatica inscripţie „furat de la restaurantul Vasile Roaită!", ba chiar şi pe firma policlinicii din apropierea casei, unde trebuia să fac obligatoriul „micro", o noutate a acelor timpuri), au mai răsunat în urechile mele, dar nu m-am mai lăsat ademenit. Aşa că în dimineaţa cînd statuia „eroului" ceferist a dispărut brusc din faţa porţii fabricii, policlinica a fost rebotezată „Griviţa", iar pe hartă „staţiunea balneo-climaterică" a devenit Eforie, n-am fost nici mirat şi nici măcar curios să aflu de ce.

Încolăcite ceasuri!, altă generaţie. „Pe vremea mea...", „s-a înrăit lumea...", „tinerii de azi nu au nimic sfînt, umblă toţi după bişniţă, nu învaţă, nu au ruşine...", cum ar spune vocile „joase". Sau cele „înalte": „tinerii sînt debusolaţi, nu mai au modele, nu citesc, visează doar la o reuşită uşoară în viaţă...".

Chiar aşa să fie? Iată cîteva păreri ale unor adolescenţi dintr-un liceu bucureştean:

„Singurul meu model este tatăl meu", „modelele mele sînt părinţii mei", „îi admir pe mama şi pe tatăl meu".

„Nu pot spune că mi-am ales un model în viaţă, dar pot să-mi aleg drept model un personaj ipotetic. Mă gîndesc la femeia secolului XXI ca fiind o femeie de carieră, pentru care familia este pe planul secund. Este hotărîtă şi ştie ce vrea în orice situaţie (nu are prejudecăţi). În viaţa ei familia îşi face loc la vîrsta de 30-35 de ani, cînd ea este definită ca personalitate şi carieră. Probabil singura (pe care o cunosc) care se încadrează în acest tipar este Madonna".

„Există persoane pe care le admir, dar nu se află printre ele un model demn de urmat. Eu consider că un model trebuie să fie perfect, ceea ce nu există, după părerea mea. De aceea cred că omul trebuie să-şi facă un drum în viaţă după anumite principii şi nu imitînd pe cineva".

„Modelul de individ pe care îl apreciez este Stănică Raţiu. Făcînd abstracţie de cîteva defecte pe care din punctul meu de vedere le consider relativ minore, Stănică ştie să meşteşugească vorba, să-şi cunoască interesele, să ţeasă intrigi şi să se adapteze rapid oricărei situaţii".

„Nu pot să zic că am sau am avut un model în viaţă. Adevărul este că nici nu m-am gîndit la vreun model. Poate că n-am simţit nevoia să am un model real. Bineînţeles că am o *imagine* a unui model cu aspiraţiile şi calităţile lui, dar nu-l pot asocia cu o anumită persoană. Nu trebuie să ai neapărat un model pentru a reuşi în viaţă".

„Modelul meu este mătuşa mea, care a reuşit să realizeze ceva în viaţă cu propriile forţe. E cultă, e frumoasă, stilată, elegantă, ştie întotdeauna cînd să vorbească şi ce anume, e o mamă desăvîrşită".

„Modelele mele (dacă pot fi numite aşa) au variat în funcţie de vîrstă şi de împrejurări: mama, profesoara mea de limba română din generală, un star de muzică pop. Acum nu pot numi nici un model şi asta pentru că mă aflu, poate, într-un moment relativ confuz, cînd ar trebuí probabil să mă definesc pe mine însămi înainte să-mi pot stabili un anume model de urmat".

„Eu nu am avut niciodată un model în viaţă, pentru că am considerat întotdeauna că o singură persoană nu poate avea numai calităţi. Iar pentru mine a fi model înseamnă a fi perfect, iar acest lucru nu e posibil. Din acest motiv cred că cel mai bine este să alegi ce este mai bun din mai multe persoane şi astfel să-ţi creezi un model fără o identitate precisă".

„Nu am avut şi nici nu am vreun model. Dar îmi place foarte mult Tom Cruise şi cred că aş vrea să ajung ca el (şi *la* el)".

„Privesc/ascult cu plăcere *Atomic*, dar modelele mele nu sînt cîntăreţii pop".

Ce diferenţă între modelul canonic (dar oare există într-adevăr aşa ceva?) şi realitatea „din teritoriu"! Aşteptam B.U.G. Mafia (de ce nu?) sau *la mareee, la soareee...* şi cînd colo dăm peste mama, tata şi femeia de carieră. *Toate-s praf... Lumea-i cum este* sună bine la ora de literatură din şcoală, dar realitatea arată altfel şi oricum nu atît de îngrijorător pe cît ne plîngem cîteodată. ▲

Asta morală!

„Dacă morala va fi orientată spre cultivarea bunelor sentimente în sufletul omului, iar orînduirea o vom păstra intactă – cu furturi, cu mită, cu fărădelegi –, dacă vom accepta toate astea, atunci toată această morală va fi în continuare putredă.

Dar dacă ne vom propune obiectivul revoluţionar al distrugerii orînduirii, va trebui să adaptăm morala la victorie, la lupta pentru victorie.

E o altă morală. Toţi încearcă să o ignore. Din această cauză toate discuţiile despre morală, despre umanism, sînt cît se poate de false, dacă nu au o bază – pentru ce să lupţi, dacă nu există o finalitate... pentru ce luptăm, încotro mergem? Pentru coexistenţa paşnică – asta morală!

Nu avem deocamdată socialism. Avem, în schimb, mită, avem furturi, avem tot felul de fapte scandaloase...

(...) Acum se munceşte în dorul lelii. Pentru ca să muncească bine, oamenii trebuie educaţi. Fireşte, este nevoie de leafă, dar e nevoie şi de educaţie. Şi tocmai asta lipseşte. Toată lumea aşteaptă să fie plătită bine ca să muncească. Morala noastră nu poate fi alta decît morala revoluţionară. La noi sarcinile revoluţionare nu s-au îndeplinit. Trebuie să le îndeplinim pe toate, încît să nu admitem un război mondial şi, cu atît mai mult, să nu cedăm poziţiile, ci să le întărim. Cum să facem asta? Prin luptă. Iar lupta este periculoasă. Alege dacă poţi."

07.12.1976
(opinii ale lui V.M. Molotov,
din volumul *Pensionarii puterii*
de G. V. Ivanova, Polirom, 1998)

▲

Z. ORNEA

glose

60 de ani de la rebeliunea legionară

Generalul Ion Antonescu, chemat de regele Carol al II-lea, să preia conducerea guvernului, la începutul lui august 1940, a cerut să fie numit conducător al statului, preluînd segmente importante din prerogativele regale. Antonescu a convorbit de două ori, mai înainte, cu Iuliu Maniu, convenind detronarea regelui şi, apoi, alcătuirea unui guvern de uniune naţională care să organizeze alegeri libere. Antonescu n-a îndeplinit decît prima condiţie, neavînd deloc intenţia de a-i coopta pe naţional-ţărănişti şi liberali în guvern. El era, ca formaţie, un dictator şi era înţeles, din vreme, cu Fabricius, ambasadorul la Bucureşti al Germaniei naziste. Cum a fost sfătuit de acesta, el a decis să formeze un guvern cu legionarii, el fiind conducătorul şi aceştia partidul de masă care îi lipsea generalului. A durat vreo zece zile pînă s-a perfectat formula guvernamentală. În septembrie 1940 a proclamat statul naţional legionar care – prin decret – îl numea pe Horia Sima comandantul mişcării legionare. Aceasta deşi Antonescu spera, în secret, că treptat, această din urmă demnitate politică îi va reveni lui. Planul lui Fabricius s-a înfăptuit şi, la 20 noiembrie, Antonescu a întreprins o vizită oficială la Hitler, angajîndu-se să alieze ţara la puterile Axei. Generalul Antonescu i-a făcut o bună impresie lui Hitler, văzînd în el, cum a şi devenit, un aliat credincios.

Noul guvern era bine reprezentat de legionari. Şeful lor, Horia Sima, era vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, în guvern, legionarii ocupînd patru ministere (inclusiv Internele şi Externele) şi trei subsecretariate de stat. Au început, de îndată, procesiunile şi parastasele legionare, aceştia anunţînd că vor înfăptui legatul lui Corneliu Zelea Codreanu, pedepsirea foştilor demnitari carlişti, prigonitorii lor şi un program drastic împotriva evreilor. Au impus, repede, aplicarea legiuirilor rasiale adoptate de fostul guvern Ion Gigurtu, au decretat legea românizării întreprinderilor evreieşti ca şi izgonirea evreilor din şcolile de stat şi universităţi, eliminarea acestora din toate asociaţiile profesionale sau sociale (inclusiv, de pildă, din Asociaţia surdo-muţilor). De la început însă, cei doi parteneri nu se prea înţelegeau, dezmăţul legionar dezorganizînd ţara, inclusiv economia ei. Legionarii, deveniţi stăpîni, jefuiau magazinele şi fabricile evreieşti, silindu-i pe proprietari să le „vîndă" proprietăţile. Aceasta a creat, rapid, haos economic, nimic nemaifuncţionînd cum se cuvine... „Omul nou", de care atîta vorbise C.Z. Codreanu şi ceilalţi doctrinari legionari, îşi dezvăluia adevărata faţă hidoasă, de jefuitor la drumul mare, apucător cu japca şi asasin. A pătruns şi în poliţie (prin ministrul legionar de Interne Petrovicescu), creîndu-şi o poliţie proprie, denumită poliţia legionară, care proceda samavolnic, după pofta inimii sale bestiale. Practic, în ţară, legea fusese suspendată, prefecţii din capitalele de judeţ (mai toţi legionari), jefuind, arestînd, lovind pe adversari. Antonescu protesta în şedinţele guvernului, îi admonesta pe legionarii efectiv răufăcători, dar nimic, practic, nu se soluţiona. De fapt, partenerii cei doi se supravegheau reciproc, fiecare dorind să-l elimine pe celălalt. Printre legionari se agita ideea că al lor Căpitan lăsase ca voinţă testamentară, legatul că, după venirea la putere, li se va îngădui un termen de 24 de ore pentru acţiuni de pedepsire. Şi cereau aceasta imperios. Dar se împiedecau de intransigenţa lui Antonescu. Au fost, fireşte, arestaţi unii dintre foştii demnitari carlişti. Dar Antonescu cerea judecarea lor legală, ceea ce legionarii calificau drept o apărare a foştilor lor prigonitori. De mare atenţie avea parte N. Iorga, denunţat, în gazetele legionare *Porunca Vremii* şi *Buna Vestire* drept cel care e primul vinovat pentru arestarea (în 1938) a lui C.Z. Codreanu şi, apoi, asasinarea lui (în 1939). În noaptea de 26/27 noiembrie sînt asasinaţi cei 64 demnitari carlişti aflaţi în închisoarea de la Jilava. S-a pretins, de către legionari, că asasinatul a fost comis de camarazii lor, indignaţi, care lucra la deshumarea lui C.Z. Codreanu, a nicadorilor şi a decemvirilor. Era o afirmaţie falsă. În acea noapte a venit din Bucureşti un camion de legionari, în frunte cu comandantul Dtru Groza, care a făptuit asasinatul, deshumarea fostelor căpetenii legionare producîndu-se abia a doua zi dimineaţa. Antonescu a convocat, repede, o şedinţă a guvernului, condamnînd asasinatele. Dar, în aceeaşi zi de 27 noiembrie 1940, un comando legionar îi ridică de la casele lor pe Virgil Madgearu şi N. Iorga (acesta din urmă de la vila sa din Sinaia); sînt asasinaţi mişeleşte, cel dintîi în pădurea Snagov, cel de al doilea, noaptea, lîngă pădurea Strejnicu din judeţul Prahova. Acum, revigorata mişcare legionară, afirmă, mincinos, prin reprezentanţii săi, că Madgearu şi Iorga au fost asasinaţi, de fapt, de interpuşi ai agenturilor de spionaj străine. E un mare neadevăr. În cartea sa, din 1982, *Era libertăţii*, Horia Sima povesteşte scena întîlnirii cu şeful echipei de asasini şi că, acesta, „a vorbit în accente mistice de răzbunarea Căpitanului, de ticăloşia lui Iorga şi Madgearu, de porunca lăsată de Căpitan să-l răzbunăm... Ascultîndu-l, am trăit un moment de mare emoţie". Cei doi asasinaţi au fost înmormîntaţi la 30 noiembrie 1940, Iuliu Maniu evocînd, patetic şi neînfricat, personalitatea lui Madgearu, iar Academia Română, în frunte cu preşedintele ei C. Rădulescu-Motru, alături de alţi zece colegi (n-a lipsit L. Rebreanu) onorînd funeraliile lui N. Iorga. Antonescu a cerut pedepsirea asasinilor, (Sima s-a opus vehement) dar participarea sa, a doua zi, la solemnitatea reînhumării lui C.Z. Codreanu la Mausoleul Casei Verzi din Bucureşti e aproape o absolvire a asasinilor lui Iorga şi Madgearu, dacă nu chiar o solidarizare cu ei.

Dar ostilităţile dintre partenerii de guvernare sînt, acum, acute, gazetele legionare acuzîndu-i pe adversarii lor de iudeomasonerism. La 15 ianuarie 1941 Antonescu îl vizitează, din nou, pe Hitler şi obţine dezlegarea de a scăpa de legionari la guvernare. Dimpotrivă, Sima elaborează un plan pentru eliminarea lui Antonescu. A iniţiat un turneu de conferinţe în capitalele de judeţ susţinute de lideri legionari pentru ziua de 19 ianuarie 1941. De fapt, acest turneu de conferinţe a fost – prin intenţie – pregătirea morală a legionarilor pentru înfruntarea cea mare, la Bucureşti audienţii strigînd „îl vrem conducător pe Horia Sima", ceea ce s-a strigat o zi mai tîrziu la manifestaţia legionară din Bucureşti, în faţa Teatrului Naţional, condusă de Viorel Trifa, şeful studenţimii legionare din Capitală. Înaintea acestui turneu de conferinţe legionarii din provincie şi Bucureşti au fost înarmaţi. Intrigat, Antonescu ordona, a doua zi, înlocuirea chestorilor şi prefecţilor legionari. E începutul rebeliunii. Pentru că legionarii nu se supun, nici în provincie, nici în Capitală. În Bucureşti ei organizează cuiburi de rezistenţă la Prefectura Poliţiei, la sediul legionar din strada Roma, la Prefectura Judeţului Ilfov, la Corpul Gardienilor din Şoseaua Bonaparte. O zi (20 ianuarie) Antonescu îi lasă pe legionari să triumfe, motiv pentru care Sima şi colegii săi de convingeri de azi afirmă că, de fapt, n-ar fi vorba de o rebeliune a legionarilor, ci de o lovitură de stat a lui Antonescu. La 21 ianuarie, Antonescu lansează un apel ca ordinea să fie restabilită în 24 de ore, aducînd, în Bucureşti, trupe din provincie. Urmează medieri formale nocturne, care eşuează. Între timp, echipe de legionari, cărora li se asociază pegra mahalalelor bucureştene, jefuiesc case şi cartiere (cu deosebire cele cu populaţie concentrat evreiască), arestează, molestează cetăţeni, preponderent evrei. Acesta a fost pogromul împotriva evreilor dezlănţuit de bandele legionare. În ziua de 22 ianuarie 1941 sînt arestaţi 90 de evrei, transportaţi, cu camioane, în pădurea Jilava şi împuşcaţi. Printre aceştia se aflau rabinul Gutman şi doi dintre cei trei fii ai săi. Glonţul i-a ucis copiii, iar el – tragedie! – a scăpat. Descoperit, a fost dus la primăria din Jilava şi în următoarea noapte trimis iar la execuţie. A scăpat din nou, apucînd să mai scrie pe corpul celor doi copii ai săi, dezbrăcaţi de ucigaşi sau de răufăcători, cu creion chimic, numele. Aşa au fost recunoscute cadavrele în 24 ianuarie. În 23 ianuarie, de la Prefectura Poliţiei Capitalei sînt duşi 15 evrei, arestaţi pe Splaiul Unirii, împuşcaţi în dreptul clădirii Abatorului, apoi atîrnaţi în cîrlige cu menţiunea „carne cuşer". O sinagogă e incendiată, iar din Templul Coral sînt arestaţi, şi apoi ucişi, enoriaşi care asistaseră la slujbă, împreună cu cantorul lor. În total, în pogromul evreilor din Bucureşti au fost ucişi 120 de evrei, dintre care trei au rămas necunoscuţi. Mormintele lor, simbol acuzator, se află, pe o alee specială, în cimitirul evreiesc din Şoseaua Giurgiului. Alte numeroase victime evreieşti au fost în provincie, ridicînd cifra evreilor ucişi. Astăzi legionarii renăscuţi neagă, violent, episodul cu cadavrele de evrei atîrnaţi de cîrligele Abatorului (vezi cartea dlui Flor Strejnicu, *Legionarii şi evreii*, şi intervenţiile publicistice ale dlui Ion Coja), pretinzînd că nu sînt probe pentru această fărădelege. Ele sînt, ca în reportajul lui Brunea Fox *Oraşul măcelului*, mărturia procurorului Vlădeanu (care a anchetat cazul) publicată de Theodorescu-Branişte în ziarul său *Jurnalul de dimineaţă*, în 1944 şi, recent, consemnarea dlui Dinu C. Giurescu, în cartea sa *România în al doilea război mondial* care, în aparatul de note, citează cinci cadavre descoperite la Abator. Cosmetizarea legionarismului de astăzi e un fals sfruntat grosolan. La aceste victime evreieşti trebuie adăugat trupul unui ostaş român prins de legionari, stropit cu benzină şi transformat în torţă vie.

În zilele rebeliunii se aştepta decizia Berlinului. În noaptea de 22/23 ianuarie a venit – telegrafiată, se pare, de chiar Ribbentrop – şi era favorabilă lui Antonescu. Oricît erau legionarii protejaţi de Neubacher, SS-ist care se ocupa, la ambasada Germaniei la Bucureşti, de problemele economice, Sima, ascuns în sediul acestei ambasade, încunoştiinţat, şi-a dat seama că partida e pierdută. Şefilor legionari li s-a asigurat plecarea în Germania, în uniforme ale armatei germane. În 24 ianuarie, încetînd rezistenţa legionarilor, armata a devenit stăpînă pe situaţie. Rebeliunea legionarilor – funestă, ucigaşă acţiune – a fost înfrîntă. Antonescu a dat, apoi, dispoziţie să se relateze numărul victimelor rebeliunii şi jaful practicat de legionari. Ar fi fost 490 de morţi şi răniţi (cei mai mulţi evrei), inclusiv dintre militari şi au fost descoperite, în sedii şi locuinţe legionare, 129 camioane de mărfuri furate sau „rechiziţionate". Înfrîngerea mişcării legionare, la sfîrşitul lui ianuarie 1941, încheie nu o etapă cît, poate, o istorie. Ea, totuşi, a continuat să existe în exil şi, din 1990, revigorată în ţară. Această reînviere e o biată iluzie, nutrită de nostalgici cărora li s-a oprit ceasul. Dar măsuri legislative ar trebui să-i sancţioneze sfîrşitul. Pentru că mişcarea legionară este un fenomen politico-ideologic interbelic şi rostul său a fost definitiv fixat în lunile dintre august 1940 – ianuarie 1941.

Dar Ion Antonescu, cel care a stăvilit, pentru a-şi apăra poziţia în stat, rebeliunea legionară (şi, deci, pogromul evreilor de la Bucureşti) se va face, la sfîrşitul lui iunie 1941, vinovat de pogromul evreilor de la Iaşi, unde au fost ucişi, în chinuri groaznice, cca 12.000 de evrei.

▲

Anca MANOLESCU

O întreită povestire

Muzeul Ţăranului Român a editat de curînd, cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii, o carte-album despre icoanele pe sticlă: *O viaţă, un destin, o icoană*; autoare: Irina Nicolau, Ioana Popescu, Raluca Alexandrescu, fotografii: Alice Ionescu. Titlul arată deja că acest volum nu e totuşi unul *despre* icoane, fie ele socotite piese de artă ţărănească, produse ale industriei familiale din Transilvania ori expresii ale pietăţii populare. Nu ele în sine fac obiectul cărţii şi nici analiza lor din punct de vedere estetic, etnografic ori religios.

O viaţă, un destin, o icoană e, de fapt, un proiect antropologic pus în aşa fel în pagină încît să devină atrăgător şi instructiv pentru publicul cultivat. Textul (un anume tip de text) şi imaginea (un anume tip de imagine) sînt puse într-un dialog din care cititorul-privitor să afle ceva despre metabolismul acelor comunităţi care au nevoie de icoana pe sticlă, care o produc, care îşi trăiesc credinţa împreună cu ea. Care, la un moment dat, o lasă deoparte ca obiect de cult, o pun în pod ori o vînd turiştilor, pentru a o regăsi, poate, cîteodată ca obiect artistic. Nu avem de a face, în această carte, cu discursul tehnic şi impersonal al lucrărilor obişnuite de specialitate ce trezesc în cititor respectul şi plictisul, obligatoriu asociate, invitîndu-l în grădinile, cenuşii pentru el, ale terminologiei şi tematicii unor discipline închise în ele însele. *O viaţă, un destin, o icoană* e, dimpotrivă, o carte prietenoasă, ospitalieră; e o întreită povestire. Trei personaje se povestesc şi sînt povestite în această carte: preotul Zosim Oancea, întîi, cu destinul său: tînăr teolog plin de posibilităţi, el e condamnat la o lungă experienţă carcerală şi, reîntors în parohia sa, are energia să se dedice comunităţii şi să pună pe picioare un remarcabil proiect muzeal. Apoi muzeul de icoane pe sticlă din Sibiel pe care el l-a constituit (una din cele mai bogate colecţii de gen din ţară). În sfîrşit, „icoana fondatoare" pentru imaginile pe sticlă din Transilvania: icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Nicula.

Preotul Zosim Oancea şi muzeul său se povestesc şi sînt povestiţi în această carte cu o prospeţime a tonului, ce se sprijină însă pe o rafinată compoziţie: prin acumularea relatărilor şi a perspectivelor, prin acumularea de imagini (peisaje şi chipuri peste care trece vremea), sesizăm ceva din curgerea efectivă a unei vieţi şi din memoria care leagă generaţiile, ceva din devenirea unei comunităţi şi din creşterea unui proiect. Zosim Oancea e povestit întîi de nepoata sa, Raluca Alexandrescu, apoi el însuşi, prin amintirile sale de copil, îşi povesteşte familia şi satul de la începutul secolului. În sfîrşit, Ioana Popescu face, ca etnolog, un discurs atent dar foarte viu construit: observaţia ei directă, plină de simpatie şi participare pune în cadru propria istorie de viaţă a preotului, prezenţa şi prestanţa lui în comunitate, eforturile lui de a constitui muzeul, de a pleda pentru el faţă de oamenii din sat şi de oficialităţi, de a găsi „culegători de icoane" localnici şi sponsori în străinătate. Un tip de viaţă religioasă (rural-monastică) şi de viaţă culturală ne e astfel restituit. Precedate de întreita povestire, icoanele muzeului din Sibiel, reproduse în album, capătă ele însele consistenţa unor personaje: sînt aşezate într-o comunitate, într-un peisaj, sînt legate de un destin. Lucrul e evident prin dialogul vizual între chipurile oamenilor (preotul, ţăranii, măicuţele din Sibiel) cu care se deschide volumul şi vasta plajă de imagini pe sticlă din partea a doua.

Alături de acest dialog, există încă o opţiune vizuală izbutită: suite de icoane reproduse integral, pe un fond de culoare unic, alternează cu pagini invadate de detalii foarte mult mărite. Jocul între întreg şi fragment, jocul dimensiunilor lor inversate e tonic, stimulează atenţia. În plus, putem vedea ceea ce în mod normal ne scapă chiar dacă privim cu răbdare o asemenea icoană: vedem splendoarea ori ciudăţenia amănuntului, vedem de foarte aproape aripi de îngeri, ochi şi raze, vrejuri vegetale, ceruri locuite de inscripţii. Vedem culori animate de sclipirile sticlei fabricate manual, vedem revărsarea barocă a liniilor, îndrăzneala alăturărilor cromatice, inovaţiile în tratarea temelor canonice. Toate acestea decupate astfel încît să le putem sesiza materialitatea preţioasă, acea materialitate care îl preocupa atît de mult pe Horia Bernea.

Ar mai fi ceva de spus. Dat fiind suspansul ce însoţeşte mai întotdeauna finanţările proiectelor culturale, cartea despre care vorbim (cu text în română, franceză şi germană) a fost realizată într-un timp incredibil de scurt, cu riscurile, spaimele şi inventivitatea aferente unei asemenea aventuri editoriale. Or, faptul că, în puţine săptămîni, construcţia ei – destul de complexă – a putut fi totuşi pusă în pagină, dovedeşte că autoarele aveau, bine constituit, un proiect de principiu ori mai degrabă o atitudine de cercetare şi de lucru ce s-a putut transforma, rapid, în rezultat. ▲

Titus BURCKHARDT

„Eu sînt uşa"

– note despre iconografia portalului bisericii romanice –

Pentru a rămîne în preajma cărţii despre care am vorbit (şi a „spaţiului sacru" la care se referă dialogul lui Augustin Ioan şi Radu Drăgan, din numărul trecut), am tradus aici cîteva pasaje din cartea lui Titus Burckhardt, Principes et méthodes de l'art sacré, *Paris, Dervy Livres, 1976. Autorul este unul dintre adepţii cei mai solizi ai convergenţei tradiţiilor spirituale şi religioase, iar simbolica artei sacre – văzută din această perspectivă – poate deveni altfel expresivă decît atunci cînd e plasată sub tutela strictă a dogmei ori apologeticii confesionale (A. M.)*

Un sanctuar e asemenea unei porţi care se deschide spre dincolo de lume, spre Împărăţie. De aceea, poarta sanctuarului rezumă, la rîndul ei, natura întregului sanctuar (cîteodată forma arhitectonică a edificiului se reduce chiar la cea a portalului, ca în cazul porţii japoneze – *torii* – care marchează un loc sacru); e ceea ce exprimă iconografia tradiţională a portalului bisericii, mai ales portalul romanic ori cel gotic, încă apropiat de romanic.

Portalul bisericii din această perioadă constituie prin însăşi forma sa arhitectonică un fel de rezumat al edificiului sacru pentru că ea combină elementul „poartă" şi elementul „nişă", cel din urmă analog morfologic absidei bisericii, al cărei decor figural îl reflectă de altfel... Această combinaţie de forme arhitectonice – fiecare comportînd o anumită calitate sacră – a determinat coincidenţa ansamblurilor iconografice, legate organic de formele în cauză, ansambluri care, sub veşmîntul simbolurilor creştine şi în concordanţă cu ele, vehiculează o înţelepciune cosmologică primordială.

În arhitectura sacră a oricărei tradiţii, nişa e forma „Sfintei Sfintelor", locul epifaniei divine, fie că aceasta din urmă e reprezentată printr-o imagine aşezată în nişă ori printr-un simbol abstract, fie că ea nu e sugerată de nici un fel de semn ce vine să se adauge formei arhitectonice. Aceasta e semnificaţia nişei în arta hindusă, budistă, persană; şi ea va păstra aceeaşi funcţie în bazilica creştină, precum şi în arta musulmană, unde o regăsim în forma nişei de rugăciune *(mihrâb)*. Nişă care e totodată imaginea redusă a „peşterii lumii": bolta ei corespunde bolţii cerului, ca şi bolta întregului edificiu, în vreme ce baza ei corespunde pămîntului, la fel ca şi piatra cubică ori rectangulară (piatra fundamentală, de temelie) a templului.

În ce priveşte poarta edificiului, ea este, esenţialmente, trecere de la o lume la alta, iar modelul său cosmic e de ordin temporal şi ciclic, mai degrabă decît de ordin spaţial: de aceea „porţile celeste", adică porţile solstiţiale sînt înainte de toate porţi în timp sau cezuri ciclice, fixarea lor în spaţiu fiind de ordin secundar. Portalul-nişă combină, prin natura însăşi a elementelor sale, un simbolism ciclic sau temporal cu un simbolism static ori spaţial.

Pe aceste constante se întemeiază marile sinteze iconografice ale portalurilor medievale. Fiecare dintre aceste capodopere ale artei creştine evidenţiază, printr-o alegere suverană a composibilelor iconografice, anumite aspecte ale unui foarte bogat complex de idei, căruia îi păstrează întotdeauna unitatea internă, urmînd regula după care „simbolismul adăugat trebuie să fie adecvat simbolismului inerent obiectului". Orice decor sculptural ori pictat aplicat portalului se leagă de semnificaţia spirituală a porţii, care, la rîndul ei, se identifică cu funcţia sanctuarului şi, astfel, cu natura Omului-Dumnezeu, cel care zice despre sine: „Eu sînt uşa. De va intra cineva prin Mine se va mîntui" *(Ioan,* X, 9)... Portalul transeptului nordic al Catedralei din Basel conţine de pildă, în timpan, imaginea unui meşter constructor care, îngenunchiat în faţa lui Christos, îi închină un model de portal; el oferă astfel lui Christos – care este el însuşi „Poarta" – simbolul christic. Ceea ce exprimă nu numai esenţa oricărui drum spiritual, ci şi natura artei sacre: reconfigurînd prototipul sacru, pe care îl adaptează unor condiţii materiale date, artistul se identifică el însuşi cu prototipul; prin construcţie, el exteriorizează prototipul conform unor reguli transmise; dar în acelaşi timp îi realizează esenţa.

Nişa portalului corespunde, spuneam, absidei bisericii. Ca şi ea, e locul epifaniei divine, iar această semnificaţie corespunde porţii celeste – care nu e numai *intrare* prin care sufletele trec în Împărăţia cerească, dar şi *ieşire*, prin care mesagerii divini „coboară" în „peştera" lumii. Acest simbolism, de origine precreştină, este cumva integrat în creştinism prin apropierea Crăciunului – noaptea în care se naşte Soarele divin în lume – de solstiţiul de iarnă, „poartă a cerului".

Portalul-nişă e deci un iconostas ce ascunde şi revelează în acelaşi timp misterul Sfintei Sfintelor, iar sub acest raport el este de asemenea un arc de triumf şi un tron al slavei. Acest ultim aspect domină de pildă în marele portal al bisericii abaţiale de la Moissac, portal al cărui imens timpan, susţinut de un stîlp central, desfăşoară viziunea apocaliptică a lui Christos înconjurat de animalele tetramorfului şi de cei douăzeci şi patru de bătrîni din Apocalipsă...

Planul templului, ce rezumă întreg cosmosul, decurge din fixarea spaţială a ritmurilor celeste care guvernează ansamblul lumii vizibile. Această transpoziţie a ordinei ciclice în ordinea spaţială defineşte de asemenea rolul porţilor sanctuarului, dispuse după direcţiile cardinale (simbolismul direcţiilor cardinale în conexiune cu liturghia şi arhitectura sacră este explicat în lucrări medievale precum *Oglinda Lumii* a lui Honorius din Autun şi *Oglinda Bisericii* al lui Durandus din Mende).

Portalul Regal al Catedralei din Chartres, cu cele trei deschideri îndreptate spre apus, desvăluie trei aspecte diferite ale lui Christos, care sînt totodată trei aspecte ale templului – identificat corpului christic. Deschiderea din stînga, situată relativ spre nord, este dedicată lui Christos înălţîndu-se la cer; deschiderea din dreapta, situată relativ spre sud, e dedicată Fecioarei şi Naşterii lui Christos; deschiderea centrală, adevărata „poartă împărătească" arată imaginea lui Christos în slavă, ca în viziunea apocaliptică a sfîntului Ioan. Cele două nişe din stînga şi din dreapta, care corespund respectiv laturii septentrionale şi meridionale a bisericii, reprezintă, în conformitate cu simbolismul porţilor „solstiţiale" – cea de iarnă şi cea de vară – natura celestă şi natura terestră a lui Christos. Cît priveşte deschiderea centrală, care simbolizează poarta unică – poarta care depăşeşte antitezele ciclice –, ea îl dezvăluie pe Christos în slava sa divină, ca judecător universal atunci cînd se produce reintegrarea finală a „veacului" în atemporal...

În concluzie, am distinge cele trei „dimensiuni" pe care le comportă iconografia portalului bisericii romane: dimensiunea cosmologică, care se leagă cel mai direct de arta construcţiei, apoi dimensiunea teologică, dată de tema religioasă a imaginilor, şi în sfîrşit dimensiunea metafizică, care se referă la sensul mistic în accepţiunea cea mai profundă a termenului. Accentul pus pe simbolurile christice e cel care dă schemei cosmologice întreaga ei anvergură spirituală; pe de altă parte, coincidenţa iconografiei religioase cu prototipurile cosmice eliberează conţinutul imaginilor de accepţiunea lor istorică şi literală, transpunîndu-l în Adevărul metafizic, universal. ▲

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Anatoli HAZANOV

„Rusia misterioasă“: de la Europa de Est la Eurasia

Comparaţiile ţin adesea loc de analiză: dacă Jirinovski seamănă cu Le Pen şi Haider cu Miloşevici, este dificil de observat unde este limita dintre discursul agresiv şi politicile concrete de „epurare etnică“; redus la talentul pamfletar al unor lideri temperamentali, naţionalismul este tratat ca o excentricitate a spectrului politic. Prin Putin, naţionalismul a devenit politică de stat în Rusia contemporană, iar măreţia fostului popor sovietic nu este evocată doar de acordurile noului-vechi imn, ci şi de călătoria preşedintelui în Azerbaidjan, de interesul activ pentru evoluţiile din Ucraina şi de susţinerea politicienilor „prietenoşi“ în fostele republici asiatice. Dacă la începutul anilor '90, naţionalismul rus era considerat expresia demagogică a formaţiunilor retrograde, astăzi rolul mesianic al Rusiei, datoria ei de a-şi ferici vecinii sînt acceptate de aproape toţi participanţii la jocul politic.

Între 28-29 octombrie 2000, Institutul pentru ştiinţe umane din Viena şi Colegiul Noua Europă din Bucureşti au organizat un seminar intitulat „Recompunerea Europei de Est? Frontiere interne, reale şi imaginare“, unde printr-un demers interdisciplinar fenomenul politic a fost analizat în relaţia lui cu societăţile a căror reaşezare scoate la iveală straturile doar aparent uitate ale reflexelor autarhice sau agresive.

Reproducem fragmente semnificative din intervenţia profesorului Anatoli M. Hazanov (Universitatea Wisconsin-Madison), dedicată dinamicii fenomenului naţionalist rus. ***(M. B.)***

Solidarităţi superficiale

Naţionalismul rus contemporan, una dintre forţele ideologice şi politice cele mai influente din ţară, este compus din tendinţe şi variante. Dar multe dintre ele se aseamănă prin tipologia lor maniheistă. Aş putea spune că acum trăsătura lor comună este refuzul Occidentului, dar curentul principal al naţionalismului rus a fost dintotdeauna antioccidental. În această privinţă, nimic nou.

Ar fi mai interesant de văzut ce se înţelege în Rusia prin Occident şi prin Europa Occidentală. Europa Centrală, cea de Est şi, destul de des, cea de Sud-Est se remarcă prin absenţă. Construct ideologic sau cultural, Europa Centrală nu are un înţeles autonom pentru ruşi. În cel mai bun caz, ideea de Europa centrală este o realitate politică tranzitorie, în afara interesului lor. De fapt, ideea Europei Centrale a fost întotdeauna şi mai este încă străină de gîndirea rusească, fie ea pre-revoluţionară, sovietică sau post-sovietică. Pentru ruşi există două Europe: de Vest şi de Est; contextul lor cultural a fost definit, în cea mai mare măsură, de modificarea configuraţiilor politice.

Evoluţiile post-comuniste din Europa sînt receptate în Rusia ca o ofensivă a Europei Occidentale în partea estică a continentului. Se consideră că Polonia, Ungaria, Republica Cehă şi, în mod tacit, ţările baltice fac deja parte sau vor face parte în viitor din Europa Occidentală. Se crede că şi ţări cum sînt România sau Slovacia aparţin Europei Occidentale, dacă nu prin statutul lor actual, atunci prin afinităţi culturale şi destin. Este surprinzător cît de mic este locul ocupat de fostele ţări comuniste în gîndirea şi conceptele naţionaliştilor ruşi. În această privinţă, există un fel de consens: ne place sau nu, Imperiul sovietic exterior s-a dezintegrat. Regretele sînt mai mult de ordin geopolitic decît cultural, deşi chiar şi acestea sînt mai curînd formale. Naţionaliştii ruşi îl învinovăţesc pe Gorbaciov nu atît pentru că le-a permis foştilor clienţi să-şi vadă de drumul lor, ci pentru că nu i-a pus să plătească un preţ adecvat în schimbul libertăţii.

Se poate considera că este o atitudine realistă. Dar, totuşi, acuzaţiile de ingratitudine şi de rusofobie la adresa foştilor aliaţi dobîndesc oarecare credibilitate în ochii opiniei publice şi contribuie la înstrăinarea Rusiei de Europa Centrală. Mulţi argumentează că, dacă aliaţii au întors spatele Rusiei, şi Rusia trebuie să le întoarcă spatele. Este adevărat că recent s-a făcut o încercarea de reafirmare a afinităţii Rusiei cu Serbia, slavă şi ortodoxă, dar numai pentru că această ţară s-a confruntat cu Vestul. Nimeni nu menţionează eventualitatea unei solidarizări cu România ortodoxă şi foarte puţini se referă la fostele afinităţi cu Bulgaria slavă şi ortodoxă. Îndrăznesc să prezic că dacă noua conducere din Iugoslavia se va întoarce cu faţa spre Occident, naţionaliştii ruşi vor uita de frăţia lor cu sîrbii

Eurasianismul, o ideologie a crizei

Înseamnă oare că acest sentiment de izolare şi înstrăinare faţă de Vest întoarce ţara către Eurasia, orice s-ar înţelege prin acest termen vag? În acest domeniu, trebuie păstrată prudenţa: adeseori construcţiile speculative ale ideologilor naţionalişti contemporani ruşi nu coincid cu atitudinile şi sentimentele naţionaliştilor de rînd şi arareori cu cele ale publicului în general. În timp ce ideologii vorbesc şi scriu despre caracterul euroasiatic al civilizaţiei ruseşti, despre simbioza istorică între popoarele slave şi turce şi chiar despre alianţa dintre ortodoxia creştină şi Islam în lupta lor împotriva ideologiilor occidentale, în viaţa de toate zilele partizanii lor au atitudini ostile faţă de popoarele din Caucaz sau din Asia Centrală, faţă de „asiatici“ în general. De asemenea, a devenit foarte răspîndită în Rusia atitudinea negativă faţă de Islam.

Astăzi, aşa numitul „eurasianism“ este popular într-un segment mic, dar zgomotos al naţionaliştilor ruşi. În timp ce unii „euroasianişti“ insistă asupra unităţii istorice şi culturale a tuturor popoarelor din fosta Uniune Sovietică, alţii dau Rusiei rolul principal în apărarea civilizaţiei continentale euroasiatice împotriva celei atlantice. Oricum, istoria „euroasianităţii“ are caracterul unei „ideologii de criză“. Înainte de revoluţie, foarte puţini gînditori ruşi proclamau caracterul euroasianismului al imperiului rus; Rusia era considerată a fi un stat european. Şcoala euroasiatică de gîndire a apărut în unele cercuri ale emigraţiei în anii '20. A fost o tentativă de sugerare a unei ideologii necesare restaurării imperiului rus în alte veşminte. De fapt, nu e o ideologie foarte originală, fiind împrumutată din diverse surse: filozofia religioasă mesianică rusă, criticismul pesimist faţă de civilizaţia occidentală (Spengler) şi chiar fascismul. Acest amestec era asezonat cu o mitologie istorică romantică.(...)

Destul de repede, unii euroasianişti au descoperit că multe dintre atitudinile şi scopurile lor – respingerea capitalismului occidental şi, în special, restaurarea imperiului – nu se deosebeau prea mult de cele ale comuniştilor sovietici. Rezultatul acestei descoperiri nu a fost prea glorios. Unii euroasianişti au fost recrutaţi de poliţia secretă sovietică (apoi, cînd au devenit inutili au fost întemniţaţi în Uniunea Sovietică, dar asta este o altă poveste). Alţii au fost dezamăgiţi, fie de ideologie, fie de aplicaţiile ei practice.

Doar din 1970, unele idei ale euroasianiştilor, în special teza despre simbioza politică şi culturală între slavii de est şi turco-mongolii nomazi, au fost revizuite, la început într-o formă mai puţin radicală, de către epigoni, printre care istoricul sovietic Lev Gumilev. (...) Oricum, în perioada *perestroika* şi în special după prăbuşirea Uniunii Sovietice, euroasianismul a renăscut, ajungînd la mare preţ.

Dar influenţa lui asupra naţionalismului rus contemporan nu trebuie exagerată. Euroasianismul pare a fi mai popular în Occident decît în propria ţară.(...) Într-un fel, este o încercare inconsistentă de depăşire a naţionalismului rus îngust, pentru a deveni mai atractiv pentru popoarele ne-ruse.

Rusia şi statul rus

Ajung astfel la alte tendinţe ale naţionalismului rus contemporan. O circumstanţă istorică are un impact extrem de puternic asupra tuturor tendinţelor: statul rus, de cînd există, nu a fost niciodată un stat-naţiune; chiar şi acum construcţia statului-naţiune este mai mult un proiect decît o realitate. La fel ca în trecut, sub raport istoric, etnic, cultural, Rusia este mai mult, dar în acelaşi timp mai puţin decît statul rus.

În ruseşte, există două substantive şi două adjective pentru ţară şi pentru popor. Substantivele sînt *Rus'* (un cuvînt vechi folosit astăzi în special în poezie şi în vorbirea poetică, elevată) şi *Rossia*. Adjectivele sînt *russkii* şi *rossiiskii*. Primul adjectiv îi desemnează pe etnicii ruşi ca popor, în timp ce al doilea este în special o definiţie politică şi teritorială, doar potenţial civică. (...)

În perioada sovietică, cuvîntul *rossiiskii* era folosit alături de *russkii*, desemnînd, în unele cazuri, apartenenţa la Republica Socialistă Federativă Rusă (teritoriu, resurse, administraţie etc). De vreme ce conceptul sovietic de naţiune se întemeia pe o abordare primordială, nu se punea problema unei naţiuni civice. Este adevărat că sovieticii iniţiaseră un proiect mai ambiţios: crearea poporului sovietic. Dar comunitatea supranaţională se numea sovietică, nu rusească, deşi presupunea rusificarea lingvistică şi culturală.

Astfel, însăşi ideea unei naţiuni civice ruse este, de fapt, un fenomen recent. A fost formulată la început de oameni cu înclinaţii liberale în perioada *perestroika*, iar apoi, din motive politice, Elţîn şi-a însuşit-o. Pe atunci, Elţîn lupta cu Gorbaciov pentru suveranitatea Rusiei şi Gorbaciov, dorind să-i submineze poziţia, a încercat să instige republicile autonome ne-ruse împotriva autorităţilor centrale din Federaţia Rusă. Ca răspuns, Elţîn le-a făcut o propunere conducătorilor lor, pe care mai tîrziu a preferat să o uite: „Luaţi cît de multă suveranitate puteţi înghiţi“.

Tocmai atunci, cei mai mult sau mai puţin familiarizaţi cu teoriile occidentale despre naţiune au început să vorbească despre naţiunea rusă multietnică şi civică. În Noul Discurs al democraţilor ruşi, substantivul arhaic şi rar folosit *rossiane*, derivat din *rossiiskii*, a căpătat un înţeles nou. În primul rînd, era implicată nu doar cetăţenia, ci şi interesele comune, valorile, caracteristicile culturale, istoria şi destinul, viitorul luminos, presupunîndu-se că toate sînt împărtăşite deopotrivă de ruşii şi de ne-ruşii din Federaţia Rusă. În al doilea rînd se sugera, implicit, că toţi cetăţenii Federaţiei Ruse, indiferent de origine etnică, sînt sau ar trebui să fie patrioţii ei, deoarece cuvîntul „patriotism“ nu era prea popular în cercurile democratice. Intelectualii cu concepţii democratice îl citau în alt context, reproducînd o celebră zicere, cum că patriotismul este ultimul refugiu al nemernicilor. La sfîrşitul anilor '80 şi începutul anilor '90, liberalii ruşi considerau că naţionaliştii ruşi sînt duşmanii lor.

Punctul cinci

Totuşi, nu este suficient să construieşti identităţi. Ca să ai succes, ele trebuie acceptate. În această ordine de idei, istoria eşecurilor este mult mai bogată decît cea a succeselor. Destul de repede a devenit evident că, în ţară, nu există un consens cu privire la naţiunea civică rusă. Rusia post-sovietică rămîne nu doar un stat multietnic, dar într-o anumită măsură şi unul multi-naţional, păstrînd caracteristicile autonomiilor etno-teritoriale moştenite de la Uniunea Sovietică. Cu excepţia cetăţeniei, cei care nu sînt de naţionalitate rusă sînt suspicioşi faţă de orice încercare de a li se impune o identitate comună cu cea a etnicilor ruşi. Sondajele şi studiile arată că printre membrii naţionalităţilor ne-ruse loialitatea faţă de propria lor naţiune, republică sau mic teritoriu este mai puternică decît loialitatea faţă de Federaţia Rusă. La nivel politic sau cultural, negarea ideii de naţiune civică rusă este cel mai limpede exprimată de elitele politice ne-ruse şi de intelectualii naţionalişti. Dacă acest concept, cel al naţiunii civice, implică, cel puţin în teorie, politici etnice neutre şi egalitatea cetăţenilor de oriunde în statul-naţiune, atunci acest lucru trebuie evitat. Ei cer pentru naţionalităţile indigene un tratament preferenţial în republicile care le aparţin.

Aparent, o naţiune civică implică mai mult decît cetăţenia. Este vorba despre acceptarea unor simboluri politice, istorice şi culturale împărtăşite de o majoritate multi-etnică. Este surprinzător cum, după ce au trăit secole de-a rîndul în acelaşi stat, membrii diferitelor naţionalităţi din Rusia au atît de puţine trăsături comune identificabile, atît de puţine sentimente comune şi simboluri indispensabile coagulării indivizilor într-o naţiune. Oamenii de naţionalităţi diferite din Rusia se deosebesc prin atitudinile faţă de trecut şi prin mitologiile etnocentrice. (...) Chiar cetăţenia comună este subiect de discuţie, iar unii lideri republicani consideră cetăţenia republicană prioritară faţă de cea federală. Lucrurile au ajuns atît de departe, încît decizia guvernului rus de a suprima celebrul *piatîi punkt* (punctul cinci) din documentele de identitate care consemna identitatea etnică, virtual discriminatorie, a fost resimţită negativ şi respinsă în unele republici ne-ruse. A fost percepută ca încă o tentativă de rusificare sau ca o tendinţă de a nega ne-ruşilor statutul privilegiat pe pămînturile care le aparţin. E interesant că naţionaliştii ruşi au respins şi ei decizia, din motive cu totul diferite.

Dar aceasta este doar o faţă a monedei. Reversul este că acest concept, al naţiunii civice, nu-i atrage nici pe etnicii ruşi. Se pare că naţionalismul, ca sindrom post-imperial, este perceput altfel în ţările stabile şi prospere decît în ţările unde domnesc incertitudinile politice şi privaţiunile economice. Ruşii nu au depăşit criza de identitate provocată de dezintegrarea Uniunii Sovietice. Acum se tem că pot pierde chiar unele părţi din Federaţia Rusă. La începutul anilor '90, putea fi observată o stare de spirit aproape paranoică. Mulţi oameni erau convinşi că Rusia se confruntă cu primejdia dezintegrării imediate. Chiar în 1994, 12 pînă la 15 procente dintre etnicii ruşi considerau probabilă dezintegrarea ţării. Pe deasupra, realitatea naţionalismului etnic la popoarele ne-ruse din fosta Uniune Sovietică şi din Federaţia Rusă au produs e deviere. La sfîrşitul anilor '80 şi la începutul anilor '90, doar naţionaliştii ruşi foloseau sperietoarea cu rusofobia; acum aproape toate mişcările politice o întrebuinţează.

Astfel, spaţiul ideologic din Rusia a rămas deschis doar pentru o singură variantă de naţionalism: cel etnic.

(va urma)

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

CHESTIUNI DE IMAGINE

Adina BRĂDEANU

Documentar şi politică

S-a scris mult în ultimele decenii depre relaţia între istoria politică a lumii şi istoria (în cîteva cazuri, istoria *tehnică* a) documentarului. Poate cel mai cunoscut e cazul lui John F. Kennedy, a cărui intrare şi ieşire de pe scena politică sînt marcate, fiecare, de cîte o producţie aparţinînd genului documentar. Prima dintre ele (***Primary,*** *r.* Leacock & Pennebaker, 1960) înregistrează nu numai înfruntarea John F. Kennedy/Hubert Humphrey în alegerile preliminare, ci şi o reuşită tehnică datorată inventării unei aparaturi de filmat mai uşoare şi a posibilităţii de a înregistra sunet sincron: lungul *travelling* cu camera în mînă – aşadar, *mobilă* – făcut de operatorul Al Maysles peste capetele mulţimii, în urmărirea lui JFK, din maşină, prin exterior, pînă la intrarea într-un imobil, va face istorie. Cel de-al doilea material, aparţinînd genului documentar şi asociat lui JFK, e aşa-numitul *Zapruder footage (footage* = material brut): cele 22" filmate pe Super8, în regim *home* de amatorul Abraham Zapruder, pe care întîmplarea îl face să-şi testeze noul aparat de filmat chiar în zona şi în momentul asasinatului din Dallas. Vor rezulta cele mai studiate – din raţiuni extra-cinematografice – fotograme din istoria filmului sau *fetişul nr. 1 al crimei* după cum se exprima, pe parcursul unui documentar de 50 de minute construit în jurul celor 22 de secunde, Erroll Morris, un „nume" al documentarului american contemporan.

Fetiş pentru că, într-adevăr, încă de la începuturile sale, documentarul a fost echivalat – pînă la fetişizare – cu devoalarea resorturilor ascunse ale „realităţii", cu pătrunderea în intimitatea „celuilalt" – proxim sau îndepărtat. Filmarea de tip documentar a fost şi e încă înţeleasă ca un exerciţiu de obţinere a *acces*-ului. Exerciţiu al cărui grad de complexitate sporeşte considerabil atunci cînd persoana selectată se încăpăţînează să refuze intruziunile mediate de cameră sau, mai mult, atunci cînd are în anturaj alte persoane responsabile tocmai cu îngrădirea acestui acces.

Prilejul de a mă gîndi la cele de mai jos îmi e oferit, la sfîrşitul lui noiembrie 2000, de unul dintre programele paralele ale IDFA (International Documentary Festival Amsterdam). Cu atît mai mult cu cît, la momentul respectiv, se numărau voturile, şi la „ei", şi la noi. Aşadar:

PUT IN

1. ***The Unknown Putin*** – (Serghei Mirosnicenko, Russia, 2000) – filmat imediat după numirea lui Putin; un documentar cît se poate de *soft*, de-a dreptul simpatic (în sensul de *entertaining*), urmărit de o sală plină ochi şi vizibil luată prin surprindere. Fluiditate, senzaţie de bună comunicare între cameraman şi Putin, mai ales că regizorul nu se străduieşte deloc să-l trateze cu acea deferenţă îngheţată la care, cred, se aştepta spectatorul obişnuit cu imaginea televizată a respectivului, mărturisindu-i acestuia de la bun început că, în vederea filmării, a dat un *search* pe Internet cu numele lui şi a găsit peste 25.000 de referinţe, între care nici un singur banc: *credeţi că asta înseamnă că nu v-au acceptat încă sau că pur şi simplu se tem de dvs.?* Putin se eschivează profesionist, spunînd că probabil pur şi simplu nu e considerat un tip amuzant – şi că *nici nu-şi doreşte asta*. Portretul de preşedinte creionat pe parcursul filmului ar putea fi concentrat astfel: sobru, inteligent, refuză să vadă mărunţişurile, se concentrează exclusiv asupra lucrurilor cu adevărat importante, dă răspunsuri rezervate, politicoase, reuşeşte să fie, pe tot parcursul filmului o prezenţă extrem de plăcută, aproape ireproşabilă, cu momente de modestie (sau limitare?) aproape înduioşătoare: vezi secvenţa vizitei pe care o face echipa împreună cu Putin la reşedinţa acestuia, într-o noapte, după încheierea programului de lucru şi întrebările abrupte despre relaţia cu decorul sordid, total lipsit de imaginaţie, îmbătrînit de utilizarea îndelungată: *Nu vă deranjează ce vedeţi în jur? / Nu, n-am timp să le văd, vin aici numai ca să dorm; Nu vă dor ochii cînd priviţi canapeaua asta?* (portocalie, ţipătoare, uzată) / *Nu, deloc, e vreo problemă cu ea?*

Întotdeauna în documentar sînt interesante momentele de „neaşteptat", de „incontrolabil" ale „realului", momente surprinse de obicei de camera care face observaţie pe termen lung. Cu atît mai savuroase sînt aceste momente în contextele de extremă şi minuţioasă formalizare. În timpul vizitei lui Tony Blair, chiar în momentul în care cei doi îşi dau mîna, un individ care a reuşit să treacă de toate gărzile se opreşte în faţa celor doi şi, spre stupoarea tuturor, începe să vorbească agitat în ruseşte către Putin (la montaj, regizorul are inteligenţa – uşor sadică – de a întîrzia puţin traducerea pentru spectatorul ne-vorbitor de rusă), în timp ce, cu o mînă febrilă, caută ceva într-o servietă rufoasă. În planul doi se văd maxilarele body-guarzilor de ambe naţionalităţi încleştîndu-se şi discrete mişcări de buze către invizibile microfoane. Deznodămînt: omul e un specialist în restaurare împătimit de propria profesie, venit să-i vorbească preşedintelui despre un anume monument pentru salvarea căruia trebuie *să se ia măsuri*. În planul doi atmosfera se dezgheaţă văzind cu ochii (prin ochiul care *zoom*-ează lent al camerei).

După încheierea proiecţiei, la obişnuita sesiune *q&a*, prima întrebare adresată regizorului va fi „cum aţi reuşit să obţineţi acordul lui Putin pentru o incursiune atît de privată?"; Mirosnicenko declară sincer că, de fapt, n-a fost nevoie de nici un efort de diplomaţie: lui *i s-a propus*, de către echipa lui Putin, să facă un film despre acesta. Sala se prăbuşeşte dezamăgită: dintr-o reuşită spectaculoasă în materie de comunicare mediată de cameră în context formalizat, filmul devine brusc un – nu mai puţin reuşit, ce-i drept – *produs PR*. Aşadar, Putin a comandat unor profesionişti creionarea unei „feţe umane", „prinsă" (de fapt *distribuită)* în situaţii informale şi discutînd *à la légère* despre subiecte subtil echilibrate între privat şi public. Lucru care nu poate să nu amintească unora de volumul *First Person* – cu subtitlul *Un autoportret surprinzător de sincer al preşedintelui Rusiei* – apărut în vara trecută, volum ce cuprinde transcrierea unor interviuri realizate cu Putin de trei ziarişti asociaţi unui cotidian rus favorabil acestuia. Posibila existenţă a unui *deal* foarte clar între echipa filmului şi cea a preşedintelui este problema care va reveni de mai multe ori pe parcursul discuţiei – *who decided what to PUT IN the film?* întreabă tendenţios unul dintre jurnalişti –, dar cum regizorul nu vorbeşte engleza (ca mai toţi regizorii ruşi întîlniţi prin festivaluri), răspunsul se diluează de fiecare dată undeva, între el, traducător (un membru al echipei filmului) şi public.

Un jurnalist rus stabilit în Germania, care comentează – în revista de film documentar *DOX* – filmul după prezentarea la Festivalul de la Leipzig semnalează una dintre secvenţe, în care Putin, aflat, noaptea tîrziu, în drum spre casă, hotărăşte să viziteze locul exploziei din 1999 ca urmare a bombei puse de teroriştii. *Numai un spectator absolut inocent, care n-a auzit niciodată de măsurile de securitate care sînt luate în teritoriu cu cel puţin două ore înainte de orice vizită a lui Putin ar putea crede în această bruscă schimbare de program a acestuia,* scrie jurnalistul, şi aceasta e numai una dintre „şmecheriile" pe care pare să le fi sesizat pe parcursul filmului, fapt care îl face să reproşeze festivalului faptul de a fi desemnat filmul „cel mai bun documentar est-european". *După ce-ai trăit 40 de ani sub comunism, ar trebui să fii imun la asemenea şmecherii propagandistice.*

Şi în alte contexte în care e comentat, ***The Unknown Putin*** e citit ca un gest documentar politizat... dar plin de şarm. Pentru că nu se poate nega faptul că, dincolo de conţinutul faptic al filmului, de secvenţele mai mult sau mai puţin regizate, rămîn semnele discrete ale relaţiei create pe parcursul filmării, momentele de comunicare non-verbală, ezitările, tăcerile, limbajul corporal al celui filmat care, de fapt, chiar inspiră siguranţă, încredere, senzaţie de documentar *cinstit* (o categorie, desigur, inexistentă în teoria de film acceptată, dar ultra-folosită în discuţiile informale de breaslă).

„Fă ca rusa să fie pe canalul I"

2. ***News from Number 10*** (Allison Cahn, Anglia, 2000) – o posibilă rimă la filmul lui Mirosnicenko: filmat puţin înaintea aceluia, ***News...*** – cuprinde o secvenţă despre vizita lui Putin la Londra înainte cu o lună de vizita lui Blair la Moscova. Ca şi în cazul precedent, nu stilistica – relativ comună – e cea care stîrneşte interesul, ci „vizibilizarea" momentelor de trecere, pregătire, repaos în ceremoniile oficiale, practic includerea a exact ceea ce este de obicei considerat irelevant pentru transmisiunile TV. Din nou, filmarea pe o perioadă îndelungată permite surprinderea acelui „incontrolabil" care dă adesea „culoarea" documentarului de observaţie. În cazul de faţă, secvenţa cea mai savuroasă, ocupînd aproape 20 de minute în economia filmului, e aceea a vizitei lui Putin la Londra. Începînd cu pregătirile pentru ceremonie – un personaj care, preţ de aproape jumătate din film, aranjează, netezeşte, mătură, piguleşte covorul roşu – , stabilirea în detaliu a locului unde trebuie să oprească limuzina prezidenţială pentru a fi asigurată o bună luminozitate şi un fundal corespunzător pentru fotografii... şi, evident, neprevăzutul: limuzina opreşte în alt punct decît cel stabilit, interpretul lui Putin se ţine prea aproape de acesta şi inevitabil intră în cadru, stricînd atît fotografiile oficiale, cît şi pe cele pentru tabloide: cei doi împreună cu celebrul bucătar Gordon Ramsay, responsabil cu pregătirea mesei festive. Apoi conferinţa de presă, înaintea căreia li se dau celor doi căştile şi li se explică pe ce canale vor afla traducerea în limbile respective şi remarca lui Putin atunci cînd i se spune că versiunea rusă va „curge" pe canalul trei: *data viitoare cînd mai vin fă în aşa fel ca rusa să fie pe canalul 1.*

De data asta se pare că filmul n-a fost o comandă însă, dată fiind destinaţia publică a filmului, opţiunile de montaj au fost vizibil foarte bine cîntărite, astfel încît, pe lîngă senzaţia de acces într-o zonă semi-privată, să permita şi unele zone de umor care să nu lezeze pe nici una dintre părţi.

Absenţe nemotivate

3. ***Rudyland*** (Matthew Carnahan, John Philp, USA, 2000) – despre, evident, relaţia tensionată Rudy Giuliani-New York. Film-colaj, secvenţe din arhive publice şi private montate într-un ritm aiuritor, *vox pop* („tipu' ăsta e un fel de Gestapo", „distruge sufletul oraşului", „are o înţelegere limitată a moralei şi încearcă să o impună şi altora"), comentariu *(voice-over)* dur anti-Giuliani, stil eclectic cu marcată amprentă Disney: titlul filmului e scris cu caractere ce amintesc de cele ale filmelor Disney, opţiune justificată de acţiunea primarului Giuliani de a sprijini deschiderea unui magazin Disney în zona pauperizată din apropierea *Times Square*. Problema spinoasă a relaţiei între libertatea de exprimare (manifestanţi purtînd pancarte cu *Shoot me, Rudy, I am an artist,* post scandalul Chris Offili) şi siguranţă cetăţeanului – înţeleasă poliţieneşte (alte pancarte*: NY-safe place, dead place)*. O cronică mişcată a mandatului Rudy Giuliani şi a implicaţiilor lui, o desfăşurare stilistică impresionantă menită să compenseze un *no trespassing* fundamental pentru structura filmului: pe genericul de final, realizatorii precizează fără echivoc: *primarul Giuliani şi echipa sa au refuzat orice colaborare la realizarea filmului.*

4. Şi un alt refuzat al salonului cinematografic, Nick Broomfield, cu al său – celebru – ***Tracking Down Maggie: The Unofficial Biography of Margaret Thatcher*** (1994) – film de autor, marcat de stilul şi de personajul Broomfield (un fel de „Woody Allen" în gen documentar, mi-aş permite să-l etichetez pentru economie de spaţiu). Filmul e construit tocmai pe supralicitarea accesului refuzat de subiect: mimînd constant o atitudine defensivă şi întorcînd în favoarea sa im-

Cezar PAUL-BĂDESCU

Cum să promovezi un eveniment cultural

Începi prin a trimite un fax, în care să faci cunoscut presei evenimentul. Îl trimiţi joi după amiază, la 17[41], şi anunţi că sîmbătă va avea loc un spectacol (de exemplu, spectacolul de dans contemporan *HaMMam / Prizonier în cutia toracică*). Ai grijă să scrii faxul neîngrijit – să numeşti, printre altele, „dans contemporat" dansul contemporan – şi să adresezi faxul redacţiei unei reviste, dar să-l pui în atenţia unei persoane care nu face parte din redacţia respectivă. A doua zi de dimineaţă, redactorul care se ocupă de actualitatea culturală (de exemplu, subsemnatul) preia faxul şi, considerînd că evenimentul poate fi demn de interes, telefonează la indicata „persoană de contact". Dacă eşti o astfel de persoană, (de exemplu, un anume domn Cristian Ionescu, de la Centrul MultiArt Dans, unul din producătorii spectacolului), după ce afli că redactorul vrea să scrie despre spectacol, spui cu amabilitate că e prea tîrziu să mai trimiţi o invitaţie, dar că redactorul interesat poate să vină cu un sfert de oră mai devreme şi, în faţa teatrului, i se va înmîna invitaţia. Apoi ţii să precizezi că trebuie scris nu numai despre spectacol, ci şi despre organizatorii lui (de exemplu, Organizaţia Internaţională pentru Migraţie) şi despre obiectivele acestora. Abia după ce redactorul te linişteşte, spunîndu-ţi că, în mod normal, cînd scrii despre un spectacol, scrii şi despre organizatori, adaugi surpriza surprizelor, adică faptul că este invitat, după spectacol, la un coktail, în ambianţa primitoare a unui restaurant din apropiere.

De-acum, lucrurile sînt ca şi rezolvate. Mai trebuie doar să nu te prezinţi la întîlnire şi să-l laşi pe odiosul redactor să aştepte în frig vreo douăzeci de minute, şi să nu te dai găsit nici după ce el începe să te caute; pentru ca apoi, după ce ipochimenul face rost de plicul cu numele lui şi se duce să se aşeze pe locul indicat, să găsească pe altcineva acolo, cu o invitaţie identică. Astfel frăgezit, redactorul va fi numai bun să recepteze mesajul umanist al spectacolului. Şi, în plus, mai faci şi economie la un *tacîm*, în cadrul acelei ambianţe primitoare de după.

▲

posibilitatea de a o intervieva pe Thatcher, Broomfield o urmăreşte în turneul din SUA, cu ocazia lansării autobiografiei acesteia. Filmul e o cronică explozivă a tratamentului lipsit de *fair play* care îi este aplicat regizorului şi operatorului său de echipa lui Thatcher, informată de acesta că urmează să abordeze cîteva teme mai puţin comode, una dintre care urma să fie aceea a implicării fiului lui Thatcher în comerţul cu arme. O juxtapunere comică de secvenţe-probă a non-accesului, filmate cu teleobiectivul (Thatcher intrîndieşind din diverse clădiri, grăbind pasul atunci cînd îl vede pe Broomfield, fugind de la coafor din acelaşi motiv, nenumărate convorbiri telefonice în care, politicos, e rugat să aştepte şi uitat pe fir ş.a.m.d.) şi în care frecvent, la un moment dat, camera panoramează dinspre *(absenţa)* subiectul(-ui) îndepărtat Thatcher către figura apropiată şi aparent resemnata a unui Broomfield trist *à la Buster Keaton,* cu căşti mari pe urechi şi mîini încleştate pe minerul *boom*-ului (microfon profesional, de mari dimensiuni). În plus, Broomfield compensează strălucit incapacitatea de a pătrunde în spaţiul privat al fostei prim-ministru descoperind obiecte „eliberate" şi stabilite acum în alt context: fostul bideu, spre exemplu, aflat în casa unei bătrîne de periferie, care a instalat deasupra o bucată de marmură încrustată cu *Mrs. Thatcher sat here.*

Dacă Margaret Thatcher şi-ar fi putut imagina efectul ignorării sistematice a solicitării lui Nick Broomfield, cu siguranţă ar fi adoptat o strategie mai inteligentă – s-a scris la momentul lansării filmului care a însemnat un uriaş deficit de imagine pentru cea transformată cu forţa în *subiect.* Un refuz ferm de a coopera – de tipul celui exprimat de Giuliani – în locul tergiversării de luni întregi la solicitarea jurnalistului ar fi scutit-o de postura de vîrf al filmografiei lui Broomfield – spun unii. În timp ce alţii – mult mai puţini – consideră filmul un caz clasic de hărţuire media. ▲

Mihai CHIRILOV

Lovituri în (multi)plex

Întreabă orice critic de film american şi vei afla că 2000 a fost un an foarte slab. Spre deosebire de 1999 – se pare, cel mai bun, din anii '70 încoace. O autoritate ca Michael Atkinson *(Village Voice)* spune chiar că a fost „cel mai sărman an pentru filme din 1929 încoace" şi că „inclusiv capodoperele au revelat sedimente de mediocritate". Întreabă acum orice critic local şi vei afla că 2000 n-a fost un an rău. Nu la fel de bun ca cel trecut (cînd erau plebiscitate *Matrix, Aleargă, Lola, aleargă!, Jocuri, poturi şi focuri de armă* sau *Velvet Goldmine...*), dar, repet, deloc rău.

Îţi vei spune, ce ţi-e şi cu criticii ăştia de film... Cine să-i mai ia în seamă cîtă vreme ei înşişi nu se pun de acord atunci cînd trebuie să dea un verdict? Pe cine să mai crezi: pe cel care-ţi spune că *Dancer in the Dark* (r. Lars Von Trier) e o capodoperă sau pe cel care susţine, cu o îndîrjire suspectă, că e „cel mai prost film făcut vreodată"? Ori pe cel care, perversiune supremă, dă dreptate amîndurora, îndemnîndu-te să nu te duci la acest film fără o batistă într-o mînă şi o roşie mucegăită în cealaltă: „tot ce-i posibil să fie nevoie să le foloseşti pe amîndouă"... Dincolo de orice posibile şi viitoare controverse, *Dancer in the Dark* a fost, dintr-un anume punct de vedere, bomba cinematografică a lui 2000: divizînd, atît de net, critici altminteri respectabili, ea n-a făcut decît să dea Criticii-mamă lovitura de graţie, trăgînd de ea în toate părţile, scoţîndu-i la iveală „transparenţele" şi conducînd-o finalmente, aidoma lui Bjørk, la eşafod. Adio credibilitate.

Să revenim la paradoxul iniţial: *pour une fois,* şi unii, şi ceilalţi au dreptate. În America, cele mai bune filme sînt, de regulă, lansate în cea de-a doua jumătate a anului, pentru a fi încă proaspete în mintea celor care votează pentru Oscaruri. În marea lor majoritate (excepţiile anului trecut fiind *Magnolia* şi *Being John Malkovich*), aceste titluri „superlative" ajung pe ecranele noastre, datorită mecanismelor de distribuţie, în prima jumătate a anului imediat următor. Aşa se face, în plus, că ceremonia Oscarurilor coincide, de obicei, cu premiera pe ecranele româneşti a filmelor nominalizate sau premiate de Academie. De unde şi cîrligul pe care îl au la publicul şi criticii noştri deopotrivă. Cît priveşte cea de-a doua jumătate a anului 2000, aceasta a fost atît de slabă încît criticii americani s-au văzut puşi în situaţia de a decreta drept cel mai bun film o producţie străină – *Yi Yi* al taiwanezului Edward Yang, sau *Crouching Tiger, Hidden Dragon* al lui Ang Lee care are, se pare, şanse nu la Oscarul pentru cel mai bun film străin, ci la cel pentru film pur şi simplu. (În paranteză fie spus, Critica dă astfel semne să-şi fi revenit după „execuţia" pe care i-a aplicat-o Von Trier, ridicînd în slăvi superbul defileu de arte marţiale al lui Lee, care, dixit!, „reconciliază cinematograful de artă cu filmul de mare public". Hello, credibilitate.)

Întreabă acum publicul american care, e de presupus, a fost martorul acestui an „îngrozitor de slab". Stupoare: în 2000, s-a înregistrat un nou record la încasări (7,7 miliarde de $ – ca să vă faceţi o idee), chit că nimeni n-ar fi putut anticipa supremaţia zdrobitoare a lui *Grinci care a furat Crăciunul*, film (cu şi... fără Jim Carrey) lansat cu doar două luni înainte de sfîrşitul mileniului. A fost însă un an în care studiourile nu au mai riscat la fel de mult ca-n '99. N-a

Toy Story

Crouching Tiger, Hidden Dragon

fost o soluţie, pentru că recursul la formulă nu s-a dovedit, întotdeauna, o mişcare sigură (v. eşecul falsului film-eveniment *Pay It Forward*), iar cel la vedete costisitoare a făcut ca beneficiile să fie foarte mici: de pildă, *Patriotul* (pentru care Mel Gibson a primit 25 de milioane $) a cîştigat, în plus, doar 3. Ce să mai vorbim de parada John Travolta din, poate, cel mai tembel film al lui 2000, SF-ul *Battlefield Earth*: a costat o avere, n-a recuperat nici pe sfert, iar studiourile pregătesc deja o continuare... Au cîştigat cei care, totuşi, au riscat: *Gladiator* – peplum redivivus; cine ar fi crezut că va recupera cele 110 milioane investite?; *X-Men* – un film nici prea scump, nici prea sofisticat, dar fidel benzii desenate; *Chicken Run* – încasările de peste 100 milioane $ au confirmat teza unui critic conform căreia „nu trebuie să subestimezi niciodată inteligenţa publicului american"; şi, în fine, *Furtuna perfectă* – care-şi îneca protagoniştii, încălcînd astfel regula de bază a unui blockbuster.

În fine, întreabă publicul nostru (pentru că, se pare, începem să avem unul) şi vei afla că inaugurarea Multiplexului n-a trecut deloc neobservată şi că numărul de spectatori al filmelor de pe primele zece poziţii îl depăşeşte pe cel de anul trecut. În topul încasărilor pe 2000 conduce *Gladiatorul*, urmat de *American Beauty*; 3. *Misiune: imposibilă 2*; 4. *Dispari în 60 de secunde*; 5. *Plăcinta americană*; 6. *X-Men*; 7. *Acasă la coana mare*; 8. *Al şaselea simţ*; 9. *De bunăvoie şi nesilită de nimeni*; 10. *Plaja*. Cu doar trei excepţii, topul criticilor şi cronicarilor locali – întocmit, ca şi anul trecut, de compania Independenţa Film – diferă radical: 1.*American Beauty*; 2.*Totul despre mama mea*; 3.*Ghost Dog – Calea samuraiului*; 4.*Fight Club*; 5.*Omul din lună*; 6.*Sleepy Hollow*; 7.*Gladiator*; 8.*Talentatul domn Ripley*; 9.*Al şaselea simţ*; 10.*Insider*.

Că, şi la noi, şi la ei, a fost anul *American Beauty* nu ne miră. Publicul nostru – sensibil la Oscar, cum se ştie – a fost mai degrabă sedus de cinismul lui Kevin Spacey decît de şarmul lui Tom Cruise. Surprinzătoare absenţa *Furtunii perfecte* (cu George Clooney!) din topul spectatorilor, de găsit abia pe poziţia 33, îmbucurătoare, pe undeva, slaba situare a lui *Al şaselea simţ* în acelaşi top (cu tot cu Bruce & surpriza lui, semn că nu trebuie niciodată să subestimezi inteligenţa publicului autohton), dar inacceptabilă prezenţa lui în primele zece preferinţe ale criticilor. Şi asta cînd pe dinafară au rămas *Toy Story 2, Regii deşertului, Băieţii nu plîng niciodată, Erin Brockovich* şi chiar *Chicken Run*. O bilă albă pentru criticii care l-au scos pe *Ripley*-ul lui Minghella din umbra lui Clément, respectiv pentru publicul care a consumat singurul film din top fără vedete: *Plăcinta americană*. Dubla poziţionare a *Gladiatorului* confirmă statutul său de cel mai supraevaluat film al anului, în vreme ce absenţa oricărui film cu Jim Carrey din topul spectatorilor (*Grinci, Eu, cu mine şi Irene*, mai puţin *Omul din lună*) e cel puţin deconcertantă, de nu chiar îngrijorătoare (pe locul 10 găsindu-se, totuşi, loc pentru DiCaprio şi *Plaja* lui nefrecventabilă). Şi restul clasamentului spectatorilor oferă comentarii de „no comment": Nicolaescu (cu singurul film românesc (re)distribuit pe ecrane în 2000: *Mihai Viteazul* – locul 81) luîndu-i-o înainte lui Jarmusch (cu *Ghost Dog*, 93), iar Antonioni (cu *Dincolo de nori*, 90) lui Disney (cu *Fantasia*, 92)...!

Dar poate că cel mai incitant comentariu post-2000 (an în care violenţa nu a mai răbufnit pe ecrane decît în filmele istorice – în America a fost, totuşi, an electoral –, lăsînd cale liberă şuvoiului de comedii groase, detaşat condus de *Scary Movie)* ţine de evoluţia efectelor speciale. Mai exact de invizibilitatea, şi deci, „normalizarea" lor. Contrar filmelor de pînă acum, în care actorii jucau de parcă s-ar fi aflat în faţa cuiva (o creatură, o dublură adăugată ulterior), în *Hollow Man* ei trebuie să facă abstracţie de partenerul pe care-l au în dreptul ochilor pentru că acesta va fi „şters" pe computer. Acesta – şi nu valul digital din *Furtuna perfectă* – a fost cel mai impresionant efect special pe 2000: cel pe care, pînă la urmă, nu-l vede nimeni. ▲

Sleepy Hollow

Dilema vă recomandă

● Rubrica „Un film pe zi", semnată de Doinel Tronaru în *România liberă.* ● Top Ten-ul criticilor şi jurnaliştilor de film români (o iniţiativă a IndependenţaFilm), din 19 ianuarie în 1 februarie la Cinema „Elvira Popescu". ● Marguerite Yourcenar, *Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică,* în traducerea lui Petru Creţia; colecţia „Cartea de pe noptieră" a Editurii Humanitas. ● Placebo, *Without You I'm Nothing* şi *Black Market Music,* casete disponibile în magazinele Hollywood Music & Film. ● *Blair Witch Project* (filmul lui Daniel Myrick & Eduardo Sanchez, 1999) la Cinematecă, marţi 30 ianuarie, orele 18,15. (Alex. Leo Şerban)

● Bohumil Hrabal, *L-am servit pe regele Angliei* (Ed. Univers, dar şi, în aceeaşi editură, tot în 2000, *Minunea noastră cea de toate zilele).* După ce ne-a dat integrala celor mai bune romane ale lui Kundera, Jean Grosu – fără de care n-am şti cum sună în româneşte nici Čapek, nici Hašek – se concentrează acum în traducerea lui Hrabal, un rege al ironiei cehe. (Radu Cosaşu)

● Daniela Alexandrescu, Irina Nicolau, Ciprian Voicilă, *Experimentul Zaica* (Editura Meridiane). Portret de grup cu un experimentator (profesorul Dorel Zaica, pe care cititorii *Dilemei* şi-l amintesc, fără doar şi poate, ca autor al rubricii „Cuvente den copii") şi experimentele sale de *creactivitate* didactică. „Haz ultim şi candoare sfîşietoare", spune Andrei Pleşu în prefaţa cărţii. (Dan Stanciu)

● O *poveste* pentru oameni mari (şi foarte *mari,* dacă vezi lista recomandărilor), despre oameni ce caută fericirea, sau banii, sau puterea, sau – pînă la urmă – ceea ce vrea cititorul: Spencer Johnson, *Cine mi-a furat caşcavalul?* (trad. Lucian Popescu), Ed. Curtea Veche, 2000. Pare ceva uşor, dar te lasă pe gînduri. (Adrian Cioroianu) ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Mîncare, estetică şi film

Prin '90, cînd de-abia exista, după ştiinţa mea, primul hamburger bucureştean, hamburger-ul Bulevard, cu mult ketchup şi multă ceapă, am făcut un microtrotuar pe tema, banală, „mîncarea preferată". Răspunsul preponderent a fost „friptura cu cartofi prăjiţi". Evident, am fost dezamăgită: opţiunea asta nu presupunea nici imaginaţie, nici cultură gastronomică, nici simţ estetic, nici dorinţă spre mai bine; era doar mulţumirea resemnată cu un status quo mediocru. De atunci, lucrurile s-au schimbat mult. Pe lîngă răspîndirea şi consacrarea hamburgerului (prin apariţia *McDonald's*-urilor), ne-a năpădit (în sens pozitiv) şi mîncarea estetică. Chiar şi destul de neimaginativa chiftea americană exploata, în mic, estetica amestecului: verdele castravecioriIor se îmbina plăcut cu roşul aprins al ketchup-ului, cu maroniul cărnii şi portocaliul chiflei. Deşi (încă) nu prea multe, ingredientele începeau să-şi piardă stricta delimitare, tinzînd spre fărîmiţarea diversificată. Nivelul estetic *McDonald's* a fost depăşit de apariţia bistro-urilor, lăcaşuri gastronomice mai elevate şi mai cu pretenţii de unitate. Amestecul s-a consacrat, aici, în principiu culinaro-estetic al felurilor mai alambicate; în locuri precum *Bistro Athénée*, garnitura simplă de cartofi prăjiţi s-a complicat în garnituri compuse din legume şi orez asortat colorate, iar fripturile s-au transformat în medalioane de carne cu diverse pete de culoare. Salatele cu multiple ingrediente au completat, în plus aşteptările estetice şi coloristice. Chioşcurile „ de import" din Piaţa Amzei ne-au mai zguduit, şi ele, din prejudecăţi, arătînd că o conopidă opoate fi şi verde, în variantă broccoli, că nu există doar mere şi banane, ci kiwi, avocado, mango, ananas, rodii, că prunele se pot contopi cu piersicile şi că strugurii se pot mînca în plină iarnă... O lovitură estetică, relativ mai recentă, ne-au dat-o restaurantele sau fast-food-urile chinezeşti: ele au dus pînă-n pînzele albe neobrăzarea amestecului, care a-nceput să-ndrăznească la peste cinci culori deodată. La *Hungry Dragon*, de pildă, felurile de mîncare sînt ca nişte puzzle-uri în care aceleaşi piese, cu aromele şi gusturile incluse, sînt asamblate într-un fel în „vită cu legume", şi în altul, dar cu un „ce" asemănător, în „pui cu ciuperci". Criteriile după care comanzi s-au schimbat, atracţia vizuală luînd-o înaintea celei strict gustative,şi cumva incluzînd-o.

Pe fundalul unei atari mini-iniţieri gastronomice s-a făcut auzită şi vocea unor filme care filozofau, mai mult sau mai puţin central, pe tema mîncării. Discuţiile pe seama hamburgerilor şi milk-shake-urilor din *Pulp Fiction* sînt deja binecunoscute; la fel şi rolul fast-food-ului în *American Dream*, în opoziţie cu mîncarea sănătoasă, conformistă; în şi mai recentul *Toamnă la New York*, Richard Gere e un maestru al mîncării exotice, care afirmă singur că mîncarea este o artă; în sfîrşit, în nou venitul *Woman on Top,* Penelope Cruz e o vedetă a gătitului exotic, poetic şi pasional. Într-o epocă (încă) a culturii populare, zone ale utilitarului de altădată devin mici arte mai accesibile şi mai interpretabile decît cele socotite înalte. Ele au calitatea de a putea fi studiate mai repede şi de grupuri mai largi şi nu neapărat cu o pregătire specială. De asemenea, subiecte precum gătitul îţi dau posibilitatea unei prezentări mai inedite şi mai captivante, fără să te încurci în plasarea istorică, identificarea curentelor artistice sau descifrarea simbolurilor culturale. Din filme reiese mai pregnant pe de o parte, lărgirea spectrului artelor şi, pe de alta, valorizarea artistică a cotidianului, devenit potenţial receptacol multicultural. ▲

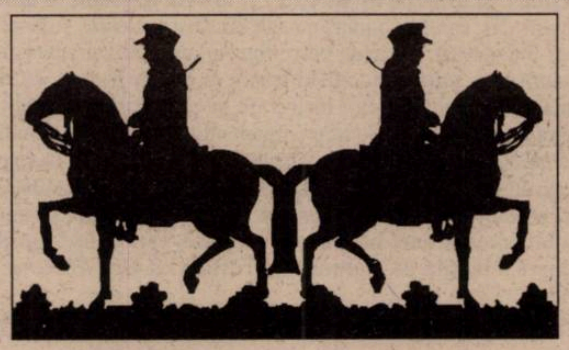

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Greaţa

Există, fără îndoială, o plăcere a epicului, a inspiraţiei constant ţîşnite dintr-o anume temă – tema autorului, cum o numea cu drag Preda, teama autorului, cum îi zic eu, fascinat de jocul ialelor la cuvinte – o plăcere a locului literar pe care-l calci numai tu, ca proprietar şi descoperitor al lui. Nu cred că m-aş lăuda prosteşte dacă voi spune că o particularitate a plăcerii cu care mă întorc spre acea perioadă a tiraniei e obsedanta dezvăluire a coexistenţei binelui cu răul, ca să mă exprim cu o stîngăcie voită care sper să nu încurce înţelegerea. Şi nu este chiar plăcere, să-ţi vezi greşelile venite din oarbe clarviziuni, avînturile căzînd şi ridicîndu-se din proza vieţii, ruşinile şi neruşinările, iluziile înfruntînd fricile, îndreptăţirile mereu contestate – păstrînd însă o viaţă a celor mai contradictorii sentimente printr-un umor, care nu-ţi poate aboli drama.

Îmi recunosc de asemenea un exces de simţire, vulnerabil şi mereu corupt de farmecul perfid, pervers şi sfînt al vieţii. Greaţa sartriană mie nu-mi acoperă totul. Mi se pare necesară, pe măsura ei, şi o lipsă de greaţă în faţa existenţei, a eşecului, a decepţiei puse, pe bună dreptate, de Cioran, mai presus de disperare. Tolstoi nu cred că ştia mai puţine decît Cioran în domeniile inconvenienţelor umane, era poate chiar mai pornit împotriva lui însuşi, dar ceva mai puţin dezgustat de viaţă. În moralismul crud al Nadejdei Mandelstam, exprimat cu frumuseţea unei ghiare de gheaţă, există o stupefiantă lipsă de scîrbă în acceptarea scandalului uman – cum e, de pildă, pagina aceea unică în secolul nostru despre spaima normală a poetului la un interogatoriu KGB-ist. Nici o milă faţă de scriitorul Pavlenko care, ascuns într-un dulap (!), va asista la anchetă pentru a pune apoi pe piaţă cît de laş s-a comportat Osip – toată mila însă faţă de acel aflat sub reflector. Nici o confuzie între angoasa „normalei" inspiraţii şi aceea a anormalei respiraţii între mîinile anchetatorului. În ochii mei, experienţa şi literatura Nadejdei Mandelstam îmi fac suportabile disperările şi blestemele lui Cioran, ba chiar cochete – indignările lui în faţa flagrantului delict de duioşie.

Pentru mine, mai obsedante decît întîmplările acelor decenii trăite sub tiranie sînt: 1) dificultatea (a o învinge e echivalent cu fericirea) de a gîndi şi a scrie în lumina lui „totodată", de aici decurgînd 2) extraordinara forţă a maniheismelor din toate deceniile, rezistenţa clişeelor, circulaţia lor de la o inteligenţă la alta, oricît ar fi de opuse politic, estetic, etic, transhumanţa lor prezentînd cînd aspect de tragedie (a intelectualului), de comedie, de parodie, cînd nu de epidemie.

Esenţial pentru scriitorul adevărat e să ţină minte cum a scăpat de ele şi cum a ajuns să le ţină departe de el, cît de cît; cum? Acţionînd, de pildă, după o „lege" care împlineşte în acest februarie 2001, 65 de ani de la formularea ei; ea aparţine unui scriitor, unui biet scriitor, aş spune, dacă mă gîndesc în ce hal ajunsese în ziua cînd o aşternuse pe hîrtie, după ce-i explicase editorului său că nu mai poate scrie nimic şi acela îi replicase că dacă i-ar scrie de 500 de ori: „nu mai pot să scriu", el tot ar avea nevoie de acel manuscris, ca să se justifice de ce-l mai plăteşte: „Marca unei inteligenţe de prim ordin este capacitatea ei de a se fixa pe două idei contradictorii, fără să-şi piardă prin asta posibilitatea de a funcţiona." E legea pe care i-o atribui lui Scott Fitzgerald, emisă la începutul „Crăpăturii", ultima lui nuvelă grandioasă (de ce nuvelă?, un articol, un eseu despre eşec), o capodoperă analizată admirativ de Cioran, după care americanul s-a îngropat la Hollywood ca scenarist, neluat de nimeni în seamă, prezentîndu-se tuturor: „Sînt Scott Fitzgerald, scriitorul". El ne-a învăţat cum să-ţi vinzi sufletul în literatură, fără să ţi-l pierzi.

Unora le e ruşine să recunoască în scrisul lor cum şi l-au pierdut, rătăcit, orbit etc., cu atît mai puţin cum l-au recuperat. Mie nu, socotind că ruşinea asumată, analizată şi răsfrîntă în ficţiune e o cale de mîntuire, cel puţin prin spovedanie literară în confesionalul manuscrisului, că altul nu mai există, cum nu există alt glob! Alţii sînt şi mai trufaşi, ţinîndu-se falnici că au fost deştepţi de la bun început. Raicu are o frază de foc la adresa acestora: „nu-mi inspiră (să nu ne inspire) *încredere* – subl. lui – cei din capul locului *edificaţi* – subl. lui –, scriitorii (în genere mediocri) care de tineri (dar ce fel de tineri erau ei şi cît de tinere le erau inimile?) ştiau ce o să iasă din toată «chestia asta», cei care, tineri fiind, n-au vibrat, nu s-au simţit, fie şi o clipă, exaltaţi de chemarea la schimbare (inclusiv a literaturii...)" E o frază flaubertiană dacă ne gîndim la finalul „Educaţiei sentimentale", acele ultime două rînduri prin care revoluţiile, exaltările, pierderile, iluziile, tîmpeniile, schematismele, amorurile ratate, toate erorile şi năpastele se constituie – retroactiv – în „asta-i tot ce am avut mai bun", zise Frédéric, „da, poate!, asta-i tot ce am avut mai bun!", zise Deslauriers. Şi dacă nici Flaubert nu ştia ce-i greaţa... ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la „Tarife" la cergă

Rămîn tot în Piaţa Amzei, cercetînd table de lemn cu înţelepciune şmecherească: „Tarife pentru comportările triviale din timpul serviciului: amintirea unui corp obscen – 100 lei, atingerea şezutului cu piciorul – 500, încurajarea în introducerea unui corp într-altul, fiind amintită mama ca tîrfă a străzii – 1000, să îndrumi pe cineva să-şi facă fericită mama – 2000 lei." „Bărbatul seamănă cu trenul: la 20 de ani e personal, se opreşte în fiecare staţie, la 30 cu acceleratul, se opreşte la staţiile mari, la 40 cu Expresul, se opreşte numai în oraşele mari, la 50 cu locomotiva cu aburi, e puternic, se opreşte des pentru apă, la 60 porneşte mai rar la drum, mai degrabă reflectează asupra kilometrilor parcurşi." „Nu mă pot decide ce-a spus femeia: să beau o bere şi să fiu acasă la 5, sau să beau cinci beri şi să fiu acasă la 1". „Femeia seamănă cu lumea, la 20 de ani – aşteaptă să fie descoperită ca o planetă necunoscută, la 30 de ani ca Africa – încinsă, misterioasă, la 40 de ani, ca America, palpitantă, plină de învăţătură, la 50 de ani, ca Europa, trecută prin multe bătălii, la 60 de ani, ca Grecia renumită pentru ruinele sale". „Nimeni nu mă obligă să beau, sînt voluntar." „Dă, Doamne, să prind un peşte aşa de mare, să nu fiu nevoit să mint." „Mai bine îngrăşat de bere, decît cocoşat de muncă." „Nu murdări curăţenia." Stau de vorbă cu un vînzător de cergi. „Plec vreo şase luni de acasă, că vin şi umblu prin tot Bucureştiul. Muierea mă aşteaptă, că dacă ăsta e job-ul meu, n-am ce face. Vin, să zic, în noiembrie acum şi merg pînă pe-aproape de Sărbători, că se cumpără. Merg pe străzi. Pe Dorobanţi, pe străduţe, iar pe la Televiziune, iar pe străduţe. Mă întreabă unii de preş, mai intru şi eu în vorbă. Cumpără străini, cumpără de restaurante, cumpără omul nevoiaş, că vrea să-şi facă frumos în casă. O iau spre Unirii, pe străduţe. Bat peste tot. Femeia mă aşteaptă acasă. Şi o las cu mămuţa mea, să aibă grijă de ea, că femeia e femeie, zice că bat coclauri, dar «ce să fac, fă, femeie, dacă asta e meseria, şi vară, şi iarnă? Tu stai acasă şi ţese la cergă». Vin eu. Bucureştiul se trezeşte devreme şi aud cum rîşîie, se spală pe dinţi... aud de unde dorm, într-o cămăruţă cu 300.000 pe lună, peste cergi." ▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Noi suntem romani

(sau Tropaeum Traiani la Filaret)

Părea să existe în anii treizeci un consens în epocă privitor la caracterul feluritelor edificii: roman pentru administraţie, bizantin pentru biserică. În anii patruzeci însă, sub spectrul războiului şi al propagandei regimului antonescian, părea că asemenea ambiguităţi sînt menite să dispară. Cum regimul întrevedea ca posibilă (deşi nu realizează niciodată) o axă latină – în interiorul, dar încă mai plauzibil în afara Axei militare – cu Italia şi Spania, este de înţeles acest accent apăsat şi exclusiv pe componenta latină a originilor poporului român, cele care i-ar marca definitiv nu doar limba, ci şi mediul edificat.

Insistenţa pe monumentele romane este semnul unui astfel de efort. Nu mai departe decît monumentul lui Apolodor din Damasc, Tropaeum Traiani, de la Adamklissi (cum suna în ortografierea epocii), ar fi trebuit restaurat, dar unde? – în Parcul Carol din Bucureşti, iar aici transformat într-un Monument al Eroilor. O sugerează explicit arh. Spiridon Cegăneanu, un critic acerb deopotrivă al modernismului (ca „aiureli" lipsite de spiritualitate, de eroism) şi al reveriilor ludice ale neo-românismului (nefiind acesta din urmă suficient de ataşate tradiţiei) în articolul său „Tropaeum Traiani şi Mausoleul Eroilor" din revista *Arhitectura* din 1943-44, număr unic, pp. 52-53.

Faţă de rezultatele ambigue ale concursului pentru un Mausoleu al Eroilor („Unii au confundat mausoleul cu o biserică oarecare. Alţii au copiat ultimele aiureli moderniste sau au confundat mausoleul cu un sarcofag roman"), arhitectul propune nu atît restaurarea sa în Parcul Carol, cît folosirea lui ca „inspiraţie pentru un mausoleu, şi m'a surprins că la concursul ce s'a ţinut nu s'a gîndit nimeni la aşa ceva.(...)" Critica principală adusă competiţiei era, aşadar, aceea că „nimeni nu s'a adîncit în psihologia subiectului şi *în tradiţia formelor plastice naţionale spre a reda un mausoleu al ostaşului român, cum a dat Apolodor din Damasc un Tropaeum al gloriei romane.*" (subl. mea)

Edificiile şi monumentele României ar fi trebuit aşadar să fie romane în esenţa lor, întocmai cum romani sunt în esenţă românii în numele cărora se fac ele. Să nu ne mire aşadar revenirea multora dintre aceste teme latinizante la doar douăzeci-treizeci de ani după acest moment interbelic. Tropaeum Traiani chiar va fi restaurat (iar obiecţiile lui Cegăneanu pot fi aduse întreit acestei restaurări care adaugă acolo unde nu lipseşte şi presupune „în spiritul" epocii prezente acolo unde epoca „originară" tace); cînd în Parcul Carol) devenit al „Libertăţii" se va ridica cu adevărat un mausoleu, dar nu al eroilor, ci al „eroilor căzuţi pentru libertatea patriei, pentru socialism"; cînd „forurile" post-imperiale ale arhitectului italian interbelic M. Piacentini vor deveni pe româneşte „centre civice" în fiecare dintre noile „municipii" (tîrguri-reşedinţe de judeţ care se vor metropolă); cînd, în fine, numele antice se vor adăuga celor prezente (Napoca, şi Drobeta) la cîte vreo aniversare mai mult sau mai puţin istorică.

Mausoleul din Parcul Carol, cu îndelungile sale arce sale de plan pentagonat, trebuia să fie de fapt un echivalent al „mausolenin"-ului din Piaţa Roşie. Aici, ca şi Dimitrov, Mao sau Ho-Şi-Min, ar fi trebuit să îşi găsească şi Gheorghiu-Dej liniştea la conservă. Mausoleul lui Dimitrov a fost dărîmat de mai cinic-înţelepţii vecini bulgari, cu toată ruşinea păţită de cei care n-au reuşit să dărîme dintr-o dată o clădire făcută în patru zile cu cincizeci de ani în urmă. Al nostru încă este păzit cu armata, deşi au mai rămas prea puţini „eroi" de păzit. Dacă nu este o nostalgie fetală a celor de la putere, atunci fenomenul nu se explică decît prin teama de o subită reducere a monumentului – altfel, stimabil, interbelic ca arhitectură funerară – la cele din care a fost alcătuit. A existat prin 1995 o extrem de interesantă propunere de a amplasa Catedrala Neamului peste mausoleu, astfel încît el să devină clopotniţă, iar pridvorul să înglobeze revenitul de la Mărăşeşti Mormînt al Eroului Necunoscut. Această idee nu a fost acceptată, pe motiv că Parcul Carol ar fi sit istoric; probabil, al expoziţiei regale din 1906, din care însă n-a mai rămas mai nimic demn de o asemenea înverşunare, iar nu al zisului monument comunist. Astfel, rămînem pe mai departe de pază unui monument inutil (deşi „frumos"), la a cărui inutilitate se schimbă garda tot la trei ore de vreo patruzeci de ani.

În acest timp, ministrul Culturii de pînă mai an a ordonat scobirea secerelor şi a ciocanelor din decoraţiile Casei Scînteii (în felul în care copiii scot ochii celor de pe afişe electorale), pentru că aceea nu este monument istoric şi, deci, poate fi vandalizat. Asta în vreme ce la Berlin, monumentele istorice s-au restaurat cu porţelan de Meissen post-stalinista Stalin Alee a lui Henselmann, considerată nu doar superioară urbanistic manifestărilor contemporane ei din Berlinul occidental, ci şi o mărturie pentru viitorime a istoriei bicefale a Germaniei postbelice.

Dar să încheiem povestea noastră: fazei romane a propagandei naţional-comuniste i-a urmat curînd (anii optzeci) una daco-tracică, încă mai lugubră ca retorică etno-naţionalistă (2050 de ani de stat naţional şi unitar, protocronism, franceza ca limbă dacică, limba latină însăşi ca dialect al limbii lui Decebal, tracii ca întemeietori de imperii alternative la cel roman şi de dinastii bizantine), dar, din fericire, lipsită de consecinţe arhitectural-urbanistice echivalente. Mă înspăimînt şi refuz să îmi imaginez care ar fi putut să fie acelea, deşi colibele-peşteri suprapuse din blocurile de prefabricate pot furniza unele indicii în acest sens...

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

În case cu pereţi de sticlă

Străinul care s-a aşezat la masa ta în localul de noapte sau în faţa ta în compartimentul de tren îşi deschide deodată inima: a părăsit pe cineva sau cineva l-a părăsit, a dat şi/sau a primit lovituri, e o persoană vătămată, chinuită de remuşcări şi/sau resentimente, vrea să se destăinuie – şi te-a ales pe tine. Eşti iniţial curios (apropierea aceea subită, accidentală, barierele ignorate), apoi fascinat (suferinţa care tresare pe faţa necunoscutului, care vibrează în vocea lui) şi pe măsură ce detaliile intime se acumulează şi noi răni, regrete, ruşini, cruzimi, umilinţe sunt expuse, (poţi să) te simţi din ce în ce mai stingherit, pînă la un punct în care ai vrea să întrerupi confesiunea, să priveşti în altă parte, să te eliberezi din intimitatea aceea forţată, falsă, unilaterală („Ajunge, mi-ai spus destul, iar eu nu am ce să-ţi spun, nu pot să fac nimic.") Ai întrezărit iadul lăuntric al altcuiva. Asta nu se întîmplă prea des – nu pentru că am trăi înconjuraţi de oameni fericiţi, ci pentru că trăim printre oameni cărora nu le dezvăluim mai nimic şi care la rîndul lor nu ni se revelează. (Adesea îi numim „cunoştinţe" pe cei pe care de fapt *nu-i cunoaştem*.) Avem în noi poveşti pe care nu le spunem, spaţii tabu, perimetre închise, zone interzise.

În *reality show*-uri ca *Iartă-mă!* (la TVR1, în fiecare luni), vedem cum astfel de spaţii intime devin spaţii publice. Televizorul ne oferă o cale de acces, o scurtătură. Nu trebuie să facem nici un efort, nu trebuie să cîştigăm încrederea nimănui: acei oameni sunt acolo ca să spună totul – căsnicii destrămate, prietenii trădate, gesturi regretate, suferinţe îndurate. E ca şi cum am privi în case cu pereţi de sticlă. Nu trebuie decît să ne aşezăm în faţa micilor ecrane, cu setea noastră de „feţe adevărate", de lacrimi autentice, de drame „din viaţă", şi să sorbim patosul spovedaniilor publice (şovăielnice sau total lipsite de reţineri, cu sau fără omisiuni, confirmate sau contrazise de alte mărturisiri), spectacolul intimităţilor prinse în plan detaliu. Şi totul de la distanţă, de pe poziţia de superioritate a telespectatorului. *Iartă-mă!* poate fi considerată o emisiune bună de genul acesta – în comparaţie cu ceva ca *The Jerry Springer Show*, e un model de tact, dar îmi provoacă aceeaşi senzaţie de jenă. Îmi displac momentele în care aparatul de filmat fixează o uşă închisă: uşa aceea s-ar putea deschide, pentru a lăsa să intre pe cineva care s-a hotărît să acorde iertarea, să ofere o nouă şansă, poate chiar o îmbrăţişare temătoare şi un sărut, în aplauzele publicului şi în acordurile temei muzicale. Se va deschide, nu se va deschide? Deznodămîntul e întîrziat încă un moment, muzica marchează secundele care trec, tensiunea e lăsată să se adune, înainte de a fi eliberată în satisfacţia împăcării sau în prăbuşirea tuturor speranţelor. Acel procedeu elementar de construire a suspansului ne aminteşte că urmărim un *show* (cu parfum de *soap* şi accente de compasiune profesionalizată), ne semnalează distanţa dintre noi şi oamenii care se expun în faţa noastră. Poate că unii dintre ei apelează la televiziune ca la o instanţă supremă, pătrund acolo ca într-o curte a miracolelor; sunt disperaţi, televiziunea e zeitatea care le poate repara vieţile personale. Pe alţii îi atrage probabil ideea unui act spectaculos de penitenţă, îndeplinit în faţa întregii ţări, deci suficient de convingător şi de impresionant ca să le aducă înapoi ceea ce pierduseră. Oricum, relaţia dintre ei şi noi este inegală. Pentru că ei se expun, noi sîntem în siguranţă. Pentru că ne uităm la peisajele unor vieţi personale răvăşite aşa cum ne uităm la orice alt show – la *soap*-uri şi telenovele. Şi, cu toate că am fost invitaţi să privim, rămînem nişte intruşi.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Eu şi Nicolae Ceauşescu

Cu ani în urmă, 26 ianuarie era sărbătoare naţională. Ştim de ce şi ştim şi cine era sărbătoritul. Dar de atît de multe ori mi-a fost auzul otrăvit de laudele adresate multiubitului, încît data mi-a rămas săpată în memorie. (Am constatat cu uşurare că amintirea nu s-a transmis genetic şi fiilor mei, mi-e teamă doar să nu se-aleagă şi ei cu vreo amintire de asta). Pentru mine, 26 ianuarie e cu siguranţă mai sonoră decît chiar zilele de naştere ale unor apropiaţi. (Pe care-i rog să mă ierte dacă am călcat iar pe bec). E paradoxal, în fond n-am avut relaţii apropiate cu fostul şef al statului. Dar de cîteva ori, am fost într-un fel sau altul în apropierea lui Nicolae Ceauşescu. Odată, chiar am vorbit cu el. Dar despre asta, altă dată. Deci.

În stagiul militar (ispăşit în 1975), la săptămînala revistă de front, lîngă noi, „teriştii", era amplasată o subunitate de „trupeţi". Pe şeful lor, un maior, îl chema Nicolae Ceauşescu. Înainte de apariţia comandantului, trupele erau inspectate rapid de un colonel, care invariabil se lua de el. „Ceauşescule, zicea el, printre dinţi, iar ţi-ai bătut joc! Cît o să te mai răbdăm, tovarăşe Ceauşescu? rostea colonelul sardonic. Las' că scăpăm noi de tine, tovarăşe Ceauşescu!" După care trecea mai departe, încîntat de gluma sa matinală şi de stînjeneala maiorului care-i plănuia probabil cazne cumplite. După vreo doi ani, în facultate am asistat la un gest similar. Într-o toamnă, pe Stadionul Studenţesc, ne adunasem vreo cîteva sute de politehnişti. Chiulisem tot anul la sport şi acum trebuia să ne dăm normele – să alergăm, să sărim la înălţime şi lungime. „Sare Niculescu, se pregăteşte Georgescu", zicea profesorul, ca la Congres. Niculescu sărea şi primea nota. „Sare Georgescu", zice profesorul şi încremeneşte. Apoi înghite în sec şi îngaimă: „Sare Georgescu şi se pregăteşte... Ceauşescu... Nicolae Ceauşescu!". Rîsete, mişto, ovaţii. Tînărul cu nume august era deşirat şi cam timid. Şi-a luat avînt şi s-a-mpiedicat. Toţi chiulangii, strînşi să vedem minunea, am izbucnit în aplauze şi am început să scandăm „Ceauşescu, zece! Ceauşescu, zece!" Profesorul s-a încruntat, dar şi-a regăsit tonul „Prost, Ceauşescu, prost!" După care a fluierat a pauză.

Dar pe la mijlocul anilor '80, am dat nas în nas chiar cu Primul Purtător al Numelui. Obişnuia să treacă dimineaţa, pe actualul bulevard Carol, inspectînd cine mai ştie ce. Circulaţia era întreruptă, iar maşina dispărea într-o secundă. Însă într-o dimineaţă de toamnă s-a întîmplat ceva neprevăzut şi, în ciuda tuturor precauţiilor de securitate, maşina prezidenţială a trebuit să urmeze un traseu improvizat. Aşa se face că, stînd cu alte zeci de oameni, la traversare, la intersecţia străzii Galaţi cu bulevardul, ne-am trezit că pe zebră era o maşină indisciplinată ce aştepta schimbarea semaforului. În maşină – Ceauşescu, cu şapca trasă pe ochi. Am traversat mai lent (trebuia să-l ocolim) lumea şi-a dat coate. El a-ncercat să ne evite curiozitatea, dar a ridicat totuşi capul şi a luat cunoştinţă de existenţa noastră. Pentru o secundă l-am văzut bine, ne despărţeau vreo 60 de centimetri. Era terifiat. Avea privirea îngrozită a celui ce nu poate suporta apropierea periculoasă a vulgului. Părea incapabil să plănuiască ceva, darmite să sară în lungime. Apoi bulevardul s-a eliberat, miliţienii şi civilii ne-au împrăştiat cu vorbe alese şi şeful statului a dispărut în ceaţă către locul care-i aştepta indicaţiile. Totul durase cîteva secunde.

L-am mai văzut în decembrie '89. Eu eram jos, în faţa CC-ului, el era într-un elicopter. Sau mi s-a părut. Poate era de vină amintirea din strada Galaţi. Atunci mi-am adus aminte de o genială spusă a lui Svejk (reprezentat în România de marele avocat Jean Grosu). „Ni l-au omorît pe František, conaşule, spuse madam Mullerova. Care František, întrebă Švejk. Eu ştiu doi, unul a băut o sticluţă cu ulei de păr şi celălalt strîngea căcăţei de cîine".

▲

TAXI DRIVER

De veghe la volanul de se cară

Şoferul de taxi e un individ reper. Opiniile lui sînt citate în mod curent. „Pînă şi şoferul care m-a adus astăzi, zicea...“, „Am dat peste un taximetrist care-i înjura de mama focului pe...“. Aceasta pentru că, probabil, taximetriştii sînt nişte oameni în general informaţi. Ascultă radio în maşină, citesc ziare în staţii şi vorbesc cu lume multă şi diversă. Cei individuali, mai ales, „au opinia slobodă“, cum zicea un amic de-al meu, nu depind decît de numărul clienţilor şi-şi cîştigă pîinea în funcţie de propria *isteţime*. O activitate destul de reprezentativă pentru funcţionarea în general a micilor servicii private şi liberale. Am să citez şi eu cîteva d-ale şi despre taximetrişti.

– Deunăzi, unul a început, de cum m-am urcat în maşina lui, să-mi povestească despre o rudă a sa care, prin furturi şi escrocherii, s-a îmbogăţit incredibil de tare, dar care mai apoi a fost lovită de o boală gravă. „La ce i-au mai folosit toate şmecheriile lui?“, se întreba şoferul. „Eu i-am tot spus: Omule, fură cît să trăieşti, nu *împărăţi* că nu-i bine, mulţumeşte-te cu mai puţin. Nu m-a ascultat şi uite ce-a păţit. Dumnezeu există pe undeva şi l-a pedepsit“. În timp ce-mi spunea asta parcursesem ceva mai mult de un kilometru şi aparatul de taxare trecuse de 60 de mii de lei. M-am întrebat atunci cum o fi fost ruda aceea care *împărăţea*. Şi evident, m-am dat jos din maşină.

– Un taximetrist particular, lucrînd cu maşina proprie, mi s-a plîns că nu-i prea merge bine. Benzina s-a scumpit, toate piesele Daciei se strică mereu, clienţii sînt tot mai puţini (mai ales de cînd i-a dărîmat Băsescu pe buticari), staţiile cu vad sînt inaccesibile, oraşu-i plin de gropi. L-am întrebat dacă nu preferă să se angajeze la o companie de taximetre unde să nu-şi mai folosească maşina proprie şi să aibă mereu comenzi. Mi-a răspuns că nu, fiindcă acolo-i „muncă-i multă, pe bani puţini“.

– Directorii companiilor mari de taxi din Bucureşti sînt nemulţumiţi de faptul că primăria dă licenţe de transport cu taxiul oricui şi că nimeni nu mai controlează apoi valabilitatea acestor licenţe sau dacă şoferii mai respectă vreo reglementare legată de această activitate. Un asemenea director spunea chiar, că după părerea sa, singurul mod civilizat de-a chema un taxi este prin comandă telefonică. Un altul afirma pur şi simplu că orice activitate de taximetrie, individuală sau la o societate, înseamnă, fără nici o discuţie, evaziune fiscală.

– Într-o perioadă cînd taximetriştii erau controlaţi mai des, cîţiva s-au gîndit să-şi monteze la Dacii roţi de Oltcit care, fiind mai mici, se învîrteau de mai multe ori la acelaşi număr de kilometri. Rezultatul era o taxare mai mare. Şi nimeni nu se gîndea să se uite la roţi.

– Un control recent al gărzii financiare şi al poliţiei a demonstrat că 75% dintre şoferii de taxiuri din Bucureşti sînt într-un fel sau altul în ilegalitate.

– În vreme ce unii taximetrişti îşi jecmănesc clienţii, unii clienţi coboară fără să plătească. Se pare că nu există şofer să nu păţească aşa ceva cel puţin o dată pe săptămînă. Unii mai ghinionişti sînt chiar jefuiţi (se întîmplă cîteva cazuri pe lună). Cei care circulă noaptea pot cîştiga mai mult dar şi riscurile sînt mai mari.

– În ultima vreme n-au mai fost conflicte deschise între şoferi pentru locurile cu vad. Zonele sînt acum bine delimitate şi cunoscute. Şoferii care locuiesc într-o anumită zonă ocupă staţia de taxi cea mai apropiată şi se solidarizează împotriva oricărui venetic. Ideea de a staţiona în preajma aeroportului Otopeni a fost abandonată chiar şi de către marile companii. Acolo îşi exercită meseria şi influenţa doar cîţiva şoferi din zona SAI, aflaţi în bune relaţii cu autorităţile locale şi cu poliţia. Nici un „amator“ nu se mai încumetă să calce acel teritoriul. Cam la fel se petrec lucrurile şi la Gara de Nord. (**A. M.**)

▲

Adina POPESCU

Gara de Nord

Una dintre principalele porţi ale Capitalei

Un provincial, sosit pentru prima oară la Bucureşti, coboară din tren, priveşte uşor debusolat în jur şi se îndreaptă spre una dintre ieşirile gării. Odată ajuns în stradă, brusc se trezeşte pîndit, încolţit, hăituit: „Domnu', domnu', un taxi?“ Maşinile, de la Dacii rablagite de prin anii '80, pînă la Matiz-uri şi chiar Merţ-uri, îl aşteaptă cu portiere larg deschise şi cu şoferii numai zîmbet şi tupeu, convinşi într-un început că „ăsta o să pună botu'“. Bietul om, deja confuz, cedează insistenţelor şi alege la întîmplare. I se cară bagajele, este poftit în maşină. Pe drum i se face o plăcută conversaţie; şoferul se transformă dintr-o dată în ghid şi-l poartă pe călător într-un adevărat tur al oraşului, cu explicaţiile de rigoare. În final, îl aduce pe drumuri lungi şi ocolite la destinaţie. Provincialul, impresionat de serviabilitatea bucureşteanului, socoteşte că glumele cu „mitici“ şi înjurăturile la adresa cetăţenilor capitalei sînt nefondate. Şocul apare cînd i se comunică costul cursei. Zîmbetul amabil al şoferului dispare, iar suma depăşeşte imaginaţia celui păcălit. În codul personal al acestuia apare o nouă regulă: „Dacă ajungi la Bucureşti, fereşte-te de cîini şi de taximetrişti!“

Totuşi taximetriştii se constituie într-o breaslă aparte, oameni diferiţi ca structură şi ca personalitate, însă cu preocupări, angoase şi ţeluri comune. În genere, se pot împărţi în două categorii: cei cu chef de vorbă şi cei fără. Taciturnii, probabil mai hîrşîiţi în meserie au un aer superior, de plictis. Fumează, înjură printre dinţi traficul, ascultă radioul. Odată, un tip negricios pe la 40 de ani, cu care am străbătut jumătate de oraş, a ascultat, tot drumul, la maxim, caseta preferată cu manele şi n-a scos o vorbă. Doar la sfîrşit m-a întrebat candid: „V-a plăcut muzica mea, aşa-i?“.

Limbuţii de obicei se lamentează pe diverse teme: politică, starea vremii, drumuri proaste („Ştiţi că io bag maşina în service o dată la două săptămîni? Păi cum să ştiţi, dvs. nu circulaţi prin gropile ăstea sau pe maidane, la dracu-n praznic...“), taxele lui Băsescu, sărăcie. Îţi cer părerea, însă n-aşteaptă niciodată răspunsul. Îşi împărtăşesc visurile: „Cînd eram puşti, vroiam să ajung pilot de Formula 1. N-a fost să fie, acu' tot ce-mi doresc e să fiu taximetrist la New York.“

Nea Sandu (om la 45 de ani, însurat şi cu trei copii) e, în timpul liber, diacon la o biserică de prin cartierul Rahova. Admite că-i place mai mult să cînte decît să conducă maşina. „Am fost ani de zile într-un cor ca să-mi formez vocea. Am o voce extraordinară, nu vă mint, mai ceva ca Pavarotti“. Şi pentru a convinge începe să intoneze un „Doamne miluieşte!“ de zbîrnîie geamurile Daciei roşii, din '85. „Păcat că nu m-am popit, aş fi fost acuma plin de bani... Ştiu pe de rost tot ce cîntă popa.“ Îşi drege glasul şi începe: „În Iordan, botezîndu-te, Doamne!“ Ia o mînă de pe volan şi se preface că dă cu cădelniţa. Rîde, apoi devine melancolic: „Sînt la noi la biserică nişte înmormîntări frumoase, de mai mare dragu'... Eu şi cu părintele punem suflet, nu ca alţii. Ne ascultă lumea ca la Ateneu, uită să şi bocească. Apropo, dacă aveţi vreodată nevoie, Doamne fereşte, vă las numărul meu de mobil, cine ştie...? Pînă aici v-am adus. 35.000 şi Dumnezeu să-l ierte!, pardon, să vă ajute...“

Mişu, un ins blajin cu ochi albaştri şi cu păr blond şi creţ, a fost ţepuit de mai multe ori şi-şi reaminteşte (a cîta oară?) cu obidă. „Erau trei golani, toţi beţi mangă şi vroiau să-i duc din Colentina în Drumu' Taberei. Nu puteam să-i las; ce vreţi, cursă grasă, un oraş întreg! Pe drum rîsete, discuţii, mi-am zis că-s băieţi de treabă. Cică jucau prin filme, erau cascadori. I-am lăsat în faţă la un părculeţ. S-au dat jos şi au început să caute prin iarbă şi prin tufe. «Ce căutaţi copii?», îi întreb. «Banii, nene, să te plătim!» «Cum adică banii?!» «Păi, i-am pierdut aici, acum două zile şi-i căutăm...» Au început să rîdă. N-am avut ce face şi am plecat. La zece metri mai încolo, m-am oprit să-i înjur şi io niţel. Au sărit la mine să mă bată, nu altceva. Am şters-o cu 80 la oră de-acolo...“

George, un băiat tînăr şi cam pus pe mişto-uri, istoriseşte o întîmplare suprarealistă. „Într-o noapte pe la unşpe jumate, îmi sare unu' în maşină şi mă pune să mă iau după un autobuz. Bine îmbrăcat gagiu', costum şi cravată, da' plin de draci... Cică stătea de nu ştiu cît timp în staţie să aştepte autobuzul şi cînd ăsta apare, trece în viteză pe lîngă el şi nu opreşte. (...) Am urmărit autobuzu' vreo patru staţii. La un moment dat ţipă la mine: «Stai!». Sare iar din maşină şi urcă în autobuz care deschisese, în fine uşile. Io, ce puteam să fac? Am mers în continuare după autobuz. Omul meu coboară la capăt, tot urlînd cu pumnu' ridicat la şofer. Mă duc frumos la el şi-i cer banii. «Care bani?» Nu pricepea nimic. Stau şi-i explic. Scoate portofelu', mi-aruncă o sută de mii şi pleacă răcnind de trezeşte tot cartieru'...“

Cît despre **nea Titi,** el susţine că practică o meserie periculoasă. Ce-i drept a păţit-o rău odată. Urcase în maşină un cuplu: un ţigan cu o gagică, „nu părea chiar curvă, da' nici departe nu era“. Ţiganul vroia să meargă la Băneasa, la restaurant. „Pe la pădurice începe s-o pipăie pe gagică şi asta se apucă să geamă“. Nea Titi, om moral, trage pe dreapta şi-i spune clientului că în condiţiile astea nu mai conduce. Ţiganul deloc intimidat şi cu mîna sub fusta femeii ripostează. „Ce te bagi tu în trebile mele? Ia du-te şi fă o plimbare prin pădure, fumează o ţigară şi vino în juma' de oră. Îţi plătesc cursa dublu. Sau mai bine, dacă o vrei şi tu, vorbesc io cu ea şi se aranjează“. Ţiganul îi face şmechereşte cu ochiul. Nea Titi refuză. „Ce, de femei îmi ardea mie? Am fost fericit că am rămas cu maşina. Da' nu cred că pe ţigan îl interesa hîrbul ăsta. (...) Dup'aia s-au dus la restaurant. Într-adevăr s-a ţinut de cuvînt şi-a plătit dublu.“

În maşina lui **nea Bebe** e frig (ventilatorul este stricat de două săptămîni). Nea Bebe e taximetrist de 30 de ani, înainte a lucrat la stat, acum pentru o firmă privată. Ascultă la radio Mirabela Dauer (o piesă difuzată absolut întîmplător) şi devine nostalgic. „Eu fac taximetrism din plăcere. Mai ţii minte filmul ăla *Angela, merge mai departe?* Mi-a plăcut enorm. Femeia aia, taximetristă, a fost un exemplu pentru mine. Aşa vreau şi eu: să merg departe, mai departe. Da' sînt bătrîn, am obosit. Viaţa din ziua de azi pretinde o viteză prea mare pentru mine.“

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

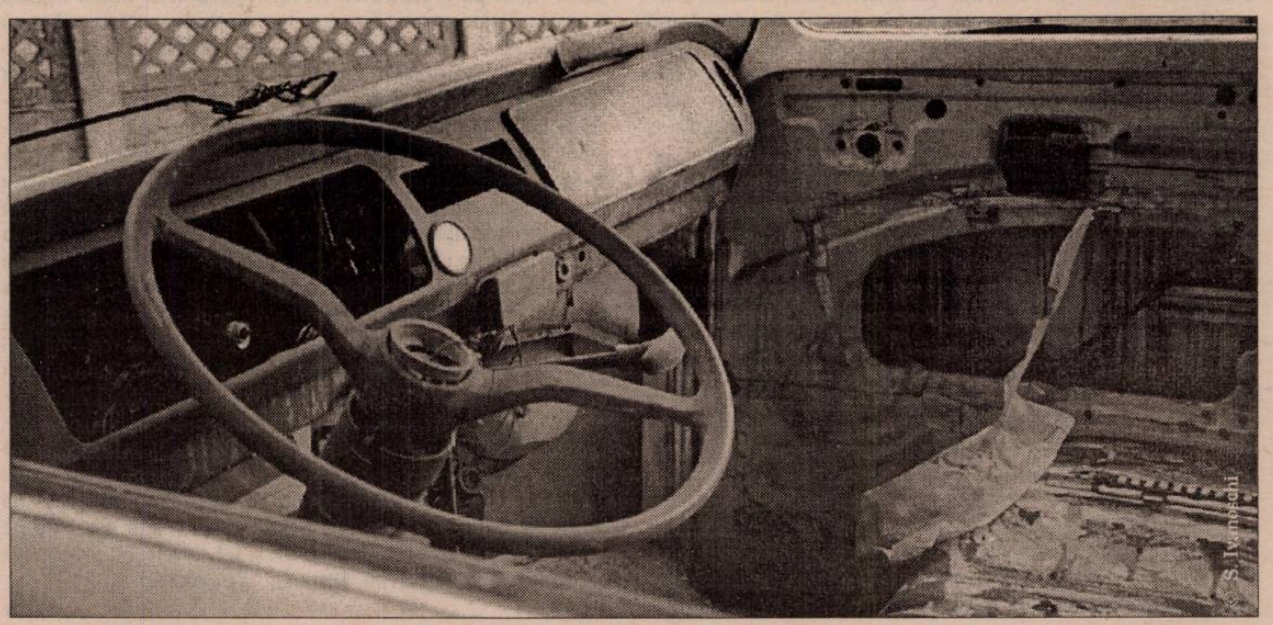

Tita CHIPER

antinostalgia

Erou şi duşman al clasei muncitoare (I)

„Oamenii muncii îl iubesc pe tovarăşul Luca pentru că recunosc în el un conducător al partidului, iubit tovarăş de luptă şi de biruinţă al tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej şi al tovarăşei Ana Pauker, pentru că îi preţuiesc devotamentul neprecupeţit pus în slujba cauzei poporului, îl iubesc pentru că tovarăşul Vasile Luca trăieşte luptând pentru viaţa şi fericirea poporului, sub steagul marelui Stalin.

(...) În telegrama pe care i-a adresat-o cu ocazia împlinirii a 50 de ani, (în 1948, n.n.) Comitetul Central al P.M.R. îi scrie tovarăşului Vasile Luca:

«Întreaga ta activitate politică este un minunat exemplu de abnegaţie, de dârzenie, de claritate a gândirii şi devotament nemărginit pentru măreaţa cauză a proletariatului, pentru interesele poporului muncitor al Patriei noastre.»

Este aprecierea înaltă pe care întreg poporul muncitor o acordă unuia dintre cei mai buni fii ai săi."

(„Vasile Luca, scurtă biografie" – Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951)

(va urma)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Clişeele culturale oarecum zglobii

Spre deosebire de clişeele politice – în general, agasante şi nocive –, clişeele culturale sînt benigne şi produc doar mici nevralgii, dacă nu zîmbete îngăduitoare. Iată, bunăoară, candida sintagmă jurnalistică: „marea doamnă (eventual, cu majusculă) a scenei româneşti". Dacă ar fi folosită o dată-de două ori, ea ar trece aproape neobservată şi, firește, nu ar fi percepută ca un clişeu. Dar această titulatură de unică folosinţă a apărut de zeci de ori, însoţind numele tot atîtor actriţe, de la, să zicem, Lucia Sturdza Bulandra pînă în zilele noastre. (Asta în timp ce n-am citit sau auzit vreodată despre un „domn al scenei româneşti", nici mare, nici mic.)

Un abuz îngrijorător îl constituie cel comis împotriva *sufletului*, cuvînt pe care îl întîlnim, din ce în ce mai des, în expresii fără acoperire (altfel spus, fără sens) risipite cu dărnicie prin ziare, pe unde hertziene, pe unde te aştepţi şi pe unde nu te aştepţi: „sărbătoare de suflet", „întîlnire de suflet", „colectiv de suflet", „carte de suflet", „acţiune de suflet" (prin contaminare de la mai vechiul „copil de suflet"?). Judecînd după frecvenţa din ce în ce mai mare a acestor *expresii de suflet*, trebuie să ne aşteptăm la o escaladare fără precedent a clişeului, prin noutăţi de tipul: „ a făcut parte dintr-un regiment de suflet", „a pus o cărămidă de suflet la nu ştiu ce construcţie", „a tras o beţie de suflet". Şi aşa mai departe şi mai în adîncul sufletului.

Se pare că un complex de culpabilitate ascuns în cutele subconştientului i-a făcut pe propagandiştii comunişti să *înnobileze* diverse noţiuni abstracte. Cred că astfel s-au născut: „cauza nobilă a socialismului", „idealul nobil al revoluţiei", „lupta nobilă pentru pace" sau, culmea oximoronului, „lupta nobilă a proletariatului". Ecourile vechilor uzurpări nu s-au stins, de vreme ce descoperim într-un document foarte recent că domnul X va fi sărbătorit „cu prilejul împlinirii nobilei vîrste de 70 de ani"...

Pe cînd istoria literaturii ruse nu era identificată cu istoria KGB-ului, circula o expresie, atribuită, dacă nu mă înşel, lui Dostoievski: „Noi toţi am ieşit din mantaua lui Gogol". Referirea avea o dublă semnificaţie, şi fizică, şi metafizică, întrucît era vorba despre povestirea „Mantaua" şi, totodată, despre ascendenţa gogoliană a scriitorilor ruşi. Un autor român, aflat în totală ignoranţă cu privire la sensul citatului, dar plăcîndu-i formula, a adaptat-o fără ezitare: „Noi toţi am ieşit din mantaua lui Caragiale". Care manta, bibicule? Ce-şti copil? Dar clişeul a prins. Mă întreb ce s-ar fi întîmplat dacă respectivul ar fi înlocuit, cum era mai firesc, „mantaua" cu „năpasta". Sau dacă Dostoievski ar fi spus, în loc de „mantaua", „nasul", o altă povestire celebră a lui Gogol.

▲

Cu ochii-n 3,14

SPRE NENOROCUL NOSTRU, SÎNII EI GENEROŞI AU OBLIGAŢIA PRIORITĂŢII ABSOLUTE FAŢĂ DE SOLICITĂRILE MATINALE

● Acum, în miezul isteriei stîrnite de encefalopatia spongiformă bovină, poate n-ar strica să ne amintim de „masa Soarelui" despre care vorbesc Herodot şi Pomponius Mela. Aflată în ţinutul etiopienilor, aceasta era „o pajişte încărcată cu cărnuri fierte din toate dobitoacele cu patru picioare [...], pe care pămîntul însuşi le scoate la iveală" (Herodot, *Istorii*, III, 18). Spre nenorocul nostru, pămîntul şi-a pierdut de atunci (din motive de el ştiute) puterea de a rodi rasoale. (**D. S.**)

● Din numărul pe februarie al revistei americane *Esquire* (www.esquire.com) aflăm cum trebuie servit micul dejun la pat; informaţiile sînt extrase din cartea d-lui Ivor Spencer, care, după 20 de ani de carieră în domeniu, conduce o şcoală de majordomi la Londra (elevii săi au servit la Palatul Buckingham, hotelul St. Regis din New York *e tutti quanti)*: „Tava pe care se serveşte micul dejun trebuie să fie una fabricată special pentru aşa ceva – din cele care au mînere pe ambele laturi şi care poate fi aşezată în poala persoanei, cînd aceasta stă în pat în poziţia şezut. (Folosiţi una obişnuită şi veţi curăţa fărîmiturile zile întregi după aceea...) Evident, o floare într-un mic vas este obligatorie. Uneori, se întîmplă să fim nevoiţi să servim micul dejun unei doamne care nu are obiceiul să poarte pijama; fiindcă va trebui să se ridice în capul oaselor din aşternut, sînii ei ar putea să fie expuşi. Noi ne-am instruit întotdeauna elevii ca, în asemenea cazuri, să continue cu servitul, cu ochii fixaţi neglijent pe unul dintre pereţi cît timp doamna este descoperită." (**a. l. ş.**)

● În *Adevărul* din 22.01.2001, la rubrica „Matrimoniale", patru din cele şapte anunţuri sînt obsedate, în finalul lor, de acelaşi adjectiv: „Tinere senzuale oferim servicii de calitate domnilor generoşi." „Ofer companie intimă domnilor generoşi." „Domnişoare atrăgătoare oferim companie intimă domnilor generoşi." „Două distinse domnişoare oferim companie domnilor generoşi." O a cincea ofertă adaugă după „generoşi" şi „manieraţi". Şi se mai spune că bărbaţii n-au fantezie... (**R. C.**)

● Deputaţii francezi sînt profund nemulţumiţi de serviciile parcului de automobile al Adunării Naţionale: puţine vehicule, iar serviciile de taxi pariziene, deşi au obligaţia „priorităţii absolute" faţă de solicitările Adunării, nu răspund prompt cererilor. Într-un memoriu de două pagini, intendenţa Adunării le recomandă să folosească, pentru deplasarea în Paris, serviciile metroului, „cel mai sigur mijloc de circulaţie", şi le promite un abonament gratuit pe liniile orăşeneşti. (**M. B.**)

● La emisiunea matinală a unui post de radio bucureştean, DJ-ul îi invită pe ascultători să-şi spună părerea despre recentul cîştig de 26 de miliarde de la Loterie şi să-şi imagineze ce ar face cu banii. Cel care a fost cel mai imaginativ în acest sens a cîştigat o pizza (pentru care a trebuit să se deplaseze la sediul radioului). Cum e ca, după ce ai fantazat despre concedii în Hawaii şi maşini luxoase, să te trezeşti în braţe cu o pizza? (**C. P.-B.**)

UITE, DOMNULE, DE CELE MAI MULTE ORI JOCUL APARENŢELOR ŞI INDEPENDENŢA DE SPIRIT LUCREAZĂ LA DOMICILIU

● Marţi, pe la ora 10 dimineaţa, un contemporan încîntat constata: „Uite, domnule, că a venit şi prima zăpadă a noului secol şi a noului mileniu!" Omul nu se uitase, probabil, la televizor, nu ascultase nici radioul, nici nu citise ziarele, lunea trecută: n-a mai adăugat că zăpada cădea fix la o săptămînă de la ziua „poetului nepereche", aşa cum i-ar fi stat bine oricărui colecţionar de clişee mass-media. (**T. C.**)

● De cele mai multe ori, politicienii sînt de vină. Uneori şi ziariştii. De intelectuali nu mai vorbesc. Dar cînd vezi cum se mănîncă peşte care pluteşte mort pe apă, atunci parcă Brucan a avut dreptate cînd a spus-o p-aia cu poporul. Şi chiar dacă sună frumos, nu putem schimba poporul. De aceea prevăd şi un eşec total al acţiunii guvernului de a interzice hainele la mîna a doua. (**C. G.**)

© S. Ivanoschi

● Cel viclean s-a insinuat şi în denumirile bucureştene de firme: în zona Vitan, pe lîngă Mall, există *Scaraoţchi Foto,* dar şi *Coafură, Cosmetică* (sau cam aşa ceva). Să aibă vreo legătură cu jocul aparenţelor şi al vanităţilor? (**I. P.**)

● După spusele preşedintelui Ligii Profesioniste de Fotbal, noile baremuri ale arbitrilor pentru fiecare meci – 2000 şi ceva de dolari care le vor asigura independenţa de spirit pe teren – au fost calculate în funcţie de salariul prim-ministrului, „că doar el e cel mai mare". Se confirmă a mia oară că România e ţara liberului arbitru. (**R. C.**)

● Au apărut în Bucureşti „Frizerii de cîini", care „lucrează la domiciliu"; aşteptăm cu febrilitate apariţia pedichiuristelor canine... (**a. l. ş.**)

ILUZIE: NI SE FACE SEMN DINTR-UN COPAC CULTURAL, SĂ ZICEM

● Nimic nu e adevărat pe lumea asta, totul e iluzie! Dacă pînă şi urina halterofililor noştri e, de fapt, urina lui Nicu Vlad, atunci ce să mai zici de Gregorian Bivolaru? Avem de-a face cu o veritabilă imposturină... (**C. P.-B.**)

● Cea mai nouă şmecherie de la metroul bucureştean *(nouă* e relativ, dar şmecherie e sigur): întinzi o hîrtie de zece mii, biletul de două călătorii costă opt mii şi de restul de două mii doamna de la ghişeul Metrorex îţi face semn să treci *pe daiboj*. Uneori ţi se face semn cu o ocheadă complice, uneori eşti rugat, alteori aproape ţi se comandă. (**A. C.**)

● La Fundeni, staţia terminus a autobuzului 182. Peste drum de ea, o vulcanizare şi nişte magazine unde se vînd materiale de construcţii, gresie, faianţă ş.a. În rînd cu staţia, chioşcul de bilete, cel de ziare şi o tarabă bogată: sticsuri, pastă de dinţi, şosete. Într-un copac de lîngă zidul Institutului Oncologic, un întreprinzător cu simţul complexităţi vieţii a spînzurat o firmă scrisă de mînă: „Închiriez corturi şi veselă pentru nunţi, botezuri, petreceri. Marin Rumeguş„. (**T. C.**)

● De pe teletextul postului TVR 1 aflăm că ancheta „privind romanul românesc al secolului" a fost făcută de „Fundaţia Culturală" şi „Revista Observatorul *(sic!)* Cultural". Care Fundaţie Culturală, domnilor de pe TXT? (**S. S.**)

● Pe un panou publicitar pus pe un zid scrie aşa: *„GAMBRINUS – PENTRU MOMENTE SPECIALE ÎNCEPÎND DIN 1869"*. Păi, primul moment special începînd din 1869 ar fi, să zicem, 1877. Băiete, o bere! Al doilea moment special începînd din 1869 ar fi, să rezicem, 1918. Băiete, încă o bere! Al treilea moment special începînd din 1869 ar fi, să zicem iarăşi, 1989. Băiete, încă una şi nota... (**D. S.**)

Deschidere și pavăză

– convorbire cu pr. Iacob ORMENIȘAN, parohul bisericii Popa Chițu –

Ușa care ți se deschide generos în față și te cheamă să pătrunzi într-un spațiu anumit, devine totodată și o pavăză, un element de protecție față de agresiunea exteriorului. Dar, ca să creeze senzația de ocrotire și sprijin, ușa trebuie să se închidă, delimitînd astfel teritoriul unde te simți adăpostit. Ne gîndim la întregul înțeles al expresiei atunci cînd spunem despre cineva că este „ușă de biserică"? Da și nu. De regulă, ușa bisericii ne apare impunătoare, trainică și severă în propria perfecțiune. De aceea, poate, mulți nici nu se simt tentați să devină asemenea „uși", fiindcă rectitudinea morală nu ni se pare fiecăruia la îndemînă, ci o așteptăm mai degrabă de la alții. În materie de reformă interioară făgăduim un fel de „oportunism pozitiv".

Experiențe

Cîți ani de preoție aveți, părinte Iacob?

Slujesc din 1979; am terminat Teologia la București, dar aici, la biserica Popa Chițu, sînt numai de puțină vreme, cam de un an. Întîi am fost preot de țară, 5 ani, într-o comună, Blăjenii de Sus din județul meu, Bistrița, pe urmă timp mai îndelungat în Alba Iulia. De acolo am venit în Capitală.

Deci, lumea satului, micul oraș de provincie, capitala: trei puncte de observație și trei experiențe.

Nu-s atît de deosebite cum par din afară. Oameni buni sînt buni peste tot, în orice loc. Răutăți găsim astăzi, din păcate și la țară, și-n orașul de provincie și-n București. E drept, lumea din București e mai colorată, mai contrastantă la prima vedere. Biserica noastră e veche, ridicată la începutul secolului XIX, înconjurată mai mult de case așezate decît de blocuri, dar nu departe e Piața Galați, cum i se spunea, care foiește de oameni de tot felul. A fost o lume bună aici, mai înainte, este încă, dar s-au mai amestecat elementele. Credincioșii, însă, sînt foarte buni, există tradiții ortodoxe puternice, chit că se zice că „lumea balcanică" are mai multe defecte și scăderi în comparație cu Ardealul, de exemplu. N-aș subscrie întru totul la părerea asta. Există, în adevăr, în Ardeal o notă de civilizație pe care am primit-o și de la sași și de la unguri, dar pe lîngă asta avem și destule de îndreptat, nu deținem superioritatea care ni se atribuie, din principiu.

Poate în această privire admirativă intră și destulă nostalgie după lumea morală care bănuim că mai există în satul ardelean?

Satul ardelean, ca și comunitatea rurală în general, merg cu lumea. Navetismul și schimbul de generații influențează și acele locuri. Dar fiindcă oamenii sînt mai uniți și se cunosc unii pe alții, există mai puțini care o iau razna. Beția și desfrîul, decăderea morală sînt sancționate și de opinia comunității. Unui asemenea „păcătos" îi este mai rușine de gura satului decît de mine. La biserică vine o dată în săptămînă și stă puțin. Comunitatea îl vede tot timpul, îl ia la rost, îl discută: eu nu pot să discut păcatele unui om în mod public, le primesc ca o mărturisire, îi arăt căile de îndreptare, dar taina spovedaniei este inviolabilă.

La oraș care au fost/sînt abaterile morale de care v-ați lovit mai des?

Grave și în creștere în lumea urbană, chiar în orașele mai mici, sînt cazurile de relații pervertite între părinți și copii, în general violența în familie: copiii care-și bat părinții, agresiuni asupra soțiilor, de regulă a celor mai lipsiți de apărare. Într-un oraș de provincie, cum e Alba Iulia, exista și o lume mai elevată, dar și mulți oameni veniți de la țară, din împrejurimi; majoritatea acestora mai ținea încă la tradiție și la credință. Cei din centrul orașului au fost mai infectați de doctrina ateistă care li s-a impus.

Vorbind despre ateism în general, nu credeți că unii îl și aleg, fără constrîngere?

Îl aleg pentru că practica morală nu este ușoară. Trebuie să cauți să te îmbunătățești continuu, să te înfrînezi, să te domini să intri într-un anumit ritm – ritualuri, post, spovedanie, regret și căință pentru greșeli, îndreptare – acțiuni pe care omul de azi nu este totdeauna gata să le întreprindă. Mai bine zice că nu există Dumnezeu și gata. „Cine-i Dumnezeu? Eu îmi poruncesc, eu știu ce fac, eu sînt stăpîn pe viața mea, eu îmi sînt judecător, conștiința mea îmi este de ajuns." Aceasta e morala păgînă.

De ce credeți că nu e îndestulător doar verdictul propriei conștiințe?

Pentru că omul singur nu poate atinge desăvîrșirea morală. El n-a venit singur, cu de la sine putere pe lumea aceasta, nu el este autorul existenței sale, ci Dumnezeu l-a adus, iar după căderea în păcat, după accidentul ființei sale, numai prin legătura permanentă cu Dumnezeu mai are posibilitatea rectificării sale morale. Lumea suferă de acest gol al moralei creștine, vedem asta mereu în jurul nostru. Dacă ne raportăm numai la propria conștiință putem ajunge, nu rareori, foarte îngăduitori cu noi. Creștinul adevărat își pune mereu problema cum să săvîrșească o acțiune; el nu face orice, fiindcă raportează totul la Creatorul divin. În credința slabă, frica e puțină. Într-o credință puternică intervine respectul, teama față de autorul suprem al binelui, care în morala creștină e Dumnezeu.

Popas printre cuvintele simple

Cînd admirăm pe cineva pentru rectitudinea sa morală spunem, cu o expresie mai veche, că e „ușă de biserică". De ce credeți că nu folosim și alte comparații: stîlp de biserică, strană, iconostas – deși există și formula: „om să-l pui la icoană"?

Vorba veche are rostul ei, deși se aude mai des cu sens negativ: „cutare nu e ușă de biserică" adică pretinde în chip fățarnic un statut etic pe care nu-l are și asta se vede. Dar cînd arată aprecierea cuiva, că, adică, acela e „ușă de biserică" se poate presupune că se vorbește despre o devenire, despre ceva în curs, de o desfășurare, nu de o perfecțiune dusă la capăt. De la ușă pînă în mijlocul bisericii sau pînă în fața altarului, mai este un drum de mers. Ușa permite accesul la ideal, dar în materie de bine, de perfecțiune morală nu putem discuta folosind măsuri omenești – distanțe, cantități. Pe de altă parte, acea ușă reprezintă deschidere, loc pe unde pătrunzi într-o lume de valori pe care le poate urma fiecare, tezaur de bunuri eterne – principiile morale creștine.

Limbajul se diversifică și se nuanțează continuu. Totuși, respectul față de cineva, aprecierea superlativă sau, dimpotrivă, fixarea sa în linii negative se exprimă tot în formule simple. Cutare ins este, de pildă, „pîinea lui Dumnezeu", – adică un sumum de bunătate și toleranță – iar cruzimea, abuzul și nedreptatea îi sînt proprii celui ce „n-are nici un Dumnezeu". De ce credeți că le mai folosim, cînd putem face atîtea alte comparații foarte expresive?

Mai expresive decît acestea? Mă îndoiesc. Cînd zicem, de pildă, despre cineva că „n-are nici un Dumnezeu" înseamnă că formulăm o judecată negativă foarte gravă. Necredința, hulirea lui Dumnezeu sînt păcate capitale, la fel și uciderea de om. Dacă ne gîndim că toate religiile recomandă cam aceleași valori morale, înseamnă că persoana de care vorbim este într-o stare primară, dinainte de orice licărire de conștiință, n-are nici un reper moral, nici o normă de care să țină seama. Într-o formă mai puțin severă, despre o persoană ca aceasta se mai spune și că „n-are mamă, n-are tată". Înseamnă că n-a avut cine să-i arate nimic din sfera eticului. Înainte de a merge la biserică, la școală, ori de a se supune rigorilor impuse de viața în societate, omul primește educație morală în familie – acolo învață să facă cele dintîi deosebiri între bine și rău. Astăzi ne înfioară de multe ori raporturile dintre părinți și copii, de asemeni între copii și părinți. Dar lucrurile trebuie spuse limpede: nu copiii au datoria să-i învețe morala pe părinți. Copilul sigur că o să-ți dea într-o zi în cap, ție, părinte, dacă nu l-ai învățat la vreme că el nu trebuie să dea în cap nimănui. Înțelepții Vechiului Testament spun că tatăl trebuie să se poarte în așa fel în familie, să aibă un asemenea ascendent spiritual în fața copiilor, încît aceștia să-l laude și să se mîndrească totdeauna cu el.

Cinstește pe tatăl și pe mama ta – sună una din cele 10 Porunci. Dar dacă, să zicem, afli că înainte de '89 ei au fost niște păcătoși, de care tu, copil, n-ai știut pînă acum, ce faci?

Depinde ce educație ai primit din partea lor, chiar dacă ei au fost necredincioși, și au destule păcate. Dacă au făcut rău și te-au învățat și pe tine la rău, n-ai motive să-i cinstești. Sînt fel de fel de situații, în viață trebuie să le judeci cu grijă și echilibru. Într-o zi, o tînără îmi pune o întrebare: „ce trebuie să facă un copil care află că mama lui a fost prostituată, dar nici nu l-a abandonat la leagăn, nici nu l-a vîndut pe dolari, ci l-a crescut cum a putut: o mai respectă, deși a fost o desfrînată?" Dacă femeia nu imprimă copilului acest păcat al desfrînării, nu-l corupe, e un semn că a reușit, în parte, să-și facă datoria ei de mamă. A rămas însă cu păcatul, cu problema ei, și va răspunde pentru sufletul său la dreapta judecată.

Mărturisirea cu glas tare

Tot o opinie negativă asupra cuiva avem și atunci cînd spunem „ăsta nu-i dus de multe ori la biserică". În lumea de azi, cu o morală în curs de grăbită relativizare, se mai vede atît de limpede acest lucru? Un ateu nu poate urma un cod moral al său, strict, prin care să propage și să facă binele?

Educația morală deplină nu se poate face în afara credinței și a legăturii cu Dumnezeu, prin biserică. Cineva nu s-a dus la biserică fiindcă n-a știut, nu l-a îndrumat nimeni, sau s-a supus ateismului vremii, din teamă sau din interes. Acuma, mulți din cei care intră în sfîntul lăcaș – mai ales în oraște – asta întreabă întîi, la spovedanie: „ce trebuie să fac, cum trebuie să mă port ca să fiu un bun creștin"?. Eu n-am urmat pînă acum calea bisericii, învățați-mă ce să fac". Lumea simte nevoia să se confrunte cu ceva mai înalt, ceva superior cerințelor laice, de fiecare zi. Cît privește un ateu, el poate urma un cod moral, pe care și l-a ales singur, iar dacă apreciem numai valorile imediate, cele ale lumii acesteia, el se întîmplă să fie, poate un om bun. Dar nimic din ceea ce face nu se raportează la autorul binelui suprem, care e Dumnezeu, nici la „omul desăvîrșit", Isus Christos.

Dorința de progres moral și îndreptare prin spovedanie și căință este astăzi în creștere sau în scădere?

Oamenii mai simpli vin cu toată încrederea la spovedanie, ei mărturisesc cu glas tare ce vină îi frămîntă și ce mijloc de îndreptare așteaptă să le arăți, sau ce canon au de urmat pentru asta. Femeile vin mai cu deosebire la spovedanie: reticență, reținere, au mai mult o parte dintre persoanele elevate, cu orizont larg, s-ar spune, care aici se dovedește destul de îngust. Nu-i tot una să-ți inventariezi în singurătate și în tăcere greșelile: cînd mărturisești duhovnicului păcatele le pui în cuvînt, le auzi, le aude și preotul, te rușinezi de ele. Cînd îți numeri doar în gînd greșelile „am furat", „am mărturisit strîmb", „am fost desfrînat" – le suporți, chiar treci peste ele. Dar cînd le spui cu voce tare, în biserică, duhovnicului, este o terapie, fiindcă preotul te și îndrumă, ți le și iartă și veghează apoi la căința ta, ca să fie adevărată și profundă, dovedită prin fapte bune.

Vremea în care trăim are tendința să cultive din ce în ce o morală relativă, tranzacțională. Unii, potopiți de griji și necazuri, pot spune: ce-mi trebuie mie, șomer, să-mi pun problema refacerii morale, sau chiar să devin „ușă de biserică", acum, cînd chiar mai marii lumii păcătuiesc, înșeală, mint, dar oamenii nu-i dezaprobă după cum s-ar cuveni?

Fiecare e dator, în primul rînd față de sine, să-și îngrijească statura morală, să vadă bîrna din ochii proprii înainte de a vedea paiul din ochiul altora. Rectificarea morală a omului, a creștinului, prin biserică este o datorie. Dacă în ziua de astăzi mai avem sau nu asemenea uși printre noi – așa după cum v-ați pus întrebarea în tema revistei – aflăm în fiecare zi, pentru că însăși construcția morală a omului edifică, la rîndul ei, societatea și lumea în care trăim. Le dă valoare acestora și rectitudine morală și sens. Principiile morale creștine asumate și trăite sînt în stare să-l schimbe pe om. Nu cu decrete, cu așa-zise coduri etice, imperfecte și parțiale se poate el transforma. Isus n-a forțat pe nimeni să-i urmeze învățătura: el doar i-a chemat pe oameni. Noi ar trebui să fim acum ca niște trîmbițe ale acestei chemări. Chiar dacă lumea se clatină în jurul nostru, avem datoria să rămînem statornici și tari ca pietrele în apă. Să nu uităm că, de-a dreapta și de-a stînga ușii de la biserică stau icoanele Sfinților Apostoli Petru și Pavel, care, fiecare, au parcurs și ei lumea încercărilor și le-au biruit.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU ● **REDACȚIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Tita CHIPER ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAȘCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Marian BURTEA ● **Redacția DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la dl Marian Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 414
2-8 februarie 2001
20 pagini 4000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

LIBERTATEA* INFORMAŢIEI

*egalitatea și fraternitatea

„Şi minciuna se bazează pe adevăr.“

EDWARD BOND

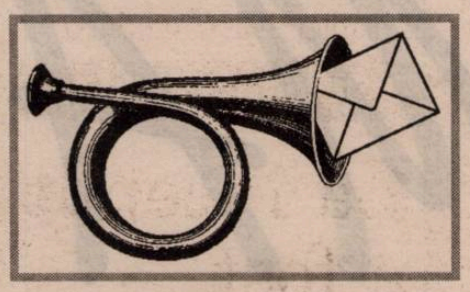

Nr. 412: *„Impostura"*

Ion Dolănescu și (mărul lui) Newton

Dacă impostura este orice postură încăpută pe mîna cui nu trebuie, *ipso facto*, impostor este insul pe care neo-paremiologia mioritică îl defineşte suav cu formula „omul potrivit la locul potrivit... pentru altul". Avansînd pe firul acestei silogistici condiţional-optative, în formă şi dilematic enunţiative, în fond, vom extrage rapid cu forcepsul etic concluzia plesnind de sănătate şi de justeţe că dacă impostura reprezintă o chestie naşpa, demnă de dispreţ, blamabilă şi vinovată (şi reprezintă, *of course...*), atunci e la mintea de pe urmă a oricărei galinacee că nici impostorul nu se simte prea bine – elementar, nu-i aşa doctore Watson? Ei, uite că nu e întotdeauna chiar aşa. Şi nu neapărat pentru că trăim noi în ţara lui foaie verde, meleag binecuvîntat ce a livrat contemporaneităţii perplexe conceptul original al corupţiei fără corupţi de la ridicolul căruia nu mai e decît un singur pas pînă la sublimul imposturii fără impostori. Să-l facem (pasul...), recurgînd succint la cîteva exemple. (Şi ce dacă exemplele-s făcute pentru proşti?! Bine că era Beniuc mai deştept...)

Zice legenda că tipul cu mărul ce-i poartă numele, marele matematician, fizician şi astronom englez Isaac Newton (1642-1727) care, timp de 40 de ani, a fost membru al Camerei Lorzilor din Parlamentul britanic, a cerut o singură dată cuvîntul, prilej cu care a rostit memorabila frază: „Domnilor, propun să închidem ferestrele fiindcă vine un miros urît dinspre Tamisa". Ingrată, istoria nu consemnează dacă propunerea a întrunit sau nu adeziunea respectabililor, nici dacă i s-a dat curs. De altfel, nu asta e problema, ci alta, infinit mai Spinoza: nu cumva, evaluată fără pre-judecăţi, activitatea vegetativ-parlamentară a ilustrului savant (nota bene: expandată pe veşnicia a nu mai puţin de patru decenii!) aduce binişor a – scuzaţi expresia – impostură? Ştiu, sună ca dracu', ca să citez un alt etern parlamentar autohton. Aşijderea, recunosc că întrebarea mea perfid-retorică poate fi catalogată drept o impietate impardonabilă, dar dacă între timp v-aţi revenit din şoc trebuie să fiţi de acord că, la rigoare, ea nu poate primi decît un răspuns afirmativ. Pe cale de consecinţă, şi lui sir Isaac Newton i se poate, nu-i aşa, lipi *a posteriori* pe nobila frunte eticheta de – iertaţi vorba cea proastă – impostor. Fireşte, judecîndu-l exclusiv în ipostaza de parlamentar şi, evident, văzînd în el un impostor distins, inocent, acceptabil, simpatic, chiar, ca să nu zic de-a dreptul haios în anecdotica inadecvare la o condiţie socială de care a rămas mereu funciarmente străin la vorbă şi la port.

Numai că, pornind noi voioşi pe cărarea ademenitoare şi dialectică, mie-mi spui?, a distincţiilor şi nuanţărilor de tot felul în această gingaşă problemă, vom eşua triumfal într-o variantă ad-hoc a naţionalei dihotomii stabilite între corupţii noştri (buni şi tolerabili) şi corupţii lor (răi şi condamnabili, inclusiv penal). Adică, ne vom pricopsi şi aici cu o categorie de impostori benigni şi intelectuali (ai noştri) şi alta de impostori maligni şi... în fine (ai lor). Operaţiune deja executată cu dexteră celeritate imediat după constituirea noului parlament, cînd presa noastră, pe cît de cotidiană ori periodică, pe atît de independentă, inteligentă şi imparţială şi-a revărsat cu ferocitate umoarea neagră în creştetul nevinovat al unor creştini ca Ion Dolănescu sau Irina Loghin, demascîndu-i cu sfîntă mînie intelectuală ca inapţi pentru parlamentarele îndeletniciri, nuli şi neaveniţi în politică, iminenţi figuranţi pe băncile legislativului, lipsiţi de vocaţie, paraşutaţi aiurea pe un teren străin graţie iuţelii de gură a unui lider de partid *(nomina odiosa!)* şi nebăgării de seamă a unui electorat frustrat, indiferent, derutat etc. Într-un cuvînt (uneori pronunţat, alteori doar sugerat), ca impostori. Şi asta, în principal, pentru că erau „ai lor". În schimb, despre unii dintre „ai noştri" (să dau nume, să nu dau? Uite că dau: Alexandru Paleologu, Ştefan Aug. Doinaş şi destui alţii *ejusdem farinae)* – altfel, personalităţi culturale eminente în viaţa civilă, dar la fel de figuranţi şi de ineficienţi în precedentele legislaturi, la fel de lipsiţi de organ pentru practica politică – nu se scoate, pudic, o singură vorbuliţă, deşi ei sînt (repet şi subliniez: ca parlamentari) nişte impostori dovediţi, nu doar potenţiali, precum ceilalţi, cărora li se aplică, aprioric şi anticipat, prezumţia de vinovăţie.

De ce? De ce, nene Anghelache? mă întreb cu candoare simţind cum, progresiv şi iremediabil, mă confund în abisurile unei dileme din care nu putem ieşi. Pentru că nu mă va putea convinge nimeni în vecii vecilor amin că ar exista vreo deosebire fundamentală între un parlamentar figurant (nu-mi place termenul „impostor", dar asta-i tema numărului!) care l-a citit pe Platon – fie şi în original – şi altul care l-a nemurit într-o manea disidentă pe Bălălău. Şi atunci, încă o dată: de ce? Numai aşa, fiindcă unu', Newton, a descoperit legea gravitaţiei universale şi nu legea gravităţii naţionale a lipsei de obiectivitate şi de echidistanţă în spaţiul public?

Întreb şi eu, nu dau cu par(lamentar)ul...

Gelu NEGREA

Bucureşti

N. red.: Fiindcă *Dilema* nu publică doar scrisori cu care e 99% de acord, vă atragem atenţia că în verva dvs. indiscutabilă cam trageţi de păr noţiunea de impostor.

Nr. 411: *„Hyde Park"*

Despre raţionalitate la români

Lucian Mîndruţă a scris din nou o piesă excelentă în numărul 411, fie ca muza să nu i se înmoaie în veci. Se înşeală, dar este în companie selectă: nici Ronald Reagan nu lasă nişte amărîte de fapte să stea în calea unei poveşti bune şi tot a cîştigat războiul rece.

Adevărul este că orice persoană raţională ar fi făcut ca şi ţăranii din Argeş dacă ar fi locuit acolo: adică ar fi tăiat copacii pentru că ce-i în mînă nu-i minciună, şi ar fi votat cu Iliescu, pentru că omul chiar a promis că va avea grijă de ei şi a arătat deja că poate să o şi facă.

Dacă proprietatea privată asupra copacilor în pădure este mai nesigură decît cea asupra buştenilor din propria curte, este o propunere interesantă ca arborii din pădure să fie făcuţi buşteni în curte, chiar şi dacă buştenii valorează mai puţin azi decît copacii în picioare ar putea valora mîine. Dacă riscul ca pădurea să fie expropriată fără despăgubire este suficient de mare, o persoană raţională îşi va asuma această pierdere. Mai observaţi că exproprierea nu trebuie să fie neapărat făcută pe faţă, în stil sovietic. Dacă Guvernul poate să impună mîine orice restricţii asupra felului în care ţăranii pot dispune de pădurea care pe hîrtie rămîne totuşi a lor, rezultatul este acelaşi: nişte ţărani raţionali vor tăia pădurea din vreme, adică azi. Din păcate, ordinea constituţională din România nu garantează credibil că cetăţenii sînt la adăpost de un asemenea arbitrariu. Poate că românii se sperie prea uşor, şi le trebuie garanţii constituţionale care în alte părţi ar părea extravagante. Dar după toate ciorbele guvernamentale cu cîte s-au fript, eu nu mă mir că acum ei suflă în iaurtul fiecărui zvon: m-aş mira dacă nu ar face-o.

La fel, explicaţia pentru că ţăranii au votat cu Iliescu în speranţa că acesta le va mări pensiile este că o atare promisiune este suficient de credibilă în România. Pentru

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

această situaţie nu ţăranii poartă vina, ci experţii care au potcovit ţara cu o ordine constituţională care consfinţeşte că guvernul este şef suprem peste troaca naţională şi o împarte după cum crede de cuviinţă. Un atare aranjament îl serveşte perfect pe oricine ia alegerile, dar nu este teribil de productiv să îi asiguri pe oamenii care pot să creeze avere că în caz de nevoie nu te vei jena să o împarţi altora: o practică, de altminteri, curentă. Gîndiţi-vă la subvenţiile împărţite oricui blochează un drum, la impozitele de care unii sînt mereu iertaţi, aşa încît toţi capitaliştii cinstiţi să fie absolut siguri că au picat de fraieri sau la restricţiile din contractele de privatizare care protejează locuri de muncă păguboase. Cu atari porcării înrădăcinate în obiceiul pămîntului şi cultivate cu osîrdie de toate guvernele de după '89, capitalul autohton creşte greu şi la cît de prost este primit faţă de alte părţi, este de mirare că cel străin încă mai vine.

Azi se taie pădurile în Argeş, pentru că ţăranii cred că numai aşa îşi pot pune proprietatea la adăpost. Închei cu o predicţie: dacă ţăranii au dreptate, atunci mîine fabricile româneşti vor pleca peste hotare – fie sub formă de fabrici noi în Ungaria, fie sub formă de acţiuni la marile firme din Europa şi America de Nord. Mă aştept că întreprinzătorii României nu sînt mai proşti decît ţăranii, şi sînt la fel de interesaţi să îşi ştie avutul în siguranţă.

Gabi HUIBER

Statele Unite

Răspunsul dlui Lucian Mîndruţă:

Stimate cititor, abia odată cu scrisoarea dvs. conştiinţa mea îşi găseşte liniştea: într-adevăr, am fost cam dur cu ţăranii mei. Mă bucur să văd cum cineva le ia apărarea. Dar asta nu înseamnă că nu putem găsi un rabin de treabă care să ne dea amîndurora dreptate. Vă aştept deci în Piaţa Independenţii (fosta Petru Groza).

Al dvs., L.M., purtător de cuvînt al copacilor.

Un cititor mulţumit,

Stimată redacţie,

Deşi nu vreau să vă răpesc din timp, ţin să vă scriu cît am fost de emoţionat cînd am văzut că mi-aţi publicat scrisoarea în numărul cu „Hyde Park".

Iar încheierea dvs. în spiritul lui „nenea Iancu", mi-a produs o adevărată euforie, după care însă m-am întrebat; nu cumva am fost un pic prea vocea „Patriotului naţionale" şi am dat cu avionul în mirişte?

Oricum, ca să fii gratulat cu un pupic din partea *Dilemei*, a fost pentru mine evenimentul major cu care am intrat în noul secol.

Vă urez la mulţi ani şi cît mai mulţi cititori care vă înţeleg sensul.

Cu stimă,

Romeo VOINESCU

str. L. Rebreanu nr. 29, et. 1, ap. 184, Bucureşti

Replici

Articolul „Discipolatul de masă" de Alice Popescu (nr. 410)

De un an şi jumătate sînt rezident într-un spital în Manhattan, New York; am terminat medicina la Cluj, în 1998. Am găsit aici, printre rezidenţi, un adevărat discipolat de masă, în sensul că instrucţia nu e rezervată „cadrelor universitare". În primul an rezidenţii sînt ghidaţi în activitatea de zi cu zi de colegii lor de ani 2, 3 sau 4; în plus se întîlnesc cu medicii specialişti care participă la tratament în fiecare zi, cam pentru o oră, aşa-numitele *rounds*, cînd au ocazia să prezinte pacienţii noi. Nu există „vizita mare", acel moment de groază din viaţa rezidenţilor şi a studenţilor din România (ca să nu mai vorbesc de situaţiile jenante în care se găseau pacienţii în timpul acestui ritual). Medicul specialist este singurul responsabil de pacient, nimeni nu interferează cu hotărîrile lui. Pe urmă există diverse conferinţe şi cursuri, în funcţie de disciplină, dar pînă şi acestea nu sînt ţinute în exclusivitate de cadre didactice, ci de specialişti cu reputaţie, şi adesea rezidenţii sînt cooptaţi în prezentări. Pe lîngă acestea, unele discipline au *supervision one to one* cînd rezidentul se întîlneşte pentru o oră cu un specialist şi discută orice subiect, de la examen fizic pînă la ultimele medicamente apărute. Ni se spune tot timpul „nu există nici o întrebare tîmpită", şi celor mai mulţi dintre oameni nu le e ruşine să recunoască uneori că nu ştiu un răspuns (ceea ce în România e tabu, profesorul nu greşeşte niciodată, chiar dacă e complet pe lîngă realitate). Sigur, există şi reversul medaliei: începînd cu anul doi trebuie să deschizi gura şi să explici diverse lucruri la cel de anul întîi; majoritatea rezidenţilor folosesc această „povară" pentru a-şi fixa cunoştinţele, a deveni conştienţi de propriul lor progres şi pentru a realiza cîte mai sînt de aflat. Şi pe urmă, dacă mai ţin bine minte, transmiterea cunoştinţelor medicale era una din datoriile enumerate în Jurămîntul lui Hippocrat...

Pe scurt, învеţi de la toată lumea: de la rezidenţii de ani mai mari, de la specialişti, de la şefii de program, de la restul personalului şi nu în ultimul rînd (dacă ştii să asculţi) de la pacienţi. Însă o asemenea „democratizare" a învăţămîntului medical ar costa în România mult prea multe orgolii şi de aceea probabil că reprezintă o soluţie prea puţin realistă.

Paula ZIMBREAN

paulazimbrean@onebox.com – email

Răspunsul colaboratoarei noastre:

Sistemul american demonstrează că pînă şi un concept aberant – cum este „discipolatul de masă" – poate deveni funcţional într-un joc de raporturi corect (un rezident la mai mulţi „profesori" şi nu invers). Fiindcă ce altceva înseamnă civilizaţia, dacă nu încercarea de a reduce absurdul dintr-o societate la zero sau, mă rog, la 1,5? Dar, aveţi dreptate, ar fi o problemă: în lumea civilizată se intră fără orgolii.

Vă doresc succes!

Alice POPESCU

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cultura civică**
- **Cum îţi faci un nume în lumea artelor**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Un jurnalism genetic nemodificat

Numărul ziarelor "centrale", vreo duzină, care apar în România este probabil unul dintre cele mai mari din Europa, dacă nu cumva chiar cel mai mare. În mod cert este considerabil superior, de pildă, celui din Franţa, ca şi celui din Germania şi Italia, pentru aceste două ultime ţări, una stat federal, alta foarte regionalizată, fiind însă mai potrivit să se folosească termenul de "ziare naţionale". Cu toate acestea, tirajul zilnic total al cotidienelor "centrale" româneşti se situează, la un calcul aproximativ, sub un milion de exemplare, unele dintre ele, şi nu puţine, fiind cu totul confidenţiale. Prin ce miracol vor fi supravieţuind, nu se ştie, deşi poate că n-ar fi cu totul neinteresant de aflat; este însă evident că pomposul atribut de "cotidian central" nu are, în cazul a peste jumătate din numărul ziarelor ce trec drept "naţionale", decît o semnificaţie pur topografică. Ele sînt "centrale" numai întrucît apar la Bucureşti, în Capitală, deşi statistic nu acoperă nici măcar nevoia de informare şi lectură a unui singur sector, fie el şi cel cu populaţia cea mai redusă. Abundenţa de faţadă a presei cotidiene româneşti pare a ţine de potemkinism.

Înşelătoarea luxurianţă cantitativă, fiindcă e una de titluri, a cotidienelor centrale româneşti este dublată de o la fel de înşelătoare luxurianţă de conţinut. Cine citeşte toate cele zecedouăsprezece "ziare centrale" apărute într-o zi la Bucureşti are mai întîi şi în mod acut sentimentul straniu că fiecare dintre ele a apărut în altă zi decît celelalte şi chiar în altă ţară. Se întîmplă foarte rar ca un eveniment socotit important de un ziar să fie selectat ca atare de încă alte două sau trei; desigur, s-ar putea să fie reflexul unei năpraznice, irepresibile manifestări a spiritului creator naţional, fapt este că în vreme ce ziarele occidentale dintr-o zi au pe prima pagină cam aceleaşi subiecte, în jurnalistica română această *competiţie întru esenţial* este constant sacrificată pe altarul unei *individualizări* duse pînă la *exhibiţionism*. Întîmplă-se, în lume şi în ţară, orice s-ar întîmpla: important este *ego*-ul gazetei, al gazetarului, al editorialistului.

Am spus *în lume?!* E o prostie. Presa cotidiană românească nu se ocupă de ce se întâmplă în lume. Sau, mai exact, nu se ocupă de ce se întîmplă în lume aşa cum se ocupă presa cotidiană occidentală. Subiectele şi temele de politică şi economie internaţională intră rar pe prima pagină a cotidianelor româneşti. Intră, de regulă, numai cînd vreun înalt demnitar român se duce într-o mare capitală sau la o reuniune ori organizaţie internaţională, iar relatările sînt invariabil trase pe acelaşi calapod – a făcut el o bună figură? a obţinut, va obţine el ceva, orişicîtuşi de puţin, pentru România? Tonul e, tot invariabil, unul paroxistic – în catastrofism, cel mai adesea. Tresare totuşi, cîteodată, şi un vag entuziasm, ce regăseşte însă, probabil spontan şi sigur instantaneu, poate că şi inconştient, maniera triumfală a relatărilor de altădată despre *vizitele Tovarăşului şi ale Tovarăşei*. În rest, nimic despre Europa, nimic despre ţările din jur, nimic despre *tranziţia* din celelalte foste ţări comuniste. Şi, în definitiv, de ce s-ar vorbi despre *ţări în tranziţie*, cîtă vreme acest concept a fost inventat de Troţki (copărintele revoluţiei bolşevice teoretizase însă *tranziţia* în sens invers, de la capitalism la socialism!)?! Deşi nu e obligatoriu să se ştie de unde vine hiper-utilizatul termen.

Şi, oricum, tot nu contează. Importantă e singularitatea, dominantă este conştiinţa excepţiei absolute, obsedantă este neasemuirea: judecînd după gazete, cazul României e unic, fără egal, fără termen de comparaţie. Chiar dacă în nefericire, în dezastru, în mizerie: esenţialul este să se conserve şi să fie exihibată unicitatea. Fiindcă există şi un orgoliu al prăbuşirii, există şi o mîndrie inversă, mîndria de a fi fără egal în lipsa de şanse, de orizont, de ieşire. La fund, jos, disperat, dar incomparabil! Ce nemaipomenită vitalitate în bocet, văicăreală şi dat cu pumnii-n cap...

Este, poate, această exclusivitate a *apocalipsei noastre*, a noastră şi numai a noastră, un reflex invers al unicităţii în triumfalism de altădată. Protocronismul răsfrînt în trufia neagră a exhibării bubelor, puroiului, mîzgii şi dejecţiilor?! Nu e imposibil. Aşa cum, de exemplu, indiferenţa reală, constatabilă, evidentă, pentru construcţia europeană şi pentru situaţia concretă din societăţile şi economiile ţărilor foste comuniste, indiferenţă ce contrastează violent cu isteriile europeniste şi cu huiduiala de presă împotriva celor decretaţi, pe drept sau pe nedrept, ca anti-occidentali, ar putea să aibă la origine genele puternice ale jurnalismului ceauşist. Atît de puternice încît să fi fost transmise chiar şi celor care nu au apucat să scrie un rînd la gazete înainte de '89. Înlocuirea portretelor cuplului de partid şi de stat cu imagini de fese şi sîni dezgoliţi şi trecerea de la pudoarea sumbră a limbajului de şedinţe la argoul bîntuit de obsesii genitale nu înseamnă decît o schimbare de decor. La urma urmelor, şi pe atunci românul cititor de gazete autohtone habar n-avea de ce se întîmpla la Budapesta, la Varşovia, la Praga, la Sofia. Ca şi acum. De ce să afle românii, de pildă, că, la sfîrşitul lui decembrie 2000, parlamentul maghiar a votat o lege prin care se cere cooperativelor agricole ca în termen de cinci ani să se transforme în societăţi private?! Asta dă dureri de cap. Cum adică, mai există cooperative în Ungaria? *În Ungaria?!*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Preşedintele în mijlocul poporului

Preşedintele Ion Iliescu se afla la Focşani în vizită de protocol. În mijlocul simpatizanţilor, dar şi pe urmă, cu oamenii de afaceri proveniţi „din popor", preşedintele a fost cuprins de un subit acces de sinceritate, a dat deoparte discursul bine potrivit şi a dat cîteva declaraţii mai libertine, în nici un caz şi mai liberale, la adresa proprietăţii, a FMI şi a Băncii Mondiale. Tocmai cînd premierul Adrian Năstase şi alţi oficiali se aflau în negocieri pe la Bruxelles şi Washington, adică centrii nervoşi ai noului „imperiu al răului" pe care s-a supărat irascibilul preşedinte.

Liderii partidelor normale de opoziţie au luat atitudine şi au cerut Guvernului să ne spună clar cu cine ţine. Partidul nervos de opoziţie l-a aplaudat frenetic. Cei mai mulţi editorialişti s-au repezit asupra şefului statului, care a regretat apoi că şi-a părăsit comoda limbă de lemn pentru un răcoritor populism. Cotidianul naţional independent a fost necruţător: „un înalt iresponsabil politic". Un editorialist de la un ziar de buzunar care găsea o logică irefutabilă în toate acţiunile lui Emil Constantinescu îşi continuă misiunea istorică şi în noile condiţii. El zice nici mai mult nici mai puţin decît că a fost o acţiune concertată între Guvern şi Cotroceni. În timp ce miniştrii negociază cu Occidentul, Ion Iliescu îl atacă acasă. Astfel, negociatorii români vor avea o marjă de manevre mai mare. Să ne imaginăm puţin scena. Ministrul Finanţelor, paşnicul Mihai Tănăsescu, îşi bate capul cu şefii de la FMI. Aceştia sînt încăpăţînaţi, nu şi nu, o ţin una şi bună. Scos din fire, Tănăsescu citeşte traducerea criticilor preşedintelui la adresa Fondului şi scoate o fotografie cu Ion Iliescu încruntat. Imediat, finanţa mondială se înmoaie şi România obţine un nou succes internaţional. Tactica le-a fost inspirată românilor tot de americani, mai precis din serialele poliţiste de largă respiraţie populară în care un poliţist este băiatul rău, altul este băiatul bun care îl temperează. De frica primului, infractorul cedează, mulţumit că a scăpat cu atît.

În fond, ce a spus Ion Iliescu? Nimic grav pentru 1990. Că a se mai slăbi cu sfînta proprietate, „un moft", doar oamenii întîi au avut proprietate colectivă. Amănuntele le-au învăţat generaţii întregi la ora de istorie. Cum spuneam: pămîntul era comun. Apoi a apărut un surplus. Buun. Ăia mai şmecheri au depozitat acest surplus la ei în peşteri. Buun. Treptat, nu au mai vrut să împartă surplusul cu ceilalţi şi aşa a apărut proprietatea privată. Un furt, vezi bine.

Ce altceva a mai spus preşedintele? Păi, capitaliştii de la Banca Mondială ne-au dat bani să facem *Comtim* şi tot ei ne-au cerut să-l închidem. Să-i înţeleagă sfinţii, care e logica? Editorialistul cela încruntat zice că are o logică, că întreprinderea şi-a trăit traiul, şi-a mîncat mălaiul. Dar e greu de înţeles, că e cu cifre multe.

În fond, Ion Iliescu a repetat clişee din popor. Exemple care se puteau auzi deunăzi la televizor, la Păunescu, şi se puteau dezbate a doua zi în parc în Cişmigiu sau la mormînt în Ghencea. Prin 1990, dacă erai pentru privatizare, riscai să fii numit trădător. Aflat în mijlocul poporului, în faţa adevăratei, realei şi profundei Românii, preşedintele şi-a zis să mai încerce o dată. Poporului i-a plăcut. În ultima vreme, nu prea mai înţelege el ce mai discută ăştia în televizor, dar, uite, că Iliescu o spune p-a dreaptă.

Mulţumit că se află în rîndurile maselor largi, Ion Iliescu făcea o baie de mulţime într-o horă a Unirii. Imaginea era de-a dreptul idilică. Seara la televizor, corespondenţii întărîtaţi au reluat vorbele. Parcă imaginea idilică a început să aibă purici. La televizor nu mai sună bine, şi-a spus dezamăgit preşedintele. S-a apucat purtătoarea de cuvînt să scoată castane din foc. A spus cam aceleaşi lucruri, dar suna altfel. Toată lumea e nemulţumită: intelectualii şi editorialiştii cei elitişti, dar şi poporul care nu prea mai înţelege. România asta nouă a învins deocamdată.

Ion Iliescu nu este o figură uşor de surprins într-un portret. Se simte bine prin multe medii, şi printre artişti, şi prin popor. Ion Iliescu devine „nea Nelu" cînd este nevoie ca tot omul din popor să-l simtă aproape. Tot Ion Iliescu l-a învins pe Corneliu Vadim Tudor. Rămîne o întrebare: altcineva ar fi putut? Poate că Stolojan ar fi adunat şi voturile celor care preferau să-şi taie mîna decît să-l voteze pe Iliescu. Dar Stolojan nu poate deveni „nea Tudorică". Gospodinele feseniste şi ţăranii moldoveni nu l-ar fi simpatizat. Ei îl vor pe „nea Nelu" care le-a dat pămînt şi linişte. România profundă are o părere clară în această privinţă. Fără „nea Nelu" o poate lua razna.

Peste patru ani va fi nevoie de un alt „nea Nelu" care să folosească un populism bătrînesc şi simpatic contra unui populism grobian şi greţos. Cine mai vorbeşte peste patru ani pe înţelesul poporului? Adrian Năstase dă bine, dar nu poate. De exemplu: o instanţă europeană i-a dat înapoi casa unui fost proprietar. A precizat şi sumele pe care statul trebuie să le plătească dacă nu restituie casa, de ordinul sutelor de mii de dolari. Supărat năpraznic, Năstase zice: instanţa europeană a devenit un fel de agent imobiliar. Premierul zîmbeşte şăgalnic şi fericit de gluma sa. Cucoanele din primul rînd aplaudă sfios, dar poporul la galerie se scarpină după ceafă: *Ce vru ăsta să spună, nenică?* Păi, că ăştia din Europa ne spun nouă cît costă o casă în România, ei se plimbă cu gipuri d-alea scumpe şi habar n-au nici cît costă o ceapă degerată la Bucureşti. *Păi, de ce n-o spuse aşa.* Pentru că el este european. Şi apoi, nu este frumos în democraţie să spui ce-ţi trece prin cap. *Hai, mai dă-o dracu'...*

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

La început a fost cuvîntul

Jale mare cu simulările astea de la clasa a opta. S-ar zice că nivelul copiilor noştri este mult sub standardele proiectate de minister. Sigur că acest lucru este discutabil şi sigur că, în principiu, mai au timp să recupereze. Vorbind însă cu cîţiva profesori de română – şi privind şi la performanţele fiului meu aflat şi el în această situaţie – un lucru pare însă destul de clar: la vocabular e nenorocire! *Copiii ştiu din ce în ce mai puţine cuvinte* – îmi explică o profesoară care ştie despre ce vorbeşte. Copiilor le trebuie din ce în ce mai puţine cuvinte – mă gîndesc eu.

Ca şi nouă, într-un fel, cînd comunicăm internaţional, tot mai mulţumiţi cu vocabularul tot mai sărac al unei *e*-english. Iar această penurie de cuvinte devine exigenţă de performanţă intelectuală, de eficienţă a comunicării, la care trebuie să te pliezi ca să fii „competitiv". De curînd, a trebuit să predau în engleză o lucrare prea pretenţioasă ca să mă încumet să o traduc eu însumi. Am apelat aşadar la un american. Cînd am recitit propriul meu text, nu l-am mai recunoscut. Mai mult decît atît, mi-am pierdut brusc minima încredere în mine: textul mi s-a părut atît de plat încît am hotărît, pe moment, să renunţ la el. Frumoasele mele volute, nuanţele de ritm şi de accent, la care muncisem din greu şi care constituiau, pentru mine, miezul subtil al mesajului, dispăruseră fără urmă. *Nu era clar ce vroiai să spui, era prea încîlcit* – mi-a explicat traducătorul, binevoitor. Cu doar vreo 50% din vocabularul folosit de mine, americanul îmi aşternuse ideile în propoziţii simple, ce se înlănţuiau fără „echivoc" una după alta, autosuficiente şi virile, precum dispoziţiile unui PDG. *Macdonaldizarea scrisului* – m-am gîndit eu înciudat şi desuet, precum francezii de care rîde toată lumea că au dat „frangleza" în judecată.

La femme qui est dans mon lit n'a plus vingt ans depuis longtemps. Ne riez pas! N'y touchez pas! – sună un cîntec din bătrîni. Desigur, scrisul nu mai este o iubire de tinereţe, proaspătă şi năvalnică, dar cîte voluptăţi subtile îţi mai poate rezerva încă această metresă experimentată! Cîte complicităţi făcute doar din jumătăţi de cuvinte nu s-au ţesut între noi! Îi cunoşti toate metehnele şi îţi acceptă toate frustrările. Acceptă să fie mîngîiată în cele mai intime ascunzişuri ale trupului său infinit pentru a-ţi trezi plăceri ce zac în tine...

Mda, mă ruşinez de ce am ajuns să spun şi tac. Cred că am îmbătrînit.

De fapt, dacă mut însă discuţia din acest plan prea „privat" într-unul public, nu trebuie să mă mai ruşinez, cred, spunînd că marea, adevărata „tranziţie" pe care o trăim se află, probabil, tocmai aici: *La început a fost Cuvîntul. What next?*

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Accident ecologic

Trecerea de la dictatura stalinistă la tranziţie a însemnat între altele înlocuirea unei veleităţi educative printr-o putere cu veleităţi protective. Vechiul regim ne educa silindu-ne să intrăm în tiparul aşa-zisului om nou. De partea sa, tranziţia şi-a demonstrat vocaţia protectoare instituţionalizînd-o. Pentru o vreme ne-am ales deci cu două ministere specializate: al protecţiei sociale şi al protejării mediului. Din păcate, protejaţii nu s-au ridicat la înălţimea protecţiei. Deşi protejată, societatea s-a încăpăţînat să o ducă din ce în ce mai jalnic, iar mediul să facă din ritmul accidentelor ecologice un concurent al accidentelor rutiere.

Sintagma „accident ecologic" nu figura în limba de lemn. Planificînd orice, socialismul nu putea totuşi planifica accidentele, iar ceea ce nu era planificat nu exista. Avansînd impetuos spre economia de piaţă, tranziţia restabilea libertatea producerii accidentelor. România intră astfel în Europa comunitară, bîntuită de inundaţii, avalanşe, tancuri petroliere răsturnate şi mai ales de molima postmodernă a vacii nebune. Cooperînd cu retrocedarea pădurilor, seceta a generat în spaţiul carpato-danubian fenomenul atît de puţin european al deşertificării. În loc să tempereze acest proces, rîurile îl agravează: pe măsură ce, din lipsa precipitaţiilor, debitele lor scad, sporeşte cantitatea de otrăvuri cu care le supraalimentează rămăşiţele industriei socialiste. Instanţele internaţionale judecă plîngerea depusă de statul ungar împotriva statului român în urma poluării Tisei de către Mina Aurul din Baia Mare. Iar spitalele din Moldova sînt înţesate de copii ale căror mămici i-au hrănit cu peştii morţi procuraţi pe gratis de pe malurile Siretului. Autorul: societatea privată numită fireşte Pieta, care a descoperit că cea mai bună metodă pentru a lichida vechiul său depozit de reziduuri chimice este lichidarea concomitentă a peştilor.

Problemă: unde este graniţa dintre accidentul ecologic şi crima ecologică?

Strategia autohtonă de protejare a mediului constă în formarea de comisii care cercetează dramaturgia accidentelor ecologice după ce au avut loc – o strategie retrospectivă, şi prin urmare contemplativă.

Comisia instituită pentru cercetarea cazului „Pieta" este formată din 80 de specialişti. ▲

BARBURISME

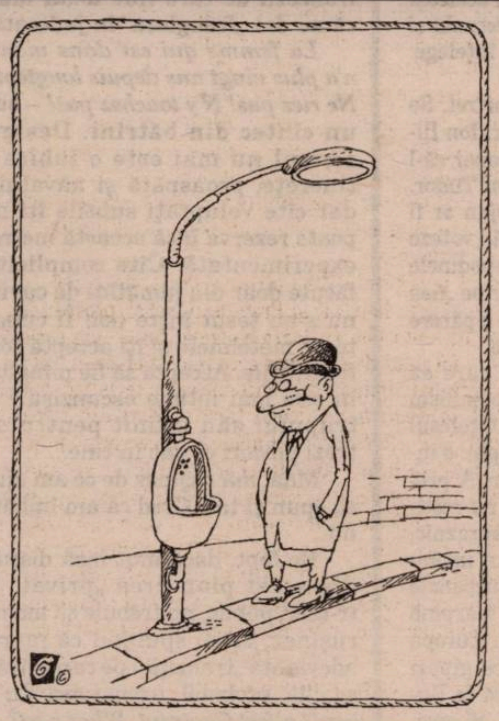

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

În ritm de manele

Din nou, pe hîrtia de ziar, pe undele hertziene şi prin viu grai s-a pornit lupta împotriva „subculturii". Ultima ţintă o reprezintă *maneaua*, pe care, din cîte mi-am dat seama, nu prea ştie nimeni s-o definească. Dar cîteva emisiuni la TV, cîteva editoriale şi alte opinii răspîndite prin interviuri şi articole au creat, cum se spune, un context. Ceea ce oricum se întîmpla – adică un consum tot mai mare de manele – a fost acreditat astfel ca fenomen şi ca subiect de dezbatere publică. De la indignarea cu porniri către cenzură („să fie interzise !") pînă la înţelepciunea uşor fatalistă („să nu ne agităm degeaba, e o modă trecătoare, ca toate modele..."), atitudinile au fost, cum se petrece de atîtea ori în spaţiul nostru public, preponderent emoţionale. Sîntem giantă latină, chiar şi cînd ne indignăm pe ritmuri orientale.

Aparent, povestea e simplă: piaţa cere manele, iar producătorii acestui tip de muzică s-au orientat rapid şi s-au adaptat cererii. Ca orice produs al culturii de consum, va fi reglementat de-acum de raportul dintre cerere şi ofertă, va cunoaşte vîrfuri şi scăderi, va putea eventual să dispară ş.a.m.d. În toate aceste procese beneficiază de formele de distribuţie şi de promovare ale industriei muzicale şi ale mass-media. Neobişnuiţi cu sistemul consumurilor de masă, sîntem tentaţi să-l privim ca pe o invazie şi să reacţionăm retoric, invocînd bunele moravuri, educaţia tinerilor şi alte asemenea noţiuni abstracte, dar nu facem nici un pas în investigarea motivaţiilor care stau la baza cererii de manele (sau de *hip-hop*, de cărţi à la Sandra Brown ori de ştiri despre accidente şi violuri). Transpunem totul într-un mesaj negativ, mai dăm o raită prin ziare unde se vorbeşte doar despre nenorociri, deschidem televizorul şi ne punem la curent cu ultimele incesturi, bătăi, accidente auto şi sinucideri şi conchidem că poporul român a luat-o razna. Şi, neapărat, atunci cînd vorbim despre toate acestea folosim formule pline de generalizări şi de identificări colective: „populaţia României face şi drege", „românii se dau în vînt după manele", „tinerii nu mai ascultă decît *hip-hop*", „publicul vrea ştiri de senzaţie" etc.

Avem, cred, mari probleme de comunicare socială. Simplist spus, nu ne cunoaştem unii pe alţii şi, necunoscîndu-ne, nu sîntem capabili să ne acceptăm aşa cum sîntem, cu calităţi şi cu defecte. Nu ştiu dacă vreo organizaţie guvernamentală sau neguvernamentală a propus şi realizat, de zece ani încoace, de cînd ne tot plîngem că s-a smintit poporul şi s-a stricat tineretul, un studiu despre motivaţiile consumurilor culturale. Nu un studiu „de piaţă", din care să aflăm ce produse noi putem lansa (astfel de cercetări s-au mai făcut, la comanda unor companii direct interesate), ci un studiu cu scopuri ştiinţifice, din care să pricepem mai bine cine sîntem, cum ne raportăm la comunitate, în ce valori culturale mai credem, de ce citim sau de ce nu citim, de ce ascultăm un anumit tip de muzică, pe ce căi pot ajunge produsele culturale la publicurile specifice şi altele. De asemenea, încă n-am reuşit să ne obişnuim cu ideea, cu totul democratică şi normală, a *stratificării* publicurilor: ne referim în continuare la colectivităţi indistincte („poporul", „populaţia" etc.), dar uităm de indivizi, de comunităţi şi grupuri sociale diferite, cu trăsături identitare diferite, în funcţie de vîrstă, condiţie socială, loc (sat/oraş) etc. Sociologii ştiu asta, dar dezbaterea publică de la noi cade în continuare în plasa generalizărilor fără temei. Şi, nu în ultimul rînd, între atîtea indignări şi luări de poziţie, n-am mai avut timp pentru programe care să-i apropie pe tineri *şi de alte* valori culturale decît cele accesibile în cartierul lor. Zgomotele mediatice, incriminările manelelor şi oftaturile de obidă pot fi justificate, dar (de pildă) programe pentru relansarea bibliotecilor de cartier, proiecte ale ONG-urilor care să comunice tinerilor alte valori, o „mobilare" a cartierelor periferice cu iniţiative culturale care să le dea oamenilor convingerea că sînt o comunitate ne-ar putea ajuta să înţelegem mai multe despre noi înşine. Altfel, riscăm să ne lamentăm la nesfîrşit pe ritm de manea, în timp ce vecinul de 18 ani dă, nepăsător, casetofonul mai tare. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

La ordinea zilei

Acum vreo două luni (era între cele două tururi ale prezidenţialelor), am nimerit în „Inter City" într-un compartiment unde o doamnă, de pe la Buzău pînă la Iaşi, a vorbit necontenit (avea o victimă sigură într-un blînd ceferist pensionar, aşezat chiar pe fotoliul din faţa ei), lansîndu-se – stimulată şi de actualitatea fierbinte – în năucitoare teorii istorice şi geopolitice, sărind de la Gorbaciov la Vlad Ţepeş şi de la Bush la Eminescu, dezvoltînd îndeosebi o complicată şi tenebroasă teorie conspiraţionistă ce arăta cum, de veacuri, România a fost ţinta tuturor comploturilor; în discursul doamnei revenea frecvent cuvîntul „românaşii", conotînd nu numai mîndria patriotică, dar şi condiţia ingrată, adesea umilitoare, la care ne-au supus şi ne supun străinii. Astfel, spunea doamna, românaşii noştri, care lucrează în Canada sau mai ştiu eu unde, deşi sînt cei mai buni şi mai harnici, sînt plătiţi cel mai prost, în flagrantă discordanţă cu regimul acordat altor neamuri. Mi-am amintit de acest punct din peroraţia doamnei (care a mărturisit, totuşi, că nu-l va vota pe Vadim, deoarece „e *încă* prea tînăr şi prea impulsiv, altfel e, de departe, cel mai deştept") citind în cartea lui Ion Vartic, *Cioran naiv şi sentimental*, un pasaj referitor tocmai la mania noastră de a practica această „autodiminutivare drăgăstoasă" care, crede autorul, nu se mai întîlneşte la nici un alt popor european. Iar în notă, Vartic citează un extraordinar fragment din *Peregrinul transilvan* al lui Ion Codru-Drăguşanu, indicînd fără echivoc că boala era de mult diagnosticată: „Limba frîncă e virilă prin excelenţă, ea cunoaşte puţine diminutive în nume şi nicidecum în adjective. Românul se cheamă Ioniţă, Costache, Iordache, are moşioară micuţă, bouleni slăbuţi, văcuşoară, lăpticel şi mămăliguţă, de aceea îmblă flămînjor şi ticălos, pînă-l înghite mormîntelul! Diminutivele sînt în uz numai la popoarele subjugate şi decăzute..."

După ce România a ieşit din starea de catalepsie în care cade, în fiecare an, de Sărbători, luna ianuarie a fost o adevărată orgie mediatică; s-au succedat, într-un ritm drăcesc, ştirile despre seceta devastatoare, furturile din conducte, vaca nebună, peştele cu cianură, cîştigătorul dubios al milionului de dolari la Loto etc. Cum fiecare dintre aceste evenimente n-a mobilizat interesul general mai mult de trei-patru zile, e greu de stabilit o ierarhie. Campania cu „vaca nebună" mi s-a părut însă de o inventivitate jurnalistică realmente uimitoare. O mare televiziune privată şi-a postat un reporter la un spital bucureştean, de unde transmitea „în direct" veşti despre o persoană bănuită a fi contractat cumplita boală; înainte ca medicii să se fi pronunţat, pe ecran apăruseră cuvintele fatale:"PRIMUL CAZ". Miniştri, directori şi alte persoane însemnate asigurau populaţia că dăduseră dispoziţii ferme să fie „sechestrate" conservele din carne de vită. Dintr-un reportaj (de pe TVR2, altminteri excelent şi de fapt fără legătură directă cu subiectul) am aflat că un preot din Titan, plin de energie şi de idei, nu uită în predica de duminică să abordeze chestiunea vacii nebune. În fine, toată lumea a subliniat că „sechestrările" vizau conserve *italieneşti*, ajunse în ţară prin intermediul unor asociaţii caritative, a căror bunăcredinţă era pusă, implicit, la îndoială.

Tot acest discurs ţine, în definitiv, de aceeaşi retorică a (auto)victimizării: o dată în plus, „românaşii" apar în postura de victime şi e foarte uşor a deduce de aici ideea unei alte manevre criminale a Occidentului. N-ar fi cîtuşi de puţin prima oară cînd se avansează o astfel de ipoteză. În aprilie 1996, la funeraliile fiului său mort de SIDA, vicepreşedintele statului Zimbabve, Joshua Nkomo, i-a acuzat pe albi că au introdus intenţionat virusul în Africa pentru a-i extermina pe negri.

A fost cel mai bun, cel mai clarvăzător, cel mai înţelept; a fost genial, teoretician strălucit, strateg neînfricat, lider preţuit pe întreg globul pămîntesc; a construit uzine, canale, oraşe, a dat case, slujbe, pensii şi mîncare la oameni, pe vremea lui se trăia mai bine etc., etc. Oricîte am auzit, în 26 şi 27 ianuarie, din cele spuse de oameni care l-au iubit şi îl iubesc pe Ceauşescu, şi tot am rămas interzis cînd, după ce vizitase casa natală din Scorniceşti, un domn – prezentabil, mai curînd figură de artist boem care însă îşi supraveghează atent „look"-ul – a declarat: „iată, Ceauşescu s-a născut într-o casă modestă, şi modest a rămas şi a trăit pînă la moarte". E un elogiu ce i-ar fi derutat, cred, şi pe cei – mulţi – care, odinioară, îl „diminutivau", cu respectuoasă tandreţe, „Nea Nicu"... ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Puţin pesimism

Imediat după al doilea război mondial, în 1946, un autor despre care astăzi aproape nu se mai vorbeşte în şcolile noastre de drept, Georges Ripert, publica una dintre cărţile fundamentale pentru un curent firav şi slab reprezentat al gîndirii juridice care s-ar putea numi **pesimism juridic**. Cartea se numeşte *„Declinul dreptului. Studiu asupra jurisprudenţei de azi.“*, cum şade bine unei cărţi pesimiste nu e prea groasă şi susţine, în esenţă, o idée la care merită să reflectăm din cînd în cînd: în contextul democraţiilor moderne dreptul îşi pierde prestigiul şi eficacitatea. Mai degrabă aş citi mesajul lui Ripert ca pe un avertisment împotriva folosirii abuzive a regulilor democratice în opera de legiferare decît ca pe o previziune fatală.

Pe scurt, Ripert spune că dreptul se diluează văzînd cu ochii din trei cauze majore: creşterea influenţei dreptului public în raport cu dreptul privat, politizarea dreptului şi inflaţia legislativă. Să le luăm pe rînd.

Se constată că ansamblul normelor juridice de drept public (adică cele în care statul îşi exercită rolul său suveran în raportul cu celelalte subiecte de drept) covîrşeşte prin pondere şi importanţă normele de drept privat (adică normele de drept care stabilesc regulile după care decurg raporturile juridice în care autoritatea de stat nu este parte). Mai mult, chiar şi în normele de drept privat pe care le emite, statul îşi rezervă un rol tot mai apăsat. De pildă, se constată o creştere a numărului actelor private care au drept condiţie de validitate o autorizare din partea statului. Această „publicizare“ a întregului drept se traduce şi prin creşterea atribuţiilor de control pe care statul le are asupra actelor pur private. Cu alte cuvinte, autoritatea statului se face simţită tot mai mult în zone ale vieţii juridice care, clasic, erau considerate a aparţine exclusiv consensualităţii. Experienţa confirmă, de exemplu, că vînzarea-cumpărarea unui bun este mult mai complicată astăzi decît acum 50 de ani. La limită, dreptul privat va fi complet absorbit de drept public.

Politizarea dreptului este o consecinţa firească a creşterii importanţei parlamentarismului. Legiuitorul este ales şi funcţionează exclusiv după criterii politice. O grupare politică cîştigă alegerile, domină legislativul şi conduce executivul; legile vor fi expresia juridică a voinţei politice a acestei gurpări, fie ea un partid sau o coaliţie de partide. Mai mult, practica parlamentară indică limpede că în elaborarea unui text de lege se apelează adesea la aranjamente politice între grupurile reprezentate în forurile legiuitoare şi, deci, legea devine un fel de produs al unui compromis politic. În plus, se constată o creştere a influenţei exercitate de diverse grupuri de interese extraparlamentare care, pentru a obţine o soluţie legislativă favorabilă, apelează la grupuri politice parlamentare. Practica este, de asemenea, plină de exemple în care o formaţie politică care tocmai a cîştigat alegerile îşi începe activitatea prin revizitarea critică a operei legislative a trecutei guvernări a altei formaţiuni politice. Apare, aşadar, o anume discontinuitate a dreptului pe care, în pagini convingătoare, Ripert o deplînge.

Avînd puterea de a legifera orice, legiuitorul format în condiţii democratice nu cunoaşte limite. Tot practica ne arată că, stăpîn pe sine, legiuitorul va legifera ce trebuie şi ce nu trebuie şi va tinde să juridicizeze şi acele relaţii sociale care, în mod normal, trebuie să rămînă în afară dreptului. Legiuitorul va contribui mereu la amplificarea birocraţiei în sens weberian şi, dintr-o psihologie dominatoare inerentă, va produce legi noi într-un ritm cît îi permite aritmetica electorală de alert.

Nu sînt un adept necondiţionat al ideilor lui Georges Ripert. Mai mult, în ceea ce priveşte dreptul, nu sînt deloc un pesimist. Cred că dreptul evoluează după alte reguli, cred că fenomenul juridic este un fenomen cultural care poate cunoşte sincope dar şi perioade excelente şi mai cred că flexibilitatea este o condiţie necesară a unui sistem de legi modern, al zilelor noastre. În plus, deşi pot fi găsite bune contraexemple, nu cred că statul este exagerat implicat în raporturile de drept privat. Dimpotrivă, cred că evoluţia dreptului, din acest punct de vedere, urmează o direcţie benefică, cea sugerată cîndva de Eugeniu Speranţia printr-o formulă inspirată: *progresivă solidarizare a societăţii cu individul.* Mai direct, alături de J. Stuart Mill, şi eu cred că gradul de civilizaţie al unei societăţi este direct legat de gradul de solidaritate socială.

Totuşi, cred că din cînd în cînd, oricît de decisiv am fi angajaţi pe direcţia „înainte“, nu e rău să plecăm urechea la vocile pesimiste. Pesimiştii au darul să (pre)vadă răul înainte să se întîmple şi au luciditatea să asume varianta eşecului. Să ne gîndim, deci, din cînd în cînd, la ceea ce scria Ripert înainte să legiferăm ceva şi să ne oprim uneori, preţ de o ţigară, la marginea drumului nostru triumfal, ca să vedem dacă nu cumva ne duce într-o direcţie greşită. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Nu numai prostul e fudul

Lumea se uită la tine şi îţi dă note. Aceasta e ideea din spatele unui nou site de Internet *(www.amihotornot.com)* de un enorm succes în ultimele cîteva luni (era să adaug „în Statele Unite“ uitînd că web-ul n-are parte – încă – de invenţia aceasta sinistră a graniţei).

Conceptul e simplu: o colecţie de portrete ale unor oameni obişnuiţi, cetăţeni ai net-ului, care pot fi notate pe o scară de la 1 la 10. Cînd te loghezi (iertaţi barbarismul, dar găsiţi-mi un echivalent) ca vizitator, site-ul îţi prezintă pozele pe rînd şi te invită să spui cît de „hot“ e cel pe care îl vezi în fotografie. Fiecare înţelege cum vrea cuvîntul: drăguţ, sexy, atrăgător, sau pur şi simplu simpatic. De fiecare dată după ce ţi-ai exprimat votul, se afişează media notelor date de cei de dinainte ta. Cu alte cuvinte, afli (cu cifre) cît de departe sau aproape eşti de „opinia publică“. În sfîrşit, site-ul îţi mai spune un lucru esenţial: cînd s-a uitat ultima oară acel cetăţean să vadă ce notă i-a dat lumea.

Sînt unii (cei mai mulţi) care îşi verifică media o dată pe oră. Alţii şi-au pus fotografia acum trei luni şi-au uitat de ea. La început, cei mai mulţi păreau americani – n-aş putea spune de ce. Printre poze găseai însă şi cîte o ucraineancă grăbită să se mărite şi care confunda locul cu pagina americanilor în vîrstă care vor să se însoare. După ce site-ul a ajuns celebru, populaţia lui a devenit vizibil mai eterogenă. S-a globalizat, cum se spune pe la noi. Opinia publică a site-ului, adică media notelor, a rămas însă la modelul de frumuseţe clasic european: chinezii, oricît ar zîmbi (sau poate tocmai de aceea), nu iau note prea mari.

Dar să ne întoarcem puţin la ideea site-ului – pentru că, dezbrăcată de terminologia net-ului, ea e o adevărată revoluţie. *Cum adică, să iau eu poza mea, să o pun pe un gard, să poată veni oricine şi să-mi dea o notă după cum are chef? Şi nu numai atît, dar altcineva să facă media, şi la ea să se poată uita tot restul trecătorilor? Şi toate astea să se întîmple fără să mă forţeze nimeni?*

Recunoaşteţi, cîţi dintre cetăţenii pe care îi ştiţi, pe care îi iubiţi, spălaţi, călcaţi, trimiteţi la serviciu, pe care îi vizionaţi ori votaţi ar fi în stare de asemenea curiozitate? Cîţi ar putea face un asemenea gest de bravură, după ce s-au admirat o viaţă întreagă în oglinzile ipocriziei publice?

Fireşte, puteţi spune că net-ul e un teritoriu al anonimatului şi că nimeni nu şi-ar fi pus poza dacă avea şi-un nume pe ea. Şi totuşi, cei mai mulţi dintre participanţi vin din ţări în care net-ul e un bun public – la îndemîna vecinilor, a şefului sau a părinţilor. Faptul că oamenii aceştia şi-au luat riscul de a fi ridicoli (în viziunea noastră) ne trimite la o schimbare greu de înghiţit pentru mulţi dintre noi: statul în banca ta nu mai e la modă. *De fapt, statul în banca ta e doar un alt nume pentru statul pe loc.* Oamenii care-şi pun poza pe net nu numai că vor, dar chiar trebuie să ştie ce părere au ceilalţi despre ei. După cum aceiaşi oameni vor mai degrabă să-şi înceapă propria afacere (celebrul dotcom...) decît să lucreze pentru altcineva.

Dar să-i lăsăm pe americani. Aici, în Balcani, lucrul cel mai deranjant în toată povestea asta pare acela că nu poţi să-i cunoşti şi să le tragi o mamă de bătaie celor care îţi dau nota 2. Pur şi simplu n-ai ce să le faci acestor cetăţeni iresponsabili care – fără nici un motiv, poate chiar fără să se uite bine la poza ta – hotărăsc să-ţi strice media pe care o credeai mai mult decît meritată. Specia aceasta de opozanţi de ocazie, finanţaţi ocult de părinţi iresponsabili, nu numai că e liberă să spună ce vrea, dar e chiar o parte legitimă a jocului acceptat de toată lumea.

Ei, nu chiar toată. Iar ziua aceea neagră – cînd faxul de la Bruxelles ne spune că site-ul cu pozele cetăţenilor e parte a aquis-ului comunitar – trebuie să ne găsească pregătiţi. Primul pas l-au făcut deja chinezii: calculatoare cu numere de înmatriculare de la Poliţie. Aşa, cine mai spune că nu-i place de mine, să vină să-mi zică în faţă, dacă îi dă mîna. ▲

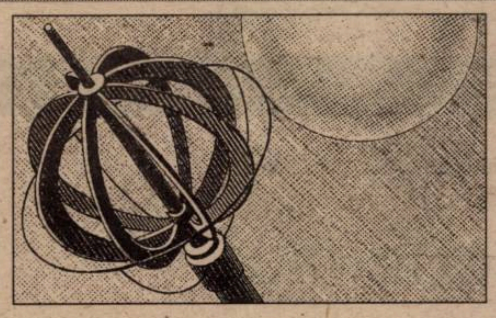

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Electricitate

După ce maşinile de numărătoare a voturilor din Florida au fost ridiculizate pe plan mondial, vestea că la San-Francisco lumina se stinge o oră-două pe zi, ca la Tbilisi şi Chişinău, a creat dubii cu privire la realitatea superiorităţii tehnologice cu care Statele Unite umilesc restul lumii. „Dacă pentru Lenin comunismul era puterea sovietelor şi electricitate, nu este exclus ca puterea capitalismului postmodern să se reducă la profit fără electricitate“, anunţau prin poşta electronică consumatorii fascinaţi de posibilităţile oferite de tehnologia modernă cauzei luptei lor anticapitaliste, tehnologie inventată şi vîndută din ce în ce mai ieftin de marile firme postmoderne. De fapt, criza electricităţii din California este o consecinţă a victoriei societăţii civile în politicile de privatizare ale statului. S-a stabilit un preţ maximal pentru energie, s-au impus standarde ecologice extrem de costisitoare, şi toate aceste măsuri au falsificat evoluţia pieţei şi au dus la falimentul unor mari companii producătoare. În San-Francisco şi în împrejurimi se respiră acum, probabil, un aer mai curat, dar cîteva ore pe zi se respiră pe întuneric.

Furtunile care zguduie societatea avansată sînt consecinţe ale avansului ştiinţei, ale vitezei cu care descoperirile devin tehnologie; ritmurile inegale de însuşire ale lor de către industrie influenţează, în bine şi în rău, principiile comerţului liber: eliminarea tuturor barierelor comerciale este, în general, în folosul consumatorilor şi al marilor producători, forţînd ieşirea de pe piaţă a produselor mai scumpe, fie ele cu specific naţional, fie nu. Substanţa tehnică a acestor conflicte de interese devine subiect de prima pagină, antrenînd opinia publică în respingerea ameninţărilor din preţul progresului.

Vaca nebună hrănită cu făini animale creează conflicte vădite sau ascunse între ţările Uniunii Europene; comerţul cu alimentele modificate genetic opun Statele Unite ţărilor Europei Occidentale; controlul emanaţiilor de gaze care duc la încălzirea planetei şi la schimbări climatice cu consecinţe ce ar putea fi catastrofale nu este acceptat de Statele Unite, în perspectiva revizuirii normelor de protecţie a mediului; controlul asupra tăierii pădurilor, acţiune cu consecinţe directe asupra climei, nu este acceptat de ţările vizate din America Latină care îşi văd ameninţate exportul şi ritmurile de dezvoltare; clonarea şi consecinţele ei etice sînt probleme create de banii cheltuiţi pentru ştiinţă de către marile corporaţii ale capitalului mondial.

Forumul de la Davos şi forumul anti-Davos, organizat într-o municipalitate troţkistă din Brazilia (Porto Alegre), au fost prezentate ca o expresie a eternei lupte dintre săraci şi bogaţi. Nici lupta asta nu mai e ce a fost. Bogaţii de la Davos ştiu foarte bine că profitul lor depinde de capacitatea de absorbţie a bunurilor produse de ei de către consumatorii din toată lumea. Sînt direct şi imediat interesaţi în menţinerea puterii de cumpărare în toate regiunile lumii unde exportă acum sau unde se pregătesc să exporte. La Porto Alegre, militanţii se opun mondializării, liberalismului, sub lozinca „o altă lume este posibilă“. Protestele spectaculoase ale agricultorilor şi ale organizaţiilor pentru protecţia mediului sînt alimentate de reprezentanţii capitalurilor locale ameninţaţi de evoluţia liberală a comerţului mondial.

Agitînd portretele lui Lenin, o mulţime colorată, cu miniştri, fotbalişti, laureaţi ai Premiului Nobel, prostituate, se angajează în luptă pentru toate cauzele „bune“ ale societăţii civile. Dacă forumul de la Davos este relativ omogen, cel de la Porto Alegre beneficiază de confuzia caracteristică marilor mişcări de protest: agricultorii fără pămînt din Brazilia, reprezentaţi la Porto Alegre de Rafael Alegria, vor pămînt pentru ca să-şi poată hrăni familiile. Fermierii francezi reprezentaţi de José Bové vor să beneficieze în continuare de privilegiile unei politici agricole protecţioniste. Unii vor o mai echitabilă împărţire a prăjiturii, alţii vor lichidarea dulciurilor pe motiv că nu sînt sănătoase. Sub forma conflictului de interese, mişcarea anti-globalizare poate duce la reglementări mai complexe, profitabile unui număr mai mare de oameni, în materie de comerţ, condiţii de muncă sau mediu. Văzută ca o ipostază modernă a luptei ideologice între cei care detestă profitul şi cei care îl obţin, ea nu face decît să sporească întunericul. Întunericul de la Tbilisi şi Chişinău. Ca de obicei, cei de la San-Franscisco vor găsi o soluţie şi fără învăţăturile lui Lenin. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Cenzorul

„Sticks and stones will break my bones but words will never hurt me." (nursery rhyme – Joc de copii). Nimeni nu-i iubeşte pe cei care spun tot ce le trece prin minte. Cînd cineva vorbeşte de parcă nu ar fi zăbovit o secundă să se gîndească la ceea ce tocmai i-a ieşit pe gură, ne tragem, uşurel, în carapacea noastră. Astfel de oameni, ne spunem, nu ştiu ce e seriozitatea, ei nu înţeleg cît de periculoase pot fi cuvintele. În România mai există din cei care îşi mai amintesc. Dar în America, unde e greu să te faci auzit, puţini recunosc acest lucru. Gurile sparte demonetizează vorbitul pentru noi toţi. Trăncănitorii sînt încă şi mai răi dacă au şi opinii. Este foarte posibil ca aceste opinii să nici nu fie ale lor, să li se fi aşezat, ca praful, pe limbi şi să fie scuipate în grabă. Praful de opinii pluteşte în aer: răsare din televizoare, în nouri tălăzuitori, se revarsă din radiouri, dă pe dinafară, cu bulbuci, din ziare. Persoanele întregi la minte îşi acoperă gura şi nările împotriva colbului de opinii. Dar nu şi flecarii, care îl trag în piept ca pe aerul înălţimilor, îmbălsămat de aroma brazilor. Din cînd în cînd, limbuţii dau de un ascultător recalcitrant. Ies atunci la iveală bîtele şi pietrele şi cuvintele se risipesc ca *un pumn de mărunţiş* prin cafeneaua însîngerată. Un astfel de ascultător este întruchiparea dorinţelor oricărui vorbitor disperat. Atunci poate invoca Primul Amendament şi spune: Priviţi, îmi îngrădeşte libertatea cuvîntului! În regimurile dictatoriale, guvernele, grijulii, furnizează cetăţenilor astfel de ascultători indignaţi, înarmaţi cu bîte şi cataroaie. Aceşti ascultători, a căror aplecare spre tăcere este fie rezultatul unui accident genetic, fie al unei boli mai puţin grave avînd la origine banii peşin sau şantajul, sînt mai mult decît fericiţi să-i altoiască pe guralivi şi să le dea la gioale. Iar cînd fac asta, cuvintele, care pînă atunci erau doar praf, uşoare şi lipsite de importanţă, dobîndesc realitate. În democraţii, unde flecăreala este protejată prin lege, limbuţii şmecheri îşi angajează băgători de seamă care să-i asculte. Bogaţii îşi iau cu simbrie nişte băieţi din mafie, cu pulane. Cei săraci se căsătoresc cu entităţi mute. Flecarii sînt oriunde centrul atenţiei, chiar şi sub dictaturi. Boala de care suferă este chiar folositoare celor care iau decizii în secret şi au grijă ca nimic să nu răsufle. Cei cu adevărat puternici îşi văd de treabă mult în spatele cortinei de vorbe ridicate de flecari. Presa de azi este, în mare măsură, un festival al pălăvrăgelii. Mii de „experţi" îşi dau cu presupusul despre cel mai neînsemnat lucru. Canalele de ştiri numesc acest gen de activitate „o privire din afară", dar nu este decît o perdea de fum. Marile afaceri se fac pe şest, în culise. La modul ideal, există două feluri de discurs folositor. Primul este cel la adresa nedreptăţii, cerînd repararea acesteia. Acesta este discursul protejat de *First Amendment*. Al doilea este discursul poetic, menit să creeze atmosferă, ca un lac în care oricine se poate îmbăia. Discursul poetic nu este mai puţin periculos decît discursul politic; în unele cazuri poate fi încă şi mai periculos, pentru că el este lipsit de locuri comune şi trece de filtrele obişnuinţei. Aceste două tipuri de discurs sînt, vai nouă!, înconjurate, precum spuma de somon, de legumele veştejite ale retoricii politicianiste, zarva flecărelilor, ciripitul cintezoilor mecanici ai presei şi şopotitul fără zăbavă al dezinformării. Unii dintre vorbitori sînt evident goi-puşcă, cu inimile pline numai de bucurie şi capetele în nori. Dar mai sînt şi alţii, care ascund sub parpalacele lor groase bîte noduroase şi cataroaie explozive. Mă tem de oamenii în parpalace, ei sînt cu toţii agenţi ai celor tăcuţi care au puterea. Din fericire, ei nu mă ascultă pe mine. Eu port o cămaşă făcută din hîrtie de ziar.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Turism politic la Scorniceşti

Sfîrşitul săptămînii trecute a fost un lămuritor exemplu pentru evoluţia, în ultimii ani, a comemorării lui Nicolae Ceauşescu. Mai nou, 26 ianuarie este *construit* ca o rachetă în trepte: mai întîi se produce întîlnirea aproape mondenă de la cimitirul Ghencea, de lîngă mormîntul marcat – totuşi! – de o cruce. Urmează apoi voiajul spre Scorniceşti; fie – mai rar – cu autoturismele proprii, fie cu autocarele puse la dispoziţie de către un anume PMR – un partid extrem de anemic timp de 360 de zile din an, dar care prinde brusc aripi în aceste zile de sfîrşit de ianuarie. La destinaţie, turiştii încep comemorarea în sala Casei de cultură – unde se produce un *simpozion* gîfîit şi legănat – şi o termină printr-o vizită în fosta casă a lui Andruţa Ceauşescu – casa în care s-a născut *Conducătorul* şi în al cărei pridvor turistul *se va trage în poză*, înainte de a urca în autocarul care-l va readuce teafăr în lumea reală, în timp ce Scorniceştiul revine şi el la statutul său real – adică ambiguu, de mixtură stranie între satul decent care este şi oraşul închipuit pe care-l mimează.

Pentru unii, călătoria are în ea ceva nostalgic, pentru alţii vine ca o necesară alimentare anuală a unei tot mai prizărite convingeri, iar pentru alţii cuprinde probabil un *ce* iniţiatic. Se văd în decor şi cîţiva copii, pînă-n zece ani, veniţi probabil cu *tataie*; nu am nici cea mai vagă idee despre ce-ar putea ei înţelege din ceea ce văd, şi mă cam tem despre ce vor păstra ca amintire. Să fie vreo două decenii de cînd bunică-mea mi-a povestit o dată un pelerinaj făcut, pe cînd era copilă, în *satul cu minunea*, Maglavit; şi, deşi între timp am aflat chestii mai sobre despre Petrache Lupu, cînd mă gîndesc la cioban mai curînd mi-l imaginaz focos şi *inspirat* precum mi l-a descris *mam'mare* decît năuc şi gîngav precum îl arată filmele de epocă.

La drept vorbind, democraţia îi priveşte lui Nicolae Ceauşescu din moment ce Ion Cristian Niculae, preşedintele partidului-agenţie de turism amintit, spune despre dispărut nişte aiureli atît de pompoase încît *negrişorii* cultului personalităţii din anii '80 ar avea motive să-şi roadă unghiile de ciudă. Ca să-l pricepem pe Ceauşescu drept beneficiar al libertăţii de opinie, să încercăm doar să ne imaginăm cum s-ar fi putut, spre finele anilor '50, ca nişte ireductibili ţărănişti să se fi adunat la Bădăcin pentru un „simpozion" dedicat lui Iuliu Maniu sau, invitaţi la *talk-show*-ri la radio, să-l acuze pe Gheorghiu-Dej că duce ţara de rîpă. În plus, azi, casa naşterii fostului lider comunist este efectiv plină măcar două zile pe an, în timp ce, puţin mai la *nord prin nord-vest*, în casa lui Brâncuşi de la Hobiţa nu-i zi din an în care oamenii să fie mai numeroşi decît păianjenii.

Prin '78 sau '79, fotbaliştii de la „U" Craiova jucau un meci la Scorniceşti, contra echipei gazdă, tocmai promovate (din raţiuni extra-fotbalistice) în prima divizie. În orăşel au venit cîteva duzini de maşini cu suporteri craioveni – maşini care, în lipsa oricărui spaţiu de parcare, au fost înghesuite pe un tăpşan, nu departe de stadion. Era o toamnă murdară, iar meciul a fost, din cîte mi-aduc aminte, ultrasters (parcă 2 la 0 pentru Craiova, dar fără istorie). Dar cîţiva localnici au luat-o în tragic, ca pe o ofensă. În timpul jocului, ceva copilandri mişunau pe sub schelele tribunei, printre ţevile căreia au sustras în bună parte umbrelele craiovenilor. Adevărata surpriză abia urma: la sfîrşitul meciului, toate maşinile cu număr de Dolj de pe tăpşan erau găsite zgîriate, temeinic, cu cuiul peste aripi şi portiere.

Copilandrii scorniceşteni de ieri trebuie să fie astăzi părinţi la rîndu-le. Copiii lor sînt, din cîte îmi dau seama, fie mai puţin pătrunşi de patimă locală, fie mai pragmatici din moment ce, cum am mai spus-o, autocarele d-lui Niculae de la PMR au plecat tefere, pentru a reveni, cu turişti politici, şi la anul.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Din Valea Nilului în Silicon Valley

De bună seamă că Valea Nilului fusese o ţintă îndepărtată chiar dacă lui Homo ergaster nu-i va fi dat să ştie acu mai bine de un milion de ani că Homo sapiens va fi să ajungă acolo şi să procedeze la „realizarea unor forme asociative în agricultură", după cum le-a povestit şeful statului întreprinzătorilor la Focşani. Ceea ce s-a petrecut pe ţărmurile Nilului îl lasă visător pe Ion Iliescu, civilizaţia agricolă s-a impus în devălmăşie, sistemele de irigaţii au născut statalitatea, depozitele de cereale s-au schimbat şi ele şi au devenit temple, angrosiştii de cereale au simţit primele impulsuri metafizice şi s-au preoţit, pe urmă totul a curs normal, a trecut şi interregnul proprietăţii ca moft şi totul şi-a găsit deplina împlinire în apariţia IAS-urilor. Acuma sigur că formele asociative de pe Valea Nilului s-au regăsit în ferma Olaru, nu departe de oraşul de pe Bega: faptul că aceasta are acoperişurile smulse de vitregiile meteo, că buruienile au invadat cu poezia lor barocă aleile de beton şi roşul cardinal al ruginii de pe cutare pluguri, combine deşelate şi tractoare fără roţi aparţin deplinei lor utilizări devălmaşe din ultimii ani. E de spus că reveria prezidenţială îşi găseşte ecoul stereofonic cu faptul că în anul fiscal trecut Microsoft România a ocupat la vînzări locul 1 în EMEA (Europe, Middle East, Africa) printr-o creştere de 59%. Pe de o parte Valea Nilului, dincolo Silicon Valley. Deosebirile sînt atît de mari încît nu ne mai ajunge nici măcar scenariul science-fiction pentru a cuprinde amplitudinea oxymoronică a ficţiunii Conducătorului. De pe uliţele aglomerate din Geocities, care e să fie aşa un fel de Lipscani, un soi de uliţă armenească în lumea Internetului, e greu să pricepi cum e cu ferma Olaru: amîndouă sînt la fel de exotice. Vai, vai, zic şi eu ca tot ficţionarul, ce de perspective în lumea românească, ce de „oxymoroane", ce de alăturări ale celor cu neputinţă de alăturat cum ar fi să fie tăcerea asurzitoare sau, mai rău, zăpada fierbinte. Iată-le în marş istoric: în satul soacră-mii poezia nesfîrşită a odăilor goale ale fostei prăvălii Centrocoop; privesc prin vitrina împodobită cu delicate pînze de păianjen şi cu praful rece al iernii acesteia straniu secetoase. Altundeva stăm noi, umanitatea căreia cu toţii îi aparţinem, altfel: *„Data de 9 august 1995 marchează probabil anul întîi al neteconomiei. În acea zi, societatea Netscape Communications produce o explozie la Bursă"* (citate din Solveig Godeluck, **Boom-ul neteconomiei**).

Privirea îmi alunecă dincolo de întinderea pustie a duşumelelor, mă umplu, precum înaintaşul Proust, cu amintirile distincte ale prunciei din micul orăşel banatic stîrnite de mirosul abia perceptibil al scîndurilor date cu motorină. Mă văd în faţa pultului, cumpăr de trei lei Eugenia.

„Pornită dimineaţa de la zero, la căderea nopţii ea valorează două miliarde de dolari. Speculatori, bancheri ai capitalului de risc, programatori în informatică şi directori de întreprindere rămîn fără glas în faţa miracolului pe care l-au stîrnit."

Nu departe de cîmpul gol al duşumelelor se ridică, oarecum mirată, straniu inutilă, silueta cubistă a pultului din pal melaminat descojit. În dos se văd, în penumbră, rafturile din fier cornier adăpostind golul căruia i se închină atîţia şi atîţia preoţi de prin birourile cooperaţiei din Timişoara, învăluite şi ele în nostalgie, în poezia discret crepusculară a unei lumi care îşi apără cu stîngăcie sfioasă chipul învăluit în ceaţă al comerţului de odinioară.

„Reţeaua e un copil tipic al Silicon Valley unde eşti «liberal» cînd militezi pentru libertatea de expresie pe Net şi libertatea de a începe o afacere...susţrăgîndu-te oricărei intervenţii statale. Revoluţionarii în chestiune merg de la neo-hippies, potrivnici oricărei proprietăţi intelectuale, pînă la capitaliştii care cred în teoria monetaristă."

Părăsesc cuprins de poezia locului vitrina, privirea îmi alunecă peste băgrinii fără frunze din apropiere, garduri cu vrejurile uscate ale buruienilor verii împletite în ochiurile rare ale plasei de sîrmă: în burniţa uscată drumul se oferă privirii cu valurile încremenite ale ogaşelor. Iarnă secetoasă: un alt oxymoron al lumii în care trăim, îmi spun pe cînd stau degeaba în singurătatea satului. Îmi pare că amicul Bill Gates îmi face cu mîna. Zice aşa: Domnule dragă, *„nu mai ajunge să fii important pentru a reuşi în industria soft-ului: trebuie să fii mai rapid"*.

Ridic din umeri: „aşa o fi", zic învăluit în liniştea străzii, spartă de croncănitul a două ciori cocoţate în nucul din curtea fostului sediu ceape: şi acolo aceeaşi poezie a ruinurilor ca în lirica paşoptistă. Renunţ la deliciul descrierii lor întrucît, la colţul străzii, tocmai răsare căruţa lui Iani Slovacu, trece molcom în griul amiezii Iani Slovacu, are un cal, celălalt, spun gurile rele, l-a băut. Încet, încet se strecoară prin ogaşe, trece în ritm de romanţă, dă colţul. Dispare.

▲

Texte şi opinii de: *Gabriel ANDREESCU (eseist) ● Ioana AVĂDANI (directoarea Centrului pentru Juralism Independent) ● Vasile Sebastian DÂNCU (ministrul Informaţiei Publice) ● Peter GROSS (profesor de jurnalism, California State University Chico) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie, Universitatea din Cluj) ● Sheilah KAST-ROSAPEPE (jurnalistă) ● Virgil Ştefan NIŢULESCU (expert, Comisia pentru cultură şi mass-media a Camerei Deputaţilor) ● Tania RADU (jurnalistă) ● Eugen VASILIU (jurist)*

Argument

Indiscutabil, liberatatea de expresie este unul dintre marile cîştiguri de după 1989. Asta în principiu. În viaţa de toate zilele, faptul că informaţia poate circula liber, iar presa poate scrie orice creează conflicte, dispute, dezamăgiri ori indignări. Între „e prea de tot" şi „totul e o manipulare", discursul public despre libertatea presei poate include orice, semn că încă nu ne-am obişnuit cu „modul de întrebuinţare", scris sau nescris, al informaţiilor de a căror circulaţie nestînjenită ne bucurăm sau ne întristăm. Pe de altă parte, să nu ne facem complexe inutile: dezbaterile despre libertatea presei şi a informaţiei sînt prezente permanent în societăţile democratice; modul de existenţă al societăţii deschise include, între altele, permanenta negociere între componentele sale. Mai puţin reglementată decît în alte ţări, presa îşi are problemele şi dilemele ei, între care nu e lipsit de importanţă faptul că, după 11 ani de tranziţie, există încă destui oameni (de la parlamentari la simpli cititori) care încă mai visează la interdicţii şi cenzură. Exerciţiul libertăţii.nu se poate apăra, de la sine, de abuzuri, iar mulţi dintre noi, obişnuiţi cu Scînteia *şi cu „secţia de presă şi propagandă", nu văd alt mijloc de protecţie împotriva exceselor decît interdicţia. Avem, e adevărat, coduri deontologice puse frumos pe hîrtie, dar avem şi interminabile procese de presă ori sentinţe cel puţin stranii (fie ele în favoarea sau împotriva celor care scriu prin gazete – căci nu toţi sînt, cu adevărat, jurnalişti).*

*Încercăm, în acest număr, să punem în discuţie cîteva dintre problemele libertăţii de informare. Nu este, bineînţeles, o „monografie a problemei", dar adună cîteva elemente pentru o bună radiografie. Iar pentru că tema este, cum spuneam, în dezbaterea permanentă a societăţilor democratice, vom reveni. (**M. V.**)*

Sheilah KAST-ROSAPEPE

O dilemă etică

Am uitat numele femeii, aşa cum am uitat şi despre ce anume era interviul. Cred că era ceva despre felul în care se cheltuiesc banii la ei în casă. Ţin minte doar discuţia pe care am purtat-o cu ea atunci cînd m-a sunat să-mi spună: m-am răzgîndit, nu mai vreau să publicaţi interviul.

Eram, la vremea aceea, un foarte tînăr reporter de ziar. Simţeam că am procedat exact aşa cum trebuie ca să obţin interviul: i-am explicat deschis ce fel de articol pregătesc, de ce cred eu că ar fi util pentru public, ce fel de întrebări aş vrea să pun. Bătusem un drum destul de lung pînă la ea acasă, am ascultat-o cu atenţie şi atîta timp cît a vrut să vorbească, am luat notiţe detaliate fără să mă ascund... ca să ştie că aveam de gînd să îi citez declaraţiile şi să fie sigură că o voi cita corect.

Aşa că o părăsisem, cu cîteva zile în urmă, lăsîndu-i timp să se gîndească dacă vrea să fie şi fotografiată. Interviul ei urma să fie piatră de boltă a unui articol în care mai urmau să fie citaţi experţi, observatori şi oameni din industrie. Dar gîndurile acestei femei ar fi fost acel element uman cu care cititorii s-ar fi putut solidariza. Şi acum iată, e la telefon spunîndu-mi că s-a răzgîndit şi că vrea să-şi retragă interviul. Se temea că familia ei s-ar putea simţi stînjenită de acele declaraţii.

Multe gînduri mi se învîrteau prin minte în timp ce ascultam vocea femeii de la telefon. Ca tînăr reporter, lucrînd la un ziar dintr-un mare oraş din Statele Unite, aveam convingeri foarte ferme în ceea ce priveşte propriile-mi puteri. Cu un an sau doi în urmă, chiar pe cînd absolvisem facultatea şi începusem să lucrez, Statele Unite fuseseră cuprinse de febra unei controverse în jurul liberului acces la informaţii: guvernul federal încercase să impiedice *New York Times* să publice unele documente interne ale administraţiei, care aruncau o lumina nouă asupra implicării în războiul din Vietnam. Guvernul argumentase că a da publicităţii documentele Pentagonului ar aduce „daune ireparabile" apărării Statelor Unite. La rîndul său, ziarul susţinea că adevăratul motiv al guvernului era cenzura politică, nu securitatea naţională.

Curtea Supremă a dat dreptate ziarului. Sentinţa arăta că guvenul nu a reuşit să dovedească ameninţarea la adresa securităţii naţionale astfel încît să prevaleze asupra „prezumţiei solide" a Constituţiei SUA în favoarea libertăţii presei. Documentele Pentagonului au fost publicate. Republica nu s-a prăbuşit. În ochii tinerilor reporteri, părea o dovadă a importanţei de care se bucură presa liberă.

Acelea erau zilele în care vedeam *Washington Post* dezvăluind modul în care administraţia Nixon muşamalizase afacerea Watergate. Nu ştiam că această anchetă îl va împinge, în cele din urmă, pe Richard Nixon să abandoneze preşedinţia. Ştiam doar că, zi de zi, presa dădea publicităţii informaţii pe care, evident, guvernanţii nu voiau să le vadă publice. Pentru nişte ziarişti tineri, toate acestea erau pasionante.

În atare epocă, eu, ca reporter, mă simţeam îndrituită să public orice informaţie pe care o puteam afla. Principiile mele etice, ca şi cele ale ziarului pentru care lucram, nu-mi cereau decît ca acele informaţii să fie exacte – iar eu şi ziarul meu eram cei care decideau. Odată ce o sursă acceptase să îmi vorbească, odată ce informaţia era în carneţelul meu – informaţia era *a mea*. Consideram că îmi aparţine mie, ceea ce însemna că putea să aparţină publicului de îndată ce mă hotăram s-o trimit la tipar. Şi nu trebuia să am decît aprobarea editorilor mei pentru aceasta.

Aşa că, îmi amintesc, i-am răspuns femeii de la telefon destul de rece. Mă rog, am spus, nu pot să-i *promit* că povestea ei nu va fi publicată. Că voi vorbi cu editorii mei, dar că, în fond, *acceptase* deja să dea interviul. În fond, nu era problema *mea* dacă acum îi pare rău şi că i se părea că va fi de rîsul vecinilor atunci cînd articolul va apărea.

Într-un anume fel, aveam dreptate. Conform Constituţiei SUA, presa nu trebuie să fie trasă la răspundere sau să dea socoteală. (Acestea sînt cerinţe rezervate guvernului). Şi în nici un caz nu prevede ca presa să fie atentă sau amabilă.

Legea care s-a dezvoltat din interpretarea Constituţiei face distincţie între figurile publice şi persoanele private. În Statele Unite, figurile publice – oficiali aleşi, oficiali guvernamentali numiţi în ranguri înalte, oameni deveniţi celebri din orice fel de motive – sînt de drept în obiectivul presei. Se pot aştepta ca în orice moment să se scrie despre ei orice, adevărat sau nu, şi nu pot face prea multe împotriva acestei stări de lucruri. Este foarte greu să cîştigi un proces împotriva unui reporter dacă nu poţi dovedi că articolul a fost scris cu „rea credinţă" – cunoscînd că informaţiile sînt false sau cu o crasă nepăsare faţă de faptul că sînt adevărate sau false. Astfel de sentinţe au fost pronunţate, iarăşi şi iarăşi, căci tribunalele interpretează Constituţia SUA ca punînd un puternic accent pe o viguroasă dezbatere publică – dezbatere ce se poartă deseori pe ton ridicat, ce este uneori grosolană, uneori plină de inexactităţi, dar liberă, fără constrîngeri şi deschisă.

Legea americană acordă omului obişnuit o mai mare protecţie împotriva imixtiunii presei în chestiunile private sau a publicării de informaţii false. Dar adevărul este, în general, o apărare fără de cusur: dacă ceea ce s-a scris este dovedit ca adevărat, chiar dacă jenant, poate merge la tipar.

Aşa că ştiam că nu voi înfrunta nici un risc legal dacă public povestea acelei femei. Dar care îmi erau obligaţiile – ca ziarist şi ca fiinţă umană? Ca ziarist, întotdeauna mă văd ca reprezentînd cititorii, punînd acele întrebări pe care ei le-ar pune dacă ar fi acolo. Da, articolul la care lucram ar fi fost interesant. I-ar fi ajutat pe consumatori să ia decizii mai bune asupra modului în care îşi cheltuie banii. Într-o economie de piaţă, presa joacă un rol important, ajutîndu-i pe consumatori să ia decizii înţelepte. Ca jurnalist, pusesem întrebările care se cereau puse.

Dar nu era o chestiune de viaţă şi de moarte. Nu erau vieţi în joc dacă povestea ar fi rămas nespusă. Şi-apoi, interviul cu această femeie să fi fost singurul fel de a spune povestea? N-aş fi putut găsi altă familie, dornică să-şi împărtăşească experienţa, poate nu cu atîtea detalii, dar cu claritate?

© A. Darabană

În cele din urmă, asta am şi decis să fac. Am vorbit cu o altă familie, a cărei poveste nu era însă tot atît de interesantă. Dacă îmi amintesc bine, articolul nu a ieşit atît de atrăgător pe cît îmi dorisem. Nu a intrat pe prima pagină. Nu a atras tot atît de mult atenţia publicului. Editorii mei s-au întrebat de ce mi-a luat atît de mult să-l scriu şi de ce a trebuit să fac atît de multe interviuri pentru ceea ce s-a dovedit a fi un articol banal.

Poate că, puşi în faţa aceleiaşi dileme, mulţi dintre colegii mei ar fi luat o altă decizie. Şi poate că ar fi avut dreptate. Tot atîta dreptate cît şi mine, căci jurnaliştii trebuie mereu să pună în balanţă drepturile celor pentru care scriu cu cele ale celor despre care scriu. Răspunsul nu este întotdeauna uşor de găsit. Nu era decît un articol. Nimeni nu i-a dat prea mult atenţie atunci şi nimeni nu trebuie să-i dea prea multă atenţie nici acum, după trei decenii. Este important numai pentru mine, căci mi-a arătat, în primii mei ani de meserie, cum trebuie jurnaliştii să jongleze între drepturile şi îndatoririle lor.

Ce s-ar fi întîmplat dacă femeia ar fi deţinut informaţii despre nişte nereguli ale guvernului sau fărădelegi ale vreunui oficial? Nu aş fi ezitat – aş fi dat publicităţii, fără îndoială, ceea ce-mi spusese. Aş fi putut să nu-i dezvălui identitatea, dacă mi-ar fi cerut-o, dar nu m-ar fi putut convinge să nu public articolul chiar dacă s-ar fi răzgîndit. Ce s-ar fi întîmplat dacă femeia ar fi comis chiar ea vreo infracţiune despre care publicul ar fi trebuit să ştie, dar ea ar fi decis să păstreze tăcerea? Dacă mi s-ar fi mărturisit mie, aş fi dat totul publicităţii. Dar dacă nu a vorbit decît despre familia ei – nu despre ceva ce ar putea zgudui încrederea publică, nu despre vreo crimă – şi apoi s-ar fi răzgîndit? În acest caz, etica jurnalistului trebuie să fie mai blîndă decît drepturile sale legale.

În zilele noastre, în România, ca şi în Statele Unite, publicul nu are prea mare respect pentru presă. Sondaje recente, publicate de Freedom House, relevă că majoritatea americanilor crede că „presa americană se bucură de prea multă libertate". Sînt multe motivele pentru care ziariştii nu sînt prea agreaţi de public. Cel mai puternic dintre acestea este că prea ades facem greşeli – ne grăbim să ne respectăm *deadline*-ul, nu ştim să ascultăm şi nu ne pregătim îndeajuns pentru a asculta bine (cercetînd fondul temei despre care scriem), sîntem neglijenţi.

Un alt motiv important este că, prea adesea, arătăm că facem ce vrem pentru că aşa vrem noi. Nu lăsăm să se vadă că ne pasă de cei pentru care scriem – sau despre care scriem. Întocmai ca şi politicienii pe care îi criticăm că se concentrează asupra bunăstării lor în loc să se gîndească la alegători, şi noi cădem în păcatul de a ne preţui mai mult cariera decît munca.

Nu vreau să spun că jurnalismul este un concurs de popularitate. Libertatea presei şi a cuvîntului sînt preţioase unei societăţi nu numai cînd sînt plăcute. Dimpotrivă, sînt cu atît mai valoroase cu cît sînt mai impopulare, atunci cînd pun în circulaţie idei şi informaţii pe care aproape nimeni nu vrea să le audă.

Aceasta este cea mai înaltă misiune a jurnalistului, „să-i protejeze pe cei hărţuiţi, să-i hărţuiască pe cei protejaţi". În esenţă, un jurnalist trebuie să poată ignora sentimentele celor puternici – şi să se poarte cu grijă nemăsurată cu sensibilităţile celor lipsiţi de apărare. Majoritatea dintre noi încă mai avem mult de lucru pînă să atingem acest punct.

traducere de Ioana AVĂDANI

▲

Peter GROSS

Învîrtind morişca

Următoarea afirmaţie va atrage în mod sigur atenţia: pînă la un punct, mass-media din România şi America au în comun o trăsătură importantă: libertatea limitată. În nici nu caz nu vreau să sugerez că Guvernul sau Statul controlează mediile de informare din cele două ţări. Dar absenţa sau reducerea libertăţii mass-media nu vin, în mod obligatoriu, din afara instituţiei. Libertatea poate fi pusă în pericol prin chiar rolul pe care mass-media şi-l asumă şi prin tipul de jurnalism practicat.

În 1998, Adam Michnik, celebrul editor al respectatei *Gazeta Wyborcza*, spunea, pe bună dreptate, că principalii duşmani ai presei libere sînt „dominaţia convingerilor ideologice asupra credibilităţii informaţiei" şi „orbirea care nu-ţi permite decît comentarii răsuflate" (*After Communism, Journalism. Ten Commandments for a Decent Journalism*, în „Media Studies Journal", 1998). Fireşte, presa liberă poate avea şi alţi duşmani (interni), cum ar fi conducerea instituţiilor media după criterii publicistice prin care să fie satisfăcute scopurile comerciale, personale şi politice sau preferinţele jurnaliştilor.

Observaţia lui Michnik este, cît se poate de exactă. Spun cît se poate de exactă deoarece realitatea surprinsă de el este ignorată, se pare, de presa din România, care acum se consideră „liberă". De fapt, jurnalismul românesc este în mare măsură politic, partizan, subiectiv, de opinie şi militant. Cu alte cuvinte, presa românească nu este liberă. „Tranziţia" poate fi o scuză plauzibilă pentru ideea că presa ar fi liberă nu doar în raport cu Guvernul, dar şi liberă de multe alte restricţii, deopotrivă autoimpuse şi venite din afara instituţiei. O astfel de idee nu poate însă fi scuzată în Statele Unite, unde dominaţia convingerii ideologice asupra credibilităţii informaţiei s-a strecurat lent şi selectiv în mass-media, o dată cu apariţia unui jurnalism mai „analitic", „angajat social" şi „critic".

Există un contrast puternic între modelul „analitic" din presa americană militantă în plan politico-social şi stilul jurnalistic descriptiv, mai mult sau mai puţin dominant începînd cu anii '30 pînă prin anii '70. Un profesor de la Universitatea Harvard observa că în jurnalismul „analitic" „întîi se construieşte un sens" şi abia apoi se culeg şi se analizează faptele (J. Sheppard, *Playing Defense*, în „American Journalism Revue", 1998). „Acest tip de jurnalism este o mlaştină; vechiul stil (cel descriptiv) nu era", conchide profesorul. Modelul „critic" a produs un lanţ nesfîrşit de relatări negative şi de senzaţie. Astfel, vechiul adagiu „dacă n-ai ceva bun de spus despre ceva sau cineva, atunci nu spune nimic" a devenit „dacă n-ai nimic răutăcios de spus despre ceva sau cineva, atunci nu spune nimic". Şi în fine, dar nu în ultimul rînd, modelul „angajat social" practicat acum de un număr tot mai mare de aspiranţi la statutul de Emile Zola au transformat în mare măsură jurnalismul într-un material cvasi-propagandistic în slujba unei cauze sau a alteia, în numele unor credinţe politice sau al altora. În fond, nu este decît un mod de a face ca selecţia subiectelor de ştiri şi prezentarea lor să devină tot mai mult prizonierele unor scopuri sociale, politice şi culturale pe care vor să le atingă editorii de ziare şi de ştiri, directorii şi jurnaliştii.

„Mass-media şi-au abrogat responsabilităţile în cadrul societăţii democratice şi faţă de ea."

Rezultatul acestei evoluţii sau, mai exact spus, această regresiune din jurnalismul american a dus la scăderea continuă a audienţei (Pew Research Center on the People and the Press, *Annual Media Attitude Study*, 2000). Mai important este faptul că printre consecinţele nefericite ale jurnalismului „analitic" şi „critic" se află scăderea interesului pentru politică, precum şi reducerea rolului de „cîine de pază" al mass-media (Thomas E. Patterson, *Doing Well and Doing Good: How Soft News and Critical Journalism Are Shrinking the News Audience and Weakening Democracy and What News Outlets Can Do About It*, The Joan Shorenstein Center on the Press Politics and Public Policy, Harvard University, 2000). Acest lucru s-a întîmplat şi la începutul secolului trecut, cînd o presă din ce în ce mai „militantă" a pierdut interesul cetăţenilor şi s-a implicat în politică sau în probleme civice. Este o lecţie în mod evident uitată de mass-media din America, dar o lecţie din care românii au de învăţat.

Atunci cînd presa îşi asumă şi alt rol decît acela de „cîine de pază", cînd practică un jurnalism nu tocmai obiectiv şi neutru, audienţa ştirilor şi interesul cetăţenilor pentru chestiunile publice scad. Alegerile prezidenţiale din 2000 au mai oferit un exemplu de jurnalism „pe care morişca zvonurilor l-a aruncat în şanţul exceselor mediatice şi al neglijenţelor profesionale" (Jim Squires, *Drawning in Spin*, în „Media Studies Journal", winter 2000). Pe scurt, mass-media şi-au abrogat responsabilităţile în cadrul societăţii democratice şi faţă de ea. Ce altceva ar putea fi cînd, prin rolul asumat şi prin jurnalismul practicat, mediile de informare îşi restrîng singure libertatea, după cum sugera Michnik?

Puţin cîte puţin, jurnalismul american s-a îndreptat spre o veritabilă criză în ultimii 40 de ani, devenind, într-o oarecare măsură, mai puţin exact, nu tocmai complet, mai puţin corect, mai subiectiv, un jurnalism de opinie, mai politizat şi partizan într-un mod mai subtil. N-aş vrea să las loc unor neînţelegeri: în Statele Unite există în continuare şi un jurnalism foarte bun, practicat cu obiectivitate şi responsabilitate.

În sfîrşit, din multe puncte de vedere, mai sînt încă diferenţe enorme între mass-media din America şi din România, între cele două stiluri de jurnalism, de pildă o mult mai mare abilitate şi libertate a presei americane în privinţa accesului la informaţii. Totuşi, deşi nu e în nici un caz identic cu jurnalismul românesc, jurnalismul american manifestă din ce în ce mai mult tendinţe care limitează libertăţile din mass-media.

traducere de Andra ŞERBĂNESCU

▲

Claude KARNOOUH

Efecte perverse

În 1919, într-una din celebrele lui conferinţe, *Politiks als beruf*, Max Weber, analizînd situaţia presei, observa că „pe măsură ce consorţiumurile capitaliste îşi însuşesc gazetele, muncitorii din presă (aşa îi numea el pe jurnalişti) îşi pierd autonomia, încheind o alianţă indisolubilă cu oamenii politici şi sferele economice reprezentate de aceştia".

În aceeaşi epocă, într-un stil mai puţin curtenitor, dar mult mai acid, Karl Kraus spunea cam acelaşi lucru cînd scria că „gazetarii sînt faţă de adevăr în acelaşi raport ca ghicitoarele în cărţi faţă de metafizică". Pe scurt, ar fi timpul să renunţăm la clişeul libertăţii informaţiei, loc comun răspîndit chiar de gazetari. Desigur, în climatul democraţiilor cu vechime este postulată libertatea informaţiei şi totuşi nu e nevoie să fii prea isteţ ca să observi că informaţia e liberă doar atunci cînd nu incomodează pe nimeni, cînd nu jenează adevăratele forţe economice, cînd se limitează la ceea ce nu e important, dar chiar şi aşa!

„Libertatea informaţiei este una dintre cele mai agreabile gogoşi elaborate de presa occidentală, atît de convingător, încît am început să o credem."

Regimurile totalitare aveau o cenzură grosolană, brutală şi imediată, lectura informaţiei din subtextul textului presupunea o subtilă acţiune de descifrare a codurilor. Cenzura se afirma prin simpla definiţie a puterii, care o legitima prin desfăşurarea argumentelor de justificare.

Observaţiile lui Weber ne semnalează că în sînul sistemelor de presă (în prezent dominante, în ansamblul Europei, Est, Vest, Sud, Nord), situaţia este mai perversă, deoarece cenzura este prezentă, dar foarte abil disimulată în marea bogăţie a informaţiilor (chiar şi a celor contradictorii) şi tocmai din cauza supra-abundenţei, a felului cum sînt ele prezentate, devin rapid non-informaţii pentru cititorul, ascultătorul sau telespectatorul de rînd. Presa democraţiei de masă nu mai este ceea ce se chema, la începutul secolului XX, o presă de opinie, ea a devenit presă de informaţie, obligată să asigure consensul cerut de patronii săi reali (capitaliştii, adică marile întreprinderi, băncile, consorţiumurile de comunicaţii etc). *Manufacturing Consent* este titlul unei voluminoase lucrări semnate de Chomsky, consacrată demontării eforturilor presei americane pentru a obţine consensul cînd e vorba de treburi serioase. Din acest punct de vedere, nimic nu este mai îndepărtat de *polemos*-ul democratic decît obiectivele marii prese de masă.

Sînt multe exemple care-mi dau dreptate. Alegerea şi organizarea lor ar presupune un adevărat studiu sociologic. Aici, limitat de spaţiu, am să dau doar unul, de pe prima pagină a tuturor ziarelor europene importante. Este vorba despre efectul nociv al muniţiei cu uraniu sărăcit. Dintr-o dată aflăm, *a posteriori*, că această muniţie folosită de NATO în Irak, Bosnia, Kosovo, Serbia, pentru distrugerea blindajelor sau a planşeelor de beton armat, este primejdioasă. Acum presa europeană este tulburată, pentru că după ce au fost prezenţi pe teatrele de luptă, cîţiva soldaţi francezi, italieni, spanioli, englezi, americani, portughezi s-au îmbolnăvit de leucemie. Se cuvin făcute două observaţii, niciodată formulate, uitate permanent de presă. Prima ne-ar îndemna să-i întrebăm pe directorii marilor jurnale de informaţie: „De ce nu aţi făcut anchete cînd aţi aflat că se foloseşte acest nou tip de muniţie?" A doua s-ar putea formula aşa: „Desigur, nu e bine că mor soldaţii, dar ei sînt profesionişti şi moartea face parte din riscurile meseriei, ca să spun aşa. Dar populaţia civilă? Oamenii locuiesc pe locurile unde s-au dat bătăliile şi sînt supuşi într-o mai mare măsură riscurilor de leucemie. Ce se va întîmpla cu nou-născuţii părinţilor expuşi timp îndelungat prafului nociv provenit din aceste muniţii?" Un preot francez, prezent în Irak, susţine că, după intervenţia NATO, sînt mult mai multe malformaţii la nou-născuţi decît înainte. Asta ca să înţelegem discursul general al presei în epoca intervenţiilor din Irak sau din Bosnia-Kosovo-Serbia. Nu se transmiteau decît informaţiile distribuite de purtătorii de cuvînt ai militarilor şi ai politicienilor angajaţi în intervenţii. Aşa că s-au putut citi şi auzi, pînă la saturaţie, comentarii despre eficacitatea loviturilor chirurgicale şi despre pagubele colaterale, declarate minore. Or, se pare că de la primele bombardamente în Irak, loviturile erau chirurgicale doar în metaforele propagandei, iar pagubele colaterale, în cîmpiile şi munţii din Serbia sau din Kosovo, erau foarte centrale. Tot aşa cum în Franţa, pentru presă şi guvern, norul de la Cernobîl nu a trecut niciodată frontiera germană, dîndu-ne posibilitatea să verificăm cum libertatea informaţiei este una dintre cele mai agreabile gogoşi elaborate de presa occidentală, atît de convingător, încît am început să o credem. Acest lucru are un nume, încă din secolul XVI. Se numeşte servitute voluntară.

▲

Douăzeci de întrebări: criterii pentru libertatea presei

1. Există legi de presă restrictive?
2. Mediile de informare sînt în proprietate privată, publică sau amîndouă?
3. Sînt jurnaliştii acuzaţi pentru ce scriu?
4. Există jurnalişti în închisoare? Motivele.
5. Calomnia este pedepsită civil sau penal?
6. Jurnaliştii au nevoie de o autorizaţie guvernamentală pentru a-şi exercita profesia?
7. Au jurnaliştii acces la documentele guvernamentale?
8. Sînt jurnaliştii hărţuiţi cînd îşi culeg informaţiile?
9. Guvernul îi plăteşte pe jurnalişti?
10. Există subvenţii pentru ziare ori posturi radio/TV?
11. Există cenzură guvernamentală? Există autocenzură?
12. Există restricţii asupra mijloacelor de producţie, de pildă alocări de hîrtie de la guvern, controlul sistemului de distribuţie sau proprietatea asupra tipografiilor?
13. Reclama de la instituţiile publice este alocată în mod corect?
14. Există prevederi legale asupra dreptului la replică, incluzîndu-i pe oficialii guvernamentali?
15. Sînt folosite în mod curent legile cu privire la insultă pentru a apăra comportarea oficialităţilor de supravegherea publică?
16. Tribunalele sînt în măsură să judece independent cazuri de presă?
17. În ce măsură se doreşte controlarea conţinutului unor canale media de către partide politice, organisme guvernamentale sau altele?
18. Delictele împotriva jurnaliştilor sînt puse sub urmărire de autorităţi?
19. Sînt activităţile autorităţilor – tribunale, legislativ, oficialităţi, documente – deschise presei?
20. Jurnaliştii se consideră ei înşişi liberi să scrie sau să transmită ştirile aşa cum le află?

The World Press Freedom Committe
http://www.wpfc.org

▲

Virgil Ștefan NIȚULESCU

Cine pe cine păzeşte

– sau cum punem lege presei –

Că presa este cîinele de pază al democraţiei ştiu şi elevii de liceu. Dar că presa este, la rîndul ei, straşnic păzită, asta se poate afla, mai degrabă, din rapoartele unor organizaţii precum Freedom Forum, Reporters sans frontières, International Freedom of Expression eXchange sau Article 19. Deşi, dacă ar fi să ne luăm, de exemplu, după relatări care ţin capul de afiş politic în Ucraina vecină – relatări conform cărora preşedintele Leonid Kucima ar fi ordonat asasinarea ziaristului Gheorghi Gongadze –, presa nu este suficient de bine păzită. Altfel, nu ar mai fi răsunat presupusa voce a preşedintelui în urechile şefilor serviciilor secrete, cu aceste alese cuvinte: „Voi ce mama dracului păziţi?"... Dar să lăsăm paiul şi, mai degrabă, să vedem bîrna.

„Legea ar trebui să păzească societatea de informaţiile false."

Aceasta pare să stea destul de temeinic înfiptă, din moment ce unii continuă să aibă presa ca sarea în ochi. Aici este vorba despre cei indignaţi că există oameni care se află de o anumită (altă) parte a presei şi care împart presa în „a noastră" şi „a lor"; toţi aceştia vădesc, poate, o mentalitate demnă de Congresul al V-lea al PCR (vezi „Cine nu e cu noi e împotriva noastră!") şi, ca să-l parafrazăm pe Primul Ministru, sînt hotărîţi să sape tranşee (chiar şi după încheierea campaniei electorale). Aceşti oameni şi-ar dori o presă în care ei să aibă voie să spună orice despre oricine şi nimeni altcineva să nu mai emită alte păreri. Cu alte cuvinte, o presă care să nu fie liberă, deci o presă care să nu fie presă, ci doar un alt fel de instrument de propagandă. De regulă, aceşti oameni îşi doresc o „lege a presei" din care să rezulte exact regula de mai sus.

Mai există o categorie de oameni, care sînt exasperaţi de faptul că oricine poate să spună orice, despre oricine (de cele mai multe ori), nepedepsit. Mulţi dintre aceştia şi-ar dori o lege a presei care să oprească „dezmăţul".

Există, de asemenea, unii care se întreabă de ce, dacă avem o lege a audiovizualului, nu am avea şi una a papilului, că tot despre presă e vorba. Cum despre această problemă am mai avut ocazia să mă pronunţ în paginile *Dilemei*, arătînd că principalul motiv îl constituie acela că spaţiul audiovizual este proprietate publică, în vreme ce acela tipografic este proprietate privată, nu cred că are rost să mai insist acum. Trebuie să fim atenţi, însă, asupra noilor medii de informare. Internet-ul, din acest punct de vedere, este rudă bună cu presa scrisă, nu cu cea audiovizuală, în pofida imaterialităţii suportului pe care sînt „audiovizualizate" informaţiile.

În fine, mai există o categorie de persoane interesate de promulgarea unei legi a presei: cei care regretă faptul că, în ziua de azi, o legitimaţie de presă nu mai impresionează pe nimeni şi, în general, că jurnaliştii nu mai constituie un grup privilegiat. Evident, această categorie este formată exclusiv din gazetari.

Să zicem, însă, că am avea deja o lege a presei şi că ea, de exemplu, şi-ar propune pedepsirea insultei prin presă, adică a ofensei mediate (şi mediatizate). Probabil că efectele ei nu ar fi foarte diferite de cele produse de aplicarea (actuală) a prevederilor Codului Penal, aplicare ce a dus la numeroase condamnări evident abuzive, dar care a lăsat nepedepsite o mulţime de infracţiuni la fel de evidente.

Care ar fi, atunci, rolul unei asemena legi? Acela de a instaura anumite reguli. Pe cine şi de cine ar păzi aplicarea acestor reguli?

Interesant este că toate iniţiativele legislative care, din 1997 încoace, au încercat să reglementeze domeniul, au avut în vedere, preponderent, reguli privitoare la organizarea profesiei, încercînd să facă delimitări între cei care au voie să scrie şi cei care n-au, stabilind şi avantaje pentru cei dintîi. Aşadar, într-o asemenea viziune, legea ar avea, în primul rînd, menirea de a-i păzi pe cei acceptaţi de cei neacceptaţi (încă) în breaslă – pentru că, în fapt, aceste propuneri legislative erau scrise tot de ziarişti, chiar dacă erau asumate de parlamentari. Desigur, încălcarea regulilor trebuie pedepsită. Aici, însă, proiectele în cauză aveau în vedere, mai ales, încălcări de genul insultei, ofensei şi calomniei, prevăzute şi în Codul Penal, cu toate aproximaţiile de apreciere care permit amintitele abuzuri. În plus, în afară de ofensatori şi de calomniatori, legea i-ar pedepsi şi pe aceia care nu acordă dreptul la replică. Din păcate, însă, aceste proiecte nu porneau de la principii fundamentale, care să statueze dreptul jurnaliştilor de a obţine informaţii care sînt publice şi care, în plus, sînt şi de interes public, precum şi dreptul cititorilor de a fi informaţi corect (cu sus-zisele informaţii). Dacă am porni de aici, am înţelege că, în realitate, nu avem nevoie de o lege a presei, ci de una a *accesului la informaţie*. Iar dacă legea ar trebui să pedepsească ceva, atunci ar trebui sancţionate împiedicarea accesului la informaţiile publice, precum şi distorsionarea acestora,

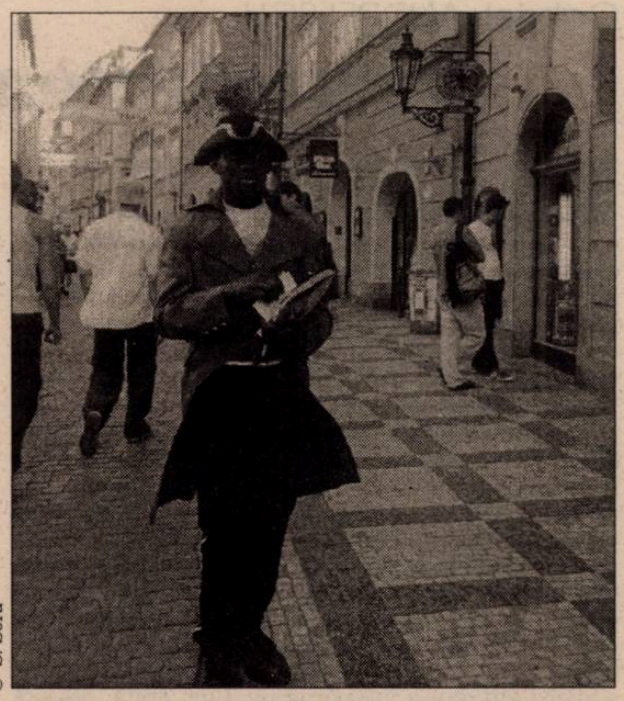

© S. Sora

prin omisiune şi minciună. Aşadar, legea ar trebui să păzească societatea de informaţiile false.

În ceea ce priveşte dreptul la opinie, el poate fi exercitat deopotrivă şi, atîta vreme cît nu intră în teritoriul penalului, nu are nevoie de alte precizări.

Poate că dacă legea ar stabili foarte clar care sînt informaţiile publice şi care nu, acei mafioţi deghizaţi în politicieni ar fi mai prudenţi, ştiind că pot fi lesne descoperiţi de cîinele de pază al democraţiei. Iar şefii serviciilor secrete ar avea mai puţin de păzit.

Cît despre intens mediatizata nevoie a unui cod deontologic, acesta ar fi eficient numai dacă ar adera la el cele mai populare 20 – 25 cotidiene şi săptămînale ale ţării, astfel încît o eventuală încălcare a codului să aibă drept urmare interzicerea publicării vreunui articol aparţinînd autorului incriminat în toate publicaţiile care au decis aplicarea sa cu stricteţe. Sigur că, întotdeauna, s-ar găsi cîte vreun *Scandal* care să găzduiască semnătura ostracizată, dar tocmai acesta este specificul codurilor, faţă de legi: primele sînt obligatorii numai pentru cei care doresc să le aplice, în vreme ce acelea din urmă nu sînt facultative pentru nimeni. Tocmai de aceea, ideea de lege a presei a ajuns un fel de sperietoare pentru breasla jurnalistică. Dacă, însă, ea va avea în vedere doar principiile enunţate mai sus, atunci titlul legii nu ar mai avea nici o relevanţă şi am putea să-i spunem chiar şi „legea presei". În fond, important nu este dacă vom avea o lege „a presei", ci dacă vom reuşi să evităm ca, prin intermediul ei, cineva să încerce să pună botniţă cîinelui de pază al democraţiei.

▲

Ioana AVĂDANI

Informaţia publică de partid şi de stat

Transmitem ştirile. Printr-o hotărîre a guvernului, agenţia naţională de presă Rompres este trecută în subordinea Ministerului Informaţiilor Publice.

Acestea au fost ştirile, stimaţi ascultători. De acum încolo urmează comunicatele de presă, anunţurile oficiale, strigătele de victorie împotriva opoziţiei (cîtă mai este) şi gemetele de admiraţie în faţa oglinzii. Căci nici chiar noi nu sîntem atît de naivi încît să ne imaginăm că cel care plăteşte taraful va renunţa la privilegiul împămîntenit de a comanda muzica.

Mă uit împrejur, după un umăr pe care să îmi vărs indignarea. „Dă-i încolo, şi-aşa erau proşti. Dădeau nişte ştiri de te apuca rîsul", îmi spune un profesor de Etică şi legislaţie a presei. Dar, dom' profesor, strig eu, mai degrabă în gînd, este vorba de principiu, nu de valoare! Dacă sînt slab pregătiţi, sînt vulnerabili. Dacă sînt vulnerabili, vor ceda uşor. Au nevoie de un pic de solidaritate de breaslă. Dar ei sînt „proşti", noi sîntem deştepţi, aşa că facem parte din bresle diferite, nu?

„Acum nu e momentul să ne agităm. O să ne ocupăm de ei cînd or începe să-i dea afară", îmi spune un militant sindical. Prietene, încerc să-i spun, „datul afară", cu dreaptă măsură şi cu temei, nu este o soluţie proastă *a priori*. Poate fi o măsură de igienă profesională. Poate aduce beneficii de calitate. Dar înţeleg, într-o străfulgerare, că pentru el, dreptul la un salariu mic, dar sigur este mai presus decît dreptul la independenţa editorială. Că pe asta, cică, nu o poţi pune copiilor pe masă.

„Agenţia naţională de presă e de acum agenţie guvernamentală", îi spun, cu glas pierit, unui amic din TVR. „Şi ce te agiţi? Pînă acum ai cui crezi că au fost?" Păi bine, îi spun, pînă acum dădeau ascultare, mai degrabă de bunăvoie, recunosc, stăpînitorului bugetului. Acum e cu subordonare ierarhică, „să trăiţi, am înţeles!". Este ca diferenţa dintre seducţie şi viol. „Ce-'şti copil? Este diferenţa dintre seducţie şi vrăjeală", îmi replică amicul cinicoid. „Înainte era cu şampanie, cină la lumînare, muzică dulce. Acum e cu «vino, fată, sus, şi-ţi dau şi o bere»". Dar, dragule (nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, cînd vine vorba de informaţie, devin patetică), lucrezi în televiziunea naţională. Mîine ţi se poate întîmpla şi ţie. „Poate că ar fi mai bine. Am şti exact ai cui sîntem. Pînă în '96 – era clar. Între '96 şi 2000 – deh, ca la coaliţie, fiecare cu comanda lui..."

Îmi încordez auzul, să prind zvon de zaveră dinspre

© S. Ivanoschi

Rompres. Conferinţă de presă. Confraţi ziarişti, sîntem în pericol! Independenţa noastră zace în sînge, cel puţin teoretic... Dar ce aud e mai jaleş ca telenovelele: directorul se plînge că o să rămînă oamenii fără slujbă, că el însuşi a fost destituit, deşi în anii din urmă a avut grijă personal ca numele partidului acum la putere să nu fie terfelit pe fluxul agenţiei. Cu alte cuvinte, dă-le încolo de drepturi şi prinţipuri, dar cu răsplata „serviciilor" cum rămîne?

Încerc să judec la rece: Şi, în fond, dacă ia guvernul agenţia naţională de presă, ce mare pagubă? Aşa cum e, prea mare credibilitate nu are, să fim realişti. Cine îi mai cumpără serviciile? Şi cine o să mai dea bani, de acum înainte, ca să cumpere „informaţii de partid şi de stat"? Şi ce-o să facă guvernul? O să ne oblige să ne abonăm la Rompres? O să creeze o „elită a accesului la informaţii", furnizîndu-le cu predilecţie (ori, Doamne, feri! în exclusivitate) agenţiei naţionale? Guvernanţii ştiu prea bine că schema asta nu funcţionează, au mai încercat-o. Or fi învăţat între timp că presa independentă cîştigă alegerile.

Dar alegerile de abia au trecut şi din poveste mult mai este. Şi mă obsedează un citat din nici nu contează cine, care este, pentru mine, snoava esenţială a solidarităţii: „Cînd au venit să-i ia pe evrei, n-am protestat pentru că nu eram evreu. Cînd au venit să-i ia pe comunişti, n-am protestat, pentru că nu eram comunist. Cînd au venit să mă ia pe mine, nu mai era nimeni să protesteze".

Ei, dar noi parcă încă mai sîntem cîţiva...

▲

Gabriel ANDREESCU

Protejarea reputaţiei

Unul dintre cele mai importante evenimente ale presei româneşti ar putea fi hotărîrea Curţii Supreme de Justiţie de a-l pune pe Ion Cristoiu să plătească o amendă de 400 milioane de lei pentru atingerea adusă demnităţii redactorei-şefe a revistei „22", Gabriela Adameşteanu. Articolul pe care acest ziarist grobian îl publicase acum cîţiva ani şocase lumea, să-i spunem decentă, a Bucureştiului. Ar fi fost poate ocazia să se discute atunci, ceva mai serios, despre echilibrul delicat dintre valoarea aceasta atît de importantă, care este libertatea de expresie, şi o altă valoare, dreptul – fără de care nu poate exista o societate civilizată –, care este demnitatea persoanei. Nu s-a discutat, astfel încît avem acum o decizie care produce ea însăşi „doctrina", fără o pregătire în sensul unui plus de înţelegere, a opiniei publice.

Este limpede că „libertatea" a dominat complet „dreptul" în toată perioada de după 1990. Dacă vor urma alte decizii care să o transforme pe cea a Curţii Supreme de Justiţie (usturătoare) într-un „model", atunci cazul Gabriela Adameşteanu *versus* Ion Cristoiu ar putea schimba atitudinea întregii prese. Cum arată „această presă", ştim. Cu cîteva excepţii, ziariştii s-au obişnuit să calomnieze, să insulte, să batjocorească. Libertatea presei a ajuns să fie invocată cu un ton victorios, sugerînd jubilaţia cuiva care a ocupat o poziţie inexpugnabilă.

Pentru că presa a jucat un rol atît de important în stabilizarea democraţiei româneşti – forţă determinantă şi în două rotaţii la putere – pare destul de greu să susţii, la noi, necesitatea de a pune libertatea de exprimare într-un just echilibru cu alte principii (al respectului vieţii private, al dreptului la demnitate etc.). Nu ştiu un argument mai sigur pentru legitimarea acestei cerinţe fireşti decît opinia „Articolului 19". Cine este „Articolul 19"? Nu numai cel care, în textul Pactului internaţional cu privire la drepturile civile şi politice, enunţă garanţiile libertăţii de expresie, ci şi (în legătură, desigur) numele unei faimoase organizaţii britanice, cunoscută pentru punerea unui profesionalism înalt în slujba libertăţii presei din întreaga lume. „Articolul 19" a iniţiat un proces internaţional de studiu, analiză şi consultare, ultima etapă a acestuia fiind un atelier „Legislaţia privind defăimarea", organizat la Londra, între 29 februarie şi 1 martie 2000. Militînd contra abuzurilor pe care le poate produce invocarea defăimării, propunîndu-şi să limiteze impactul negativ asupra libertăţii de expresie, organizaţia britanică recunoaşte totuşi obligativitatea *„echilibrului (...) între dreptul la libertatea de exprimare (...) şi necesitatea de a proteja reputaţia persoanelor"* (care, de altfel, este şi ea, *„recunoscută de numeroase instrumente internaţionale de drepturile omului şi de legislaţia naţională a statelor din întreaga lume"*). .

Ce susţine „Articolul 19"? Definind „reputaţia" prin *„stima de care se bucură în general o persoană într-o anume comunitate"*, organizaţia atrage atenţia că trebuie excluse din această categorie *„criticile legitime la adresa autorităţilor sau demascarea infracţiunilor sau corupţiei autorităţilor; protejarea «reputaţiei» unor obiecte, precum simboluri de stat sau religioase, steaguri sau însemne naţionale; protejarea «reputaţiei» statului sau a naţiunii ca atare"*. Ca urmare, organele publice de orice natură nu trebuie să aibă dreptul de a introduce acţiuni în instanţă în cazuri de defăimare. În acelaşi spirit, se afirmă că *„legile privind defăimarea sînt cu atît mai puţin justificate dacă se invocă contribuţia lor la menţinerea ordinii publice, securităţii naţionale sau a relaţiilor de prietenie cu state sau guverne străine"*.

O opţiune de fond a „Articolului 19" este înlocuirea tuturor legilor penale referitoare la defăimare cu legi civile. Mai mult, pedeapsa cu închisoarea, pedepsele cu suspendare, interzicerea dreptului de publicare, amenzile excesive nu trebuie folosite ca sancţiuni pentru încălcarea legilor privind defăimarea, indiferent cît de grav este limbajul denigrator. Aceasta întrucît ameninţarea cu pedepse penale dure, în special cu închisoarea, are un efect paralizant asupra libertăţii de exprimare.

În sensul aceleiaşi dorinţe, între principii a fost menţionată nedepăşirea termenului de un an pentru introducerea unei acţiuni într-un caz de defăimare. Dar cauzele nu trebuie nici să fie judecate atît de rapid încît să nu permită inculpaţilor să-şi pregătească apărarea în mod adecvat. În acest cadru, răspîndirea unei afirmaţii adevărate nu trebuie să fie acceptată ca reclamaţie în justiţie, întrucît nimeni nu poate proteja o reputaţie nemeritată. La fel, nimeni nu trebuie chemat în judecată pentru defăimare, în cazul exprimării unei opinii.

Mai sînt şi alte cîteva principii pe care le-a propus „Articolul 19", în scopul protejării libertăţii de expresie, în competiţia acesteia cu dreptul la demnitate. Tocmai această grijă subliniază, totuşi, necesitatea sancţiunii. Ea trebuie să existe atunci cînd se aduc daune *„reputaţiei unei persoane, prin orice atingere, inclusiv prin tendinţa de a afecta stima de care acea persoană se bucură în cadrul comunităţii, prin expunerea la ridicol sau ură publică"*.

Dar în România folosirea presei scrise sau electronice pentru expunerea la ridicol şi ură publică a devenit aproape un obicei. Oamenii nu pot căpăta respectul pentru ei înşişi – condiţie a respectului pentru ceilalţi – fără ca acest obicei să fie înfrînt prin forţa legii – fie aceasta lege civilă, proporţională şi nuanţată. ▲

Tania RADU

Se-nchide ţara

De la un timp, avalanşa de grozăvii la metru, furnizată de posturile de televiziune şi de presa scrisă, a ajuns să mă fascineze. Tinerii reporteri TV anunţă, cu feţe tot mai impasibile, că încă un copil a fost omorît în bătaie, încă 380 de femei au fost violate şi puse să declare, pe înregistrarea video a violului, că o fac de bunăvoie, că tonele de carne stricată şi munţii de conserve de vacă mai mult sau mai puţin nebună se revarsă peste ţară. S-ar părea că numai la noi cel călcat de maşină e imediat re-călcat de alte două maşini, iar părinţii dezaxaţi declară, lîngă copilul paralizat în bătaie, că nu l-au atins decît aşa, părinteşte. Numai la noi prezentatorii de ştiri nu-şi mai găsesc de mult expresia nimerită în timp ce prefaţează macabrele înşiruiri. (Niciodată nu m-am bucurat mai mult pentru cineva ca pentru Cristian Tabără, cînd a „scăpat" de acest supliciu, prin întoarcerea titularei de la ştirile PRO TV.)

Tot ce ni se arată, ni se spune, ni se dezbate, are drept acoladă ideea că *publicul trebuie să fie informat*. Eventual cu de-a sila. Căci ce trebuie să înţelegem din disperarea moale cu care autorităţile se oferă să le dea ţăranilor de pe Siret bani sau peşte proaspăt, numai să nu mai mănînce din peştele frumos, umflat de cianură, care pluteşte pe apa mîloasă a rîului? Ziarele sînt pline de fotografii cu copii radioşi, ţinînd în mînă cîte un peşte. În spatele lor auzi dialogurile părinţilor: „N-are, domne', nimica! Ce s-aibă? Îl dai niţel prin oţet şi prin usturoi şi merge. Nu miroase, n-are nimica! Vezi dă treabă, că mănînc peşte de-aci de cînd mă ştiu. Parc-atunci, cu Cernobîlu' cum a fost? Şi ce, am murit?" E frig, şubele de şantierişti miros a fum, a ţuică şi-a sărăcie şi te-apucă aşa o milă nesănătoasă de noi toţi...

Vorbim de vaca nebună. Nu băgăm de seamă că RATB-ul a mai scumpit o dată biletele. Un drum face acum 5000 de lei. Nimeni nu mai tresare. Explicaţia e simplă: nu mai plătim. Nici bilete de tramvai, nici întreţinerea, nici datoriile la bancă. Stăm aşa, să vedem ce s-o întîmpla. Să ne descurce ei.

Ei au alte treburi. Una dintre primele decizii ale Senatului a fost să declare şedinţele comisiilor de specialitate închise publicului. Adică presei. Care afla acolo, zi de zi, cine ce vrea, ce sfori trage, pe cine susţine, pe cine luxează, cum s-a schimbat, de azi pe mîine, linia într-un partid sau într-altul. Într-un cuvînt: ce ne aşteaptă. Preşedintele Senatului dă de înţeles că noii parlamentari trebuie protejaţi, ei nu sînt încă obişnuiţi cu hărţuiala presei, altfel spus, nu ştiu că presa latră, caravana trece.

Vorbim de dubiosul cîştigător al lozului cel mare. Dezbatem dacă e sau nu cinstit. Cui îi mai pasă că la Consiliul Naţional de Studiere a Arhivelor Securităţii Statului se înregistrează jenant de puţine cereri de consultare a propriului dosar? Românul şi-a ostoit foamea de informaţie ori cu *România Mare*, ori cu *Memorialul durerii*.

Şi-apoi, dacă pînă şi singura agenţie de ştiri din ţară (de Mediafax e vorba, pentru că Rompres e ceva de care uitasem cu totul, pînă ce ne-a reamintit noua putere că trebuie resuscitat de urgenţă) îşi ia vacanţă trei zile de sărbători, pe motiv că se închide ţara, ce să ne mai mirăm că televiziunile trimit echipe de filmare pentru un copil debil, care face pe popa în altar, acasă la el, printre mileuri şi flori de plastic?

Vorbim de *second hand*-uri – ca altădată de balcoane. Vorbim toţi de aceleaşi lucruri – deci sîntem informaţi. Restul, vorba şefului statului, e „moft". ▲

Eugen VASILIU

De ce urăsc libertatea presei, de ce o cultiv

Urăsc libertatea presei pentru că este *necesară*.

Urmare acestei libertăţi, pe care şi-a luat-o singură, presa scormoneşte, presa arată, presa demască. În afara acestei libertăţi, nu există nici o altă garanţie că am putea afla anumite lucruri, dintre care unele nici măcar nu dorim să le aflăm. Libertatea presei este aceea care se răsteşte la noi: trebuie să ştiţi!

Iar eu urăsc constrîngerile.

Urăsc libertatea presei pentru că este *complicată*.

Adevărurile pe care libertatea presei le scoate la iveală sînt contradictorii, sînt paradoxale, sînt subiective, sînt parţiale, sînt temporare. Ea ne împrumută părerile ceţoase ale altora, pentru a putea combate singuri ideile noastre clare. Libertatea presei este aceea care ne rătăceşte, şi ne ţine mereu pe drumuri încurcate.

Iar eu urăsc încîlceala.

Urăsc libertatea presei pentru că este *periculoasă*.

Capacitatea libertăţii presei de a provoca dezastre, catastrofe şi calamităţi şi de a ne ţine tot timpul sub impresia iminenţei unei nenorociri nu cunoaşte limite. Cele mai liniştite momente, cele mai calme, cele mai senine pe care le avem, ne sînt tulburate de presimţiri apocaliptice. Libertatea presei este aceea care ne sperie că judecata de apoi va fi judecata dinainte.

Iar eu urăsc ameninţările.

Urăsc libertatea presei pentru că este *falsă*.

Nimic nu este mai consolidat astăzi decît dependenţa opiniilor independente. Frica, interesele materiale sau manipularea informaţiei asigură toate condiţiile pentru spulberarea tuturor iluziilor cu care încercăm să ne mai consolăm. Libertatea presei este aceea care ne dovedeşte că oglinzile sînt mincinoase, mai ales atunci cînd reflectă propria imagine.

Iar eu urăsc ipocrizia.

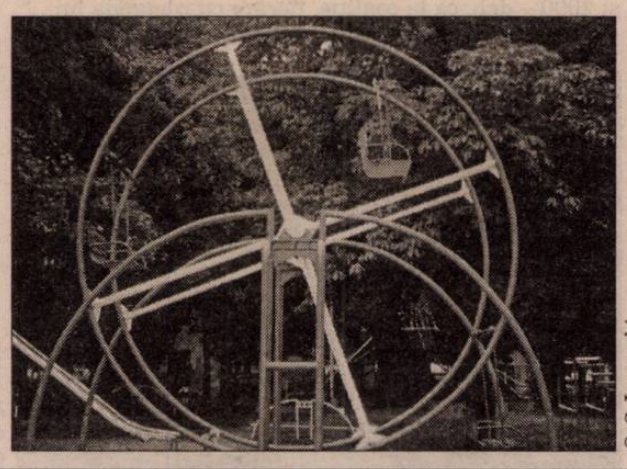

© S. Ivanoschi

Urăsc libertatea presei pentru că este *inutilă*.

Dintre toate întreprinderile cotidiene, puţine reuşesc să fie mai nefolositoare, în sensul profund al cuvîntului, autoproclamarea acestei stări de fapt fiind chiar un fel de practică perversă. Nimic şi nimeni nu s-a schimbat prin exerciţiul libertăţii presei, afară poate doar de presa însăşi, care a reuşit perfect să-şi mimeze libertatea. Libertatea presei este aceea care ne învaţă mersul pe bicicletă fără lanţ.

Iar eu urăsc zădărnicia.

Este evident că toate relele generate de libertatea presei nu pot avea decît un leac: *responsabilitatea presei*. Iar această responsabilitate nu poate veni decît dintr-o libertate şi mai mare, dar *reglementată*. Pentru că singura responsabilitate *inevitabilă* nu este aceea impusă, ci aceea care îţi este strecurată odată cu o libertate conferită expres. Sporind libertatea presei prin relgementări care să-i deschidă căi noi, traversînd mentalitatea oamenilor, nu doar laşitatea lor (o lege a liberului acces la informaţia de interes public este o lege a transparenţei!), putem spune că, de fapt, *cultivăm* libertatea presei, în aceeaşi grădină în care creşte şi responsabilitatea.

Iar responsabilitatea este singura floare care merită să fie purtată la butonieră, de orice fel de presă. ▲

Presa română văzută de Freedom House

Din 1979, Freedom House monitorizează presa din 186 de ţări şi acordă, în fiecare an, calificative. Metodologia după care este acordat punctajul are la bază patru criterii: „A = legi şi reglementări care influenţează conţinutul mass-media; B = presiuni politice şi controale asupra conţinutului mass-media; C = influenţe economice asupra conţinutului mass-media; D = acţiuni represive (asasinarea jurnaliştilor, violenţe fizice asupra lor, cenzură, autocenzură, arestări etc.)". Pentru primele trei criterii, se acordă un punctaj între 0 şi 15; pentru al patrulea criteriu, punctajul este între 0 şi 5. Se notează separat pentru presa scrisă şi cea audiovizuală, iar apoi se însumează punctele. Cu cît punctajul total este mai mic, cu atît este mai mare libertatea presei: de la 0 la 30 = *presă liberă*, între 31 şi 60 = *parţial liberă*, între 61 şi 100 = *presă non-liberă*. Iată caracterizarea situaţiei din ţara noastră, pe baza datelor din anul **1999**:

România. „Constituţia şi Codul Penal pedepsesc defăimarea, calomnia, «ofensa adusă autorităţii» şi «informaţia falsă» care afectează siguranţa naţională. Jurnaliştii vinovaţi pentru astfel de delicte pot fi condamnaţi la închisoare. Sute de cotidiene şi săptămînale oferă o multitudine de puncte de vedere; există 72 de staţii private de televiziune, unele cu acoperire naţională, şi 162 de staţii private de radio. Ziarele tind să reflecte punctele de vedere politice ale proprietarilor lor, iar canalele media publice sînt influenţate politic de agenţii controlate de către majoritatea parlamentară. În 1999, şase jurnalişti au fost condamnaţi pentru calomnie sau insultă, un reporter a fost arestat pentru că a demascat corupţia, doi au fost atacaţi în timp ce investigau pe un şantier, iar un altul a fost aruncat dintr-un tren după ce i s-a confiscat manuscrisul. Un producător de televiziune a fost suspendat în urma unor presiuni politice, iar unui jurnalist din presa scrisă i-a fost interzis accesul la o reuniune internaţională din cauza unei relatări despre diplomaţii români."

Punctaj: 44. Calificativ: *presă parţial liberă*.

Comparaison n'est pas raison, se spune, dar să facem o incursiune în fostul lagăr socialist: Polonia (19 p.), Republica Cehă (20), Estonia (20), Lituania (20), Letonia (24), Slovenia (27), Ungaria (30), Bulgaria (30), Slovacia (30) se înscriu printre ţările cu o presă *liberă*. Albania (56), Moldova (58), Rusia (60), Ucraina (60) sînt colegele noastre din categoria *parţial liberă* (dar cu punctaje mai slabe, ultimele două fiind la un pas de categoria *non-liberă)*. Croaţia are 63 de puncte, Belarus 80, Iugoslavia 81. În Uniunea Europeană, lucrurile stau astfel: Belgia 9 puncte, Danemarca 9, Luxemburg 10, Suedia 11, Austria 12, Germania 13, Olanda 14, Finlanda 15, Portugalia 17, Spania 18, Marea Britanie 20, Irlanda 21, Franţa 24, Italia 27, Grecia 30. Acelaşi punctaj cu ţara noastră (44) l-au mai obţinut două state: Ecuador şi Insulele Vanuatu.

Date preluate din *Freedom House: Press Freedom Survey 2000*
http://www.freedomhouse.org/pfs2000/

▲

Z. ORNEA

glose

Libertatea expresiei

Libertatea informaţiei se confundă bine cu aceea a expresiei. În timpurile moderne, cînd şi la noi descoperirea lui Gutenberg a ajuns aici, au apărut gazete. Dar, nenorocire, chiar de la începuturi, se arată, nemilos, mai întîi cenzura. Lui Kogălniceanu domnitorul Mihail Sturdza îi suspendă revista *Dacia literară* (1840) şi Grigore Alexandru Ghica îi interzice ziarul *Steaua Dunării*. Obiceiul, odată introdus, face o veritabilă carieră, stăpînirea practicînd interzicerea mijloacelor de informaţie, adică de expresie. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, ajuns, în 1859, domn al ambelor principate, elaborează un regulament, care e o adevărată constituţie. El e progresist, garantînd libertatea informaţiei (a expresiei). Dar, curînd, în faţa vrăjmăşiei grupărilor politice aproape generalizate şi a tendinţelor sale cezariste, începe să fie stingherit de presă, luînd măsuri punitive împotriva ei. Nu erau suspendate numai gazete, dar erau întemniţaţi şi gazetarii. Se povesteşte că vestitul, pe atunci, N.T. Orăşanu, conducător de reviste umoristice (de fapt, le schimba numele de îndată ce erau interzise) şi, mai ales, al revistei *Nichipercea* (1861-1863), de îndată ce publica un articol bănuit de antidinasticism, îşi făcea bagajul, lua o birjă şi se prezenta la porţile puşcăriei Văcăreşti, cerînd directorului să-l încarcereze. Cîteodată, acesta îl informa că n-a primit nici un ordin de încarcerare. La care Orăşanu răspundea că va primi acea dispoziţie, cerîndu-i să i se facă loc în puşcărie. Pare comic. Dar nu era deloc. Din păcate, principele Al. I. Cuza se purta nemilos, nedemocratic cu presa, jugulînd-o fără scrupule. Mai tîrziu, în timpul domniei principelui (din 1881 regele) Carol I, Constituţia din 1866 garanta libertatea informaţiei şi a expresiei. Intangibilă era personalitatea domnitorului (regelui). Altfel zicînd, era posibilă atacarea, prin presă, a guvernului de orice orientare ar fi fost. Dar mai sus nu era îngăduit să se lovească. În 1/13 aprilie 1887 (cînd ţara era guvernată, din 1876, de liberalii lui Ion C. Brătianu, regele refuzînd să dea ascultare campaniei „Opoziţiei unite" împotriva guvernului), marele gazetar George Panu publică, în ziarul său *Lupta*, articolul *Omul periculos* îndreptat direct împotriva regelui („Instigatorul acestei manoperi, omul care a impus voinţa sa străină Ministerului şi Camerei este acea fiinţă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personagiu egoist şi neiubitor de ţară care se numeşte rege şi care, în realitate, nu este decît cînd o cătană nemţească, cînd un ulan prusian. Şi: „Pericolul cel mare este acest om, trebuie pus deci la rezon. Trebuie ca ţara în picioare să-i zică cuvintele care se pare că pentru dînsul au fost inventate: *Il faut se soumettre ou se démetre*. A mai tolera, în condiţiile actuale, influenţa sa nefastă este a dori să vedem ţara subjugată şi politiceşte şi economiceşte".) Era prea mult, oricît de încordate erau moravurile politice de atunci. Panu n-a fost arestat, ci Parchetul a făcut imediat percheziţie la redacţie, căutîndu-se, în lipsa autorului, manuscrisul articolului. Chemat la judecătorul de instrucţie, Panu şi-a luat răspunderea şi, în consecinţă, a fost trimis în judecata tribunalului. Sentinţa a fost rapid pronunţată, Panu fiind condamnat la doi ani închisoare. Înfricoşat de perspectivă, Panu înţelege să fugă din ţară, în mai 1887, pentru a scăpa de puşcărie. Fuga sa a fost considerată o mare gafă politică, el refuzînd să se supună legilor ţării. Peste nici un an, la o viitoare alegere, Panu e ales deputat, ceea ce îi asigura imunitatea, şi se întoarce în ţară. Oricît de strălucit gazetar a fost şi conservator important în partidul condus de Lascăr Catargi, de cîte ori a fost propus pentru o demnitate ministerială, regele declara ferm că nu poate fi ministru o persoană care s-a sustras legilor ţării. Dar, oricum, Panu şi-a putut vedea, nestingherit, de gazetăria sa, *Lupta* devenind, alături de *Epoca,* ziarul cu cel mai mare tiraj, apoi *Săptămîna* (1901-1910), „revistă scrisă de G. Panu", publicaţie foarte stimată în acea vreme. Se poate aprecia că incidentul lui Panu din martie-mai 1887 este un atac la libertatea expresiei? Fără îndoială. Chiar dacă leza prestigiul personalităţii regale, era, totuşi, un ultragiu adus libertăţii de expresie; deşi prin acest articol încălca un ştiut paragraf de lege (inclusiv de constituţie). Dar nu se poate spune că legile nu erau, pe atunci, laxe. Ziarul a continuat să apară, urcînd chiar în tiraj, iar Panu a redevenit, destul de repede, din nou deputat, liber cu totul (e drept că se prevala de un articol de lege), manifestîndu-se şi ca deputat şi ca strălucit gazetar.

Libertatea informaţiei şi a expresiei a fost garantată şi de Constituţia din 1923. Rar, cînd presa publica articole de rechemare pe tron a principelui Carol al II-lea (în ciuda deciziei luată de parlamentul ţării la 6 ianuarie 1926), cîte un număr al acelei gazete era interzis. Dar, mai tîrziu, cînd, la 8 iunie 1930, principele Carol al I-lea a devenit, tot prin decizia parlamentului, rege al României, lucrurile s-au modificat. Gazetele ştiau că trebuie să evite comportarea scandaloasă a regelui şi a camarilei sale. A început decretarea stării de asediu, cînd presei i se punea botniţa cenzurii. Aşa a fost în 1933, pe timpul mişcării politice a ceferiştilor sub guvernul Al. Vaida-Voevod. Mai tîrziu, la sfîrşitul anului 1933, datorită asasinării, de către un comando legionar, a primului ministru I.G. Duca s-a declarat starea de asediu, gazetele prolegionare *Cuvîntul* şi *Calendarul* suspendate, iar directorii lor (Nae Ionescu şi Nichifor Crainic) întemniţaţi, consideraţi fiind drept autori morali ai asasinatului. Nae Ionescu a fost eliberat în martie 1934, datorită stăruinţei lui N. Iorga, Crainic intrînd în proces, pe banca acuzării, şi scăpînd „la mustaţă" (trei judecători s-au pronunţat pentru vinovăţie iar patru pentru nevinovăţie). Dar gazeta lui Crainic n-a mai fost autorizată să apară nicicînd, iar *Cuvîntul* lui Nae Ionescu a fost aprobat să reapară tocmai în ianuarie 1938, sub guvernul Goga-Cuza, fiind din nou suspendată în aprilie 1938. A reapărut, după moartea lui Nae Ionescu, în septembrie 1940, în timpul statului naţional legionar, director fiind acum prof. P.P. Panaitescu. Dar, din 1934 încoace, starea de asediu instaurase atotputernicia cenzurii presei. Iorga a înţeles să protesteze public vehement, lăsînd, în locul consacrat rubricii sale din *Neamul Românesc,* să fie inserată precizarea în verzale: „Nu scriu supt cenzură. N. Iorga". Şi a refuzat să-şi reia rubrica multă vreme, în ciuda intervenţiei directe a primului ministru Gh. Tătărescu. Dar toate celelalte ziare şi chiar reviste (unele) trebuiau să-şi trimită paginile (se numeau „o albă") la direcţia cenzurii, care era intratabilă în tot ceea ce nu conveneau autorităţilor, mai ales Dinastiei. Şi această stare de asediu a durat destui ani. Iar din februarie 1938, cînd a fost instaurată dictatura regală, cenzura a devenit o instituţie cu care presa era obligată să colaboreze prea strîns, chiar şi ziarul oficial al regimului carlist *România,* condus de Cezar Petrescu. Pe vremea lui Antonescu cenzura era drastică şi intratabilă.

A urmat o prea scurtă perioadă, imediat după 23 august 1944, de libertate a expresiei. Dar, destul de rapid, Comisia Aliată (sovietică) de Control a reintrodus cenzura strictă, unele gazete care nu conveneau neprimind hîrtie (o formă dură de manifestare a cenzurii) pentru a-şi imprima ziarele iar, prin 1946, au fost suspendate de tot ziarele *Dreptatea* (P.N.Ţ.) şi *Liberalul* (P.N.L.). Au reapărut în preajma alegerilor din noiembrie 1946, ca o hotărîre a miniştrilor de Externe ai celor patru ţări aliate, şi, în 1947, au fost din nou (de astă dată definitiv) suspendate. Dar şi cînd apăreau, de cîte injoncţiuni abuzive ale cenzurii nu au avut parte, făcîndu-le existenţa mereu nesigură şi umilitoare! Apoi, după 1947, în toată epoca „socialismului triumfător", cenzura era, desigur, o instituţie obligatorie pentru presă şi nimic nu apărea fără lectura prealabilă a acelei instituţii, spaltul putînd apărea numai după ştampila „Bun de imprimat". De aceeaşi soartă a avut parte şi cartea. Ba, desigur, cartea era şi mai atent supravegheată pentru a nu se strecura nici o „şopîrlă". Desigur, după liberalizarea de după 1964, cartea (mai ales de beletristică) a cunoscut o mare eflorescenţă, durîndu-se opere remarcabile care le conferă rezistenţă estetică şi astăzi. Dar numai scriitorii timpului ştiu prin ce chinuri, în lupta cu cenzura, au trecut pînă îşi vedeau publicate cărţile! Însă au ştiut să înfrîngă cenzura, biruind operele. Cît priveşte presa ea trecea, necondiţionat, pe la cenzură. Inclusiv, desigur, şi presa literară. Aceasta din urmă, în triştii ani optzeci, avea parte chiar de două cenzuri (după desfiinţarea Direcţiei generale a presei, denumirea oficială a cenzurii), una a Consiliului Culturii (unde o întreagă secţie nu se ocupa decît de aceasta) şi, de aceea, a Secţiei de Propagandă a Comitetului Central al P.C.R. După lectură, cele două organisme se puneau de acord şi comunicau publicaţiei decizia. De cîte ori n-au trecut articolele mele prin aceste furci caudine, fiind desfigurate! Cît priveşte libertatea strictă a informaţiei, ce putem spune despre ea dacă presa şi publicaţiile străine erau inaccesibile (inclusiv pentru oamenii de ştiinţă), iar libertatea călătoriilor (pentru informare) strict controlată abuziv.

Să ne bucurăm că astăzi gîndul întreg poate fi liber exprimat, accesul la informare este deplin. Să sperăm că nimeni şi nimic nu va ştirbi aceste libertăţi.

▲

Teodor BACONSKY

Ortodoxia: istorie şi prejudecată

Permiteţi-mi să vă relatez o anecdotă pe care mulţi o vor găsi neverosimilă, dar care se bazează pe un fapt cît se poate de real. Prin 1992, o tînără cu studii filologice din România a ajuns la Bruxelles, unde s-a înscris la un doctorat în istoria artelor[1]. După o vreme, s-a împrietenit cu un tînăr belgian, care a şi cerut-o de soţie. A intrat deci în viitoarea familie a soţului său. Oamenii au fost gentili, iar comunicarea s-a stabilit fără probleme, pentru că tînăra româncă stăpînea foarte bine limba franceză. Într-o bună zi, soacra eroinei noastre s-a arătat surprinsă că potenţiala sa noră ştie ce este un cuptor cu microunde şi pare capabilă să-l manevreze cu o anumită dezinvoltură. Tînăra româncă a fost şocată atunci cînd bătrîna doamnă – altminteri o burgheză oarecare – i-a explicat, fără ocolişuri, că nu se aştepta ca o persoană sosită „de acolo de la voi, din România" să fie la curent cu tehnologia occidentală. Istorioara denotă o anumită absurditate: schimbînd ce-i de schimbat, ea seamănă cu eventuala mirare a unui milanez în faţa descoperirii că un sicilian se foloseşte la masă de furculiţă. Am ţinut totuşi să v-o povestesc aici pentru a ilustra, printr-un exemplu concret, considerabila forţă a prejudecăţilor noastre culturale. Prejudecata culturală poate fi definită ca o reprezentare standardizată, care nu este supusă unui examen critic periodic şi devine, *ipso facto*, o sursă de eroare intelectuală. Sîntem cu toţii robii acestor prejudecăţi în care se amestecă evaluarea superficială, stereotipul ostil, narcisismul oarecum rasist şi, trebuie să recunoaştem, o bună doză de ignoranţă. Asemenea prejudecăţi nu acţionează doar la nivel inter-personal, ci şi la acela al dialogului dintre naţiuni, culturi şi civilizaţii diferite. Iar faptul că moştenim aceste prejudecăţi din familie sau de pe băncile şcolii nu le face mai puţin nedrepte şi, aş spune, caraghioase.

Foarte multe prejudecăţi culturale circulă şi în domeniul dialogului dintre europenii occidentali şi cei din Est. Din pricina lor, ne înţelegem prost sau trăim cu impresia că înţelegem deşi, în realitate, nu facem decît să ne oglindim reciproc într-o imagine preconcepută. Cred că înţelegerea istoriei şi apetitul de a face istorie sînt un bun început de vindecare a acestei forme specifice de lene intelectuală. Nu vom articula un spaţiu european atractiv şi solid atîta vreme cît, în loc să ne cunoaştem realmente unii pe alţii, ne vom face doar portretul-robot, imitînd tehnica poliţiştilor care, înainte de a se confrunta cu răufăcătorul, încearcă să-i reconstituie fizionomia prin coroborarea unor fugitive mărturii oculare.

Conferinţa mea priveşte raportul dintre Biserica Ortodoxă Română şi viitoarea arhitectură constituţională a Uniunii Europene. Nu pot intra direct în subiect. Daţi-mi voie, mai întîi, să încerc pariul de a comprima, în cîteva minute, evoluţia raporturilor dintre creştinismul apusean şi cel răsăritean, mai cu seamă la nivelul celui de-al doilea mileniu după Hristos. În finalul expunerii, după ce voi fi reconstituit contextul istoric şi mentalitar în care se aşează evenimentele recente, mă voi ocupa de actuala poziţie a BOR faţă de construcţia europeană.

Nu doar invincibili, ci şi de-a pururi superiori

Elitele politice şi universitare, dar şi opinia publică din Occident acceptă în general clişeul potrivit căruia lumea ortodoxă aparţine mai curînd Orientului Apropiat decît Europei. Această percepţie – în principiu justă – are rădăcini tocmai în epoca elenistică. De-a lungul ultimelor sale trei secole de viaţă, Imperiul roman s-a elenizat şi a adoptat un stil de viaţă oriental. Acest proces a fost atît de puternic încît, pînă la urmă, însăşi capitala imperiului s-a mutat pe Bosfor. Ereditatea lui Constantin cel Mare, consolidată de Justinian şi de dinastia macedoneană a desăvîrşit sinteza dintre creştinismul bizantin şi paradigma Orientului. Iar intrarea ulterioară a Rusiei în acest conglomerat ortodox a reliefat şi mai mult profilul „asiatic" al creştinismului de sorginte greacă. În vreme ce Bizanţul prospera, dispreţuind cultura latină barbarizată, Occidentul Europei îşi reformula pretenţiile imperiale graţie acţiunilor politice întreprinse de către reprezentanţii dinastiei merovingiene şi carolingiene. La rîndul ei, papalitatea de după Grigorie cel Mare a încercat să reafirme prestigiul vechii Rome, susţinînd că urmaşul lui Petru este Capul Bisericii şi, în acelaşi timp, singura persoană chemată să legitimeze puterea cezarilor germanici. Aceste fenomene au avut urmări de durată: pe de o parte, Occidentul a devenit scena luptelor pentru investitură şi, mai apoi, arena unor sîngeroase conflicte religioase între Roma papală şi principii nordici, adepţi ai Reformei protestante. Pe de altă parte, Orientul creştin s-a separat de Biserica universală, considerîndu-se unicul păstrător al „adevăratei credinţe". Acest orgoliu nu l-a scutit de umilinţa Cruciadei a IV-a, cînd baronii franci şi veneţienii au întemeiat efemerul lor Imperiu Latin de Răsărit. Mai tîrziu, islamul otoman avea să exploateze agonia politico-militară a Imperiului bizantin, reuşind să-i administreze – la 1453 – lovitura de graţie.

După căderea Constantinopolului, creştinismul răsăritean a rămas orfan. Timp de un mileniu – de la Teodosie cel Mare pînă la ieşirea sa din scenă – Imperiul bizantin a fost platoşa Bisericii nedespărţite. Acolo, în Orient, s-au ţinut – la dorinţa bazileilor – primele şapte Concilii Ecumenice. Acolo s-a definit doctrina, cu preţul unor controverse adeseori violente, aşa cum s-a întîmplat în cazul ereziei iconoclaste. Acolo s-a produs cultura de curte şi cea monahală, care au reciclat patrimoniul filosofic şi ştiinţific al lumii antice, creînd simultan noi genuri literare sau teologice. Toată această tihnă erudită a generat un orgoliu sinucigaş. Bizantinii se considerau „romei", adică moştenitori legitimi şi exclusivi ai vechiului Imperiu roman. Bazileii se autoproclamau „pantocratori", adică stăpîni ai întregii lumi, iar Biserica îi încorona ritual, acordîndu-le adesea demnitatea „egalităţii cu Apostolii". Cîtă vreme armata şi diplomaţia bizantină s-au dovedit imparabile, creştinismul răsăritean a înflorit, inspirînd capodopere de artă sacră, sinteze doctrinare impozante şi personalităţi religioase de admirabilă anvergură. Greşeala acelor oameni – în vieţile cărora se întretăiau Orientul şi Occidentul – a fost aceea de a se crede nu doar invincibili, ci şi de-a pururi superiori. Pentru ei, tot ce nu era bizantin aparţinea barbariei. Dacă cineva – principe sau seminţie – dorea să intre în lumea civilizată, acela era obligat mai întîi să adopte mentalitatea, cutumele, valorile şi instituţiile Imperiului bizantin. Biserica constantinopolitană a căzut prin urmare în această cursă a veacului. Ierarhia ei a renunţat să facă misiune, concentrîndu-se intensiv doar asupra efortului de a defini „ortodoxia", adică dreapta credinţă pe care întregul univers, atras de magnetismul Imperiului, ar fi sfîrşit prin a o adopta. E adevărat, sfinţii Chiril şi Metodie, apostolii slavilor, erau greci din Tesalonic. Dar după ei – adică în jumătatea de mileniu care desparte inventarea alfabetului chirilic de căderea Imperiului – Biserica Răsăritului s-a irosit în dispute de nuanţă, renunţînd la orice proiect de expansiune misionară. Patriarhii Răsăritului se simţeau apăraţi de sabia bazileului. A apărut în acest mod conceptul de „simphonia", adică teoria complementarităţii dintre puterea seculară şi cea spirituală, care transcria teologia civilă a Romei imperiale. Spre deosebire de Occident, unde relaţiile dintre papi şi împăraţi au fost mereu concurenţiale, Orientul creştin a trăit experienţa acestei tendenţiale armonii Stat-Biserică. Evident, în viaţa de zi cu zi, lucrurile nu se ridicau permanent la înălţimea acestui ideal bicefal. Nu puţini bazilei au practicat aşa-numitul „cezaropapism", care le încuraja imixtiunile abuzive în afacerile bisericeşti. Şi nu puţini Patriarhi de Constantinopol au suferit, precum Ioan Crisostom, exilul, după ce s-au aventurat într-o severă critică a abuzurilor imperiale. În tot acest echilibru oarecum fragil, mediile monahale – precum acela de la Studion – au apărat cu sacrificii autonomia Bisericii şi implicitul ei drept de a judeca moral comportamentul politic al bazileilor. În asemenea condiţii, numeroşi corifei ai monahismului, precum Maxim Mărturisitorul, Teodor Studitul sau Simeon Noul Teolog au suportat represiunea puterii seculare. Cu toate acestea, Biserica a rămas deopotrivă liberă şi relativ independentă. Liberă, pentru că ea şi numai ea deţinea matricea spirituală a puterii legime. Relativ independentă, pentru că populaţia Constantinopolului – ultracredincioasă şi chiar fanatică – s-a situat mereu de partea ierarhiei ecleziastice. Bazileii puteau scoate ochii duşmanilor, dar nu puteau garanta mîntuirea nimănui. Şi, în acele timpuri, nimeni nu glumea cu propriile şanse de izbăvire pe lumea cealaltă.

O Biserică sinistrată

Am recapitulat aceste fapte elementare pentru a vă explica de ce căderea Imperiului bizantin a fost o catastrofă mutilantă pentru creştinismul răsăritean. În fapt, Biserica răsăriteană nu era pregătită să reziste într-o lume fără imperiu. Nu dispunea de instrumentele doctrinare menite să-i asigure un loc într-un scenariu cosmologic din care persoana sacră a bazileului lipsea. Căderea Constantinopolului nu a fost trăită ca un eşec militar, ci ca un iremediabil cataclism final. Nu era vorba despre un fenomen trecător, precum invazia Poloniei de către trupele naziste sau debarcarea Aliaţilor în Normandia. Bizantinii care, după ce s-au apărat dramatic şi fără speranţă, aveau să asiste la profanarea Sfintei Sofia, au resimţit un traumatism de intensitate apocaliptică: ar trebui să vă gîndiţi la ipoteza transformării bazilicii Sfîntul Petru într-o moschee pentru a vă imagina, cît de cît, cele trăite de creştinii orientali la 1453. Vă puteţi închipui frescele Capelei Sixtine complet acoperite cu versete coranice? Ei bine, după acest colaps, Biserica răsăriteană s-a trezit într-o lume nouă şi destul de crudă. Patriarhul ecumenic a devenit „etnarh", adică lider religios al naţiunii greceşti captive în plasa islamului otoman. Celelalte Patriarhii – Antiohia, Alexandria şi Ierusalimul – au sucombat sub aceeaşi umilitoare dominaţie care avea să le impună nu doar o autoritate politică străină, ci şi o religie necreştină privită pe atunci ca sumă a mistificărilor demonice.

Dar ceea ce contează cu adevărat în discuţia noastră de astăzi este faptul că dezastrul de la 1453 a avut, printre altele, cîteva consecinţe valabile pînă în epoca modernă: pe de o parte, creştinismul ortodox şi-a accentuat caracterul oriental, lăsîndu-se vrînd-nevrînd asimilat în substanţa civilizaţiilor modelate de către islam; pe de altă parte – şi ca urmare a primului fenomen semnalat – s-a produs o aparent definitivă falie mentală între creştinii orientali şi cei din Occidentul Europei. Lipsită acum de protecţia seculară a Imperiului, Biserica răsăriteană a devenit locul anumitor derive cu pretenţii salvatoare. În ea şi-au făcut loc trei curente specifice. Pe de o parte, au existat episcopi şi teologi care şi-au căutat scăparea fie emigrînd în Apus, fie devenind partizanii unei visate Uniri cu Biserica Romei, care ar fi urmat să le restituie demnitatea originară sub autoritatea Supremilor Pontifi. Pe de altă parte, a apărut o mişcare de rezistenţă spirituală şi naţională, care a favorizat exportul ideii bizantine în spaţiul acelor recalcitranţi vasali din Balcani care posedau încă state naţionale libere, fondate pe o teologie politică de factură imperială. În fine, s-a conturat şi o a treia tendinţă reprezentată de toţi acei care, deopotrivă anticatolici şi nostalgici ai Imperiului de pe Bosfor, au pactizat oportunist cu sultanatul otoman, căutînd să interpreteze pedeapsa divină a prăbuşirii Constantinopolului ca pe o premisă a unui neo-mesianism islamizant. Cum era şi normal, fiecare grup din sînul acestei Biserici sinistrate s-a orientat spre acel interlocutor care i se părea mai puternic. Din păcate însă, nici unul dintre pomeniţii aliaţi fantasmatici nu a jucat prea cinstit, urmărind mai curînd aservirea solicitantului decît legitima sa înzdrăvenire. Papii au propus ca panaceu al dramei post-bizantine formula Unirii cu Roma, care fusese deja schiţată în cadrul sinoadelor de la Lyon (1274) şi Ferrara-Firenze. Micro-bazileii din Balcani s-au dovedit mai slabi decît păreau şi, în orice caz, gata să se vîndă turcilor, dacă împrejurările tactice ar fi cerut-o. În fine, promotorii completei asimilări a creştinilor în noua realitate otomană s-au lovit de opoziţia celorlalte grupări bisericeşti, nereuşind ca atare să devină reprezentativi. Şi mai puţine şanse de reuşită a avut o a patra tendinţă, manifestată după apariţia Reformei lutherane, cînd anumiţi patriarhi ecumenici au crezut că pot găsi, mai ales în mediile teologice germane, sprijinul salvator îndelung aşteptat. Cu toate că spiritul Reformei condamna excesele Papalităţii, recuperînd totodată acele valori ale creştinismului primar – pe care creştinismul răsăritean le conservase atît de fidel – acest insolit dialog nu a avut pînă la urmă nici coerenţa şi nici urmările scontate.

---

1. Public aici – şi în numărul viitor – textul unei conferinţe pe care am susţinut-o de curînd la Arezzo, în deschiderea celui de-al V-lea Ciclu de studii pentru o Cultură a Păcii, a Dialogului şi a Ospitalităţii. Respectiva sesiune de conferinţe (ianuarie-martie 2001) a fost organizată de Asociaţia „Rondine Cittadella della Pace" în colaborare cu Oficialităţile Regiunii Toscana şi cu Ambasada României pe lîngă Sf. Scaun, sub titlul generic: *Democrazia ed integrazione europea, tradizione e identità nazionale nella Romania del 2000.*

(va urma)

Anatoli HAZANOV

„Rusia misterioasă“: de la Europa de Est la Eurasia (II)

În comunicarea sa, ţinută la seminarul organizat de Institutul pentru ştiinţe umane de la Viena şi Colegiul Noua Europă din Bucureşti (28-29 octombrie 2000), Anatoli Hazanov analizează trăsăturile naţionalismului rus în evoluţia lui istorică. Prima parte (Dilema, *nr. 413) descrie curentul euroasiatic şi în opoziţie cu el construcţia identităţii slave, ortodoxe, ambele expresii ale naţionalismului imperial. Eşecurile reformei economice, cacofonia creată, în ultimul deceniu de multipartidism, au asigurat naţionalismului un loc central pe scena politică a Rusiei. (**M. B.**)*

Una dintre trăsăturile remarcabile ale naţionalismului rus este că, începînd din secolul XIX, a avut permanent caracteristici ne-liberale, antioccidentale (nu mă refer la indivizi, ci la mişcări politice, deşi nu sînt mari deosebiri în această privinţă). Naţionalismul are multe feţe şi trăsături. El poate fi o mişcare politică, o ideologie, un sentiment, sau toate acestea la un loc. Naţionalismul nu poate fi localizat, în mod necesar, la dreapta sau la stînga spectrului politic. El este compatibil cu diferite sisteme politice, de la totalitarism la democraţie; cu diferite ideologii, de la fascism şi comunism la conservatorism, liberalism şi chiar cu social-democraţia. Totuşi, diferitele variante de naţionalism sînt întotdeauna determinate de circumstanţele istorice şi politice.

Naţionalismul imperial

Ne-am obişnuit să considerăm că naţionalismul tinde să pună în acord realităţile politice, lingvistice cu graniţele etno-culturale (Gellner, 1983). Acesta nu a fost niciodată scopul naţionalismului rus. În contextul Rusiei pre-revoluţionare, scopurile naţionalismului erau păstrarea şi extinderea Imperiului Rus, menţinerea etnicilor ruşi pe o poziţie dominantă. Ortodoxia era ideologia care justifica aceste scopuri, referinţele se făceau la singura credinţă creştină autentică, la misiunea mesianică a poporului rus şi la alte argumente similare. Dar acest tip de naţionalism, pe care putem să-l numim imperial, este destul de contradictoriu.

Supuşii ne-ruşi din Imperiu aveau doar două opţiuni: fie asimilarea cu poporul rus, fie statutul de minoritate subjugată. Dar chiar şi asimilarea era subiect de dezbatere: cui i se poate permite asimilarea şi cine trebuie descurajat? Oricum, naţionaliştii ruşi considerau că asimilarea lingvistică, ba chiar şi cea culturală nu sînt suficiente. Pentru ei, condiţia *sine qua non* a asimilării era ortodoxia. Chiar şi ultimii Romanovi, precum şi elita conducătoare din vremea lor încercau să legitimeze ordinea existentă identificînd autocraţia cu poporul rus ortodox, negînd identităţile şi pretenţiile imperiale transnaţionale (von Hagen, 1997). Din toate aceste motive naţionalismul rus era exclusivist.

În spaţiul politic şi ideologic rusesc, graniţele între naţionalism şi celelalte mişcări erau altfel dispuse decît în majoritatea ţărilor europene. În Anglia, era posibil să fii simultan şi naţionalist şi liberal, deoarece exista o distincţie clară între Anglia, Marea Britanie şi Imperiul Britanic. În Rusia era mai dificil, deoarece pentru naţionaliştii ruşi, Imperiul Rus şi teritoriul din vecinătatea Rusiei era unic şi indivizibil. Identificau Rusia etnică cu întregul Imperiu, dar în acelaşi timp nu acceptau egalitatea civică pentru supuşii non-ruşi şi exista o opoziţie puternică chiar faţă de ideea autonomiei lor, administrative sau culturale. (...)

Istoria Internaţionalei a II a dovedit că este posibil să fii simultan socialist şi naţionalist. În Rusia, acest lucru a fost posibil doar pentru membrii minorităţilor etnice. Partidele socialiste ale polonezilor, gruzinilor, evreilor şi letonilor aveau importante agende naţionaliste; dar nu exista un partid socialist rus *(russkaia partia)*.

Mitologia

Am să trec peste perioada sovietică pentru a ajunge direct la cea post-sovietică. (...) În ultimii cinci ani am consacrat mult timp lecturii publicaţiilor naţionaliste, al căror număr este în continuă creştere. Trebuie să spun că nu este o lectură atractivă. În linii mari, toate ideologiile naţionaliste se întemeiază pe mitologii şi mitologia naţionalistă rusească, la fel ca oricare alta, pretinde că este un adevăr care se impune de la sine, fără nici o altă dovadă. Frazele favorite ale naţionaliştilor ruşi sînt: „Este evident“ şi „Cum bine se ştie“. Dar mai există un motiv pentru care scrierile naţionaliştilor ruşi sînt atît de plicticoase. Sînt pletorice, bombastice, monotone, declarative, repetitive şi, stilistic vorbind, foarte proaste.

Nu este surprinzător, dacă ţinem seama de faptul că mulţi dintre ideologii şi susţinătorii săi pot fi denumiţi lumpen-intelectuali: oameni cu învăţătură puţină, incompetenţi sub raport profesional, ei riscă să devină inutili, odată cu schimbările politice din ţară şi în condiţiile tranziţiei la economia de piaţă. (...) Printre ideologii naţionalismului rus sînt şi mulţi poeţi, scriitori şi jurnalişti. Doi sau trei sînt buni. Restul sînt foarte proşti. În Uniunea Sovietică, guvernul sovietic le răsplătea loialitatea lor faţă de regim şi îi proteja în faţa efectelor competiţiei, îi păzea şi îi hrănea, îi hrănea chiar destul de bine. Acum nu pot face faţă competiţiei şi vor să se protejeze prin orice mijloc. În urmă cu cîţiva ani, unul dintre ei, poetul Vladimir Sorokin, a făcut o declaraţie remarcabilă: „Admit că poemele lui Iosif Brodski sînt la fel de bune ca ale mele (e un curaj să te compari cu un laureat al premiului Nobel şi cu cel mai mare poet rus contemporan). Şi apoi a adăugat: „Dar eu sînt rus şi Brodski nu e. El nu are dreptul să scrie în ruseşte“.

Deşi, în prezent, mişcarea naţionalistă rusă este fragmentată politic şi e alcătuită din multe partide şi grupuri, adesea rivale, se pot distinge cîteva caracteristici comune mitologiei şi programului lor politic. Încep cu mitologia. Este dezamăgitoare lipsa oricăror trăsături noi şi originale. În multe privinţe, mitologia contemporană rusească repetă miturile istoriografiei şi propagandei sovietice sau pe cele ale miturilor naţionaliste pre-revoluţionare.

Conform acestei mitologii, sîntem acum martorii unei ciocniri dintre civilizaţii, ai luptei globale între Occidentul materialist, individualist, consumerist, cosmopolit, corupt şi decadent, condus de Statele Unite şi Eurasia condusă de Rusia – colectivistă, idealistă, spiritualizată, moralmente superioară. Rusia este mai mult decît o ţară sau un stat, este o civilizaţie în care înaltele calităţi spirituale prevalează asupra factorilor materialişti. Ruşii sînt un popor ales, ei au misiunea de a se sacrifica pe sine, luminînd şi salvînd umanitatea.

Şi Imperiul Rus era unic: a fost cel mai uman din istoria omenirii. Toate popoarele se bucurau de o existenţă paşnică şi de egalitate în interiorul graniţelor. Ne-ruşii i se alăturau în mod voluntar. Rusia nu i-a cucerit şi nu i-a subjugat şi chiar dacă a făcut-o a fost spre binele lor, pentru a-i proteja de duşmanii interni şi externi.

Deci, cine împiedică Rusia să-şi împlinească misiunea mesianică? Desigur, Occidentul şi Statele Unite. Rusia a fost întotdeauna o fortăreaţă asediată, înconjurată de duşmanii de la Răsărit şi de la Apus. De secole, Occidentul vrea să pună Rusia în genunchi. Descompunerea Uniunii Sovietice este rezultatul acestui complot. Acum, America vrea să distrugă Rusia, să o reducă la o sursă de materii prime. Şi aşa mai departe. Teoria conspiraţiei şi trîmbiţa rusofobiei au devenit componente obligatorii în mitologia contemporană a naţionalismului rus.

Programul politic

O să descriu programul politic al principalului curent naţionalist rus, nu cel al extremei, al organizaţiilor deschis fasciste, cum este Unitatea Naţională Rusă, cu peste 150.000 de membri care vor să introducă apartheid-ul în Rusia. Care este programul principalelor curente naţionaliste? Rusia trebuie să devină statul poporului rus şi credinţa ortodoxă trebuie să fie proclamată religie de stat. În Rusia unică şi indivizibilă, minorităţile vor beneficia, în cel mai bun caz, de autonomie culturală, dar în nici un caz de autonomie politică sau teritorială.

Poporul rus trebuie să respingă democraţia şi liberalismul de dragul noii ordini politice şi sociale bazate pe aşanumita *sobornost*. E un cuvînt greu de tradus, deoarece chiar în ruseşte are înţelesuri diverse şi confuze. Vechiul cuvînt rusesc *sobor*, pînă nu de mult arar folosit, însemna o adunare, laică sau bisericească. În vocabularul curent naţionalist, *sobornost* implică mentalitatea comunitară şi o presupusă unitate etnică în care interesele poporului rus ca atare trebuie să treacă înaintea celor individuale. Se presupune că *sobornost* stimulează spiritul sacrificiului de sine şi insistă asupra priorităţii comunităţii naţionale. În lexiconul naţionalismului rusesc, *sobornost* dobîndeşte semnificaţii asemănătoare unor concepte ale corporatismului fascist.

Conţinutul şi motivaţia existenţei naţiunii ruse derivă dintr-un stat puternic *(derjava)*. Statul este purtătorul, protectorul, şi garantul interesului naţional şi nu societatea civilă. Obiectivul imediat şi urgent al poporului rus este restaurarea unui stat rus puternic în graniţele sale naturale (în temeni practici, restaurarea Imperiului Rus). Şi pentru că Occidentul în general şi Statele Unite în special se străduiesc să împiedice Rusia să-şi atingă scopul, politica externă a Rusiei trebuie să fie anti-occidentală şi anti-americană. Programul politic al naţionalismului rus nu este doar anti-democratic şi iliberal, dar şi revanşard.

Toţi sînt la fel

Şi acum întrebarea finală: ce rol joacă factorul naţionalist în viaţa politică a Rusiei? Unii observatori spun că e greu de crezut că naţionaliştii radicali, în special neofasciştii, vor ajunge la putere, în viitorul apropiat. Tind să fiu de acord cu ei. Dar există o primejdie de altă natură.

În primul rînd, unele structuri de putere şi oficialii lor au devenit foarte receptivi la agenda naţionalistă. Nu e nici un secret că organizaţiile extremiste ruseşti au simpatizanţi în Ministerul de Interne, în sistemul judiciar şi în unele administraţii regionale, ca să nu mai vorbim de serviciile secrete. Violînd legile, biroul procurorului şi corpul judecătoresc sabotează orice încercare de punere sub acuzare a celor care propăvăduiesc şi instigă la ură etnică şi naţională. În al doilea rînd, dar mai important, alte mişcări politice devin tot mai receptive la programele şi lozincile naţionaliste. Naţionalismul este la modă şi partidele se declară apărătoare ale intereselor naţionale.

Modelele ideologice şi politice din Occident – conservatorismul, liberalismul, social-democraţia – nu sînt aplicabile în Rusia. Aici există patru forţe politice majore: naţionaliştii, comuniştii, ceea ce se numeşte în vocabularul politic rusesc „partidul (partidele) puterii“ şi democraţii sau liberalii, acum în opoziţie faţă de guvern sau în afara guvernului (mă refer la partide ca Iabloko al lui Iavlinski, la Uniunea forţelor de dreapta a lui Gaidar, Ciubais, Nemţov). Este interesant de cercetat în ce măsură aceste forţe au devenit receptive la ideologia naţionalistă.

Unul dintre cele mai speciale şi mai curioase elemente ale vieţii politice din Rusia este absenţa unei puternice mişcări social-democrate. Există cîteva grupări, firave, cu o orientare social-democrată şi asta într-o ţară cu puternice tradiţii socialiste! Există raţiuni care justifică această stare de lucruri, dar am să examinez doar una. În timp ce în fostele ţări din Europa centrală, partidele comuniste sînt atrase de social-democraţie, omologii lor din Rusia – nu. Ei sînt atraşi de naţionalism. (...) Iată rezumatul ideilor lui Ziuganov, conducătorul comuniştilor ruşi, aşa cum sînt expuse în cărţile sale: Rusia este o civilizaţie unică, slavă, continentală şi ortodoxă. Pe de altă parte, Rusia este succesorul legitim al imperiului lui Gingis Han, ea continuă misiunea lui unificatoare în spaţiul geopolitic euroasiatic. Cea mai importantă realizare din perioada sovietică a fost statul rus puternic; cea mai gravă deficienţă a fost diminuarea importanţei elementului rus în Uniunea Sovietică. Stalin a fost conştient de asta şi a vrut să consolideze caracterul rus al Uniunii Sovietice, dar, din nefericire, moartea prematură l-a împiedicat.

Multe dintre ideile şi doctrinele marxiste contrazic mentalitatea rusă şi trebuie revizuite. Astfel, acum lupta dintre state înlocuieşte lupta de clasă. Rusia a fost dintotdeauna şi este încă o pradă pentru hrăpăreaţa civilizaţie occidentală, la rîndul ei, afectată negativ de iudaism. Scopul evreilor este distrugerea ruşilor şi a Rusiei, odată pentru totdeauna. Sînt prea mulţi ne-ruşi în ştiinţă, cultură, presă şi în administraţia statului. Conducerea lui Elţîn a rămas pro-occidentală şi anti-rusă, e dovedit. Comuniştii ruşi, oricum s-ar numi, nu mai sînt marxişti şi extremismul dreptei radicale se întîlneşte cu populismul anticapitalist renăscut, pe aceeaşi agendă conservatoare, naţionalistă. „Partidul puterii“ include *establishment*-ul sovietic rusesc, militarii serviciile secrete, îndoctrinaţi cu ideile naţionalismului rus încă înainte de a fi început *perestroika*. Mulţi sînt încă la putere, şi în noua situaţie naţionalismul le poate asigura iarăşi legitimitatea. (...)

Şi liberalii? Şi ei au contribuit la stimularea sentimentelor pro-imperiale, deoarece în perioada bătăliilor cu comuniştii şi a atitudinii negative faţă de perioada sovietică, ei au apelat la idealizarea trecutului pre revoluţionar. Este însă mai important faptul că acum liberalii exprimă atitudini diferite faţă de naţionalismul etnic. Unii sînt încă liberali consecvenţi, dispreţuind orice formă de naţionalism, în special varianta lui rusă; dar creşte numărul liberalilor etatişti sau al liberalilor imperialişti, gata la concesii în faţa naţionaliştilor ruşi. În urmă cu cîţiva ani, mulţi dintre ei au sprijinit primul război cecen, iar acum şi mai mulţi îl sprijină pe cel de al doilea. În conversaţii private, mi-au explicat că trebuie să se pună de acord cu starea de spirit generală.

În Rusia, nu există consens cu privire la conceptul de naţiune şi identificările comune sînt foarte slabe. În condiţiile de fragmentare socială şi politică, naţionalismul a devenit un factor important în dezvoltarea ţării şi din nefericire nu are cum să fie altfel. ▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Cum rezistăm la presiuni

– convorbire cu Adina KENEREŞ şi Petru ROMOŞAN –

Au trecut mai bine de doi ani de cînd prozatoarea Adina Kenereş şi poetul Petru Romoşan, întorşi acasă după o îndelungată şedere în Franţa, au înfiinţat editura Compania. Aţi văzut, desigur, în librării Românografia, *„radiografia stării de fapt a României azi, la 11 ani de la căderea comunismului", o lucrare insolită în peisajul politic şi economic actual, tocmai prin exactitatea datelor, statisticilor, cronologiilor ultimului deceniu. Şi, probabil, nu aţi trecut cu vederea (fiindcă, «cine uită...») cărţile de memorialistică din colecţia „ClarObscur": Zbor peste cortina de fier de Linu Dragu Popian,* Operaţie fără anestezie *de Dumitru Pascu,* Budapesta 1956 *de Tibor Méray, sau cărţile pentru copii, structurate interactiv şi extrem de atractive. Ele sînt cîteva dintre izbînzile celor doi editori, dar mai sînt şi celelalte, proiectele care nu reuşesc să devină realitate: argumentele specialiştilor care „nu se înhamă" sînt aceleaşi, „un puzzle existenţial care te împiedică să faci operă", neseriozitatea colaboratorilor, sau orgolioasa „sfidare/opacitate a savantului", mărturiseşte Adina Kenereş. În ciuda junglei editoriale, a costurilor tipografice, a editurilor fantomă care scot cărţi numai pentru a onora subvenţia, Compania a adăugat proiectelor sale pe acela al unei serii de scriitori contemporani, deschise de romanul inedit al lui Mircea Nedelciu,* Zodia scafandrului. *Convorbirea pe care am avut-o cu Adina Kenereş şi Petru Romoşan a fost prilejuită de apariţia, deloc întîmplătoare, după cum veţi vedea, a acestei cărţi. Şi de deschiderea unei colecţii care ne va spune în scurt timp cum (şi dacă) se mai scrie la noi.*

Care este istoria editării romanului postum al lui Mircea Nedelciu? Au existat indicaţii precise ale autorului în legătură cu publicarea lui într-o formă sau alta?

Petru Romoşan: Au fost deja în presă discuţii despre forma editării. În *Observator cultural* a apărut o notă alături de coperta cărţii, în care se spune că ar putea fi editată «altfel». N-am înţeles pe ce se bazează Ion Bogdan Lefter cînd spune asta, mai ales că avea acelaşi text, dat prin bunăvoinţă. Lefter m-a stupefiat. Nu găseşte nimic mai bun de făcut decît să introducă dubiul în legătură cu autenticitatea textului, de altfel încălcînd flagrant obligaţia la discreţie faţă de familia lui Nedelciu, care i-a înmînat amical acest text, identic cu cel tipărit de noi. În plus, nu semnează.

Cu manuscrisul a fost aşa: a venit Mira Nedelciu la Adina Kenereş, i-a propus acest manuscris pentru că nu mai suporta colaborarea cu editura Paralela 45; între timp, foarte mulţi scriitori din generaţia tînără ne-au propus manuscrise pentru că nu le convine colaborarea cu această editură. Prefer să nu intru în detalii.

Au mai fost şi alte dispute editoriale?

Adina Kenereş: S-a petrecut ceva cu aceeaşi editură Paralela 45, pentru care ea chiar merită un proces: au anunţat în catalogul lor această carte ca aparţinîndu-le, au anunţat lansarea la Tîrgul Gaudeamus, parcă într-o zi de joi, cu numele invitaţilor cu tot, deşi ştiau că nu au drepturile, că nu au contract, nimic. Informaţia a apărut în toată presa, provocîndu-i Mirei Nedelciu o criză de inimă.

Aş vrea să vorbim puţin despre chestiunea neterminării romanului. S-a spus deja că romanul ar fi doar o eboşă, că Nedelciu l-ar fi continuat, sau chiar rescris...

A.K.: Din punct de vedere strict literar, cartea este, pe de o parte, evident încheiată şi, pe de alta, profund neterminată; Mircea, aşa cum îl ştim, dacă ar fi trăit, ar fi remaniat textul, nu la nivel stilistic, la nivel de propoziţie, ci ar fi lucrat cu fragmentele şi ar fi făcut din el o compoziţie mult mai mare.

P.R.: Eu sînt convins că el a vrut să facă ceea ce se numeşte, cu sintagma lui Eco, o „operă deschisă" şi în acest sens neterminată. Iată de ce ne batem capul noi acum... Ar fi avut timp s-o termine...

A.K.: A avut timp, dar a avut şi o relaţie bizară de teamă, de la un punct încolo, cu cartea, pentru că de cîte ori se apuca să lucreze la ea i se întîmpla o cădere fizică. A ajuns la obsesia că dacă sfîrşeşte cartea asta, adică dacă se aşează ca să o încheie, să fie bună de tipar, moare. E un lucru pe care l-a spus, i l-a spus soţiei sale.

P.R.: Cartea poate fi considerată neterminată într-un sens, şi anume, Mircea Nedelciu nu se putea abţine să textualizeze. El spune de data asta o poveste de tip Marin Preda, dar bineînţeles că o spune textualist, şi deci nu o termină (desigur, orice lucru terminat e într-un anume fel mort). Asta intră în procedeele tipice Nedelciu: neterminarea este aici un procedeu textualist. Poate că ar trebui să ne aducem aminte şi de Meşterul Manole...

A.K.: Eu sînt mai generoasă. Cred că dacă ar fi fost în putere, Mircea ar mai fi făcut ceva cu cartea. Sub acest aspect, noi o putem considera neterminată. Însă, strict tehnic vorbind, fizic, nu este un obiect căruia îi atîrnă vreun moţ pe-afară. Am spus-o în nota editorului şi o cred pîn' la sfîrşit. Nedelciu a făcut cartea pînă la un punct, a rotunjit-o pînă unde a putut să o facă.

Care ar fi principalul interes al cărţii? Care e tema: puterea, rezistenţa la presiune, aşteptarea, moartea? Cum aţi prezenta-o publicului larg?

A. K.: Pentru mine, interesant şi relevant faţă de toată opera lui Mircea Nedelciu, e faptul că este singura lucrare în care avem nu o schiţă, ci un imens insert autobiografic. În general, scriitorul român, contemporanul nostru, vine de la ţară, extracţia e mai întotdeauna aceasta. Mai avem şi cîţiva urbani, pierduţi în spaţiu, dar, în general, noi sîntem rurali. La prima generaţie se fac toate artificiile ca să dispară originile. Se vorbeşte despre ţărani ca despre o lume exotică, iar cititorul e trimis mai degrabă la Borges decît la nea Gheorghe. Mircea a avut marea sinceritate, faţă de sine şi faţă de sursă, de a descrie parcursul dificil al unui om care vine de la «fără opincă», de la piciorul gol, şi care are amintiri prin pănuşi de porumb, om care a mers pînă la facultate şi dincolo de ea. Mie mi se pare, nu atît ca scriere literară, ci ca text biografic, ca semn al autenticităţii unui contemporan, o reuşită extraordinară.

P.R.: A făcut-o şi Preda, şi Nicolae Velea... Nedelciu, în schimb, îşi face autobiografia, dar o aruncă şi în text printr-un anumit tip de compoziţie, de tăieturi. Şi, la urma urmelor, este o grilă deformată acest Diogene, personajul principal, nu e chiar autorul.

A.K.: Marea temă e cum supravieţuim şi cum ne cîntărim viaţa într-un teritoriu ostil. Cum facem, cum denunţăm sforăriile, minciunile, cum rezistăm la presiuni, cum faci să rămîi om într-un univers concentraţionar, cum te joci cu torţionarii, cum participi la schimb. Dar vreau să vă povestesc altceva. Vedeţi catalogul, ilustrat cu un fel de scafandru. E făcut de un tînăr, Ionuţ Ciupuligă, care a venit la începutul lui iulie ca să ne arate ce mai lucrase. Iar una dintre schiţele lui era un soi de scafandru, un om cu un tub gigantic ce îi ieşea din nas şi care se pierdea într-un lăstăriş. L-am rugat să facă o serie, a făcut 10-12 variaţiuni, din care am ales 5 şi cu ele am ilustrat catalogul. Ele au fost puse deoparte şi prin octombrie a venit Mira cu cartea. Ne-a propus-o, noi n-am răspuns imediat, contemporanii nu intrau în planul nostru iniţial. Cînd am dat coperta dosarului la o parte şi pe mijloc am văzut pe prima pagină *Zodia scafandrului* am trăit o mare spaimă.

Spuneaţi în cuvîntul introductiv că acest roman inedit deschide o serie de proză contemporană. Care ar fi următoarele titluri?

P.R.: Urmează două titluri (surpriză!), care vor apărea în această primăvară.

Vor fi optzecişti, colecţia fiind deschisă de Mircea Nedelciu; vor fi nouăzecişti, ceea ce ar fi un paradox?

A.K.: Vor fi optzecişti, nouăzecişti, douămiişti, şaptezecişti, oameni care scriu, de fapt. Şi autori tineri care au 80 de ani! Contemporani – prin contemporani înţelegînd proză românească frumoasă, lizibilă. Criteriul de selecţie este cel calitativ, de plăcere a lecturii, indiferent dacă autorul a scris şi a publicat sau nu în ultimul timp. Ne interesează prioritar literatura inedită românească de calitate. Ne este mai la îndemînă această lume a prozei anilor '80, dar asta nu exclude anii '70 şi cîtuşi de puţin '90. Avem propuneri din toate generaţiile, texte minunate. E adevărat, literatura contemporană este în suferinţă pentru un motiv aparent foarte simplu. «Nu se vinde.» – este răspunsul standard al librarilor. Dar asta nu e decît o consecinţă, iar motivele sînt, de fapt, destul de complicate.

Totuşi, Zodia scafandrului *aproape că nu se mai găseşte. Se pare că a fost un succes de librărie.*

P.R.: Nu e adevărat că nu se vinde literatura contemporană. Dar editorul trebuie să-şi facă meseria: trebuie să facă editare corectă, trebuie să facă promoţie reală, nu în micul cerc în care deja autorul e cunoscut, ci în afara acelui cerc. Cartea trebuie să se ducă în presa mare, înspre publicul mare. Nedelciu, cu romanul acesta, s-a dus spre cu totul alt public.

A început, totuşi, să o facă o dată cu volumul de nuvele din '89, Şi ieri va fi o zi; *şi chiar mărturiseşte în* Zodia scafandrului *o legătură tematică şi de ton cu o nuvelă din acea carte.*

A.K.: Mircea Nedelciu avea un public al lui, cei care îl cunoşteau, îl iubeau erau colegi de breaslă. Dar la cartea aceasta s-a făcut o promoţie coordonată, s-a făcut o difuzare urmărită atent în toată ţara, nu publicitate în sensul stupid de „ia-o p'asta, că-i mai bună"...

P.R.: Nu am făcut o promoţie literară, ci una comercială. Chiar trebuie să-i iei pe oameni în serios, să le spui despre ce este vorba, dar trebuie să ajungi la ei ca să le spui acest lucru.

Seria de Contemporani mai are un scop, acela de a propune această literatură şi în străinătate. O literatură care se poate citi, care e făcută pentru oameni, nu pentru cîini.

A.K.: Noi nici nu ne-am gîndit să facem o serie de contemporani, pentru că sîntem o editură mică şi pentru că promovarea scriitorilor contemporani e dificilă, riscul e mare. Ne-am tot codit...

P.R.: ...dar proiectul acesta a integrat în proiectul mare editorial. Dacă acesta se realizează, merg şi Contemporanii. Din fericire, proiectul mare merge foarte bine, poate pentru că noi ne-am ocupat de difuzare, promoţie, adică de lucruri ce ţin de comerţ. Multora le place munca editorială fiindcă fac ceva fin, intelectual, dar pragmatismul lipseşte. Or, acest lucru e foarte important.

A.K.: Într-adevăr, pentru ca maşina să meargă, să nu trebuiască să stai cu mîna întinsă, să cerşeşti fonduri din stînga, din dreapta trebuie să munceşti mai mult decît îşi închipuie oamenii care lucrau în urmă cu 10-20 de ani în edituri. Atunci, orice se întîmpla, de bine, de rău, la sfîrşitul lunii luai salariu; dacă nu erai la termen, o lungeai, o lăţeai, statul venea şi punea plicul jos orice se întîmpla. Acuma, plicul sau ţi-l faci, sau nu-l ai. Ca să-l faci, munceşti pe brînci.

P.R.: Ca să nu încapă dubii, ţin să precizez că toate aceste cărţi se vor tipări fără nici o sponsorizare. Aparţin unei întreprinderi private, care consideră că trebuie să facă ceva şi pentru autorii contemporani, altfel nu se justifică moral.

a consemnat Simona SORA

▲

Dilema vă recomandă

● Ioan Es. Pop: *Podul* (seria nouă Hyperion, Ed. Cartea Românească): „scriu greu. vîr vîrful creionului în piele pînă unde / dau sub ea de mine." Şi atunci – miracol al poeziei – din cămine de nefamilişti, din bube şi noroaie, din Pantelimon 113 bis şi din Ieudul fără ieşire se face un drum kafkian la Năneşti şi de acolo la „Termopile în Obor", unde „glorie! glorie! aici sîntem la porţile orien. / unde totul este posibil şi / nimic nu are rost". Mizeria noastră îşi permite indecenţa să strălucească sfîşietor şi salubru în poezia lui Ioan Es. Pop, „un bărbat singur. nu-i nici o mîndrie în asta". (Radu Cosaşu)

● Cartea lui Vasili Grossman, *Viaţă şi destin*, editată de Fundaţia Culturală Română şi Editura Univers, care, după G. Steiner, „eclipsează bună parte din proza occidentală contemporană". (Simona Sora)

● Cărţile din seria „Cîte ceva despre" apărute la Editura Curtea Veche: *Freud; Jung; Filozofie; Psihologie; Einstein*. Tratarea acestor grave subiecte se face cu ajutorul unor simpatice benzi desenate. (Cezar Paul-Bădescu)

● Premiera spectacolului *Puşca de vînătoare*, duminică, 4 februarie, la Teatrul ACT. Regie şi dramatizare de Liana Ceterchi, cu Irina Movilă, Simona Mihăescu, Rodica Negrea şi Claudiu Istodor. (Matei Martin)

● *O iubire fără sfîrşit*, în regia lui Vincent Ward, cu Robin Williams, Annabella Sciorra, Max von Sydow – în ciuda prea evidentei încercări de a rezolva şi problemele lumii celeilalte, o viziune specială asupra raiului, iadului, iubirii, responsabilităţii şi relaţiei de cuplu (premiul Oscar pentru efecte speciale). (Iaromira Popovici)

● *Mickey ochi albaştri* cu Hugh Grant – pentru că e chiar o comedie de trei stele. (Andrei Manolescu)

Liviu ORNEA

bon de lectură

O vieţuire cu „Livada de vişini“

Într-un editorial din *România literară*, pe la jumătatea lui noiembrie, Nicolae Manolescu vorbea despre plăcerea de a citi istorie şi critică literară şi chiar paria că, în multe cazuri în care opera comentată a cam fost uitată sau a păstrat o valoare mai mult istorică, lectura comentariilor va prevala asupra lecturii textului comentat.

Am citit cartea lui George Banu, *Livada de vişini, teatrul nostru**, la puţină vreme după ce citisem editorialul lui Manolescu şi legătura s-a făcut de la sine.

George Banu a avut norocul să vadă, în treizeci de ani de carieră de spectator, foarte multe montări ale *Livezii de vişini*, multe devenite referinţe clasice. Pe unele dintre ele le pomeneşte în trecere, dar are preferinţe manifeste: îi place spectacolul lui Peter Brook, nu-l prea mulţumeşte cel al lui Strehler, de exemplu. Toate judecăţile lui Banu pornesc, însă, de la text. El discută adecvarea sau inadecvarea unei idei regizorale sau a unui element de scenografie sau decor numai în funcţie de text sau de didascaliile lui Cehov. Avem, deci, pe de o parte, o analiză extrem de riguroasă şi amănunţită a textului, chiar dacă înfăţişată sub formă de puzzle, ţinînd cont nu atît de desfăşurarea în timp a textului, cît de memoria afectivă a lui George Banu (oare fiecare regizor face o asemenea descifrare a textului înainte de a monta un spectacol?). Avem, pe de altă parte, impresii de spectacol, scene comentate atît de viu încît par să confirme teza lui Nicolae Manolescu (chiar dacă piesa lui Cehov nu e în pericol să fie uitată). Cartea se citeşte cu mare plăcere, senzaţia reconfortantă este că, dacă George Banu a reţinut doar cutare scene dintr-un spectacol, atunci numai acelea meritau văzute şi, iată, acum le-am „văzut“. Şi avem, în fine, partea cea mai frumoasă şi neaşteptată a cărţii: o serie

de reflecţii pe marginea textului cehovian prilejuite de întîmplări care au marcat profund istoria ultimilor 50 de ani şi existenţa autorului; aceste scene anume din spectacolele discutate sînt evocate. *Livada de vişini* (şi, prin ea, teatrul însuşi) devine, astfel, oglindă a vieţii autorului şi, mai mult, paradigmă a conflictelor şi crizelor esenţiale care marchează epoca noastră. Insolubile conflicte (soluţia lui Lopahin fiind doar aparentă) pe care asemenea lui Gaev şi Ranevskaiei, le putem, numai (?), asuma.

„Teatrul prezervă virtuţile lentorii“, spune George Banu întîlnindu-se cu Milan Kundera, alt apologet al răgazului înţeles ca o componentă fundamentală a omenescului. Un răgaz care merită luat cu prisosinţă pentru a citi cartea lui George Banu.

**Livada de vişini, teatrul nostru. Jurnal de spectator*. În româneşte de Anca Măniuţiu. Editura ALLFA (colecţia Godot), Bucureşti 2000.

▲

Andrei GORZO

Hollywood Party: Globul de Aur 2001

„Toţi bărbaţii arătau prost“, mi s-a plîns la telefon o prietenă, după ce urmărise la televizor ceremonia de decernare a premiilor Globul de Aur. Mă sunase ca să comentăm gala (transmisă în SUA de postul de televiziune NBC, preluată de televiziuni din 122 de ţări, apreciată ca „cea mai bună petrecere hollywoodiană“, ajunsă în 2001 la cea de-a 58-a ediţie), aşa că am comentat-o: Tom Hanks era „gras şi mustăcios“, Russell Crowe era „gras, bărbos, lăţos şi transpirat“, Keanu Reeves era „de-a dreptul hirsut“, Mel Gibson „părea obosit“. Dar George Clooney? Dar Jeff Bridges? Dar Pacino? (Încercam să-i domolesc indignarea; începusem să mă simt vinovat de felul necorespunzător în care s-au prezentat supervedetele masculine pe micul ecran al prietenei mele.) În cele din urmă am căzut de acord asupra lui George Clooney, care şi-a acceptat premiul (cel mai bun rol secundar într-o comedie – filmul fraţilor Coen *O Brother, Where Art Thou?)* cu multă graţie şi pe deasupra a fost, ca de obicei, *„cool & stylish“* (amica mea), „un fel de încrucişare între Cary Grant şi Sean Connery la tinereţe“ (eu, improvizînd). Dar concluzia a rămas una aspră: *aproape toţi* bărbaţii au arătat prost.

Am renunţat de mult la pretextul că urmăresc gala Globurilor de Aur (acordate anual de Asociaţia Ziariştilor Străini de la Hollywood – HFPA) sau festivitatea Oscarurilor (precedate şi anticipate de Globuri) din dragoste de cinema. Le urmăresc pentru *glamour*, pentru parada modei, pentru gafe, pentru bîlbe, pentru momentele tari şi pentru cele penibile, pentru notele false, pentru discursurile care pot oricînd să o ia razna, pentru vorbele de duh mai mult sau mai puţin inspirate, pentru plăcerea (frivolă, poate chiar vulgară) de a vedea cît mai multe supervedete adunate la un loc. Le urmăresc pentru că cineaştii (şi teleaştii – HFPA îi premiază şi pe ei) devin nişte cai de curse pe care putem paria. (Uneori am impresia că nici ei nu ştiu prea bine dacă participă la un eveniment cultural de mare anvergură sau la un eveniment monden cu răsunet global, dacă ar trebui să se comporte ca nişte artişti omagiaţi pentru munca lor sau pur şi simplu ca nişte celebrităţi la o petrecere.) Le urmăresc pentru a vedea un actor excelent ca Russell Crowe în propria lui piele, fără rol, fără personaj, demascat, demistificat, asudînd într-un smoking Armani în aşteptarea rezultatului. Le urmăresc pentru a nu fi de acord *(Gladiatorul,* cel mai bun film?!) şi pentru a bîrfi la telefon. Şi în sfîrşit, pentru filme.

Dar mai întîi petrecerea. (Dacă nu toleraţi cronicile mondene, săriţi, vă rog, peste paragraful următor.)

Cea mai proastă glumă a serii i-a aparţinut lui Phil Collins. Invitat să prezinte un premiu în compania Monicăi Bellucci, el a întrebat retoric dacă este oare prudent să stea atît de aproape de o femeie numită *Monica*. Gluma a căzut bubuind şi publicul a aşteptat ca ecourile ei să se stingă şi ca superstarul să-şi facă treaba şi să plece. Tom Hanks a ţinut în schimb un discurs surprinzător de simpatic („surprinzător“ pentru că actorul a intrat în legendă datorită celor două Oscaruri primite în ani consecutivi şi mai ales din cauza celor două *speech*-uri jenante şi lacrimogene prin care a punctat ocaziile). De data aceasta, Hanks le-a mulţumit celor care l-au machiat şi l-au coafat pentru filmările la *Cast Away* (pelicula care i-a adus un nou Glob de Aur): un gest neobişnuit, înduioşător şi pe deasupra instructiv (am aflat că artistul care l-a machiat pe Hanks este şi creatorul nasului pe care Laurence Olivier l-a purtat în *Spartacus)*. La fel de neobişnuită a fost şi scăparea (tot despre Hanks e vorba) unui cuvînt de patru litere, înlocuit, din respect pentru urechile şi susceptibilităţile telespectatorilor de pe Coasta de Vest, cu un *beep* electronic, dar recuperat de televiziunile care au preluat *show*-ul. Cea mai şocantă apariţie: o Elizabeth Taylor aproape mumificată (amintind de Gloria Swanson în rolul divei uitate din *Sunset Boulevard),* care era cît pe-aci să divulge titlul „marelui cîştigător“ *(Gladiatorul)* fără să fi enumerat mai întîi filmele nominalizate. Cel mai anti-hollywoodian *look*: Bob Dylan – zbîrcit, şifonat, uscăţiv, mormăind cîteva cuvinte de mulţumire înainte de a se retrage de pe scenă, distonînd cu *glamour*-ul hollywoodian din jurul lui. (La fiecare ediţie a Oscarurilor sau a Globurilor se creează asemenea contraste: cineaşti americani independenţi sau cineaşti europeni sau aristocraţi ai teatrului britanic, care uneori par dezorientaţi, scoşi din elementul lor, extratereştri rătăciţi la Los Angeles. Sau poate Hollywoodul e planeta străină. De la această ediţie au lipsit Vanessa Redgrave şi Judy Dench, ambele premiate pentru roluri în filme de televiziune.) Premiat pentru cîntecul său *Things Have Changed*, de pe coloana sonoră a filmului *WonderBoys*, Dylan a fost aplaudat de o sală ridicată în picioare. Şi lumea s-a ridicat din nou ca să-l omagieze pe Al Pacino, intrat în scenă ca să-şi primească trofeul Cecil B. DeMille. Pacino a ţinut un discurs dezlînat („Al nu se poate exprima uşor şi închegat“, a observat cîndva Sidney Lumet), dar prezenţa lui a fost de-ajuns: publicul părea suspendat de fiecare cuvînt al lui, aşa cum Pacino însuşi păruse mai devreme suspendat de imaginile din marile sale filme, reunite în clipul-portret: *Naşul I* şi *II*, *Serpico*, *O după-amiază de cîine*: datorită lor Pacino e Pacino – e suficient să apară ca să spunem – „E mare!“ Cît despre Julia Roberts, numită cea mai bună actriţă pentru rolul titular din *Erin Brockovich* – ei bine, e Julia Roberts: eşti obligat s-o adori. Cine altcineva poate îmbina atît de convingător *sex-appeal*-ul cu sugestia că ar face o soţie/soră/noră/mamă ideală? „Mă bucur cu neruşinare“, a mărturisit ea, dezarmant.

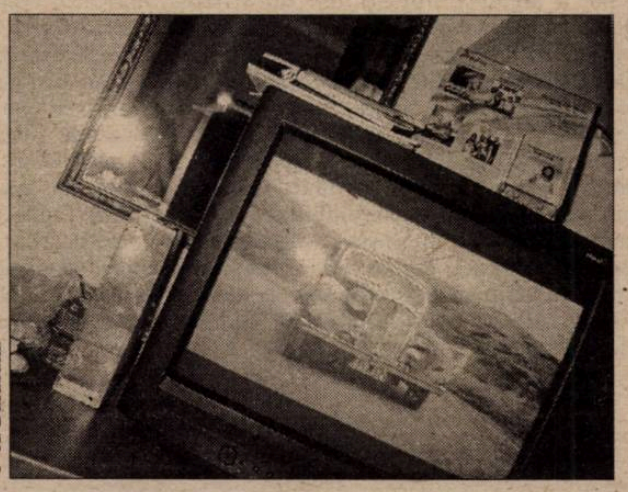

© A. Darabană

„Indiferent ce spun criticii, a fost un an bun pentru cinematografie“, a afirmat răspicat Ridley Scott, regizorul căruia îi datorăm *Gladiatorul*. Simpatizez cu Scott *(Duelişti, Alien, Blade Runner):* e normal să ai un aer înţepat atunci cînd unii încearcă să-ţi diminueze triumful. Dimpotrivă, *nu* simpatizez cu pseudo-epopeea sa bombastică şi subscriu la părerile acelor critici care au rezistat filmului său (şi într-un fel nu-i uşor să-i rezişti: *Gladiatorul* e ca o brută mătăhăloasă care stă călare pe tine timp de două ore). Cît despre *Erin Brockovich*, celălalt favorit la Globul de Aur care a rulat pînă acum pe ecranele noastre, l-am considerat un divertisment de calitate superioară – accesibil, inteligent, în ansamblu convingător (e bazat pe o incredibilă poveste adevărată, în care binele triumfă), dar nici prin cap nu mi-a trecut că ar putea rămîne în istoria cinematografului ca unul din filmele care au marcat anul 2000. În orice caz, 2000 a fost un an bun pentru regizorul Steven Soderbergh, care nu numai că a condus-o pe Julia Roberts la Globul de Aur (şi la Oscar?), dar a mai semnat şi *Traffic*, nominalizat pentru cel mai bun film şi descris în *Entertainment Weekly* ca „o dramă răpitoare despre actualul comerţ cu droguri şi despre tragicul «război» fără sorţi de izbîndă dus împotriva lui“ şi „o fuziune unică şi vie de docudramă şi *soap opera* sociopolitic“. Ceea ce înseamnă că Michael Douglas a ştiut să aleagă două dintre cele mai bune scenarii ale anului – *Traffic* (un Glob de Aur pentru tînărul scenarist Stephen Gaghan) şi cuceritorul *Wonder Boys* (în care Douglas face de altfel cel mai bun rol al carierei sale). A mai fost un an bun pentru regizorul-scenarist Cameron Crowe, al cărui nou film, *Almost Famous* („un poem de dragoste pentru muzica tinereţii sale“ – l-a numit un critic) a primit Globul de Aur pentru cea mai bună comedie a anului. Şi pentru versatilul, imprevizibilul regizor Ang Lee, care în ultimii ani a trecut, cu o uşurinţă prodigioasă, de la Jane Austen *(Raţiune şi simţire)* la America anilor '70 *(The Ice Storm)* şi apoi la America Războiului de Secesiune *(Ride with the Devil),* pentru a se întoarce acum la basmele şi legendele asiatice, atacînd cinematograful de arte marţiale cu *Crouching Tiger, Hidden Dragon* – Globul de Aur pentru cea mai bună regie şi pentru cel mai bun film într-o limbă străină. Crowe şi Lee îşi păstrează şansele la premiile Oscar. Să aşteptăm următoarea petrecere hollywoodiană.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Consumator premiant

Recent, o studioasă într-ale culturii populare m-a întrebat în ce măsură subiectul nostru comun este periculos, şi cum te poţi feri de mrejele sale, de multe ori apetisante. Am răspuns convenţional, făcînd apel la puţinii teoreticieni în domeniu cunoscuţi mie, printre care John Fiske, referindu-mă, pompos, la „înţelesuri rezistive“ şi la detaşare ironică. După care, în aceeaşi zi, m-am dus, în orele de umplutură, din nou la deja cunoscutul *Hungry Dragon*, unde am comandat creveţi picanţi. Pînă aici, subiect epuizat în ediţia trecută. Datorită, însă, tocmai acestei fidelităţi, am primit un bonus (cuvînt tot mai des şi mai cu satisfacţie folosit). Acesta constă într-un cartonaş care are, pe o parte, patru căsuţe galbene, iar pe cealaltă, următorul text: „Sunteţi unul dintre clienţii noştri fideli. Primiţi acest cupon şi de fiecare dată cînd comandaţi de peste 70.000 lei, veţi primi o ştampilă pe una din căsuţele de pe verso. Cînd va fi complet „ştampilat“ veţi primi gratuit unul din meniurile noastre. Fidelitatea trebuie răsplătită!“ Fidelitatea – luată în sine, e o trăsătură nobilă, pe care n-o putem decît preţui. Pusă în contextul consumului într-un fast-food sau altul, îşi pierde serios din aură. Desigur că, în principiu, şi fidelitatea faţă de un local denotă tot constanţă, loialitate, trăinicie etc. Dar parcă toate acestea au altă rezonanţă cînd sînt raportate la un ideal, un principiu sau la o persoană; senzaţiile sînt, în asemenea cazuri, plasate dacă nu într-un plan abstract, măcar într-unul afectiv. În cazul fidelităţii faţă de un restaurant, instinctele primează; la care se adaugă o anumită dependenţă, dacă nu de vreun gust în sine, măcar de o oarecare atmosferă; sau, şi mai puţin profund ori motivat, doar rutina. Sigur, pot intra aici şi ataşamente (faţa de moaca suportabilă a chelnerului X sau faţă de politeţea chelneriţei Y); în privinţa principiilor ori idealurilor, ar fi hilar să motivezi că mănînci la *Hungry Dragon* pentru că, personal, crezi în mîncarea chinezească... Fidelitatea faţă de un loc în care consumi e, pe undeva, o chestiune de încartiruire şi de aderare. Intri în sistem şi joci după regulile lui. E o fidelitate de suprafaţă, adaptată legilor distracţiei, care te face să te simţi din interior. Dacă începi să iei în serios astfel de bonusuri, s-a dus cu detaşarea ironică şi înţelesurile rezistive. Totul e să nu te laşi pradă mîndriei de a fi un consumator premiant. Ai luat-o înaintea altora doar prin uşurinţa cu care ai risipit şi te-ai conformat.

Discursul de mai sus a alunecat în capcana rebelilor supraconştienţi de pericolele culturii populare, care abuzează de tonul militant. Dacă iei lucrurile în joacă, iar aşa-zisul premiu îl consideri doar un minor avantaj material, care „a picat“ fără efort într-un local pe care îl frecventezi nu neapărat pentru că e mai bun decît altele, ci pentru că e mai la îndemînă şi nu excesiv de scump, atunci nu e nici un pericol. Ci doar un nou tip de consum mai bine reglementat, în care comunicarea scrisă şi oferită îşi are rolul ei bine determinat. Aşa că primeşti şi calendarul care însoţeşte cartonaşul de la chinezi – împreună cu revista gratuită *Punga* pentru cumpărătorii de la *Nik* şi cu tricoul roşu pe care fiul tău l-a primit premiu pentru că are cele mai multe jucării *McDonald's* pe anul 2000 şi cu mini-albumul foto pe care soţul tău l-a primit de la laboratorul de pe Moşilor pentru că a developat multe poze la ei şi cu revista *Madame Figaro* pe care mama ta a obţinut-o pentru nenumărate cumpărături la *Sensi Blu* – pe toate astea fără a-ţi pierde cumpătul sau a te simţi important, sau ales, sau nici măcar premiant.

▲

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Labiş

„...l-au dat afară pe Labiş din manualele alternative şi vrem să-l scoatem din literatura română pentru că Labiş a cîntat comunismul... Să fim serioşi!“

(Tudor Cristea în „Litere“ nr. 9 – decembrie 2000)

După 65 de ani de la apariţia lui în Mălini, după 45 de ani de la curmarea versului său, Labiş cu arta şi soarta lui priveşte spre fiecare scriitor în parte, de e scriitor şi nu altceva, dîndu-i acea „gheaţă pe şira spinării“ – numită şi localizată chiar aşa, prima oară, de Nichita, cînd, auzindu-l recitînd „Moartea căprioarei“, a trăit „sentimentul deznădăjduitor că era de neatins“... – şi acea lacrimă primordială din care se naşte totul între pămînt şi manuscris. Labiş – trecut prin toate apele, lăudat, plîns, negat, recuperat – e azi şi pentru totdeauna o esenţă de destin a poeziei române de după război. E ceva mai mult decît o autonomie de metaforă. E o autoritate de sens. Chiar legitima iconoclastie – fără de care literatura n-ar avea viaţa ei magică – atunci cînd s-a ridicat împotriva lui i-a conferit o forţă sacră, căci altfel de ce ar fi fost silit contestatarul la o presantă justificare, ca înaintea unei remuşcări de infanticid? L-au demitizat, în numele, desigur, lărgimii de vederi. (Flaubert îi scria lui George Sand: „M-am înfuriat odată, de faţă cu martori, împotriva lui Sainte-Beuve rugîndu-l să aibă tot atîta îngăduinţă pentru Balzac cît avea pentru Jules Lecomte. Mi-a răspuns făcîndu-mă nătărău! Iată unde duce lărgimea de vederi“.) Ceva extrem de important tot a rămas: graţia – atomul acela in(di)vizibil care decide şi asigură întregul de la har la haz, de la surîs la ţipăt. Sacrul din Labiş – ceea ce nu exclude vicleniile instinctului de a fi, de a nu te ticăloşi, de a rămîne curat implicîndu-te – vine, fără îndoială, din mozartismul lui care i-a fulgerat, ca un miracol, pe Sadoveanu şi Călinescu, pe Vianu şi Philippide. În literatura română, de ani şi ani, sau poate că niciodată, un copil – ca înfăţişare, comportament şi transparenţă – nu mai apucase să rostească atît de repede şi de pătrunzător adevărul poetic, cu frăgezimea şi tragedia sufletului lui.

Fără a şantaja cu istoria – istoria invocată ca milă, ca bunăvoinţă contextuală, ca îndemn filantropic la o înţelegere melodramatică e la fel de ineficientă ca dorinţa „sabotării“ ei – mărginindu-ne la onestitatea labişianului pact dintre Bio şi Clio, nu poţi să nu fii frapat de violenţa ciocnirii dintre talent – acel nerv firav capabil să asigure cele mai puternice ţipete ale organismului îndurerat – şi viaţa sistematizată.

Tradiţia poeziei noastre – obsedată de „zburători“ – n-a cunoscut niciodată o cenzură de forţa celei care a presat pe aripile de albatros ale lui Labiş. Sînt 50 de ani de cînd am auzit – n-aş mai fi auzit! – cea mai groaznică ameninţare la adresa poeziei: „propunerea“ ca autorul „Albatrosului ucis“ să fie lapidat de muncitori pentru pesimismul său! În acea perioadă pe care Bogza, primul, a ştiut s-o definească chiar la adunarea funebră din '56, punînd doar o virgulă între „războiul tulburător de minţi, istovitor de suflete“ şi „canoanele esteticii dogmatice, atît de funeste spiritelor creatoare“, Labiş a apărut, de la primele stîngăcii şi iubiri, pînă la ultimele întunecări, entuziasme şi nesupuneri, ca reacţia cea mai expresivă, cea mai tenace, cea mai serioasă a unui sol care nu va admite nenorocirea supremă, pustiul poetic. Literatura română nu se poate prăpădi; ea însăşi pare un erou literar exemplar, dintr-acei care pot fi lapidaţi, înfrînţi, dar nu distruşi; nu-i ai o vreme pe Arghezi, pe Blaga, apare un Labiş, care accelerează totul şi modifică adînc, iar dacă dispare Labiş, peste trei luni răsare Nichita, vin Baltag, Blandiana, Hagiu, şi aşa mai departe, şi aşa mai departe (expresie divină dacă în fiecare literă a ei vezi un poet „pe cerul acela care are atîta nevoie de luceferi“, invocat de Bogza, la înmormîntarea lui Labiş). Pînă foarte departe. Pînă la zilele astea cu mulţi poeţi români extraordinari care, spre binele lor şi al neamului, nu se bucură de o unanimitate în elogiu. Fără Labiş, nimic nu se poate înţelege din acea poveste a poeziei româneşti, mai interesantă în epica ei de basm decît ca strictă istorie literară. Şi – pentru a cădea în contingent, a doua cădere din rai şi din basm – cine-l mai ştie pe Labiş, dincolo de „Moartea căprioarei“, cel din „Arthur Rimbaud“, „Clio“, „Lui Marx“...?

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la Universitate la „Only“

Să poposesc la Universitate, la coada calului lui Mihai Viteazu. VIA CLUB. Revista *Finanţe, Bănci, Contabilitate* – ce titlu de succes! „Trans Terra“. Casa de amanet „Aur Pacific“. Lîngă, alt ocean, „Adriatica Exchange“. Anul 2000? „Millenium Tour“. Crîşma lui George Mihăiţă: *Jos Pălăria*. Parcare cu plată categoria PTL, PTML. Desen de cîine pe pieptul unui om: *It is elementary*. „Electronice Master Hi Fi“. „Constant Exchange“. Bijuteria „Briliant“. Îl ştiţi pe „Titel Electronic“? O ştiţi pe „Ana Electronic“? Iată imperiul „Paul Electronic“. Pe zidul de la „Paul Electronic“: *Hip hop* şi *Salau*. Doi elefanţi trompă în trompă pe tricoul unei respectabile. Sîntem pe Academiei. „The Red Lion Pub“: sărbătoarea Pizzei. Pizza gratis pentru toţi clienţii, 17-20, pe data de 16 şi 17. Pizza cu ciocolată. „Euro Savam“ vinde/cumpără acţiuni. „NEMA pati – cof“. Adică, ce mai gîlceava, dacă aia e putirinţa? Magazinul „ENEIDA“ – pijamale. „Mercos Miss“ cică e moda. „Claunet“ e ginecologie. „Policlinica Dan Claudiu Tănăsescu“ ne dă: tratament, energoterapie, masaj, cearcăne, celulită, fracturi, miopie, artroză, monturi, strabism, chisturi, cataractă, diabet, litiază, astm, adenom. Restaurant „Blanduziei“ – nunţi, botezuri, mese festive. Pe zid, „Pelerinaj la Moaştele sf. Parascheva 12-14 oct. Doame ajută.“ Dumnezeu se descoperă doar dacă te interesezi de el. La braţ cu Preasfîntul. Dar să-l iei la trîntă? „Shaolin kung-fu două antrenamente intensive la club sportiv 5.“ „Nou vindem cartoane fine de tipărit la Frizerie“. „Mondomar genţi“ este cum este, dar viaţa mea s-a îndrăgostit de „Pitonul privat SRL“, reparaţii poşete. „Jupiter preţuri an gross reamenajare.“ „Elin – magazinul tuturor dorinţelor“ întrevede stive dintr-o marfă: tampoane, apoi cere: „Bagajele la control“. „Parfumerie Orhideea“. Un supărat pe o tablă: „Nu blocaţi intrarea“. „Podoaba“ are aur 14 k. „Cronos“ este pe strada Eforie. Se ocupă, banal, cu ceasuri. „Ag. turism Minerva“. Pe un tomberon: „Primăria sector 3 şi REBU vă mulţumesc.“ Pentru ce? Uite, „Indigo Cafe“. Cu pizza înainte şi după Cinemateca Eforie. Girafă mare mahon, 14.700 lei în vitrină la „African Art.“, „Paradontologie“, reclamă cu dinţi rînjind dintre buze. Tot pe zid: „Primul curs teoretic şi practic de sexualitate. Teme: Sexualitatea, istoria umanităţii, anatomia zonelor erogene, emoţiile, plăcerea, orgasmul, fericirea“. „Ofer recompensă pentru acte găsite în zonă, în borsetă neagră“. „Only“. Orgasmul şi borseta se potrivesc. Sînt forme de nefericire.

▲

În cadrul programului **Ideea europeană:**
Influenţa franceză asupra spiritului public în România
de POMPILIU ELIADE

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

ALT*fel* de spaţii

© S. Sora

Colegiul Noua Europă, Departamentul de Filosofie al Universităţii „Babeş-Bolyai“ şi ARCHES – sub titulatura cărora se ascunde de fapt Ciprian Mihali şi energica sa echipă – au organizat (fără cusur) la Cluj o conferinţă pornind de la textul eponim al lui Foucault (care stă să apară şi în traducerea românească a lui Bogdan Ghiu). *Heterotopii, heterotopoi şi heterotopologie* – sub semnul acestor trei figuri ale filosofiei contemporane a stat întîlnirea filosofilor cu literaţi, arhitecţi, geografi, istorici, menită a sugera şi prin intermediul interdisciplinarităţii cît de complexă este tema înstrăinării noastre în raport cu locurile pe de o parte şi, mai cu seamă, a locurilor în raport cu ele însele, pe de altă parte.

Tema nu este deloc străină celor din patrie. Dacă interpretarea ei începe la noi prin Foucault sau prin intermediul acelui spirit al locului *(genius loci)* care supra-veghează opera – irigată de „heideggereză“ – a lui Christian Norberg Schulz, lucrul este mai puţin important decît observaţia empirică potrivit căreia această interpretare se lăsa de mult timp aşteptată. Comunicările au fost remarcabile, iar discuţiile care le-au urmat imediat sau după încheierea zilei, cu toatele informale, au fost angajate: tema invita din plin la dezbatere şi la părtinire. Într-un top personal, cred că discuţiile despre spaţiul cotidian (Virgil Ciomoş şi Ciprian Mihali), utopiile spaţiului dizolvat de viteză, în maniera lui Virilio, pe care ni le-a înfăţişat Bogdan Ghiu şi, în încheiere, filmul atît de devastator-nostalgic al Ioanei Bot despre Clujul său intim au reprezentat punctele de maxim ale întîlnirii. Conferenţiar de carieră, mărturisesc că rareori am participat la un eveniment atît de puţin plictisitor, iar de această stare febrilă sînt „vinovaţi“ în primul rînd studenţii din public: mulţi, mai mulţi chiar decît congestionatul program de sesiune ar fi permis în mod „normal“; cînd celor de la filosofie li s-au adăugat, nu puţini, studenţii de la arhitectura clujană, sala 10 chiar s-a umplut de tot. Că dezbaterea aceasta au demarat-o deopotrivă filosofi şi arhitecţi nu mi se pare întîmplător: din motive diferite, atenţia la spaţiul fizic înconjurător le este amîndorura proprie. În Cluj, această atenţie este de mai multe ori pusă – ca să parafrazez o vorbă a lui Cioran – la teasc.

Este un oraş care nu verifică multe din ipotezele de pornire ale amintitului „spirit al locului“, cel puţin în ceea ce priveşte consistenţa şi însemnătatea lui – diferite – pentru etniile importante care îl conlocuiesc. Este un oraş unde băncile, vitrinele cu conserve şi stîlpii de lumină zac festiv în trei culori, dar nu ai cum să te bucuri de omniprezenţa culorilor primare ale spectrului: de îndată ce îţi ridici ochii, te izbeşti de craterele deschise în drum. Clujul are acum drumuri mai proaste decît Bucureştii, ceea ce este o performanţă în sine. Cicatrici deschise (şantierele „arheologice“ cu gărduţ de fier forjat din piaţă de la Sf. Mihail) şi ţesutul aberant crescut (vezi „monumentul“ lui Avram Iancu, o caricatură care „ia faţa“, prin urîţenia şi amplitudinea sa, recent restauratei catedrale ortodoxe, dar care în schimb are la faţă o scenă cu panglicuţă tricoloră pe contur şi megafoane cu muzici patriotice) sînt mai vizibile decît magnificele curţi interioare, părăginite încă, ale centrului. Unele monumente, nu destule, s-au reparat, dar viaţa comercială şi, în genere, afacerile, par mult mai slabe decît, să zicem, la Timişoara sau Braşov. Semne: comparativ vorbind, aproape-absenţa cafenelelor cu Internet într-un oraş universitar; slabe, prezenţa şi dotarea supermarketurilor; absenţa opţiunilor de loisir pentru duminică, zi în care oraşul poate să pară mort, dacă nu s-ar duce seniorii, amirosind a naftalină şi resemnare, la biserici; prezenţa unui poster gigantic cu dudui denudate pe faţada teatrului (e reclama cutărui sponsor, producător de ciorapi; fie, dar faţada arată a night-club, nu a teatru şi încă, vorbă mare, „naţional“); în fine, numărul impardonabil de mare şi agresivitatea nestînjenită de poliţie a şmenarilor de valută. Sînt multe librării – încă! – în zona centrală şi mai supravieţuiesc două dintre cele trei ospătării tematice pe care le ştiu parcă dintotdeauna acolo (varză şi păstăioase; cartofii s-au reformat); dar numărul şi amplitudinea bisericilor în construcţie pare să depăşească putinţa comunităţilor respective de a le termina. Iată, telegrafiat, spiritul locului: pe marginea lui, atît la propriu, cît şi la figurat, şedzum şi plînsem. ▲

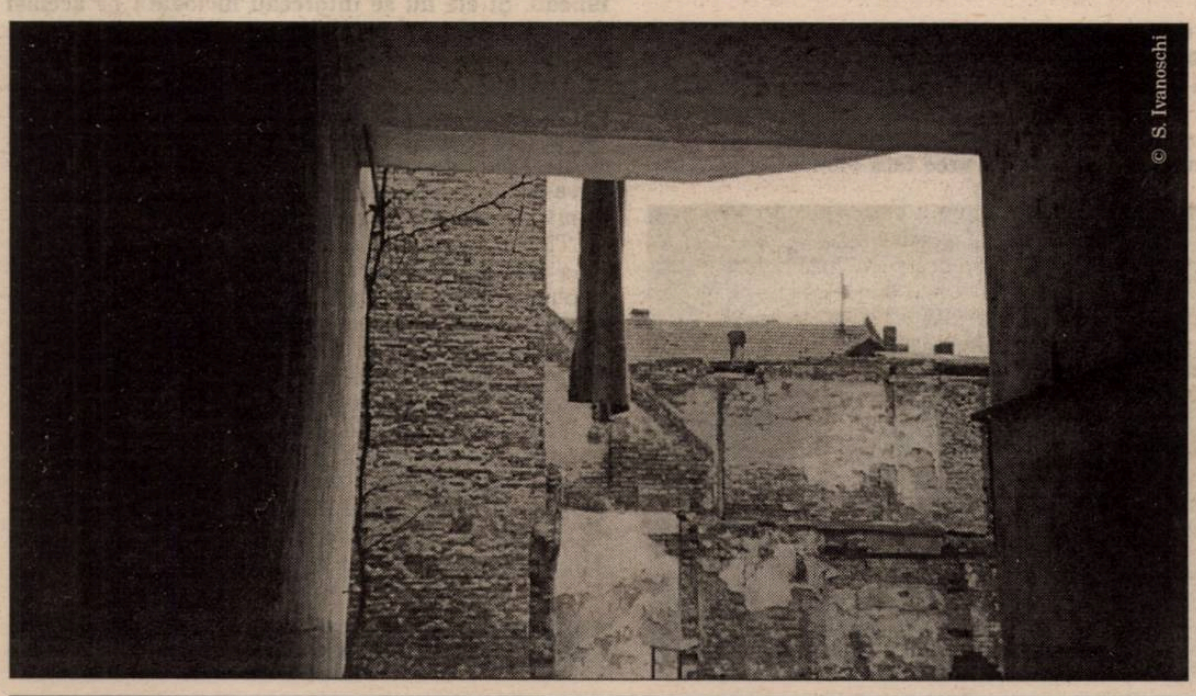
© S. Ivanoschi

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Vrei să fii miliardar, Stelian?

Un om din Tecuci avea un motor, scria poetul. Omul nostru are un bilet. Îl cheamă Ogică. Stancu (sau Stelian). După care l-a pierdut. Sau i s-a luat. Dacă l-a avut. Cunoaşteţi povestea. E simplă ca o piesă de Shakespeare (un băiat cunoaşte o fată, părinţii sînt împotrivă, perechea se omoară). În varianta românească – un băiat cîştigă la loterie, (poate) ia banii şi... nu mai ştiu. Ce poţi să faci cu 25 de miliarde? Multe. O casă, o maşină şi o excursie în jurul lumii. Sau cîte două. Cu un milion de dolari eşti om făcut chiar şi în Statele Unite, darmite în Bucureşti. Dacă nu mănînci cîte un salam de Sibiu în fiecare zi şi nu te duci la Sexy Club în fiecare noapte. Dacă îi pui la bancă poţi trăi din dobîndă. Dar la ce bancă? Iată o întrebare. Dacă dă faliment? Iar pe directorii de bancă nu poţi să-i pui la detectorul de minciuni pe care chiar tu, depunătorul, l-ai respins.

Un ziarist britanic, Hunter Davies, a dat lovitura în anii '60 cu prima biografie autorizată a grupului Beatles. Adusă la zi, cartea e considerată şi azi scriptura genezei de la Liverpool. N-a devenit milionar, dar, după cîteva romane şi monografii de succes moderat, Davies s-a aplecat asupra cîştigătorilor la loterie. În Marea Britanie Loteria Naţională e o instituţie relativ nouă, datează de-abia din 1994. Este drept că a mai existat o astfel de instituţie pe vremuri, dar pe la începutul secolului trecut, la presiunea bisericii, parlamentul a interzis-o. În speranţa de a scăpa de sărăcie, prea mulţi ajunseseră să-şi vîndă şi hainele de pe ei ca să mai cumpere un bilet. Noua loterie produce vreo 12 milionari pe lună (în lire sterline), dar e obligată să cedeze 29 la sută din venituri aşa-numitelor „cauze nobile“. Un comitet independent decide ce proiecte merită să fie subvenţionate. Loteria a finanţat (în parte) noua clădire a Operei Covent Garden, cămine pentru bătrîni, instituţii de cercetare, asociaţii sportive etc. Distribuirea banilor se face la vedere şi este supravegheată de guvern. La ei.

Hunter Davies s-a apucat să stea de vorbă cu cîştigătorii. Majoritatea de condiţie medie (sau, poate, cei bogaţi au preferat anonimatul). În primele momente, se părea că banii nu le vor distruge habitudinile deprinse în ani de muncă. Declaraţiile lor păreau trase la şapirograf. (Ce este acela? Iată o întrebare pentru „Vrei să fii miliardar“!). *„O să ne schimbăm maşina, poate facem o croazieră în jurul lumii, le dăm cîteva sute de mii copiilor şi cam atît. Restul îl depunem la bancă.“ „Eu nu înţeleg viaţa decît alături de prieteni, o să merg în continuare la slujbă“. „O să donez la cîteva organizaţii de caritate – anti-cancer, anti-SIDA“. „Nu sîntem genul de oameni care să ne schimbăm viaţa, doar fiindcă avem mai mulţi bani“. „Nu contează banii, ci să-l urmezi pe Domnul“.*

Perfidul Hunter Davies s-a întors pe urmele intervievaţilor după doi ani. I-a întrebat ce au făcut cu banii, cu ce se ocupă. (Pe unii nu i-a mai găsit aşa că i-a întrebat pe vecini). Unul cumpărase firma la care lucra, de dragul foştilor colegi, dar firma a dat faliment. Acte caritabile – mai mult nu. Unul a dispărut de-acasă şi a fost găsit după doi ani într-o insulă din Pacific (soţia şi copiii rămăseseră fără nici un ban). Altul a cumpărat o stradă întreagă, sperînd să speculeze scumpirile, dar preţurile au scăzut şi rămăsese cu bani blocaţi. Altul şi-a luat un Porsche, a călcat o babă şi a intrat la puşcărie. Nici unul nu mai lucra. Cumpătarea se transformase în topenie.

Nu ştiu dacă domnul Ogică a citit această carte. Ştiu că mă repet, dar banul e OK-ul dracului. Dacă nu ştii să-l cheltuieşti, te consumă. I-aş trimite cartea şi poate că s-ar hotărî să nu „moară de gît“ (cum a declarat) cu cel care va apărea, cîndva, sfios, cu biletul. Ba chiar i-aş sugera să-l urmărească pe acela şi să se amuze văzîndu-l cum pierde banii nemunciţi. Cum ar face orice om cu scaun la cap. Sau viceversa. ▲

PISICA NEAGRĂ BATE-N LEMN DE 13 ORI

*Gesturile mărunte ale cotidianului capătă altă dimensiune dacă li se atribuie oricît de vagi semnificaţii supranaturale. Susţinerea unui examen sau butonarea unui joc mecanic devin mai uşor de stăpînit dacă sînt ritualizate şi încărcate simbolic. Superstiţiile de zi cu zi ne ajută să controlăm situaţiile mai incerte şi să ne simţim importanţi, trecînd, în acelaşi timp, dincolo de nivelul aparenţelor. (**I. P.**)*

Matei FLORIAN

Povestiri cu fete la examen

– sau elogiul lui Balzac văzut ca superstiţie –

Despre minunatul scaun verde pe care stau scriind acest articol nu voi sufla o vorbă. În schimb voi vorbi despre **Adriana,** studentă. Cea care în ruptul capului nu se va aşeza la un examen în rîndul de la fereastră: soarele face să strălucească foaia, nu se poate concentra, lumina e groaznic de enervantă, îţi intră în ochi şi, în afară de asta, pe cuvîntul ei de onoare că subiectele sînt cele mai rele cu putinţă, va fi nevoită să copieze şi, teribil lucru, în doisprezece ani de liceu încă nu şi-a însuşit o tehnică decentă pentru o treabă de felul ăsta. Aşa că, fie ce-o fi, îşi va găsi un loc în rîndul de la perete, acolo e bine, e întuneric, multă tihnă, subiectele vor fi uşoare, dacă lumina becului va cădea în foaia ei, becul se va stinge.

Superstiţiile se pot numi la fel de bine şi Balzac (a nu confunda cu Honoré de), un omuleţ mic şi absurd ce stă pitit în lucruri făcîndu-le vii, păcălind coincidenţele. Altfel cum să le spunem bizareriilor **Cristinei Tănăsescu,** cea care numără pîlcurile de copaci sau scamele de sub pat ca să afle ce notă va lua în teză? Scamele sau copacii ies 9 la număr şi: „crede-mă, poate asta o fi toată chestia, sînt atît de convinsă că atît am să iau că aşa se şi întîmplă: intră profa-n clasă şi-mi zice c-am luat nouă." La asta mai contribuie şi un ursuleţ roz, tare simpatic, Pufi sau cam aşa ceva (din cînd în cînd, în timpul tezei, Pufi este mîngîiat tandru pe creştet) şi faptul, totul însignifiant, că Tănăsescu Cristina învaţă temeinic cînd e vorba de o teză.

Mihaela calcă numai pe dalele albe. O face aproape inconştient, ceva din lăuntrul ei îi spune că dalele negre sînt nocive, că nu trebuie atinse, altfel te vor distruge. Rîde: „ştiu că-i o mare prostie, dar nu mă pot abţine. De mică am rămas cu superstiţia asta şi acum mi-e în sînge, e ceva în mine care-mi interzice să calc pe tîmpitele astea de dale negre." Lucrul ăsta, dalele albe (în spatele căruia, v-am spus, stă providenţialul omuleţ Balzac), o ajută enorm. E de-ajuns să-şi dea seama că a mers pe culoarele facultăţii aşa cum trebuia şi totul îi va ieşi din plin.

Descoperi, vorbind cu oamenii, o lume lăuntrică în fiecare, ascunsă de raţionalitate şi de privirile celorlalţi, magică, plină de ciudăţenii mărunte, de neînţeles ce ţi se impun, poate, fără să vrei şi rămîn în tine, pe cît de minunat de absurde, pe atît de straniu (uneori) de adevărate. Sîntem nişte fiinţe piezişe, orice s-ar zice.

„N-am superstiţii. Adică, nu ştiu. Ba am cîteva. Ies cu dreptul din casă, ultimu' pas pă care-l fac p-o scară e tot cu dreptu', da' nu cred în treburile astea de babă: cu cuţitu', cu furculiţa, cu pisica, cu marţea sau cu 13, în astea nu cred." Logica e doar crusta în care sînt învelite lucrurile, Balzac se furişează-n ele, ne face de acolo cu mîna, ne dă cu tifla, ne ajută şi el pe cît poate.

Anca zice (ca Saramago sau Eliade): „nimic nu e întîmplător, or fi superstiţiile astea o rămăşiţă din ceva sacru, habar n-am". Cert e că (îmi povesteşte cu acelaşi zîmbet stingherit pe care îl aveau toate fetele cu care am vorbit) pe un zid scria '89, iar mai apoi, două zile doar, subiectul examenului de istorie, „ce tîmpenie nu?", începea, fatalitate, de la pagina 89. Mai zice ea şi altele, mă gîndesc cu groază că ar putea părea inventate, o las să vorbească, da, da, dragul de Balzac, mai bine scriam de scaunul meu verde.

▲

Cătălin MANOLE

Biliboace

În perioada '95-'98 biliboacele (jocurile mecanice, pocker, adică „aparate") au avut o perioadă de glorie cu jucători ce credeau fanatic în norocul lor. De aceea şi-l încercau. S-au aplecat cu pasiune asupra butoanelor cu *mare, mică, bet, hold* pînă cînd unii jucători au devenit superstiţioşi, iar unele butoane visau bovaric să ajungă clape de pian. Cu timpul societatea s-a maturizat şi o anumită parte a ei – cea a jucătorilor la biliboace – şi-a dat seama că aparatele au o logică: datorită unor microcipuri oferă un cîştig de 10, maxim 20% din suma investită de diferiţi jucători. Astfel casierii-supraveghetori de sală (numiţi şi „mecanici") au devenit personaje importante: ei pot vinde *ponturi* – în ce aparat s-au băgat cei mai mulţi bani în ziua respectivă şi la care dintre ele s-a cîştigat deja. Norocul a devenit mai mult interesant decît autentic, iar superstiţiile au devenit nostalgii ale şansei.

În Bucureşti au existat numeroase centre cu jocuri mecanice, dar pentru că erau amenajate în barăci, majoritatea au fost considerate chioşcuri şi demolate. Redutele rămase au puţini muşterii care vin aici mai degrabă să piardă timpul în cadrul unui ritual cu bere, ţigări şi seminţe pe marginea aparatului, decît pentru cîştig.

Într-o astfel de sală, **Chioru' Oblemenco,** cu privirea saşie din cauza unui ochi ce priveşte totdeauna nasul, într-un tricou simplu şi cu geacă de blugi, pe care o purta din cauza uşii ce nu se închidea prea bine, stătea pe un scaun înalt cu pernă de piele neagră, cu spatele la fereastră, între o măsuţă joasă pentru clienţi şi aparatul de pocker. **George Emil**, puştan de 14-15 ani stă în picioare, lîngă el, şi după cum se înjură reciproc, fără supărare, par a fi prieteni. În sală jucătorii sînt hipnotizaţi de ecranele colorate şi lovesc în butoane fără să le privească – unii încet, aproape delicat, alţii furioşi, încercînd să imprime automatului forţa voinţei de învingător.

„Uită-te la degetele mele, *îmi spune Chioru'!* Bineînţeles că şi eu bat într-un anumit fel în clape: pînă se crapă butonul! Cînd pierd banii, dau cu capul în aparat. La o adică şi aparatu' poate să-ţi poarte noroc. Am unu' la care cîştig mereu, da' nu m-a lăsat ăsta să joc la el şi m-a adus aici, la ruine." Emil şi Chioru' sînt clienţi zilnici la pocker. Cîteodată mai joacă şi barbut, acolo probabilitatea de cîştig fiind mai mare. Amîndoi au superstiţia ultimei ţigări – „dacă o dai din pachet îţi dai femeia" şi consideră că Dumnezeu îţi poate da noroc dar nu la jocuri, la femei. Chioru': „Ziua de 13, de exemplu, îmi poartă noroc. Şi lu' Tobă îi poartă, că ia salariul pe 13 şi se duce la tîrfe! Hă! Hă! Iar despre faza cu pisica neagră... poa' să-mi treacă prin faţă că eu oricum nu mă întorc şi ca să scuip de trei ori în spate – eu scuip pentru că aşa am instinctu' nu că o să am ghinion."

Jucătorii sînt ursuzi sau poate doar plictisiţi, trag din ţigară şi ecranele aparatelor le luminează feţele crispate. Cineva îmi strigă arătînd către Emil: „Ţiganu' ăsta vinde bombe şi joacă-n pocăre banii lu' mă-sa după gumă şi seminţe! Hai, băă! Nu mai băgaţi toţi proştii la interviu!" Emil îşi aşează mai bine fesul portocaliu şi îl priveşte jignit. Tace.

Într-o altă sală un jucător concentrat la prunele, lămîile, clopoţeii de pe ecran, fără să mă privească: „Mă laşi mă, cu de-astea?! Îmi ceri mie reportaje?!" Lîngă el, **Sandu** şi **Călin** par mai deschişi: „Acuma joc să treacă timpu'. Cîteodată merg şi la Cazino, îmi spune Călin, dar nu mă gîndesc la noroc că ştiu că nu cîştig. Cel mai mult am luat 2.000 de mărci." Sandu nu are superstiţii dar „dacă îmi iese cu o căldare plină înainte îmi merge bine."

O tonetă cu trei aparate, cartierul Vitan. **Bărbosu',** fost jucător, îmi spune dilematic: „Norocul şi este şi nu este." Apoi completează: „eu jucam cînd aveam o presimţire dar, bine, soarta rămîne de bază".

▲

Claudiu BĂLAN

Pisica de orice fel

În zilele cînd mai adăugam cîte un trandafir în buchetul vieţii scăpam furculiţa pe jos şi mama zicea că ne vor veni musafiri, şi musafirii apăreau şi, pe urmă, suflam în lumînări, în timp ce musafirii veniţi din cauza furculiţei mele cîntau „La mulţi ani!", şi le stingeam pe toate şi îmi mergea bine, tot anul. Ascultam atunci şi glumele lui tataia care spunea că mama, înainte să mă nasc eu, a spart o oglindă şi că din cauza asta sînt aşa de urît. Dar eu nu ştiam că glumeşte şi, ca să mă răzbun, luam ceaşca din care mama băuse cafea şi o spălam, aşa ca să nu mai poată tanti Lili să vadă semne în ea şi să-i zică mamei că o să cîştige mulţi bani sau că o să plece la drum lung – altceva nu ştia să spună. Oricum, vedeam eu mai bine, minţea pentru că pe fundul ceştii nu erau decît nişte puncte, care, uneori, semănau cu nişte cai, dar în nici un caz cu drumuri sau bani. Iar cînd ieşeam afară o ascultam pe Tanti Mama lu' Mihai care ne povestea de ce i-a mers rău toată ziua, pentru că îşi pusese un ciorap pe dos, în timp ce noi ne absolveam de păcate îndreptînd unul spre altul cuţitele făcute din cartoane.

Mai tîrziu suportam palmele peste ceafă date de bunica cînd îmi uitam caietele de matematică şi mă întorceam din drum, iar cînd mă întorceam de tot, mort de foame, suportam şi teoria cum că pîinea nu trebuie pusă invers căci n-o să am parte de ea toată viaţa, deci am să mor de foame într-un război.

Şi mai tîrziu cînd nu mai trăgeam fetele de codiţe ca să se facă urîte, luam un fir de păr de pe puloverul meu şi mă întrebam al cui e (că eu nu eram blond şi nici nu mă pupasem cu vreo fată blondă) şi le întindeam şi ziceam alfabetul şi la ce literă ajungeam, fata aia mă iubea. Dar îmi ieşea întotdeauna M sau N sau R şi niciodată I de la Iuliana pe care o iubeam cu o dragoste neîmpărtăşită, după cum spunea şi firul de păr, în timp ce doar Mirela sau Nicoleta sau Raluca mă iubeau. Şi ele nu se întorceau niciodată pe acelaşi drum pe care au venit, aşa că mă plimbam cu ele şi ne ghiceam pe ce obraz avem gene şi ne puneam dorinţe.

© S. Ivanoschi

Tîrziu de tot, vedeam care dintre gagici e moartă după mine atunci cînd, în WC, stingeam ţigara şi o roteam între degete de atîtea ori cîţi ani am şi vedeam ce literă se vede acolo în filtru, bineînţeles după ce întorsesem prima ţigară care nu se dă şi după ce ştiam că mă iubeşte, că mă uitam la fix la ceas.

Tîrziu, tîrziu n-am mai rotit nici din ţigară. Nu mi-a mai rămas decît s-o conving pe Tanti Mama lu' Mihai, devenită doamna Istrate, că sub numărul de telefon cu 89... la care se dau amulete şi icoane făcătoare de minuni pe gratis există un scris mic de tot în care se spune preţul. Nu mi-a rămas decît să-l ascult pe Andrei, arheologul în bodega din Militari care spune că lui pisica de orice fel îi taie calea îi aduce ghinion. Dar el nu face trei paşi înapoi şi nici nu-şi scuipă în sîn, întoarce capul şi se face că nu o vede şi, deci, nu i-a trecut prin faţă nici-o pisică. Atunci se ridică firesc dilema: important e doar dacă vezi că îţi trece o pisică prin faţă sau dacă trece chiar fără să o vezi?

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Erou şi duşman al clasei muncitoare (II)

după 7 ani...

„Apoi puţine greutăţi şi puţine daune a adus partidului activitatea antipartinică şi fracţionistă a lui Ana Pauker şi Vasile Luca? În toată perioada în care ei au fost în conducerea partidului, foarte multe daune au adus. Cel mai important e că, călcînd în picioare indicaţiile conducerii partidului, au deschis porţile partidului şi au intrat în partid oamenii de toate nuanţele. Partidul era într-un mare pericol de a deveni *(sic!* – n.n.) de a-şi pierde caracterul de avangardă a clasei muncitoare. Cred că dacă n-ar fi fost o parte sănătoasă însemnată în conducerea partidului în frunte cu tov. Gheorghiu-Dej, multe concesii s-ar fi făcut burghezo-moşierimii şi cred că era posibil să fi acceptat propunerea lui Tătărescu de a primi ajutor, credite de la americani pentru uşurarea condiţiilor grele economice şi o asemenea aprobare ar fi însemnat şi condiţii pentru cei care ar fi acceptat asemenea credite. Se cunoaşte doar atunci ce s-a trîmbiţat despre planul Marshall şi ce rezultate a avut ajutorul dat ţărilor occidentale şi ce rezultate au avut şi au creditele şi împrumuturile gratuite date Iugoslaviei.

După ce a fost zdrobit acest grup antipartinic şi fracţionist din care făceau parte Ana şi Luca, după ce s-au văzut alungaţi din conducerea partidului, s-a introdus în viaţa de partid principiul leninist care a fost călcat, deformat de către acest grup antipartinic şi fracţionist."

(Dintr-o intervenţie a lui Gheorghe Apostol la Plenara PMR din 9-13 iunie 1958 – Alina Tudor, Dan Cătănuş, „Amurgul ilegaliştilor", documentele plenarei PMR din 9-13 iunie 1958)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Dulcea tiranie a stereotipului

Românul zice pur şi simplu: „Bună ziua!" sau „O zi bună!". Românul care-şi traduce tot mai multe cuvinte şi expresii din limba engleză, acela care preia formula „traducătorului", precum şi acela care preia de la cel care a preluat formula spune, mai puţin simplu şi mai puţin pur: „Să aveţi o zi bună!" sau „Vă doresc să aveţi o zi bună!" *(Have a good day, Have a nice day).* Participativ, „din suflet" şi, în acelaşi timp, ceva mai complicat, mai încărcat, dar cu un luciu de noutate. Dacă vrem să fim drăguţi, amabili şi, mai ales, dacă avem timp destul, formula e binevenită. De aici, însă, pînă la urarea posturilor noastre de televiziune: „Vă dorim o zi minunată", „o zi excepţională", „o zi extraordinară", e o distanţă măricică. (Lasă că, bunăoară, nu întotdeauna ceea ce este *extraordinar* e „de bine"; orice iese din obişnuit, se îndepărtează de *ordinar* poate fi şi „de rău".) Tînărul care aduce zilnic în redacţie covrigi calzi îţi urează, după ce cumperi covrigul, „o zi excepţională!". Este, evident, un fanatic al televizorului.

Uneori, clişeul se naşte din prea multă bunăvoinţă, din prea multă amabilitate. Alteori, el se naşte însă din prea mult credit acordat unor clişee vechi, din obedienţă faţă de „tradiţie", dintr-o rea pornire politico-didacticistă. S-a spus, s-a strigat, s-a ameninţat în diverse şedinţe de partid, mai mult sau mai puţin plenare, că nu ştiu cine are o atitudine anti-socialistă, anti-statală, anti-revoluţionară. Unii politicieni, ba chiar şi cîte un scriitor, îşi amintesc, probabil cu drag, de vechile clişee şi se trezesc strigînd la televizor sau scriind apăsat în publicaţii dubioase: „politica lui X este anti-naţională", „festivalul Y este anti-naţional", „articolul cutare din legea Z este anti-românesc". Nu-i vei auzi pe aceiaşi protestînd că o politică, un festival, un articol de ziar sau un articol de lege ar fi anti-democratic. În general, un democrat autentic nu va spune despre ceva sau cineva că *este anti-democratic,* ci va spune: *nu este democratic* sau, în cel mai rău caz, *e nedemocratic.* Chestiune de nuanţă. De ton. De educaţie. De cultură.

P.S.: Aţi încercat să număraţi de cîte ori aţi auzit în reportajele televizate: „o poveste ca-n filme" şi, mai ales, „o urmărire ca-n filme"?

▲

Cu ochii-n 3,14

LA AGENŢIA INTERNAŢIONALĂ DE CLĂTITE (PLUS MASAJ EROTIC), DOUĂ NUME SONORE SAR LA TRECĂTOR

● Anunţ din *Libertatea* (25 ian.), la rubrica „Oferte serviciu": „Prinţul Andrei Raţiu şi renumiţii profesori Marina Voica, Doru Tufiş, Rodica Popescu Bitănescu, Draga Olteanu Matei, Jean Paler şi procurorul Mircea Ene, solista Alina Sorescu şi prezentatorul Octavian Ursulescu vă aşteaptă la superselecţia Şcolii şi Agenţiei Internaţionale de Fotomodele Prince d'Armeny, duminică, 28 ianuarie" etc. Cînd un prinţ îşi dă mîna cu un procuror şi cu renumiţii profesori Voica, Tufiş şi mai ales Paler, nu putem decît să fim siguri că avem de-a face cu o foarte serioasă instituţie de învăţămînt. (**C. P.-B.**)

● De treci, călătorule, prin San Francisco şi foamea te îmboldeşte, du-te la „Frjtz" (579 Hayes Street), un local unde frumosul şi gustosul, arta şi burta, pictura şi gura s-au înfrăţit. Te poţi ospăta aici cu nişte clătite *Tizian* (5 $), *Picasso* (5,25 $), *Da Vinci* (5,25 $), *El Greco* (5 $), *Dalí* (5 $), *Matisse* (5,50 $) sau *Rembrandt* (5 $). Poţi lua un sandwich *Michelangelo* (6,25 $) ori poţi alege între o salată *Gauguin* (6,75 $) şi o salată *Chagall* (6,50 $). Iar la sfîrşit te poţi îndulci tot cu nişte clătite: *Magritte* (5,25 $), *Vermeer* (3,50 $) sau *Van Gogh* (3 $). (**D. S.**)

● Anunţ în *Evenimentul zilei* de luni, 29 ianuarie: „Tînără ofer clipe de neuitat, non-stop, full-time, weekend, plus masaj erotic". Dacă sînt *full-time* şi *non-stop*, în zile de lucru şi în *weekend*, clipele de neuitat fac inutil versul acela cu „clipă, rămîi...". Plus masaj erotic, evident. (**M. V.**)

● Vă mai aduceţi aminte de Suzy Quatro şi Nazareth? Dacă credeaţi cumva că au dispărut precum dinozaurii, aflaţi atunci că cele două nume sonore ale muzicii rock de-acum un secol (XX) încă mai dau concerte: ultimul era programat luna aceasta la Solothurn – mic orăşel baroc, capitala cantonului omonim din Elveţia. Două trupe odinioară frenetice, acum probabil obosite, pentru locuitorii unei urbe care trage obloanele la şapte seara. Sloganul era: „trăieşte repede, mori tînăr". A devenit: „trăieşte bătrîn, mori cît mai lent"... (**a. l. ş.**)

● Un francez cu nume atipic, Stanislas Bellanger, constata pe la 1846, într-o carte dedicată României: „cîinii, îngăduiţi vreme îndelungată nu ştiu cu ce scop, au populat această ţară. Marile oraşe, mai ales Bucureştiul, au fost împînzite de animale îndrăzneţe, care, înrăite de multele răbdări prăjite, sar la orice trecător". Şi, premonitor, conchide: „Ieri, ca şi azi, nimic nu s-a schimbat". (**S. S.**)

SUB VREMI, ADMIRATORII NORMALITĂŢII CAUTĂ SURSE SECRETE

● Pentru toţi cei care nu încetează să se plîngă că stau sub vremi, iată cîteva temperaturi în ziua de 27.1.2001, orele 19, prezentate la CNN: Bucureşti 11°, Atena 12°, Casablanca 12°. Scîncind sub vremi, îţi vine să rîzi. (**R. C.**)

● La manifestările prilejuite de aniversarea naşterii lui Ceauşescu, admiratorii lui au citat printre avantajele epocii „securitatea". Ceilalţi au vorbit tot despre Securitate. Nu toţi cei cu literă mică aveau pe legitimaţia de serviciu majuscula, dar libertatea de a sta la coadă pare, retrospectiv, preferabilă libertăţii pur şi simplu. (**M. B.**)

● Zice anunţul *(Ev. z.*, 29 ian.): „Agenţie matrimonială, confidenţialitate garantată, eficienţă maximă. Impunem normalitate!". Normalitate? Ei, bravos... De unşpe ani, o ţară-ntreagă umblă după ea, iar dumneavoastră o impuneţi aşa, de la obraz... (**M. V.**)

● Meserii căutate de tipul „cocător" sau „modelator" au fost semnalate acum cîtva timp la această rubrică. Recent am descoperit altă ofertă de serviciu afişată pe uşa unui local: „angajăm pizzar". Aşteptăm să mai vedem şi altele, de exemplu „shaormar" sau „kebabist". (**A. M.**)

● Deconspirăm – din surse secrete – întrebarea supremă la „Vrei să fii miliardar?": „Cine a inventat jocul de imens succes planetar «Vrei să fii miliardar?» 1. John Le Carré. 2. Luciano Pavarotti. 3. Paul Smith. 4. Dumitru Dragomir." (**R. C.**)

UN GRUP DE PATRIOŢI PUBLICITARI (CLIENŢII NOŞTRI) COMPUN CU PRECIZIE IMAGINEA UNEI VÎRSTE DIFERITE

● Pe vremea lui Ceauşescu, a avea o rudă în Occident era o binefacere dacă erai copil. Cu o ciocolată mai bună erai regele maidanului. Cu o mitralieră cu luminiţe erai megastar. Acum, lucrurile s-au mai schimbat. Dar rudele din străinătate au rămas aceleaşi. Aşa că fac un apel: dragi rude din străinătate, nu mai trimiteţi ciocolată, nici frişcă în plic. Aveţi cuvîntul nostru de onoare că acum se găsesc şi în România mitraliere cu lumini, că se găseşte ciocolată dintr-aceea mică, la cutie. Şi chiar dacă o să vă vină greu de crezut, avem şi ghete de sport cu arici. Parol. Semnat: un grup de patrioţi cu gîtul lung şi fără bani. (**C. G.**)

● După buticuri şi dughene, a venit vremea panourilor publicitare. Problema: dacă Băsescu le va dărîma pe toate va dispărea una din sursele de inspiraţie pentru rubrica noastră *Cu ochii-n 3,14*. Nu-l lăsaţi să ne strice rubrica... (**M. M.**)

● Două chestii haios-morbide vin de se leagă pe o paletă neagră. Prima: în preajma Anului Nou, geamurile de la „Servicii funerare – Tamango SRL", de lîngă Cimitirul Bellu, erau împodobite feeric cu urarea „La mulţi ani 2001!". A doua: un anunţ în *Libertatea* de vineri, 26 ianuarie: „Cimitir «Privirea Domnului» (Republica). Mulţumim pe această cale celor care au devenit clienţii noştri şi anunţăm totodată că vom continua să venim în întîmpinarea celor interesaţi cu o ofertă avantajoasă şi în condiţii deosebite". (**D. S.**)

● Pastele de dinţi şi gumele de mestecat schimbă, pe nevăzute, concepţia asupra frumuseţii: frumuseţea înseamnă, tot mai mult, sănătate. Şi dacă pasta *Colgate* şi-a asumat deja sărutul, guma *Orbit* şi mestecatul ei continuu compun imaginea „celei mai frumoase fete" (conform textului din reclamă). Look-ul acesteia are drept principal parametru albul dinţilor şi mărimea buzelor. (**I. P.**)

● Într-un medalion dedicat apreciatului Florin Piersic, ziarul *Ziua* (27 ian. a.c.) ne spune că actorul „a jucat în circa 46 de filme". Din respect pentru setea de precizie a semnatarului, poate ar fi bine să adăugăm că în 33,5 filme actorul a primit rolul principal, iar în restul de 12,5 producţii a avut un rol secundar. Sau cam aşa s-ar putea presupune. (**A. C.**)

● Cum stăm cu exactitatea informaţiei? În 28 ianuarie, în emisiunea de ştiri de la ora 19, ni se comunică drama unei *ursoaice* (s.n.) Panda, aflată la Grădina Zoologică din Tokio, care nu-şi găseşte pereche şi trebuie dusă tocmai în Mexic, unde o aşteaptă trei posibili parteneri. Ni se mai spune că orice încercare de a o împerechea cu nişte Panda asiatici a dat greş; ursoaica i-a refuzat, i-a bătut etc. Peste puţină vreme, la ora 20, TVR 1 ne transmite aceeaşi imagine din Tokio, informîndu-ne că e vorba despre un *urs* (s.n.) Panda, pe care în Mexic îl aşteaptă trei partenere de vîrste diferite pentru perpetuarea speciei. Vor fi fiind urşii Panda pe cale de dispariţie – problema merită atenţie! – dar parcă şi noi, telespectatorii, am avea dreptul la ceva mai mult respect atunci cînd ni se comunică o noutate. (**T. C.**)

© V. Moţoc

Pluralism şi marketing social

– interviu cu Vasile Sebastian DÂNCU, ministrul Informaţiilor Publice –

Stimate domnule ministru, în noul Guvern, fostul Departament de Informaţii (care n-a fost foarte prezent în viaţa publică) a devenit minister. Cu ce se va ocupa, de fapt, acest nou minister?

Încercăm să redefinim conceptul de „public". Acest concept se referea, înainte, în primul rînd la proprietate şi nu îngloba decît într-o mică măsură ideea de informaţie publică. Noi încercăm să facem altceva: am adunat la un loc mai multe departamente care erau în subordinea primului-ministru – Departamentul pentru relaţii interetnice, Departamentul pentru relaţiile cu românii de peste hotare şi Departamentul de comunicare – şi am încercat să construim din ele un minister al negocierii sociale, un minister care să răspundă la mai multe nevoi publice. În viziunea noastră, „informaţia publică" înseamnă un circuit în care o instanţă specializată şi care are responsabilităţi în acest sens prin Constituţie, cum este Statul (şi Guvernul ca reprezentant al statului), adună informaţiile cu caracter public şi face publică informaţia de care oamenii au nevoie. Pînă acum, informaţia publică apărea numai prin mass-media. Presa face, într-adevăr, operă de informare publică, dar într-o manieră imanentă, nu una programatică. Mass-media şi cultura de masă în general se subordonează pieţei şi prin asta servesc piaţa. Dar nu întotdeauna nevoile de consum mediatic coincid cu nevoile de informaţie publică. Astăzi, nevoia de divertisment este cea care direcţionează piaţa media, în schimb, după cum rezultă din cercetările pe care le-am făcut la Metro Media, foarte puţină lume are acces la informaţia cu caracter public. Şi mă refer nu doar la populaţia de la sate, care are un singur canal TV şi nu se abonează la ziare, dar şi la oamenii cu studii superioare din oraşe. Dacă facem un test pe stradă, vom vedea că oamenii nu ştiu unde trebuie să meargă pentru a înfiinţa o firmă sau nu ştiu ce trebuie să facă pentru a-şi plăti impozitul prin intermediul unei bănci. Sînt foarte multe informaţii de interes public pe care oamenii nu le deţin. Dreptul la informaţie este însă unul fundamental, şi cred că a venit vremea ca în România, unde democraţia s-a stabilizat, să funcţioneze bine şi acest drept.

În alte ţări, problema accesului la informaţiile publice este legiferată. La noi există vreo tentativă de a defini sfera informaţiilor publice?

Există un proiect de lege interesant, a fost iniţiat de dl senator Eugen Vasiliu şi de doamna deputat Mona Muscă. Cred că o să-l completăm (pentru că acum avem un minister care să se ocupe de aşa ceva) şi o să-l promovăm, chiar dacă nu este iniţiativa noastră, pentru că este necesară o lege care să garanteze dreptul oamenilor la informare.

Avem un minister şi vom avea, aşadar, şi o lege. Dar prin ce canale poate ajunge în mod eficient informaţia publică la cetăţeni?

Pînă la urmă, mass-media reprezintă principalul nostru aliat, nu trebuie să inventăm altceva în loc de mass-media. Mass-media vor participa la programele noastre de informare publică, de marketing social, şi va participa şi la unele programe finanţate de noi, pentru că mi se pare normal ca statul să plătească atunci cînd lucrează cu un partener privat din mass-media. Dar dincolo de acest canal, vom institui un dialog cu societatea civilă, vom face o renegociere cu organizaţiile non-guvernamentale, care sînt din ce în ce mai importante şi în România. Le vom folosi în proiecte comune, chiar vom institui concursuri pentru a promova şi a finanţa proiecte care vin dinspre societatea civilă. Evident, vom introduce şi o serie de programe mai speciale, care ţin de negocierea identităţii colective, a identităţii naţionale sau comunitare, în care vom folosi atît mass-media, cît şi iniţiative ale ONG-urilor, dar şi alte tipuri de canale.

Spuneaţi într-un interviu publicat recent în Adevărul *că intenţionaţi „inducerea unui mesaj identitar pozitiv" în conştiinţa publică. Dar cum o puteţi face fără să fiţi acuzaţi de manipulare?*

Toată viaţa noastră este o manipulare. Educaţia este cea mai grozavă manipulare; sîntem manipulaţi de şcoală, de facultate, de grupul de prieteni, de familie etc. Important este însă sensul în care sînt direcţionate comportamentul şi atitudinea noastră. Toate ţările au dezvoltat şi dezvoltă încontinuu strategii de marketing identitar. Naţiunea americană s-a născut ca un uriaş experiment de marketing – i s-au creat o tradiţie comună (adesea artificială, dar nu asta contează), o simbolistică... Noi nu putem să stăm pasivi, nici ca intelectuali, nici ca oameni politici, faţă de tendinţa a 80% din tineri de a pleca din ţară. Este imposibil să credem că îşi pot găsi toţi fericirea în altă parte. E limpede că avem nevoie de anumite elemente de marketing social pentru a revaloriza componenta pozitivă a identităţii. Orice identitate – naţională sau comunitară – are o componentă pozitivă; ea dobîndeşte elemente de negativitate în concurenţa cu alte tipuri de identităţi sau în cazul unor „atacuri" exterioare. Noi, înainte de '89, am trăit o existenţă dematerializată – citeam cărţi, visam să călătorim... După 1990, am putut să şi călătorim şi evident că identitatea noastră a pierdut foarte mult în contact cu civilizaţia occidentală. Este important să încercăm să valorizăm elementele de pozitivitate din identitatea noastră. Acest lucru este posibil, pentru că oamenii au tendinţa de a privilegia, pozitivînd, locul naşterii, al copilăriei, familia, grupul de prieteni etc. Anul trecut s-a încercat o campanie de marketing social pentru tineri, cu sloganul „Eu nu imigrez", mi se pare, dar trebuie să mergem mai departe, la educaţia prin şcoală, prin mass-media, la acţiuni civice. Sînt proiecte care fundamentează de fapt valorile comune. Nu cred că pentru asta există riscul de a fi acuzaţi că manipulăm ori că facem propagandă, pentru că nu vom face aceste lucruri într-o manieră politică, ci într-una funcţională, pe care toată lumea o va înţelege astfel.

În mass-media din România predomină însă mesajele negative – telejurnalele şi ziarele sînt pline de ştiri despre evenimente violente, infracţiuni etc. Cum apreciaţi, ca specialist în comunicaţii de masă, acest fenomen şi cum credeţi că programele ministerului pe care îl conduceţi pot introduce mesaje pozitive în această viziune sumbră asupra realităţii?

Această tendinţă, înregistrată în ultimii 20 de ani pe plan mondial, este legată de „dramatizarea" ştirilor, de transformarea lor în mici filmuleţe care creează anumite stări. Există nişte efecte foarte periculoase ale acestei forme dramatizate de traducere a realităţii în media: apare un sindrom al „lumii rele" (oamenilor li se pare că lumea este mai rea decît este de fapt) şi are loc o desensibilizare la suferinţele celuilalt, ceea ce este de fapt o desocializare, o paralizare a instinctului moral. Este un fenomen de consum al informaţiei care poate fi oprit numai construind diversitatea. Toată lumea face recomandări – CNA-ul sau alte organisme echivalente din străinătate, UNESCO, Consiliul Europei – dar televiziunile nu ascultă de ele şi nu vor asculta niciodată. Acest fenomen ţine mai degrabă de bătăliile societăţii civile – există fundaţii ori asociaţii care luptă împotriva *advertising*-ului exagerat şi împotriva violenţei la TV. Noi putem încerca să promovăm, în contrapartidă, mesaje jurnalistice cu caracter pozitiv sau cu caracter realist, care să prezinte viaţa socială ca alternativă. Trebuie să reconstruim pluralismul, ceea ce e foarte complicat, pentru că trebuie să ai şi bani foarte mulţi. Mizez însă pe solidaritatea oamenilor din mass-media, mai ales a oamenilor tineri, care cred că vor să participe la experimente pozitive de acest gen.

© L. Zupcu

O sursă importantă de informaţii publice o reprezintă agenţiile de ştiri. Trecerea agenţiei Rompres în subordinea Ministerului Informaţiilor Publice a stîrnit deja critici şi a trezit suspiciunea că, prin această subordonare, independenţa editorială ar putea fi compromisă.

Conform legislaţiei, directorul general Rompres era asimilat secretarului de stat, iar instituţia se afla în subordinea Guvernului, mai precis a primului-ministru, conform unei Hotărîri de Guvern din 1998. Era, deci, una dintre agenţiile subordonate premierului. Directorul general era *numit*, ceea ce nu înseamnă nici un fel de independenţă. Acum, agenţia a trecut în subordinea Ministerului Informaţiilor Publice pentru reorganizare, ceea ce înseamnă o subordonare de natură *administrativă*. Noi nu ne vom amesteca în nici un fel în producţia de ştiri, singurul lucru pe care îl vom gira va fi reorganizarea, căci Rompres este o agenţie foarte mare, cu 400 de angajaţi, şi are unul dintre cele mai slabe fluxuri de ştiri din lume, cred că şi agenţia albaneză este mai vie; are 4 sau 5 abonaţi, ceea ce înseamnă că nu produce nimic. Are însă foarte multe resurse şi sperăm să redevină o agenţie activă. Noi nu avem nevoie să facem prin Rompres propagandă politică, aşa ceva nici nu este posibil, în fond. Agenţia ne-ar putea servi pentru ca lumea să descopere că România există, că e un univers viu, o societate normală. Acum, lumea nu ne ştie, crede că sîntem o republică bananieră, iar una dintre cauze este şi slăbiciunea agenţiei naţionale de ştiri, care nu are nicăieri în lume abonaţi pentru fluxurile ei informative. Aşa am găsit agenţia Rompres, ca fiind subordonată Guvernului. După ce se restructurează şi devine competitivă, o să promovăm o iniţiativă legislativă prin care să intre în subordinea Parlamentului, aşa cum sînt radioul şi televiziunea publică şi cum cred că este normal.

Se vorbeşte de mai multă vreme în România despre o Lege a presei, dar proiectele de pînă acum erau centrate pe restricţii şi pedepse, tindeau să limiteze libertatea presei sau „să-i potolească" pe jurnalişti. Mai mulţi reprezentanţi ai actualei majorităţi parlementare s-au pronunţat pentru adoptarea unei legi a presei. Dumneavoastră cum vedeţi lucrurile?

Dezbaterile privind o lege a presei nu se termină niciodată. În unele ţări există legi ale presei, în altele nu există, iar lucrurile merg bine şi într-o parte, şi în alta. Cred că o lege a presei nu este încă necesară – sau, să spunem, urgentă – în societatea noastră. La noi, presa trebuie încă să se constituie, ca şi alte instituţii, ca şi instituţia numită „partid politic" ori instituţiile fundamentale ale Statului. Toate trebuie să se rodeze în democraţie. La această consolidare prin conflict social participă şi presa, care deocamdată nu are prea multe reguli, dar prin acest proces se reconstruiesc şi instituţiile mass-media. Cred, aşadar, că în următorii cîţiva ani este nevoie ca instituţiile statului, societatea civilă şi mass-media să se afle într-un proces de negociere, într-o ciocnire, şi abia după aceea să încercăm stabilirea unor reguli. Acum presa are, aparent, mari libertăţi – cum este libertatea de a calomnia, ceea ce demonstrează că încă nu şi-a cîştigat şi responsabilitatea socială. Pe de altă parte, presa nu are ecoul necesar în domeniul instituţional. La calomnie se răspunde prin indiferenţă, iar instituţiile nu fac tot ce ar trebui pentru a lua semnalele din presă ca semnale sociale cărora să le acorde importanţa cuvenită. Pe măsură ce înaintăm în democraţie, o lege a presei ar putea să vină în mod firesc, ca fiind o operă comună a instituţiilor de presă, a Ministerului de Justiţie, a comisiilor parlamentare. S-ar consfinţi astfel un raport de civilitate între aceste instituţii, din care toate ar avea de cîştigat. ▲

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Mircea VASILESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Marian BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 415
9-15 februarie 2001
20 pagini 4000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CULTURA CIVICĂ

– de la cetățeanul turmentat la comportamentul cetățenesc? –

© C. Bumbuț

„Așadar, plămădim acum, credem noi, cetatea fericită și nu putem să așezăm deoparte cîțiva oameni într-însa, care să fie fericiți, ci pe ea întreagă trebuie să o facem astfel."

PLATON – „REPUBLICA"

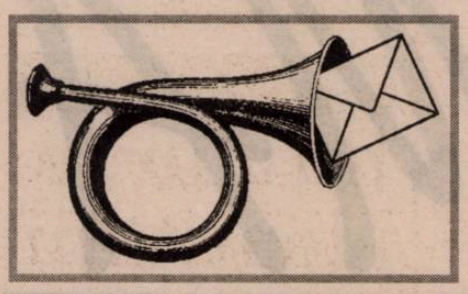

Nr. 413: *„Impostura“*

Teoria lichelei

Prin natură sau educaţie 75-80% din oameni sînt de obicei lichele. Pentru ca o persoană să fie lichea trebuie îndeplinite două condiţii: (1) respectiva persoană să nu şovăie ca, în condiţii optime, să îi sacrifice pe cei din jur şi (2) după ce răul a fost făcut să caute o sumă întreagă de justificări care să îl reabiliteze în faţa celorlalţi. În esenţă, lichea este acea persoană care te condamnă pe tine pentru răul pe care ţi-l produce. Pe lîngă aceasta, o lichea desăvîrşită reuşeşte să creadă cu sinceritate în propria impostură (cazul este cu mult mai des întîlnit decît ar părea). Pentru ca acest proces să nu pară exagerat trebuie să apelăm la cîteva teoreme ajutătoare.

Teorema prietenului: *Prietenul unei lichele este tot o lichea.* Persoanele care au posibilitatea clară să identifice o lichea şi totuşi păstrează relaţii bune şi sincere (de orice fel ar fi) cu ea nu pot fi ei înşişi decît lichele (active sau pasive), altfel ar fi deranjaţi şi ar respinge-o.

Teorema „butoiului cu vin şi a paharului de apă de canal“: *Dacă identificăm la cineva 2-3 trăsături clare de lichelism, atunci acea persoană este o lichea.* Este posibil ca în fiecare om să existe un grăunte de divinitate, dar aceasta nu schimbă cu nimic faptele. Putem chiar vedea cum şi cele mai proeminente lichele se comportă cu bună credinţă faţă de un grup de persoane (de obicei rude apropiate). Dacă însă cineva „învinovăţeşte victima“ (ceea ce constituie esenţa lichelismului aşa cum e definit aici), atunci persoana este cu siguranţă o lichea.

Teorema scuzelor: *Nu există scuze.* Dacă cineva comite un act de lichelism într-o situaţie extremă putem considera asta un accident; cînd însă accidentul devine regulă vorbim de un „om nou“, o lichea.

Cîteva observaţii democratice

1. pe măsură ce înaintezi în vîrstă ai şanse mai mari să devii lichea; adolescentul şi tînărul pot, într-o oarecare măsură, să mai aibă atitudini acceptabile, cînd devii matur (te căsătoreşti, ai copii) presiunea spre lichelism este mult mai mare;

2. pe măsură ce eşti mai inteligent şi educat e mai greu să fii lichea: lichelismul e bazat pe autominciună, dacă nu te poţi minţi eşti obligat să alegi între a fi ticălos (făptuieşti conştient ceea ce crezi că e rău) sau „om de bună credinţă“ (cauţi să eviţi acest lucru);

3. persoanele ce respectă convenţiile sînt mai predispuse să fie lichele decît ticăloşi (motivele sînt evidente).

Se poate ca aceste idei să vă pară exagerate; se poate să vă ziceţi că nu aţi văzut aşa ceva; uitaţi-vă însă la cei din jur, poate (probabil) chiar şi la propriii prieteni, şi vedeţi cum se comportă cu ceilalţi. Veţi găsi prea puţini pe care să îi puteţi numi oameni.

Andrei TIUT
Bucureşti

N. red.: *Chiar aşa?*

Articolul lui Radu Cosaşu „O invocaţie la ghetele mele antiderapante“

Ghetele dumneavoastră... cu chestia aceea, miezul acela alb, moale, pufos, deloc... durabil, pe dinăuntru.

Să vă povestesc eu *de* Ceva. De bocănceii mei. I-am cumpărat în toamna lui nouăşpatru dintr-un magazin aflat peste drum de Banca Naţională. Nu mai fiinţează. De cînd i-am văzut, am ştiut că vor fi ai mei. Solizi. Dar solizi, nu aşa... Eleganţi. Dar eleganţi, nu... Confortabili. Dar confortabili! Cu o talpă gri nu prea înaltă, discretă – bocancul nu trebuie să arate, neapărat, ca şenila unui buldozer – dar de o rezistenţă extraordinară, care se continua cu o combinaţie de piele şi oţel (da, da, oţel) excepţională, bocancii mei... prin cîte nu am trecut împreună. Momentul dinaintea unei plimbări, cînd peste şoseta moale şi complice trăgeam ciorapul de lînă aspru şi ferm (hm!). Locul distinct al călcîiului. Şi-abia pe urmă: intrarea în bocanc. Alunecarea ritmată în cel drept, apoi în cel stîng – nu cu acelaşi picior, se-nţelege, în interiorul lor căptuşit cu *piele*. Nu cu... pufuri. Aveau, bineînţeles, şi scîrţ. Se spune că numai în filme este posibil, dar eu depun mărturie: cînd te îndrăgosteşti, cînd eşti îndrăgostit poţi auzi Muzica. Şi ce duet făceam noi împreună! Mai ales pe zăpadă. Cu cîtă hotărîre mă purtau credincioşii mei slujitori; pardon, prieteni. Pe unde nu am colindat împreună? Prin ce „situaţii de viaţă“ nu am trecut. Nu se supărau nici cînd îi azvîrleam din picioare, nerăbdător să scap cît mai repede de orice accesoriu vestimentar, nici cînd din varii motive uitam să-i mai scot, pentru un timp îndelungat. Menţinînd întotdeauna o temperatură constantă, jucau rolul unui termostat între aspra realitate a pămîntului şi zburdălnicia fierbinţelilor mele. (Trebuie să recunoaşteţi că nu aţi mai citit, de ceva timp, o astfel de frază.)

Alexandru IACOB
Bucureşti

(In)actualităţi

Mărturie din anul 1941

În anul 1940 aveam 10 ani, terminasem clasa IV primară şi trebuia să intru la liceul „Oltea Doamna“, visul primelor trei clasate. Mie însă mi-a fost oprit drumul prin decretul din aceeaşi toamnă, care interzicea copiilor evrei accesul la şcolile de stat. Locuiam în Iaşi în cartierul Copou, unde nu era nici o familie de evrei.

Familia unchiului meu locuia în tîrguşorul Copou. În iunie 1941, unchiul şi doi băieţi în vîrstă de peste 17 ani au fost trimişi în lagăr de muncă, iar restul familiei, între care doi gemeni de 14 ani, s-a mutat la noi.

29 iunie 1941 – „Duminica ceea“, ...din noapte ne-au trezit împuşcături necontenite venite din depărtări. Din tîrguşor au venit veşti cumplite. Toţi bărbaţii evrei erau împuşcaţi. Două tinere fete din familia Baron au venit disperate la noi să ne spună că tatăl lor, care răspundea de cazanele şi energia electrică a fabricii Textila, împreună cu cei trei băieţi au fost împuşcaţi. Băiatul cel mic de 18 ani care avea un TBC osos şi a fost externat de la sanatoriul Bîrnova, purta un corset metalic şi deoarece glonţul ricoşase, a fost împuşcat prin umăr. Vecinii noştri – familia Ceainu şi familia Orăşanu – ne-au rugat să ne adăpostim în pivniţă, pentru a nu fi găsiţi.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

După-amiază am auzit împuşcături mult mai aproape. Vecinii ne-au rugat să ieşim din pivniţă, precum insistau soldaţii care aveau adresa exactă. Tinerii recruţi în uniforme kaki ne-au acuzat că am tras în armata română, deci tata şi cei doi veri de 14 ani trebuiau împuşcaţi. Noi eram livizi, nu aveam cuvinte. Cu toate că eram copil, evenimentele din acel an m-au maturizat atît de mult, încît, o spun cu toată convingerea, nimic din ce am trăit ulterior nu mi-a produs o asemenea spaimă ca acele puşti îndreptate înspre tatăl meu şi spre băieţi.

Vecinii însă s-au interpus în faţa noastră şi i-au intimidat pe soldaţii spunîndu-le că i-au văzut cînd au urcat în podul casei şi au tras ei focurile de armă. Le-au mai spus că fiind informaţi de ceea ce se întîmplă în oraş, ne-au adăpostit în pivniţă, ca să ne ferească de urgie. Fermitatea cu care s-au opus soldaţilor, demascarea simulării lor, precum şi promisiunea că nu vom apărea în stradă, i-au convins pe soldaţi, să plece fără să-şi facă „datoria“. Cîteva săptămîni nu am ieşit din casă şi eram aprovizionaţi de vecini. În 6 august am fost evecuaţi din zonă, aceasta devenind interzisă evreilor. În tîrguşorul Copou erau mulţi evrei. Toţi bărbaţii care au fost găsiţi au fost omorîţi. Doctorul Froimovici, un tînăr foarte capabil, a fost salvat de profesorul Miler, care l-a luat de acasă dimineaţa şi l-a adăpostit în casa dumnealui. Părintele Manole, tatăl Gabrielei Manole Adoc, ne aducea zilnic din oraş (dumnealui locuia în Copou) cîte o pîine bună, neagră, deoarece evreii din Iaşi aveau drept doar la pîine din mei (nu prea gustoasă). Umilinţele au continuat, pentru mine însă de neuitat rămîne interdicţia de a învăţa cu fostele colege şi obligaţia de a purta steaua galbenă.

Vreau să subliniez că majoritatea românilor cu care aveam totuşi relaţii au avut o purtare deosebit de civilizată, dar faptul că prin lege ne-a fost luat dreptul de a fi oameni egali cu ceilalţi era umilitor, jignitor.

Cela AVADIC
Bdul Tineretului 13, ap. 39, Bucureşti

Despre *Dilema*

A început definirea spaţiului privat?

La fiecare sfîrşit de an, cuprins de angoase, de frici milenariste, mă întreb... la ce bun totul?

DE CE? mai citim, mai scriem, mai... respirăm (vorba lu' Nicholas Cage): nu mă întreb de ce mai mîncăm, că o să-mi atrag blesteme.

BOLNAV de Internet, de computer, confuz, cu capul vîjîind şui, bîzîit de nedumeriri existenţiale, mă întreb care-i miracolul ce a făcut ca *Dilema* să mai apară... ***(N. red.:*** *Doamne fereşte, ce v-a venit?)*

Am trecut împreună pe lîngă... glonţ. Dar am avut de ales?! Am avut impresia în ultima lună că vom reedita Titanicul. De unde atîta calm, detaşare sau indiferenţă? Am impresia că fiecare şi-a construit o „Românie“ imaginară, intangibilă, care nu are nimic în comun cu ceilalţi... Să fi început oare definirea spaţiului privat?

Hai s-o luăm de la capăt, să lăsăm naibii balcanismul, Mioriţa, miticismul, nesimţirea şi ignoranţa.

O fi poporul ăsta jalnic şi ridicol, dar speranţe mai are... de doi bani. Şi nu aici, poate-n America, sau de ce nu?... în ASIA!

Vă urează un an mai bun,

C. ZAHARIA
Galaţi

Între timişoreni

Stimate domnule Daniel Vighi,

Număr de număr citesc rubrica „Din fanfare funerare“ de cînd şi-a făcut loc în paginile *Dilemei*. Sînt ca şi dvs. timişorean adoptat, aşa că nu a putut decît să mă încînte apariţia leitmotivelor bănăţene într-un registru foarte personal în „presa centrală“. Dincolo de patriotismul local – nu întotdeauna îndreptăţit – care mă face să împărtăşesc temele, vocabularul şi chiar şi unele din ideile pe care le transmit textele dvs., mă bucură faptul că Timişoara literară a ieşit din marginalitate în ultimul deceniu, inclusiv prin „fanfare funerare“. Nu vreau să folosesc vorbe mari, dar cred că faceţi un real serviciu stilizîndu-vă experienţa în cheie bănăţeană şi că *Dilema* face cunoscute valorile unei lumi pe care „azi o vedem şi nu e“. Istoria foarte recentă ne demonstrează că singura noastră certitudine e azi uitarea. Împotriva acestui flagel faceţi ceea ce îi e dat omului de condei să facă întru sfidarea acelei aşa-zise economii de piaţă care a devenit pe plaiurile mioritice bingosocietate de piaţă. Cît despre sentimentul fundamental al funeraliilor de tranziţie aş dori să vă amintesc totuşi că un foarte mare scriitor ai cărui strămoşi au făcut treabă bună în Timişoara, vorbesc de Robert Musil, era foarte nemulţumit de statutul de „Lokaldichter“. Ceea ce vă doresc şi dumneavoastră. Cu respect, al dvs. cititor,

dr. Eugen GOAGA
Timişoara

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Intelectualul român faţă cu inacţiunea**
- **Cum îţi faci un nume în lumea artelor**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Adaptarea la irealitatea imediată

Cea mai senzaţională dezvăluire din presa românească a ultimelor săptămîni, de nu şi luni, poate chiar ani, a fost făcută de *Evenimentul zilei*, la 1 februarie. Nu la rubricile obişnuite, ci în editorialul lui Cornel Nistorescu. Neştiind cîţi dintre cititorii *Dilemei* vor fi fiind şi cititori ai acestui cotidian (şi viceversa), îmi permit să reproduc fantastica descoperire. *Să reproduc* fiindcă este vorba de două compoziţii versificate. Iată-le:

Cu sorcova la Preşedinte

Tare precum CSAT-ul
Vă fie mandatul
Şi să fiţi sever
Cu cei ce vă cer
Ranguri de tot felul
Iute ca oţelul
Să vă fie flerul
Judecata dreaptă
Mintea înţeleaptă
Sănătatea – tun
Să fiţi un om bun
Şi fără fereală
Cei prinşi în greşeală
Să fie plesniţi.

Cu Pluguşorul la Guvern

Izbînzi cu carul, bogăţie
În sărăcita Românie
Iar în afara ei să fie
Deschidere şi integrare
Căci semne bune anul are
Externele să meargă strună
Geoană pe Geoană să nu pună
Finanţele s-accelereze
Speranţa să ne-o finanţeze
Ca timpu'n calendar să crească
Bietul buget sub Tănăsescu
Iar Europa să ia pilde
De la români şi doamna Hilde
Pascu spre NATO s-avanseze
Să nu cumva să dezarmeze
Uraţi firtaţi şi clopotiţi
Şi staţi pe loc să auziţi
Cum la Interne ne-a adus
Noul guvern, vă jur, un Rus
Care-a venit aci-n Regat
Cu ţuică bună înarmat
De-aia făcută la Cazan
Şi-a prognozat să-l ţină-un an...

Aceste compuneri sînt *serioase*, nu parodice. Sînt – au fost – adresate preşedintelui României, Ion Iliescu, şi Guvernului român, condus de Adrian Năstase. Nu provin însă din cine ştie ce marginal cerc de semianalfabeţi, ci au fost produse de ziarul *Dimineaţa*, cotidian al PDSR, principalul partid politic din România, partid de guvernămînt, partid care a fost condus de actualul preşedinte român şi în fruntea căruia se află actualul premier român.

De aceea au şi fost adresate, cu subtilă politeţe, *sorcova* preşedintelui şi *pluguşorul* Guvernului. Nu se cunoaşte reacţia destinatarilor. Au fost încîntaţi? Au fost stînjeniţi? Nu se ştie. În orice caz, este greu de imaginat că le vor fi rămas necunoscute cele două mostre de *nouă literatură ocazională*. Lor sau, ceea ce este cam acelaşi lucru, consilierilor lor.

Este însă de presupus, este chiar sigur că redacţia ziarului care a fabricat şi tipărit aceste compoziţii abisale nu va fi urmărit să displacă, să provoace ori să irite. Un ziar de partid, în cazul de faţă principalul ziar de partid al principalului partid din România, nu este doar o colecţie de orientări politice şi ideologice, el reprezintă şi ilustrează, totodată, un mod de a gîndi, o mentalitate, un orizont intelectual, o sensibilitate. O redacţie de partid este şi o „pepinieră de cadre", ce furnizează sau poate furniza consilieri, purtători de cuvînt, chiar şefi de instituţii etc. Şi atunci, cunoaşte prost sau cunoaşte bine redacţia ziarului de partid gusturile, estetice şi de protocol, ale conducerii partidului? Fiindcă întrebarea dacă este posibil ca după mai bine de un deceniu de la înlăturarea lui Ceauşescu să mai fie produse asemenea texte demne de un Mobutu nu mai poate fi pusă, răspunsul a fost dat: un *da* categoric. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Forţa şefului

Recentul sondaj IMAS a arătat o creştere spectaculoasă a încrederii pe care românii i-o acordă lui Adrian Năstase. Premierul a atins o cotă respectabilă de 62%. Dar şi mai interesant este că 61% din români ar vota în acest moment cu PDSR. Fenomenul nu este nou. În 1996, CDR obţinuse în alegeri un procent asemănător cîştigătorului din 2000, şi imediat după alegeri sondajele arătau că alianţa aflată atunci în plină euforie strîngea cîteva procente peste jumătate din opţiunile celor chestionaţi. Un nou venit pe scena mare a politicii la acea vreme, Victor Ciorbea, se bucura de un salt în încrederea populaţiei comparabil cu cel al premierului actual.

Toate acestea arată o capacitate nebănuită de a spera. Un fapt cel puţin paradoxal, dacă ne gîndim la surprizele neplăcute pe care le-au adus recentele alegeri. Se prea poate să ne obişnuim cu astfel de paradoxuri ale democraţiei româneşti. După ce a sperat masiv de la un politician ca Vadim Tudor, care promitea să pună pe jar mecanismele legitime de exercitare a puterii, majoritatea românilor găseşte resurse să spere rezultate de la aceleaşi mecanisme, aflate acum în mîinile altor politicieni. Cît despre PRM, acesta s-a întors la origini, adică acolo unde ne-am obişnuit să-i observăm bazinul electoral stabil. Cei 14 la sută (se prea poate să scadă în viitorul apropiat şi să se stabilizeze iar la 8-10%) îi vor rămîne fideli necondiţionat şi îi vom vedea încă mult timp de acum înainte sperînd de la Corneliu Vadim Tudor.

Aşadar, evoluţia imaginii lui Adrian Năstase era previzibilă dacă ne gîndim la această obişnuinţă a românilor de a-şi iubi conducătorii aflaţi la început de drum. În acelaşi timp, după recentele alegeri, ce mai poate părea normal? Dar ce raport e între acţiunile guvernamentale ale lui Adrian Năstase şi această evoluţie? Este greu de răspuns. Paradigmele comunicării politice ar înclina să dea un răspuns negativ. Pentru o creştere atît de mare, este nevoie de timp, imaginea are nevoie de o serie de informaţii şi atribute care se acumulează treptat. Este mai curînd vorba despre speranţele pe care populaţia le investeşte în noul premier, chiar şi cei care nu l-au votat. Imaginea sa este neclară şi este bazată mai mult pe aşteptări decît pe fapte certe şi realizări. Dar este o şansă pe care ceilalţi prim-miniştri au ratat-o. Adrian Năstase poate da un conţinut acestui balon de aşteptări pus la dispoziţie de public.

Nu este mai puţin adevărat că în perioada scurtă trecută de la investitura guvernului său, Adrian Năstase a acţionat în această direcţie. Indiscutabil, el este cel mai puternic premier pe care l-a avut România după 1989. A demonstrat acest lucru cu ocazia recentului congres al PDSR. A demonstrat-o şi la alcătuirea guvernului, în care cei mai mulţi miniştri sînt oameni a căror carieră politică depinde direct de prim-ministru. Fără a avea o altă legitimitate decît încrederea pe care le-a acordat-o Năstase, cei mai mulţi dintre miniştri nu pot avea obiecţii la solicitările sale. Au fost situaţii în care şeful Guvernului României era primul dintre egali. Isărescu sau Ciorbea erau nevoiţi să negocieze îndelung cu fiecare deţinător de portofoliu diversele măsuri. Acum s-a schimbat masa rotundă a miniştrilor, care îndemna probabil la colocvii prelungite, şi onorata adunare a devenit un comitet în care egalii dau raportul şefului. În diverse formulări se aud tot mai mult pe la ştiri fraze de genul: „Domnul prim-ministru ne-a dat sarcina să...".

Deocamdată Adrian Năstase pare a domni fără probleme. Bine sfătuit, a încercat să exporte această imagine şi spre populaţie. Cuvintele-cheie sub care vrea să se plaseze guvernarea sa sînt: forţă şi autoritate. Resimţind haosul pe care îl percep tot mai acut românii (una dintre promisiunile făcute de PDSR în campania electorală a fost întărirea autorităţii), noul Guvern face demonstraţii de forţă. Cea mai impresionantă a fost ofensiva împotriva hoţilor de petrol din conducte, în care statul părea a se fi trezit strigînd „prezent" acolo unde ar fi trebuit să fie întotdeauna. Apoi, ştirile de televiziune ţin publicul permanent sub tensiunea unor asemenea intervenţii, arestarea unor magistraţi şi poliţişti corupţi, descinderi în tîrgurile de maşini etc.

Pe lîngă forţă, Adrian Năstase tinde să-şi asocieze şi imaginea unui conducător deschis problemelor de toate zilele ale oamenilor. Diverşi subalterni au primit sarcina de la domnul prim-ministru să se ocupe de cîinii vagabonzi, de copii instituţionalizaţi, de siguranţa alimentară a populaţiei.

Putin a dus la limită acest gen de imagine. Într-o Rusie în care spectrul imploziei era tot mai evident, ţarul Vladimir a adus numai un respiro. Acum l-a mazilit pe ministrul energiei pentru că a fost frig năpraznic în Siberia. Ţarul nu mai are nimic interesant de arătat, resursele sale încep să se epuizeze.

Totul este ca Adrian Năstase să construiască mecanisme instituţionale pe care să le pună la treabă pentru a rezolva problemele. Sistemul în care şeful bagă frica în subalterni pentru a face treabă duce la efecte negative pe termen lung pentru toţi, inclusiv pentru imaginea şi pentru sănătatea liderului nevoit să fie peste tot. Altfel, societatea românească se va tîrî în continuare în neputinţă, fiecare întrebîndu-se cînd vine televiziunea în cartierul lor, ca să se facă ordine şi acolo. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ritmurile identităţii

După hip-hop, a venit, se pare, rîndul manelelor să fie obiectul curiozităţii şi evaluărilor publice. De unde au mai apărut şi astea, ce-i cu ele, şi aşa mai departe. S-a descoperit astfel, cu candoare, că vin din Turcia – dar nu sînt „adevăratele" manele, au ripostat imediat cei mai avizaţi. Judecînd însă eu după ce-mi povesteşte nevastă-mea, mai expertă în această materie, s-ar zice că fenomenul nu este nici atît de nou şi nici atît de specific pe cît ar lăsa să se înţeleagă această ultimă „descoperire".

Chiar înainte de '90, economia subterană a muzicii de nuntă începuse să promoveze o „muzică populară" cu inflexiuni orientale – „turcită", cum spuneau deja unii pe atunci – venită, se pare, mai ales pe linie sîrbească. Dacă nu erai de la ţară, o puteai asculta pe casetele înregistrate pe la nunţi sau prin trenurile de noapte, cîntată de tinerii ce plecau în armată. Industria subterană a casetelor-pirat cu acest gen de muzică nu a făcut decît să înflorească după 1990.

Fenomenul nu este limitat nici în spaţiu. Este suficient astfel ca cineva să privească puţin peste Dunăre şi va descoperi la vecinii noştri bulgari foarte populara *chalga* – care înseamnă pur şi simplu „muzică" în turceşte – şi care face acelaşi gen de furori ca şi „româneştile" manele.

Punînd lucrurile cap la cap, s-ar putea vorbi astfel – dincolo de bine şi rău – de un soi de modernizare a muzicii populare devenită muzică „de piaţă". Interesant este faptul că aceasta (re)abilitează o „sensibilitate otomană", ca să spunem aşa, mişcată de chemarea Orientului, dar ambalată după toate regulile de piaţă occidentale. În timp ce ochii privesc spre Vest, *body language* vorbeşte, se pare, idiomuri balcanice.

Ar fi însă o greşeală să generalizăm. Astfel, *hip-hop*-ul continuă să promoveze o sensibilitate urbană frustrată şi revendicativă, descinsă din muzica şi filmele americane consumate în cartierele de blocuri comuniste, *dance*-ul îşi poartă fanii spre visul unei societăţi consumeriste frivole şi hedoniste, iar *house*-ul este deja altceva. Nu se poate neglija nici emergenţa unei muzici uşoare autohtone, de autor, cu un public încă nediferenţiat sau slab diferenţiat.

Dincolo de aceste experimente ale pieţei muzicale, tot piaţa începe să creeze oferte şi pentru cei care vor să rămînă la adăpost de toate aceste experimente. Lozinca „muzica bună trăieşte mai mult", în jurul căreia s-a restructurat întreaga grilă de programe a Radio Total, propune tocmai un astfel de spaţiu de universalitate estetică, pentru un *target group* bine definit, cu propria sa „identitate muzicală".

Deocamdată primează încă „efectul de butic", adică punerea laolaltă a tot ceea ce pare să se vîndă, de la chiloţi de damă la şampanie franţuzească. Lucrurile încep să se diferenţieze însă – şi chiar într-un ritm destul de alert.

P.S. Trebuie să recunosc cu ruşine că am luat cunoştinţă de articolul colegului Mircea Vasilescu dedicat tot manelelor de-abia cînd mi-am trimis la redacţie propriul articol. Dovadă însă că *les grands esprits se rencontrent... même dans les manele!* ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Solidaritatea ca minister

Sub dictatura scorniceşteană existau ministere ale muncii, nu însă ale protecţiei ori ale solidarităţii sociale. Pe de o parte munca avea îndeosebi funcţia de a suscita vibrante angajamente, pe de alta, aşa cum releva strania sintagmă „oamenii muncii“, oamenii nu se îndeletniceau cu munca, ci erau stăpîniţi de ea. Pe de o parte ei nu puteau aspira spre protecţia din partea unei puteri care nu pregeta să-i conducă, iar solidaritatea îşi pierdea orice rost într-o societate în care domnea unitatea de nezdruncinat a întregii naţiuni. Cea mai bună protecţie este conducerea, cea mai desăvîrşită solidaritate este unitatea monolitică.

Întîia grijă a oricărui guvern nou este să se delimiteze de cel al cărui loc îl ia. Acestui mod de afirmare îi serveşte şi rectificarea onomasticii departamentale cu prilejul căreia fostul Minister al Muncii şi al Protecţiei Sociale devine Minister al Muncii şi Solidarităţii Sociale. Prezumtivul mesaj: mai bine solidari decît protejaţi. Într-adevăr, dacă stăm să ne gîndim, protecţia implica o relaţie de inegalitate: pe cînd protectorul acţiona distribuindu-şi parcimonios binefacerile, protejatul se mărginea să aştepte păstrînd o slabă licărire de speranţă.

Dimpotrivă, termenul de solidaritate presupune o relaţie de egalitate şi de acţiune pozitivă reciprocă. Nu numai guvernul îşi manifestă sprijinul faţă de foştii protejaţi, dar şi aceştia îşi manifestă sprijinul faţă de respectivul guvern. Locul insatisfacţiilor, tensiunilor şi protestelor de odinioară îl ia buna învoire. Chemarea la reconciliere naţională lansată de proaspătul reinstalat la Cotroceni devine fapt. Rămîne de văzut dacă înlăturarea formală a relaţiei de protecţie determină şi înlăturarea reală a nevoii de protecţie. Iar purtătorii acestei nevoi, în număr de milioane, alcătuiesc enormul segment de populaţie pe care societatea tranziţiei nu şi-l poate integra.

Modificarea suscită şi o problemă de stil şi anume aceea a dezacordului dintre felul cum sună noua denumire a departamentului şi felul cum arată noul său titular. Prin înfăţişarea sa cruntă acesta are nu atît aerul unei chemări de solidaritate cît al unei convocări în faţa procurorului. Dezacord care demonstrează autonomia instituţiilor faţă de actorii puşi să le dirijeze.

▲

BARBURISME

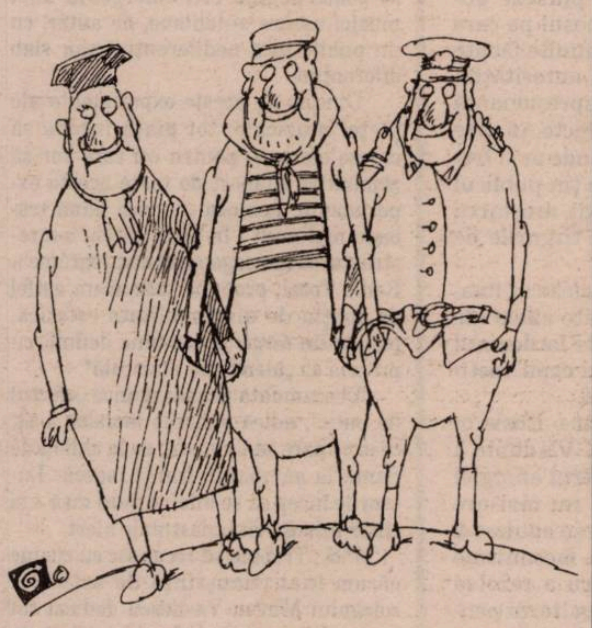

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Restricţii

Dinspre Internet, numai veşti proaste: pe 4 ianuarie, Rupert Murdoch's News Corp. a anunţat că-şi va închide Divizia Digital Media, eliminînd jumătate din cele 450 de locuri de muncă *online* de la FoxNews.com şi FoxSports.com; pe 7 ianuarie, secţiunea Internet de la New York Times Co. a confirmat că va concedia 69 de persoane; pe 17 ianuarie, CNN a anunţat că 130 din cele 750 de persoane de la CNN Interactive îşi vor pierde slujba, iar secţiunea *online* nu va mai exista ca entitate independentă. Ş.a.m.d. Datele sînt preluate dintr-un articol de J.D. Lasica apărut pe 25 ianuarie în *Online Journalism Review* (http://ojr.org), unde se află şi o „hartă a concedierilor“ din lumea americană a presei electronice. Patronii şi consultanţii financiari au dat tot felul de explicaţii: un recul al publicităţii pe *web* (deci, mai puţine încasări), o proastă orientare strategică a marilor companii de presă care au supraestimat potenţialul informaţiei *online*, o „trecere la alt nivel“, care înseamnă abandonarea separării tradiţionale în presă, TV, radio şi contopirea acestora într-o unică formulă informaţională. Există şi explicaţii mai ample, legate de adevărata „serie neagră“ cu care se confruntă în ultima vreme companiile din aşa numita *new economy*; în urmă cu mai puţin de un an, a avut loc un adevărat boom al noilor firme care ofereau servicii pe Internet: băncile le ofereau credite avantajoase, acţiunile le creşteau rapid la bursă, presa scria entuziast despre ele şi anunţa intrarea glorioasă în «era Internet». De cîtva timp, le merge prost: acţiunile scad, se înregistrează chiar falimente, băncile le ţin din scurt pentru a-şi recupera banii, analiştii încearcă explicaţii, iar ziarele consemnează cu titluri de-o şchioapă dezumflarea generală. Se pare că entuziasmul iniţial a fost prea mare, iar era comerţului electronic trece, inevitabil, printr-o criză de creştere.

Mult mai substanţiale sînt însă modificările din domeniul juridic şi legislativ cu privire la Internet. „Reţeaua reţelelor“ s-a afirmat ca un spaţiu al libertăţii şi al democraţiei depline, dincolo de reglementările naţionale şi nesocotind graniţele. Pe Internet putea intra oricine şi se putea spune orice. Forţa şi fascinaţia reţelei au fost date, scrie *The Economist* („The Internet and the Law“, în numărul din 13 ianuarie), de „amestecul între autoreglementare şi non-reglementare“. Guvernele încep acum să elaboreze legi care să introducă o oarecare ordine pe *web*. De multe ori, regulile au în vedere o cauză dreaptă; aşa, de pildă, Statele Unite au promovat o lege care cere şcolilor şi bibliotecilor finanţate din fonduri federale să instaleze în reţelele de computere programe care să blocheze accesul la *site*-uri dăunătoare educaţiei copiilor. În Marea Britanie, „The Regulation of Investigatory Powers Act“ îi permite poliţiei să aibă acces la e-mailuri şi la alte forme de comunicare *online*. Cazul care a generat cele mai multe comentarii a fost cererea statului francez către Yahoo.com de a bloca accesul cetăţenilor francezi la paginile *web* care vindeau simboluri naziste (de la căşti militare la embleme ale *Wermacht*-ului şi alte piese „pentru colecţionari“). Justiţia franceză a acţionat în numele legilor din Uniunea Europeană, şi Yahoo s-a supus, dar se pare că îşi pregăteşte apărarea pe pămînt american, unde poate invoca Amendamentul 1, care garantează libertatea de expresie. În orice caz, observă *The Economist,* exemplul francez poate sugera ceea ce o să urmeze. Uniunea Europeană a pus la punct un Tratat împotriva infracţiunilor pe Internet, pe care Statele Unite îl sprijină în punctele principale: adoptarea unor reglementări internaţionale şi armonizarea legislaţiei din mai multe ţări vor face ca libertatea deplină a Internetului să rămînă o legendă. Într-un fel sau altul, guvernele vor introduce restricţii şi controale şi vor interveni acolo unde legea le permite. Şi nu mai e vorba despre guverne autoritare (în China sau în unele ţări arabe, de pildă, anumite *site*-uri cu conţinut contrar ideologiei oficiale sînt interzise), ci de cele ale ţărilor democratice. „Internetul ar putea deveni într-adevăr tehnologia cea mai liberă de la presa tipărită încoace; dar numai dacă guvernele îl lasă“, încheie *The Economist*. Deocamdată, bătălia legislativă e dublată de una tehnologică: în timp ce guvernele susţin realizarea de *software* care să permită filtrarea ori blocarea anumitor informaţii, „internauţii“ inventează programe care să-i ferească de capcanele guvernelor şi ale legilor. Parcă am mai văzut asta...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Trabucul lui Marx şi zurgălăii lui Mao

În ianuarie 1972, am avut prilejul să asist, în sala plină ochi din rue de Tournon, la două cursuri ale lui Roland Barthes. Tema prelegerilor – „semnificaţia la Brecht“. Aprinzîndu-şi, în timp ce vorbea despre vocaţia marxismului în ţările capitaliste dezvoltate, un trabuc, Barthes a ţinut să precizeze (transcriu după notele luate atunci) că „ţigara de foi e un obiect foarte ambiguu, semn şi plăcere în acelaşi timp“; semn, fireşte, al capitalismului, dar, a adăugat, trabucul trebuie fumat fără complexe, astfel semnul cade, precum pielea care se cojeşte, şi rămîne doar plăcerea. După care, în freamătul admirativ şi complice al asistenţei, a continuat: „voi profita de acest trabuc pentru a citi o pagină a lui Brecht despre Marx“.

Trei decenii mai tîrziu, în staţiile metroului parizian – aflăm dintr-o corespondenţă a lui Mircea Iorgulescu din *Lettre internationale,* nr. 36 – un afiş publicitar înfăţişează „chipul unui bărbos cu trabuc şi aspect de încă tînăr patriarh“. Bărbosul, aţi ghicit, nu e altul decît Karl Marx. Campania publicitară cu pricina (promovînd „o bancă ce îţi trezeşte pofta să devii capitalist“) a lansat concomitent un alt afiş reprezentîndu-l pe Mao cu „cilindru“ *(haut-de-forme)* pe cap; ca şi trabucul, cilindrul e un semn evident al capitalismului, mai puţin ambiguu, ar fi zis probabil Barthes, întrucît nu mai conotează plăcerea.

Stilul „clasici ai marxism-leninismului“ şi „mari conducători de partid şi de stat“ nu e o noutate în limbajul publicitar. La începutul lui 1997, o vastă campanie îi folosea pe Marx, Stalin şi Mao în lansarea unui joc de noroc, din acelea în care trebuie să zgîrii cu unghia biletele pentru a afla dacă şansa a fost de partea ta. Cam tot atunci, mărci şi firme celebre – Procter & Gamble, Renault, FNAC, Lancôme (cu parfumul Maroussia) făceau şi ele apel la recuzita defunctelor democraţii populare. Fenomenul a fost pus în legătură cu voga, printre colecţionari, a obiectelor din fostul lagăr socialist – aparate foto Zenith, Trabanturi, insigne cu Lenin, uniforme ale Armatei Roşii, decoraţii etc. Practica s-a extins, previzibil, pe Internet. Liberty Surf a conceput un spot în care sînt văzuţi Zapata, Robespierre, Lenin şi Che Guevara însoţind textul: „Accedeţi liber la bogăţiile de mîine“. Self Trade propune imaginea cu secera şi ciocanul, aurite de data aceasta, lîngă fraza: „Şi dacă bursa ar fi profitabilă tuturor?“. Tulburătoare coincidenţă, tocmai în aceşti ani Partidul Comunist Francez evită pe cît poate să exhibe reprezentarea secerii şi ciocanului; în schimb pentru aniversarea a 80 de ani de existenţă, lansează sloganul „Marx atacă“ (trimitere la un film SF), cu un colaj unde o farfurie zburătoare, pe care e inscripţionată steaua roşie, survolează celebrul sediu al PCF proiectat de Niemeyer.

Pastişă? Umor? Confirmare a tezei după care „omenirea se desparte de trecutul ei rîzînd“? Nu-i chiar aşa de simplu. Marc Loeb, care a dirijat campania pentru jocul Monopoly din ianuarie 1997, preciza că s-a adresat „copiilor lui mai '68“, ce păstrează pentru utopia comunistă o tandreţe nostalgică; în plus, prezenţa lui Stalin nu ar fi fost deplasată, întrucît URSS merită respect pentru rolul ei din al doilea război mondial (v. *Le Monde,* 14 ianuarie 1997). Autorii spoturilor Liberty Surf declară că n-au avut deloc intenţia de a da o imagine derizorie a comunismului şi că, de altfel, alături de Lenin şi Che Guevara, l-au introdus pe Gandhi. Mesajul principal e că trăim o revoluţie tehnologică şi economică unde „fiecare are oportunitatea să devină actor“ (adică să devină capitalist), revoluţie ce reabilitează, totodată, *plăcerea*.

Acest tip de publicitate e, cred, posibil şi graţie banalizării comunismului (şi, implicit, graţie a ceea ce s-a numit „memorie hemiplegică“). Lenin, Stalin şi Mao pot apărea „simpatici“, „joviali“ sau „pişicheri“, nu însă Mussolini, Hitler, Goering sau Goebbels. Cele cîteva încercări de a-i folosi pe aceştia din urmă în reclame „amuzante“ au fost sancţionate prompt.

În ce-l priveşte pe Barthes, nu doar trabucul era pentru el o sursă de plăcere. Întors din faimoasa călătorie-fulger în China din primăvara lui 1974, semiologul publica un vibrant text în care omagia regimul maoist. Învăţăturile din *Cărticica Roşie,* reproduse peste tot, îi păreau a transforma spaţiul chinez într-o uriaşă caligrafie lirică. Iar numele campaniei (atunci în plină desfăşurare) împotriva lui Confucius şi Lin Biao, nume sunînd: *Pi Lin Pi Kong* îi sugera „clinchete de veseli zurgălăi“.

Autorul *Mitologiilor* prefigura, hotărît lucru, limbajul publicitar post-comunist.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note

După cum se aşteptau cei mai mulţi dintre observatorii serioşi ai Sud-Estului european, Slobodan Miloşevici a devenit un caz penal. Problema instanţei şi, implicit, a legii în temeiul căreia fostul dictator sîrb va fi judecat stîrneşte, însă, serioase controverse. Guvernul de la Belgrad consideră că Miloşevici trebuie judecat în Iugoslavia. Tribunalul Internaţional, instituit special pentru ceea ce s-a întîmplat în fosta federaţie iugoslavă, cere imperios judecarea sa la Haga. Problema de fond este aceea a instanţei care îl va judeca pe Miloşevici. Va fi o instanţă naţională sau una internaţională? Liderii sîrbi de astăzi spun că judecarea lui Miloşevici este o problemă care vizează direct suveranitatea statului şi, mai adînc, demnitatea naţională. Acuzatorul Carla del Ponte susţine că Miloşevici a săvîrşit crime împotriva umanităţii şi că tragedia destrămării fostei Iugoslavii a avut implicaţii criminale care depăşesc graniţa unei ţări. Cred că pentru a găsi un răspuns la această dilemă ar trebui să ne întrebăm: care a fost magnitudinea crimelor de care este acuzat Miloşevici? Dacă ceea ce s-a distrus a fost numai Iugoslavia şi vinovăţia sa există numai în raport cu statul şi poporul sîrb, atunci la Belgrad trebuie să se desfăşoare procesul. Dacă Miloşevici a periclitat grav prin politica sa stabilitatea şi ordinea internaţională, atunci Haga este locul potrivit.

● Proprietatea nu este un moft bruxellez. Clasicii marxismului ne-au spus răspicat că proprietatea este o instituţie fundamentală a oricărei societăţi. Ba mai mult, pentru Engels, proprietatea este criteriul definitiv după care pot fi clasificate sistemele sociale. Înaintea lor, Hegel credea că dreptul de proprietate este cel mai important drept pe care o persoană îl poate avea şi că proprietatea nu există pentru a satisface anumite nevoi, ci pentru a împlini personalitatea umană. Proprietatea este, pentru ilustrul german, esenţială din punct de vedere ontologic; ea depăşeşte cu mult graniţele stricte ale juridicului. Adaug astăzi un argument. Poate că degradarea vizibilă a statutului persoanei petrecută în timpul dictaturilor comuniste se datorează faptului că regimurile leniniste au distrus proprietatea şi, astfel, au afectat profund umanitatea din noi. Proprietatea întregului popor a fost, de fapt, proprietatea nimănui. Astfel, persoanei i s-a substituit nimicul. A pune într-o ţară post-comunistă problema proprietăţii înseamnă a pune problema reconsiderării fiinţei umane.

● Cît de politic trebuie să fie dreptul? Mai ales în ţările care au cunoscut dictatura, întrebarea este legitimă şi trebuie mereu pusă. Sistemele parlamentare au făcut ca legile să fie, de fapt, expresia juridică a voinţei politice care s-a impus electoral. În fond, legile sînt produsul celor care, la un anumit moment, sînt majoritari în corpurile legiuitoare. În aplicarea legii, însă, criteriul politic trebuie să fie complet absent. Elaborarea legilor trebuie să se bazeze pe legitimitate. Aplicarea legilor trebuie să se bazeze pe echidistanţă şi independenţă.

● Mă amuz trist de cîte ori îmi amintesc cum spunea Petre Pandrea că nu datora nimic comuniştilor şi că, dimpotrivă, aceştia îi datorează lui ceva: onorariul de avocat pentru nişte procese din anii '30 în care a apărat inculpaţi comunişti. Nici după 20 de ani şi după preluarea puterii, Partidul Comunist nu achitase onorariul avocatului. Cum ştim, Petre Pandrea a avut un destin nefericit. Aşa au plătit comuniştii ceea ce datorau: au oferit avocatului literat nefericire. O experienţă extinsă la scară naţională.

● Văd în jur piruete stupefiante. Noul regim politic românesc a provocat replieri strategice amuţitoare şi reajustări „doctrinale" definitorii care, dacă nu ar fi atît de grave, ar fi de tot rîsul. Mulţi dintre cei care se declarau ţărănişti acum patru ani, sînt social-democraţi astăzi. Nu mă miră, însă, reconsiderarea unor poziţii politice şi nici măcar înghesuiala la linguşirea actualilor guvernanţi. Găsesc că spectacolul de oportunism la care asistăm este perfect explicabil şi deplin congruent cu stilul nostru dîmboviţean. Mă îngrijorează, însă, largheţea mulţumită cu care sînt primite aceste linguşeli, neîndoielnic interesate. Chiar îşi imaginează actuala putere că cei care au (re)venit către ea, uitînd de cele spuse în ultimii patru ani, sînt utili?

● Nu se mai aude nimic cu modificarea Constituţiei. Am salutat din acest colţ de pagină discuţiile despre modificarea legii fundamentale. Acum s-a aşternut tăcerea... Nimic nou pe frontul modificării Constituţiei. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Sf. Ceauşescu cel Nou

(praznic, dezlegare la neuroleptice)

Din tot cimitirul, el e singurul pe care vor să-l dezgroape. Motivele ar fi întemeiate: e important să ştim dacă e chiar el, cu ce era îmbrăcat, dacă fusese torturat, precum şi (dar asta nu mărturiseşte nimeni) cum mai arată Ceauşescu, acum, la 11 ani de la ultima apariţie pe micile ecrane.

Estimările nu sînt foarte optimiste. Biochimia (o ştiinţă căreia el i-a creat, de altfel, toate condiţiile) ne îndeamnă să credem că tovarăşul Nicolae Ceauşescu este, în acest moment, cam descompus. Respectiv, mare parte din materialul biologic din care era constituit secretarul general s-a pierdut, în urma acţiunii bacteriilor anaerobe, ca şi a altor bacterii (de la oraşe şi sate). Din tovarăşul Ceauşescu au mai rămas (ne spune experienţa parastasului ortodox de 7 ani), cu certitudine, doar oasele. Şi chiar şi la ele e nevoie de măcar un ciclu de spălare manuală cu unul dintre detergenţii recomandaţi de Asociaţia Română a Moaştelor.

Dar, de ce nu? Au fost sfinţi şi mai răi în istoria noastră. Nu vreau să repet ce spun istoricii cinstiţi despre Ştefan cel Mare. Ori despre marele strateg-manager-mîntuitor Antonescu (căutat acum pentru clonare de către cel puţin o formaţiune politică).

Între aceşti cetăţeni, Ceauşescu e bun să-l pui la rană. Numai că e nevoie de un cadru mai organizat.

În primul rînd, e clar că, după deshumare, moaştele nu mai pot fi ţinute la capela din Ghencea. Locul e strîmt, iar mulţimea de nebuni i-ar descuraja pe credincioşii veritabili, cei care, din timiditate, îi aprind lumînări doar în gînd, în pauza de masă care începe cu o ţuică pe la 10 şi se termină undeva aproape de ora de plecat acasă. E nevoie de un sediu adecvat, în care cultul creştin să se îngemăneze armonios cu materialismul dialectic în care răposatului i-a plăcut să-şi trăiască viaţa. Cu ceva vitralii noi şi un altar prelungit peste drum, în fostul sediu al Securităţii, clădirea Bancorex ar fi numai bună.

Actele n-ar trebui să fie greu de făcut – de fapt, Sfîntul Sinod ar putea să elibereze licenţa de sfînt pe loc, avînd în vedere măcar buna colaborare existentă în trecut între cele două instituţii. Nu mai e nevoie să spun că 23 august ar fi ziua cea mai bună pentru praznicul tov. sf. Ceauşescu cel Nou. Reflexul nu poate să fie îngropat prea adînc, iar mulţi dintre noi o vom sărbători din nou bucuroşi, după principiul „trei zile libere înainte şi vreo două după".

Acum, sigur că adepţii doctrinei ateiste vor avea ceva probleme de conştiinţă, la gîndul că secretarul general s-ar putea afişa pe ziduri de biserici în compania suspectă a unor mistici cunoscuţi precum sf. Gheorghe sau sf. Ioan. Pentru ei, explicaţia e gata: tovarăşul a intrat în rîndul sfinţilor pentru a mina biserica din interior. În lupta cu obscurantismul, care se ascute tot mai tare, orice armă trebuie folosită, chiar şi canonizarea. Şi, pînă la urmă, dacă admitem ipoteza existenţei lumii de apoi, nu e clar că e nevoie de cineva care să organizeze efortul de eliberare al celor mai mulţi şi exploataţi de acolo?

Nu trebuie uitată nici chestiunea apostolatului. Există un partid comunist (sau muncitoresc, puţin importă) care se află la originea proiectului de deshumare. Este însă o organizaţie modestă ca dimensiuni, condusă de un domn cu geacă de piele şi revolver cu gaze la centură, în mod clar incapabil de misiunea încredinţată altădată apostolului Pavel. Vremurile cer o prezenţă părintească şi caldă. Cineva cu blîndeţea lui Gheorghe Zamfir şi charisma lui Osvaldo Laport (chestiunea reclamă urgent un referendum). În sfîrşit, acel apostol-purtător de cuvînt, ca şi întreaga campanie, au nevoie şi de o agenţie serioasă de publicitate, care n-ar trebui să fie greu de găsit, mai ales că multe şi-au făcut mîna în ultima campanie electorală.

Rămîne o singură problemă, oarecum neplăcută prin natura ei materialistă. Lansarea Sf. Ceauşescu are nevoie de un buget pe măsură. Şi, cum conturile din Elveţia sînt, se spune, de mult reinvestite cu succes, e cazul unei subscripţii naţionale. Odată cu ea, lozinca „Daţi un leu pentru Ceauşescu!" va spune esenţialul despre noi în cărţile de istorie ale generaţiilor viitoare. ▲

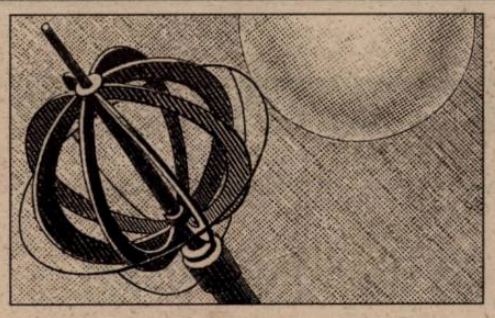

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Realism

Se dovedeşte, iarăşi, că nimic nu risipeşte un politician diletant mai repede decît susţinerea populară care i-a permis să-şi atingă obiectivele. Ales în urmă cu 20 de luni, cel mai decorat militar din Israel, Barak, liderul Partidului Muncii, a elaborat în timpul guvernării sale atîtea tactici şi strategii contradictorii, încît a fost nevoit în cele din urmă să accepte alegerile anticipate, pierdute dinainte.

Pe plan intern, s-a aliat temporar cu adversarii, aceştia, firește, l-au trădat şi i-a pierdut pe aliaţii săi tradiţionali, care s-au considerat trădaţi. În principala problemă a mandatului său, cea a păcii cu palestinienii, a fost rînd pe rînd intransigent şi concesiv, arogant şi prietenos, nimic nu a rămas definitiv, nici ce a acceptat, nici ce a refuzat, şi totul se năruie prin victoria lui Sharon.

Logica tratativelor presupunea că după un şir de concesii reciproce, între foştii combatanţi se va instala încrederea, ei vor deveni, dacă nu prieteni, măcar parteneri; din această poziţie ei vor putea accepta prevederile unui tratat final, a cărui inevitabilă imperfecţiune n-ar putea fi compensată decît de rutina traiului în comun, iar logica vieţii va impune aranjamente imposibil de codificat într-un document internaţional.

La sfîrşitul lui septembrie, Sharon, politician cunoscut pentru atitudinea sa brutală faţă de palestinieni, pe timpul cînd era general, a vizitat (cu aprobarea lui Barak) ceea ce evreii numesc Muntele Templului, iar arabii Esplanada Moscheelor, loc din Ierusalim considerat sacru de ambele religii. Tratativele în legătură cu suveranitatea asupra acestui spaţiu ar trebui să-i stabilească întîi un nume acceptat de ambele părţi. A fost semnalul pentru declanşarea luptelor de stradă, dar oricum Barak pierduse şi majoritatea parlamentară, şi sprijinul popular: avea de făcut faţă importantelor manifestaţii de protest faţă de concesiile făcute palestinienilor. Violenţele ulterioare şi represiunea lor au demonstrat că ura este la fel de proaspătă şi de eficientă ca înainte de Oslo. Generalul Barak nu a ştiut să cîştige războiul, politicianul Barak nu a ştiut să trateze condiţiile unei păci acceptabile. Există asemenea condiţii? Miza aparentă a conflictului sînt graniţele, reparaţiile, suveranitatea. Miza lui ascunsă e încrederea. Nimeni, nici evreii, nici palestinienii nu se simt în siguranţă şi tot ce s-a discutat pînă acum nu a făcut decît să pună ordine în ameninţări. În prezent, Israelul deţine puterea tehnologică şi militară, şi astfel are superioritatea faţă de statele arabe vecine, de arabii din teritoriul Autorităţii Palestiniene şi din propriul teritoriu. Unitatea statelor arabe este deocamdată un deziderat, iar Statele Unite susţin, în general, acţiunile Israelului. În viitor, creşterea demografică a lumii arabe va covîrşi micul stat evreu; este de presupus că resursele vor spori puterea militară arabă, lipsa unităţii nu este ireversibilă, iar Statele Unite îşi pot modifica poziţia.

Toate problemele fără soluţie, fie ele simbolice sau concrete – Ierusalimul, întoarcerea refugiaţilor, frontierele – nu-şi găsesc o rezolvare acceptabilă pentru ambele părţi pentru că nici o variantă dintre cele discutate nu le asigură securitatea pe termen lung. Barak a mers departe pe linia unor promisiuni percepute de israelieni ca nişte concesii maxime: a acceptat ca unele colonii să rămînă sub autoritate palestiniană, s-a discutat despre o suveranitate împărţită asupra locurilor sacre din Ierusalim, s-a încălcat chiar şi tabu-ul refugiaţilor: s-a vorbit despre ei. Şi cu toate aceste cedări, palestinienii sînt în orice moment gata să reia ciclul violenţelor, pentru că în percepţia lor aranjamentele nu fac decît să perpetueze statutul de teritoriu ocupat: economia ghetourilor unde locuiesc este permanent supusă asfixierii, locuinţele şi cîmpurile lor sînt distruse la cea mai mică bănuială că ar adăposti insurgenţi. Şi valul de atentate continuă, urmat de măsuri dure de represiune, se alimentează revolta palestiniană, cetăţenii de origine arabă din Israel sînt plasaţi în afara jocului politic.

Stîngăciile lui Barak au avut, totuşi, meritul de a demonstra cum arată realităţile lozincilor pacifiste. Cînd a venit vorba despre dreptul refugiaţilor de a reveni de acolo de unde au fugit sau de unde au fost goniţi, cei mai radicali partizani ai păcii au tăcut brusc. În spatele tăcerii lor, erau argumente rezonabile. Sharon va încerca o pace prin izolarea şi delimitarea teritorială a adversarilor. Rezultatele politicii de colonizare, dusă chiar de partidul său, fac extrem de dificilă concretizarea acestui proiect, probabil singurul realist acum. Dar şi realismul are nevoie de generozitate şi de înţelepciune. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Reno, Nevada

Testamentul de Argint este singurul casino din Reno construit de cinci ani încoace, de cînd m-am înzăpezit eu acolo ultima dată. Casele de amanet, hotelurile ieftine şi capelele pentru nunţi şi divorţuri au rămas, în rest, aceleaşi. Tot aşa şi boschetarii, care încă mai au pe ei hainele pe care le purtau cînd au rămas lefteri. Prin casele de amanet, indivizi de prin anii şaptezeci caută, la capătul unei nopţi norocoase, lanţuri de aur, probabil aceleaşi pe care le-au lăsat gaj la vremea lor. Imensul *clown* de neon de pe Virgina Street poate fi văzut de hăt, din California, unde e beznă, din cauza crizei de energie. *Clownul* stă acolo, rîzînd cu un hohot nebun de kilowaţi, în timp ce bieţii californieni îşi iau cina la lumina farurilor de la maşini. Înainte ca penuria de energie să-i fi prins pe „californicators" cu pantalonii în vine, statele din jur erau strivite de Statul Aurului. Acum, Reno îi flutură în aer un imens deget de neon.

Şi munţii arată la fel. Acum cinci ani, avalanşe de zăpadă s-au repezit, tunînd, în jos pe pantele Sierrei. Timp de trei zile, nici un avion n-a părăsit aeroportul. Pumele dădeau tîrcoale prin parcarea hotelului. Coborîseră odată cu zăpezile, pe urmele căprioarelor rătăcite. Rătăciţi eram şi noi, biete suflete naufragiate, şi duse ne erau şi paralele. Formasem o înduioşătoare comunitate de perdanţi. Ne-am împărţit cenţii pe care-i mai aveam, ne-am luat cafele şi ceaiuri şi ne-am spus poveşti. Pumele ne priveau prin geam. Căprioarele erau printre noi, fără nici un chior, dar în siguranţă.

De această dată n-a nins decît un piculeţ, niscai vîrtejuri de fulgi mari şi graşi, apoi totul s-a topit şi nimeni nu şi-a făcut griji pentru cursele aeriene. „Dacă văd Hiltonul, decolează", mi-a zis un taximetrist. Nu-şi aducea aminte ca, în ultimii zece ani, Hiltonul să fi fost prins sub nămeţi. Habar n-avea de pume. Nu auzise în viaţa lui de aşa ceva. Nici vorbă să se fi petrecut atari întîmplări. L-am contrazis un timp, dar ce rost avea? Eu fusesem acolo. El fusese în altă parte. De obicei, taximetriştii ţin minte întîmplări precum marile furtuni care îi ţin izolaţi pe fraieri şi care împing pumele să coboare de pe creste.

Asta nu. Dar taximetristul nu era singurul cetăţean cu mintea rătăcită. Un jucător ştirb, cu un muc fleşcăit de ţigară înfipt între buzele lui purpurii şi grase, îmi spuse că Reno o să devină, la mijlocul secolului XXI, mai mare ca San Francisco. De unde îşi scot oamenii ăştia informaţiile? Dealer-ul, o israeliancă între două vîrste, pe nume Bishi, îi spuse că astea sînt prostii, apoi mi-a ghicit cu precizie vîrsta, oraşul în care locuiesc şi meseria. A mai ghicit totul despre un dentist de 55 de ani din San Diego şi i-a spus unui chinez că e antreprenor de pompe funebre din Hong Kong. Dar chestia asta din urmă nu avea cum s-o dovedească: tipul nu ştia o boabă englezeşte. Bishi îşi vedea de treaba ei, întorcînd cărţile la blackjack şi scoţînd douăş'unuri de nu se ştie unde şi nu trebuia să fii geniu ca să-ţi dai seama la cine se duc banii.

Am tot sperat că o să apară o pumă şi că o să răstoarne masa. N-apucai bine să-mi pun dorinţa că pămîntul prinse a se zgudui, dar nu era decît uruitul uriaşei mine de argint care stă în mijlocul cazinoului, ca un ultim testament al suprarealismului, scuipînd fum şi răsucind mecanisme care gemeau mai ceva ca victimele lui Bishi.

Camera de Comerţ numeşte Reno „cel mai mare orăşel din Vest" sau ceva de genul ăsta, dar mie mi-a fost greu să-mi dau seama cît de mare e locul. Nimeni nu-şi aduce aminte de nimic, oricine are cîte o teorie aiuristică despre orice, toţi dealer-ii sînt cititori în stele, zăpada nu este zăpadă, banii mei nu mai sînt ai mei şi nu se vede picior de pumă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Adevărul despre Securitate

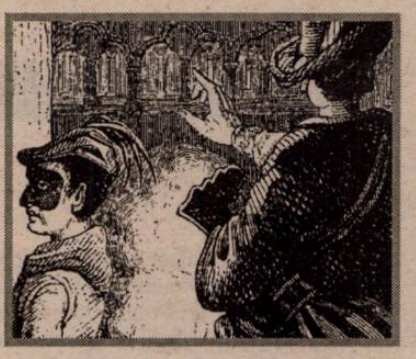

Acum 11 ani, în iarnă, *Securitate* devenise primul cuvînt exportat, cu nonşalanţă, de limba română. Spre satisfacţia românilor – dintre care mulţi nu şi-au revenit încă de cînd *radio* a intrat, stupefiant de uşor, în limba Mioriţei –, crainicii tv englezi citeau, fără mofturi, aşa cum se scrie, iar cei francezi puneau un accent atît de fermecător pe ultimul *e* încît este efectiv păcat că *Securitatéa* – făcînd rimă cu *Nivea* şi pereche (!) cu *Niceea* – n-a rămas sub această formă. Curios fenomen: cu cît zbura cuvîntul mai sus şi mai departe, cu atît băieţii relativ tineri ce ţineau de instituţie s-au dat mai la fund; cu cît mai subtil cuvîntul penetra toate limbile de circulaţie, cu atît mai făţiş s-au infiltrat băieţii, acasă, în economie şi politică.

Cred că în timp, atunci cînd misterele de azi se vor sparge în cioburi – multe de o banalitate întristătoare –, va ieşi la iveală că sugerarea constantă a omniprezenţei Securităţii a fost, de fapt, principala victorie a instituţiei. În strînsă legătură cu această supralicitare – la care practic fiecare dintre noi a fost complice –, după '90 au apărut victimele: puţine cele reale, multe cele închipuite – mai bine spus *înmulţite*, după sfîntul principiu al ilegaliştilor comunişti, *puţini am fost, mulţi am rămas* (vă asigur că nu numai comuniştii, dar şi icrele de crap – bătute cu ulei – spun ceva asemănător).

În curînd, românii chiar vor avea posibilitatea să-şi vadă propriul dosar. Nu mă gîndesc aici la cazurile „grele" (personal, sînt convins că la dosare s-a *umblat* serios în ultimul deceniu, dar nu cedez lamentaţiei că toate urmele ar fi dispărut); nu mă refer nici la drama celor care – precum pacifisto-ecologisto-disidenta est-germană Vera Wollenberger – vor descoperi că au fost *filaţi* chiar de către tovarăşul de viaţă; mă gîndesc la dezamăgirea celor care vor descoperi că, pur şi simplu, nu au fost urmăriţi de nimeni. Pînă la începutul anului 1998, mai bine de un milion de cetăţeni ai fostei RDG depuseseră, în faţa comisiei pastorului Joachim Gauck, cereri de acces la dosarul propriu. Dintre ei, în acel moment, vreo 400 000 îşi văzuseră dosarul, vreo 300 000 erau în aşteptarea răspunsului, iar 350 000 de doritori au aflat, cu uşurare sau cu regret, că nu fuseseră în vizorul STASI.

Cred că numărul românilor care vor regreta va fi cu mult mai mare, direct proporţional cu diferenţa dintre Securitate şi STASI la hărnicia în domeniu. Şi, peste toate, mai este ceva. Est-germanii au aflat repede că *stasistul* generic era şi el, finalmente, tot om, drept care, probabil din plictiseală, reţinea la dosar nişte tîmpenii de un comic total. Românii vor afla şi ei. Mitul securistului (vezi romanele anilor '60, vezi filmele anilor '70, vezi, actualmente, sandvişul între fibre de *terminatorobocopi* şi creiere gen Pacepa şi Coruţ) se va cam fisura. La asta mă tot gîndesc de cînd am aflat următoarea poveste: un domn *bine*, fost ani buni în anturajul lui Ceauşescu, pus pe margine la începutul anilor '80 şi intrat în diplomaţie după '90 (nu contează numele, oricum va veni vremea în care va povesti singur acest episod), tot avea bănuiala, prin optzeci şi ceva, că este urmărit (abia la începutul deceniului trecut avea să găsească, în chiuveta de la baie, plantate nişte dispozitive *waterproof* ce fuseseră schimbate, pe ascuns, periodic). Soţia, şi ea, tot avea impresia că în lipsa lor intră cineva în casă. Şi iată cum au avut confirmarea: odată, pe cînd domnul era plecat cîteva zile din Bucureşti, doamna a ieşit să facă o vizită. La întoarcere, într-un final intră în baie şi – pardon de detaliu – găseşte colacul de pe *wc* ridicat, semn că cineva – de presupus, parte bărbătească – trecuse recent pe acolo.

Iată securistul român, om şi animal totodată, trădat simultan şi de *natura*, dar şi de *cultura* din el! De unde se vede că, oricît ar părea de curios, chiar şi Securitatea, nici măcar ea, nu le punea capac la toate!

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Legea caselor naţionalizate în dezbatere publică (I)

O să renunţ preţ de cîteva articole la jocuri, la tentaţii în proză şi la alte cele de pînă acum pentru a discuta serios şi, pe cît se poate aplicat, legea caselor naţionalizate. Mărturisesc că nu sînt jurist de formaţie şi de aceea nu pretind că ceea voi spune este neapărat *literă de lege*. Rîndurile care urmează sînt pe măsura omului obişnuit care intră în contact cu textul legii şi încearcă să-l descifreze pentru a putea pricepe ceea ce îi pune aceasta la dispoziţie.

Aşadar să începem cu începutul, cum se spune: titlul legii este următorul *Legea privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989*. Nu întîmplător am citat întreaga denumire a legii aprobate recent în Parlament deoarece se poate observa din titlu că perioada ei de acţiune nu se rezumă la naţionalizările din 1948. Consecinţele acestei extinderi a perioadei le vom analiza la momentul potrivit, deocamdată voi prezenta motivaţiile politice ale actului legislativ. Pe scurt acestea ar fi următoarele:

● Revoluţia română din 1989 a impus un al tip de filosofie socială în acord cu aceea capitalistă de model occidental. Conform acestei filosofii proprietatea este principalul resort al dezvoltării societăţii în condiţiile în care aceasta a fost dobîndită prin mijloacele legale ale efortului proprietarului.

● Restaurarea dreptului de proprietate are o importanţă vitală pentru asigurarea cadrului juridic clar şi temeinic al investiţiilor autohtone şi străine care trebuie să aibă siguranţa că proprietăţile acestora nu vor mai fi pe viitor ameninţate de abuzurile statului.

● Toate demersurile legate de integrarea României în structurile europene sînt strict condiţionate de apariţia acestei Legi a cărei iminentă promulgare de către Preşedintele ţării noastre a şi fost anunţată de premierul Adrian Năstase în luarea sa de cuvînt în faţa Parlamentului de la Strasbourg.

● Experienţa de pînă acum a autorităţilor publice din România în legătură cu restituirea proprietăţilor preluate abuziv arată faptul că, deoarece în Constituţia României este stipulat că legile externe acceptate de ţara noastră devin obligatorii pe plan intern, recursurile proprietarilor la Curtea Supremă a drepturilor omului de la Strasbourg încep să dea, iată, cîştig de cauză păgubiţilor (vezi cazul Brumărescu), obligînd statul la despăgubiri consistente. Prin urmare, ţinînd cont de principiul juridic al autorităţii lucrului judecat, există pericolul ca procesele proprietarilor cu statul să se mute la Strasbourg, ceea ce prejudiciază imaginea României ca standard democratic şi costă statul român mult mai mult decît rezolvarea acestora conform unei legislaţii interne adaptate la cerinţele europene. În consecinţă, toţi cei care se simt îndreptăţiţi la reconstituirea proprietăţilor care au aparţinut părinţilor şi bunicilor trebuie să îndrăznească să şi le revendice deoarece au ca temei filosofia revoluţiei din 1989, legislaţia europeană în domeniu şi, mai nou, viitoarea lege pe care o vom analiza în continuare.

● Mai trebuie spus că dincolo de nemulţumirile întemeiate ale proprietarilor şi ale chiriaşilor, odată ce această lege va fi disponibilă, după judecarea recursului PRM pe 7 februarie a.c. la Curtea Constituţională şi după promulgarea ei, cel mai bun lucru pe care îl au de făcut petiţionarii este să ţină cont de prevederile ei şi să încerce să le folosească în revendicare.

Vom analiza în continuare principalele dispoziţii ale legii. Astfel, în *Capitolul I* la *art. 1* este stabilit domeniul de competenţă al legii. Acesta se referă nu doar la imobilele preluate de stat în favoarea unor chiriaşi, ci şi la acelea *„preluate în mod abuziv (...) de organizaţiile cooperatiste sau de orice alte persoane juridice"* pînă în 1989. Acest lucru este foarte important deoarece se coroborează cu *art. 2* din acelaşi capitol la aliniatele de la *a* pînă la *h*. Aici se face referire la imobilele naţionalizate prin *Legea nr. 119/1948* preluate de (atenţie!) *„întreprinderi industriale, bancare, de asigurări, miniere şi de transporturi"*. Importantă este şi menţiunea că fac obiectul revendicării şi imobilele *„naţionalizate fără titlu" (art. 1a, Cap. I)*. În acest caz cei care revendică vor trebui să facă dovada proprietăţii: vom vedea într-un alt articol cum se face aceasta. Pentru cei care au neclarităţi ne putem lămuri reciproc la e-mail-ul vighi@mail.dnttm.ro

▲

Texte şi opinii de: *Andra ALDEA (sociolog) ● Alexandru ATHANASIU (fost ministru al Muncii şi Protecţiei Sociale) ● Iulia HAŞDEU (antropolog) ● Sorin IONIŢĂ (bursier Fulbright) ● Cătălin MANOLE ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (politolog) ● Ion OLTEANU (coordonatorul proiectului PAL-TIN, iniţiat de MASTER Forum) ● Cristian PÎRVULESCU (preşedintele Asociaţiei Pro Democraţia) ● Doina Olga ŞTEFĂNESCU (directoare a Departamentului de pregătire a personalului didactic, S.N.A.P.)*

Argument

În anul 2001 sîntem suspendaţi între două realităţi. Sîntem cu picioarele în două realităţi total diferite. Pe de o parte, o realitate care părea SF acum 20 de ani: pricepem tot mai mult cum vine treaba cu IT-ul, sîntem cetăţeni ai satului global, chiar dacă mai la margine, în casele mai dărăpănate. Şi, totuşi, imagini şocante din alte secole ne bîntuie. Maşini ale poliţiei trec prin sate din Moldova şi urlă la megafon rugăminţi ce par desprinse din filme absurde: nu mai mîncaţi peştele pe care l-aţi găsit mort pe baltă. Şi asta după ce mesajul fusese transmis prin toate canalele posibile. Stai şi te gîndeşti ce poate fi în mintea acelor oameni. Sînt ei integraţi în sistemul de relaţii şi interdependenţe care ne fac să îi numim concetăţeni? Par mai degrabă a fi în afara acestei lumi. Sau noi părem a fi în afara lumii lor. Maşinile poliţiei au avut efect limitat. Se poate vedea aici o ancestrală neîncredere în autoritate şi în lumea din afară? Pescarii de ocazie s-au sfătuit între ei şi au decis că este bun de mîncat. Lumea din televizor şi de aiurea le-a adus numai belele.

Sînt momente în care cele două realităţi interacţionează dureros. Atunci se produc creşteri şocante ale revoltei oamenilor şi ale audienţei jurnalelor de ştiri. Copii bătuţi şi omorîţi. Vecini revoltaţi care ştiau ce se întîmplă şi întreabă sfidător de ce nu a intervenit nimeni. Ştim şi cine trebuia să intervină. Primarul. Adică reprezentantul oamenilor.

România a adoptat o amplă reformă administrativă în aceşti patru ani (care acum par pentru mulţi o Siberie a reformei). Statul a acordat cetăţenilor posibilitatea de a-şi rezolva multe dintre probleme. Dar cetăţenii nu le rezolvă, aşteaptă tot de la stat. „Să se facă ceva", este noul cuvînt de ordine. Cine să facă? Aceasta este întrebarea. Mulţi se plîng de un deficit de autoritate. Mai curînd ar trebui să vorbim de un deficit de cetăţeni.

Numărul de astăzi vorbeşte de lucruri de lîngă noi. În termeni savanţi pe alocuri. Cultura politică este, în definitiv, modul în care oamenii se privesc între ei, în calitate de cetăţeni. Cultura civică este cultura politică a democraţiei. Aşa se spune la carte. Avem o democraţie, ne-a mai rămas să umplem această formă cu ceva fond. Am început să o facem? Poate că da, poate că sîntem prea lesne tentaţi să spunem că nu. Oricum, aceasta este dilema. ***(C. G.)***

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Bazele reeducării

Prea multă participare politică

Un fel de fantomă bîntuie viaţa noastră intelectuală de după 1989: cea a culturii politice. În general termenul desemnează în România ceea ce unii cred că alţii nu au dar ei da, în ciuda eforturilor făcute pentru explicarea conceptului de mai mulţi analişti, a traducerii cărţii seminale a lui Gabriel Almond şi Sidney Verba *Cultura civică*, şi aşa mai departe. Acesta e, ca să zic aşa, primul nivel fantomatic. Al doilea ţine de *calitatea* culturii politice: se presupune că există culturi politice mai bune ca altele, cele civice, cum ar veni, şi că esenţa civismului constă în *participare*. Haideţi să facem un scurt exerciţiu de istorie contrafactuală, pentru a verifica această idee: să presupunem că muncitorii de la Roman SA Braşov nu ar fi ocupat DN1 în urma deciziei guvernului Ciorbea de a închide fabrica pentru datorii, că Solidaritatea Universitară nu l-ar fi produs pe candidatul Emil Constantinescu în 1992 şi nu ar fi contribuit esenţial la inventarea candidatului Isărescu în anul 2000; că Mircea Ionescu Quintus şi Ion Diaconescu s-ar fi retras în 1992, că acei 27% dintre români frustraţi de tranziţie care l-au votat pe Corneliu Vadim Tudor ar fi preferat să protesteze stînd acasă în ziua votului. Mai probabil că guvernul Ciorbea ar fi reuşit să dea rău-platnicilor din economie semnalul care nici pînă azi n-a mai ajuns, închizînd Roman SA, că nişte lideri mai performanţi ar fi ajuns în prim plan, că un candidat de centru dreapta ar fi ajuns în turul doi al prezidenţialelor în locul lui Vadim, că Vadim nici n-ar mai fi existat! Nu putem fi siguri, firește, dar esenţialul este că participarea politică – toate acestea fiind forme ale ei – nu conduce neapărat la lucruri bune, că societatea are nevoie de un just echilibru între cine intervine şi cine acceptă intervenţia altora. Conceptul clasic de cultură civică se referă la o combinaţie de opinii agregate, între altele şi între cei care participă, cei care îi urmează şi cei care-şi văd de treaba lor. Termenul utilizat azi, dar numai parţial coincizînd cu definiţia clasică, este cel de cultură democratică, o configuraţie în care majoritatea locuitorilor unei naţiuni sînt în mod consecvent toleranţi cu părerile altora, avînd încredere în instituţiile politice, cunoştinţe şi oarecare interes pentru chestiunile publice.

Relaţia între structură şi cultură politică

Haideţi să ne imaginăm un model în oglindă, în care trei elemente diferite aflate în relaţie la nivel societal sînt reflectate în trei la nivel individual[1]. La nivel societal, întîlnim instituţii politice formale (cum ar fi sisteme electorale, parlamente, constituţii), ceea ce se numeşte în general *structură politică*. Avem apoi instituţiile politice informale, care sînt norme şi comportamente politice tradiţionale *(mentalităţile)*, şi în sfîrşit cultura politică, formată din totalitatea cogniţiilor, afectelor şi comportamentelor politice inviduale, agregate la nivel societal (definiţia „restrînsă" a lui Almond şi Verba). Această triplă împărţire desprinde *mentalităţile* din cadrul culturii politice (definiţia „lărgită"), unde o plasează mulţi autori (mai ales Ken Jowitt), din motive şi teoretice şi metodologice. Norma politică dintr-o societate nu este integral cultural determinată: adesea ea reflectă o mai veche structură politică, deoarece instituţiile informale se schimbă mult mai greu decît cele formale, cum observa Douglass North. Almond şi Verba au fost criticaţi (mai curînd nedrept) pentru că studiul lor părea să sugereze o relaţie unilaterală între structură şi cultură, cînd de fapt cele două se influenţează reciproc (deci Nae Ionescu nu avea dreptate că nu poţi importa elemente de structură din alte sisteme politice străine). Cultura politică are importanţă: dacă opinia publică atinge punctul în care mai mulţi sînt de partea republicii, structura – monarhia constituţională – poate să dispară printr-un referendum. La fel şi invers, Seymour Martin Lipset a construit această demonstraţie, monarhiile constiţionale europene au furnizat acel element de continuitate ce a favorizat o cultură democratică, una bazată pe schimbare graduală şi negociere, nu contestare violentă.

„România nu a fost ocupată în timpul noului proces de educaţie civică de un stat democrat, ca Germania"

Partea cea mai vizibilă a culturii politice e opinia publică reflectată în sondaje, ceea ce Ken Jowitt numeşte cultură politică a comunităţii: instituţiile informale însă nu sînt expresia opiniei publice *actuale*, cum este aprobarea pentru restituirea pădurilor, ci moştenirea unei structuri şi a unei culturi *precedente*, asupra căreia putem face doar inferenţe indirecte. Românii au trebuit să supravieţuiască cu legi proaste, ba chiar aberante de-a dreptul, în timpul comunismului, şi au făcut-o creîndu-şi deprinderea de a le ocoli sau ignora de-a dreptul. Această instituţie informală reziduală, *ocolirea legii*, ne creează azi atîtea necazuri cu construcţia unei mentalităţi adecvate noilor instituţii formale, cele de piaţă. Cînd opinia publică va fi suficient mobilizată pentru a ridica legea la rangul care se cuvine şi practica actuală va scădea, dar la fel de adevărat, practica actuală întreţine ceva care pare o schizofrenie din exterior, dar e doar un anacronism, o concurenţă între norma nouă şi cea veche.

Identitate politică şi cultură politică

Reflexul în oglindă al acestor trei categorii care constituie universul politic societal şi care se determină reciproc este format din nivelul intrapersonal, al unui singur individ: i. *statusul politic*, nivelul resurselor politice individuale (a fi sărac, lipsit de educaţie superioară şi rezidînd într-o zonă nedezvoltată, fără a avea nici o relaţie cu ceva influenţă politică) ii. *sistemul normativ propriu*, internalizarea de către individ a unor instituţii politice informale, a mentalităţilor care devin ale sale şi familiei sale, iii. în sfîrşit, *identitatea politică*, care este pentru individ ceea ce este cultura politică pentru societate: ansamblul de cogniţii, afecte şi comportamente personale privitoare la politic. Să zicem că sînt naţionalist, conservator şi votez cu creştin-democraţii: asta e identitatea mea politică. Cultura politică a unei naţiuni este considerată configuraţia cea mai durabilă la nivelul opiniei publice, şi ale cărei trăsături persistă în timp, cum este, de exemplu, individualismul anglo-saxon. Identitatea politică individuală are de două ori dublă determinare, socială şi psihologică, pe de o parte, colectivă şi personală, pe de alta. De exemplu, să spunem că ideologia dominantă în cultura politică a unei naţiuni este utilitarismul: dar din motive care ţin de psihologia individuală un individ poate avea în cadrul acestei culturi politice o identitate politică „post-materială" (să fie ecologist, de exemplu), deci minoritară la nivelul societăţii ca ansamblu. Cultura politică, fiind un agregat, nu e decît o aproximare: extrapolăm cultura dominantă la nivelul societăţii întregi, sau atunci cînd nu există o cultură dominantă, ci două segmente clare şi opuse, vorbim de două „Americi" (una secularistă şi una fundamentalist creştină), de două Românii (una proccidentală şi democrată, alta nostalgică după o dictatură paternală).

Cînd vrem să schimbăm cultura politică a unei naţiuni facem proiecte societale... dar de fapt vizăm să producem o schimbare individuală care să se acumuleze într-una generală. Cultura noastră politică dominantă este naţionalistă (majoritatea spun că avem teritorii în alte state, sau că unele grupuri etnice sînt o ameninţare pentru stat), etatistă (majoritatea ar vrea ca statul să aibă grijă de ei şi de tot, au nostalgia comunismului), moderat individualistă (cei care preferă libertatea egalităţii sînt ceva mai mulţi), şi pluralistă (majoritatea sînt de acord cu mai multe partide). A ajuns aici în urma unei evoluţii relativ rapide, în orice caz inegale, din 1990 încoace, pe măsură ce oamenii au învăţat, s-au resocializat. Au învăţat că mai multe partide e noua regulă a jocului, şi au învăţat uşor (în 1991 încă nu era o majoritate pentru asta), cu atît mai uşor cu cît toată lumea era de acord pe tema asta. N-au învăţat însă alte lucruri deoarece unele ţin de norme, nu simple opinii, deci sînt mai greu de schimbat (respectul faţă de lege), şi nici pe altele deoarece nimeni nu le-a predat (cum ar fi că e imoral să laşi crime nepedepsite, sau că proprietatea e sfîntă), dimpotrivă, au primit semnale contradictorii.

Nu există evoluţie de la sine

Schimbarea culturii politice, educaţia civică (definiţia germană) e un proces dificil. În singurul exemplu cunoscut de schimbare programatică, Germania de Vest, a fost nevoie de treizeci de ani şi de un set de măsuri impresionant, de la procese ale nazismului la eliminarea organizaţiilor nedemocratice, de la reorganizarea fundamentală a şcolii la un proces de reeducare dirijat către oamenii de toate vîrstele (şi care a ajuns la succes doar cînd suficienţi au murit ca să se schimbe generaţiile). Noi, dimpotrivă, am obscurizat normele, am dat dreptul la cuvînt celor care spuneau inversul a ceea ce ar fi trebuit să fie mesajul de reeducare (spuneau, de exemplu, că securitatea a fost patriotică, că partidele istorice au fost mai corupte decît cel comunist), noii lideri au dat legi tot atît de proaste şi exemple tot atît de clare că legile noi nu sînt pentru toată lumea, ca şi cei vechi, deci nu e de mirare că mentalităţile, ca şi multe din opiniile vechi se menţin atît de puternice. Prin 1990 îmi amintesc că Andrei Pleşu, iritat de agitaţia anticomunistă de atunci, a spus una dintre reuşitele lui vorbe de duh: că revoluţii continue nu există, că după o revoluţie numai o evoluţie poate desăvîrşi lucrurile. Unsprezece ani mai tîrziu şi comparîndu-ne cu alţii e limpede că de la sine nu vine nimic care să se poată numi evoluţie. Dar diferenţa dintre România şi Germania Huntington a generalizat-o, cinic, într-un rînd: *România nu a fost ocupată în timpul noului procesul de educaţie civică de un stat democrat, ca Germania*, astfel încît trăim tot în reziduurile celui vechi, reeducarea despre care au scris Ierunca, Bacu, Gail Kligman, şi a cărei mai largă istorie, la nivelul universităţilor sau satelor, îşi aşteaptă încă istoricii.

1. Fac această discuţie pe larg în volumul *Politica după comunism. Cultura politică a unei societăţi închise*, în curs de apariţie la Editura Humanitas.

Democraţia practică

– interviu cu Cristian PÎRVULESCU, preşedintele Asociaţiei Pro Democraţia –

Ca analist politic, într-o primă instanţă, cum aţi descrie cultura politică pe care o avem în România?

Concept fertil, cultura politică urmăreşte să identifice substratul valoric care influenţează comportamentele, atitudinile şi acţiunilor politice. Încercînd analiza culturii politice româneşti, constatăm existenţa unui pluralism cultural rezultat din istoriile relativ diferite ale provinciilor româneşti. Ceea ce este general pentru culturile şi subculturile politice româneşti este tendinţa, chiar tentaţia, preponderent tradiţională. Valorile de tip conservator rămîn dominante. Să ne gîndim că toate sondajele de opinie arată că instituţii ale comunităţii tradiţionale, biserica şi armata, fac obiectul popular al consensului, pe cînd instituţiile politice caracteristice conflictului politic, parlamentul sau partidele politice, sînt dezavuate.

Totuşi, cei care au introdus termenul de „cultură politică" spuneau că o cultură civică modernă se susţine pe o bază tradiţională, parohială puternică. Ei dădeau exemplu Angliei. Cred că la noi nu se poate vorbi de această cultură parohial-comunitară.

Elaborînd conceptual cultura politică, Almond şi Verba au plecat de la experienţa lor culturală anglo-saxonă. O cultură politică parohială, orientată cu precădere spre comunitate şi problemele locale, este o raritate în Europa continentală. Din perspectiva creatorilor conceptului putem vorbi mai degrabă de cultură de supunere (dependentă) în România, cultură în care pasivismul şi rolul autorităţii politice lasă loc unei participări reduse. Dar comportamentele şi atitudinile politice sînt influenţate de valori cu geometrie variabilă. Stabilitatea valorică este corelativă stabilităţii sociale şi politice. Votul, de exemplu, este un comportament politic care implică elemente valorice aflate în dinamică, iar alegerile din noiembrie 2000 au evidenţiat această dialectică a configuraţiilor confuze din perspectivă valorică.

Alina Mungiu spunea că pe Iliescu l-au votat săracii din zonele sărace, iar pe Vadim săracii din zonele bogate. Putem vorbi după aceste alegeri de o cultură politică a frustrării în România?

Cultura frustrării există şi aiurea. Schimbările sociale şi politice, mai ales ritmul şi direcţia acestora, produc frustrări. Votul din noiembrie relevă un univers valoric în proces de transformare; reacţia de respingere a sistemului pe care votul pentru PRM a presupus-o indică distanţa dintre valorile afirmate şi acţiunile realizate. Tendinţa partidele politice de a se izola în activitatea formal-parlamentară a dus la o percepţie, facilitată de campania electorală şi evoluţia discursului politic, a înstrăinării. Eşecul tentativelor de modernizare a României în ultimele două secole se datorează promovării schimbărilor fără suport social, fără ca un contract social să se realizeze.

Activitatea sectorului neguvernamental poate fi privită ca o presiune în sensul acestei schimbări? Este ea eficientă?

Organizaţiile non-guvernamentale pot contribui la reconstruirea spaţiului public şi implicit pot facilita consolidarea suportului social. Există organizaţii structurate care încearcă să modeleze noi comportamente şi care reuşesc să aducă pe agenda autorităţilor probleme. Ca factor de influenţă, societatea civilă reuşeşte doar dacă găseşte în reprezentanţii societăţii politice autentici parteneri. Dacă aceştia se vor complace în atitudini conservatoare sau formale, schimbările vor fi mult mai dificile, dacă nu se vor opri. Dacă, însă, conflictul şi competiţia vor face loc colaborării atunci rezultatele nu vor întîrzia.

Sînt aceste ONG calate pe specificul populaţiei româneşti?

În 1990, spre deosebire de ţările central-europene, în România societatea civilă era aproape inexistentă. Experienţa emergenţei societăţii civile şi mai ales a sectorului asociativ a fost, de aceea, plină de învăţăminte. A existat tentaţia transferului *ad litteram* a unor modele asociative occidentale, ceea ce explică dificila adaptare a acestui tip de comportament la realităţile culturii politice româneşti. În cei 11 ani multe lucruri s-au modificat. Societatea civilă a devenit mai coerentă, mai orientată către rezolvarea de probleme, s-a profesionalizat, este capabilă să aducă expertiză în domenii din cele mai diverse.

Am văzut că Pro Democraţia a acordat prioritate tinerilor. Privind aceşti produşi ai democraţiei, care ar fi bilanţul după 10 ani?

Comportamentul politic al tinerilor constituie un subiect important în construcţia democraţiei româneşti. Rasismul, xenofobia, tendinţele fascistoide, în absenţa unei reacţii energice, reminiscenţele totalitarismelor româneşti, de la legionarism la naţional-comunism, facilitate de cultura politică de supunere, au invadat spaţiul tranziţiei. Analiza rezultatelor votului în secţiile din unităţi militare sau campusuri studenţeşti nu confirmă deviaţia tinerilor spre extrema dreaptă. O analiză lucidă îşi are însă rostul. Inechităţile care îi afectează cu prioritate, corupţia, falsitatea şi confuzia politică nu au creat democraţiei o bază solidă în rîndul tinerilor.

Sesizînd această situaţie, Pro Democraţia a dezvoltat o serie de proiecte care să asigure celor ce votează pentru prima oară informaţiile care să le permită să aleagă în cunoştinţă de cauză. Însă aceste programe au un impact limitat. Creşterea impactului implică părăsirea iluziei că şcoala este apolitică. Şcoala formează cetăţeni sau noncetăţeni. Dezbaterile politice au locul lor în şcoală, mai puţin propaganda de partid. Pregătirea tinerilor pentru asumarea conştientă a cetăţeniei este o miză a cărei ratare ar putea afecta procesul de democratizare.

Impresia mea este că sînt zone întregi de populaţii care scapă acţiunii acestor ONG. Mă refer la zona rurală, la băieţii de cartier.

Sigur că în mediul rural organizaţiile civice au impact mic, dar sînt altfel de asociaţii care acţionează acolo. Societatea civilă reprezintă modul de asociere în funcţie de interesele indivizilor care sînt dispuşi să participe. Participarea va asigura democraţiei suportul necesar. Pînă acum democraţia a apărut mai mult ca o teorie. Dar democraţia este o practică şi o stare de spirit. Politica seminariilor şi-a avut rolul ei, însă lucrurile nu au evoluat întotdeauna satisfăcător. Dacă pentru unii democraţia este sursa inechităţilor şi problemelor socio-economice ceva trebuie schimbat. Timpul acţiunii conjugate a venit, căci pericolele nu sînt teoretice, ci reale. Ideea că democratizarea României va fi un proces liniar şi-a dovedit limitele. Ceea ce s-a întîmplat la alegerile din 2000 ne priveşte pe toţi.

E cazul să ne facem griji pentru alegerile din 2004?

Dacă reforma sistemului politic se va face pînă în 2004, ceea ce s-a întîmplat în 2000 va fi fost un accident de parcurs. Dar transformarea şi acomodarea sistemului politic – sistemul electoral, relaţiile inter şi intra-instituţionale – sînt necesare, nu şi suficiente. Depăşirea confuziei din cîmpul politic, a complicităţilor de tot felul, a prejudecăţilor sînt sfidările cărora cu toţii trebuie să le răspundem.

a consemnat Cristian GHINEA

▲

Ion OLTEANU

O investiţie strategică

Am primit cu plăcere invitaţia de a reflecta la spiritul civic pentru cititorii *Dilemei*. Şi cu bucuria celui ce poate face o şotie – gîndind că pentru unii ar putea părea paradoxal interesul *Dilemei* pentru experimentul nostru... De ce? Pentru că bănuiesc că un număr semnificativ de concetăţeni consideră „dilematicii" ca fiind aflaţi sub semnul incertitudinilor... Or noi – cei angajaţi în PAL-TIN – avem cîteva certitudini – nu multe, dar ferme (nu fixe!).

Dacă, prin absurd, aceste rînduri pică sub ochii cuiva care nu ştie ce înseamnă PAL-TIN, aş încerca să-l lămuresc astfel: în urmă cu cîţiva ani, un grup de indivizi angajaţi în spaţiul civic ca membri ai unor asociaţii civice au iniţiat un proiect formativ vizînd promovarea participării copiilor şi tinerilor la viaţa comunităţilor în care trăiesc sub forma creării unor consilii locale ale copiilor/tinerilor. PAL-TIN este o abreviere pentru Participarea TINerilor la Administrarea Locală.

Este, credem noi, un mod de a forma viitorii cetăţeni care a cuprins în prezent toate continentele (despre Antarctica n-avem informaţii). Un Consiliu Local al Copiilor (sau al Tinerilor) este (aparent, doar) un spaţiu de exprimare şi un cadru de implicare a copiilor şi/sau tinerilor în viaţa locală. Sînt organizate alegeri (cam ca la adulţi) – lege electorală, circumscripţii, campanie electorală, votare, proces verbal, contestaţii... După care, pe durata mandatului – de 2 ani – consilierii copii (care se dotează şi cu un primar mic) încearcă să-şi îndeplinească angajamentele luate în timpul campaniei electorale.

Un astfel de consiliu însă mai reprezintă şi altceva. Este o provocare. O provocare pentru ceilalţi: pentru părinţi (care pot descoperi în propriile odrasle o dorinţă de implicare pe care unii dintre ei au pus-o la conservare sau au uitat-o); pentru profesori (care pot avea surpriza de a descoperi elevi interesaţi şi de altceva decît de promovabilitate şi de motivarea absenţelor, de burse în străinătate sau de discoteci, de droguri sau de manele); pentru administraţia locală (care poate descoperi că nu toţi cetăţenii acceptă să nu fie consultaţi cînd se iau decizii care îi privesc, că sînt unii dintre aceşti cetăţeni – minori, e drept – care pretind o politică locală transparentă, la care punctul lor de vedere să fie luat în considerare şi la elaborarea, şi la implementarea, şi la evaluarea ei.

„Consilierii copii (care se dotează şi cu un primar mic) încearcă să-şi îndeplinească angajamentele luate în timpul campaniei electorale."

Cam asta înseamnă pentru noi PAL-TIN-ul. Sîntem alături de temă? Nu cred. Dimpotrivă. Cred că cei implicaţi în acest proiect – partenerii din mediul asociativ şi din administraţie, voluntarii (toţi ai noştri sînt voluntari!), profesorii, ziariştii care au scris despre noi şi sponsorii consiliilor – toţi aceştia l-au privit ca pe o cale de generare – la unii, de resuscitare – a spiritului civic. Iar aceasta într-un spaţiu destul de încărcat de reziduuri ale unei tranziţii care pare a-civică!

Mărturia aceasta întru civism nu vine să clarifice conceptul de cultură civică. Vine mai curînd dinspre practică.

Pe vremuri, la sfîrşitul unui răstimp în care mă pasiona doar teoria (...), mă aplecasem asupra conceptului de cultură (politică). Îmi plăcea să o definesc ca pe o congruenţă între teoria şi practica unui grup... Tare mă tem că o astfel de definiţie nu ar fi, acum şi aici, satisfăcătoare... Deoarece ar conduce la acceptarea ideii că asistăm la o destul de răspîndită lipsă de cultură (politică) – în administraţie (pe care am cunoscut-o în ultimii 10 ani din interior), în agricultură, în turism... M-aş întreba, dacă aş fi masochist, cine e azi cult în România...?

Revenind la PAL-TIN... Cred că cei implicaţi în acest proiect vor să schimbe ceva în jurul lor. Le pasă de ce se întîmplă şi nu-s indiferenţi. Cred că şi asta este o expresie a civismului. Poate forma sa elementară.

Punctul de plecare e, deci, o nemulţumire. Şi copiii consilieri au exprimat, depunîndu-şi candidatura, (şi) o nemulţumire. Desigur – şi o speranţă, un pas în necunoscut, în aventură, un risc... Dar mulţi dintre ei vor realmente să schimbe ceva în jurul lor: condiţiile de învăţat în şcoli (vor calculatoare, săli de sport...), mediul din jur (vor spaţii verzi, curăţenie...), modul în care sînt trataţi de adulţi, dezinteresul autorităţilor, ori pur şi simplu sărăcia, nedreptatea, opacitatea sau corupţia din jur. Vor ca lumea lor să fie altfel decît ceea ce este, vor să spună aceasta şi vor (chiar) să facă ceva pentru a o schimba. Nu cu alta de aiurea.

Spuneam că avem certitudini? Asta ar fi una.

Avem şi incertitudini! Un exemplu: ce vor deveni aceşti adolescenţi?

Unii se vor pierde, adică vor încadra rîndurile adaptaţilor. Sau ca cetăţeni supuşi, sau prinzînd gustul politicului. Cu părţile bune şi rele ale acestuia.

Alţii – şi aici, aţi ghicit, e sursa optimismului nostru – vor continua. Se vor angaja mai departe în a induce schimbare în juru-le, acolo unde vor considera că nu-i rostuit cum trebuie. Se vor alătura altora mînaţi, ca şi ei, de acelaşi spirit sau îşi vor constitui propriile structuri şi proiecte asociative. (Da, aşa cred: nu poţi fi un bun cetăţean fără un proiect. Un pic de utopie face bine! Şi nici singur, ci numai împreună cu ceilalţi.)

În numele grupului de investitori strategici PAL-TIN

▲

Ministrul şi butelia

– interviu cu Alexandru ATHANASIU,

fost ministru al Muncii şi Protecţiei Sociale –

Aţi deţinut o perioadă îndelungată portofoliul muncii. S-ar spune că v-aţi lovit de modul în care protestează concetăţenii noştri.

Nu m-am lovit. Am fost în mijlocul unor proteste. Am luat act direct de revendicări şi supărări ale oamenilor, am fost prezent la proteste de stradă, dar şi la anumite negocieri cu sindicate sau cu diverşi oameni nemulţumiţi de modul în care merg lucrurile.

Aceste revendicări veneau întotdeauna acolo unde se puteau rezolva?

Din păcate, sau din fericire, nu pot să-mi dau seama, ministerul care se numea al Muncii şi Protecţiei Sociale inducea ideea că toate problemele care într-un fel sau altul aveau de-a face cu lipsuri materiale trebuie rezolvate acolo. Era această titulatură şi, deşi nu acel minister era responsabil pentru toate neajunsurile reclamate de oameni şi nici nu era gestionarul banilor care puteau rezolva acele nevoi, Ministerul Muncii era în situaţia ingrată de a promite fără a avea şi pîrghiile de rezolvare.

Date fiind aceste aşteptări ale oamenilor v-aţi simţit vreodată ca fiind un tătuc responsabil, mai mult decît un responsabil public?

Multe dintre revendicările oamenilor provin din privaţiuni, frustrări, sărăcie, dar mai provin şi din această idee a statului asistenţial, statul care trebuie să procure toate mijloacele de trai pentru fiecare om. Am sesizat de multe ori ideea că statul trebuie să ne dea un loc de muncă, să ne asigure un trai mai bun în orice împrejurare, chiar atunci cînd vina nu stătea într-o politică greşită sau într-o măsură aplicată prost. Există o anumită inerţie de adaptare la situaţii noi a românului.

Şi ce poate face un ministru al Muncii atunci cînd oamenii se aşteaptă să se comporte ca un secretar de partid care dă butelie şi casă la toată lumea?

În primul rînd poate face un lucru care nu costă bani, dar înseamnă efort şi inteligenţă, plus devotament pentru munca sa. Adică să explice omului care sînt competenţele unui minister, ce ţine de buna pricepere a ministrului şi a structurii din care face parte şi ce ţine de ceea ce poate face fiecare om pentru sine. Trebuie explicată această partajare a responsabilităţilor între stat, reprezentat de minister şi cetăţean, cum poate rezolva el anumite probleme care îl deranjează, prin iniţiativă.

Înţelegeau concetăţenii noştri acest limbaj?

Cred că unii da, şi nu puţini. Drept dovadă: eu nu mai sînt ministru de peste un an, merg pe stradă deseori şi sînt salutat de oameni, cu *domnul ministru*, dar fără să mi se ceară nimic. Oamenii ştiu că nici măcar instituţional nu aş mai putea să ofer avantaje. Cred că încercarea de a explica oamenilor care sînt responsabilităţile, chiar dacă este potrivnic dorinţelor proprii, a prins rădăcini în anumite locuri. Nu adînci, nu peste tot, dar cred că un ministru trebuie să dedice mare parte din timpul lui interacţiunii cu oamenii. Un ministru nu trebuie să fie un tonomat în care se bagă o fisă şi se pune o melodie, pentru că atunci am pune roboţi să dea legi. Un ministru adevărat este un om care a înţeles că politica înseamnă devotament pentru ceilalţi. Iar acest enunţ general trebuie să se traducă zilnic prin acte concrete. Vă pot da un exemplu. Mă credeţi sau nu, în biroul meu de ministru s-au perindat foarte mulţi disponibilizaţi din Valea Jiului, mai ales din Vulcan, care veneau să obţină ajutoare sociale şi altele. Nu le-au obţinut toţi, nu le-au obţinut de atîtea ori de cîte au dorit, dar întotdeauna au mîncat un sandwich cu mine împreună, ceea ce li se părea incredibil pentru că exista o idee că miniştrii sînt cu totul şi cu totul din alt strat al atmosferei. Ba le-am dat chiar şi bani pentru tren să se întoarcă.

Nu este de vină şi statul că perpetuează asemenea mecanisme? De ce nu mîncau sandwich-uri cu responsabilul direcţiei muncii de la Petroşani? De ce nu se rezolvă problemele acolo?

Eu nu am dat exemplul acesta pentru că aşa trebuie să lucreze un ministru. Sigur că aplicarea a ceea ce se numeşte în teoria administraţiei *principiul subsidiarităţii*, adică să rezolvi problemele comunităţii la nivelul la care ele apar; să nu se aglomereze totul la nivel central este un lucru de dorit. Numai că descentralizarea administrativă, care este primul pas pe calea înţelegerii faptului că fiecare comunitate nu are numai dorinţe, nevoi, dar are şi responsabilitatea rezolvării în parte a problemelor sale, nu s-a realizat cum am fi dorit. Din păcate. Deşi există reglementări care au creat taxe şi bugete locale, primarii şi consiliile locale au o serie de prerogative prin care pot rezolva probleme de multe tipuri, nu le folosesc la turaţia maximă. Pentru că există această inerţie în capul românilor; ea nu este de acceptat, dar este de înţeles. După atîta comunism, în care se ştia foarte clar că este un mănunchi de oameni la Bucureşti care pot să-ţi rezolve problemele, s-a creat această neîncredere în faptul că problemele se pot rezolva şi la nivele mai joase. Astfel, se acumulează presiuni într-un singur loc, în administraţia centrală.

Acum sînteţi numai om politic. Oare şi politicienilor le convine acest rol de tătuc?

Politicienii sînt produsul unei educaţii. Nu sînt nişte marţieni sau atlanţi. Foarte mulţi sînt încă oameni care s-au rotunjit ca personalitate în perioada regimului comunist. Ambientul în care te-ai format e ca un virus rezistent. Să nu uităm că schimbarea de mentalitate este cel mai lung proces într-o societate. Sărăcia noastră ne face foarte nerăbdători, dacă am trăi mai bine am avea răbdare să aşteptăm, istoria arată că este nevoie să se schimbe două generaţii.

Observăm că imaginea clasei politice este foarte proastă. Să fie oare din cauză că oamenii aşteaptă de la politicieni butelii şi aceştia nu le mai pot da?

Este greşit să vorbeşti despre o imagine proastă a clasei politice, la modul global, inevitabil fals. Este adevărat, clasa politică are o imagine proastă legată de faptul că nu mai poate rezolva ceea ce rezolva un alt tip de clasă politică pînă în 1989. Dar nu este numai acest aspect. Este şi slăbiciunea unor oameni politici, corupţia, comoditatea, mediocritatea, satisfacerea numai a intereselor personale sînt atîtea cauze care duc la percepţia acestei clase politice.

a consemnat Cristian GHINEA

▲

Iulia HAŞDEU

Civitas. Imaginalis şi realis

Dihotomia public/privat se referă la marcajul spaţial şi simbolic asociat unor atitudini şi practici individuale şi colective specifice. Din punct de vedere istoric, acest cuplu categorial apare concomitent cu industrializarea şi urbanizarea, cînd comunităţile umane se lărgesc şi legăturile dintre indivizi nu mai sînt cele tradiţionale bazate pe statut, cînd timpul muncii se separă de cel petrecut cu familia. Acolo unde oamenii se cunosc între ei şi formează o comunitate (de clan, tribală, sătească) categoria nu este operantă ca atare, deşi există reprezentări şi practici asociate spaţiului domestic diferite de cele asociate spaţiului extradomestic. «Privat» nu se suprapune peste «domestic» ci se referă la proprietate şi intimitate, în timp ce «public» are de-a face cu împărtăşirea contractuală a unor reguli şi norme care fac posibilă convieţuirea în anonimat, avînd totuşi scopuri comune. «Privat» nu are aşadar sens decît în opoziţie cu «public», cele două domenii împreună cu frontiera dintre ele definind raporturile dintre indivizi în societatea modernă. Dihotomia public/privat este şi fundamentul unei contradicţii interne şi a unei tensiuni permanente inerente statului-naţiune şi a practicii democratice moderne: raţionalitatea formală şi abstractă de ordin politic şi juridic a cetăţeniei (de natură contractuală) se opune necesităţii legăturilor de tip comunitar sau etnic. De altfel, naţiunea democratică se defineşte prin «dialectica între civic şi etnic, prin efortul de a depăşi şi transcende elementele etnice oricărei societăţi concrete prin principiul civic», aşa cum arată cercetătoarea franceză Dominique Schnapper. Deci, cetăţeanul ca atare este un individ abstract, în realitate el apărînd ca cetăţean francez, turc, român, german, ca femeie sau bărbat, ca musulman sau evreu, ceea ce descrie exact această tensiune între etnicitate şi cetăţenie, între comunitate şi societate.

Însă, dincolo de conţinuturile culturale sau etnice ale cetăţeniei, conţinuturi care sînt răspunzătoare de varietatea formelor pe care le ia aceasta în practică, anonimatul inerent oraşului *(civitas)* creează imperativul unor reguli de *civilitate*, indiferent că e vorba de Paris, Bucureşti sau Brazaville. De unde şi ideea că *civilizaţii* sînt acele culturi care au creat oraşe. În acest punct al argumentaţiei, cineva ar putea întreba dacă şi comunismul a fost o civilizaţie, fiindcă oraşe a creat cu prisosinţă şi, oricît de cinic ar putea părea, răspunsul este afirmativ chiar dacă civilitatea însemna «să trăiţi, to'aşu'» sau lăsatul sacoşelor la coadă în aşteptări fără termen.

Civilitatea are de-a face cu un *principiu al constanţei*, şi, în cele din urmă al monotoniei, acelaşi care mă face să constat că sistemul de taxare al parcării nu s-a schimbat în cutare oraş european de zece ani. Dar înseamnă şi *încrederea* că un kilometru parcurs într-un taxi costă o sumă fixă indiferent de vehicul sau zona oraşului, indiferent dacă vorbesc limba taximetristului sau nu, sau că pot să mă plimb seara pe strada mea fără ca siguranţa personală să-mi fie pusă în pericol de violenţa oamenilor sau cîinilor. În orice caz, civilitatea e cu atît mai lesne de construit cu cît dihotomia public/privat e mai operantă. Ceea ce explică asocierea, aparent contradictorie, între politeţe şi răceală sau constatări de genul «elveţienii sînt foarte amabili, însă nu şi prietenoşi».

În privinţa civilităţii, putem observa cu uşurinţă că sîntem moştenitorii unei tradiţii culturale şi istorice cel puţin greu de asumat în condiţiile în care urbanizarea şi industrializarea au urmat traiectoriile sinuoase pe care nu mai este nevoie să le amintesc. Înainte de 1989, spaţiul public era monopolizat de statul totalitar. Oamenii au învăţat gîndirea şi vorbirea dublă, cum spune Tzvetan Todorov, şi aceasta s-a suprapus schizofrenic peste public/privat. După căderea comunismului, vidat de această unică prezenţă a statului totalitar, spaţiul public a rămas al nimănui în loc să fie al tuturor. Dacă spaţiul public nu există, fiecare îşi poate lua în stăpînire bucăţi dintr-un Vest sălbatic definit după pofta inimii şi acest lucru se poate observa în Bucureştiul nostru cel de toate zilele, cel al practicilor de apropriere a parcelelor, trotuarelor, culoarelor etc. Deşi interesantă pentru ochiul antropologului, această situaţie este foarte problematică pentru civilitate.

© a.l.ş.

„Spaţiul public a rămas al nimănui în loc să fie al tuturor"

Aşa cum am sugerat deja, raportarea la spaţiu este legată de atitudini şi paternuri de comunicare socială. Străinii remarcă de obicei că în Bucureşti e foarte greu să ai un dialog politicos cu o vînzătoare de magazin sau cu un administrator de imobil. Dacă le ceri *politicos* ceva ce intră în atribuţiile lor, reacţia acestor persoane este de regulă una de respingere, refuz, răutate sau violenţă. De îndată, însă, ce încerci să stabileşti o complicitate, o familiaritate jucînd inocenţa şi dependenţa, cu formule gen «sărut mîna», sau cu obiecte-cadou ca florile şi prăjiturile, persoanele în cauză, ieşind din rolul funcţionăresc şi intrînd într-unul de familie – o oscilaţie perversă între copil şi părinte – nu mai prididesc să-şi arate solicitudinea, dar mai ales grija. La fel, te trezeşti transportat fără voie în familiaritate cînd, stînd la coadă la o casierie, cineva spune făcîndu-ţi cu ochiul sau punîndu-ţi o mînă prietenească pe umăr «sînt şi eu aici» şi dispare pentru cîteva minute «lăsîndu-şi rînd».

Familiaritatea şi nu civilitatea, interioritatea, intimitatea şi nu mobilitatea şi comunicarea cu exteriorul stau la baza reprezentărilor şi a practicilor noastre culturale de orăşeni. Mai departe, deşi în înlănţuiri complicate, acestea trimit la lipsa de participare politică, la inconsistenţa vieţii asociative, la disfuncţiile instituţionale şi dialogul surzilor dintre diferitele instanţe ale puterii. În plan psihologic, a fi acasă acolo unde ar trebui să fie spaţiul public, a-ţi crea oriunde un cocon călduţ fără de care nu te poţi simţi bine înseamnă mai mult decît imaturitate, înseamnă încremenirea psihotică în începuturi complet asociale.

▲

Cătălin MANOLE

Sînge civic

În zona Baicului circulă troleele 69 şi 85. Uşor de identificat după hainele largi şi grupul compact de şase-şapte inşi, hoţii de buzunare îşi fac meseria nestingheriţi, aproape ostentativ. Cînd cineva începe să ţipe „Uite-l, dom' le, e cu mîna în geanta mea!" călătorii privesc visători pe geam. Ai senzaţia că tot troleul e în complicitate cu jefuitorii, că sînt din echipă. Şi pentru a fi o complicitate bine mascată, oamenii încep să comenteze abia după ce echipa de hoţi a coborît cu tot cu pradă: se oftează, se ţţţ-ie, se ajunge chiar la înjurături – „Ai dracu' de nenorociţi!", chestie pe care probabil a strigat-o şi Miorița cu prilejul unei crime de notoritate. Dar sociologii nu mai recită balade, ei clasează fenomenele şi aici ar putea fi vorba de SEP *(Somebody else's problem)*. În timp ce o domnişoară îşi negociază port-fardul cu hoţii şi ceilalţi călători sînt preocupaţi de difuzoarele din tavan, o doamnă intervine: „Dar daţi-i odată fetei portofelul înapoi! Stă să se roage de voi?! Chiar nu vă e ruşine?". În timp ce hoţii îşi continuă tratativele, unul singur dintre ei se întoarce şi îi face educaţie: „Ce te bagi, mamaie? Să ştii că nu e frumos! Ce te interesează pe matale? Ai grijă!" Unii călători se scuză: „Odată a intervenit cineva, a început să strige la ei. Cînd a coborît l-au aşteptat şi l-au călcat în picioare" (anonim, 16 ani). Astfel de pedepse sînt aplicate rapid, înainte de plecarea troleului, pentru că oamenii trebuie să ştie unde duce lipsa de colaborare. Florica, 50 de ani , inspector, ştie: „Mi-e frică. Sînt mai mulţi şi mi-e frică. Ce să fac, să strig eu? Dar îmi daţi voie să spun ce gîndesc? Poliţia cred că este degeaba". Problema Poliţiei este cunoscută, a fost mediatizată: hoţii trebuie prinşi în flagrant, ceea ce este foarte dificil şi în plus este nevoie de cel puţin doi martori. Pentru a obţine două declaraţii poliţiştii au nevoie de o retorică bună – oamenii se lasă convinşi cu greu. George este taximetrist în Gara Obor şi i-a văzut pe hoţi cum acţionează chiar şi acum cînd lucrurile s-au liniştit pentru că în Obor nu mai vin decît trenuri *personal* cu oameni săraci: „Orice hoţ din toată lumea asta, orice hoţ adevărat e respectat şi de şeful Poliţiei. Înţeleg dacă e hoţ. Da, asta aici ce e? Asta e japcă! E impropriu hoţ. Se strîng 8-9 inşi, *hău! hău!* şi gata! Fii hoţ, dacă eşti hoţ! Eu cînd cobor să zic *Nu se poate, am avut banii la piept, cu ac de siguranţă la buzunar şi mi i-a luat. Cum?* Înţelegi? Să te pună pe gîndit!". Poate că nu este vorba de pasivitate, de lipsă de reacţie, ci doar de admiraţia oamenilor pentru o meserie riscantă. Să ai spirit civic înseamnă să ai *vînă*, sau cum mi-a explicat George: „Eu mă bag, că am sînge în mine, dar majoritatea?"

„Ce să fac, să strig eu? Dar îmi daţi voie să spun ce gîndesc?"

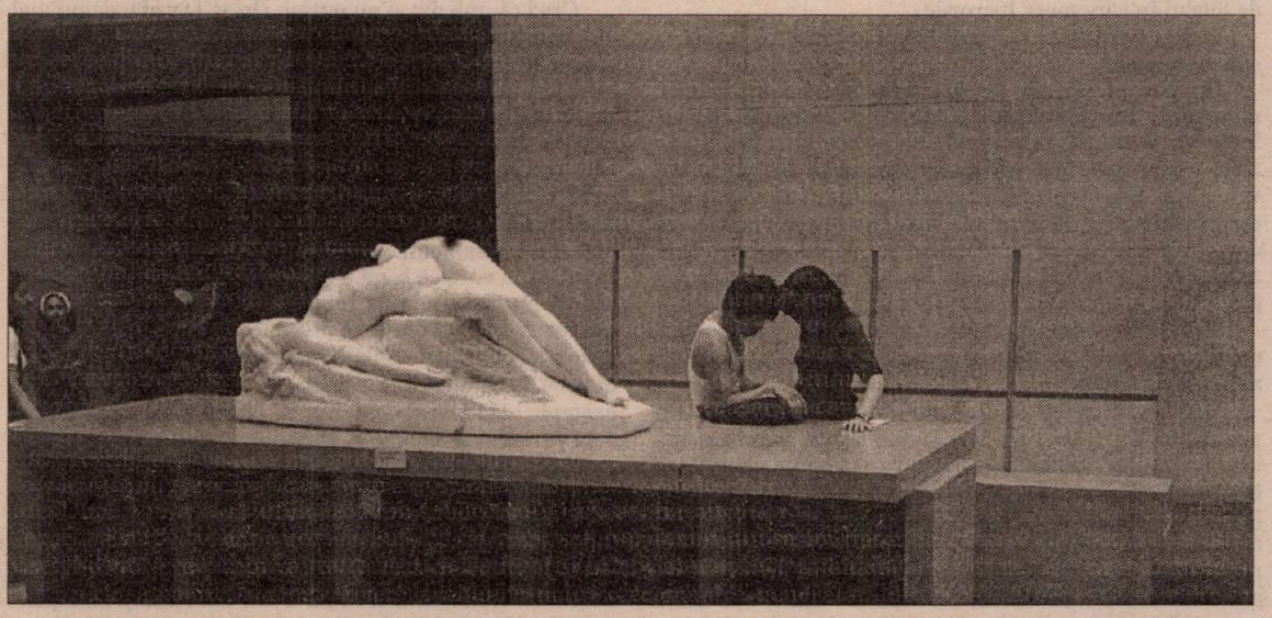

© a.l.ş.

Andra ALDEA

De-a hoţii şi gardiştii sau cînd se face apel la autoritate

Parte a imaginii generale despre democraţie, pentru unii chiar componentă a ideologiei democratice, cultura civică în varianta sa modernă, americană mai ales, presupune existenţa unor micro-grupuri cu caractere comunitare, cu relaţii relativ bine definite, eventual instituţionalizate şi formalizate. Astfel spus, dacă vorbim despre cultură civică este obligatoriu să o vedem legată de organizaţii nonguvernamentale, cu diverse profiluri de activitate, constituite formal, dar generate de grupuri informale, suficient de puternice pentru a-şi susţine interesele proprii în diverse sfere de influenţă. Dacă trecem de la teorie la practică şi „vizităm" măcar imaginea populaţiei României despre astfel de organizaţii vom constata o confuzie destul de ridicată şi asocierea ONG-urilor cu acele firme care permit obţinerea de facilităţi fiscale. Astfel de asociaţii sînt utile la promovarea unor interese de grup, dar definite uşor diferit comparativ cu varianta democratică. Nu există interes pentru *lobby*, dar există interes pentru obţinerea unor facilităţi fiscale, unor scutiri de taxe şi alte avantaje de acelaşi gen. Această imagine despre zona non-guvernamentală românească se bazează pe vîrful vizibil al icebergului asociaţional de la noi. Modalităţile de activitate la limita legii, organizaţiile non-guvernamentale de adus maşini şi „ajutoare" pentru satisfacerea ulterioară a intereselor proprii au fost intens mediatizate şi sînt cunoscute. Reticenţa, chiar frica faţă de autoritate şi formalizare sînt prezente astfel şi în cazul particular al evaluării societăţii civile de la noi, a componentei organizate, în special.

„Apelul la autoritate nu este întotdeauna soluţia adoptată, ba chiar rareori."

© a.l.ş.

Cîteva întrebări utile pentru zugrăvirea unor aspecte relevante pentru cultura civică ar fi următoarele: există legături informale care să permită promovarea unor interese specifice şi particulare ale unor grupuri? Sînt aceste legături formalizate astfel încît să permită exercitarea de presiuni asupra autorităţilor care controlează acel domeniu? Un răspuns succint ar putea fi „da şi nu". Cel mai adesea mecanismele de promovare a intereselor specifice sînt predominant informale, în ciuda existenţei şi a unor mecanisme formale şi reflectînd teama sau neîncrederea generalizată faţă de autoritate şi organizare. Altfel spus, există legături informale care să permită promovarea unor interese specifice şi particulare ale diverselor grupuri. Dar oficializarea lor se soldează, cel mai adesea, cu „deturnarea" sensului iniţial al intereselor grupului respectiv. Iar cel mai adesea nici măcar nu se ajunge la formalizarea relaţiilor existente.

Un fenomen demn de menţionat, în zonele urbane mai ales, sînt hoţii de buzunare. Prezenţa lor constantă şi consistentă în orele de vîrf e cunoscută extrem de bine celor care circulă în aglomeratele mijloace de transport în comun. Orice bucureştean „obişnuit" care circulă cu tramvaiul, autobuzul sau troleibuzul a trecut măcar o dată printr-o situaţie de tipul acesta şi a auzit o mulţime de poveşti pe temă. Tăiatul genţilor, înghesuirea şi crearea de mici diversiuni, necesitatea tăcerii sînt elemente constitutive ale multora dintre relatările despre hoţii de buzunare din mijloacele de transport aglomerate. Ce se întîmplă în fapt? Există o teamă intensă faţă de confruntarea cu hoţii, dar şi o dorinţă de a le sta împotrivă. Apelul la autoritate nu este întotdeauna soluţia adoptată, ba chiar rareori. Cel mai adesea victimele cu genţile tăiate şi buzunărite nici măcar nu se obosesc să depună plîngere la poliţie. Neîncrederea în autoritate, inoculată de conjunctura anilor socialismului real, se reflectă şi asupra acestui domeniu. Dar există o întreagă strategie de prevenire şi semnalizare tăcută a evenimentului. Cele mai atente şi interesate de prevenirea fenomenului sub această formă sînt adesea şi cele mai frecvente victime – femeile. Vulnerabile şi pradă mai uşoară, ele nu uită să-şi atenţioneze nonverbal suratele. Dacă prevenirea sonoră ar fi periculoasă atît pentru victima aflată în raza de acţiune a hoţilor, cît şi pentru vigilenta persoană prezentă în apropiere, avertizarea tăcută păstrează avantajul anonimatului şi creează satisfacţia împotrivirii.

Nu am auzit să existe la noi vreo organizaţie a femeilor cu genţile tăiate sau a persoanelor atacate de hoţii de buzunare. Dar sînt suficiente exemple în care victima potenţială lasă hoţul cu buzele umflate, ca urmare a avertizării tăcute a unei alte persoane vigilente şi active. Victimele potenţiale sau efective sînt surse posibile pentru grupări civice, cu interese comune, care s-ar putea constitui într-o organizaţie non-guvernamentală care să militeze pentru drepturile specifice. Dar formalizarea nu ar aduce, cel puţin în momentul de faţă, decît complicaţii de ordin birocratic şi nu instituţionalizarea regulilor de prevenire tăcută a fenomenului (spre exemplu). Paşii de parcurs pentru constituirea unor organizaţii de profil par dificili şi inutili. Organizaţia ar trebui să răspundă unei nevoi sociale, care, cel puţin deocamdată, nu este clar formulată. Sigur, ar fi necesară o informare mai largă despre astfel de cazuri, despre cum poţi face să eviţi poziţia de victimă. Dar efortul de creare a unei organizaţii este mult prea mare pentru ca forma actuală a relaţiilor dintre membrii grupului de interese ad-hoc constituit să parcurgă etapele necesare trecerii într-o altă fază. Acesta este doar un exemplu ilustrativ despre forma specifică a culturii civice în România.

Sorin IONIȚĂ

Este societatea civilă mai dispusă să se reformeze decît minerii?

Nu demult, l-am beştelit în paginile acestei reviste pe simplul cetăţean român: cam leneş, cam văicăreţ, aşteaptă totul de la stat deşi nu e dispus să dea nimic în schimb. El face obiectul îngrijorării pe care ne-o exprimăm în seminare noi, cei din societatea civilă. Cred că a venit vremea să aruncăm o privire critică în oglindă şi noi, intelectualii, această categorie est-europeană modelată pe idei radicale franceze şi tipare sociale caracteristice Rusiei pre-revoluţionare. Pentru că eşecul guvernărilor 1996-2000, atît cît a fost, se datorează şi neprofesionalismului societăţii civile. Chiar noţiunile trădează o viziune despre stat mai potrivită în Imperiul Ţarist decît într-o democraţie modernă: clasa politică de o parte, intelectualii de cealaltă, avînd misiunea sacră să critice guvernul. Şi nu neapărat profesional, argumentat sau propunînd soluţii muncite cu aplicaţiune săptămîni în şir. Sînt suficiente aplombul, harul şi întorsăturile dibace de limbă, spre deliciul galeriei de intelectuali aspiranţi.

Or, aici apar problemele. În lumea de azi societatea civilă e mai curînd un rezervor de expertiză alternativă (şi cadre) pentru sectorul public. Asta e clar în Occidentul pe care îl emulăm, iar exemple domestice avem şi noi. Dacă-i aşa, atunci ea nu mai poate rămîne doar un Gică-contra amorf, populat cu personaje care se pricep la nimic şi la toate. După cum s-a văzut în anii din urmă, nu se poate guverna doar cu vorbărie de cenaclu, bunăvoinţă şi loialitate (ultimele două în cantităţi limitate şi ele). Iar a acuza clasa politică de toate relele este, cel puţin în parte, un exerciţiu schizofrenic: mulţi intelectuali-comentatori s-au aflat la un moment dat în preajma sau în interiorul puterii, cu rezultate modeste. E drept că vechile reţele securiste au sabotat, dar le-a dat şi societatea civilă o mînă de ajutor prin incompetenţă.

Ne plîngem adesea că publicul larg nu are discernămînt, că votează aiurea, că stă cu ochii doar la „Surprize, surprize" şi „Robingo". Că minerii şi sindicatele din SIDEX se opun reformei, că nu vor să se recalifice. Dar noi, realmente, muncim ca în Occident? Facem efortul să ne recalificăm? De ce-am face-o, cînd prosperăm binişor într-o nişă de piaţă absolut specifică României, cea a intelectualilor generalişti: ceva ore cu studenţii (munca depusă fiind de gen part-time, dacă e să fim sinceri), oleacă de burse şi colocvii interdisciplinare, restul mass-media de opinie. Unde este acea categorie de analişti independenţi care ţin opt ore pe zi guvernul sub lupă, explică celorlalţi ce se întîmplă fără să-şi acopere amatorismul cu metafore sau istericale, şi pe care clasa politică se poate baza atunci cînd se face rotaţia puterii? Faptul că tipi ca Tucă şi Călinescu au mare audienţă nu e nici îngrijorător, nici specific României. Cine merge în SUA poate vedea chiar acum rulînd *show*-urile pe care le copiază ei (la propriu – şi care sînt oricum mai bine făcute în tot ce îşi propun, în inteligenţă, haz sau abjecţie). Într-adevăr specifică României este lipsa experţilor de intermediere situaţi în presă sau institute de cercetare, care să identifice şi să explice pe înţelesul tuturor *res publica* de interes imediat. Ei trebuie să facă legătura intelectuală între publicul larg şi „stat" – adică politicienii şi aparatul de funcţionari mari şi mici, cu slăbiciunile dar şi cu experienţa lor practică valoroasă, pe care n-o pot însă ordona coerent şi verbaliza pentru uzul general, în capul lor fiind o vraişte (la vremea lor au făcut şi ei şcoala pe care au făcut-o, de multe ori avînd ca profesori pe intelectualii care azi îi critică).

Ca un semn palpabil al acestei lipse, de exemplu, sare în ochi la noi absenţa săptămînalelor de ştiri şi analiză politico-economică generală, adică cele care formează stratul calitativ cel mai de sus al presei de informaţie dintr-o ţară şi dau semnul maturizării opiniei publice. Asemenea săptămînale există nu doar în Vest, ci în toate ţările din jur, în Bulgaria şi chiar în Iugoslavia. Faptul că puţinii români educaţi şi interesaţi de viaţa publică preferă în continuare o presă tip *The New Yorker*, unde găsesc nu atît informaţie şi analiză cît o confirmare în diverse forme a propriilor opinii, un fel de suport psihologic pentru propria tabără politico-culturală, arată că lucrurile sînt serioase: nu avem analişti profesionişti în societatea civilă, iar publicul lor potenţial e blocat pe un alt tipar de comunicare. Acest cerc vicios se naşte dintr-o supraestimare naivă a posibilităţilor participării directe în capitalismul democratic modern. Nicăieri agenda dezbaterii publice nu se structurează de la sine, pentru că problemele sînt prea multe şi complicate. În SUA sau în Suedia omul de pe stradă nu află despre bugetul de stat sau reforma sistemului de pensii direct de la sursă, deşi ar avea dreptul s-o facă. El sesizează ce e important, dacă are chef, din discuţiile publice între oameni informaţi, independenţi sau afiliaţi politic, ce îşi stăpînesc domeniul şi pot separa ce e relevant într-o mare imensă de fapte şi date.

„Societatea civilă nu mai poate rămîne doar un Gică-contra amorf, populat cu personaje care se pricep la nimic şi la toate."

Ceea ce nu înseamnă că amatorii n-au dreptul să se exprime sau presa de opinie să existe, în orice formă doreşte. Numai un autoritarist ca Platon putea să creadă că experţii în cizmărie fac cea mai bună încălţăminte, iar experţii în politică cea mai bună politică. Administrarea cetăţii e un domeniu special, în care toată lumea e liberă să se pronunţe. Periculos la noi nu e prea multul amatorism, care exista peste tot în lume, ci prea puţină specializare care să-l echilibreze. Mai ales acum, cînd pentru România urmează o perioadă foarte tehnică, a reformelor pro-UE, cu care am senzaţia că toţi am fost de acord. Fără o societate civilă în stare să priceapă care e miza în fiecare capitol de negociere, să monitorizeze guvernul, să-l ajute şi să-l ţină strîns pe această cale cu sfaturi şi critici competente, mă tem că ne vom merita actuala poziţie de ultimii între cei 12 aspiranţi.

▲

Z. ORNEA

glose

Imperativele cetăţii. Disociaţii

DEX-ul denumeşte civismul drept o atitudine, zel, devotament de care dă dovadă un bun cetăţean. Cît priveşte atitudinea civică, ea ar fi o noţiune legată de cetăţean. Greu de respins aceste definiţii şi nici nu e necesar. Corectitudinea lor semantică e neîndoielnică. Să spun mai întîi că se ajunge greu şi tîrziu la realizarea acestor stări atitudinale care, odată atinse, înseamnă că acea ţară sau acel oraş a atins un grad înalt de civilizare. Se dobîndeşte acea atitudine prin lecturi? Nu numaidecît. E rezultatul, mai curînd, al unei educaţii individuale şi colective care, în final, ajunge la un ideal spirit cetăţenesc. E aceasta şi o expresie a democraţiei, în sfîrşit, cucerită? Un răspuns dintr-o singură linie e, aici, imposibil de dat. Şi aceasta pentru că sferele celor două noţiuni nu se confundă. Aici intervine, cred, hotărîtor, atitudinea politică a individului (cetăţeanului). Şi unde avem de a face cu politicul diferenţierile nu întîrzie să-şi arate colţii. Dar atitudinea politică nu e, şi ea, rezultatul, unei culturi? Cred că da. Numai ca această cultură, să-i spun cetăţenească, se constituie din lecturi asimilate şi din stări de spirit colective sau ale colectivităţii.

Revenind la definiţia DEX-ului, de la care am pornit, nu se poate nega, în principiu, devotament şi chiar zel pentru treburile cetăţii din partea unui cetăţean cucerit de ideologiile politice totalitare de extremă dreaptă. Ba chiar, de cele mai multe ori, acel zel pentru treburile cetăţii al insului (cetăţeanului) de extremă dreaptă atinge cote maxime, cerînd chiar purificarea cetăţii de factorii alogeni. Exemplele nu ne lipsesc. Cuziştii sau legionarii, la noi, nu dovedeau, oare, civism? Nu cereau ei, pînă la saţietate, apărarea cetăţii proprii (specifice, autohtone) de elementele alogene, cu deosebire evreii? N-a cerut mareşalul Ion Antonescu purificare cetăţii (a ţării) de elementul alogen, alungîndu-i pe evrei şi ţigani în Transnistria unde, din cauza condiţiilor inumane de trai, au murit cu zecile de mii? Nu au cerut Hitler şi ai lui acelaşi lucru, pentru Germania şi Europa cucerită, mergînd pînă la exterminarea în masă a raselor inferioare (evrei, polonezi, ţigani etc.) şi oamenii cu comportament deviat (homosexualii)? Au cerut-o şi au înfăptuit-o, în acel teribil Holocaust, care a însîngerat (alături de Gulagul extremei stîngi) cel de al douăzecelea secol. Sigur că aici purificarea cetăţii (a unor ţări) se asocia cu purificarea etnică şi comportamentală. Însă, încă o dată, nu poate fi negat, aici, un zel cetăţenesc. Dar nici faptul că, prevalent, în aceste luări de atitudine prea zeloasă, o ideologie politică nu poate fi contestată. Aceste atitudini zeloase politic s-au datorat lecturii fanatice a unor cărţi pentru acei inşi fundamentaliste precum *Mein Kampf* a lui Adolf Hitler, *Mitul secolului al XX-lea* de Alfred Rosenberg şi a altora. Ele, împreună cu grelele condiţii economice ale Germaniei în criza economică mondială din 1929-1933 (şi, de mai înainte, ca urmare a înfrîngerii Germaniei în primul război mondial, cu împovărătoare obligaţie de a achita reparaţiile de război) au contat. Aceste lecturi şi condiţii economico-sociale au îndreptat spre N.S.D.A.P. mase de oameni (dintre care mulţi devotaţi cetăţeni) creînd Germania hitleristă. Şi nu acelaşi lucru s-a întîmplat în interbelic la noi? Legionarii erau, în 1927-1930, o mînă de oameni. Educaţi însă în spiritul extremei drepte politice, crescînd, cu timpul prin lecturi şi educaţie cultural-politică datorată lui C.Z. Codreanu, Nae Ionescu şi ceilalţi doctrinari, profitînd şi de ascensiunea fascismului şi a hitlerismului, pînă a ajunge, în decembrie 1937, să cîştige în alegeri aproape 16% din electorat. Cine ar putea nega că şi în cadrul acestui fenomen politicul a prevalat cetăţenescului? Deşi, uneori, cele două sfere se încrucişau binişor. Dar, cînd la 14 septembrie 1940, au dobîndit puterea, creîndu-se, sub conducerea generalului Ion Antonescu, statul naţional-legionar, cetăţenescul s-a înclinat înaintea politicului, făptuind acele jafuri în masă legiferate, încununate prin masacrele şi jefuirile din cele trei zile ale rebeliunii legionare. Au fost, e necesar să ne întrebăm, buni, zeloşi cetăţeni legionarii care au incendiat, au maltratat, au comis asasinate în Capitală şi în oraşele din ţară? E greu de admis că, aici, în acest caz, cineva ar putea rosti un răspuns afirmativ. Devotamentul pentru cetate s-a transformat în contrariul său.

Astfel încît trebuie spus că, prin ideologie, cultura civică se realizează într-adevăr numai cînd se asociază cu factorul democratic. Se poate, de aceea, spune că zelul cetăţenesc al extremei drepte politice sînt accidente ale istoriei. Democratismul separă, hotărîtor, cele două stări atitudinale cetăţeneşti. Civismul democratic dă rezultate remarcabile numai dacă este însoţit de o cultură civică adecvată. Încă o dată, se realizează această cultură numai prin lecturi bine gîndite? Şi prin asta. Dar, mai ales, prin coinfluenţarea unui spirit al colectivităţii democratice care dovedeşte preocupare pentru treburile cetăţii, ea însăşi democratică în fondul ei profund. Fără democratismul cetăţii profunde este imposibil de dobîndit atitudinea individualităţilor faţă de nevoile şi imperativele cetăţii, faţă de care manifestă devotament şi chiar zel.

▲

Teodor BACONSKY

Ortodoxia: istorie şi prejudecată (II)

V-am spus această poveste cam lungă şi destul de complicată pentru a vă face să înţelegeţi mai bine fundalul istoric pe care au apărut Principatele române moderne. Biserica Ortodoxă Română este, după cea Rusă, cea mai importantă structură eclezială a Răsăritului creştin. Ea numără astăzi aproape 20 de milioane de credincioşi, la care se adaugă alte cîteva milioane care trăiesc în diaspora. Asemenea majorităţii Bisericilor Ortodoxe, fie acestea prezente în Orientul Apropiat, în regiunea Balcanilor sau în Extremul Orient, BOR este autocefală, adică se conduce singură şi corespunde unui teritoriu naţional aşezat sub protecţia unui stat. Codul său canonic corespunde vechilor structuri metropolitane din Imperiul bizantin. Sute de ani, această Biserică a folosit în cult limba slavonă şi a stat sub jurisdicţia Patriarhiei de Constantinopol. Alte centre străine – precum Muntele Athos – au avut în Principatele Române medievale proprietăţi şi mînăstiri subordonate, care le plăteau dări. Domnitorii valahi şi moldoveni au participat din plin la luptele antiotomane şi la complexa reţea de alianţe politice din Centrul Europei. În general, statele lor şi-au păstrat independenţa, plătind tribut Înaltei Porţi şi suportînd malversaţiunile ienicerilor, care furau copii şi jefuiau fără griji o populaţie eminamente săracă şi preponderent rurală. Cu toate aceste permanente vicisitudini, Ţările Române au reuşit nu doar să supravieţuiască, ci şi să ajute material sau spiritual întreaga lume ortodoxă. Au trimis tipografii şi cărţi în Orientul Apropiat, din Georgia pînă în Cipru. Au difuzat cărţi de cult. Au făcut generoase donaţii către mînăstirile athonite sau sinaite. Au primit refugiaţi de seamă, ierarhi orientali pribegi şi medici de curte sau secretari particulari veniţi adesea din Italia. Vasile Lupu, principele moldav contemporan cu Bernini, a convocat chiar, la Iaşi, un sinod cu pretenţii ecumenice, care a formulat o importantă *Mărturisire ortodoxă* de credinţă. Spre deosebire de Moldova şi Ţara Românească, Transilvania a fost mereu disputată între turci, care cuceresc Ungaria, şi viitoarea dinastie habsburgică. Cu toate acestea, populaţia românească – persecutată politic şi marginalizată civil – a rămas acolo majoritară. Sperînd într-o viaţă mai bună, o parte dintre românii din regiunea intracarpatică a acceptat, la 1700, Unirea cu Roma. Li s-au promis mai multe drepturi decît au primit în realitate, dar uniatismul le-a permis totuşi să-şi amintească de originea lor latină şi să-şi articuleze, pe această bază, un program cultural de emancipare naţională care s-a dovedit eficient.

Valahia şi Moldova s-au unit într-un singur stat în a doua jumătate a secolului XIX. După războiul de independenţă din 1877, BOR s-a desprins nu numai de turci, ci şi de grecii de la Constantinopol, proclamîndu-şi autocefalia. După primul război mondial, cînd Imperiul habsburgic s-a dezmembrat, românii din Transilavania – care vorbeau aceeaşi limbă cu fraţii lor de dincolo de Carpaţi – au cerut Unirea cu recent formata Românie. De partea sa, Biserica Ortodoxă a urmat continuu evoluţia politică a Ţărilor Române şi a sprijinit, cu mici excepţii, idealul unionist. În 1925, regăsindu-se în graniţele unui stat unitar, BOR a fost ridicată la rangul de Patriarhat. Au urmat două decenii de democraţie confuză, dar şi un formidabil elan constructiv, care a modernizat instituţiile, mentalităţile, sistemul de educaţie şi care a racordat România anilor '30 la fluxurile majore ale culturii europene. După cel de-al doilea război mondial, România s-a aflat printre învinşi şi a plătit despăgubiri de război uriaşe, cu toate că trecuse de partea Aliaţilor într-o etapă încă decisivă a conflictului. În fapt, ea şi-a pierdut suveranitatea, suportînd instalarea *manu militari* a regimului comunist, care a durat pînă la căderea lui N. Ceauşescu, în 1989. De-a lungul dictaturii comuniste, BOR a suferit o adevărată captivitate babilonică. Mii de preoţi sau credincioşi au fost închişi. Sute de mii de oameni, declaraţi „duşmani ai poporului", au fost dislocaţi şi au primit domiciliu forţat. Regimul a controlat strict viaţa religioasă, exercitînd o represiune brutală şi o cenzură permanentă.

În ultimii 10 ani, societatea românească a făcut două experienţe fundamentale: pe de o parte, şi-a dat seama care este preţul deceniilor de izolare internaţională la care o condamnase comunismul. Pe de altă parte, a redescoperit valorile libertăţii şi ale democraţiei. Guvernele post-revoluţionare, mai mult sau mai puţin reformiste, au reuşit cel puţin să traseze liniile de forţă ale noii noastre politici externe: pe de o parte, ne dorim ancorarea în Alianţa Nord-Atlantică. Pe de altă parte, lucrăm pentru ca – peste cel mult un deceniu – să devenim membri ai Uniunii Europene. Însă adevăratele dificultăţi abia încep. Deşi comunismul a dispărut, noua societate românească nu a putut anula dintr-un foc propriul său trecut, caracterizat prin subdezvoltare economică, primitivism tehnologic, superbirocraţie, clientelism politic, centralism administrativ, analfabetism democratic şi naţionalism retoric. BOR este obligată să opereze într-o ambianţă dificilă. Pe de o parte, există un nucleu dur format din episcopi, cler, monahi şi credincioşii militanţi sau activi, care trăiesc mai cu seamă în mediul rural, dar au reprezentanţi şi în rîndul elitelor intelectuale. Pe de altă parte, notăm prezenţa statistic semnificativă a unei societăţi civile care – de un deceniu – s-a structurat cu multe ezitări, acţionînd în conformitate cu modelul neoliberal şi politiceşte corect practicat în spaţiul euro-american. Ei i se adaugă o nouă generaţie care nu a cunoscut comunismul şi care imită stilurile de viaţă occidentale, manifestînd o anumită indiferenţă – sau o uluitoare cecitate – în materie de viaţă spirituală. După 1990, BOR s-a confruntat cu mai multe oferte şi, pe alocuri, ispite: unii îi cereau, prin presiuni simbolice, politice sau mediatice, să revină la triumfalismul etnocentric dintre cele două războaie mondiale. Alţii i-au pretins o reformă internă, antamată parţial prin relativa schimbare generaţională din sînul Sfîntului Sinod. Au existat grupuri de presiune care pledau pentru o deschidere ecumenică modernă şi pragmatică, dar şi adepţi ai unei replieri confesionale ostile. Toate aceste curente au fost oarecum blocate de absenţa unei noi Legi a Cultelor, adică de lipsa unei definiţii legale privitoare la relaţia dintre Stat şi Biserică. Dată fiind tradiţia simfoniei dintre Stat şi Biserică, în România post-bizantină şi post-comunistă nu s-a produs o separare clară a puterilor. Spiritualul şi politicul interferează în continuare – ca şi în Grecia, care este deja membră a U.E. Există rituri ale memoriei colective şi maniere de afirmare a coeziunii sociale care utilizează simbolismul religios atît pentru a lua distanţă faţă de imaginarul comunismului, cît şi pentru a potenţa spiritual treptata reafirmare a identităţii naţionale.

Deşi ierarhia BOR evoluează într-un peisaj social accidentat de corupţie şi de pauperizarea unor categorii nereformate profesional, ea a avut totuşi capacitatea de a cultiva o cale de mijloc relativ convingătoare. Pe de o parte, episcopatul a reuşit să nu se lase anexat de o anumită forţă politică. Evident, vechiul reflex de armonizare cu puterea instalată nu şi-a pierdut nici vigoarea, nici resursele strategice. Dar nu se poate spune că Sinodul a trecut definitiv la stînga sau la dreapta. Pe de altă parte, clerul şi ierarhii au promovat noul naţionalism, dar au căutat să-l moralizeze şi să-i imprime totodată o tentă europeană. Încet-încet, în ritmul foarte contemplativ specific Răsăritului, magisteriul ortodox a reuşit să le spună românilor că „drumul" pe care trebuie să-l urmeze duce la Bruxelles. Acum – şi această informaţie nu trebuie subestimată – BOR se pronunţă pentru participarea României într-o Europă confederală şi într-un pact nord-atlantic revenit la menirea sa defensivă. Pentru un occidental, ca şi pentru un român de formaţie occidentală, această orientare pro-europeană a BOR merită tot atîtea laude ca şi soarele care îşi păstrează bunul obicei de a răsări. Şi totuşi, dacă aruncăm o privire în restul spaţiului geopolitic ortodox, ne dăm seama că BOR şi-a asumat o poziţie singulară, demnă de susţinerea entuziastă a tuturor celor care ştiu că viitoarea Europă depinde şi de concilierea diferitelor familii confesionale creştine. În definitiv, BOR a fost şi rămîne singura Biserică ortodoxă care a acceptat, în mai 1999, o vizită a Papei Ioan Paul al II-lea. Mi se va spune că, anul acesta, Papa se va duce şi în Ucraina. E adevărat. Însă preconizata călătorie pontificală la Kiev se va face fără acordul explicit – dacă nu cumva cu împotrivirea – diferitelor Biserici ortodoxe locale aflate în situaţie de schismă. Oricum, evenimentul respectiv se va consuma pe fondul precedentului creat în România, unde atmosfera ecumenică continuă să fie cu mult mai bună. Anul trecut, bunăoară, toate Bisericile şi cultele religioase (inclusiv necreştine) din România au semnat împreună o *Declaraţie în favoarea integrării europene*. Mulţi au văzut în acest gest executarea formală a unei comenzi politice. Nu este aşa, în măsura în care semnatarii ar fi avut libertatea de a nu semna, fără ca puterea politică să-i poată expune la vreo retorsiune. Vizita Papei, *Declaraţia* amintită ca şi asidua prezenţă a Ortodoxiei româneşti în calendarul contactelor ecumenice demonstrează că nu avem de-a face cu nişte excepţii arbitrare, ci mai curînd cu practicarea unei opţiuni cristalizate. Am greşi însă dacă ne-am imagina clerul ortodox ca pe o anexă docilă a structurilor europene. Ştim că şi catolicismul – reformat după Conciliul Vatican II – acuză, pe diverse voci, derivele unui proiect european laicist, amnezic, relativist în materie etică şi liberist *à outrance*. Mai mult, catolicii şi Roma papală nu sînt de acord cu evoluţiile eticii (neo)protestante, care încurajează sau priveşte cu indulgenţă aborţionismul, legalizarea cuplurilor homosexuale, ca să nu mai vorbim despre eutanasie sau clonarea embrionului uman. E cu atît mai normal – în limitele logicii de care ascultă – ca Bisericile ortodoxe, printre care şi cea română, să adopte poziţii critice similare, susţinîndu-le chiar cu un plus de fermitate „conservatoare". Toate aceste divergenţe – reflectate de curînd în reacţia anumitor Biserici creştine faţă de *Carta drepturilor fundamentale UE* – vor persista, îmbogăţind – în realitate – pluralismul conceptual şi dinamismul unei dezbateri altminteri plate. Trebuie însă să admitem ceva: bogăţia intelectuală a Europei de mîine nu se va putea limita la juxtapunerea unor monologuri ireductibile. Imaginea unei Europe în care apusenii şi răsăritenii vorbesc limbaje – mai ales spirituale – care nu se pot concilia este sinonimă cu eşecul întregului proiect. E nevoie ca prejudecăţile noastre culturale să evolueze odată cu politica, ecumenismul, integrarea economică şi armonizarea legislativă. Pentru ca o asemenea evoluţie să aibă loc e nevoie, printre multe altele, să renunţăm la clişeul unei Biserici ortodoxe împotmolite într-un exotism liturgic misterios, cu icoane, preoţi bărboşi, costumaţii ciudate şi vălătuci de tămîie. Am căutat să descriu aici, într-o formulă inevitabil rezumativă, faptul că nu doar istoria, ci şi prezentul „lumii ortodoxe" merită o lectură mai nuanţată şi, pe baza ei, un sprijin concret. Sprijinul acesta, inspirat de o curiozitate amicală şi de o solidaritate pînă la urmă creştină poate veni foarte bine şi de la Arezzo. Vă mulţumesc pentru atenţie şi pentru iniţiativa de a fi dedicat României ciclul de conferinţe din acest an. Sînt convins că acest experiment intelectual va consolida prietenia româno-italiană şi apropierea dintre catolici şi ortodocşi într-o Europă care, unificîndu-se, are totodată menirea de a deveni mai umană.

Public aici textul unei conferinţe pe care am susţinut-o de curînd la Arezzo, în deschiderea celui de-al V-lea Ciclu de studii pentru o Cultură a Păcii, a Dialogului şi a Ospitalităţii. Respectiva sesiune de conferinţe (ianuarie-martie 2001) a fost organizată de Asociaţia „Rondine Cittadella della Pace" în colaborare cu Oficialităţile Regiunii Toscana şi cu Ambasada României pe lîngă Sf. Scaun, sub titlul generic: *Democrazia ed integrazione europea, tradizione e identità nazionale nella Romania del 2000.*

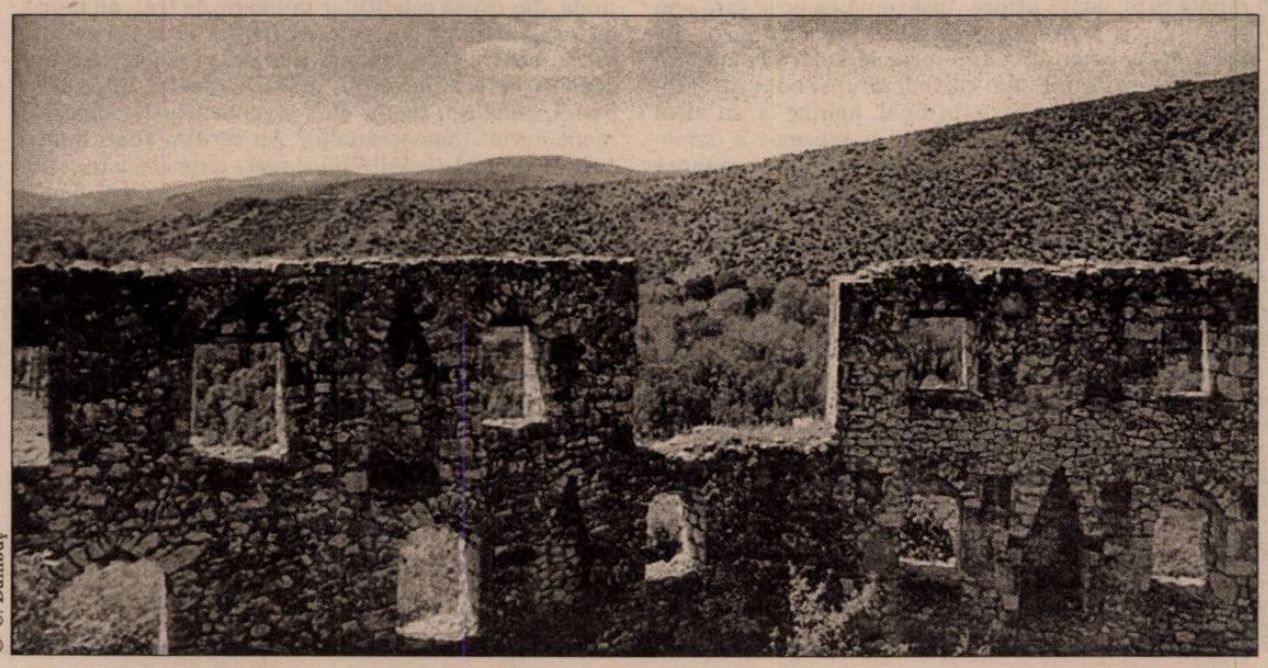

© C. Bumbuţ

Vladimir TISMĂNEANU
profesor, Universitatea Maryland

Speranţe şi decepţii post-comuniste

Într-o recentă discuţie purtată la BBC, am fost întrebat dacă primul deceniu post-comunist al României a fost o perioadă pierdută, un şir de oportunităţi ratate. Am răspuns atunci, şi reiau acum această poziţie, afirmînd că s-au irosit enorm de multe şanse din motive care ar merita discuţii numeroase şi bazate pe analize echilibrate. Pe de altă parte, nu se poate nega un fapt esenţial: există astăzi în România nu doar un sistem politic pluralist, evident cu imperfecţiuni şocante, dar şi o societate civilă autonomă, aptă să se situeze critic în raport cu iniţiativele puterii. Erorile, ezitările, chiar înfrîngerile acestei societăţi civile nu schimbă datul cardinal al existenţei ei reale. Statul terorist întemeiat pe primatul unei ideologii inflexibile, cu pretenţii mîntuitoare, a lăsat locul unui guvernămînt ce oscilează perpetuu între anemia voinţei politice şi excesul de autoritate. Ceea ce lipseşte încă, poate chiar mai mult decît în alte state din fosta lume comunistă, este un sistem coerent de control al funcţiei publice. Justiţia este timidă şi ineficientă, iar marile probleme legate de corupţie şi clientelism rămîn la fel de acute precum în urmă cu patru sau zece ani. Cinismul este endemic, opţiunile politice sînt fluide, iar partidele rămîn mai mult formaţiuni de interese personale decît grupări închegate şi previzibile în planul alianţelor şi ataşamentelor. Se migrează cu nonşalanţă de la un partid la altul, se fac promisuni bombastice, însă lipsesc examenele lucide legate de ce s-a realizat şi mai ales de ceea ce nu s-a realizat. Revoluţia din decembrie 1989 nu ne este mai clară astăzi, după patru ani de guvernare CDR, decît în noiembrie 1996.

Fac parte dintre cei care în ultimul an a susţinut că nu trebuie căzut în defetism. Erorile guvernării Constantinescu, şi nu au fost puţine, nu înseamnă „decesul speranţei", ci doar sfîrşitul unor prea puţin motivate iluzii. Există acum alternanţă democratică în România şi este menirea forţelor moderne şi modernizatoare, deci veritabil pro-europene şi non-provinciale, să se constituie în noi formaţiuni capabile să inspire respect şi încredere. Nu cred că este cazul să declarăm falimentul experimentului post-comunist din România, ci doar să admitem că liniile de forţă ale rupturii, deci construirea statului de drept, separarea puterilor, consolidarea pieţei, reducerea birocraţiei bugetivore, ajustarea macro şi micro-economică, ca să nu mai vorbesc de cele ce ţin de transparenţa şi dezvoltarea capitalului social, deci a încrederii şi participării, sînt încă prea puţin conturate. Asistăm acum, după alegerile de la sfîrşitul anului 2000, la fenomenul numit de Adam Michnik al „restauraţiei de catifea", în care elementele relativ moderate ale stîngii post-comuniste revin la putere, iar elementele echilibrate ale centrului şi dreptei sînt temporar învinse. Ceea ce face din România din nou un caz aparte este afirmarea unui partid/mişcare de orientare anti-occidentală şi anti-capitalistă ca formaţiune dominantă, deşi aparent izolată, a opoziţiei. Mai mult ca oricînd, se menţine actual rolul societăţii civile, şi în primul rînd al intelectualilor democratici, în opoziţia faţă de orice tentative de limitare ori subminare a democraţiei. Problemele cu care se confruntă România, ca şi celelalte state post-comuniste, ţin de reducerea paternalismului etatist, controlul public asupra serviciilor secrete, formarea unei clase de mjloc, deci a unui strat social direct interesat în sprijinirea valorilor liberale, depăşirea viziunilor auto-compătimitoare şi asumarea raţională şi demnă a propriului trecut istoric, precum şi autonomia mijloacelor de informare publice în raport cu diversele interese partizane. Îmi dau prea bine seama că toate acestea sună cumva abstract, ca un fel de listă a dezideratelor pioase. Ele sînt însă elementele a ceea ce aş numi un minimum al consolidării democratice. Rămîne de văzut în ce măsură cei care au cîştigat alegerile din anul 2000 vor merge în această direcţie, micşorînd decalajul dintre România şi alte state din zonă (mă gîndesc înainte de toate la Ungaria, Polonia, Republica Cehă) sau vor prefera să perpetueze vechile tehnici ale tranzacţiilor de culise, amînarea *sine die* a reformelor şi retorica cetăţii înconjurate de inamici perfizi. Vorbeam mai devreme de alternanţă: îmi vine greu astfel să-mi imaginez că după patru ani de opoziţie, mai mult sau mai puţin noii diriguitori ai României nu vor fi înţeles că exista un spirit al vremurilor care nu poate fi ignorat fără mari riscuri pentru ceea ce, îndrăznesc să numesc, interesul naţional. A sosit momentul maturităţii, al despărţirii de formule ideologice răsuflate şi al recunoaşterii faptului că ori păşim pe calea reformelor radicale, ori ajungem în punctul în care o majoritate electorală disperată ar saluta o dictatură naţionalist-populistă. *Tertium non datur.*

Washington, DC
12 ianuarie 2001

Notă: *Acest text reprezintă mesajul transmis de Vladimir Tismăneanu cu ocazia decernării premiului Fundaţiei Culturale Române pe anul 2000 pentru întreaga activitate.*

▲

Claudiu CRĂCIUN

Istoria de lîngă noi

sau

Poveste cu capra vecinului ca pagubă colaterală

În luna decembrie, în cadrul proiectului „Bridges 2000", organizat de Asociaţia Studenţilor de Ştiinţe Politice (SNSPA) şi Students' Politological Forum din Belgrad, am participat în calitate de observatori internaţionali la alegerile parlamentare din Serbia. Proiectul a fost propus la conferinţa Asociaţiei Intenaţionale a Studenţilor de Ştiinţe Politice desfăşurată la Debreţin în luna octombrie a anului trecut. Obiectivul acestui proiect, mai mult intuit decît structurat, a fost familiarizarea studenţilor din cele două asociaţii şi universităţi cu dinamica politică şi în special cea electorală din cele două state. În prima parte a proiectului, patru colegi sîrbi au venit la Bucureşti pentru observarea alegerilor parlamentare şi prezidenţiale.

Nu ştim cît au înţeles din ce se întîmplă cu şi în politica românească. Au surprins însă îngrijorarea şi lamentările care ne-au populat mediul privat şi public în legătură cu „ascensiunea lui Vadim Tudor". Totul li se părea un remake destul de banal. Pentru mulţi dintre compatrioţii noştri, însă, evenimentele din Iugoslavia păreau mai mult un episod doi la ceea ce s-a întîmplat în România la acel moment. Într-adevăr, experienţa lor în materie de naţionalism şi crize politice era alta. Lucru de care erau destul de mîndri. Dincolo de abordarea academică, de comparaţii – istoria politică recentă, sistemul constituţional, cel electoral şi de partide – am participat la o competiţie destul de copilărească, dar de înţeles. Care revoluţie din cele două a fost mai revoluţie? Avantaj noi. A noastră a fost mai dură, mai şocantă. În al doilea rînd, care opoziţie e mai democratică? Cîte un punct pentru fiecare, deoarece a noastră guvernase deja patru ani, iar a lor era doar ideea de Opoziţie care răsturnase unul dintre ultimii băieţi răi ai istoriei, mai mult sau mai puţin sfîrşite. În materie de naţionalism, al treilea element de comparaţie implicită, am pierdut în mod clar. Colegii noştri nu l-au comparat pe C.V. Tudor nici măcar cu S. Miloşevici, ci cu Vojislav Seselji, un personaj pitoresc, într-adevăr tras la xerox după omul devenit model, Corneliu Vadim Tudor. Le-am acordat amîndurora *Leul de carton*, premiul special la categoria devianţă politică, deşi noi ne gîndeam mai mult la Miloşevici. Am lămurit mai tîrziu sursele acestei atitudini, cînd am vizitat Serbia. Au plecat din România lăsîndu-ne în urmă mai neliniştiţi decît ne găsiseră şi în acelaşi timp mai curioşi în privinţa experienţelor trăite de ei. După aproximativ o lună a venit rîndul echipei româneşti să meargă în deplasare.

Am plecat simţind că Serbia este mult prea aproape de noi pentru a o cunoaşte doar din jurnalele şi reportajele CNN. Bineînţeles, primul obiectiv a fost vizita la clădirile bombardate. Involuntar, specia numită politologi pe cale de apariţie a fost răpusă de turiştii de ocazie. La avalanşa noastră de întrebări privind „bombardamentele", am primit explicaţii cu lux de amănunte despre „agresiunea NATO". Am sesizat mai tîrziu această diferenţă. *Un bombardament poate fi necesar, în timp ce agresiunea nu poate fi niciodată legitimă.* Sîrbii au resimţit-o acut, au înţeles-o parţial, dar nu au acceptat-o niciodată, oricît de greşită putea părea politica guvernului. Reconstrucţia îndîrjită a clădirilor supuse acestei „agresiuni" (ca exemplu, turnul televiziunii şi podurile din Novi Sad) a fost un răspuns aproape romantic, în inutilitatea şi frumuseţea lui. Era un răspuns obligatoriu pentru popor. De multe ori, preşedintele iugoslav a fost chipul acestei rezistenţe (ironic, atitudinea purtînd acelaşi nume s-a întors împotriva lui – OTPOR). De aceea, semantica obişnuită pentru o situaţie politică stabilă (naţionalist, liberal, reformist, socialist, democrat) nu s-a putut aplica atît de uşor realităţii sîrbe. Ne aşteptam la mai multă încrîncenare sau nemulţumire. Am găsit în schimb oameni liniştiţi şi respectuoşi chiar şi atunci cînd circulau într-un autobuz în care nu se putea respira. Ne aşteptam ca bombardamentele să fi distrus un număr mai mare de clădiri. Am descoperit o societate care nu numai reconstruieşte, ci şi construieşte mai departe, clădiri, autostrăzi şi chiar poduri. Am vizitat două oraşe extrem de vii, Belgrad şi Novi Sad. Ne-am întrebat tot timpul ce s-ar fi întîmplat dacă parcursul politic şi econonic al Serbiei era la fel de bun precum fuseseră condiţiile iniţiale din anii '90. Venitul unui sîrb putea atinge uşor suma de 2.000 DM, iar Iugoslavia era o insulă a modernizării şi occidentalizării în zona de Sud-Est a Europei. Probabil sîrbii se întreabă şi ei.

Dincolo de dezvoltarea economică ce se va relansa în curînd, ceva s-a schimbat în societatea vecinilor noştri. Pericolele n-au dispărut, fie că este vorba de regiunea Kosovo, de desprinderea din Federaţie a Republicii Muntenegru sau, mai mult, încercarea de autonomizare a regiunii istorice Voivodina. Politica sîrbă nu este uşor de descifrat. Opoziţia democrată din Serbia s-a unit într-un final pentru a-l răsturna pe Slobodan Miloşevici, dar aceasta nu oferă nici o garanţie că noul regim va reuşi să reformeze şi să stabilizeze instituţiile democratice ale statului. În urma unui îndelungat proces de recentralizare, regimul Miloşevici a trecut sub directa lui coordonare atît guvernămîntul local, cît şi domeniul economic. I-au rămas fidele structuri şi persoane, ceea ce va îngreuna misiunea noului guvern. În aproximativ doi ani de la recentele alegeri sînt programate următoarele. Deşi guvernarea şi reformele instituţionale nu au început, principalele partide din Opoziţie îşi concep strategii de cîştigare şi păstrare a puterii, în timp ce partidele naţionaliste şi socialiste rămîn într-o expectativă ameninţătoare. Guvernarea de coaliţie previzibilă pentru următoarele două legislaturi va întîmpina mari dificultăţi. *Acest lucru ne face să credem că alegerile din 23 decembrie au produs învinşi şi învingători doar pe termen scurt.*

Cu siguranţă Serbia are o şansă să recupereze terenul pierdut, dar într-o ţară nedezvoltată, ameninţată şi bîntuită de angoasele trecutului, tentaţia autoritarismului este foarte mare. Analiza rece şi obiectivă se completează cu schimbările în plan social şi în mentalul colectiv. Colegii noştri sîrbi căutau să ne explice tradiţia şi trăsăturile specifice sîrbilor, totul avînd aspectul unei regăsiri. Izolarea i-a făcut să caute elementul identitar mai adînc în istorie şi tradiţii. „Agresiunea" NATO i-a făcut poate pe sîrbi mai sîrbi dacît erau. Nu mai mulţumiţi sau mai bogaţi. Ceea ce au înţeles ei a fost faptul că aceste lucruri nu se află în balanţă sau în contradicţie. Din acest motiv Slobodan Miloşevici nu mai este preşedinte, dar mai este încă o parte a politicii sîrbe şi, implicit, a viitorului lor. După ce am petrecut acolo cinci zile extrem de pline, ne-am întors în România cu sentimental unui „déjà vu" teribil. Ceea ce nu vă dorim şi dumneavoastră.

Echipa BRIDGES 2000: Claudiu Crăciun, Alina Dragolea, Miroslav Tascu, Horia Terpe

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

UN OASPETE FRANCEZ

Svetlana CÂRSTEAN

Dreptul de a fi nefericit

*Euforia perpetuă** ar fi trebuit să fie o carte despre suferinţă, după cum mărturiseşte Pascal Bruckner într-un interviu din *Magazine littéraire,* în vara anului trecut: „La început, am gîndit-o ca o carte asupra percepţiei suferinţei, în care urma să aprofundez perspectiva din *La Tentation de l'innocence (n.n.: carte de eseuri apărută în 1995, care a primit Premiul Medicis).* De ce oare societăţile noastre manifestă această alergie faţă de exprimarea publică sau privată a nefericirii, a bolii sau a morţii? În final, mi-am spus că de fapt noi nu putem suporta spectacolul oamenilor nefericiţi, deprimaţi sau bolnavi deoarece punem mai presus de orice o anumită idee despre fericire care este întru totul tiranică. Prin urmare, trebuie să luăm ca punct de plecare fericirea pentru a ajunge la problema suferinţei, şi nu să analizăm suferinţa în sine."

Avatarurile fericirii şi ale suferinţei par a merge împreună, de-a lungul istoriei omenirii şi a istoriei discursurilor, după cum arată Bruckner. Creştinismul a alungat fericirea din lumea aceasta, a transformat-o într-o surpriză pe care ne-o rezervă lumea de dincolo. Viaţa înseamnă suferinţă. Cu cît suferinţa e mai mare, cu atît fericirea, fără chip, din Paradis, va fi mai mare. Iluminismul şi Revoluţia franceză au mutat definitiv fericirea pe pămînt şi în acelaşi timp au schimbat locaţia Paradisului. Fericirea a căpătat un nou nume: „dreptul la fericire". De aici şi pînă la „datoria de a fi fericit" nu a mai fost decît un pas. Iniţiativa trecerii de la „fericirea ca drept la fericirea ca imperativ" este atribuită de Pascal Bruckner filozofului Alain, care în *Consideraţii asupra fericirii* spune pentru prima dată: „este o datorie faţă de ceilalţi să fii fericit". La sfîrşitul secolului XX, fericirea a devenit deja un slogan publicitar. Săpunul care te face fericit e o cale de a te spăla de mizeria sufletului, de nefericire. Pentru locuitorii societăţii de consum, important este să transforme boala, tristeţea, proasta dispoziţie, bătrîneţea în nonsensuri, să arate că ele nu există şi nici nu au existat vreodată. Să dea implicit şi să aibă iluzia nemuririi.

Întrebarea pe care o pune Bruckner este: unde mai e, în această lume, locul celor nefericiţi, bolnavi, agonici sau doar şterşi, lipsiţi de strălucire? Unde mai e locul rutinei, al petrecerilor nereuşite, al vieţilor ratate, al bolilor incurabile, al doliului? El atrage atenţia asupra faptului că generalizarea obsedantă a ideii de fericire, în orice moment şi cu orice preţ, a adus cu sine plictisul, anxietatea, stresul, vacuitatea. „Europa trebuia să devină, după cuvintele profunde ale lui Susan Sontag, unicul spaţiu în care tragedia nu ar mai avea loc" – or, această golire de tragic nu a presupus în revers descoperirea unor resurse inepuizabile de fericire. Pe fondul ocultării tragicului, a apărut o mare nelinişte care e în continuare valabilă, plină de forţă şi neiertătoare. De aceea căutăm în permanenţă medici care să ne vindece de orice boală, medicamente care să anuleze ideea de boală în sine, religii comode care să ne servească drept terapie perpetuă.

Cartea lui Pascal Bruckner ne îndeamnă să nu ne ruşinăm de propria noastră nefericire, de dimineţile în care teoria gîndirii pozitive nu funcţionează cu nici un chip, de vacanţele nereuşite: „Noi nu intenţionăm aici decît să deculpabilizăm, să micşorăm povara. Să-i fie lăsată fiecăruia libertatea de a nu fi fericit fără a se ruşina sau să fie fericit în mod episodic, aşa cum crede. Să nu tranşăm, să nu legiferăm, să nu impunem." Caracterul intermitent şi inefabil al fericirii face ca obligaţia de a fi fericit să devină un non-sens şi, pînă una-alta, o teroare.

În România, nici fericirea şi nici măcar bunăstarea nu au ajuns încă politici de stat. Am putea spune că tot ceea ce scrie Pascal Bruckner se potriveşte unei alte lumi, care e cu totul diferită de a noastră. Însă în urechi ne sună în continuare muzica veselă, dar în acelaşi timp alertantă a reclamelor (alertantă pentru că induce panici de felul „eu nu sînt ca cei din reclamă, sînt trist, sărac, nefericit, fraier", în concluzie ar fi necesar să-mi cumpăr produsul respectiv), facem şi noi poze spunînd *cheese*, ne chinuim să ne aliniem distracţiile prezentate drept generale la vreme de weekend, ne citim zi de zi horoscoapele cu speranţa unei promisiuni sigure de fericire căzută din cer şi cumpărăm toate revistele cu leacuri miraculoase care să ne aducă, cel puţin pentru viitorul apropiat, nemurirea. Fantoma fericirii descrisă de Pascal Bruckner ne dă tîrcoale şi chiar dacă ea nu va avea nici chipul celei de peste ocean, nici al celei din Europa îndepărtată, chiar dacă tragicul nu a fost la noi supus unei dezinsecţii oficiale, anxietatea, apocaliptică sau nu, ne bîntuie cu insistenţă.

* *Euforia perpetuă. Eseu despre datoria de a fi fericit,* Pascal Bruckner, Editura Trei, 2000, în colecţia Ideea Europeană.

▲

Nu sîntem stăpînii fericirii noastre

– interviu cu Pascal BRUCKNER –

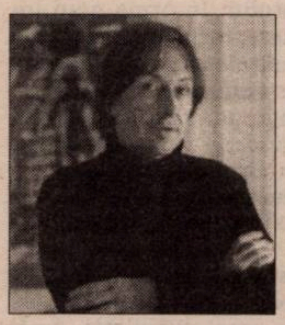

L-am întîlnit pe Pascal Bruckner pe 22 ianuarie, în bistroul Institutului Francez. Se afla în România pentru lansarea traducerii româneşti a ultimei sale cărţi, Euforia perpetuă. *Mă aşteptam să stau de vorbă cu un moralist plin de morgă, cu privirea grea de înţelesuri, copleşit de toate problemele încă nerezolvate ale lumii. Mă aşteptam, de fapt, să mă întîlnesc cu o statuie gata fabricată. Pascal Bruckner este însă un filozof al lumii de astăzi, construit după chipul şi asemănarea ei, spectaculos, agreabil, disponibil, dar în acelaşi timp distanţat şi dotat cu o luciditate care nu te agresează în nici un fel. Prin ferestrele bistroului, România se arăta a fi foarte frumoasă. Era o combinaţie de fulguială subţire, ceaţă, case vechi, muzică franţuzească şi ţîrîit de telefon care suna intermitent. Am început discuţia despre fericire vorbind despre nefericire.*

Spuneţi în cartea dumneavoastră: nefericirea nu este în ziua de astăzi numai nefericire. Ea este în plus eşecul fericirii. De ce este necesară această precizare?

Societăţile occidentale au devalorizat nefericirea şi tot ce ţine de partea negativă a lucrurilor, tristeţea, boala, doliul. A fi nefericit înseamnă acum a fi de două ori nefericit. Înseamnă să-ţi suporţi nefericirea propriu-zisă şi să te confrunţi în acelaşi timp cu faptul că ceilalţi îţi văd nefericirea. Din clipa în care fericirea a devenit obligatorie, oamenii au ajuns să fie mult mai nefericiţi decît înainte, cînd existau ritualuri colective care îl ajutau pe cel bolnav sau pe cel care pierdea pe cineva apropiat să-şi suporte boala şi doliul. Acum, fiecare duce o luptă individuală cu nefericirea şi totodată se chinuie să le arate celorlalţi că este fericit. Poate că nu se întîmplă aşa în toate ţările din Europa şi mai ales în cele care nu au transformat încă fericirea într-un imperativ.

Aţi analizat mai multe tipuri de discursuri despre fericire, începînd cu cel creştin. Care ar fi discursurile care ar putea avea succes într-o ţară ex-comunistă, ca România?

Cred că toate discursurile depre fericire ar putea avea succes aici. În aşa-zisele democraţii populare, fericirea este problema statului. Statul trebuie să asigure fericirea poporului. Iar pentru a asigura fericirea poporului viitor, trebuie lichidat poporul actual: adică toate elementele contrarevoluţionare, reacţionare. Aceste sacrificii se fac mereu sub pretextul fericirii generale.

În ţările cu adevărat dezvoltate, din Europa de Vest şi din America, problema fericirii este una individuală. Aici apare însă discursul fericirii obligatorii, pe fondul existenţei unei puternice economii de piaţă. În acest context, fericirea este legată de consumism şi de publicitate, după cum observa şi François Brune. Consumismul este declarat drept consubstanţial pentru formarea fiecăruia dintre noi. Ideea de bază ar fi: cu cît consumi mai mult, cu atît te realizezi mai bine în viaţă. Dar nimeni nu e atît de prost încît să creadă aşa ceva. Fiecare este responsabil în raport cu viaţa sa şi cu sine însuşi.

Cred că discursul despre fericirea ca obligaţie va ajunge şi în România.

Există la noi o nostalgie a unei fericiri specifice, se pare, vremurilor de dinaintea căderii regimului ceauşist. Cum priviţi această fericire?

Da, „avantajul" comunismului era că deresponsabiliza oamenii. Nu erai responsabil pentru viaţa ta şi chiar dacă, în fond, totul mergea rău, supravieţuiai. Oamenii erau infantilizaţi. Proiectarea acestei nostalgii asupra trecutului este o modalitate de a uita tot ce s-a întîmplat. O prosperitate economică reală şi o dezvoltare a spiritului de competiţie vor ajuta cu siguranţă la maturizare şi la vindecarea acestei nostalgii. Competiţia are părţile ei pozitive. Te obligă să lupţi, să ai iniţiativă. E vorba aici de o cultură a riscului.

Flaubert are o nuvelă care poartă titlul Un coeur simple, *iar personajul principal se numeşte Félicité. Félicité face parte dintre aceia despre care obişnuim să spunem: „Fericiţi cei săraci cu duhul". Mai este valabil modelul de fericire pe care îl oferă acest personaj?*

Félicité este personajul servitoarei. Ea nu-şi pune întrebări în legătură cu ordinea lumii. S-a născut servitoare şi rămîne astfel pînă la sfîrşitul zilelor sale. Ea îşi pune viaţa în slujba unui stăpîn. Acest gen de fericire nu mai are reprezentare astăzi. În societăţile occidentale, ideologia fericirii este dinamică, militantă, mereu pe baricade. Félicité a lui Flaubert corespunde unei vîrste tradiţionale a fericirii care pune în prim plan înţelepciunea celui sărac, a celui care se mulţumeşte cu ceea ce are. Fericirea ideologizată de astăzi este cea a unor oameni stăpîni pe ei înşişi, care îşi construiesc singuri viaţa, este o fericire a învingătorilor. Prin urmare, nu este vorba de fericirea celor care pierd sau se resemnează, ci de a celor care cîştigă.

Aţi intenţionat să daţi în această carte o nouă reţetă a fericirii?

Nu, dimpotrivă. Mă opun tuturor acelora care încearcă să dea reţete. Nu trebuie să cauţi fericirea cu orice preţ. Cu cît ne preocupăm mai mult de propria

ŞI GAZDELE SALE

noastră fericire, cu atît ea se îndepărtează de noi. Sîntem ca nişte vînători cărora le scapă mereu prada. Fericirea este un obiect intermitent. Vine şi pleacă. Ea nu este însă valoarea primordială a existenţei. Nu trebuie să o transformăm într-o prioritate. Toţi oamenii pe care i-am cunoscut eu şi care au făcut din fericire o prioritate sînt acum foarte nefericiţi. Ei sînt mereu prinşi în capcana propriului lor ideal. Goana aceasta obligatorie după fericire, aşa cum este ea trăită, de exemplu, în America, seamănă din ce în ce mai mult cu o vînătoare nebună. Trebuie să uităm de fericire, de problema ei. Exact asta am făcut eu toată viaţa. Nu m-a interesat deloc să trăiesc neapărat fericirea. Plăcerea, libertatea, romanescul, da, acestea m-au interesat mult mai mult. De fapt, nu putem decide cînd să fim fericiţi. Nu sîntem stăpînii absoluţi ai fericirii noastre.

a consemnat Svetlana CÂRSTEAN

▲

Profil: Institutul Francez

Cine n-a remarcat, trecînd pe Bulevardul Dacia, la numărul 77, una dintre cele mai cochete clădiri ale Bucureştiului? Este vorba de o clădire care datează din 1909 şi care găzduieşte, din 1936, Institutul Francez. Institut de care se leagă o întreagă istorie culturală şi nume sonore care aparţin deja istoriei culturii – cum ar fi Jean Cantacuzène, Henri Focillon şi Mario Roques (care l-au fondat) sau Roland Barthes (care a fost directorul bibliotecii, între 1946 şi 1949). Istoria Institutului Francez n-a avut, însă, numai momente plăcute: în 1949, statul comunist a decis închiderea lui, perioadă care a durat pînă în 1965, cînd, datorită unor acorduri culturale româno-franceze, a fost redeschis sub denumirea de Biblioteca Franceză, titulatură care a rămas pînă în 1990.

Aşa cum observa şi Clara Wagner (directorul adjunct al Institutului Francez şi ataşat cultural al Ambasadei Franţei), cu care am stat de vorbă despre Institut, denumirea de Bibliotecă Franceză s-a fixat în conştiinţa comună şi chiar şi acum i se mai spune astfel. În realitate, Institutul Francez este astăzi ceva mai mult decît o simplă bibliotecă. Este un centru cultural în toată puterea cuvîntului, care, pe lîngă mediatecă (bibliotecă cu 25.000 de cărţi şi peste 100 de titluri de periodice franţuzeşti, bază de date accesibilă pe Internet sau CD-ROM, serviciu audio-video, bibliotecă pentru copii etc.), are un departament de cursuri de limbă franceză, altul de acţiune culturală, o sală de cinema („Elvire Popesco"), un „Cyber Espace", care oferă acces la Internet, la toate acestea adăugîndu-se un încîntător bistrou parizian. În cadrul departamentului de limbă franceză, „Espace Cours de Langues", se înscriu anual aproximativ 2500 de persoane la cursuri organizate pe grupe de nivel sau de vîrstă. Tot aici, există un alt curs, Franceza în Relaţiile Europene (iniţiat de Ministerul afacerilor Externe din Franţa) sau se organizează examene pentru obţinerea atestatelor de limbă franceză (cum ar fi DALF, „Diplome Approfondi de Langue Française, emisă de Ministerul Educaţiei Naţionale din Franţa şi recunoscută în 103 ţări şi de toate universităţile europene). Departamentul de limbă franceză al Institutului va organiza, în 2001, concursurile „Le Grand Jeu Virtuel du Rallye Francophone" (în cadrul festivalului „La Fête de l'Internet"), „Le Mot d'Or 2001" sau selecţia pentru „Questions pour un Champion".

Biroul de Acţiune Culturală este intefaţa culturii franceze în România: organizează spectacole de muzică, dans sau teatru, expoziţii, conferinţe, colocvii, etc. Iată cîteva manifestări culturale pe care acest birou le va organiza în anul 2001: „Săptămîna Francofoniei", în cadrul căreia va avea loc Festivalul Filmului Fracofon şi un concert de muzică raï al unei trupe franţuzeşti (martie); „Fête de la musique" (iunie); „Fête du cinéma" – sărbătoarea cinematografului francez (septembrie); concerte de jazz susţinute de muzicieni francezi: Laurent de Wilde (martie), Benjamin Moussay (aprilie), Jean-Marie Padovani (care va concerta în mai împreună cu o formaţie de muzică tradiţională românească, grupul „Dobrogea"), Julien Lourau (octombrie); spectacole de dans contemporan: Frenák Pál (aprilie), Christine Bastin (mai), „La Baraka" (mai), „Kafig" (decembrie); spectacolul de teatru „Porcherie" susţinut de compania „Gérard Phillipe – Saint Denis", după un text de Pier Paolo Pasolini; un concert de muzică arabă cu Rachid Taha (iulie); concerte în cadrul programului „Génération 2001 – Tinere talente din Franţa" – invitaţi pianiştii Eric Le Sage (februarie) şi Vanessa Wagner (mai); la acestea se adaugă spectacolul de operă prezentat în cadrul festivalului George Enescu, „Werther" de Massenet, o coproducţie franco-română, dintre Opera din Bucureşti şi Opera din Saint-Etienne.

La sala de Cinema „Elvire Popesco", gestionată cultural de Independenţa Film, vor fi programate în anul 2001 filme franceze, europene, asiatice (în cadrul „Zilelor Filmului Asiatic") sau americane independente. Iată cîteva titluri atrăgătoare: „Condamnaţi la dragoste"/"La veuve de Saint-Pierre" cu Juliette Binoche şi Emir Kusturica (premiera – pe 9 martie), „Dancer in the Dark" în regia lui Lars von Trier (aprilie), „Festen – Dogma 1" de Michael Vinterberg (aprilie-mai), „Himalaya" – documentar realizat de echipa celebrului „Microcosmos" ş.a.

Dupa cum se observă, Institutul Francez îşi propune să promoveze nu numai cultura franceză clasică, ci mai ales cea contemporană, vie, în aceasta fiind incluse chiar şi forme ale culturii de masă. Aşa cum ne spunea Clara Wagner, echipa Institutului are în vedere ca acţiunile culturale organizate să se adreseze nu numai unui cerc elitist, francofon, dar şi publicului larg, care nu este legat neapărat de cultura franceză. Pe de altă parte, obiectivul Institutului Francez este, pe lîngă promovarea culturii franceze în toată diversitatea ei, şi integrarea formelor artistice locale în contextul cultural european (în acest sens, au fost sprijinite proiecte ale tinerilor artişti români – expoziţii, spectacole de muzică, teatru sau dans contemporan). Pe scurt, Institutul Francez reprezintă un benefic spaţiu de întîlnire dintre cele două culturi, cea franceză şi cea românească. (**C. P.-B.**)

▲

Fotografii reproduse prin amabilitatea Institutului Francez din Bucureşti

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Civilizaţia eclipselor

Uitîndu-mă pe 9 ianuarie la televizor mi-am dat seama că noi, românii, nu stăm degeaba. Avem din cînd în cînd o eclipsă. Totală. Nu cunosc poziţia NATO în acest sens, dar e capitolul la care sîntem cu adevărat geostrategici.

Aşa a fost în august '99, cam tot aşa a fost (după Antena 1 şi PRO TV) şi în ziua mai sus amintită: prima eclipsă totală (de lună) a mileniului.

Pe o melodie triumfalistă, Antena 1 anunţa, întrerupîndu-şi programul din jumătate în jumătate de oră, cîte minute mai sînt pînă la declanşarea evenimentului şi cît va dura el. Momentele de început şi sfîrşit ale acestor *promo*-uri erau susţinute de recitalul plin de dramatism al unor aborigeni care, după datină şi trend vestimentar păreau a fi de undeva din Africa (ori America de Sud) şi care au mai bătut tobele şi la eclipsa din '99. Telespectatorul civilizat a încercat cu acest prilej un ruşinos sentiment de exploatare.

Dar ce am văzut de fapt?

Am văzut eclipsa la televizor şi doi reporteri degeraţi (ai celor două televiziuni) care ne spuneau poveşti cu vîrcolaci tocmai de la Babele, plus încă doi, ceva mai exacţi, raportînd de la Observatorul Astronomic. Cum cele două posturi transmiteau aproape simultan acelaşi lucru, din aceleaşi locuri şi după acelaşi scenariu, bag de seamă că sîntem, poate, singura ţară din lume în care televiziunea este nu numai liberă, dar şi telepatică. Cît despre TVR 1, ea e sigur naţională.

Dacă acest tam-tam ar fi avut ca scop pregătirea psihologică a telespectatorului pentru lansarea în cosmos a primei navete spaţiale româneşti, ar fi fost o reuşită. Dar aşa, nu a fost decît o eclipsă.

Din păcate, este evident de foarte multă vreme faptul că mass-media fac, conştient sau nu, o adevărată *campanie publicitară* fenomenelor (calamităţilor) naturale cu impact social: cutremure, secetă, eclipse. Măcar că ultimele sînt fenomene astronomice cît se poate de fireşti şi obişnuite. Că toate acestea deturnează atenţia publicului de la problemele reale e un lucru constatat de alţii înaintea mea. Însă permanenta cultivare a acestui gen de informaţie activează un segment ancestral din subconştientul colectiv. Trăim, astfel, angoasa primitivului lipsit de apărare în faţa stihiilor naturii, fapt care explică, oarecum, de ce, din patru în patru ani, reacţionăm cu forţa afectelor şi mai puţin cu raţiunea.

Sau poate că oceanul frustrărilor noastre şi neputinţa de a le rezolva, ne fac să proiectăm fantasme vindicative asupra naturii, singura instanţă pe care guvernanţii nu o pot manipula (încă).

Şi totuşi, cu raţiunea noastră *nereperată* cum rămîne? Cu gesturile ei simple, în gama *minor*? Cînd vom asista cu răsuflarea tăiată la transmisiunea în direct a primei operaţiuni generale şi milenare de săltare a hîrtiilor străzii?

▲

Dilema vă recomandă

● Volumul de versuri *Erau ziare, evenimente* de Şerban Foarţă, apărut în condiţiile grafice deosebite cu care ne-a obişnuit deja Editura Brumar. Cartea (ca, de altfel, toate cărţile lui Şerban Foarţă) este o demonstraţie de măiestrie, în care banalele ştiri, anunţuri publicitare sau matrimoniale din ziare sînt convertite în discurs poetic de calitate. (Cezar Paul-Bădescu)

● Valentin Ionescu, *Comicul comentariului călinescian* (colecţia „Eseuri / critică", ed. Cartea Românească). Poate cel mai savuros studiu literar din ultimul timp pe o idee atît de adevărată şi neaşteptată încît – ca să spunem aşa dacă ni se permite... – te topeşti de plăcere. (Radu Cosaşu)

● Nou apăruta *Revistă română de ştiinţe politice*. Pentru că ştie despre ce vorbeşte şi nu are poze. (Cristian Ghinea)

● Eseul Simonei Popescu *Salvarea speciei. (Despre suprarealism şi Gellu Naum)*, o carte atipică despre „geniul tinereţii" şi „dublarea timpului în elemente simple". (Simona Sora)

● Pentru cei care n-au apucat încă să vadă filmul *Pulp Fiction* al lui Tarantino: mare păcat. Căutaţi-l! Merită! (Matei Martin)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Lumea cealaltă

Unii dintre noi, mai naivi şi mai cinefili, şi-au zugrăvit America după filmele produse acolo care rulau la noi; J.R. şi modul lui de viaţă n-ar fi decît un umil exemplu. Am înţeles, pe cît am putut, din cele mai frecvente pelicule, că, printre altele, binele în general învinge, familia contează, numai adevărata iubire se împlineşte; că nu poţi fi corupt fără să plăteşti, că pentru un ideal merită să te sacrifici, că o carieră trebuie făcută din vocaţie, că libertatea şi responsabilitatea sînt valori importante etc.

Despre moarte şi viaţa de apoi filmele obişnuite mai vechi nu se oboseau prea mult să nareze, din simplul motiv că, în multe dintre ele, nu se prea murea. A, desigur, răii erau exterminaţi, dar asta era ceva normal, nu era o moarte propriu-zisă, ci o ducere la bun sfîrşit a unui scop nobil; cu atît mai puţin ne interesa ce făceau ei pe lumea cealaltă. Chiar poveştile copilăriei noastre ne-au învăţat că, în final, e normal ca maştera să fie legată de cozile a nu ştiu cîţi cai şi trasă prin toată împărăţia; că lupului i se taie burta şi că Baba Cloanţa e băgată fără remuşcări în cuptor.

S-au mai schimbat epocile, şi viziunea despre moarte, şi noţiunile de bine şi rău. Acum, în filme, chiar americane, mai mor şi bunii. Unii ca să ne înveţe, spun înţelepţii într-ale moralei didacticiste, că viaţa e complexă şi cu dus-întors; alţii, mai nou, tocmai ca să ne arate cum e pe lumea cealaltă. Tot în poveşti, lumea cealaltă e, de multe ori, destul de simplu prezentată, ca tărîmul zmeilor, de unde te poţi întoarce mai cu greutate. Întoarcerea îţi poate fi fatală, ca în cazul atipicului *Tinereţe fără bătrîneţe*. Şi totuşi, moartea poate fi învinsă de şi mai neobişnuitul Ivan cu a sa turbincă, salvat de isteţime sau descurcăreală, simţul umorului şi refuzul dramaticului. În filmul lui Vincent Ward, *O iubire fără sfîrşit*, actualmente pe ecrane, un cuplu poate fi salvat de la despărţire şi din ameninţarea iadului prin iubire combinată cu onestitate, responsabilitate, abnegaţie, dar şi ignorarea schimbării realităţii (celei de aici cu cea de dincolo); ba chiar, după ce trece cu bine probele iniţiatice, accede la viaţa veşnică prin reîncarnare. Mai complex şi mai optimist ca în cazul demult celebrului *Ghost*, în care protagonistul mai poate sta pe pămînt, alături de iubita lui, doar pînă i se face dreptate. Mai aproape de ideea de fără sfîrşit. Contacte, limitate şi justiţiare, între o lume şi alta, sînt posibile şi într-o altă serie de filme vizionate în ultimul timp, ce se pot deja constitui într-un curent paranormal şi transcendental (sau mai curînd o modă?). În *Al şaselea simţ*, Bruce Willis, un psiholog mort, ajută un băieţel viu să iasă dintr-o criză. Acelaşi Bruce Willis, în *Puştiul,* se poate întîlni cu alter ego-ul său preadolescentin, pentru a-şi îndrepta viaţa pe făgaşul just, în timp ce Michelle Pfeiffer, în *Dincolo de aparenţe,* reuşeşte să descopere cine e cu adevărat soţul ei doar comunicînd cu iubita acestuia moartă în cadă. În *Dogma*, concreteţea situaţiilor sus-amintite e înlocuită de un soi de dezbatere filozofică a actualelor teorii despre divinitate, incluzînd variantele politic corecte despre Iisus negru şi Dumnezeu femeie. Foarte recentul *Pactul cu diavoliţa*, chiar dacă nu de aceeaşi substanţă, ne propune varianta feminină şi aplicată a diavolului, precum şi, fugitiv, un alt Dumnezeu negru.Unele dintre producţiile de pe micul ecran împărtăşesc aceeaşi tendinţă: personaje de pe lumea cealaltă, din rai sau iad, vin să rezolve „cazuri" pe pămînt; poliţişti de tip nou au viziuni paranormale, tipul forţos fiind depăşit.

Moda paranormalo-transcendentală încearcă să ne demonstreze că şi lumea de dincolo poate fi tratată firesc, ca o prelungire a celei de aici, şi că problemele uneia interacţionează cu ale celeilalte. Asumarea lumii de după ca realitate credibilă şi includerea ei ca motiv în cultura populară diminuează gravitatea întrebărilor în legătură cu aceasta. Dubiilor chinuitoare şi fără sfîrşit ori soluţii ale omenirii li se oferă, de cele mai multe ori, rezolvări facile şi încurajatoare. Moartea apare, similar cu ce se întîmplă în basme, tot ca o trecere, ce-i drept condiţionată. Ceea ce merită apreciat este pur şi simplu luarea în considerare a acestei treceri, chiar dacă nu întotdeauna în formula cea mai fericită. ▲

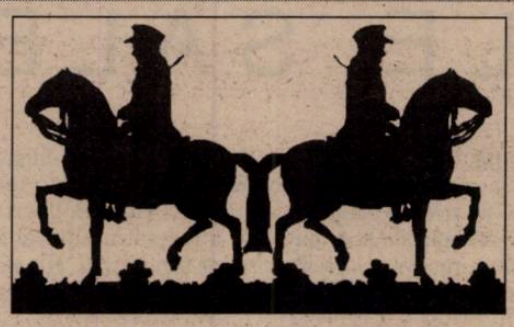

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Creionarul

doar pentru cîţiva anacronici

Scriu cu un creion care are la celălalt capăt un vîrf de pix cu pastă. E un creion-pix. Mă farmecă. Eu, de felul meu, sînt un creionar, dar ideea că prin capul cuiva a trecut viziunea unui creion care poate fi, la celălalt pol al lui, pix, mi se pare mirobolantă şi chiar valabilă. E ca şi cum ai avea la dispoziţie un instrument cu care să poţi întoarce soarta nu zic a unui om, ci a unor litere, – ceea ce nu-i puţin lucru... – printr-o simplă învîrtitură a degetelor. Căci una-i litera scrisă cu creionul, alta-i viaţa celei puse pe hîrtie cu pixul; cuvîntul scris cu creionul mi-l face intim, mai ales lipsit de solemnitate – de aspectul cel mai stingheritor, din punctul meu de vedere, pe care-l poate lua un lucru sau om sub ochii mei – îl pot şterge cînd vreau, e muritor, e perisabil, spre diferenţă de cel scrijelit cu stiloul care capătă, prin cerneală, o severitate inhibantă, iar cel bătut la maşină sau cules pe computer o morgă şi o statură şantajante; de aceea, creionarul care sînt are două pasiuni: guma şi ascuţitoarea. Fără de ele, se ştie, nu eşti creionar.

Realistic vorbind însă, constat că pe absolut toate meridianele, ascuţitoarele sînt din ce în ce mai proaste, mai rele şi, deci, mai distrugătoare. Nu accept că de vină sînt creioanele. Creionul, oricîte dovezi contrarii posed, s-a născut, ca şi omul, bun, dar ascuţitoarea, precum societatea, l-a (co)rupt. Eu, unul, jur că în ultimii 25 de ani n-am mai întîlnit o ascuţitoare plăcută, sigură, pe care să te poţi bizui, din care vîrful să iasă la iveală, mîndru şi ferm, tot aşa cum n-am mai întîlnit o femeie dornică, înainte de orice, să te ocrotească. E, firește, un caz personal pe care nu mă opintesc să-l generalizez, eu avînd conştiinţa că un creionar nu poate vorbi în numele unor bătători de covoare sau la maşini de scris, oameni şi ei dotaţi cu drept la a se plînge poate de indigouri sau chiar de bătătoarele înseşi. De cîte ori arunc o ascuţitoare, dezgustat de stupiditatea ei malefică, mă gîndesc că există tocătoare de vinete, de exemplu, care nici ele nu-şi fac datoria, indignînd şi îndurerînd gospodinele. Nu vreau să generalizez, deci, problema ascuţitoarelor nemernice peste care am nimerit sistematic, fiindcă, în primul rînd, ele au sfinţenia lor prin însăşi legătura lor cu scrisul, – „ele-s sfinte prin durere..." – şi, în al doilea gînd, eu nu sînt o fiinţă deprimantă ci ipohondrică, o diferenţă mare care poate fi studiată în corespondenţa Ibrăileanu-Zarifopol.

În schimb gumele... ah, gumele – atît pe plan mondial cît şi în vîrf de creion – sînt extraordinare şi se îmbunătăţesc văzînd cu ochii, aş zice, dacă nu m-aş face de rîs. Căci o gumă pe care o vezi cu ochii tăi că-şi face tot mai bine şi mai curat datoria e o dovadă prea elocventă că eşti, adică scrii, prost. „Guma e mama prostului" – ne-a zis primul diriginte în clasa întîi primară. Nu m-am despărţit niciodată de această mamă. Nici ea de mine. E mai întîi trist şi după aceea inadmisibil cîtă nevoie am de ea, pe măsură ce-mi albeşte părul; consum gumele mai repede decît creioanele. Uneori, am halucinaţii: guma se ia la întrecere cu creionul, cine moare mai repede? De bună seamă, am atîta inteligenţă ca să-mi alin capacitatea de neizbutire cu gîndul nobil că guma cu cît e mai harnică şi mai nemiloasă, cu atît sînt mai exigent. Ce-i mai frumos decît să încărunţeşti sub semnul exigenţei? Pînă şi pe fraza asta ar trebui pusă guma asta nouă, sănătoasă, roşie, care iese, ca o limbă obraznică, de mic diavol, dintr-un mic etui, galben, de plastic, dotat – acesta e gagul ei! – cu trei rînduri de firişoare, tot galbene, tot din plastic, cu care poţi mătura praful lăsat pe hîrtie, nu să-l risipeşti cu degetul mic de la mîna dreaptă, cum ai apucat din străbuni, răspîndindu-l în jurul hîrtiei, pe birou, lăsîndu-l să se adune rînduri-rînduri, cu plăcere, ca semn incontestabil al morţii unor gînduri prost exprimate.

Mie mi-ar plăcea ca tot praful gumelor consumate să se strîngă într-un monument micuţ, cît mai micuţ, dar monument, pe care să stea scris cu litere minuscule cerîndu-ţi, pentru a le descifra, să te apleci, rămînînd încremenit ca într-o discopatie: „Moarte ideilor prost exprimate!" Eu nu-mi doresc deloc mormînt bogat din tinere ramuri şi nici monument puşkinian, ci o ridicătură, bine întărită de timp, formată din fărîmiturile de gume consumate de-a lungul scrierii operelor definitive, pecetluind astfel modestul adevăr cehovian prin care talentul este definit ca arta de a şterge. Lumea care mă compătimeşte – tandră cum e – pentru voioşia şi firele mele albe de păr aş îndruma-o, cu un glas cît mai sumbru, spre acest monument al meu, al indiscutabilei nesiguranţe şi nemulţumiri de mine, cu care, poate, m-aş reabilita pentru neseriozitatea mea incurabilă. Poate că tot acest praf de gumă s-ar întări, cu timpul, şi-ar deveni chiar o piatră funerară. Un fenomen asemănător de înălţare şi întărire a firelor de nisip l-am întîlnit străbătînd, odată, îngrozit, un întreg deşert format din enormi munţi de nisip, pietrificaţi şi negri, convins că am ajuns pe un astru mult mai enigmatic decît Luna. Mă gîndesc că din praful, din nimicul de gumă adunat de pe mesele tuturor scriitorilor care au folosit creionul cu o maximă îndoială, s-ar putea aduna şi înălţa, cu timpul, asemenea tumuluşi ca tot atîtea semne terorizante, cît de cît monumentale şi chiar solemne, prin care s-ar vesti că literatura e o modelare a tot ce ştergi fără încetare, cu nădejde. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la „Fancy" la „Moşu"

„Familie tînără caută de închiriat casă termen lung, nemobilat." Aşa sună un apel pe la Universitate. Caut cu privirea altele: „Plan Media şi Moş Crăciun prezintă oferta de sărbători Calculatoare şi subansamble. Dumneavoastră comandaţi, NOI VĂ ADUCEM ACASĂ." Apoi, „Fancy dance." „VipeR" – scris pe un zid subţire ca un picior de femeie. Plafar extremă urgenţă: „Tinctură de echinaceea rezistenţa organismului. Pastă de dinţi cu cătină întăreşte gingia, cariile. Oţet de mere pentru boli respiratorii." „Rugăm să sunaţi de urgenţă la Romaria Trading", tot pe o clădire. „Uno fibra se foloseşte în cura de slăbire şi reglează tranzitul intestinal, elimină toxinele din organism şi se poate slăbi 5 kilograme pe lună. Fiole contra căderii părului."

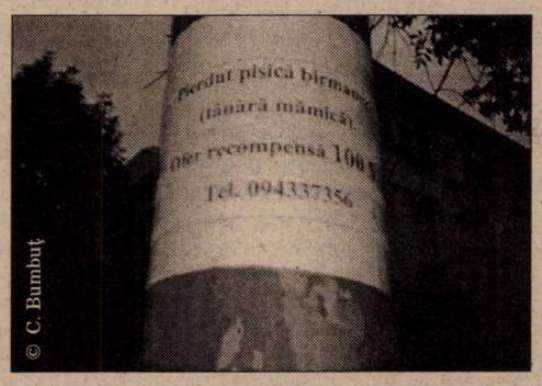

„Compania de fotomodele. Costin Mărculescu anunţă cea mai redutabilă companie de fotomodele Costin Mărculescu vă invită preselecţie 3-35 de ani." Un carton pe stradă zice: „Bachus Romanian Wine House „. Pe Brezoianu, pe colţ. „Restaurant Coandă". „Cojoace Orăştie – haine piele, chiar nuri". Mi-aş face un cojoc de nuri! „Foto roboc-xerox". Pe Kogălniceanu, trei cerşetori cu patru păduchi: „Sîntem fără adăpost dormim unde găsim mîncăm dacă ne daţi". Fără firmă, dar cu reclamă: „Septembrie festivalul preţurilor reduceri şi mai mari." „Tormen bistro". Placă pe bloc: „Aici a trăit şi a creat între 75 şi 95 tenorul Valentin Teodorian". „Pati Julia: gogoşi simple, langoşi cu cremwurşti". „Tic-tac" cu Vasile Zidaru pozat pe un măgar cu un diplomat în mînă, evoluînd sub sloganul: „Unui oltean să nu-i zici praz". La Cinema Lumina rulează filmul *Shaolin cowboy*. Te uiţi şi vrei şi tu: „Cazare la Sinaia – hotel Sinaia – camera singlă, 380.000 lei, oferta de la Paralela 45." „Rozul Cartel café". La „Palmers" se primeşte marfă. Şi lîngă, se vînd „Depilatoare Braun" cu 499.999 lei. Şi-mi aduc aminte de „Moşu non-stop" de la Vitan, de lîngă Mall. ▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Şi mai ALT*fel* de spaţii

Am vorbit săptămîna trecută despre seminarul organizat la Cluj între 19 şi 20 ianuarie de către lect. dr. Ciprian Mihali şi echipa sa de la filosofie. Acesta a continuat luni 22 ianuarie cu o discuţie comună între filosofi şi arhitecţi despre „genius loci" şi, în genere, despre aproprierea fenomenologică a locurilor întru care trăim; aşadar a spaţiului cotidian. Cred că o scurtă consemnare a celor întîmplate poate fi interesantă pentru mai multă lume decît – nu-i vorbă, masiva! – noastră audienţă din sala 10 a Universităţii Babeş-Bolyai.

În dezbatere, Cirpian Mihali a jucat rolul celui care prezintă „neutru" modul în care filosofia lui Heidegger a irigat discursul arhitectural şi, deopotrivă, comentariul despre „spaţiul cotidian". În schimb, eu mi-am propus să interpretez rolul de critic al acelui „genius loci" pe care, după Norberg Schulz şi Kenneth Frampton, l-am crezut însumi o vreme că fiind util nu numai în investigarea locurilor derelicte de după comunism, dar mai cu seamă în vindecarea acestora. În ceea ce priveşte ultima parte, m-am înşelat, se pare. A trebuit să ajustez acest concept pentru ca el să vorbească şi despre acele situri pe care autorul lor nu avea cum să le întrevadă atunci (1979) şi pe care, vai, nici acum, se pare, nu le înţelegem în întreaga lor grozăvie. Există, în zonele post-conflictuale şi post-totalitare, iar în România cu asupra de măsură – spirite rele ale locului. Le-am numit *djinn*i, locuri toxice, care otrăvesc împrejurul lor. Există, de asemenea, locuri unde înfruntarea violentă dintre diferitele proiecte de rescriere a dus la muţenie. Le-am numit locuri intoxicate. Mi se pare că numai nuanţînd – şi, pe cale de consecinţă, slăbind – conceptul original de „genius loci" ne putem adresa mai bine echipaţi spre a înţelege toate aceste heterotopii post-comuniste.

În ce priveşte facerea de locuri noi, a avea curajul să inventezi tu acolo unde situl tace un spirit nou al locului este şansa foarte puţinor arhitecţi (vezi cazul Frank Gehry şi al său Muzeu Guggenheim de la Bilbao). Din nefericire, acest privilegiu zeiesc duce la prăpăd atunci cînd este aplicat de fiinţe prost echipate, chiar dacă alese şi/sau puternice (Casa Poporului este – iarăşi...- un exemplu privilegiat). Prin urmare, mă tem că trebuie să lăsăm locului care l-a născut – lumea anglo-saxonă, nordică, medievală, acest spirit al locului. El este orbitor atunci cînd investighezi oraşele medievale vest-europene (dar şi la Disneyland!). Se şterge însă, ori se multiplică incontrolabil, atunci cînd ajungi în est şi treci Carpaţii. Funcţionează stimabil pe spaţiile cotidiene ale unor comunităţi omogene, consistente, dar clachează acolo unde apare alteritatea, unde carnasierii şi furnicile împărtăşesc acelaşi teritoriu. În fine, spiritul locului este evanescent: el nu stă locului şi, în ciuda adagiului cu privire la *stabilitas loci* („între anumite limite"), Norberg Schulz evită să ne vorbească despre elitismul întregii demonstraţii. Căci unii îl „aud" şi îl pot prezerva pe spiriduş mai mult decît alţii: localnicii din tată în fiu/fiică sînt mai acuţi decît alogenii (dar este atunci spiritul respectiv al locului sau al locului lor intim?); culţii mai mult decît inculţii; elitele mai mult decît massele; sedentarii mai mult decît migratorii şi aşa mai departe.

Rezultatul investigaţiilor „topologice" este adeseori mai semnificativ decît ar fi putut să pară la prima vedere. Bunăoară, expoziţia fotografică a studenţilor lui Ciprian Mihali, pregătită în vederea conferinţei *ALT*fel *de Spaţii* şi a seminarului comun care i-a urmat, a încercat să investigheze natura fracturată, traumatizată, (in)toxic(at)ă a locurilor clujene. Ca şi subiectul pe care şi l-a propus, expoziţia a deranjat – în universitate fiind expusă! – încît „s-a" dat ordin să fie scoasă mai înainte chiar de sfîrşitul seminarului; autorii ei ar fi făcut-o oricum, întrucît pozele – mai cu seamă cele care zgîriau retina naţionaliştilor de toate etniile – începuseră să dispară, figurile – să fie maimuţărite cu pixul, iar spaţiul congelat al holurilor acelora – să se încălzească puţin. Camera de cămin ca loc al unei intimităţi permanent ultragiate; etaje ca semn demoniac; locuri intoxicate de naţionalism, de istorie a incomodităţii de a locui împreună cu Celălalt; coprezenţa noului şi a vechiului, în îmbinări adeseori violente, conflictuale – toate acestea şi multe altele au fost teme ale panourilor acelei expoziţii care n-a putut fi străvăzută mai mult de două zile prin întunecimea coridoarelor universitare...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Teoria gărduleţului

În primăvara sticloasă a lui 1985, sătul de aşteptări, am semnat recepţia apartamentului în care stau şi azi. Era mic, îmi părea mare. Era incomplet, se furase din el ca la o privatizare MEBO. Tavanul era înclinat, de parcă betoniştii l-ar fi studiat pe Chagall. Instalaţiile funcţionau după reguli stochastice, cînd treceai pe lîngă prize, din pereţi ţîşneau scîntei, de parcă un Manole modern ar fi zidit acolo vreun sudor pidosnic. Cu vremea, ne-am obişnuit. Blocul a trepidat luni întregi, pînă cînd fiecare şi-a pus parchet sau şi-a montat faianţă („pentru export") şi gresia (bulgărească). Pe scări te loveai de indivizi sumbri, care aburcau dulapuri şi dulapi, scînduri şi găleţi cu nisip. În timp i-am preluat pe meseriaşi, unii de la alţii, şi ne-am făcut treaba. Apoi ne-am odihnit. A venit toamna cu infiltraţii la subsol şi iarna cu scurgeri prin tavan. Apoi din nou primăvara, cu flori şi calorifere sparte, părţi din eterna succesiune a lumii, în care omul nu e nimic în faţa destinului şi elementelor. Şi elementţilor.

Ni s-a spus că e responsabilitatea noastră să instalăm un gărduleţ care să separe spaţiul verde de carosabil. Un gărduleţ banal din fier-beton, înalt de-o şchioapă. „Să nu vină cerşetorii şi cîinii". (Aiurea.) Un vecin a făcut rost „pe moca" de elementele gardului, adică de segmentele independente care prin sudură urmau să constituie această operă comunitară. Dar cum să procedăm? Să înfigem mai întîi fiecare element în pămînt, „la poziţie", şi apoi să-i sudăm? Sau să-i sudăm pe toţi între ei, deoparte, şi, după aceea, să batem în pămînt toată structura, lungă de vreo şase metri? Era o variantă a celebrei dispute dintre Gottfried Leibniz şi Jacques Bernoulli. Eu am optat pentru prima variantă, susţinut şi de sudorul angajat. (Altminteri, era proprietarul casei ce fusese dărîmată pentru a face loc blocului nostru.) Eram singurul inginer, lucrasem pe şantier, dar n-am reuşit să-i conving. Să fi fost de vină barba? Sau muzica ce se rostogolea din balconul nostru? Sau faptul că ei aveau maşină şi eu nu? Nu glumesc. Nărăvaşele noastre Dacii dezvoltaseră pînă şi în cel mai serafic umanist apucături de mecanic, abilităţi de scamator şi vitezomania gîndirii.

Cînd i-am văzut uniţi în cuget şi-n suduri, am cedat. De dragul coeziunii acelei colectivităţi *in statu nascendi* am ridicat din umeri şi le-am urmat indicaţiile. Eu şi sudorul am făcut gărduleţul. El era plătit, eu eram inginer. Cei cu indicaţiile erau boieri, oşteni şi tîrgoveţi. Avocatul era hiperactiv, făcea gesturi largi, ca Nadia Comăneci la bară, iar decorativa sa nevastă îl privea admirativă. După şapte ore, am demonstrat că gărduleţul nu se poate face decît cum zisesem noi. Dar pentru asta am lucrat întîi conştiincioşi după metoda lor, dusă pînă la ultima consecinţă. Am fi putut să ne retragem, să ne enervăm, să ne băgăm picioarele. Dar nu. Am muncit inutil pe o idee tîmpită, pînă cînd oastea avocatului s-a dat bătută. Am aplicat apoi metoda noastră şi lucrurile au mers strună. Gărduleţul a rămas în picioare pînă anul trecut, cînd o clădire neautorizată s-a ridicat peste spaţiul verde pe care sperasem cîndva să-l protejăm.

Acceptarea conştientă a prostiei altora este tot o prostie. De cîteva ori m-am lovit de ziduri pe care era scris „las' că ştiu eu mai bine", „aşa gîndeam şi eu la vîrsta ta" sau „nici să n-aud". Şi, recunosc, am cedat programatic, pentru a conserva nişte relaţii umane. Am pierdut timp, nervi şi energie, relaţiile s-au dovedit inutile. Mă consolează oarecum faptul că această delăsare a devenit politică naţională. Să facem orice, numai să nu pierdem vreun fleac. Nu contează că-i bine sau rău, dar să nu fie mai rău. Nu contează că ai dreptate, ci că eşti singur. Şi întotdeauna cînd ai dreptate, eşti singur. Aici se înscriu şi cedarea Basarabiei, şi combinatele lui Ceauşescu, şi programul matinal de la TVR. Cu un orgoliu inutil, am botezat această bazaconie Teoria gărduleţului.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Războiul s-a sfîrşit

La prima întîlnire cu *Marele război* (e vorba despre *Triunghiul morţii*, filmul lui Sergiu Nicolaescu despre România în primul război mondial, transformat într-un serial de televiziune) m-am prezentat cu gîndul limpede şi curat de a scrie o cronică, iar după eşecul acelui prim contact (senzaţia că ceea ce-am văzut se plasează dincolo de orice comentariu), am revenit în faţa televizorului trei duminici la rînd (ora 18,00, Antena 1), cu gînduri din ce în ce mai tulburi pe care abia acum, după ce serialul şi-a dat grandiosul sfîrşit, le pot exprima.

Ce-a fost asta? A fost ultima superproducţie istorică a lui Sergiu Nicolaescu (şi una din ultimele premiere româneşti de pe marile noastre ecrane; nu chiar ultima – aceea a fost *Mihai Viteazul* de Nicolaescu, variantă restaurată şi cu sunet Dolby). Şi prin istorică înţeleg *Istorică*, ba chiar ISTORICĂ. Ca film, nu are nici măcar o tresărire de viaţă (sau de ceva care să aducă, măcar de la distanţă, cu experienţa umană). Nu conţine nici o secvenţă care să respire. În schimb emană *Istorie*. Asta înseamnă că personajele reale (Regele, Regina, Averescu, Berthelot ş.a.m.d.) par a poza, fără pauză, pentru propriile statui. De fapt se comportă ca şi cum ar fi deja statui, sau ca şi cum ar şti că se află într-un film – ba nu într-un film, ci pe un monument – de Sergiu Nicolaescu, şi pătrunse de importanţa acestui fapt, ar fi înţepenit. Nu-i de mirare că vorbesc aşa cum vorbesc. În acest film nimeni nu deschide gura ca să comunice (de ce şi-ar pierde timpul cu asemenea fleacuri?); sînt ocupaţi să ţină discursuri, doar ştiu cu toţii că ce spun ei va rămîne gravat cu litere de aur (sau de foc – cum suna clişeul?), deci trebuie să fie la înălţime. Ştiu cu toţii că vor fi citaţi, daţi ca pilde, că vor fi omagiaţi solemn de Sergiu Nicolaescu şi că vor inspira retorica naţionalistă a co-scenaristului. Aşa că vorbele mari bubuie necontenit – patrie, jertfă, glie, strămoşi, trădare, datorie – bubuie, se umflă, spumegă. Sînt rostite răspicat, sînt recitate, sînt declamate. Un puhoi, o cataractă, un potop de vorbe mari. Trecutul a fost la vremea lui prezentul şi aceşti oameni, aşa copleşiţi, prinşi, încurcaţi în Istorie cum erau ei, *au fost vii* într-un prezent viu, au existat. Dar cum poţi crede în existenţa unor oameni care nu spun decît lucruri ca – „Mai bine moartea unui om decît ruina unui întreg popor?" Sau: „Luptaţi, domnilor! Aceasta este datoria dumneavoastră!" Sau: „Dacă e cazul, voi piei odată cu ţara!" Si în limba franceză rămîn la fel de sentenţioşi: *„Pour le bien de la Roumanie, oubliez que c'est votre fils!"* E încă şi mai rău atunci cînd ajungem în tranşee şi auzim: „ N-auzi cum boceşte pămîntul..., cum plînge iarba, cum plîng pădurile?" Şi: „«Luptătorii» nu sînt nemuritori!... Sînt sfîrtecaţi de obuze şi de baionete!...Dar din hoiturile lor care put se vor desprinde faptele lor care vor deveni nemuritoare!" Cu figurile istorice ne-am lămurit: n-au dreptul să vorbească şi să se comporte ca şi cum ar fi vii, doar sînt *Istorice*. Dar ce ne facem atunci cînd soldaţii din tranşee se molipsesc de grandilocvenţă şi între două rafale mai trag cîteva discursuri sforăitoare despre pămînt, credinţă, viaţă, moarte etc.? Şi nimeni nu-şi caută cuvintele, nimeni nu ezită, nimeni nu se bîlbîie, fiecare îşi ţine în raniţă măcar o metaforă bine periată. (Am încercat să-mi traduc în dialectul swahili cîteva schimburi de replici şi parcă sunau mai puţin pompos, fără îndoială datorită faptului că *nu ştiu* dialectul swahili.) Realizatorii au făcut un efort (minim) de a individualiza cîţiva soldaţi – nişte fraţi care mor unul cîte unul – , dar la ce bun, dacă prezentîndu-se, aceştia ne informează că *aidoma fiilor Vrîncioaiei*, au venit şi ei la luptă? Scott Fitzgerald a scris că dacă reuşeşti să creezi un individ convingător, prin el ai creat un tip, dar dacă vrei de la început să creezi un tip, n-ai mai creat nimic. Soldaţii din *Marele război* nu sînt indivizi, nu sînt tipuri, nu sînt nimic. Ce poate face un actor ca să insufle convingere nimicului?

Realizatorii au încercat – ca să mă exprim într-un limbaj pe gustul lor – „să reînvie o pagină glorioasă din lupta dîrză a acestui neam pentru reîntregire naţională". Sînt convins că, din punctul lor de vedere, oricine respinge *Marele război* scuipă pe mormintele eroilor, e un suflet mort care nu înţelege aceste valori – curaj, patriotism, sacrificiu. Adevărul este că *în filmul lor* aceste valori se transformă în note false, în lozinci găunoase.

▲

NOSTALGII RUTIERE

Adina POPESCU

B 03 XFY

Personajul principal al acestei scurte povestiri este un Trabant, fabricat în 1972, cu o caroserie de-un albcenuşiu (iniţial culoarea untului), cu roţile dezumflate, cu parbrizul crăpat pe diagonală, cu motorul depozitat pe bancheta jerpelită din spate, cu un volan care scîrţîie la fiecare atingere, cu pedala de frînă care, surprinzător, încă îşi face datoria, fără schimbător de viteze, însă cu un claxon în perfectă stare de funcţionare, cu un sunet puternic şi răguşit.

Trabantul, B 03 XFY, lîncezeşte de zece ani, parcat în faţa unui bloc de opt etaje, din cartierul Lacul Tei. Nu pare deloc intimidat de prezenţa celor cîtorva maşini cu care se întovărăşeşte: un Opel, două Dacii Nova, un Matiz şi un Cielo. Pentru B 03 XFY fiecare zi se scurge la fel, identică cu celelalte, într-o tăcută aşteptare a unui „ceva" nedefinit care s-a pierdut, cu mult timp în urmă, pe un drum lăturalnic.

Dar... în viaţa oricărui Trabant din '72, trebuie să existe un „dar".

Proprietara, o femeie uscată şi căruntă (locatară la parter, în blocul cu opt etaje):

„ – Florine, ia-l băiatule, că io nu mai am ce face cu el! Vreau să mă scap! E drept, mi-a fost de folos, drăgălaşu', dar acu' şi-aşa am destule probleme cu Dacia asta pă care am luat-o vara trecută..."

Florin, inginer electronist, un tip pe la 30 de ani, cu un chip jovial şi cu o burtică simpatică „de la bere" îl cercetează circumspect pe XFY.

„ – Sigur va merge?"

Proprietara *(jignită):*

„ – Cum să nu meargă?! Îţi zic io, o asemenea maşină nu te lasă aşa uşor... Ia-l, Florine, că are R.A.R.-ul făcut, mai bagi un milion în el şi e ca nou!

Io i-am zis lu' Costel că mai bine rămîneam cu Trabantu', în loc să ne complicăm cu amărîta asta de Dacie... Tot timpu' trebe să stai la fundu' ei, s-o bibileşti... Cu Trabantu' n-ai treabă, maşină solidă, ţine la drum lung..."

Costel apare cu o pompă în mînă. I-o dă lui Florin care începe să umfle roţile. Costel şterge caroseria cu o cîrpă şi oftează:

„ – Mititelu', de cîte ori am fost cu el la Sinaia, la cota 1400... Parcă zbura pe serpentine... o dată n-a cîrîit. (...) Auzi, eram prin vara lu' 85, la o coadă la benzină şi am păţit o dambla la cutia de viteze. Ce să facem? Am început să-l împingem şi atunci am văzut că era ca un fulg, să-l luăm pe sus nu alta... Şi l-am dus încet, încet, ca pe trotinetă, la benzinărie."

Florin umflă roţile cu îndîrjire. În mai puţin de jumătate de oră, XFY îşi recapătă o parte din personalitate.

În spatele lui Florin, doi prieteni se zgîiesc la Trabant şi zîmbesc ironic.

Proprietara, răsuflînd uşurată, îi întinde cheile.

Peste încă o jumătate de oră, Trabantul e gata pentru a fi urnit. Andi se aşează la volan (şi-a luat de curînd carnet şi n-a mai avut ocazia de atunci să conducă). Florin şi Nicu împing. XFY îşi ia rămas bun de la parcare, sub ochii înlăcrimaţi ai proprietarilor şi în ţipetele puştilor care-şi abandonaseră tenisul de picior pentru marele eveniment.

Primul sfert de oră al călătoriei se scurge fără peripeţii. Florin şi cu Nicu îl coordonează pe Andi.

„– Dreapta... stînga uşor... atît! Frînă!"

Andi e amuzat şi îşi ia în serios rolul de şofer. Conduce o maşină care nu merge şi nu ştie dacă va merge vreodată. Trăieşte într-o ţară în care nimic nu merge şi nu se ştie dacă va merge vreodată.

La un colţ, lîngă bătător, se înfiinţează o gaşcă de băieţi de cartier care se uită la Trabant ca la „Mortal Kombat 3".

„– Uite-l, tată, şi p'ăsta ce viteză a băgat! Stai, cocsăre, de aci, să nu te calce..."

Băieţii rîd, fumează, beau bere la cutie.

„– Micuţule, acu' te văd sub roţi! Nu vezi cîta limuzina! Nu-ncape pe stradă... Daţi-vă la o parte că vine buldozăru'!"

„– Aoleu, mînca-ţi-aş, m-a atins... Mi-a dat mie bătrînu' Jeepu', da' io de la opt ani visez să conduc una d'asta..."

Florin şi Nicu, plini de sudoare, împing, împing... Andi, intimidat de băieţi, mai întîi claxonează, apoi învîrte volanul aiurea. Trabantul şerpuieşte dintr-o bordură într-alta.

În sfîrşit, XFY iese la stradă. Este suit pe trotuar şi împins printre trecători şi dughene. Trece prin faţa unui bufet de piaţă şi atrage atenţia celor cîţiva pensionari care stau în picioare, la mesele înalte, din fier şi dau pe gît cîte o cincizeacă de rom. La apariţia Trabantului, capătă un entuziasm tineresc, neobişnuit. Sînt acei pensionari care, cu o formă naivă de senilitate, îşi păstrează trecutul într-o cutiuţă de carton, alături de decoraţiile primite după război. Deschid cutiuţa la răstimpuri şi inhalează adînc acel trecut ca pe un drog necesar supravieţuirii.

Pensionarii uită de rom şi se reped la Trabant. Aproape că-i împing pe Florin şi pe Nicu la o parte şi încep să se opintească, zdruncinînd maşinuţa.

„– Hai, Vasile, că te lăudai ieri că alergi dă dimineaţă prin Parcu' Circului..."

„– Ia, uite-l pă nea Gigi, nu mai poate... Crapă aici, cu noi de faţă... De la rom i se trage, săracu'..."

Tinerii cu greu îi lămuresc pe pensionari că maşina nu trebuie să pornească pentru că, pur şi simplu, nu merge. Pensionarii sînt dezamăgiţi; nu acceptă posibilitatea ca un Trabant să nu meargă.

Trecere de pietoni. Maşini, în coloană, oprite la stop. Trabantul traversează pe zebră, în sfîrşit a ieşit la rampă, fără aplauze sau ovaţii. Lui Andi începe să-i placă jocul, claxonează ritmat ca după o victorie într-un meci de fotbal.

Un taximetrist deschide portiera şi se holbează speriat, ca la o stafie. Apoi, brusc, se enervează:

„– Mamele voastre de nenorociţi, cu rablele voastre cu tot..."

Străduţe, fără nume, înguste şi întortocheate, pline de gropi şi de şanţuri, cu magherniţe în spatele gardurilor părăginite, cu mici buticuri pe la intersecţii ce amintesc de magazinele mixte, rurale; străduţe, impregnate cu un miros înţepător ce vine din gurile de canalizare deschise.

Un grup de ţigani în faţa unei porţi: copiii jucîndu-se într-o baltă, bărbaţii bînd votcă pe bordură, femeile, ceva mai la o parte, sporovăind cu glasuri ascuţite şi certăreţe.

XFY înaintează solemn, hurducăindu-se prin gropi şi prin bălţi.

Andi *(strigînd la cei doi care împing):*

„– Vedeţi că io închid geamu'! Miroase a căcat!"

Cei doi nu-i răspund. Cîţiva cîini, de-ai locului, încep să latre agresiv, împrejmuind maşina. Florin şi Nicu îi ignoră.

Un ţigan se ridică leneş de pe bordură şi se apropie

„– Domnu', domnu', nu mi-o vinzi mie? Banii pă loc, două sute de mii..."

Florin se înfurie.

„Cară-te şi lasă-mă-n pace, auzi? Lasă-mă!"

Ţigăncile, presimţind că e rost de „afaceri", năvălesc pe Florin.

„– Hai, mamă, să-ţi ghicesc! Îţi ghicesc dacă o să ai parte de maşină sau nu..."

„– Îţi ghicesc cîte femei ai avut şi cîte o să mai ai şi cum o cheamă pe mă-ta şi dacă o să ai noroc la drum lung..."

Copiii scot limba la Trabant, apoi se întorc cu spatele, îşi dau jos pantalonii şi-şi arată fundul.

În harababura generală, băieţii bagă viteză şi cotesc pe o altă stradă, apoi pe alta şi pe alta... pînă cînd se rătăcesc.

Cei trei abandonează maşina pe trotuar, lîngă o terasă cu o firmă spălăcită, cu litere roşii, pe care scrie: „Zi de Zi – bar non-stop". Începe ploaia, mai întîi stropi mari şi grei, apoi un adevărat potop. Băieţii se adăpostesc în trabant şi privesc, fără să-şi vorbească, la geamurile pe care se revarsă şuvoaiele de apă. Fumează în tăcere.

Aş dori ca această povestire să aibă un alt final. Un final simplu şi, în acelaşi timp, încărcat de o esenţă care să ne zdruncine interior, dar să se ridice undeva, deasupra noastră, să ne copleşească dincolo de timp, de societate, de cuvinte. Cum ar fi finalul dintr-un film de scurt metraj al lui Tarkovski, „Vioara şi compresorul". Mi-l reamintesc în linii mari. Un băieţel aparţinînd clasei aristocratice ruseşti se împrieteneşte cu un muncitor pe compresor, atras fiind de forţa maşinăriei peste care „omul nou" este stăpîn. După obişnuita lecţie de vioară, băieţelul se întoarce acasă unde îl reîntîlneşte pe prietenul său. Acesta îi propune o plimbare cu compresorul. Băieţelul, fascinat, urcă; întreaga lume parcă inspiră adînc aerul proaspăt de după ploaie (fusese şi în film o ploaie zdravănă), compresorul se mişcă încet, pe fundal se construiesc coloşii socialişti, aparatul de filmat se ridică mai sus, tot mai sus.

Însă această povestire nu-şi permite un asemenea final, deşi vis-à-vis de barul „Zi de Zi" se construieşte o bancă cu pereţii din sticlă şi din oglinzi.

Dar aparatul de filmat nu se ridică. Doar portiera lui XFY se deschide, iese Andi, trage aer în piept şi are o singură replică:

„– Ce bine cu ploaia asta! Parcă nu mai pute aşa de tare!"

▲

Muzeu pe roţi

În Occident, colecţionarea de maşini vechi reprezintă un hobby al oamenilor cu bani. Automobilele anilor 20'-30' nu se casează, ci sînt păstrate cu grijă, restaurate şi vîndute la preţuri exorbitante. Posesorii se reunesc în asociaţii şi cluburi, cel mai important for în domeniu fiind F.I.V.A. (Fédération Internationale de Véhicules Anciens). Fiecare maşină de epocă deţine un certificat unde sînt precizate rezultatele testelor de autenticitate ale automobilului (probe de culoare, de caroserie etc.). Se organizează periodic raliuri unde taxa de participare depăşeşte de multe ori costul iniţial al maşinii.

Într-un garaj al unei case din spatele B-dului Ştefan cel Mare se găseşte un IMS, parcă scos din cutie. Maşina, complet restaurată, îţi creează o dublă senzaţie: o admiraţie ca pentru un exponat de muzeu şi, în acelaşi timp, convingerea că, odată urcat la volan, vei putea străbate în siguranţă sute de kilometri. I.M.S.-urile, primele maşini de teren româneşti, fuseseră destinate, în exclusivitate, necesităţilor armatei. După revoluţie, o parte dintre ele au fost scoase la licitaţie şi cumpărate de către pasionaţii de maşini „demodate", ieşite din uz. Proprietarul maşinii din garaj, Dan Cazacu, visa să conducă un IMS încă din copilărie, aşa că a cumpărat maşina, a restaurat-o piesă cu piesă, astfel încît acum arată ca ieşită din fabrică. Există o singură diferenţă: „IMS-urile erau kaki, o culoare specifică armatei, însă eu dintotdeauna mi-am închipuit-o galbenă, culoarea camuflajului deşertic". Pe lîngă IMS, Dan Cazacu mai are cîteva maşini vechi: un Opel, două Forduri, o Skodă. Este inginer mecanic auto şi, totodată, preşedintele Retromobil Club care reuneşte majoritatea proprietarilor de maşini vechi din România.

Retromobil Club s-a înfiinţat în 1998, iar numărul membrilor săi a crescut de la 21, iniţial, pînă la 60, în prezent. Clubul şi-a propus în primul rînd asocierea celor care iubesc maşinile vechi şi împărtăşirea reciprocă a cunoştinţelor tehnice. Un al doilea scop al clubului ar fi recunoaşterea proprietarilor de maşini vechi din punct de vedere tehnic şi financiar. În străinătate, nu se plătesc taxe către stat pentru maşinile vechi, însă, în România, Ministerul Finanţelor încă se încăpăţînează să ceară anual bani.

„Nu e neapărat o problemă financiară, ci una de respect din partea statului", afirmă Dan Cazacu. „În fond, noi sîntem creatorii unui muzeu ambulant, pe roţi..."

Suportul clubului este mai mult decît un hobby, „e un microb care dacă te prinde nu mai ai scăpare!" Spre deosebire de situaţia de „afară" membrii Retromobil Club sînt de toate categoriile sociale, de la oameni foarte bogaţi, la pensionari care au avut maşini vechi pe care le-au cîrpit pentru că nu şi-au permis să-şi cumpere o Dacie. „La noi nu contează dacă eşti şomer sau ministru. Este un club în care oamenii au o mare pasiune comună şi se trece peste orice funcţie sau convenienţă".

Maşinile vechi se pot împărţi în două categorii: maşinile veterane de pînă în 1945, Ford, Fiat, Opel, Buick, Chevrolet, Cadillac etc. şi maşinile clasice din anii '50-'60. La noi nu există maşini foarte scumpe, predomină cele populare, fabricate în serie. Circulă o legendă cum că ar fi existat un Rolls Royce vechi, la Arsenalul Statului, dar nu se ştie nimic sigur. Au mai fost şi maşinile Curţii Regale, printre care şi Jaguarul Majestăţii Sale care se pare că a fost vîndut în Grecia.

Membrii clubului respectă un program de întîlniri care, de fapt se rezumă la „ieşiri": de la parade, plimbări, pînă la raliuri. Majoritatea proprietarilor vin cu maşinile pe roţi pentru că nu-şi permit închirierea unei platforme care să ducă maşina la locul întîlnirii. „Atunci cînd te plimbi de unul singur cu maşina ai senzaţia ciudată a unei călătorii înapoi, în timp. Atunci cînd ne adunăm cu toţii senzaţia devine şi mai puternică şi mai apare şi un sentiment de solidaritate între noi", povesteşte preşedintele clubului. Reacţia oamenilor obişnuiţi la apariţia maşinilor de epocă pe stradă s-a schimbat mult faţă de acum cîţiva ani: la început se rîdea şi se făceau mişţouri, acum se asistă ca la spectacol, se aplaudă. Pe autostradă mulţi şoferi cedează trecerea, deşi ei aveau prioritate. Poliţia susţine evenimentele organizate de club, la Giurgiu, de exemplu, s-a oprit circulaţia în centrul oraşului pentru o paradă. Membrii clubului sînt totodată şi foarte buni prieteni, îşi permit să facă poante între ei, să se ironizeze: „Vezi că ţi-a căzut o roată din spate!", „Vino repede că ţi-a furat cineva volanul!" etc.

Dan Cazacu de-abia aşteaptă ca la vară să iasă cu IMS-ul. Singurul inconvenient este că maşina consumă destul de mult. „Dar o dată pe an tot îmi permit să-l scot la o plimbare. Sînt curios care va fi recţia lumii cînd o să-mi vadă monstrişorul gonind cu suta la oră. M-am îndrăgostit pur şi simplu de maşina asta, n-aş da-o pentru nimic în lume...". **(A. P.)**

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Cum a trecut Camilar prin urechile acului

„Noi nu vedem în *Temelia (romanul lui Eusebiu Camilar – n.n.)* forţa uriaşă care a făcut ca 35.000 familii să se rupă de lanţurile sclaviei capitaliste şi să păşească pe drumul socialismului. Organizaţia de partid a Mălinilor, adică tocmai forţa locală determinată în procesul de construire a *Gospodăriei Agricole „Horia"* nu există decît ca o ficţiune. Secretarul organizaţiei de partid, Ion Butnaru, este unul din personajele slab realizate ale cărţii. Ce ar fi trebuit să realizeze Camilar? Să redea în mod concret activitatea organizaţiei de partid, să redea în mod concret activitatea lui Ion Butnaru ca secretar al organizaţiei, să dovedească în mod concret şi convingător că forţa conducătoare a ţărănimii muncitoare pe drumul socialismului, al vieţii fericite este partidul.

Este vizibil faptul că Eusebiu Camilar nu a înţeles în ce constă măreţia *Pămîntului desţelenit* a lui Şolohov, în ce constă înalta sa valoare artistică (...). În centrul romanului lui Şolohov se află partidul, bolşevicii, forţa conducătoare pe drumul socialismului. (...).

În *Temelia,* Ion Butnaru este o ficţiune pe care romancierul a căutat să o umanizeze atribuindu-i o dragoste nefericită. Dar oare dragostea poate fi atributul moral esenţial al unui comunist? (...)"

(Ion Vitner, fragment de cronică literară la *Temelia* de Eusebiu Camilar, din vol. „Literatura în totalitarism, 1949-1951" de Ana Selejan)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Ştergînd colbul de pe cronice bătrîne...

Astfel îl evocă Eminescu, în „Epigonii", pe Negruzzi. Un gînd totuşi nu-mi dă pace: colbul de pe cronicele bătrîne cred că poate fi şters şi altfel decît a făcut-o Negruzzi. Încerc să-mi imaginez cum ar arăta „le mécanique" al domnului Bergson şi al stereotipului contemporan *aplicat* pe un „vivant" mai vechi. Este un simplu joc, nicidecum pe viaţă şi pe moarte, şi ar trebui luat ca atare, fără crispări fizice sau metafizice, aşa cum unii joacă scrabble şi alţii bingo. Iată, bunăoară, un vers eminescian din acelaşi poem, „Epigonii", transcris într-o variantă stereotip–contemporană: *Cantemir aplicînd programe din cuţite şi pahară.* E drept, „Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahară" are mai puţine picioare şi mai multă măsură, dar sună, vai, atît de desuet, aproape la fel de desuet ca un spectacol *croit* după metoda lui Stanislavski! Sau o scriere mai bătrînă decît cronicele descolbuite de Costache Negruzzi: *Scrisoarea boierului Neacşu către judele oraşului de la poalele Tîmpei, prima probă scrisă a implementării limbii române, despre care se face vorbire în istorie.* Sună mai întortocheat, dar mai post-modern, sau, măcar, mai post-decembrist. Dacă includem în jocul nostru şi alte spaţii culturale, nu văd de ce nu am spune, de pildă, că, în celebra lor polemică, Carlo Gozzi l-a învinuit pe Carlo Goldoni că *încalcă legile nescrise ale commediei dell' arte*, iar Goldoni l-a acuzat pe Gozzi de *încremenire în proiect*. Cît despre Dostoievski, ştim bine, încă de la celebra spusă pe care am citat-o de curînd în rubrica de faţă („Noi toţi am ieşit din mantaua lui Gogol"), că socotea, fără doar şi poate, cartea lui Gogol „Suflete moarte" ca pe o *carte de suflet*.

Îmi pare rău, dar nu am putut include în jocul nostru inocent şi cele cîteva propoziţii poetice pe care le-am găsit nu de mult într-un ziar: „Pe 27 ianuarie, un suflet fără ţărmuri al culturii româneşti îşi aniversează repetabila înflorire. Pe 27 ianuarie, Florin Piersic se lasă colindat de vârste. Ziua de naştere a actorului este, în fiecare an, o trezire către culoare". Cu marile cuvinte, cu (pardon!) cuvintele *fără ţărmuri* nu ne putem juca. Nici următoarea propoziţie, rostită de un reporter al Radioului, nu poate intra în joc, fiind de un drăgălaş umor involuntar: „Şcoala din... a fost dotată cu un laborator de informatică şi un important volum de carte". Micile feste pe care ni le joacă micile clişee...

▲

Cu ochii-n 3,14

DUPĂ CE S-A SCHIMBAT VECHEA HÎRTIE, PROGRESUL OMENIRII (INDIFERENT ZONĂ) A MURIT SPONTAN

● Una din cele mai nostim-înduioşătoare scrisori publice este aceea trimisă de Joséphine, 78 de ani, săptămînalului parizian *Les inrockuptibles*. În numărul din 29 ianuarie, ea se plînge publicaţiei că, de cînd a schimbat vechea hîrtie a copertei cu una lucioasă, teancul de reviste alunecă enervant pe jos, obligînd-o să se aplece şi mai mult atunci cînd stă pe WC şi citeşte – „loc de lectură mai puţin comun, dar, vă asigur, foarte confortabil!", recunoaşte Joséphine. „Poate vi se pare exagerat, dar trebuie să ştiţi că persoanele în vîrstă au vechile lor obiceiuri, iar acum, datorită vouă, hemoroizii mei au făcut lumbago..." (**a. l. ş.**)

● Ultimul Eminescu în centrul Bucureştiului, lîngă Guvern, acest citat pe un panou publicitar: „Progresul naţiunilor e limitat. Progresul omenirii e infinit". Reclamă pentru Johnnie Walker!? Pe cînd ceva şi din Cioran...? (**R. C.**)

● Anunţ misterios în *România liberă,* la rubrica „Matrimoniale": „Bucureştean, 33, de casă şi afacere HIV + doresc prietenă indiferent zonă." „HIV +" o fi însemnînd „HIV pozitiv" sau o fi vorba de o afacere cutremurătoare (dacă nu chiar sîngeroasă) ale cărei obiective ne scapă? (**C. P.-B.**)

● Într-o cîrciumă din România, doi cetăţeni au zis sus şi tare că pot bea un litru şi jumătate de rachiu în 5 minute. Un al treilea cetăţean, aflat şi el pe-acolo, nu i-a crezut. S-a pus un pariu, urmînd ca acela care ar fi reuşit să dea pe gît un litru şi jumătate de rachiu în 5 minute să primească, drept premiu, încă o jumătate de litru de rachiu. Zis şi băut. Cei doi cetăţeni cu gura mare au cîştigat pariul, dar au murit pe loc. O jumătate de litru de rachiu îşi aşteaptă în zadar băutorul. (**D. S.**)

● În Statele Unite sînt judecate cinci persoane, acuzate de spionaj în favoarea Cubei. E greu de dovedit vinovăţia lor, pentru că n-au reuşit deloc să-şi îndeplinească misiunile: n-au putut să-şi asigure legăturile prin care să ajungă la tehnologia dorită de superiorii lor de la Havana şi nici nu pot demonstra cum au dezbinat ei emigraţia cubaneză altfel decît a făcut-o ea în mod spontan. Incompetenţa poate fi o mare şansă în faţa justiţiei. (**M. B.**)

UN CONSTRUCT CULTURAL: VIAŢA DE CÎINE VAGABOND CREEAZĂ O STARE DE STRIGĂT

● Credeaţi cumva că sărutul este o chestie naturală? Ei bine, nu este – spune Vaughn Bryant, un profesor de antropologie de la Universitatea din Texas; el susţine că actul cu pricina este un construct cultural, şi dă exemplul locuitorilor insulei Mangia, din Pacificul de Sud, care n-au cunoscut sărutul pînă la venirea europenilor, în sec. XVIII. În China şi Japonia, este interzis să te săruţi în public. N-are rost să mai amintim ce se întîmpla în Evul Mediu, cînd sărutul era considerat un păcat... Aşadar, cînd vă sărutaţi, reţineţi că faceţi un act de cultură. Şi de curaj: odată cu fiecare sărut, puneţi în contact cele 278 de focare de bacterii din gura dvs. cu cele 278 ale celui sărutat. La cît mai multe! (**a. l. ş.**)

● După „taxa Băsescu", unii spun că ar fi pe cale să se ivească şi o „lege Băsescu". Pînă cînd se va petrece asta, citim (în *Adevărul,* nr. 3311) că, deja, „«modelul Băsescu» în ceea ce priveşte problema cîinilor comunitari va fi aplicat şi în Tg. Jiu". Încet-încet, nici viaţa de cîine nu mai e ce-a fost înainte. (**T. C.**)

● Se pare că elementul decisiv care a determinat Guvernul să ia măsuri pentru rezolvarea problemei cîinilor vagabonzi a fost un articol publicat în ziarul *Libération*, care l-a impresionat neplăcut pe prim-ministru. Le mulţumim pe această cale ziariştilor francezi şi îi rugăm ca data viitoare să scrie că avem salarii mici. Poate, cine ştie... (**M. V.**)

● În Drumul Taberei, între Orizont şi Favorit, citim o firmă: „Băcănie, ap. 24". După un calcul aproximativ, magazinul de pe palier s-ar situa cam la etajul VI. La urma urmelor, o iniţiativă prietenoasă: faptul că poţi să-ţi cumperi, de pildă, orez la ora 10 seara, în pijama şi în papuci, doar cu un halat aruncat pe umeri, îţi creează o stare reconfortantă. „Pată de cu-

© a.l.ş.

loare" într-o realitate despre care ni se tot spune că evoluează, nesmintit, spre negru rău. (**T. C.**)

● Trecînd prin Piaţa Romană poţi auzi strigătul „Curele de maşină! Curele de maşină!". Un vînzător ambulant, devenit chiar celebru fiindcă acum cîţiva ani a fost protagonistul unui reportaj de televiziune. „Curelele de maşină" pe care le vinde el sînt de fapt şireturi de pantofi. (**A. M.**)

ÎNTRE ARTĂ ŞI ADEVĂR, BUNELE MANIERE DE ACUM 50 DE ANI SCAD, IAR GARANŢIA ŞUTULUI ÎN BARĂ CREŞTE

● Joi, 1 februarie 2001, pe HBO, în filmul „Între artă şi adevăr", o greşeală de o literă la subtitrare a dat naştere unei traduceri perfecte a aproape intraductibilului „Fuck you!": „Fu-te dracului!". (**D. S.**)

● Cîteva exemplare din *Codul bunelor maniere*, în vînzare la „Librăria din fundul curţii" sînt semnate de autoare: „Cu drag", semnătura, data. Un cuplu de vîrstă mijlocie, răsfoind cărţile: „Oare fără autograf or mai fi avînd?". (**S. S.**)

● Titlu de articol în *Adevărul:* „Costa Gavras aruncă Bucureştiul cu 50 de ani în urmă". De fapt, lucrurile stau altfel: regizorul profită doar de faptul că Bucureştiul arată ca acum 50 de ani. Iată un lucru care ar trebui să-i pună pe gînduri pe edilii Capitalei. (**M. M.**)

● Se zice prin unele cărţi că nu exişti dacă nu apari la televizor. Ghicitoarele au învăţat foarte bine. Ratingul lor e legat de numărul de emisiuni la care au apărut. Astfel, „ghicitoarea Luminiţa apărută la posturile tv pentru calităţile ei, la femei şi băr-baţi în orice domeniu... Garantat în 3 zile". Mai precisă, „vrăjitoarea Mihaela apărută curînd la PRO TV cu Teo" oferă „garanţie în 9 zile". Tot aceeaşi garanţie oferă şi vrăjitoarea Mehadia, care „a fost la TVR 1 la emisiunea convieţuiri, leagă şi dezleagă". Dar cea mai titrată este „vrăjitoarea Eugenia mama lui Venera", adică „unica vrăjitoare care lucrează garantat". Şi pentru că garanţia absolută şi eternă presupune mai multe emisiuni, precizează la final: „Am avut emisiuni la PRO TV, Antena 1 pe acasă la diverse ziare". Aşteptăm emisiuni pe acasă la CNN. (**C. G.**)

● Comisia pentru apărare şi ordine publică din Senat va avea un nou preşedinte, probabil în persoana dlui Ilie Plătică Vidovici. Dl senator este cunoscut printre colegi – vezi *Adevărul,* 6 febr. a.c. – mai ales pentru pasiunea faţă de campionatul virtual al *Pro Sportului,* „Divizia fantastică". În acest caz, firma ar putea deveni *Comisia pentru apărare, atac şi şuturi în bară.* (**A. C.**)

● Ziarele: „Vadim scade, Năstase creşte". Iar începeţi? (**R. C.**)

„Cultura civică nu se poate face discursiv“

– convorbire cu prof. Doina Olga ŞTEFĂNESCU, directoarea Departamentului de pregătire a personalului didactic, S.N.A.P. –

Din patru în patru ani partidul cîştigător în alegeri e mulţumit de cultura civică a românilor şi-o laudă. Tot atunci opoziţia deplînge cu oarecare parapon lipsa acestei culturi, care a dus electoratul la confuzie şi la vot negativ. S-ar putea înţelege că în societatea noastră spiritul civic are puţine ocazii să se manifeste: doar la urne, la mitingurile pentru cauze generale şi la colocviile prestigioase, mai ales la cele de peste hotare. În rest, pare că treaba românului e să nu se bage, să-şi vadă de ale sale şi să se plîngă: de moştenirea trecutului, de sărăcia prezentului şi de înceţoşarea viitorului. Întîi să avem şosele bune, deprinderi civilizate şi administraţie cinstită. După aceea o să vină şi rîndul culturii civice – preocupare de oameni scăpaţi de griji. Lumea e sătulă de îndoctrinare: maturii fiindcă au suportat-o prea mult, tinerii fiindcă sînt nesupuşi din fire şi n-au de gînd să repete experienţele negative ale anteriorilor.

A evita îndoctrinarea

Stimată doamnă, în locul cărei discipline se predau acum în şcoală educaţia şi cultura civică?

Ele nu înlocuiesc nimic. Sînt la locul lor, cuvenit mereu şi necesar mai ales astăzi. Nici o legătură cu formalele ore de „constituţie“ de dinainte, sau cu „socialismul ştiinţific“ care plictisea deopotrivă pe elevi şi pe profesori. Acelea erau prilejuri de îndoctrinare forţată şi inutilă. Ceea ce se urmăreşte acum prin educaţie şi cultura civică a elevilor este tocmai evitarea îndoctrinării: cum? Atunci cînd s-a construit noul plan de învăţămînt la Ministerul Educaţiei Naţionale, am lucrat efectiv cu cei care au ajuns la formula actuală a acestui plan ce cuprinde „educaţia civică“ pentru învăţămîntul primar clasele III-IV şi „cultura civică“, pentru clasele VII-VIII, discipline în regim obligatoriu. La liceu e altă situaţie. Deci prima noastră grijă a fost să ne ferim de îndoctrinare. Cum s-o evităm, dar să asigurăm şi informaţia şi obiectivele cognitive, dezvoltînd totodată şi partea atitudinală dar şi partea competenţelor intelectuale? Trebuia să rezolvăm problema compact. În învăţămîntul primar, pentru a construi acest „curriculum“ am început de la *persoană*, de la *sine*, mergînd către *grupul mic*, către *comunitatea locală*, către *stat*. A porni de la persoană constituie o particularitate pentru educaţia civică în România. De ce? Noi am ieşit dintr-o experienţă comunistă nivelatoare, din pricina căreia nici maturii n-au deprinderea de a se percepe şi a se judeca pe ei înşişi ca persoane. Dacă nu ştim ce sîntem, atunci ni se pare justificat faptul că, tot timpul, unii trebuie să ne muştruluiască, să ia măsuri în numele nostru, să ne judece etc. Decenii întregi noi n-am construit un concept adevărat de *persoană*. În clasa a III asta facem: începem de la persoană şi de la diferenţe între persoane. Apoi încercăm să desluşim raporturile dintre persoană şi lumea din preajmă – fiinţe, plante, animale, lucruri şi să dezvoltăm o atitudine faţă de ele. Lucrînd cu elevii din clasa a IV-a insistăm asupra grupurilor: apare ideea de „noi şi ceilalţi“

Adică persoana în lume?

Oricum, persoana în relaţiile cu ceilalţi, fiindcă pentru a mă realiza eu, ca persoană, trebuie să dezvolt un anumit tip de relaţie, am nevoie de colaborare şi, de asemeni, am nevoie şi de curaj, fiindcă uneori sînt într-o situaţie dificilă şi-mi este frică. Dar, totodată, trebuie să aflu că nu-mi este permis să fac unele lucruri ş.a.m.d. Ca să exemplific toate acestea discutăm despre situaţii cunoscute de copii, despre rude, prieteni, necazuri de familie şi, încet-încet, se prefigurează conceptul de comunitate locală.

Dar dacă un copil nu are printre rude sau printre cunoştinţele familiei autorităţi ale comunităţii locale, nu rămîne această comunitate doar o abstracţiune pentru el?

Nu rămîne. Fiindcă realitatea îl pune în diverse situaţii. Am nevoie să zicem de un certificat, mă duc la primărie fiindcă ştii că de-acolo îl pot obţine, îmi trebuie o adeverinţă, apelez la directorul şcolii sau dacă păţesc un necaz reclam asta poliţaiului. Cînd ajungem să vorbim despre *stat*, trebuie să ştim că există un parlament, un executiv, discutăm despre simbolurile statului etc. Totul spus într-un limbaj accesibil, adecvat şi imaginativ.

Nevoia de criterii

Spuneaţi mai înainte că insistaţi asupra ideii de „diferenţă“. Cum se descoperă şi se asumă ea, într-un asemenea domeniu, de către şcolarii de vîrste mici?

Noile manuale sînt însoţite în acest caz de „auxiliare“ la care am lucrat şi eu, „instrumente de gîndire“, să le spunem aşa. Sau, mai corect, instrumente pentru dezvoltarea gîndirii. Pornesc de la presupoziţia că tu, elev de a III-a, habar n-ai să operezi cu asemănări şi deosebiri, mai întîi evidente şi apoi din ce în ce mai greu sesizabile. Întîi îţi dau o sugestie, apoi te oblig să lucrezi singur. Comparînd, discutînd, judecînd şi analizînd ceea ce are de observat, copilul descoperă un lucru esenţial: criteriul. În clipa cînd descoperim şi stabilim un criteriu, asemănările şi deosebirile sînt uşor de observat. Lucrurile se clarifică. Identificarea, comparaţia, conversiunea sînt operaţii minimale, dar personalitatea copilului acum se formează, iar ele devin instrumente de lucru pe termen lung.

Dar asta este valabil pentru multe materii: cum se aplică, spre exemplu, la educaţia civică?

Să zicem că, la orele de „cultură civică“ – unde avem de-a face cu elevi mai mari – discutăm despre două partide, sau două concepte ori despre două comportamente. Cum le deosebim? Cum facem diferenţa între doi politicieni, cum alegem pe unul dintre ei, pe ce criterii? Unul mi-a plăcut şi unul nu mi-a plăcut? Din punct de vedere al preferinţelor personale – fiindcă mai am şi eu dreptul la aşa ceva – cutare politician e mai elegant sau altul are un discurs mai înflăcărat şi mă prinde. Problema este după ce criterii îi judec: după modă, după stilul oratoric sau după ceea ce fiecare dintre ei vrea să facă pentru învăţămînt ori pentru binele comunităţii căreia îi aparţin?

Educaţia şi cultura civică trebuie să recomande şi să inculce şi valori: binele, dreptatea, cinstea, compasiunea. Cum se transmit ele acum, cînd tonul „didactic“ plictiseşte tinerii, iar ceea ce nu-i „haios“ nu merită să asculţi?

Am făcut experienţe interesante cu elevii, pornind mereu de la lucruri simple. Discutăm, de pildă, despre „Fata moşului şi fata babei“. Începem de la ceea ce ştim cu toţii din poveste: fata babei era rea. De ce era rea? Pentru că n-a făcut nimic şi a luat lada cea mare şi a fost pedepsită – mi se răspunde. Dar problema se poate pune şi altfel: dacă ar fi făcut tot ce trebuia, ar fi meritat lada cea mare? Rău e că a vrut s-o obţină făcîndu-se că munceşte, producînd pagube, dar avînd pretenţia să fie, cu toate acestea, recompensată. A vrea o răsplată consistentă după ce munceşti cum trebuie mi se pare un lucru normal, absolut decent.

Întrebarea bate mai departe: vila vecinului şi cele patru maşini ale sale ne supără fiindcă sînt mari sau fiindcă n-au fost obţinute cinstit?

Tocmai. Dacă fac o muncă cinstită, sînt harnic, sînt bun gospodar şi inventiv în proiecte, pot să obţin o recompensă oricît de mare. Nu asta e problema. Nu visăm să trăim într-o lume săracă, dimpotrivă. Problema este cum ajungem acolo. Altă dată o discuţie foarte animată asupra problemelor proprietăţii a pornit de la analiza „Punguţei cu doi bani“. Cît de legitimă este proprietatea moşului dacă ea se bazează pe acea punguţă găsită şi pe tot ceea ce a făcut cocoşul, reclamînd restituirea ei? Aici nu se pune doar chestiunea proprietăţii – a avea sau a nu avea – ci a legitimităţii acestei proprietăţi, a felului în care a fost ea dobîndită.

Ce-i interesează pe elevi?

În opinia curentă se spune că astăzi adolescenţii nu vor altceva decît să fie lăsaţi în pace, vor să cîştige cît mai repede bani şi să intre în „Guiness book“, doborînd recordul de rezistenţă la dans. Cît îi interesează cultura civică? Şi nu cumva interesul – acolo unde el realmente este cultivat – vine şi din opoziţia faţă de sfaturile-clişeu ale celor de-acasă: „nu te interesează“, „nu te băga“?

Cultura civică nu se poate face discursiv. Cei care optează pentru această disciplină în liceu, optează implicit şi pentru farmecul pe care dezbaterea pe o anumită temă ţi-l oferă. Nu întîlneşti des această atmosferă incitantă nici la alte discipline, nici în afara şcolii. Am avut, de pildă, discuţii despre prejudecăţi pornind de la aspecte din familie sau pornind de la propriile experienţe ale copiilor. După orele de dezbateri elevii au ajuns să poată să evalueze altfel poziţiile părinţilor, să judece altfel unele emisiuni de televiziune sau nişte informaţii din presă.

Cîte ore ocupă „civica“ în program?

Ca disciplină obligatorie la clasele III-IV, o oră pe săptămînă, ca şi la clasele VII-VIII. Dacă este vorba de un „opţional de decizia şcolii“, elevii pot cere o oră sau două. Dacă ora nu este interesantă, ei nu mai vin. Ăsta-i farmecul „opţionalului“ – îl frecventezi numai dacă te atrage.

Devine atractiv prin harul profesorilor sau prin varietatea temelor?

Un profesor cu har pedagogic se descurcă. Tocmai vocaţia lui didactică îl îndeamnă să-şi asume ideea de reformă, să participe la cursuri de formare, să înveţe să-şi proiecteze apoi un „curriculum“, un „opţional“ sau materiale auxiliare. Problema e cum asiguri condiţiile propice ca la formarea tinerei generaţii să participe şi profesorii care deocamdată n-au dovedit o vocaţie specială, dar lucrează aplicat şi temeinic, poate într-un stil mai puţin strălucitor, şi lucrurile să funcţioneze bine? Varietatea temelor atrage, bineînţeles. Uneori întrebările iscoditoare pornesc chiar de la copii, ei dau tonul. S-a discutat, spre exemplu, o ştire formulată la un moment dat astfel: „toţi românii vor primi pensia mărită“. Şi dacă sînt un pensionar turc, maghiar sau armean n-o să primesc? Şi ce-nseamnă aici „toţi“: şi la cei cu pensii foarte mari se va aplica majorarea? Am dezbătut împreună şi teme de stringentă (şi dureroasă) realitate: corupţia şi nepotismul. Imaginăm o situaţie posibilă: să presupunem că tu, elevul cutare, eşti primarul unei localităţi. Cineva din familia ta este profesor şi vrea să ajungă directorul şcolii. Ce facem? Îi interzicem promovarea fiindcă-i rudă cu primarul, sau îl promovăm tocmai pentru că este neam cu el? Dacă sînt ruda cuiva important mi se interzice din pornire să particip la competiţie sau dacă ajung în acel loc meritat pe drept trebuie să suport mereu suspiciunea că-l ocup fiindcă sînt „rudă cu“... Judecînd bine nu se pune problema relaţiilor de rudenie, ci a criteriilor de selecţie şi de competenţă. Judecata dreaptă trebuie să se aplice la valoarea şi la comportamentul persoanei vizate. Iar dacă gîndesc în spirit democratic trebuie să iau în calcul şi minoritatea celor care sînt „rude cu“ şi care s-ar putea să fie foarte competenţi în domeniile lor. Competiţia nu-i poate exclude. A fost un aspect pe care elevii l-au înţeles foarte bine: „adică dacă eu aş fi copilul directorului şcolii, n-am nici un drept sau le am pe toate“?

În definiţie personală, ce ar reprezenta cultura civică?

O stare de satisfacţie intelectuală şi cetăţenească la care cineva poate să ajungă fiindcă vede că poate acţiona în adevăr cu folos în comunitatea sa. Printre oamenii pe care-i cunosc; „poporul“ e un concept prea general. Atunci cînd ajung să mă aprecieze oamenii pe care-i cunosc sau ajung să-mi fie ruşine de ei – înseamnă că gîndesc şi mă comport în spirit civic. Din idealism educaţional, optez pentru valorile pozitive: de aceea vorbesc despre satisfacţia pe care ţi-o poate oferi acţiunea întreprinsă, acţiune întemeiată, recunoscută, cu finalitate pozitivă şi care te exprimă. Fără să leg această situaţie de statutul meu profesional: fie că sînt profesor, medic, fie că sînt tinichigiu, fac asta pentru comunitatea mea, unde mi-am găsit micul meu rol de expresie. Fiindcă prin formaţie sînt profesoară de filozofie şi logică, şi recunosc că am o orientare raţionalistă, încerc să aduc în educaţia şi cultura civică o perspectivă filozofică: încerc să dezvolt în elev acel curaj în sine şi preocuparea continuă de a-şi pune întrebări şi a construi probleme; plin de respect faţă de marea cultură, dar refuzînd obedienţa. Am fost foarte încîntată o dată cînd, la o discuţie cu elevii am folosit o definiţie a lui Kant, fără să le spun despre cine-i vorba. I-am întrebat apoi ce cred ei despre persoana care a formulat o asemenea judecată, ce fel de om e, cum judecă ş.a. Reţin, dintre multe răspunsuri, pe cel al unui copil care înţelesese ceva important: „bănuiesc că e vorba despre o persoană care s-a gîndit bine înainte de-a spune ce-a spus“.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cristian GHINEA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Marian BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 416
16-22 februarie 2001
20 pagini 4000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

INTELECTUALUL ROMÂN FAŢA CU INACŢIUNEA

O scrisoare deschisă a lui G.M. TAMÁS
la care au răspuns:

Theodor BACONSKY, Pavel CÂMPEANU,
Andrei CORNEA, Mircea IORGULESCU,
Z. ORNEA, Andrei PLEŞU

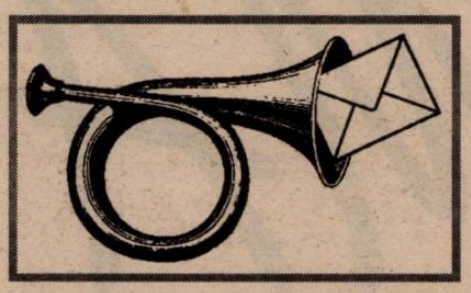

Nr. 414: *„Libertatea informației"*

România, anul 11

Sînt nervos. Aseară am avut o dispută violent-amicală cu un, evident, amic. În două cuvinte, el afirma că nu există nicăieri în lumea asta presă liberă. Ba mai mult, nici măcar independentă. Presa e dependentă, zice el, de banii prin care rezistă din punct de vedere economic pe piață și informațional de sursele de care dispune. Nuuuu, nu se poate, zic eu, jurnalistul este dependent doar de propriul său bun-simț. În rest, poate (și trebuie) să scrie despre ce se întîmplă în jurul său, despre noi, cei care compunem societatea și îi determinăm evoluția ș.a.m.d. Nu s-a lăsat convins. Așa că azi m-am hotărît să adun argumente materiale care să-mi susțină părerea.

E dimineața, devreme. Traversez spre chioșcul plin de culoare al lui nea Costică, „informatorul cartierului". Nea Costică este vînzător de ziare în colțul străzii mele. De la el se „informează" tot cartierul, ba chiar mai mult. Mai devreme, spre exemplu, tocmai am văzut mașina poliției plecînd veselă și cu ziarul luat (împrumutat pardon!). O s-o revăd cu siguranță, în jurul prînzului, returnînd ziarele reîmpachetate pedant după lecturi intense. Vînzătorul aprozarului de alături, actualmente patron al aceluiași magazin, va veni să-și recupereze ziarul antamat de cu dimineața. „La ora asta unele publicații nu le mai găsești! Noroc cu poliția!", mi-a explicat el odată. Traversez bucureștenește. În jur nici un indicator de trecere. Nici pentru mine ca pieton, nici pentru mașina din fața mea speriată de tacticosul octogenar. E un membru marcant al clubului din „părculeț" (ziarul dimineții e singura lui legătură cu lumea și prilej de abracadabrante concluzii în aer liber împreună cu colegii de generație). Trece netulburat la doar cîțiva milimetri de botul mașinii. Trece și mașina, într-un tîrziu. Răsuflu ușurat și pun piciorul pe carosabil, mă asigur instinctiv. Fac primul pas.

...o mînă mă oprește. E fetița vecinilor care își face rondul la pîine, lapte și ziare. În dimineața asta a luat-o în sens invers. „Traversați-mă și pe mine vă rog!" îmi spun ochii care cred că deja au făcut ceva victime printre colegii de clasă. Înțeleg, uitîndu-mă la punga pe care o strînge în pumn, că, văzîndu-mă, s-a hotărît să o ia pe scurtătură. Scurtătura sunt eu, traseul lung e casă, semafor, pîine, lapte, ziare, semafor, casă, școală etc. De departe cred că arătam ca un cuplu fericit: tăticu' grijuliu care-și traversează copila. Mă rog... Peste cîțiva ani, același tablou ar putea fi prilej de divorț. Iar dacă aș fi o persoană publică... Îmi figurez deja prima pagină: „Cutare, personalitate marcantă a vieții noastre etc. etc., corupe minore!" sau „Pedofilul din București, surprins în plină acțiune!"...Am ajuns cu bine, împreună, la mijlocul străzii. Între timp am aflat că maică-sa a fost dată afară și că o așteaptă cu ultimele anunțuri de muncă și că „doamna dirigintă" i-a spus că nu o trece clasa pînă nu achită nu știu ce „fond". Îmi spune toate acestea ca pe un fapt divers. Mă pun în locul ei și știu că dacă acestea mi s-ar fi întîmplat mie, aș fi fost îngrozit. Cum? Mama nu mai lucrează? Atunci eu cum o să plătesc fondul clasei, o să mă fac de rîs, o să ajung coada clasei, nu o să mă mai bage nimeni în seamă etc. etc. etc.

În sfîrșit, am ajuns. Problemele fetiței se îndepărtează odată cu ea. Eu sînt pironit locului de niște colți amenințător de albi ai unei perechi de maidanezi. Ne cunoaștem de mult dar încă nu am reușit să-l conving de bunele mele intenții. Noroc că din aprozar, pardon, „CUTARE IMPEX SRL" apare învăluită în mii de (foste) voaluri „Balerina". Așa o știe lumea, se spune că a fost primsolistă de operă. Eu însă o consider o mare coregrafă. Mă conving încă o dată de acest lucru privind mișcările grațios-canine ale celor doi protejați, care nu contenesc să o învăluie în volute băloase și lătrături admirative.

Am scăpat. În sfîrșit sunt față în față cu nea Costică. Acum îmi apare în față...DILEMA..., nu revista, ci starea. Sînt atîtea lucruri în fața mea care mă îmbie... Și totul e proaspăt: violuri, declarații, aleși imunitari, accidente, avorturi și divorțuri; măscări, iubiri, plecări, sosiri; cedări, retrocedări, congrese și ședințe; interviuri, dezmințiri, amenințări, cutremure, 4-6-8 case, vile, morți și răniți, decedați și înviați, morga și starea civilă. Mă uit în jurul meu și încerc să cer un sfat, să-mi spună și mie cineva ce să aleg.

Nimeni.

Sunt doar eu, față în față cu INFORMAȚIA. Mă uit la ea, ea la mine, îmi zîmbește cald, încerc și eu o grimasă de complezență, întreb: „Noi? Eu? Aprozaristul? Nea Costică? Octogenarul? Fetița? „Balerina"? Eu? Noi? Nu scrie nimic despre noi, nu știe nimeni de noi? Noi, unde suntem?" Informația se uita la fel de cald la mine, netulburată...

Nea Costică apare cu un alt braț de ziare.

Eu..., hei, unde sunt eu? Hei, nu m-a văzut nimeni? Îmi răspunde în sfîrșit cineva. Ecoul... În jur, nimeni, doar Nea Costică, așteptîndu-și clienții...

Zomir DIMOVICI

Nr. 413: *„Impostura"*

Citatul din Faulkner

● Pe pagina întîi a *Dilemei*, pe un fond negru, citesc de ani de zile: *Săptămînal de tranziție.*

Pe un fond aproape clar este scris, dedesubt: *Director fondator, Andrei Pleșu.* Este ca un certificat de bună purtare, ca o carte de vizită.

● Pe pagina a doua este scris negru pe alb: *Dilematici din toată țara, vă ascultăm,* iar imediat în dreapta sus putem citi un citat din *Lecția de chimie* – W. Faulkner: „Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea". Acest lucru se pare că-l putem citi în toate cărțile bune. Eu cred că și-n Internet, dar nu-i totuna. Nu știu cine a avut ideea alegerii acestui citat, m-ar amuza să aflu. La începutul apariției revistei, textul mă irita constant, percepîndu-l ca o invitație la resemnare. Am încercat să-l ignor, însă imposibil. De fiecare dată cînd îmi cădea în mînă ziarul, textul acesta din pagina a doua mă privea perfid, zîmbindu-mi ca Gioconda... Au trecut anii și iată că deunăzi în numărul cu Impostura, dintr-o dată textul nu a mai zîmbit, nu mi-a mai aruncat decît o privire ușor piezișă parcă jenată. Vinovată, pentru o dată am simțit nevoia să-i zîmbesc eu, precum unui copil, luminată parcă de ceea ce știam de mult – cum că EVIDENT adevărul nu trebuie confundat întotdeauna cu dreptatea! Între timp, între noi fie spus, am mai citit cîteva cărți excelente și mai ales am ascultat muzică bună. Este un privilegiu să ai acces la cărți, este un privilegiu în unele țări să știi să citești.

De exemplu, în Maroc 65% din populație este analfabetă: oamenii nu pot citi nici măcar buletinele de vot. N-am crezut niciodată în moartea bibliotecilor și nici într-o lume *internetizată.* Cred însă în educație. Cărțile chiar dacă sînt scumpe, chiar dacă unii nu știu să citească, chiar dacă-s arse de nebuni – sînt convinsă că vor supraviețui.

● Am citit un articol al domnului Andrei Cornea într-un *22*, intitulat „Constantinescu – final fără glorie". Articolul mi s-a părut corect, chiar dacă inutil: nu aducea nici o noutate. În plus ceva m-a făcut să cad pe gînduri. Acel „ceva" era textul lui William Faulkner. Mi-am zis că, chiar aleși democratic, ei, „conducătorii", sînt teribil de singuri și mor precum noi muritorii, adică, singuri. Ce îi diferențiază

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE"

însă este că unii sfîrșesc tragic tîrîți prin tribunale; rar, în închisori. Alții mor asasinați sau își sfîrșesc zilele în exil. Cei mai rari și evident totuși de admirat sînt cei care părăsesc scena politică de bunăvoie, declarîndu-se cu demnitate învinși. Nu discutăm aici cauzele, însă este util să se reamintească că, în țările democratice, Parlamentul și primul-ministru conduc și dețin puterea. Mi se pare încredibil ce greu se înțelege CE și CUM este democrația și cu ce se mănîncă.

În țări unde democrația este directă – cum este Elveția – poporul este suveran... cel puțin teoretic, dar nici cu practica nu stăm rău, căci o ținem într-un referendum și ne schimbăm președinții anual.

Președinții, conducătorii, sînt întotdeauna singurii vinovați de eventualele eșecuri. Eroare, puerilă minciună. Îmi zic că probabil asta trebuie să fie cauza pentru care nu se-mbulzește lumea la... posturi, cei mai buni dintre noi preferînd cu înțelepciune să se retragă cu prudență în biblioteci, născînd cărți bune care spun precum citatul din Faulkner.

C'est jamais trop tard repetam și eu copiilor mei considerînd ca o bază solidă în educație evitarea minciunii.

Adevărul – de exemplu – este că am votat, cum vă mărturiseam în noiembrie, Convenția și Isărescu. Așa au votat 85% din românii diasporei. La turul doi, m-am dus la vot parcurgînd 120 km cît este distanța Zürich Berna și „am tăiat" amîndoi candidații. Două treimi din alegători nu s-au mai prezentat la vot. *(Ați preferat astfel să vi se anuleze votul? De ce ați mai făcut drumul? – n. red.)* Este de altfel foarte adevărat că singurul partid care și-a permis luxul de a trimite un observator la secția de votare a fost PDSR-ul. Aici mi se pare într-adevăr că nu e drept, chiar dacă doamna Mirela Paron și-a făcut cu competență datoria. Nu este drept nici să vezi o tînără fată ieșind de la secția de votare izbucnind în plîns și spunînd: „Nu credeam că am să ajung să votez Iliescu".

● *C'est jamais trop tard...*

Se pare însă că uneori este prea devreme.

De exemplu, guvernul iugoslav a refuzat să-și dea pe mîna tribunalului de la Haga fostul președinte, chiar dacă doamna Carla del Ponte avea multe adevăruri în mînă...

Guvernul de la Belgrad a preferat să-și revendice dreptul de a-și judeca (eventual) singur fostul conducător. Acest lucru a fost acceptat de opinia publică internațională pentru simplul fapt că domnul Miloșevici are încă mulți simpatizanți și că Iugoslavia încă traumatizată nu este pregătită să-și exorcizeze trecutul.

Este evident că fiecare are DREPTUL și DATORIA să-și facă singur ordine în ogradă.

● Un prieten din țară iritat de înclinația mea în a considera minciuna ca pe o pierdere de timp, îmi spunea: „De ce să declanșezi suferințe inutile."

Este adevărat că unii oameni, unele popoare nu sînt destul de adulți pentru a fi confruntați cu durerea. Nu sînt destul de tari pentru a afla adevărul – pe care în mare parte îl știu. În acest fel *minciuna acumulată pregătește drumul impostorii și impostura este o formă a nedreptății.*

Gabriela BAICU-CERKEZ
Zürich, Elveția

***N. red.**: Ați observat că am schimbat frontispiciul paginii a doua, în sensul dorit de dumneavoastră?*

Fără te(a)mă

Fără titlu

Oamenii au atitudini regresive.
Oamenii se urcă în autobuze și se lovesc.
Oamenii se înjură.

Oamenii poartă la gît plăcuțe încrustate cu cuvîntul „PROTEST".

Omul de azi este un protestatar.

Protestul poate fi de sus sau de jos.

Protestul de sus reclamă lipsa.

Protestul de jos reclamă lipsa.

Toți protestăm.

Sîntem mici vietăți ce am descoperit de curînd libertatea. Libertatea pe care o credem și astăzi furată. Comportamentul nostru este unul inhibat. Ne exprimăm prin onomatopee. Facem glosolalie și, cîteodată, din senin, ne transformăm în intelectuali. Și atunci apărem la televizor. Și atunci protestăm. Spiritul nesupunerii ne dă speranțe. Nemulțumirea noastră este și a lor. Sau cel puțin așa credem. GREȘIT. Ierarhia are morții ei. Noi sîntem aceia.

Am încercat să descifrez nemulțumirea celor care-și dau coate în fiecare dimineață cînd se urcă în mijloacele de transport. Rămîn uimită cînd văd cîtă ură poate exista în oameni atît de devreme.

Ce vrea fiecare? Ce este fiecare? Un mic tiran ce-și caută locul călduț într-un colț de mașină. Omul e fericit. A repurtat o victorie nesperată. Protestul lui a avut această semnificație: „Eu sînt un individualist și nu mă înscriu în nici o ierarhie".

Ce frumos se minte omul!!!

Însă, hoțul de buzunare nu face parte din ierarhia lui. El este un curent *underground*. Micul tiran se strînge în colțul lui și privește spectacolul. Compătimește pe ceilalți concurenți-tirani. Este nemulțumit, dar nu din cauza nedreptății, ci fiindcă știe că într-o zi va veni și rîndul lui.

Tragedia omului se rezumă astfel: protestul lui este doar unul informațional. O expunere pe gratis a propriilor experiențe despre el. Manifest la suprafață. Alunecarea în adîncime este evitată. Tiranul este supus ierarhiei.

Sîntem o națiune apatică. Incapabili de muget, mieunăm cu drăgălășenie pe lîngă cîinii sistemului. Protestul din interior este o iluzie. Ceea ce încercăm să facem în fiecare zi nu este decît o simplă informație lipită pe zid. Satisfăcuți de porția de nemulțumire, ne retragem în cutiuțele noastre și povestim cu curaj faptele de vitejie de peste zi. Protestul devine hrana noastră. Șmecheri și lăudăroși reușim să ne mințim unii pe alții.

Este singurul lucru pe care-l dorim cu adevărat.

Mila WISCHENER
studentă, București

Ai auzit?
Știri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltaRFI 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cum îți faci un nume în lumea artelor**
- **Elitele și democrația**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Nişte porcine

În timp ce:

● postul de radio RTL pierde în Franţa peste două milioane de ascultători în mai puţin de un an, după ce hotărîse să-şi întinerească programele şi echipa, concediind, între alţii, un jurnalist vedetă în vîrstă de 70 de ani, iar pentru a repara dezastrul recuperează programele abandonate şi îl reangajează ca speranţă a redresării, la 71 de ani, pe jurnalistul licenţiat;

● în ţările Uniunii Europene se evocă tot mai insistent eventualitatea urcării vîrstei de pensie la 60 de ani pentru femei şi 65-70 pentru bărbaţi, urmare a creşterii duratei de viaţă;

● cercetătorii studiază efectele prelungirii vîrstei active, sociale şi biologice, în medie cu 20-30 de ani peste limitele ce funcţionau la jumătatea secolului al XX-lea;

● actriţa Charlotte Rampling (n.1946) interpretează într-un recent – şi excelent – film franţuzesc, *Sous le sable*, rolul unei femei de aproximativ aceeaşi vîrstă cu ea, rol ce conţine şi cîteva scene de amor fizic implicînd dezgoliri integrale, jucate cu mare naturaleţe şi fără machiaj, cosmeticale şi alte mijloace tehnice de ascundere a ridurilor, cearcănelor şi altor inevitabile deteriorări ale epidermei;

● iar mari firme de parfumuri descoperă pentru afişele publicitare expresivitatea chipului femeii „trecute prin viaţă", de 45-50-60 de ani, ca să mai dau încă un exemplu din zona frivolităţilor în floare, cinematograf, parfumuri..., ce se poate citi prin gazetele bucureştene?!

Iată cam ce se poate citi: că poliţia l-a descoperit şi reţinut pe X.Y., care l-a răpit şi sechestrat „pe *bătrînul* A.B. (56 de ani)", că în judeţul cutare a fost arestat Y.Z. pentru că a violat-o „pe *bătrîna* C.D. (52 de ani)", că trei indivizi l-au tîlhărit „pe *bătrînul* G.P. (58 de ani)" etc. Sublinierile sînt ale mele şi traduc o nedumerire: fără să aibă neapărat un sens depreciativ direct, ci mai degrabă, în context, unul compasiv, calificarea drept „bătrîni" a unor femei şi bărbaţi ce au în comun că au trecut de 50 de ani ţine totuşi de o reprezentare, de o înţelegere şi un mod de a gîndi nu doar arhaice şi depăşite în lumea de astăzi, ci şi avînd un potenţial de agresivitate socială oricînd utilizabil. Sigur că poate fi vorba şi de o indelicateţe congenitală, chiar de un „grobianism obiectiv" (la fel de „obiectiv" cum era hazardul pentru suprarealişti...) al autorilor şi autoarelor relatărilor de „fapt divers" unde apar de obicei asemenea formulări. Dar chiar şi aşa stînd lucrurile, nu a fost *vîrsta* unul din argumentele demagogiei lui Corneliu Vadim Tudor?! El trebuia să-l înfrîngă pe *bătrînul* Ion Iliescu şi în numele *dreptului* biologic...

Fapt este că există, reamintesc, un extraordinar roman despre *fascismul biologic*, al scriitorului argentinian Adolfo Bioy Casares. Se numeşte *Jurnal al războiului împotriva porcului (Diario de la guerra del cerdo*, în traducere franceză *Journal de la guerre au cochon)*, publicat în 1969 la Buenos Aires şi apărut în acelaşi an şi la Paris. Bande de tineri (unii, probabil încă moderniști, postmodernismul nu fusese inventat, se intitulează „Grupul tinerilor din secolul XX") încep să ucidă, cînd îi prind pe străzi, pe cei cu aspect de bătrîni, fie bărbaţi, fie femei, suprimîndu-i pentru a *purifica* oraşul de prezenţa lor. Calviţie, păr alb sau cărunt, un mers mai şovăielnic, silueta curbată, semnele apartenenţei la categoria vîrstnicilor devin stigmate ale condamnării la moarte. Oamenii cu aspect mai vîrstnic sînt sfătuiţi să nu se urce în taxiuri conduse de tineri, să nu intre în restaurante, să nu iasă pe stradă, să se ascundă. Copiii îşi livrează părinţii, pentru a fi ucişi, camarazilor de bandă, un bunic este omorît de nepoate, fetiţe de 6-8 ani, teroarea se răspîndeşte în oraş. Iar bătrînilor (sau celor socotiţi bătrîni) li se spune *porci*, mişcarea tinerilor numindu-se *războiul cu porcul*. Exterminarea este acceptată ca o banalitate, nu ca o fatalitate, nimeni nu se împotriveşte. Jenează doar maniera oarecum sălbatică a *războiului cu porcul*, un şofer recomandînd internarea *bătrînilor* într-un „loc decent, unde să fie exterminaţi cu mijloace moderne". Nu toate fascismele au nevoie de ideologie. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

România pe drumuri de campanie

După emoţiile pe care recentele alegeri le-au furnizat, parcă epoca de dinainte pare o nebuloasă. Multe dintre sensurile de atunci şi-au pierdut logica. Campania electorală cu *singuri împotriva stîngii* şi *înaintează repede* pare a ţine de un trecut rapid uitat, atît de multe şi radicale au fost schimbările în viaţa politică.

Totuşi, istoria acestei ultime campanii electorale aşteaptă să fie scrisă. Un demers în acest sens îl face Alina Mungiu-Pippidi, prin publicarea unui *Raport de campanie*, în cadrul Societăţii Academice din România. La baza programului de cercetare au fost două sondaje, efectuate de către CURS, unul la începutul şi altul la finalul campaniei electorale. Noutatea pe care experimentul a adus-o este că cele două sondaje au fost făcute cu aceleaşi persoane, pentru a se urmări efectul pe care disputele electorale l-au avut asupra lor. Iată numai cîteva dintre concluziile acestei cercetări.

Electoratul

Deşi 58% dintre cei chestionaţi au declarat că nu se aşteaptă la îmbunătăţiri semnificative ale vieţii lor după alegeri, aproape 80 de procente au urmărit emisiuni electorale în fiecare zi sau de cîteva ori pe săptămînă, ceea ce arată un interes destul de ridicat. Cu toate acestea, alegătorii demonstrează o foarte scăzută competenţă politică. La o serie de întrebări în care li se cerea să atribuie unele iniţiative anumitor partide politice, foarte puţini au reuşit să furnizeze răspunsuri corecte. De cele mai multe ori atribuiau iniţiativele pe care le considerau bune partidului pe care îl simpatizau şi pe cele considerate nefericite partidelor antipatizate. De cea mai largă recunoaştere a avut parte universitatea maghiară care a fost atribuită UDMR de către 48% dintre chestionaţi (nici măcar jumătate, deşi subiectul pare arhicunoscut), urmînd apoi retrocedarea pădurilor, corect atribuită de numai 36%, celelalte chestiuni politice arzătoare obţinînd procente nesemnificative. Se vede astfel faptul că, deşi spaţiul public beneficiază de numeroase discuţii şi luări de poziţie politice, acestea nu prea sînt lămuritoare. Nu există datele elementare de cunoaştere care ar permite electoratului să fie într-adevăr interesat de disputele dintre partide.

Bătălia electorală s-a dus aproape exclusiv în oraşe, mediul rural a rămas imun la mesajele electorale. Dintre locuitorii din mediul urban nu şi-au schimbat opţiunea pe parcursul campaniei mai ales cei care discută des politică în grupul de apropiaţi, aceştia avînd convingeri ferme deja formate. Dimpotrivă, cine este mai singuratic şi consumă mai multă politică la televizor are mai mari şanse să-şi schimbe opţiunea în funcţie de mesajele receptate.

Liderii de opinie

Dintre alegătorii lui Ion Iliescu, 52% se uită la TVR 1, 14,8 la PRO TV şi 13,8% la Antena 1. Se menţine dominaţia lui Ion Iliescu în mediul rural, acolo unde este receptat numai TVR 1. Este interesantă mai ales distribuţia opţiunilor între PRO TV şi Antena 1 în cazul lui Theodor Stolojan şi Corneliu Vadim Tudor. În cazul candidatului liberal, 43 de procente dintre alegătorii săi urmăresc PRO TV şi numai 26 Antena 1. Cît despre simpatizanţii agitatului lider extremist, 16,5% urmăresc PRO TV şi aproape dublu Antena 1 (30,6), ceea ce poate spune multe despre cum este percepută orientarea generală a posturilor de televiziune.

O altă parte interesantă a raportului este cea care se referă la liderii de opinie. Astfel, datele arată o corelaţie între încrederea acordată opiniilor exprimate de Ion Cristoiu şi votul faţă de Corneliu Vadim Tudor şi Ion Iliescu. Nu se poate stabili o legătură cauzală într-o direcţie anume, ci doar una prealabilă. O asemenea relaţie există şi între părerile lui Cristian Tudor Popescu şi votul pentru Theodor Stolojan sau Mugur Isărescu. Cît despre părerile lui Marius Tucă, nu se poate afirma mare lucru, nu a reieşit nimic relevant.

Partidele

Opţiunile pentru partide nu au variat foarte mult pe parcursul campaniei. Autoarea crede că anunţul privind colaborarea lui Mircea Ionescu-Quintus cu Securitatea a avut efect semnificativ asupra unui public bine informat, cum este cel predispus să-i voteze pe liberali. Mutaţii semnificative au avut loc numai la PDSR şi PRM. Dacă primul a scăzut de la 56,42 la 49,4 (cu un rezultat final la alegeri chiar mai mic), celălalt a crescut de la 9,68 la 20,8.

Graniţa dintre aceste două partide a fost cea mai fluidă. Între cele două sondaje, 18% dintre votanţii PDSR au trecut la PRM, iar 23% dintre peremişti au migrat spre PDSR. În cifre absolute, însă, avantajul clar este de partea partidului lui C.V.Tudor.

În ceea ce priveşte PDSR, chestiunile pot avea implicaţii grave pe termen lung. La nivelul jocurilor politice, actualul prim-ministru a reuşit să controleze partidul, chiar a cîştigat o bătălie implicită cu şeful statului. Dar, la nivelul electoratului, PDSR rămîne în mod fatal partidul lui Ion Iliescu. Astfel, pentru 86% din cazuri, încrederea în Iliescu explică votul acordat pentru PDSR. De asemenea, opţiunile a 46 de procente dintre votanţii PDSR se explică prin aderarea la valori socialiste şi naţionaliste. Cu un electorat mult mai tradiţionalist şi mai puţin reformator decît conducerea sa, permanent ameninţat de PRM în cazul în care s-ar schimba prea radical, PDSR rămîne o mare enigmă şi un pariu. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Branşarea

Pînă în acel moment fusese o zi normală: cumpărături, aglomeraţie, un taximetrist înjurînd de mamă şi lovind cu pumnii alt taximetrist – violenţă urbană – un cîine rebegit de foame luîndu-se după mine pînă acasă – cîinii vagabonzi – stat 10 ore în faţa calculatorului pentru referatul lui Steph, o zi normală, ce mai. O zi normală e o zi pierdută. Si în orice caz, nu ai ce să scrii despre o zi normală, or, a doua zi dimineaţa trebuia să mă prezint cu „pilula" la *Dilema*.

La masă, seara, văzîndu-mă căzut pe gînduri, fi'miu ăl mic s-a oferit să mă ajute: *de ce nu scrii despre dependenţa de calculator, televizor şi muzică a generaţiei noastre?* Am zîmbit şi i-am explicat că despre asta scrie toată lumea. *Dar cum adică dependenţă, ce vrei să spui?* – m-am interesat, totuşi, eu. *Păi e ca la droguri, dacă se aşează în faţa televizorului sau a calculatorului, pur şi simplu nu se mai pot ridica de acolo* – mi-a explicat el, simplu. *Şi tu eşti la fel?* – m-am mai interesat eu. *Da* – mi-a răspuns el, la fel de simplu.

Am terminat de mîncat şi ne-am dus fiecare la treaba lui. Şi atunci a început toată nebunia: cînd am vrut să stingem televizorul ca să ne culcăm, acesta nu s-a mai închis. Am renunţat la telecomandă şi am încercat să-l închidem manual, dar nimic. L-am scos chiar din priză, dar a continuat să meargă, schimbînd singur canalele la fiecare cinci minute. După o oră de strădanii, am renunţat şi, neputînd să dorm, am lăsat-o pe nevastă'mea în faţa televizorului şi m-am dus la calculator să-mi fac corespondenţa. L-am găsit deschis. Contorul de la *e-mail* arăta 3 ore, 24 de minute şi 20 de secunde şi mesajele continuau să curgă. M-am cutremurat: *Dumnezeule, cînd o să răspund la toate astea?* Disperat, am încercat să-l închid, să mă pun la adăpost, dar nici calculatorul nu vroia să se închidă.

Am realizat atunci că ceva e în neregulă cu reţeaua electrică şi am sunat la IDEB sau cum s-o mai chema el acum. A răspuns o operatoare somnoroasă, care mi-a spus că mai devreme de şase dimineaţa nu poate să trimită pe nimeni. Cum oricum nu puteam să dormim, ne-am uitat la televizorul care zapa singur prin cele cîteva zeci de canale.

La şase fix a venit un echipaj, care a ascultat plictisit povestea noastră. *Ce s-a întîmplat?* – m-am interesat eu. *Sînteţi branşat* – a răspuns maistrul, laconic. *Adică cum?* – m-am nedumerit eu. *Ei, parcă nu ştiţi Dumneavoastră...* – mi-a făcut el cu ochiul. Am renunţat să mai înţeleg şi l-am întrebat dacă nu poate să mă „de-branşeze". *Ba da, dar trebuie să anunţ poliţia* – mi-a explicat acelaşi maistru. Eram prea obosit ca să mai reacţionez, aşa că am completat formularul pentru poliţie, am plătit taxa de debranşare – imensă! – şi am aşteptat. Au venit cu tot felul de scule din maşină şi au început să smulgă toate firele din pereţi, umplînd imediat găurile cu o spumă verde dintr-un spray uriaş, care se întărea în cîteva secunde. La opt totul era gata iar casa arăta ca după cutremur.

Mi-am băut cafeaua îndelung şi în linişte totală. La nouă, am ieşit pe uşă, în drum spre *Dilema*. În faţa casei, un taximetrist alerga pe cineva cu o rangă în mînă, iar cîinele vagabond mă aştepta, fidel. Am ajuns la *Dilema* pe la zece. Mi-am lăsat buletinul şi am anunţat că nu mai e nimic de scris. Apoi mi-am dat demisia şi m-am întors acasă. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Furturile

Pe cît de rarissim erau pomenite furturile în informarea publică din vremea dictaturii pe atît de ostentativă este prezenţa lor în ştirile de actualitate ale tranziţiei. Contrastul are o cauză de fond: furtul este mai la largul lui în economia de piaţă decît în economia de comandă care, din acest motiv, nu îl suprimă, dar îl doreşte. Într-adevăr, cu neputinţă de planificat, furtul rămîne un apanaj al liberei iniţiative. Privit fără prejudecăţi, el reprezintă în ultimă instanţă un act de schimb incomplet. Schimb, deoarece obiectul lui trece din mîinile unui posesor în cele ale altui posesor. Şi incomplet, întrucît posesorul iniţial nu primeşte de la cel nou nici un fel de compensaţie. Consecinţa: în loc de a se transfigura în marfă obiectul cu pricina devine corp delict.

Orice hoţ este şi tăinuitor al furtului pe care l-a săvîrşit. Înainte de revoluţie furturile erau însă tăinuite atît de autorii lor cît şi de păstrătorii ordinei publice, care aveau misia de a-i înşfăca. Încurcătura se datora drumului specific al României spre socialism. Ca în orice altă ţară, şi la noi Codul Penal prevedea pedepsirea furtului, dar ca în nici o altă ţară codul eticii şi echităţii socialiste stipula că omul nou nu se poate coborî la asemenea apucături.

Rămas după '89 numai cu Codul Penal, fostul om nou consideră cu viu interes această îndeletnicire strămoşească. Cu cît mai drastic scade capacitatea lui de a achiziţiona, cu atît mai impetuoasă devine tentaţia de a şterpeli. Nu de puţine ori infractorul este un achizitor ratat. Odată cu frecvenţa furturilor creşte furtunos şi varietatea lor. Fără să fi abandonat tradiţionalele găinării, tranziţia a dezvoltat o predilecţie vădită pentru furtul de maşini, dar se fură totodată cisterne, păduri, petrol din marile conducte, piese din patrimoniul naţional, energie electrică, macazuri ale căii ferate, fire ale reţelelor de înaltă tensiune, computere ale instituţiilor centrale, arme şi muniţii din dotarea unor unităţi militare – fără a mai vorbi de furtul simulat al lozului cîştigător la cea mai fabuloasă tragere a loteriei.

Şi astfel se iveşte un nou mister: dacă tot se fură atîtea, de ce numeroşi prunci născuţi în loc să fie furaţi continuă să fie aruncaţi?

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Cazul Praga

Pe 10 februarie, greva de la televiziunea publică din Praga a luat sfîrşit: conducerea interimară a CT (Ceska Televize) a acceptat cererile greviştilor şi i-a reangajat pe cei daţi afară. Ştirea n-a fost luată prea mult în seamă în România, dar să nu ne mirăm: întregul „caz Praga", care durează de dinainte de Crăciun, a fost mai degrabă ocolit de mass-media de la noi. Iar ceea ce s-a întîmplat în Cehia n-a fost un oarecare „conflict de muncă", ci o luptă pentru independenţa presei în raport cu politica.

Pe 20 decembrie 2000 a fost numit ca director general al televiziunii Jiri Hodac, considerat apropiat de partidul fostului premier Vaclav Klaus (acum preşedintele Camerei Deputaţilor). Noul director a înlocuit imediat cîteva persoane-cheie din conducerea postului: directorii departamentelor tehnic, financiar, juridic, de personal şi directorul emisiunilor informative. Considerînd că aceste schimbări politice vor afecta independenţa editorială şi statutul de *post public*, mai mulţi jurnalişti de la ştiri au intrat în grevă şi au ocupat studioul. Zile la rînd, cehii au avut parte de două rînduri de telejurnale: cei abonaţi la reţelele de cablu au putut vedea emisiunile transmise din studio de protestatari; ceilalţi au avut telejurnale realizate de echipa noii conduceri, care a închiriat nişte studiouri private unde, pentru „autenticitate", a imitat decorurile din care se transmitea în mod obişnuit, astfel încît publicul să nu „simtă diferenţa". Dar un fapt mult mai important decît această dispută a fost susţinerea din partea cetăţenilor: în sprijinul jurnaliştilor protestatari şi al depolitizării televiziunii publice au ieşit în stradă peste 100.000 de persoane. Pînă la jumătatea lunii ianuarie, cetăţenii cehi i-au susţinut zi de zi pe rebeli, făcîndu-l pe corespondentul ziarului polonez *Rzeczpospolita* (29 decembrie) să exclame, cu autoironie: „Cehii ăştia: eternii conformişti care – spre deosebire de polonezi – nu sînt în stare de vreun gest eroic... Şi totuşi, pentru cîteva zile – în timpul Crăciunului! – au ieşit în stradă să protesteze împotriva politizării televiziunii publice".

Susţinerea populară şi-a avut importanţa ei, astfel încît, după dezbateri în Parlament şi după o serie de manevre nereuşite, noua conducere a trebuit să se retragă, iar conflictul de muncă s-a stins după o lună şi jumătate. Între timp, însă, „cazul Praga" a devenit un caz internaţional. Chiar în perioada de vîrf a protestelor, preşedintele Vaclav Havel şi-a afirmat sprijinul faţă de cauza jurnaliştilor rebeli. Aidan White, secretarul general al Federaţiei Internaţionale a Jurnaliştilor, a făcut o vizită la Praga şi s-a declarat în favoarea necesităţii de a se asigura „transparenţa finanţării, independenţa profesională şi existenţa unui organism de supraveghere liber de orice ingerinţă politică". Institutul Internaţional al Presei din Viena i-a adresat preşedintelui Havel o scrisoare în care i-a cerut „să se asigure că independenţa editorială a jurnaliştilor de la CT este garantată". Însuşi Romano Prodi, preşedintele Comisiei Europene, s-a pronunţat într-un interviu la televiziunea cehă (transmis pe reţeaua de cablu de reporterii rebeli, dar „sabotat" de apropiaţii lui Jiri Hodac, care au difuzat în paralel telejurnalul lor) pentru o soluţie rapidă care „să respecte libertatea de expresie", subliniind că Republica Cehă este „o ţară adultă", care-şi poate rezolva singură problemele.

Dar importanţa „cazului Praga" nu constă doar în aceste ecouri la cel mai înalt nivel, ci şi în posibilele sale efecte asupra sistemelor TV din celelalte ţări ale Europei Centrale şi de Est. În Slovacia au început dezbateri publice despre relaţia dintre televiziunea publică şi puterea politică. Preşedintele Seimului polonez, Maciej Plazynski, s-a pronunţat pentru depolitizarea Comitetului Naţional pentru Radio şi TV (ai cărui membri sînt numiţi de Seim, de Senat şi de Preşedinte), prin includerea unor personalităţi independente din mass-media şi din instituţiile culturale. La Budapesta au apărut, de asemenea, încercări de a schimba legislaţia în domeniu. Iar după unii analişti acesta nu a fost decît preludiul unei „mari bătălii europene pentru media, în care jurnaliştii se vor confrunta cu interesele politicienilor şi ale cercurilor de afaceri".

Pe 6 ianuarie, Tomasz Mackowiak, corespondentul de la Praga al cunoscutei *Gazeta Wyborcza*, scria: „Nu e adevărat că politicienii cehi s-au trezit dintr-o dată că vor să controleze televiziunea cehă şi să limiteze libertatea de expresie. Dimpotrivă, jurnaliştii sînt cei care s-au săturat să fie în serviciul politicienilor". În Est sau în Vest, jurnalişti care să-şi dorească să stea frumos în slujba politicienilor zilei se vor mai găsi. În ţările adulte însă, aşa ceva nu poate să dureze prea mult.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

„Sensul istoriei"

Sensibili la articolele din presa străină despre cîinii vagabonzi din Bucureşti (vechi *topos*, de altfel, în cărţile şi reportajele din categoria „Călători străini în ţările Române"), rămînem, s-ar zice, indiferenţi la prezenţe mediatice româneşti de alt calibru şi cu altă bătaie. Două duminici la rînd, pe postul „La Cinquième" (corespondentul diurn al lui „Arte"), în cadrul unei foarte cunoscute emisiuni, „Sensul istoriei", s-a discutat despre România, despre istoria ultimelor decenii şi despre situaţia rezultată în urma alegerilor de anul trecut. N-am înregistrat, pînă în momentul în care scriu aceste rînduri, nici o reacţie la cele două emisiuni.

În prima, cea din 4 februarie, s-a redifuzat un film de aproape o oră despre Ceauşescu, integrînd declaraţii mai vechi ale lui Corneliu Mănescu, Silviu Brucan, Paul Niculescu-Mizil, Răzvan Theodorescu etc. şi reunind secvenţe documentare de interes incontestabil, punînd în evidenţă mai ales megalomania şi paranoia lui Ceauşescu. Filmul a fost urmat de o dezbatere la care au participat Doina Cornea şi Jacques Rupnik. Acesta din urmă, istoric reputat, specialist în Europa de Est, a fost (aşa cum e întotdeauna) de o moderaţie în aprecieri şi de o claritate ireproşabile. Doina Cornea, vizibil emoţionată, s-a aflat în situaţia incomodă de a explica, mai întîi, de ce socoteşte şi acum că Emil Constantinescu a fost un foarte bun preşedinte; a trebuit, apoi, să precizeze semnificaţia apelului la votul pentru Ion Iliescu în turul al doilea („n-am cerut să se voteze pentru domnul Iliescu, ci să nu fie votat Vadim Tudor", a nuanţat Doina Cornea, sub privirile discret amuzate ale interlocutorilor). Oricum, s-a vorbit foarte puţin despre Ceauşescu, discuţia orientîndu-se asupra ultimelor evenimente şi tendinţe de pe scena politică românească.

Sigur, prezenţa la emisiune a Doinei Cornea s-a justificat, înainte de orice, prin statutul simbolic al personajului (fapt subliniat insistent şi de moderatoarea dezbaterii). Unii ar putea obiecta – nu fără temei – că, date fiind opţiunile politice ale invitatei, analiza pe care ea a încercat-o n-avea cum să fie decît subiectivă şi partizană. Am văzut însă, exact cu o săptămînă mai tîrziu, la aceeaşi emisiune, că un politolog profesionist reuşeşte să fie la fel de subiectiv şi de partizan. Tema a fost de data aceasta nomenklatura sovietică, de la Lenin şi Stalin la Gorbaciov şi Elţîn. Filmul cuprindea imagini extraordinare, cum ar fi aceea, inenarabilă, cu Bulganin valsînd în saloanele Kremlinului. Pe platou, la discuţie, un fost nomenklaturist (de rang secund), personaj briliant şi exprimîndu-se într-o franceză impecabilă, Andrei Graciov, şi o mai veche cunoştinţă a noastră, Lily Marcou, profesor la Institutul de Ştiinţe Politice din Paris. De la nomenklatură şi de la gerontocraţia brejneviană s-a trecut, pe nesimţite, la post-comunism şi, în special, la situaţia din România. Or, dacă Doina Cornea îşi reafirmase opinia favorabilă despre Emil Constantinescu, Lily Marcou şi-a declarat admiraţia totală pentru Ion Iliescu; dacă Doina Cornea avertizase asupra pericolului pe care îl reprezintă Vadim Tudor şi partidul lui, Lily Marcou a considerat că liderul peremist pur şi simplu nu conta pe arena politică pînă la recentele alegeri şi că, în orice caz, victoria lui Ion Iliescu a fost pe cît de strălucită, pe atît de ne-conjuncturală, votul românilor fiind, aşadar, nu unul de respingere a extremismului, ci de adeziune entuziastă la programul social-democrat al PDSR-ului şi al candidatului său.

Evident, Lily Marcou avea toată libertatea să-şi facă publice simpatiile, deşi din partea unui istoric ne-am fi aşteptat la un plus de sobrietate. Problema e alta: în analiza comunismului şi post-comunismului întreprinsă de Lily Marcou se puteau identifica ideile dominante în discursul recent al celor care „revizuiesc" istoria ultimelor decenii şi contestă în primul rînd viziunea din *Cartea neagră a comunismului*. Astfel, a spus Lily Marcou, nu e corect a vorbi despre comunism, întrucît au existat mai multe ipostaze ale comunismului, imposibil de adus la un numitor comun (e teza unei lucrări intitulate *Le Siècle des communismes* şi concepută ca o replică la *Cartea neagră ...*); mai mult, conceptul de totalitarism aplicat comunismului ar fi complet inadecvat; eşecul comunismului ar fi fost unul de natură economică, dar aceasta ar avea prea puţin de-a face cu legitimitatea lui ideologică şi politică. E o eroare, în sfîrşit, a considera comunismul nereformabil din interior; lui Gorbaciov nu i s-a lăsat răgaz să rezolve „desovietizarea", în schimb, a susţinut Lily Marcou, Deng Xiao Ping a reuşit admirabil operaţia de „demaoizare", înlăturînd vechea nomenklatură şi lansînd China pe drumul bunăstării şi al economiei libere.

Două observaţii – rapide – sînt absolut necesare. Contextul în care Lily Marcou a situat evoluţia politică din România nu-l avantajează cîtuşi de puţin pe preşedintele Iliescu. În al doilea rînd, elogiul adus reformiştilor de tipul Deng Xiao Ping este, eufemistic spus, cam pripit. „Demaoizarea" şi „denomenklaturizarea" Chinei? Întîmplarea face să găsesc într-o revistă o ştire proaspătă despre un critic de artă chinez, Yu Dongyne, participant la manifestările din piaţa Tien An Men şi închis pentru profanarea, cu ouă şi cerneală, a portretului lui Mao. Condamnat la douăzeci de ani închisoare, Yu Dongyne a aflat deunăzi că pedeapsa i-a fost redusă cu doi ani şi că va fi eliberat în 2007. Prin urmare, contrar celor spuse de Lily Marcou, „demaoizarea" încă nu s-a încheiat; superbul gest al liderilor de la Beijing ne îndreptăţeşte, însă, să fim optimişti.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Gestul gratuit

Cu cîteva săptămîni în urmă încercam să răspund în acest colţ de pagină unei întrebări pe care singur o ridicasem: de ce nu avem capitalism în România? Spuneam atunci că ne lipsesc două elemente esenţiale ordinii sociale şi economice pe care o denumim capitalism, gîndindu-mă la capitalismul care există astăzi în vestul Europei şi în America de Nord. Spuneam, deci, că ne lipseşte *acel* tip de proprietate cu tot sistemul complicat de relaţii pe care îl presupune (credit, operaţiuni comerciale şi juridice specifice etc.) şi ne lipseşte *acel* tip de etică. Dintre realităţile capitalismului *acela* mai este una, nu mai puţin importantă şi, poate, cea mai impresionantă, care ne lipseşte: *gestul gratuit*.

Cei mai mulţi dintre noi au o imagine greşită despre *acel* capitalism. O înţelegere simplistă, în care se amestecă ciudat reminiscenţe ale lecţiilor ideologizante din epoca trecută şi fraze-clişeu de doi bani învăţate după 1990 de la afacerişti dîmboviţeni dubioşi sau de la politiceni de mîna a doua, pare a fi foarte răspîndită printre noi. Luaţi repede, vorbim despre *acel* capitalism ca despre o junglă populată cu inculţi. În realitate, în capitalismul acela dur, în care competiţia este cultivată şi venerată aproape fetişist, în care, dincolo de orice dubiu, egoismul şi ipocrizia există, mai e ceva care face viaţa cetăţii nu doar suportabilă, ci de-a dreptul plăcută. Este gestul gratuit. Fie că e vorba despre donaţii, fie că e vorba despre munca în interesul obştei, fie că e vorba despre sprijin moral absolut dezinteresat, gestul gratuit are o pondere şi o importanţă socială extraordinară în *acel* capitalism. Oricine şi-a petrecut puţin timp încercînd să înţeleagă mecanismele intime ale *acelei* societăţi a fost surprins să vadă cît de prezent este gestul gratuit în textura capitalismului modern. Îmi amintesc de ceea ce mi-a povestit recent unul dintre cei mai cunoscuţi intelectuali români care trăieşte de ani buni în Statele Unite şi face acolo o strălucită carieră universitară. Cînd, în timpul dictaturii comuniste, s-a hotarît să părăsească definitiv România, a simţit nevoia unei discuţii cu un apropiat care călătorise mult. După ce i-a împărtăşit gîndul său, printre altele, amicul a spus viitorului universitar american, pe atunci tînăr absolvent al Universităţii bucureştene, că va fi uluit să vadă cît de mulţi americani vor fi dispuşi să-l ajute pur şi simplu. Cu o idee, cu o recomandare, cu o cunoştinţă. Lumea de acolo – i-a spus – e mult mai bună şi mai dispusă să ajute decît credem noi de aici. Şi aşa a fost; traiectoria vieţii de emigrant a prietenului meu confirmă acest lucru.

În România, nu există *acel* tip de gest gratuit decît într-o proporţie care îl transformă în eveniment. Fără îndoială, ne lipseşte ceva. Sigur că economia noastră nu este comparabilă cu cea din Apus, că veniturile unui român sînt nimic în comparaţie cu cele ale unui american şi că, în sărăcie şi fără speranţă, e greu de conceput un gest gratuit. S-ar spune că în România de azi singurul gest gratuit imaginabil este un gest disperat. Nu vreau nici să spun că sîntem mai *răi* decît alţii. Sînt sigur că dacă am avea acel ceva pe care nu-l avem, mulţi români ar lucra pe gratis pentru un scop nobil, mulţi oameni de afaceri autohtoni ar construi biblioteci publice sau ar finanţa catedre universitare şi mulţi ar întinde o mînă de ajutor, după puteri, celui aflat într-o nevoie. Pe de altă parte, nu pot nici să cred în teza marxistă a necesităţii fazei sălbatice pentru orice capitalism care se naşte. Dar ce este acel ceva care ne lipseşte? De ce gestul gratuit a putut deveni aproape o regulă socială în alte părţi şi are o frecvenţă şi o amploare care îl face neglijabil la noi? Să nu mai dăm mereu vina pe situaţia economică a ţării şi să nu mai oftăm mioritic invocînd trecutul fatalmente nefericit. Să privim adînc în noi (nu prea adînc, desigur, căci ştim de la Nietzsche că cu cît priveşti mai adînc într-un abis, cu atît abisul priveşte mai adînc în tine!) şi să vedem dacă am fi gata să ridicăm gestul gratuit la rang de deprindere socială. Nu mă hazardez să dau aici un răspuns; las cititorul să răspundă, deşi ştiu că, de cele mai multe ori, cititorul, cuminte, nu vrea să răspunză.

Şi încă ceva, acel capitalism, de cîte ori s-a aflat în criză, a fost salvat nu de mîini neştiute ca în cunoscuta metafora a lui Adam Smith şi nici de Fondul Monetar Internaţional ori de Banca Mondială, ci de cîteva gesturi gratuite venite la timp. Face parte din destinul unei societăţi ca, abia la momentul potrivit, oamenii capabili să facă gestul gratuit salvator. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Clonezi? Să-ţi fie de bine!

România a interzis clonarea. Nu toată România, desigur, ci partea ei cea mai avansată, lamura ei, ca să folosesc un termen pe nedrept uitat. E vorba de Camera Deputaţilor, care a ridicat o puternică barieră de hîrtie între noi şi monştrii care s-ar putea ivi în urma abuzului de ştiinţă. N-avem articole cîte titluri de mare adîncime ar putea să iasă de aici. Ce ziceţi de „Camera ne apără de noi înşine"? Ori, mai pe gustul presei patrioate, „Românul rămîne cum a fost: unic".

Şi totuşi, imaginea boierilor cu calpac din vremea lui Dinu Păturică votînd adoptarea frizurii pe dreapta e mai verosimilă şi mai de bun-simţ decît cea a aleşilor noştri vorbind despre tehnologia clonării.

Mai întîi de toate, e clar că niciunul nu ştie prea bine cine e clonarea şi ce-a făcut ea de-a supărat atît de tare Consiliul Europei (autorul moral al iniţiativei româneşti). Ascultaţi doar ce spun autorii interdicţiei:

Mădălin Voicu, deputat PDSR: „Ştiinţa a luat un avînt incredibil (...) Dacă s-ar clona oameni precum Goethe, Einstein, ar fi ceva, dar e periculos, pentru că ar putea scăpa de sub control".

Paula Ivănescu, PD: „Acest demers ştiinţific nu-şi are locul în viaţa de zi cu zi, întrucît mirajul naşterii fiinţei umane trebuie să rămînă în parametrii cunoscuţi". „Omul trebuie născut şi educat după tipicul de milenii, tipic care se dovedeşte mai bun decît crearea de copii la indigo".

Robert Raduly, UDMR: „Cred că nimeni nu ar vrea să-şi vadă sosia pe lîngă el sau să fie confundat cu aceasta."

Şi acum, puţină popularizare ştiinţifică. Pot s-o sară domnii deputaţi şi doamnele deputate care, e clar, s-au documentat serios în noaptea dinaintea votării, aruncînd ca-n sobă casetele în video. Pentru dînşii, ca şi pentru alţi speriaţi de ştiinţa apuseană (dar mai ales de cinematografia ei), poate ar fi bine de ştiut că la Rank Xerox nu se produc nici la această oră copiatoare de oameni. Clonarea nu produce indivizi maturi. În toate cazurile, din clonare rezultă embrioni (fie ei şi identici genetic cu sursa). Abia după circa 9 luni şi numai cu concursul unei mame, apar copii – şi nicidecum cetăţeni de 40 de ani cu burtică şi care îşi doresc un moştenitor, dar nu o nevastă (Isaac Asimov poate fi consultat pe larg în chestiune).

Apoi, nimic nu garantează că un copil clonat după un ucigaş sau un geniu va avea parte de acelaşi destin. Clona deputatului PD, de exemplu, se poate înscrie, cînd ajunge mare, la PNŢCD (piei, Satana!). Pînă la urmă, ceea ce sîntem e determinat de experienţele noastre, de interacţiunea cu mediul şi nu neapărat de codul genetic. Devenirea omului e şi în mîna lui, nu e doar o chestiune de gene – după cum posibilitatea de a vota o lege nu garantează competenţa în acel domeniu.

Dar să ne întoarcem la monştrii pe care i-ar putea crea clonarea. Ocazie cu care aş vrea să supun atenţiei deputaţilor problema gravă a gemenilor (varietatea univitelini). După toate definiţiile, ei sînt unul clona celuilalt. Industria cărucioarelor de copii a făcut sute de ani profituri imorale din acest incident biologic. La fel distribuitorii de discuri, care s-au bucurat de faptul că surorile Kessler cîntau la fel de bine amîndouă şi arătau identic. E clar că nu mai putem lăsa lucrurile aşa. Legea pentru reglementarea (la români, alt termen pentru interzicerea) gemenilor ar putea fi o cale să arătăm Europei că noi chiar am pornit la adevărata reformă morală şi instituţională care precede integrarea.

Peste toate însă, interzicerea clonării poate să nu fie un lucru rău (cu toate că autorii nu vor şti niciodată de ce). Mai tristă e morala cu care rămînem: la noi, legile care trec cel mai uşor sînt cele care interzic. Dacă se poate să mai şi interzică un lucru pe care nu-l pricepe nimeni, atunci e perfect. Aşa mai vine de-acasă Coana Europă, şi-or fi spus, fericiţi, deputaţii, la capătul zilei de muncă în care au trecut la index o noutate pentru care alţii au muncit cu capul, şi nu cu coatele, zeci de ani. Ce bine-ar fi să putem face la fel cu restul schimbărilor, obositoarelor schimbări în moravuri, în haine, în vorbe ori muzică, ori (doamne fereşte!) ideologii... ▲

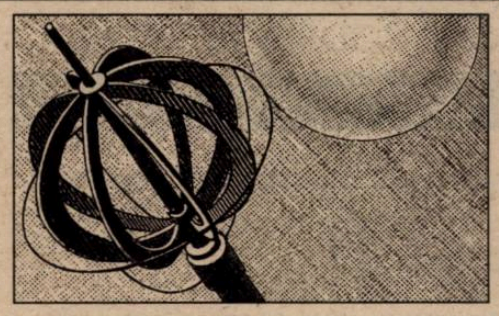

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Puterea poporului

Aproape un milion de oameni au demonstrat în ultima decadă a lunii ianuarie la Manila, forţînd demisia preşedintelui Estrada, acuzat de corupţie şi de proastă conducere a ţării. Acuzat că impozitează în folos propriu jocurile de noroc ilegale, Estrada părea că va izbuti să-şi asigure impunitatea: printr-o majoritate la limită, senatorii au refuzat să declanşeze procedurile legale de demitere. După marile manifestaţii, postul a fost ocupat de îndată de Gloria Macapagal-Arroyo. Părea că se repetă aidoma scenariul din urmă cu 15 ani, cînd marile proteste populare, de pe acelaşi mare bulevard din capitala insulelor Filipine, l-au înlăturat pe dictatorul Marcos şi au adus-o la putere pe Corazon Aquino, văduva liderului opoziţiei, împuşcat la coborîrea din avion. De data aceasta Corazon Aquino era în fruntea demonstranţilor, alături de capul bisericii catolice din insule, cardinalul Jaime Sin. Părăsit de toţi prietenii săi de petreceri, Estrada, fost actor de cinema, om cu mare poftă de viaţă – avea 10 copii în afara căsniciei şi peste 60 de milioane de dolari în conturile secrete ale băncilor – lipsit şi de susţinerea armatei, a ezitat să se angajeze într-o confruntare sîngeroasă: cu soţia şi fiul lor legitim, s-a urcat într-o ambarcaţiune destul de decrepită, îndreptîndu-se spre locuinţa lui privată.

S-a spus că, în Filipine, a învins din nou „puterea poporului" şi se consideră că demisia preşedintelui este o victorie a democraţiei. Rămîne de văzut. Estrada fusese tocmai alesul poporului; ridiculizat de elite pentru comportamentul său vulgar, lipsit de sprijinul bisericii din cauza felului său deşănţat de a trăi, el a cîştigat alegerile din 1998, la o diferenţă semnificativă, pentru că majoritatea l-a identificat cu justiţiarul interpretat de el în popularele filme de mîna a doua. Gloria Macapagal-Arroyo este fiica unui fost preşedinte, pregătită de mică pentru cariera politică. Produs al elitei, cu un doctorat în macroeconomie la Harvard (unde a fost colegă cu Bill Clinton), aflată la locul potrivit (era vicepreşedinta lui Estrada), Arroyo a ştiut să exploateze momentul şi să producă discursul adecvat. Noua conducere filipineză ştie că greutăţile legate de însănătoşirea politică şi economică a ţării s-ar putea să nu fie pe placul maselor şi obiceiul de a schimba preşedinţii prin acţiunea străzii s-ar putea să devină catastrofal pentru democraţia din Filipine.

Şi la Kiev, strada este activă: preşedintele Kucima este puternic contestat, reproşîndu-i-se o posibilă implicare în uciderea unui ziarist independent. Prezenţa în actualitate a unui incident petrecut în toamnă pare a fi legată şi de acuzaţiile de fraudă aduse unor membri ai guvernului, cu reputaţie de reformatori. Înregistrarea care îl leagă pe preşedinte de sfîrşitul ziaristului, găsit decapitat la trei luni după dispariţie, este produsă de un fost membru al serviciului de pază, ajuns în Occident. Ordinul de eliminare al ziaristului Gongadze este un fragment dintr-un dialog de o vulgaritate şocantă şi e probabil că discuţiile din biroul preşedintelui se înregistrau cu aprobarea acestuia. (Va rămîne probabil un mister ce ţine de psihologia abisală a puterii de ce oamenii politici, de la Nixon la Kucima şi nu în ultimul rînd şeful serviciilor secrete din Peru, Vladimir Montesino, ţin să pună la îndemîna adversarilor armele cu care pot fi învinşi).

Bilanţul preşedintelui ucrainean, aflat la al doilea mandat, nu este catastrofal: el a renegociat datoria externă, a redus rata anuală a inflaţiei de la 377% în urmă cu cinci ani, la 20%, iar anul trecut economia a înregistrat un ritm de creştere de 6%. FMI e mulţumit: ambianţa democratică nu poate fi exprimată în procente. Dar poporul, ieşit pe stradă la Kiev, este incitat de mai multe motive: comuniştii sînt nemulţumiţi că idealurile lor colectiviste au fost trădate, naţionaliştii – că se profilează o apropiere de Rusia, săracii – că sînt prea săraci, bogaţii – că nu sînt destul de bogaţi. Nu există în Ucraina mecanisme instituţionale apte să asigure evoluţia negociată a acestor conflicte. Spre deosebire de Estrada, Kucima se poate baza pe fidelitatea generalilor şi pe sprijinul puternicului său vecin, Vladimir Putin, cîteva condiţii neprielnice pentru exprimarea completă a puterii poporului.

În Filipine sînt aproximativ 63 de milioane de locuitori. În Ucraina, 52 de milioane. Poporul de pe stradă este doar un segment vocal al puterii tăcute, a cărei inteligenţă nu este într-un raport direct cu forţa ei. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

A şi B

Un amic de-al meu, un scriitor foarte celebru, a venit în vizită la New Orleans. Amicul acesta al meu este atît de faimos că nici nu a vrut să-i pomenesc numele în faţa altui amic, şi el scriitor celebru. Cei doi scriitori cu faimă îşi apreciază reciproc scrierile, dar nu vor să se întîlnească. Adică, Celebrul Scriitor A a refuzat mult timp să dea ochii cu Celebrul Scriitor B. La început, Celebrul Scriitor B şi-ar fi dorit să-l întîlnească pe Celebrul Scriitor A, dar CSA nici n-a vrut să audă, aşa că CSB a hotărît că nici el nu vrea să-l vadă pe CSA.

Primul lucru pe care l-a făcut CSA cînd a ajuns la New Orleans a fost să revadă locurile tinereţilor sale, pe cînd nu era încă celebru. În juneţe, locuise într-o cameră pe Rampart Street şi scria, zi de zi, la un roman, între orele şase şi zece dimineaţa, după nopţi pierdute. La zece dimineaţa se ducea la culcare şi se scula la cinci trecute fix, cînd se ducea la Acme Oyster, unde mînca o duzină de stridii şi dădea pe gît o carafă de bere. La vremea aceea, sexualitatea sa era încă incertă, dar mai ales nu avea nici un fel de iubite. Întîlnea prin baruri tot felul de femei, însă prefera doar să scrie despre ele. Mai întîlnea şi bărbaţi, pe care, de asemenea, îi punea în scrierile sale.

Fără să ştie unul de altul, cam în aceleaşi vremuri, pe la sfîrşitul anilor şaizeci, cînd copiii *flower-power* îmboboceau prin crăpăturile din caldarîmul oraşului, nu-încă-faimosul scriitor B îşi făcea şi el veacul prin aceeaşi zonă. Fără îndoială că drumurile li se vor fi încrucişat, poate chiar se vor fi şi întîlnit, dar s-au ignorat reciproc, cu aroganţa tinerilor genii care nu îi bagă în seamă decît pe cei care le îmbogăţesc arta. Un alt artist în floare, oricît de serios, ar fi stat în calea literaturii lor pure. Produsele creaţiei celor doi, apărute din acelaşi loc şi în acelaşi timp, nu ar fi putut fi mai diferite. Scriitorul A a scris ceea ce a rămas, poate, cel mai celebru roman al său, o carte care nu are absolut nici o legatură cu New Orleans, dar care mişună de personajele pe care le întîlnea noaptea prin barurile oraşului. În romanul său, scriitorul B a pus mare accent pe locul acţiunii, de-abia dacă şi-a dat osteneala să schimbe numele personajelor şi a descris locuri şi oameni prea uşor de recunoscut. Cartea scriitorului A a devenit best-seller. A a devenit bogat, şi-a cumpărat un apartament la Paris şi o cabană de schi în Colorado şi n-a mai pus piciorul în New Orleans pînă săptămîna trecută. Romanul scriitorului B nu a avut tot atîta succes, era plin de nume imposibil de pronunţat, dar s-a epuizat imediat şi acum face cam 1500 de dolari exemplarul (cu autograf), pe piaţa cărţilor rare. Al doilea volum al scriitorului A, care nu avea nici un pic de New Orleans, dar o grămadă de Paris, nu s-a mai vîndut aşa bine. Cartea de-a doua a scriitorului B, care nici ea nu avea legătură cu New Orleans, era plasată undeva în Midwest. A avut mare succes.

Cei doi scriitori s-au ţinut reciproc sub observaţie de-a lungul carierelor lor furtunoase, dar, în cele din urmă, încununate de succes. În plus, chiar dacă au reuşit să evite orice apropiere, cu excepţia celor din paginile revistelor literare, universul nu i-a lăsat să uite. Scriitorul B îmi spunea că odată prezenta o prelegere într-un mic colegiu din Munţii Ozark. În Biblia din camera sa de hotel stătea scris: „E o carte foarte bună, dar cărţile lui A sînt mult mai bune". Ca să nu se lase mai prejos, a deschis şi el Biblia la altă pagină şi a scris: „Cartea aceasta, ca şi cărţile lui A, sînt OK, dar cele ale lui B sînt al dracului de bune". Prin ani, cei doi se hăituiră cu îndîrjire prin Bibliile din motelurile vastului continent american. Aceasta a fost singura lor legătură.

Şi, cum stăteam aşa la Acme Oyster Home, depănînd anii tinereţilor lui A, cine intră pe neaşteptate? Nimeni altul decît B, care trăia în New Orleans, în taină, de peste un an. Istorica întîlnire nu mai putea fi împiedicată. M-am ridicat peste gramada de cochilii, l-am prins pe A de umăr şi l-am întors cu faţa către B. Cei doi şi-au strîns mîinile. Ne-am strîns ca să facem loc în jurul mesei. CSA şi CSB porniră pe dată să vorbească aprins cu persoanele de lînga ei, încercînd din răsputeri să se evite reciproc. Stridii fură supte, beri fură date pe gît, conversaţii se depănară. Dar nici o vorbuliţă nu se strecura între cei doi CS.

Cînd veni nota, A şi B dădură s-o apuce în acelaşi timp. Dar eu am fost mai iute de mînă şi o înşfăcai. Am întors-o şi am scris pe dosul ei: „Cărţile lui A şi B sînt bune, dar ale mele sînt mult mai bune". După care i-am lăsat să împartă plata frăţeşte. Cărţile lor de credit, AmEx Platinum, plutiră fără greş peste mormanele de scoici, acoperindu-mi mesajul.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Un *bardot* pe preşul de la uşă

În această poveste, de fapt, nu va fi vorba despre Brigitte Bardot, decît eventual în ultimul paragraf, mă mai gîndesc pînă acolo. Nu va fi, pentru că nu-i văd locul în peisaj. L-aş fi văzut, cu plăcere, pe vremea în care, după ce *Dumnezeu a creat* (nu atît) *femeia* cît mai ales starul din ea, pe la mijlocul anilor '50, picioarele ei – profilate darnic prin pînza tricolorului *lor* – aduceau cîştiguri mai substanţiale decît firma naţionalizată Renault. Este clar că de Brigitte putem face abstracţie, dar ce ne facem cu *bardoţii* care bat Bucureştiul şi marile oraşe, în alaiuri hămesite, hămăitoare şi potenţial periculoase?

După unele surse, Alexandru Macedon obişnuia să spună că *dacă nu aş fi fost cine sînt, aş fi vrut să fiu Diogene*, dovedindu-şi astfel admiraţia pentru filozoful-părinte al cinicilor, cel cu domiciliul în butoi. Din admiraţie, l-a căutat şi, în fine, într-o zi l-a întîlnit. *Eu sînt Alexandru, supranumit cel Mare* – ar fi spus Macedoneanul; *Iar eu sînt Diogene, supranumit Cîinele* – ar fi răspuns filozoful. Douăzeci şi patru de secole au trecut de atunci. Şi, scoţînd personajele din discuţie, cam acesta este şi nivelul dialogului care se poartă în sălile tapisate ale Primăriei municipale, între primarul Băsescu, supranumit cel Mare de cînd se crede că-i va trage şefului său de partid covorul de sub picioare, şi asociaţiile de protecţie a animalelor alcătuite din doamne, domnişoare şi peruci a căror unică raţiune de a trăi pare a fi aceea de a *monitoriza întoarcerea în habitat a cîinilor după procesul de castrare*. Adică întoacerea bardoţilor în locuri din care deocamdată nici nu au fost luaţi – precum cartierele de blocuri, curţile de fabrici, perimetrele cantinelor din campusurile studenţeşti, pieţele centrale ale oraşului (după studii recente, cîinii din Piaţa Victoriei sînt mai traşi la faţă decît cei din scuarul din stînga Ministerului Agriculturii, oare de ce?) etc. Alaltăieri, universitarul canadian Bogumil Koss îmi povestea noaptea sa, dintre duminica şi lunea trecută, petrecută într-o cameră de oaspeţi a căminului Universităţii bucureştene: venit după un drum de opt ore, cu fusul orar dat peste cap, pe la trei noaptea, în fine, l-a luat somnul. Pe la trei şi un sfert s-a trezit cu părul zburlit pe spinare: din spate, dinspre Operă, hăuia o haită de cîini; din faţă, dinspre Facultatea de Drept, îi răspundea spornic o alta. Merită să baţi două continente pentru aşa stereofonie. *Mă mir că nu a apărut şi Dracula*, îmi spunea canadianul încercănat, şi rîdea – deşi nu prea era rîsul lui.

Cuvintele la modă sînt *eutanasie – a eutanasia*. Paradoxul este la el acasă: tocmai cel care cerea prin primii ani '90 un soi de eutanasie pentru Corneliu Coposu acum este cel mai senator dintre chinofili şi cel mai chinofil dintre *senatorii melcilor* – şi cere acum un soi de eutanasie pentru Ion Iliescu, la o frază depărtare după ce-i urează sănătate.

Tot un fel de modă, în blocul citadin, a devenit *cîinele de pe preş*. Proverbialul *cal de la etajul trei*, atribuit rromului, şi-a găsit astfel perechea în această mascotă – al cărei rol, evident, este acela de a păzi apartamentul de acei rromi care intră infracţional precum ţiganii. Cineva ar putea avea ideea – unii, din întîmplare tot ceva senator chinofil, au oferit chiar soluţii prealabile – de a începe, la rigoare, şi *eutanasierea* acestor romi cam ţigani. Şi mă tem că, atunci, aceste asociaţii foarte gălăgioase ar cam tăcea mîlc.

Cam asta este. Lesne s-ar putea găsi ordinea priorităţilor pentru Bucureşti: decît o Brigitte Bardot dăruită marotei canine, vizibil revoltată împotriva oricărei creme de îngrijire a feţei şi bîntuind ca un spectru Europa pe drumul spre Carpaţi, mai bine un hingher în putere, cu poftă de muncă. Altfel, vom ajunge o ţară cu vreo trei duzini de oameni şi cu milioane de cîini. Dintre care, actualizînd Capitoliul lui Caligula sau *Ferma* lui Orwell, unii vor deveni chiar senatori.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Legea caselor naţionalizate în dezbatere publică (II)

Revin în discuţie cu analizarea aceluiaşi Capitol I din Lege. Astfel, la *art. 2, punctul 1* aliniatul *b* este inclusă şi categoria foştilor deţinuţi politici cărora li s-a confiscat averea din motive politice. Aliniatul *c* este şi el important deoarece găsim aici prevederea că pot face obiect al revendicării *„imobile donate statului dacă s-a admis acţiunea în anulare sau în constatarea nulităţii donaţiei, printr-o hotărîre judecătorească definitivă şi irevocabilă"*. Importanţa acestui aliniat rezidă în faptul că toţi cei care au părăsit ţara pînă în 1989 (printre ei, etnicii germani) pot ataca în instanţă „donaţia" făcută statului în care se înţelege inclusiv despăgubirea estimată de proprietar ca fiind sub valoarea imobilului preluat şi care poate fi socotită o donaţie mascată. Această prevedere o regăsim şi în aliniatele *d („imobilele preluate de stat pentru neplata impozitelor din motive independente de voinţa proprietarului sau cele considerate a fi fost abandonate");* aliniatele *e* şi *g* acoperă şi ele alte situaţii care pot fi coroborate cu aliniatul *c* în care se regăsesc cei care au plecat din ţară. Este adevărat, pe de altă parte, că aceste prevederi sînt limitate de *art. 5* în care se spune că *„nu sînt îndreptăţite la restituire sau la alte măsuri reparatorii persoanele care au primit despăgubiri potrivit acordurilor internaţionale încheiate de România privind reglementarea problemelor financiare în suspensie"*. La acest articol se menţionează faptul că aceste acorduri se regăsesc într-o Anexă care face parte integrantă din lege. Mărturisesc că deocamdată, pînă la publicarea în Monitorul Oficial, această anexă nu îmi este cunoscută: în momentul cînd voi intra în posesia acesteia o vom analiza pentru a putea vedea cum pot fi atacate „despăgubirile" lui Ceauşescu.

Alte precizări care trebuie avute în vedere la capitolul referitor la Dispoziţiile generale *(Cap. 1)* sînt cele din art. 6 (1). Aici sînt definite ca fiind semantic încorporate în termenul de imobile şi *„terenurile cu sau fără construcţii cu oricare din destinaţiile avute la data preluării în mod abuziv"*. Relativă importanţă are şi aliniatul următor (6.2) în care măsurile reparatorii sînt extinse şi asupra utilajelor şi instalaţiilor preluate abuziv de stat. În acest aliniat legea este strîmbă, în opinia mea, deoarece are în vedere exceptarea de la măsurile reparatorii ale acelor instalaţii şi utilaje care au fost *„înlocuite, casate sau distruse"*. Or, se ştie că majoritatea au avut această soartă după ce, uneori decenii la rînd, statul s-a folosit de ele pînă la totala lor uzură fizică şi morală. Oricum, din cîte ştiu, în Banat, spre exemplu, mai există încă mori care funcţionează cu utilaje ale foştilor proprietari. Or mai fi fiind şi altele prin alte părţi.

Mult discutatul Capitol II se referă la restituirea în natură sau la măsurile reparatorii prin echivalent. Punctele de foc ale dezbaterilor publice s-au concentrat mai ales asupra *art. 9, aliniatul 2* în care se prevede că *„restituirea prin măsuri reparatorii în echivalent"* se va face prin titluri de valoare nominale folosite în procesul de privatizare, acţiuni (atenţie!) tranzacţionate pe piaţa de capital şi (destul de nebulos) *„compensarea cu alte bunuri şi servicii oferite în echivalent de deţinător cu acordul persoanei îndreptăţite"*. Să mai spunem că modul şi cuantumul despăgubirilor urmează să fie stabilite prin lege separată.

Aici e problema cea mai spinoasă întrucît există temerea proprietarilor că estimarea măsurilor reparatorii va apuca drumul *ceauşismului reparator* din anii '80 pentru cei care au părăsit ţara şi, în consecinţă, totul va deveni o gesticulaţie simbolică prin care ar fi să fie legitimată a doua oară naţionalizarea. Pe de altă parte, argumentul autorităţilor este redutabil: nu sînt bani, vor spune (au şi spus deja), ţara este săracă, este momentul ca foştii proprietari să înţeleagă şi să se sacrifice pentru interesul public. Terapia împotriva acestei retorici este una singură: realizarea unei estimări reale a proprietăţii în revendicare de către experţi şi, mai apoi, procesul. Acesta poate ajunge, după cum se ştie, pînă la Strasbourg. Numai că, înainte de toate, este nevoie ca proprietarul să dovedească faptul că este proprietar. Aici intervin o serie de dificultăţi, de împotriviri, de atitudini mocnite şi piezişe de felul aceleia cu capra vecinului, ba şi cu ţapul ispăşitor. Despre toate acestea însă, în numărul viitor. *(vighi@mail.dnttm. ro)*

▲

Texte şi opinii de: Theodor BACONSKY ● Pavel CÂMPEANU ● Andrei CORNEA ● Mircea IORGULESCU ● Z. ORNEA ● Andrei PLEŞU ● G.M. TAMÁS

G.M. Tamás s-a născut în 1948, la Cluj. A studiat filozofia şi filologia clasică. A lucrat la început ca redactor la un săptămînal. După cîteva conflicte cu Securitatea şi după ce i s-a luat dreptul la semnătură a lucrat la corectură. A emigrat în Ungaria şi după o scurtă perioadă în care a predat la Universitatea din Budapesta a fost concediat, din motive politice, şi a devenit unul dintre disidenţii cunoscuţi. După 1989, a fost deputat din partea Partidului Liberal şi, între 1991-1995, director al Institutului de filozofie de pe lîngă Academia Ungară. A predat şi a făcut cercetări la Columbia LSE, St. Anthony's College, Exeter College (ambele Oxford), Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Institut für die Wissenschaften vom Menschen, Wilson Center, University of Chicago, Wissenschaftskolleg zu Berlin, Dickinson College şi Georgetown University. Unele dintre lucrările lui au fost traduse în 14 limbi.

Una dintre cele 14 limbi este româna. Chiar în Dilema *(nr. 402, 403, 404) a fost publicat eseul său* Despre post-fascism, *şocant prin multe afirmaţii, dureros de exact prin altele. G.M. Tamás stabileşte raporturi de identitate între politicile post-comuniste şi politicile de dinaintea instalării dictaturilor (fasciste şi comuniste) care le-au favorizat. Rezultatele alegerilor parlamentare şi prezidenţiale din noiembrie 2000 i-au prilejuit o analiză aplicată şi o sinteză pasională cu privire la influenţa şi rolul intelectualilor în democratizarea mentalităţilor româneşti. Am socotit potrivit să publicăm* Scrisoarea *lui Tamás însoţită de reacţiile imediate ale colaboratorilor şi prietenilor noştri, pentru a oferi alternativa viziunii dinafară spre înăuntru în dialog cu cea dinăuntru spre afară. Sperăm că cititorii noştri îşi vor alege adevărul lor din adevărurile expuse în paginile noastre tematice. Dacă această polemică cordială ar folosi, de dragul preciziei şi al apărării convingerilor reale, la înlăturarea clişeelor gîndirii şi expresiei politic corecte, şi tot am considera că nu ne-am pierdut timpul renunţînd la tradiţia scrisorii pierdute de dragul uneia găsite.* **(M. B.)**

Argument

Notă: Am comunicat textul lui G.M. Tamás cîtorva intelectuali care, am socotit noi, s-ar fi putut arăta interesaţi să-l comenteze: Theodor Baconsky, Pavel Câmpeanu, Andrei Cornea, Ion Ianoşi, Mircea Iorgulescu, Gabriel Liiceanu, Z. Ornea, H.-R. Patapievici, Andrei Pleşu, Adrian Severin, Stelian Tănase, Răzvan Theodorescu, Vladimir Tismăneanu, George Voicu. Publicăm răspunsurile primite pînă la închiderea ediţiei.

G.M. TAMÁS

Scrisoare către prietenii mei români

După un deceniu de existenţă a statului de drept democratic în Europa de Est, aproximativ o treime a electoratului din România l-a votat pe Corneliu Vadim Tudor, respectiv a votat un partid cvasi-fascist condus de acesta. Partidul lui Vadim Tudor a repurtat cel mai mare succes în secţiile electorale din Ardealul şi Banatul relativ prospere, adepţii lui cei mai convinşi fiind tinerii posesori ai unei diplome de studii, precum şi studenţii – deci, contrar aşteptărilor, nu este vorba în primul rînd de şomeri, de oameni săraci şi înfometaţi, de păgubaşii zonelor industriale distruse.

Acest fenomen putea constitui o surpriză doar pentru cei care datorită ignoranţei istorice cred că burghezia şi clasa de mijloc reprezintă în mod *automat* şi necesar exponentul liberalismului, deşi se ştie că forma originală, „totalitară" a fascismului, la fel şi variantele „post-totalitare" din prezent ale acestuia, sînt generate de către burghezie [1]. Seymour Martin Lipset constatase de mult – bazîndu-mă şi eu pe această constatare – că fascismul este „extremismul centrului" *(extremism of the centre)*, fiind inamicul concernurilor capitaliste şi al statului prosper din punct de vedere social, asemenea liberalismului, căruia în anii 1920 i-a ocupat locul.

Şi în Ungaria se poate observa că segmentele sociale ale electoratului fidel partidului liberal maghiar şi celui fascistoid de extremă dreaptă sînt asemănătoare, fiind vorba de tineri posesori ai unei diplome de studii, intelectuali, clasa mijlocie şi mica burghezie, „existenţele mici". La facultăţile mai „bune" şi la Internet *chat-room* polemizează între ei mai cu seamă liberalii şi neonaziştii. Generaţia intelectualior mai în vîrstă continuă să se mire că în rîndul brokerilor şi al tinerilor care frecventează *business school*-urile există atît de multe persoane antisemite, rasiste, xenofobe, cu vederi mai mult decît limitate din punct de vedere al libertăţilor, persoane „postmoderne" care vorbesc limbi străine, călătoresc mult şi trăiesc o viaţă libertină, consumînd cu poftă şi bucurie cultura sălbatică şi anarhistă care ne invadează cotidianul, cultură pe care de altfel ar interzice-o, dacă ar înţelege-o cu adevărat.

„Impresia mea este că analiza privind regimul Ceauşescu este în mod dominant eronată."

Conform doctrinelor oficiale ale „noilor democraţii" din Europa de Est de după 1989, adepţii „extremelor" sînt aşa-numiţii „perdanţi" ai schimbărilor de regim, ai transformărilor democratice. Acest lucru nu este o constatare tocmai exactă. În absenţa unor mişcări socialiste reale, pătura săracă nu prea face politică; chiar şi cînd se pune problema prezenţei la urne, prea puţini dintre ei votează. La fel ca şi în anii 1920-30, clasa de mijloc, înspăimîntată de viitorul incert, aderă (tocmai de aceea) la extrema dreaptă, pentru ca aceasta să rămînă aşa cum este; celălalt motiv este, desigur, capitalul străin, precum şi concurenţa minorităţilor etnice naţionale considerate a fi „străine". Extrema dreaptă ar dori să limiteze mai ales prezenţa acestor minorităţi, garantînd astfel „burgheziei naţionale" şi clasei mijlocii din sectorul administrativ o existenţă prosperă, cu realizări marcante şi fără riscuri semnificative.

În acelaşi timp, proliferarea extremei drepte – fapt care în România s-a petrecut deja, existînd toate condiţiile şi pentru Ungaria – este motivată şi de frică. Frică de dezordinea într-adevăr înspăimîntătoare, de mizerie, de anarhie, de năruirea civilizaţiei (cu toate că civilizaţia de sorginte leninisto-stalinistă a meritat să fie distrusă), care, asemenea perioadei Republicii de la Weimar, au însoţit transformările democratice. Nu este întîmplător că protagoniştii schimbărilor de regim sînt de cele mai multe ori nepopulari.

În schimb, România este un caz aparte şi particular. Despre particularităţile acestui caz trebuie să vorbesc sincer, în sfîrşit, cu prietenii mei români.

Unele dintre afirmaţiile mele vor fi interpretate drept reproşuri. Dar precum se va constata, reproşurile nu vor viza doar intelectualitatea română democratică, ci şi străinătatea, adică pe noi, inclusiv propria mea persoană. Deşi provin din Ardeal, trăiesc în străinătate, astfel că în prezent ştiu mult mai puţin despre România decît ar trebui să ştiu – motiv pentru care îmi cer de la început scuzele de rigoare pentru eventualele erori privind proporţiile.

1. Impresia mea este că analiza privind regimul Ceauşescu este în mod dominant eronată. În general, epoca Ceauşescu este prezentată drept doar un accident al comunismului „totalitar" sovietic, context în care cred că tradiţionalul antirusism românesc, ura faţă de ruşi – sentimente exploatate cu succes de către Ceauşescu – joacă un rol prea mare. De altfel este grotesc să fie caracterizat drept un regim „sovietic" regimul politic dintr-o ţară în care, din 1965 şi pînă în 1989, a fost mult mai independentă faţă de Uniunea Sovietică decît fuseseră Austria, Finlanda sau Iugoslavia. Produsul naţional-bolşevic autohton a fost tot atît de fascist (dacă nu chiar mai mult) ca şi „comunist". Principalul duşman al lui Ceauşescu a fost stafia Cominternului, care considera România drept o ţară alcătuită din „mai multe naţionalităţi", care a pretins pentru maghiari dreptul la autodeterminare şi care a considerat Tratatul de pace de la Trianon drept o „pace a tîlharilor imperialişti". Ceauşescu a împiedicat cu succes transformarea CAER-ului într-un proiect de piaţă internă unitară, din 1968 a părăsit *de facto* Tratatul de la Varşovia şi a semnat o coaliţie cvasi-oficială cu Occidentul, respectiv cu China. În timpul lui Ceauşescu, România era mai apropiată de NATO decît este în prezent (şi nu din vina României).

2. Nu trebuie uitat faptul că, de la începutul anilor 1970, în România condusă de Ceauşescu a fost interzis, de fapt, marxismul. Cînd Ceauşescu a întors vizibil spatele Uniunii Sovietice, el a pactizat cu intelectualitatea de dreapta, evident, sub semnul unui naţionalism vehement. Organul de presă oficial editat pentru emigraţia română era redactat de fascistul Nichifor Crainic, iar principalul agent din Occident al lui Ceauşescu era Iosif Constantin Drăgan, de la Garda de Fier de odinioară. Pe vremea respectivă, revista cea mai prestigioasă cu orientare de dreapta din Europa era *România literară* condusă de Nicolae Breban; iar revistele redactate de Adrian Păunescu (care în prezent este senator al PDSR-ului şi star de televiziune), precum şi de Eugen Barbu şi Corneliu Vadim Tudor, consemnau orientarea din perioada respectivă în cel mai dur limbaj al urii turbate faţă de maghiari, un limbaj antisemit şi naţionalisto-comunist.

© S. Ivanoschi

„Tinerii intelectuali mergeau în pelerinaj şi îngenuncheau în faţa marilor lideri spirituali ai extremei drepte din perioada interbelică, cei doi mari guru fiind Constantin Noica şi părintele Stăniloaie."

Dragi prieteni, nu trebuie uitat nici faptul că în vremea respectivă simbolurile regimului Ceauşescu nu erau steaua roşie, secera şi ciocanul, ci *Coloana infinită* a lui Brâncuşi, ale cărei motive erau reproduse *ad nauseam* peste tot. Ideologia oficială nu era marxism-leninismul, ci teoria continuităţii daco-romane şi „protocronismul românesc" (conform căruia românii au fost cei care au descoperit şi au inventat totul înaintea tuturor). Marin Preda, un comunist cu state vechi, l-a reabilitat pe mareşalul Antonescu, iar conform istoriei oficiale a filozofiei, Universitatea „Bolyai" din Cluj era prima vinovată pentru stalinism.

3. Regimul Ceauşescu a cooptat în mod selectiv „metafizica" hipernaţionalisto-etnicistă din perioada interbelică (este vorba în primul rînd de operele lui Rădulescu-Motru, Blaga şi Noica), tinerii intelectuali percepînd acest lucru drept o eliberare; ei n-au observat sau n-au vrut să observe manipularea. Tinerii intelectuali mergeau în pelerinaj şi îngenuncheau în faţa marilor lideri spirituali ai extremei drepte din perioada interbelică, cei doi mari guru fiind Constantin Noica şi părintele Stăniloaie (pe acesta, o personalitate ridicată la rang de cult prin anii '60, l-am cunoscut şi eu prin intermediul criticului muzical George Bălan). „Revolta" tinerilor intelectuali a corespuns în totalitate intenţiilor politicii culturale promovate de Ceauşescu; printre protagoniştii gînditorilor şi scriitorilor români din generaţia mea nu era nici unul care să nu fi fost adept al Gărzii de Fier. „Noua stîngă" care reprezenta opoziţia budapestană în anii '60-'70 ar fi fost complet neînţeleasă în România. Îmi amintesc cît de tare puteau să deteste colegii mei din Bucureşti mişcările care avuseseră loc, în 1968, la Paris; iar la Cluj, intelectualii maghiari ardeleni făceau galerie trupelor lui Brejnev şi Kadar care invadaseră Cehoslovacia, pentru că sperau revizuirea Trianonului. Eu am simpatizat în egală măsură atît cu primăvara pariziană, cît şi cu cea praghezâ; eram cam solitar printre voi, dragi prieteni – iar cel mai greţos a fost momentul în care presa ceauşistă i-a luat apărarea lui Dubcek... Omul nu voia să fie de acord în nici un caz cu Ceauşescu. Era odios că putea să aibă dreptate faţă de oricine.

4. Pînă în ziua de azi, intelectualitatea revoluţiei româneşti este preocupată de exegeza spirituală a Gărzii de Fier. Nimeni nu pune la îndoială faptul că Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran sau Constantin Noica sînt autori importanţi; şi eu am citit cu plăcere inclusiv cele mai detestabile eşecuri ale lui Carl Schmitt sau Céline, nu sînt un pudic din punct de vedere intelectual, dar acest

lucru nu înseamnă că nu ştiu cine sînt duşmanii democraţiei constituţional-liberale, duşmanii libertăţii, egalităţii şi fraternităţii. Întîlnindu-mă la un moment dat, la Frankfurt, cu domnul Gabriel Liiceanu – care este în prezent poate cel mai influent scriitor teoretician din România – l-am întrebat cum anume doreşte să fundamenteze democraţia liberală românească pe operele lui Heidegger, Noica sau Cioran? A rostit ceva spiritual, dar de fapt nu mi-a răspuns la întrebare. Cum doriţi voi, dragii mei prieteni români, să-l criticaţi pe Vadim Tudor pentru faptul că este fascist, din moment ce izvoarele voastre spirituale – care n-au fost supuse unei critici, fiind incriticabile – sînt aceleaşi ca şi ale lui? Cum pot eu – care sînt maghiar ardelean – să fiu prieten cu adepţii şi admiratorii morfologiei culturale promovate de Lucian Blaga, din moment ce este cît se poate de clar că singurul scop adevărat al *Trilogiei* este să demonstreze că maghiarii sînt străinii de esenţă, indiferent de natura acesteia? Voi afirmaţi că Vadim Tudor, „acest animal", este un grobian. E mai bun fascismul de calitate, rafinat şi elegant? De altfel, nivelul spiritual ridicat al Gărzii de Fier este foarte tare pe placul Partidului Crucilor cu Săgeţi – în revista lor, pe Codreanu şi pe Horia Sima îl aşează deasupra lui Szalasi; internaţionala rasistă funcţionează mai bine decît cea liberală sau socialistă. Nu, Vadim Tudor şi Păunescu nu sînt dezgustători pentru faptul că sînt nişte persoane grobiene. Dezgustătoare este ideea (servilismul şi glorificarea urii), nu manierele. Orice om mai elevat este dezgustat de revista *Atac la persoană*, acest *Sturmer* românesc – dar oare cum percepe critica literară românească jurnalul postum al lui Mihail Sebastian (o, da... al lui Iosif Schechter)? Cum îşi permite jidanul împuţit să nu-i convină că va fi distrus? Este de-a dreptul nepoliticos. Cînd revista *Sfera politicii* a publicat în sinteză antologia acestor ecouri de receptare (eram tocmai la Washington, întîmplător acolo citisem revista), pur şi simplu mi se făcuse rău: o, nu, România – numai asta nu. Este de nesuportat infatuarea impunităţii fictive.

„Maghiarii, cehii şi slovenii disprețuiesc Balcanul pentru că au ceva mai mulți bani în buzunare. Această atitudine îmi provoacă silă."

5. Fără îndoială că politica promovată de Vadim Tudor îşi are rădăcinile în publicistica practicată de către Cioran, Eliade şi Noica în perioada interbelică şi în timpul războiului, la fel cum filozofia duşmanilor juraţi ai aceluiaşi Vadim Tudor îşi are sorgintea în eseurile aceloraşi Cioran, Eliade şi Noica. Care vor fi izvoarele spirituale ale opoziţiei? Adrian Marino (ca şi mine în Ungaria) redescoperă paşoptismul. Îl pot asigura că nu va avea nici o şansă. Din istoria popoarelor est-europene continuitatea lipseşte într-o măsură atît de mare, încît numai antecedentele nemijlocite au o oarecare valoare pragmatică. Iar în lipsa antecedentelor, rămîne doar mitul Occidentului: dacă nu „mai devreme", ei bine, atunci „în altă parte". Cu toate că România ar fi avut posibilităţi uriaşe pentru crearea propriului său mit democratic – este vorba de Revoluţia din 1989. Tocmai în legătură cu acest aspect, nonconformista intelectualitate română a reuşit să concretizeze cea mai fantastică realizare, un record mondial, de valoare universală. Pentru că voi, dragii mei prieteni, cărora nu v-au convenit consecinţele politice (într-adevăr, neplăcute) ale revoluţiei, aţi convins o lume întreagă că revoluţia, de fapt, nici n-a avut loc, că a fost vorba de o scamatorie, de un miraj, de o halucinaţie, de o înşelătorie, de o jonglerie, reuşind ca prin tertipurile poetice ale mitologizării negative să escamotaţi cea mai mare faptă istorică a poporului român, numai pentru faptul că, la fel ca în toate revoluţiile, a existat prea multă fanfaronadă, exagerare, pălăvrăgeală, prea mult haos. În 1789, nici la Paris n-a fost altfel, la Bastille abia dacă au fost găsiţi cîţiva deţinuţi, dar cu toate acestea, instinctul politico-istoric al poporului francez nu permite să fie şterpelită *quatorze juillet*. Noi, maghiarii, nu ştim nici pînă-n ziua de azi cine a tras în octombrie 1956 în mulţimea adunată în Piaţa Kossuth, dar să încerce numai să pună cineva la îndoială existenţa glorioasei noastre revoluţii din 1956! Anularea *mitului* democratic românesc a anticipat anularea *realităţii* democratice româneşti. La posturile de televiziune din lumea întreagă au apărut revoluţionari români care şi-au negat propriile lor acte de eroism. Este fără egal şi incredibil – dar consensul contrarevoluţionar atît de puternic a fost (şi a rămas). Revoluţionarilor le-a fost atît de silă de propria lor revoluţie şi de libertatea propriului lor neam, încît au fost dispuşi să renunţe – o singură dată! – pînă la infatuarea naţională. Autonegarea românească a făcut şcoală: azi am citit ce scrie unul dintre cei mai deştepţi scriitori maghiari despre „distracţia gălăgioasă numită schimbare de regim". Evident, şi el este un democrat. Comuniştii bineînţeles că au ştiut că s-a întîmplat ceva – din cauza asta au vrut să-şi însuşească situaţia. Ici şi colo şi-au însuşit-o, dar cu toate acestea n-a rezistat vechiul lor regim, au fost nevoiţi să se schimbe ei.

6. Ce replică îi vor da lui Vadim Tudor prietenii mei români, pentru că de zece ani încoace tac mîlc cînd se inaugurează statuile lui Antonescu, cînd străzi din aproape toate oraşele României sînt botezate cu numele lui Antonescu, cînd este escamotat trecutul maghiarilor, al evreilor, al grecilor fanarioţi...? Voi, dragii mei prieteni români, îl respectaţi oarecum mai corect pe mareşalul Antonescu decît îl respectă Vadim Tudor? Inclusiv fosta majoritate guvernamentală a incriminat mai ales trecutul lui Vadim Tudor, în loc să fi analizat cauzele popularităţii instigaţiilor extremei drepte (şi, în parte, ale PDSR-ului), în comparaţie cu poziţia intelectualităţii democrate. A sprijinit vreodată tabăra democraţilor români revendicările salariale ale vreunuia – indiferent care – grup de muncitori? S-a solidarizat vreodată cu greviştii? A avut argumente faţă de criticile referitoare la strategia politică practicată de FMI şi Banca Mondială, strategie considerată de mulţi absurdă, care a dus la faliment Rusia? A propus vreodată şi altceva decît adaptarea şi modelarea exterioară la Occident, în timp ce de cele mai multe ori era de acord cu filozofia politicii unui Occident dominant (politică liberală, de stat de drept), respectiv cu premisele antimoderniste ale extremei drepte? Şi a avut vreun răspuns la erorile comise de Occident? Nu v-a fost frică, dragii mei prieteni români, că va reînvia stafia lui Titu Maoirescu, „formele fără fond", ameninţarea unui modernism vulnerabil şi fără rădăcini, că îndărătul frontispiciului de gips al acestuia, frontispiciu ornat din plin cu frize, ameninţă vidul întunecat al anarhiei ţărăniştopăstoreşti? *Aiurea!*

7. Dar, din păcate, voi n-aţi avut noroc nici cu Occidentul. „Orientalismul" Occidentului (aplic terminologia clasică a lui Edward W. Said precum o aplicase Maria Todorova pentru Balcani) – sistematizat de Samuel Huntington, acest foarte la modă sub-Spengler care vorbeşte despre „ciocnirea civilizaţiilor", – v-a ales tocmai pe voi ca după experimentul eşecului comunismului sovietic să îndeplîniţi rolul „negativ" al unui contrast premodern faţă de un cyber-Occident postindustrial, postideologic şi postmodern. Demonizarea islamului n-a dat roade, această încercare nefiind satisfăcătoare nici din punct de vedere geopolitic. *Noul duşman al Occidentului este ortodoxia*, dar cu aceasta, în vestul Afganistanului, în Cecenia, în nordul Caucazului, în Cipru, în Bosnia şi în Kosovo, Occidentul sprijină popoarele islamice, în timp ce în alte părţi, pe cele catolice. Paranoia ortodoxo-integristă are o oarecare bază reală. Iar la aceasta se mai adaugă parvenitismul, mitocănia şi prostia central-est europene, mai exact, ale maghiarilor, care conferă cuvintelor „Balcan" şi „Bizanţ" un substrat de înjurături obscene. Maghiarii, cehii şi slovenii disprețuiesc Balcanul pentru că au ceva mai mulţi bani în buzunare. Această atitudine îmi provoacă silă. Pentru publicistica maghiară, „Bizanţul" este sinonim cu o atitudine cezaro-papistă, care promovează cultul împăratului, o atitudine slugarnică, retrogradă, umilă şi neghioabă, de parcă popoarele ortodoxe n-ar fi cîştigat în secolul XX mai multe revoluţii decît oricine altcineva (în Europa Centrală şi de Est, în privinţa eroismului şi al curajului, nimic nu se poate compara cu lupta partizanilor din Grecia şi din Iugoslavia, cu revoluţia din România); nemaivorbind de faptul că în Balcani, unde n-a existat o nobilime ereditară şi unde în regiunea sudică au rămas nealterate mica proprietate şi comunitatea rurală *(zadruga)*, spiritul de ierarhie şi de supuşenie era mai puţin accentuat decît în ţările k.u.k. (imperialo-regale). Ştiu că spiritul plebeo-ştrengăresco-haiducesc nu este spiritul democraţiei moderne, dar mai ştiu şi faptul că nu are nici o legătură cu falsa legendă „bizantină". Duşmanii ortodoxiei percep acest spirit drept haos, confuzie – tot ei fiind cei care îl şi prezintă astfel –, cu toate că în el se regăsesc şi posibilităţile revoltei şi emancipării. La fel cum Răscoala ţărănească din 1907 poate fi considerată drept revoluţie democratică sau pogrom. Acest lucru depinde de ideologia cu care o veţi anima voi, dragii mei prieteni români.

8. De ce nu există o mişcare de stînga în România? De ce nu există o mişcare de dreapta în Serbia? De ce a fost puternică anarhia în Bulgaria, în Macedonia şi în Catalonia?

9. Consider că este catastrofal faptul că atît intelectualitatea română, cît şi maghiarii din Ardeal confundă statul naţional democratic cu statul etnico-discriminativ. Idealul americano-galez privind statul naţional defineşte cetăţenia patriotică din punctul de vedere al „neutralităţii statului", independent de determinările etnice, la fel cum acelaşi ideal defineşte *laïcité*-ul, independent de confesiuni. Oricine poate să fie împotriva chiar şi a statului naţional iacobin, dar dacă îl confundă cu statul fascist, postfascist, reformfascist [2], etnic-discriminativ (à la Csurka, Vadim Tudor, Seselj, Sladek, Slota), în care „Leitkultur" (© CDU/CSU) are privilegii instituţionalizate, ei bine, atunci îşi desemnează greşit adversarul. Ideea „regionalismului ardelenesc" – o adaptare după Lega Nord Padania şi după ideea lui Umberto Bossi –, atît de populară la Cluj şi Budapesta şi pe care succesul repurtat în Ardeal de către Vadim Tudor a eliminat-o definitiv de pe ordinea de zi, este fundamentată pur şi simplu de faptul că la vest de Predeal există sume mai mari de dolari şi de mărci. Revizuirea graniţelor, surplusul de iredentism, noile variante postmoderne/neoliberale ale acestora sînt fundamentate pe singura realitate a mileniului: paralele.

„De ce nu există o mişcare de stînga în România? De ce nu există o mişcare de dreapta în Serbia? De ce a fost puternică anarhia în Bulgaria, în Macedonia şi în Catalonia?"

10. Exemplele frumoase şi patriotice ale autocriticii naţionale române le putem regăsi în activitatea lui Sorin Antohi, H.-R. Patapievici, Lucian Boia şi alţii – sînt atitudini măreţe şi curajoase, dar (precum orice hipercritică) fără un program politic anume. Forma carnavalescă, plebeiană a autocriticii poate chiar să şi decadă: excelenta revistă satirică unde pînă nu de mult editorialele erau semnate de către Mircea Dinescu, este vorba de *Academia Caţavencu*, revistă care în epoca de aur era mai bună decît parizianul *Charlie Hebdo*, astăzi este o revistă-magazin naţionalistă bulevardieră, care în marea-i amărăciune aruncă cu noroi chiar şi în ceea ce îi este drag. Munca voastră curajoasă este alterată de minciuna fatală: voi credeţi că antifascismul trebuie mascat în anticomunism. Esenţa regimului Ceauşescu, mobilizarea mistagogico-mistică, paramilitară, a însemnat soluţia fascistă a „comunismului" sovietic epuizat deja la vremea respectivă din punct de vedere spiritual şi moral, economic şi al puterii de dominaţie (şi să ne amintim de discursurile „comuniste" ale lui Pol Pot privind superioritatea „rasei khmer", precum şi de cum anume a exterminat minorităţile etnice vietnameze şi chineze din Cambodgia). Supravieţuirea acestei mobilizări nu poate fi învinsă prin cultul lipsit de conţinut al „metafizicii naţionale" a extremei drepte, chiar dacă textele respective sînt frumoase. Miklos Szabo, excelentul istoric, politician şi publicist maghiar decedat recent, spunea: „în casă ţinem cîini şi pisici, dar în casă nu ţinem vaci şi antisemiţi". E simplu, nu-i aşa? Aşa impun bunele maniere.

traducere de Anamaria POP

Acest text a apărut în revista *Elet es Irodalom*, 15 dec. 2000

1. G.M. Tamás: „On Post-Fascism", *Boston Review*, numărul din vară, 2000; *EECR*, numărul din vară, 2000; în limba română: *Dilema*, VIII/402-403-404, oct.-nov. 2000; în limba maghiară: *Eszmelet*, 48, iarna, 2000

2. Vezi: G.M. Tamás: „Reformfasisztak", *Elet es Irodalom*, Budapesta, 22 oct. 1999

© s. Ivanoschi

Andrei PLEŞU

Amicus Tamás...

Am onoarea să *nu* fiu de acord cu amicul Tamás decît din cînd în cînd şi în chestii neesenţiale. Spun „am onoarea“ pentru că e o plăcere să fii în dezacord cu un om atît de inteligent, de curajos şi de autentic. Nu poţi fi în dezacord cu el aşa cum eşti în dezacord cu Csurka, sau cu Vadim Tudor. Mi se va spune că simpla alăturare a numelui Tamás de numele celor doi tribuni de carnaval e un exces, o manevră inamicală. Dar, într-un fel, am chiar dezlegarea *lui* să o fac. Şi pentru Tamás distanţa, să zicem, dintre Noica şi Vadim se parcurge fără prejudecăţi, într-o clipită. Nu e timp de nuanţe. O campanie eficientă împotriva devierilor de dreapta nu poate avea decît un principiu: cine nu e cu noi e împotriva noastră. Şi cine e împotriva noastră vine din aceeaşi ogradă: fascismul.

„E o plăcere să fii în dezacord cu un om atît de inteligent, de curajos şi de autentic.“

Evident, cum ne învaţă legea conexiunii universale, totul e în relaţie cu totul. Cel puţin asta se spune prin tîrg: naţionalistul Vadim există din cauza naţionaliştilor maghiari, naţionaliştii maghiari – ca şi cei români şi ca toţi naţionaliştii – există ca reacţie la internaţionalismului comunist, la cosmopolitismul capitalist şi la multiculturalismul post-modern. Acestea, la rîndul lor, se justifică prin necesitatea de a rezista xenofobiei, autohtonismelor patriotarde, fundamentalismului. Pe scurt, fascismului. Fascismul însă e un mod de combatere a comunismului. Iar comunismul a putut fi asumat cu toate păcatele lui pentru că s-a născut ca antifascism. În acest carusel al „legitimităţii“ e foarte greu să distribui vinovăţiile. Nu-ţi rămîne decît să optezi, să te angajezi într-o tabără sau alta şi să fii consecvent. Tamás a optat şi e consecvent. E de partea stîngii luminate, a „socialismului real“, a „democraţiei constituţional-liberale“. Tabla valorilor lui e, din momentul opţiunii, imediat previzibilă: revoluţia franceză *(Liberté, Egalité, Fraternité...)*, paşoptiştii, şaizecişioptiştii etc. Opţiunile sînt o foarte consistentă strategie existenţială. Te situează, te eliberează de dileme, îţi dau criteriile unei conduite neechivoce. Au, totuşi, un defect: dacă din „orientative“ devin doctrinare, te dispensează de a mai gîndi. Eşti înregimentat. Adică nu mai eşti liber. Cunosc o mulţime de oameni străluciţi care, datorită unei opţiuni luate prea în serios, şi-au sacrificat inteligenţa şi au sfîrşit într-o stupefiantă obstinaţie a erorii. Pentru omul opţiunii radicale, gîndirea devine o geometrie de principii şi un joc de etichete. El împarte periculos lumea în două, încremeneşte în alb-negru, e „corect“ şi nemilos. Unul din motivele admiraţiei mele pentru G.M. Tamás e vitalitatea inteligenţei sale, întotdeauna mai liberă decît propriile sale opţiuni, aşa încît, îndărătul fiecărei propoziţii, se simte o simpatică adiere de anarhism... În plus, are de multe ori dreptate. Încep, deci, cu lucrurile cu care sînt întru totul de acord:

1. Analiza comunismului românesc (nu doar, cum spune Tamás, a ceauşismului) drept extindere imperialistă a ideologiei sovietice (cu corolarul dereglării spre est a tuturor culpelor) expediază problema nepermis de repede. Trebuie să avem puterea de a „localiza“ discuţia. Nici Dej, nici Ceauşescu, nici Alexandru Drăghici, nici Postelnicu nu au fost ruşi, evrei, unguri sau ţigani. Comunismul, totalitarismul în genere au capacitatea de a scoate la suprafaţă tot ce e mai rău în oameni şi naţii. Prin urmare, o asumare a *propriului întuneric* ar trebui inclusă în medicaţie cel puţin în aceeaşi măsură în care includem înfierarea întunericului bolşevic, a Cominternului şi a materialismului dialectic.

2. Formidabil este pasajul despre „auto-negarea“ românească, despre efortul paranoic cu care românii, mai ales cei din lumea bună, „desconstruiesc“ mitul revoluţiei din decembrie, singurul care ar putea, totuşi, să legitimeze în forţă reconstrucţia democraţiei autohtone.

3. Foarte serioase sînt observaţiile despre lipsa comunicării dintre „democraţii“ români („societatea civilă“) şi mişcarea sindicală sau despre preluarea pripită şi uneori idolatră a *oricărei* soluţii propuse de organismele comunitare (deşi cînd ai de ales între imediatul colacului de salvare şi o formă demnă şi reflexivă de înec, „alegerea“ devine pură demagogie).

4. Da, „Balcanii“ şi „Bizanţul“ sînt, nu numai în Europa Centrală (cum spune Tamás), ci şi în vestul european – teritorii condamnate la nedrepte şi ignare judecăţi simplificatoare. Da, există – şi la Cluj şi la Budapesta – un „regionalism ardelenesc“ la fel de bezmetic ca şi proiectul Padaniei.

5. În sfîrşit, cîteva expresii fericite dau întreaga măsură a hazului lui Tamás (Gaszi *pour les amis...*): Huntington – „acest foarte la modă sub-Spengler“, „spiritul plebeo-ştrengăresco-haiducesc“ etc.

Trec – inevitabil telegrafic deşi, ca să zic aşa, problemele sînt „complexe“ – la dezacorduri. Mai întîi, să expediem rapid enormităţile crase: *România literară* a lui Breban – „revista cea mai prestigioasă cu orientare de dreapta din Europa“ *(mon Dieu!)*. „În timpul lui Ceauşescu, România era mai apropiată de NATO decît este în prezent“ (probabil pentru indisciplina ei înăuntrul pactului de la Varşovia). Pură metaforă!“ ...Singurul scop adevărat al Trilogiei lui Blaga *(care?* n.m. A.P.) este să demonstreze că maghiarii sînt străinii de esenţă, indiferent de natura acesteia“ (Gaszi, *quand même!)*. „Extremismul centrului“ ca definiţie a fascismului (ideea lui Lipset) sună foarte *„funny“*, dar mi se pare o gogomănie. Îl las pe Radu Cosaşu să o digere, cu aciditățile de rigoare... Marin Preda – „un comunist cu vechi state“ e o hiperbolă inutilă şi inutilizabilă, un *raccourci* tendenţios. La fel propoziţia: „Printre protagoniştii gînditorilor şi scriitorilor români din generaţia mea nu era nici unul care să nu fi fost adept al Gărzii de Fier“.

„Cunosc o mulţime de oameni străluciţi care, datorită unei opţiuni luate prea în serios, şi-au sacrificat inteligenţa şi au sfîrşit într-o stupefiantă obstinaţie a erorii.“

Mărturisesc că printre principiile fondatoare ale gîndirii lui Tamás sînt cîteva dinaintea cărora obişnuiesc să-mi pierd răbdarea. Le tot aud, în diverse ambalaje, mai ales în mediile fine ale „corectitudinii politice“. Unul din aceste principii sună astfel: tot ce nu e socialist sau social-democrat, e ori liberal, ori neonazist; şi, de fapt, liberalii sînt neo-(sau cripto)nazişti. Ergo: tot ce nu e la stînga e neonazist. Alt principiu care mă tulbură: anti-comunismul e neofascism. Altul: „socialismul real“ şi, la limită, comunismul sînt *structuralmente* nevinovate. Ca să vorbeşti de o componentă vicioasă a comunismului trebuie să declari mai întîi alunecarea lui spre fascism. Comunismul e bun. El poate fi stricat numai de personalităţi deviate (Stalin, Ceauşescu), de naţionalism şi de contextul capitalist cu care, vrînd-nevrînd, se confruntă. Ca într-o glumă de pe vremuri: cînd capitalismul are dificultăţi, e vina capitalismului; cînd comunismul are dificultăţi, e tot vina capitalismului. Care e, deci, defectul lui Ceauşescu? A pactizat cu intelectualitatea de dreapta – zice Tamás. Nu suspendarea libertăţilor cetăţeneşti, nu sărăcirea ţării şi demolarea bisericilor şi satelor, nu jargonul marxist-leninist al interminabilelor sale discursuri, cu teoria Revoluţiei permanente şi înfierarea democraţiei burgheze, nu blocarea oricărei reforme înăuntrul partidului. Ci alianţa lui cu Nichifor Crainic şi cu Iosif Constantin Drăgan. Primul – garat, după ani grei de puşcărie, în fundătura *„bonne pour l'Occident“* a unei publicaţii confidenţiale, celălalt frecventat de o mică sectă „tracică“ ridiculizată de mai toată lumea în cazul în care se lua notă de existenţa ei. Operaţiunea de distribuire a etichetelor şi vinovăţiilor alunecă, încet-încet, spre halucinant şi amuţitor. Alături de Crainic şi Drăgan, apar Păunescu, Barbu şi Vadim, apoi Brâncuşi *(Coloana Infinitului* ca substitut al secerii şi ciocanului), Marin Preda, Rădulescu-Motru, Blaga, Noica, Cioran, Stăniloaie şi Eliade. La orizont, pîlpîie portretul incert al lui Gabriel Liiceanu care i-a publicat, după 1989, pe cei din urmă. Sînt sigur că dacă aş construi serii vinovate de tipul Lenin-Gorki-Stalin-Aragon-Sartre-Fidel Castro-Brecht-Cohn-Bendit etc., Tamás mi-ar cere un pic de discernămînt, un pic de calm analitic. Nu putem face salate atît de pestriţe. Dincoace însă, ciulamaua e binevenită. Intelectuali arestaţi şi interzişi decenii întregi stau alături de lingăi mărunţi ai nomenclaturii şi ai „conducătorului“, de profitorii regimului, de propagandiştii cenzurii. Prin aceasta îi facem o nedreptate lui Ceauşescu însuşi, care era infinit mai nuanţat. Naţionalismul lui Păunescu nu l-a ferit de mînia dictatorului, cînd a căpătat aspectul unui populism concurenţial. Vadim n-a depăşit niciodată statutul unei slugi minore. Pe de altă parte, intelectualii liberali care contau pe scena publică erau în conflict deschis cu gruparea Păunescu-Barbu-Vadim, incriminînd tocmai naţional-comunismul şi xenofobia lor. (Printr-un derapaj straniu, tocmai adversarii aceştia notorii ai grupului amintit sînt declaraţi astăzi antisemiţi). Mai departe: Eliade a fost un autor mai curînd interzis. Cîteva piese literare au făcut o breşă pe la sfîrşitul anilor '60 şi două-trei volume academice au putut apărea în anii '80, cu greu şi fără încurajarea vreunui ecou public. Interdicţia lui Cioran a fost cvasi-totală. Noica, tolerat în timpul vieţii, a devenit, post-mortem, indezirabil. Am încercat în van, la *Viaţa Românească*, să-i publicăm, comemorativ, cîteva texte (între care unul „naţionalist“, despre Eminescu). Blaga şi Stăniloaie sînt mai curînd ireconciliabili. Teologul a scris o carte întreagă împotriva filosofului considerat ca înstrăinat de orthodoxie. Jurnalul lui Sebastian, al cărui destin literar românesc îl neliniştește pe Tamás, a fost publicat, cu o prefaţă cald solidară, de Editura Humanitas a lui Gabriel Liiceanu. Tot Liiceanu – vinovat pentru traducerea lui Heidegger în româneşte şi pentru retipărirea triadei Eliade-Cioran-Noica – este şi editorul a doi dintre cei trei autori români acceptaţi de Tamás ca „exemple frumoase şi patriotice“: Patapievici şi Boia. Acestea sînt *realităţile*. Ceea ce invocă Gaszi pentru a-şi etala melancolia este un infern utopic, o lume falsă. O lume în care votanţii lui Vadim citesc noaptea, cot la cot cu studenţii lui Liiceanu (pe care, de altfel, tribunul promite să-l împuşte dacă vine la putere), *Devenirea întru fiinţă*, *„L'inconvénient d'être né“* sau *Forgerons et alchimistes*, o lume în care guvernanţii PDSR conspectează Heidegger şi Noica pentru a ieşi din tranziţie, o lume a cărei maladie cronică n-are nimic de a face cu ultimii cincizeci de ani de comunism insalubru, ci doar cu tinereţea legionară a toxicei treimi Eliade-Noica-Cioran. Legat de asta, abia aştept să-l întreb pe Tamás ce măsuri igienice propune. Cum dăm afară din casă „vacile şi antisemiţii“? O nouă interdicţie pentru cei trei balauri? O reinstaurare a vigilenţei ideologice? Tipărirea cărţilor „periculoase“ cu anexa obligatorie a unor prefeţe demascatoare, ca pe vremuri? Poate noi puşcării pentru cititorii nedisciplinaţi? Nu, Gaszi e prea voltairian ca să admită asemenea soluţii. Dar dacă nu ne vom cîntări bine argumentele, se vor găsi destui care să treacă la fapte, invocîndu-ne. În rest, îi mulţumesc prietenului din Budapesta pentru gravitatea şi bunaintenţie a demersului său. El însuşi spune la un moment dat: „...în prezent ştiu mult mai puţin despre România decît ar trebui să ştiu – motiv pentru care îmi cer din start scuzele de rigoare pentru eventualele erori privind proporţiile“. Din motive de amor, scuzele se acceptă.

„Cum dăm afară din casă «vacile şi antisemiţii»? O nouă interdicţie pentru cei trei balauri? O reinstaurare a vigilenţei ideologice?“

© S. Ivanoschi

Pavel CÂMPEANU

Antimarxismul, o formulă ineficientă de anticomunism

Dincolo de policromia ei tematică, deslușesc în scrisoarea lui Gaszi (Tamás Gaspar Miklos) două mesaje subiacente. Unul semnalează o dată mai mult implicarea filozofului budapestan în soarta țării unde s-a născut, a copilărit și a petrecut anii hotărîtori ai formării lui spirituale. Orice cititor al scrisorii poate avea rețineri față de una sau alta dintre tezele pe care le avansează, dar nu poate ignora nevoia autorului de a întreprinde ceva pentru depășirea crizei politice în care alegerile din noiembrie-decembrie 2000 au precipitat România.

Celălalt mesaj de subtext sugerează că succesul electoral al extremiștilor se datorează mai puțin abilității cu care ei și-au gospodărit șansele decît lipsei de abilitate cu care prietenii democrației au încercat să diminueze aceste șanse. Dacă adversarii extremismului indigen poartă într-adevăr o astfel de vină, atunci ei au datoria să și-o asume, iar dacă nu, să o respingă. Mie acuzația mi se pare cel puțin plauzibilă, de unde și înclinația spre o discuție mai atentă asupra ei. Un posibil punct de plecare pentru o astfel de discuție poate fi găsit chiar în textul scrisorii. Condamnînd fără ezitare extremismul în termeni politici, unii dintre apărătorii democrației au creat de-a lungul ultimilor ani o ambianță spirituală din ce în ce mai puțin stînjenitoare pentru eventualele puseuri extremiste. Sursa acestei incoerențe o constituie reprezentarea inadecvată a regimului stalinist și, în conexiune cu el, a regimului din perioada interbelică. Evaluarea eronată a moștenirii istorice s-a convertit într-o gravă confuzie politică. Amintiți oameni de bine continuau să creadă că principala amenințare la adresa tranziției vine din partea persistențelor vechiului regim, aflate în plin debaclu, pe cînd ele veneau, așa cum au relevat ultimele alegeri, din partea mișcărilor fascizante, aflate în plină contraofensivă. Sau și mai explicit: mișcările fascizante deveniseră cel mai activ purtător al persistențelor vechiului regim. Frenezia anticomunistă s-a lăsat absorbită de trecutele păcate ale dictaturii staliniste, pierzînd din vedere această metamorfoză a prezentului.

„Militanții unui anticomunism cu precădere antimarxist forțează o ușă deschisă."

Niciodată și nicăieri curentele fasciste nu și-au improvizat o bază teoretică. Referindu-se la fascismul italian, Mihai Chioveanu menționează o „viziune pragmatică" și un „program emoțional... bazate pe acțiune și nu pe teorie" (Mihai Chioveanu, *Natura fascismului*, „Sfera Politicii", anul VIII, 2000). Actualul extremism neaoș nu se abate de la această regulă. Dimpotrivă, partidele comuniste, ca și dictaturile pe care unele dintre ele au reușit să le impună, s-au prevalat un timp de o asemenea bază teoretică: marxismul. Pentru mulți protagoniști ai reînnoirii culturale, obiectivul prioritar părea să-l constituie eradicarea urmelor pe care viziunea marxistă le lăsase în conștiința concetățenilor noștri. Perseverența și ecoul social al acestui efort de demarxizare nu au fost egalate de nici o acțiune comparabilă desfășurată în anii tranziției.

Amploarea și eficacitatea acestui efort nu reprezintă însă probe ale priorității care l-a motivat. Pentru a nu se lăsa pervertiți de asemenea influențe, concetățenii noștri nu au trebuit să reziste educației marxiste pe care dictatura stalinistă se silea să le-o vîre pe gît, întrucît educația pe care dictatura stalinistă se silea să le-o vîre pe gît nu avea nici o contingență cu marxismul. Demarxizarea, ca strategie a anticomunismului, succede demarxizării ca strategie a dictaturii staliniste. Militanții unui anticomunism cu precădere antimarxist forțează astfel o ușă deschisă. Este drept că stalinismul rezidual persistă mai ales prin traumele spirituale pe care dictatura stalinistă ni le-a provocat; este îndoielnic însă că aceste traume au fost provocate de infestarea noastră în masă cu morbul marxismului. Îndărătul acestor confuzii se găsește o înțelegere distorsionată a dictaturii răsturnate – și în mod concret a raporturilor acestei dictaturi cu marxismul.

Marxismul este o remarcabilă teorie socială care a încercat fără succes să-și asume funcțiile unei doctrine politice. Sursa acestei ambiguități este ea însăși ambiguă – ideatică și istorică, pe de o parte ambiguitatea intrinsecă a operei, pe de alta a destinului ei istoric, prefigurat de destinul politic al autorului. Vocația speculativă demonstrată de analiza rentei funciare din *Capitalul* face anevoie corp comun cu spiritul militant din *Manifestul partidului comunist*. Fascinat de avîntul acestei din urmă scrieri, Marx a creat întîia Internațională Comunistă care a prilejuit și primul eșec istoric al marxismului militant. Acesta a fost totodată eșecul „unei viziuni filozofice asupra istoriei care îi îngăduise lui Marx să opereze sinteza curentului teoreticist *(théoreticiste* în original) și a curentului teleologic, făurind iluzia unei istorii în același timp inteligibilă și manipulabilă" (Luc Ferry, *Interprétation phénoménologique et interprétation wébérienne du stalinisme)*. Tocmai modul cum operează această sinteză împinge marxismul, simplificîndu-l, spre rolul de presupus ghid al împlinirii milenarelor aspirații de justiție socială.

Convulsiile primului război mondial au transformat ambiguitatea genetică a marxismului în ireductibila ostilitate care îi opunea pe marxiști celor două internaționale, a doua și a treia. Emergența stalinismului a început prin revizuirea pragmatică a marxismului originar de către Lenin. Sinteza celor două curente: teoretic și teleologic, era înlocuită prin anularea celui dintîi de către cel de al doilea. Noile teze, ca dictatura proletariatului, rolul conducător al partidului, posibilitatea construirii socialismului într-o singură țară ș.a. nu-și găseau în marxismul clasic un reazem teoretic, ci un precursor incomod. Spre a ieși din acest impas, puterea stalinistă a dat ideologiei sale denumirea de marxism-leninism. Eșecul final al marxismului doctrinar nu s-a produs prin repudierea, ci prin mistificarea lui de către foștii marxiști.

Marxism-leninismul a devenit ideologia oficială a tuturor dictaturilor staliniste. Omogenizarea lor ideologică nu a împiedicat dezbinarea lor politică, dusă, în unele cazuri, pînă la coliziuni militare, după cum nu a preîntîmpinat nici repetatele tentative reformiste. Dictatura ceaușistă, care s-a împotrivit reformelor simulîndu-le, a fost singura dintre cele înregimentate în Tratatul de la Varșovia care s-a dezis în mod formal de marxism-leninism. Urmarea acestui gest nu a fost revenirea la marxismul inițial, ci suprimarea ultimei legături cu tradiția marxistă. Spațiul social astfel degajat a fost invadat de o retorică a românismului biruitor datorită continuității istorice dintre marii conducători ai trecutului și personalitatea providențială a dictatorului. „Încă o dată – scrie Lucian Boia – România prezintă un caz extrem. Misticismul național al lui Ceaușescu i-a permis acestuia să stabilească o comunicare directă cu predecesorii, regi daci din Antichitate sau voievozi ai Evului Mediu. Invocîndu-i pe daci, națiunea română și statul român deveneau cele mai vechi din Europa" (Lucian Boia, *Mitologia științifică a comunismului*, Ed. Humanitas, 1999, p. 97). Trimiterile periferice la „visul de aur al omenirii" și altele asemenea au, în această retorică, o funcție asemănătoare cu punctuația. Nu reminiscențele marxiste, ci sedimentele acestui șovinism dezlănțuit îi pot împinge, într-un moment de derută, pe strănepoții lui Traian și Decebal să-și caute o dezlegare în demagogia de sorginte fascistoidă.

„Pasiunea anticomunistă nu poate continua să ignore imperativul unui antifascism militant."

Demarxizarea, ca strategie a anticomunismului, nu s-a desfășurat sub forma unei analize critice evident legitime a slăbiciunilor acestei importante teorii sociale. Procedeul ales a fost negarea neanalitică a marxismului pe calea înlocuirii lui de către un subsitut cu desăvîrșire antinomic. S-a recurs ca atare la reactualizarea în exces și la celebrarea insuficient diferențiată a unor străluciți gînditori din perioada interbelică, dintre care unii își proiectaseră pentru un timp nevoia de înnoire socială asupra mișcării legionare. Nici respectivii autori de-a lungul anilor, nici inspiratorii recentei lor reconsiderări nu au oferit o evaluare critică limpede a acelor regretabile episoade. Disponibilitatea atîtor tineri intelectuali români de a-și da votul Partidului România Mare a pornit de la incapacitatea societății tranziționale de a și-i integra, dar și de la solidarizarea prin tăcere cu rătăcirile juvenile ale unor mari creatori care le fuseseră propuși – și pe care îi acceptaseră – ca modele. Din această toleranță ei putuseră reține că, în anumite împrejurări, apropierea de fascism nu constituie în mod necesar o eroare sau constituie, eventual, o eroare legitimă.

Această modalitate de a combate comunismul rezidual a creat o ambianță spirituală care explică în parte opțiunea celor peste trei milioane de votanți ai PRM și ai lui Vadim.

Indiferent de mobilurile ei, această versiune a demarxizării și-a dovedit cu prisosință inoportunitatea și implicit improductivitatea. Pasiunea anticomunistă nu poate continua să ignore imperativul unui antifascism militant. Românismul PRM-ist, continuator al celui ceaușist, nu poate fi discreditat prin omagierea globalizantă a unor mari creatori care nu s-au dovedit totdeauna imuni la tentațiile românismului. În circumstanțele date, principalul mod de a combate comunismul rezidual este combaterea la obiect a fascismului ascendent. ▲

Theodor BACONSKY

O falsă perspectivă. Și o problemă reală

Am citit cu interes textul d-lui G.M. Tamás. Mi se pare, la o primă evaluare, că discursul domniei sale conține prea multe referințe contradictorii pentru a-și putea salva coerența. Autorul pare să ne propună o critică a intelectualității din România în perioada modernă (singura, de altfel, în care putem vorbi despre o asemenea categorie autohtonă). Scopul acesta figurează implicit chiar în titlu – de vreme ce tocmai *intelectualii* sînt „prietenii români" ai dlui Tamás –, dar demonstrația urmărește un traseu tortuos și, de aici, neconcludent. Expunerea amalgamează genealogia doctrinelor politice, anecdota istorică, filosofiile interbelice și teoriile culturale anglo-saxone fără a propune, silogistic, o premisă clară și o concluzie de natura terțiului exclus.

Însă o „logică" există. Deși dl Tamás îi citește, cu largheță de spirit, pînă și pe coriferii gîndirii conservatoare (de pildă pe Carl Schmitt), domnia sa aparține negreșit acelei grupări a socialiștilor europeni care consideră, pe de o parte, că socialismul real a reciclat nazismul și susține, pe de altă parte, că – în era globalizării – „adevărații socialiști" își vor da mîna cu liberalii pentru a salva democrațiile amenințate de naționalism. Adepții acestui tip de interpretare a modernității vor să salveze simultan ereditatea socialismului clasic și virginitatea morală a foștilor comuniști. Pentru respectiva grupare: 1. nazismul este produsul micii burghezii naționale și 2. comunismul este o *variantă* a nazismului. Pe cale de consecință: a. crimele comunismului denotă vocația fascizantă a oricărei burghezii naționale și b. actualul naționalism est-european este instrumentat de fosta nomenclatură comunistă transformată într-o nouă burghezie – inevitabil – fascistă.

Chiar dacă dl Tamás afirmă că România constituie o excepție în raport cu această dialectică, domnia sa interpretează istoria postbelică a țării noastre tot cu ajutorul curioasei grile hermeneutice descrise adineaori. Singura diferență specifică ar fi aceea că, în România, funcționează o permanentă ecuație sociologică între „burghezie" și „intelectualitate". Astfel, între Lucian Blaga (autorul unei presupuse ontologii antimaghiare) și Eugen Barbu nu apare nici o ruptură. Grupul lui C. Noica de la Păltiniș prelungea în fond viziunea legionară „salvată" de N. Ceaușescu după 1970 cînd – ne spune dl Tamás – marxismul ar fi fost interzis în România. Intelectualii români sînt pînă astăzi niște „reacționari" (fiindcă nu sprijină revendicările muncitorilor greviști) dacă nu cumva niște cripto-fasciști (întrucît acceptă cu drag bănuitul cult public al mareșalului Antonescu). Unica notă particulară este aceea că, spre deosebire de extremismul populist al PRM, intelectualii noștri ar practica un reacționarism *comme il faut*. În cazul lor, aversiunea față de societatea deschisă, antisemitismul și xenofobia suferă o aparent civilizată sublimare mondenă care le face să fie cu atît mai periculoase. Acești domni au distrus mitul democratic al revoluției din 1989 pentru ca realitatea democratică să nu fie mai mult decît o neo-maioresciană „formă fără fond". Chiar și atunci cînd unii au căutat să iasă din rînd – în registrul elevat (unde sînt citați Sorin Antohi, H.-R. Patapievici și Lucian Boia) sau în acela popular (căruia îi aparțin „academicienii" de la *Cațavencu)* – rezultatul a fost nul, atît pentru că respectivii „disidenți" au profesat o autocritică masochistă, cît și pentru că acțiunea lor nu s-a fondat pe un program politic de veritabilă factură democratică. Neputîndu-se transforma în niște „adevărați socialiști", prietenilor români ai dlui G.M. Tamás nu le rămîne decît trista soartă de a-și perpetua vocația tradițională. Ei se dovedesc a fi pe mai departe niște fasciști travestiți, care văd în popor o masă de manevră, detestă cyber-anarhismul postindustrial și încurajează globalizarea malign promovată de către FMI sau Banca Mondială. Fără îndoială că, în tot acest giron dantesc, prezența Ortodoxiei lucrează ca o circumstanță agravantă. Ce-i drept – consimte dl Tamás – „paranoia ortodoxo-integristă are o oarece bază reală", mai ales ca răspuns față de geopolitica

proarabă sau filocatolică a unui Occident de-a pururi ignorant în materie de civilizaţie a creştinismului răsăritean. Dar această împrejurare nu diminuează responsabilitatea intelectualilor români vinovaţi de fabricarea unei legende bizantine cît se poate de negative, în măsura în care fortifică angrenajul „statului etnico-discriminativ"...

Îmi lipseşte aici – şi nu ştiu dacă se cuvine să regret – spaţiul necesar unei replici sistematice. Mi se pare suficient să-mi exprim convingerea că dl G.M. Tamás este victima unei perspective complet false. Deşi nazismul şi comunismul sînt odraslele siameze ale unei anumite modernităţi anticreştine, istoria le-a separat aproape de la naştere, destinîndu-le unui conflict fratricid pe care, oricît am fi de „postmoderni", nu îl putem relativiza. Pe de o parte, cred că nu avem dreptul să scuzăm – printr-un joc de oglinzi – crimele săvîrşite de fiecare, chiar dacă respectivii bastarzi ai Revoluţiei franceze provin dintr-o comună matrice neopăgînă. Pe de altă parte, am senzaţia că judecăţile generale – bazate pe incriminarea unor categorii colective (de tipul „intelectualii români") – nu pot reprezenta, astăzi, decît un anacronic gest de vampirism ideologic. „Intelectualii români" pot fi trataţi ca atare numai între ghilimele. Realitatea însăşi este mult prea complexă pentru a se insinua în cutiuţa unor asemenea simplificări. E drept că întreaga „clasă" suportă o netă restrîngere dacă ne referim *doar* la intelectualii cu convingeri democrate. Dar nici aceştia din urmă nu se exprimă, slavă Domnului, pe o singură voce!

Cele scrise pînă aici nu vor nicidecum să sugereze faptul că epistola dlui G.M. Tamás nu ar avea nici un merit. Dimpotrivă. Ea este în măsură să ne dezvăluie o anumită lectură – laolaltă externă şi, vreau să cred, solidară – asupra evoluţiilor culturale din România postcomunistă. O lectură capabilă să suscite atît o dezbatere finalmente cordială, cît şi o severă punere în discuţie a erorilor efective pe care noi – „intelectualii români" – le-am comis, să zicem, în ultimii 10 sau 100 de ani. E adevărat, bunăoară, că dialogul nostru cu societatea românească este întîmplător, narcisic şi artificial. E adevărat că nu am făcut politică decît ca nişte viziri de duminică, fără să ne asumăm datoria unei prezenţe publice imediate şi consecvente. E adevărat, de asemenea, că nu ne-am deconstruit riguros propria mitologie şi că nu am reflectat, responsabil, asupra conceptului de bine comun. Problemele noastre – cum ar fi mentalitatea de *funcţionari* ai Sistemului sau răspîndita pretenţie a infailibilităţii personale – sînt deopotrivă concrete şi nefaste. Sper să nu păcătuiesc prin aroganţă dacă susţin, totuşi, că nu dl G.M. Tamás este cel chemat să rezolve – din locul unde se află – asemenea dificultăţi pe cît de endemice, pe atît de rar diagnosticate. Şi contez pe asentimentul dlui Tamás atunci cînd formulez aspiraţia ca intelectualii români să devină treptat îndeajuns de *„reacţionari"* pentru a nu se mulţumi cu ce-au fost, fără a-şi dori să devină „chiar mai mult decît atît"...

▲

Z. ORNEA

Meditaţii pe marginea unei scrisori

Scrisoarea dlui G.M. Tamás nu m-a surprins. Dimpotrivă. Mărturisesc că m-a interesat mult. E aici o avalanşă de gînduri şi interogaţii care, de ce nu aş spune-o?, uneori şi pe mine mă încearcă. Să încep aparent cu sfîrşitul pe care, de fapt, îl regăsim bine instalat în întregul text. Şi anume de ce nu funcţionează, în societatea civilă românească, o mişcare de stînga. E o întrebare legitimă. Ştiţi bine, o şi spuneţi undeva, că răsturnarea revoluţionară din decembrie 1989 a adus cu sine o despărţire a intelectualităţii de orientările de stînga, asimilată, nedrept şi umilitor, cu comunismul. Dar cine nu ştie că regimul comunist – încă de pe vremea lui Gh. Gheorghiu-Dej şi, apoi, masiv, sub cel ceauşist, n-a avut mai nimic comun cu doctrina socialistă genuină şi nici cu stînga tradiţională social-democrată, cum se întîmplă, azi, în majoritatea ţărilor Uniunii Europene spre care aspirăm avid. Iar intelectualitatea lor e preponderent de stînga. La noi, atunci, pentru legitimitatea naţională a comunismului românesc, cum se ştie, a triumfat naţionalismul exacerbat şi doctrina extremei drepte. Ce alta făceau „cercetătorii" de la Institutul de Istorie a P.C.R. decît să reia preocupările extremei drepte interbelice şi de mai tîrziu, dezgropînd teoriile daciste şi traciste, să valorifice personalităţile dreptei extreme din trecut, să pregătească stăruitor reabilitarea dictatorului Ion Antonescu şi să întreţină un compact climat potrivnic stîngii, care avea şi are bune, puternice tradiţii în gîndirea intelectuală românească? Şi ce alta făceau revistele ceauşiste tampon *Săptămîna* şi *Luceafărul,* dacă nu tot asta? Mi-aduc aminte că, prin 1986, marele sociolog Henri H. Stahl, vechi social-democrat de strictă observanţă şi fratele lui Şerban Voinea, lider al social-democraţiei româneşti interbelice, a publicat un volum de eseuri în care îndrăznea să pună la îndoială teoriile lui Mircea Eliade despre Meşterul Manole şi să-şi republice un studiu din 1936 (din revista lui D. Gusti *Sociologie românească)* în care se distanţa critic de concepţia despre sat a lui Lucian Blaga din *Spaţiul mioritic,* după ce, mai înainte, publicase un volum de memorii în care relata, printre altele, despre disidenţa legionară (Traian Herseni, Ernest Bernea, Ion Ionică) din şcoala sociologică a lui D. Gusti. Ce scandal au făcut, cu acest prilej, revistele naţionalist ceauşiste *Săptămîna* şi *Luceafărul,* întreţinînd în jurul bătrînului sociolog H.H. Stahl o campanie atît de vehementă şi de durată, încît îl înspăimîntase efectiv pe autorul *Satelor devălmaşe* (care mă întreba, descumpănit, dacă nu i se suspendă pensia)! Cum eram redactorul acestor două volume, am fost chemat, împreună cu directorul Editurii Minerva şi redactorul şef, la Secţia de Propagandă de la C.C. al P.C.R., şi am fost anchetaţi în toată regula, admonestaţi fiind cu asprime. Dacă nu intervenea o înaltă faţă (Gogu Rădulescu) eram daţi afară toţi trei din slujbă. Inutil să spun că bătrînului H.H. Stahl i s-a interzis dreptul de a mai publica, înapoindu-i-se un manuscris depus la Editura Academiei. Iar eu am fost avertizat că se vor face cercetări dacă nu cumva eu i-am scris lui H.H. Stahl unele dintre aceste studii. Ceea ce era efectiv o stupiditate şi o culme a ignoranţei care, mărturisesc, nu mă mirau deloc. Aşadar, un venerabil social-democrat era blamat că a îndrăznit să comenteze de la stînga opinii ale lui Mircea Eliade şi Lucian Blaga. La asta ajunsese naţionalismul ceauşist dreptaş.

Surprinzător, unii intelectuali români democraţi arată multă simpatie unor gînditori cunoscuţi pentru orientarea lor de extremă dreaptă din interbelic. Şi această simpatie se întîlneşte nefericit cu adepţii declaraţi ai acestor orientări doctrinare. E un clivaj născător de scîntei şi ele nu se îmbucă defel. Dar, fenomenul se petrece totuşi. Realitatea este, şi dl G.M. Tamás are dreptate cînd constată mirat fenomenul, că a cîştigat drept de cetate, în România în sfîrşit democratică, un curent de idei care se reclamă de la aceşti gînditori foşti legionari sau cu simpatii legionare. Nae Ionescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Petre Ţuţea sînt editaţi şi tot reeditaţi pînă la saţietate. Şi dacă intelectuali cunoscuţi pentru orientarea lor naţionalistă (cum e dl Dan Zamfirescu, proprietarul editurii „Roza vînturilor") nu gîndesc că e necesar să prevină cititorii despre trecutul legionar al acestor autori reeditaţi, miră şi nelinişteşte mult că intelectuali incontestabil democraţi, cînd îi reeditează pe aceşti cugetători, nu previn, nici ei, cititorii (mai ales pe cei tineri) despre orientările lor trecute de extremă dreapta. Iar tinerii intelectuali îşi fac idoli din opera acestor cugetători, socotind că, de fapt, la aceasta se reduce gîndirea filosofică românească. Ba s-a strecurat, încă în 1990, la prima reeditare anastatică a „Rozei vînturilor" a lui Nae Ionescu, ideea că al său „realism organic" (un concept totalitar larg cultivat de acel gazetar filosof) se potriveşte cel mai bine noii Românii, în reconstrucţie democratică. Adevărul impune menţionarea faptului că, cu excepţia lui Nae Ionescu, rămas legionar pînă în martie 1940 cînd a murit, ceilalţi gînditori amintiţi s-au disociat de legionarismul lor de tinereţe (de pildă, Emil Cioran de prin 1946, cu stăruinţă, cu furie şi ruşine) şi că, oricum, aceste idei de juveneţe nu au pătruns în operă, viciind-o. Asta, şi de astă dată cu excepţia lui Cioran, a cărui operă românească este integral infestată de legionarism, adică de naţionalism şi de totalitarism. Înţeleg să le fie reeditată opera (în numeroase ediţii). Dar nu înţeleg deloc de ce e supralicitată valoric şi prezentată, repet, ca unica operă filosofică românească. Mă gîndesc, de pildă, la opera lui Mircea Eliade, ale cărui scrieri literare sînt modeste şi ratate din pripeala redactării, iar autorul lor nu este deloc filosof, ci un excelent specialist în istoria religiilor. De ce, totuşi, e bine să ne întrebăm, e prezentat el ca un filosof de prim rang? S-ar fi bucurat oare C. Noica, în vremea ceauşismului, de statutul lui de guru, de nu se întîlnea, în temele tratate (inclusiv în *Ontologia* sa), cu naţionalismul ceauşist, care i-a deschis calea? Iar renăscuta mişcare legionară de azi, care cuprinde şi mulţi tineri, îi reţine pe toţi aceşti autori foşti legionari drept argumente peremptorii ale justeţei înregimentării lor. Desigur, ei ignoră noua fizionomie a Europei, din care Germania hitleristă şi Italia fascistă, totuşi, au dispărut, iar România de astăzi tinde avid spre integrare euro-atlantică. Speranţa de viitor a mişcării legionare revigorate e practic nulă. Dar coabitează bine cu mişcările neofasciste din ţările europene (nu numai!), în spaţiul cărora se încadrează de fapt. N-am văzut, însă, mai nici un intelectual democrat român care să ia atitudine faţă de renăscuta mişcare legionară şi idolii săi interbelici. Ceea ce este profund regretabil. După cum n-am văzut intelectual democrat român care îşi merită numele să se împotrivească public mitului creat, azi mai mult ca totdeauna, în jurul mareşalului Ion Antonescu. Acesta, totuşi, a trimis armata română, fără nici un tratat politic sau convenţie militară, în inima Rusiei (în ciuda avertismentelor potrivnice ale şefilor opoziţiei Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu), a declarat război SUA, a fost (vorba generalului Ion Gheorghe, ambasadorul lui Antonescu la Berlin) al treilea om al Axei şi, prin aceasta, criminal de război, trimiţînd la moarte o sută cincizeci de mii de evrei din Basarabia şi Bucovina şi pe ţigani. Cum se împacă aceste realităţi incontestabile cu aura de erou al neamului cu care e înconjurat, astăzi, în România democrată? Am citit anul trecut şi am comentat un manual alternativ de istorie pentru ultima clasă liceală, constatînd, cu stupoare, pînă unde poate merge această reabilitare a lui Ion Antonescu, de astă dată astfel prezentat elevilor. Am citit, cu satisfacţie, două intervenţii remarcabile ale dlui profesor Andrei Pippidi împotriva înălţării unor statui personalităţii lui Ion Antonescu şi a denumirii astfel a unor străzi din unele oraşe. Dar puţini intelectuali democraţi, inclusiv istorici prin profesiune, se ocupă de uciderea evreilor basarabeni şi bucovineni şi a ţiganilor în Transnistria sau de comportamentul armatei române împotriva evreilor din Ucraina. Treptat, aşadar, intelectualii democraţi români se complac în această atmosferă de adulare a figurilor exemplare ale legionarismului interbelic şi a lui Ion Antonescu. Se va putea, astfel, reclădi România democratică în compania elogiată a acestor personalităţi emblematice de odinioară pentru vremea de ieri naţionalistă, xenofobă, antisemită? Va admite SUA intrarea în NATO a unei Românii sluţite cu statui ale lui Ion Antonescu şi cu străzi purtînd numele lui, cînd, pentru ei, mareşalul este şi rămîne un criminal de război?

Dar creîndu-se acest curent de idei favorabil exclusiv personalităţilor cu trecut xenofob, şovin, antisemit se răspîndeşte ideea că România interbelică a fost o ţară în care domina extremismul de dreapta. Ceea ce e profund neadevărat. România interbelică a fost o ţară democratică, în care mişcările de extremă dreapta erau în ascensiune (datorită împrejurărilor externe amintite), cînd tolerate, cînd jugulate. În cel mai înalt punct al succeselor extremei drepte naţionaliste (alegerile din decembrie 1937) amîndouă grupările de acest fel (partidul lui Goga-Cuza şi mişcarea legionară) nu au recoltat, totuşi, decît 25% din electorat. Celelalte voturi s-au îndreptat majoritar spre partidele democratice şi de nu ar fi existat ireconciliabila inimiciţie dintre naţional-ţărănişti şi liberali se putea alcătui, atunci, (dar nu o voia nici regele Carol al II-lea) un guvern democratic de uniune naţională. Repet, România interbelică era o ţară democratică. Dar grupările de extremă dreaptă, naţionaliste, xenofobe şi antisemite, stîrneau mai multă gălăgie în jurul lor, lăsînd impresia că ele erau dominante în ţară. Ceea ce era profund fals. Acelaşi lucru trebuie spus şi despre fizionomia vieţii intelectuale. Aşa cum sînt prezentate astăzi lucrurile (din păcate, inclusiv de către intelectualii democraţi), pare că gînditorii extremei drepte erau cu totul reprezentativi şi aproape singurii valabili. E, şi acesta, un fals grosolan. Se ignoră astfel, vinovat, tradiţia gîndirii româneşti democratice şi raţionaliste care are punctul de început în opera lui Titu Maiorescu. Se vorbeşte puţin sau deloc de opera lui Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Dim. Gusti, Petre Andrei, M. Ralea, Camil Petrescu, Ştefan Lupaşcu, Petru Comarnescu, Al. Claudian şi atîţia încă alţii. Aceştia din urmă erau, de fapt, în epocă, cugetătorii care contau şi nu cei care azi sînt prezentaţi drept unicii valabili. Şi aceştia amintiţi, repet, erau profund democraţi şi potrivnici mistagogilor. Nu e aici locul să citez din opera gînditorilor democraţi, chiar dacă opţiunile lor sînt extrem de elocvente pentru climatul intelectual al epocii. Acelaşi lucru se poate spune despre marea majoritate a scriitorilor şi gazetarilor, definitiv cîştigaţi de convingerile democratice. N-au fost Sadoveanu, Lovinescu, Arghezi, Călinescu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Vinea, Rebreanu, Cezar Petrescu, Ion Pillat, I.M. Sadoveanu, Tudor Vianu, Blaga, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius şi atîţia mulţi alţi intelectuali profund democraţi, ţinîndu-se la distanţă şi disociindu-se de ideologia extremismului de dreapta? De ce se procedează, azi, prin falsificarea acestei stări de fapt, scoţîndu-i din rostul opţiunii lor interbelice, pe Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Ralea, Vianu prezentaţi exclusiv drept colaboraţionişti ai regimului comunist? Dar aceasta e o altă chestiune, exagerată şi ea, chiar dacă recent am întîlnit o „cugetare" a unui critic literar (dl Gh. Grigurcu) care spunea despre Sadoveanu că a fost un mare scriitor şi un mare ticălos. Sadoveanu ticălos? Şi încă mare.

Cum s-a văzut, mă întîlnesc, aprobator, cu destule dintre aprecierile dlui G.M. Tamás, cărora le-am adăugat pe ale mele. De o apreciere a d-sale mă disociez decis. Şi anume aceea care consideră că Blaga, în *Trilogia culturii,* a avut drept scop (chiar singurul) să demonstreze că maghiarii sînt străini de esenţă în spaţiul transilvan. E o judecată simplificatoare, falsă şi nedreaptă, depreciind o operă filosofică românească extrem de importantă, chiar dacă nu pun mare temei pe filosofia metaforică.

E de sperat că scrisoarea dlui G.M. Tamás va găsi ecourile aşteptate în mediile intelectualităţii democratice româneşti.

▲

Mircea IORGULESCU

Un fluierat în biserica pustie

Sînt, în „scrisoarea“ lui G.M. Tamás, cîteva inexactităţi evidente, iar îndepărtarea lor este, cred, indispensabilă pentru o discuţie liberă de tentaţiile evadării în neesenţial. Iată-le, pentru a nu ne împiedica în ele:

1. Nichifor Crainic a lucrat la *Glasul Patriei* după ieşirea din închisoare (1962) şi pînă în 1968. A murit în 1972. Nu poate ilustra, prin urmare, seria înţelegerilor, alianţelor, colaborărilor, înfrăţirii dintre regimul ceauşist şi diverşi exponenţi ai extremei drepte româneşti interbelice, orientare de altfel corect situată în timp de G.M. Tamás („de la începutul anilor 1970“).

Evoluţia lui Nichifor Crainic ţine, mai degrabă, de o bine cunoscută caracteristică a regimurilor comuniste „clasice“ – anume, *absorbţia* adversarilor de elită, de regulă după o „domesticire“ prealabilă, constînd în trecerea acestora fie prin puşcării, fie prin perioade de „carantină“. La *Glasul Patriei* Nichifor Crainic nu a dezvoltat teme din repertoriul vechii extreme drepte româneşti, ci a preamărit „viaţa nouă“ . Diferenţa faţă de un Iosif Constantin Drăgan, devenit apostol al tracismului, este categorică.

„Îndepărtarea inexactităţilor este indispensabilă pentru o discuţie liberă.“

2. Nicolae Breban a condus *România literară* doar vreme de aproximativ un an, oficial de la nr. 20/1970 şi pînă în august 1971, iar efectiv pînă în mai 1971, cînd a plecat la Cannes, unde urma să-i fie prezentat filmul *Printre colinele verzi*. Prins de *Tezele din Iulie* în Franţa, a protestat public în presa franceză. A fost înlocuit la conducerea *României literare* în septembrie 1971, cu George Ivaşcu, director al revistei pînă la moarte (iunie 1988).

Ivaşcu era un vechi om de stînga şi nu avea îndoieli în privinţa derivei legionaroide a regimului ceauşist; cînd se va face vreodată, dacă se va face!, o analiză serioasă a revistei, *din acest punct de vedere*, semnele şi semnalele acestei atitudini nu vor mai fi ignorate. În anii '70 şi '80 asemenea *semne* şi *semnale* au mai existat şi în alte cîteva publicaţii, dar cu o circulaţie mult mai restrînsă, cum ar fi *Secolul 20*, *Caietele Teatrului Naţional* din Bucureşti, *Opinia studenţească* şi *Dialog*, reviste studenţeşti ieşene. Cît despre Nicolae Breban, el e ideologic fluid pînă la incoerenţă.

În realitate, *România literară* a devenit o publicaţie deschis de dreapta începînd din 1991-1992, o evoluţie probabil determinată în primul rînd de intrarea în politică a directorului său de după decembrie '89, Nicolae Manolescu, devenit în acei ani şeful unui partid identificat totuşi mai mult printr-o adversitate globală, dar categorică, faţă de stînga decît prin opţiunea pentru o anume dreaptă. Fără a fi neapărat programatică şi teoretizată, această orientare este întărită şi de prezenţa la rubricile de cronică literară a unor literaţi cu notorie activitate publicistică şi politică de dreapta (Gheorghe Grigurcu, fost redactor la *Dreptatea* ţărănistă, Alex. Ştefănescu, membru PNŢCD, pentru care T. Maiorescu a fost „un peneţecedist al secolului XIX“, probă că protocronismul nu are frontiere de partid).

3. Adrian Marino nu este singurul intelectual român care „redescoperă paşoptismul“. Obligatoriu de menţionat în această ordine era, de pildă, măcar istoricul Adrian Niculescu, unul dintre deloc numeroşii veritabili intelectuali critici români în vîrstă de sub 45 de ani, ceea ce şi explică, în bună parte, mai mult sau mai puţin, discretul boicot „colegial“ la care este supus. Chiar dacă „scrisoarea“ nu conţine neapărat inventare de nume, surprinde totuşi absenţa lui Z. Ornea din diversele enumerări făcute de Gaspar Miklos Tamás. Nu e o noutate; şi Academia Română îşi permite să-i ignore pe Adrian Marino şi pe Z. Ornea, dar nu spre dezonoarea lor.

4. Alăturarea, fie şi sub îngăduitoarea formulă a „autocriticii naţionale române“, a numelor lui Sorin Antohi, H.-R. Patapievici şi Lucian Boia este probabil expresia unei percepţii mai vechi, devenită însă desuetă prin evoluţiile foarte diferite, chiar divergente, ale fiecăruia dintre cei trei. Nu (mai) este, de exemplu, nici o legătură între raţionalitatea lui Sorin Antohi şi rigiditatea, cu accente de conservatorism fanatic, a lui H.-R. Patapievici.

Atît de lucid şi de atent în multe privinţe, G.M. Tamás face totuşi vizibile concesii „star sistemului“ care funcţionează în lumea intelectuală românească, altfel neputîndu-se explica absenţa oricărei referiri la Vlad Georgescu, Mihai Botez şi, dintre vii, Gabriel Andreescu, de exemplu. Un „star sistem“ viciat şi vicios, care îngăduie ca tot felul de persoane clar situate politic şi cert afiliate partinic să interpreteze baletistic, foarte dizgraţios însă, roluri de primadone ale neutralităţii, independenţei şi libertăţii de gîndire.

„Analiza privind regimul Ceauşescu nu există.“

5. Calificarea lui Marin Preda drept „un comunist cu vechi state“ este cel puţin excesivă, de fapt un neadevăr. Portretizarea elogioasă a lui Ion Antonescu în romanul *Delirul*, insistent şi acuzator evocată după 1990, nu îndreptăţeşte totuşi un asemenea stigmat, cu atît mai mult cu cît o lectură mai puţin reductivă a cărţii ar îngădui şi constatarea existenţei unor certe delimitări de regimul antonescian. Ca să nu mai spun că un roman nu e, orişicît!, decît *un roman*, nicidecum un text discursiv, o scriere politică, un studiu istoric, o intervenţie publicistică.

Aceste observaţii odată consumate, simplă operaţiune de înlăturare a posibilelor piedici, „scrisoarea“ lui G.M. Tamás poate fi, cred, evaluată la dimensiunea sa reală: de punere în cauză a anemiei spiritului critic românesc.

Şi nu este vorba de o persoană sau de un grup de persoane, de o asociaţie, de un cerc, de o revistă ori de o grupare, ci de intelectualitatea românească de astăzi, în ansamblul său, în calitate nu de „ghid“ sau de „avangardă“, ci de pătură sau categorie socio-profesională identificată şi identificabilă prin activitatea de dezbatere şi reflecţie.

Iar ceea ce, fără a numi direct, constată G.M. Tamás, în aproape toate cele zece puncte ale „scrisorii“, nu este altceva decît o dublă absenţă, şi a dezbaterii, şi a reflecţiei.

O dublă absenţă „compensată“ de o producţie extrem de bogată de mărturii savant jucate, eseuri jucăuşe ori texte avînd caracter de manifest, toate foarte combative şi unele cu eminente însuşiri literare, dar analitic nule şi chiar cu involuntar efect vătămător, în măsura în care *sînt luate drept altceva decît ceea ce sînt în realitate*.

G.M. Tamás este un înger al politeţii cînd scrie „impresia mea este că analiza privind regimul Ceauşescu este în mod dominant eronată“, pentru bunul, sublimul motiv că *analiza privind regimul Ceauşescu* nu există. Sau, rezultatul fiind acelaşi, nu se vede, nu e „selectată“, reflectoarele ce luminează spaţiul dezbaterii publice bat spre altundeva. Un superb eseu, cum a fost cel în care, de pildă, Gabriel Liiceanu descria, cu o admirabilă vervă sumbră, acumulările de gunoi din Bucureşti pentru a ajunge la concluzia că „moştenirea comunismului“ este gunoiul, nu explica, totuşi, nici de ce alte oraşe din România nu erau invadate de munţi de gunoaie, nici de ce capitalele altor ţări foste comuniste erau şi sînt salubre. La Praga, la Budapesta, nu a fost comunism?! Genul poematic şi registrul incantatoriu sînt însă preferate, sînt mai prizate, în orice caz, decît probabil „plicticoasele“ analize şi studii istorice, sociologice şi politologice *la obiect*. Un studiu de Pavel Câmpeanu este şi va fi în mod constant eclipsat de o *şarmantă* dizertaţie mondenă. Bineînţeles că au şi filosofii mondeni locul şi rolul lor sub soare, dar nimeni nu-l va lua totuşi pe Pascal Bruckner drept un Hegel contemporan. Iar dacă nu e eseu ingenios, e literatură. Pentru a descrie şi analiza un proces politic din perioada celui de al doilea val de represiune de tip stalinist din România, sociologul cu talent de romancier Stelian Tănase, reciclat în politolog după 1990, a recurs la o formulă narativă de tip literar, *Anatomia mistificării* fiind mai mult un roman documentar decît un documentar (eventual) romanesc.

© S. Ivanoschi

„Fenomenul România Mare a pus crud în lumină apatia democratică a intelectualilor.“

Tot de mondenitate, dacă nu şi de un confortabil oportunism, aducător de foloase nu numai simbolice, ţine şi instalarea în inflexibile atitudini de Savonarola de salon (sau de cenaclu, de colocviu, de simpozion, de seminar, de talk-show, de editorial, dacă nu şi de bufet). Intensului, vibrantului jurnal parizian al lui Virgil Ierunca, *Trecut-au anii...*, i s-a reproşat – şi, încă, de un admirator al autorului! – că a eliminat însemnările negative despre diverse persoane: dezamăgirea de a asista la un concert şi nu la un spectacol de ghilotinare în serie. Cărţii lui Adrian Marino despre isteria cenzurii autohtone i s-a opus, pentru a o minimaliza, un volum interesant prin documentele conţinute, dar după al cărui autor cenzura şi instituţionalizarea controlului informaţional sînt totuna, de unde şi afirmaţia că în România cenzura a apărut ca produs al comunismului, util suport pentru prefaţator, istoricul Daniel Barbu, de a decreta că „întreaga cultură a celor cinci decenii de totalitarism este produsul mecanismelor variabile, dar infailibile, ale cenzurii“. De aici pînă la folclorica afirmaţie după care pînă în 1989 în România nu a existat decît *o Siberie a spiritului* nu e decît un sfert de pas, de obicei mecanic făcut, fără teama întîlnirii cu alte referinţe deşertico-apocaliptice, tip *Înainte de Corneliu Codreanu România era o Sahară populată* (Emil Cioran, 1940). Extraordinara carieră făcută printre intelectualii români de o mediocră carte a americanului Stephen Koch, tradusă sub titlul *Sfîrşitul inocenţei* – carte ai cărei recenzenţi din ţara de origine a autorului, jurnalist şi scriitor de anvergură medie, semnalaseră că se bazează pe luarea premiselor drept certitudini –, descurajează, însă, pretenţiile de luciditate formulate indirect de G.M. Tamás. Într-un articol mai vechi din *România literară*, Monica Lovinescu era uimită, o uimire întristată, de lipsa totală de ecou a marii, fundamentalei monografii *Stalin* de Boris Souvarine, apărută în traducere românească la Humanitas, carte obligatoriu de citit pentru orice ins mediu producător de texte despre istoria comunismului. Cum poţi să scrii despre N. Ceauşescu şi regimul lui fără o bună cunoaştere a lui Stalin şi a regimului acestuia?! Exagerez, bineînţeles, poţi, cum să nu poţi... Nici măcar amănuntul că Souvarine a fost prieten cu Panait Istrati şi că al treilea volum din trilogia *Vers l'autre flamme* apărută în 1929 sub semnătura acestuia fusese în realitate scris de el nu a contat (nici nu ştiu dacă l-a amintit cineva). A plăcut, în schimb, şi a plăcut enorm!, oarecarele Stephen Koch, probabil pentru că vede în cîţiva mari scriitori ai secolului XX nişte vulgari agenţi plătiţi ai Kominternului...

Prilejuită de ascensiunea electorală a Partidului România Mare şi a liderului acestuia, „scrisoarea“ lui G.M. Tamás nu o atribuie totuşi intelectualilor din România. Ar fi fost, desigur, o exagerare şi un abuz; dar nu este mai puţin adevărat că *fenomenul România Mare* a pus, crud, în lumină apatia lor democratică. O apatie uneori încîntată de ea însăşi şi pe care G.M. Tamás încearcă să o tulbure zgîlţîindu-i tabu-urile. Un fluierat în biserică este această „scrisoare“, dar biserica este sau pare, vai!, pustie. ▲

Ioan ANDREESCU

Despre consistenţa îndoielnică a identităţii colective

Începînd cu 1980 m-am alăturat unui grup de colegi (Florin Colpacci, Vlad Gaivoronschi, Adrian Ionaşiu, Claudiu Panaitescu) care participau constant la concursuri internaţionale de idei în arhitectură. O mare parte din temele abordate se refereau la relaţia tradiţie-modernitate, pe care reflexia postmodernă o adusese din nou în atenţie. Prietenii mei debutaseră în explorarea tradiţiei printr-o elegantă analiză critică a unui model al arhitecturii premoderne româneşti, „Casa Cartianu" din secolul al XVIII-lea. Cuvintele-cheie în analizele noastre erau: „context", „specific", „intersecţie", „natură", „topos"; textele tutelare erau eseurile lui Kazuo Shinohara sau Kisho Kurokawa, care abordau relaţia tradiţie-modernitate cu sentimentul împărtăşit şi de intelectualii români – că tradiţia era intim legată de fondul autohton, ne-occidental al culturii naţionale, în timp ce modernitatea era un atribut al „canonului occidental" aşa cum s-a conturat mai ales de la Renaştere încoace. Citind, mai tîrziu, cartea lui Edward W. Said *Orientalism*[1] aveam să descifrez fundamentul acestei opoziţii culturale căci Occidentul a impus Orientului un statut de alter-ego absolut, atribuindu-i un imobilism, un tribalism şi o fidelitate faţă de tradiţie ce contrastau cu mobilitatea şi individualismul umanist pe care şi le atribuia lui însuşi.

Alte lecturi ale timpului ne consolidau o fascinaţie faţă de „buna" tradiţie autentică în opoziţie cu cea propagandistică şi oficială: *Genius loci* 1979, a lui Christian Norberg-Schulz, marele fişier al lui Chistopher Alexander – *A Pattern Language* (1977) şi eseul lui Kenneth Frampton *Critical Regionalism: modern architecture and cultural identity* (1984). Orientarea gîndirii şi sensul tradiţionalismului „bun", „înrădăcinarea" într-un strat fecund al identităţii era alimentată de lucrările reintrate atunci în circuitul cultural ale „tinerei generaţii" de filozofi şi antropologi români antebelici: Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Ernest Bernea, Mircea Eliade, precum şi de opera antecesorului lor – poetul Lucian Blaga. În *Orizont şi stil* acesta lansa teza – vie pînă astăzi în anumite cercuri – unei „matrici stilistice" a fiinţei ca invariant în manifestările specific naţionale; tot Blaga a pus în circulaţie şi altă longevivă teorie – aceea a „retragerii românilor din istorie".

Aceste viziuni care excludeau civilizaţia urbană, valorizînd ruralul, arhaicul şi izolarea ca surse ale tradiţiei naţionale, au fost reluate de filozoful cel mai apreciat de generaţia mea: Constantin Noica, de formaţie filozofică germană, herderiană, ca şi Blaga – în sensul obsesiei pentru *Volk*, limbă naţională şi tradiţie descifrată hermeneutic. Explorările hermeneutice l-au dus la concluzia că „Fiinţa" *(Sein)* se manifestă autohton şi naţional prin „fiinţa românească". Poporul român deţine prin tradiţie nu doar o ontologie, ci şi „un sentiment" al fiinţei asociat cu o „modulare" proprie a fiinţării sau o „uşurătate" a *Sein*-ului care-l va face apt să producă în viitorul imediat o remarcabilă sinteză între arhaism şi lumea tehnologică; astfel România va accede prin tradiţiile sale cele mai profunde la modernitate, devenind „ATENA" viitorului. În siajul noicismului, anii '80 au văzut şi recuperarea de către filozofi şi artişti a ortodoxiei şi reîncorporarea sa în definiţia identităţii. Mişcarea începută de Horia Bernea, Sorin Dumitrescu, Marin Gherasim ş.a.m.d. a fost reluată la modul sofisticat în anii '90 de Theodor Baconsky şi alţii.

În această atmosferă desfăşurarea căutărilor grupului din care făceam parte a urmat o ciudată pendulare între tentativa de-a înţelege tradiţia ca o posibilă „întîlnire" cu teme universale fundamentale şi tentaţia „smulgerii" din înrădăcinare, exprimată prin atracţia simultană către tehnologie şi către operele arhitecturale ale unui „Canon Occidental", definit în sensul lui Harold Bloom[2], ca o colecţie exemplară de opere aparţinînd unor arhitecţi ca Palladio, Schinkel, Mies sau Le Corbusier. Căutarea identităţii între tradiţia înţeleasă de noi ca arhaism „ontologic" şi modernitatea percepută ca expresie a unei culturi occidentale văzute ca un continuu de la Renaştere pînă în contemporaneitate s-a dovedit a fi labirintică.

În 1980 am răspuns temei de concurs lansate de Fumihiko Maki – „A Chapel of meditation" prin metafora unui labirint. Căutarea de sine ca rătăcire tragică... Nu lipsea însă o asumare a lumii arhaice şi mitologice mediteraneene ca fragment valid al identităţii noastre. Un an mai tîrziu, aceeaşi obsesie a atingerii universalităţii prin asumarea tradiţiei profunde a dus, în cadrul concursului „Doll's House", la un răspuns

© S. Ivanoschi

paradoxal: un sicriu hieratic adăpostind atît o casă în formă de „Theatrum" miniatural, cît şi o reprezentare ortodoxă a „Punerii în mormînt". Era o încercare de-a pune în relaţie tradiţia mistică orientală şi modelul postrenascentist al reprezentării spaţiale raţionale, punctul de legătură fiind teoria lui Michel Foucault potrivit căreia copilăria ocrotită, ferită de marile traume – cum ar fi spectacolul morţii, al violenţei – este o creaţie a occidentului „epocii clasice".

Punctul maxim în încercarea de-a investiga tradiţia înţeleasă ca arhaism inspirator l-am atins în pregătirea concursului japonez „A House between tradition and modernity" (1983). Am ales ca punct de pornire forma cea mai „autentică" a tradiţiei constructive naţionale – aflată dincolo de orice influenţe externe sau perturbaţii interne – bordeiul, locuinţa îngropată în pămînt, încă prezentă la începutul secolului al XX-lea. Presupunerea că am ales o direcţie inspirată datorită bogăţiei de simboluri, de conotaţii religioase, antropologice sau ecologice s-a dovedit un eşec. Magia inspiraţiei a refuzat să se producă şi criza acestei direcţii s-a dovedit reală. Pendula s-a deplasat apoi către direcţia opusă, la rîndul său organizată în jurul polilor complementari ai tehnologiei şi „Canonului Occidental". În anul eşecului „fundamentalist" grupul a finalizat două alte concursuri: „A theatre for tours" (Praga) şi „Architektuurmuseum" (Olanda). Primul proiect era o celebrare deschisă a canonului – o platformă urbană cu decoruri fixe inspirate din peisajele metafizice ale lui De Chirico, aşezate peste un hemiciclu subteran care exhiba legendara cortină a lui Schinkel pentru „Schauspielhaus"-ul din Berlin. Celălalt răspuns era o stranie premoniţie a viitorului imediat al tehnologiei, deoarece propuneam un muzeu arhitectural virtual accesibil printr-o reţea informatică care semăna cu ceea ce avea să devină Internetul.

Cîţiva ani mai tîrziu – cu o altă componentă a grupului – aveam să încerc cu prilejul unui alt concurs, „Pentru o locuire poetică" (Bucureşti, 1987), să asociez tehnologia şi „Canonul" adăugînd un element de legătură – natura. A rezultat o structură imaginară puternică – o casă plutitoare şi scufundabilă. În mijlocul unei insule tehnologice se afla un portic clasic; insula se poate scufunda gradual astfel încît apa modifică permanent proporţiile coloanelor, oferind spectacolul unei apocalipse domestice controlabile şi simbolice. Marea, tehnologia şi arhitectura clasică se unesc într-o puternică metaforă a desprinderii de arhaismul local sau contingent.

Frecventarea lui Noica mi-a deschis apetitul pentru Heidegger, dar nici măcar celebra definiţie din *Originea operei de artă:* „cerul şi pămîntul, zeii şi muritorii", care aşeza creaţia la intersecţia între înrădăcinare şi desprindere, temporalitate şi eternitate, nu mi-a putut înfrînge circumspecţia născîndă privind centralitatea tradiţiei în discursul identitar. Această circumspecţie mi-a fost amplificată în anii care au urmat de cîteva „întîlniri" decisive cu cărţi, cu oraşe şi cu evenimente dramatice ale „istoriei". Lecturi din Herder, Hegel, Fichte şi fraţii Grimm mi-au relevat originile unei perspective filozofice şi istorice asupra identităţii naţionale văzute ca o expresie a unei etnii *(Volk)* şi manifestate în primul rînd prin limbă şi tradiţii folclorice, coerente şi unitare.

Am descoperit gradual inconsistenţa şi ambiguităţile opoziţiei „tradiţie – modernitate", atîta timp cît „tradiţia", mai ales cea „naţională", este o faţă a modernităţii, o modalitate de-a organiza coerenţa într-o lume care a trecut rapid de la ordinea monarhică şi economia de subzistenţă la statul industrial şi la societatea de mase. Procedeele prin care se instituie „tradiţia" naţională sînt foarte internaţionale. Repertoriul se repetă identic: epopei populare, festivaluri, costume şi ritualuri salutar „culese" şi difuzate „înainte de-a dispărea", limbi naţionale artificial construite din dialecte considerate ca reprezentative, patrimonii arhitecturale şi istorice artificiale, cum ar fi Domul din Köln, castelele Rinului, „Pierrefonds", „Neuschwanstein", „Bastionul Pescarilor" – peisaje „tipice" ca de exemplu pusta maghiară, Alpii sau dealurile toscane, muzee ale satului, *Freilichtmuseum*-uri, răspîndite din Scandinavia şi pînă la Bucureşti, *show*-uri folclorice şi pavilioane „naţionale" la expoziţiile mondiale, eroi şi legende istorice, mituri de tot felul răspîndite de manualele şcolare şi mass-media, iar ca trufanda mai recentă şi „ştiinţifică" variatele studii de antropologie.

Avem de-a face cu o „identitate" creată artificial şi coerentă care ocultează eficace orice moştenire reală va fi existat cu adevărat. Pentru România, ca şi pentru toate celelalte state central şi est-europene desprinse din structuri imperiale multietnice (Imperiile Otoman, Rusesc, Sovietic sau Austro-Ungar), afirmarea voluntară vehementă – şi cîteodată violentă – a unităţii naţionale bazate pe tradiţie exprimă de multe ori o certă nesiguranţă vindicativă ale cărei consecinţe se pot vedea cu uşurinţă.

În 1930, peste un sfert din populaţia ţării era alcătuită din maghiari, germani, evrei, greci, ruşi, bulgari, sîrbi, armeni, tătari etc. Cvasi-totalitatea oraşelor importante ale „României Mari" adăposteau importante comunităţi „alogene" bine structurate urbanistic, social şi cultural. În multe oraşe populaţia românească era minoritară numeric. Situaţia a provocat o mişcare în două trepte a „establishment"-ului românesc, politic şi cultural:

a) tentativă de „promovare" – din fericire non-violentă – a elementului autohton însoţită de promovarea unui stil arhitectural „naţional" pseudo-bizantin pentru edificiile publice şi de cult;

b) reacţie culturală autohtonistă, „tradiţionalistă", bazată pe refuzul culturii urbane „străine şi corupte" şi pe căutarea identităţii în tradiţia rurală.

Politica patrimoniului cultural şi monumental a urmat, sub îndrumarea istoricului Nicolae Iorga, un traseu clar de naţionalizare şi standardizare a urmelor trecutului prin evitarea cu grijă a mărturiilor incomode – castelele maghiare, sinagogi, cetăţi germane, biserici greceşti şi armeneşti – şi prin aducerea pieselor „valoroase" la numitorul comun al celor două-trei stiluri „acceptabile": sinteza lui Ştefan cel Mare, stilul brâncovenesc etc. Tendinţa a fost continuată cu succes sub regimul comunist şi a supravieţuit într-o anumită măsură pînă azi. Un modernism autentic şi cosmopolit urban şi critic faţă de excesele tradiţiei nu s-a putut dezvolta complet în cultura românească. După începuturi promiţătoare – mai ales la Bucureşti – artiştii şi arhitecţii moderni români – căci exista şi o puternică componentă minoritară în cercurile moderniste – au trecut în anii '30 şi '40 de partea ideologiilor totalitare, oscilînd între o expresie monumental-clasicizantă şi un „tradiţionalism" sofisticat.

---

1. Edward W Said – *Orientalism,* Pantheon Press, New York, 1978.

2. Harold Bloom – *The Western Canon. The Books and School of the Ages,* Harcourt Brace&Co, 1994.

▲

Magdalena BOIANGIU

bon de lectură

Explicaţii economice

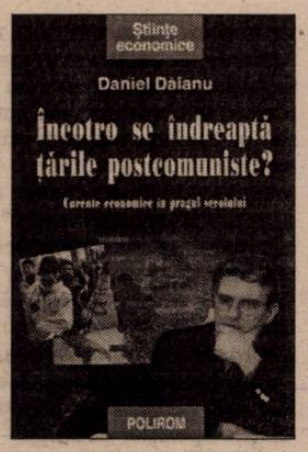

Într-o vreme cînd prăpastia dintre responsabilii bugetelor familiale şi administratorii bugetului naţional devine tot mai adîncă, cartea lui Daniel Dăianu* are meritul de a explica – celor care ar vrea să înţeleagă – de ce sînt atît de dificil de pus în practică soluţiile evidente şi simple de pe hîrtie. Dăianu este un liberal şi nu este doar un liberal inteligent şi priceput în teorii economice, ci şi un intelectual lucid, preocupat de morala, securitatea şi demnitatea societăţii în care liberalismul este chemat să-şi demonstreze avantajele. Perspectiva este cea a prudenţei şi a înţelepciunii, a neliniştii pentru viitorul societăţii noastre.

Reformator convins, Daniel Dăianu ştie şi ne explică şi nouă cît de periculoase sînt experimentele voluntariste în domeniul deciziei economice, dar şi cît de pernicioasă este aşteptarea instalării de la sine a normalităţii, a raţionalităţii.

După clişeele „economiei politice", şi politicile economice şi-au creat clişeele lor specifice. Refuzul gîndirii de-a gata, fie ea şi împodobită de numele marilor economişti ai lumii, al „bigotismului şi fanatismului doctrinar", caracterizează cartea acestui tehnocrat preocupat de impactul economiei în societate. Clişeele sînt înlăturate fără parapon polemic, prin selectarea faptelor şi înlănţuirea argumentelor.

Primul clişeu: economia liberală (spre care se îndreaptă în mod firesc toate ţările ieşite din comunism) nu are nevoie de stat, statul trebuie să se retragă şi să lase lucrurile să evolueze de la sine. Or, se demonstrează că reformele izbutesc să determine creşterea economică doar cînd există preocuparea pentru structurarea unor instituţii eficiente, apte să reglementeze regulile concurenţei. Nu există piaţă perfectă, iar „mîna invizibilă a pieţei" poate face şi victime. Daniel Dăianu este un partizan al politicilor publice – şi văd aici unul dintre punctele forte ale pledoariei sale – pentru că libertatea individului este legată nu doar de acţiunea economică neîngrădită, ci şi de caracteristicile ambianţei sociale. Ceea ce Daniel Dăianu numeşte „dependenţa de pîrtie" – incapacitatea sistemului de a fi suficient de flexibil pentru o nouă decolare – ar trebui să impună analize mai adecvate atunci cînd se construiesc din nou sau doar se modifică instituţiile, conform unui model străin; în absenţa unor proceduri riguroase transplantul poate provoca fatale reacţii de respingere imunitară.

Al doilea clişeu se referă la caracterul inexorabil al globalizării şi al efectelor ei. Efect al progresului tehnologic cu tot ceea ce implică el, de la circulaţia factorilor de producţie la relocalizarea rapidă a capitalului, ducînd la liberalizarea pieţelor, globalizarea este un dat al modernităţii. Ceea ce nu trebuie să ducă la acceptarea inertă a tuturor consecinţelor ei. Dar activismul nu înseamnă distrugerea restaurantelor McDonald's şi protestul anarhic împotriva răului universal, expresie a complotului celor bogaţi împotriva săracilor, condamnaţi la dinamica sumbră a pauperizării. E adevărat, globalizarea duce la accentuarea decalajelor între ţările bogate şi cele sărace, între bogaţii şi săracii aceleiaşi ţări. Dar tot datorită ei, economiile mai puţin prospere îşi pot însuşi rapid efectele benefice ale lumii dezvoltate. În lumea „noii economii" unde creşterile sînt spectaculoase şi căderile catastrofale, succesul ţărilor în tranziţie depinde, în acelaşi timp, de deschidere şi de rigoare. Nu există fenomene ireversibile, iar globalizarea nu este un efect spontan, ci rezultatul unei filozofii economice şi politice transpuse în acţiune practică. Acţiunea practică poate crea aranjamentele necesare instituţionale necesare coordonării.

Al treilea clişeu susţine că ar exista ţări postcomuniste care au tras lozul cîştigător, aplicînd terapia de şoc şi altele care se tîrăsc în noroaiele tranziţiei pentru că n-au ştiut, n-au putut sau n-au vrut să o facă. Din studiul economiei în ţările din centrul şi Estul Europei, reiese într-adevăr că s-au creat diferenţieri, dar speranţele spre o tranziţie rapidă au fost infirmate. Ţările din fostul grup de la Vişegrad au avut avantaje competitive la începutul tranziţiei, exprimate în cifrele PIB şi ale venitului pe cap de locuitor, dar acum toate suferă – la diverse nivele – din cauza instabilităţii create de fragilitatea instituţiilor, de înflorirea crimei organizate şi a corupţiei, de slăbiciunea autorităţii judiciare. (Sună cunoscut, nu?)

Mai sînt demontate şi alte clişee, dar nu le mai înşir, las şi cititorului posibilitatea de a le descoperi.

Reforma presupune diferenţierea actorilor sociali, dar discrepanţele provoacă dezechilibre. Din nou politicile publice sînt cele chemate să rezolve problemele concrete. Problema e cît de mult şi în ce mod trebuie ele să intervină pentru a crea un model de societate în acord cu propriile valori şi principii. Răspunsul la întrebarea formulată în titlu nu aparţine doar guvernanţilor sau experţilor. Ţările postcomuniste se îndreaptă spre locul unde cetăţenii lor, responsabili ai bugetelor familiale, doresc şi pot să ajungă în această lume imperfectă, dar plină de promisiuni.

* Daniel Dăianu, *Încotro se îndreaptă ţările postcomuniste? Curente economice în pragul secolului*, Ed. Polirom, 2000.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Naraţiuni şi variaţiuni

Mulţi ne întrebam cînd va apărea romanul anunţat de H.-R. Patapievici imediat după *Zbor în bătaia săgeţii,* cînd vom citi volumul de poezii în manuscris, în fine, cînd vor vedea lumina tiparului cele douăzeci de caiete de care vorbea la lansarea primei cărţi editorul ei, dl Gabriel Liiceanu. Se pare c-am aşteptat degeaba. Autorul a luat o hotărîre pe cît de simplă pe atît de dezarmantă pentru simplul cititor: „...romanul e scris demult, este scris, ca toate cărţile mele de pînă în 1992, pentru prieteni şi, ca atare, părţile autobiografice sau cele care fac referire la persoane ce se pot recunoaşte cu uşurinţă, persoane încă în viaţă, sînt prea evidente. Ca să îl public, ar fi trebuit să rescriu capitolul patru, în care apăreau personaje cunoscute în situaţii neconvenabile. Nu sînt deloc adeptul dezvăluirilor", mărturiseşte H.-R. Patapievici într-o discuţie cu Igor Bergler şi Robert Şerban, înregistrată în studioul canalului de televiziune timişorean „Analog" şi reluată în ultimul număr din *Orizont.* De fapt, dintre cărţile deja scrise scriitorul privilegiază (din motive biografice lesne de înţeles) **studiile**, cartea despre Galilei, comentariul la cosmologia lui Dante, eseul despre „Omul recent", altul, terminat din 1991, *A treia ruptură;* romanul, poemul „de 5000 de versuri", culegerea de nuvele nu constituie decît arhiva sa personală. Autorul nu doreşte, o dată pentru totdeauna (sau mai avem o şansă?) să fie „la remorca aşteptărilor nimănui". Şi, Doamne, cîtă cerneală a curs despre convingerile şi aşteptările cititorului... E drept, ale cititorului de literatură, nu de studii. ● Acum 30 de ani, o instituţie italiană i-a cerut lui Roland Barthes un eseu ce urma să prefaţeze traducerea unei selecţii din textele sale. Eseul, purtînd titlul *Variaţiuni asupra scriiturii,* s-a pierdut în mod misterios între Roma şi Milano. Textul, căruia i s-a descoperit în 1993 o copie, este republicat azi de Eric Marty, editorul lui Barthes, ca prefaţă la *Plăcerea textului.* ● Nicolae Manolescu nu a răspuns la ancheta *României literare* de la sfîrşitul anului trecut: „Cum recunoaşteţi o carte bună?". O face, pe larg, în rubrica din *Cuvîntul:* „Romanele doar bune... sînt ca nişte partenere de viaţă calme, surîzătoare şi iubitoare. Capodoperele sînt exigente ca nişte amante pe care nu le suporţi în orice împrejurare." În plus, partenere sau amante, calitatea lor ţine inevitabil de vîrstă: „...cărţile bune sînt cele de vîrstă mijlocie. Mefiaţi-vă de cărţile tinere; vă scot sufletul. Şi de cele bătrîne; vă adorm." ● Apropos de cărţi, ştiţi cum să folosiţi o aşa-numită *cybook?* După ce o cumpăraţi (5.700 de franci francezi) o conectaţi la Internet printr-o priză telefonică, căutaţi situl franţuzesc Cytale, www.cytale.com (Gemstarul american nu are toate facilităţile acestuia), de unde puteţi cumpăra cu o carte de credit tot ce doriţi dintre ultimele apariţii de la Fayard, Stock, Albin Michel, Grasset. Veţi fi din acel moment un cytalian care va fi rezolvat astfel problema „nomadismului contemporan", avînd acces – oriunde s-ar afla – la biblioteca sa virtuală. Pentru ro-cytalian ar mai fi ceva probleme de rezolvat înainte de o primă lectură tihnită, dar, la urma urmelor, costă mai puţin decît o maşină la mîna a doua plus impozite, taxe de înmatriculare şi benzină... ● Pentru Alexandru Paleologu anul care a trecut a fost contradictoriu: „...la începutul anului 2000, mi s-a acordat Premiul pentru Excelenţă în Cultura Română... a fost zenitul vieţii mele la 81 de ani – pentru ca la sfîrşitul aceluiaşi an să fiu pus la stîlpul infamiei şi să fiu arătat cu degetul.", spune, trist, Al. Paleologu, într-un dialog cu Tudorel Urian, din *Cuvîntul,* numărul pe ianuarie. Însă marea dezamăgire morală a celui adulat şi acuzat aproape concomitent a fost legată de „etica prieteniei". Fiindcă „prieten este acela care nu te crede ticălos în nici un caz", cel care te iartă „de şaptezeci de ori cîte şapte", şi care atunci cînd o rupe cu tine, pentru că te-ai dovedit brusc „un monstru" o face fără a anula trecutul şi fără a-ţi declara război. Şi H.-R. Patapievici spunea, în interviul pomenit, cam acelaşi lucru: „Pentru mine, singura realitate veritabilă este realitatea prieteniei." ● Tot de etica prieteniei se ocupă o laborioasă anchetă din *Lire,* numărul pe februarie. În ultimul său roman, *Ravelstein,* Saul Bellow face un portret la vedere prietenului său, filozoful Allan Bloom, mort nu de mult, în care dezvăluie homosexualitatea acestuia, „asumată, dar niciodată declarată". Acuzat de *outing* (denunţarea publică a deviaţiei sexuale a unei personalităţi), Bellow se apără jurînd că Bloom i-ar fi spus înainte de moarte: „Să fii neîndurător cu mine!" Se pare că rezultatul neîndurării e una dintre cele mai bune cărţi ale premiatului Nobel din 1976. ● Cînd tocmai trăsesem pripita concluzie că Mircea Mihăieş a renunţat la „Contrafortul" din pagina a doua a *României literare,* criticul şi-a reluat rubrica, una dintre cele mai vii din publicistica ultimilor ani. Aşteptăm volumul doi din *Masca de fiere!* ● În urmă cu o săptămînă, Márquez a permis revistei *El País* să publice un capitol din primul volum al multanunţatei sale cărţi. Cum începuturile lui sînt celebre (s-au scris studii despre primele sale fraze), iată-l şi pe ultimul, o descriere a mamei scriitorului: „Era născută la Barrancas, pe malul rîului Ranchería, la 25 iulie 1905, atunci cînd familia tocmai începea să-şi revină după dezastrul războaielor civile şi după cei doi ani scurşi de cînd tatăl său îl omorîse în duel pe Merdardo Pacheco, pentru a rezolva o chestiune de onoare." Cam acesta e tonul cărţii. ● O Americă 2000 mai puţin înfricoşătoare schiţează psihologul italian Sergio Benvenuto într-o corespondenţă apărută în *Lettre internationale,* numărul de iarnă. Dincolo de opulenţă, de sexualitatea delirantă, de înarmarea civilă fără precedent, de obsesia identităţii sau de cultul intimităţii, Benvenuto vede principala cauză a diferenţelor dintre economia americană şi cea europeană în deosebirile de etică familială. America „triumfă în lume pentru că pînă şi în patul conjugal şi în curtea casei nu garantează nimic rubedeniilor.". De citit împreună cu dosarul despre conformism.

▲

Lansare

Vineri 9 februarie a avut loc la Librăria Noi lansarea cărţii Adinei Nanu *Arta pe om. Look-ul şi înţelesul semnelor vestimentare* (Ed. Compania). Tudor Potra a vorbit despre „marile manevre pe care le întreprindem asupra persoanei noastre în căutarea unui *look",* iar cîţiva studenţi la scenografie (clasa profesoarei Unda Popp), îmbrăcaţi în tunici, mantii, şalvari şi sariuri au încercat să demonstreze că „veşmintele făcute fără foarfeci sînt cele mai frumoase". **(S. S.)**

Adrian CIOROIANU

Şi dă-i şi luptă, şi dă-i şi luptă...

– o „dreaptă" în bătaie de joc –

O precizare, poate necesară în cele ce urmează: mă consider a fi de dreapta, şi mă simt solidar cu / şi bine alături de / oamenii de dreapta, mai ales cu cei care ştiu că *a fi de dreapta* nu înseamnă în sine o virtute suplimentară. Mă simt bine şi alături de oamenii de stînga, dar mai ales de cei care – la fel – ştiu că a fi de stînga nu înseamnă în sine o calitate adăugată firii lor, cea care este. Acelaşi eram şi în momentul în care am primit, la redacţie, ultimele două numere ale revistei *Măiastra*, „revistă de cultură politică" editată de „Grupul Noua Dreaptă", revistă al cărei „director fondator" este dl Bogdan G. Rădulescu*. *Iată, în fine, o regîndire a dreptei româneşti*, mi-am spus. Şi-a urmat prima surpriză: coperţile revistei. Una în roşu, alb şi negru, alta într-un verde-brun cam ciudat; plus, pe ambele numere, un semn runic stilizat (emblema grupării?), a cărui înrudire cu ceva cruci încîrligate nu mi-ar fi greu s-o demonstrez. În fine. Nu se face să judeci o revistă după copertă şi nici după culori (deşi...), drept care am mers mai departe.

Şi pot să spun ceea ce, în condiţii normale, ar fi trebuit să fie concluzia: rar mi-a fost dat să citesc *chestii* mai pline de ifose, toate drapate într-un limbaj semidoct şi plin de preţiozitate „politologică". Editoarea revistei este o aşa-numită „Fundaţie Pentru O Nouă Civilizaţie Europeană", iar să deduci că această *nouă civilizaţie* duce dorul şi unui *Om Nou* este doar o problemă de cîteva pagini parcurse. Nici măcar cîteva pagini: coperta a doua din M.2 cuprinde un citat revelator: „Noi credem în valoarea etică a forţei. (...) În lupta aceasta dîrză nu-şi găseşte locul decît intransigenţa desăvîrşită, încrederea nezdruncinată în virtuţile cele dintîi ale omului, duritatea de stîncă a războinicilor". Pentru cine nu şi-a dat seama, citatul este scos din *opera teoretică* a legionarului Vasile Marin.

O beţie doctă

Abulia conceptuală este regină peste pagini. La tot pasul, o beţie a termenilor, sublinierilor şi majusculelor, beţie proprie veleitarilor care, ajunşi cu bibliografia obligatorie ceva mai sus de onestul genunchi al broaştei, se pun pe inventat *concepte operaţionale*, crezînd că astfel vor părea mai docţi. Cîteva exemple: *„existenţialismul etnic* se întemeiază pe o *viziune etnodiferenţialistă* (...). Pentru Noua Dreaptă, identitatea etno-culturală se defineşte dialogic"; „Critica modelului civilizaţiei occidentale o elaborăm de pe poziţia unui *pesimism ontologic*, adică o atitudine de angoasă faţă de procesul tot mai accentuat de depersonalizare culturală a ţărilor europene" (M.2:1, nesemnat). Sau: „Dreapta ar trebui să continue să fie Anti-Modernă (...), dar să manifeste deschidere faţă de ideea unui posibil viitor de dincolo de modernitate. (...) Avem nevoie de un *tradiţionalism prospectiv*, nu *retro-spectiv*" (M.2:8, nesemnat). Sau „Fidelă conceptului de *creştinism cosmic* creat de analiza patternurilor religioase *(!, n. A.C.)* ale lui Mircea Eliade, o nouă dreaptă are curajul să facă un recurs spiritual şi la elementele străvechi precreştine" etc. (M.2:9, nesemnat). Sau: „Etnopluralismul este răspunsul dat rasismului de superioritate şi rasismului de asimilare, precum şi proiectului de nivelare mondialistă vehiculat de societatea de consum americano-occidentală" (M.2:34, B.G. Rădulescu). Sau: „Loialitatea faţă de ethnos reapare ca o condiţie civică post-modernă, după declinul proiectului iluminist al emancipării subiectului autonom în lumea modernă" (M.2:41, *idem)*. Sau: „Numim *aeriană* o civilizaţie inconsistentă metafizic, lipsită de un centru de gravitaţie spiritual. Denumim *aeriană* o existenţă individuală şi/sau colectivă de-teritorializată, care nu îşi mai găseşte în fermitatea pămîntului sursa identităţii ei, adică forţa ei" (M.2:84, B. Răileanu; adică *a fi în plop*, mai pe româneşte – aş zice eu). Dar despre „civilizaţia occidentalo-centrică, economistă şi tehnomorfă" aflat-ai, cititor român?! Sau ştiai că „autentica tradiţie răspunde întrebărilor stringente ale Timpului, fără să se lase devorată de spiritul timpului"? Sau că „o dreaptă nouă trebuie să găsească o simbioză excelentă între două etaje ale fiinţelor personale şi colective (...): Tradiţia şi Hipermodernitatea. Numim hipermodernitate această nouă epocă în care au fost depăşite maladiile Modernităţii"? etc. etc. (M.3:6, B.G. Rădulescu).

Aţi înţeles cum stă cu *găsirea simbiozei excelente?* Nici măcar cei ce-au scris nu dau semne c-ar fi înţeles ceva, nici din textul lor şi nici din istorie ca atare, din moment că scot din pix un panseu precum acesta: „Există în grupurile culturale de dreapta (autentic naţionaliste, neo-legionare sau nu), pînă acum condamnate la marginalitate, suficientă energie, inteligenţă, devotament care pot pune rapid în mişcare motoarele doctrinare ale dreptei ce va să vină. Aceste grupuri trebuie ajutate financiar, iar ele, la rîndul lor, trebuie să îşi urbanizeze, să îşi relaxeze, să îşi înnoiască discursul" (M.3:27, Ştefan Stoica; luat de valul propriei peroraţii, autorul implicit spune că în prezent *discursul* este unul ne-urbanizat – *suburban* se cheamă, cumva? –, încrîncenat şi învechit).

Reciclări şi manipulări

Şi cum s-ar putea să fie altfel din moment ce „eseurile" au ca punct de reper fie legionarisme lucii („morţii noştri din lumea de dincolo ne ocrotesc şi ne îndreaptă paşii. (...) Purtăm cu toţii cămaşa ţesută din firele nevăzute ale jertfei lor" – M.2:59, citat din acelaşi Vasile Marin, a cărui cămaşă verde de sub centură nu era, sigur, un *T-shirt* american...), fie proferări absconse („Dreapta... se declară moştenitoarea tradiţiei dreptului public roman... iar Stînga... mi se pare a fi avatarul modern al barbarilor care au distrus Imperiul Roman" şi, mai la vale, concluzia că liberalismul ar fi „noul pericol totalitar" – M.2:30, Ion Varlam). Toate astea trase în îndemnuri gen *Cîntarea României* întoarsă pe dos: „Să fim, deci, *conservatori* şi *revoluţionari* totodată. (...) Să facem în aşa fel încît Tradiţia Integrală să fraternizeze cu Viitorul" (M.3:6-7, B.G. Rădulescu). *Şi tot românul să prospere*, îmi vine să adaug, mărinimos.

În editorialul-program din M.2, autorii promit să analizeze societatea „din perspectiva noilor teorii politologice sau sociologice". Basme. Dacă la capitolul *noutate* intră şi Vasile Marin, eu m-am lămurit. După cum m-a lămurit acelaşi eseu din M.3 al dlui Rădulescu, în care atinge performanţa – uluitoare, recunosc – de a-şi clădi un construct ideatic citînd din Nietzsche, documente ale Parlamentului European, Franco, Lucian Blaga, Martin Buber, Moshé Odemsky şi Onisifor Ghibu. Record egalat cu greu doar de autorul care, încercînd să demonstreze că C.V. Tudor nu este de extremă dreaptă, ci de extremă stîngă (de parcă asta ar fi problema cu senatorul; să nu ştie autorul că *cele mai noi teorii politologice* au cam căzut de acord că extremele se completează, dîndu-şi mîna pe la spatele nostru?), îl combate pe „arhanghelul de tinichea" citînd din Emil Hurezeanu, Radio „Vocea Israelului", Faust Brădescu, Petre Ţuţea, Iustin Marchiş şi... evident, Corneliu Zelea Codreanu (M.3:13-20, B.-I. Matei). Aşa e cînd citeşti prea mult, se face ceaţă la mansardă. Nu mai intru în detalii, dar tot legat de „bibliografie" redau o perlă care, înainte de a fi demnă de un Gîgă politolog, este cert o fraudă intelectuală: încercînd să arate că „dreapta îşi rezervă dreptul de a chema capitalismul la ordine" (!!!; acesta este limbaj nu *non-urban*, ci de cazarmă, pur şi simplu) şi că „dreapta este incompatibilă cu liberalismul", se spune că „într-un număr recent al revistei *Newsweek* această formă de organizare economico-socială era denumită the killer capitalism, capitalismul ucigaş„ (M.2:6, nesemnat). Adevărul e că trebuie să fi citit foarte mult şi atent ca să găseşti atacuri la adresa capitalismului tocmai în *Newsweek*... – sau pentru a-i lua apărarea lui Jörg Heider, victimă a unui „scandal... care este o diversiune a partidelor de stînga" europene (M.2:32, Ion Varlam).

Ar fi multe de spus. Ilustraţiile revistei sînt, deseori, manipulări sadea: ceva Rafael şi un bust reprezentîndu-l pe Wagner sînt opuşi unor afişe sovietice sau naziste; uneori, legenda este „doctă" precum „eseurile" ilustrate (vezi „Faun dormind – starea de oboseală civilizaţională" – M.2:57); alteori, tendenţiozitatea nu e nici măcar voalată: vezi în grupajul în care o ţărancă din Maramureş şi statuia împăratului Traian sînt opuse unor imagini cu „societatea multiculturală americană", reprezentată printr-un chip de asiatică, un negru şi prin... Superman (M.3:10-11) – ori Superman, o spunea deseori şi Goebbels, se ştie că era o *făcătură* evreiască...

Nu asta-i dreapta care ne trebuie

Evident că România are nevoie de o dreaptă puternică, dar cred că ar fi spre binele nostru ca ea să fie una modernă, deschisă, decent conservatoare, declarat liberală, pro-occidentală, tolerantă şi, mai cu seamă, cu bun-simţ. Reîntoarcerea, *contra jus gentium*, la fantasmagorii cu iz de anii '30, astfel de căzneli agramate şi resentimentare, astfel de refrene mai mult sau mai puţin recunoscut legionaroide (dar care *sînt* legionaroide!), astfel de lălăieli anti-modernitate şi anti-occidentale, astfel de bazaconii cu pretenţii de ştiinţă nu au nimic de-a face cu dreapta. Sau, altfel spus, dacă chiar vrea cineva să-şi bată joc de perspectivele dreptei româneşti, atunci n-are decît să încurajeze astfel de aventuri scrîşnite, ocolite de duh şi de idee. Aş vrea să sper că dl Varujan Vosganian înţelege ce vreau să spun.

În ce mă priveşte, îl rog pe dl B.G. Rădulescu şi pe ceilalţi distinşi domni redactori să nu-mi dea vreo replică, pentru că efectiv nu intenţionez să intru în polemici. Cît timp le-ar lua să (mă) combată mai bine să pună mîna pe o carte bună. Un autor de dreapta: poate Hayek, Paul Johnson, Raymond Aron sau Jean-François Revel. Ca să înţeleagă faptul că există şi lucrări deştepte, nu numai ciorchini de abureli încruntate şi totuşi rizibile, tinereşti şi totuşi sforăitoare, puerile şi totuşi periculoase, precum această revistă a lor. O revistă cu un nume frumos – dar cam atît.

---

* *Măiastra,* numerele 2/2000 şi 3/2001; în text le citez M.2 şi M.3, adăugînd unde este cazul pagina la care face trimitere şi autorul.

▲

© S. Ivanoschi

Dilema vă recomandă

● Nici unui om căruia îi mai place în zilele noastre cititul nu are voie să-i scape *Balada doamnei Kadar* de Kormis Mihaly (traducere: George Volceanov) din ultimul număr al revistei „Lettre Internationale", ediţia de iarnă 2000-2001. (Radu Cosaşu)

● Cele unsprezece povestiri din volumul *Întîlnire la Paris* de Adriana Bittel (Ed. Compania, 2001) cu atmosfera lor «betrav-ivoar-siclam-griperl-grena», locuită de „doamne diferite" din alte lumi. (Simona Sora)

● J.K. Rowling – *Harry Potter şi piatra filozofală,* pe lîngă uriaşul său succes comercial, în sfîrşit încă un roman demn de a se alătura seriei clasice, „obligatorii" a literaturii nu numai pentru copii (pe lîngă *Alice în Ţara Minunilor, Mary Poppins, Peter Pan, Huckleberry Fin* etc.). (Iaromira Popovici)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Oază în tranziţie

Se ştie despre Cumpătu că este o casă de creaţie în Sinaia, din care, pe zi ce trece, rămîne tot mai puţin. Istoria lui, despre care am mai scris în cîteva rînduri, este tipică pentru transformările tranziţiei. Într-o oază uşor de estimat trecerea de la statutul de casă de creaţie şi staţiune de odihnă a ex-partidului la un conglomerat de vile falnice – proprietate personală e mai vizibilă. Dar la fel de greu de suportat pentru angajaţii complexului confortabil şi prosper de altădată. Şi cumva ciudată pentru turiştii fideli ambelor etape, care nu ştiu de partea cui să fie: după convingeri, evident, de partea proprietăţii; după sentimente, nostalgici ai unor amintiri decontextualizate istoric.

Pe scurt, în Cumpătu lucrurile merg mai rău. A pierit chiar şi senzaţia de locul unde nu se întîmplă nimic, în favoarea derizoriului mai victorios. În primul rînd, a dispărut apa; nu definitiv, dar e prezentă numai cu program, dimineaţa şi seara; cînd o prinzi, e ca o izbîndă la vînătoare. Apoi, la Creaţie s-au făcut şi se fac restructurări; deocamdată, victime au căzut doar cîţiva dintre paznici şi fochişti, dar şi cei de la cantină se aşteaptă la rău. *Vînătorul*, altădată restaurantul de protocol, a fost desfiinţat, clădirea fiind restituită proprietarilor. Se pare că urmează *Clubul* – ne spune doamna unguroaică – vînzătoare acolo de 20 de ani – care oricum a decăzut faţă de vremurile bune: în loc de revistele franţuzeşti şi băuturile fine care se găseau, pe vremuri, acolo, acum puţinii muncitori locali se adună, în acelaşi loc, la „una mică" în faţa telenovelelor. Mai grav este că Roşul, cîinele deştept şi independent de pe pragul vilei cineaştilor, a dispărut şi i-a luat locul unul negru. După investigaţii, aflăm că a fost bătut crunt, şi că nu mai poate să meargă. Îl regăsim în curtea alăturată, a fostei vile 9, a scriitorilor, acum a proprietarilor de drept. Cînd îi ducem de mîncare, ne întîlnim cu un domn solid în trening, care spune că îl îngrijeşte. Din vorbă-n vorbă, aflăm că noua cunoştinţă nu e doar proprietarul vilei 9, ci şi al terenului pe care sînt construite 2 dintre puţinele vile pe care le mai are Casa de creaţie, printre care şi vila cineaştilor. Domnul are hotărîre judecătorească asupra terenului (vilele fiind construite recent, deci neputînd fi revendicate în sine); şi pentru că nu a putut ajunge la nici o înţelegere cu administraţia locală, s-ar putea să fie nevoit să aplice şi mai departe prevederile hotărîrii: adică să dărîme vilele.

Zona „interzisă" a Cumpătului, cea de după fosta vilă 2, ultima (din partea aceea) dintre cele ale creaţiei, în care se înălţau vilele partidului, exercită, în continuare, fascinaţia explorării. Acolo se vede faţa viitoare a Cumpătului, o staţiune de proprietari aşezaţi: vile noi în stil, să-i zicem, elveţian, lambrisate cu lemn şi împodobite cu flori te îmbie cu afişul „De vînzare" şi cu numere de mobil; un hotel, se pare, al Băncii Naţionale, într-un stil asemănător, dar mult mai extins, te uimeşte cu actualitatea lui, Tot acest peisaj la zi, al timpurilor noastre, e gata să-ţi dărîme atît nostalgiile, cît şi complexele. Vizavi de hotel, însă – o poartă întredeschisă spre o curte cu vreo două leagăne în ea; nu orice fel de leagăne, ci de fier, uriaşe, gen balansoar, pentru vreo trei persoane. Intri, ispitit, în stil *Hänsel şi Gretel*. Curtea e extraordinară, imensă, pare a se pierde în pădure; cresc de toate în ea, chiar şi un brad; găseşti un cuptor, iarăşi ca-n *Hänsel şi Gretel*, şi o cişmea elegantă; în sfîrşit, o casă elegantă, întunecată, fără ostentaţia celor foarte noi. E secretul tău, vii şi pleci cînd vrei, te dai în leagăn, culegi conuri, nu pare să fie a nimănui, cei trei ursuleţi n-or să te prindă. Reîntors la cantină, eşti adus la realitate: vila se cheamă *Garofiţa* şi stătea în ea tocmai Dăscălescu; desigur, nu el o construise; statutul ei e încă incert, dar sigur are proprietar. Descoperirea rămîne a ta, şi repune Cumpătu în drepturile sale: cele ale unui loc cu amintiri şi mitologii.

▲

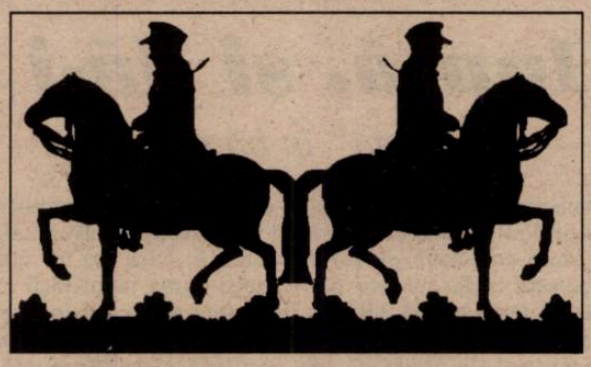

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Nu mor clovnii cînd vor proştii

„Un copil al străzii a devenit cel mai mic clovn din România" (titlu în *Naţional)*

Un unchi de-al meu – care aducea în casă bancuri atît de împuţite încît tata ne evacua în altă cameră – zicea sus şi tare că „la prostiile clovnilor rîd doar proştii" şi, într-adevăr, mă tem, după „Clovnii" lui Fellini unde mai nimeni nu a rîs, că ideea aceasta stupidă a biruit şi a devenit un semn de inteligenţă a nu se mai rîde la clovni.

E cu totul posibil ca odată cu dezvoltarea ştiinţelor, a baloanelor, a ingineriei, a ordinatoarelor, a baletului, a farmacologiei şi a sîrmei ghimpate,

odată cu dezvoltarea copiilor în faţa televizoarelor şi cu transformarea sistemului W.M. în 4-2-4, 4-3-3 sau chiar 1-8-2,

lumea să fi crezut că a devenit mult mai inteligentă, iar clovnii mult mai proşti.

Probabil că nici clovnii nu au ţinut pasul cu sociologia, cu geologia, cu logica formală, cu cea matematică, cu studiile funambuleşti, cu serialele, telenovelele şi „Romanul secolului XX", probabil că şi ei au fost depăşiţi de evenimente, neştiind de strategia preconizată de un genial comic francez: „atunci cînd evenimentele te depăşesc, fă aşa ca lumea să creadă că tu le-ai organizat", să admitem că e vina lor.

Dar această culpă mă face să urlu şi mai aprig, căci ei ar fi trebuit din instinct, dintr-un instinct al fiinţei clovneşti (asta da, fiinţă, nu paraguaiană, ci aceea care face ca niciodată călăul să nu se confunde cu clovnul!) ca ei să editeze ziare, pliante, hărţi prin care să demaşte tîmpenia mondială, a celor care nu mai rîd la clovnerii ca să poată plînge la pornografii,

ar fi trebuit să se unească în organizaţii internaţionale de apărare a clovneriei,

să organizeze congrese la care să invite cele mai serioase inteligenţe care întotdeauna au iubit clovnii şi caraghioslîcurile lor,

cei mai cunoscuţi poeţi, cei mai faimoşi pictori şi folosofi, totul sub o lozincă uriaşă:

„Eu am fost de partea comedianţilor şi măscăricilor" – semnat: Don Quijotte.

Clovnii ar fi trebuit să nască filosofii lor, donquijoţii lor – ei şi numai ei l-ar putea revendica pe cavaler ca suprem părinte şi ocrotitor – soldaţii lor, trupele lor cu care să-şi apere meseria, sărăcia, nevoile şi neamul şi să proclame răspicat:

„Noi sîntem cei mai binefăcători oameni de pe pămînt",

ceea ce, desigur, ar fi născut un tămbălău extraordinar de vesel, care avea şansa de 1% să ne salveze de la exterminările în masă, de la măcelurile moderne şi de la multe acţiuni pe cît de agresive, pe atît de imperios necesare.

Un război – nu etern, ca acum – de 30 sau de 100 de ani între lumea serioasă şi clovnii neserioşi, între populaţia tare deşteaptă şi clovnii proşti, ar fi dat, poate, un film cu un happy-end şi mai şi decît „La vita è bella" al lui Benigni; e de luat în consideraţie că nu s-ar mai fi pus nici întrebarea foarte apăsătoare: „de ce au dat evreii atît de mulţi violonişti geniali?" (la care există un răspuns uluitor al lui Nathan Milstein, om cu totul îndreptăţit să răspundă: „o, dacă aţi şti cîţi evrei masacrează arcuşul!")

Numai că bieţii şi minunaţii bufoni ai tîrgurilor au acceptat tirania celor autodeclaraţi inteligenţi şi sobri, nebunii s-au lăsat batjocoriţi de cei logici, sărmani caraghioşi au recunoscut că sînt caraghioşi, proşti, slabi şi inutili, mai inutili decît războaiele.

Clovnii ar fi trebuit să procedeze ca pieile roşii din Statele Unite, căci nu alta le e soarta, dar n-au procedat aşa şi nici măcar împărăţia nu va fi a lor, ci tot a celor care, mîndri, se dau săraci cu duhul.

Totuşi, vestea că Papa Ioan Paul II a primit cu voioasă bunăvoinţă „nasul roşu" pe care cu ocazia unei vizite la Vatican i l-a dăruit trupa de circ a Fundaţiei româneşti „Parada" nu trebuie trecută cu vederea şi am decupat-o din *Naţional*-ul datat 7 februarie 2001 pentru eventualitatea cînd mi s-ar cere socoteală pentru titlul de mai sus.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la „Doru" la „Rigips"

Mă urc în maşină şi ajung iar pe strada Matei Basarab, buricul cugetărilor şi plecărilor mele. Şi n-o iau spre „Doru Furnica", ci spre CONNEX, Traian şi tot spre Şincai, Cuţitul de Argint şi Olteniţei, pînă la BIG Berceni. „Licorn, Internet – games". „Magazin alimentar" i se spune, dar e urmat de o groază de alte spuse: pîine, carne, lapte, băuturi, pui. E locul pentru o „Vulcanizare". Şi de acum privim doar spre cer. Panou: „Inovaţie – merită să încerci – CONNEX". La nivelul acela, „Aparate, instrumente muzicale la Budişteanu Ioan". „Gambrinus – o bere pe sufletul tău." „Plăcerea gustului." „Acoperire de calitate, merită să mergi mai departe." „Un milion de minute pentru clientul un milion, extraviteză pe Internet, multe surprize îţi rezervă viitorul, sunet clar – merită să vorbeşti, cît te costă să spui da, o secundă la Cosmorom." „Intră în contact cu întreaga lume L&M." „Alergatul după mobilier dăunează grav sănătăţii: Mobilier pentru întreaga ta casă." Staţie RATB oprire. „Cibi color", centrul de culori. „Visarom." Parchet stratificat. „Amadeus." „Euroceramica." „Depozitu de scule." „Sanitare import Italia." Intri cu maşina printr-o ocolire. Ocolire „Market Ora H". O fi insurecţia armată antifascistă? „Nici gînd. Am avut un bătrîn în familie care vorbea că el o să moară la Ora H şi tot repeta şi repeta, ne zăpăcise. Uite, am zis că e de bun augur, că n-o să dăm faliment, dar cam sîntem. E lumea săracă!" „Geamuri" – 300 m. Drum în lucru. „Cu ce te alegi dacă nu votezi?" Podul Timpuri Noi: „Şcoala de şoferi pentru categoriile abcd." Produce la preţuri fără concurenţă. Ce? A uitat ţara. „Berceni – pîine bine crescută." „Assos – fii diferit." „Corevox", n-aş putea şti ce-i cu el. *„Moara cu noroc* organizează mese festive, îţi oferă zilnic grătar, răcoritoare, bere." „Mie mi-a plăcut filmul" – îmi spune patronul Ghiţă. „Machiaj, pedichiură, coafură, estetică DIVA." Cînd am învăţat şoferie, instructorul oprea aici fără cruţare. Dinăuntru ieşea o minioană blondă, cu care stabilea o oră. Pe o staţie RATB, „acum în toate farmaciile de la producătorul de Liv 52, aflaţi răspunsul naturii." Şerban Vodă – Spitalul dermato-venerice, Crematoriul. Ceva întunecat, dar numit „Albina". „Juki" – maşini de cusut. „Vulcanizare non stop", acum închis. Strada Muguraş – „Radial market". „Mis-minimarket." Covrigărie, Cimitirul Eroii Revoluţiei. „Diaconul Anghelina – votaţi omul care sfinţeşte locul." De pe o elice din cimitir se iţeşte „1948-'89 Petre Bănică." „Concordia" magazin alimentar chiar la Pieptănari. „Salus Rigips."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
89 000 lei
PRO URE
HANS KELSEN
DOCTRINA PURĂ A DREPTULUI
Cartea săptămînii
Un clasic al jurisprudenţei analitice:
HANS KELSEN cu
Doctrina pură a dreptului

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Limite ale spaţiului sacru

Instituirea pe chiar teritoriul spaţiului (dedicat ca) sacru de nuanţe ale spaţiului (semi)privat (i.e. capele, strane familiale sau chiar confesionale izolate) este un proces nu îndeajuns studiat. Aceste spaţii „gri", de tranziţie între public şi privat, sînt extrase vizibilităţii şi/sau fac obiectul unui acces controlat. Ele întreţin acelaşi raport cu spaţiul central al bisericii pe care îl au bovindourile cu spaţiul unei camere. Centrifugarea cîte unui „limb" de spaţiu sacru – pînă la izolarea sa spaţială de rest instituie asemenea „oaze" relativ private în care rugăciunea, relaţia cu Celălalt divin devine (mai) personală sau se pot oficia ritualuri alternative celui principal, din naos. Am întîlnit adeseori cazuri în biserici catolice şi anglicane cînd, din pricina reducerii numărului de credincioşi, liturghia însăşi se săvîrşeşte doar într-o capelă sau în zona extrem-estică a bisericii. Într-o astfel de situaţie, vechea biserică devine cumva anexa capelei şi poate fi chiar decuplată spaţial de rest, zăcînd în letargia la care a condamnat-o risipirea ecclesiei.

Luînd modelul palatelor regilor (la noi, ale voievozilor) sau al reşedinţelor aristocraţiei, au început să reapară şi în arhitectura românească de după 1989 capelele private situate înlăuntrul sau în proximitatea locuinţelor. La Palatul patriarhal, prezenţa capelei private încorporate în reşedinţă pare să fi dat un exemplu despre „privatizarea" locului sacru. Paradoxal, exemplele de azi nu ne vin exclusiv din zona noilor îmbogăţiţi, deşi aici ele beneficiază şi de aportul unor arhitecţi pasionaţi de problema spaţiului sacru. Din vreme în vreme, ştirile anilor nouăzeci ne mai aminteau de cîte vreun sătean sau grup care îşi „privatizau" relaţia cu sacrul, fie din chemare individuală, fie din „dizidenţă" faţă de comunitatea de teritoriu sau credinţă (de exemplu prin înfiinţarea unui schit sau chiar capelă de firave dimensiuni în ogradă). Avem o bogată colecţie de micro-biserici în cimitire, unde mormîntul convieţuieşte cu un cavou de forma unui lăcaş de cult. Spaţiile concentraţionare, spitalele şi unităţile militare sînt extrem de active în a-şi produce propriile spaţii de rugăciune, diferite (dacă nu chiar dedicate exclusiv grupului în cauză) de cele ale comunităţii unde sînt localizate. Un exemplu extrem este cel al capelei instituite în camera administraţiei dintr-un bloc românesc. Cele două „funcţiuni" ale strîmtului spaţiu coexistă la diferite intervale orare. Nu lipsită de interes este şi capela amenajată într-un container de shipping abandonat în spaţiul dintre blocuri. Stranie aici nu este atît opţiunea pentru un spaţiu heterotop, în sensul foucaultian al termenului, cît dezinvoltura identificării sale ca plauzibil pentru găzduirea sacrului.

Înfiinţarea de spaţii de cult (semi)private (i.e. diferite de spaţiul sacru comunitar) ca anexă a gospodăriei nu a beneficiat, cel puţin la noi, de un studiu antropologic documentat. Dacă operaţiunea nu este în chip exclusiv legată de exprimarea unui standard social sau economic, merită să ne întrebăm dacă ea nu merită circumscrisă relaţiilor tensoriale dintre locul public şi spaţiul privat. Între icoana pictată pe tîmpla casei, ca un hram de biserică (aşa cum se întîmplă într-un exemplu pe care l-am întîlnit la Szentendre în Ungaria) şi colţul icoanelor din colţul de sud-est, „bun", al casei, se întinde o plajă de opţiuni pentru dialogul spaţiu privat-spaţiu/loc sacru care aşteaptă încă să fie explicată.

Spaţiul sacru mai poate fi nuanţat şi în sensul opus: prin intensificarea atributului public. Existenţa deambulatoriilor care înconjoară altarul unor mari biserici de pelerinaj îngăduie perindarea unui mare număr de pelerini pe la moaştele dispuse în capelele perimetrale şi oficierea liturghiei pentru ecclesia locală şi, deci, stabilă. În raport cu aceasta din urmă, pelerinii sînt „mai străini", după cum „mai străini" sînt turiştii care vizitează un astfel de lăcaş aflat în rugăciune. Este un binom „migrator"/"sedentar", care se exprimă printr-o tensiune între dinamica străinilor şi stabilitatea localnicilor într-un acelaşi spaţiu sacru. Marcarea celor două teritorii poate fi doar sugerată prin anunţuri privitoare la păstrarea liniştii sau la caracterul de spaţiu de reculegere al locului „invadat", după cum poate fi foarte bine exprimată vehement, prin separare cu panotaje şi traforuri care izolează pe credincioşi de turişti (în unele biserici anglicane, bunăoară). Atît deambulatoriul, cît şi nava centrală sînt expresii ale spaţiului public, dar primul este cumva „mai" public şi, mai mult, un spaţiu al cineticii. Sacrul subzistă şi în aceste exemple-limită: infra şi, respectiv, ultra-public. ▲

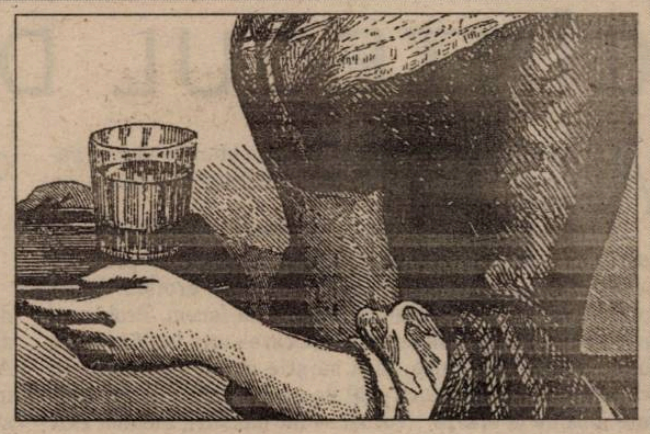

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

La-nceput a fost avîntul

● Libertatea post-decembristă, cîtă e şi cîtă va fi fost, ne-a adus cîteva lucruri esenţiale măcar din punctul de vedere al literaturii memorialistice şi a jurnalelor. Majoritatea (celor de valoare) aparţin unor personalităţi ale perioadei interbelice, unele criticabile politic, dar rîndurile respective aruncă tot felul de lumini stroboscopice asupra unei epoci pe care (eu) n-o ştiam prea bine. Altele provin din deceniile dejisto-ceauşiste şi, ca şi primele, ne-au ajutat (pe unii) să ne organizăm percepţiile, prejudecăţile şi premisele. Un rezultat secundar al acestor gesturi editoriale a fost că autorii repectivi au ieşit ei înşişi la suprafaţă mai interesanţi, mai bine conturaţi. Mă-ntreb cîteodată, cîţi din politicienii noştri de azi ţin jurnal? Sau, mai exact, cîţi dintre ei *au curajul* să ţină jurnal? Mă şi văd citind: *„Ieri m-a chemat NN la el. Îmi spune că se duce la F. să vorbească. I-am dat cîteva idei de discurs, sugerate în prealabil de RP, care e f. priceput la intoxicări delicate. Mi-a promis zîmbitor că aşa va face. Am rîs de el toată seara. Mîine e ziua Unirii"*.

● La TVR, una din (foarte) puţinele emisiuni care merită cu adevărat atenţie este *Profesioniştii*. Eugenia Vodă se pliază, aparent obedientă, pe după invitat, dar cu zîmbetul pe buze şi cu arma-n buzunar îşi urmează neclintită agenda. O mînă de fier într-o mănuşă de catifea, cum zice englezul. Evită locurile comune şi, mai ales, reuşeşte să facă din fiecare interlocutor autorul unor destăinuiri şi formulări memorabile. Şi adevărate. (Lucrurile false sînt memorabile numai cînd sînt absurde.) Ultimul invitat, Cornel Nistorescu, a reuşit şi el una: *„Sînt mai mult soldat decît actor"*. I se potrivea ca o mănuşă (din piele bună). Nistorescu chiar face parte din secta celor care urăsc mizeria, dar nu şi mătura. O specie rară. Nu-l cunosc, dar ne-am intersectat (semnificativ) de două ori. Prima oară m-a-nvăţat diferenţa dintre ziaristică şi literatură, altă dată că un dialog real are nevoie de parteneri care-şi asumă egalitatea. Eugenia Vodă nu are nevoie, sînt convins, de astfel de lecţii.

● Englezii au conservat, în felul de cărticele mai populare sau mai academice, diverse vorbe de duh. Unele aparţin unor ironişti de profesie, altele au fost rostite de diverşi oameni politici în momente cruciale. Unele sînt pur şi simplu memorabile, fără a fi „de duh". Vorbind despre apropierea Mării Britanii de Uniunea Europeană, Margaret Thatcher a spus „No, no, no"! Nu e mare brînză, dar citatul a prins şi e reluat mereu, în diverse contexte, pentru că spune ceva despre convingeri, despre rezistenţă şi, poate, despre Anglia. Noi ştim că „iarna nu-i ca vara" şi că „aiasta nu se poate, maiestate". Punct. Poate că nu e esenţial, dar incapacitatea de a te exprima decis atrage după sine şi bîlbîiala politică. Sau tocmai de-aia?

● Într-o întrunire quasi-mondenă de acum cîţiva ani, unde ajunsesem nu pentru merite personale, ci pentru instituţia pe care o reprezentăm, am discutat cîteva minute cu un domn pasionat de doctrinele politice. M-am simţit dator să-i spun că, în litera lor, programele partidelor legalizate după revoluţie mai mult seamănă decît diferă. „Cred şi eu, mi-a zis el, doar eu le-am făcut aproape pe toate. Începusem să obosesc." Era un domn elegant, solid, dar „subţire", şi nu părea că glumeşte. Poate că glumea, totuşi, dar în timp m-a amuzat să interpretez în acest fel gesturile inabile ale formaţiilor de avansuri populare. Însă varianta păcatului originar (dacă o fi existat, şi unde nu există?) nu ajunge. Alianţa pentru România a renunţat la social-democraţie şi a devenit social-liberală, o denumire care are avantajul versatilităţii operaţionale. Se poate alia şi cu unii şi cu alţii, ca o traseistă cu mai multe peruci în poşetă. De fapt, misteriosul social-liberalism fusese clamat şi la început de formaţiunea fugită din coliba lui Nea Nelu, dar a mai fost corectat, pe ici pe colo, după cum au cerut interesele momentului. Poate că ăsta e riscul major atunci cînd actele fondatoare sînt gîndite pentru tribunal, nu pentru acţiune politică. Sau cînd diplomaţia devine instrument de decizie. ▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

Se poate şi mai rău (?)

Cînd m-am întors din prima vizită în Albania, în urmă cu cinci sau şase ani, prietenul meu – care întîrziase la aeroport din cauza unui accident produs datorită gropilor din asfalt şi a vitezei cu care au intrat în ele cîţiva şoferi, blocînd drumul – îl înjura de zor pe primarul Halaicu, cu gropile lui cu tot. Epuizată după un drum scurt dar aventuros, într-un avion ca un trabant – care plecase din Tirana cu o oră şi jumătate întîrziere pentru că „băiatul de la turnul de control" nu venise încă la serviciu, – obosită dar bucuroasă că după multă vreme eram din nou *acasă*, nu înţelegeam defel de ce prietenul meu e atît de nervos; mie circulaţia haotică din Bucureşti mi se părea în acea zi, pentru prima dată, un model respectabil de ordine, disciplină şi politeţe în comparaţie (involuntară) cu mişcarea browniană de pe străzile Tiranei, unde biciclete cu claxoane nervoase se amestecau cu mingile dezumflate ale copiilor, cu găini speriate de puţinele maşini şi cu bărbaţi care făceau pipi în mijlocul străzii, ziua-n amiaza mare, fără ca vreunul dintre trecători să se arate mirat ori stînjenit. A fost pentru prima dată în viaţă cînd am trăit întoarcerea în România ca pe o revenire la normalitate, şi trebuie să recunosc că m-am surprins atunci rostind cu voce tare un gînd pe care nu credeam că-l voi avea vreodată: „Potoleşte-te, dragă, ce dacă-s gropi, se poate mult mai rău!".

Se poate şi mai rău, fraza banală şi retrogradă, locul comun reflectînd o incurabilă pasivitate şi o molipsitoare resemnare, refrenul din cauza căruia de atîtea ori mă certasem cu bătrînei inocenţi din cartier în gura cărora îl auzeam atît de des, era acum primul lucru pe care îl aveam, sincer, de spus.

Că *se poate şi mai rău* mi-a amintit în urmă cu cîteva zile scrisoarea sumbră a unor foşti colegi de la Amsterdam, a căror muncă de 20 de ani pentru a clădi structuri eficiente de cooperare internaţională este ameninţată acum de o recentă hotărîre administrativă a Secretarului de Stat pentru Cultură Van der Ploeg privind evoluţia politicii culturale în Olanda, şi perspectiva reducerii bugetare (pînă la dispariţie) pentru proiectele internaţionale. O schimbare de atitudine brutală dar deloc izolată, precedată de semnale similare şi în alte ţări ale Uniunii Europene. După o reducere cu 24% a bugetului uneia dintre cele mai importante instituţii teatrale din Olanda, Theater Instituut Nederland, reducere anunţată încă de pe la mijlocul anului trecut, cînd a produs valuri de proteste în lumea culturală din Amsterdam, un scandal de presă către sfîrşitul anului şi o continuă nelinişte în rîndul profesioniştilor din domeniul teatrului, după afirmaţii contradictorii şi retractări repetate ale poziţiilor ministeriale, tot ce le-ar rămîne de făcut viitorilor foşti angajaţi ai institutului de teatru olandez, dacă ar fi români, ar fi să îşi spună, optimişti, că în definitiv *se poate şi mai rău*. Pentru că, însă, nu sînt români, probabil vor alege calea mult mai obositoare a luptei de idei; nu m-aş mira deloc ca ziarele din Amsterdam să titreze, în zilele următoare, că *mai rău nu se poate*.

Mi-am adus aminte, citind scrisoarea, cum, cu cinci ani în urmă, gropile Bucureştilui mi s-au părut brusc mult mai puţin adînci – pentru că, nu-i aşa, *se putea şi mai rău*, experienţa îmi dovedise. În mod ciudat şi neaşteptat, poziţia Secretarului de Stat pentru Cultură din Olanda mi-a adus aminte de Albania, aşa cum am cunoscut-o acum cinci ani. Delegaţia britanică din care făceam parte selectase deja aplicanţii pentru burse la Londra, şi seara tîrziu ne aflam împreună cu coordonatorul albanez al proiectului, un actor celebru în ţara lui, pe terasa unui restaurant cochet din Tirana, care contrasta frapant cu imaginea sordidă a străzii. La un moment dat prietenul nostru albanez s-a scuzat şi s-a ridicat să plece. Noi am insistat să rămînă, firește, ceea ce l-a făcut să ne dezvăluie motivul plecării: trebuie să facă baie şi dacă întîrzie nu mai prinde apă. Colegele mele britanice s-au interesat de ce se opreşte apa, cînd ele la hotel au apă caldă şi în plus au văzut superba fîntînă arteziană din faţa hotelului nostru funcţionînd 24 de ore din 24. Jevdet a explicat scurt, apoi a refuzat politicos oferta; noi am continuat să insistăm; el a continuat să refuze; şi tot aşa pînă cînd, enervat şi totodată vădit jignit, s-a răstit, din tot grupul, la mine (eram cea mai tînără şi cea mai puţin occidentală): *„Habar n-aveţi, voi nu ştiţi ce înseamnă să trăieşti aşa, să faci provizii de apă în găleţi şi în oale şi ibrice şi sticle şi sticluţe, şi apa să curgă doar două are pe zi, cînd curge!"*. În acelaşi timp cu dna Gavrilova, care a spus că la fel era şi în Bulgaria şi că nu e nici o ruşine în asta, am ripostat prompt: *„Ba, întîmplător, ştiu foarte bine: nu demult, pe vremea lui Ceauşescu, şi la noi «se dădea» doar două ore pe zi apa caldă!"*.

Nu o să uit niciodată ochii cu care m-a privit atunci Jevdet: *„Numai că, la noi, două ore pe zi curge apa rece!"*. ▲

CÎNTECUL DE SIRENĂ AL SALVĂRII

Cătălin MANOLE

961

Ambulanţele dorm cu geamurile aburite visînd pacienţi resuscitaţi şi veseli. E linişte, e trecut de miezul nopţii.

Adela Marinescu este medicul coordonator al salvărilor de pe strada Eminescu: „Asta este profesia noastră şi nu cred că poate fi vorba de eroism. Dacă salvăm un om facem ceea ce trebuie să facem. Problema este cu lipsa de înţelegere a celor care sună la 961, vor o salvare în trei minute, fără să ştie că eu am intrat în schimbul de la ora 20 cu 120 de apeluri rămase nerezolvate încă de la ora 13." Totuşi se fac eforturi, medicii sînt ajutaţi de sistemul informatizat de contabilizare a apelurilor, de şoferii care trebuie să cunoască toate adresele şi care acum sînt numiţi „ambulanţieri", avînd o minimă pregătire medicală. În timp de Adela Marinescu îmi vorbea despre medicii ideali în condiţii ideale din serialul *Spitalul de urgenţă*, un telefon anunţă urgenţă majoră – supradoză în Militari-Lujerului. Mă urc şi eu în ambulanţă. Doctorul, asistenta, şoferul sînt calmi. Au mai avut astfel de cazuri, sînt tot mai frecvente. Străzile sînt pustii, doar pe Ştefan Furtună cîteva prostituate. La intersecţie – sirene, girofaruri. O maşină bezmetică nu acordă prioritate, ceea ce, mi se explică, „este un caz tipic". Doctorul (**Cristian Grasu**): „Fac urgenţe pe Salvare de plăcere. M-am simţit de multe ori mîndru. Cîteodată e cu adevărat emoţionant – un nou născut de 21 de zile, resuscitat... a fost emoţionant... reacţia părinţilor..." Ajungem la pacient. Asistenta, blondă şi tăcută, are mişcări precise, calculate – pulsul, tensiunea. Nu este o supradoză. Este un sevraj. Un băiat de 16-17 ani care vrea să se lase de droguri. De două zile nu şi-a mai injectat. Are cearcăne, tremură. Medicul îl studiază placid. Părinţii: tatăl stă lîngă băiat, cu o mînă pe umărul lui, mama plînge frîngîndu-şi mîinile:

– Domnule doctor, n-am ştiut că este aşa de grav. Îi trebuie regim, ceva?

– Daţi-i tot ce doreşte, oricum e mai bine decît mă aşteptam.

– Asta e bine?! Muşcă din lucruri, se zbate, umblă prin casă...

Doctorul către pacient:

– Uită-te aici la mine! Vrei să te laşi? Vor fi cîteva zile în care aşa te vei simţi. Altceva nu se poate. Pînă nu treci prin iadul ăsta nu-ţi revii. Medicamentele nu te pot ajuta. Îţi voi face o injecţie – asta îşi face efectul în 10-15 minute şi o să te ţină cîteva ore, maxim şase, după care te vei simţi la fel. Trebuie să te gîndeşti că o să fie greu, dar dacă ai voinţă şi cu ajutorul familiei o să poţi.

Băiatul tăcea şi tremura în continuare pe pat. Nu am fost în stare să-l întreb nimic nici pe el, nici pe părinţi. Am coborît la Salvare. Poate îţi trebuie vocaţie să-ţi păstrezi calmul în astfel de situaţii, să faci din ele rutină. Pentru a-i încuraja, doctorul le-a spus părinţilor că în 7-8 zile fiul lor îşi va reveni. În realitate va fi nevoie de 20-30 de zile. Pe drumul de întoarcere la Bază, Cristian Grasu mi-a spus: „Încearcă să-ţi imaginezi un om la 1,90, peste suta de kile, cam de şase ori mai agitat ca puştiul ăsta, care umblă prin casă, sparge, se taie singur pe mîini. Nu poţi să administrezi tratamentul cu forţa. Am stat de vorbă cu el şi abia după o oră m-am putut apropia să-l pansez. Nu ştiu dacă e vorba de eroism, dar ca medic pe ambulanţă treci de la cuţit pus la gît pînă la copil botezat cu numele tău."

Cuţitul stă la gîtul unui ambulanţier, în timp ce un copil este scufundat în cristelniţă şi oamenii strigă – *Aaa! Acum se vine, criminalilor?!* – aşa cum se strigă de obicei eroilor înainte de a deveni martiri.

▲

Adina POPESCU

S.O.S., mi-a crescut PULS-ul!

Înainte de '89, toate cazurile medicale de urgenţă reveneau ambulanţelor de stat. Destul de puţine la număr şi neechipate corespunzător, salvările, de multe ori, nu reuşeau să acopere necesităţile populaţiei capitalei. Consecinţele: aşteptări interminabile pînă la sosirea unei maşini, panică şi deznădejde, agravarea stării pacientului şi chiar decesul acestuia înainte ca doctorul să intre pe uşă. Bătrînii, mai ales, ajunseseră să se roage: „Doamne fereşte, să nu fie nevoie de vreo salvare!".

În ultimii ani, a apărut o alternativă: serviciile de ambulanţă particulare. Privite la început cu suspiciune, salvările private sînt acum apelate din ce în ce mai des de către oameni care consimt să scoată bani din buzunar pentru a-şi asigura servicii prompte şi de calitate. Cele mai cunoscute salvări particulare sînt cele de la PULS şi de la S.O.S., însă mai pot fi amintite nume ca Doris, Ambulanţa S.R.L., Emas Etgur Medical Alert Sistem S.R.L. care au un număr mai scăzut de cazuri.

„Salvarea" blocurilor de pensionari

Sistemul de ambulanţe PULS, primele salvări private din România, funcţionează din 1991, cu un program permanent, acoperind în momentul de faţă tot Bucureştiul şi S.A.I. PULS-ul dispune de cinci ambulanţe dotate cu echipament de urgenţă de grad 0. Pentru PULS, atît pe salvări cît şi în cele două clinici, lucrează 145 de doctori, angajaţi şi colaboratori şi 34 de cadre medii. Dispecerii care preiau apelurile de urgenţă sînt asistenţi medicali.

Politica firmei se bazează pe principiul: „Noi practicăm medicina la domiciliu", scopul propus fiind evitarea deplasării pacienţilor la policlinici şi la spitale pentru consultaţii, analize şi tratamente, aceste deplasări devenind necesare doar în cazurile grave, de internare. Astfel, echipele medicale de la PULS asigură efectuarea majorităţii analizelor, recoltînd probele la domiciliu şi sosind în 24 de ore cu rezultatele. O parte din acest gen de servicii ar fi: electrocardiogramă, teste de glicemie cu rezultatul pe loc, sumar de urină, teste HIV şi pentru depistare de virusuri hepatice, analize hormonale etc. Tot acasă la pacienţi se acordă asistenţă medicală de urgenţă (injecţii, perfuzii etc.), se eliberează reţete, se fac ecografii cu imagini foto. Doctorii de la PULS sînt autorizaţi să elibereze şi certificate de deces.

Medicii specialişti de urgenţă se confruntă cu, în medie, o sută de cazuri pe zi, numărul acestora crescînd pe perioada iernii, cînd apar epidemiile de gripă. Preţul unei consultaţii simple este de 300.000, fiecare tip de serviciu avînd un tarif al său, fix (de exemplu un EKG sau o sondă de urină costă 100.000). Totodată PULS-ul asigură, dacă e cazul, transportul pacientului la spital.

În general, doctorii nu preiau cazuri medico-legale cum ar fi tentativele de sinucideri, în schimb intervin prompt, dacă sînt chemaţi în accidente stradale, rutiere etc.

Pornind de la un sistem de ambulanţe, a apărut necesitatea deschiderii a două policlinici PULS astfel încît pacienţii permanenţi pot fi ţinuţi în evidenţă, consultaţi periodic. PULS-ul funcţionează şi într-un sistem de abonamente, încheind contracte în special cu firme care solicită asistenţă medicală de urgenţă.

Domnul doctor **Laurenţiu Luca,** director general, ne informează că au pacienţi de la sugari pînă la bătrîni de 90 de ani care provin din toate mediile sociale: „sînt blocuri întregi de pensionari care apelează la noi. Este suficient ca unul să fie mulţumit de felul în care a fost tratat şi îngrijit ca, după aceea, să povestească tuturor din bloc. Astfel ne facem noi reclamă: din om în om." De altfel, sînt bătrîni care sună la PULS şi îşi exprimă preferinţele: „Mamă, să vină doctorul ăla bun de data trecută!" Preţurile sînt considerate de către pacienţi drept acceptabile. „Noi mărim de fapt preţurile în funcţie de scumpirea benzinei. Preferăm să avem preţuri mici pentru a ne menţine clienţii", afirmă domnul doctor Luca.

PULS-ul asigură servicii de transport cu ambulanţa atît în ţară cît şi în străinătate. „Transferăm bolnavi din provincie, la Bucureşti. Am adus în ţară români accidentaţi la Berlin sau cazuri din Croaţia pe timpul conflictului. Pe de altă parte, am transportat la Viena o fetiţă pentru o operaţie de transplant de măduvă".

Echipele de pe salvare au întîmpinat şi un alt gen de probleme: tineri care se drogau, aflaţi în sevraj. Aceştia sunau pentru a solicita injecţii cu Biafren. „Erau copii cu bani căci o astfel de injecţie costă destul de mult. Ne-am dat seama despre ce este vorba şi am refuzat astfel de cazuri."

„Zi de zi este pacientul meu"

Soţul Mariei a suferit un accident vascular, iar starea lui nu este nici acum stabilizată. Pentru a nu se deplasa aproape zilnic cu Cornel la un spital, Maria apelează cînd este nevoie la PULS. Salvarea vine prompt, în 15-30 de minute, pentru o urgenţă, sau în două ore cînd este vorba doar de analize şi consultaţii pentru tineri. Maria este mulţumită: „doctorii sînt întotdeauna atenţi şi răbdători, sună a doua zi ca să-l întrebe pe Cornel cum se mai simte. Am aflat de PULS de la televizor. Acum cîţiva ani îşi făceau mereu reclamă şi mi-am zis că merită să încerc". Totuşi „doctorul lui Cornel" rămîne Maria: „Am învăţat tot ce trebuie făcut atunci cînd are o criză. Nu mai intru în panică, este pacientul meu, zi de zi... N-am prea mare încredere în doctori, eu sînt cea care am grijă de soţul meu".

Oameni care-şi cumpără liniştea

Compania de servicii medicale „S.O.S. Medical & Ambulance Services" se diferenţiază de celelalte firme printr-un sistem nou, primul de acest tip din România, bazat pe abonamente. Înfiinţat în iunie 1998, S.O.S.-ul, ca serviciu de ambulanţe cu medici specialişti de urgenţă, are în prezent peste 4.000 de abonaţi.

„Pentru noi, pacienţii nu reprezintă o urgenţă decît în cazuri excepţionale", ne declară doamna doctor **Delia Mustăreaţă**, director general. S.O.S. are contracte de colaborare cu clinici cum ar fi: Medsana, Centrul Medical Unirea, Cabinetul Ştefan cel Mare, şi cu spitale ca: Spitalul de Urgenţă, Elias, Spitalul Ministerului de Justiţie. Consultaţiile au loc în funcţie de preferinţele clienţilor: acasă, la serviciu, la şcoală pentru copii, iar costul abonamentului anual pentru o persoană variază între 150 $ şi 450 $.

S.O.S. dispune de trei ambulanţe şi, în plus, maşini de intervenţie, dotate cu echipament corespunzător, destinate transportului de persoane, al medicilor de familie, pentru analize etc., care fac faţă la cca. 20 de cazuri pe zi. Compania recomandă abonaţilor să se înscrie pe listele medicilor de familie pentru că aceştia pot interveni cînd este vorba de internări, eliberări de reţete compensate sau pentru acordarea unui concediu medical.

Surprinzător, media de vîrstă a abonaţilor este sub 35 de ani, oameni în general foarte activi, aflaţi în funcţii de conducere la diverse firme, companii de publicitate etc. „Aceşti oameni îşi cumpără liniştea şi siguranţa pentru ei şi pentru familia lor", ne declară doamna dr. Delia Mustăreaţă. Firma are contracte şi cu companii ca: Tuborg, World Trade Center, Pepsi, locuri unde S.O.S. a deschis cabinete medicale cu medici specialişti care întocmesc fişe medicale pentru angajări şi efectuează controale periodice pentru salariaţi.

Pe ambulanţe lucrează opt specialişti în medicina de urgenţă şi doi medici de familie. Apelurile sînt preluate de către dispeceri, studenţi la medicină care, dacă cazul e grav, ţin legătura telefonic cu pacientul pînă cînd salvarea ajunge la el acasă. Un alt avantaj: pacientul în cauză, fiind abonat al companiei este permanent ţinut în evidenţă de către personal iar, într-o situaţie de urgenţă, doctorii îi pot verifica dosarul şi pot anticipa cauza crizei. Odată ajunşi la domiciliu, doctorii, informaţi anterior asupra pacientului, stabilesc un diagnostic de urgenţă şi în 15-20 minute hotărăsc dacă este necesar un transport la spital. În cazul unei internări, personalul de la S.O.S rămîne alături de pacient pentru ca acesta să nu fie afectat psihic de tensiunea specifică unui spital de urgenţă. I se explică ce i se întîmplă în fiecare moment, doctorii vizitîndu-l zilnic. „Pacientul este, pentru noi, ca un membru de familie", ne mărturiseşte doamna dr. Mustăreaţă.

S.O.S. preia şi apeluri de urgenţă de la neabonaţi la tarife de 20 sau 50 $ – consultaţie care include tratament, analize, transport etc. Totodată, dacă pacientul este mulţumit de serviciile acordate, i se recomandă să devină abonat S.O.S.

„Oamenilor bolnavi li se schimbă personalitatea şi vor să fie trataţi cu importanţă. Noi încercăm o umanizare a serviciilor medicale, la care nu contează atît performanţa, cît calitatea. Medicina trebuie să fie pe înţelesul omului obişnuit şi la îndemîna acestuia". Astfel pacientul are o stare psihică bună, căci se simte mult mai relaxat atunci cînd este tratat la el acasă, în mediul său.

„Noi nu ne facem o reclamă agresivă, ci mai degrabă una discretă", ne mai spune doamna dr. Mustăreaţă. „În schimb, organizăm periodic *training*-uri, cu personalul: cum să vorbească la telefon, cum să bordeze pe cineva aflat în panică. Doar aşa putem să preîntîmpinăm adevăratele nenorociri..."

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Mesele largi, populare

„O masă trebuie să fie bine alcătuită din punct de vedere al alimentelor pe care le cuprinde, adică echilibrată, ea trebuie de asemenea să fie şi bine pregătită din punct de vedere culinar, după cum se cere să fie şi frumos prezentată.

Gospodina trebuie să dea toată atenţia cuvenită modului de a prezenta mîncările şi de a aranja masa, întrucît de aceşti factori, cît şi de cadrul în care se ia masa, depinde crearea unei ambinanţe, care la rîndul ei creează o dispoziţie psihică foarte prielnică digestiei.

După studiile lui I.P. Pavlov, s-a putut vedea marea importanţă a factorului psihic în declanşarea secreţiei gastrice şi în fixarea unor reflexe condiţionate, determinate de senzaţiile vizuale şi olfactive. De aci reiese că masa trebuie să fie prezentată frumos şi într-un cadru cît mai plăcut, iar bucatele să fie aranjate estetic, astfel ca să fie cît mai atrăgătoare.

Un rol esenţial îl are cadrul general în timpul primirii hranei. Orice gălăgie, chiar discuţiile cu glas tare, diferite subiecte emoţionante, pot să scadă brusc gradul de utilizare al hranei. E foarte important deci ca masa pe care se mănîncă, vesela, faţa de masă, şervetul, să fie curate şi îngrijite, iar bucatele să fie frumos servite.

Specialiştii noştri dau adesea instrucţiuni în sensul acesta. La noi în ţară se dă din ce în ce mai multă atenţie meselor preparate pentru colectivităţi, în cantine, restaurante, şcoli, spitale, avîndu-se în vedere nu numai calitatea bucatelor, dar şi cadrul în care se serveşte masa."

(Elena M. Herovanu, *Îndrumări practice pentru gospodine* – introducere, pag. 3-4, Ed. Tehnică, 1969)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Vinovăţia oglinzii

Vă amintiţi, fără îndoială, frumoasa poveste a Fraţilor Grimm „Albă ca Zăpada" şi relaţia specială a împărătesei invidioase cu oglinda fermecată. (Cine nu-şi aminteşte?!) Oglinda îi spune posesoarei sale că este cea mai frumoasă din împărăţie, dar, după ce fiica vitregă a acesteia, Albă ca Zăpada, a crescut, îi repetă neclintit că aceasta din urmă e cea mai frumoasă, şi tot aşa, fără milă şi fără cruţare, pînă cînd împărăteasa, devenită paranoică, hotărăşte să-şi elimine rivala. (Bineînţeles că planul nu reuşeşte, dar detaliul ăsta face parte din povestea Fraţilor Grimm şi nu din povestea noastră.) Important şi în logica lucrurilor este că împărăteasa „ia măsuri" împotriva fiicei vitrege şi nu împotriva oglinzii.

Ce se întîmplă în societatea noastră contemporană? Pe postul oglinzii (mai mult sau mai puţin) fermecate se află *mass-media* care (încearcă a) ne spune adevărul despre realitate şi raporturile noastre cu ea. De aici, invazia de hoţii, escrocherii, crime, violuri, copii maltrataţi, sinucideri, accidente, cîini vagabonzi, de aici, cuţitele, topoarele, plăgile, trupurile sfîrtecate, sîngele de pe ecranele televizoarelor şi din paginile ziarelor. De aici, însă, şi senzaţia acută de saţietate, de lehamite, de revoltă împotriva imaginilor cu pricina. „M-am săturat de atîtea orori!", „Nu mai vreau să văd sînge, trupuri strivite, copii schingiuiţi!", „ Mă stresează violenţa asta zilnică!" – se aud din ce în ce mai multe glasuri obosite, dezgustate, indignate. Dilemă: ţinem seama de starea de saturaţie a publicului, sau continuăm să ne facem datoria de *oglindă a realităţii* în serviciul aceluiaşi public? (Vorbesc la persoana întîi plural nu pentru că am ceva în comun cu ziarele ori televiziunile, ci pentru a mă situa, virtual, pe poziţia acestora.) Sau: dacă nu mai arătăm grozăviile, acelaşi, mereu acelaşi public nu ne va amenda că ocolim realitatea, că oferim numai imagini edulcorate, mincinoase, ca pe vremea dictatorilor, cînd totul trebuia să fie frumos, tonic, optimist şi, pentru că nu prea era nimic de arătat, alternam icoanele strîmbe ale despoţilor cu ogoare nesfîrşite, strunguri strălucitoare, dansuri şi muzici populare? (Cu atît mai mult cu cît publicul tînjeşte, în *subconştient*, chiar cînd *conştientul* spune invers, după spectacolul ororii, al urîtului, după faptul divers cît mai senzaţional, cît mai îngrozitor – vezi şi spusele lui Schiller, pe care le-am mai citat în rubrica noastră.) În aceste condiţii, în contextul unei concurenţe acerbe, un post de televiziune sau un ziar care renunţă să prezinte orori nu riscă să-şi piardă din public? Sau: nu cumva oglinda este deformantă (convexă, concavă sau mai ştiu eu cum), modifică proporţiile, iar *răul* nu este chiar atît de copleşitor faţă de *bine* sau faţă de *neutru*?

În acest caz, prefer să mă ascund în spatele vorbelor lui Hamlet, care pretinde că rostul teatrului, „dintru-nceputuri şi pînă acum, a fost şi este să-i ţină lumii oglinda în faţă", „să-i arate virtuţii adevăratele ei trăsături, lucrului de scîrbă propriul său chip şi vremurilor şi mulţimilor înfăţişarea şi tiparul lor". Eu zic că e mai înţelept să ne ascundem cu toţii după aceste vorbe ori de cîte ori ne enervează realitatea sau oglinda ei.

▲

Cu ochii-n 3,14

ATENŢIE! SE SUSTRAGE ATENŢIA DE LA PORCUL CU AROME DE POLIŢIE POLITICĂ

● Pe scaune, în metrou, o mamă cu fiica ei de 4-5 ani, uitîndu-se amîndouă la pozele unei cărţi („Vrăjitorul din Oz"). Cunoscutul anunţ *Atenţie, se închid uşile!* răsună în difuzor. Copila comentează, ştiutoare şi cu un strop de regret în glas: „Degeaba zice *Atenţie, se închid uşile!* Nu-şi prinde nimeni degetele..." (**D. S.**)

● În România se fură ca-n codru, cam asta ar fi concluzia emisiunii *Urmărire generală* de la PRO TV. Se fură din case, din magazine, din buzunar, chiar şi din maşini. Şi nu numai că se fură oricînd şi de oriunde, se fură orice: pînă şi atenţia victimei se *„sustrage"* pentru a duce delictul la bun sfîrşit. (**M. M.**)

● Cîteva sortimente oferite de „Restaurantul chinezesc cu livrare la domiciliu Mr. Ji": *Porc cu aroma de peste* (făcut, probabil, să ilustreze stupida zicală că pentru ardelean cel mai bun peşte e porcul), *Tofu ca la mama acasa* (ah, întotdeauna ne-am dorit să mîncăm tofu cum mîncam la mama acasă!) sau *Vita 5 arome* (pe care preferăm să-l citim, din motiv de encefalopatie spongiformă, „Viaţa – «la vita», vezi bine – cu cinci arome" – ce frumos, nu?). (**C. P.-B.**)

© S. Ivanoschi

● Împrejurările în care a fost comis păcatul sînt confuze, dar, formal, Colegiul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii are dreptate în ceea ce-l priveşte pe fostul deputat UDMR, Ludovic Rakoczi: el a semnat un angajament prin care se obliga să colaboreze cu poliţia politică. Este, însă, de neînţeles acţiunea profesorilor de la şcoala unde învaţă fiica sa – 16 ani – chemată în cancelarie, unde i s-a reproşat atitudinea şi comportarea tatălui ei. Ei cine sînt, Judecata de Apoi, Securitatea sau un alt consiliu naţional pentru studierea activităţii copiilor ai căror părinţi...? Securitatea ar fi mulţumită. (**M. B.**)

JAF DE LUCRU ŞI LIDER SPRINTEN LA TÎRGUL DE TRISTEŢE

● Am ajuns să mă satur de jafurile – deseori simultan transmise pe PRO TV şi Antena 1 – ca de „realizările" ceauşiste, de criminalii ambelor posturi ca de „vizitele de lucru", iar de violuri ca de „Cîntarea României". Banalizarea relelor e la fel de plicticoasă ca banalizarea binelui. (**R. C.**)

● Sandu Gurguiatu, „unul dintre personajele cele mai pitoreşti ale Focşaniului, cere conducerii fabricii unde a lucrat daune de un miliard de lei" *(Naţional,* 10/11 febr.). Omul a intentat pînă în prezent cinci procese fabricii „Insta Electric Focşani" şi promite să mai deschidă „cel puţin trei procese ex-conducătorilor săi". Una din acţiunile aflate deja pe rol are ca motiv faptul că „pe vremea cît a fost lider (de sindicat, *n.n.)* nu a avut timp să joace şah sau să se însoare din cauza programului foarte încărcat". (**T. C.**)

● La policlinica de pe Christian Tell o fiinţă blondă cu vîrstă nedefinită (60?, 70?), cu adidaşi şi şapcă pe-o ureche, face un interogatoriu complet tuturor pacienţilor care vin la consultaţii. Majoritatea îi răspund şi se aşează pe lîngă ea. Cînd se vede înconjurată din toate părţile, madama se lasă pe spate, îşi roteşte privirea şi zice: „Ştiţi de ce am eu tensiunea doişpe cu opt? Fiindcă nu-mi pasă. Eu, dacă văd aicea jos un cadavru, trec peste el, uite-aşa". Şi pleacă cu pas sprinten. (**S. S.**)

● Printre ofertele de *Ziua Îndrăgostiţilor*, care încearcă o nouă definiţie a romantismului: o excursie la Covasna, cu şedere la Hotel „Căprioara", cina în doi şi *barbecue* la Valea Zînelor (agenţie de turism din zona Romană). Cină în doi la *KFC; Tîrgul de bărbaţi* la „Disco Salsa 2". (**I. P.**)

● Printre incomensurabilele împerecheri de vorbe imbecile şi porcoase, o perlă de gingăşie veselă, culeasă dintr-un reportaj în Cişmigiul microbiştilor de fotbal: „măi, nea tristeţe..." Sună în româneşte chiar mai bine decît „Bonjour, tristesse". (**R. C.**)

NU STAŢIONAŢI! FEMEIE FĂRĂ PRUNE, DAR CU PAŞAPORT, ATACATĂ DINTR-O ALTĂ PERSPECTIVĂ

● Pe zidul de beton al unui cimitir din Titan, în dreptul unui posibil loc de parcare, scrie cu litere de un cot: NU STAŢIONAŢI! TAI CAUCIUCURI! GIOVANI. (**A. M.**)

● Dintr-o emisiune a televiziunii Prima (12 febr.) care dezbătea problema violenţei în familie, aflăm că „o femeie atacată are dreptul să se apere". Toate persoanele care, pînă acum, s-au apărat instinctiv pot răsufla uşurate: fuga, evitarea pumnilor, pititul după mobile ori strigătul de ajutor au căpătat, în fine, o bază legală şi constituie un drept. (**T. C.**)

● Scenă de „vînătoare" la Paris: un hoţ smulge poşeta unei doamne (romînce) în Place des Vosges; urmează o urmărire ca-n filme pe rue de Rivoli, în care soţul doamnei îi strigă hoţului, pe româneşte, „Lasă-ne măcar paşaportul!", fiica aceleiaşi doamne – fugind cot la cot cu domnul – îi traduce hoţului în franceză („Laissez-nous au moins le passeport!"), iar doamna, încheind plutonul, le strigă fiicei, respectiv soţului, „Nu paşaportul dragă, ăla e la mine!..." În geantă, efectiv, nu se afla paşaportul (ăla era la doamna), ci 200.000 de lei şi o cărticică de rugăciuni – una dintre ele fiind copiată şi de mînă şi strecurată printre filele cărţii: „rugăciune împotriva pagubelor". (**a. l. ş.**)

● Reclamă pentru consumarea unui anumit sortiment de alune, afişată într-o cofetărie: „viaţa fără alune e ca ţuica fără prune". Cum de nu ne-am dat seama pînă acum? (**T. C.**)

● Se întîmplă să trec destul de des pe lîngă locuinţa de protocol a Preşedinţiei. Din noiembrie, era tristă şi pustie. Zilele trecute, am constatat oarece animaţie: se schimbau uşile şi ferestrele (altă perspectivă!), iar din fundul curţii lătra un ciobănesc mioritic. (**M. V.**)

Andrei CORNEA

Prezumţia de ilegitimitate a stîngii

„Scrisoarea către prietenii români“ a lui G.M. Tamás mi-a readus în memorie o distincţie celebră a lui Constantin Noica – aceea *dintre exactitate şi adevăr*. Poţi fi corect în numeroase detalii, dar întregul poate ocoli adevărul. Aşa cum şi situaţia inversă e cu putinţă: sensul general, ansamblul unei teze ţin de un adevăr indiscutabil, cu toate că numeroase elemente sînt inexacte, poate chiar de-a dreptul false. Ceea ce face ca respingerea aparentă a tezei respective să fie facilă: arătînd cu degetul înspre cîteva dintre aceste inexactităţi, ansamblul ajunge pe nedrept discreditat, se clatină şi se prăbuşeşte.

Cred că textul lui Tamás ne plasează în acest din urmă caz şi e o ironie faptul că distincţia ce l-ar putea absolvi aparţine tocmai unei personalităţi denunţate în articol ca responsabilă, în parte, pentru lipsa de rezistenţă a intelectualilor români faţă de ideologia extremei drepte, exprimată politic acum de PRM.

„Obsesiile ideologice de dreapta, precum şi slăbiciunea ideologică endemică a stîngii democratice de la noi au colaborat semnificativ la disfuncţiile noii democraţii de după 1989.“

Într-adevăr, „Scrisoarea“ are destule inexactităţi, exagerări, concluzii pripite: nu o treime din electorat l-a votat pe C.V. Tudor, ci numai o treime din cei care au votat; „independenţa“ lui Ceauşescu e prezentată foarte exagerat, iar afirmaţia că, pe vremea sa, „România era mai apropiată de NATO decît în prezent“ mi se pare absurdă. Este apoi o enormă eroare să susţii că „printre protagoniştii gînditorilor şi scriitorilor români din generaţia mea (care este şi *a mea*, A.C.) nu era *nici unul* care să nu fie adept al Gărzii de Fier.“ De asemenea, mă despart de Tamás, atunci cînd acesta se grăbeşte să susţină, în spiritul teoriilor conspiraţioniste, că „noul duşman al Occidentului este ortodoxia“. Dacă e aşa, atunci cu ce drept am mai condamna teoriile unui Nae Ionescu sau Nichifor Crainic, denunţate la aceştia sau la urmaşii lor spirituali de G.M. Tamás? Comparaţia pe care el o face între Revoluţia română, cea franceză şi cea maghiară, reproşînd intelectualilor români democraţi că au subminat, prin critica lor, singurul mit fondator democratic disponibil în România, nu ţine seama cel puţin de un detaliu: *televiziunea*. Dacă francezii ar fi aflat, instantaneu, prin intermediul televiziunii, că la Bastilia nu se aflau decît cîţiva deţinuţi, trataţi civilizat, cine ştie dacă Revoluţia Franceză nu ar fi fost demitizată încă înainte de a-şi devora deopotrivă partizanii şi inamicii. Etc.

Cum am spus însă, nu asemenea lucruri trebuie invocate acum, ci teza principală a eseului: *obsesiile ideologice de dreapta ale intelectualităţii române, precum şi slăbiciunea ideologică endemică a stîngii democratice de la noi* au colaborat semnificativ la disfuncţiile noii democraţii de după 1989. Faptul, în particular, a contribuit şi la ascensiunea extremismului peremist. *Or, în esenţă, teza aceasta mi se pare şi adevărată, şi importantă.*

Reformulînd, aş spune că destul de mult din „excepţionalismul românesc“ se explică prin faptul că, la noi, funcţionează aproape automat o *prezumţie de legitimitate intelectuală pentru dreapta (orice dreaptă, chiar nedemocratică) şi o prezumţie de ilegitimitate intelectuală pentru stînga (fie şi democratică).*

Cred că G.M. Tamás are perfectă dreptate să susţină că, pe vremea lui Ceauşescu, „ideologia oficială nu era marxism-leninismul, ci teoria continuităţii daco-romane şi protocronismul“. Cineva s-ar putea întreba, însă, care a fost, la urma-urmelor, pierderea. Răspunsul este că rezistenţa faţă de regim, cîtă a fost, nu a avut, practic, nici o componentă intelectuală semnificativă *în interiorul* marxismului, şi, ca urmare, *în interiorul* partidului comunist. Marxismul pur şi simplu nu mai avea legitimitate intelectuală nici măcar la nivelul oficial al regimului. Consecinţa a fost că, spre deosebire de ceea ce s-a întîmplat în Polonia, Cehia, Ungaria şi chiar, parţial, Iugoslavia, la noi nu s-a putut dezvolta un grup reformator în interiorul partidului comunist, care să ceară ideologilor oficiali să „ia în serios“ marxismul, şi care să recitească textele fondatoare, să le pună în evidenţă contradicţiile şi să avanseze treptat spre recuperarea liberalismului.

O astfel de mişcare intelectuală de stînga – prezentă în alte ţări foste comuniste – a generat acolo un important curent reformist, bine legitimat intelectual chiar în respectivele partide, dar şi într-o parte a societăţii civile, curent care, odată cu venirea la putere a lui Gorbaciov, a devenit treptat dominant. Aşa se face că acele partide comuniste, după 1989, s-au putut reforma rapid şi complet, devenind nişte partide social-democrate respectate, care au promovat reformele la fel ca şi partidele de dreapta. Ceea ce, fireşte, nu s-a întîmplat la noi, unde PCR era nereformabil, oprit într-un proiect etnicist şi neo-stalinist, iar FSN (FDSN, PDSR) care i-a preluat, în mare parte, cadrele, a cochetat inevitabil fie cu populismul, fie cu naţionalismul. Abia acum, s-ar părea, prin „noul PDSR“, Adrian Năstase încearcă să construiască un partid social-democrat autentic, ceea ce echivalenţii săi din Polonia sau Ungaria au făcut acum deja 10 sau 12 ani!

Or, deoarece stînga la noi nu avea legitimitate intelectuală, dreapta a avut, în schimb, prea multă. Cine, la noi, voia să fie *ideologic* împotriva regimului devenea imediat mai mult sau mai puţin de dreapta. Cine voia să găsească argumente intelectuale împotriva comunismului, nu le afla în marxismul „revizionist“, ci în spiritualism, religie, Platon, Heidegger, cînd nu la Eliade, Cioran sau Nae Ionescu. Iarăşi, trebuie recunoscut că, adesea, intelectualii erau atraşi nu atît de dreapta liberală, individualistă de tip anglo-saxon, cît de dreapta continentală, deopotrivă naţionalistă, etatistă şi corporatistă.

„Deoarece stînga la noi nu avea legitimitate intelectuală, dreapta a avut, în schimb, prea multă.“

Desigur, Eliade, Cioran, Noica, ca şi cititorii lor, nu erau deloc agreaţi de regim; dar, aşa cum a observat şi Vladimir Tismăneanu, în anii '70-'80 era mai puţin suspect să te ocupi cu acei autori decît cu Kautsky, Adorno sau chiar Marcuse. Chiar structuralismul sau decon-structţionismul, cînd au pătruns la noi, au tins în general să fie epurate de valenţele lor ideologice de stînga, pentru a rămîne la nivelul unor metode critico-literare, asociate „autonomiei esteticului“. Ceea ce nu înseamnă că aceste tendinţe, ca şi personalităţile care le reprezentau nu erau, adesea, viguros atacate de revistele „protocroniste“.

Din păcate, după 1990, *ilegitimitatea intelectuală* a stîngii democratice s-a menţinut. În consecinţă, marea majoritate a intelectualilor umanişti de la noi continuă să se consideră de dreapta sau de centru (ce-i drept, stînga politică pînă acum n-a avut un credit democratic prea consistent, din motivul arătat mai sus). O dovadă banală la îndemînă: literatura marxistă sau post-marxistă este la fel de greu de găsit în librăriile noastre din 2001, precum era acum douăzeci de ani, în condiţiile în care astăzi, spre deosebire de atunci, există o abundenţă de cărţi de nenumărate alte orientări – de la conservatorismul unui Michael Oakshott şi liberalismul de dreapta al unui Hayek, şi pînă la *Mein Kampf*.

Iată însă că G.M. Tamás afirmă (şi nu este singurul care s-o facă) că, de vreme ce rădăcinile spirituale ale majorităţii intelectualilor români sînt dreapta interbelică, ei nu au dreptul intelectual „să-l critice pe Vadim Tudor pentru faptul că este fascist“. Tamás pare să uite aici că nu orice dreaptă este de tip fascist şi nedemocratic, aşa cum el ştie bine că nu orice stîngă este comunistă. Există, indiscutabil, foarte mulţi intelectuali români de dreapta, dar printre ei un număr considerabil sînt democraţi. Or, dacă sînt democraţi, ei au nu numai dreptul, ci şi datoria să-l critice pe Vadim Tudor. Dar n-au rămas ei, totuşi, încă prea ataşaţi de filosofia dreptei interbelice? Cred că mulţi au făcut paşi importanţi pe drumul unei separări critice, chiar dacă, la modul general, „sfîrşitul poveştii“ se mai lasă încă aşteptat.

„Nu orice dreaptă este de tip fascist şi nedemocratic, aşa cum nu orice stîngă este comunistă.“

Pe de altă parte, nu-i mai puţin adevărat că se întîlneşte frecvent şi un alt tip de intelectual român, ce continuă să jure *indiscriminat* pe dreapta, crede că toţi cei de stînga sînt comunişti sau cripto-comunişti, că ruşii (cînd nu şi evreii şi ungurii) sînt singurii responsabili pentru mizeria comunistă din România. În plus, acest tip de intelectual se pretinde spiritualist, dacă nu chiar ortodoxist, antiraţionalist, şi, oricum, vede lumea modernă în culorile sumbre ale decadenţei introduse de secularismul Revoluţiei Franceze.

Avînd în vedere toate acestea, paradoxul este că, deşi dreapta intelectuală rămîne mereu „fashionable“, dreapta politică s-a prăbuşit lamentabil la ultimele alegeri. Şi, invers, deşi stînga (PDSR) a cîştigat alegerile, ea este departe de a se bucura de legitimitate intelectuală, obţinută pe scena publică românească.

Desigur, domeniul politic şi cel intelectual nu coincid şi nici nu trebuie puse să coincidă; totuşi ar fi absurd ca neîntrerupta pasiune de dreapta a intelectualului român standard, cît şi precaritatea intelectuală a stîngii româneşti să nu aibă consecinţe dramatice. De pildă, izolarea relativă a intelectualului român, puţina lui audienţă în publicul larg se poate explica şi în acest fel: fiind el mereu, obsesiv, „de dreapta“, cum ar putea spera să comunice cu un public larg, tentat adesea, din motive economice, mai ales de stînga?

Pe de altă parte, dacă stînga politică nu-şi va afla o legitimitate intelectuală solidă, cum poate ea spera să construiască un mesaj modern, democratic şi reformist, eliberîndu-se de reziduurile populiste, naţionaliste şi neo-staliniste? ▲

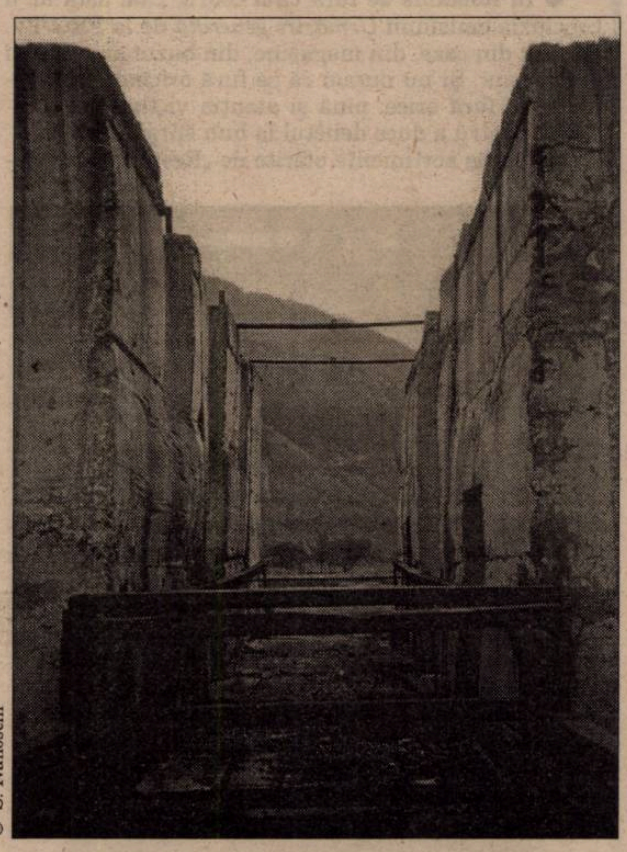

© S. Ivanoschi

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABILI DE NUMĂR:** Magdalena BOIANGIU şi Mircea VASILESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Marian BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 417
23 febr. - 1 mart. 2001
20 pagini 4000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cum îţi faci un nume în lumea artelor

„Ştiut fiind că publicul e prost, orice succes imediat şi de răsunet al unei opere frumoase e rodul unei neînţelegeri. Opera frumoasă nu e admirată decît din raţiuni străine frumuseţii sale. [...]

Romancierii celebri ai secolului al nouăsprezecelea sînt Salvandy, Pigault-Lebrun, vicontele d'Arlincourt, Frédéric Soulié, Eugène Sue şi Paul de Kock. Alături de ei şi la acelaşi nivel, Dumas s-a întîmplat să aibă şi talent; în urma lor, din punctul de vedere al succesului, se află cei care au profitat de neînţelegere: Balzac şi George Sand; Stendhal nu a avut răbdare să creeze acea neînţelegere şi a sfîrşit ignorat, după ce a trebuit să intre în diplomaţie, aşa cum fac astăzi sărmanii noştri poeţi.“

JEAN PRÉVOST – „TRATATUL DEBUTANTULUI“

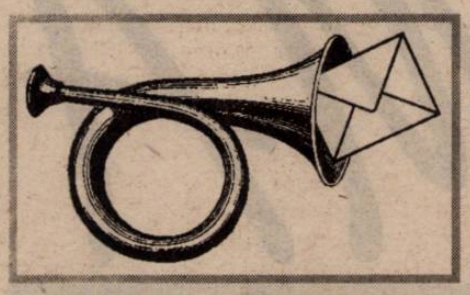

Polemice

Articolul lui L. Mîndruţă „Conspiraţia drumarilor" (nr. 413)

● Sînt convins că o revistă are cititorii pe care-i merită, nu doar pe cei cărora îţi place să li se adreseze. Iar dacă cititorii reali sînt mai inteligenţi decît cei ideali, cu atît mai bine pentru revistă. *Dilema* este, cred, una dintre revistele care are astfel de cititori. Spun acest lucru pentru că o urmăresc de multă vreme, cu un extrem de viu şi aplicat interes. Iar unul dintre cititorii care adesea intră în rolul autorului şi care dă seamă despre calitatea cititorilor, este Gabi Huiber. Analizele domniei-sale şi perspectivele pe care le deschid acestea au darul de a face mai dilematice credinţele cititorilor – şi aşa destul de dilematici –, arătînd faţete nebănuite ale lucrurilor ce pot părea mai clare decît cristalul. Eu unul, întorcînd prima pagină a *Dilemei*, îi caut de fiecare dată, rapid, în diagonală, semnătura. Iar atunci cînd o găsesc sînt sigur că texul său va fi mai mult decît o scrisoare, că va fi o provocare, un interesant şi surprinzător exerciţiu de argumentare. E drept, o argumentare rece, necruţătoare, pentru care adevărul este mai presus de orice prietenie cu diverşi „Platoni" sau oracoli, fie ei eterni ori efemeri.

Ultima dintre intervenţiile sale *(Dilema*, nr. 414) nu a fost altfel. Echilibrată, completă, dusă pînă la ultimele consecinţe, căutînd să fie nu doar validă ci şi adevărată, ca şi cum s-ar fi hrănit din seva unui copac viu (scuzaţi uşoara deviere metaforică). Poate cu o excepţie: primul paragraf în care o vibraţie ironică leagă numele lui L. Mîndruţă de cel al lui R. Reagan. În rest, orice analiză logică a argumentelor prezentate de Huiber în textul respectiv ne developează o schemă argumentativă corect construită, ne arată concluzii ale unor judecăţi ce sînt valide formal şi adevărate atît sub raportul corespondenţei la realitate cît şi sub raportul coerenţei dintre premise şi concluzii, ba chiar şi din perspectiva adevărului consensual.

De aceea, cu atît mai surprinzător apare „Răspunsul dlui Lucian Mîndruţă" adăugat după acel text, în care autorul (L.M.) face o cutremurătoare mărturisire: conştiinţa domniei-sale şi-a „găsit liniştea" după ce şi-a dat seama că a fost „cam dur cu ţăranii mei" (?!) Iar revelaţiile lui L.M. nu se opresc aici. Bucurîndu-se că cineva ia (totuşi) apărarea eroilor săi din revistă, el ne lasă să înţelegem şi care îi erau intenţiile: îi acuzase pe „ţăranii lui" de tăierea unor copaci. Am citit (şi recitit) textul cu pricina: *Schizofrenia rurală... (Dilema*, nr. 411). Atît doar că nu am reuşit să înţeleg exact de ce anume îi acuza: de faptul că *îşi taie* copacii sau de faptul că *nu-i citesc* taloanele din revistă. Aici însă *(Dilema*, nr. 414) un lucru se înţelege cu exactitate şi în mod explicit: dl L.M. a descoperit (prin metode şi procedee oare numai de domnia-sa cunoscute?) cine poate da dreptate unui cititor de peste Ocean şi unui autor din Ţară: „un rabin de treabă". Este mai mult decît evident că nici o aluzie nu străbate din textul scurt şi tare, ca lemnul copacilor deplînşi, al dlui L.M.

Dar să ne întoarcem la schizofrenicii rurali. Delicateţea şi deontologia profesională a autorului ne ascunde poate faptul că „ţăranii lui" *i-au tăiat* copacii, caz în care – de ce nu? – se justifică atitudinea dlui L.M. Dar de ce nu ne-a spus atunci că i-a acţionat în justiţie, că şi-a dus pornirea justiţiară pînă la capăt şi pe căile legale? Remarca finală a răspunsului său, în care îşi precizează postura – „purtător de cuvînt al copacilor" –, ne arată însă cu destulă limpezime că nu despre „copacii lui" era vorba. Atunci nu mai rămîne ca motiv al supărării decît faptul că „ţăranii lui" *nu-i citesc* „taloanele de participare", ca să afle şi ei ce *stupid people* sînt. Ghinion, dar aşa se întîmplă cînd pe canalele mediatice de mare impact se face publicitate la altfel de taloane de participare, de care îşi leagă speranţele şi unii dintre acei ţărani. Putem fi de acord totuşi că nu pot oamenii să îşi dedice sfîrşitul de săptămînă achiziţionării tuturor tipurilor de taloane: roşii, vezi, fade, plicticoase, antisemite sau de care or mai fi.

Poate se va înverednici pînă la urmă cineva din redacţia *Dilemei* ori dintre cititorii ei să-i vorbească preţ de cîteva minute dlui Mîndruţă despre publicul ţintă al acestei reviste şi despre caracteristicile acestuia, după care să-i spună aceleaşi lucruri şi despre publicul ţintă al unui canal de televiziune, oricare ar fi el. Va înţelege – de ce ne-am îndoi? – că există o oarecare diferenţă între aceste categorii de public, iar dacă i se întîmplă să fie extrem de bine cotat în rîndul publicului ţintă al unui mijloc de presă, nu se poate trage concluzia că se bucură de aceeaşi audienţă şi în altă parte, deoarece s-ar comite cel puţin două sofisme: *argumentum ad populum* şi eroarea conversă a accidentului.

Apoi, domnia sa ştie, mai mult ca sigur, că aşa cum adesea se poate întîmpla ca elevul să îşi întreacă „Profesorul", şi citiorul unui articol poate să înţeleagă mai mult şi mai bine decît autorul acestuia despre ce era vorba în text.

Toate cele bune!

Ioan DEAC
deac ioan@email.ro

P.S.: Rămînînd, în ce mă priveşte, un dilematic, poate îmi spune şi mie dl L.M. pe oficiantul cărei confesiuni religioase trebuie să-l caut ca să ne dea tuturor dreptate.

● Mă adresez dlui Lucian Mîndruţă – în legătură cu articolul „Conspiraţia drumarilor" din nr. 413: poate că această „conspiraţie" nu este altceva decît o manifestare atavică nepremeditată. Recitind romanul *Dracula* al lui Bram Stoker, am găsit părerea lui Jonathan Harker despre drumurile noastre: „Mi s-a spus că pe timp de vară drumul este excelent, dar că nu fusese încă reparat (...). În această privinţă, el se deosebeşte de cele mai multe dintre drumurile ce străbat Carpaţii, şi care, după un vechi obicei, nu sînt îngrijite. Din vechime, „hospodarii" au prins teama de a le mai repara, pentru ca nu cumva turcii să-şi închipuie că se pregăteşte ceva împotriva lor şi să grăbească începerea unui război care, la drept vorbind, putea oricînd izbucni." (Bram Stoker, *Dracula*, traducere de B. Cioculescu şi I. Verzea, Ed. Tribuna, Craiova, 1993, pag. 25-26).

Raul DUMITRESCU
str. Spiru Haret bl. 5, ap. 84, Lupeni

La zi

După examen

După-amiază luminoasă de ianuarie... Ies de la examen şi mă îndrept, fireşte, către chioşcul de ziare. Slavă Domnului că este iar vineri, că mă voi întîlni curînd cu *Dilema*.

Drumul meu trece pe lîngă o şcoală ai cărei elevi tocmai ies zgomotoşi de la ore. Un băieţel pus pe şotii îşi convinge bunica să-i poarte ea în spate ghiozdanul cu manuale alternative. Zîmbesc şi mă grăbesc să ajung la întîlnire.

Seară de vineri cu *Dilema* şi cu *Poezia* lui Petru Creţia.

Din obişnuinţă, îmi rezerv plăcerea întîlnirii cu Radu Cosaşu pentru sîmbătă dimineaţa, la cafea.

Pe la 21 (trecute fix) merg cu cîţiva prieteni într-un bar studenţesc să o ascult pe Ada Milea... insolită apariţie! Din cînd în cînd zîmbesc amar... prea le spune „pe bune" fata asta!

Cîndva, în mileniul trecut, a venit şi pentru români vremea libertăţii... dreptul lor de

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

a ieşi din încremenirea la care fuseseră condamnaţi. Inalienabilul drept de a şti!

1-2 ziare, un buletin de ştiri TV, cîteva minute de navigare pe Internet... iată mijloacele!

Din toate acestea vei ieşi puţin obosit, puţin buimac, dar, neîndoielnic, mai informat. Pe de o parte, mediocritatea, stupidul, kitsch-ul. De partea cealaltă firescul, subtilul, ezotericul. Tu alegi!

Duminică la prînz deschid radioul. Aflu că prin Internet poţi nu doar să devii informat, ci chiar „să-ţi cumperi" un copil. Alături de Guatemala, Bolivia şi Vietnam, România are o ofertă generoasă care începe cu binecunoscutul „Apăsaţi aici!"

Imediat după ştiri, „Horoscop Show"... „o săptămînă fără prea multe evenimente" îmi prezic astrele.

Nimic despre celelalte examene, despre o altă bunică cu ghiozdanul, despre firescul *rendez-vous* de vineri...

Dar eu zîmbesc, deci exist,

moon_nicole@yahoo.com
Timişoara

România pe masa de vivisecţie

Nu, nu este vorba despre nici-o nostalgie după comunism sau exces de autoritate dictatorială, dar cînd o parte din popor este scăpată din matca educaţiei şi civilizaţiei, iar instituţiile care trebuie să vegheze la bunul mers al lucrurilor într-o societate se plasează pe poziţia spectatorului sfios şi bonom, acel popor cu siguranţă îşi calcă în picioare propria-i identitate. Actualmente, România se află pe masa de vivisecţie a hoţilor, criminalilor, afaceriştilor, psihopaţilor, hienelor politice etc... Replica diriguitorilor, care conduc ţara, este cum nu se poate de palidă, ascunsă undeva la umbra demagogiei mlăştinoase sau la fişiitul umflatului în pene al unor bravi politicieni. Astfel, în timp ce oamenii de bună credinţă sînt sugrumaţi de greutăţi şi sărăcie, infractorii de toate genurile prosperă, jucînd cu osîrdie un delirant meci de ping-pong cu pachetele de legi ale acestor domni politicieni, total neinspiraţi în a conduce ţara. Şi, atunci, cum îşi justifică munca lor de zi cu zi instituţiile menite să protejeze cetăţenii şi bunurile naţiunii (dar mai ales să impună legea), că doar sînt plătite din impozitele celor umiliţi şi obidiţi, tocmai în acest scop? Simplu. Cu aroganţa explicaţiei tîmpe: „N-avem logistică, sîntem depăşiţi..." şi alte argumente patibulare, în loc să-şi plece capul de ruşine.

Doamne, cît despre partidele politice, grav traumatizate la coloana vertebrală, acestea stau imobilizate pe scaunul cu rotile şi privesc printr-un telescop miop cum România se zvîrcoleşte pe masa de vivisecţie. Ar fi de bun augur, dacă mentorii partidelor politice şi-ar aduce aminte de celebrele cuvinte ale filozofului Petre Ţuţea: „partidele politice sînt caii la carul cu aur al istoriei românilor, cînd devin gloabe. Poporul Român le trimite la abator!" Din păcate, bieţii români sînt de o răbdare antologică...

Ion CEACÎRU
str. dr. Ioan Cantacuzino, bl. 17, sc. I, et. II, ap. 9, Craiova

Despre *Dilema*

Ambianţa dezvoltării

Dilema este şi numele unui ziar. Mai mult sau mai puţin efemer. În nici un caz veşnic.

Veşnicia a rămas la sat, acolo unde nu ajunge nici unul din cele 12.000 exemplare săptămînale.

„8 ani trecut-au ca *show*-uri lungi pe şesuri"... şi *Hyde Park*-ul de început de mileniu s-a încropit în propriul parc... mai puţin interesant decît cele din secolul trecut...

Noua prezentare grafică te duce cu gîndul la *Vineri...*

Mă obişnuisem cu vechea formulă... mai puţin eclectică... Începeam cu pagina 5, pagină aş zice emblematică pentru *Dilema* întrucît întîlneam rigoarea şi superficialitatea... în fiecare număr rigoare 100%... de jur împrejur...

Dar „şi pisica merită o vorbă bună", consemnează doamna Tita Chiper şi bine face, ca să nu mai spun de excelentul interviu pe care dînsa i l-a luat dlui academician Buzura. Este „lumea lui Cvasi şi a lui Pseudo" o faţă a tăcerii? Se pare că este...

Dar ce facem? Cum ne dezvoltăm? Durabil evident... Dar cum? Stînd pe loc? Nu cumva ar trebui şi noi să avansăm... măcar aşa, niţel înainte...?

Periodicizarea istoriei românilor se poate face şi după numele unor localităţi: Hamangia... Cucuteni... Scorniceşti... Tărtăşeşti... Din primele trei perioade ne-au rămas oale sparte şi gînditori... Ultima abia a început... Dea Domnul ca urmaşii noştri să găsească în noua epocă şi ceva durabil, ceva netranzitoriu, ceva *solid-state*...

Aş dori ca dvs., creatori de opinie în fond, să reflectaţi la ambianţa dezvoltării în România şi altfel decît: ...descoperim dileme – le enunţăm... inventăm dileme – existăm...

La sfîrşitul anului trecut, după ce am citit *Timpul rugului aprins* al părintelui Scrima, am hotărît să merg la mînăstirea Cernica şi să aprind o lumînare la mormîntul acestuia. Ceea ce am şi făcut. Dar m-am ales cu o dilemă: unul era anul naşterii părintelui în prefaţa dlui Pleşu, altul cel consemnat pe crucea părintelui...

Această scrisoare este una din dragoste pentru că prin dvs. l-am descoperit pe părintele Scrima, l-am citit pe Claude Karnoouh şi atîtea alte lucruri luminătoare pentru minte şi suflet...

N.I.P.
Bucureşti

Berea Gambrinus

Stimată (pentru că aşa e formula consacrată) şi iubită (căci astfel simt eu) Redacţie,

Mărturisesc că am găsit foarte interesantă remarca dlui Dumitru Solomon referitoare la reclama Gambrinus (rubrica „Cu ochii-n 3,14" din *Dilema* nr. 413).

Totuşi, după citirea întregului text, nu am putut să nu exclam (mai mult pentru mine, dar am decis să vă împărtăşesc şi dvs.): „Iată un om ce se identifică atît de elegant cu istoria României". Ce păcat că pentru noi, ceilalţi, momentele speciale se contorizează doar raportat la umila noastră viaţă... Oare „creativii" (adaptare după limba engleză) ce au realizat reclama la ce s-au gîndit?

Legat de relaţia mea cu berea Gambrinus, mărturisesc că nu am băut niciodată această „licoare". Am marcat altfel momentele speciale (ale vieţii mele).

Bogdan SURDEA
http://unde.elite.ro

N. red.: *Pentru a risipi (alte) eventuale confuzii, precizăm că iniţialele D.S. care apar în cuprinsul rubricii „Cu ochii-n 3,14" aparţin lui Dan Stanciu şi nu colaboratorului nostru Dumitru Solomon.*

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● De-a informaţi ascunselea

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Aşa s-a călit curechiul

Motto: „... *guvern de centru-stînga şi Antonescu, ce varză au în cap oamenii ăştia!*“
Andrei Pippidi, interviu în *22*, nr.6/2001

Potop de remuşcări, coruri de *mea culpa*, lacrimi gazetăreşti de căinţă – iată ce ar fi putut (şi încă mai poate) declanşa o ştire pe care mă grăbesc să o rezum.

Începînd de miercuri, 7 februarie 2001, polonezii pot cere consultarea dosarelor ce le-au fost întocmite de fosta poliţie secretă din perioada comunistă (SB). Anul trecut, în Polonia s-a înfiinţat un *Institut al Memoriei Naţionale* (IPN), însărcinat să administreze dosarele şi să asigure accesul la ele celor persecutaţi de regimul comunist, între 1944 şi 1989. Procedura este următoarea: solicitanţii adresează IPN o cerere tip, de autorizare a consultării dosarelor proprii, iar institutul decide cine poate fi considerat sau nu victimă a vechiului regim.

Această informaţie, difuzată de toate marile agenţii de presă şi preluată de majoritatea ziarelor occidentale, contrazice în mod evident lamentaţiile cronice din România după care peste tot, în fostele ţări comuniste europene, *problema dosarelor* a fost *de mult rezolvată*, şi încă *radical*, doar *la noi, ca de obicei, nefăcîndu-se nimic sau aproape nimic*.

Motiv, aşadar, de scurtcircuit cerebral (deşi trebuie reamintit că Sergiu Celibidache observase odată că există persoane natural protejate de riscul unui atac cerebral, prin lipsa organului ce l-ar putea suferi), mai ales pentru cine se gîndeşte un pic mai departe şi realizează, poate uluit, că Polonia a intrat în NATO binişor înainte de a deschide accesul la dosarele fostei sale poliţii politice şi se află de cîţiva ani buni, neclintită, pe lista primelor ţări candidate la integrarea în Uniunea Europeană... Şi încă: veterani ai rezistenţei anticomuniste, urmăriţi, persecutaţi, arestaţi, ca Adam Michnik şi Jacek Kuron, refuză să acorde încredere dosarelor fostei poliţii politice şi să le sacralizeze ca sursă unică şi absolută a adevărului. Foarte reticenţi sînt şi alţi foşti disidenţi, ca Tadeusz Mazowiecki, cel dintîi premier necomunist polonez de după al doilea război mondial, şi Bronislaw Geremek, fost ministru de Externe. Senatorul liberal Krzystof Kozlowski, fost prim-ministru de Interne necomunist (în guvernul lui Mazowiecki), a fost categoric: „Informaţiile denunţătorilor sînt jalnice, nişte bîrfe vulgare. Nu mi-am deschis niciodată dosarul, nici chiar în calitate de ministru, n-am să dau niciodată această satisfacţie agenţilor de la SB“. Etc.

Este însă foarte probabil că anunţul despre tîrzia deschidere a dosarelor în Polonia nu va avea nici un efect asupra conştiinţei *profesionale* a atîtor persoane publice din România care au susţinut, ani de-a rîndul, că *peste tot* arhivele fostelor poliţii politice ar fi devenit, şi încă de multă vreme, accesibile. Nu e singura temă de „alienaţiuni“ jurnalistico-politice. Prompta şi aproape unanima huiduială de presă pe care au stîrnit-o nefericitele formulări prezidenţiale de la Focşani despre FMI şi Banca Mondială nu traduce, de exemplu, o specială competenţă economico-politică, mai degrabă ţine de un reflex condiţionat. Doi jurnalişti specializaţi (Ilie Şerbănescu, în *22*, Gheorghe Cercelescu, în *Adevărul)* au încercat de altfel, dar pare-se fără nici o şansă, să reamintească elementarele adevăruri că FMI şi Banca Mondială nu sînt, totuşi, instituţii sacrosancte, că de cîţiva ani trec printr-un proces de revizuire a strategiilor, că şi-au recunoscut erori etc. Exprimarea lui Ion Iliescu era într-adevăr debilă, dar nu calitatea i s-a reproşat.

În schimb, ce ciudat pentru o lume atît de sensibilă!, a trecut complet neobservată o mare şi deloc inocentă bazaconie prezidenţială. În discursul dinainte preparat, ţinut cu ocazia comemorării crimelor antisemite din timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, preşedintele Iliescu a găsit „semnificativ“ că limba română „nu posedă un termen spre a denumi atrocităţile împotriva evreilor“ şi că de aceea a fost folosit „un cuvînt de import – *holocaust* – intraductibil în româneşte“. Ceea ce ar reprezenta o probă filologică a „omeniei româneşti“... Discuţia despre „omenia românească“ fiind una fără sfîrşit, trebuie (trebuia!) spus că *proba filologică* e o năzbîtie. *Holocaust* fiind un cuvînt de origine greacă, trecut de altfel şi în latină, înseamnă oare că vechii greci s-au „remarcat“ prin *atrocităţile împotriva evreilor?!* Sau, cum actuala semnificaţie istorică a termenului e alta, va fi fiind *Holocaust* un cuvînt german, polonez, ucrainian etc.?! Nu e deloc obligatoriu ca un preşedinte să fie expert în chestiuni filologice, dar e obligatoriu să aibă în jur buni experţi şi consilieri. François Mitterrand, care mărturisise cîndva că dacă nu s-ar fi făcut politician ar fi devenit literat, nu se priva de sprijinul unor consilieri literaţi pentru a-şi redacta şi verifica discursurile. „Găselniţa“ cu holocaustul-cuvînt de import are ceva din zglobia inventivitate a jurnalismului de formulă utecistă, pentru care totul nu e decît *o varză*. La urmaurmelor, nu se cînta, la spectacolele cenaclului „Flacăra“, alături de „Eu cînt Conducătorul!“, şi *Miroase a sarmale peste Munţii Carpaţi*, spre deliranta însufleţire patriotico-muzicală a atîtor zeci de mii de adolescenţi (pe acea vreme)?!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Dreapta bugetară

După agitatul congres al ţărăniştilor şi cel mult mai liniştit de la PDSR, a venit vremea liberalilor să-şi limpezească apele. Valeriu Stoica a obţinut o victorie mai uşoară decît se părea la un moment dat. Fără a afişa o unitate de monolit ca partidul de guvernămînt, delegaţii PNL şi-au ales totuşi preşedintele din primul tur.

Primul element inedit al acestui congres a apărut încă dinaintea desfăşurării sale. Scrisorile publice şi atacurile asumate au fost altceva decît bîta şi tîrnăcopul din alte vremi. Principalul merit care i se atribuie lui Valeriu Stoica este realizarea unificării liberale. Indiscutabil, proaspătul preşedinte a avut răbdare şi talent de negociator. Cu un „bizantinism“ remarcabil (termenul aparţine susţinătorului său, Constantin Bălăceanu-Stolnici, pe motiv că „Bizanţul a dat lumii arta politică“) a ştiut să manevreze pentru a unifica partidul, păstrîndu-şi şi puterea cu cît acesta devenea mai mare.

Nu este mai puţin adevărat că unificarea s-a desfăşurat pe teren propice. Sătui de insuccesele înregistrate de diversele aripioare, liberalii păreau a fi înţeles că mai bine faci opoziţie în interiorul unui partid puternic decît să fii şef peste propria şandrama politică.

În cifre absolute, PNL este singurul partener din fosta coaliţie guvernamentală rămas cu o pondere egală celei din 1996. Cu excepţia UDMR, dar acolo stabilitatea are cu totul alte cauze. Privind comparativ numărul de deputaţi, se vede că liberalii au avut 31 în 1996 şi 30 anul trecut. Fără a mai compara cu CDR, care a ajuns de la 93 la zero, chiar PD a scăzut de la 53 la 31. Cifrele sînt în avantajul actualei conduceri a PNL. Dar situaţia liberalilor este bună numai prin comparaţie. Contextul arată bine, dar cifrele nu. Logic ar fi fost ca dispariţia CDR să lase un loc liber, dar 7,48% la Senat şi 6,89% la Cameră nu fac din PNL un partid puternic şi dreapta, al cărui unic reprezentant este, devine nesemnificativă.

Cea mai mare problemă a PNL în acest moment este absenţa unei identităţi clare în ochii electoratului. Partidul stă pe nisipuri mişcătoare. PNL nu are nici simpatizanţi, nici duşmani fanatici. Aşa cum arăta studiul citat săptămîna trecută, PNL a rămas înaintea alegerilor cu o treime din alegătorii pe care îi avea la începutul campaniei electorale, venind în schimb alţii. Electoratul său este un „du-te vino“ care se cere neapărat stabilizat.

Cît timp CDR a însemnat ceva, PNL a rămas în umbră. Linia moderată adoptată a făcutdin el o victimă. Într-o lume politică în alb şi negru, PNL şi-a asumat culoarea gri, renunţînd benevol la strălucire. Cînd la modă era vehemenţa anti-comunistă şi anti-iliescistă vehemente, PNL a avut reţineri, sau măcar adversarii ţărănişti i-au convins pe oameni că liberalii au reţineri. CDR s-a prăbuşit, dar tendinţa de a gîndi politica dihotomic a rămas. Iar PNL poate profita. Există acum o mare masă de electori care nu ar vota cu PRM în nici un chip pentru că este extremist, dar nu ar vota nici cu PDSR, pentru că sînt foşti comunişti.

Dar, după alegeri, PNL a transmis mesaje contradictorii. Susţinînd că guvernul Năstase nu trebuie ajutat să-şi rupă gîtul, pentru că pericolul extremismului planează asupra tuturor, Valeriu Stoica a dus o politică de negocieri, a încheiat un protocol cu valabilitate de un an cu noul guvern. Prin contrast, PD s-a situat clar pe o poziţie mai dură. Practic, cînd ar fi trebuit să inunde spaţiul public cu mesaje opoziţioniste, de dreapta, cît mai dure pentru a ocupa locul liber, PNL este tot mai puţin auzit. Prin scandalurile provocate de Traian Băsescu, PD este mult mai prezent pe această arenă. Prin replicile dure schimbate cu miniştrii (acum este rîndul lui Ovidiu Muşetescu) Băsescu se distanţează ca cel mai mare opozant al guvernului Năstase la acest moment. Cu excepţia unor mişcări în front printre propriii senatori şi a unor agitaţii prin tabăra extremistă, guvernul nu are a-şi face griji. Liberalii lipsesc din peisaj prin propria voinţă.

Pe culoarele politice se dă ca sigur (din trei surse, îmi permit să arunc zvonul) că pe lîngă mult trîmbiţatul protocol public ar mai fi o înţelegere între PNL şi PDSR. Se pare că astfel, Valeriu Stoica a asigurat supravieţuirea în funcţii a cîteva sute de funcţionari din administraţia locală şi centrală instalaţi de liberali. Toţi aceşti clienţi pe care patronul i-a ferit de valurile vremurilor au fost recunoscători cu ocazia recentului congres.

Dar acesta a trecut. Va fi continuat liberalismul bugetar? Acum, PDSR este băiat mare şi se descurcă şi singur. Iar peste patru ani cabinetul Năstase îşi va eroda imaginea (incredibil acum pentru unii) şi electoratul va căuta alternativa. Dacă Valeriu Stoica va exagera cu politica de negociere, se va reduce la un maidan în care social-democratul Băsescu se va sfădi cu bieţii comunitari anarhişti.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

O povestire reacţionară

Zilele trecute, un prieten din State mi-a trimis o povestire culeasă Dumnezeu ştie din ce spaţii virtuale, cu menţiunea specială: „poate iese de-o pilulă“. Cum mie mi-a plăcut mult povestea cu pricina, o să o transcriu ca atare, poate vă place şi dumneavoastră...

„Un antreprenor american se plimba pe plajă, într-un mic sat mexican de pescari. O barcă intră în port cu un coş plin de peşti. Americanul îl felicită pe pescarul mexican pentru peştii săi frumoşi şi îl întreabă:

– Cît timp ţi-a luat să pescuieşti aceşti peşti?

– Nu mult, răspunde mexicanul.

– Dar de ce nu ai rămas atunci mai mult, ca să prinzi mai mulţi peşti? – întreabă bancherul.

– Pentru că aceşti cîţiva peşti îmi ajung mie şi familiei mele.

– Si ce faci în restul timpului?

– Păi mă scol cînd vreau, mă duc să pescuiesc un pic, mă joc cu copiii mei, fac siesta împreună cu nevasta... Seara, mă duc în sat să mă întîlnesc cu prietenii, bem un pahar de vin, cîntăm la chitară... O viaţă plăcută, ce mai!

Americanul îl întrerupe:

– Ascultă! Am un M.B.A. de la Harvard şi pot să te ajut. Ar trebui să începi prin a pescui mai mult şi cu beneficiile astfel obţinute să îţi cumperi un vas mai mare. Cu banii pe care o să ţi-i aducă acest vas, poţi să-ţi cumperi un al doilea şi tot aşa pînă cînd vei avea o mică flotilă. Apoi, în loc să vinzi peştele unui intermediar, ai putea să negociezi singur cu fabrica sau să-ţi deschizi propria fabrică de peşte. Aşa ai putea să renunţi la sătucul ăsta şi să te muţi la Mexico City, Los Angeles sau chiar New York şi să-ţi dirijezi de acolo propriile afaceri...

Mexicanul întreabă atunci:

– Cît timp ar lua toate astea?

– Între 15 şi 20 de ani – răspunde bancherul.

– Şi după asta?

– Ei bine, după asta devine interesant! – răspunde americanul, zîmbind. La momentul oportun, poţi să-ţi introduci societatea la bursă şi să cîştigi milioane!

– Milioane? – se minunează mexicanul. Şi apoi?

– Apoi poţi să ieşi liniştit la pensie, să te scoli cînd ai chef, să pescuieşti un pic, să te joci cu nepoţii şi să faci siesta cît pofteşti cu soţia ta. Serile ai putea să le petreci cu prietenii, bînd un pahar de vin şi cîntînd la chitară...“

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Tăbliţe bilingve

Fiecare ţară întîmpină noul mileniu cu grijile ei majore: Anglia cu inundaţiile, Germania cu fosta ei vecină răsăriteană pe care şi-a integrat-o, dar nu o poate digera, USA cu voturile din Florida, Rusia cu gerurile de -50°C din Siberia orientală. Dintre prea multele griji ale românilor cea care literalmente nu le dă pace nici ziua, nici noaptea, este, după cum se ştie, grija stîrnită de tăbliţele bilingve. Neliniştea lor firească nu poate fi calmată cu istorioare despre abundenţa acestor obiecte malefice în zone ca ţinuturile franceze ale Pirineilor, nordul Italiei, Ţara cantoanelor şi altele. Ceea ce colportorii acestui soi de istorioare trec însă cu vederea este un detaliu esenţial: nici o tabelă din amintitele zone nu este inscripţionată pe ungureşte.

Contestatarii tăbliţelor bilingve văd în ele un atentat împotriva unicităţii limbii române ca limbă oficială: limba unică este pentru ei complementul indispensabil al statului unitar. Unicitatea aparţine însă limbii române ca limbă oficială, nu ca limbă română. Dovadă: limba în care scriem cererea de debranşare a caloriferului seamănă prea puţin cu limba în care punem ţara la cale în cursul unor taclale amicale.

Bilingvismul şi chiar plurilingvismul nu reprezintă o perfidă născocire a Uniunii Europene şi deci nici a tranziţiei. Sub vechiul regim nu apăruseră tăbliţele bilingve, dar românii neaoşi trăiau într-un bilingvism care friza trilingvismul. Mai întîi erau omagiile, telegramele, angajamentele şi versurile festive compuse într-un jargon care poartă denumirea „limbă de lemn" – o ofensă nemeritată la adresa lemnului. Alături subzista pe sub mînă limba vie, nelemnoasă, vorbită în şoaptă după neutralizarea telefonului, limbă de taină şi de vărsare a focului, uvertură la marele discurs popular din decembrie 1989. Şi în sfîrşit, fenomenul fără echivalent al limbii unui singur vorbitor, alcătuită din termeni ca muncipiu, tutulor, realizărili, grandumânie ş.a., strădanie de scorniceştizare a limbii de lemn, omologată de cel mai înalt for ştiinţific al ţării, preşedintele de onoare al Academiei Române.

Căderea în tranziţie a lăsat Academia fără preşedinte de onoare. Din temă de studiu ştiinţific, bilingvismul s-a transformat în obiect de crîncenă încleştare politică. Totuşi consubstanţialitatea se păstrează şi astfel vajnicii combatanţi ai pernicioaselor tăbliţe bilingve şi-ar putea vedea într-o zi meritele politice răsplătite cu titlurile academice de cuviinţă.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Lacrimi naţionale

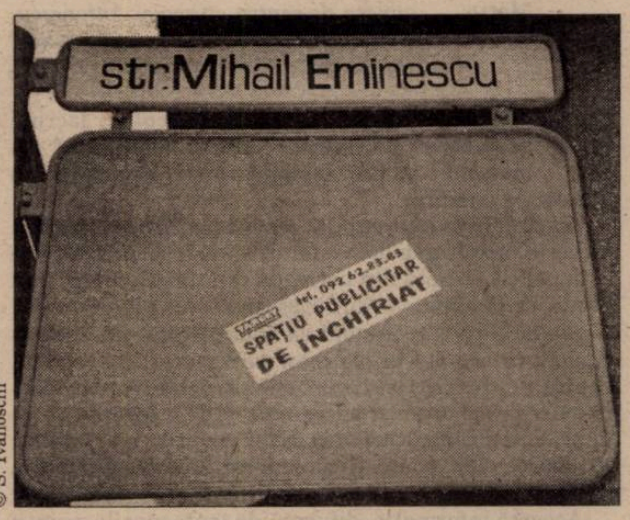

© S. Ivanoschi

În secolul trecut, combinaţia de rîs şi plîns a fost, am putea spune, apanajul poeziei (atunci cînd nu venea, desigur, din înţelepciunea populară – vezi „hazul de necaz"): de la Bacovia la Nichita Stănescu, românul s-a născut poet şi pentru a găsi expresia acestei stări. Paradoxul şi oximoronul ne-au hrănit, aşadar, imaginarul şi ne-au ajutat să rezistăm prin cultură, dacă nu de-a dreptul prin metaforă.

Dar acestea sînt vremuri de mult apuse. Secolul nostru – al douăşunulea, vreau să zic, căci sîntem cu toţii oameni ai viitorului, cu trecutul ne-am făcut socotelile... – este al mijoacelor de informare în masă, în special al televiziunii (căci de Internet încă n-avem bani chiar toţi). Aşadar, pe posturi şi la ore diferite, legate între ele doar prin maxima audienţă, ni se oferă fie emisiuni de rîs, fie de plîns. Vreau să spun că, aşa cum o demonstrează datele de audienţă, poporul se uită cu precădere fie la „Vacanţa Mare", Doru Octavian Dumitru, Ţociu şi Palade ori alţi comici ai momentului, fie la „Surprize, surprize", „Din dragoste", „Iartă-mă", ştiri cu morţi şi răniţi şi alte drame ori tragedii ale cotidianului. Pe măsură ce realitatea i se arată mai sumbru, iar condiţia socială îi e tot mai de plîns, românul simte nevoia să se refugieze în rîsete groase alături de personaje TV care iau în tărbacă totul şi dau măcar satisfacţia eliberării spontane de tensiuni. Cred însă că, ajutaţi de forţa şi impactul micului ecran, am intrat într-o fază nouă: nu mai e vorba, pur şi simplu, de „hazul de necaz". Şi nu e încă vorba despre o curată bună-dispoziţie, de un umor tonic care să ne inducă un sentiment pozitiv şi să ne ajute în confruntarea cu tristeţile de toată ziua. E mai degrabă o „condiţie oximoronică" liber consimţită, în care rîsul şi plînsul se amestecă – pardon de neologism – inextricabil. Românul/românca se uită la comicii populari şi hăhăie zgomotoş, înveseliţi de faptul în sine că „ăştia n-au mamă, n-au tată", apoi se refugiază în studierea cu sufletul la gură a dramelor sentimentale trăite şi povestite de concetăţeni care vin să se împace ori să-şi regăsească rudele la televizor. Dacă rîsul ţine loc de refugiu în imaginar (poporul construindu-şi şi deconstruindu-şi, prin imaginea lui Garcea, o poliţie ridiculizată, pe care o poate domina), plînsul e un fel de „refugiu în autentic". Într-un „autentic" servit ca atare printr-o construcţie spectaculară bine pusă la punct, de care omul simplu se simte aproape şi cu care compătimeşte, nepăsîndu-i nici de ambalaj, nici de etichetă, nici de faptul că nu e decît un consumator de produse media. El vrea poveşti frumoase care seamănă cu viaţa lui. (Acum cîţiva ani, în Italia s-a descoperit că unele dintre împăcările de la „Stranamore" – corespondenta din peninsulă a emisiunii „Din dragoste" – nu sînt adevărate, ci sînt scrise de scenarişti şi „jucate" de nişte tineri dornici să cîştige un ban; „nu-i nimic", au reacţionat telespectatorii, „oricum sînt frumoase".)

Există, se pare, o dorinţă irepresibilă de lacrimi, comparabilă doar cu dorinţa de rîs ori cu pasiunea pentru ştiri „tari". Lacrimile naţionale şi foamea de a vedea drame cotidiene la televizor spune însă ceva despre o anume criză de comunicare autentică între semeni. Am depăşit faza cînd eram minţiţi cu televizorul. Acum vrem ca micul ecran să ne intermedieze amorurile şi să ne ţină dreapta cumpănă între rîs şi plîns.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Lanţul slăbiciunilor

Există cărţi periculoase, există cărţi inutile şi există, în fine, cărţi care sînt citite greşit, într-o cheie inadecvată: aceasta e una din concluziile ce par a se desprinde (în chip oarecum neaşteptat) din dezbaterile – încă în curs – privind criza de identitate a intelectualului român. Problema e că a găsi criteriile după care pot fi identificate categoriile respective, şi cu deosebire ultimele două, reprezintă o operaţie delicată şi cu un grad înalt de relativitate.

Iată, chiar în numărul trecut al *Dilemei*, Mircea Iorgulescu se miră de „extraordinara carieră făcută printre intelectualii români de o mediocră carte a americanului Stephen Koch, tradusă sub titlul *Sfîrşitul inocenţei*", carte ce ar fi plăcut enorm „probabil pentru că vede în cîţiva mari scriitori ai secolului XX nişte vulgari agenţi plătiţi ai Kominternului ...". Aş observa mai întîi că această carte a apărut într-o traducere proastă, poticnită şi confuză. Dacă *Sfîrşitul inocenţei* a făcut într-adevăr carieră în România, acest lucru ar putea explica şi prin cvasiabsenţa în acel moment la noi a traducerilor unor cărţi care abordaseră deja problematica respectivă: mă gîndesc în primul rînd la David Caute (*Tovarăşi de drum* datează din 1971), apoi la Manès Sperber, Arthur Kostler, Annie Kriegel. Lucrarea lui Koch nu e însă, cred, deloc neinteresantă, ea aducînd în prim plan acel personaj extraordinar care a fost Willy Münzenberg şi fructificînd, totodată, documente din arhivele sovietice. Afirmaţiile lui Koch n-au fost, după ştiinţa mea, invalidate de cercetările ulterioare, de la Michel Winock la Sophie Coeuré. Iar cartea a avut suficiente atu-uri pentru a-i seduce şi pe intelectualii francezi, nu numai pe cei români. În cronica din *Le Nouvel Observateur* (19-25 octombrie 1995), François Furet o consideră o sinteză puternică şi originală, o carte „nu doar pertinentă, ci şi pasionantă".

François Furet? În clipa cînd i-am scris numele mi-am amintit că şi el e un caz litigios, aşa că am renunţat să mai citez din cronica lui la Stephen Koch. Caz litigios fiindcă e prea des invocat, e prea radical în critica ideologiei comuniste, prea puţin riguros atunci cînd întreprinde comparaţia între nazism şi comunism, dîndu-i astfel apă la moară lui Stéphane Courtois. În plus, noi, românii, ignorăm (sau ne facem că ignorăm) trecutul atît al lui Furet, cît şi al lui Courtois: „Printre criticii cei mai radicali ai vechiului sistem politic comunist-sovietic se află foşti militanţi ai partidelor comuniste occidentale, precum atît de des citaţii în România François Furet (fost membru al Paridului Comunist Francez) sau Stéphane Courtois (fost maoist)" (Mihai Dinu Gheorghiu, în *Observator cultural*, nr. 10, 2000).

De aici să vină, la Furet şi la Courtois, aşa-numita „concepţie poliţienească asupra istoriei", ce asimilează abuziv comunismul cu stalinismul, idealul nobil cu întinarea lui? Da, răspunde filosoful şi militantul revoluţionar Daniel Bensaïd, ale cărui opinii le împărtăşeşte integral un alt filosof, Christian Delacampagne, care scrie într-o cronică din *Le Monde* (23 aprilie 1999): „...Macabrele statistici din *Cartea neagră a comunismului* (Stéphane Courtois) nu se sprijină pe nici o definiţie precisă a conceptului de «victimă» sau a conceptului de comunism. (...) *Trecutul unei iluzii* (François Furet) nu e o carte serioasă, ci arhiva patetică a unei sumbre reglări de conturi între un ex-stalinist şi trecutul lui".

Care Christian Delacampagne recenzase entuziast, cu un an înainte, tot în *Le Monde* (30 ianuarie 1998), cartea lui Gabriel Liiceanu apărută în franţuzeşte la Editura Michalon, *De la limite* (traducere de Alexandra Laignel-Lavastine): „Nu găsim din fericire, în acest text limpid ce propune un fel de «morală provizorie», nici o urmă a acelui ton fad tipic, astăzi, atîtor opere cu pretenţii «moralizatoare». Iar atunci cînd Liiceanu evocă perioada cînd era imposibil să fii liber în România lui Ceauşescu, el are grijă să se delimiteze de prostiile la modă, gen «comunism egal nazism». Iată de ce vocea acestui filosof, ce ne soseşte dintr-un Est multă vreme «îngheţat» şi neglijat, merită să fie ascultată".

Care Liiceanu, deşi nu el l-a tipărit pe Stephen Koch, este în schimb editorul în România al lui Furet şi Courtois, precum şi al lui Paul Johnson, cu *Intelectualii*, care etc., etc.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

O scrisoare

Cu adevărat incitantă scrisoarea dlui G.M. Tamás către prietenii săi români, publicată în trecuta *Dilemă*. Sînt convins, reacţiile nu vor întîrzia să apară, încă mai numeroase şi mai provocatoare decît cele care însoţesc, deja, scrisoarea publicată. Este firesc ca toţi cei care s-au dedicat reflecţiei asupra realităţii româneşti să se simtă datori să se exprime după această scrisoare. Avem în faţă un text care cuprinde analize corecte şi necruţătoare la un loc cu inexactităţi surprinzătoare, un text care cere de la bun început răspunsuri fiind, înainte de toate, o *scrisoare*. În plus, semnătura pe care o poartă nu poate lăsa pe nimeni indiferent; dl Gaspar Miklos Tamás este, astăzi, una dintre cele mai respectabile personalităţi după ce, ieri, a fost unul dintre cei mai importanţi dizidenţi din Ungaria comunistă.

Nu voi zăbovi asupra erorilor din această scrisoare. Cu mult mai bine decît aş fi putut s-o fac eu, intelectuali de înaltă clasă au arătat săptămîna trecută unde şi cum greşeşte dl Tamás. Personal, consider că cea mai grosolană eroare este aceasta: *„În timpul lui Ceauşescu, România era mai apropiată de NATO decît este în prezent."* Citind numai această frază, mărturisesc că nu înţeleg nimic; Ceauşescu, România şi NATO par a fi pentru dl Tamás denumiri pentru cu totul alte persoane, ţări şi organizaţii decît cele pe care, cel puţin eu, le denumesc astfel.

Scrisoarea dlui Tamás către prietenii români spune, însă, cîteva mari adevăruri. Da, şi eu cred că „analiza privind regimul Ceauşescu este în mod dominant eronată". Din punctul de vedere al acestei rubrici, subliniez că nimeni în România ultimului deceniu nu a publicat nimic serios despre aberaţiile juridice ale ceauşismului. De la actele normative care introduceau obligativitatea apelativului *„tovarăşe"* şi interziceau avortul pînă la cele care scoteau terenurile agricole din circuitul civil ori restricţionau consumul de calorii, întregul drept pozitiv al acelei epoci era o construcţie aberantă, inumană. Şi eu cred că fără considerarea serioasă a dreptului ceauşist, orice analiză a regimului Ceauşescu este, fatalmente, eronată în concluziile sale. La fel, observaţiile dlui Tamás privind atitudinea noastră faţă de Revoluţia din decembrie 1989 mi se par corecte şi bine venite. Vehemenţa cu care practic toată lumea (fireşte, fiecare din alte motive) contestă autenticitatea Revoluţiei a dus, aproape fără să ne dăm seama, la subminarea autenticităţii capitalismului pe care îl aşteptam. Formularea dlui Tamás este, aici, memorabilă: *„Anularea mitului democratic românesc a anticipat anularea realităţii democratice româneşti."* Zîmbesc trist: într-o ţară în care Mircea Eliade este respectat pînă la veneraţie şi citat pînă la clasicizare, vîrfurile societăţii civile au nesocotit una dintre marile sale lecţii, cea referitoare la legătura intimă dintre mit şi realitate. În fine, observaţiile dlui Tamás despre felul în care intelectualitatea noastră democratică se raportează la „fenomenul Vadim" sînt juste şi cer nu doar replică, ci atitudine.

Dincolo de ratările sale, textul filosofului maghiar are toate calităţile pentru a provoca intelectualităţii noastre autentice un moment de autoanaliză. Sper să nu ratăm noi adevărata însemnătate a acestui text.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Coloana a cincea a libertăţii

„– Maică, ce faci cu cearşafurile astea?
– Plec, mamaie!"
(discuţie între un zburător cu parapanta şi o munteancă)

În România se construiesc iahturi. Unele dintre ele destul de mari, după cum cred amatorii care le admiră pentru cîteva zile din fiecare an, în portul pescăresc din Constanţa. Piaţa lor nu e prea mare – n-avem cine ştie cîţi miliardari, iar dintre cei care vor să navigheze, mulţi preferă să închirieze ambarcaţiunea cu echipaj cu tot în Mediterană. Totuşi, dacă ai timp să intri în sufletul lor, constructorii români de iahturi se simt, într-un fel, colegi cu Onassis. Toţi speră că vor lăsa moştenire copiilor un şantier naval care să le poarte numele. Pînă atunci, îţi povestesc despre cît de greu e să găseşti lemn bun, de unde trebuie adus chitul şi cît de simplu e acum să navighezi pe canalele Deltei, de cînd sînt la îndemînă sistemele de orientare cu ajutorul sateliţilor.

În aceeaşi ţară sînt oameni care zboară cu balonul. Cînd se întîlnesc, aeronauţii amatori discută despre arzătoare cu gaz, butelii de oxigen ori avantajele materialului x faţă de pînza cauciucată y. Unii dintre proprietarii de baloane îşi închiriază pe bani buni aerostatul, pentru diferite campanii publicitare. Alţii îl ţin doar pentru ei. Problemele acestor oameni sînt aiuritoare pentru „românul obişnuit" la care se închină ziarele. E vorba de legislaţia care (să nu vă enerveze cuvîntul, promit să nu-l mai folosesc) reglementează zborul pe deasupra oraşului, certificarea piloţilor de baloane, antrenamentul ori importul de aerostate (cele mai multe vin din Ungaria).

Tot în România pe care credem că o ştim sînt oameni care cîştigă bani căutînd pe Internet în locul altora. Afacerea este de fapt un motor de căutare uman, cu plată, localizat în Franţa. Utilizatorul din lumea largă se conectează, scrie exact ce vrea, iar românul de la capătul liniei caută pentru el şi-i trimite răspunsul cînd e gata. Succesul soluţiei este explicabil pentru orice internaut: o căutare simplă pe un motor cibernetic te poate pune în faţa a zeci de mii de pagini inutile, între care nu ştii sau n-ai timp să alegi.

Alţi concetăţeni (cu familii şi copii acasă) au ales să-şi cîştige existenţa căţărîndu-se pe blocuri. Cîteodată pentru a instala o reclamă, alteori doar pentru a spăla geamurile (unele dintre clădirile acestea capitaliste nu mai au ferestre care să se deschidă, aşa că trebuie spălate din exterior). Afacerea are un nume suspect: alpinism industrial. Cum poate fi aceasta o industrie, dacă nu produce nici măcar o şaibă? Poate, dacă trecem între industrii şi producţia de bani.

În sfîrşit, exotismul acesta de esenţă cosmopolită n-a ocolit nici sectorul desfacere. Aici, în patria noastră se mai găsesc (şi se vînd) următoarele articole: a. telescoape astronomice (deschidere de pînă la 6 inch), cu care poţi vedea foarte bine benzile atmosferice ale lui Jupiter, inelele lui Saturn sau nebuloasa Orion; b. echipamente de scufundare pentru amatori, la pachet cu costume de neopren şi aruncătoare de harpoane; c. playere MP3 în care, oricît ai încerca, nu mai intră vechea casetă şi nici măcar discul piratat pe care abia l-ai cumpărat de la tarabă (muzica pentru ele poate fi descărcată de pe Internet).

Cine sînt cumpărătorii acestor bunuri absolut inutile şi care încarcă iresponsabil balanţa de plăţi externe? O razie serioasă la ieşirea din magazine ne-ar da, poate, un răspuns ştiinţific fundamentat. Pînă atunci avem doar bănuiala că nu e vorba de aceiaşi cetăţeni care cumpără ziare pentru a trăi groaza scumpirilor şi drama afronturilor aduse limbii naţionale. Pentru ei, constructorii de iahturi ori patronii de baloane vor rămîne pînă la capătul vieţii o bizarerie din care nu e nimic de învăţat.

Poate că aşa e. Poate că toate acestea sînt piese ale unui *puzzle* care nu reprezintă, de fapt, nimic. Excepţii colorate într-o ţară majoritar cenuşie.

Şi totuşi, să nu uităm că oamenii curioşi, oamenii îndrăzneţi, oamenii cărora nu le e teamă că alţii îi vor huidui, leneşii şi pierde-vară, visătorii şi apucaţii, toţi aceştia au construit lumea, aşa cum e ea acum.

E dreptul nostru să rîdem de ei. La fel şi al lor de a crede că Estul începe acolo unde diferenţa e o chestiune de batjocură.

▲

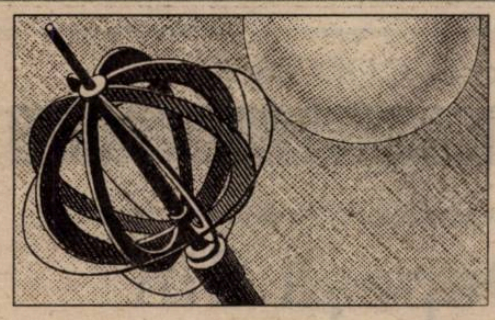

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Operaţiuni de rutină

Cînd, la începutul săptămînii trecute, Colin Powell, noul secretar de stat american, a discutat cu Kofi Anan, secretarul general ONU, posibilitatea ca Statele Unite să-şi reconsidere politica faţă de Irak, ambasadorii acreditaţi la New York au crezut că este vorba despre căutarea unor căi paşnice de ieşire din „impasul actual". Influentul ziar *New York Times* publicase un articol care, după ce constata ineficienţa sancţiunilor economice, părea că pledează pentru ridicarea lor.

După victoria din 1991, coaliţia condusă de americani cu aprobarea tuturor organismelor internaţionale a cerut dezarmarea Irakului (acţiune controlată de inspectori internaţionali) şi a stabilit zone de interdicţie, locuite de kurzi, patrulate de aviaţia anglo-americană. Se presupunea astfel că pot fi împiedicate din aer persecuţiile la care regimul lui Saddam îi supune la sol pe kurzi. Activitatea inspectorilor internaţionali a fost, în toţi aceşti ani, însoţită de felurite bănuieli, dezminţiri, interdicţii, înşelătorii şi pisho-drama inspecţiilor a culminat, acum doi ani, cu violente bombardamente menite să sancţioneze sabotarea de către autorităţile irakiene a echipei de inspectori ce tot cerea să verifice un loc suspect.

Pentagonul a afirmat că ofensiva de atunci împotriva Bagdadului ar fi făcut între 600 şi 1.600 de victime. Urmări au fost mai multe: nici un fel de inspectori nu au mai fost acceptaţi pe teritoriul Irakului; embargoul economic a continuat cu efecte nefaste, dacă nu catastrofale pentru nivelul de trai şi starea de sănătate a poporului; zvonurile despre achiziţiile masive de arme căpătau din cînd în cînd substanţă în paginile ziarelor; kurzii ocrotiţi se foloseau de orice posibilitate pentru a fugi; aviaţia militară anglo-americană a efectuat peste o sută de misiuni de luptă „de rutină", vizînd obiective militare.

Se bănuia că permisiunea de a vinde cantităţi restrînse de petrol pentru a cumpăra hrană şi medicamente era folosită pentru achiziţii mai belicoase, iar convoaiele umanitare, în ultimul timp destul de frecvente, reprezentau şi dorinţa diferitelor guverne de a se situa bine pe piaţa irakiană în aşteptarea ridicării sancţiunilor economice. Orice s-ar spune despre Irak, nu trebuie uitat că pe lista ţărilor cu cele mai bogate zăcăminte de hidrocarburi ocupă locul doi.

Planurile de ieşire paşnică din impas au fost curmate de bombardamentul din 16 februarie: 24 de aparate americane şi britanice au atacat cinci baze de rachete sol-aer la sud de Bagdad şi au făcut victime în rîndul populaţiei civile. Preşedintele american Bush jr., aflat în vizită în Mexic la ora cînd s-au efectuat bombardamentele, a declarat într-o conferinţă de presă că a aprobat această operaţiune şi că ea se va repeta de cîte ori va fi necesar.

Reprezentanţii Rusiei şi Chinei au protestat împotriva agresiunii, Franţa este nemulţumită, Germania, Italia şi Spania au rezerve. La Bagdad, populaţia iese pe stradă şi Saddam Hussein a declarat că va lovi şi el: Israelul, considerat de liderul irakian duşmanul cel mai apropiat, va fi primul care va suporta consecinţele. Unii cred că înăsprirea atitudinii faţă de Irak ar fi expresia dorinţei preşedintelui Bush-fiul de a duce la bun sfîrşit ceea ce preşedintele Bush-tatăl lăsase neterminat în războiul din Golf. S-ar părea că e, totuşi, mai mult decît o problemă de familie.

Dincolo de rutina afişată de liderii militari şi civili americani, se poate observa o încercare de deplasare a intereselor strategice şi a direcţiilor politicii externe: acţiunea în forţă împotriva Irakului a fost însoţită de declaraţii care promit o analiză atentă a necesităţii prezenţei forţelor americane din Europa. Intenţiile Uniunii Europene de a formula o politică de apărare comună garantată de mijloace militare adecvate produc reacţii ambigue la Washington. Pe de o parte, este încurajată dorinţa ţărilor europene de a fi mai puţin dependente de banii, armele şi soldaţii Statelor Unite, devenind parteneri dispuşi să-şi asume şi să plătească preţul unor politici de securitate autonome. Pe de altă parte, autonomia faţă de structurile NATO este de natură să slăbească nu doar coeziunea, ci şi să diminueze viteza de reacţie în iniţiativele comune. Nu este exclus ca Europa, cu toate delimitările ei între Est, Vest şi centru, să iasă din rutina preocupărilor americane.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Depeşă din tranşeele artei

Tocmai ce m-am întors de pe linia frontului. Acolo oamenii scriu poezie, fac nopţi albe, se sărută ca apucaţii şi îşi schimbă hainele între ei. Îşi tocesc creioanele pînă devin nişte cioturi şi vorbesc ca morile neferecate. Sărbătoresc momentul în care omul a pus piciorul pe asteroidul Eros şi se strîmbă în fel şi chip. Găseşti lucruri lucitoare peste tot, iar carnea se tînguie dulce, iar vaietul se scurge prin cabluri şi prin vene şi îi tîmpeşte pe toţi. E tare greu acolo.

Am fost apoi la spitalul de campanie, în care zac cei ce scriu la ziare şi alţii asemenea lor. Tipii ăştia sînt loviţi rău, ascultaţi la mine. Stau la măsuţe mici, cu ceasuri ticăindu-le deasupra capetelor, încercînd să-şi ţină bandajele la locurile lor. Au jurat să creadă nestrămutat tot ce scuipă pe gură agenţiile de presă şi stau acum care comentînd, care tocmai întors de prin haznale împuşcat în aripă. Cei care scriu despre politică sînt cei mai grav atinşi: friptanele grase şi vinul le-au sugusat arterele. După asta vin cei care scriu despre crime şi cultură, chestii scîrboase rău, dar pline de detalii suculente despre buzunare secrete, furie, gelozie, vinovăţii, înjunghieri, mişculaţii şi beuturi botezate.

În dosul spitalului de campanie se află magazia de ficţiune, unde o mulţime de indivizi laţi în spete şi cu burdihanuri, alături de bibliotecare cu ochelari sexy, îşi lustruiau armamentul din dotare şi îl încărcau în nişte volume dodoloaţe, între coperţi cartonate. Materialul exploziv este făcut în casă, dintr-un amestec de biografie, *faits divers,* sentimente despre bine şi rău şi tone şi tone de mode şi comentarii care îmbătrînesc de îndată ce sînt puse pe hîrtie. Aici se fac ceva mai mulţi bani şi unii dintre aceşti oameni îşi pot permite haine decente, dar numai cîţiva.

Cu totul, erau vreo şase linii ale frontului, fiecare cu tranşeele, spitalele ei de campanie şi armonia ei. Arta „mare" avea o mulţime de avioane prăbuşite, pe care le pictaseră cu vopseluri acrilice şi le ciopîrţiseră, ca să facă din ele bijuterii. Piloţii, aceşti zburători-lilieci, şoimi de profesie, erau atît de sătui de meseria lor încît îşi scoteau ochii şi şi-i puneau în supă atunci cînd civili precum criticii de artă veneau în vizită. Atît de plictisiţi erau artiştii marii arte încît se rugau necontenit să se iveească inamicul.

Dar şi inamicului i se luase. Inamicul nu avea să se arate, oricît ar fi scîncit artiştii. Inamicul cîştigase deja şi îşi instalase armata de ocupaţie la Walmart. Inamicul nici nu băgase de seamă că s-ar fi aflat în război. Inamicul nici nu şi-a dat seama că este inamic: el se autointitula Realitate. Ha!

Singurii care aveau ceva şanse să hărţuiască fiara erau purtătorii de camere care fac filme. Am jucat şi eu într-un film săptămîna trecută. Mi-a plăcut asistenta de platou, care se prindea de toate poantele mele şi avea picioare cu adevărat lungi. Era singurul locuitor din San Francisco cu simţul umorului. Şi mai era şi o machieuză care s-a jucat cu faţa mea. Şi mai era şi o tînără atrăgătoare care studia un băiat care citea o carte franţuzească. Cameramanii vorbeau toţi mai multe limbi. Prînzul era fantastic: *bisque* de raci cu nucşoară, cred că asta era, şi sandwichuri cu slăninuţă canadiană tăiată groscior, între două felii de pîine de secară. Filmul, care a fost turnat într-o singură zi dar care va fi terminat în vreo şase luni, era despre o poezie pe care-am scris-o în cam şaizeci de secunde.

Realitatea a tras ea cu ochiul de cîteva ori, dar era un film de artă, şi mai era vorba şi despre poezie, aşa că s-a întors la Walmart şi a raportat că nu e nimic nou pe frontul de vest. OK, eu nu mă dau bătut prea uşor, dar n-am putea să avem, în fiecare zi, prînzuri şi poezie? La ce ne trebuie toate celelalte chestii precum proza şi munca?

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Stewardesele lui Brâncuşi

Aşadar, prin hotărîre de guvern, anul 2001 a fost declarat în România *Anul Brâncuşi*. Foarte bine. Au fost, printre guvernele noastre, altele chiar mai *ataşate* de Brâncuşi – unele chiar de-a dreptul, prin intermediul unui tractor care, acum vreo 50 de ani, urma să dea jos Coloana cu Infinit cu tot.

În loc de Coloană, a căzut, mai ieri, bomba. Nu una-două, ci şaptespezece prezumtive lucrări de tinereţe ale artistului ar fi fost descoperite. Şi m-am hotărît, în cele ce urmează, să ofer şi eu brîncuşiologilor încăieraţi o pistă de investigaţie. S-ar putea să nu aibă nici o legătură; dar, la cîte piste n-au la noi legătură cu subiectul, una în plus nici nu se observă.

Era vacanţa de vară a anului 1991 şi aşteptam, placid, să se coacă viile în momentul în care mi-a telefonat Frédéric Martel, atunci lucrător la serviciul cultural al ambasadei franceze (mulţi, de la Dan C. Mihăilescu la Alex Leo Şerban, şi-l vor aduce aminte): omului îi cădea pe cap un tînăr prieten pe nume Julien, parizian şi pasionat de Brâncuşi, căruia dorea să-i asigure un periplu ghidat spre Tîrgu Jiu. Şi, într-o sfîntă duminică, ajunse Julien în gară la Craiova – de unde l-am cules repede, tocmai la timp pentru a-l aduce la prînz în onorata-mi familie. Unde cred că s-a simţit bine: maică-mea l-a îmbiat la o tandru de acrişoară ciorbă de peşte, bunicu-meu i-a pledat pentru calităţile epurative ale unei *lubeniţe* vărgate de Dăbuleni, iar taică-meu s-a chinuit vreo trei ore să-l convingă că *Julien* este tizul lui *Iulian* (păstrez, şi azi, un oarecare scepticism în privinţa rezultatului). Ceva mai încolo, am intrat în muzeul de artă al oraşului, frumosul palat al lui Jean Mihail, unde am fost primiţi cu amabilitate şi cu o vagă, totuşi, suspiciune – amiaza duminicală de vară, la ceasurile patru la care vapori de infern plutesc peste asfalt, nefiind chiar momentul în care craiovenii se-nnebunesc după artă. Julien a găsit aici ceva Brâncuşi, cît să-l aţîţe. În fine, pe la începutul serii am plecat spre Tîrgu Jiu, însoţiţi, discret, de urarea maică-mii de a nu găsi pe Masa Tăcerii resturile vreunui picnic, cum ni se întîmplase nouă, mai an.

Sar peste detalii, pentru că m-aş enerva iar. Dintr-un renghi al sorţii, nu am luat un accelerat, ci un tren personal: unul animat de o vînzoleală *plesnită* cum numai zona poate naşte şi emanînd o subtilă iasmă de transpiraţie nuanţată, la capete de vagon, de o foarte *aiguë* tuşă olfactivă de urină. Era întuneric cînd am ajuns, dar întuneric la modul atît de propriu încît gazda noastră – francofilul meu unchi, profesor de muzică şi brâncuşiofil pe măsura urbei – şi-a luxat glezna la trei minute după ce-am ieşit de sub neoanele gării.

Lui Brâncuşi i-am dedicat dimineaţa următoare: pe la şase şi ceva eram la Masa Tăcerii – pe care am găsit-o curată –, apoi am luat *axul* la pas, pe sub Poarta Sărutului spre Coloana Infinitului. Sub lumina francă a dimineţii, a făcut Julien poze cît pentru cinci albume, căzut într-o beatitudine din care nu l-am mai scos pînă în gară – unde, forţaţi de orar, am luat pe la nouă dimineaţa, spre Craiova, tot un personal – şi-ncă din cel etajat.

Aici doream să ajung: stăteam noi relativ liniştiţi *la etaj* cînd, la o haltă de pe traseu, au urcat trei sau patru ţigănci tinerele şi drăguţe, cu o limbariţă de zile mari, încercînd să vîndă călătorilor, în ritm de *Fă'te'n'coa'dom'nilor'şi'-doam'nelor!*, batiste, tămîie, baticuri şi suzete. Ele au coborît peste două staţii, pentru a lua vreun tren în sens opus; abia atunci Julien a prins curaj şi m-a întrebat (cu o candoare pe care, rogu-te, Providenţă, fă-o pe-nţeles cititorului meu): *Aceste doamne sînt precum stewardesele din avioane?*

De atunci, ori de cîte ori aud de Brâncuşi, gîndu-mi fuge la Julien şi la sfînta sarcină pe care noi, românii, o avem de a-i înţelege şi iubi pe francezi. Dacă e cazul, chiar şi împotriva voinţei lor.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Legea caselor naţionalizate în dezbatere publică (III)

Discuţii stufoase au născut (şi vor mai naşte) plîngerile îndreptăţite (sau nu) ale proprietarilor cum că imobilele sînt supuse unui voit proces de distrugere din partea chiriaşilor. Aici, în respectul obiectivităţii, trebuie să spunem că nu întotdeauna este aşa şi că nu trebuie să punem neapărat acest lucru în seama unei voinţe deliberate a chiriaşului, cît unei situări a proprietăţii într-un regim neclar. În fapt, sînt două modalităţi de a ruina imobiliar un oraş: chiriile plafonate sau bombardamentul. Explicaţia este la îndemînă: o chirie simbolică nu poate angaja proprietarul (adică regiile de stat sau primăriile) în asigurarea reparaţiilor datorită fondurilor insuficiente rezultate din cuantumul chiriilor. Acest lucru este foarte vizibil în mediul rural din Banat şi Transilvania în care fostele case ale nemţilor, locuite de chiriaşi săraci, lucrători pe la IAS-uri, au fost pur şi simplu devastate. Astăzi satele săseşti şi ale şvabilor, odinioară înfloritoare, arată straniu de parcă ar fi fost supuse unui soi de război nemilos. Acest lucru este stipulat (tardiv, după opinia mea) în art. 42 din capitolul Dispoziţiilor tranzitorii şi finale din Lege în care distrugerile şi degradările „cad în sarcina deţinătorului imobilului" care nu este neapărat chiriaşul, cît regia sau primăria care le-a închiriat. Că este tîrzie această prevedere a legii (care intră în acţiune după promulgare) o poate constata oricine este dispus să vadă starea unor imobile cu plăcuţa ICRAL înscrisă pe frontispiciu. Şi reversul este valabil: îmbunătăţirile aduse de chiriaş casei vor trebui să fie despăgubite la valoarea reală de către proprietar (art. 49, al. 5) .

Prin urmare, este important de ştiut faptul că, potrivit legii, toate despăgubirile legate de imobile demolate sau preluate abuziv şi despăgubite la valori simbolice se supun unui proces de actualizare valorică în funcţie de starea imobilului la data naţionalizării. Dacă restituirea imobilului se face în natură, proprietarul este obligat să restituie despăgubirea de care a avut parte de la stat, şi ea actualizată la indicele de inflaţie.

O situaţie interesantă o găsim la *articolul 16 (1-4)* din capitolul referitor la restituiri sau măsuri reparatorii. Aici se prezintă mult discutatele restrîngeri ale dreptului de restituire în cazul imobilelor din învăţămînt, sănătate, instituţii publice, ambasade, sedii de partide. În *aliniatul 4* stă scris cum că restrîngerile din *aliniatele 1 şi 2* nu operează în cazul *„imobilelor preluate fără titlu valabil"*. Întrebarea concretă pe care şi-o pot pune posibilii proprietari este cum anume se poate dovedi acest fapt în condiţiile în care proprietarul nu se află în posesia unei înştiinţări legale a faptului că imobilul a fost naţionalizat. Singura posibilitate este cercetarea în arhivă. Logic analizînd situaţia dacă, spre exemplu, în arhivă nu există acte de preluare ale statului şi dacă petentul se află în posesia unor acte doveditoare ale proprietăţii, atunci imobilul poate fi socotit ca fiind preluat fără titlu valabil iar restituirea în natură poate deveni operaţională.

Legea conţine o serie de neclarităţi şi de situaţii ambigue care vor genera, în mod sigur, o nesfîrşită cruciadă de acţiuni în revendicare prin tribunale. Bunăoară ce vrea să spună faptul că regiile autonome, societăţile comerciale de stat sau cooperatiste, primăriile sau instituţiile social-culturale vor decide oferta de restituire în natură sau în echivalent la valoarea (atenţie!) reală. Este greu de imaginat că aşa ceva s-ar putea realiza în mod echitabil. De fapt, actele de restituire şi de măsuri reparatorii au fost lăsate la cheremul consiliilor de administraţie care fiind parte interesată nu vor fi niciodată de acord să procedeze în mod echitabil. Mai mult: în casa cutăror bunici şi străbunici ale cutărui posibil amărît de nepot sărăcit se află statul care este, nu-i aşa?, providenţial, unic şi de importanţă covîrşitoare.

La urma urmelor, cum poţi lupta cu asemenea atribute zdrobitoare avînd alături doar stafia bunicului aceluia mort de mult care a avut nesăbuinţa să-şi construiască, uneori cu eforturi pe care doar proprietarii le ştiu, o casă mai acătării?

▲

Texte şi opinii de: *Nicolae ALEXI (profesor la Facultatea de Arte Plastice, Bucureşti) ● Adrian BRATFANOF (director de programe la Teatrul ACT) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Marius LEONTE (sculptor) ● Cătălin MANOLE ● Cosmin MANOLESCU (coregraf, director executiv al Fundaţiei Proiect DCM) ● Luminiţa MARCU (critic literar) ● Matei MARTIN ● Alice POPESCU ● Cristi PUIU (regizor) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor, scenarist) ● Matei ŞERBAN SANDU (pictor) ● Bogdan SUCEAVĂ (scriitor, redactor la revista electronică „Respiro") ● Corina ŞUTEU (director al programului de Master Specializat European în Management Cultural şi al programului ECUMEST)*

În vremurile pe care le traversăm – de tranziţie, sau cum s-or fi numind – cultura a devenit un obiect de lux. Covîrşiţi de probleme de tot felul, financiare şi nu numai, cetăţenii patriei noastre numai grija culturii nu o mai au. Consumatorii preferă să consume „produsele de bază", necesare traiului zilnic, iar „factorii de decizie" preferă să se îngrijească de soarta industriei şi a economiei (teoretic, că în realitate nu ştim care sînt adevăratele lor griji). Aşa stînd lucrurile, e greu să supravieţuieşti în România de astăzi dacă prestezi o activitate care e considerată facultativă – dacă nu chiar un moft –, aşa cum este cea a artiştilor.

Argument

În vremurile de restrişte, soluţia cea mai la-ndemînă este să conservi ceea ce ai, poziţia pe care eşti. Dacă structurile şi oamenii care există deja în spaţiul culturii nu o duc înfloritor, atunci cine mai are nevoie de noii veniţi? Astfel, tradiţionala „ceartă" dintre generaţii capătă accente noi: pe lîngă disputele conceptuale, ideologice ş.a.m.d., astăzi e din ce în ce mai vizibilă lupta pentru supravieţuire. Pe de altă parte, această luptă este dusă haotic, în lipsa oricărui arbitru, a instanţelor critice (a căror autoritate s-a diluat între timp). În lipsa arbitrilor, asistăm la situaţia paradoxală că multe bătălii sînt cîştigate de impostori – şi dintr-o tabără, şi din alta.

Numărul de faţă al Dilemei *este dedicat noilor veniţi în spaţiul culturii, problemelor cu care se confruntă şi soluţiilor de supravieţuire culturală pe care le au ei (atunci cînd le au). Cum reuşeşte să se facă auzit un tînăr artist, cînd însuşi glasul culturii răzbate cu greu în vacarmul general de astăzi? Cum poate, de exemplu, un tînăr scriitor să promoveze şi să fie acceptat de sistem, cînd chiar literatura optzeciştilor încă se mai confruntă cu astfel de probleme de „adaptare", fiind considerată în mod paradoxal literatură tînără (în timp ce scriitorii optzecişti au în jur de 50 de ani)?*

Situaţia pare, într-adevăr, dramatică. Asta nu înseamnă, însă, că trebuie s-o transformăm într-una melodramatică. Tinerii artişti nu sînt nici pe departe o specie pe cale de dispariţie şi reuşesc pînă la urmă – chiar dacă cu greu – să răzbată. Este clar că, deşi nu se bucură de poziţii privilegiate, de forţă, în sistemul cultural, ei au un atu, pînă la urmă, imbatabil: vîrsta. Pot fi siguri că, chiar dacă nu fac nimic să se impună, ei le vor supravieţui actualilor patriarhi culturali. Ba mai mult, sînt unii printre ei care, între timp, nici nu stau cu mîinile în sîn. ***(C. P.-B.)***

Alice POPESCU

O, tramvaie! O, artişti!

Imaginaţi-vă un tînăr zvelt, cu muşchi, în culmea funcţiunii sale locomotorii: ei bine, acesta este artistul! Repetaţi efortul şi închipuiţi-vă un tramvai: ei bine, ăsta-i „sistemul". Niciodată nu mi-a fost mai clară *dinamica* relaţiei dintre sistem şi tînărul artist ca în metafora pictorului **Matei Şerban Sandu:** „În alte ţări, tramvaiul ăsta merge – şi are şi uşile deschise – şi dacă eşti destul de puternic, îl ajungi din urmă şi îl prinzi. Aici, în România, e altfel. E tramvaiul, dar el stă pe loc şi tu poţi să te urci, poţi să te mai dai jos, mai fumezi o ţigară... Cam asta e treaba." „Din cînd în cînd, mai împingi tu tramvaiul, un metru, doi... ceea ce e insignifiant", adaugă sculptorul **Marius Leonte**.

Îmi vorbesc din experienţă: sînt artişti tineri, membri ai Uniunii Artiştilor Plastici, cu expoziţii în ţară şi străinătate, poate chiar mai multe în străinătate. Anul trecut, prin septembrie, „au împins" împreună tramvaiul la Simeza şi, judecînd după afluxul mare de vizitatori care le-au trecut pragul, aş zice că măgăoaia s-a mişcat.

Cum îţi scoţi siglele din minte?

Te uiţi la tramvai, te uiţi la artist şi îţi dai seama că, în ţara ta, cel din urmă este, mai mult ca oriunde, un supravieţuitor.

Marius Leonte: „Eu împart anul în două. În prima jumătate fac orice: că ţine de artă, că nu ţine de artă, că vînd marmură, că vînd lemn, că vînd scaune, că îţi fac pantofii sau car nişte saci de cartofi din gară pînă la tine la firmă, orice – şi-ţi cer o grămadă de bani pentru asta, ca să-mi pot acoperi cealaltă jumătate de an, în care să pot face ce vreau eu. Uite, de plidă, acuma lucrez la o siglă pentru o firmă. Da' ce vreau să-ţi spun: m-am săturat de sistemul ăsta! E foarte greu să funcţionezi ca artist dacă mai faci şi altceva, e foarte greu, îngrozitor de greu! Îmi trebuie cel puţin o lună ca să închid uşa, să intru în starea aia şi să fac ce vreau eu. Am mintea goală, nu pot dintr-o dată să renunţ să mă mai gîndesc la cum se fac sigle!"

Matei Şerban Sandu: „Eu am intrat de mulţi ani în rolul de profesor şi de aici mai îmi vin nişte bani în mod constant, dar, pînă la urmă, mă bazez tot pe comenzi sporadice care vin şi nu vin. E ca la pescuit: poţi să ai o perioadă foarte ocupată şi, după aia, nu se mai întîmplă nimic. Eu nu îmi împart anul ca Marius, încerc să lucrez pe furate, adică: ai un moment liber, profiţi, lucrezi. Dacă nu am destul timp ca să fac un lucru serios, oricum, lucrez cîte ceva ca să mă menţin în formă. Şi-acuma am lucrări începute pe care n-o să le expun niciodată. E vorba de exerciţiu. Care sînt riscurile? Sînt foarte importante, cîteodată mă pomenesc făcînd în lucrările mele ce le explic eu elevilor, adică îmi uit ştacheta. E normal, explicînd nişte lucruri, ţi se poate întîmpla să uiţi că tu, de fapt, ai ajuns la alt nivel şi să faci tot ce... Apoi, mai sînt şi comenzi asemănătoare, de exemplu, pictura murală. Acolo nu faci exact ce faci tu singur în atelier, dar seamănă. Ei, după ce ai terminat comanda respectivă, te pomeneşti că nu ştiu ce figură de pe zidul gata terminat îţi apare în pictura ta."

Mais, de la part de qui?

Dar să revenim la tramvaie. Recapitulăm: în străinătate, sistemul există, îmi explică **Matei Şerban Sandu**. „Dacă un artist depăşeşte o anumită cotă, nu e nevoie să mai facă scaune sau decoraţiuni interioare sau ştiu eu ce zugrăveli. Atingi o cotă, pătrunzi într-un loc unde poţi să fii doar artist. Numai că aici nu se poate acest lucru pentru că nu există cotă, piaţă ş.a.m.d."

„Întrebarea este: unde bat la uşă?", continuă **Marius Leonte**. „O.K., deocamdată lucrurile nu sînt clare aicea, mă duc în străinătate. Mai muncesc puţin ca să-mi pun benzină în maşină şi cînd mă duc şi bat la uşă la sistem – fac: cioc, cioc, cioc, bună ziua, am venit – şi el zice (în Franţa, de exemplu): ştii să răspunzi la întrebarea *de la part de qui?* Gata, s-a încheiat emisiunea. Sau în Germania (chiar mi s-a întîmplat): am muncit, mi-am cumpărat maşină, mi-am cumpărat benzină. Mi-am făcut rost de bani, m-am suit în maşină cu lucrările, cioc, cioc, cioc, sînt artist, dvs. sînteţi galeria, aş vrea să vă arăt ce fac. Poate sînteţi interesat de ce fac – bine, da' chiar dacă nu sînteţi, aş vrea să vă arăt, să mă laud cu ce fac. Întîi mi-a pus cîteva întrebări: dvs. cine sînteţi, de unde veniţi? Nu e atît de important că sînt din România, ci din altă parte decît din Germania, deci nu pot fi controlabil. Zice: domnule, îmi pare rău, nu avem public pentru dvs... Formula asta n-am s-o uit niciodată. Bine, am înţeles, n-aveţi public pentru mine (asta fiind o galerie specializată pentru un tip de client, cu un tip de artist), da' măcar să vă uitaţi, să vedeţi ce fac io, să vedeţi şi să vorbim despre asta, atîta tot. N-avem timp... Nici nu a vrut să deschid mapa şi maşina mea era în faţa galeriei, cu lucrările în ea... Şi-atuncea, se mai pune problema şi în felul ăsta: bine, bine, de ce nu sînt credibil? Păi tu n-ai un manager, n-are nimeni cine să te trimită din România? Al cui eşti tu? De unde ştiu eu că lucrările astea nu le-ai furat de la un coleg?"

Soluţiile

Mă întreb ce-ar fi de făcut. Să se nască *art dealer*-ul, să se nască managerul! zic, dar se pare că problema este deja în lucru. **Matei Şerban Sandu**: „Soluţiile ar fi ca tot ce înseamnă instituţie cît de cît organizată, plus galeriile, plus Ministerul Culturii, plus... toţi oamenii ăştia să se pună de acord şi să pună la punct o strategie, da' nu la modul centralizat, ca pe vremea lui Ceauşescu! Un mare rol îl au licitaţiile de artă, care stabilesc cotele. În străinătate ai o cotă a galeriei, o cotă a artistului şi mai există o cotă a ţării din care vii. Aici s-au făcut nişte greşeli foarte mari. La un moment dat, după revoluţie a venit o persoană din afara zonei artistice şi a vîndut la Paris opere de-ale artiştilor români buni cu preţ foarte mic, adică aşa de mic încît ăia, la licitaţie, au început să rîdă. Erau preţuri pentru tablouri de elevi de liceu sau din şcoala generală. A făcut-o din neştiinţă, nu din reavoinţă, dar cota României a scăzut pe ani de zile sau pe o perioadă nedeterminată, pînă cînd va veni cineva şi va organiza o licitaţie la alt mod şi avînd o credibilitate şi o branşare internaţională. Apoi mai e şi munca de promovare: trebuie să baţi lumea la cap, să ieşi în faţă, or artistul nu are întotdeauna puterea asta. Păi, stai puţin, io să fiu şi *art dealer* şi artist şi omul care trebuie să-şi cîştige existenţa?"

Ce este *art dealer*-ul, care va să zică, şi în ce măsură există el în România? **Matei Şerban Sandu**: „Pentru el, artistul e producătorul, iar tabloul este marfa. El se ocupă de artist exact cum se ocupa managerul de o fabrică. Aici nu prea avem *art dealer*-i, dar sînt nişte începuturi..." **Marius Leonte**: „Trebuie să am piaţă ca să pot să am *art dealer*-i. Eu am acuma un producător. Tu îmi ceri un *dealer*... pentru ce? Ce să facă *dealer*-ul cu marfa? S-o vîndă. Da, da' nu avem piaţă. Lucrurile astea nu cred că pot fi provocate, ele trebuie să existe. Piaţa trebuie construită."

Cum totul este la început în România, va mai dura pînă ce gustul publicului cu bani va deveni unul experimentat, în aşa fel încît investiţiile să depăşească zona cu risc zero a antichităţilor şi să se lanseze în cea a artei tinere. Atunci, cum poate măcar să expună artistul român? Simplu: „Noi am fost aşa: şi artişti şi manageri, am făcut şi studii de piaţă şi propagandă vizuală şi... Da' lucrurile o să se schimbe şi la noi!"

Depou

Profesor la catedra de grafică a Facultăţii de Arte Plastice (Universitatea de Arte, Bucureşti), preşedinte al Uniunii Artiştilor Plastici din România între 1992 şi 1997, Marele Premiu al Uniunii Artiştilor Plastici în 1998 etc., etc... Adică maestrul **Nicolae Alexi**.

Într-o discuţie recentă pe tema rolului mentorului în formarea tinerilor – în cazul de faţă, a celor care ies acum de pe băncile liceului – dl **Alexi** remarca o modificare esenţială de mentalitate: „Gloria către care artistul tinde dintotdeauna o putem identifica într-un mod cu totul diferit azi. Dacă azi nu e însoţită de o reuşită financiară, nu are sens pentru un tînăr. Viteza cu care vor să ajungă la ceea ce şi-au propus e teribil de mare. Acum, în România, ei nu mai cred în nimic din ceea ce are legătură cu utopicul. Pe de altă parte, trebuie să fim conştienţi că azi, un artist nu mai poate trăi din artă şi trebuie să identificăm piaţa către care îl trimitem. E nevoie de o specializare a tinerilor, o specializare cerută de un tip de piaţă. În Occident, arta este o industrie extrem de exploatată, e un *business*. Un mare şi tragic *business*."

Asta-i viaţa de artist: şi foarte manager, şi foarte trist!

▲

Răzvan RĂDULESCU

Scrisul e hîrtia pe care scrii

– produce un scriitor bunuri fără de care nu se poate trăi? –

Mă imaginez pe mine la şcoală scriind una dintre primele mele compuneri („Eu locuiesc aproape de şcoală. În drum spre casă trec prin parcul Cişmigiu. Merg în fiecare zi cu colegul meu George Tătaru care e vecinul meu. Trecem pe la cofetăria Lămîiţa unde mîncăm ecler cu cacao. Prăjiturile sînt bune.") şi pe mine scriind, acum un an, la „Regatul lui Teodosie" („Astfel, prin faţa lui Ghindăoanu, care se scobea veşnic în nas şi se scobea chiar şi acum, în timp ce se uita la poze, prin faţa lui Funeru, cel cu pistrui şi cu faţă de şoarece, prin faţa lui Fierăscu, cel neîntrecut în apărarea penalty-urilor la miuţele din curtea şcolii, a lui Crăciunică, mic dar vînjos – să nu care cumva să te baţi cu el –, prin faţa lui Tătaru, care ne-a arătat pe sub bancă prima revistă cu femei goale din viaţa noastră şi prin faţa mea, care-mi ondulam în clasa a opta părul cu drotul, ca să semăn cu Oscar Wilde, şi prin faţa tuturor colegilor mei de şcoală generală împreună cu care credeam nestrămutat că la etajul de deasupra al cofetăriei Lămîiţa era bordel, că era de ajuns să ceri vînzătoarei ciocolată cu vişine pentru ca ea să te introducă într-o lume de plăceri nelegiuite dincolo de perdeluţă, prin faţa noastră, a băieţilor din clasa a opta A, a şcolii generale 201, Teodosie trecu, regal, în pantaloni scurţi şi frecîndu-se la ochi, împins cu delicateţe din spate de cofetăreasa Geta."). Între aceste două momente arbitrar alese din curgerea amintirilor legate de mine scriind, nu reuşesc să găsesc nici un hiatus. Nu ştiu cînd am început să mă numesc „scriitor" şi, de fapt, singurele apariţii oficiale ale numelui meu alături de această funcţie au loc în revista *Dilema*.

Problema mea, în acest moment, nu este – aşa cum ar lăsa să se creadă pasajul de mai sus – dacă sînt sau nu scriitor. Aceasta este o controversă pe care am dus-o cu mine destulă vreme şi pe care am şi cîştigat-o, atîta doar că n-am să vă spun rezultatul. N-am reuşit însă să mă dumiresc dacă să fii scriitor e o meserie. Oare figurează în nomenclator? Dacă da, în ce plajă de salarizare? Unde? La S, după sanitar şi înainte de sudor, sau la categorii? Poţi căpăta spor de ruşine sau spor de risc? Eşti îndreptăţit prin lege la controale medicale gratuite şi la o sticlă de lapte înainte de a trece vertiginos prin dreptunghiul unei coli A4? Ai dreptul la reducere în staţiuni sau la uniformă şi pantofi? Ne putem gîndi şi altfel. Produce un scriitor bunuri fără de care nu se poate trăi? Este romanul ca benzina, priza, cuiele, sau ca fructele, brînza, scorţişoara, ciocolata Carpaţi, sau ca gresia sau ca broasca uşii? Pentru că, dacă da, atunci m-aş simţi îndreptăţit să socot scrisul o meserie.

În realitate, romanul este ca hîrtia. Cea mai bună dovadă că aşa stau lucrurile este preţul unei cărţi, identic cu cel al hîrtiei din care e făcută. La asta se adaugă diverse servicii (care sînt produse în mai mare măsură decît este scrisul un produs: paginarea, corectura, filmele, tiparul şi comisionul editorului). Cu cîteva excepţii care ţin de resorturile misterioase ale relaţiilor dintre oameni, nici un autor nu încasează pe textul cărţii (ştiţi, acei puchiţei negri înşiraţi pe foi) o sumă din care să poată trăi. Categoric, să fii scriitor nu este o meserie.

Am încercat la un moment dat să mă gîndesc cum ar fi dacă scriitorii (în afară de Nicolae Breban) ar refuza să mai scrie. Poate că prezenţa lor trece drept un lucru obişnuit – de-aia nu-i remarcă nimeni. În schimb, absenţa lor prelungită va genera în consumatori o jenă cu cauze greu de localizat, care va culmina cu o durere sfîşietoare. Unul dintre consumatori, mai lucid, sau mai inspirat, va gîndi cu voce tare: „De ce nu mai scriu scriitorii nimic?" Şi atunci, într-o iluminare colectivă, ceilalţi consumatori ar putea striga: „Am identificat problema. Scriitorii ne-au părăsit. Nu putem trăi fără produsul muncii lor." Şi, tîrîndu-se pe genunchi, de-a lungul unui drum special amenajat cu pietricele şi cioburi, vor veni la scriitori cu daruri şi bani şi-i vor implora să se apuce din nou de treabă.

Meseria de scriitor este, culmea, recunoscută în nomenclator, este adevărat că prin interfaţa uniunii de creaţie. Ea este cea căreia îi poţi reclama reduceri în staţiuni, împrumuturi (mai rar) şi o pensie la sfîrşitul carierei. Ea îţi acordă un statut social şi unul profesional. Însă mie, faptul că te poţi pensiona din meseria de scriitor după lege, la cincizeci şi mai ştiu eu cîţi de ani, mi se pare cel puţin bizar. Eu ştiu că tatăl meu, care lucra la bancă în domeniul creditelor acordate industriei, din momentul în care s-a pensionat, nu s-a mai ocupat niciodată de plăţile pe care le făcea statul către IREMOAS. Nici strungarii pensionari nu trag la strung în intervalul dintre două pensii.

Aşa încît să te pensionezi ca scriitor mi se pare o impostură (e adevărat că una binecuvîntată), de vreme ce vei continua să scrii, cu devotament, pînă la ultima suflare.

Să fii scriitor nu este o meserie, şi este foarte bine că aşa stau lucrurile. În definitiv, nu există nici o instituţie care să te pregătească pentru aşa ceva – de la filologie, de exemplu – ieşi profesor, nu scriitor. Dimpotrivă, să te gîndeşti că scrisul e o meserie îţi induce frustrări, sarcasme şi strindenţe de natura celor pe care în mod sigur le-aţi identificat în unele pasaje ale acestui articol. În ce mă priveşte, am înţeles destul de bine că nu am de ce să aştept o plată precisă pentru un produs cu valoare greu cuantificabilă, şi am preferat, pentru astfel de bani, să mă ocup de tehnoredactare, formate de emisiuni, muncă de redacţie la reviste. Cu această ocazie, am avut prilejul să întîlnesc oameni care în mod sigur au înţeles acelaşi lucru ca şi mine şi care, tot ca mine, şi-au supresat dorinţa de a-şi cîştiga existenţa prin scris. De pe urma acestui proces am rămas cu o nostalgie difuză.

Cît despre scenariile la care scriu, nu vreau să spun nimic. Parte pentru că scrisul pentru film reprezintă un fel hibrid de a face literatură (în legătură cu asta, puteţi citi articolul lui Cristi Puiu, împreună cu care lucrez) şi parte pentru că mă tem să nu destram, aducînd vorba, speranţa: este posibil ca scrisul scenariilor să fie unicul fel în care „meseria de scriitor" este un enunţ legitim.

▲

Un dram de nebunie şi un car de perseverenţă

– convorbire cu Adrian BRATFANOF –

De doi ani de zile, de cînd eşti director de programe la Teatrul ACT, lucrezi cu actorii şi cu trupele independente de teatru. Majoritatea sînt actori tineri, la început de carieră. Ce înseamnă pentru ei a-şi face un nume?

Pentru a-şi face un nume în lumea teatrului, unui actor, cu atît mai mult cu cît este vorba de un actor tînăr, îi trebuie în primul rînd talent, perseverenţă, răbdare şi o anumită doză de egoism. Un tînăr actor care este implicat în spectacole independente trebuie să dea dovadă şi de o mare flexibilitate în a accepta compromisuri.

În ce sens?

De exemplu, să joace fără a fi plătit sau să fie plătit mai puţin decît într-un teatru de stat. Majoritatea tinerilor actori acceptă astfel de compromisuri, pentru că sînt foarte mulţi care reuşesc, prin rolurile interpretate în spectacole independente, să fie remarcaţi şi apreciaţi de public, de critică, să ia premii în festivaluri, aşa cum este cazul Antoanetei Zaharia din spectacolul *Cum se face...* În cazul unei companii independente de teatru, pentru ca ea să ajungă să fie cunoscută şi să îşi facă un nume, cum spui tu, este nevoie de unitate, de coerenţă în obiectivele membrilor săi şi de mult, foarte mult lucru în echipă. Şi mai ales de un centru de coordonare, reprezentat cel mai adesea de regizori, şi mă gîndesc acum la Teodora Herghelegiu şi Alice Barb, care reprezintă două companii cu care am colaborat mai mult, respectiv Teatrul Inexistent, şi Compania Of-Of. Şi cîteodată, mai este nevoie şi de o persoană cu autoritate în domeniu, o personalitate marcantă, un nume, care să creadă în ei şi să-i sprijine, cum a fost pentru ei Marcel Iureş...

Dincolo de încrederea şi de sprijinul acordat tinerilor artişti, care ar fi rolul lui Marcel Iureş în toată povestea asta?

Este foarte simplu: construieşte un teatru. Şi nu mă refer strict la Teatrul ACT ca infrastructură, adică imobil şi echipament. Construieşte acest teatru la propriu şi la figurat, împreună cu regizori (Mihai Măniuţiu, Alexandru Dabija) şi actori de renume (Oana Pellea), scenografi (Doina Levinţa), cu personalităţi din lumea filmului şi teatrului mondial (Tom Cruise, Ian McKellen, Dame Diana Rigg, Judi Dench, Liviu Ciulei), împreună cu tineri artişti, cu care stă de vorbă, pentru care mediază conflicte atunci cînd inerent apar în cadrul repetiţiilor pentru o piesă, alături de care joacă, cîteodată, aşa cum se întîmplă în *Cum se face...* şi, nu în ultimul rînd, cu sprijinul unor sponsori, companii de prestigiu, cum sînt CONNEX şi ERICSSON. Un teatru cu uşile deschise. Coagulează şi alimentează, prin Teatrul ACT, un posibil model managerial şi artistic de teatru independent.

La ce se referă mai exact acest model artistic şi managerial?

Acest model este încă în formare, se configurează cu fiecare spectacol, cu fiecare proiect, cu fiecare eveniment cultural organizat. Ceea ce spun nu trebuie înţeles în sensul că Teatrul ACT deţine monopolul asupra modelului, că îşi arogă cumva paternitatea lui. Noi avem o viziune care se armonizează – sau nu – cu viziunea altor instituţii sau companii care lucrează independent. Din această întîlnire sau confruntare de viziuni se formează modelul.

Cum se organizează, practic, un festival sau un eveniment mai amplu?

Cea mai mare parte a artiştilor implicaţi în producţii independente sînt foarte tineri, deci foarte puţin cunoscuţi publicului larg, ceea ce ar putea constitui un handicap atît în obţinerea de finanţări, cît şi în promovarea spectacolului. Un *nume* garantează adesea atît banii de producţie, cît şi încasările. Un *nume* asigură unui sponsor de prestigiu şi acoperire media. Însă există şi oameni, deşi încă foarte puţini, dispuşi să finanţeze spectacole realizate de tineri, sau de *non-nume*, cum este cazul companiei ERICSSON, care a finanţat deja două producţii ale tinerilor din spectacolul *Caleidoscop* mizînd pe numele doamnei Miriam Răducanu, sprijinind implicit înfiinţarea unei noi companii independente.

Cît de importanţi sînt banii?

Banii sînt foarte importanţi, însă nu esenţiali în a-ţi face un nume: de pildă, la ACT, se fac spectacole cu două scaune, cu o simplă funie agăţată de o ştangă, cu costume şi elemente de recuzită aduse de actori de-acasă, ceea ce reduce mult din costurile de producţie, fără ca aceasta să însemne o degradare a produsului artistic. Banii sînt necesari şi pentru promovarea spectacolelor, dar iarăşi, neesenţiali. Spectacolul *Cum se face...*, a avut o campanie de promovare puternică, eficientă, dar necostisitoare, constînd din organizarea unor evenimente chiar înaintea spectacolului: actorii au sosit la teatru pe cai, cu ambulanţa, cu elicopterul, în pubele, în limuzină. Această promovare nu a presupus un buget special, ci doar ideile trăsnite ale Teodorei Herghelegiu, verva actorilor din trupă şi ajutorul unor instituţii şi companii probabil la fel de trăsnite. Totuşi, direct sau indirect, cu ajutorul lor îţi construieşti acel *nume*, fie că este vorba de un regizor, un actor sau o companie. Banii sînt importanţi în cazul Teatrului ACT: în acest sens, contribuţia financiară a companiei CONNEX a fost fundamentală în construirea şi echiparea teatrului, iar cea de la ERICSSON pentru întreţinerea şi supravieţuirea lui în ultimii doi ani. Banii sînt importanţi pentru a produce un spectacol (decor, recuzită), pentru a îl promova (afişe, fluturaşi), pentru participarea la festivaluri şi turnee... Şi mă gîndesc acum la contribuţia capitală a aceleiaşi companii ERICSSON care a sprijinit participarea noastră alături de Teatrul Inexistent în Elveţia la Zürcher Theater Spektakel cu spectacolul *Cum se face...* În acest caz, o contribuţie foarte importantă a avut-o şi Fundaţia Pro Helvetia, care ne-a sprijinit şi cu ocazia Festivalului Independent de Teatru din cadrul Festivalului Naţional din noiembrie anul trecut.

Dincolo de modalitatea de finanţare, prin ce se deosebeşte Teatrul ACT de alte teatre?

Spre deosebire de majoritatea celorlalte teatre, teatre de repertoriu în general, Teatrul ACT se declară şi încearcă să fie un teatru de proiecte, sistem ce îi conferă o mai mare flexibilitate şi are avantajul că impune stabilirea unor obiective precise, cu termene de realizare clar specificate. Spun că încearcă tocmai pentru că înotăm împotriva curentului, luptăm cu inerţia. Ca să fiu mai clar, spectatorul occidental cunoaşte sistemul de funcţionare al teatrelor de proiecte: el ştie că la teatrul cutare, după o campanie promoţională agresivă, puternică, a avut loc premiera cu piesa cutare, că spectacolul se va juca în serii compacte de reprezentaţii săptămînale, chiar şi în zilele lucrătoare, timp de o lună sau o lună şi jumătate, iar apoi nu va fi reluat decît poate peste un an sau doi sau niciodată. După care se lansează un alt proiect teatral, după reguli asemănătoare. Este tocmai sistemul pe care noi am încercat să îl aplicăm şi în cazul Teatrului ACT la inaugurare, cu spectacolul *Cetatea Soarelui*. A mers, cu greu, vreo două săptămîni, după care ne trezeam că aveam sălile aproape goale, deşi era un spectacol cu nume celebre pe afiş. La noi, spectatorul vine la teatru în weekend şi, în plus, ştie că poate vedea spectacolul şi după şase luni de la lansare. În aceste condiţii, a-ţi face un nume ca instituţie de spectacole presupune un dram de nebunie, curaj în a forţa mentalităţile, în a propune lucruri mereu noi, perseverenţă. Şi, cel mai important, răbdare.

a consemnat Matei MARTIN

▲

Cristi PUIU

„Şansa“

Prin februarie '99 l-am sunat pe Răzvan şi i-am propus să scriem împreună un scenariu de lung metraj pe care să-l înscriem la concursul din primăvară organizat de ONC.

Pe vremea aia lucram cu Flying Wood, o casă de producţie din Timişoara şi, pentru un onorariu destul de bun, urma să realizez un pachet de 39 de filmuleţe despre muzica „underground“ din România. Filmuleţele aveau să fie apoi reunite în cadrul unei emisiuni de 13 episoade, intitulată *Subcultura*, şi difuzate mai tîrziu de beneficiar, postul de televiziune Atomic.

De la terminarea şcolii – L'École Supérieure d'Art Visuel din Geneva –, acesta era cel mai interesant proiect care-mi fusese pînă atunci comandat. Noutatea subiectului mă pasiona, libertatea de care dispuneam mă stimula, iar oamenii cu care lucram erau plini de bunăvoinţă.

Pînă în luna martie, proiectul trebuia încheiat. Cum totul mergea bine şi nici o disfuncţie nu părea să apară şi să întîrzie această dată limită, producătorii erau mulţumiţi. Atît de mulţumiţi încît m-au convocat la o discuţie şi mi-au propus să particip împreună cu ei şi cu un proiect de lung metraj la concursul organizat de ONC. Atunci l-am sunat pe Răzvan.

În ultimul an de şcoală fusesem preocupat de filmul realist. Îmi făcusem aproape un scop din desfiinţarea frontierei dintre documentar şi ficţiune, încercînd să conciliez poziţia de observator cu aceea de inventator. Despre toate acestea am scris în lucrarea mea de diplomă. Dacă le aplicam, unele din concluziile la care ajunsesem permiteau realizarea unui alt fel de cinema. Un cinema care să fie, aşa cum spunea Godard, *...la vérité vingt quatre fois par seconde*. În plus, după ce am socotit de mai multe ori, am descoperit că producerea unui asemenea film nu necesită bani mulţi, iar, pentru cineva care-şi propunea să facă film în România, acesta nu era un detaliu de neglijat.

Odată ajuns în ţară, am început să mă gîndesc serios la realizarea unui lung metraj. Foarte puţin încrezător în şansele mele, n-am atacat direct filmul de ficţiune, ci am început prin a-mi consolida demersul documentar, parte componentă a noului fel de-a povesti lumea. Aşa au trecut trei ani. Cînd l-am sunat pe Răzvan, alegerea în ceea ce priveşte genul filmului – ideea şi unele din datele stilistice ale acestuia – fusese făcută. I-am povestit ce vreau şi i-am propus să colaborăm. A fost de acord. Vom scrie un *road movie* despre compromis.

Acum doi ani scriam încă de mînă, cu stiloul. Pentru eficienţă, aveam nevoie de un computer. Răzvan avea computer şi-am hotărît să lucrăm la el. Zi de zi, timp de-o săptămînă, am întors povestea compromisului pe toate feţele, construind şi refăcînd secvenţe, decoruri şi personaje. Toate ideile le-am adunat într-un teanc de însemnări. Le-am recitit, am modificat nume şi pasaje şi le-am transcris pe curat. După încă o săptămînă de discuţii şi o nouă intervenţie pe text, am încheiat *treatmentul*.

Pentru că mai aveam de montat încă 21 de filmuleţe pentru Flying Wood, am plecat la Timişoara şi am continuat să lucrăm la scenariu prin E-mail. Răzvan scria dialogurile şi îmi trimitea fragmente. Eu le citeam, îl sunam şi îi ceream să schimbe o replică sau să comprime o scenă. Dar cum dialogurile erau bune, asta se întîmpla destul de rar. După cîteva zile, scenariul era gata şi îmi amintesc bucuria cu care am citit primele pagini pe care mi le-a trimis. Şi-mi amintesc cum am rîs. Mi-am zis că-i imposibil să nu cîştigăm. Şi am cîştigat. Pentru a putea participa la concursul organizat de ONC, conform legii aflate în vigoare în 1999, pe lîngă scenariu, mai aveam nevoie şi de un producător. Flying Wood se confrunta cu probleme administrative şi nu mai putea fi producătorul nostru. După ce am întrebat în stînga şi-n dreapta, ne-am oprit la RoFilm. Acesta era în curs de privatizare şi era condus la vremea aceea de un economist care nu se prea pricepea la film şi, după cum s-a văzut mai tîrziu, nici la economie. M-am gîndit că nu-i nici o problemă; un scenariu bun şi un regizor care ştie ce vrea pot compensa lipsa de pricepere a producătorului. Mă înşelam.

În aprilie, rezultatele concursului urmau să fie făcute publice. Cînd ziua mult aşteptată a sosit, m-am înfiinţat împreună cu Răzvan la ONC, la conferinţa de presă. Pe la unu jumate, Preşedintele ONC, Radu Gabrea, a anunţat că la secţiunea de debuturi am cîştigat noi, Răzvan Rădulescu şi Cristi Puiu, cu proiectul de lung metraj intitulat: MARFA ŞI BANII. Reuşisem. Cîştigasem 63% din banii necesari realizării filmului, adică 2,5 miliarde lei. Cîţiva din cei prezenţi ne-au zîmbit cu simpatie şi ne-au felicitat. Şi producătorul ne-a felicitat şi ne-a zîmbit şi, pînă să ne dăm seama cum stau lucrurile, ne-a invitat la sediu, la RoFilm, ne-a pus în faţă cîte un contract şi o cafea şi împreună cu adjunctul şi juristul ne-au lăudat scenariul şi ne-au rugat să semnăm pînă la 16,30 pentru că ei vor să înceapă filmul numaidecît şi că se depreciază leul. Şi am semnat amîndoi.

Acum un an, cînd ziarele au început să scrie despre scandalul de la RoFilm, am fost întrebat despre felul în care a fost realizat filmul şi n-am ştiut ce să răspund. Nu-i uşor. Şi de unde să-ncep? Bine n-a fost în nici un caz. De ce n-a fost bine? Pentru că semnasem un contract care nu mă avantaja? Nu. Pentru că eu vroiam să mă folosesc de banii cîştigaţi ca să fac filmul, iar producătorul vroia să pună mîna pe banii cîştigaţi folosindu-se de film. Dar asta am înţeles mult mai tîrziu şi între timp făcusem toate greşelile pe care le putea face un debutant.

Acum filmul e gata. L-am văzut în masa de montaj, l-am văzut în proiecţie. Are cap, are coadă şi are chiar o anumită strălucire. Are noimă. Şi cu toate astea nu mă pot distanţa suficient. Fiecare replică, fiecare tăietură, fiecare imagine îmi arată cu cît m-am îndepărtat de proiectul iniţial. La fiecare vizionare revăd frunzele galbene; lipsă racord tricou clientă; echipa joacă volei pe plajă; un actor are alergie; nu primim onorariile, dar bine că ne-am adus bani de-acasă; în fiecare seară şoferul meu beat mort; nu avem lavaliere cu emiţător; oare mai ţine soarele ăsta?; Alex îmi zice că ăsta e şi altul mama nu mai face; dacă ai terminat pelicula nu mai pupi alta; în fiecare dimineaţă nu sînt bani de benzină; îl fugăresc pe producătorul executiv în jurul dubiţei, alunec şi cad; mecanicul de cameră se ceartă cu actriţa; turul de manivelă; actorul are cioburi în ochi; am cioburi şi-n chiloţi; filmăm în dubiţă; nu avem apă; nu ne-am primit onorariile, motorul dubiţei se opreşte şi Dragoş evită un accident care ar fi putut pune capăt filmului; jucăm biliard; nu sînt bani de benzină; filmăm la 40 de grade; dubiţa s-a stricat; şoferii improvizează o garnitură de chiulasă; mecanicul de cameră se ceartă cu maistrul de lumini; filmările se opresc 10 zile; nu mai sînt bani pentru film; plecăm la Medgidia; duminică, la TV, formula unu; dubiţa trebuie împinsă; unde e Nissanul; frig în cameră noaptea; frig dimineaţa la platou; în continuare nu avem scenograf; vine salvarea şi-l ia pe asistentul de scenografie; şoferii se îmbată; nu sînt bani de mîncare; secundul mă părăseşte în mijlocul filmărilor; dubiţa merge în 3 pistoane; nu e apă; nea Popică şoferul bagă dubiţa în şanţ; am un nou secund; praf şi mici la Baloteşti; nu sînt bani pentru costumele de poliţişti; trăiască Poliţia Română; atenţie la racorduri, Letiţia; actorii să meargă cu troleibuzul că nu s-au născut în taxi; Badea nu ne mai dă Nissanul; Surcel nu ne mai dă cinemobilul; vine ploaia; dubiţa s-a stricat; actorii tremură la *casă Doncea;* prăjina în cadru; tremur la angro Niro; cade lumina; se îngălbenesc frunzele; scenografa apare pentru cîteva ore la interior zi, *casă Ovidiu;* vecinii nu vor să ne lase să mai luăm curent; mecanicul Dubinciuc face pipi la rădăcina ficusului din scara blocului; vecinii fac scandal; la 6, Ioana are bilet la Kusturica; mîncăm seminţe; nimeni nu-şi primeşte onorariul; scandal; proces; *road movie*.

Acum filmul e gata şi cu puţin noroc va ieşi pe ecrane în primăvară. În toamnă, cînd filmul a fost prezentat cîtorva critici, am fost felicitat şi nimeni nu s-a arătat interesat de problemele pe care le-am întîmpinat pe durata filmărilor. Şi pînă la urmă e normal să fie aşa. Nici măcar pe mine nu mă mai interesează. Şi totuşi, din cînd în cînd, atunci cînd mă aflu în faţa unui nou proiect, mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat dacă aş fi avut şansa să lucrez cu un producător adevărat. Nu ştiu. Ce ştiu însă este că fără talentul lui Răzvan, fără încrederea lui Stere Gulea, fără susţinerea lui Marius şi dragostea actorilor pentru actorie, fără prezenţa lui Călin Ghibu şi solicitudinea Nitei Chivulescu, fără sprijinul lui Mihai Stavilă şi Titi Popescu, fără ajutorul lui Lucian Pintilie şi cîteodată tocmai datorită nepriceperii conducerii de la RoFilm, nu aş fi reuşit să termin filmul. ▲

Cătălin MANOLE

Scriitoare mediocră, impresar inspirat

Absolventă a Universităţii de Teatru şi Film „I.L. Caragiale“, preşedinte şi regizor al Companiei de Teatru „D' AIA“, cu patru volume de eseuri, aforisme, monologuri şi două romane publicate, la numai 23 de ani, Chris Simion pare a fi un nume în lumea artei, contrazicîndu-i totodată pe cei ce consideră că intelectualii români nu au operă. Nu ştiu dacă declaraţiile următoare au avut un ironic semn de exclamaţie, dar ele au fost făcute la una dintre lansările de carte ale domnişoarei Chris Simion: George Pruteanu – „Este un Cioran cu fustă lungă“ şi Florian Pittiş – „Fata asta are probleme cu absolutul“.

Pascal Brukner i-a acordat exclusivitatea dramatizării romanelor sale.

Dintr-un interviu pe care mi l-a acordat Chris Simion reiese că notoritatea sa se datorează şi acestor trei coordonate: ea însăşi, publicul, mass-media.

Chris Simion: „Eu sînt o luptătoare. Există o frază pe care am scris-o şi cred că mă caracterizează: *Hei, omule, infinitul nu are popas. Dacă ai obosit, răsuflarea se face din mers*. Suferinţele le iau ca pe o experienţă, bucuriile mă obligă, şi nu sînt vorbe. Sînt trăite!“

În acelaşi ton, sînt scrise şi cărţile ei „cu teme care se referă strict la existenţă, la om, la fiinţă, la creaţie“. Motiv pentru care scriitoarea se revendică din existenţialism.

Cartea „Disperarea de a fi“ a născut un conflict între autoare, aflată în clasa a XII-a, şi profesoara de filosofie care susţinea că este o impostură să scrii despre fericire, disperare, om, viaţă, fiind adolescent. Conflictul s-a încheiat cu o exmatriculare şi transfer la un alt liceu. Acestea sînt primele încercări la care este supus un artist precoce: „Este foarte greu să fii femeie şi să fii artist în acelaşi timp. Să fii tînăr şi să vrei să-ţi asumi un limbaj cum e arta, în mentalitatea multora ţine de maturitate. Este foarte dificil să-i convingi că vîrsta biologică nu are nici o legătură cu vîrsta spirituală.“

Chris Simion a depăşit prejudecăţile cu ajutorul publicului. Publicul este foarte important pentru ea şi este format în general din elevi de şcoală sau liceu, cu o minimă cultură literară, pe care însă şi-o completează cu lecturi ale tinerei scriitoare.

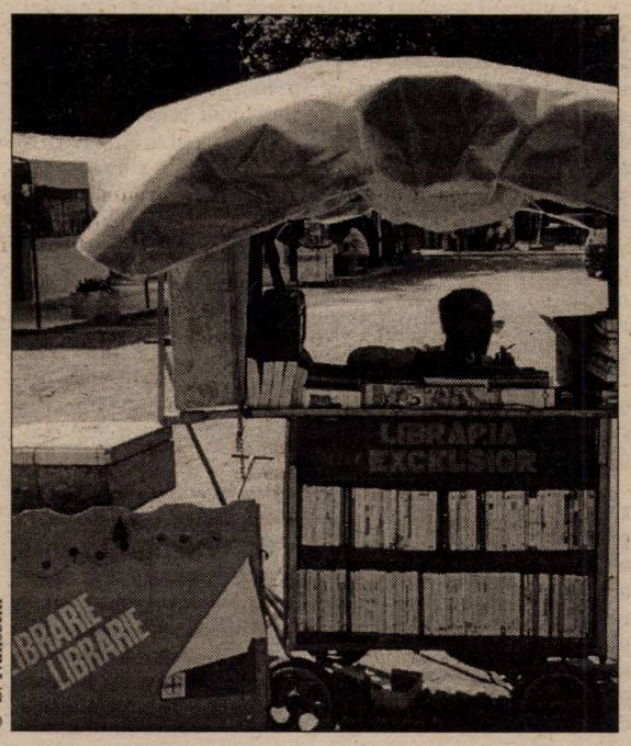

© S. Ivanoschi

La rîndul ei, aceasta trăieşte din drepturile de autor, vînzarea cărţilor fiind un argument mult mai solid decît părerea criticilor de specialitate în favoarea calităţii creaţiilor sale. Cititorii sînt atraşi nu numai de preţul mic al volumelor, ci şi de lansările extravagante ale acestora. Chris Simion nu are un impresar, iar promovarea cărţilor este mai degrabă ingenioasă decît costisitoare. Lansările sînt regizate chiar de către autoare, acestea fiind happening-uri: cărţi aruncate din nacela unui balon sau de pe acoperişul Teatrului Naţional, întîlniri la miezul nopţii, muzică, teatru, dans într-un magazin. Comunicatele de presă sînt scrise tot de ea şi publicate întocmai. Mass-media i-a oferit sprijinul pentru că, e de părere Chris Simion, „să-ţi lansezi o carte la 18 ani, la miezul nopţii este un eveniment cultural“. De aceeaşi părere este probabil şi presa care i-a făcut cadou o campanie publicitară în stil occidental. Pentru scriitoare, munca de impresariat pe care şi-o face cu ea însăşi este obositoare: „nu am nici un impresar, deşi mi-ar trebui. În loc să-mi păstrez energia pentru actul creator, mă pierd alergînd şi convingînd oamenii“. Explicaţia oferită de Chris vis à vis de interesul presei pentru cărţile ei este: „ Eu cred că mass-media s-a săturat de artă prăfuită, învechită, de artişti care nu îşi mai depăşesc propriile limite, de oameni care pretind că fac artă, dar de fapt fac un kitsch.“

Să sperăm că domnişoara Chris Simion va face o frumoasă carieră de impresar, altfel se va vorbi în continuare despre cărţile lansării şi nu invers. ▲

Paul CERNAT

„Notorietatea“ juvenilă şi complexele afirmării literare

Pe la începutul anului trecut, într-un număr al revistei *Interval* despre „intrarea în literatură“, negam faptul că aş fi — *horribile dictu* — „critic literar“, cum apărusem menţionat undeva (întîmplător, chiar în *Dilema)*. La urma urmei, nu eram decît un comentator de cenaclu cu cîteva cronici, recenzii şi eseuri lejere la activ, fost critic de serviciu la revista Facultăţii de Litere şi deţinător al unei frivole cronici bilunare la revista *Vineri*. E drept că alţii se credeau deja critici pentru mult mai puţin. Dar... „autocritica“ mea din *Interval* nu era decît o pledoarie pentru modestie, decenţă şi simţ al proporţiilor — poate şi un mic exorcism al unor fumuri trecute, de al căror ridicol îmi dădeam bine seama. Între timp, am avut şansa de a deveni redactor şi cronicar literar la un important săptămînal cultural. Am căpătat, cum s-ar spune, o vizibilitate sporită şi, dacă aş fi unul din acei articlieri care se respectă şi vor neapărat să fie respectaţi, dacă, în plus, m-aş lua după unele voci binevoitoare, aş avea oarecari motive să cred că încep să-mi fac un nume în critică. Din păcate, ştiu bine ce înseamnă „să-ţi faci un nume critic“ azi, în biata noastră lume literară.

Cel mai adesea, înseamnă să mizezi pe o foarte relativă, conjuncturală notorietate de breaslă, bazată în parte pe zgomot şi insistenţă *în detrimentul consistenţei*. Să ne înţelegem: am fost întotdeauna de părere că a şti să-ţi construieşti vizibilitatea/imaginea publică este o condiţie necesară — indispensabilă chiar! — a inteligenţei unui autor. Dar nu şi suficientă. Transformarea ei în miză e chiar periculoasă, nocivă. A paria doar pe imediat, pe efemer, poate fi la fel de riscant ca şi a face pe atemporalul cu pretenţii. Critica e un joc social — dar nu numai. Se pare însă că pe unii doar jocul de societate îi stimulează cu adevărat.

Pericolele de care ar trebui să se ferească orice june autor „aflat în probe“ sînt heirupismul ieftin şi dorinţa de a parveni cît mai iute „în fruntea bucatelor“. E o psihoză care bîntuie îndeosebi printre poeţi, deşi nici unii cronicari în curs de afirmare nu par a fi total imuni la ea. În orice caz, e o formă de bovarism. Trăim vremuri numai bune pentru pescuitorii în ape tulburi. Operaţiunea „vrei să-ţi faci un nume?“ a ajuns o obsesie, urmărită cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună. Pasiunea pentru lucrul bine făcut pare să fi cedat în favoarea ambiţiei de a accede la notorietate prin mimarea, cu maximum de profit, a vechilor reguli de joc: de la frecventarea boemei genialoid-iniţiatice la cultivarea atentă a relaţiilor profitabile şi la strategii de tip comando. Pe fondul lipsei aproape totale a promotion-ului editorial şi a prăbuşirii interesului public pentru literatură, singurele moduri de a te face rapid băgat în seamă, de a-ţi face, deci, o imagine, de a te „impune“ par a fi rămas impunerea pe terenul criticii de întîmpinare şi micile „scandaluri“, micile petarde fumigene. Exemple, cîte vrei. Unii rebeli, profeţi ai unui aşa-zise „generaţii 2000“, caută scandal şi ameninţă că vor prelua puterea în literatură. Pe mine unul, acest fenomen nu încetează să mă amuze. Oameni buni, dacă doriţi „puterea“, literatura este ultimul loc din România unde o mai poţi găsi. E un imens caraghioslîc (bun poate, pentru mica galerie de chibiţi) şi o înduioşătoare inadecvare să mai pozezi azi în poet genialoid sau să tînjeşti după o notorietate critică fără suficientă acoperire. Inadecvarea cu pricina e în fapt consecinţa unui mit încă activ: mitul nobleţei ontologice a literaturii. Luînd contact cu acest mit cultivat în anumite medii, mulţi ajung să viseze la un măgulitor statut „aristocratic“. Poeţii vor să fie înnobilaţi (genializaţi) de critici, iar criticii mai juni — autorizaţi de cei „cu autoritate“. Toate bune şi frumoase, dar ce ne facem că am rămas trei păduchi de nouă feluri, care ne citim între noi şi ne regăsim, mereu aceiaşi — ba, poate, din ce în ce mai puţini — dar în formulă cvasi-completă — pe la Tîrgurile de carte. Nici măcar bătălia naţională a manualelor alternative, care ne mai iluziona pînă mai acum doi ani, nu mai rentează. Şi cum să mai renteze cînd lectura literară a ajuns pe ultimul loc în preferinţele elevilor, iar cadrele didactice menite să implementeze reforma sînt, majoritatea, nereformabile? Din nou, simţul proporţiilor ne arată că cele mai multe dintre luptele „pentru putere“ care agită lumea noastră literară sînt nişte furtuni într-un pahar cu apă pe trei sferturi gol. Poate vom înţelege, totuşi, într-un tîrziu, că adevăratele noastre mize ar trebui să fie consistenţa profesională, lucrul bine făcut şi rentabilizarea instituţiilor culturale. Poate...

© S. Ivanoschi

Îmi închipui că sînt destule „tinere speranţe“ care se cred notorii doar pentru că au început să fie luate în seamă de o „lume literară“ tot mai enclavizată, tot mai disperată, care se mulţumeşte cu tot mai puţin şi are nevoie vitală de „sînge proaspăt“. Există, apoi, riscul ca această lume să se autoreproducă în ce are ea mai inadecvat. Faptul că foarte mulţi tineri au ajuns să publice frecvent cronici şi recenzii în publicaţii literare serioase nu trebuie să înşele, nici să ne dea mai multe speranţe decît este cazul. După retragerea vechilor baroni ai foiletonisticii, presa literară românească a ajuns la ora schimbului de generaţii. Majoritatea publicaţiilor literare care contează sînt acum dominate — şi pe drept cuvînt — de criticii generaţiei medii, pe lîngă care îşi fac ucenicia — se califică, altfel spus, la locul de muncă — un număr mare de pionieri şi şoimi ai criticii, unii mai promiţători, alţii mai modeşti. De ce să luăm virtualitatea drept notorietate?

Ar fi indecent să cred că mi-am făcut deja un nume în critică şi încă mai indecent să mă apuc să împărtăşesc cititorilor eventualele secrete (fireşte, iniţiatice) ale dobîndirii acestui „nume“ nobil. După umila mea părere, numele ţi-l faci nu doar prin foiletoane improvizate ori prin eseuaşe gracile (bune şi-alea), ci prin publicarea unor studii substanţiale, prin lucrări cu miză, prin proiecte cu bătaie lungă, prin curajul unor iniţiative utile ş.a.m.d. Nu e cazul meu, deocamdată. Cunosc cîţiva oameni tineri care au început deja să dea la iveală astfel de proiecte. Nici unul dintre ei nu e însă chinuit de ambiţia deşartă a notorietăţii.

Din păcate, pentru foarte mulţi, ea, notorietatea, este încă mai importantă decît pasiunea modestă, dar mult mai consistent ambiţioasă a proiectelor pe termen lung.

▲

Luminiţa MARCU

Oameni şi reviste

Am cunoscut foarte mulţi tineri ca mine (sau chiar mai tineri) care au venit în Bucureşti sau în Facultatea de Litere gata scîrbiţi de lumea literară. Înainte de a o cunoaşte. Sînt convinsă că o bună parte a ei merită o astfel de lehamite, am văzut cu ochii mei asta, dar rămîn foarte mulţi oameni care te pot face fericit doar prin zîmbetul prietenos cu care îţi răspund la salut. Înainte de a vă povesti cum am ajuns să scriu în *România literară, Observator* sau *Dilema,* trebuie să-mi anunţ prejudecata pe care mi-am asumat-o de la început şi la care ţin şi acum: am căutat întotdeauna oameni. Oameni lîngă care e plăcut să trăieşti şi să lucrezi şi nu locuri sau circumstanţe care te pot face cunoscut. Pentru că poţi vorbi despre cărţi cu tot felul de persoane, poţi aprecia inteligenţa şi cultura dincolo de moralitate, dar n-are nici un farmec.

În anul I de facultate, prin hazardul seminariilor, i-am cunoscut destul de bine pe Gabriela Gabor şi pe Răzvan Voncu. Ultimul a făcut chiar un fel de cerc de critică literară. Mi-a publicat (ca o surpriză) textul despre Eminescu pe care îl citisem la Colocviul de la Iaşi în revista *Literatorul*. M-am bucurat, ca tot omul, aveam 19 ani şi deja mi se părea că mă învîrt printre vipuri. Am mai publicat vreo trei articole în *Caiete Critice,* am fost cu Gabriela Gabor la un simpozion despre Vianu, acolo l-am cunoscut pe Eugen Simion.

Cu revista facultăţii, *Litere nouă,* nu prea mă împăcam, pentru că mi se părea că cei de acolo, Paul Cernat, Bogdan Ciubuc, Cecilia Ştefănescu, sînt cam respingători şi cam elitişti. Aşa că am pus la cale înfiinţarea unei noi reviste a facultăţii, cu prietenii mei de atunci; o revistă care s-a dovedit foarte proastă, trebuie să recunoaştem; se numea *Rocinante*. Dar experienţa a fost foarte interesantă şi, chiar dacă a fost un eşec, am învăţat din ea că trebuie să-ţi creezi singur alternative.

Nu am să le reproşez nimic celor de la *Caiete Critice* sau de la *Literatorul,* iar Gabriela Gabor a fost foarte prietenoasă cu mine atunci cînd eu eram la început şi nu cunoşteam pe nimeni din lumea literară. Dar treptat am simţit că nu prea există afinităţi, că altele erau revistele pe care le citeam eu în liceu şi alţii oamenii pe care visam să-i cunosc.

La ultimul seminar de literatură de la sfîrşitul anului II, mi-am luat inima în dinţi şi am oprit-o pe scări pe Ioana Pârvulescu. Am întrebat-o, cred, cum se poate colabora la *România literară*. Şi am început să scriu mici recenzii despre reviste, texte de mult mai mică anvergură decît cele pe care le scrisesem înainte pentru *Caiete Critice*. Texte pe care Ioana Pârvulescu mi le corecta, explicîndu-mi ce nu e bine, de ce erau cam bombastice. La *România literară* stăteam pe hol, nu cunoşteam pe nimeni altcineva în afară de această doamnă extraordinară. Şi totuşi am început să mă simt ca peştele în apă. Nimeni nu mă lăuda ca înainte, domnii redactori nu mă băgau în seamă, dar simţeam că e aşa cum trebuie să fie, pentru că ştiam de la bunica mea că nimic nu se cîştigă uşor şi că trebuie să mergi încet şi să te poticneşti de multe ori. Iar eu exact asta voiam, să-mi arate cineva unde mă potinesc, pentru că laudele sînt dulci, dar nu te ajută să mergi mai departe.

Între timp îl cunoscusem şi pe Ion Bogdan Lefter şi redacţia de la *Litere nouă* parcă nu mai era atît de respingătoare. Bogdan Lefter m-a certat de multe ori, mi-a arătat cît mai în public, ca să mă doară mai rău, unde se ascundeau greşelile, exagerările, provincialismele. Jurnalul meu de atunci e plin de invective pe care poate am să i le arăt odată, dar n-am cuvinte să spun cît de bine mi-a prins. Mă mai ceartă şi acum, cu multe lucruri nu sînt de acord, dar de la el ştiu că nu te naşti profesionist, ci te faci încet, dacă vrei. Cu Paul Cernat şi Bogdan Ciubuc am devenit prietenă, cu ei am făcut seminarul de literatură din anul IV. Mă chinuiam să le spun „dumneavoastră“, ne contarziceam, ne certam chiar, dar a fost o plăcere. Şedinţele de redacţie de la *Litere nouă* erau furtunoase, cu timpul am reuşit să-i detronăm (nu pentru că am fi fost neapărat mai tari, dar ei au crescut şi noi am rămas în locul lor). Apoi au fost revistele Tîrgului de carte *Bookarest,* unde am văzut cît de greu e să faci jurnalism cultural.

Pe Nicolae Manolescu l-am cunoscut tîrziu, la un opţional de la sfîrşitul anului III şi apoi la licenţă, unde a acceptat să-mi coordoneze lucrarea. De curînd mi-a procurat cea mai agitată săptămînă din viaţa mea profesională de pînă acum, cînd m-a invitat să vorbesc despre cartea lui la o lansare la care urmau să mai vorbească Alexandru Paleologu, Gabriel Dimisianu şi Alex Ştefănescu. Se pare că m-am descurcat totuşi, dacă la sfîrşitul ceremoniei am schimbat amabilităţi cu ultimul care a venit şi mi-a sărutat mîna care scrisese cam negativ despre o carte a lui mai veche. Nu se putea împăcare mai dulce, cel puţin pînă la următoarea lui carte.

La *Dilema,* iată, scriu acum, după un telefon neaşteptat al lui Cezar Paul-Bădescu, pe care îl cunoşteam doar din vedere şi din prozele despre Dănuţ. Sper să-i placă ce-am scris şi să mai urmeze şi alte telefoane.

După cum se vede, altă făină se macină acum la moară. Ce ştiu sigur e că acestea sînt revistele pe care le citeam în liceu şi aceştia sînt oamenii pe care visam să-i cunosc. Pentru că asta e cel mai important, să-ţi descoperi afinităţile şi prietenii mai mari. Iar lumea literară e aceea în care vrei tu să intri şi în care te simţi bine.

Asta e povestea şi exact aşa au stat lucrurile. Nu există metode oculte, iar cine le caută, le va găsi în propria minte înceţoşată. Dar există şi lucruri despre care nu vorbeşti, de obicei, asta da: oamenii, locurile, revistele de care te-ai despărţit; recenziile, articolele pe care le-ai scris doar pentru tine, acasă, ca să te antrenezi; familia care te-a învăţat să alegi oamenii de calitate; statul pe hol, atunci cînd era cazul, sau, dimpotrivă, răspunsul tăios, cînd nu se putea altfel; şi tenacitatea, pe care o ai sau n-o ai.

▲

Bogdan SUCEAVĂ

Soluţia există: *click*

În ultimii zece ani a existat o continuă presiune economică asupra editorilor români. De multe ori editurile au fost nevoite să amîne anumite proiecte editoriale din raţiuni financiare. Într-o lume mai bine organizată, multe planuri interesante din punct de vedere cultural s-ar fi concretizat şi şi-ar fi găsit cititorii.

O dificultate a fost preţul hârtiei. Unii editori au rezolvat-o importînd hârtie la un preţ avantajos din alte ţări europene. O altă dificultate a fost generată de reţeaua de distribuţie a cărţii, prin care volumele întîrziau să ajungă la cititor, iar banii nu se întorceau suficient de repede la editor. Primii sacrificaţi în acest peisaj de furtună au fost autorii tineri; unii s-au descurcat, şi-au găsit editor, au publicat; alţii nu – şi aici e vorba de o nedreptate majoră a vieţii culturale româneşti de acum. Pentru care credem că există o soluţie.

Editurile majore româneşti au situri internet. Prin aceste pagini de web, unele dintre ele elegant realizate şi cu informaţie structurată profesional, s-ar putea publica cărţi. Şi cine să le cumpere? – ar putea întreba scepticii. Cititorul român e sărăcit şi are dificultăţi să acceseze Internetul. Sînt dificultăţi materiale pe care le cunoaştem cu toţii şi asupra cărora nu îşi propune să se pronunţe textul de faţă. Trebuie spus însă că există un public masiv de literatură română pe internet, răspîndit pretutindeni în lume, oameni care şi-ar dori să intre într-o librărie ca-n vremurile bune de altădată şi al căror interes pentru literatura românească actuală ar putea fi vectorul economic al unei posibile pieţe pe Internet. Nu e utopic ca un cititor din Auckland, Noua Zeelandă, să plătească 1 sau 3 sau 10 dolari cu cartea sa de credit pentru un *download* al unei cărţi de literatură română contemporană a unui autor nou lansat, pe care o editura de prestigiu îl recomandă. Toţi cei care cred în cartea prin poştă ar trebui să fie fericiţi: de acum costă mai ieftin decît poşta, n-are greutate, are valoare şi se poate prezenta grafic mult mai bine.

Scenariu plauzibil: o editură din Bucureşti are un volum al unui autor român. Cartea e bună. Editorul ezită să se lanseze într-o aventură financiară, dar doreşte promovarea de perspectivă a tînărului autor. Şi decide formatarea cărţii în format *Acrobat Reader* sau *Microsoft Reader*. Apoi oferă cartea spre vînzare prin situl propriu, folosind un sistem actual de protejare a informaţiei (pentru că se presupune că cititorii vor plăti cu cartea de credit, şi informaţia de acest tip trebuie bine protejată). Atenţie aşadar: cartea vine în atenţia publicului, *prin Internet*. Să ne imaginăm că are succes. Editorul recuperează banii investiţi (mult mai puţin decît dacă ar fi plătit hîrtia, difuzarea şi celelalte delicii ale comerţului pe stil vechi) – şi are libertatea de a decide dacă mai doreşte să promoveze cartea şi într-o ediţie pe hîrtie. În plus, are sub contract un autor de acum lansat.

O posibilă locaţie Internet pentru tinerii autori ar fi cea a Ministerului Culturii. În eventualitatea în care acest for şi-ar asuma provocarea. Aici s-ar putea gîndi o promovare a literaturii naţionale printr-un sit editat profesional, cu costuri „de producţie" minime. Tinerii autori ar avea un loc sigur unde ar putea să-şi comunice textele, în condiţii din care toate părţile n-ar avea decît de cîştigat. Literatura română, ca parte în acest proiect, în particular.

Şi totuşi, cine ar putea pierde din acest sistem? În primul rînd editorii de rit antic şi acceptat, încremeniţi în diverse proiecte. Vor pierde ispravnicii culturii de altădată – care vor fi evitaţi de dinamica dezvoltării unei literaturi de calitate ce nu va mai fi girată de dînşii. Vor pierde unele grupuri de influenţă din cultura română actuală. Într-o poziţie dezavantajoasă se vor afla, desigur, şi cititorii care nu au acces la Internet. Reţeaua de distribuţie a cărţii va trebui să-şi regîndească serios fiecare mişcare: ei vor pierde bani. Dacă vom auzi zilele acestea că un editor a dat faliment, să ne gîndim că a făcut-o din două posibile cauze: pentru că nu şi-a structurat comerţul pe Internet suficent de inteligent şi pentru că nu s-a deschis suficient de flexibil autorilor tineri. Nu se poate să te menţii în afaceri cu traduceri siropoase şi cu faimoase cărţi de bucate.

Într-o lume în care oamenii circulă, cărţile ar putea să-i urmeze. Chiar şi cărţile nenăscute încă îşi au locul în proiecte inteligente destinate viitorului imediat. La recomandarea unui editor prestigios, cărţile ar putea să invite acasă cititorii de limbă română aflaţi departe. Şi ar putea invita către biblioteci şi librării pe cei care surfează, inclusiv din România.

Suntem mai bogaţi decît credeam vreodată.

▲

Z. ORNEA

glose

Un nume şi un renume în sfera culturii

Cum se dobîndeşte un nume şi un renume în zonele culturii o ştiu din experienţă, pe care, de aceea, o voi reconstitui cît se poate.

La început a fost numai pasiunea pentru istoria literaturii, a culturii şi a istoriografiei româneşti. Aşa se explică şi de ce pentru examenul de licenţă la absolvirea Facultăţii de Filozofie (se numea, atunci, în 1955, examen de stat) mi-am ales ca temă „Gîndirea românească la mijlocul veacului al XIX-lea". Din anul al IV-lea de studii m-am afundat în variate lecturi la Biblioteca Academiei, unde, cu o adeverinţă de la facultate, am căpătat permis de intrare. Tot citind, cu fişe care îmi tot burduşeau servieta, mi-am dat seama că istoriografia oficială, de provenienţă rolleristă, inducea clişeul că, în ansamblul de idei al epocii, Ion Heliade Rădulescu a fost un trădător, iar Bălcescu revoluţionarul exemplar. Mai nimic nu se spunea despre I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti care, apoi, ca legatari ai paşoptismului, au creat PNL (în 1875). Am căutat, cu o strategie aleasă cu grijă, să ocolesc aceste clişee grosolane, eu tratînd despre paşoptism ca mişcare de idei generală. Spre mirarea mea, teza de licenţă mi-a fost admisă, în 1956, spre publicare, fără să cunosc pe nimeni acolo, de revista *Probleme economice* şi, de curînd, am constatat că într-o lucrare generală recentă, despre 1848, dl Dan Berindei o citează. Am avut noroc ca, după terminarea facultăţii, să lucrez, în Bucureşti, la o instituţie editorială mamut, ESPLA, ca redactor la secţia de critică literară, încît Biblioteca Academiei mi-a devenit loc de muncă obişnuit. Stăteam acolo dimineţile şi după-amiezele (am mai apucat vremea cînd Biblioteca se închidea la ora 11, apoi la 10 seara); am citit, atunci, un articol al lui Camil Petrescu din anii treizeci care cerea ca instituţia aceasta de interes naţional să funcţioneze toată noaptea) şi nu mă mişcam de la masa mea de lucru decît atunci cînd soneria anunţa, nerăbdătoare, ora închiderii. În 1956 am debutat, cu o „cronică a ediţiilor", în *Gazeta literară*, pe marginea ediţiei Ion Ghica alcătuită de Ion Roman (cel ce m-a învăţat meseria de editor al textelor clasice). Apoi am publicat, în *Viaţa Românească*, recenzii despre cărţi sau reviste şi însemnări pentru rubrica „Miscellanea". Mi-au întins, atunci, o mînă protectoare regretaţii Paul Georgescu şi Ov. S. Crohmălniceanu, care au ţinut-o asupra mea încă ani lungi. Dar aceste articole (cronici), unele apărînd şi pe pagina întîi a *Gazetei literare*, ştiam bine, nu au rostul decît să-mi „facă mîna". Preocuparea mea esenţială era studierea curentelor noastre literare. Şi cum toate, aproape, (cu excepţia simbolismului) au fost, mi-am dat seama din lecturi, curente de idei în care literarul şi esteticul se înlănţuiau cu politicul, cu ideologia şi chiar cu economicul, m-am apucat să studiez istoria acestor discipline autonome cu pasiune adîncită. Cîţiva ani buni mi-au trebuit ca să cunosc istoria economiei naţionale, devenind un efectiv specialist în domeniu (am publicat cîteva studii despre asta, unul despre concepţia social-economică a lui Xenopol în revista de istorie *Studii)* şi, în colaborare, o ediţie, prevăzută cu un studiu introductiv, cuprinzînd opera unui economist român de pe vremea lui Cuza, Dionisie Pop Marţian, citat de Maiorescu pozitiv în *Direcţia nouă*. Văzîndu-mi cărţile de pe masa mea de lucru la Biblioteca Academiei aglomerată cu lucrări economice de sociologie, statistice, (inclusiv *Anuarele de Statistică)* prietenul meu Matei Călinescu îmi spunea, compătimitor, că am lecturi bizare. Dar eu îmi urmam ţelul; studierea atentă a componentelor curentelor noastre de idei.

După atîta pregătire, am decis să scriu o carte despre junimism. Decizie aparent ciudată pentru că, atunci, Maiorescu era interzis, opera sa nefiind reeditată şi nici a lui Lovinescu, cel ce a publicat, în 1940-1943, celebra monografie despre T. Maiorescu şi, apoi, antologiile din ciclul junimist. Dar cărţile lor şi altele pe aceeaşi temă nu erau interzise, fiind „servite" în sala I a Bibliotecii Academiei. Cîteodată, văzînd titlurile ce se adunau pe masa mea, mă cuprindea efectiv frica. De aceea, luam constant, la funcţionara de la garderobă, ultima masă din sala de lectură, locurile 89-90 pentru ca să-mi ocrotesc lecturile de priviri indiscrete sau răuvoitoare. Şi tot aşa, în 1962 am predat foştilor mei colegi de la ESPLA (între timp, în martie 1959, fusesem dat afară – ah, dosarul meu „nesănătos!" – de la editură, fiind vreo trei ani librar, apoi, din 1962, bibliotecar şi redactor la o revistă economică de la ASE) manuscrisul cărţii mele *Junimismul*. Binevoitori, foştii mei colegi, cu care rămăsesem prieten, m-au sfătuit să iau înapoi „bomba" pe care o depusesem, iar unii îmi promiteau că îmi va apărea cartea în acelaşi an, 1962. N-am avut noroc, cartea a apărut tocmai în vara lui 1966. Şi încă desfigurată de multele „observaţii" cenzurative de care a trebuit să ţin seama. Şi asta deşi, în 1963, prof. Liviu Rusu publicase celebrul studiu recuperator despre opera şi personalitatea lui Maiorescu urmat, în 1964, de studiul, tot recuperator dar mai ferit de exagerări, al lui Paul Georgescu, care a fost prefaţă la ediţia din 1964 din opera lui Maiorescu (ce eveniment crucial a fost această reeditare, atunci, pot înţelege cu greu generaţiile tinere de astăzi!). Şi, deşi, cu un an înainte, îmi apăruseră, în colaborare, alte două cărţi – despre Xenopol şi falansterul de la Scăieni – eu îmi consideram şi îmi consider ca moment de debut în carte *Junimismul* din 1966. Cartea nu mi-a plăcut, m-a decepţionat chiar şi, de aceea, în 1975, am publicat o alta, de vreo 650 de pagini, *Junimea şi junimismul,* în care reţineam din cea din 1966 nici 20 de pagini. Şi mă bucur, evident, cînd constat şi azi că această carte e trecută în bibliografiile universitare şi chiar liceale. Am scris, repede, după nefericita carte de debut din 1966, o alta despre sociologia ţărănistă, apărută în 1969, în care mi-am fructificat lecturile mele mai vechi socio-economice. Apoi am revenit la preocupările mele despre curentele de idei din literatura şi cultura românească. În 1970 am publicat la Editura Minerva (manuscrisul a fost predat mai vechii EPL, în vara lui 1969 şi, după reorganizarea sistemului editorial, a fost repartizată Editurii Minerva, unde am devenit şeful redacţiei de istorie literară). Iar un an mai tîrziu, în 1972, am publicat, la aceeaşi editură, monografia (tot despre un curent de idei) *Poporanismul*. Despre toate aceste cărţi s-a scris favorabil, apreciate fiind pentru polifonia analitică, cu ale lor secţiuni aparent diferenţiate, în care literar-esteticul era numai o componentă. Eram, printre istoricii literari, cum s-a spus, un unicat, ocupîndu-mă nu numai de esteticul pur ci, în calitate de comentator al curentelor de idei, de ansamblul lor atît de compozit. Am publicat vreo două cărţi de studii *(Studii şi Cercetări*, 1972, *Confluenţe,* 1976), amintita sinteză, *Junimea şi junimismul* din 1975 (pentru care am muncit enorm, reluînd toate lecturile de la început) şi în 1977 *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, în care, pe prim plan, apărea personalitatea lui Gherea şi direcţia creată de el în spiritul public românesc. Era momentul să mă apropii de interbelic. Tot studiind, mi-am dat seama că interbelicul nu e deloc un bloc omogen şi că, de fapt, trebuie să abordez, separat, fiecare deceniu, dintre cele două. Aşa am şi procedat. În 1980 am publicat o carte despre primul deceniu interbelic, care s-a intitulat *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea,* carte care, peste doi ani, în 1982, va deveni obiectul concentrat de atac al revistelor naţionalist-ceauşiste *Săptămîna* (care i-a dedicat vreo cinci foiletoane pe cîte o pagină, fiind denunţat ca duşman al culturii române) şi *Luceafărul* (vreo trei-patru cronici şi o masă rotundă). Am răspuns în *Săptămîna,* acestor atacuri, dar, apoi, ea a continuat cu alte două foiletoane. Dar voind să mă apropii de celălalt deceniu interbelic (anii treizeci) am realizat instantaneu că e imposibil. Cum să analizezi critic, în plin totalitarism, curentele de idei şi personalităţile de extremă dreapta, tot totalitariste, sau cum să analizezi critic ideea partidului unic într-o perioadă dominată de partidul unic? În consecinţă, mi-am amînat proiectul şi m-am consacrat evocării, în biografii, a trei dintre personalităţile fondatoare ale curentelor de idei cărora le închinasem monografii. Vor fi biografiile despre Gherea, Maiorescu şi Stere, pe care le-am publicat, succesiv firesc, în 1982, 1985-1986, în 1990-1991 (ultimele în cîte două volume distincte). Biografia despre Gherea, care primise bunul de tipar la Ed. Cartea Românească, a fost oprită prin ucaz şi trimisă spre avizare la Secţia de Propagandă a C.C. al PCR (tocmai avusese loc campania ofensivă, amintită, a revistelor *Săptămîna* şi *Luceafărul* împotriva cărţii mele din 1980) şi ţinută, acolo, timp de şase luni. Dacă n-aş fi avut norocul intervenţiei benefice a lui Gogu Rădulescu, cartea era menită topirii zaţului, iar mie să mi se interzică dreptul de a mai publica şi, concomitent, să fiu din nou dat afară din slujbă. Am avut noroc şi, apoi, mi-am putut scrie şi publica biografiile despre Maiorescu şi Stere. După revoluţia din decembrie 1989, am putut reveni la cartea despre al doilea deceniu din interbelic. După o muncă istovitoare de vreo patru ani, cîtă vreme am citit întreaga presă şi cărţile care mă interesau din acel deceniu învolburat, am publicat, în 1995, cartea *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* care, îndrăznesc a spune, a trezit interes. De atunci, m-am consacrat celor două cronici săptămînale (la *România literară* şi *Dilema),* aşteptînd momentul, dacă mă va lăsa sănătatea, să revin la o carte de sinteză, de fapt una de sinteză a sintezelor mele.

Revenind la interogaţia cum izbuteşti, ca om de cultură, să-ţi faci un nume şi chiar un renume, îndrăznesc să răspund că prin muncă istovitoare (lectură studioasă) şi renunţare, prin stăruinţă dezinteresată, prin cultură, talent şi puţin noroc. Numai cu talentul şi norocul nu izbîndeşte nimeni dacă nu le hrăneşte cu muncă istovitoare şi renunţare. Şi invers, munca stăruitoare dacă e lipsită de talent (cultură) şi puţintel noroc e pîndită de eşecuri dezamăgitoare. Cine nu are puterea şi norocul de a le dobîndi pe amîndouă se va irosi în neizbîndă, eşuînd, fatal, lamentabil, acrindu-se în nevolnicie.

▲

Lucian ŞUŞANU

Compatibilitatea ortodoxie-liberalism

Încercarea de a demonstra compatibilitatea dintre ortodoxie şi liberalism care, la limită, este echivalentă cu demonstrarea caracterului ortodox al indiferenţei religioase a statului îşi dovedeşte necesitatea, pe de o parte, din exigenţele perioadei actuale cînd spaţiul politico-geografic în care ortodoxia este dominantă este confruntat cu problema instaurării şi aclimatizării unor regimuri politice subîntinse de filozofia liberală iar, pe de altă parte, din nevoia stringentă de a face o separaţie radicală între *ortodoxia propriu-zisă* şi o doctrină religioasă care se revendică de la ortodoxie şi care, în perioada actuală, se manifestă ca o puternică forţă antiliberală, *ortodoxismul*. Definim ortodoxismul ca fiind acea mişcare politico-religioasă rezultată din falsificarea ortodoxiei prin naţionalizarea acesteia şi prin adoptarea unei variante modernizate a doctrinei simfoniei.

Precizăm faptul că acest articol reia unele idei incluse într-o lucrare mult mai amplă care tratează problema raportului armonic ortodoxie-modernitate. De aceea, sperăm că această decontextualizare să nu le răpească din coerenţă şi claritate.

1. Argumentul ortodoxist împotriva relativismului liberal

Respingerea ortodoxistă a relativismului liberal este subîntinsă de o atitudine care, coplanarizînd ontologic Biserica şi Societatea, susţine posibilitatea unei evaluări reciproce a ortodoxiei şi democraţiei liberale sau a celor două seturi de valori corespondente. În general, din această evaluare comparativă rezultă incompatibilitatea dintre ortodoxie şi liberalism. Se susţine că această incompatibilitate este echivalentă cu conflictul ireconciliabil dintre două „religii concurente": acceptarea valorilor liberale nu poată să ducă decît la falsificarea structurală a valorilor ortodoxiei. Mai precis, acceptînd relativismul consubstanţial liberalismului, sîntem obligaţi să admitem, pentru a fi consecvenţi, că religia creştină este doar unul din discursurile ultime dintr-o serie potenţial infinită de astfel de discursuri; toate aceste discursuri sînt legitime, egal întemeiate, astfel încît creştinismului îi este refuzată preeminenţa absolută dată de Revelaţie şi de Tradiţie. Refuzîndu-i-se centralitatea, creştinismul este, în fond, anulat şi transformat într-un sistem de valori egal întemeiat în raport cu celelalte sisteme de valori ce populează societatea.

2. Contraargumentul ortodox la ortodoxism

Ne vom ocupa, mai întîi, de presupoziţia de adîncime a ortodoxismului care susţine critica relativismului liberal: coplanarizarea ontologică Biserică-Societate. În general, a declara incompatibilitatea a două sisteme teoretice înseamnă a le subînţelege ca fiind incluse într-un singur spaţiu raţional omogen, într-un singur „plan", ceea ce nu se întîmplă cu democraţia liberală (sistem de organizare socio-politică a lumii *postadamice)* şi cu ortodoxia (sistem de îndumnezeire sinergetică a lumii *postadamice)*. Iată însă că în definirea sumară de mai sus apare un termen mediu, lumea postadamică, ceea ce implică renunţatea la orice falie gnostică între Biserică şi Societate, între ortodoxie şi liberalism. Atunci cum mai poate fi admisă necoplanaritatea ontologică dintre spaţiul social liberal şi spaţiul eclezial ortodox? Distincţia de plan provine din *atitudinea* faţă de termenul mediu: conservarea şi îndumnezeirea, o anume prezervare a statutului ontologic al lumii (democraţia liberală) şi transfigurarea acestuia (ortodoxia).

Pot intra cele două atitudini în *contradicţie reciprocă?* În mod iluzoriu şi eretic (ortodoxist), atunci cînd Biserica se întîlneşte în termenul mediu, lumea postadamică, cu o organizare contractual-liberală uitînd însă de diferenţa de strategie cu privire la acest termen mediu, ceea ce determină conflictul, ilicit din perspectiva veritabilei ortodoxii, dintre relativismul democraţiei liberale şi „absolutismul" creştin. Nevaliditatea conflictului provine din aceea că Biserica Ortodoxă, printr-o mutaţie ilicită, consideră absolutul ce o defineşte ca absolut realizat al acestei lumi, atitudine prin excelenţă necreştină deoarece absolutul acestei lumi este valabil doar la eschaton. În această perspectivă, ralativismul valoric al liberalismului este înţeles ca opus „absolutismului" ortodox, uitîndu-se că o Biserică activ-soterică are ca scop absolutizarea *relativului*. Cum să faci însă asta dacă abhori relativul, *cum să mîntuieşti lumea dacă te deranjează nemîntuirea ei?* Este mult mai comod să postulezi fatalist incompatibilitatea liberalismului şi creştinismului uitînd că, prin Hristos, absolutul şi relativul au fost compatibilizate în actul teosisului. Apostazia Bisericii ce neagă relativitatea lumii vine din *lene* pentru că mîntuirea lumii este văzută ca o înlocuire (translatare) a relativului cu absolutul şi nu ca o absolutizare a relativului. Democraţia liberală deranjează Biserica pentru că îi refuză mîntuirea leneşă, pentru că relativul ei se reproduce la infinit. Măreţia ortodoxă a liberalismului ţine de faptul că protejează relativitatea, că o purifică, excluzînd din sînul ei orice absolut secund şi, prin urmare că oferă Bisericii cîmpul privilegiat de acţiune, relativul pur.

Extinzînd cele spuse pînă acum, susţinem că între un mod de organizare a spaţiului social şi Biserica Ortodoxă nu poate exista o compatibilitate sau o incompatibilitate *coplanară* datorită imposibilităţii includerii celor două spaţii într-un unic plan ontologic. De aceea, susţinem că între o democraţie liberală (menţionăm că în acest articol ne referim strict doar la dimensiunea relativistă a liberalismului, deşi în discuţie pot fi aduse şi alte dimensiuni ale acestuia) şi Biserica Ortodoxă există o relaţie de *compatibilitate necoplanară* ce desemnează diferenţa compatibilă de atitudine ontologică faţă de un termen comun, lumea căzută, recte societatea. Nu spaţiul eclezial şi cel social sînt distincte ontologic, ci atitudinile Bisericii Ortodoxe şi liberalismului faţă de societate, adică transfigurarea şi conservarea. Dar, în acest caz, diferenţa ontologică nu înseamnă divergenţă şi contradicţie, ci armonie şi compatibilitate *pentru că* atitudinea ontologică a Bisericii faţă de societate, îndumnezeirea, are sens doar prin raportare la un relativ *ce se recunoaşte ca atare* (modernismul liberal relativist). Prin urmare, compatibilitatea de mai sus provine din cele două atitudini distincte ontologic: democraţia liberală redă societăţii conştiinţa şi luciditatea caracterului ei căzut, prin excelenţă relativ. O lume căzută nu poate fi de la sine absolută, iată o banalitate pe care criticii ortodoxişti ai liberalismului nu o înţeleg. Mai mult, ei consideră că relativismul modernist relativizează chiar Biserica, lucru ce este pur şi simplu imposibil datorită necoplanarităţii de care vorbeam mai înainte: faptul că nu există un discurs ultim privilegiat nu afectează absolutul incoativ al Trupului Hristic, ci înseamnă doar că organizarea liberală a socialului, relativitatea conştientă de sine, îşi recunoaşte încapacitatea funciară de a emite enunţuri logic-materiale despre enunţurile şi acţiunile ce se referă la absolut.

Într-o democraţie liberală, relativismul înseamnă faptul că se acordă libertate *manifestării* oricărui discurs sau forme de asociere cu privire la lucrurile ultime, la Absolut; toate aceste discursuri sînt *egal legitime* pentru că nu există criterii de judecare şi clasificare a lor; relativul nu poate decide cu privire la discursurile despre absolut şi, de aceea, toate îi sînt *indiferente*. Dar aceasta nu înseamnă relativizarea ca atare a unui discurs despre absolut, creştinismul, pentru că implicit s-ar admite că absolutul său provine din recunoaşterea pe care i-ar putea-o acorda relativul pur, dar nu i-o acordă; înseamnă doar că organizarea profanităţii capătă pentru prima oară conştiinţa lucidă şi smerită a imposibilităţii de a vorbi despre lucrurile ultime. Iată de ce *absolutul creştinismului nu se poate manifesta decît într-o lume relativă* pentru că ceea ce contează nu este recunoaşterea absolutului de către relativ (contradicţie în termeni), ci absolutizarea relativului, adică îndumnezeirea.

Exorcizat de idolii ce l-au subminat de atîtea secole (statul creştin, legea creştină, armatele sfinte etc.), creştinismul scapă de sabia şi decretele statului care, adesea, i-au blocat accesul spre convertirea prin libertate căci doar prin libertate, ca atribut fundamental al chipului divin în om, absolutul creştin poate fi receptat. Biserica va trebui să-şi impună absolutul adresîndu-se libertăţii indivizilor confruntaţi cu alte discursuri ultime: *decretul va trebui înlocuit cu seducţia,* iar relativismul liberal este locul privilegiat unde sinergia soterică poate începe pentru că libertatea de a alege între miriade de discursuri ultime este condiţia minimală pentru alegerea liberă a singurului discurs ultim posibil.

3. Relativism şi absolutism

Deşi sensurile duble ale acestor doi termeni au fost deja sugerate, ni se pare firesc să le expunem aici explicit, ceea ce ne va permite o accentuare şi o clarificare a ideilor de mai înainte.

Cu referire strictă la religie, definim *relativismul liberal* ca o teorie metareligioasă libertară, în sensul că, plecînd de la recunoaşterea incompetenţei sale funciare în evaluarea discursurilor religioase ajunge la admiterea libertăţii de manifestare a acestora. Cu alte cuvinte, relativismul liberal, compatibil cu ortodoxia, desemnează posibilitatea înmulţirii potenţial infinită a discursurilor ultime ca urmare a incompetenţei liberale în domeniul acestor discursuri. *Relativismul neliberal,* incompatibil cu ortodoxia, desemnează postularea posibilităţii unor adevăruri ultime paralele şi intraductibile; din această premisă epistemică, ce implică arogarea unei competenţe maximale, rezultă legitimitatea coexistenţei necontradictorii a unor discursuri ultime diferite. Deoarece încorporează principiul „material" al relativităţii după care discursurile religioase sînt egal valabile *prin ceea ce spun despre divinitate,* acest tip de relativism renunţă la principiul ignoranţei religioase, transformîndu-se din discurs metareligios libertar într-un discurs cvasireligios ce-şi arogă competenţa de a vorbi despre divinitate. Avem aici un relativism antiliberal şi antilaic deoarece el tinde să asocieze o teorie implicit religioasă cu competenţele coercitive ale statului.

Absolutismul aortodoxist se întemeiază pe următorul sofism: dacă acceptăm că există un singur adevăr absolut, atunci în societate trebuie să existe un singur adevăr absolut; toate celelalte enunţuri trebuie ori înlăturate, abolirea relativismului valoric, ori păstrate dacă sînt clar compatibile cu adevărul ultim. Erezia acestui sofism absolutist provine din deducerea existenţei ca atare, realizată, a adevărului absolut din premisa existenţei sale incoative începută dar nerealizată total decît la venirea în slavă a lui Hristos, la învierea trupurilor şi la Judecata de Apoi.

Absolutismul ortodox afirmă că discursul creştin despre absolut este singurul valabil. De aceea ne putem întreba dacă admiterea ortodoxă a relativismului nu este o formă subtilă şi elegantă de sinucidere din partea unei ortodoxii care, confruntată cu sisteme concurente, se vede nevoită să le accepte dreptul legitim la existenţă, presată de imperative moderniste la modă, cu preţul atenuării credinţei în propriul adevăr nenegociabil. Noi considerăm însă că admiterea compatibilităţii ortodoxie-relativism, departe de a fi o formă de acomodare cu modernitatea sau un efect al slăbirii credinţei în absolutul creştin, este o consecinţă necesară a fundamentelor dogmaticii ortodoxe. Astfel, în ortodoxie credinţa nu este înnăscută sau primită ca un „dat" al unei instanţe exterioare, ci este „construită" *sinergetic* de subiectul religios sub forma transformării propriei fiinţe. Prin urmare, certitudinea credinţei diferă de simpla acceptare sau consimţire a unui adevăr epistemic precum Crezul, deşi o presupune şi pe aceasta. Această „construcţie" a certitudinii credinţei ca vivificare ontologică presupune necesar libertatea deoarece, altfel, subiectul religios s-ar transforma în simplu instrument divin. Dar libertatea poate funcţiona ca o condiţie fundamentală a construcţiei certitudinii religioase doar dacă, prin natura sa şi datorită caracterului căzut al lumii, aceeaşi libertate devine condiţia fundamentală a refuzului construcţiei certitudinii religioase (adesea chiar a refuzului adevărului epistemic subiacent credinţei) şi a opţiunii pentru alte sisteme soterice (multiplicarea religioasă) sau laice (desacralizarea în genere); pe scurt, o condiţie a relativismului multiculturalist. Dacă vom anula libertatea, vom anula nu doar efectele considerate de ortodoxism ca fiind negative, precum relativismul multiculturalist, dar vom anula şi libertatea construcţiei certitudinii ortodoxe, căci libertatea de a te îndumnezei dispare atunci cînd dispare libertatea de a refuza îndumnezeirea. Certitudinea mîntuirii presupune necesar libertatea damnării deci, în limbaj modern, relativismul multiculturatist. Atunci cînd libertatea socio-politică dispare prin monoculturalizare teocratică sau cezaro-papistă (ori prin formele mai slabe derivate din acestea), efectele negative pentru ortodoxie sînt radicale şi insidisioase, ca de exemplu naşterea unor ideologii falsificatoare (ortodoxismul). Încercarea de a interzice diavolul prin interzicerea libertăţii de a opta pentru el este una dintre cele mai mari ispitiri diavoliceşti căreia, deseori, Bisericile îi cad pradă.

Aceasta ne face să alegem, ortodox şi absolutist, liberalismul pentru că el este cadrul relativ şi multicultural al deciziilor absolute. Tot acest articol poate fi sintetizat astfel: cred că există un singur sistem valabil de adevăruri absolute, ştiu că asimilarea acestui sistem (îndumnezeirea) presupune necesar, deşi nu exclusiv, libertatea, ştiu că libertatea poate duce şi a dus la refuzul singurei oferte divine corecte (cu pandantul său, opţiunea pentru alte sisteme de valori ultime); de aceea, acceptînd libertatea (altfel mi-aş refuza mîntuirea) accept *existenţa* celorlalte sisteme de valori, adică relativismul. Problema fundamentală este *convertirea* acestor sisteme, adică universalizarea prin libertate a singurului sistem corect de valori absolute.

▲

Alex. Leo ȘERBAN

O afacere: paranoia

– cînd totul se globalizează, un singur lucru ne rămîne – complotul cu specific național... –

...Teoria conspirației, Dosarul Pelican, Rețeaua, Dosarele X, Inamicul statului, Înscenarea, Matrix, The Game, Fight Club – *Hollywoodul pare să nu se mai sature contemplînd(u-și) paranoia. Cînd, în urmă cu 3 decenii aproape (în 1974), Francis Ford Coppola regiza* Conversația, *nu bănuia probabil că filmul lui avea să creeze nu doar o modă (asta s-a mai văzut), nici doar un model (și asta s-a mai făcut), ci chiar un modul (departament) al Hollywoodului-așa-cum-îl-știm. După* Conversația, *lumea filmului s-a schimbat – și, pentru că lumea filmului nu se schimbă fără ca lumea-pur-și-simplu să se schimbe, am început să vedem conspirații peste tot...*

„Departamentul" amintit mai sus are grijă ca nimic din ce apare în filme să nu riște a fi acuzat că nu seamănă cu realitatea. *Toți oamenii președintelui* a fost o punere pe (marele) ecran a unei „afaceri" care deja fusese pusă pe micile ecrane ale televizoarelor: Watergate. În acest caz, conspirația a existat prima, filmul a urmat.

Dar există și abateri de la regulă: *Wag the Dog (Înscenarea)*, filmul lui Barry Levinson despre un președinte implicat într-un scandal sexual căruia un „doctor de scenarii" angajat de Casa Albă îi inventează un conflict internațional pentru a abate atenția de la micul flirt de alcov, a precedat scandalul Clinton-Lewinsky. Ne putem, pe bună dreptate, întreba: dacă nu exista filmul lui Levinson, ar mai fi izbucnit scandalul cunoscut de toată lumea – cu rochia pătată, trabucul și Kenneth Starr...? Și, mai departe: dacă nu exista *Conversația* lui Coppola, ar mai fi urmat, la nici un an după, Watergate-ul...? Poate că cei implicați în sumbra afacere prezidențială văzuseră, și ei, capodopera premiată la Cannes și asta le-a dat idei: nu putem ști nimic cu certitudine care să nu poată fi probat ca opusul său...

„Paranoul" sau găina

Ca-ntotdeauna, problema este filozofică: ce a fost mai întîi, oul (paranoia) sau găina (filmul)? Dar dacă oul este produsul găinii cinefile?

Hollywoodul – i.e. cea mai mare fabrică de scenarii de pe glob – nu este cu totul inocent de ceea ce a devenit, astăzi, comod să numim: „ca-n filme"! Chiar dacă filme (găini) văd tot mai puțini, mitul funcționează. Realitatea însăși pare să nu mai fie decît o copie (de mînă, la indigo, xerox sau laser) a unor lucruri pe care ne amintim că le-am văzut, cîndva, la cinema. Iar dacă nu noi, atunci, cu siguranță, părinții sau bunicii noștri... Este o simplă impresie, firește; dar ce altceva este paranoia?!

Cam atît despre găini.

Dacă vorbim despre ou, trebuie să ținem cont de faptul că el este, totuși – pînă la proba contrară, adică: spargerea lui în vederea omletei –, un concept. Altfel spus, o chestie destul de „tare", în aparență, care trebuie privit(ă) cu toată precauția și acționat în consecință.

Cine poate ști dacă oul respectiv (să ne amintim: „oul" denumește „paranoia") este crud sau fiert?... Dacă e crud, atunci trebuie spart cu atenție deasupra unui recipient – bol sau tigaie; dacă e fiert, poate fi spart cu mult mai multă dezinvoltură, și oriunde.

Să ne amintim, acum, că un scandal este întotdeauna nu coaja de deasupra oului, și nici albușul abulic, ci gălbenușul de dedesubt. Ca să ajungi la el, e nevoie de o anumită dexteritate.

Conspiratita care ne înconjoară (boală care, repet, nu este străină de Hollywood) a trecut prin mai multe (muzici și) faze – de la faza dură, în care totul este rotund și neted, la spărtura în rotundul-și-netedul respectiv, ajungîndu-se, acum, la acel albuș abulic de care pomeneam mai sus. Asta înseamnă că epoca bănuielilor bine cristalizate, de natură mccarthystă, de prin anii '50, a fost înlocuită de una relativ relaxată, în care *crăpătura în fațadă* este un indiciu dicibil (anii '60-'70), pentru a se ajunge la actuala aglutinare de suspiciuni de-după-spargerea-oului (din anii '80 încoace). Ce se întîmplă acum? Acum, *orice este posibil*, dar „rolurile" sînt mult mai greu de identificat... După atîtea dezastre care n-au fost decît simulări și după atîtea simulări care au fost, totuși, autentice dezastre, lumea este mult mai prudentă – dar și apetitul de a vedea ce-se-întîmplă-dincolo mai mare.

Evident, felul în care lumea se uită la ou este diferit în colțuri diferite ale globului. În unele locuri (să zicem, la noi) bănuiala este în continuare de tip „coajă dură": știm Cine, Ce a făcut, știm și De Ce – nu prea știm însă Cum (pentru asta ar trebui să spargem coaja). În alte locuri (de pildă, în patria Hollywoodului), lucrurile au trecut de mult de faza „dură" – iar găinile (filmele) care fac în continuare ouă dure sînt desființate de critici, ocolite de public și se dovedesc o catastrofă pentru producători...

În primul rînd, temerile s-au mutat de pe entitățile imediat definibile (Pentagonul, CIA) pe cele intermediare, mai greu identificabile („elemente" din Pentagon & CIA) pentru a se ajunge, în prezent, la societăți secrete, facțiuni ale unor societăți secrete, facțiuni ale unor facțiuni... Uneori, „conspirația" nu este altceva decît delirul schizoid al unui individ (vezi *Fight Club*); alteori, ea se explică, „simplu", apăsînd pe butonul hedonismului – care, cum se vede, nu este lipsit de riscuri (vezi *The Game*).

Dosarele X (filmul pentru marele ecran nu este decît un surogat al serialului TV) a fost, dacă nu primul, în orice caz cel mai reușit „experiment" de scoatere a paranoiei din faza „ou/ou + crăpătură" și de aducere a ei într-o actualitate mult mai terifiantă pentru că difuză; prezentînd cazuri de răpiri extraterestre, experimentări biologice ș.cl, *Dosarele X* au scurtcircuitat fazele intermediare ale paranoiei, realizînd o sinteză-"omletă" care amestecă aproape toate ingredientele Zeitgeistului: teama de guvern (reluînd mai-vechile obsesii de autorități discreționare), teama de cancer (obsesia corporală) și de ființe extraterestre (obsesia cosmică). Cum arată un analist al fenomenului, „dacă *Dosarele X* este într-adevăr despre ceva, atunci este despre nostalgia unui timp în care credința într-o conspirație globală ascundea, totodată, promisiunea unui univers care poate fi înțeles." (Charles McGrath, în *The New York Times Magazine*/14 iunie 1998). Senzația de paranoia în absența conținutului – iată ce ne place să găsim în filme ca *Dosarele X*; ea ne unește în iluzia de a ști ce se întîmplă în univers și ne consolează, totodată, că lucrurile cele mai rele își află, pînă la urmă, dreapta pedeapsă. O mitologie, foarte lucrativă, a lui: „sacrificați găina, dar păstrați oul!" Căci așa cum se știe, viitorul, ca și paranoia, e în ouă; nu trebuie decît să le spargem pentru a vedea dacă avem într-adevăr vreun viitor sau totul nu a fost deja scris. Ca-n filme.

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ȘERBAN

© a.l.ș.

presa despre...

Copilul unic

Și în Polonia fostele victime ale fostelor regimuri comuniste au obținut, începînd cu data de 7 februarie, accesul la arhiva unde sînt păstrate dosarele fostei poliții politice, desființată în 1990. A fost înființat un Institut Național al Memoriei pentru gestiunea accesului la memorie.

„Unii consideră că este un act de justiție istorică, permițînd în sfîrșit memoriei colective să se purifice, alții cred că procedeul va genera drame individuale și conflicte politice", scrie ziarul *Le Monde* (13 februarie 2001) Nu toți au norocul fostului disident Wladyslaw Bartoszewski, 78 de ani, emigrant la începutul anilor '80, acum ministru al Afacerilor Externe. Întrebat ce sentimente ar avea dacă va afla că o persoană din anturajul său a fost informator al poliției politice, a răspuns: „Doar numele fratelui meu sau al surorii mele ar putea într-adevăr să mă tulbure. Dar, slavă Domnului, am fost copil unic". Bartoszewski figurează pe lista alcătuită de Institutul Național al Memoriei împreună cu douăzeci de opozanți celebri, oameni în vîrstă, care-și pot vedea dosarul fără să stea la coadă. Ceilalți, s-au așezat cuminte la rînd.

Procedura este următoarea: se completează un formular adresat Institutului prin care se cere permisiunea de consultare a dosarului. „Institutul decide cine este victimă și cine nu. În dosarele arătate celor interesați, numele delatorilor sînt acoperite și nu pot fi cunoscute decît după o solicitare specială. Numele unor agenți, activi încă în serviciile speciale, nu vor fi deconspirate. „Nu exclud posibilitatea declanșării unor drame umane cu această ocazie, recunoaște Leon Kieres, director la Institutul Național al Memoriei. Dar nimeni nu e obligat să-și consulte dosarul»". Mulți dintre cei de la rînd nu au prea mare încredere în ceea ce-i așteaptă la ghișeul convențional al memoriei: „Marea majoritate a dosarelor foștilor opozanți și care puteau juca un rol în viața publică au fost contrafăcute, încă din 1989", spune Janusz Palubicki, fost responsabil național al Solidarității, întemnițat în 1981, după promulgarea legii marțiale. Alții de-abia așteaptă să afle și să facă publice numele informatorilor: „Dacă printre ei se află personalități publice, am să cer demisia lor", spune Stefan Niesiolowski, fost militant anticomunist. Alții sînt sceptici, de unde și o anume ambiguitate a sentimentelor. Jan Litynski, membru al opoziției democratice în anii 1970-1980: „Sînt conștient că dosarul meu a fost confecționat cu rea credință. Aș putea afla de acolo lucruri neplăcute în legătură cu prietenii mei, fără a avea nici un fel de posibilitate de a le verifica, și umbra va rămîne. Prefer să nu mă uit". Lech Walesa, primul șef de stat al Poloniei postcomuniste, nu va depune nici o cerere, pentru că și-a văzut dosarul. Nici prelații Bisericii nu se grăbesc: „Nu sînt foarte interesat să știu cine m-a urmărit, de fapt, știu mai mult sau mai puțin precis", a spus cardinalul-primat al Poloniei, monseniorul Glemp.

Odată cu curiozitatea pentru dosare, s-a diminuat și entuziasmul pentru Uniunea Europeană. Deși Polonia este într-o fază relativ avansată a tratativelor pentru accesul în selectul club, sondajele arată că procentul celor care spun da integrării a scăzut de la aproape 80%, în 1996, la aproape 60% în 2000. Întrebați cine va profita mai mult de pe urma integrării, răspunsurile polonezilor îi dau cîștigători pe cei cu educație și pe politicieni; preoții, muncitorii și țăranii nu se pot aștepta la nimic bun. „Cei mai pesimiști sînt fermierii, detaliază revista *The Economist* (13 ianuarie 2001). «Pentru ei Uniunea Europeană va fi un dezastru» afirmă un ministru, opinie larg împărtășită de polonezi. Și mulți polonezi nu sînt mulțumiți de calitatea alimentelor din Occident, pe cale de a înlocui mîncărurile tradiționale naționale".

Dacă atitudinea față de dosarele poliției politice este semnificativă pentru modul cum se produce despărțirea de trecut, scăderea apetitului pentru Uniunea Europeană spune ceva despre viitor. Și în Polonia, ca în orice țară democratică, în nici una dintre problemele importante nu există unanimitate. Dificultățile legate de construcția Uniunii Europene sînt legate de neputința de a alcătui o familie din copii unici. **(M. B.)**

▲

Gheorghe CRĂCIUN

drept la replică

Companie cu Mircea Nedelciu

Mărturisesc din capul locului că aveam o mare simpatie pentru Editura Compania pentru că ea este creaţia a doi scriitori pe care îi preţuiesc mult: Adina Kenereş şi Petru Romoşan. Îmi închipuiam că în noua lor calitate de editori au ajuns şi ei, ca şi mine, să sufere pentru că nu mai au timp de scris, fără însă ca această frustrare să le pună în vreun fel sub semnul întrebării proiectele în care s-au angajat. Ştiind ce înseamnă munca de editor în România de azi, văzînd cum zboară timpul prins în cleştele problemelor zilnice şi cum nu mai reuşeşti să deschizi o carte, în afara celor de care te ocupi, începusem să mă gîndesc la cei doi prieteni (pe care prin anii '80, pînă la plecarea lor în Franţa, îi vedeam destul de des, pe care i-am vizitat la Paris în 1990, cu ocazia primei mele ieşiri din ţară) cu şi mai multă simpatie... solidară. I-am vizitat cu doi-trei ani în urmă chiar la sediul editurii lor de la parterul casei în care stau şi am înţeles atunci cît de serios privesc cei doi o iniţiativă culturală care abia pornea. După care am început să văd în librării primele cărţi ale Editurii Compania. Unele erau titluri didactice cu miză educaţională. Altele erau cărţi de senzaţie, menite să aducă bani.

Fie, mi-am spus, orice editură trebuie să inventeze o găselniţă a ei, pentru a supravieţui editorial şi a-şi putea vedea la modul relaxat de alte proiecte, riscante din punct de vedere financiar, neaducătoare de cîştiguri, dar culturale, artistice, literare, pentru că un scriitor, nu-i aşa, nu poate să fie un simplu om de afaceri. Sincer să fiu, mă aşteptam ca Editura Compania să lanseze o mare colecţie de artă, cea mai serioasă din România şi făcută la standarde occidentale, pentru că Petru Romoşan are faima unui foarte priceput galerist, care a reuşit să se descurce de minune şi în iadul comerţului de artă de la Paris. Am încă această aşteptare, închipuindu-mi că Petru Romoşan a înţeles, cu flerul lui imbatabil, că în România nu a venit încă timpul unei astfel de colecţii.

Cît despre Adina, ştiam că ea are experienţa muncii de cîţiva ani într-o editură pariziană şi credeam că plecarea ei de la Editura Humanitas n-a însemnat altceva decît încercare de a face pe cont propriu ceea ce nu putea face ca simplu angajat al editurii domnului Liiceanu. Ar fi fost o prostie din partea mea să-i pun la îndoială competenţa, bunele intenţii, inteligenţa managerială, ştiinţa de a edita cărţi de cel mai mare interes. Eram aproape sigur de faptul că prozatoarea Adina Kenerş are în mînecă un as cu care „va da lovitura" în primul rînd în spaţiul atît de precar şi confuz al editării de carte românească contemporană. Gabriel Liiceanu a făcut din Mircea Cărtărescu un scriitor de succes în Europa. Nu mă îndoiam de faptul că stă în intenţia şi puterea Editurii Compania să creeze alte strategii şi alte breşe pentru ieşirea literaturii noastre în lume.

Cred şi acum acest lucru. Deşi mi-e tot mai greu să înţeleg unele elemente care ţin de comportamentul şi reacţiile celor doi scriitori. Includ în această categorie de manifestări şi interviul ocazionat de apariţia romanului *Zodia scafandrului* de Mircea Nedelciu, acordat de curînd de către Adina Kenereş şi Petru Romoşan revistei *Dilema* (pentru cititorii în necunoştinţă de cauză, a se vedea nr. 414 din 2-8 februarie a.c.). Nu vreau să invoc în cele ce voi spune mai departe relativa mea amiciţie cu Adina şi Petru, dar mi-a fost dat de o vreme încoace să constat faptul că ei – duşi probabil de valul agitatei psihologii colective a întreprinzătorului român – sînt pe cale de a-şi pierde unele calităţi care ţin de o anume civilitate a relaţiilor cu ceilalţi.

Dincolo de atacul (din interviul amintit mai sus) la adresa Editurii Paralela 45, al cărei consilier editorial sînt – ceea ce înseamnă şi implicarea mea directă în strategia selectării titlurilor şi autorilor şi menţinerea unor relaţii directe cu aceştia –, în ultimul timp mi-a fost dat să am parte de cîteva ciocniri cu cei doi care m-au lăsat de-a dreptul visător şi pe care nu are rost să le detaliez aici. Le-am pus pe seama oboselii, stresului, incapacităţii, justificate pînă la un punct, a fiecăruia dintre noi de a-l mai asculta şi pe celălalt. Bref, mi s-a părut că a fost vorba de un şir de neînţelegeri în lanţ. Dar oare tot de *malentendu* – rezultatul mai întotodeauna al întîlnirii dintre două limbaje şi mentalităţi diferite – să fi ţinut şi promisiunea făcută de Petru Romoşan lui Mircea Nedelciu de a deschide împreună cu firma Euromedia o librărie, promisiune care după moartea lui Mircea nu a mai fost onorată? Cum ştie toată lumea, o librărie „Mircea Nedelciu" (deschisă de Euromedia împreună cu Paralela 45) a existat totuşi în Bucureşti. N-a mers şi după cîteva luni a fost închisă. Fără însă ca ideea să fie abandonată. Se căuta un alt spaţiu. S-au purtat în acest sens discuţii şi cu Alexandru Condeescu, directorul Muzeului Literaturii Române. În joc era memoria lui Mircea Nedelciu. Şi ea este în continuare în joc, deşi jocul acesta pare să devină unul „de-a v-aţi ascunselea", cu mize ciudate care mie personal îmi scapă.

N-aş vrea să intru aici în amănunte privind relaţiile noastre, ale mele şi ale tuturor celor care i-au fost apropiaţi şi prieteni, cu Mircea Nedelciu. Observ doar că el începe să devină un obiect de dispută, chiar în interiorul cercului lui, într-un fel de război surd demn de o cauză cu mult mai bună. Firește că în acest război pot fi antrenaţi şi moştenitorii legali ai lui Mircea Nedelciu, ceea ce pare să se şi întîmple. Iată de pildă doar faptul că o carte postumă a lui Mircea, anunţată de multă vreme în planul editorial al Editurii Paralea 45, apare în cele din urmă la Editura Compania. E foarte bine şi aşa, Compania e o editură destul de cunoscută, prezentă în librăriile din ţară, care face eforturi serioase pentru a-şi promova şi susţine cărţile. Pînă la urmă, mai important decît orice e ca textele rămase de la autor (la Bucureşti şi la Fundulea, în casa părintească) să fie publicate. Familia, prietenii, apropiaţii lui Mircea Nedelciu, cultura română în general au mari obligaţii faţă de memoria şi opera acestui extraordinar scriitor.

Cred însă că această operaţie de publicare nu poate fi făcută oricum şi mai ales nu poate fi făcută prin aplicarea unor lovituri sub centură, cu efecte imprevizibile şi pentru memoria scriitorului, în concurenţa dintre editurile interesate. Situaţia e cu atît mai ciudată cu cît această publicare nu prezintă deocamdată o mare miză financiară. De aceea mi se pare că ar fi nevoie de mai multă prudenţă în aruncarea pe piaţă a cărţilor unui scriitor dispărut şi de mai mult calm filologic în tot ceea ce urmează a fi întreprins pentru restituirea integrală a operei lui. Ca prieten al lui Mircea Nedelciu şi cunoscător apropiat al activităţii sale, cred că ar fi înainte de toate nevoie de o inventariere şi clasare a tot ceea ce a rămas de la el: manuscrise (inclusiv cele din perioada liceului), agende, însemnări disparate, scrisori, articole neadunate niciodată într-o carte, interviuri, tăieturi din ziare şi reviste, proiecte de altă natură (de pildă, scenarii de film de scurt metraj) etc. Este o datorie pe care sînt sigur că a înţeles-o şi Mira Nedelciu, soţia lui Mircea, cu care, împreună cu Ion Bogdan Lefter, am şi avut o discuţie în acest sens în urmă cu mai bine de un an. Şi nu mă îndoiesc de faptul că astfel de discuţii au mai fost purtate şi cu alţi prieteni ai lui Mircea, precum Sorin Preda, Gheorghe Iova, Ioan Flora, George Voicu, Valentin Nicolau.

În ce priveşte *Zodia scafandrului*, trebuie spus – pentru că Editura Compania tot a deschis această discuţie, fără însă a cunoaşte toate dedesubturile ei – că tot materialul romanului s-a aflat încă din momentul în care s-a pus problema publicării lui postume în grija lui Ion Bogdan Lefter pentru a pregăti ediţia. Aceasta a fost iniţiativa familiei lui Mircea Nedelciu. N-a fost vorba nici de „bunăvoinţă", nici de un gest „amical" faţă de un bun prieten al lui Mircea, ci de încredere şi dorinţa de cooperare. Prin convenţie cu Mira Nedelciu, fără să existe în acest sens şi un contract (aproape superfluu în condiţiile date, dar care ar fi urmat să se încheie mai tîrziu), cartea ar fi urmat să apară la Paralela 45, cu prefaţă, aparat critic, addenda de variante etc. E adevărat, pe de altă parte, că editura a întîrziat mult prea mult operaţia de stabilire a datelor contractuale, şi aceasta pe fondul unei comunicări insuficiente sau chiar distorsionate între cei direct implicaţi (Mira Nedelciu şi Călin Vlasie, directorul editurii).

Prezentarea cărţii din planul editorial pe 2000 al editurii fusese făcută chiar de Ion Bogdan Lefter, singurul dintre apropiaţii lui Mircea care cunoştea conţinutul paginilor rămase (cu rezerva că o inventariere a materialului din mansarda cu manuscrise şi cărţi a prozatorului – aflată chiar în blocul în care locuia şi pe care boala nu i-a mai permis după 1990 s-o folosească – ar fi putut oferi totuşi surprize: însemnări, schiţe de plan, fişe din primii ani ai începerii romanului) şi care pregătea cartea pentru a fi lansată la tîrgul „Gaudeamus" din noiembrie anul trecut. Discuţiile privitoare la apariţia cărţii au fost purtate între Mira Nedelciu şi Ion Bogdan Lefter, iar în a doua parte a lunii octombrie cînd, potrivit uzajului, Editura Paralea 45 a trebuit să prezinte la biroul organizatorilor tîrgului de la Radiodifuziune lista de lansări, cartea lui Mircea a intrat în mod firesc pe această listă, ca viitoare apariţie.

După cum se ştie, listele venite de la edituri sînt integrate mai departe în programul mare de lansări al tîrgului, care, în mod firesc, e definitivat cu o lună înainte de eveniment, pentru a trece apoi prin tot procesul tipăririi. Odată programul tipărit, conţinutul lui intră în atenţia ziarelor şi a agenţiilor de presă, şi asta iarăşi cu o vreme înainte ca evenimentul să înceapă. O editură care şi-a modificat lista lansărilor după 20 octombrie (data ultimă anul trecut a depunerii materialelor pentru programul mare al tîrgului) nu mai poate face practic nimic. Nu era însă deloc şi situaţia noastră cu cartea lui Mircea Nedelciu. În prima decadă a lunii noiembrie încă eram convinşi că ea va apărea, fără să ştim (nici Editura Paralela 45, nici potenţialul îngrijitor al ediţiei, Ion Bogdan Lefter) că moştenitorii legali ai lui Mircea Nedelciu şi-au schimbat intenţiile.

Cum s-au petrecut acestea şi cum a ajuns Editura Compania să publice *Zodia scafandrului* se poate reconstitui din interviul mai sus amintit. A fost vorba de o conjunctură de factori şi de un joc al hazardului care m-au lăsat încă o dată visător, ca să nu spun mai mult. În ce priveşte Editura Paralela 45 (al cărei interes pentru literatura română contemporană şi pentru scriitorii generaţiei pentru care Mircea Nedelciu a fost un lider incontestabil nu-l voi aduce tocmai eu în discuţie), ea nu are în această situaţie o singură vină, ci mai multe: a luat de bună o simplă înţelegere verbală şi nu a negociat la vreme condiţiile editării, a mizat pe creditul pe care Ion Bogdan Lefter îl avea în faţa moştenitorilor legali ai lui Mircea Nedelciu şi nu s-a interesat direct de soarta manuscrisului, nu s-a îngrijit să scoată de pe lista lansărilor de la Tîrgul „Gaudeamus" *Zodia scafandrului* în momentul în care – cu vreo săptămînă înainte de eveniment – a înţeles clar că această carte este exclus să mai apară.

Personal, îmi cer scuze faţă de Editura Compania pentru faptul că, într-adevăr, într-o zi de joi la difuzoarele Tîrgului organizatorii au anunţat – potrivit listelor noastre iniţiale – lansarea cărţii lui Mircea Nedelciu la Editura Paralela 45. Este o scăpare care îmi aparţine, pe care nu mi-o pot ierta mai ales în acest context în care la orizont pluteşte spectrul unui proces... E de-a dreptul amuzant, e umor negru, e un cinism românesc tipic pentru economia noastră sălbatică de piaţă, în care ce mai contează un tertip sau altul. Mai departe însă, simt nevoia să spun că şi Adina Kenereş şi Petru Romoşan par să joace în momentul de faţă o farsă de un penibil prost gust, şi asta autosituîndu-se pe nişte poziţii de forţă care te fac să zîmbeşti. Aştept însă cu nerăbdarea marile lor proiecte editoriale de revitalizare a interesului pentru literatura noastră contemporană. La momentul oportun, cînd acestea vor fi materializate, le voi aplauda fără nici o reţinere. ▲

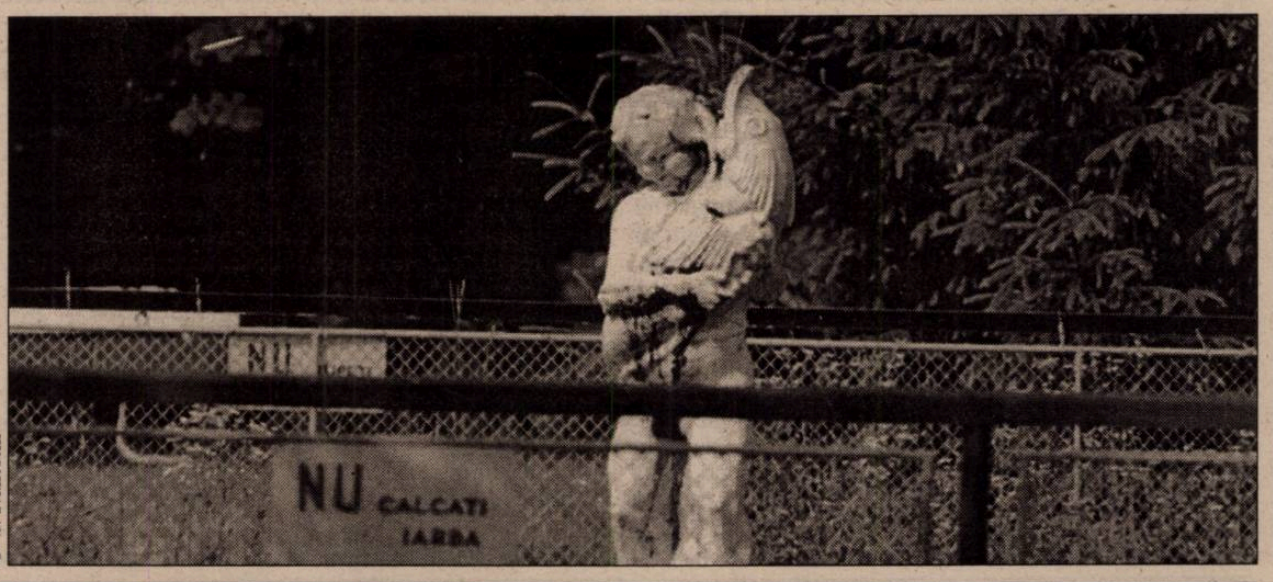

© S. Ivanoschi

Svetlana CÂRSTEAN

lecturi cronice

O sută de personaje principale

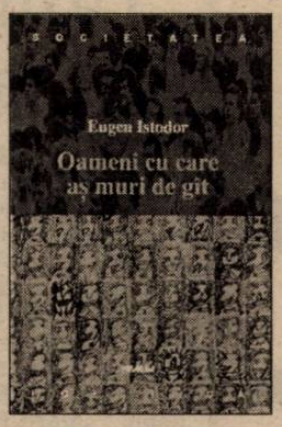

Am citit cartea* lui Eugen Istodor şi m-am întrebat mai întîi: ghici ciupercă ce-i? Răspunsul părea atît de la îndemînă şi totuşi nu se potrivea cu ceea ce aveam în faţă. O carte de interviuri cu o sută de indivizi necunoscuţi, culeşi din diverse locuri, a căror selecţie este politic corectă pentru că autorul îi dă minoritarului ce-i al minoritarului, criminalului ce-i al criminalului şi femeii, tinere sau în vîrstă, ce-i al femeii. Păi, mi-am zis, din cîte am citit eu, interviul e o convenţie, în care cel care întreabă pozează în felul lui, iar cel care răspunde pozează şi mai şi, dar în alt fel. Interviurile se mimează în general unele pe altele, ca ritm, tonalitate, mod de succesiune a întrebărilor sau ca platitudine a răspunsurilor. Or, la Eugen Istodor, întrebările sînt scurte, ca o înţepătură de ac în acupunctură, şi tot ca acea înţepătură descarcă energii nebănuite, dezleagă limbile, îi fac să vorbească şi pe cei care n-au vorbit de mult sau care se destăinuie rar şi să scoată din ei înşişi exact partea aceea care, în general, rămîne nedezvăluită. Întrebările lui Istodor reuşesc toate acestea probabil pentru că sînt tocmai acelea pe care mulţi dintre oameni le aşteaptă de mult, pentru ca astfel vieţilor lor mici, neştiute de nimeni, superstiţiile de-o viaţă, nebuniile tăinuite sau dimpotrivă exhibate să devină legitime. Numai aşa Marcel Ciobanu, dulgher, poate mărturisi că furnica aceea care îi vine în fiecare zi pe cizmă, cînd lucrează, este chiar mama lui („Ea e. Avea ceva şchiop şi ţinea capul sus. Mă uit la furnică şi aşa face şi ea. E mama."). Numai în acest fel, Adelina Costel, pitică, ne poate vinde pontul cu tramvaiul 30 care „nu se ia primul cum vine, ci al treilea, ca să ai noroc. Primul e obosit de cîţi se urcă, al doilea n-are sens, că e nici gol, nici plin, atît cît să te enervezi, al treilea e tocmai bine", iar Uţa Răgălie, soţia celebrului decedat, poate dezvălui, în final de interviu, că marea ei pasiune în viaţă au fost „bibilourile", la care se gîndeşte cu mare drag chiar şi în închisoare.

Ghici ciupercă ce-i, m-am întrebat citind cartea lui Eugen Istodor. Mi-am spus că dacă tot e vorba de ciupercă, atunci e una din aceea postmodernă, născută din spori de toate felurile, pe care vîntul îi plimbă peste tot, de la Eforie Sud la Bucureşti, de la Jilava în Cişmigiu şi din Piaţa Amzei la Hala Traian. Ciuperca aceasta are obligatoriu şi otrava şi dulceaţa ei, plus coloritul atrăgător care vine de la peruşi, crocodili, viemurşi (mai ales de la mama lor: musca albastră), pălării, şepci, băşti (croşetate în două variante „fir alpin la bărbaţi, mohair la femei"). Prin urmare, cartea de faţă este mult mai mult decît o carte de interviuri şi, în acelaşi timp, mai mult decît una de beletristică.

M-am mai întrebat apoi altceva: de ce *Oameni cu care aş muri de gît?* Probabil că Eugen Istodor însuşi este reporterul acela care pune exact întrebările ce şteaptă de mult să fie puse, întrebări pe care şi noi am vrea de nenumărate de ori să le punem, dar nu avem curaj să dăm piept cu ciudăţenia, aberaţia, cu tainele celor pe care ne străduim să-i considerăm oameni normali şi mai ales simpli. Şi noi am vrea să ştim de ce sînt piticii pitici şi grasele grase, să ştim ce fac balerinele la bătrîneţe şi violatorii în închisoare. Tuturor ne plac – teoretic – oamenii „simpli", dar preferăm să citim revistele cu VIP-uri. Acestea din urmă ne plonjează într-o irealitate de genul „am acces la lumea lor", contactul cu cei dintîi ne ţine lipiţi de realitate, iar realitatea este adesea deformată şi urît mirositoare. Oamenii lui Istodor sînt ficţiunea lui şi realitatea noastră. Sau poate invers. Fără el n-ar fi existat, fiindcă n-ar fi vorbit. Nu e uşor să-i faci să vorbească. Ar fi rămas pur şi simplu vînzătorul din piaţă de la care cumperi mere fără să-l priveşti, taximetristul cu care n-ai chef să legi două vorbe, jucătorul la jocuri mecanice pe care-l zăreşti în treacăt printr-o uşă deschisă, toţi aceştia ar fi rămas nişte imagini secundare, facultative chiar, ale filmului pe care îl vizionăm zi de zi în graba noastră, adesea indiferenţi.

Eugen Istodor îi transformă în personaje principale, în oameni cu care ar muri de gît pentru că sînt ai lui. Citiţi-i neapărat ficţiunile ca să vă treziţi la realitate.

* Eugen Istodor, *Oameni cu care aş muri de gît*, Ed. Nemira, 2000, volum care cuprinde, în mare parte, texte apărute în revista *Dilema* în cadrul rubricii „Îl/O cunosc pe...".

▲

Mihai IGNAT

en passant

„Frunzele nu mai sînt aceleaşi"

La sfîrşitul clasei a zecea, o colegă mi-a spus că de la vîrsta la care a învăţat să citească şi-a notat titlul fiecărei cărţi. Ideea m-a cucerit, aşa încît din acel moment am făcut acelaşi lucru. La început consemnam doar titlul şi autorul, decupînd totodată fragmente care-mi plăceau. Apoi, o tîrziu însuşită rigoare „academică" m-a obligat să trec toate datele, adică editura, localitatea, anul apariţiei, anul apariţiei ediţiei princeps, iar după altă vreme, inclusiv titlul în original (în cazul în care era vorba de o traducere) şi, evident, traducătorul. Cu timpul decupajele s-au rărit. În schimb, a crescut în mine dorinţa de a nota prima impresie de lectură, asta presupunînd obligatoriu şi criteriul dezavuat de critica ştiinţifică, acela al plăcerii. Condiţia sine qua non a acestui demers: sinceritatea. Acea sinceritate pe care uneori profesorul nu şi-o poate permite în faţa elevilor pentru că este condiţionat de grila de lectură a programei. Acea sinceritate pe care adesea nici scriitorul nu şi-o manifestă în cadru oficial, ci, eventual, între colegii de breaslă, dar de multe ori nici atunci (cel puţin cînd e vorba chiar de aceşti colegi), ci în întîlniri *foarte* (sic) particulare. Dar comoditatea – asta ca să nu zic lenea – m-a făcut să amîn. Astăzi, însă, m-am hotărît să pun în aplicare gîndul ăsta vechi şi să văd unde mă duce.

* * *

După o săptămînă, cu chiu cu vai, am încheiat lectura romanului lui Mihail Villara, *Frunzele nu mai sînt aceleaşi*. E una din acele cărţi care la început te prinde, pentru ca, undeva, pe drum, să te piardă, iar la sfîrşit, dacă mai ai răbdarea necesară, să încerce să te recucerească (dar fără să reuşească). În primele pagini dai de un Mateiu Caragiale cosmopolit şi frivol, exprimîndu-se într-un idiom original, o romîno-franc-engleză care pe parcurs se îmbogăţeşte cu „tuşe" germane. Tocmai această limbă personală, bizară, cu asocieri frapante, cu barbarisme ivite din nume proprii şi de aiurea, mi se pare partea de rezistenţă a cărţii lui Villara. Iată un decupaj:

„Eram foarte detaşat în ultima vreme de orice fustă, picioare subţiri sau sîni. Evoluam transcendent într-o lume stelară populată numai cu idei „gouffres amers" şi cer elen. Spre Grecia inexistentă a secolului IV, cînd ea a fost „le genre humain" îmi situam tendinţe absolute şi descarnate. De altfel şi acum mă orientez tot după clepsydrele attice. Styxul, plin de creaturi sex-opuse pe care-l străbat în barca lui Virgil, nu este decît consumarea acestei îndepărtări de femei. Mistica uterină mă părăseşte ca păsările din Sud, iarna, ţările din Nord. Mă rătăcesc şi mă siderez. Lucru de altfel imperceptibil. Neobservat de Ria. Pe această prietenă, star de prefilm nemţesc, am cunoscut-o la Klause. Exista cu o ataşă denumită Leny, un fel de femeie-concept pentru urîţenie. Posesiuni vizuale am elaborat cu Ria pe deasupra berilor divine. La un moment dat am abandonat-o, însă la urletele ei religioase m-am întors înapoi, resemnat. Am atins-o pe Ria în sectorul humeral şi ea, plus bestia anexă, au intrat în suita mea rapid. Am băut cafea şi am vorbit. Sunt două mitocănci, simpatice, sincere şi sexologice. Au savoir-vivre în pat şi în băutură. Ria bea „gerne" însă nu se demontează decît foarte greu. Din contră este jubilantă şi rîde copios avînd dinţi frumoşi pentru vîrsta ei suprabalzaciană".

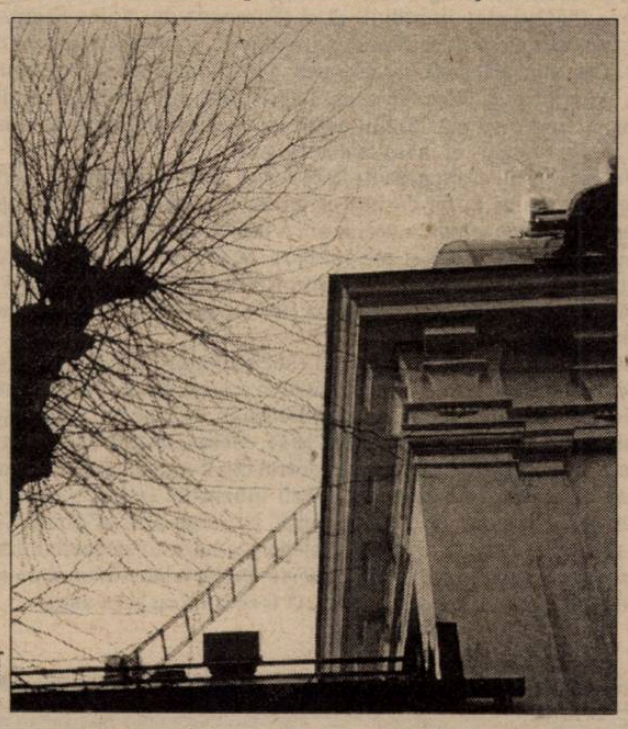
© a.l.ş.

Lipsită de sugestiile ezoterice mateine, cartea aceasta nu-şi construieşte profunzimea nici prin inserţiile de ideologie politică (acelea care descriu anii de instaurare a dictaturii fasciste în Germania), probabil pentru că aceste inserţii nu alcătuiesc decît un catalog, care „trăieşte" în simbioză cu un altul, acela al legăturilor amoroase, totul rămînînd, deci, la bidimensional, la suprafaţă. Ultima încercare de a da adîncime – de fapt, de a da un sens – cărţii se produce în ultima pagină, unde e consemnată, previzibila, de altfel, moarte a fragilei Soledad, femeie îndrăgostită de blazatul şi conformistul protagonist şi narator al romanului. Dincolo de faptul că şi această „iubire" rămîne destul de vag conturată între celelalte, numeroase şi redundante, „iubiri", regia tanathică nu salvează proza aceasta cam lungă (cu o sută de pagini mai puţin ar fi avut de cîştigat), întrucît ea nu dispune de sugestia unor modificări „reale" ale personajului central, un oarecare John, a cărui obîrşie şi biografie rămîne obscură, acaparat fiind de cîteva limbi de circulaţie şi dependent de valori eterogene, care-l fac „difuz". Tristeţea sa pare afişată, contrafăcută, superficială. Reuşitele cărţii stau, cum spuneam, în limbaj, cît şi în portretistica în linii de crochiu. În rest, impresia este de déjà-vu.

▲

Dilema vă recomandă

● Expoziţia „Calea Griviţei – Poarta deschisă a oraşului", la Muzeul Municipiului Bucureşti (Palatul Şuţu), pînă în 28 februarie a.c.; ● Vitrina magazinului „Done" de pe Calea Victoriei – vizavi de „Muzica". (Alex. Leo Şerban)

● Revista arădeană *Intermedia* – obiect de artă şi revistă în acelaşi timp („obiect de artă" nu înseamnă, în cazul acesta, cine ştie ce chinezărie, ci un produs al artei de avangardă, al tehnicilor (multi-)media, al concepţiilor postmoderne etc. Numărul 15/2000 este construit în jurul ideii de „eclectism". Şi este o încîntare. (Cezar Paul-Bădescu)

● Ion Vartic, *Cioran, naiv şi sentimental* (Ed. Apostrof). Un studiu nu mai puţin naiv şi sentimental – în sensul grav şi vulnerabil – scris fermecător de un cioranian nemîntuit. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Inimi la liber

Despre sărbătoarea, deja trecută, de Sfîntul Valentin, s-a polemizat o grămadă, în toate registrele – de la cel sobru, fatalist, la cel jovial-ironic. S-a vorbit despre deznaţionalizarea sărbătorilor neaoşe, despre variantele noastre, mai bune, despre inadecvarea lui Saint Valentine's Day în contextul românesc...Desigur, toate posibile adevăruri – în cazul în care sărbătoarea în cauză e luată cu adevărat în serios. Privită ca o joacă, sau o pată de culoare, Sfîntul Valentin autohton e doar încă un prilej de promoţii, vînzări şi oarecare ieşire din rutină. „Oarecare" pentru că, cel puţin la nivel de tarabă, Sfîntul Valentin nu diferă prea mult de alte sărbători consacrate şi acceptate, cum ar fi Crăciunul, Mărţişorul sau chiar Paştele. Am tot scris, în repetate rînduri, că pulsul şi evoluţia sărbătorilor pot fi măsurate prin tarabele de la Romană (Romană e un nume generic pentru locurile aglomerate şi comerciale din Bucureşti). Tarabele de la Romană au adoptat, cu ocazia Sfîntului Valentin, inima. Cu bani puţini, de la 25 000 la 75 000 lei, în funcţie, cel mai des, de mărime, îţi puteai cumpăra o inimă. Cel mai des, inimile erau de blană, de mărime medie, gen pernuţă: pe o astfel de dovadă a iubirii primită de la iubitul tău puteai să te culci, visînd la el; sau o puteai strînge la piept comod, într-un moment de tandreţe. Unele inimi aveau ochi, mîini şi picioare, pe altele scria de-a dreptul „I love you". Moda inimilor nu a fost inaugurată de Saint Valentine's Day; le-am mai văzut şi de Crăciun şi de Mărţişor. Obiectele tarabelor sînt cam aceleaşi, doar accentele schimbîndu-se în funcţie de sezon. Expoziţia de Sf. Valentin de la Dalles a sublimat taraba în complex de magazine, adăugîndu-i neşlefuitei inimi de blană sofisticăria şi romantismul unora de ceară , sticlă, pietre semi- preţioase sau argint. Existau, la Dalles, inimi albastre, de sticlă; inimi galbene de ceară, lumînări plutitoare pentru cadă; o sticlă cu capac în formă de inimă , plină-ochi cu spumant-gel de trandafiri; felicitări cu inimi – bijuterii, unele ele însele în formă de inimă...Se conturează, astfel, treptat, atmosfera pe care această nouasumată sărbătoare trebuie s-o creeze: un romantism cu lumînări, cină în doi, şampanie, cadă de baie,etc., mult mai aproape de idealurile romanelor pentru femei. Magazinele oferă ingredientele, revistele pentru femei reţetele: „Incălzeşte-l la foc mic.Creează imaginea dragostei- o cină în doi la lumina lumînărilor- chiar şi la tine acasă. Fii sigură, şampania o va aduce el." *(Unica,* februarie 2001). Tot *Unica* ne învaţă cum să „preparăm" prăjitura dragostei; pe care, de altfel, am putut s-o mîncăm, în altă variantă, dar tot în formă de inimioară, la *Pizza Hut*, în cadrul meniului pentru îndrăgostiţi (cu şampanie şi pizze *Romeo şi Julieta-* mai clasice ori *Tristan şi Isolda* – mai usturoiate). *Pizza Hut* nu este, de altfel singurul local care ne obişnuieşte cu noţiunea de „romantism de fast-food": *KFC* a lansat chiar un concurs de declaraţii de dragoste, al cărui premiu a fost, printre altele, o cină romantică... chiar la *KFC*. Dacă romantismul ajunge să includă fast-food-ul, din revistele pentru femei mai cinice nu lipseşte partea mai pragmatică: în „Ghidul modern pentru Sfintul Valentin" din ultimul *Elle*, te învăţa, doamnă fiind, cum să ceri cît mai mult (standardele cele mai ridicate reprezentînd un restaurant de lux, un produs cosmetic sau o bijuterie de firmă). Pentru ca imaginea noii sărbători să fie completă, şi mai consacrată, *TV Mania* lansa propunerea unei zile a îndrăgostiţilor ca-n cîteva filme celebre de amor, printre care *Propunere indecentă, American Beauty, Liceenii rock'n roll;* în aceeaşi notă pragmatică, adăuga şi preţul fictiv pentru imitarea scenelor mai palpitante din filmele sus-menţionate. Saint Valentine's Day întăreşte, astfel, mitologia roz, siropoasă, a romanelor pentru femei şi telenovelelor.

▲

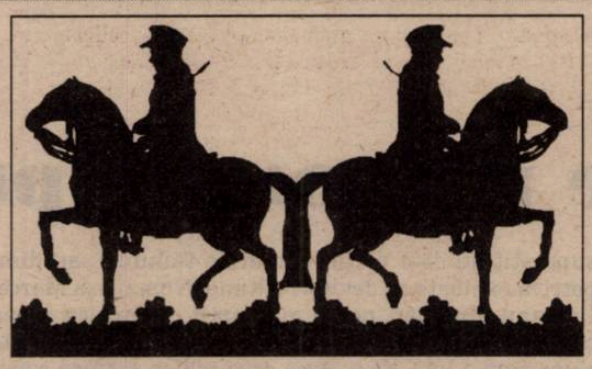

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Proletcultistul din Valea Soarelui

Duminică 11 februarie 2001, pe la orele 14 trecute fix, l-am sunat pe dragul şi fostul meu coleg de bancă de la „Matei Basarab", Doru Segal, unul din cei mai buni operatori de documentar din ultimii 50 de ani, ca să mai schimbăm o vorbă; se uita pe PRO TV la „Serenada din Valea Soarelui", cea mai candidă vechitură din istoria cinefilului român rămas în viaţă, şi am convenit să revin, binoclîndu-mă şi eu, a 15-a sau 16-a oară, la acest stîngaci musical american, dinainte de Pearl Harbour, cu norvegianca Sonja Henie (campioana campioanelor la patinaj artistic) şi orchestra lui Glenn Miller, în rolurile principale.

Zguduitor în această „Serenadă din Valea Soarelui" este faptul mărunt şi oarecare, ba nici măcar fapt, ci pur şi simplu o replică sau două replici, prin care se dovedeşte că în Statele Unite ale anului '40, înainte de Pearl Harbour, existau americani voioşi, simpatici, saxofonişti, juni primi, impresari, tineri cu melodii în cap şi ritm drăcesc în picioare care confundau Suedia cu Norvegia, habar nu aveau unde e Oslo, capitala unei ţări ocupate de hitlerişti, deşi parcă aflaseră ei că pe undeva, prin lume, izbucnise un război. Generoşi, ei sînt gata să înfieze şi să adăpostească, în minunatele lor blocuri, orfani, orfane, copii şi familii năpăstuite într-un îndepărtat război – dar Norvegia şi Suedia sînt, pentru toţi aceşti băieţi veseli, totuna!

Confuzia aceasta nu de termeni, ci de ţări, mi se pare un gag curat tulburător care în mintea mea europeană, nu o dată sărită de pe linie, angoasată, scrupuloasă şi aptă să tragedizeze nimicul, face să bubuie cîteva alămuri într-o melodie wagneriană cu nimic inferioară acelui nemuritor „Chatanooga" care făcea furori printre toţi prietenii mei mai mult sau mai puţin apolitici în '44-'45, cînd „Serenada" izbucnise pe ecranele bucureştene. „De unde pot să iau trenul spre Chatanooga?" întreabă textierul cîntecului. „De la linia 29..." „Şi nimic nu e mai minunat decît să iei trenul spre Chatanooga care te duce..." ta ra ra ra, pam pa ra ra, şu şu...

Cîntecul acesta era nebunie mare printre amicii şi amicele mele cu care ieşisem din copilărie, eu radicalizat politic, ei dansînd „Chatanooga", inapţi de radicalizare, apţi de ridiculizare. Progresist proaspăt, semeţ şi fanatic – dansul, stepul, tangoul nu mă interesau, nu dansam, văzînd în slow-fox o profanare a timpului scurt pe care istoria mi-l punea la dispoziţie pentru a studia „Muncă şi Capital", Plehanov, Feuerbach. Conform acestuia din urmă, aveam de schimbat o lume, nu de interpretat „Chatanooga". Făceam proletcultism, ca dl Jourdain, proză.

Eram mîndru că nu ştiu să dansez; cu o fată, care îndrăznise să-mi spună că Sonja Henie i-a plăcut la fel de mult ca şi „Curcubeul", am rupt-o pe dată, imediat după prima sărutare. Eram amîndoi de gardă în sediu, ne simpatizam de mult, în seara aceea ne şi îmbrăţişasem scurt, ea – de fericire că ne-am mărturisit – a început să danseze step, îngînînd bineînţeles acest „Chatanooga" şi, într-un fel de elan ideologic, pentru a aduce probabil un omagiu superiorităţii mele filosofice, mi-a servit asigurarea (bătînd step în sediu!) că ei „Serenada din Valea Soarelui" i-a plăcut tot atît de mult ca filmul „Curcubeul", un film sovietic de război, extrem de dur. Afirmaţia ei m-a ucis afectiv, deci ideologic, ergo logic. Între noi a încetat orice fenomen de cristalizare stendhaliană, de care aveam să aud ceva mai tîrziu, peste un deceniu obsedant cînd am devenit, o, nu huligan, ci javră mic-burgheză.

Voi zice că nu eram prea deştept – dar *„moi, je ne regrette rien"*, cum susţine un cîntec la fel de nemuritor ca „Chatanooga". Căci lipsa de deşteptăciune personală a acelui an, a acelor gesturi, a acelor tangouri nedansate mă farmecă şi mă înfioară alternativ, cu inalienabilul ei sîmbure raţional, cu dialectica ei incoruptibilă, dar şi incapabilă să-mi dezvăluie, pe atunci, marea taină a incompatibilului în tranziţia de la fascism la socialism.

Să mai adaug că nici azi nu am chef de dans – ar fi poate prea mult şi deci monstruos. Prefer o imagine la zi: curios dacă-l voi şoca sau nu, i-am dezvăluit unui foarte dotat critic tînăr, de cinema, cine a adus în Bucureşti, imediat după 23 august 1944, „Serenada din Valea Soarelui": Armata Roşie! Grupul sovietic de control din Comisia aliată – filmul era dublat în rusește, cu excepţia benzii muzicale, totuşi... Doar Glenn Miller and his band, cu „Chatanooga" lor, sunau în original. Tînărul meu prieten a surîs cu o bună înţelegere a hazului impasibil din orice complicaţie a istoriei. În ce mă priveşte, fără proletcultismul de atunci, nu l-aş putea înţelege pe cel de azi. O fi ceva etern şi în asta?

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la „Tamango" la „canceru"

Servicii funerare „La Tamango", aşa-l cheamă pe groparul principal de la Cimitirul Bellu. În numărul viitor citiţi viaţa acestui mit. „Tamango." Pe stîlp, „Conferinţe biblice". Vorbeşti cu mai mulţi pe cartela COSMO. N-o să vă vină să credeţi cine m-a depăşit: maşina firmei „Trei Icre". RATB Opriş Ilie. „Bachos lenjerie." „Salon de înfrumuseţare." „Încălţăminte-Xerox." BIG Berceni. „Cafea boabe măcinată." Florăria „Lili". „Muie Rapid." „Masa Piticu – market", sper. „Alfa" consultaţii. „Avem ouă proaspete." „Plai – ame-

rican blend fără filtru". „Covrigi calzi." Măcelărie „Nur" cu o vacă desenată. Frizeria „Snouppi" – tuns, ras, spălat, frecţie. „Procrom" diverse. „Ali şi Anita", specific turcesc: ciorbă burtă, chiflă, şaorma, mîncăruri calde. La „Magium", „Kebab Salonu", pui la rotisor. „C'est la vie." Covrigi la şir. Covrigi mari 1500 lei. Lichior ciocolată Tanita. Vodka Polar. „Autoimagini SRL." Mici – pîine – muştar 2800. „Bocca de la verita" – dacă bagi mîna şi nu eşti sincer, piatra asta te simte. În Tîrgul Aleea Castanilor: „Insecticide combate gîndaci de bucătărie, ploşniţe, terente, afide, frunzivore, păduchi de găină, păduchi de ouă, purici de pisică". Aceasta e mitologia în care rotim ochii. Aici iubim, ne dăm întîlniri, creştem. Ni se pare firesc. Grecii vechi erau cu Jupiter, noi mîncăm la „Jupiter SA". Unii visau la Luceafărul, noi la „Trei icre". Alţii spuneau: Cunoaşte-te pe tine însuţi, noi: Ia-mi un colier de la „Migada", sau hai la „Sami şi Alina". În sfîrşit, aleşii citeau Kant, noi citim firme şi anunţuri de pe străzi. Trăiască libertatea! Ca orice final, şi al meu se respectă. Ştiţi ce scria pe maşina mea plină de praf, a doua zi dimineaţă? „Nichito, gata canceru?"

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
49 000 lei
Marguerite Yourcenar
POVESTIRI ORIENTALE
Cartea săptămînii
În colecţia **Cartea de pe noptieră**
MARGUERITE YOURCENAR:
Povestiri orientale

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Umbra lui Ceaușescu

La Circul Foamei

Accidentul recent de la „hala agro-alimentară" din Rahova colț cu artera de trafic greu ne aduce în atenție cîteva ruine obscene. Este vorba despre ceea ce a mai rămas, mai înainte de a fi fost ceva, din zisele „Circuri ale foamei". Ce erau acestea în proiectele lor originale? Spații de hrănit științific o populație masificată, prin fabricile de „semipreparate" din subsol; magazine dispuse de jur împrejurul unui aprozar central. Or, pentru că ele trebuiau să reprezinte totodată și noduri ale urbanismului de blocuri ale noului București, peste aprozarul gol ședeau ditamai „cupolele" de metal și sticlă. Ridicolul asocierii dintre cupole și castraveții mucezi de dedesubt nu va fi niciodată îndeajuns subliniat. A făcut-o genial toponimia populară, care surprinde totdeauna briliant și cinic ceea ce este esențial în locurile delabrării. Iată o altă dovadă: acolo unde dl Cozma l-a bătut pe dl Curcăneanu în 1999 există o cîrciumă căreia localnicii din Costești de Vîlcea îi spun și azi „La prefectul tăvălit".

Ce se poate face cu ruinurile, dacă tot au fost vîndute? Funcțiuni cît de cît comerciale presupun investiții colosale de aducere la zi și existența unei mîini forte în stare să administreze întregul spațiu, care este – cum altfel într-un regim totalitar? – gîndit ca un tot unitar, fără autonomia elementelor componente, așa cum sînt gîndite mall-urile americane. Bucharest Mall-ul dovedește că nimeni nu este dispus să investească prea mulți bani și prea multă imaginație în a aduce la zi astfel de monștri. În afară de culoarea chiloție, pe care o avusese o vreme și BTR-ul de pe Cîmpineanu, nimic nu ne „gîghilă în mod plăcut" ochii, cum ar fi spus pedagogul de școală nouă. Bateria de aparate de aer condiționat din spate este mult mai interesantă ca arhitectură (chiar involuntară în brutalismul ei) decît clădirea pe care o deservește. De asemenea, Mall-ul ne dovedește că, dacă-i vorba despre kitsch, nimic nu stă în calea unui promotor, nici măcar religia diferită (a se vedea îngeretul care a înlocuit fîntîna pe durata sărbătorilor de iarnă). Oricum, el a devenit o destinație de succes a bucureștenilor: mai puțini cumpără, dar mulți se uită – la jetul „falogocentric" (ar zice Derrida) din vintrele casei, la cupola refăcută, la mașinile expuse din vreme în vreme, la prețuri...

La Hala Unirii, situația este tragică. Din hala demolată de odinioară s-a ales praful. Acum, în circul foamei, curtea interioară ascunde o biată piață de potențialii cumpărători, care au de urcat trepte mai numeroase decît la tribunal spre a ajunge la pătrunjelul dezirat. Înăuntru e ca și pustiu și nu știu ce s-ar putea face: după starea interioară a Magazinului Unirea, e clar că avem de-a face cu un exces de spațiu comercial în zonă (oare magazinul a fost extins doar pentru a da pieței un front arhitectural pe măsură, nu din rațiuni de marketing). Circul de la Bellu, de la Lujerului și cel de la Rahova – care trage în țeapă cetățeni slabi de vezică, atunci cînd aceștia îndrăznesc a-l folosi drept ceea ce și este, adică o imensă latrină – sînt compromise structural și vor trebui, cel mai probabil, demolate cu totul prin implozie. Ziua poți vedea pe acolo rufe întinse la uscat, ceea ce însemnează că doar declasații le mai locuiesc. Aud că un astfel de circ ar fi fost luat și este reconstruit de o universitate privată: o aula magna sub acele cupole ar putea fi soluția elegantă, dar de unde sumele necesare spre a face o universitate, cînd chiar Facultatea de Filozofie bucureșteană s-a mutat într-o cantină studențească dezafectată (și nici acolo nu este nici așezată încă de tot, nici gata)?

Rudimentaritatea proiectării acestor circuri ale foamei este și mai vizibilă dacă vizităm oricare dintre puținele astfel de spații terminate (Bucharest Mall, Piața Delfinul, Hala Unirii): raportul dintre spațiul care zace nefolosit (nefolosibil) și cel util (dar greu accesibil), de pe contur, face de rușine pe „experții" într-ale arhitecturii care le-au proiectat. Nicăieri în lume nu s-ar construi aprozare cu dom. Oricum, nu s-ar folosi pentru spații comerciale structuri atît de primitive și de masive. Cu toate acestea, cupola falsă de la Hala Unirii ne era dată de exemplu de măiestrie inginerească 100% românească studenților la arhitectură din anii optzeci. În ciuda acestor evidențe, potrivit cărora arhitectura autohtonă a anilor optzeci e sinistru de proastă, continuăm să ne fălim cu „specialiști" de felul celor care au proiectat și executat asemenea grozăvii, oameni fără etică și fără cunoștințe elementare într-ale propriei profesiuni, precum acel cuțit fără mîner căruia nu-i lipsește decît lama...

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Aporia lui Nelson

Jonathan Mirsky a fost mult timp corespondentul lui *The Times* în China. A transmis de acolo imaginile brutale și colorate ale eforturilor de a împăca teozofia Marșului cel Lung cu filozofia economiei de piață. În 1989, a avut șansa să fie martor la demonstrațiile din piața Tien An Men, de la început pînă la intervenția tancurilor. Ocazie cu care a fost împușcat în picior și a primit Premiul Național al Presei.

Dar pe la mijlocul anilor '90, Mirsky a observat că însuși *The Times* a început să facă plecăciuni în fața lui Deng. Proprietarul ziarului, Rupert Murdoch, care voia să cuprindă China în rețeaua sa de TV prin satelit, avea nevoie de relații bune cu Beijingul. Așa că prea ascuțitele comentarii semnate de Mirsky au început să fie castrate în redacție. În 1997, ultimul guvernator al Hong Kong-ului, Chris Patten, a constatat că editura Harper-Collins (tot a lui Murdoch) îi cere să-și „modereze" incomodele memorii. A izbucnit un scandal. Mirsky a scris cuvinte grave despre interes și adevăr și a părăsit imperiul australo-americanului. Acum scrie, competent și strălucitor, în *Independent, Spectator, Times Litterary Supplement* și altele, despre ambigua politică anglo-americană față de China. *„Pentru a cîștiga o piață de un miliard, Occidentul ar accepta și incestul"*.

Credeți poate că, la părăsirea „templului democrației", în sufletul veteranului ziarist s-a petrecut o ruptură. Nici vorbă. Sau, mai bine zis, ruptura se petrecuse mai demult. Într-un articol din *Prospect,* Mirsky povestește acest episod cicatrizant.

În aprilie 1991, ziaristul participase la convenția de la Kyoto a prestigiosului *International Press Institute.* A conferențiat alături de Robert McNamara, fostul secretar de stat al președintelui Johnson, și, mai ales, alături de Nelson Mandela. Eroul luptei anti-apartheid abia fusese eliberat din Insula Robben, după 25 de ani petrecuți în cel mai dur penitenciar al Africii de Sud. Acum era în drum către China, unde avea să-i întîlnească pe liderii ce ajutaseră mișcarea anti-apartheid cu arme, cu bani, cu tabere de antrenament, cu informații. În alocuțiunea sa, Mandela a vorbit despre importanța crucială a presei pentru forțele democratice din Africa de Sud și despre faptul că popularitatea pe care i-au conferit-o ziarele l-a menținut în viață. Într-un cuvînt despre drepturile omului „internaționale și indivizibile", care trebuie apărate. În orice situație. Cu orice preț.

La conferința de presă de a doua zi, Mirsky l-a întrebat pe Mandela ce are de gînd să facă peste 24 de ore, cînd se va întîlni cu liderii chinezi. Va profita de imensul său prestigiu moral pentru a le atrage atenția asupra abuzurilor din țara lor? Va aduce în discuție deținuții politici, persecutarea tibetanilor, a musulmanilor și a catolicilor? În public (sau între patru ochi), îi va spune lui Deng Xiao Ping că drepturile omului sînt „internaționale și indivizibile"? Cu vorba sa înmuiată, Mandela a explicat pe-ndelete că nu, n-are de gînd să facă așa ceva, nu vrea să-i pună pe chinezi într-o situație dificilă, după ce-l ajutaseră atît de mult, pe el și pe tovarășii lui.

Mirsky își amintește că și el, și ceilalți ziariști, au strîmbat din nas. Seara tîrziu, în hotel, încerca să scrie o corespondență, reflectînd la cele auzite. *La urma urmei, Mandela trebuia să fie abil, poate că lucrurile astea se rezolvă mai bine prin mică diplomație personală, printr-o discuție amicală cu Deng, undeva într-una din spectaculoasele camere ale Palatului Celest.* Și atunci a bătut cineva la ușă. Era secretarul personal al lui Mandela, cu un mesaj special pentru faimosul ziarist. O completare la răspunsul de dimineață. „Aha, și-a zis Mirsky, să vedem". Secretarul l-a privit drept în ochi și i-a spus: „Domnul Mandela v-a spus că nu va face din chestiunea drepturilor omului un subiect de discuție publică cu chinezii. Ar dori să precizeze că nu va ridica această chestiune nici în particular și nici cu vreo altă ocazie".

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Demnitatea dinozarului

Urmărind excelentul documentar despre John Wayne, din seria BBC *Reputations / Destine celebre* (Acasă, 11 februarie), mi-am amintit de cuvintele lui Martin Amis, scriitor britanic obsedat de America și de celebritate: „Într-un fel ea n-a fost niciodată ca restul lumii. Cele mai multe locuri din lume se mulțumesc să fie ceva, dar America a trebuit să mai și însemne ceva, de unde vulnerabilitatea ei – în fața iluziilor, a falsei memorii, a falsului destin." John Wayne a fost o vedetă autentică și ca mai toate vedetele autentice ale vechiului Hollywood, în ochii și în imaginația publicului de pe toată planeta a părut întotdeauna *mare*, mai mare decît noi, „mai-mare-ca-viața". (Cele mai multe staruri de azi și-au pierdut acestă putere; televizorul și videocaseta le-au redus la dimendiunile noastre, le-au adus la dispoziția noastră.) Dar Wayne, care a devenit celebru jucînd în western-urile lui John Ford (filme care povestesc nu atît despre nașterea Americii, cît despre nașterea unor mituri – miturile Americii despre ea însăși), nu s-a mulțumit *să fie* cineva (un actor, poate cel mai cunoscut din lume), s-a simțit obligat să și reprezinte ceva – „America reală", valorile pe care ea a fost clădită. De unde vulnerabilitatea lui.

Wayne-eroul de western era o prezență inimitabilă. Era masiv, dar cu un soi de grație numai a lui. Avea autoritate naturală. Vorbea puțin și simplu. Simple îi erau și principiile, de la care nu s-ar fi abătut în ruptul capului. Cu femeile era curtenitor, puțin cam țeapăn, sincer, direct. Un om al naturii și al tradițiilor, respingea instinctiv tot ce-i mirosea a sofisticărie – în sistemul lui de valori, asta semnala corupție. Acest sistem de valori – rigid, conservator, patriarhal – a încercat Wayne să-l afirme în contextul mult mai delicat al Americii de după cel de al doilea război mondial, asumîndu-și un rol în viața publică. Deși nu luptase pe front (ocupat să-și consolideze statutul de erou pe ecran, evitase înrolarea), a mizat pe credibilitatea sa ca patriot și justițiar, dobîndită la Fort Apache, la Rio Grande, la Iwo Jima, prin victorii împotriva hoților de cai, a indienilor, a japonezilor și a altor dușmani ai drapelului american. După filmul *Nisipurile de la Iwo Jima* (1949), în care a spulberat armatele japoneze cu mult avînt patriotic, a devenit pentru destui un veteran al războiului din Pacific și o inspirație pentru soldații din războaiele viitoare. (Așa cum ne dezvăluie documentarul, vizionarea filmului face parte și astăzi din pregătirea cadeților din Marina americană.) Convins că țara e în primejdie, otrăvită dinăuntru de intelectualii liberali, Wayne a îmbrățișat extrema dreaptă și a participat cu zel la campaniile de persecuție conduse de senatorul McCarthy. S-a lăudat în gura mare cu alungarea din Hollywood a scenaristului Carl Foreman, ca și cum Foreman ar fi fost nu un scriitor cu vederi de stînga, ci vreun șmecher care îndrăznise să trișeze la pocher în orașul de western peste care domnea șeriful Wayne. Cam toate luările de poziție ale lui Wayne (a fost în favoarea războiului din Vietnam și împotriva drepturilor egale pentru americanii de culoare – în fine, a bifat fiecare punct din catalogul cauzelor reacționare), sînt de neiertat și documentarul nu trece asta sub tăcere. (Întrebat despre *Beretele verzi*, filmul lui Wayne despre războiul din Vietnam, regizorul, scenaristul și excombatantul Oliver Stone spune că de la acel film a început să-l deteste pe Wayne: găunos-patriotic-iresponsabil-militarist-violent-rasist-respingător-paternalist, *Beretele verzi* ar fi odios dacă n-ar fi rizibil.) Dar ceea ce distinge acest portret documentar este înțelegerea realizatorilor pentru *eșecul eroului*, pentru iluziile și falsul său destin. Documentarul mi l-a făcut mai simpatic pe Wayne. (Dintre filmele lui, dacă las la o parte *Diligența*, le-am preferat întotdeauna pe cele în care este *voit antipatic – Red river* sau *The Searchers*, filme în care regizori ca Howard Hawks sau Ford au scos în evidență și au speculat latura sa arogantă, intolerantă, despotică, feroce.) Documentarul conține cîteva imagini surprinzătore: pe la începutul anilor '70, invitat, în derîdere, la Harvard, în fortăreața studențimii protestatare, Wayne a avut curajul de a se duce; și tachinat, provocat, atacat de studenți pentru vederile lui înguste, pentru ideile lui arhaice-militariste-fasciste (un dinozaur la Harvard), Wayne s-a comportat cu demnitate și a răspuns cu umor. Și există ceva patetic, absurd și foarte trist în înfrîngerea lui: în acei ultimi ani ai vieții sale, cînd părerile lui politice nu mai interesau pe nimeni și nu putea decît să se uite cu neîncredere la politicienii liberali de pe micul ecran, ciondănindu-se cu televizorul, în timp ce se lupta cu un cancer provocat, probabil, de norii radioactivi ai testelor nucleare (americane și ele) efectuate chiar în zona unde se filma o superproducție, cu John Wayne în rolul lui Gingis-Han.

▲

VENI, VIDI, KITSCH

Laura VIŞAN

Dalia Greţcu Addams

– poveşti cu şi despre bibelouri –

Baroni, contese, peşti, beţivi, gheişe, trandafiri, Buddha, acvile, raţă, gîscă, cioară, pui de căprioară, vînători, Michael Jackson, copii, degeneraţi, pitici, căruţaşi, Moş Crăciun, ieniceri, Stan, Bran, sirene... Pe toţi aceştia, şi pe mulţi alţii, îi puteţi urmări, stimaţi iubitori ai bibeloului de pretutindeni, în orice magazin de sticlărie-menaj prevăzut cu raion de porţelanuri. Un astfel de aşezămînt comercial există, evident, şi în cartierul bucureştean Militari – zona Veteranilor –, între o frizerie de stat şi o cofetărie unde vara se vinde îngheţată apoasă.

Pe una din tejghele odihneşte, iată, o lampă de birou, străjuită de un marchiz cu alură de Hugh Grant: pometi înalţi, tunsoare bros. Tînărul priveşte cu nesmintită dragoste spre o purtătoare de crinolină care, necorespunzînd la amoarea lui, i-a întors spatele. Privind mai atent la angelul radios, am observat asemănarea perfectă dintre aceasta şi celelalte locatare ale haremului de porţelan, semn că fabricanţii autohtoni de bibelouri au idei puţine dar fixe în ceea ce priveşte frumuseţea feminină. Toate au păr şaten, lung pînă la umeri (nu există blonde!), ochi conturaţi cu negru, dar fardaţi violent astfel încît să pară albaştri şi gură minusculă, cu buze ţuguiate.

Şi pentru că aceste arătări trebuia, cum se spune, să poarte un nume, demiurgii născători de porţelanuri le-au botezat Dalia, Ofelia, Otilia... domniţe suave, hipersensibile şi tuberculoase, supuse bărbatului-stăpîn. Iat-o, de pildă, pe Dalia: poartă o rochie albă, cu multe volane şi mîneci creţe ca nişte verze. Privirile îi sînt îndreptate în jos, spre buchetul de trandafiri pe care îl ţine în mînă, sau mai la sud, către balerinii cu ciucuri. Creatorul ei a dorit-o, probabil, tristă, îngîndurată sau reflectînd la nimicnicia existenţei umane în această lume rea. N-a reuşit decît să-i imprime o uitătură tulbure, ca după chef.

Pe un alt raft sălăşuiesc cîteva figurine dintr-un „ceva" roşu închis, rezervat, se pare VIP-urilor: Domnişoara Pogany, Buddha, Nefertiti, Ramses. Vrînd să intru în vorbă cu vînzătoarea, o întreb:

„Nu vă supăraţi, statuia aceea cu egiptean e din lemn vopsit?"

Jignită, se pare, în amorul ei de comersantă, cucoana – *middle-aged*, insipidă, inodoră, genul „mai mediocru" – îmi aruncă peste umăr:

„Ipsos". Apoi îmi întoarce spatele. Onoarea acestei preotese a zeului Kitsch nu am cum să o reperez, aşa că îi zic adio, iau lira şi mă duc.

Următorul magazin de sticlărie – de fapt un chioşc de tablă, botezat „Porţelan" – se află chiar în mijlocul pieţei, în spatele unei tarabe. În apropiere, un ţăran cu unghii lungi şi negre vinde varză murată, iar altul – prune uscate şi poame. Atracţia acestei prăvălii o reprezintă castroanele, farfuriile adînci şi cănile – recuzită indispensabilă pentru orice parastas cu ştaif –, bibelourile fiind doar eroi secundari.

„Păcat", oftează adînc vînzătoarea, ca o mamă a cărei odraslă a fost nedreptăţită la premiu. „Toate au aspect frumos, toate merg de cadou..."

O rog frumos să-mi arate un boiernaş cu violoncel, exilat lîngă un bol dantelat, pe fundul căruia se zăreşte o corabie în furtună.

„Uite, mămică. Şi la acelaşi preţ (82.000 lei, *n.a.)* am şi prinţesa", îmi spune blînd femeia, aşezînd pe tejghea cele două statuete. Nobilul purtător al unei mantii albastre are, observ, nasul coroiat şi un zîmbet şmecher à la Cristian Greţcu imitîndu-l pe Iliescu.

„Sînt toate aşa de fine!"

„Da mami, sînt lucrate manual la Alba Iulia, din porţelan, nu sînt din alea turnate." Peste puloverul gri din lînă ţărănească, femeia poartă o veste din fiş bleumarin, iar în mîini are mănuşi roşii, cu fiecare deget de altă culoare. Stăpîna menajeriei de sticlă poartă ochelari care îi dau un aer sever, de domnişoară Cucu, în contrast cu vocea blîndă.

„Şi acela de acolo, la 130.000?", întreb, arătînd spre un fel de Apollo cu fustanelă.

„E Lady Di... Prinţesa Diana, fetiţă", îmi răspunde sugrumată de emoţie.

Vedetă de necontestat a bibelourilor antedecembriste, pentru care se făceau cozi la Romarta, beţivul a căzut astăzi în dizgraţie. Viciatul are acum o statură mult mai modestă, şi-a păstrat rînjetul, dar şi-a schimbat pantalonii cu unii albastru-deschis, gen jeans. Şi dacă tot răscolim în cufărul cu amintiri, îţi mai aduci aminte, Doamnă, de statueta care era mîndria casei tale, alături de tabloul cu jumătăţi de pepeni şi goblenul cu căprioară? Cei doi băieţandri încruntaţi, unul dintre ei având în mînă un ciomag cu care intenţionează să-şi altoiască pietenul? Copiii de la „Porţelan" sînt mult mai paşnici. Şi fălcoşi ca buldogii, vrînd să contrazică opinia potrivit căreia odraslele contemporane suferă de malnutriţie. Din motive necunoscute, unii dintre ei au pungi sub ochi şi cearcăne adînci care îi fac să semene cu Gomez Addams virginul. De fapt, toată existenţa lor de porţelan pluteşte în incertitudine: nu ştii dacă seamănă a amoraşi sau a bufoni de curte, sînt îmbrăcaţi în costume ponosite, maro-portocaliu-ocru şi nimic din toate astea, manechine vedetă ale casei de modă „Taica Lazăr".

Foarte aproape de „Porţelan" se află un magazin de cadouri: mărgele, lănţişoare de argint şi inox, tablouri gen „Fondul Plastic", chinezării şi bibelouri albe reprezentînd cupidoni: mici, mijlocii şi mari, precum paharele de răcoritoare din fast-food-uri. Vînzătorul, un bătrînel amabil, mă întreabă ce doresc:

„Nu, nimic, doar mă uitam."

„Uitaţi-vă, don'şoară, staţi şi pîn'diseară, din partea mea io zic mersi de clienţi." În magazin se mai află o doamnă în vîrstă, care tocmai se pregăteşte să cumpere un şirag de pietricele rozalii pe care negustorul tomnatic le recomandă a fi corali.

„Arătaţi-mi şi mie, vă rog, amoraşul acela...", îndrăznesc.

„Poftiţi, don'şoară, acu' dacă ăsta vă place dumneavoastră..."

Privind spre statueta grăsană, doamna devine sentimentală:

„Ei, ce să-i faci, tinereţe... da' şi mie aşa mi-s de dragi flecuşteţele astea, nu mă mai înţeleg cu fiică-mea, am biblioteca plină de bibelouri şi ea zice mai aruncă, mamă, din ele, da' nu mă lasă inima..."

„E din ipsos, nu?", întreb triumfătoare.

„Ha, ha, ha, cum să fie din ipsos... ăsta e alabastru, drăguţă!" chicoteşte cucoana, privindu-mă condescendent.

„Ehei, vezi cine cunoaşte?", exclamă triumfător bătrînelul.

Nu ştiu de ce, dar prinsă la mijloc între aceşti doi experţi mă simt precum Pinocchio la braţ cu vulpea şi motanul. Abandonez amoraşul pe tejghea şi ies din magazin, biată pionieră umilită de clasele exploatatoare.

Şi totuşi... nici unul din obiectele pe care le-am văzut azi nu este mai naturalist şi mai sincer în hidoşenia sa decît bibeloul copilăriei mele, acela cu şoarecele rozînd coceanul de porumb. Animalul atît de hulit, creator de fobii în rîndul locatarelor, care declanşase veritabile cruciade în rîndul responsabililor de scară – devenit obiect de decor! O mai crîncenă răzbunare a neamului şoricesc, ajutat de imaginaţia bolnavă a unui obscur născător de bibelouri, nici că putea să existe!!

▲

Cătălin MANOLE

În Obor, artişti sau demoni?

Georgeta M. Îşi plimbă tablourile prin Bucureşti dintr-o piaţă în alta, după ce, timp de cîteva săptămîni, a lăsat să se aştearnă pe pînză sau pe carton imagini din locuri cutreierate cîndva de ea. Georgeta are 48 de ani şi două fete, amîndouă la liceu. Pînă în '94 a lucrat la o fabrică de confecţii. A fost disponibilizată şi pentru că trebuia să trăiască din ceva şi-a căutat o vocaţie. Încă din şcoala generală colegele o invidiau pentru precizia desenelor cu păpuşi, animale şi oameni. Tranziţia a obligat-o să se întoarcă la această veche pasiune a ei. De aproape şapte ani pictează în tempera sau ulei peisaje cu munţi şi dealuri, cu rîuri din care se-adapă cîte o căprioară, cu vînători rătăciţi printre brazi falnici şi verzi: „Eu pictez numai ceea ce am văzut şi mi-a plăcut. Ca mine mai sînt oameni care admiră un apus de soare sau un colţ de natură şi de-aia îmi merg vînzările." Că îi merg bine vînzările, asta înseamnă şi 20 de milioane pe lună dacă are noroc de client serios care doreşte ceva anume. Aşa a pictat şi sfinţi şi cadîne şi „fete mai sexy" întinse pe maşini. Preţul unul tablou îl fixează în funcţie de mărimea lui, de timpul acordat personajelor reproduse în amănunt şi mai ales privind către portofelul cumpărătorului.

Tablourile inspirate de peisaje româneşti din Ardeal (unde a copilărit Georgeta) sau din Valea Prahovei („de cînd mergeam în concedii cu sindicatul, la staţiuni") s-au vîndut foarte bine şi în Bulgaria şi în Turcia.

„Cîteodată mai fac şi cîte un urs, un cerb, o căprioară, ca să fie mai impresionant. Urşi n-am văzut decît la grădina zoologică, dar într-o pădure pe care o desenez e logic să existe şi astfel de animal cu toate că nu l-am văzut eu", îmi spune pictoriţa aşezîndu-şi marfa mai la vedere. În funcţie de anotimp, peisajele ei sînt încărcate de zăpadă sau verzi sau dominate de tristeţea frunzelor ruginii. Un client cu o sacoşă plină de cartofi se interesează de preţul unui tablou apoi îmi declară: „Aş lua şi eu unul. E frumos colorat, e ceva ce ţine de artă şi îl pun în sufragerie că nu poţi să stai cu pereţii goi în casă şi nici să pui calendare peste tot."

Georgeta a vîndut în acea zi numai trei tablouri a cîte 250 de mii fiecare. Asta şi din cauză că „Aici lumea nu vine să-şi ia ceva de suflet, vine după zarzavaturi. Dacă

© I. Barbu

artiştii noştri consacraţi, cum a fost Grigorescu şi alţii, ar fi stat la mîna ăstora din Obor..."

Lîngă intrarea de la metrou ce poartă acelaşi nume fatidic pentru pictori, Obor, stă un alt artist, de data aceasta al colajului. Pare intimidat de negustorii ce-şi strigă marfa aproape răcnind, în timp ce el tace şi aşteaptă clienţii în spatele unei măsuţe pliante pe care sînt aliniate icoane cu ceas. Nu l-am întrebat cum îl cheamă, deşi un astfel de gest simplu mi l-ar fi scos din anonimat, dar l-am rugat să-mi explice cum sînt făcute icoanele. Probabil aştepta de mult o asemenea rugăminte pentru că imediat, după ce a zăbovit un moment cu mîna deasupra ţigării aşezate pe marginea măsuţei, pentru a fi sigur că nu se rostogoleşte, a aluat o icoană şi a început să îmi dicteze reţeta afacerii sau a izbăvirii: „Îţi trebuie un geam de dimensiuni, uite-l ăsta e; oglinzi, patru bucăţi de oglindă; o poză cu sfinţi, cu Maica Domnului, cu Isus, cu ce vrei tu; un ceas de-ăla mare, de perete, să aibă, uite-aici pe spate, mecanismul ăsta cu baterie şi îţi mai trebuie un ceas mai micuţ de la care să iei cadranul şi limbile pe care le vei lipi pe icoană, într-un colţ. Lipeşti poza pe cadranul de la ceasul mare, o găureşti să aibă loc şi cadranul mic pe care îl prinzi cu fire de celălalt mecanism. Apoi lipeşti de jur-împrejurul pozei, cap la cap, bucăţile de oglindă. La sfîrşit fixezi deasupra, în patru clame, geamul. Şi gata. Spui în faţa ei, de trei ori pe zi, Tatăl Nostru şi poate ai noroc în viaţă."

Ţigara era arsă aproape toată. O vede şi o aruncă, pe locul chiştocului rămîne o pată galbenă, vînzătorul înjură în şoaptă.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Şlagărul socialist

„1. Pe tine,
întîiul om din ţară,
prin vreme
în versul meu te voi cînta, pe tine, alesu-ntregului popor,
iubirea noastră-a tuturor,
a tuturor...
Refren:
Oriunde m-aş afla
pe-acest iubit pămînt,
eşti lîngă mine;
oricînd în viaţa mea,
prin faptă şi cuvînt
eşti lîngă mine;
oriunde m-aş afla,
ca pe al ţării steag
te simt aproape;
oriunde-n drumul meu
mă întîlnesc
cu-n gînd al tău
oriunde m-aş afla,
te simt cu drag, aproape...
2. Prin tine,
urmaşul marilor străbuni,
spre mîine
îi punem ţării noi cununi;
pe tine
şi toată omenia ta
cu inima le voi cînta,
le voi cînta...
Refren"

("Omagiu", versuri de Mircea Block, muzica de Temistocle Popa – Premiul I la Concursul naţional de muzică uşoară „Mamaia '74", Ed. Muzicală, Colecţia „Cîntecul preferat")

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Două puncte de vedere avînd obiecte întrucîtva diferite

Un tînăr regizor de teatru, deloc străin de mişcarea numită *alternativă* (unii, sau aceiaşi, îi spun *independentă),* acuza vehement, la o recentă „masă rotundă" avînd ca temă autoritatea criticii, violenţa de limbaj a unui critic la adresa fenomenului teatral zis şi *altfel*. Cum poate criticul cu pricina să se pronunţe cu astfel de *afront* (de pildă, „sofisticărie puţoistă") împotriva teatrului alternativ, se plîngea tînărul regizor, cînd el nu cunoaşte fenomenul, întrucît, ştiu sigur, nu a văzut spectacolele noastre (adică, ale mele şi ale colegilor mei)? Tînărul regizor avea *aparent* dreptate.

Într-o altă împrejurare, un distins critic de teatru remarca, nu fără o inflexiune amară, faptul că, deşi în nenumărate cronici a scris despre calitatea proastă a unor spectacole, regizorii care le-au „comis" au continuat, *neîmpiedicaţi* de nimeni şi de nimic, să facă spectacole la fel de proaste (unul dintre ei a ajuns chiar director de teatru), fără ca opinia exprimată să fi avut asupra cuiva vreun efect. Ceea ce , spunea criticul, nu poate fi decît descurajator pentru cronicar. Şi distinsul critic avea *aparent* dreptate.

De ce am folosit, în ambele cazuri, cuvîntul *aparent?* Pentru că – şi într-un caz, şi în celălalt – *subiectul* îşi absolutizează cumva punctul de vedere, stabilind un soi de relaţie unilaterală între el şi *obiect*, ca şi cum obiectul i-ar aparţine sau i-ar fi îndatorat. Tînărul regizor nu concepe ca acela care a criticat teatrul alternativ (şi care, fie vorba între noi, avea în vedere exclusiv experimentele lipsite de emoţie, coerenţă, stil, farmec...) să fi văzut alte spectacole decît *ale mele şi ale colegilor mei*, pe care, *ştiu sigur că nu le-a văzut*. (Îmi imaginez ce supărare ar fi stîrnit criticul în cauză dacă ar fi văzut tocmai *aceste spectacole!)* Totuşi, teatrul alternativ nu se poate reduce la *noi şi ai noştri,* după cum şi autorul articolului încriminat are dreptul, la urma urmei, să nu-i placă un anumit fel de teatru, fără ca acest fapt să provoace cu tot dinadinsul revoltă. (Eu însumi agreez ideea de teatru alternativ şi consider că acesta are nevoie de sprijin şi simpatie, aşa că socotesc prea amplă şi prea aprigă respingerea criticului, dar acest lucru nu mă împiedică să accept regula democratică a libertăţii de expresie.)

La rîndul lui, distinsul critic din cel de-al doilea exemplu atribuie unei cronici de spectacol puteri executorii (pe care, înainte, doar organele de partid şi de stat le aveau), inclusiv pe aceea de a determina, eventual, interzicerea regizorului de la exerciţiul scenic, fiindcă, vezi bine, cînd criticăm un lucru trebuie neapărat să contăm pe un efect *concret*. Oare nu contează efectul psihologic asupra spectatorilor şi chiar, într-un sens sau altul, asupra conştiinţei regizorului respectiv, indiferent dacă acest din urmă efect este evident sau nu? În fond, un regizor poate accepta *adevărul* cronicii, fără a fi însă *în stare* să facă spectacole mai bune. Ce ar urma? Să se retragă din meserie? Să fie dat afară? Ar putea ca teatrul să nu-i mai ofere de lucru, dar, oricum, aceasta *nu depinde de punctul de vedere al criticului.* (Eu personal aş da afară un regizor capabil să facă numai spectacole proaste, dar asta în afara contextului democratic.)

Deşi ambele situaţii sînt autentice, am folosit aceste exemple ca fabule privind realităţile noastre, cu care nu ne-am obişnuit încă să convieţuim într-o relaţie şi democratică, şi dialectică.

▲

Cu ochii-n 3,14

GLOBALIZAREA OLTENEASCĂ A HOŢILOR DE DOI LEI NU MAI ARE SUBIECT CIVIL. SAU INVERS?

● Pentru a evita riscul răspîndirii bolii vacii nebune, directivele Comisiei europene impun incinerarea animalelor bolnave sau doar bănuite de boală. În Spania, respectarea acestei obligaţii a dus la moartea prin înfometare a vulturilor – specie ocrotită – lipsiţi de leşurile animalelor de pe cîmp. Dacă vulturii spanioli ar şti ce-i globalizarea, ar veni să mănînce peşti şi alte mortăciuni din România, ceea ce le-ar înlesni, poate, şi o ocrotire reală din partea politicienilor din decorativele partide ecologice locale. (**M. B.**)

● Deliciile olteneşti se înmulţesc: după „oltencele fierbinţi", la chioşcul din staţia de autobuz de la Romană a apărut „Hot dog-ul oltenesc" – la preţul de numai 10.000 lei. (**I. P.**)

● Piaţa bucureşteană Galaţi (numită, acum, Gemeni) a devenit un rai al hoţilor. Mai multe persoane mi-au povestit cum au fost buzunărite, intimidate şi chiar tîlhărite în această zonă. Desigur, în nici un caz nu a intervenit nimeni, cît despre „forţele de ordine" – acestea sînt, precum ştim, sublime... Culmea unei întîmplări cu hoţii din Piaţa Galaţi mi-a fost povestită, de curînd, de un om care a prins hoţul chiar cu mîna în buzunarul lui – la propriu. Şi, ţinîndu-l de mînă, a sunat de pe mobil la poliţie. Poliţiştii i-au ascultat amabili oful şi apoi i-au închis telefonul în nas. Cum să nu-ţi placă meseria de hoţ, cînd poliţiştii sînt nişte oameni aşa de drăguţi? (**C. P.-B.**)

● Reţetă pentru gătit emisiune de doi lei: se ia un film documentar de pe Discovery despre parcurile de distracţii, se scoate comentariul original, din cînd în cînd apare un anume Vlad care vorbeşte tensionat, se mai dă o bucată din filmul de pe Discovery, şi tot aşa. Se dau două-trei reluări pentru ca telespectatorii să se obişnuiască. Se numeşte totul cu mult tupeu: „Real TV". O televiziune care trebuia să fie de Prima mînă. (**C. G.**)

● John Le Carré a declarat de curînd la Berlin că nu se simte deloc în siguranţă şi se teme de această lume condusă de Putin, Bush şi Sharon. Gurile rele – fără ele, cum ar trăi scriitorii? – susţin că, de fapt, de cînd „a căzut Uniunea Sovietică", Le Carré nu mai are subiecte. Există şi asemenea dureri! (**R. C.**)

● Selecţiuni din programul postului tv „România de Mâine" *(Adevărul,* 20 febr. a.c.): ora 14,25 – *Matematici economice;* 14,55 – *Horă la Pietrari;* 15,30 – *Drept civil.* Şi pentru că toate trebuie să poarte şi un nume, li se spune „învăţămînt la distanţă". (**A. C.**)

● „Colecţia brâncovenească de la Mogoşoaia este un mozaic ce ne conduce parcă printr-un labirint" (TVR 2, 18 febr.). Dar dacă e invers? (**T. C.**)

CE MAI ŞTIM DESPRE LUNĂ, DESPRE CORSICA ŞI CERNICA, ÎNTR-O MANIERĂ UMORISTICĂ

● Cei care deplîng dispariţia lirismului din textele de muzică uşoară ar putea găsi o relativă consolare în prezentările buletinului meteo de la PRO TV. Cu oarecare vreme în urmă ni se spunea că, într-o dimineaţă, „ceaţa a semnat condica în depresiuni": frumos! De curînd (19 febr.) am aflat că „vîntul va avea şi el o tresărire de orgoliu şi va încerca să se facă remarcat": foarte frumos... Aşteptăm extinderea filonului liric şi la alte emisiuni: ce expresiv ar suna, de pildă, la „Profit" – o prezentare gen: „Ce mai ştim / despre Romcim?" sau „Prin Turbomecanica / evitaţi panica" ş.a.m.d. (**T. C.**)

● Pe două pagini mari şi late, *Naţionalul* ne-a luat de luni de dimineaţă cu această „ipoteză uluitoare": „Omul nu a ajuns niciodată pe Lună". Ei, pe dracu'! Adică şi aselenizarea a fost o minciună? Ne furaţi şi această certitudine? Domnilor, chiar nu vă pasă de nervii noştri? Cîte minciuni ale secolului să trăim într-o viaţă? (**R. C.**)

● Dintr-un recent apărut (în Franţa) dicţionar de citate intitulat „Între ghilimele": „Corsica este ţara în care, cu cît avansezi, cu-atît munca se retrage" (Tino Rossi); „Orice om de patruzeci de ani care mai circulă cu metroul e un ratat" (Salvador Dalí); „Ultima oară cînd am intrat într-o femeie a fost cînd am vizitat Statuia Libertăţii" (Woody Allen). (**a. l. ş.**)

● Cătălin Radu Tănase este un reporter de la *Ştirile PRO TV* pe care dacă-l vezi o dată nu-l mai uiţi. Vi-l amintiţi, astă vară, cu un ou în mînă lîngă o cale ferată, spunîndu-ne cum ar fierbe el oul pe şine dacă ar avea un ibric? Sau – de Crăciun – între propriii părinţi, cam jenaţi de situaţie? Sau – zilele trecute – cu un peşte de doi coţi pe care-l ţinea de coadă în mijlocul apei poluate, sau între două obuze aşezate simetric în pădurea Cernica? Vocaţia de corespondent de război e certă. Cînd îl vedem la Bagdad cu un obuz în ibric? (**S. S.**)

● Reprezentanţa în România a unei firme producătoare de medicamente a lansat o campanie prin care (citez din prospect) „încearcă, într-o manieră umoristică, să introducă o nouă expresie în limbajul uzual şi anume noţiunea de SINDROM ALBASTRU. Acest termen este menit să echivaleze termenul medical de «disfuncţie erectilă» – încă nefamiliar publicului şi foarte tehnic – şi mai ales să înlocuiască termenul de «impotenţă» – atît de frecvent uzitat, dar cu conotaţii peiorative." Nu mai rămîne decît să fie introduse noţiunile de SINDROM GALBEN şi SINDROM ROŞU pentru a avea de toate în scumpa noastră patrie, Sindromânia. (**D. S.**)

PENTRU ASPIRAŢIILE DVS., SURSE DE ILUMINAT PREZENTUL ŞI VIITORUL POPULAŢIEI

● Pe o pungă de plastic, reclamă pentru magazinul „Victoria" din Bucureşti: „Tradiţie, continuitate, sensibilitate şi fidelitate pentru aspiraţiile dumneavoastră". Mă scuzaţi, da' dacă n-am aspiraţii, nişte simple cumpărături pot să fac la dumneavoastră? (**M. V.**)

● Pe o maşină utilitară am văzut următoarea inscripţie: „Surse de iluminat – Faier Co. Ltd". Co. Ltd sînt nişte iniţiale tehnice ale firmelor anglo-saxone. S-ar putea deduce că şi *faier* e o transcriere fonetică a englezescului *fire* (foc)? Fiind vorba de *surse de iluminat*, ar putea fi chiar aşa. Cine-o fi patronul acestei firme? (**A. M.**)

● Reîncep naţionalizările! Deocamdată, ca iniţiativă particulară, după cum aflăm din rubrica de mică publicitate *(Adevărul,* nr. 3322): „Doamna Margareta, Maria şi Rada au centru naţionalizat de ghicit deschis în zona Militari. Descîntă cu magie albă, au plante pentru anumite cazuri, au un ghioc vechi de 900 de ani, care spune prezentul şi viitorul". (**T. C.**)

● Pe o pagină întreagă din *Cronica Română,* Alexandru Mironov realizează un plan fantastic. Pleacă de la reforma televiziunii, se răfuieşte cu vreo două persoane şi cu actualul Consiliu de Administraţie şi pe nesimţite ajunge la „un canal al Teritorialelor + 3 canale România 1 + 2 canale TVR 2 + 2 canale TVRi". Plus cuplarea la cablu şi telefon a majorităţii populaţiei. Internet la tot cartierul, nu mai trebuie să adăugăm. V-am prezentat episodul I din serialul SF de largă respiraţie „Să facem totul în România". (**C. G.**)

DRUMUL DE LA ARTIST LA MANAGER CULTURAL

Decît un formular de înscriere, mai bine o şuşă mică

– convorbire cu Cosmin MANOLESCU –

Acum cît timp ai intrat în coregrafie?

Am început cam prin anii '90. La început, prin '90-'92 a fost bine, prin '93, însă, am avut o perioadă foarte proastă, foarte grea – luasem decizia, împreună cu alţi cîţiva colegi, să devenim independenţi.

Atunci cînd aţi fondat compania independentă de dans „Marginalii"...

Da. Mai ales la început a fost greu. Prin '94 grupul „Marginalii" ajunsese să fie deja o structură destul de bine plasată în peisajul dansului românesc.

Stai puţin: zici că în '93 ai luat decizia să devii independent. Înainte unde erai?

Dansam în Compania „Orion", condusă în vremea aceea de Ioan Tugearu, companie finanţată de Ministerul Culturii. Acolo făceam nişte lucruri interesante, dar am simţit nevoia, la un moment dat, să spun lucrurile altfel, cu cuvintele mele. În anii aceia puteai să alegi să stai în România sau să pleci – erau foarte multe perspective de a pleca în străinătate (burse, contracte chiar). Însă eu cu alţi trei colegi am considerat că aici este locul nostru, că aici vrem să facem ceva. De exemplu, unul din cei trei, Mihai Mihalcea, era dansator la Opera Comică din Berlin şi a lăsat acel job bine plătit să vină aici să facem această companie a noastră, a tinerilor, cu un nou tip de viziune artistică – alta decît cea a lui Sergiu Anghel, Adina Cezar sau Ioan Tugearu.

Şi aţi reuşit, pînă la urmă, cu „Marginalii"?

Da. „Marginalii" a dat un mare impuls dansului independent. Am demonstrat că, dacă vrei să faci ceva, cu muncă şi cu chin poţi să faci. Am avut un spectacol, am fost invitaţi la diferite festivaluri din străinătate, am fost în America, în Olanda, în Germania, la Paris.

Cum aţi reuşit să faceţi spectacolul?

Am găsit mare înţelegere şi sprijin la Theatrum Mundi. La vremea aceea, Theatrum Mundi contribuise la coproducţia spectacolului „Le Grand Jeu", care era un spectacol în coregrafia lui Christian Trouillos (Franţa) şi unde dansam şi noi ca interpreţi, şi era interesat să sprijine iniţiative independente. Pe atunci directoare era Corina Şuteu, care e o persoană deschisă şi a înţeles că dansul contemporan are un viitor. Ea ne-a dat, ca să zic aşa, un cec în alb. Şi spectacolul a avut, într-adevăr, succes. După un timp, însă, în 1995, eu am părăsit grupul „Marginalii": eram patru artişti, fiecare cu personalitatea sa, fiecare cu viziunea lui artistică şi la un moment dat am început să nu ne mai înţelegem. În '96 am avut primul spectacol singur. Numai că, dacă în 1994 fusese un an bun pentru dans, în '96 a fost un an foarte dificil – nu mai existau proiecte, bani, interes...

Cînd zici că a fost o perioadă bună pentru dans – existau iniţiative sau susţinere din partea organismelor guvernamentale?

Aproape toţi banii – ca şi acum, de altfel – veneau din străinătate. Ministerul Culturii a avut un aport extraordinar la început, în '90-'92, după care, pe măsură ce s-au schimbat miniştrii, interesul pentru dansul contemporan a scăzut pînă la zero (chiar şi postul de consultant artistic pe probleme de dans care exista în minister a fost desfiinţat în 1994). Singura instituţie care a acordat un sprijin financiar periodic dansului contemporan a fost ArCuB.

Să revenim la ce ai făcut tu.

După ce am plecat din „Marginalii", m-am decis să fac un master în management cultural şi am participat la cursurile coordonate de Corina Şuteu şi Gabriela Tudor – pe care le-am terminat în '96. După acest master, care m-a ajutat foarte mult, am înfiinţat, în 1997, fundaţia de dans contemporan Proiect DCM şi am început să fac o mulţime de proiecte culturale (spectacole, festivaluri, ateliere de dans etc.), proiecte care vor culmina cu Festivalul Internaţional de Dans „BUCU-RESTI.VEST", care va avea loc la Teatrul Odeon în perioada 10-27 mai 2001. Este un eveniment cultural-mamut (cu 100-120 de artişti străini invitaţi, cu 12 spectacole de dans, două ateliere de dans pentru profesionişti, un atelier pentru neprofesionişti, trei seri de film de dans, un seminar etc.), realizat cu sprijinul generos al Fundaţiei ProHelvetia şi în colaborare cu Institutul Francez, Consiliul Britanic, Institutul Goethe, Centrul Cultural „Sindan" şi Centrul MAD.

Ai început, deci, prin a fi propriul tău manager cultural.

Nu. Am început prin a renunţa la partea artistică proprie, fiindcă în acel moment erau o mulţime de lucruri care trebuiau desţelenite, trebuiau create structurile de bază... Pot spune că Proiect DCM a provocat, cu timpul, schimbări destul de majore. Acum am reuşit să pătrundem chiar pe piaţa internaţională. (Acum, tinerii nu mai pot să spună că nu există nimic, aşa cum era cînd aveam noi 24-25 de ani – cînd am fondat „Marginalii" –, acum sînt multe posibilităţi.) Din păcate, însă, noi am creat această posibilitate, dar tinerii coregrafi români nu sînt interesaţi să fie cunoscuţi în străinătate. Pentru ei e complicat, încă, să trimită o scrisoare, să completeze un formular de înscriere – e mult mai simplu să faci o şuşă mică aici.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

▲

Corina ŞUTEU

Despre problemele manageriatului cultural european

Ca director al unui program de management cultural european, al cărui obiectiv principal este să deschidă perspectiva tinerilor profesionişti veniţi din diverse ţări asupra diferenţelor şi asemănărilor între mecanismele instituţiilor culturale, mă confrunt adesea cu o surprinzătoare rezistenţă a „modelelor învăţate".

Studenţii de la *Mastère Spécialisé Européen* şi ECUMEST sînt, în marea lor majoritate, tineri lucrînd în sectoare artistice diverse: teatru, dans, muzică, arte plastice.

O primă caracteristică a metodologiei aplicate de acest program constă în identificarea şi situarea în perspectivă critică a „modelelor", a „stereotipiilor" pe care studenţii le consideră în general „inatacabile".

De exemplu, optica falsă că spaţiul ţărilor Europei Centrale şi Orientale funcţionează din punct de vedere instituţional în mod omogen. E adevărat, instituţia culturală, centralizată pînă în 1989, continuă să reprezinte un handicap serios pentru relansarea culturală în această regiune. Pe de altă parte, cum putem compara funcţionarea deja destul de liberală a infrastructurilor culturale din Ungaria, cu cea greoaie a celor din România, Polonia sau Bulgaria? A nota de asemenea că în ţări cum sînt Croaţia sau Slovenia s-au imaginat mecanisme de subvenţionare a instituţiilor culturale care rivalizează cu cele din Europa Occidentală.

Ajungem astfel la un al doilea stereotip, cel al „managementului occidental", privit şi el într-o perspectivă reductoare şi idealizantă. Această optică este de revăzut pentru simplul motiv că organizarea, subvenţionarea şi rolul acestor instituţii diferă foarte mult de la o ţară la alta. Italia, Spania şi Franţa funcţionează încă într-un sistem al subsidiilor publice foarte importante şi centralizate, distribuite prin intermediul ministerelor culturii. Marea Britanie subvenţionează cultura după principiul delegării răspunderii unor organisme independente *(arm's lenght principle)*, Germania continuă să organizeze activitatea culturală în funcţie de priorităţile şi resursele regiunilor *(lander)*, ţările nordice obligă marile societăţi comerciale să plătească 1% din venit artelor etc. Toată panorama europeană nu face decît să dovedească lipsa unor „reţete dobîndite şi definitive" în materie de management cultural.

Studenţii din Europa de Est care urmează masterul (Programul ECUMEST) sînt informaţi în primul rînd despre această diversitate de modele pe care, înţelegînd-o, pot să gîndească asupra proiectelor culturale în funcţie de contextul lor concret de adresare, iar nu în funcţie de un miraculos şi inexistent „know-how", a carui cheie e deţinută de puţinii iniţiaţi.

Odată înţelegerea obţinută, întoarcerea la „realitatea de pe teren" nu este mai simplă, dimpotrivă. Negativismul înconjurator, lipsa de rigoare în acţiune, lipsa criteriilor de evaluare şi mai ales a unei administraţii culturale publice – care să nu se restructureze la fiecare patru ani –, îl împiedică pe managerul cultural din România să îşi desfăşoare activitatea. Dar această aşa-numită piedică poate deveni, în unele cazuri, un extraordinar resort de creativitate şi de originalitate managerială. E suficient ca proiectul pe care îl ai în minte să aibă coerenţă, forţă şi să răspundă unei aşteptări. Cum altfel ar fi reuşit Constantin Chriac la Festivalul de la Sibiu, Cosmin Manolescu cu Proiect DCM, Fundaţia Tranzit la Cluj, UNITER ca agenţie de cooperare internaţională în teatru, Festivalul de teatru de la Sighişoara, Dan şi Lia Perjovschi cu „arhiva de artă contemporană", Georgeta Iuga în Maramureş cu un proiect multicultural, Corina Răceanu la Timişoara... şi acestea sînt doar cîteva exemple, alese la întîmplare şi cu siguranţă incomplete faţă de numărul tinerilor manageri care au în România exemple de „success story" în managementul cultural.

Dar poate că acest „pozitivism" venit de departe nu corespunde prea bine culorii locale. El nu este, în orice caz, de circumstanţă. Din păcate, tinerii organizatori şi artişti români circulă prea puţin şi prea sporadic, lucrurile de făcut sînt multe şi dificile şi, cum bine spune unul dintre personajele din faimosul desen animat Familia Simson: „dacă un lucru e greu de făcut, de ce să încerci să-l faci?!"

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 418
2-8 martie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

DE-A INFORMAŢI ASCUNSELEA

– de unde aflăm ce ştim –

„Am învăţat atîtea
În timpul din urmă,
Că sîntem
La un punct însemnat.
S-ar putea face
Multe reforme.“

G. BACOVIA – „VIZITĂ“

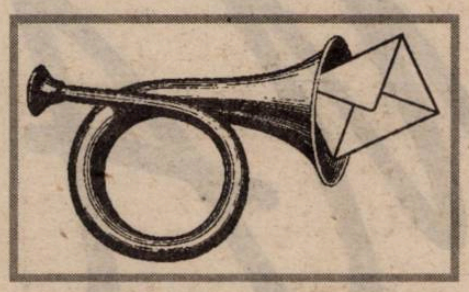

Nr. 415

Despre articolul lui M. Vasilescu „În ritm de manele" (pag. 4)

În ultimele două numere ale *Dilemei* am întîlnit articole care chiar fără ca autorii să ştie că tratează acelaşi subiect, se ocupau de acelaşi subiect: manelele.

Dincolo de referirea (întîmplătoare) tocmai la acest gen muzical, subiectul mai adînc al articolelor este relaţia publicului (publicurilor, cum bine observă Mircea Vasilescu), indiferent dacă este vorba despre cel mai cultivat public sau despre rromi, cu arta. Îmi spuneam, glumind în gînd, că noi am ajuns să avem: „cultură pentru mase, cultură pentru elite şi cultură pentru vite." E o glumă amară.

Dincolo de asta, dl Vasilescu face observaţii foarte pertinente. De fapt, şi stratificarea (absolut reală) a publicurilor, şi mai ales normalitatea acestei stratificări au fost negate mult timp de elita culturală. Iar negarea realităţii şi nomalităţii stratificării, în ciuda aparenţelor, nu face nici un bine culturii.

Dacă publicul (de fapt publicurile) nu are decît două alternative: Mozart sau hip-hop, 99% vor asculta hip-hop în prostie.

Dacă li se mai propune, de exemplu, şi Beatles sau Phoenix... asta nu este nici cultură pentru elite, nici, cum mi-am permis să mă exprim, „pentru vite", ci pentru oamenii epocii noastre. Iar cei care ar trebui să promoveze şi această cultură, cu profesionalism şi respect pentru public, sînt parcă tot mai puţini. Aşa s-a ajuns ca muzica uşoară românească să aibă un public slab (!) Or, ştiţi care e traseul unui ascultător de manele? (sociologic). Îndrăznesc să-l schiţez: Manea – cîrciumă – şomaj – divorţ – homeless.

„Vaai, viaţa mea..." Cam aşa „stăm". Iar „intelectualii inteligenţi" (pleonasm) se indignează că şomerul beat de stress nu ascultă Mozart! Treziţi-vă la realitate domnilor! Nu mă adresez în special colaboratorilor *Dilemei*, ci în general.

Mariana LICIU
Bd. Dacia, bl. B2, sc. A, ap. 6
Piatra Neamţ

Nr. 414-415

Despre articolul lui T. Baconsky (pag. 12)

Terminînd de citit articolul domnului Teodor Baconsky, am descoperit că am poate mai multe întrebări decît la începutul lecturii. Tema era pasionantă din punctul meu de vedere şi din începutul articolului am presupus că unele nedumeriri îmi vor fi elucidate. Din păcate dezamăgire, pentru că subiectul pare ocolit pe ici pe colo prin punctele esenţiale, şi anume motivaţiile crizei (percepute de mine în acest fel) BOR, din punct de vedere al atragerii maselor de tineri şi nu numai spre religie, cu influenţele directe şi benefice ale acceptării de către credincioşi a unui set de norme morale foarte necesare în perioada de nebulozitate pe care România o traversează. Bazîndu-se pe fondul rural (în continuă scădere de altfel) BOR ignoră aproape complet misionariatul, încercînd parcă, mai mult, îndepărtarea populaţiei de biserică prin hiper-instituţionalizare şi comercializare cu toate relele ce curg din aceste practici. Ritualul religios ajunge să fie văzut ca un rău necesar de o mare masă de oameni nu foarte lămuriţi de ce sînt „Creştini de rit Ortodox" şi ce înseamnă acest lucru.

Spaţiul lăsat liber de BOR este umplut din ce în ce mai mult de culte şi secte diverse care practică un misionarism de multe ori agresiv, combinat însă cu o atenţie deosebită acordată individului, cu ritualuri simple şi penetrante care conving prin formă şi conţinut.

Aş aprecia o analiză a domnului Baconsky pe această temă, o analiză care poate ar avea şanse să fie luată în considerare şi de către conducerea BOR.

Cristian OPREA
cristian_oprea@hotmail.com

Fără te(a)mă

Covrigi pentru ziua de mîine...

În urmă cu cîteva zile, discutînd c-o prietenă, de-ale noastre, ale românilor, am aflat ceva uimitor (zic eu!): că o persoană, aflată într-o situaţie nu prea favorizată de soartă, a refuzat un post, plătit destul de decent (avînd în vedere salariile din România!)!

Înseamnă, mi-am zis, că-ţi trebuie mult curaj ca să faci aşa ceva! Să n-ai decît *bani de covrigi*, şi-ăia drămuiţi şi să refuzi un post, pentru că-i sub demnitatea ta, că-i umilitor pentru tine, un post pentru care alţii ar ţopăi de bucurie... cred că poate fi considerat un act de curaj!

Dar pentru cei cărora cuvîntul „curaj" nu le spune prea multe, aş adăuga că acest act poate fi interpretat şi altfel. Şi anume, ca o atitudine de *protest* (revoltă!) faţă de o societate, în care toţi se vor oameni culţi, cu toate că puţini mai pun preţ pe cultură! Dovezi? Cîte vreţi! De la revistele de cultură, „dilematic" de găsit în cartierele periferice ale Bucureştilor şi inflaţia de cărţi care aşteaptă să fie răsfoite sau măcar mîngîiate de ochii unui cărturar bătrîn şi sărac sau tînăr dar la fel de sărac; de la orientarea profesională a tinerilor (care nu mai vor decît drept şi economie) şi pînă la profesorii necăjiţi care nu ştiu cum să-şi facă loc de-o meditaţie-două, pentru a mai cîştiga un bănuţ şi care jinduiesc s-audă, spunîndu-se: „E PROFESOR!" şi nu: „Săracul! E un biet profesor!" Cînd eram copil, *a fi profesor* era mare lucru! Trebuia, vorba tatii, „să ai carte"! Şi-acum, profesorii au carte, dar n-au... parte! (Cînd eram acasă, n-am auzit cuvintele: „avocat"(ă), contabil(ă)!)

Să revenim însă. Spuneam că-i vorba de-un *protest!* Dar *oare nu putem să protestăm şi altfel?* Nu putem face oare ca acest protest să fie auzit? Nu-i putem învăţa pe tineri că au dreptul să protesteze (şi altfel!) pentru că, pînă la urmă e în joc şi viitorul lor? Dar nu aşa, prin exemplul de la care am plecat, ci... altfel!

Oare avem dreptul moral să ne refuzăm un trai decent, protestînd faţă de o societate căreia nu-i pasă ce face un membru al ei? (Sau chiar mai mulţi?) Nu putem găsi o modalitate să îmbinăm cele două idei? N-aş vrea ca cineva să creadă că-i reproşez personajului meu că n-ar fi moral! În definitiv, eu n-aş avea curajul său! Dar zic aşa: oare avem *dreptul moral* să alegem această formă de protest cînd sînt oameni care n-au posibilitatea unei slujbe bune şi nici măcar speranţa că vor reuşi să obţină o slujbă bună? Cînd sînt *tineri* care caută soluţii pentru aceeaşi problemă? (Să facă ce vor, în diverse domenii ale culturii, dar şi ce-ar trebui, să-şi asigure un trai decent? Şi să îmbine aceste două lucruri?)

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Evident că-i vorba de o atitudine şi de-un mod de viaţă şi că nimeni n-are dreptul să-i interzică altuia să spună şi să creadă ce vrea, sau să trăiască cum vrea. Dar cred că putem totuşi, trăind într-un stat democratic, să ne întrebăm dacă o astfel de atitudine sau un astfel de mod de viaţă reprezintă o *alegere bună*. În definitiv, cred că mulţi se confruntă cu această *dilemă*: accept un post sub demnitatea mea ca să supravieţuiesc sau renunţ la el şi postesc, aşteptînd să se întîmple ceva?

Şi totuşi: *n-am putea să protestăm şi... altfel?*

Cristina CUŢAR NEGOIŢĂ
absolventă Filosofie
Bucureşti

Despre fericire şi... nefericire

Ideea unei „obligaţii a fericirii" *(Euforia perpetuă* a lui Bruckner) mi s-a părut interesantă şi am cumpărat şi eu cartea (deşi „piperată" am găsit-o cu greu!) care a stîrnit atîtea comentarii.

Am fost de mai multe ori în Occident, dar n-am întîlnit un astfel de sentiment, deşi probabil că există. E drept că am frecventat doar români emigraţi care, după 3-4 ani, intră în clasa mijlocie, se adaptează la lumea în care trăiesc şi scapă de sindromul „caprei vecinului", pe care l-au adus de acasă.

Nu credeţi însă că la noi poţi găsi ceva exact contrar? Obligativitatea, mereu demonstrată, a unei „nefericiri perpetue"?! Orice ziar-radio-tv sau persoană vorbăreaţă din tramvai, îţi va explica că în România este mizerie-sărăcie-tragedie, că domnesc foamea-crima-hoţia-corupţia, iar persoanele cumsecade sînt persecutate-îngrozite-neajutate (de cine?).

Acum cîţiva ani rîdeam de un ziar care avea în fiecare zi, pe prima pagină, măcar un viol – acum violul a devenit ceva obişnuit, îl găseşti în fiecare zi în media, alături de morţi (arătaţi cu plăcere în bălţi de sînge), accidente, explozii, incendii, bătrîni persecutaţi, copii bătuţi. Ştiu că „o ştire bună nu e o ştire", dar totuşi...

Să fie o reacţie la vremurile de altădată, cînd eram cu toţii obligaţi să fim fericiţi?! (N-am citit cartea încă, dar cred că asta i-a scăpat lui Bruckner...)

Tot felul de sperietori ne urmăresc: ba nu e – şi nu va fi! – grîu (bietul Mureşan a fost făcut mei şi fărîme cînd a îndrăznit să spună că „este"; ciudat, şi noul ministru al Agriculturii spune acelaşi lucru...), în schimb sigur va fi cutremur – dacă nu azi, mîine –, secetă, dacă nu inundaţii, eventual chiar sfîrşitul lumii, care e pe aproape... Chiar buletinele meteo sînt catastrofice: în ultima jumătate de an s-au dat cel puţin două avize de furtuni şi geruri neobişnuite. Le-aţi văzut dumneavoastră? Eu nu! (Şi nici scuzele...) Doar dacă -5 °C la Bucureşti sau -9 °C la Braşov în ianuarie nu sînt considerate ceva neobişnuit.

Ce ciudat apetit pentru nenorociri! Doar dacă – aşa cum arată sondajele, cu persoane foarte îngrijorate de situaţia celorlalţi, dar foarte mulţumite de cea proprie! – nu ne găsim fericirea în contemplarea necazurilor altora?! Tot capra vecinului, săraca...

Marina SOFRONIE
str. Maşina de Pîine 69, bl. OD23, sc. D, ap. 165, Bucureşti

P.S.: Pentru tinerii care se plîng la dumneavoastră că sînt „lipsiţi de repere", recomand: cele 10 porunci, Codul bunelor maniere, respectarea legilor... Nu sînt foarte spectaculoase, dar sînt o bună plecare în viaţă. Ele stau la baza societăţii în care am vrea să trăim şi noi!

Despre *Dilema*

În gară la Făurei

Sînt emoţionat. Sincer.

Veneam de la Constanţa, suportînd brav şi stoic un recul al extrasezonului – lipsa unui tren direct (rapid) spre Moldova; călare pe trei trenuri şi două legături CFR, aşa-mi îndeplinesc eu, de fiecare dată, sarcina de a străbate cei aproape 300 de km pîn-acasă. O corvoadă în plus a vieţii de student şi o golgotă prea ieftină pentru a mă plînge.

Ieri am venit acasă după ultimul examen, la cea mai indigestă disciplină ce v-o puteţi închipui (atît de amară încît, pentru a i se diminua gustul e pronunţat TGD – Teoria Generală a Dreptului). Trecut şi ăsta.

Prima treime din călătorie, eu, Magellan al II-lea, o parcursesem – eram la Făurei şi aveam să aflu acolo vestea teribilă a anulării trenului spre Buzău (a doua etapă). Aşteptarea de aproape două ore o vedeam deja ca pe o nouă şansă de a-mi demonstra măiestria martiriului; învîrtindu-mă prin gaură, căutînd priviri de apologeţi ai rezistenţei, descopăr chioşcul de ziare; mi-am zis că e ca de fiece dată, o coincidenţă de prost gust, prea infimă chiar şi pentru mediocritatea ce nu o recunosc. Mă rog, cedai şi de data asta, pregătit să execut din priviri (la prostie) *vanitas vanitatum*-ul unei magazii de scursuri ale presei.

Undeva, însă, am văzut ceva care a decapitat aplombul meu revoluţionar – un exemplar al *Dilemei*. Şi de-aici declinul orgoliului şi obedienţa iubirii; mi se revelase după mai bine de 8 luni muza mea, în paginile ei uşor gălbui, aşteptînd de cine ştie cînd să o re-cumpăr.

A doua zi. Condimente: cafea, ţigări şi un picior pe masă, în mîini o dragoste regăsită – *Dilema*. Cum ai putut rămîne aceeaşi, cînd eu am avut curajul să te uit? Te-am regăsit şi acum, scriindu-ţi, mă uit cu un gest reflex să nu(-mi) dispari încă o dată.

Mihai ALEXANDRESCU
student anul I, Administraţie Publică, Universitatea „Ovidius", Constanţa

N. red.: *Realist vorbind, de ce nu vă abonaţi?*

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Elitele şi democraţia**
- **Seninătatea**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Doi vagabonzi

Printr-o ciudată coincidenţă, în februarie 2001 au fost reeditate, una la Paris, alta la Bucureşti, două cărţi despre viaţa şi lumea vagabonzilor de altădată, *Dans la dèche à Paris et à Londres* de George Orwell (Editions Ivrea, col. 10/18) şi *Mediterana* de Panait Istrati (Editura Compania, col. Caligraf).

Cele două cărţi au însă în comun ceva mai mult decît preocuparea pentru universul declasaţilor şi al haimanalelor. Oameni de stînga dezamăgiţi de bolşevism, Orwell şi Istrati sînt autorii unor scrieri capitale pentru înţelegerea dezastrelor secolului 20, este vorba de romanele *Ferma animalelor* şi *1984* ale celui dintîi şi *Spovedania unui învins*, patetica mărturie a celui de al doilea. După reprezentarea curentă, la originea acestor scrieri s-ar afla, în ambele cazuri, traumatismul provocat convingerilor politice de contactul direct cu practicile sistemului sovietic. Istrati a descoperit hidoşenia regimului stalinist călătorind în U.R.S.S., unde fusese invitat ca preţios „tovarăş de drum", Orwell a fost zguduit de metodele teroriste prin care comuniştii încercau să-şi impună controlul absolut în tabăra republicană în timpul războiului civil din Spania, la care el a luat parte ca luptător în miliţiile troţkiste. Explicaţia prin „dezamăgire" este probabil în mare măsură corectă, dar nu epuizează posibilele surse ale romanelor „antitotalitare" orwelliene şi ale incandescentei spovedanii a „omului care nu aderă la nimic", faimoasa autodefinire a lui Istrati.

Şi unul şi celălalt aveau o intensă, dureroasă sensibilitate socială. Nu însă una de factură filantropică, tip „Armata Salvării". Trecuseră, amîndoi, prin experienţa sărăciei crunte, chiar a mizeriei devastatoare şi abrutizante. Trăiseră în mediile cele mai umile, ale oamenilor fără rost şi fără căpătîi. George Orwell a debutat de altfel cu o carte despre lumea oamenilor de pe „fundul societăţii", a vagabonzilor şi haimanalelor din Paris şi din Londra – aceasta fiind chiar cartea reeditată acum. Se numeşte, în original, *Down and out in Paris and London*, a fost scrisă în 1933 şi a fost tradusă prima dată în franţuzeşte în 1935, sub titlul *La vache enragée*, la Editura Gallimard. Această primă versiune franceză a cărţii debutantului Orwell a fost prefaţată de celebrul, pe atunci, Panait Istrati, fiind de presupus că el fusese solicitat de Editura Gallimard tocmai în virtutea faimei lui de *vagabond*. În acelaşi an 1935, şi tot la Paris, era de altfel publicată şi o carte de vagabondaj a lui Istrati însuşi, *Mediterana – Apus de soare*. Această carte, ca şi prefaţa la volumul de debut al lui Orwell, au apărut însă postum, la cîteva luni după ce Istrati murise.

Prefaţa lui Istrati la volumul de debut al lui George Orwell, extrem de elogioasă (Henry Miller pune de altfel acest volum mai presus de *1984!)*, conţine şi o posibilă sugestie a comparaţiei dintre cele două lumi ale vagabonzilor, a lui şi a lui Orwell. „Bazinul Mediteranei, ţinutul meu – scria Istrati – este prea bogat în soare şi în resturi de mîncare ca să-l oblige pe vagabond să alerge ca un nebun în căutarea unui adăpost şi a unei bucăţi de pîine". *Ca un nebun* – dacă la Istrati, în tot ciclul *Mediterana*, vagabondajul e o sursă de peripeţii şi de istorii trăite ori auzite, la Orwell avem de-a face cu o sumbră radiografie a mizeriei. „Subiectul acestei cărţi – scrie Orwell – este mizeria". O mizerie atroce, cu lungi şi multe zile de foame, cu spaima lipsei de adăpost, un univers de o inimaginabilă murdărie ce se va prelungi în sordidul existenţei din romanul *1984*. O mizerie ce „are virtutea de a expedia viitorul în neant", dominantă, obsesivă, halucinantă fiind starea imediată. Stare ce nu exclude o anumită voluptate: că ai ajuns „la fund" şi că, totuşi, supravieţuieşti. Zdrenţele sociale a căror descripţie rece, aproape „ştiinţifică" o face George Orwell, însă din mijlocul lor şi nu din afară, nu sînt totuşi „zdrenţe umane", doar sărăcia îi desparte de ceilalţi. Există, de altfel, printre vagabonzii lui Orwell numeroşi declasaţi, foşti bogaţi sau măcar foşti înlesniţi, care nu se deosebesc prin nimic de vagabonzii „plebei". Forţa distructivă a mizeriei nu este înţeleasă, scrie Orwell, nici măcar de „omul inteligent şi cultivat", de omul de la care „ar trebui să te aştepţi la opinii liberale". În această reticenţă faţă de posibilitatea „omului inteligent şi cultivat" de a adera la suferinţa umană se întîlneşte anxiosul vagabond „nordic" George Orwell cu solarul hoinar balcanic Panait Istrati. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Scor la pauză în meciul Băsescu-Roman

– transmisiune indirectă din Modrogan –

Moda schimbărilor cuprinde acum şi Partidul Democrat. Aflat în fruntea valului, marinarul Băsescu profită de naufragiul politic al căpitanului de vas Petre Roman. Lupta politică şi situaţia jucătorilor în teren pot fi urmărite în evoluţia lor prin războiul vorbelor. Treptat, Băsescu înaintează. Prima bătălie a început atunci cînd s-a propus convocarea unui congres extraordinar care să dezbată situaţia partidului de după alegeri. Susţinătorii primarului spuneau că este necesar acest congres pentru că realitatea politică s-a schimbat, iar partidul are nevoie de o nouă strategie. Petre Roman afirma că această analiză se poate face mai tîrziu, cînd oricum venea vremea congresului. În fapt, bătălia avea un substrat mult mai profund. Convocarea unei asemenea adunări însemna recunoaşterea situaţiei de criză. Implicit, cel aflat la cîrmă îşi vede intangibilitatea ruginită pe la colţuri. Pînă la urmă, congresul a fost stabilit pentru luna mai. Îndeajuns de repede pentru a prinde valul nemulţumirii şi a le arăta susţinătorilor lui Roman că este criză, dar destul de tîrziu pentru ca noul stăpîn să afle care îi sînt efectivele. (1-0)

Fair-play-ul este prezent, se dă o bătălie între amirali, nu un atac de piraţi. Pînă acum, jocul de convenienţe necesar unei debarcări a respectat regulile clasice: cel aflat la cîrmă vorbeşte despre necesitatea menţinerii unităţii partidului, cu gîndul la propria funcţie. Cel care îi atacă poziţia se arată mai interesat de reformarea partidului şi de schimbarea de perspectivă, cu gîndul la funcţia primului. De obicei, cel care îşi permite să vorbească despre menţinerea unităţii este în avantaj. Partidul ca organism manifestă o frică profundă de dezmembrare, de rupere. Celulele organismului se tem de singurătate, indivizii pentru care partidul este sensul vieţii manifestă aceeaşi frică de dezbinare ca şi strămoşii lor care vînau mamuţi. Numărul contează, indiferent de părerile elitiştilor.

O întreagă armată de spectatori din teritoriu stau cu ochii pe gladiatorii de la centru şi le măsoară atent mişcările. Iar Traian Băsescu s-a priceput încă de la început să le adoarmă frica. Nu pierdea nici un moment pentru a aminti că în cazul în care partidul riscă să se rupă, renunţă la lupta cu Petre Roman. Asiguraţi că birjarul se va schimba din mers, fără poticneli, cele cîteva sute de delegaţi care vor vota în mai privesc acum situaţia mult mai relaxat. O mişcare aproape fatală pentru Petre Roman. El avea nevoie de o stare excepţională. Preşedintele trebuia să fie omul înţelept care salvează situaţia şi unitatea partidului în faţa uzurpatorului Băsescu. Dar cărţile nu le mai face el. Partidul este acum cu Băsescu. Comitetul de sprijin al pretendentului îi cuprinde pe marii moguli: Duvăz, Berceanu, Sassu, Moinescu ş.a. Semnalul este clar: Băsescu înseamnă de acum înainte unitatea. Mesajul a fost înţeles. (2-0)

După constituirea acestui comitet, Petre Roman a apelat la ultimele resurse simbolice de care dispune: programul contracandidatului. Statutul PD are o prevedere rar întîlnită: nu se votează persoana preşedintelui, ci moţiunea pe care acesta o propune. Dacă documentul este adoptat, semnatarul său este noul lider. Prin această chichiţă tinerii lui Petre Roman doreau să se arate la vremea respectivă mai democraţi şi mai deschişi decît adepţii lui Ion Iliescu. Totodată, plasarea formală a programului înaintea omului dorea să arate că FSN (PD) este mai mult decît partidul lui Petre Roman. Uneori statutul o ia înaintea realităţii.

Demn, Petre Roman a demonstrat o logică de fier: nu este frumos ca Traian Băsescu să-şi etaleze o linie de susţinători, să producă frămîntări interne şi abia apoi să-şi dezvăluie programul care ar trebui votat. Cu alte cuvinte: nu se rezolvă nimic dacă partidul lui Roman devine partidul lui Băsescu. Cu o logică la fel de solidă, Băsescu răspunde: programul se discută, va fi trimis în teritoriu pentru a fi supus dezbaterilor şi pentru a i se găsi susţinători. Cu alte cuvinte: să văd acum cine este alături de mine. Am nevoie de trupe şi voi fi apoi recunoscător. Gol turcesc pentru Petre Roman. Dar ocaziile se răzbună: 3-0.

Ultimul atac al lui Petre Roman. Schemă de învăluire, se sugerează că Băsescu ar duce partidul înspre PDSR. Tocmai cel care se arăta mîrlan la adresa lui Adrian Năstase pe seama unei învechite şi tot mai absurde acuzaţii de homosexualitate. Tocmai Băsescu, cel care parcă şi-a propus să se certe cu toţi miniştrii PDSR. Şut de fundaş al lui Petre Roman. Contraatac rapid. (4-0)

Încheiem aici această transmisie din primul tur. Urmează noi reprize, dar parcă rezultatele sînt clare. Meciul vorbelor care pentru mulţi se cheamă pălăvrăgeală politică este uneori interesant şi premerge adevărate bătălii care fac victime. Dar pentru că există *fair-play*, uneori victimele îşi pot reveni. În definitiv, şi Rapiduleţu' a stat un an în B. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Muzeul comunismului

La cîţiva kilometri de Budapesta, pe un tăpşan însorit, te întîmpină de la distanţă un Marx şi un Lenin uriaşi, proiectaţi pe arcadele monumentale ale intrării în muzeul comunismului. În interior, cîteva zeci de statui adunate aici din întreaga Budapestă, reprezentînd eroi ai istoriei proletare maghiare, care ai jura însă că sînt fraţi de sînge cu propriii noştri eroi din aceeaşi perioadă. Printre picioarele imense ale unui personaj revoltat din aceeaşi familie cu ţăranul nostru de la Obor, doi copii se dau pe tobogan. Statuile şi basoreliefurile sînt aşezate cu grijă în cerc, puse în valoare, într-un discurs muzeografic corect, dar fără emfază. Cu una sau două excepţii, sînt urîte, monumental de urîte. La ieşire, cumpărăm pe bani buni o cutie de conserve cu „aer comunist" şi o carte poştală cu muzeul, pe care scrie doar „cîndva, în Budapesta". Pînă la maşină, ne însoţesc sunetele triumfale ale unui CD cu „the best of communism".

Comparaţiile sînt inevitabile. *Probabil că această exorcizare a comunismului, rece şi ironică, nu este lipsită de legătură cu faptul că ei au avut un 1956* – îşi dă cineva cu părerea. Probabil. Mie îmi aduce aminte însă de o cercetare la care am participat la începutul anilor '90 şi care viza rescrierea memoriei în ţările ex-comuniste. Timp de zece ani, acelaşi eşantion din fiecare ţară din Europa de Est urma să-şi povestească amintirile din perioada comunistă, răspunzînd din doi în doi ani la un ghid de interviu alcătuit cu grijă de un grup de cercetători francezi care iniţiaseră acest studiu. Era fascinant de urmărit cum la doar doi ani de la căderea comunismului, imaginea propriei lor vieţi se schimba deja în raport cu cele povestite imediat după 1990. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult atunci a fost însă faptul că traiectoriile memoriei păreau să se despartă deja după prima repetare a interviului, polonezii şi cehii fiind în mod explicit mai interesaţi de viitor, în timp ce românii şi bulgarii păreau mult mai ataşaţi de rescrierea aceleiaşi istorii, prinşi în mai mare măsură în lupta cu demonii trecutului.

Pe drumul de întoarcere spre Budapesta, l-am înţeles mai bine pe Caragiale, cu faimosul său „paşopt". La noi, tot prezentul pare un „mythe de l'éternel retour", vorba lui Eliade, şi fiecare îşi are referinţa la un „paşopt" al său. Istoria are ceva de oralitate tradiţională, reiterînd un trecut de care nu ne putem desprinde şi pe care sîntem astfel condamnaţi să-l retrăim mereu. Comunismul sau perioada interbelică fac parte din prezentul nostru folcloric, învălmăşit şi tiranic cîtă vreme nu este aşezat, critic, la distanţă.

„Muzeul comunismului" poate apărea astfel ca o metaforă a unei gestiuni mature a istoriei, o exorcizare a traumelor tinereţii prin obiectivarea lor publică. Memoria este păstrată vie, permiţînd pelerinajele, dar împiedicînd fantomele trecutului să ne bîntuie permanent prezentul.

Cîndva, în România.... ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Euthanasierea

Prea suspect pentru a fi acceptat în lexicul dictaturii staliniste, termenul nu a fost omologat nici de tranziţie, decît la începutul celui de al doilea deceniu al acesteia. Expresia a dat, pur şi simplu, năvală în limbajul curent, cu prilejul dramaticei confruntări asupra formulei autohtone a coabitării – coabitarea între oameni şi cîini. Pe vremuri, era deplorată absenţa cîinilor – sat fără cîini –, acum este deplorată aglomerarea lor. Depopularea umană merge braţ la braţ cu suprapopularea canină.

Aşa cum arată şi menţionata confruntare, glosarul tranziţiei s-a îmbogăţit pe cale de contaminare. Un concept insolit propulsează un alt concept insolit şi astfel se poate asambla un triptic precum chinologie-cîini comunitari-euthanasiere. Confruntarea din care s-a născut acest triptic l-a opus pe primarul general al Capitalei, singurul pe ţară, asociaţiilor chinologice, mai multe la număr, divizate de arzătoarea dispută în jurul dulăului ciobănesc mioritic. De aici, tot felul de întrebări tulburătoare, cum ar fi: de ce atîtea asociaţii chinologce şi nici măcar o asociaţie mîţălogică ori porcinologică, ori galinologică etc. Dragostea de animale generează în schimb alte confrerii cu solide tradiţii, cum ar fi temeinica asociaţie a vînătorilor şi pescarilor.

Gîlceava chinologilor cu primarul s-a încheiat printr-un nesperat acord, a cărui aplicare va presupune o cheltuială pe cap de patruped la care nu puţini bipezi se vor gîndi cu melancolie şi va avea drept epilog euthanasierea marii majorităţi a sărmanelor potăi. Distincţia expresiei atenuează duritatea măsurii. Poate, în viitor, măcelărirea mieilor, a blajinelor bovine, a gălăgioaselor orătănii se va numi şi ea euthansiere. Spre deosebire de toate aceste cazuri, exterminarea cîinilor nu se va face prin spintecare, ci prin injecţie letală, preferată scaunului electric, ştreangului, lapidării ori administrării de cianuri, despre a cărei eficienţă peştii din Siret şi din Jiu nu mai au nici o îndoială.

Compătimită pentru modul jalnic în care trăia – o viaţă de cîine – javra comunitară este compensată prin modul privilegiat în care i se pune capăt zilelor.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Pe bază de bănuieli

De cîtva timp, Securitatea a redevenit personajul principal al spaţiului nostru public. Dornice de senzaţional cum le ştim, ziarele şi televiziunile au contribuit din plin la această reintrare în scenă a unei instituţii care încă ne marchează vieţile după 11 ani de tranziţie. Faptele sînt, pe scurt, următoarele: într-o conferinţă de presă convocată în nume personal, dar într-un sediu oficial (la GDS), dl Gabriel Andreescu l-a acuzat pe dl Andrei Pleşu, bazîndu-se pe „bănuieli" şi „intuiţii", că ar fi colaborat cu Securitatea; ziarele au preluat ştirea ca atare, au publicat-o şi au transformat-o într-un „caz". La numai cîteva zile, senatorul C.V. Tudor l-a acuzat de colaborare cu Securitatea pe premierul Adrian Năstase, tot pe baza unor bănuieli şi deducţii; din nou, cîteva fraze rostite la o conferinţă de presă au devenit ştire de prima pagină, cu titluri mari şi spectaculoase.

Între cele două situaţii există, bineînţeles, destule diferenţe, dar există şi cîteva asemănări. În primul rînd, ambele acuzaţii au fost lansate în conferinţe de presă. Există un exces de conferinţe de presă în România: de la lideri sindicali la primari de sector, de la directori de întreprinderi falimentare pînă la administratori de bloc, oricine poate organiza, dacă are ceva de spus naţiei, o conferinţă de presă. Jurnaliştii se duc cuminţi, iau notiţe, înregistrează, apoi dau publicităţii spusele personajului, de multe ori fără o minimă verificare, fără să-şi pună nici o clipă întrebarea dacă ceea ce a spus respectivul e corect, dacă nu cumva e rodul unor frustrări sau resentimente, dacă pentru public e utilă sau nu informaţia etc. E comod: conferinţele de presă „ne fac ziarul", ne oferă subiectele, ne scutesc de investigaţii obositoare şi de alergătură pe teren, ba ne mai oferă şi fursecuri ori sucuri. În fapt, din cauza acestei comodităţi şi a grabei cu care jurnaliştii iau de-a gata mai tot ce li se spune, conferinţele de presă devin una dintre formele cele mai simple şi mai eficiente de manipulare, care creează o „realitate" din nimic, pentru a se întoarce apoi în nimicul de la care au plecat, după ce au mai adăugat puţină otravă spaţiului nostru public şi aşa destul de infestat. Pe de altă parte, nu e nevoie să apelăm la manuale de jurnalism pentru a observa că a convoca o conferinţă de presă e un act instituţional de comunicare cu opinia publică şi tocmai de aceea are sens şi logică atunci cînd o instituţie sau un personaj care ocupă o funcţie publică au de comunicat informaţii relevante, pentru care e nevoie de o întîlnire cu presa. Or, în cazurile de mai sus şi în multe altele, dispare tocmai caracterul *instituţional* al conferinţei de presă, transformată într-o simplă manieră de manifestare publică a unor frustrări şi a unor bănuieli fără temei. L-am auzit deunăzi la radio Uniplus pe Adrian Halpert de la *Libertatea* făcînd o observaţie plină de bun-simţ: în momentul în care, convocat la GDS, s-a văzut în faţa unei persoane particulare care lansează într-o „conferinţă de presă" opinii şi bănuieli proprii, orice jurnalist normal şi responsabil ar fi trebuit să închidă reportofonul şi să-şi vadă de drum. Nu s-a întîmplat aşa; dimpotrivă, presa noastră a zis mersi că mai are, fără nici un efort, un subiect de rumegat. Responsabilitate? Dreptul la propria imagine? După cum se vede, asemenea lucruri nu sînt respectate nici măcar de cei care le predică şi care trăiesc tocmai din predicarea lor. De ce le-am pretinde tocmai de la bieţii jurnalişti, pentru care „drepturile omului" constituie o abstracţiune bună de invocat la ocazii, nicidecum un principiu care trebuie aplicat în viaţa de toate zilele.

Altminteri, a-l acuza pe dl Andrei Pleşu de colaborare cu Securitatea e o stupiditate care dovedeşte vocaţia şi dorinţa unora de a anula orice reper moral. Cu participarea benevolă a presei şi a perdelelor ei de fum, după 11 ani de libertate a expresiei tehnicile de a otrăvi spaţiul public s-au perfecţionat şi au ajuns o rutină. Pe de altă parte însă, graba jurnaliştilor de a reproduce tot ce se spune la conferinţele de presă a avut, în cazurile pomenite mai sus, şi partea ei bună: ne-a ajutat să observăm cum mecanismele prin care îţi poţi lansa nestînjenit bănuielile în public funcţionează identic şi la „apărătorii drepturilor omului", şi la cei care au de plătit despăgubiri morale pentru calomnie.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Fantasme livreşti

Într-o carte – *Drôles de bibliothèques* – la care m-am mai referit cu alt prilej, cele două autoare (Anne-Marie Chaintreau şi Renée Lemaître) inventariază romane şi povestiri unde biblioteca e cadrul în care se desfăşoară acţiunea şi unde bibliotecarii (dar în special bibliotecarele) se numără printre protagonişti. Fără a avea cîtuşi de puţin pretenţia exhaustivităţii, ancheta întreprinsă de cele două cercetătoare scoate la lumină o mare varietate de situaţii narative, unele cu totul insolite. Vedem astfel cum biblioteca apare drept cadru în multe romane poliţiste precum şi în literatura *science-fiction;* e un spaţiu, aşadar, propice atît pulsiunilor criminale cît şi fantasmelor şi angoaselor provocate de perspectiva informatizării (asociată îndeobşte imaginii unui regim totalitar ce controlează strict sau interzice lectura). Una din particularităţile cărţii lui Anne-Marie Chaintreau şi Renée Lemaître este că oferă rezumatele textelor inventariate. Profit de ocazie şi reproduc cîteva din aceste fişe, mai ales că e vorba în genere de autori puţin sau deloc cunoscuţi, la care, altfel, n-am fi ajuns decît întîmplător.

„Paznicul unei biblioteci, îndrăgostit de cărţile sale, asistă neputincios la transformările pe care le aduce informatica.

Fiecare carte e introdusă în memoria ordinatorului, ceea ce permite cititorilor să consulte cărţile, la ei acasă, pe ecran (la fel ca şi întreaga informaţie, manipulată de către stat). La bibliotecă, acum pustie, cărţile sînt închise în pungi de plastic sigilate.

Dar cum o carte tipărită e mai uşor de citit decît pe ecran, utilizatorii ajung să folosească abuziv imprimantele, de unde o penurie totală de hîrtie. Statul ia măsuri draconice pentru a gestiona cele cîteva stocuri încă disponibile şi interzice cetăţenilor folosirea hîrtiei.

Paznicul, disperat, scrie această povestire pe marginea paginilor unei cărţi din bibliotecă, pe care a scos-o, în ciuda interdicţiilor, din învelitoarea de plastic" (Paul Savatier, *Pour en arriver là*, 1988).

„Într-un viitor în care cărţile nu mai există, savanţii încearcă să descopere ce însemnase odinioară o bibliotecă. Ipotezele lor sînt bizare, unii imaginează oameni-cărţi trăind unul lîngă altul pe rafturi, fiecare dintre ei ştiind cîte un text pe de rost" (Michel Calonne, *Le mythe obscur de la bibliothèque*, 1987).

„Nişte extratereşti explorează planeta Pămînt distrusă în urmă cu patru secole de un război nuclear şi sînt intrigaţi de o clădire mare plină cu etajere care se transformă instantaneu în pulbere. Psihologul expediţiei culege un fragment de carte, îl expune într-o vitrină după reîntoarcerea pe planeta Alfa şi după ce îl arătase unor filologi care descifraseră, fără să le înţeleagă, cuvintele: Montaigne, Eseuri, Biblioteca din Bordeaux" (Jean-Luc Déjean, *Changement de propriétaire*, 1987).

„Eroul se consideră bibliofag: devorează cărţile cu intenţia vagă de a scrie el însuşi una. La Biblioteca Naţională, unde îşi petrece viaţa, întîlneşte o bibliotecară cu care va avea o scurtă legătură. Vor merge împreună la Stockholm pentru a admira tabloul lui Arcimboldo, *Bibliotecarul*.

Va sfîrşi prin a deveni nebun şi prin a mînca de-adevăratelea o carte" (François Forestier, *La Manducation*, 1981).

„Unde vedem o tînără şi frumoasă bibliotecară îndrăgostindu-se de un erou de roman devenit cititor asiduu al bibliotecii. Cartea din care a ieşit personajul a explodat şi s-a pulverizat, fiind de negăsit în toate celelalte biblioteci. Ca să afle cum se termină romanul, bibliotecara îl va urma pe erou şi va dispărea alături de el în roman.

Amantul pe care ea îl părăsise o va întîlni pe Doamna Bovary, mestecînd gumă, într-un cinema. Va fi, şi pentru el, începutul unei idile" (Mariette Condroyer, *Emma Bovary est dans votre jardin*, 1984).

„Scriitorii sînt socotiţi drept indivizi periculoşi în biblioteca cea mai mare din lume, acum saturată de cărţi. Se utilizează acolo un procedeu curios: toate cărţile recente fiind o combinaţie din cărţile anterioare, nu se achiziţionează decît acelea care conţin un anume procentaj de idei originale, ceea ce practic nu se mai întîmplă niciodată.

Un autor vine să-şi aducă manuscrisul la bibliotecarul însărcinat cu achiziţiile. Lectura şi analiza textului (realizate la ordinator) arată că subiectul fusese deja tratat de 42 de autori din secolul XIV încoace; manuscrisul e trimis la topit. Cît despre autor, e declarat, din fericire, neinteresant, altfel scaunul electric pe care, fără s-o ştie, era aşezat, s-ar fi pus în funcţiune" (Jean-Claude Dunyac, *Circuits fermés*, 1984).

Şansă de care nu se bucură, cu siguranţă, cei care transcriu pur şi simplu din cărţile altora. Ceea ce mă face să mă opresc aici, de nu va fi prea tîrziu.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Cazul dlui Paleologu

În ultimul timp, asistăm la un adevărat atac în plină desfăşurare împotriva dlui Alexandru Paleologu din pricină că a fost colaborator al Securităţii şi, conform limbajului legal al CNSAS, a „desfăşurat activităţi de poliţie politică". Un uragan etic s-a pornit împotriva venerabilului eseist. Aflu din interviurile dlui Paleologu că prietenii nu-i mai telefonează, citesc texte inflamate prin ziare de toată mîna, ascult lideri de partid distanţîndu-se „igienic" de dl Paleologu. Un reproş politic se amestecă, pervers, cu un pic de morală. Mai toţi criticii spun că într-un moment în care politica se schimbă şi politicienii care au ţinut scena vreme de 10 ani lasă loc altora, dl Paleologu a vrut, în continuare, să fie senator. E ceva adevărat aici, dar cred că dezbaterea asupra schimbării figurilor politice importante nu are nimic etic. Aici e vorba fie de pură biologie, fie de calcul politic pragmatic; unii şi-au epuizat energiile fizice şi intelectuale, alţii şi-au epuizat capitalul de imagine publică. Dar la noi, cînd vine vorba despre domnul Paleologu, după ce se spune că domnia-sa s-a făcut că nu vede schimbarea gărzilor, se adaugă şi faptul că undeva, în biografia sa, domnul Paleologu are o pată. Ceea ce este o altă discuţie.

Uluitor în toată povestea asta este că lumea din jurul eseistului ştia de existenţa „pactului cu Diavolul" încă înainte de 1989, iar publicul larg a aflat asta, încă de la începutul anilor '90, chiar din gura dlui Paleologu. Reacţiile acide au apărut în 2000. Cînd dl Paleologu a făcut publică legătura sa cu fosta Securitate, îmi amintesc bine, în afara cîtorva comentarii care mai degrabă salutau una din primele şi singurele confesiuni publice de acest gen, nu s-a întîmplat nimic. Pentru un sociolog al dreptului, speţa ar fi interesantă: toată lumea ştie ceva şi nu reacţionează aproape deloc, cînd, însă, autoritatea spune oficial ceea ce toată lumea ştia, cetatea se tulbură, vocile se ridică, agitaţiunea începe. Vigilenţa morală a românilor pare sensibilă doar la comunicatele oficiale. Eticul devine astfel ceea ce nimeni nu-şi imagina că ar putea fi vreodată: un spaţiu controlat sau, cel puţin, controlabil cu mijloace politice.

Domnul Paleologu a recunoscut slăbiciunea de atunci. Să fim lucizi: *cîţi au mai făcut-o?* Cîţi dintre cei care sînt astăzi colegi ai dlui Paleologu în corpurile legiuitoare ale României au aceeaşi pată în biografia lor? Dumnezeu ştie. Şi cîţi din ei au recunoscut şi regretat public acest gest înainte ca CNSAS să existe?

Toţi cei pe care îi ştim azi, graţie CNSAS, presei sau propriilor mărturisiri, drept securişti dovediţi, au avut două tipuri de atitudini. Fie au negat vehement, fie au dat colaborării lor conotaţii patriotice. De la cei care se simt astăzi mîndri pentru fosta lor activitate pînă la cei care, un pic mai ruşinaţi, spun că au colaborat doar în chestiuni care ţin de combaterea terorismului ori de contraspionaj, au fost mulţi cei care au spus că s-au livrat Securităţii livrîndu-se ţării. Dar nu îmi amintesc de nici unul care să fi recunoscut *cu ruşine* colaborarea. Aici dl Paleologu este unic şi tare mi-e teamă pentru criticii săi că această unicitate aduce dlui Paleologu, dacă nu deplină iertare, măcar o serioasă circumstanţă favorabilă.

În plus, trebuie să reflectăm la cazul dlui Paleologu ţinînd cont de contextul moral în care o facem. Ştiu, judecata morală nu este circumstanţială. Ştiu, judecata morală se referă întotdeauna la valori fără determinare istorică. Dar să privim un pic în jurul nostru. Cu toate eforturile unora şi graţie eforturilor celor mai mulţi, în România nu a avut loc niciodată o decomunizare. Dacă statul s-ar fi reconstruit după 1990 pe temeiul unei ilustraţii adevărate şi dl Paleologu ar fi rămas în Parlament ascuns printre nepătaţi, aş fi fost printre cei ce ar fi cerut public demisia sa. Dl Paleologu este, însă, singurul care a recunoscut culpa – şi nu ca pe o *felix culpa*. Îmi imaginez rînjetele fericite ale celor care au minţit spunînd că nu au avut nimic în comun cu poliţia politică comunistă şi care, mai abili, au avut grijă să-şi rescrie democratic biografiile. Ei nu vor fi niciodată ştiuţi. Rog pe toţi cei care se întrec acum în înfierarea morală a dlui Pelologu să aibă în minte, înainte de atac, rînjetul satisfăcut al colaboraţioniştilor neştiuţi cînd văd pe dl Paleologu la stîlpul infamiei după ce, singur, a mărturisit şi s-a căit.

Cum am spus cu cîteva luni în urmă, Legea privind accesul la dosarele Securităţii a venit prea tîrziu pentru a mai avea efecte benefice, iar înfiinţarea CNSAS îmi pare, la 11 ani după decembrie 1989, tardivă. În plus, nefiind în nici un fel vorba despre o Lege a lustraţiei, exerciţiul CNSAS pare, mai degrabă, inutil. Alegerile din 2000 au dovedit că apartenenţa unui candidat la fosta Securitate nu are nici un efect electoral; românii votează acum după cu totul alte criterii. În fond, cazul dlui Paleologu ne mai aduce încă un argument în favoarea ideii că această Lege, dacă n-a venit la timpul ei, nu mai are efectele dorite. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Furtul ca industrie falimentară

Avertisment: termenul de „hoţ" folosit în acest material este o convenţie. Fiecare este rugat să-l înlocuiască cu numele categoriei sociale pe care o invidiază mai tare. Cifrele sînt şi ele (aproape) ficţionale.

Anul trecut, România a exportat de 10 miliarde de dolari. Ca să fim cinstiţi, banii aceştia sînt singurii din care merită să furi în România. Cu mult optimism, să spunem că numai 8 miliarde reprezintă costuri. Jumătate de miliard, cum spunea dl Iliescu, rămîne pentru mai multă siguranţă, în băncile străine. Altă jumătate se întoarce şi e înfundat în cine ştie ce investiţii prosteşti. E clar că mai mult de 1 miliard de dolari nu se poate fura în România. De la banii aceştia pornim.

Acum să repartizăm suma în teritoriu. Sînt 40 de judeţe plus municipiul Bucureşti. Să spunem deci 25 de milioane de dolari pentru fiecare unitate teritorială – cu toate că facem o mare nedreptate Bucureştiului, care a dovedit cu fapte că merită mai mult. Pentru simplitatea calculului însă, lucrăm cu cifre medii şi ne închipuim că sucevenii sînt în stare să fure la fel de tare ca doljenii (scuzaţi aluziile incorecte din punct de vedere politic).

Mai departe: cîţi hoţi veritabili, de calibru local, pot coexista într-un asemenea habitat? Nici asta nu ştim, însă vom presupune, cu un optimism defel susţinut de fapte, că într-un judeţ natura n-a produs mai mult de 1.000 de hoţi. Or, dacă fiecare fură în mod egal (hoţii de care vorbim au, totuşi, o morală!...) media cîştigului de cap de om este de-abia 25 de mii de dolari pe an.

Adică 2.083 de dolari pe lună.

Nu vă grăbiţi să spuneţi că suma e mare. Cum ştim, chiar şi hoţul are gospodărie de ţinut. Iar în cazul lui, aşteptările societăţii sînt mai mari. Trebuie să stea în vilă, să conducă o maşină străină, să-şi facă vacanţa în Grecia şi să mănînce în fiecare seară în oraş. Deşi pare enorm, bugetul acesta abia poate face faţă atîtor sarcini. Să calculăm: maşina cea mai modestă (15-20 de mii de dolari) cumpărată în *leasing*, nu costă mai puţin de 500 de dolari pe lună. Vila cea mai ieftină, construită cu terenul muncipalităţii şi banii unei societăţi de investiţii, nu e nici ea sub 100 de mii de dolari. Un credit ipotecar pe 10 ani rezultă într-o rată lunară de minim 1.000 de dolari. Telefonul celular mănîncă şi el vreo sută (în fond, hoţul care vrea să arate că e cineva nu-şi permite să fie văzut în locuri publice altfel decît vorbind la celular). Restaurantul, la o consumaţie medie zilnică de 500 de mii de lei, înseamnă, pe lună, aproape 600 de dolari.

Acum însumaţi toate aceste lucruri elementare şi veţi constata că suma necesară unui trai de hoţ *comme il faut* depăşeşte suma care poate fi, în medie, furată pe cap de infractor. N-am pus aici plata avocaţilor, a judecătorilor dacă e cazul, concediul, amanta, ceasul elveţian ori televizorul cu ecran neaşteptat de lat.

Practic, hoţul naţional e în deficit.

Dar, veţi spune, ce ne pasă nouă de soarta lui? Viaţa noastră, a oamenilor cinstiţi e cu mult mai rea decît a cetăţeanului pe care l-am descris. Şi ea ar putea fi cu mult mai bună dacă această categorie de profitori ar fi lichidată, iar banii lor, redaţi avuţiei naţionale. Adică poporului care munceşte şi nu fură (pentru uşurarea raţionamentului nu vom considera furt salariul luat fără muncă).

Totuşi, să facem din nou socoteala. 1 miliard de dolari împărţit la 22 de miloane înseamna circa 45 de dolari pe cap de locuitor, pe an. Adică aproape 100 de mii de lei pe lună în plus pentru fiecare dintre noi. Nu vă grăbiţi să vă bucuraţi: probabil că jumătate din sumă s-ar duce imediat pe o nouă taxă cu care să se plătească dublarea efectivelor poliţiei. Altfel, chiar şi cu mitraliere noi, tot n-avem cum să-i prindem chiar pe toţi aceşti infractori. Iar la cîţi români lucrează în comerţ astăzi (adică în magazinele din care cumpără hoţii), lichidarea acestei categorii ar însemna pentru unii pierderi salariale cu mult mai mari decît cîştigul.

Cu alte cuvinte, fără hoţi, nici oamenii cinstiţi nu se vor simţi prea bine.

Puţin importă, veţi spune, odată ce toate aceste calcule sînt rodul imaginaţiei. Şi totuşi, cifra cu care am început e perfect reală. Exportul României nu depăşeşte 10 miliarde de dolari pe an. Dacă vom continua aşa, e clar că hoţii vor fi nevoiţi să ia, cu toţii, calea exilului. Şi nu ştiu de ce, dar am sentimentul că îi vom regreta la fel de tare ca pe nemţi. ▲

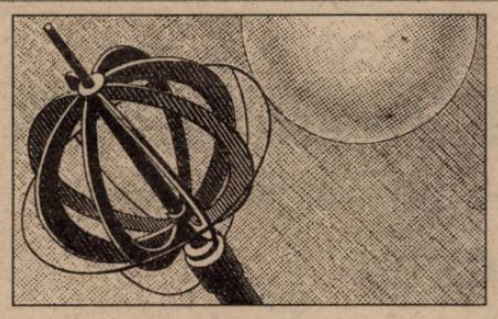

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Tranziţie americană

La cinci săptămîni după instalare, Bush cel tînăr este din ce în ce mai preşedinte. Nu este foarte important dacă aprecierile se datorează unei anume aure a Biroului Oval (puterea transformă alama în aur) sau meritului echipei de consilieri primite de la tatăl lui: primele sale mişcări politice – proiectele pentru reforma fiscală şi cea a învăţămîntului, vizita în Mexic, reorientarea politicii din Orientul Mijlociu – au arătat un om decis să-şi realizeze programul electoral, ştiind să obţină sprijinul necesar după o victorie discutabilă.

Scandalurile de adio ale fostului preşedinte Bill Clinton – bagaje prea încărcate cu lucruri care nu-i aparţin de drept, amnistii anunţate în ultima clipă, după cadouri substanţiale de la beneficiari – nu fac decît să pună în evidenţă seriozitatea şi stilul lui Bush jr., politician devotat valorilor tradiţionale, valori respectate chiar şi de cei care le încalcă.

Cu o majoritate fragilă în Congres, Bush jr. este foarte prudent în stimularea prietenilor şi se fereşte să le dea argumente adversarilor, iar aceste categorii nu pot fi reduse la apartenenţa de partid. John McCain, fostul „candidat la candidatura" republicană, rivalul lui Bush din alegerile primare, este mult mai ostil preşedintelui ales decît John Lieberman, fostul candidat la vicepreşedinţie din echipa Gore, iar specialiştii în protocol observă diferenţa de tratament. După antagonismele create de numirea unor conservatori ireductibili în posturi cheie ale administraţiei, proaspătul preşedinte a început un complicat balet, combinînd confruntarea cu reconcilierea.

În prezenţa semnelor recesiunii economice, administraţia Bush trebuie să se mişte rapid pentru a para efectele într-o ţară bolnavă de optimism de peste un deceniu. Atu important: Alan Greenspan, şeful Trezoreriei, beneficiar al unei încrederi aproape mistice din partea acelor americani care înţeleg mişcarea banilor, a susţinut politica fiscală propusă de noul preşedinte. În alte domenii, Bush jr. s-a folosit de unele idei elaborate în ultimii opt ani de experţii democraţi, rămase pe hîrtie, pentru că nu se bucurau de sprijinul celor interesaţi; aşa sînt inovaţiile în domeniul învăţămîntului, propuse de experţii de la Casa Albă, dar neacceptate de puternicele sindicate din învăţămînt, în mod tradiţional susţinătoare ale Partidului Democrat.

America a uitat romanul din noiembrie: buletinele perforate pe jumătate sau pe sfert, numărătoarea manuală a voturilor, diferenţa de cîteva sute de buletine care a decis cîştigătorul într-o competiţie atît de importantă cum este alegerea preşedintelui. După vremea discursurilor, a venit vremea faptelor, şi recentul ales nu ezită să atace cele mai dificile reforme anunţate în campania electorală; păstrarea rangului unei ţări, oricare ar fi dimensiunile ţării şi poziţia ei în statisticile mondiale, nu se poate face în absenţa adaptării politicilor ei la dinamica vieţii. Victoriile în alegeri devin victorii politice în măsura în care cîştigătorii folosesc sprijinul popular pentru a modifica structurile moştenite de la predecesor. Capacitatea de a prezenta reformele în aşa fel încît oamenii să înţeleagă cine va profita şi cine va pierde, ştiinţa de a transforma lozincile în legi şi puterea de a renunţa la lucrurile minunate în cuvinte şi catastrofale în practică asigură normalitatea activităţii politice. Afilierea partizană are o dinamică adaptată la scopuri: politicienii sînt mai degrabă fideli faţă de promisiunile făcute electoratului şi nu faţă de ideologia partidului. Dacă republicanul Bush evită criza economică, vor profita şi democraţii. Dacă nu, faptul că democraţii l-au criticat nu este suficient, ei trebuie să aibă soluţii pentru ieşirea din criză. Bush jr. are prieteni şi adversari în ambele partide politice şi bătălia nu e cu soldăţei de plumb. Succesul actualului preşedinte ţine de capacitatea lui de a îmbina generozitatea în răsplata prietenilor fideli cu inteligenţa în exploatarea infidelităţii adversarilor. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Scrib cu simbrie

De Mardi Gras, un om poate trăi mai multe lucruri într-o săptămînă, decît se petrec timp de un an într-un un orăşel de talie medie din Ohio. În afara faptului că vede mai multe lucruri aici decît toţi locuitorii acelui oraş la un loc, inclusiv îngrijitorul ăla bizar de la liceu, cu benzile lui video cu tot, la noi omul poate adulmeca, pipăi şi rămîne perplex în faţa unui imens număr de fenomene.

Să luăm, de exemplu, unul din momentele de imediat după Barkus, parada cîinilor, cînd o femelă de pudel standard, vopsit în roz, şi perechea ei, un mastiff negru-tuci, tropoteau la picioarele stăpînilor lor, o tînără cu o perucă albastră şi un bărbat în tutu. Ori de cîte ori un trecător, fie el om sau cîine, făcea un comentariu jignitor la adresa pudelului, mastiff-ul se ridica ameninţător în apărarea onoarei ei. Cuvîntul-cheie este „jignitor". Cum făcea mastiff-ul să ştie ce e jignitor şi ce nu, nu pot să înţeleg. Am cel mai mare respect pentru inteligenţa cîinilor, dar asta era prea din cale afară. Mastiff-ul se prindea chiar şi de ironii. Cînd am abordat chestiunea, stăpîna cea cu perucă albastră mi-a spus că un astfel de comportament este încă şi mai ciudat dacă ţinem seama că cei doi cîini de-abia se cunoscuseră. Îl cunoştea vag pe bărbatul cu tutu, de pe cînd purta costum, la firma de avocaţi unde lucrau amîndoi.

Cetăţeanul mediu din Ohio poate lua cu el imaginea de mai sus, cu toate întrebările pe care le stîrneşte, ca s-o rumege timp de o săptămînă. Dar pentru un localnic din New Orleans, condamnat să treacă prin întregul Mardi Gras, ceea ce tocmai v-am povestit este atît de mărunt şi de neînsemnat încît nici nu merită osteneala de a fi ţinut minte. Neworleanianul a fost la baluri, a dansat în beznă, a fost legat la ochi de oameni goi-puşcă, purtînd în lesă armadillos, a fost la chefuri unde culoarea albastră era atît de electric omniprezentă încît a trebuit apoi să se ducă la oculist. Peste ani, multora le-am povestit fragmente alese din trecutele sărbători de Mardi Gras şi am şi scris cîteva din aceste povestiri. Dar de fiecare dată cînd fac asta, am impresia că fac rabat, pentru că las pe dinafară exact părţile cele mai bune.

Aşa că am tocmit un scrib cu simbrie. Îi spun Memorie. Dar el se numeşte Albert şi este prietenul unui prieten din Ohio. M-a sunat să întrebe dacă n-am un loc unde să mîie peste noapte. I-am spus că da, cu o singură condiţie: să mă urmărească pas cu pas şi să scrie toate lucrurile pe care i le arăt. Este de cinci zile pe lîngă mine şi braţul stă deja să-i cadă. A umplut zece carneţele groscioare, cu un scris mărunţel, pe care va trebui să le descifreze şi să le treacă pe curat cînd totul se va fi terminat. Mă aşteptam să se răzvrătească şi să fugă, la un moment dat, cînd toată lumea dansa printre pene unduitoare şi metale scăpărînd scîntei, dar a rămas îndîrjit la postul lui. Te poţi baza pe cetăţenii din Ohio. Le dai un carneţel şi un condei, iar ei pun pe hîrtie tot războiul. Ei sînt cei care rămîn ultimii, printre ruinele fumegînde ale fortului. Mai ciudat, însă, este că Albert din Ohio chiar mi-a şi mulţumit. Mi-a spus că niciodată nu i-a fost dat să facă un astfel de lucru. Nu i-am spus că nici mie. Îmi place să-i las pe oameni să creadă că mă plimb tot timpul cu Memoria după mine.

Dacă vrei să-ţi aduci aminte toate cele, la New Orleans – şi nu numai la vreme de Mardi Gras – ia aminte la vorbele mele. Tocmeşte-ţi un scrib din Midwest. Te poţi bucura din plin de toate cele, fără să-ţi baţi capul să ţii minte ceva. De bună seamă, poate nici nu vrei să-ţi aminteşti chiar totul, caz în care îl poţi plăti pe SS să-şi ardă carneţelele de note şi să-l faci să jure că nu se va mai întoarce în veci.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

De meserie, luceafăr

La început a fost, evident, cuvîntul – doar că acest cuvînt i se cuvenea, printr-un acord liber consimţit, lui Eminescu şi numai lui. El era *luceafărul poeziei româneşti*, iar metafora era chiar potrivită, din motive mulţumitor argumentate încă de manualele din gimnaziu. Îndepărtat şi singur, luminos şi rece, *luceafărul* părea legat, în mod definitiv, irevocabil şi irepetabil, de poet.

A fost o simplă părere, contrazisă aprig de evoluţia lucrurilor. Alţii, prin alte ţări de soare pline, se simt înconjuraţi de extratereştri, spectre sau acumulări paranormale de energie; tot pe-acolo, mai auzi de cîte unul care l-a zărit – şi el – pe Elvis Presley, tocmai pe cînd acesta ieşea, cu ochelari fumurii, dintr-o băcănie. La noi e mai simplu; aici sîntem înconjuraţi numai de luceferi, şi pe unde-ntorci capul de acolo-ţi răsare luceafărul. Iată amănuntele.

Joi, 18 ianuarie a.c., mai pe seară, căutam cu buricele degetelor un post anume din FM cînd m-am trezit dintr-o dată fulgerat de cinci cuvinte plecate din pîlnia unui radio pirat de cartier: *el e luceafărul manelelor româneşti*, spunea *D.J.*-ul despre un oarecare gurist; şi, preţ de o clipă, n-am ştiut dacă este potrivit să rămîn acolo sau să trec mai departe, unde aveam treabă – indecizie care deja spune destul. La o zi sau două după această întîlnire hertziano-stelară, dau peste un colţ de ziar decupat şi pus la păstrare mai anul trecut: doar ce intrasem în anul jubiliar şi o mînă-două (şase-şapte-opt...!) de concetăţeni se şi îngrămădiseră, în zi de sîmbătă (22 ianuarie 2000), în curtea *Casei* din Scorniceşti, pentru comemorarea rituală; şi ce spunea un tovarăş de sub pulpana PSM-ului, despre bănuiţi cine: „A fost un om mare. A pornit din bordeiul ăsta şi a ajuns să conducă o ţară. *Noi credem că el a fost luceafărul politicii româneşti*" (*Adevărul*, 24 ianuarie 2000, p. 9).

Pînă acum, trei la mînă.

Eram prins pe deplin în visul creaţiei într-o dimineaţă, de curînd, tot chestie de burice de degete (de astă dată fugărite pe tastatură), cînd dinspre radio a venit peste mine, furişată, o altă formulare, nu meşteră cît maşteră: „... *Luceafărul sculpturii româneşti, Constantin Brâncuşi* ...", spunea un invitat al reporterului, un domn atît de încîntat de propria-i zicere încît cuvintele (pregătite din vreme, pesemne) s-au dovedit în mintea ascultătorului foarte mişcătoare – mai ales la cei al căror creier are tot atîtea riduri pe cîte are şi chipul de statuie al domnişoarei Pogany (*Radio România Actualităţi*, 19 febr. a.c., pe la zece trecute).

În fine, am aflat de curînd că şi *luceafărul huilei* româneşti este pe cale să se tragă la casa lui, ajutat sau nu de către actualul preşedinte. Iar cine-l va aştepta acasă... – ehehei! mai rar aşa ceva! Miron „Luceafărul" Cozma, omul cu cea mai poetică pălitură de miner din lume, urmează să-şi unească destinele cu Marinela „Cătălina" Niţu, doamna cu cele mai lungi picioare căsătorite vreodată în Italia.

Aşadar, dacă tot s-a dat liber şi *luceferirea* a devenit democratică şi populară, ar fi cazul să nu ne arătăm zgîrciţi şi să dăm cîte un epitet, cît să ajungă la toată lumea: în istorie, cu titlu postum, moşierul Petru Groza ar putea fi *luceafărul revoluţiei proletare*, Petrache Lupu ar fi *luceafărul clarviziunii* româneşti, iar Tita Cristescu (fostă Miss România prin anii '20, fiica plinuţă-n şolduri a lui Cristescu-Plăpumaru', primul *cîrmaci* al PCR-ului) ar putea fi *luceafăra agenţiilor de top-modele*, care oricum au ajuns azi mai numeroase decît frizeriile; mai spre noi, dl Dan Diaconescu ar fi *tele-luceafărul*, *luceafărul fotbalului* ar fi „Corleone" Dragomir, iar dl Marius Ţeicu ar fi *luceafărul ploii de stele*. Şi, dacă-i înghesuim puţin, poate mai încap *luceafăra ţepelor* (*a dvs.* Ioana Maria Vlas) sau dl Dolphi Drimer, *luceafărul diplomelor* cu ochi şi cu sprîncene.

Urmînd ca, pe deplin contrariat de această ubicuitate, dl Gabriel Andreescu să-şi facă treaba de vigilent de profesie şi *luceafăr al bănuielilor*, cerîndu-le tuturor *papirele* la control.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Dezmeticire la un pahar de ţuică

Anul trecut am fost invitat de Anamaria Pop la Centrul Cultural din Budapesta la o dezbatere despre civism şi angajament politic. Trebuie neapărat să spun că Anamaria a reuşit să dea Centrului şi consistenţă culturală şi dinamism organizatoric. Am fost acolo împreună cu Cristian Pârvulescu, Gabriel Andreescu şi Gusztav Molnar. La întîlnirea respectivă a fost prezent şi Tamás Gaspar Miklos, venit în ultim moment, scurtînd ceva anume ce avea el în program prin Marea Britanie. Prin urmare, orice i s-ar putea reproşa lui „Gaszi", numai faptul că n-ar fi sincer interesat de toate cîte se întîmplă în România nu. Aşa şi cu dezbaterea aceasta stîrnită de scrisoarea sa către prietenii români: îmi pare a fi expresia limpede a unei dorinţe de a pricepe, de a stabili cauze şi de a radiografia comportamente în vederea unui posibil diagnostic şi, de bună seamă, a unei terapii succesive corecte. Adesea ceea ce susţine Tamás este în măsură să stîrnească, să provoace, să supere chiar. Iată, îmi aduc aminte că atunci, în chiar toiul discuţiilor acelora, a ţîşnit întrebarea sa, formulată cu un fel de naivitate mimată: „eu nu pricep", ne-a spus, „două lucruri în dezbaterile publice din România de astăzi: 1. De ce acest devastator şi năvalnic anticomunism după căderea comunismului şi 2. De unde antirusismul aprig într-o ţară care, totuşi, din anii '60 a scăpat de ocupaţia trupelor sovietice.

Sigur că răspunsul, cel puţin la a doua întrebare, îl pricepea prea bine: tradiţia antirusească este prezentă în elita intelectuală românească încă din epoca paşoptistă, adăugaţi la asta şi debilitatea stîngii democrate, nu numai la nivelul unei părţi a intelighenţiei tinere interbelice ci şi, mai cu seamă, în conştiinţa publică de atunci şi, iată, de astăzi. Posibil să fie acestea nişte argumente, cu toate că au şi ele încărcătura lor reducţionistă, ca orice dezbateri generate de asemenea întrebări.

Pe de altă parte, deficitul de legitimitate intelectuală post-decembristă a stîngii, despre care aminteşte Andrei Cornea în articolul său din penultimul număr al revistei, îşi are explicaţii multe şi destul de complicate. Înainte de toate îmi pare că intelectualii cu orientare social-democrată antebelică nu au putut (vezi cazul relatat de Z. Ornea referitor la H.H. Stahl în acelaşi număr) să explice public şi limpede faptul că „nu orice stîngă este comunistă". De aici sentimentul generaţiei mai tinere cum că, mai ales dreapta, este legatarul valorilor democraţiei. Îmi amintesc că atunci cînd ni se spunea, pe la mijlocul anilor 80, că stînga democratică europeană era mult mai agresivă faţă de regimul Ceauşescu, credeam că atitudinile acestea sînt (doar) expresia unei conştiinţe vinovate care caută să-şi răscumpere păcate vechi. După ştiinţa mea, cea mai limpede afirmare în ţara noastră a ideii că „nu orice stîngă este comunistă" a aparţinut grupului de tineri scriitori nemţi dizidenţi timişoreni din mişcarea intitulată Aktionsgruppe. Printre aceştia: Herta Müller, William Totok, Richard Wagner sau Helmuth Frauendorfer. Îmi amintesc că, în admiraţia pentru curajul lor, se amestecau un alibi (pentru atitudinea noastră) şi o relativizare (a atitudinii lor), amîndouă nedrepte. Mai întîi se spunea că fiind ei germani aveau o protecţie faţă de organele poliţiei politice pe care românii nu o aveau şi, mai apoi, regretul (cu iz de relativizare) referitor la faptul că, deşi sînt dizidenţi, au totuşi o vădită orientare de stînga. Cu toate acestea, nimeni nu a prea fost dispus să vadă faptul că acest lucru nu le asigura nicidecum o protecţie, ba dimpotrivă. Abia după cîţiva ani de la revoluţie a început să-şi facă loc cu mai multă limpezime în dezbaterea publică ideea că social-democraţia modernă nu poate fi satanizată indistinct, că anume valori ale acesteia se regăsesc şi în patrimoniul ideologic al dreptei şi că, între timp, în lumea liberă s-a produs treptat un soi de transfer reciproc de valori şi atitudini în istoria coabitării parlamentare a dreptei şi a stîngii, a cedărilor reciproce, a compromisului şi a negocierilor doctrinare şi de practică politică şi socială. Această „istorie" a vieţii publice occidentale ne este încă în mare măsură străină.

Pe de altă parte, este cu totul adevărat, că orice ofensivă de felul aceleia care ia parte gulagului în detrimentul holocaustului (sau invers) este de natură să nască replieri doctrinare intransigente. Povestea aceasta seamănă izbitor cu o alta din vremea de dinaintea alegerilor din mai '90, atunci încercam eu să-i spun autorităţii paterne că Iliescu este năpasta ţării, el îmi răspundea aruncînd bolovani retorici în ograda lui Raţiu şi Câmpeanu. Mai apoi, nu multă vreme mai tîrziu, cînd am început să recunosc că *ai mei* nu sînt grozavi, a sfîrşit prin a recunoaşte că nici *al lui* nu este cine ştie ce. În felul acesta am reuşit (culmea, la un pahar de ţuică!) să ne dezmeticim reciproc.

▲

Texte şi opinii de: David BINDER (jurnalist, „New York Times“) ● Rodica CHELARU (jurnalistă, PRO TV) ● Vitalie CIOBANU (scriitor, redactor-şef al revistei „Contrafort“) ● Ronald KOVEN (reprezentant pentru Europa al World Press Freedom Committee) ● Cătălin MANOLE ● Dorian OBREJA (jurnalist, redactor-şef al revistei „Spune“) ● Delia RADU (jurnalistă, BBC)

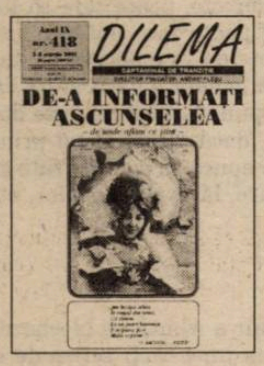

Argument

Circulaţia liberă a informaţiei în societăţile contemporane nu e lipsită de probleme, chiar şi în cele cu vechi tradiţii democratice. Dreptul la libera exprimare ori libertatea presei sînt valori fundamentale ale societăţii deschise, dar simpla lor existenţă nu rezolvă totul. În toată lumea, instituţiile publice sau private caută să transmită spre opinia publică doar acele mesaje care le convin şi încearcă să limiteze cît mai mult jurnalismul de investigaţie şi irepresibila dorinţă a jurnaliştilor de a-şi vîrî nasul peste tot pentru a descoperi vreun scoop. *Cercetătorii mass-media şi reprezentanţii organizaţiilor de presă sînt de acord că, în general, guvernele au o aplecare către secretomanie, invocînd prea adesea principii precum „siguranţa naţională“, „secretul de stat“ şi altele. Marile firme private fac şi ele eforturi pentru a ascunde de ochii lumii informaţiile despre care cred că le-ar afecta imaginea (deci, buzunarul). La rîndul lor, în numele ideii simple că oamenii trebuie să fie informaţi pe deplin în legătură cu ceea ce îi priveşte ori le afectează viaţa, jurnaliştii se străduiesc să relateze tot ce află, dar fără a încălca legea, secretele, siguranţa naţională, dreptul la imagine etc. Adesea, forma finală a articolelor care dezvăluie fapte importante e decisă de jurişti, atenţi la cele mai mici nuanţe care ar putea da apă la moară secretomaniei instituţiilor publice ori posibilităţii societăţilor private de a invoca „dreptul la propria imagine“.*

Pe de altă parte, simpla consfinţire constituţională a dreptului la liberă exprimare ori a libertăţii presei nu ajută prea mult dacă publicul nu ştie cum să se folosească de aceste libertăţi. De multe ori, cetăţenii uită că e dreptul lor să ceară anumite informaţii, iar pentru a le reaminti acest lucru există organizaţii civice care se luptă pentru o cît mai mare transparenţă a instituţiilor publice şi private. Chiar şi în societăţile cu o democraţie veche şi solidă, problemele legate de libertatea presei sînt adesea greu de gestionat, iar disputele pe marginea lor nu se termină niciodată.

Dilema *a consacrat, acum cîteva săptămîni, un număr acestor probleme. Reluăm acum tema din alte perspective, insistînd pe experienţele diferite ale unor jurnalişti români şi străini. Dincolo de diferenţele de abordare, nota comună este dată de o idee simplă: chiar şi atunci cînd par de la sine înţelese, libertatea şi independenţa presei şi informaţiei trebuie apărate tot timpul. Prin atitudinea faţă de ele se măsoară, uneori, gradul de cultură şi de civilizaţie al omului modern.* ***(M. V.)***

Ronald KOVEN

Dreptul de a şti

Legile privind liberul acces la informaţie sînt un antidot la cultura secretului practicată de guverne. Scrise, înţelese şi aplicate cum se cuvine, ele pot fi un instrument eficient pentru public, ajutîndu-l să afle ceea ce guvernele vor să ascundă.

Acesta a fost, fără îndoială, cazul Statelor Unite, unde publicul dispune azi de mult mai multă informaţie decît în 1966, înainte de adoptarea legii.

Dar astfel de legi au şi ele capcanele lor. Cultura secretului este un prim reflex al guvernelor de pretutindeni, din est sau din vest. Iar Războiul Rece a fost un bun pretext pentru consolidarea acestui reflex. Aşa că, atunci cînd oficialii au prilejul să scrie o lege a accesului la informaţii, primul lucru care le trece prin gînd este o lungă listă de excepţii de la transparenţa instituită de lege.

Aşa s-a întîmplat şi în Statele Unite, unde există nouă categorii, destul de „generoase“, de excepţii. Printre acestea se numără şi poziţiile sondelor de ţiţei – o favoare pe care preşedintele de atunci, Lyndon B. Johnson, a făcut-o prietenilor săi din industria petrolului din Texasul natal.

Există temeiuri legitime pentru anumite limitări ale accesului la informaţii, precum grija reală pentru securitatea naţională, protecţia datelor personale (cum ar fi fişele medicale) ale cetăţenilor şi funcţionarilor publici, secretele comerciale din activităţile guvernului şi stenogramele discuţiilor diplomatice, recente şi confidenţiale, cu guverne străine.

Dar, tot astfel cum Newspeak era utilizat, în *1984* al lui George Orwell, ca să transforme cuvîntul „pace“ în „război“, este foarte uşor pentru un guvern să transforme noţiunea de Liber acces la informaţii în Secret de stat. Un astfel de proces s-a desfăşurat recent în Marea Britanie, unde premierul Tony Blair a venit la putere promiţîndu-le alegătorilor o lege a liberului acces la informaţie. Dar autorii legii au reuşit să transforme lăudabilă noţiune de transparenţă guvernamentală într-o versiune modernă a notoriei British Official Secrets Act, folosind de data aceasta un vocabular mai inteligent ales, care să sune acceptabil. Libertatea informaţiei a devenit un camuflaj pentru secretul de stat.

Era, probabil, o evoluţie predictibilă, de vreme ce Marea Britanie se află înaintea oricărei alte naţiuni în ceea ce priveşte cultura birocratică a secretului. Războiul Rece a contribuit din plin la consolidarea acesteia. O tradiţie opusă are Suedia, a cărei lege a liberului acces la informaţie a fost adoptată în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Modele pentru o relativă transparenţă guvernamentală – şi, la o analiză atentă, ea nu poate fi decît relativă – ar trebui căutate în ţările nordice. Instituţia Ombudsmanului de presă din Suedia susţine că legea funcţionează bine în această ţară numai pentru că editorii de presă practică o reţinere auto-impusă în ceea ce priveşte publicarea informaţiei la care au acces. Cu alte cuvinte, se pricep bine la auto-cenzură.

Nu poate fi repetat îndeajuns faptul că liberul acces la informaţie este o lege pentru public, în general, şi nu pentru presă, în particular. De ea beneficiază toţi cetăţenii – de la persoanele private care vor să afle ce fel de informaţii deţine administraţia despre ei, pînă la cercetătorii care vor să analizeze activitatea guvernului. În Statele Unite, legea liberului acces la informaţii poate fi invocată nu numai de cetăţenii americani, ci de oricine altcineva, venind de oriunde în căutarea datelor aflate în posesia guvernului.

Există şi un alt element vital al dreptului publicului de a şti: deliberările. În plus faţă de informaţiile aflate în posesia guvernului, legea trebuie să prevadă accesul publicului şi al presei la întrunirile autorităţilor publice: treburile publice trebuie să se desfăşoare în public. Singurele excepţii acceptabile sînt deciziile legate de politica de personal şi de siguranţa naţională.

Dar şi siguranţa naţională trebuie definită cît se poate de precis. Altfel, şi ea devine o acoperire menită să protejeze guvernul zilei de posibile jene politice. Un exemplu recent este ştampila „secret din domeniul apărării“ trîntită de ministrul francez de Interne, Charles Pasqua, pe chestiunea eliberării unui paşaport fals, cu o identitate falsă care a permis unei persoane urmărite de justiţie să fugă în Brazilia, cu un creier plin de informaţii pe care guvernul conservator al lui Pasqua voia să le folosească împotriva opoziţiei socialiste. Pretextul securităţii naţionale a fost în mod vădit folosit pentru a masca o manevră politică altfel foarte vizibilă.

Pentru ca o lege a liberului acces la informaţii să funcţioneze corect, trebuie să existe posibilitatea unui proces de apel la organisme independente, din afara agenţiei guvernamentale care deţine informaţia. Trebuie să existe proceduri de furnizare rapidă a informaţiilor solicitate. Taxele pentru astfel de operaţii trebuie să fie mici, într-o proporţie rezonabilă cu costurile reale, pentru a nu fi transformate într-o altă modalitate de privare de informaţie. Şi mai presus de orice, trebuie să existe un sistem de sancţiuni drastice pentru oficialii care nu dau curs solicitărilor legitime de informaţii. Pentru că, dacă legea nu are „dinţi“, nu va fi niciodată aplicată.

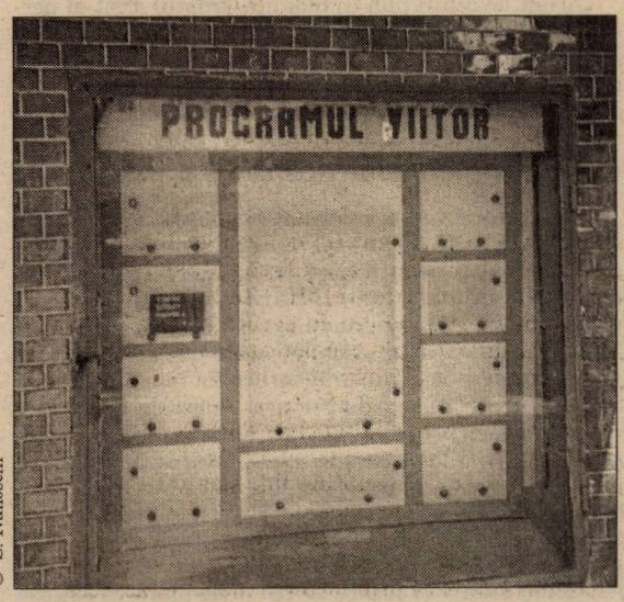

© S. Ivanoschi

traducere de Ioana AVĂDANI

▲

aduse cu poşta

Conservă de „Libertatea informaţiei“ în sos picant

Libertatea informaţiei. S-au scris şi se vor mai scrie eseuri multe pe tema asta, la fel cum nenumărate şi interminabile discuţii s-au purtat şi se vor mai purta. Directori de ziare îşi vor apăra publicaţiile, fie ele pestriţe sau cu fusta prea lungă, şefi de televiziuni vor aduce argumente în favoarea programelor deochiate sau prea monotone, precum şi editori obscuri îşi vor lăuda cărţile fără măcar să ştie că între subiect şi predicat nu se pune virgulă. Eu nu voi scrie un eseu, deşi, nu-i aşa, am libertatea să o fac, cum are şi editorul libertatea să nu îl publice. Nu. Azi o să mă aşez la măsuţa din faţa prăfuitului meu televizor Samsung luat de unchiul, în rate, şi voi deschide o conservă de „Libertatea informaţiei în sos picant“. Iute rău şi concentrată conserva, produsă de emisiunea protevistă „PRO TV te ascultă ce vezi“. Trec peste titlul firmei producătoare; ştim bine că nu au excelat niciodată producătorii de alimente în găsirea denumirilor potrivite, dar nu e treaba mea acum să îi analizez pe ei, ci pe cei care şi-au lăsat impresiile (a se citi sosul) în conservă.

E seara tîrziu, mi-e poftă de un *Seinfeld*, dar, ca aperitiv, deschid conserva de care vorbeam. Mă invadează arome diferite, mă înăbuş de rîs sau de furie. Fiecare individ crede că, într-adevăr, ar conta părerea lui mai mult decît a altora. Fiecare individ se crede centrul universului, şi chiar este, dar al propriului său univers. Au spus-o filozofii, nu descoperim noi acum America. Şi e un lucru bun să ai posibilitatea să spui ce nu-ţi convine, să ai măcar impresia că părerea ta contează. Ce mi se pare însă aberant în cutiuţa asta de libertăţi este faptul, sesizat de altfel de atîtea ori, că persoanele deranjate de anumite programe chiar nu se gîndesc la simpla variantă a schimbării postului. Sau, mai bine, la cea a închiderii televizorului, în favoarea unei reviste, a unei cărţi. Conglomeratul ăsta de idei, care ar trebui să fie o dovadă de libertate, mie mi se pare că dovedeşte exact contrariul: faptul că, în materie de liberă alegere a informaţiilor, mulţi dintre noi sînt captivii propriilor incapacităţi. Ei, şi ce e de făcut? Asta nu pot eu să spun, îi las pe sociologi.

Dar poate că nu e dracul chiar aşa de negru, poate că parte din fericirea unora vine din această libertate, cu efect neconştientizat şi deci neaşteptat. Voi da un singur exemplu, cel care atîrnă în vîrful furculiţei acum, la sfîrşitul copioasei mese. O voce răguşită, care trădează un bărbat de la ţară, strigă cu bucurie: „Ia uite, e-n pielea goală, fir-ar mama ei a dracu'!!!“ Păi, libertate să fie, fir-ar mama ei a dracu'!

Sibiu, 26.01.2001

Veronica DIJMĂRESCU-NICULESCU
veronicadd@hotmail.com

▲

Delia RADU

Istorii din ţara lui Swift şi Stuart Mill

O fabrică de biscuiţi din Scoţia: disimulată deasupra uşii WC-ului, camera video surprinde mai multe angajate – ţac! – cu ţigara aprinsă. A doua zi – ţac! – concedierea... „Eram îndreptăţite să fim informate că aţi instalat asemenea aparatură, într-un asemenea loc“ – au spus femeile şi au făcut contestaţie. „Sîntem îndreptăţiţi să ne informăm asupra unor asemenea acte de indisciplină“ – a spus conducerea. „Sîntem îndreptăţiţi să examinăm o posibilă încalcare a dreptului la viaţă privată“ – au spus experţii în respectarea drepturilor omului. Fiecare cu dreptatea lui: amplasarea camerelor cu circuit închis e, de regulă, semnalată prin inscripţii care spun „Atenţie, oameni buni, sînteţi filmaţi – şi asta spre binele public etc...“. Dar şefii susţin că i-ar fi înştiinţat, cum să nu, pe liderii sindicali, de existenţa capcanei cu imagini şi că fumatul şi, mai ales, manevrele de lichidare a urmelor lui – uşi de incendiu şi trape de aerisire deschise în loc să fie închise şi invers – aduc în incintă, mai devreme sau mai tîrziu, doi mari duşmani ai omului şi-ai biscuiţilor: focul şi şoarecii.

Acum, avocaţii pun în balanţă dreptul sfînt al persoanei – fie ea şi fumătoare – şi interesul general. Căci iniţiativele autorităţii de a culege informaţii despre cetăţeanul simplu sînt, se înţelege, supuse unor reguli. Iar bizareria e că, în genere, regulile chiar se respectă.

Cine a mîncat din prăjiturica mea?

Există un Eden al informaţiei pentru care regulile sînt încă în curs de inventare: satul global cu poliţişti cam ageamii şi neputincioşi care e Internetul. Iar autoritatea, care nu-şi mai cheltuieşte de mult resursele pe informatori vulgari, jinduieşte să ia sub controlul ei înţelept acest spaţiu. Aici, dosarele dospesc şi se îngroaşă singure, ca nişte prăjituri cu tot mai multe straturi – frumos, în marile servere. Adresele pe care le vizitezi, comenzile pe care le faci, sursele pe care le consulţi, e-mail-urile pe care le scrii – totul se depozitează în bănci de date ad-hoc. Mai mulţi mici Mari Fraţi coroborează datele şi te copleşesc cu reclame pentru produse care – ce ciudat! – sînt croite după gustul tău. Descarci muzică de un anume fel, poze de un anume fel, citeşti cutare şi cutare lucru – e de-ajuns ca să ţi se deseneze profilul şi să ţi se întocmească dosarul personal. Pe care companiile deţinătoare se jură că-l ţin în siguranţă şi-l utilizează în scopuri pur comerciale, dar în care, la o adică, şi guvernul tare mult ar dori să-şi vîre nasul. Ei bine, o lege britanică, nouă-nouţă, îi dă dreptul să o facă! În anumite circumstanţe. Dar, în acelaşi timp, o altă lege britanică îţi dă şi ţie, cetăţean, dreptul de a plăti autorităţilor cu aceeaşi monedă.

Libera intrare în bucătăria guvernului

Un realizator TV are o dispută cu un departament guvernamental. Disputa priveşte proiectul de construcţie a unui baraj, undeva în Turcia. Omul de televiziune denunţă public insensibilitatea faţă de zecile de mii de kurzi care urmează să ramînă pe drumuri din cauza construcţiei şi alte alişverişuri, printre care risipirea huzmetului strîns de la contribuabilul britanic. Slujindu-se de drepturile conferite de lege, el cere şi capătă acces la e-mail-urile guvernamentale de uz intern în care i se pomenea numele. Din acestea rezultă că autoritatea pusese la cale, ca răspuns, o campanie de denigrare împotriva sa. Frazele incriminatoare sînt citite pe micul ecran. La departamentul cu pricina – ţac! – cad capete. Aşadar, fără să fie chiar ca suedezul care, în virtutea garantării libertăţii informaţiei, poate citi o bună parte a corespondenţei premierului ţării, britanicul are dreptul să ştie ce gîndeşte guvernul despre el. Ce informaţii deţine, de ce şi cine

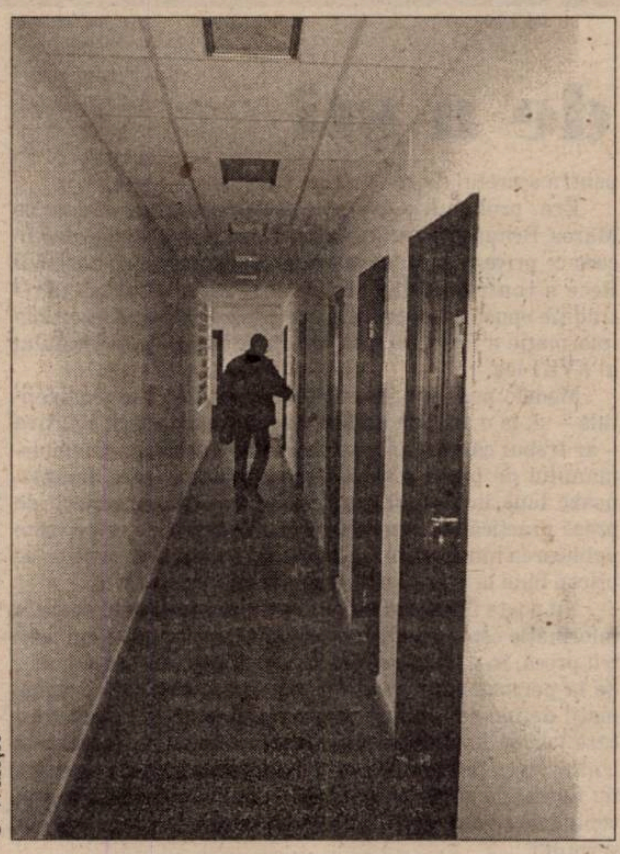

© V. Moţoc

are acces la ele. Dacă sînt incorecte, poate cere să fie corectate. Sau şterse. Sau le poate face publice. Iar dacă se simte defăimat, îi poate da în judecată pe autori. Se va bucura de simpatia generală dacă arată că funcţionarii guvernamentali spun vrute şi nevrute despre el. Nici o simpatie, însă, dacă, desfigurînd principiul libertăţii informaţiei, se apucă să spună vrute şi nevrute despre guvernanţii care, la urma urmelor, au şi ei drepturi personale.

Cărţi şi reguli

Soţia premierului Tony Blair a izbutit să blocheze, cu ajutorul justiţiei, publicarea unei cărţi scrise de o fostă fată în casă – în casa din Downing Street. Aceasta promisese, cu destul tam-tam, o afacere botezată în presa tabloidă „Dădaca-gate“. Dar demersul ei încalcă regula confidenţialităţii şi dreptul la viaţa privată. Oricît de plăcută şi vandabilă ar fi bîrfa, publicul şi presa serioasă au fost multumiţi de verdict. Ceea ce nu înseamnă că alte personalităţi care vor să oprească publicarea unor biografii sau mărturii – şi sînt destule, de la soţii de parlamentari pînă la fotbalişti – sînt privite la fel. A căuta să interzici publicarea unei cercetări serioase şi corecte nu are nimic în comun cu dreptul la viaţa privată. E, pur şi simplu, un act de cenzură.

O scuză frecventă în sugrumarea circulaţiei informaţiilor e securitatea naţională. O categorie aparte de scriitori britanici cu cărţi la sertar sînt foştii spioni. În SUA, ei îşi pot publica memoriile, cu aprobarea unei comisii independente. Şi e posibil ca şi britanicii să urmeze acest exemplu: se lucrează la redefinirea noţiunii de securitate naţională. Cum se lucrează? O comisie de experţi în probleme de apărare studiază ultimele îmbunătăţiri aduse legislaţiei privind drepturile omului şi libertăţii informaţiei şi încearcă să aducă la zi legea despre ce va să fie secretul de stat acum, că s-a terminat Războiul Rece. Aceeaşi comisie produce, de altfel, îndrumările pentru jurnaliştii specializaţi în servicii secrete şi armată. Aceste îndrumări explică limpede ce tip de informaţie din acest cîmp pune probleme. Sînt publice – pot fi găsite pe Internet... Publice sînt şi codurile de reguli pe care trebuie să le respecte jurnaliştii BBC-ului. Coduri care însumează sute de pagini! Obsesie a reglementării? Îngrădire? Prefectul asasin? Nici pe de departe: continua negociere a regulii, continuul apel la păstrarea unui echilibru de forţe – pe fundalul recunoaşterii fără drept de apel a unor valori care se cheamă „interes public“, „viaţă privată“ sau „drept la informaţie“. Pe la noi li se zice însă altfel, simplu şi-ntr-un cuvînt: „Moft!“

▲

Dorian OBREJA

Dreptul de a şti şi libertatea de a spune

1. Departe de a fi o modă, apariţia – acum un deceniu – şi dezvoltarea fără precedent a ziarelor/revistelor străzii – numai numărul celor afiliate la International Network of Street Papers (I.N.S.P.) este de aproape 40, din peste 20 de ţări; dar în SUA, de exemplu, fiecare oraş mai mare îşi are nu doar homeless-ii săi, ci şi publicaţia pe care aceştia o pot difuza – demonstrează cel puţin 2 lucruri: a) că, atunci cînd vrea, societatea poate găsi şi promova modalităţi extrem de atractive, din punct de vedere material, dar şi psihic, de reintegrare, resocializare şi ajutorare a celor defavorizaţi; b) că presa scrisă, cu zilele tot mai numărate din pricina televiziunilor şi Internetului, poate avea garanţia unui viitor îndepărtat sub această formă, nu doar dat fiind că difuzorii ei, cel puţin deocamdată, nu au acces la calculatoare, dar mai ales pentru că dînşii umanizează şi personalizează relaţia dintre cumpărător şi publicaţie.

2. *Spune,* prima revistă a străzii din România, apare la Iaşi începînd din noiembrie 1999. După 3 luni de apariţie, certificîndu-i-se calitatea şi eficienţa, a fost primită în I.N.S.P., iar în martie 2001, după 16 luni, se poate mîndri cu faptul că a ajutat peste 500 de oameni să supravieţuiască, prin transformarea lor în distribuitori ai revistei, ipostază în care cîştigă, imediat şi integral, jumătate din preţul de vînzare. Din februarie a.c., revista e difuzată şi la Bîrlad şi Vaslui, obiectivele următoarei etape numindu-se Suceava şi Botoşani. Chiar dacă pare (prea) ambiţios, proiectul ca *Spune* să devină, în maximum 2 ani, o publicaţie cu difuzare – dar, mai ales, eficienţă în plan social! – naţională este realizabil. Ba, mai mult, dezirabil, avînd în vedere creşterea necontenită a numărului de persoane defavorizate.

3. Observaţia făcută de către Al. Călinescu (cel dintîi profesor al meu „de presă“, în frumoasele vremuri de acum un pătrar de veac ale *Dialog*-ului ieşean, căruia îi mulţumesc, pe această cale, şi pentru cele ce m-a învăţat, dar şi pentru a-şi fi făcut timp să abordeze subiectul „revistele străzii“) în numărul 403 al *Dilemei,* cum că *„frapează... înscrierea, deliberată, în tipare previzibile“,* dar îndeosebi uimirea sa că în paginile lui *Spune,* o „revistă a defavorizaţilor societăţii“ (conform definiţiei lui Al. C.), se găseşte o reclamă a unui produs care ajută la slăbit comportă unele precizări. Ca pretutindeni în lume, conceptul de ziar/revistă al/a străzii nu trebuie tradus nici în privinţa lui *Spune* printr-o publicaţie destinată a fi cumpărată/citită de către oamenii străzii. De unde să aibă aceştia bani, cum să-i pasioneze reţetele de slăbit? Pornind de la constatarea – tristă – că la noi există mai mulţi defavorizaţi decît în alte părţi ale lumii, am făcut iniţial (cam primele 10 numere) şi, sincer, *deliberat,* din *Spune* o revistă ce trata preponderent probleme sociale. Rezultatul? Unul de aşa natură, încît ne-a obligat să ne regrupăm rapid, *ne-deliberat,* şi în datele esenţiale, astfel încît *Spune* a devenit o revistă cumpărată de oameni care au, cît de cît, ceva bani, dar au, în special, dorinţa de a-şi ajuta semenii aflaţi în necaz. O revistă din vînzarea căreia trăiesc oameni care nu aveau deloc bani şi nici speranţe de a-i obţine. Ne bazăm, acum, pe circa 15.000 de cititori pe lună – tot atîţia aliaţi ai acestui proiect... Neapărat vreau să amintesc faptul că *Spune* are o rubrică intitulată „difuzorii revistei sînt şi scriitorii ei“: este cîştigul cel mai de preţ al publicaţiei, spaţiul unde distribuitorii se bucură de maxima libertate de a informa despre avatarurile, dar şi visurile lor... Apoi, nu trebuie uitat că, înainte de a vinde revista, ei o citesc, adică se informează. Mai precis, ajung în ipostaza de a şti. Ceea ce este esenţial.

4. Ajungînd – totuşi! – la subiectul propriu-zis şi propriu-propus din acest număr al *Dilemei,* adică la libertatea informaţiei, vă mărturisesc faptul că deloc întîmplător am scris anterioarele 3 paragrafe. Cea dintîi revistă a străzii din România probează faptul că presa de acest fel din ţara noastră se află, cîtuşi de puţin de bunăvoie, sub semnul unei *dileme* din spaţiul căreia îi e greu sau chiar imposibil să se sustragă: primează dreptul de a şti sau libertatea de a SPUNE? Vedeţi, cititori dumneavoastră, cu toţii ştim oarece lucruri, printre care şi faptul că semeni de-ai noştri nu speră în nimic de la ziua de mîine. Asta pentru a folosi o exprimare perifrastică, pentru a nu zice, brutal, dar adevărat, că respectivii semeni crapă de foame. Dacă nu azi, mîine... Dar, din toţi cei care sîntem în posesia unor asemenea informaţii, cîţi ne permitem luxul de a şi spune, realizînd dinainte că riscăm să deranjăm liniştea altor semeni? E drept, mai puţini la număr, dar, din păcate, avînd calitatea de „făcători ai cărţilor“. Dincolo de toate, mulţumesc *Dilemei* pentru că mi-a acordat libertatea de a vă informa despre *Spune* – un experiment ce demonstrează, cît se poate de convingător, că românii au datele necesare pentru a se sincroniza cerinţelor şi imperativelor mondiale şi actuale.

▲

Rodica CHELARU

De gustibus

„Bunul-simţ nu cere raţiune, argumente, logică, gîndire: este disponibil spontan, imediat recunoscut, unanim împărtăşit."

Stuart Hall

Gestul banal de a deschide, în fiecare seară, televizorul pentru a urmări ştirile diverselor canale de televiziune se poate solda cu şocuri. Sînt seri cînd imaginile prezentate devin surse de coşmar sau, în cel mai fericit caz, creează puternice stări emoţionale, de disconfort, spaimă, dezgust.

Cînd începe un jurnal de ştiri, te aştepţi să afli ceva, să fii informat despre ceva care te interesează, îţi schimbă eventual viaţa, te ajută în carieră, îţi dă idei noi, te pune la curent cu politica, economia ori socialul. Ce vezi, în schimb? Orori. Defilarea pe micul ecran începe cu crime, bătăi, violuri, pedofilie, jafuri. Undeva, pe la mijlocul jurnalului sau chiar către sfîrşit, sînt aruncate ştiri despre ce se mai întîmplă pe lumea asta. Pînă ajungi acolo, îţi trebuie răbdare, însă. De regulă un jurnal nu trebuie să depăşească o jumătate de oră, maximum 40 de minute. Telespectatorul nu are nici răbdarea, poate nici timpul necesar de a sta ţintuit în faţa micului ecran o oră sau aproape. Am ieşit din secolul vitezei şi am intrat în mileniul supersonic, dacă socotim uluitoarea rapiditate de circulaţie a informaţiilor. La acest capitol, Internet-ul devine pentru cei avizi de informaţii concise, prompte şi rapide, un redutabil adversar al jurnalelor de ştiri. Este suficient să deschizi site-ul CNN ori al unor ziare de mare tiraj – inclusiv autohtone – pentru a şti ce s-a petrecut în ziua respectivă. În plus, ai avantajul selecţiei de ştiri.

În ultima vreme, ştirile despre copii maltrataţi sălbatic de părinţi au provocat astfel de reacţii. Sînt ştiri care s-au regăsit în jurnalele tuturor televiziunilor cu impact naţional. Avem, evident, de-a face cu realităţi cutremurătoare, pe care jurnalistul nu se poate face că nu le observă. Mai cu seamă cînd asemenea barbarii duc, în multe cazuri, la moartea micuţilor.

Este clar că mediatizarea unor asemenea cazuri răspunde unui imperativ simplu: audienţa. Bătălia pentru public este dură şi ea cere sînge, lacrimi, emoţie. Oricît ne-am codi s-o spunem, adevărul este că publicul – indiferent de vîrstă, sex, educaţie, religie – reacţionează puternic în urma unor stimuli informaţional-vizuali puternici. Iar cazurile amintite reprezintă exact acest tip de stimuli. Succesul este garantat.

Pînă la un punct, însă. Fiindcă vine (sau ar putea veni) un moment în care publicul se satură de porţia zilnică de orori şi refuză să se mai uite la programul sau programele respective. Dacă ticăloşiile nu sînt, în scurtă vreme, şi pedepsite, telespectatorul se simte profund lezat în aşteptările sale justiţiare, ceea ce poate fi hotărîtor în decizia de a nu mai urmări ştirile.

Sînt voci care susţin contrariul, invocînd cel puţin două argumente. Unul ar fi că, prin însăşi natura sa, omul rămîne atras de orice înseamnă violenţă, chiar dacă – din pudibonderie – îşi ascunde atari gusturi. Al doilea – că realitatea românească este una a violenţei dezlănţuite cotidian. Se poate contra-argumenta că educaţia şi mediul, creatoare ale bunului-simţ (acolo unde el nu este înnăscut) constituie doi factori care pot atenua mult apetitul de a urmări *hard news*.

În cazul televiziunilor comerciale, aşadar, teroarea audienţei pare de înţeles. Indicele de audienţă este direct proporţional cu publicitatea atrasă: cu cît acesta este mai înalt, cu atît reclamele sînt mai numeroase, deci aduc mai mulţi bani, ceea ce contribuie la dezvoltarea şi, în ultimă instanţă, supravieţuirea respectivei televiziuni. Aşa s-ar explica de ce, în aceste cazuri, conceptul de educaţie a publicului îmbracă – atunci cînd există – forme inedite, menite să răspundă aceluiaşi ţel: audienţa.

În cazul televiziunii publice, însă, lucrurile nu stau la fel. Sigur că şi postul public are ambiţia audienţei largi şi constante. Dar argumentul comercial nu mai funcţionează, deoarece prin însăşi titulatura sa, postul public este finanţat din bani publici: de la buget şi din abonamente. Ca atare, obligaţia sa de a prezenta programe de ştiri care să includă şi componenta educaţie-informaţie devine axiomatică, chiar dacă vor fi, cu siguranţă, voci din TVR care-şi vor striga fie neputinţa, fie iritarea faţă de asemenea critici.

Ce se întîmplă, însă, în realitate? O parte tot mai însemnată din jurnalele televiziunii publice este acaparată de *hard news:* Mai mult decît atît, modul de tratare a subiectelor suferă, de multe ori, de serioase neajunsuri. Bunăoară, ce rost are ca reporterul să bombardeze un copil, năucit deja de bătăile părinţilor, cu întrebări de genul: „Şi unde te-a lovit? Şi cum te-a lovit? Şi ce-ai simţit?". Dincolo de criticile de ordin profesional care se pot aduce acestui mod de abordare jurnalistică, intervin considerente de bun simţ.

De altfel, problema bunului-simţ pare să fi dispărut complet din vedere în atari situaţii. După cum nevoia de informare şi educare a publicului se pierde, pe zi ce trece, în noianul de ştiri catastrofice. Studiile de piaţă – autohtone ori străine – arată că publicul simte nevoia, pe de-o parte, a unor informaţii detaliate despre subiecte de ordin social-economic şi, pe de altă parte, resimte absenţa ştirilor pozitive. Lumea nu este, în definitiv, alcătuită doar din crime, abuzuri sexuale, cutremure, catastrofe aeriene, bătăi între clanuri mafiote sau reglări de conturi.

Departe gîndul de a face din jurnalul de televiziune – publică ori comercială – locul unde nu se întîmplă nimic sau de a-l transforma într-o lungă şi plicticoasă trecere în revistă a unor *soft news*. În definitiv, jurnalul de televiziune nu trebuie să devină „şcoală de dans şi bune maniere", dar nici spaţiul în care abundă non-ştirile, prostul gust, mitocănia, sila. Ceea ce cred că merită mai multă atenţie este echilibrul dintre ştirea de senzaţie, tip tabloid, şi informaţia de tip clasic. Pînă la urmă, bunul-simţ este cel care ar trebui să indice – în cazul televiziunii publice, măcar – pînă unde se poate merge cu tentaţia ştirilor şocante. Şi, mai ales, cît de „crude" pot fi detaliile din reportajele despre orori care defilează aproape zilnic pe micul ecran.

Dar mai ştie cineva, oare, ce este de fapt bunul-simţ în aceste timpuri?

▲

Cătălin MANOLE

Ziarele în Piaţa Latină

Mă aflam întîmplător în faţa unei pieţe bucureştene, Piaţa Latină, atras aici de bogăţia de interlocutori a locului, într-o seară friguroasă de februarie. Întîmplătoare au fost şi vocile următoare ce mi-au vorbit despre presa scrisă deşi, aşa cum se va vedea, uneori întîmplările s-au erijat în coincidenţe.

Primul personaj pe care l-am abordat tocmai îşi cumpăra un cartuş de ţigări fără timbru. S-a încheiat tranzacţia şi, după ce s-a verificat marfa şi s-au numărat banii, i-am pus clientului cîteva întrebări legate de felul în care citeşte presa. Mi-a răspuns grăbit: „De obicei citesc pagina întîi. Apoi a treia care este despre politică. Se scrie prost despre politică. Eu trăiesc cu impresia că scriu mai bine. Citesc şi pagina externă. Mă interesează mai puţin comentariile pe care le scriu ai noştri despre politica externă pentru că ei înţeleg mai puţin ce se întîmplă; jurnaliştii nu ştiu politică externă, nu au şcoala necesară. Ceea ce nu îmi place este că nu ştiu să diferenţieze între informaţie şi comentariu. Le amestecă. Asta este o deformare părtinitoare a ştirilor care merge uneori politic, uneori financiar". Era un punct de vedere interesant, I-am cerut interlocutorului meu să se prezinte şi...: „Numele meu este Vladimir Pasti".

După ce un anonim a considerat că „sînt prea mulţi neaveniţi care scriu şi informaţiile sînt tot timpul prea mult umflate sau neadevărate", Stan George (50 de ani) mi-a mărturisit tabietul său de administrator al Pieţei Latine: „Citesc ziarele în fiecare dimineaţă, în primul rînd mă interesează pagina externă. Trebuie să ştiu ce se întîmplă afară pentru că ar putea avea repercusiuni în ţara noastră."

Nichifor Petre – „tîmplar dulghier la Ministierul di Iextierni, 61 ani" – bucuros că îndrept reportofonul spre el, şi-a mîngîiat pîntecul cu greu acoperit de o bluză ce purta însemnele ultimei mese, şi-a dat pe ceafă pălăria: „Numai minciuni scrie acolo în toate ziarele! Citesc şi verific. Am verificat despre multe lucruri care se întîmplă, am dat telefon direct la presă! Şi la ziar! Că am şi eu.... Horia Alexandrescu e vecin cu mine. Şi-l întreb. Cică: dacă n-ai de lucru, citeşte! Presa să fie mai corectă, să nu mintă chiar în halul ăsta. Lucrurile corecte le dau ăştia – cu acţiunea, cu Luna, cu Poliţia, cu hoţii, da' multe lucruri s-ascund".

Spre deosebire de oamenii mai în vîrstă care citesc presa deşi nu au încredere în ea, tînăra generaţie pare a avea o altă tactică de abordare a presei. Irina Costăchescu, studentă la Studii Culturale Europene: „Nu citesc ziarele şi nici nu mă uit la televizor. Sincer, nu mă interesează să ştiu ce se întîmplă în ţară, pentru că oricum se întîmplă numai lucruri rele. De ce să le mai şi ştiu?! Deocamdată vreau să rămîn într-un stadiu de necunoştinţă totală şi de simţit bine. Dar nu te deranjează să alergi aşa după mine?"

Dacă unii nu au timp nici să asculte, nici să fie *vocea poporului,* două vînzătoare de zarzavaturi îmi strigă: „Băiatu, vino să-ţi spunem şi noi! Despre ce să-ţi spunem?" Şi aşa Flori (28 de ani) şi Cami (26 de ani) se pornesc:

– Mă interesează aproape tot ce scrie – şi politică şi internă şi externă, mai puţin zodia. Nu prea sînt mulţumită fin'că arată amărăciunea toată pă ziar, pă pagini, scrie absolut tot ce e în ţara asta, da nu ajută pă nimeni cu nimic. Mai ales reportajul ăla de alaltăieri cu „Capitala – focar de infecţie". De ce nu ia măsuri dacă e focar de infecţie absolut nimeni din guvernul ăsta?!

– Ştiţi ce se întîmplă? Ziarele româneşti nu trebuie să bîrfească occidentul, să spună despre marile vedete de la Hollywood sau din alte ţări că se îmbracă prost. Şi au o toaletă foarte scumpă şi că nu sînt bune de nimic. Ar trebui să se ocupe de ţara noastră...

– Să spună, dom'le, în ziare ce e important, ce interesează pe lume! A! Să ne scrie ce s-a întîmplat în anumit oraş al României, ce crimă, ce aia, ce a făcut domnul Iliescu, pă cine a visat, aia da! Da' nu bîrfele!

– În ziare ar trebui să fim la zi cu preţurile, dacă mai cresc, dacă mai scad. Dar să ştii că arată cam tot ce se întîmplă. Arată.

– Iar, a doua la mînă, m-am supărat azi cu manelele. Că vrea să le interzică total să mai cînte în orice public. Asta nu ştiu cu ce-i încurcă pă ei, pă Guvern, manelele.

– Nu! Eu aş vrea în România să fie muzică populară care asta este tradiţională la noi, aş vrea să fie hip-hop, pop, dance, rock, muzică satanistică... Asta este frumos!

– Muzică satanistică?!

– Da, fată! Rock. Rock satanistic! Ce, n-ai auzit?!

– Etc...

▲

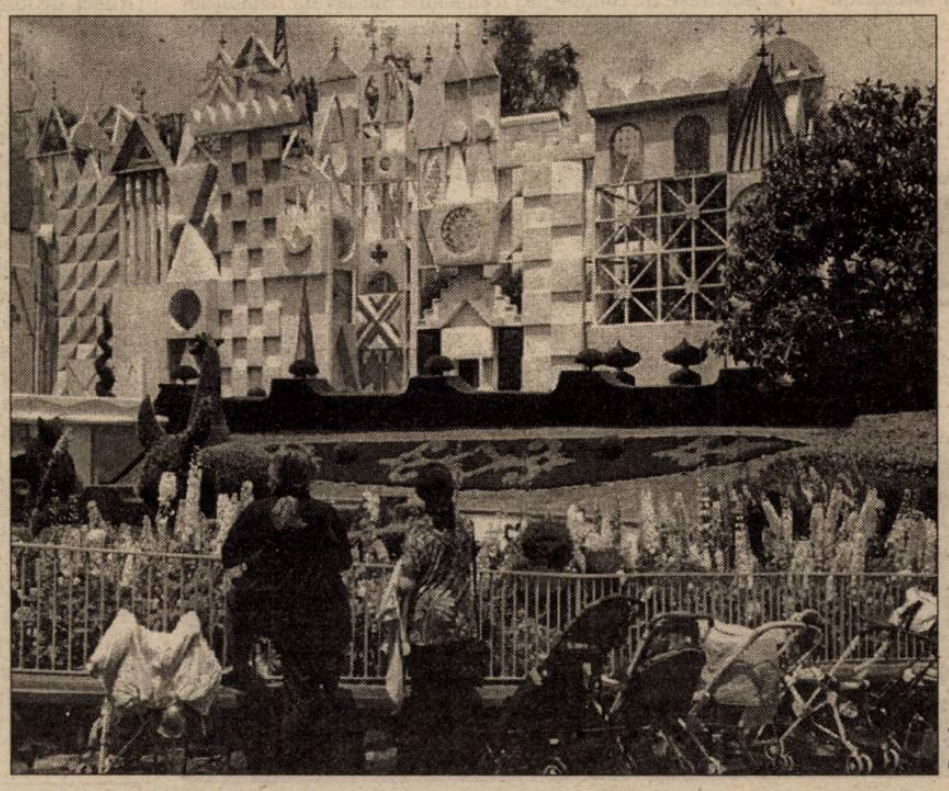

© a.l.ş.

Vitalie CIOBANU

Informaţia ca putere... ignorată

Libertatea informaţiei în secolul XX a urmat desfăşurarea meandrelor istoriei. Spaţiul său a fost cînd mai mare, cînd mai restrîns, şi a reflectat nu numai dezvoltarea mijloacelor de comunicare, ci şi fluctuaţia intereselor în mijlocul grupurilor de putere. Informaţia a constituit o sursă de influenţă şi dominaţie în toate timpurile. Europa a cunoscut perioade de bruiaj informativ, pe durata regimurilor totalitare, atunci cînd în numele Dogmei unice informaţia era sever controlată, pentru ca „scurgerile" accidentale să nu provoace eroziunea sistemului. *Tabu*-urile însă nu au durat la nesfîrşit. Nevoia oamenilor de a transmite mesaje şi a face schimb de experienţe putea fi extirpată doar prin lobotomizarea întregii comunităţi captive, inclusiv a temnicerilor şi a şefilor puşcăriei, ceea ce s-a dovedit mereu o *operă imperfectă*.

România în R.S.S. Moldovenească

În fosta R.S.S. Moldovenească a existat un embargo informaţional foarte dur în ce priveşte România, care s-a generalizat începînd cu anii '70: literatura cu alfabet latin fusese eliminată din librării şi bibliotecile publice, nu se editau scriitori români contemporani (chiar şi clasicii au fost mult timp prohibiţi, iar apoi admişi într-o formulă amputată), presa de la Chişinău nu publica nici un fel de materiale despre realitatea românească, de parcă dincolo de Prut s-ar fi întins o zonă nelocuită, un „no man's land", un *deşert al tătarilor*, asupra căruia mulţi intelectuali basarabeni, asemeni lui Giovanni Drogo, îşi aţinteau privirile ca spre o depărtare misterioasă, plină de promisiuni, dar care nu le adresa nici un semn. (Această „sfîşiere interioară" în Basarabia încă nu şi-a aflat naratorul psihanalist.) Te-ai fi ales cu serioase probleme de dosar dacă nu-ţi înfrînai curiozitatea faţă de ţinutul interzis din dreapta rîului. Îmi amintesc, eram elev şi apoi student la Universitatea din Chişinău, şi căutam cu înfrigurare în paginile celor cîteva ziare ale timpului măcar o ştire despre România, la rubricile „internaţional" sau „diverse" – zadarnică osteneală. Nu există, nu s-au publicat după 1989 nici un fel de dovezi care să ne arate că dictatorul de la Bucureşti, cu tot pretinsul său „naţionalism", ar fi schiţat vreun protest în faţa tovarăşilor de la Moscova în legătură cu regimul informaţional al României în R.S.S. Moldovenească. Un consens între comuniştii români şi cei sovietici privind anihilarea românilor basarabeni a existat întotdeauna. Partidul Comunist Român, să ne amintim, a fost scos în afara legii în 1924, după ce adoptase o rezoluţie prin care se angaja să lupte pentru retrocedarea Basarabiei către Rusia sovietică. Acest consemn a fost respectat şi în perioada aşa-zis independentă a regimului de la Bucureşti. Mă gîndeam de multe ori, în naivitatea mea de copil contaminat de poncifele propagandei oficiale: dacă sînt ţări prietene şi aliate, de ce nu ar accepta Moscova ca Basarabia să se unească cu R.S.R.? Azi, ştiu răspunsul: pentru că „prietenia" aceasta nu avea nimic în comun cu libertatea românilor. Cortina opacă aşezată pe Prut trebuia să desăvîrşească procesul de sovietizare prin *dez-informare* a moldovenilor, poate din acest motiv în Basarabia represiunea împotriva culturii şi identităţii naţionale a fost mai puternică decît în alte regiuni ale fostei URSS: dincolo de Prut rămîneau o *ţară* şi o *cultură*, a căror fascinaţie pentru spiritul intelectualilor noştri nu putea fi anulată.

Medii ruseşti şi româneşti

În primul deceniu postsovietic, pe care moldovenii îl încheie, iată, în plin fiasco al experimentului „democratic", România a revenit în circuitul informaţional dintre Prut şi Nistru graţie audiovizualului. Mai puţin prin presa scrisă. Cele cîteva încercări de a difuza ziare româneşti la Chişinău au eşuat. De un succes mai mare se bucură revistele de cultură, difuzate în sistem de abonament, dar publicul acestora este foarte limitat. Aducerea presei române în stînga Prutului s-a făcut amatoristic, heirupist, în lipsa unor laborioase campanii publicitare şi fără a se prevedea inserarea de ştiri şi subiecte locale. Mediile ruseşti sînt în avantaj nu numai datorită supravieţuirii vechilor reţele şi infrastructuri în Moldova, dar şi pentru că profită de un orizont de aşteptare al publicului cititor, de automatismele mentale ale moldovenilor, care sînt obişnuiţi să citească *Komsomolskaia pravda*, şi nu *Adevărul*. Singurele afaceri media româneşti parţial reuşite în Basarabia sînt *Jurnalul naţional*, care scoate o ediţie de Chişinău, cu ştiri moldoveneşti şi informaţii din România, şi studioul local al PRO TV-ului.

Pe de altă parte, deşi au dispărut interdicţiile politice, temele legate de România nu abundă în gazetele basarabene, cu excepţia unor ştiri preluate de la agenţiile de presă. Interesul redus al publicului din Moldova pentru informaţiile româneşti se explică prin *realităţile diferite* pe care le trăiesc cele două ţări. Orientarea pro-occidentală a României şi ţintuirea Moldovei în CSI trimit la sisteme de referinţă opuse. Regăsirea valorilor comune a fost una superficială şi pur declarativă: ea nu a fost confirmată prin identificarea *intereselor comune* din partea celor două societăţi. Ne-o arată şi decizia majorităţii tinerilor basarabeni aflaţi la studii în România de a nu se mai întoarce acasă. Reacţia lor semnalează că distanţa dintre realitatea Moldovei şi aspiraţiile pe care le nutresc a crescut continuu. În acelaşi timp, reflectarea insuficientă a realităţilor româneşti poate fi incriminată directorilor de presă din Chişinău, care sînt incapabili sau manifestă reţineri „strategice" de a face comentarii pe marginea unor evenimente din România sau măcar comparaţii legate de domenii paralele în cele două state. Argumentul lor, pripit şi nervos, evocă o falsă echidistanţă: „nu ne amestecăm în treburile lor, avem problemele noastre". În nemăsurata lor versatilitate, aceşti lideri de opinie din Moldova îi tratează la grămadă pe politicienii de peste Prut, pe care îi văd sosind în Basarabia exclusiv în calitate de... români (cum le şi place acestora să apară), nu de reprezentanţi ai unor doctrine şi interese politice bine definite. Pentru că „nu se ştie niciodată cine ia puterea la Bucureşti."

O indiferenţă umilitoare

Şi mai mic este interesul în România pentru subiecte din Republica Moldova. Tratată în continuare ca o provincie subdezvoltată, a cărei legitimitate istorică nu-i poate suplini absenţa din actualitatea românească a ultimilor 55 de ani, Basarabia sensibilizează puţină lume în România (pentru motivul amintit mai sus: al *realităţilor diferite*) şi este privită doar ca un focar de probleme ce agravează greutăţile din interiorul ţării. De aceea predomină informaţia negativă, catastrofică. Nici un cotidian central de la Bucureşti nu are un corespondent permanent la Chişinău (ediţia locală e altceva, ea se adresează publicului din zonă). Grila de programe a televiziunii publice de la Bucureşti nu conţine nici o emisiune consacrată realităţilor basarabene: politice, economice, sociale, minorităţilor etnice etc., eventual cu participarea unor intelectuali basarabeni sau oameni simpli. Nu s-a realizat, bunăoară, nici o ediţie comună a emisiunii *Viaţa satului* sau un episod din serialul *Memorialul Durerii*, deşi subiecte de gen în Moldova găseşti cîte vrei. Mai răzbate cultura, rar, de ziua Limbii Române şi de ziua lui Eminescu. Dar cultura şi retorica „podurilor de flori" nu mai adună voturi în faţa urnelor. Dezinteresul în ţară faţă de informaţia din şi despre Republica Moldova este dublat de o nepăsare greu de acceptat faţă de imaginea României în stînga Prutului, care este una dezagreabilă, pentru că presa românească vînează cu precădere senzaţionalul lugubru. Nu vreau să sugerez cu asta nevoia unui „departament de imagine" (el, se pare, există deja), ci necesitatea prezentării *obiective* a realităţii româneşti, care nu înseamnă doar crime, violuri în familie, manele, copii ai străzii etc.

În România nu se vinde în regim normal nici o publicaţie basarabeană. Chiar încercările noastre eşuate de a pune la punct difuzarea revistei *Contrafort* vorbesc despre indiferenţa crasă faţă de „celălalt". Nu este umilitor să trăieşti cu senzaţia că munca ta nu trezeşte interesul nimănui, ci doar aprecieri ocazionale şi citări la ocazii festive?... Dreptul la informaţie constituie una dintre libertăţile de care noi, românii, ne batem joc cu o obstinată inconştienţă. De aceea faptul că *ştim* cum să ieşim din mizerie, *ştim* cum au reuşit alţii, nu ne serveşte la nimic.

▲

© S. Ivanoschi

Epilog la „Cazul Praga"

Greva de la televiziunea publică din Praga s-a încheiat pe 10 februarie. După cum ne amintim, mai mulţi reporteri au ocupat studioul, refuzînd să accepte numirea ca director executiv a lui Jiri Hodac, considerat un apropiat al partidului condus de fostul premier Vaclav Klaus. Protestul reporterilor a fost susţinut de o manifestaţie la care au participat peste 100.000 de persoane şi a devenit o ştire de prima pagină pe toate meridianele.

Povestea are însă, se pare, un final deschis, pentru că substanţa ei – independenţa mijloacelor de informare faţă de puterea politică – este o temă actuală şi în alte ţări. Organizaţia Freedom Forum a transmis, pe 16 februarie, o ştire în care sintetiza informaţii din mai multe ţări. Jurnaliştii de la radioul public din Bulgaria au iniţiat o serie de proteste împotriva numirii ca director general a lui Ivan Borislavov, pe care o consideră motivată politic. Redactorii de la studiourile teritoriale din Pecs, Szeged şi Debrecen ale postului public maghiar, MTV, au organizat şi ei mişcări de protest pentru a atrage atenţia asupra condiţiei lor dificile: din cauza datoriilor mari la companiile de utilităţi publice, postul nu-şi mai poate plăti angajaţii, iar programele riscă să nu mai poată fi realizate. În Polonia, există mai multe propuneri de modificare a legii audiovizualului, astfel încît membrii Consiliului care supraveghează activitatea televiziunilor să nu mai fie numiţi doar de preşedinte şi de Parlament (deci, de forţele politice), ci şi de reprezentanţi ai societăţii civile.

Dar un articol apărut în *Central European Review* (vol. 3, nr. 2, 15 ianuarie 2001, vezi şi www.ce-review.org) consideră că ceea ce s-a întîmplat la Praga este doar prefaţa unei „mari bătălii europene pentru independenţa mass-media". Autoarea articolului, Anna-Britt Kaca, observă că Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor, care a luat atitudine în favoarea jurnaliştilor rebeli de la Praga, este ea însăşi într-o veche şi aprigă dispută pe tema transparenţei cu organismele Uniunii Europene, în special cu Comisia de la Bruxelles, considerată o instituţie prea puţin transparentă. Aşa încît secretarul general al FIJ, Aidan White, a cerut ferm intervenţia Comisiei Europene în cazul Praga, considerînd că „în democraţiile din Europa Centrală, care aspiră la calitatea de membre ale UE, clasele politice par să exercite în continuare o influenţă asupra mass-media în general şi a televiziunilor publice în particular". „Dar dacă ţi-e frică de diavol, de ce-l chemi în ajutor pe Satana?", întreabă Anna-Britt Kaca, făcînd aluzie la cunoscuta lipsă de transparenţă a Comisiei Europene. Pentru că, spune Aidan White, „strategia FIJ este să-i amintească permanent Uniunii Europene despre acordurile, actele, codurile şi valorile pe care şi le-a impus, să facă presiuni asupra claselor politice din Europa să şi pună în practică ceea ce predică". (**M. V.**)

▲

Scrisoare deschisă

În legătură cu declaraţia prin care Gabriel Andreescu îl acuză pe Andrei Pleşu că ar fi fost colaborator al Securităţii:

Învinuirea făcută public de dl Gabriel Andreescu constituie o lezare a demnităţii şi a imaginii publice a domnului Andrei Pleşu. Gestul său pune grav sub semnul întrebării credibilitatea posturii domniei-sale de apărător al drepturilor omului şi pe cea de membru al Comitetului Helsinki. Ţinem să dăm expresie solidarităţii noastre cu Andrei Pleşu a cărui integritate stă, pentru semnatarii acestei scrisori, deasupra oricărei îndoieli.

Considerăm că declaraţiile recente ale domnului Gabriel Andreescu impun o luare publică de poziţie din partea Colegiului Naţional pentru Studierea Arhivelor Fostei Securităţi. Ni se pare necesar ca dl Gabriel Andreescu să probeze acuzaţiile grave aduse dlui Andrei Pleşu sau, dacă nu are probe, să-şi retracteze public afirmaţiile.

Semnatarii: Vlad ALEXANDRESCU, Maria ANGHELESCU, Teodor BACONSKY, Alexander BAUMGARTEN, Radu BERCEA, Ştefan BORBÉLY, Ioana BOT, Gabriela BLEBEA, Ovidiu CARAIANI, Adrian CIOROIANU, Cristina CODARCEA, Simona CORLAN-IOAN, Andrei CORNEA, Ovidiu CRISTEA, Mihaela CZOBOR-LUPP, Dan DEDIU, Anneli Ute GABANY, Dakmara GEORGESCU, Florica GEORGESCU, Ştefan GHENCIULESCU, Octavian GROZA, Marina HASNAŞ, Alina HERA, István HORVÁTH, Ioan ICĂ jr., Augustin IOAN, Jeny IORDAN, Mihaela IRIMIA, Dana JALOBEANU, Kázmér KOVÁCS, Marius LAZĂR, Marius LAZURCA, Aurora LIICEANU, Silviu Dan LUPAŞCU, Mircea MICLEA, Ciprian MIHALI, Mariana NEŢ, Alexandru NICULESCU, Ioan OPRIŞ, Anca OROVEANU, Radu PĂUN, Ioana PÂRVULESCU, Andrei PIPPIDI, Ioana POPESCU, Liliana POPESCU, Raluca-Luria RĂDULESCU, Speranţa RĂDULESCU, Robert Doron REISZ, Valentina SANDU-DEDIU, Elena SIUPIUR, Monica SPIRIDON, Carmen STRUNGARU, Alexandru SUTER, Dorel ŞANDOR, Laurenţiu ŞTEFAN-SCALAT, Ion TĂNĂSESCU, Nicolae TEODOREANU, Radu TEODORESCU, Ioana TUDORA, Florin ŢURCANU, Mihai-Răzvan UNGUREANU, Sorin VIERU, Ana-Maria ZAHARIADE.

▲

Z. ORNEA

glose

Criza cărţii

Ne-am investit nădejdile toate în libertatea de expresie dobîndită prin revoluţia din decembrie 1989. Libertatea totală de expresie în lumea cărţii (şi a presei) fusese speranţa tuturor condeierilor şi, sînt sigur, a zecilor de mii, chiar sutelor de mii de cititori. Îmi aduc însă aminte că am atras atenţia colegilor scriitori la Adunarea Generală a Scriitorilor din 1990 că ne vom înfrunta cu cenzura economică, posibil mai cruntă decît cea politică. Am avut, din păcate, dreptate, deşi nimeni dintre noi nu are vreo nostalgie pentru cenzura politică şi n-ar schimba-o niciodată cu cea economică.

Nu vreau să mă refer aici la chestiunile, şi ele grave, ale creaţiei literare, deşi fenomenul ar trebui discutat o dată cu seriozitatea necesară. Mă limitez să vorbesc exclusiv despre complexitatea realităţii care este piaţa cărţii. Intrată, de cîtăva vreme, într-o grea situaţie de criză, a cărui final sau numai modalităţi de asănare sînt greu de închipuit şi, mai ales, de soluţionat. Oricum am întoarce lucrurile, criza cărţii e o realitate grea, apăsătoare care ameninţă efectiv să ne arunce în haosul şi prăbuşirea deja bine instalate. Va continua să evolueze? Incontestabil. Toate indiciile duc acolo şi nimic practic, în sărăcia aceasta a noastră generalizată, nu dă speranţa unei asanări ci, dimpotrivă, a unei prăbuşiri în hăul tuturor neputinţelor. E adevărat, la noi există cîteva mii de edituri (n-aţi citit greşit) şi îmi aduc aminte că, prin 1991, Andrei Pleşu m-a numit şeful Comisiei care elibera atestate pentru funcţionarea editurilor. Era, se spera atunci, o tentativă menită să pună o oarecare stavilă fenomenului care lua proporţii nebănuite, acaparînd spaţiul tipografic foarte limitat (nu existau încă tipografii private), cu cărţi de mercantilaj şi joasă condiţie în dauna cărţii de cultură şi ştiinţă adevărate. Cînd am ajuns să număr peste o mie de atestări acordate (scriitori, gazetari, editori trebuiau să asigure profesionalitatea casei editoriale, fără, ferit-a sfîntul, să se amestece în programul respectivei instituţii), care, oricum, funcţiona prin înscrierea în Registrul comercial. Atunci am demisionat neputincios. Sigur că e bine să funcţioneze cît mai multe şi diversificate edituri. Din puzderia celor existente (am depăşit, la acest capitol, de mult Franţa şi Germania), cele mai multe sînt edituri de buzunar, scoţînd două-trei cărţi pe an, altele s-au împuternicit în toată regula, avînd statura unor bune şi stimate edituri. Dar şi producţia de carte a editurilor de buzunar, totalizată, se adună creînd o ofertă de carte prea mare pentru capacitatea de absorbţie a pieţei, fatalmente, azi, mult limitată. Decalajul acesta enorm între oferta de carte şi cerere e unul dintre simptomele crizei cărţii în care sîntem bine instalaţi. Să admitem că fenomenul petrecut în trecut (în anii socialismului multilateral dezvoltat) cu tirajele enorme la cărţi de literatură (în colecţia „B.P.T." tirajele depăşeau uşor o sută de mii de exemplare, colecţia „Romanul secolului XX" trecea bine de 50.000-60.000 de exemplare, se cumpărau şi cărţile de literatură contemporană originală, prindeau bune tiraje şi cărţile ştiinţifico-tehnice, cărţile vînzîndu-se instantaneu cu cozi la uşile librăriilor) era o anormalitate evidentă. Cînd povesteai despre asta unui coleg scriitor din Occident (sau unui gazetar) le venea greu să creadă şi cînd se convingeau se cruceau ca în faţa unei anormalităţi devenite, totuşi, normalitate. Să admitem, iarăşi, că nu toată lumea citea cărţile cumpărate (îmi aduc aminte că o dactilografă, bine ignară, de la Editura Minerva unde lucram, era, atunci, neconsolată că nu izbutise să „prindă" un exemplar din „Istoria credinţelor şi ideilor religioase" de M. Eliade), ci îşi orna casa cu o bibliotecă pe care spera că o vor citi copiii lor. Dar se mai şi citea de zor. Sigur, asta în condiţiile, nefaste, cînd televiziunea avea două posturi de stat şi acelea limitate la două ore de program, presa era ilizibilă, cărţile de istorie erau aspru cenzurate şi cam neîngăduite (mai curînd putea fi tratat cutare fenomen istoric într-o carte de ficţiune literară sau de istorie literară decît în una profesionalizată de istorie), sociologia şi politologia nu existau. Astăzi, reintrînd în normalitate şi toate acestea existînd chiar cu asupra de măsură (mă gîndesc la televiziune), timpul de lectură al oamenilor obişnuiţi (uneori, din păcate, chiar intelectuali) împuţinîndu-se drastic, nu se mai prea citeşte. În consecinţă (dar nu numai din această cauză), tirajele s-au diminuat catastrofal. Tirajul de 1.000 de exemplare în colecţiile amintite mai înainte e un tiraj acceptabil şi uzual şi, rar, cînd piaţa cărţii o cere, se mai trag cîteva sute de exemplare, ca o continuare de tiraj. Au fost şi excepţii (mă gîndesc la *Jurnalul* lui M. Sebastian, la cărţile dlor Lucian Boia sau Al. M. Stoenescu). Dar, se ştie, excepţia nu face regula, ci numai o întăreşte. Însă o cauză (poate cea mai importantă) a acestei situaţii lamentabile este şi aberantul sistem de difuzare a cărţii. Practic, sîntem una dintre puţinele ţări civilizate din lume care nu avem parte de un sistem centralizat de comerţ al cărţii en gros. Centrele de librării judeţene s-au privatizat prin 1991-1992, lăsînd să se prăbuşească Centrala „Arcadia", care, ce-i drept, devenise o instituţie mult coruptă. Azi funcţionează cîteva companii de carte en gros care nu izbutesc să „bată" toată ţara. S-a introdus, din disperare, sistemul ca editurile mai cuprinse să-şi organizeze secţii de difuzare care, cu două-trei microbuze, se deplasează periodic prin ţară, pe trasee mereu reluate (Moldova, Ardeal, Banat, Oltenia, judeţele limitrofe Bucureştiului), plasînd cărţi şi, apoi, obţinînd, cu infinită dificultate, preţul lor de la librăriile din marile oraşe (cele mai mici sînt, de fapt, ocolite). Pînă şi Compania de librării Bucureşti nu mai primeşte cărţi, fireşte în regim de comision, în depozitul ei central, ci cere fiecărei edituri să livreze direct librăriilor carte, apoi, după inventare făcute tot de editori, să primească bani sau returnuri ale cărţilor. Dar nici acest adjuvant nu se dovedeşte suficient. Marile edituri se plîng, cu dreptate, că au de încasat miliarde de lei din reţeaua de desfacere şi cînd vin – dacă vin – s-au devalorizat pe măsura creşterii inflaţiei. Şi, în acest fel, tot editurile sînt în pierdere, devalizîndu-şi efectiv capitalul cu care rulează sau, blocat fiind, nu mai pot fi rulat. Pe deasupra tuturor acestor realităţi (poate şi din cauza lor) preţul cărţilor e enorm de ridicat (cheltuielile tipografice şi hîrtia se scumpesc mereu şi consistent) şi aceasta diminuează, din nou, posibilitatea cumpărării lor chiar de cei interesaţi. E evident că cei care au bani nu cumpără cărţi (sau nu prea cumpără), iar cei care citesc şi le doresc avizi (e incontestabil că paleta programelor editoriale s-a lărgit îmbucurător) nu au cum şi cu ce să le cumpere. Poate că dacă sistemul reţelei de difuzare s-ar organiza, stabilizîndu-se, şi banii de la librari ar veni mai prompt, s-ar ajunge şi la diminuarea preţurilor cărţilor, acum efectiv prohibitive. Practic, din cauza motivelor enumerate (şi a altora nenumite, dar concurînd în acelaşi scop) editurile, chiar cele cu renume şi care contează pe piaţa cărţii, se plîng de efectivă sufocare şi se întrevede, de pe acum, cu ochiul liber, prăbuşirea unora dintre ele.

Şi cîte nădejdi îmi puneam, prin 1990-1992, în revitalizarea ediţiilor critice (domeniul meu de specialitate), prin republicarea celor cenzurate în trecut sau continuarea celor rămase în drum de izbelişte, fără a fi încheiate! Degeaba visările mele şi a altora ca mine. Situaţia e chiar mai rea decît înainte, neexistînd nici editori (îngrijitori de ediţie), nici mijloace financiare pentru a urni carul împotmolit în loc. Ba acum, după prăbuşirea iminentă a Editurii Minerva (datorită unui patron falit), singura editură abilitată în publicarea ediţiilor critice, zarea s-a întunecat cu totul. Şi prăbuşirea Editurii Minerva înseamnă, de fapt, prăbuşirea unui segment important al culturii naţionale: publicarea, în ediţii critice, a valorilor fundamentale ale literaturii noastre clasice, adică temeliile culturii noastre naţionale. Ministerul Culturii (în 1996-2000) a înţeles să privatizeze cele cîteva edituri (printre care şi Editura Minerva) dependente de acest minister. Zor-nevoie cu privatizarea editurilor, de parcă toţi coloşii industriali aducători de pierderi imense sau a băncilor, I.A.S.-urilor şi cîte altele s-au privatizat şi au mai rămas, etatizate, numai bietele edituri. Oricîte rugăminţi şi proteste publice (cu semnături ale unor personalităţi cu renume) i s-au înmînat dlui ministru Ion Caramitru, domnia-sa a rămas inflexibil în decizia sa. Era, de fapt, preferabilă privatizării în beneficiul te miri cui lăsarea acestor edituri în regim liber de instituţie de utilitate publică. Aşa, încăpute pe mîna unor patroni de toată mîna, în deficit de capital şi care n-au investit în ele nici un leu ci, dimpotrivă, (ca în cazul Editurii Minerva sau al Editurii Univers încăputâ pe mîna aceluiaşi patron neonest şi care e acum, şi ea, în stare de aproape faliment, cu mari datorii şi lipsită de lichidităţi) devalizîndu-le conturile din bănci au fost, de fapt, de dragul falselor principii inflexibile, pur şi simplu asasinate.

În toate ţările lumii civilizate, organismele de stat (de obicei Ministerul Culturii) subvenţionează cultura scrisă, astfel ajungîndu-se ca preţul cărţilor importante să fie diminuat. Aş spune un neadevăr dacă n-aş recunoaşte că şi al nostru Minister al Culturii s-a îngrijit de asta. Funcţiona acolo o Comisie de subvenţionare a culturii scrise, căreia îi trimiteau sute de edituri programe culturale amănunţite cu cărţi menţionate şi prezentate (inclusiv cu antecalcule economice riguroase) pentru care solicitam subvenţii. Dar ce putea face acea Comisie cînd tot fondul pentru subvenţie existent anul trecut (2000) a fost de numai cinci miliarde de lei? În majoritatea cazurilor erau finanţate cheltuielile tipografice şi hîrtia, abia ajungînd subvenţia şi pentru plata dreptului de autor. În medie, subvenţia acordată varia între 20-30% din preţul de cost antecalculat al fiecărei cărţi, fără a mai ţine seama de faptul creşterii costurilor (chiar la tipografii şi hîrtie) faţă de cele antecalculate la începutul anului. Astfel de subvenţii slăbănoage nu izbuteau deloc să ajute cartea de interes cultural naţional. Va avea actualul ministru al Culturii, dl Răzvan Theodorescu, un fond mai mare pentru subvenţionarea cărţii? Îmi îngădui să sper. Mai ales că promisiuni publice a făcut dl ministru Răzvan Theodorescu. La acelaşi capitol trebuie menţionate şi subvenţiile acordate bibliotecilor pentru achiziţionare de carte. Nu ştiu dacă această preocupare nu va trece în misiunea organismelor judeţene şi locale. Dacă s-ar proceda aşa, e sigur că – prin presiuni de tot felul – edilurile locale (care în oricare judeţ sînt puzderie) şi-ar plasa cărţile în biblioteci (care, acum, suferă de o carenţă îngrozitoare de carte), în dauna cărţilor din alte centre intelectuale sau ale Capitalei. Trebuie gîndit un sistem cît mai eficient şi drept în moralitatea achiziţionării cărţii pentru bibliotecile publice, inclusiv cele de la Căminele Culturale azi lăsate de izbelişte şi transformate în discoteci.

Oricum am discuta lucrurile, ne reîntoarcem la chestiunea banilor (pentru subvenţionări) care, în sărăcirea noastră generalizată, lipsesc. Dar ceva serios, şi încă urgentisim, trebuie făcut. Să sperăm că se va face şi, astfel, se va evita colapsul inevitabil de pe piaţa cărţii, scoţînd-o, măcar puţin, din criza grea în care se zbate.

▲

arh. Ioan ANDREESCU

Tradiţie şi/sau modernitate?

– o experienţă personală –

Egal de importantă a fost pentru mine lectura în „samizdat“ – la sfîrşitul anilor '80 a unor lucrări ale scriitorilor Czeslaw Milosz şi Milan Kundera precum şi a istoricului maghiar Istvan Szücs. Dincolo de fascinaţia şi respectul pe care poziţia lor o comanda în epocă, lectura lor mi-a provocat o oarecare confuzie; în numele unei „tradiţii“ comune, referindu-se la identitatea culturală şi la valorile societăţii civile din ţările lor, aceşti autori defineau de fapt o nouă zonă de excluziune. Ecumenismul (central-) european relua de fapt pattern-ul lui Said: Occident vs. Orient. Ei defineau o arie de civilizaţie aparte: *Mitteleuropa* (dar nu în sensul clasic germanocentric al lui Naumann) separată şi distinctă de restul Europei de Răsărit (România, ţările baltice, Balcanii, Rusia); se contura viziunea unei noi frontiere între lumină şi întuneric mutată la graniţele estice ale acestor ţări, o nouă frontieră culturală şi politică pe care „realpolitik“-ul de după 1990 o va confirma.

Consecinţele dezintegrării iugoslave au arătat încă o dată limitele şi pericolele jocului cu „tradiţiile“ etnice, locale sau naţionale. În timp ce fragmentele desprinse din mozaic îşi inventau un discurs violent al tradiţiilor identitare, comentariul de presă şi academic occidental plonja în contradicţii explicative. Într-un moment în care discursul european vede în cultivarea unor tradiţii – ce-i drept regionale în loc de naţionale – cheia unei dezvoltări durabile *(sustainable development)*, mulţi comentatori au atribuit violenţele războaielor balcanice unei prea mari fidelităţi faţă de „tradiţiile“ locale balcanice. Rămîne reprezentativ comentariul lui George Kennan alăturat republicării din 1993 a raportului Fundaţiei Carnegie din 1913 privind războaiele balcanice; în acest studiu, intitulat *Crizele Balcanice 1913 şi 1993*[3], autorul atribuie ferocitatea confruntărilor interetnice din fosta Iugoslavie unui ansamblu de tradiţii „tribale“ şi „ne-europene“, cultivate de-a lungul secolelor şi prezente şi azi.

Un număr de proiecte în care am fost implicat după 1990 m-au pus din nou faţă în faţă cu delicata problemă a tradiţiei, pe care a reluat-o din unghiuri diferite. De data aceasta „tradiţia“ mi-a apărut distanţată de cadrul riguros naţional şi detaşată de corsetul „unităţii în diversitate“. Bogăţia manifestărilor, subtilitatea suprapunerilor şi influenţelor mi-au apărut ca un meniu din care poţi alege în conformitate cu un model cultural deschis. În 1993, la cererea unor firme private, am elaborat un studiu privind reamenajarea Pieţei „Sfîntul Gheorghe“ – una din cele trei pieţe istorice din Timişoara. Pieţele corespund diviziunii tripartite definite de Georges Dumézil : Piaţa „Sfîntul Gheorghe“ corespunde polului sacru căci a adăpostit întotdeauna edificiul religios tutelar închinat patronului oraşului (catedrala gotică, biserica iezuită şi un timp chiar marea moschee), „Piaţa Unirii“ – cu palatul guvernatorului civil – aparţinea polului economic şi administrativ, iar „Piaţa Libertăţii“ – cu palatul generalului comandant – era destinată puterii militare.

În 1911, un Consiliu Municipal liberal, ales prin vot universal în cadrul noii politici de autonomie locală, ia măsuri de remodelare a oraşului vechi printr-o „străpungere“ niciodată finalizată; cu acest prilej biserica „Sfîntul Gheorghe“ şi Colegiul Iezuit sînt demolate, şi palatele unor bănci se substituie vechilor edificii pe conturul refăcut al pieţei. Am descoperit că proiecţia pe parviul pieţei a traseelor regulatoare ale palatelor de pe contur producea în mod exact desenul a două Cruci de Malta suprapuse. Culorile (alb-roşu-negru) şi simbolurile utilizate în decorarea băncii construite exact peste fundaţia bisericii erau consistente cu această diagramă.

Culori, simboluri şi trasee apăreau în propunerea noastră, prin suprapunere cu direcţii de mişcare şi mobilier urban contemporan într-o „dezvăluire“ a unor subtile transferuri de autoritate. Din 1996, firma din care fac parte a iniţiat un proiect complex de renovare şi reconversie a unui obiect reprezentativ pentru tradiţiile multiple ale Banatului timişean: conacul Banloc. Conacul, parcul şi anexele împreună cu satul şi marea fermă înconjurătoare aparţin unui model de producţie şi locuire tipic pentru secolul al XVIII-lea bănăţean: marele domeniu organizat după modelul englezesc; doar cîteva exemplare mai supravieţuiesc. Clădirea principală este o extindere, aparţinînd barocului terezian, a unei structuri mai vechi, a fost remodelată parţial – împreună cu parcul şi anexele – într-un stil neo-egiptean şi apoi neo-gotic la începutul secolului al XIX-lea şi completată cu elemente neo-clasice în perioada interbelică.

Parcul, de tip englezesc, a fost continuu replantat şi remodelat pînă la cel de-al doilea război mondial. Domeniul şi-a schimbat de cîteva ori proprietarii, trecînd din mîinile unei nobile familii croate în posesia unei familii aristocratice maghiare de origine română – Karacsony – pentru a trece apoi în patrimoniul Casei Regale a României. Grav avariat şi mutilat în timpul comunismului, vandalizat după 1990, complexul a conservat o miraculoasă prezenţă datorită impecabilei structuri constructive a obiectelor principale şi a rezilienţei parcului. Aflat aproape de frontiera cu Serbia şi pe calea cea mai rapidă de acces dinspre Austria, Slovenia, Italia – domeniul avea o poziţie privilegiată pentru a deveni un bun centru regional pentru congrese şi seminarii.

Proiectul nostru urmăreşte consolidarea şi conservarea structurii de rezistenţă a conacului, precum şi a anexelor sale prin metode pe cît posibile ne-intruzive; dispariţia cvasi-totală a tuturor finisajelor şi ornamentelor ne-a lăsat opţiunea de-a expune în diferite modalităţi sistemul constructiv original ca atare. Completările moderne – atît funcţionale, cît şi mecanice – sînt adaosuri „uşoare“, „amabile“, subordonate clar expunerii ecorseului de zidărie şi şarpantă. Sondajele au evidenţiat etape mai vechi ale structurii care vor fi şi ele expuse. Corpul principal va adăposti sălile de seminar şi conferinţă, foyerele şi restaurantul, în timp ce pavilioanele din parc şi grajdurile vor deveni spaţii de cazare, expoziţii şi săli de audiţie.

Restaurarea parcului va fi făcută după ultima sa definiţie din perioada interbelică, cu excepţia esplanadei centrale care va deveni un pol de activitate în aer liber şi va expune într-o dispoziţie geometrică abstractă artefacte aparţinînd istoriei domeniului extins: statui baroce, pavilion neo-gotic, fîntînă etc. Acceptat de ministrul român al Culturii şi de guvernele ţărilor din regiune – Slovenia, Croaţia, Serbia, Ungaria, Austria – conacul părea destinat unui viitor sigur pînă cînd războiul din Kosovo şi sancţiunile aplicate Iugoslaviei l-au plasat în „amorţire“.

Cel mai recent proiect în care am fost implicat şi care negociază cu textura complexă a tradiţiilor se referă la transformarea „Marii Sinagogi“ din „Cetatea Timişoarei“ într-un auditorium.

Sinagoga a fost construită între anii 1860-'65 cu ocazia emancipării evreilor din monarhia austro-ungară. Prezenţa acestei sinagogi într-un cartier pînă atunci interzis evreilor şi încă cu un statut urbanistic egal cu al celor două catedrale – catolică şi sîrbo-ortodoxă – avea o dimensiune simbolică în epocă. Comunitatea care a construit-o aparţinea ritului neolog şi era formată din oameni de afaceri, liberi profesionişti şi intelectuali; cei mai mulţi erau asimilaţionişti.

Structura centrală, acoperită cu o cupolă, care putea acomoda peste o mie de oameni, a fost ridicată într-un sofisticat stil „maur“* din cărămidă aparentă şi ceramică mată sau smălţuită.

Diminuarea – prin emigrare – a comunităţii a făcut necesară schimbarea destinaţiei pentru a prezerva atît clădirea cît şi structura cartierului. Iniţiativa conversiei aparţine „Societăţii Filarmonice“ care şi-a reluat recent activitatea, şi are acordul deplin al comunităţii evreieşti.

Prin dubla iniţiativă a „Societăţii Filarmonice“ şi a „Federaţiei Comunităţilor Evreieşti“, sinagoga va deveni, ca urmare a restructurării, şi un memorial al istoriei şi culturii celor care au construit-o. Proiectul urmăreşte restaurarea scrupuloasă a edificiului; modificările vor fi minime – introducerea unui mare podium multifuncţional, deschiderea arcadelor frontale în zona de acces, reducerea numărului de locuri. Circulaţiile, foyerele, cafeteria – vor fi înglobate într-o coajă „transparentă“ din metal şi sticlă, în timp ce sistemele mecanice vor fi concentrate în subsol şi în două „turnuri laterale“. Ambalajul uşor şi transparent, înfăşurat în jurul masivei structuri, va permite publicului să se mişte literalmente într-o stratificare istorică, arhitecturală şi simbolică, iar oamenii vor contempla marea clădire atît din interior cît şi din exterior – de la mică distanţă –, vor putea privi vechile clădiri din jur – Spitalul Terezian, Mănăstirea Franciscanilor – sau vor putea contempla vechi fotografii şi variate artefacte legate de trecutul comunităţii evreieşti sau al societăţii filarmonice. Examinînd relaţia ambiguă „tradiţie-modernitate“, cred că pot desprinde două laturi ale problemei:

1. *Tradiţia şi modernitatea pot fi percepute ca feţe ale aceleiaşi medalii.*

O dată cu reformele „Luminilor“ şi cu industrializarea, coeziunea distrusă a lumii vechi a fost înlocuită cu una nouă bazată pe construcţia naţională sprijinită pe elemente bine selectate ale tradiţiei folclorice, lingvistice, arhitecturale care au dobîndit un statut intangibil, mitic.

O dată cu intrarea lumii moderne în epoca globalizării, tradiţiei culturale naţionale i se alătură variante mai puternice: etnonaţionalismul virulent al regiunilor şi provinciilor (Ţara Bascilor, Corsica etc.) şi fundamentalismul religios. După politologul Benjamin Barber – lumea globală este pe cale de-a reforma radical dialectica tradiţie-modernitate, noi termeni fiind *Mc World* (economia globală) vs. *Jihad* (etnonaţionalism virulent + fundamentalism religios).

Ritmul şi efectele integrării globale tulbură şi ceea ce a mai rămas din structurile identitare, provocînd refugiul în formele radicale ale tradiţiei etnice sau religioase. Creşterii evidente – în unele zone ale lumii – a apetitului pentru *Jihad* îi corespunde – în alte părţi – restaurarea compulsivă a monumentelor istorice.

De la noul *hobby* japonez al achiziţionării şi reconstruirii în metropole de vechi ferme rurale la pasiunea recentă a „tigrilor“ asiatici pentru restaurarea puţinelor cartiere vechi care le-au rămas şi pînă la demolările de moschei de către hinduşii fanatici sau profanarea în Israel a „Mormîntului lui Jacob“ – ar putea să nu fie decît o diferenţă de intensitate.

2. *Opoziţia binară tradiţie-modernitate ar putea genera o triadă a răspunsurilor; putem lua în considerare nu două ci trei concepţii privind rezolvarea acestui binom.* Există o gîndire utilitaristă care tratează promiscuu tradiţia ca obiect de consum sub forma surogatului, pastişei sau alterării comerciale; alături de aceasta persistă romantismul naţional pentru care tradiţia înseamnă încorporarea „geniului“ sau a „destinului“ unei etnii şi ca atare este „izvorul“ autentic al oricărei inspiraţii actuale, în timp ce al treilea pol este încorporat în avangardism – scenă a inovaţiilor şi rupturilor, cultură a contestaţiei şi subversiunii.

Cuvintele-cheie care descriu acţiunile celor trei poli sînt, după Luc Ferry : „Consumarea, înrădăcinarea, smulgerea.“[2] Acestora le-am putea asocia situri exemplare – în triade – cum ar fi: „Disneyland“, „Rothenburg–ob–der–Taube“, „Kansai“, de exemplu. Sînt circumspect în ceea ce priveşte orice asumare indiscriminantă şi colectivă a identităţii, oricît ar fi aceasta de rafinat sau emoţional formulată. Putem considera astăzi, în mod rezonabil, că drepturile individuale – inclusiv cele privind manifestarea culturală – ar trebui să fie considerate prioritare faţă de scopurile colective şi că exercitarea lor trebuie să fie acompaniată de o atitudine antidiscriminatorie reală. Este vorba, de fapt, de un tip angajament moral pe care Ronald Dworkin îl numeşte „procedural“ prin opoziţie cu angajamentele legate de scopurile comunitare ale vieţii – pe care el le numeşte „substantive“ – şi care creează drepturi şi obligaţii.

O societate liberală – crede Charles Taylor – „este tipul de societate care, ca societate, nu adoptă un punct de vedere substantiv privind ţelurile vieţii“ (individuale, n.n), adică nu poate spune celor care au păreri diferite de ale majorităţii: „cum vedeţi voi lucrurile nu este la fel de valoros (...) cu felul în care le văd numărul mare al compatrioţilor voştri“.[3] Tind să cred că singurul spaţiu în care se poate face alegerea între elementele identităţii este proiectul personal de existenţă al fiecărui subiect individual. Potrivit lui Alain Touraine: „subiectul nu are alt conţinut decît producerea de sine. El nu serveşte nici o altă cauză, nici o valoare, nici o lege în afara propriei sale nevoi şi dorinţe de-a rezista dezumanizării într-un univers în mişcare, lipsit de ordine şi echilibru“.[4]

Subiectul singur poate alege între „Consum, Înrădăcinare sau Smulgere“. El trebuie să-l accepte pe „Celălalt“ ca fiind egal îndreptăţit la recunoaştere, în timp ce societatea ar trebui să-şi extindă asupra lui o protecţie instituţională ca individ şi nu în calitate de membru al unui grup etnic, cultural, economic, religios. În ultimele două secole am asistat la subordonarea indivizilor unor instanţe supraindividuale: etnia, rasa, raţiunea, istoria, cultura grupului, ideologii diverse. Diferenţa, particularismul, definiţia individuală au fost percepute ca pericol; pînă şi avangardiştii s-au manifestat mai tot timpul în mod colectiv.

O nouă modernitate ni se oferă cu atracţiile sale fascinante şi ambigue – iar contraponderea sa firească n-ar trebui să fie doar o intensificare a vechilor definiţii „tradiţionale“ şi nici o „înrădăcinare“ artificială în vreun „genius loci“ văzut ca o instanţă protectivă la nivel supra-individual. De aici pînă la *Jihad* nu e o distanţă prea mare. Ar trebui să tindem – pe cît se poate – către un orizont deschis, de opţiuni individuale, de recunoaştere reciprocă, cu responsabilitate şi respect al diferenţei.

---

* ca atîtea sinagogi din Austro-Ungaria şi Germania construită în aceeaşi epocă.

Note bibliografice

1. *The Other Balkan Wars. A 1913 Carnegie Endowment Inquiry in Retrospect with a New Introduction and Reflections on the Present Conflict by George F. Kennan, Carnegie Endowment for International Peace,* Washington D.C. 1993.

2. Luc Ferry, *Le nouvel ordre écologique,* Ed. Grasset&Fasquelle, Paris 1992.

3. Charles Taylor, *The Politics of Recognition in Multiculturalism,* Princeton University Press 1994.

4. Alain Touraine, *Pourrons-nous vivre ensemble? Égaux et différrents,* Librairie Arthème Fayard 1997.

▲

Ovidiu PECICAN

Despre combustia numită prietenie

Întrucît numărul 416 al Dilemei, *„Intelectualul român față cu inacțiunea", a stîrnit numeroase ecouri, vom publica în numerele următoare comentarii și replici la „Scrisoare către prietenii mei români" de G.M. Tamás, primite de la colaboratori și cititori.*

Frapantă, în *Scrisoare către prietenii mei români* a lui Gáspár Miklos Tamás *(Dilema*, an. IX, nr. 416, 16-22 februarie 2001, p. 7), apare – numai pentru mine, pesemne – revărsarea de afectivitate a autorului. Nu este vorba, atunci cînd adresantul e desemnat prin pluralul „prieteni", de o simplă formulă retorică de captare a bunăvoinței față de niște conținuturi incomode. Atît ceea ce se spune, cît și felul în care sînt puse lucrurile în pagină, mărturisesc o angajare sufletească. Este neașteptată pentru mine, recunosc fățiș, chiar dacă împrejurările vieții nu m-au lipsit, pe mine – ca român din Partium strămutat în Clujul pe care G.M. Tamás l-a lăsat în urmă –, de buni prieteni maghiari. Această tonalitate distinctă îl așază pe emițătorul epistolei deschise în fruntea unui contingent de intelectuali unguri care, în ultima vreme, spre bucuria mea, începe să devină vizibil. L-aș pomeni, în primul rînd, pe Molnár Gusztáv, care nu mai oboselște să stîrnească suspiciuni printre români, ca și printre maghiari, cu inițiativele lui publice și publicistice, dar care nu pare defel dispus să se dispenseze de compania românilor, printre care are buni prieteni. Ar fi și Salat Levente, un alt gînditor clujean, ale cărui prietenii includ și nume românești. La fel, colegii mei mai recenți de la *Provincia*, Bakk Miklos și Hádházy Zsuzsa, pe care munca de redacție m-a ajutat să-i cunosc ceva mai bine.

Lucrurile păreau să se îndrepte într-o direcție pe care aș califica-o drept pozitivă – fiindcă ea înseamnă abandonarea segregării, abolirea, printr-un exercițiu de voință sistematic, a separației și ignorării reciproce – măcar prin cîteva realizări notabile. Să-mi fie îngăduit să le pomenesc succint. Mai întîi, revista orădeană *Aurora*, cu un excelent focus tematic asupra chestiunilor legate de convietuirea româno-maghiară. A urmat programul de carte al micii edituri clujene *EFES*, incluzînd cărți trilingve și colaborări româno-maghiare semnificative pe tărîmul europenisticii și al antropologiei culturale. Volumul coordonat de Gabriel Andreescu și Molnár Gustáv, *Problema transilvană* (Iași, Polirom, 1999), în cuprinsul căruia se regăseau în principal autori români și maghiari, chiar dacă nu lipseau nici cîte un american și o germancă. Apoi, conferințele lunare ale revistei *Apostrof* și *Korunk*, publicate *in extenso* în prima și sprijinite financiar de Fundația pentru o Societate Deschisă. În fine, începînd de anul trecut, revista de cultură politică *Provincia*, inițiată de un grup de români și de maghiari, apărînd o vreme ca supliment lunar și devenind de curînd publicație independentă, cu ediții separate pentru fiecare dintre cele două limbi ale redactorilor și cu versiune pe Internet. Toate acestea au creat, fără îndoială, un climat de o anume efervescență, în care au început să apară și traduceri de carte din și în cele două limbi, publicate în țară la noi ori în Ungaria. Dar nici unul dintre textele născute în acest context nu exprimă căldura participativă a lui Gáspár Miklos Tamás.

Citind, mai apoi, replicile românești la scrisoare, am găsit multe observații întemeiate, atît printre obiecții, cît și printre completările aduse gîndului aceluia care provocase dezbaterea. Niciunde însă nu am întîlnit aceeași deschidere afectivă. Venind fără să întîrzie la întîlnire, întinzînd, la rîndul lor, mîna, confrații mei români nu socoteau de cuviință să-și sfîrșească gestul într-o îmbrățișare. Nu zic că nu este greu să îmbrățișezi pe gălăgiosul care, pe lîngă că îți face reproșuri, mai e și... ungur. Altfel spus, oricîtă dreptate ar avea, nu poți să nu te afli în dezacord cu el; un dezacord „istoric", „tradițional", aproape o „obligație patriotică". E un legat ce vine, nu-i așa, dinspre cei „o mie de ani de tăcere" ardelenească invocați undeva de Cioran. Și, de ce n-am recunoaște-o, cu cît ne prefacem că nu băgăm în seamă această moștenire apăsătoare, cu atît mai mult ne „lucrează".

Iată de ce, printre atîtea corectări și dezaprobări, nuanțări și resituări – cele patru apărute deja (Andrei Pleșu, Teodor Bakonsky, Z. Ornea și Mircea Iorgulescu), ca și cele ce vor mai veni –, eu mă voi interesa mai curînd de punctele în care G.M. Tamás are dreptate.

Există în tot textul discutabile accente personale. Dar chiar și acolo unde greșește, autorul are – sau poate avea – un fel de dreptate. Sînt de acord, de pildă, că Marin Preda nu a fost „un comunist cu vechi state", așa cum observă M. Iorgulescu *(Un fluierat în biserica pustie*, loc. cit., p. 12). Dar este foarte adevărat, în același timp, că a fost și astfel. Toată lumea se ferește să observe că Preda, chiar dacă neînregimentat decît spre finalul vieții în P.C.R., a slujit politica partidului în mod cvasi-explicit în diverse etape ale activității lui creatoare. *Moromeții*, o capodoperă romanescă, își trage numele nu doar de la protagonistul Ilie Moromete, ci și de la faimosul erou popular rus Ilia Muromeț, a cărui onomastică mimează că ar împrumuta-o vicleanul scriitor valah. O concesie făcută stalinismului în plin deceniu șase, fără putință de a fi negată. La fel, nuvela *Friguri*, ilustrează pe deplin poziția P.C.R. cu privire la războiul „anti-imperialist" din Vietnam, fiind scrisă la întoarcerea dintr-o delegație în Vietnamul de Nord (anii '60). În mod oportun, Marin Preda a întors foaia în anii '70, reabilitîndu-l în *Delirul* pe patriotul ambiguu Antonescu. Talentul excepțional a făcut din Preda unul dintre marii noștri prozatori, probabil cel mai mare romancier muntean postbelic, și l-a ajutat să lase în urmă nivelul simplei ilustrări a „mișcătoarei" doctrine a partidului. Cu toate acestea, evidențe cum sînt cele evocate mai sus îi permit și lui G.M. Tamás să argumenteze că romanicerul a fost un comunist cu vechi state (iată, de cel puțin trei decenii!).

Tot astfel, și ideea că intelectualitatea română de după decembrie 1989 s-a dovedit preocupată mai curînd de recuperarea și de comentarea moștenirii tinerilor interbelici de extremă dreaptă decît de analiza lucidă a comunismului autohton, își are partea ei de îndreptățire, deși Andrei Pleșu nu pare dispus să îi acorde importanța cuvenită. Mînată de dorința înlăturării cenzurii ideologice, de mitul perioadei dintre războaie văzute ca „epocă de aur" ori, pur și simplu, de nevoia cvasi-instinctivă de refugiu din fața erei cenușii ce abia se sfîrșise, generația intelectuală activă a fost și a rămas pînă astăzi fascinată de „criterioniști" și mentorii lor. Dan Ciachir, Dan C. Mihăilescu, G. Liiceanu, Sorin Alexandrescu, Marta Petreu, I. Vartic, alături de alți intelectuali situați, prin opțiunile lor politice de tip nostalgic, la antipodul numelor deja enunțate (Dan Zamfirescu, Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu) alcătuiesc o perdea de nume care, oricît de diferite ar fi, se înrudesc prin pasiunea lor interbelică. Important aici nu mi se pare faptul că *noi știm* că la Humanitas s-au publicat, în tot acest timp, *și* autori acceptați ca „exemple frumoase și patriotice" (H.-R. Patapievici și Lucian Boia), cît faptul că în programul editurii se regăsesc *și* preocupările de care vorbea Gáspár Miklos Tamás.

Se întîmplă, astfel, ca autorul maghiar să aibă adeseori, în cuprinsul scrisorii, dreptate chiar și atunci cînd, de fapt, știm absolut sigur că se înșală. *Noi știm* că el se înșală, că se află în eroare, că nu poate fi așa. Dar oare avem noi dreptate? De unde știm că da? Iar dacă avem, într-adevăr, dreptate, atunci ce fel de dreptate mai este și asta care, după zece ani de tranziție (ba chiar unsprezece), ne-a adus în impasul democratic de la ultimele alegeri? Nu cumva dreptatea asta a noastră, forjată prin traiul de zi cu zi, pas cu pas, în România ultimului deceniu, ne-a adus aici? Nu cumva vedem prea bine pentru a vedea realmente?

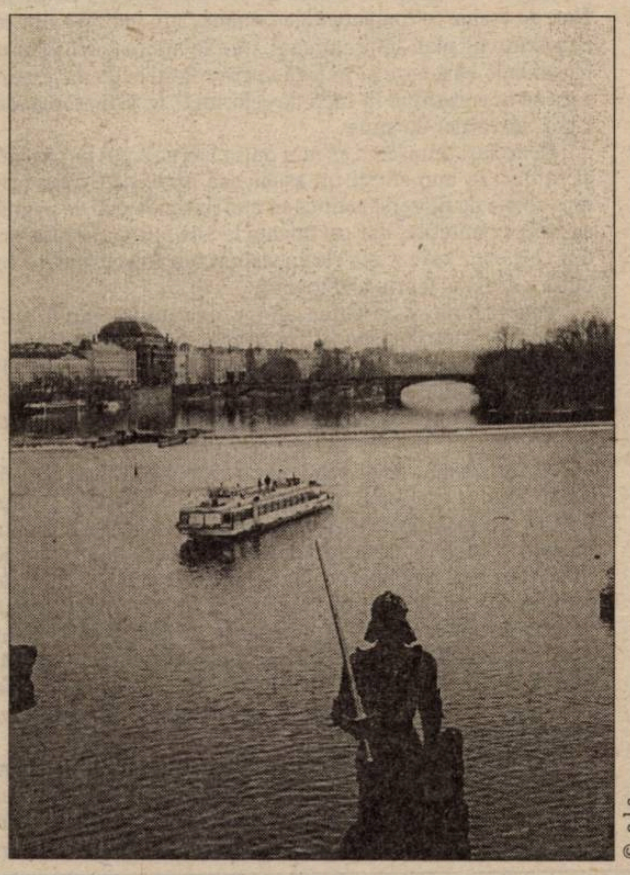

© a.l.ș.

Aici se dovedește Gáspár Miklos Tamás cu adevărat prieten cu intelectualii români. La urma urmelor, el și-a încheiat, în linii mari, socotelile cu România. Acum este un nume sonor, un gînditor respectat și publicat (în paisprezece limbi!, după cum se spune în *Dilema).* Asumîndu-și rolul ingrat de a ne trage de mînecă, de a fi împins în vechea firidă a suspiciunii anti-maghiare, de a fi nesuferit pentru că dă lecții, de a emite o argumentație eronată la nivelul amănuntelor, el ne adresează cu curaj și convingere judecățile lui de valoare, bune sau rele, cum vor fi primite.

Marele merit al textului lui Gáspár Miklos Tamás constă în viabilitatea de ansamblu a acestuia. Amănuntele se pot demonta și lipi din nou, dar ansamblul ține. Și ține pentru că autorul are o viziune coerentă asupra realităților românești care, la rigoare, poate fi identificată drept generalmente corectă și din România, de către un român.

Sigur, se pot pune sub semnul întrebării opțiunile de stînga ale autorului. Dar asta înseamnă că n-am învățat chiar nimica din trecutul recent, în care dictatura lui Ceaușescu este atît de greu de calificat (comunistă? fascistă? de stînga-dreapta? de dreapta-stînga?). Nu mă interesează dacă Gáspár Miklos Tamás este conservator, social-democrat ori liberal. Ceea ce mi se pare important este dacă diagnosticul pe care îl pune s-ar putea dovedi corect sau ba.

Aș mai observa ceva, trecut sub tăcere de primii comentatori ai scrisorii. Autorul este primul gînditor european care sancționează drastic atitudinea defetistă a colegilor săi români cu privire la propria revoluție, salutînd această ridicare împotriva tiraniei cu entuziasm (punctul 6). Tot el lansează o convingătoare diatribă împotriva Occidentului antiortodox, coalizat conjunctural cu Islamul (punctul 7). Ce rezultă de aici? Că el caută – și descoperă – merite istorice românilor într-un moment caracterizat de o acută lipsă de solidaritate cu România. Nu știu – poate nu am destul curaj ca să știu – dacă, analitic vorbind, sînt destule motive pentru a-i da, în aceste puncte, dreptate lui Gáspár Miklos Tamás. Dar nu este dubiu că el nu se înșală atunci cînd se arată solidar cu intelectualii români prinși în cleștele dezorientării. Ar trebui probabil analizate judecățile istorice respective, abuzive și exacte, totodată, ca tot restul textului. Însă se poate spune de pe acum că Tamás a răsturnat două clișee de imagine, împrospătînd hotărîtor percepția. Mai întîi, el a răsturnat obișnuința de a-i privi pe români ca lași (fiindcă obedienți față de dictatură) și necivilizați (fiindcă ortodocși). În subtext însă această atitudine are un efect coroziv și înnoitor și asupra percepției de sine a românilor înșiși. Fiindcă o cutumă destul de răspîndită ne făcea – ne mai face?! – să ne simțim umiliți în raport cu ungurii care au avut un '56, în timp ce noi am cedat părți de țară la izbucnirea secundei conflagrații și am tăcut mizer sub comunism o jumătate de secol (vezi pagini ample despre toate acestea în cărțile lui Paul Goma). Iar, sub celălalt aspect, ne obișnuiserăm să exaltăm greco-catolicismul pentru virtuțile lui cărturărești și militante (Școala Ardeleană), producătoare de națiune modernă, resimțind apartenența la ortodoxie ca pe o sechelă gravă a retardării.

Cu un asemenea – contrariant pentru toată lumea, și români, și maghiari – discurs, Gáspár Miklos Tamás se singularizează printre contemporani fără spaima de marginalizare. În schimb, el vine să continue situarea pro-ortodoxă și întrucîtva pro-românească a principelui Ștefan Bathory, un catolic fervent și un maghiar prin excelență. Iar faptul că nu pomenesc aici și alte figuri din această galerie – care i-a inclus și pe sașii și maghiarii calvini care au finanțat traducerile și tipăriturile de carte românească la începuturile modernității, ori pe unii dintre principii calvini ai Transilvaniei (un Ștefan Bethlen, care înnobila destui români, recrutîndu-și dintre ei colaboratorii, ori un Acațiu Barcsay, a cărui gardă românească era îngăduită să-și depună jurămîntul de credință direct în română) se datorează numai lipsei de spațiu tipografic și insuficientei mele cunoașteri.

Rămîne de stabilit: ori toate erorile de percepție ale lui Gáspár Miklos Tamás conduc la o viziune eronată, și atunci noi, intelectualii români, ținem sub control situația de acasă și știm exact ce s-a întîmplat la ultimele alegeri (sau, în general, cu România tranziției), ori colegul nostru maghiar are dreptate, și în consecință a sosit vremea să medităm și să acționăm serios (Pavel Câmpeanu chiar o încearcă în intervenția sa) pentru a ne feri de derapajele imposibil de remediat. Dar haideți să stăm vertical, chiar dacă ne vine greu de data asta!

▲

DICŢIONARUL ŞI CRITICII SĂI

Pe 10 ianuarie a avut loc la sediul Colegiului Noua Europă o masă rotundă pe marginea Dicţionarului de scrieri politice fundamentale *apărut la sfîrşitul anului trecut la Editura Humanitas. Moderatorul întîlnirii şi coordonatorul dicţionarului, Laurenţiu Ştefan-Scarlat, asistent la Facultatea de Ştiinţe Politice din Bucureşti şi bursier NEC-Relink, a lansat o provocare celor prezenţi – politologi, sociologi, scriitori: sînt posibile proiectele de grup extrainstituţionale în ştiinţele sociale şi politice româneşti? Răspunsurile şi extrapolările (uneori nesfîrşite) au fost mai degrabă descurajante. Pentru majoritatea preopinenţilor, nu există în România, nici în ştiinţele sociale sau politice, nici în alte domenii de cercetare veritabile comunităţi intelectuale, care să comunice între ele, pentru simplul motiv că „instituţiile academice din ţara noastră nu funcţionează, oamenii cu performanţe raportîndu-se la comunităţi din afară, din America sau Europa de Vest, spunea Caius Dobrescu, propunînd o eventuală structurare interpersonală şi supraindividuală a comunităţilor care se concentrează în jurul unor proiecte şi care, astfel, ar putea face instituţiile să funcţioneze. Pentru profesorul Adrian Paul Iliescu există, totuşi, în domeniile discutate (de exemplu, grupul din jurul revistei* Sfera Politicii, *sau al proiectatei Societăţi Române de Ştiinţe Politice) „grupuri de lucru", pe care le paşte, însă, două mari pericole: pe de o parte acela de a se deschide gradual, pînă dispar, şi acela de a se închide în sine, pînă la dispariţia oricărui dialog social.*

Se pare, totuşi, că Dicţionarul de scrieri politice fundamentale *a fost un asemenea proiect de grup, dus pînă la capăt. Pornit în principal pentru a depăşi etapa traducerilor întîmplătoare, fără aparat critic sau situare în context istoric, care au bîntuit editurile noastre mai mari sau mai mici, Dicţionarul şi-a asumat riscul de a fi un „intermediar", un „surogat", cum îl numea cam sever şi deja detaşat coordonatorul său şi care ar putea, pînă una alta, facilita accesul la originale. (**S. S.**)*

Rodica CHELARU

O premieră

Se întîmplă la noi, la români, ca – atunci cînd se face o bună lucrare, cu beneficii pentru fiecare dintre noi – să se audă, de îndată, voci cîrtitoare. Voci care găsesc nod în papură sau fac din ţînţar armăsar. Am avut prea adesea prilejul să văd cîrcotaşii la lucru spre a mai avea, asupra ideii mai sus exprimate, vreo îndoială.

Aşa se face că *Dicţionar de scrieri politice fundamentale*, apărut la Editura Humanitas, a stîrnit deja unele controverse. Deşi este prima lucrare de acest gen în ţara noastră. Premieră editorială, cum s-ar spune. Deşi este alcătuită de un grup de tineri (sau mai puţin tineri) români consacraţi (sau pe cale de a fi) care s-au străduit să sintetizeze scrieri de filozofie politică ale unor mari gînditori.

Mai întîi, să vedem ce-i reproşează criticii acestui dicţionar. Prima săgeată se îndreaptă chiar către titlul lucrării. N-ar fi vorba despre un dicţionar, spun criticii, în sensul clasic al cuvîntului. Căci un dicţionar ar fi trebuit să fie structurat aşa cum îl defineşte DEX-ul: „operă lexicografică cuprinzînd cuvintele unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor etc., organizate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) şi explicate în aceeaşi limbă sau traduse într-o limbă străină".[1]

Aşadar, dicţionarul în chestiune n-ar merita această titulatură fiindcă nu se încadrează într-o regulă aparent rigidă. Dar de ce să nu judecăm regula într-o altă lumină, în mod mai flexibil şi mai inteligent? De vreme ce criticii dicţionarului sînt depozitarii unor cunoştinţe ample sau chiar foarte ample şi sedimentate despre gîndire şi cunoaştere (aşa cum îi cunoaşte opinia publică), ar fi de presupus că flexibilitatea, deschiderea sînt, alături de rigoare, tot atîtea instrumente de operare critică. Paradoxal, lucrurile nu stau aşa.

Spun regulă aparent rigidă, fiindcă – în definitiv – cuvintele-cheie care formează *dicţionarul* reprezintă, în principal, concepte, principii, paradigme, idei ale unui autor sau altul. Ele înglobează rodul gîndirii cîtorva dintre marii autori de scrieri politico-filozofice, începînd cu Confucius (sec. al VI-lea î.H.), trecînd prin Platon, apoi prin Machiavelli, Pascal, Locke, J.-J.Rousseau, Tocqueville, Hegel, şi ajungînd la epoca modernă – Hannah Arendt, Leo Strauss, John Rawls, Robert Nozick, Ronald Dworkin.

Judecînd, prin urmare, ceva mai flexibil definiţia de mai sus, putem fi de acord că avem de-a face cu un dicţionar care prezintă în ordine alfabetică unii dintre marii autori ale căror scrieri i-au învăţat pe cei ce le-au citit să gîndească societatea, relaţiile dintre oameni cu mai multă atenţie, cu profunzime. I-au învăţat să-şi pună, mereu, întrebări asupra mersului lumii, asupra primelor semne de derapaj politic, asupra instrumentelor de lucru ale unui politician.

Fie, ar putea fi de acord, într-un sfîrşit, criticii lucrării. Dar mai există o observaţie: de ce dicţionarul n-a fost mai cuprinzător? De ce au fost excluşi – în mod cu totul nemeritat, desigur – autori precum Aristotel, Proudhon, Marx, Max Weber, Karl Popper sau Isaiah Berlin?

Coordonatorul acestei lucrări, Laurenţiu Ştefan-Scalat, oferă o explicaţie întemeiată şi, cred eu, convingătoare, privind aceste „omisiuni": „(...) lipsesc nu pentru că le-am fi dispreţuit valoarea, ci pentru că cei care le-ar fi putut comenta cu competenţă nu au fost disponibili".[2]

Există în această explicaţie două idei asupra cărora se cuvine să ne oprim. Prima se referă la grupul de autori care a comentat operele marilor gînditori cuprinşi în lucrare. Sînt, prin urmare, autori autohtoni, mulţi dintre ei aflîndu-se în timpul realizării volumului (şi chiar în prezent) la diferite universităţi sau centre de cercetare din Occident, ca doctoranzi, asistenţi, lectori ori profesori. Sînt informaţii care se pot uşor verifica. Răspîndiţi prin lume cum erau, efortul de a-i aduna între coperţile dicţionarului trebuie că a fost considerabil.

Ajungem, apoi, la a doua idee: competenţa. Comentariile asupra operelor şi autorilor prezentaţi de dicţionar sînt, în mod indubitabil şi fericit, realizate de profesionişti, de competenţe recunoscute nu doar pe plaiurile noastre, ci şi pe plan european ori internaţional. Cînd spunem competenţe, ne referim la faptul că autorii comentariilor au studiat îndelung gîndirea celor despre care au scris în dicţionar. Iar mărturie stau pregătirea lor post-universitară în diferite instituţii occidentale, scrierile lor academice şi, cum spuneam, prezenţa lor în calitate de doctoranzi ori dascăli la universităţi din SUA sau alte state vestice. Despre unii dintre ei am avut prilejul să aflu atari amănunte cu ocazia lansării volumului în cadrul unei mese rotunde. Poate că prezenţa unei mici note biografice a criticului ar fi fost binevenită, oferind şi imaginea-schiţă meritorie a celui care s-a străduit să sintetizeze sute de pagini de filozofie politică spre uzul ori încîntarea cititorului.

În acest context, să mai zăbovim asupra unei idei. Consider neîntemeiată observaţia că ar fi fost mult mai util să se recurgă la una dintre lucrările consacrate în materie, apărute în Occident. Să se facă, aşadar, o traducere. A cîta, oare? Celor care au deplîns graba de a redacta un dicţionar autohton, în schimbul unei mult mai complete traduceri, le aduc două argumente.

Primul: în ultimii 10-11 ani şcoala românească de filozofie politică a trebuit să treacă prin purgatoriul tranziţiei. Ştiinţele politice şi-au croit drum în anii '90. Mulţi dintre adepţii fervenţi ai socialismului ştiinţific au cedat greu în faţa valului de forţe tinere. Din rîndul acestora, al minţilor tinere şi avide de cunoaşterea ştiinţelor politice, a filozofiei politice s-au recrutat şi autorii comentariilor din dicţionar. Această echipă formează deja, alături de alte nume consacrate de-a lungul anilor – regretatul profesor Alexandru Duţu fiind unul dintre ele –, noua şcoală românească în materie. Datorită ei dicţionarul a fost posibil.

Şi aici se află, probabil, cel mai mare atu al cărţii: originalitatea. Este al doilea argument. România poate, în fine, ieşi la rampă cu un număr semnficativ de competenţe în domeniu. De ce nu ne-am lăuda, aşadar, cu o asemenea lucrare – o provocare, la urma urmei – realizată de minţi autohtone, în loc să facem apel la traduceri? Departe de mine gîndul de a respinge marile lucrări – compendii, dicţionare, antologii – realizate de echipe de profesionişti din Occident. Dar, de vreme ce competenţele româneşti în materie sînt recunoscute pe plan internaţional, nu-i la mintea cocoşului că ele trebuie să creeze şi în ţară opere colective de anvergură care să se constituie în cărţi de referinţă? În aşteptarea, desigur, lucrărilor de autor.

În acelaşi timp, cred că nu-i puţin lucru să pui pe picioare şi să duci la bun sfîrşit un asemenea proiect. A trece prin zece secole de filozofie politică în mai puţin de 400 de pagini, cu referiri sintetice, dar pertinente la alte opere ale autorilor din *Dicţionar* este – s-o recunoaştem – o întreprindere cel puţin dificilă şi foarte ambiţioasă.

Poate că aici s-ar putea afla şi una dintre explicaţiile celor care critică *Dicţionarul*. Nu cumva, mînaţi de invidie, ei caută paiul din ochiul altuia? Fiindcă, aşa cum am spus la începutul acestor rînduri, o păguboasă tradiţie la români îi împinge să arunce cu piatra exact către cine (sau ce) nu trebuie.

Nu în ultimul rînd, poate că ar trebui întrebaţi beneficiarii acestui dicţionar ce părere au. Studenţi la ştiinţe politice sau filozofie politică, masteranzi în aceleaşi domenii, ziarişti, analişti ori formatori de opinie, cititori cu un cîmp de cunoaştere mai amplu ori chiar avînd acest hobby – ştiinţele politice. Mă număr printre beneficiarii acestei cărţi şi pot să spun că în unele cazuri se adresează în mod prea evident unei categorii de iniţiaţi. Referirile din aparatul critic suferă, adesea, de un anume caracter eliptic. Dincolo de toate însă ideea de a realiza *Dicţionarul* a fost excelentă. În definitiv, *nobody's perfect!* nu-i aşa?

Ţin să subliniez însă un lucru. Cred că primii beneficiari ai dicţionarului ar trebui să fie oamenii politici. Sau cei cărora le place să-şi spună aşa. Ei ar trebui să fi citit, din scoarţă-n scoarţă, marile scrieri ale filozofiei politice. Într-un mandat de patru ani, în orele de chiul de la Parlament ar fi fost poate mai profitabil pentru majoritatea senatorilor şi deputaţilor să se mai instruiască puţin. Ca să nu mai vorbim de miniştri ori de alţi lideri care-şi spun politici. Poate că nu ne-ar mai fi fost dat să auzim atîtea inepţii în materie de politică. Spre a nu mai vorbi de limbajul agramat ori de catastrofele lexicale.

Aş avea şi o propunere: cursuri intensive de ştiinţe politice exact pentru categoriile de mai sus. După ce, desigur, mulţi dintre oamenii politici îşi vor fi completat deja studiile de gramatica limbii române şi vor fi asimilat codul bunelor maniere. Cîtă vreme în Parlament intră tot mai mulţi neaveniţi, paraşutaţi direct din baruri, cafenele, nunţi, botezuri, şuşanele ori din vestiarele cîte unui stadion de mîna a şaptea, cu stele de securist pe umăr, neavînd habar de lege şi Constituţie – necum să le mai şi respecte –, nu vom avea decît caricaturi de oameni politici. Cultura nu se formează nici cu manele, nici cu cîntece de pahar, nici cu carnetul de partid. Ea nu e direct proporţională cu vilele ori maşinile pe care le-ai adunat, nici cu „tunurile" pe care le-ai dat băncilor, nici cu pilele pe care le ai la şeful partidului ori la şeful statului. Ea cere trudă, dăruire şi bun-simţ. Iar, marii „iubitori" de neam ar face bine să-şi arunce privirea – dacă sînt în stare – asupra a ceea ce produc, de cîţiva ani buni, generaţiile tînără şi matură în planul gîndirii politice. Ar mai avea ce învăţa.

Cît despre dicţionar, cred că, la urma urmei, criticii acestuia – nu prea mulţi la număr – n-au decît să-şi suflece mînecile şi să se apuce de treabă. Mai sînt atîtea cărţi de scris, nu-i aşa?

P.S. După ce am scris aceste rînduri, am avut plăcuta surpriză să aflu că *Dicţionarul de scrieri politice fundamentale* a primit o binemeritată recunoaştere – cartea cea mai originală apărută în 2000 – în lumea celor ce se ocupă şi scriu despre politică, în cadrul unei ceremonii organizate de „Sfera Politicii". Se dovedeşte, aşadar, că am avut dreptate.

---

1. DEX, Editura Academiei RSR, 1975, p. 264.

2 *Dicţionar de scrieri politice fundamentale*, Editura Humanitas, 2000, Prefaţă, p. 13.

▲

Dilema vă recomandă

● *Les glaneurs et la glaneuse* (2000), documentar de Agnès Varda, la Cinema Elvira Popescu (Institutul Francez), joi 8 martie, ora 18, în deschiderea Festivalului „du film de femmes"; intrarea liberă. (Alex. Leo Şerban)

● George Bacovia, *Stanţe burgheze* (cu 32 de desene inedite ale autorului şi cîteva ciorne), Editura Look Design, Bacău, 2000. „Şi, iată, ne-a surprins seara / Peste zi nefiind nimic." ● Paginile de jurnal ale lui Florin Mugur *(România literară,* nr. 7/2001), pentru (mai ales) cuvintele din 6 ianuarie 1975, care pun un om într-un timp: „...cîteva ore la slujbă, absent, şi un întuneric de romane poliţiste franţuzeşti de la patru după-amiază la douăsprezece noaptea". (Dan Stanciu)

● Tudor Octavian, *Oameni normali* (Ed. Curtea Veche). Pe vremea asta, cînd toată lumea bună studiază clasamentul celor mai bune romane româneşti *of all time,* Tudor Octavian îşi permite – cu toată îndreptăţirea unui maestru al genului – impertinenţa unui volum masiv şi puternic de proză scurtă în care „schiţele" sînt separate riguros de „povestiri", plus „un caiet de subiecte", plus o postfaţă din care aflăm cum şi de unde s-au născut aceşti „Oameni normali": „...din energie, furie şi un dram de disperare, vecină cu ţicneala". Excelente garanţii. (Radu Cosaşu)

● În fiecare vineri, la 23,50, Valentin Protopopescu propune la *Radio România Actualităţi* o revistă a presei culturale ce onorează de-a dreptul orice autor sau revistă amintite. (Adrian Cioroianu)

● *Ţi-ai luat pastila de teatru?* (Pastila se numeşte Odeon.) E un medicament vital, se recomandă tuturor, fără prescripţie medicală şi nu are contraindicaţii. Totuşi, nu e cazul să abuzaţi... (Matei Martin)

Alex. Leo ŞERBAN

„Noi facem filme elveţiene mai bune ca Hollywoodul!“

Sloganul se vrea o butadă, dar atinge un punct sensibil al cinematografului made in *Switzerland: absenţa oricărui spirit de competiţie.*

Filmul elveţian nu pare interesat să se măsoare nici cu mai-marii industriei (Hollywoodul sus-amintit), nici cu cei ai „artei & experimentului“ din Franţa vecină; el pare mai curînd cantonat (luaţi-l ca un calambur, deşi nu e) într-o zonă a minimei rezistenţe. Fertilizat, de la an la an, de talentele Italiei (Silvio Soldini, Silvio Soldini şi Silvio Soldini) sau – prin procură – de cele ale Ticino-ului confederat, eventual de co-producţii franceze (vezi *Merci pour le chocolat* al lui Claude Chabrol) şi de tineri cineaşti romanzi trăitori la Lausanne, Geneva sau... New York, acest cinematograf supravieţuieşte, efectiv, prin festivalul de la Solothurn; şi, în cadrul festivalului, prin filmele documentare (uneori, scurt-metraje).

Or, iată, anul acesta – la a 36-a ediţie a *Solothurner Filmtage*-lor *(Zilele cinematografice de la Solothurn)* –, ceva a răbufnit, ajungînd la suprafaţa (calmă, altminteri, monoton de calmă) a manifestării... Un mic scandal, mai mult o „bîlbă“ de selecţie – căreia organizatorii nu i-au acordat, cum era şi firesc, mare importanţă, dar care spune mult (cam tot) despre impasul la care au ajuns *Filmtage*-le: un tînăr cineast helvet, Carlo de Rosa, a trimis filmul său comitetului de selecţie; acesta l-a refuzat; filmul a fost acceptat, însă, la festivalul de la Sundance semnul exclamării! Sau chiar!!, – căci e ca şi cum (păstrînd proporţiile) filmul unui cineast consacrat ar fi considerat nedemn să primească un premiu naţional, dar ar primi Palme d'Or la Cannes! Sundance nu e Cannes, dar e, totuşi, cel mai important festival din lume pentru producţiile independente. De unde, jena mai-marilor de la Solothurn şi dorinţa lor de a ascunde, iute, gafa sub covorul roşu al festivismului de rutină.

„Cazul de Rosa“ pune în discuţie viitorul – ce părea lipsit de griji – al unui festival care, intenţionînd să fie „o vitrină a cinematografului helvetic“, dorindu-se apoi o vitrină *selectivă* (orişicît!) a aceluiaşi cinematograf, a nemulţumit pînă la urmă pe toată lumea. Criticii şi jurnaliştii locali se plîng că Solothurnul a devenit previzibil şi *déjà-vu* (majoritatea producţiilor arătate acolo nu mai sînt noi pentru ei), exploatanţii sălilor de cinema se plîng că filmele nu aduc cine-ştie-ce beneficii (în ciuda cozilor la bilete şi a sălilor pline-ochi), cineaştii tineri se plîng că sînt aleşi pe sprînceană, iar cineaştii veterani, care vin la Solothurn ca la Băile Govora, se plîng de bătrîneţe. În fine, au început să se plîngă ziariştii străini invitaţi an de an, care s-au văzut trecuţi de la un statut privilegiat (hotelurile cele mai bune, cocteiluri peste cocteiluri, başca indemnizaţii destul de consistente...) la unul relativ precar: invitaţiile la petrecerea – „tradiţională“ – de la Kunstmuseum au întîrziat să apară anul acesta, ducînd la o degringoladă mondenă de toată frumuseţea în care fiecare a trebuit să se descurce pe cont propriu, iar cazările în hotelurile situate în suburbii au creat frustrări, mai ales în condiţiile în care deplasările cu „taxiul festivalului“ nu au fost întotdeauna asigurate, invitaţii străini fiind rugaţi, prin înştiinţări depuse în cazier, să recurgă la – imaginaţi-vă stupefacţia unora! – „serviciile de transport în comun“... Una peste alta, Solothurn 2001 a început cu stîngul şi n-a terminat chiar într-un picior. Dacă dăm la o parte atît clamările viguroase ale organizatorilor (Solothurnul este „solid ca o stîncă“, au supralicitat ei), cît şi micile supărări ale celor prezenţi, ediţia 36 a fost însă una obişnuită; nici prea-prea, nici foarte-foarte. Nu una – să ne-nţelegem! – din care să încropeşti un festival gen „Zilele filmului elveţian“ din octombrie trecut (pentru a ajunge la cele 14 pelicule prezentate atunci, subsemnatul a trebuit să „cearnă“ patru ediţii consecutive...), dar nici una cu totul ineptă; oricum, Solothurn nu e Locarno. Dar nici Slătioara.

Au fost prezentate, între 23 şi 28 ianuarie, acele filme (230 cu totul) pe care organizatorii şi – mai ales – comitetul de selecţie le-au considerat demne de a fi văzute: scurt- şi lungmetraje (pe 16, 35mm sau suport video), cam toate genurile reunite, cu accent – în cazul ficţiunilor – pe melodramele sociale (vezi *Azzurro* al lui Denis Rabaglia, premiul celui mai bun lungmetraj de ficţiune pe 2000: un italian bătrîn îşi însoţeşte nepoţica oarbă pentru o operaţie la ochi în Elveţia). Şi, firească, documentarele – genul cel mai reuşit de elveţieni, care ar putea întemeia „Rezervaţia internaţională de film documentar“; titlul premiat odată cu *Azzurro*, la secţiunea „documentar“, s-a chemat *Do It* (r. Sabine Gisiger/Marcel Zwingli) şi povesteşte cazul unui individ, Daniele von Arb, care, după o tinereţe revoluţionară în care a activat într-o celulă teroristă ce pusese la cale un atentat împotriva Şahului, a ajuns, astăzi, ghicitor în cafea şi „consilier în materie de viitor“... Filmul e corect, dar nu mai mult, şi – în ciuda subiectului „exotic“ – de interes mai mult local (ca-ntotdeauna, publicul elveţian rîdea la te-miri-ce!), mai interesant părîndu-mi-se *Big Mac Small World* al lui Peter Guyer – incursiune în vieţile a 6 oameni obişnuiţi din China, SUA, Africa de Sud, Finlanda, Brazilia şi Elveţia care au un singur punct în comun: toţi lucrează pentru McDonald's (elveţianca purtînd un nume predestinat – Jenny Burger!).

A lipsit, de la Solothurn-36, filmul de autor cu pretenţii: *Après la réconciliation*, de Anne-Marie Mieville (consoarta lui Jean-Luc Godard), cu JLG „lui-même“. Nu a lipsit – deşi putea să – deja-obligatoriul „film-Dogma '95“, de astă dată numărul 14: *Joy Ride*, de Martin Rengel, (tele)scenariu cu şi despre adolescenţi – soap perfect debil combinat cu o lipsă de miză absolut năucitoare.

Există însă, de fiecare dată, într-un festival – oricît de modest – revelaţiile care salvează întregul de la uitare imediată. Au fost, anul acesta la Solothurn, documentarul lui Nicolas Humbert & Werner Penzel *Why Should I Buy A Bed When All That I Want Is Sleep?*, cel al Jacquelinei Veuve *Delphine Seyrig, portrait d'une comète* şi cel – aproape inclasabil – al lui Daniel Schmid din 1984, *Il baccio di Tosca* (despre care însă nu se poate vorbi – *trebuie văzut neapărat!)*...

Humbert & Penzel – autorii acelui de-neuitat *Step Across the Border* din 1990, văzut la „Zilele filmului elveţian“ – au făcut încă un „portret de artist“ în alb şi negru: cel al poetului american Robert Lax, care a murit în septembrie 2000, la vîrsta de 85 de ani, pe insula Patmos unde-şi găsise refugiu din anii '60 încoace. Fascinant adesea, cu găselniţe insolite de imagine/muzică (o „specialitate“ a tandemului H&P), cu două-trei momente de emoţie pură (ca atunci cînd bătrînul Lax intră în mare, cu paşi nesiguri şi lenţi, sprijinit într-un toiag...) şi cu cîteva din cele mai frumoase „ciné-feline-vérité“-uri din cîte-am văzut, documentarul celor doi rămîne totuşi sub nivelul *Pasului peste graniţă* – poate şi pentru că se simte un pic, în spatele imaginilor, confortul formulei-deja-încercate.

Mai clasic, fără veleităţi inovatoare (iarăşi, o „specialitate a casei Veuve“), filmul despre Delphine Seyrig transcende însă categoria „documentarului-despre-artişti“ printr-un crescendo al emoţiei care-l apropie – întrucîtva – de imposibila ficţiune a unui *India Song* (filmul lui Marguerite Duras din 1975, în care D.S.-*la déesse* a fost Diva Assoluta!). Veuve a încercat nu doar, cum se spune, să vadă omul (femeia) din spatele Mitului, ci şi – mai ales – să izoleze în film (şi prin el) partea de exemplaritate estetică din viaţa unei actriţe care a

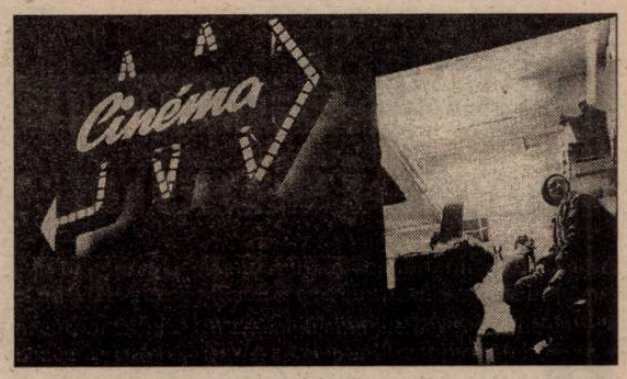

Place aux Volontaires *de Kate Reidy*

fost, poate, *cea mai puţin cunoscută mare divă a cinematografului european* – făptură enigmatică prin opţiune proprie, exigentă prin bun-gust intelectual şi elegantă prin discreţie autoanihilantă. În pofida aparenţelor clorotice din filme precum *Anul trecut la Marienbad*, *Accident*, *Sărutări furate*, *Farmecul discret al burgheziei* sau *Casa păpuşilor*, Seyrig se dezvăluie în acest „portret“ ca o fiinţă tare, care nu s-a temut să spună lucrurilor pe nume şi care s-a angajat – cu un curaj care a părut, în epocă, nebunie şi care astăzi impune respect – în istorice lupte civile (campania pentru avort, cînd intervenţia lui Seyrig într-o emisiune de televiziune a fost electrizantă!). Graţie celor care au cunoscut-o (de la membrii familiei la cei care au lucrat cu ea: fotograful şi cineastul William Klein, scenaristul Jean-Claude Carrière, actorii Michael Lonsdale, Georges Wilson şi Jean Rochefort), Seyrig apare într-o lumină cu totul nouă, departe de femeia-trofeu glacială, de o distincţie eterică, pe care a impus-o Cinematograful. Pasionată de tot ce înseamnă trăire, „trădîndu-şi“ soţ & copil pentru Marea Aventură a Vieţii, insuportabilă multora în frenezia cu care şi-a apărat convingerile feministe, enervantă adesea („une emmerdeuse“!) pentru că şi-a băgat nasul unde nu-i fierbea oala (dar seria de „autoportrete“ documentare gîndite/regizate de ea, despre operaţiile estetice la care s-au supus, constrînse de studiouri, vedetele femei – în documentarul lui Veuve apare Jane Fonda –, este antologică), combinînd (culme a nesuferirii!) o în zadar-minimalizată ascendenţă nobiliară cu aristocraţia asumată de a fi mereu în avangardă, Delphine Seyrig fascinează, în fine, prin însăşi persoana ei – care, după ce a fost silueta-far a cinematografului de artă şi experiment, a rămas fiinţa-far în vieţile multor oameni: Lonsdale (partenerul ei în *India Song*) îşi aminteşte, în finalul documentarului, cum Seyrig i-a făcut cadou, cu doi ani înainte să moară, o plantă de apartament, – „destul de oarecare la prima vedere, dar care, privită sub lupă, era o bijuterie...“; planta a înflorit, conştiincioasă, timp de doi ani, „apoi – spune Lonsdale –, din anul în care Delphine a murit, n-a mai făcut nici o floare, s-a uscat şi-a murit la rîndul ei...“ Şi tot Lonsdale, demitizînd salutar *India Song* (film „hieratico-hipnotic“ prin excelenţă, înconjurat de o întreagă mitologie) printr-o anecdotă: „La un moment dat – povesteşte el –, Marguerite (Duras) era excedată, ne-a-ntrebat: «Unde să mai pun aparatul de filmat?! Azi n-am nici o idee!» La care noi i-am zis: «Ei, pune-l oriunde – uite-aici, de pildă!» Ea a rîs, şi-apoi a făcut ca noi...“

▲

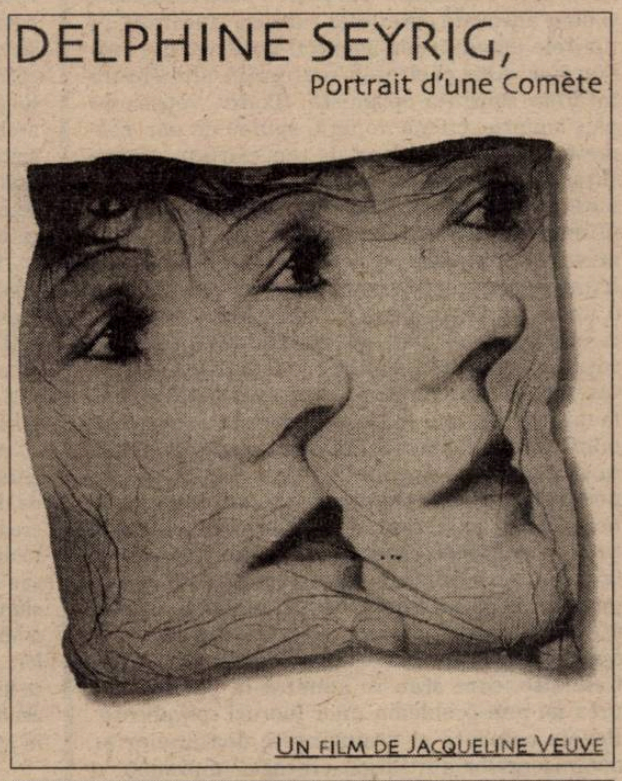

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Poezia bugetului

Revista *Unica* a introdus, de un timp încoace, rubrica *Bugete – Cum se goleşte portofelul*. Pagina (căci rubrica se întinde pe o pagină) constă în declaraţiile unor tinere doamne în privinţa cumpărăturilor săptămînale şi a costurilor, foarte precise, ale acestora. Astfel, latura comercială, pînă de curînd reprezentată doar de lista de haine, pantofi, cosmetice, accesorii ori decoraţiuni interioare însoţite de preţurile lor, îmbracă, de vreo trei numere, o formă mai subtilă: complezentă faţă de grijile cotidiene ale cititoarelor, şi ca atare ancorată (cuvînt foarte antipatic, dar des folosit) în realitatea socială dură; interactivă, bazată pe dialogul cu omul (femeia) obişnuit(ă), şi nu cu VIP-urile care deţineau monopolul pînă acum. Desigur, reportajele prezintă şi doamne mai puţin VIP, în sensul că numele lor nu sînt atît de cunoscute; ele ies din cotidian, însă, prin ineditul profesiilor (decoratoare de vitrine avangardiste ori copywriter-e la mari agenţii de publicitate, de pildă). Rubrica *Bugete* aduce în prim-plan chiar femei cu meserii mai puţin pasionante, dar totuşi în target-ul *Unica*, posibile cititoare: în două din numerele mai recente ale revistei, cele intervievate sînt operator de calcul, asistent universitar, vînzătoare într-un magazin de modă şi studentă, asistent executiv. Toate fete aşezate, am spune, cu profesii la locul lor, de care nu ne poate fi ruşine. Profesii asemănătoare au şi tinerele cititoare de la rubrica *Jocul damelor*, varianta interactivă mai puţin pragmatică a revistei. Acolo, însă, e vorba de un joc psihologic, mai complicat, care îmbină realitatea cu speculaţiile. Realitate aparent pură găsim numai la *Bugete – Cum se goleşte portofelul*. Lista cheltuielilor săptămînale ale fiecăreia dintre tinerele intervievate îşi are, cel puţin la prima vedere, poezia ei, poezia obiectelor mici, prietenoase, ferite de neplăcut. Printre cumpărăturile lor zilnice se numără, de pildă, pateuri, răcoritoare, iaurturi cu fructe, ciocolată, bomboane (Cristina, 23 de ani, asistent executiv); pizza, suc, răcoritoare, mandarine (Luminiţa, 22 de ani, studentă şi vînzătoare); două pizza, două beri, pateuri şi iaurt, un capucino, un covrig, răcoritoare, Maxi-mix (Corina, 34 de ani, asistent universitar). Lista de pînă acum îţi lasă impresia unei continue zile de voie prin oraş, într-o hălăduire evazionistă. Impresia este întărită şi de pozele mici, dar apetisante, ale cîte unei pizza sau cîte unui suc. Realitatea nu-şi permite să fie prea dură într-o revistă cu poze frumoase, ci doar adecvată cerinţelor rubricii „ancorate" în limitele aşteptărilor, general-pozitive, ale cititoarelor. Alte cheltuieli mai puţin alimentare întăresc senzaţia optimistă: fixativ, vopsea de păr, lenjerie, cremă de faţă, spumă de păr, cosmetice, deodorant, fond de ten, parfum, ţigări, Internet, taxi, *Unica* cu CD. Senzaţia unei realităţi de hîrtie continuă: în cheltuielile săptămînale ale doamnelor intervievate nu intră anostele chirie, întreţinere, telefon etc., şi nici hainele (cu excepţia unei perechi de pantaloni şi a uneia de ghete pentru copil). Melancolia cotidianului e cel mai evident oglindită în aspiraţiile cumpărătoarelor în privinţa „cheltuielilor însemnate din viitor": să plătească taxa pentru facultate, să meargă cîteva zile la munte, să plătească ratele la maşină, să meargă cîteva zile în străinătate. Aparenţa plăcută şi tristeţea neputinţei se intersectează într-un buget-listă nesemnificativ, de carton. Răbufnirile de realitate se concretizează doar în cheltuielile de transport (o cartelă de metrou fiind chiar pozată) şi pe alimente brute (legume, fructe, pîine, mezeluri, carne). Acestea din urmă îi aparţin, în mare parte, intervievatei cu copil. Celelalte, care stau în general la părinţi, nu prea îşi pun problema unor lucruri complicate. Pozele colorate şi neputinţele doamnelor şi domnişoarelor din target creează, împreună, o lirică absurdă a bugetelor.

▲

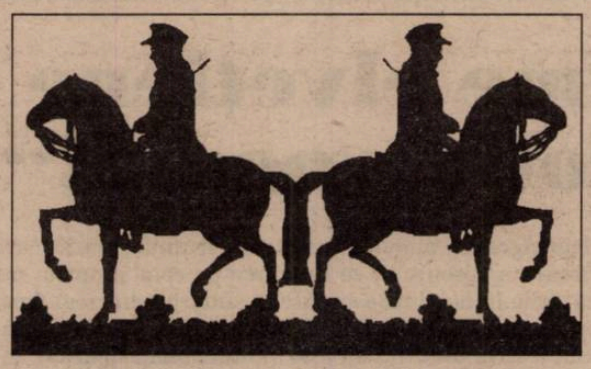

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Prietenia între intelectuali

M-am format – iată-mă şi în faţa acestui verb prea apăsător ca să nu încerc a-l îmblînzi prin „am crescut" – într-un cerc de prieteni scriitori unde nu prima anecdota, nu se gusta cancanul, nu se ţineau la mare preţ pamfletul, brutalităţile de expresie şi simţire, vulgarităţile producînd o oroare instinctivă. Legăturile sufleteşti se bizuiau şi se consolidau pe un cult al valorilor literare fundamentale: Caragiale, Eminescu, Călinescu, Ibrăileanu, Rebreanu, Sadoveanu, la noi – Gogol şi Tolstoi, Shakespeare, apoi Thomas Mann, Flaubert, Dostoievski, citiţi ca *„maîtres de conscience"*, indiferent că această noţiune putea apare demodată unora, subversivă altora. Ruperea legăturilor sufleteşti cu cineva căruia nu-i plăcea Baudelaire (cum s-a întîmplat) intra în logica unor severităţi care puteau, pe partea cealaltă, să ia aspectul euforiei cu care doi dintre noi se împrieteniseră straşnic numai din rostirea numelui lui Tolstoi. Incondiţionalitatea faţă de aceşti titani nu avea nimic de religie rece, încruntată, mohorîtă – ea ţinea de o fervoare exaltată, fie şi idealizantă, a credinţei în vitalitatea talentului şi inteligenţei; extazul în faţa „Nasului" lui Gogol asigura o veselie paradisiacă, un humor care ne-a salvat în zile foarte negre; de altfel, fără humor nimic nu era considerat serios între noi; se rîdea sănătos, fără trivialităţi – vă asigur că e posibil; deconspirarea prostiei nu cobora la grosolănii, adică nu se intra în provocările prostiei; spiritul critic faţă de producţiunile noastre neizbutite se manifesta concis, cu o discreţie din care însă nu lipsea o răceală care, pe mine, unul, nu mă lăsa să dorm; lauda se făcea cu o plăcere certă, dar sobră, avară în adjectivele de ritual, superlativul identificîndu-se cu citirea, în plen, a bucăţii bune; invidia n-a funcţionat niciodată în zone joase; nu ne-am bîrfit niciodată, nu ne-am vorbit urît – „nu ne-ar fi stat bine", vorba dlui Ibrăileanu.

Nu ne stătea bine urîtul; nici gentlemeni, nici fete mari, nici asceţi, dar nici nătăfleţi, nici uşi de biserică, dar nici chiar neduşi pe acolo – o, descoperirea genialului „nici-nici" gogolian, ce zi fericită de vertij! – cu precădere moldoveni (dacă mă pun şi pe mine...) cu un bucureştean ca Mazilu şi un ardelean ca Nae Ţic de la care am luat primul Pavel Dan şi primele lecţii de „cuminţenie a pămîntului", pot spune că ne simţeam cel mai bine în pateticul exprimat decent, simţit însă ferm, ca pămîntul sub tălpi. Nici unul n-a vrut să ajungă lider politic, ideologic sau literar – şi n-a ajuns, fiind întru totul deposedaţi de altă vocaţie a poruncirii decît aceea către ospătari la sete şi la chef de saramură. Toţi am pus literatura română mai presus de toate şi acolo o ţinem şi azi, chiar dacă au trecut peste noi oboseli, nenorociri şi cîteva înmormîntări al căror înţeles nu-mi voi permite să-l caut decît în opera fiecăruia. Raicu – în dimensiunea şi autoritatea lui trebuind neapărat introduse extraordinarele lui prietenii cu Labiş, Mazilu, Preda şi Sorin Titel, talentul lui fiind, după părerea mea, de importanţa şi puterea lor, – Raicu ştia prea bine ce spirit invocă şi revendică atunci cînd scria în acele bine numite „False amintiri de la «Viaţa Românească»": „Cred că mulţi am fost acolo, în nobilul cerc ieşean şi că avem amintiri de la «Viaţa Românească», chiar dacă ne-am născut mai tîrziu. Da, şi noi am fost pe acolo..." noi, cei adunaţi în căsuţa unei ulicioare numite Între Gîrle, lîngă spitalul Bucur, capabili să stăm şi noi „ceasuri întregi de petrecere intelectuală avînd drept ferment de excitaţie colocvială «Război şi Pace»..., dornici de a fi împreună ceasuri şi zile şi nopţi întregi spre a discuta despre literatură, pusă pe o treaptă înaltă a valorilor vieţii."

După cum e într-o ordine aproape freudiană a memoriei ca Raicu să-şi aducă aminte că la „Viaţa Românească" „în acel cerc select nu s-a văzut vreodată o prietenie care să degenereze în plictiseală, în sastisire, ca să nu mai vorbim de repulsie sau ură. Prietenia nici nu era de conceput în afara stimei literare, de aceea era durabilă...". O îndelungă experienţă personală m-a convins să pun în legătură – nu dogmatică, dar sistematică – opera scriitorului nu numai cu biografia clasică (mama, tata, iubitele, copiii) ci şi cu prietenii lui. Nu oricine poate fi prieten – în literatură – cu oricine. Există aici o selecţie naturală cu consecinţe – chiar asupra operei – la fel de dure ca acelea propuse de darwinism. Mai toţi scriitorii adevăraţi au creat operă şi chiar capodoperă în domeniul prieteniei, iar calitatea, înălţimea de spirit şi de caracter, destinul prieteniilor legate s-au răsfrînt sau au iradiat în opera propriu-zisă. În psihanaliza talentelor literare, pulsiunile prieteniei n-ar mai trebui neglijate cu atîta uşurinţă. A, şi duşmăniile, desigur – calitatea lor, înălţimea lor de spirit şi mai ales resorturile lor... Nu, nu cred că-i cazul să mă duc la psihiatru pentru a-mi tălmăci de ce-mi vine în fiecare zi, obsesiv, glasul lui Dinică, în „Troilus şi Cressida", acum 40 de ani, rostind tot timpul: „Urît, foarte urît". E suficient să mă uit în jurul meu.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la „Tamango" la „canceru"

(urmare)

Sînt dator cu cîteva restituiri, din zonele umblate, dar şi cu o poveste. A lui Tamango de la Bellu: gropar, patron de florărie, şef de gropari. „Am golit morţii din Crîngaşi, că era cimitir sub blocurile ălea. Ne-au pus să-i scoatem. Oase, carne, că pui mîna şi cade din mînă. Am băut. Ne-au adus miliţienii, ia, la vreo patru-cinci kile de vodcă. Beam şi băgam în plastic carne. Era noapte şi noi căram la morţi. Miliţienii se uitau să nu fie vreun biju la alea şi noi dădeam la tîrnăcop. Lucrat vreo cîteva săptămîni. Piatra de la morminte au luat-o şi dusă prin groapa de gunoi, sau unii au venit s-o ia. Ziceam că vine rău de tot. Nici bine nu, dar nu rău. Dumnezeu ne vedea! Ne închinam şi trăgeam de un crac cu viermi. Răul meu cel mare, ce să fac, ziceau miliţienii, hai, cioară, trage, cioară, cioara trăgea. Să zică unu' gata, bă, opriţi-vă, gata, nu mai vrea Ceauşescu, da', pe zi ce era, pe zi munceam mai mult. Era plan. Venise unu' că să facem atîţia morţi, atîţia. Şi io i-am zis: «Bă, nu ţi-e ruşine... bă, nu ţi-e ruşine.» S-a uitat la mine, a plecat. Am dus morţi de toate naţiile mamii lor la groapă, dar la Crîngaşi scîrboasă muncă e cu omu'! După aia m-au mutat la Bellu, adică am dat dreptu' unuia să mă dea aici, că vroiau să ne dea pe la cimitire noi, că să ne piardă. Dar i-am zis lu' ăla, ce, io am murit sau ăla, da' ce vină am că sînt gropar? Scîrbos e omu', vrea să lase ceva în urmă."

Un anunţ de reprodus (de anul trecut), cu care am rămas dator, era pe uşa Farmaciei „Hrană", de lîngă Doru Furnica, pe Labirint: „Hoţilor, nu mai aveţi nimic de furat! Ne-aţi nenorocit Crăciunul. Ne-aţi golit magazinul. Măcar avem şi noi un An Nou Fericit. Să vă ierte Dumnezeu!"

Tot din zonă. Pe Ţepeş Vodă am zis de un bar fără firmă, spre Hala Traian. Din mărturii ale străzii, acolo era în '90 barul „Roza Vînturilor", al editurii cu acelaşi nume, gîndit de protocronistul Zamfirescu ca un club literar-artistic.

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
149 000 lei

În seria DICŢIONARE
MARIE COUPAL:
Cum să-ţi interpretezi visele
Dicţionar de simboluri onirice

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Cyber-intimitatea

Întrebarea „unde?“ adresată poziționării mesajelor noastre pe/în Internet este legitimă. Ea se întemeiază pe acea străveche propoziție a filosofului Archytas din Tarentum, așa cum o transmite Simplicius: *tot ceea ce este este undeva (într-un loc)*. Este o afirmație care instituie continuitate între, pe de o parte, chora platonică (pre-spațiu, mumă, doică, severă separatoare în lumea ideilor) și Dasein („acolo-ființa“) heideggeriană, pe de altă parte. De altfel, această existență localizabilă este deja explicit menționată în *Timaios*: „*Locul* este de bună seamă cel pe care îl vedem ca într-un vis atunci cînd spunem că tot ceea ce există trebuie neapărat să se afle într-un anume loc și să ocupe un anume spațiu, căci ceea ce nu este nici undeva pe pămînt, nici undeva prin cer nu e nimic“.

Acestea fiind spuse, să încercăm în cele ce urmează cîteva analogii între a fi pe Internet sau în R.V., pe de o parte și locuirea în realitatea fizică, pe de altă parte. Încriptarea este cea care transformă *cyberspace* în spațiu virtual privat. Cheia cu care pătrunzi dincolo de ușa blindată, în intimitatea „adresei tale“ (ezit să o numesc deocamdată casă), este codul, parola. Este dreptul tău să ai încredere în cît de multă lume dorești să îți poată pătrunde în cubicul, dar cel mai sigur este să fii de fapt singur. Pentru aceasta, odată situat „înăuntru“, îți poți negocia „vizibilitatea“: apăsînd bunăoară pe comanda *Block sender*, poți fi sigur că mesajele asediatoare ale cuiva care te deranjează se vor lovi de opacitatea fortificației tale; aceluia, așadar, îi poți refuza ospitalitatea comunicării.

La limită – una absurdă deocamdată în *Internet*, a cărui rațiune de a exista este tocmai comunicarea interpersonală și inter-instituțională, din ce în ce mai posibilă în *cyberspace* și *R.V.* – te poți izola. *Cyberspace* îți oferă – deocamdată doar ca oportunitate care va fi probabil atinsă rapid – ceea ce spațiul fizic și locuirea intreolaltă nu pot, decît prin opțiunea de a deveni pustnic: capacitatea de a te izola *total* de lume. Nu fără un oarecare risc, acela al însingurării: „Dacă nu ești atent să te autolimitezi, contactele umane pot începe să ți se pară înfricoșătoare – chiar și convorbirile telefonice te pot înspăimînta“ (Szalavitz, 1999, 15). De asemenea, aflat în cubicul, poți adopta măști pentru a te face „prezent“, dar nu și „vizibil“. De regulă, *site*-urile care au *chat rooms* (recunosc în conceptul de *chat room* urma saloanelor franceze de odinioară, dar aproape derobate de eleganța conversației, chiar și a celei mărunte, practicate acolo) te invită să adopți un *pen name* sau un *nickname*, un pseudonim așadar cu care devii personaj acolo; altele, mai sofisticate, îți oferă oportunitatea de a adopta un personaj virtual (caricaturizat sau nu) care va fi „tu“ pe durata evenimentului participării tale la discuție. Acestui „tu“ îi poți atribui – în chip ventriloc aș zice – o voce, o gestică, chiar o dinamică corporală în raport cu „ei“, dar și cu spațiul virtual al salonului.

Oferta deschiderii către celălalt există, caracterul public fiind de fapt ideea centrală a *Internet*-ului și ținta sa permanentă, iar nu retragerea din „vizibilitate“ pe care o oferă încriptarea informației tale – echivalentul virtual zidirii unui spațiu privat. Socializarea, după ce te-ai adăpostit în *cyberspace* sau în *Internet*, se va putea petrece în următoarea unitate de vecinătate, singura care îți este accesibilă prin opțiune proprie, aceea a listei de discuții, a grupului la care subscrii. Să ne amintim, „acasă“, în „localitate“, erai protejat, dar împreună cu oameni cu care nu împărtășești neapărat dorința de a te întîlni nici măcar în *cyberspace*, darămite în aceeași casă. Or, opțiunea de a te asocia grupurilor, listelor de discuții pe care le afișează acestea, reprezintă o mult mai eficientă formă de vecinătate, aceea bazată pe opțiune, în felul în care unele condominium-uri sau cartiere sînt construite pe baza unui criteriu mai tare decît statutul material.

Așezarea medievală recunoștea instinctiv necesitatea de a da un criteriu tare unității de vecinătate, atunci cînd grupa teritorial breslele, de pildă (Bucureștii încă mai păstrează toponimii care mărturisesc acest criteriu: Blănari, Șelari, Lipscani etc.) Un tip nou de comunitate, de învecinare, însă una care a abandonat total orice proximitate fizică, orice învecinare teritorială, apare odată cu *Internet*-ul. Aparții așadar la grupuri vorbărețe, la cluburi, la circuite închise, care cu toatele au abandonat localizarea. Vorba lui Heidegger, potrivit căreia a locui înseamnă (și) a te afla împreună cu cel care locuiește alături, cu vecinul tău, își pierde înțelesul în *cyberspace*. „Vecin“ în teritoriul virtual public este oricine participă, de oriunde s-ar afla în sens fizic, așadar în realitate, la valorile pe care le împărtășește acea comunitate, acel teritoriu auto-protejat din *cyberspace*, acel spațiu privat mai amplu la care subscrii. ▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

Pentru un fulg, cu dragoste și abjecție

Nu știu dacă ați încercat vreodată să călcați în picioare un fulg de zăpadă: eu da. Aveam cinci ani, și voiam să văd ce formă lasă. Îmi imaginam ceva aplatizat, ca în desene animate cînd trece buldozerul peste Jerry si el rămîne lat – totuși, consistent și material. Ei bine, n-am să uit niciodata emoția cu care am ridicat talpa de pe fulguletul căzut pradă curiozității mele, și uluirea pe care a produs-o asupra mea miniscula pată udă, abia sesizabilă, rămasă pe asfalt, identică cu multe alte asemenea mici pete lăsate de fulgii care se topiseră singuri, nestriviți de mine. Imaginea micii pete gri pe asfalt m-a urmărit multă vreme – mă așteptam la orice, dar nu la imaterialitate. Adică să dispară așa, pur și simplu. În noaptea aceea mi-a fost foarte frică, eram îngrozită că am strivit ninsoarea, că din cauza mea nu o să mai ningă niciodată (întîmplarea făcuse ca după ce eu omorîsem fulgul, să nu mai fulguiască, ceea ce m-a făcut să mă simt ca atunci cînd m-a certat bunica pentru că am asfixiat, cu excesiva mea dragoste protectoare, un pui mic si pufos abia ieșit din ou). Dar a doua zi dimineața cînd m-am trezit ningea superb și atunci am fost foarte fericită. De atunci, de cîte ori văd revărsări de mulți fulgi ca cel pe care l-am strivit eu cu piciorul, mă bucur ca un copil, fericită că – iată! – nu am strivit toată ninsoarea.

Sentimentul ninsorii omorîte dar invariabil supraviețuitoare m-a ajutat mai tîrziu să îmi păstrez cumpătul în fața unor neașteptate și descumpănitoare schimbări de situație; mi-a întărit, oricît de ridicol ar părea, încrederea în oameni. Faptul că am trăit eu însămi panica unei profunde vinovății (veți fi de acord că a omorî ninsoarea nu e glumă) dar am avut șansa ca răul pe care (credeam eu) l-am făcut să fie reparat mi-a dat încrederea nestrămutată că orice om care face rău îl face, cu certitudine, involuntar, din pură întîmplare (idealism ieftin, romanțiozitate, prostie? – eu îi spun încredere). De aceea trăiesc întotdeauna un sentiment de stupoare și uluire sinceră ori de cîte ori întîmplarea îmi rezervă surpriza de a vedea oameni pentru care a face un mic rău altora, cu vorba sau cu fapta, este armă de luptă, scut de apărare și unealtă de lucru. Rutină zilnică. E greu să accepți că aceiași oameni pe care i-ai respectat și i-ai admirat sincer de la distanță, ca persoane publice, devin – priviți din imediata lor apropiere (pe care ți-ai dorit-o și ai considerat-o o onoare, cînd s-a produs) – incompatibili cu imaginea pe care ți-o construiești despre ei cînd încă nu îi cunoști prea bine. Apropierea îți oferă cu totul altă perspectivă asupra celor care de la distanță îți impun respect: fulgul de zăpadă care, copil fiind, mă fascina, mi-a produs probabil cea mai mare dezamăgire a copilăriei, lăsînd în locul memorabilului semn sublim pe care imaginația mea se aștepta să îl descopere o biată urmă gri, oarecare, abia sesizabilă pe asfalt; teribilă dezamăgire. Tot așa, gesturi mărunte, cuvinte stereotipe altminteri nesemnificative, capătă cu totul alte proporții cînd știi ce realitate se ascunde în spatele lor. Cu cît încrederea este mai mare, cu atît dezamăgirea riscă să fie mai profundă.

„*Nimic nu detest mai mult decît minciuna*“, o frază nobilă desigur, este unul dintre micile detalii care capătă conotații abjecte atunci cînd întîmplarea face să știi că în spatele ei se ascunde o întreagă filosofie de viață a celui care o rostește – o filosofie de viață bazată, din varii considerente pe care uman le poți înțelege, tocmai pe minciuna pe care o înfierează. *Detest minciuna* este poate una dintre frazele rostite cel mai frecvent în ultimii ani, în variate forme și de către oratori de naturi dintre cele mai diferite, deopotrivă de cei care cred sincer în ceea ce spun și de cei pentru care tocmai minciuna este moneda de schimb pentru a cîștiga ori a menține meschine avantaje personale. Convenabil adăpostite îndărătul armurii afișate public a detestării minciunii, o întreagă panoplie de jigniri, calomnii, minciuni rostite cu nonșalanță și fără teama că ele vor trebui vreodată măcar justificate logic dacă nu probate juridic, fac repertoriul incredibil al unei întregi cohorte de personaje altminteri stimabile, de la distanță. Privit de aproape, însă, pînă la urmă, demersul lor, al celor pentru care a împroșca cu noroi este o profesiune de credință, nu valorează cu nimic mai mult decît un fulg frumos topit într-o ridicolă picătură inconsistentă. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Poet cu carte de muncă

Săptămîna trecută, Teo l-a avut ca invitat pe Romică Țociu, un actor ale cărui performanțe nu-mi sînt cunoscute. Domnul Țociu ne-a destăinuit că, într-o viață profesională precedentă, a confecționat faimosul sceptru al lui Ceaușescu. Pentru cei care nu știu, sceptrul a fost ținut, cu mîndrie stîngace, la ceremonia de depunere a jurămîntului de către primul președinte al României. Primul în ordine cronologică, pentru că mai avem un prim-președinte al României democrate și un prim-președinte democrat al României. Revin la sceptru – Ceaușescu a fost felicitat atunci de diverse personalități, șefi de stat (n-aveau ce face – protocolul!), investitori strategici (le dăduse Moscova sarcina) și diverși amatori de vacanțe la Neptun. Printre expeditorii de telegrame publicate în *Scînteia* s-a numărat și cetățeanul suprarealist Salvador Dali, care l-a felicitat pe omul providențial că a reinstaurat „sceptrul prezidențial“. Părea singurul care înțelesese că simbolul absolutismului fusese aplicat unei funcții derivate din labirinturile democrației. Gafa spunea multe, dar pentru un om obișnuit să jongleze cu femei cu sertare și cu girafe în flăcări, identificarea accidentului era floare la ureche. Telegrama sa, publicată pe prima pagină a oficiosului de partid, a atras cuiva atenția, și cîteva capete de la cancelaria PCR au căzut cu zgomot. Dali a rîs probabil cu gura pînă la urechi, scoțînd, o dată cu limba, o flacără albastră de forma Statuii Libertății.

Revin la șefii de state. Regina Marii Britanii are tot felul de sceptre și de curteni, dar, mă rog, așa e obiceiul masochist al monarhilor. Între alte elemente ale fastului britanic se numără și un așa-zis „poet laureat“, a cărui menire este să comită din cînd în cînd stanțe omagiale, comemorative și ocazionale, asigurînd o cronică elevată a vremilor. În schimb i se asigura un venit acceptabil și diverse facilități, dintre care una spune mult despre concepția regală privind literații: are dreptul la 150 de sticle de sherry pe an. (Pentru cine nu știe, precizez că e o băutură alcoolică mai dulce decît ideea de dulceață.) Slujba e pe viață, ai și bani, ai și timp să-ți vezi de-ale tale. De obicei au fost aleși poeți „confirmați“, dar sigur că personalitatea poeticească e greu de ghicit. Cine mai știe de Colley Cibber? Alții, ca Lord Tennyson, Wordsworth, Sir John Betjeman sau Ted Hughes au rămas. Nu prin catrenele ocazionale, ci prin volumele înghesuite printre sticlele goale de sherry. Revin la România. Oare ne-ar strica să avem și noi (sau ei) așa ceva?

Poetul Laureat Român ar putea emite alexandrini despre grupul doi de la Cernavodă (în maniera lui Budai Deleanu). Despre lupta lui Băsescu cu cîinii – aluzie la muncile lui Hercule. Despre bătălia de la Termopane. Și așa m.d. O oarecare experiență există, e drept însă că vechii actanți s-au cam înăcrit și au treburi la tribunale. Există însă forțe tinere care trebuie atrase, care să țină cronica privatizării în versuri albe și să scrie ode femeiului. Care altminteri intră-n afaceri sau joacă la bingo. Manualele de istorie alternativă (sau invers) au nevoie de un suflu nou, sistolic! Prea destul ne-am bătut joc de Sidex și Siderca, să nu aibă și sceptrul aceeași soartă! Dacă nu ne mișcăm repede, RAPPS-ul o să-l vîndă pe Internet vreunui hacker din provincie. În mîna Poetului Laureat, el va însemna și forță și continuitate!

P.S. Disponibilități în acest sens mai există. Nu de mult l-am văzut pe Ștefan Augustin Doinaș declamîndu-i respectuos un panegiric lui Florin Călinescu. Dacă era și ceva ironie pe-acolo, era bine ascunsă. Mă opresc aici, căci văd încotro mă-mping cuvintele. Se sparie mouse-ul! ▲

PREJUDECAT ŞI CONDAMNAT

În cunoaşterea socială (despre individ ca fiinţă socială şi apartenenţa sa la grupuri) se utilizează patru concepte de bază: prejudecata, stereotipul, discriminarea şi rasismul. Definiţiile simple ale acestor concepte de bază ar fi următoarele: prejudecata este o atitudine negativă faţă de un grup social şi de indivizii-membri ai acestui grup; stereotipul este un set de credinţe şi aşteptări despre un grup social şi nu este neapărat negativ; discriminarea este o consecinţă comportamentală derivată din procesul de categorizare şi duce la tratarea inegală a indivizilor aparţinînd anumitor grupuri sociale; rasismul este ideologizarea conceptelor de mai sus. O definiţie mai rafinată a stereotipului este cea după care stereotipul este o structură cognitivă care conţine cunoaşterea, credinţele şi aşteptările celui care percepe un grup social. Se poate spune deci că stereotipul cultural este generalizarea unor credinţe împărtăşite de membrii unui grup social. Atenţia cercetătorilor a fost îndreptată în ultima vreme mai ales asupra a două tipuri de stereotipe şi prejudecăţi: etnice şi sexuale. Experienţa noastră cotidiană ne confruntă frecvent cu folosirea prejudecăţilor/stereotipurilor atît de către noi, cît şi de către alţii: ungurii sînt-perfizi, Bărbaţii cu gaură în barbă sînt afemeiaţi, femeile cu buze subţiri sînt rele, evreii sînt soţi buni, italienii sînt pasionali, bărbaţii sînt dezordonaţi etc. sînt exemple de generalizări. Generalizările se justifică prin economia psihologică necesară în raportul între individ şi realitatea complexă. Chiar pentru specialişti distincţiile nete între prejudecată, stereotip, reprezentare, atitudine sînt dificil de operat. ***(Aurora Liiceanu)***

Matei FLORIAN

Normalitatea statuilor

Vom lăsa deoparte nasurile mari ale bărbaţilor potenţi, picioarele, mîinile lor, părul blond, roşcat sau de pe piept, irişii mici ai marilor virgine, vocea piţigăiată şi gesturile afectate, parfumul în exces sau fardul prea puternic, ochii încercănaţi, rîsul strident sau strungăreaţa pentru a vorbi, nu prea mult, în jurul următoarelor cuvinte (bulină verde, copiii sub 12 ani doar cu acordul părinţilor): „Ancuţa!!! Nu te duce la statuia aia că are coaie!!!“

Mai întîi de toate se cer cîteva precizări. Unu: cuvintele au fost rostite aievea (pot să probez cu martori), de către o bunică (65-68 de ani, 1,60, 80, ochelari), cu scopul clar de a o atenţiona pe nepoţică (sus-amintita Ancuţa, 4-5 ani, codiţe). Doi: era vară, în parcul Herăstrău, multă lume. Trei: Ancuţa s-a oprit mirată, după care a izbucnit în plîns.

Odată enunţate aceste trei aspecte ale problemei, nu ne mai rămîne decît să amintim de buimăceala şi hazul negru ce se nasc dintr-o atare exclamaţie. De firile pline de scîrboşenii refulate ale unora şi de îmbuibarea minţii cu sex (pro sau contra e totuna), în sfîrşit, de efectul dezastruos pe care cuvintele de acest gen îl pot inocula copiilor.

Ceea ce este cu adevărat fascinant este că nu trebuie să suferi neapărat de vreo anormalitate făţişă pentru a putea zbiera astfel de vorbe. Tanti, mamaie, bunica din parc păreau chiar cît se poate de cumsecade. O doamnă pe care, dacă ai fi rugat-o cîndva să-ţi dea trei lei să-ţi iei vată pe băţ, ţi-ar fi dat fără să clipească, după care te-ar fi tras uşor de un obraz în stînga şi în dreapta şi te-ar fi întrebat ceva de genul: „...şi?! Eşti la şcoală?!... şi mămica şi tăticu?!“, ca să nu o mai lungim inutil, o damă bună.

Temător şi deja morbid, descoperi că toate aceste prejudecăţi fantaste şi agresive pot locui în oricine, chiar şi-n aceia de la care te-ai aştepta mai puţin. Că aceste concepţii de tip *statuie goală-n parc, Ancuţa, vezi că are bip,* se înrudesc de minune cu altele, mult mai cunoscute, ce sfîrşesc prin a distruge copiii (în special fetele): nu ai voie la petreceri, nu ai voie să vorbeşti cu vreun băiat, nu ai nevoie de ruj, fustă scurtă sau oglindă, nu ai nevoie de nimic, decît de timpul acela pînă cînd ai să devii mare şi atunci, ca prin farmec, probabil prin vreo minune dumnezeiască, te vei căsători. Ţi se va povesti ore-n şir despre demonul sexului, cu nenumărate exemple pilduitoare din ştirile de la ora 5. Din *Infractoarea.* Din *Sex şi crimă.* Pentru că, şi aici repet o idee enunţată mai înainte, marii consumatori de poveşti cu sex şi întemeietori de ideologii cu adevărat distructive sînt tocmai aceşti oameni care le doresc nimicirea. Complexaţii, refulaţii, perverşii rataţi.

Prejudecăţile sexuale curg firesc de la glumiţele de tip nas sau strungăreaţă pînă la cele discriminatorii, înrădăcinate cu adevărat axiomatic (patriarhul, fără doar şi poate) gen: bărbatul cu multe femei este un zeu, iar femeia cu mulţi bărbaţi – o curvă.

Să ne despărţim aici de această dizertaţie prea puţin reportericească pentru a ajunge în Herăstrău spre înserare. Să lăsăm noaptea să vină. Să ne aprindem o ţigară. Să privim puţin statuia, să ne aşezăm pe o bancă. Să rămînem acolo, uneori e bine doar să stai pe-o bancă şi atît. ▲

Alice POPESCU

Uriaşii de hîrtie

Logica sentimentelor de Théodule Ribot şi o ediţie în engleză a lui Truman Capote cu *Breakfast at Tiffany's* sînt două din cărţile care îmi amintesc de profesorul de franceză din liceu. Mi le dăduse să le citesc şi, cînd am vrut să i le înapoiez, mi-a spus că le pot păstra. Pleca definitiv în Franţa. Un profesor atipic, cu un dezvoltat simţ al esteticului pe care şi-l aplica lui însuşi şi soţiei (o tundea şi o vopsea personal), cu ironii şi îmbufnări exasperate de blazarea generaţiei noastre, dar şi cu un vioi exerciţiu al flirtului, materie care nu mi-a intrat niciodată în cap. Discuta cu noi literatură, filozofie şi *slang* (citînd adesea din topurile muzicale americane ori franţuzeşti). Şi totuşi, cea mai vie amintire a mea din toate astea nu ţine nici de lecţiile pe care ni le-a predat, nici de cărţile împrumutate (deşi *Holly Golightly* îmi place şi azi), nici de doza de libertate injectată adolescenţei noastre ceauşiste şi, pînă la urmă, nu are nici o legătură cu acest profesor haios şi excentric. E pur şi simplu o metaforă obscură, dintr-un cîntec franţuzesc pe care ni l-a pomenit o dată la oră: *Je suis un géant de papier,* cuvintele unui îndrăgostit care îi mărturisea iubitei că, în faţa frumuseţii ei etc., etc., este un uriaş de hîrtie.

Cred că jumătate din femeile singure îşi aşteaptă *uriaşii de hîrtie.* Restul stau la coadă, cuminţi, pentru Făt-Frumos. Iar celelalte, oricare ar fi ele, se plictisesc. Oare? Totuşi, pînă la urmă, trebuie că se plictisesc.

Lucrul pe care l-am înţeles, în sfîrşit, scriind acest articol, este că, în marea armată a femeilor singure, nici una nu seamănă cu alta, iar motivele singurătăţii lor nu sînt nici ele aceleaşi. Dar, poate mai rău decît toate, e faptul că adevăratele cauze rămîn aproape întotdeauna necunoscute. Lor sau celorlalţi. Atunci cînd nu sînt evidente şi ireparabile.

Majoritatea se recrutează din rîndul celor cu studii superioare. Unele sînt drăguţe. Altele sînt chiar frumoase, interesante, atrăgătoare. Sau nu. Sau sînt inteligente. Ori au exces de imaginaţie şi standard, ceea ce e foarte rău pentru ele şi societatea în care trăiesc, fiindcă bărbaţii reprezintă o specie pe cale de extincţie. Cu ei lucrurile stau altfel: ei sînt, pur şi simplu, puţini şi nu se luptă cu prejudecăţile. Doar le creează şi le respectă. „Odată mi-am luat inima în dinţi şi am vrut să merg la un film singură. Pe drum m-a apucat o durere îngrozitoare de stomac...“ (**Mirela**, medic, 27 de ani)

Cui i-ar trece prin cap că o femeie întîmplător sau nu singură visează să intre într-o cofetărie şi să mănînce o prăjitură cînd îi este poftă sau într-un restaurant cînd are chef de spaghete sau la un teatru ori la un concert sau la munte cînd vrea să respire şi să doarmă sau la mare cînd vrea să se întindă la soare şi să n-o mai bată nimeni la cap, nici măcar prietena ei la fel de singură, a cărei singurătate o ştie pe de rost, nici măcar cuplurile de prieteni cu problemele şi cu intimitatea lor sau cu simpla evidenţă a unei lumi binare, cum poate o femeie să facă toate astea în anonimat, cu discreţie, păstrîndu-şi feminitatea fără să şi-o expună?

Nu poate. Încă nu poate, aşa că oboseşte şi-şi trimite jumătate din aspiraţiile neutre, de om obişnuit, pe o linie moartă şi rămîne să se învîrtă cu trenuleţul ei electric în cercul vicios al uzanţelor sociale, după instrucţiuni. „Am 27 de ani şi nu am avut niciodată un prieten. Mă duc la serviciu, citesc, mă uit la televizor şi tricotez. Asta e tot ce fac în fiecare zi. Nu am bani să ies şi nici să plec în vacanţe, aşa că nu plec nicăieri. Nici nu m-aş simţi bine, fiindcă dacă aş ieşi cu colega mea de apartament, care e şi ea singură, asta mi-ar amplifica şi mai rău senzaţia de singurătate, iar cu un cuplu e tot neplăcut.“ (**Mirela**, medic, 27 ani)

Există, fireşte, „varianta mantalei de vreme rea“, a compromisului, mai obositoare şi mai ilogică decît singurătatea.

Şi peste toate, ca să te simţi cu adevărat bine, sînt mentalităţile privitoare la măritişul pînă la o anumită vîrstă, presiunea de a o face cît mai e timp, în regim de urgenţă, ca să nu-ţi scrie pe frunte, odată pentru totdeauna: fată bătrînă. „Nici nu ştiu dacă sînt prejudecăţi sau idei fixe“, spune **Iris**, arhitectă, 34 de ani. „Alte idei fixe am constatat cu stupoare că am eu faţă de femeile singure mai în vîrstă decît mine. Şi mereu mă întreb: oare o să ajung şi eu aşa? Sau poate că am devenit o femeie isterică, rea şi răzbunătoare? În ultimul timp am extins observaţiile mele asupra tuturor cunoscuţilor şi am impresia că nebunia, alienarea şi paranoia s-au generalizat în aşa hal că, de cele mai multe ori, nu mai pot face deosebirea între femeile singure şi cele cuplate (oficial sau nu). Ba, uneori, mi se pare că lipsa de comunicare e mai prezentă ca nicăieri în cupluri.“

Aşa că, în cele din urmă, femeile singure se obişnuiesc. Şi renunţă la uriaşii lor de hîrtie. ▲

Claudiu BĂLAN

Cu autobuzul...

Dimineaţa. Tramvaiul 41. Se urcă o femeie cu multe fuste colorate. E oarbă. Un copil de vreo zece ani, îmbrăcat doar într-un maieu alb şi chiloţi murdari, o ajută să se descurce prin tramvaie. Ceilalţi întorc capul. Începe discursul (adică un fel de cîntec din care nu se înţeleg decît unele cuvinte): *„Ajutaţi-mă... Sfînta lune de azi... domnu' Isus... copilaşii dumneavoastră... călătorie plăcută să aveţi... sfînta lune de astăzi... Maica Domnului... noroc şi sănătate... Domnu' să vă ajute... cît puteţi... sîntem săraci... să aveţi călătorie plăcută... bodaproste.“* Un bărbat protestează: *„La muncă!“*; altul: *„D-aia ne zic vesticii mîncători de lebede!“*; o doamnă aşează o monedă de cinci sute în palma întinsă a copilului. Cînd ajunge la ultima uşă, femeia cu fuste *priveşte* palma plodului, coboară din tramvai fără ajutorul lui, îşi dă din nou ochii peste cap şi se urcă în tramvaiul din spate.

După-amiaza. Troleibuzul 66. Cei doi ţigănuşi care ne-au ţinut discursul cu *„Sîntem şase fraţi acasă şi nu ne ajunge banii de mîncare, sîntem orfani şi doar tata munceşte“* coboară. N-au avut succes. Cineva deschide geamul *„să iasă mirosul de ţigan“*. Un bărbat negricios se urcă pe la uşa din faţă. Nimeni nu se mai aşteaptă la discursuri. Totuşi: *„Doamnelor şi domnilor, mă scuzaţi dacă inoportunez cu prezenţa mea. Acum un an mi-a decedat soţia, ca să spun aşa, lăsînd în urmă doi copilaşi, pe care, ca să spun aşa, condiţiile materiale nu-mi permite să-i întreţin. Trăim, ca să spun aşa, din alocaţiile copiilor şi, dacă vreţi, din mila dumneavoastră.“* Nimeni nu urlă *„la muncă“*, nimeni nu-l face *„mîncător de lebede“*, nimeni nu se face că se uită pe geam. Succes deplin: vreo cincizeci de mii dintr-un foc.

Seara. Autobuzul 137. Pe la uşa din faţă apare un băiat negricios, în jur de 16 ani, cu o geacă de piele jerpelită şi nişte pantaloni atît de vechi încît la prima vedere par plini de noroi. Călătorii, plictisiţi, întorc capul. Se uită pe geam. Se aşteaptă discursul. Băiatul se duce în spatele autobuzului, se sprijină de-o bară şi, ruşinat, începe să privească şi el afară. Printre călători se instalează un fel de panică. E ciudat, chiar nu cerşeşte? *„Să vezi că acum scoate cuţitu'. E ţigan, dom'le“*, îi şopteşte o doamnă vecinei sale. Dar nu, băiatul nu face nimic. Se uită pe geam.

Lîngă uşă, cineva din spate mă întreabă: „Coborîţi la prima?“ O voce mică, timidă, mult prea respectuoasă. Am dat în silă din cap. Era băiatul negricios. Apoi, mi-a părut foarte rău că nu i-am răspuns altcumva, cu un zîmbet, cu acelaşi respect sau măcar cu vorbe. ▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

O hotărîre a Pomitetului Central

„Trebuie să ocrotim cei peste 133 mii de tembo de grădini fructifere şi 100 mii tembo de crînguri de castani, create de noi, întreţinîndu-le bine, pentru ca toţi pomii să dea roade şi să se mărească în mod simţitor producţia de fructe şi castane. Pentru a putea aproviziona populaţia cu o cantitate şi mai mare de fructe gustoase, în conformitate cu hotărîrile şedinţei lărgite din Bukciăng a Prezidiului Comitetului Central al Partidului Muncii din Coreea, vom continua să ducem munca de creare a grădinilor fructifere şi în anii imediat următori vom mări suprafaţa lor totală pînă la 200 mii tembo. Este necesar, de asemenea, să luăm măsuri active pentru depozitarea şi prelucrarea fructelor, recolta cărora se măreşte de la an la an."

(Kim Ir Sen, *Să traducem în viaţă şi mai consecvent spiritul revoluţionar al suveranităţii, independenţei şi autoapărării în toate domeniile activităţii de stat – Programul politic al guvernului Republicii Populare Democrate Coreene prezentat în cadrul primei sesiuni a celei de-a IV-a legislaturi a Adunării Populare Supreme a Republicii Populare Democrate Coreene, 16 decembrie 1967,* Editura pentru Literatură în Limbi Străine, Coreea, Phenian, 1971)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Alternativa Ally McBeal

Discutînd cu o bună prietenă, analistă lucidă şi inteligentă a mecanismului democraţiei, pe marginea rubricii „Roluri" din numărul precedent al *Dilemei*, am căzut de acord – cum ni se întîmplă de cele mai multe ori – asupra ideii că omul elementar, ca individ instinctual, este conservator şi egoist, totalitar şi nedemocratic, şi că numai educaţia, mai mult decît legile, îl face apt pentru democraţie. În acest sens, prima tendinţă, egoistă şi totalitară, a fiecăruia dintre noi este de a se opune *noului*. *Noul* este, uneori, pare sau poate fi, şi el, expresia unei tendinţe egoiste şi totalitare, de pildă incapacitatea de a-ţi găsi locul într-un sistem, dorinţa de a disloca şi ocupa locul a ceva mai *vechi* (mişcare, fenomen, persoană), de a-ţi demonstra superioritatea, de a cîştiga bani, apreciere, glorie pe seama promovării *noului*, indiferent de mijloace şi preţ, şi indiferent dacă este sau nu nevoie, într-un moment sau altul, de acest *nou*. Fireşte, imaginea luptei dintre cele două *egoisme* sau *totalitarisme* nu este chiar atît de sumbră şi de feroce cum ar putea reieşi din această reducţie, ea se desfăşoară (sper să apreciaţi felul în care am evitat „totalitarul" *se derulează*...) şi se decide, în general, în plină zi şi în termeni de bunăvoinţă şi înţelegere reciprocă, atunci cînd există contextul democratic. Aşa este şi cu mult dezbătutul fenomen *alternativ*, cel puţin în aria teatrului. Unii chiar vor să facă un *altfel* de teatru, cei mai mulţi identifică acest *altfel* cu sursa financiară independentă, cu spaţiul neconvenţional, cu „neatîrnarea" faţă de instituţii şi prea puţini sînt preocupaţi cu adevărat de chestiuni de substanţă, structură, modalităţi estetice (probleme discutate pe larg, aproape număr de număr, în revista *Scena)*.

La *alternativa de fond* mă duce gîndul ori de cîte ori privesc, la televizor, serialul **Ally McBeal,** bineînţeles în duminicile cînd nu privesc, la teatru, spectacole alternative sau non-alternative. Serialul cu pricina nu mi se pare a fi mai ieftin decît altele (motivaţia unor alternativişti), dimpotrivă, are o distribuţie mărişoară, cîntece compuse anume pentru fiecare episod, decoruri multiple (chiar dacă unul dintre ele ocupă cam o treime din acţiune, respectiv toaleta comună), costume aşijderea. Spaţiul nu este nici el non-convenţional, decît, cel mult, amintita toaletă comună. Cu „neatîrnarea" stă, fără îndoială, bine, întrucît în SUA întreaga cultură este „neatîrnată", de unde şi inexistenţa unui minister al culturii. Nici absenţa poveştii, non-*story*-ului (stindardul, alibiul sau neputinţa unor „altfelişti") nu poate fi invocată, deoarece serialul e doldora de poveşti, care de care mai consistente. În schimb, din gura personajului principal iese, din cînd în cînd, o limbă de şarpe, acelaşi personaj se transformă (cu skepsis!) în copil, un partener care a murit (probabil din cauză că i s-a terminat actorului contractul) revine de pe lumea cealaltă şi dialoghează cu Ally McBeal, toţi (avocaţi, judecători, civili, cîntăreţi) se apucă (hodoronc-tronc?) să cînte, să danseze, să facă acrobaţii sau alte trăsnăi. Este o lume gravă şi comică în acelaşi timp, reflectînd, altfel decît în cheie realist-naturalistă, relaţiile şi obsesiile societăţii contemporane. La aşa alternativă să te tot uiţi!

▲

Cu ochii-n 3,14

CE RĂMÎNE DIN IUBIRILE NOASTRE CÎND LEII SÎNT HRĂNIŢI CU FÎN ŞI DEMOLAREA NUMĂRĂ PAŞII

● Cu pălăria trasă pe ceafă şi garoafa la butonieră, Charles Trenet a traversat secolul trecut de la un capăt la altul, fluierînd, cîntînd, bucurîndu-i pe alţii şi făcîndu-şi sieşi plăcere: „La mer", „Je chante", „L'âme des poètes", „Que reste-t-il de nos amours", „Boum", „Y'a d'la joie"... Săptămîna trecută, inima lui a făcut „boum". Omul era inimitabil, artistul – în zadar imitat. I-a cunoscut pe cei mai mari (Chaplin, Cocteau, Max Jacob...) şi i-a sprijinit pe cei care nu aveau încă nume. Dacă muzica franceză e aşa cum este astăzi, de la Aznavour, Brel, Gainsbourg şi pînă la ultimii veniţi, este pentru că Trenet trecuse pe-acolo înaintea lor („Fără el, am fi fost toţi nişte contabili", spunea Brel). Homosexualitatea sa era secretul lui Polichinelle cel mai bine păstrat, care nu l-a împiedicat să fie fredonat de toate vîrstele şi în toate cele patru republici. Strînşi la emisiunea lui Michel Drucker vineri seara, actori, scriitori, cantautori şi realizatori de televiziune au cîntat, împreună, cîteva din melodiile lui pe care le ştiau – toţi! – pe dinafară. A fost cel mai emoţionant moment la care micul ecran ne-a făcut părtaşi de *longtemps, longtemps, longtemps...* (**a. l. ş.**)

● Albania, care a cedat Moldovei locul de cea mai săracă ţară din Europa, cunoaşte ciudate fenomene de instabilitate socială: anul trecut, cîntăreţii Operei de Stat au intrat în greva foamei, din cauză că guvernul a vrut să le plătească mai bine pe vedete. Anul acesta, la grădina zoologică s-a încercat hrănirea leilor cu fîn. Ei nu au vrut şi s-au comportat mai rău decît cîntăreţii. Restul populaţiei apreciază în linişte eforturile de democratizare ale echipei de la putere. (**M. B.**)

● Acum vreo lună de zile, comentam măsurile lui Băsescu legate de panourile publicitare. Spuneam atunci că e mare păcat să le dărîme, că demolarea lor înseamnă implicit şi un act de sabotaj la adresa rubricii noastre. Acum, dacă e să ne luăm după spusele primarului, ar urma operaţiunea „cîinele". Dom' primar, scutiţi cîinii. Încă nu aţi terminat cu panourile... (**M. M.**)

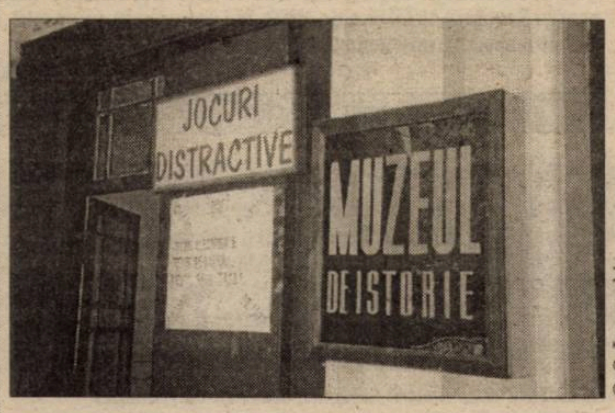

© S. Ivanoschi

● S-a inventat numărătorul de paşi. Este o invenţie românească – după cum ne informează, cu mîndrie, *România liberă*. Unii au probleme cu vitezele supersonice, noi cu mersul la pas. Doi paşi înainte şi doi înapoi, c-aşa-i jocul pe la noi. (**C. P.-B.**)

SĂ NU NE SPERIEM, AMICUL X (COPIL AL STRĂZII) N-A ÎNGHEŢAT EMOŢIONAL, BA CHIAR CREŞTE ÎN GREUTATE

● „Să nu ne speriem, e o iarnă normală", a zis la televizor, duminică seara, primarul Traian Băsescu. Aşa încît, plin de curaj, a doua zi mi-am scos maşina dintre nămeţi şi am pornit spre slujbă. Oraşul era plin, la ora aceea matinală, de maşini ai căror şoferi nu se speriaseră nici ei, şi se tîrau cu viteza melcului pe zăpada necurăţată. Singurele speriate erau, se vede treaba, utilajele de deszăpezire: au apărut abia mai tîrziu. (**M. V.**)

● Din *„Tăbliţele unui ursuz" (Flacăra,* 1911): «Amicul meu X este incontestabil un om bun. Ce folos însă că nu este şi «băiat bun»". (**T. C.**)

● La ieşirea de la metrou, la Sălăjan, un copil al străzii îşi varsă ofu1 pe o vînzătoare: „Da-ţi-ar Dumnezeu un pumn în ochi". Un blestem devastator. (**C. G.**)

● La Tele 7 abc n-au îngheţat numai salariile – cum spun ziarele –, ci şi timpul. În consecinţă, sînt scoase de la conservă interviuri din emisiunea „As Show" a d-lui Cornel Todea, de prin 1995-1996. Redifuzarea lor, fără menţionarea datei la care au fost făcute, seamănă cu o plimbare prin tunelul timpului: evenimente de mult apuse, explicaţii rămase orfane, previziuni devenite deja trecut. (**A. C.**)

● Dacă vedeţi în Pasajul Universităţii diferite persoane cu mîna stîngă în maşinăria numită *La Bocca della verità,* aflaţi că toţi sînt persoane „pline de vitalitate care preferă satul oraşului, care, emoţional, par firi superficiale şi aproape fără inimă, care împing pasiunile spre exces" şi pentru care, indiferent de situaţia conjugală, se profilează „un mariaj ce ar aduce ghinion", dar ar putea fi şi „prevestitorul unei mari fericiri". Mai încercaţi şi săptămîna viitoare, cînd se schimbă textul şi se sparge ghinionul. (**S. S.**)

● Încet-încet, lumea noastră pare să se aşeze: de curînd, găsim oarecari semne bune la rubrica Matrimoniale *(Naţional,* nr. 1134): „Supraponderal, 34 de ani, doresc prietenie, pentru plimbări sub cerul liber în cartierele Tei, Floreasca, Dorobanţi". Creşterea în greutate să favorizeze, cumva, romantismul? (**T. C.**)

EXAMEN ADMIRABIL ŞI AGRESIVITATE ÎN ACEEAŞI POZIŢIE

● Un individ din Huşi sau Buhuşi (nu mai ştiu exact) s-a prezentat băut la examenul de conducere. Poliţistul care ar fi trebuit să-l examineze n-a făcut decît să-i pună fiola (care s-a înverzit). Omul a declarat că a băut de bucurie fiindcă trecuse proba teoretică. Din fericire, fiolatorul a fost prins. (**A. M.**)

● Fiindcă nu mai sîntem în campanie electorală, pot scrie, fără rezerve, că prestaţia dlui Mugur Isărescu în emisiunea Eugeniei Vodă („Profesioniştii") a fost admirabilă. Nu ştiu cîte voturi în plus i-ar fi adus mărturisirea Domniei sale – la dispariţia lui Janis Joplin, în 1971, a purtat o zi doliu... – dar de cînd am auzit-o, mă uit parcă altfel la bancnotele noastre care poartă semnătura calofilă a guvernatorului Băncii Naţionale. (**R. C.**)

● Ceea ce urmează e un anunţ din revista *Câinele meu*. „Canisa De STÂNA DE VALE face prenotări pentru pui CIOBĂNESC ROMÂNESC CARPATIN din monta: MOTOR DE DACIA şi MAURA DE STÂNA DE VALE. Periodic vindem pui proveniţi din monte de excepţie. Oferim monte cu „URIAŞUL" MOTOR DE DACIA şi campionul BOSSE. Recomandat celor care doresc un câine de pază, talie mare şi agresivitate naturală." No comment. (**M. M.**)

● În ediţia sa din 7 ianuarie 2001, *Birmingham Sunday Mercury* a relatat despre decesul lui George Turklebaum. În vîrstă de 51 de ani, acesta era corector la o editură din New York, unde lucra într-un birou alături de 23 de angajaţi. A decedat, ca urmare a unui infarct, într-o zi de luni, dar pînă sîmbătă dimineaţă, cînd persoana care făcea curăţenie în birouri l-a întrebat de ce lucrează în week-end, nimeni nu a observat că murise. Şeful lui, Elliot Wachiaski, a declarat: „George venea întotdeauna primul şi pleca ultimul. Era mereu absorbit de munca sa şi nimănui nu i s-a părut neobişnuit să-l vadă şezînd în aceeaşi poziţie, fără să spună nimic." În ziua cînd a murit, George Turklebaum corecta textele unei cărţi de medicină. Iată o ştire cum nu se poate mai potrivită pentru rubrica „Faptul pervers". (**D. S.**)

„Am venit orb, surd şi mut în România...“

– interviu în exclusivitate cu jurnalistul David BINDER –

Înainte de a se alătura echipei de la The Times *în 1961,* ***David Binder*** *a scris la* Minneapolis Tribune, *a fost corespondent de la Berlin pentru* London Daily Mail, *a semnat în* Louisville Times, Southern Illinoisian *şi* Quicy Patriot Ledger. *În 1994 şi în 1995 a susţinut prelegeri în cadrul cursurilor de specializare pentru jurnalişti, organizate de International Research and Exchanges Board, în Skopje, Macedonia. A susţinut prelegeri şi a scris articole în Germania, Austria, fosta Iugoslavie, România, Ungaria, Finlanda, Japonia, Canada şi Statele Unite. S-a născut pe 22 februarie 1931 în Londra, având părinţi de origine americană. În 1953 a absolvit studiile de istorie şi literatură europeană şi obţine o bursă Fulbright la Universitatea din Cologne (1953-1954). În 1953, predă în cadrul cursurilor de vară de la Salzburg. Din iunie 1973, David Binder a fost membru al redacţiei de la Washington a* New York Times. *A părăsit grupul redacţional în 1996 pentru a se specializa în relaţiile cu ţările central şi est-europene. Face dese vizite în această parte a Europei, dar semnează şi reportaje despre politica externă a Statelor Unite. În perioada în care a lucrat pentru* The Times, *între 1967-1973 a stat în Germania, iar între 1963-1967 a fost trimis la Belgrad fiind corespondent pe Europa de Est. Mai înainte a fost corespondent diplomatic la Washington şi la Berlin pentru a consemna construirea (1961) şi căderea Zidului (1989). În 1963, în calitate de corespondent local, a vizitat pentru prima oară România, iar în următorii 30 de ani a revenit aici de mai bine de 25 de ori pentru a scrie despre politica de independenţă, demisia lui Gheorghe-Gheorghiu Dej, ascensiunea şi căderea lui Ceauşescu, despre artişti români, scenarişti şi scriitori. În 1967 şi apoi în 1986 autorităţile române nu i-au permis să intre în ţară. În ianuarie 2001 a primit Premiul Fundaţiei Culturale Române pentru excelenţa activităţii jurnalistice. Îi mulţumim pe această cale ziaristei* ***Roxana Dascălu****, care a colaborat la realizarea acestui interviu, din care publicăm cele mai semnificative fragmente.*

David Binder e un om care vine în România de mulţi ani, din 1963. Spuneţi-ne ceva despre descoperirea României posibile, într-o vreme imposibilă.

Întîi, să răspund la comentariul dvs. Dacă sînt necunoscut acum, voi spune că anonimatul este comoara săracului. Am venit orb, surd şi mut în România, acum aproape 38 de ani, şi am rămas orb, surd şi mut, vreme îndelungată. Ani de zile. A venit însă o zi cînd prima mea prietenă din România şi cea mai bună prietena a mea mi-a spus: „David, eşti naiv.“ Aşa mi-a spus. Vorbele ei m-au înfuriat, m-am simţit frustrat, pentru că ea nu mi-a explicat ce voia să spună cu asta. Cu timpul însă, mi-am dat seama ce a vrut să spună. Ce-mi spunea ea mie, ca tînăr jurnalist american ce mă aflam, era că nu înţelegeam cît de oprimant era sistemul comunist, în ce măsură se infiltrase în fiecare aspect al vieţii din România şi în ce măsură denaturase viaţa şi poporul român. În anii care au urmat, am încercat să înţeleg mai mult despre România şi români. Prin literatură, istorie, prin faptul că am întîlnit şi am avut norocul să întîlnesc aici oameni buni, oameni adevăraţi, care m-au ajutat să destram valul de naivitate în care eram înfăşurat.

Am fost sedus de spaţiul infinit al spiritualităţii româneşti

Cum v-aţi apropiat de cultura română? România era la modă atunci prin poziţia externă, prin industrializare şi prin alte aspecte care se arătau cu precădere gazetarilor străini.

Noi, corespondenţii străini, eram atraşi de România mai ales datorită politicii de „independenţă“ promovată, ce-i drept, modest, dar cu fermitate de guvernul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Această politică a fost oarecum accentuată de guvernul lui Nicolae Ceauşescu. În termeni simpli, jurnalistici, asta se numeşte „o poveste bună“. Eu am fost însă interesat, de la bun început, să înţeleg mai profund România, şi acest lucru mi-a fost facilitat de întîlnirea unor artişti, scriitori, oameni de teatru. Am învăţat ceva despre poezia lui Tudor Arghezi, care mai trăia încă pe vremea aceea. I-am scris necrologul în ziarul meu *(New York Times,* n.tr.). Este poate singurul necrolog al unui român care s-a publicat în ziarul meu, cu excepţia celui al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe care tot eu l-am scris. Dacă ar fi să generalizez, românii sînt un popor fermecător, chiar seducător pentru străini. Ştiţi asta mai bine decît mine, sînt sigur, că sînteţi un popor seducător. Eu nu am fost sedus fizic, ci mental, de frumuseţea, farmecul şi, în ultimă instanţă, de spaţiul infinit al spiritualităţii româneşti. Am citit Blaga, *Spaţiul mioritic*, şi am fost atras, sedus dacă vreţi, de acest spaţiu. Am ascultat cîntecele Mariei Tănase. Ea murise deja, dar am ascultat discurile ei – şi muzica ei m-a încîntat şi m-a sedus. Este o parte din viaţa mea pe care mi-o amintesc cu încîntare şi plăcere. L-am descoperit apoi pe Caragiale, care fusese şi el gazetar, şi încă unul sclipitor. I-am citit apoi pe Titulescu şi Iorga...

O cultură tînără se afirma atunci. Era debutul lui Pintilie în film, debutul lui Ştefan Bănulescu în proză, a lui Băieşu...

Politica precaută de independenţă, cum era la vremea respectivă, le-a oferit teren de manevră artiştilor români – în teatru, pictură, muzică etc... Îmi amintesc că am fost la premiera românească a *Rinocerilor* lui Ionesco. Era un eveniment naţional. Era un moment de vîrf în viaţa artistică şi politică a României. A fost extraordinar faptul că am putut să fiu martorul acestui eveniment, ca jurnalist.

Se vorbeşte despre dvs. ca specialist al zonei balcanice. Care era diferenţa faţă de celelalte „ţări socialiste“? De pildă, nouă, Iugoslavia ni se părea mult mai liberă...

Chiar şi era. Nu vreau să exagerez, dar experienţa pe care am descris-o, deschiderea unui teren mai larg de manifestare pentru talentele creatoare din România, a fost o revelaţie. Aşa ceva nu se întîmpla în Polonia. Erau, desigur, filmele lui Wajda, dar nu se întîmpla mare lucru în literatură. În Cehoslovacia, unii autori au dat ceva mai mult glas libertăţii, mai ales în timpul „Primăverii de la Praga“ din 1968. În Iugoslavia, artiştii se bucurau de un grad ceva mai mare de libertate, pe vremea mea. Asta nu ţinea atît de experienţa naţională, cît de cea individuală. Artiştii, cred eu, ar trebui să opereze, în parte, ca individualităţi distincte. În România, era ca şi cum artiştii români ar fi redescoperit România. Ca şi cum ar fi redescoperit esenţa însăşi a acestei naţiuni. Era mai multă toleranţă. Nu pentru că Securitatea ar fi fost slăbită – dimpotrivă, devenea din ce în ce mai puternică şi mai sofisticată din punct de vedere tehnic. Începeam să simt însă că pot purta conversaţii normale cu oamenii din România, chiar şi cu cei din Partid. Nu toţi, e drept, dar cel puţin cu unii dintre ei. Ce vreau să spun e că în perioada aceea „de mijloc“, aici lucrurile erau mai puţin de genul „ei împotriva noastră“ decît în alte ţări. Erau, totuşi, oameni ca Paul Goma, care fuseseră împinşi spre auto-exilare, sau care fugiseră, ca Petru Dumitriu, un mare scriitor. E unul din primii scriitori români pe care i-am citit, în germană. Diviziunea socială între vîrfuri şi cei de jos era mai mică. Poate greşesc, dar aşa mi se părea mie. Apoi v-am întîlnit pe dvs.

Totalitarismul nu e o bună bucătărie în care geniul să se desfăşoare

Cei care au creat în condiţii grele au dat seamă despre gustul pentru libertate şi valoare al intelectualilor români. Unele voci susţin, însă, că mai bine nu s-ar fi scris, pentru că aşa s-a legitimat dictatura.

E greşit. Nu există artist tăcut. Tăcerea nu e o soluţie, în nici un caz. Poate doar pentru meditaţie... Mulţi artişti au tăcut sau au fost obligaţi la tăcere, ca Soljeniţîn, de pildă, care a fost închis... Alţi artişti au creat în închisori, iar lucrările lor au fost distruse. Dar ei au dat seamă mereu despre valorile poporului lor... Geniul are propria sa viaţă. Eu cred că geniul înfloreşte în sisteme care nu sînt totalitare. Nu vreau să spun că nu poate înflori în totalitarism, dar e mult mai greu. Pornind de la lucruri simple – unde poţi publica, unde-ţi poţi expune picturile? De unde-ţi poţi procura vopsele sau pensule? Unde-ţi poţi face ascultată muzica? Şi aşa mai departe... Totalitarismul nu e o bună bucătărie în care să te desfăşori...

În 1990, aţi fost printre ursitoarele bune ale Fundaţiei Culturale Române, exact cînd în Bucureşti fierbeau evenimente şi adversităţi. De ce aţi ales FCR? Erau atîtea instituţii...

Scrisesem despre ultimele zile ale regimului Ceauşescu. Politica murdară, dispariţia Securităţii în „subterane“, dezastrul economic în care Ceauşescu lăsase ţara, alegerile etc... Mă gîndeam că dacă tot eram un corespondent veteran, poate că venise timpul să fac ceva pentru cultura română, care era o veche dragoste a mea. M-am interesat şi cineva mi-a spus despre Augustin Buzura că este un romancier de primă mînă, fost student la medicină, care suferise restricţii severe în vremea lui Ceauşescu. Mi-am zis că ar trebui să-l întîlnesc pe omul acesta. Fundaţia Culturală era la începuturi – de vreo două luni sau cam aşa ceva... Mi-am zis că merită să scriu despre asta. Totul a fost un accident sau o coincidenţă. Eu nu aveam o agendă. Rareori am avut una – poate că niciodată. Eram interesat şi ştiam dinainte că aspectul cultural al societăţii este extrem de interesant în România. Înainte să merg la Fundaţia Culturală, fusesem la Muzeul Naţional de Artă şi Codruţa Cruceanu îmi spusese că a fost avertizată că operele de patrimoniu naţional puteau fi periclitate, aşa că personalul de acolo s-a dus şi a ascuns cîte tablouri putea să ascundă, în pivniţă. În vară, (1990, n.tr) m-am dus în Valea Jiului să vorbesc cu minerii. La întoarcere, m-am oprit la Tg. Jiu, ca să văd minunatele sculpturi ale celui mai mare artist român din veacul trecut – Brâncuşi. Şi am rămas înmărmurit, mai ales de *Coloana Infinitului,* pentru că este esenţa României sau a spiritului român. Cultura română a fost, aşadar, mereu prezentă în mintea mea.

Eu nu sînt din '68, sînt un „şaptezecist“

Să vorbim puţin despre elita umanistă şi rolul ei. De pildă, cei din '68 au rămas fideli spiritului din '68?

Ca american, nu-mi place conceptul de elite. Eu sînt mai apropiat de anarhie decît de elitism. Am vizitat, ieri, Muzeul Ţăranului Român, şi am văzut creaţia acelor ţărani români, unii dintre ei poate analfabeţi. Mulţi din cei care au produs acele opere de artă nemuritoare presupun că erau analfabeţi. Dar au produs aceste capodopere – costume populare, icoane, podoabe bisericeşti sau din viaţa de zi cu zi. Creaţii autentice. Dacă e să vorbim de elite, eu i-aş include şi pe ei. Am fost prin satele româneşti din Moldova, lîngă Suceava, şi am văzut case ţărăneşti pictate în mov, albastru sau verde deschis, cu incrustaţii frumoase în lemn, pe porţi. Pentru mine ele sînt egalul operelor lui Le Corbusier şi ale celor mai mari arhitecţi, ca Gropius, din epoca noastră. Nu-mi place conceptul de elită. Există elite, ştiu, dar nu-mi place să mă ocup de ele.

Cei din '68 cum evoluează? În paralel cu societatea sau împotriva ei? Generaţia Clinton s-a realizat...

Cei din '68, cred eu, s-au schimbat după cum a bătut vîntul... Nu-mi pasă de ei. Nu văd nimic de durată pe care să-l fi creat. Văd multe pe care le-au distrus, cu bombe, în Kosovo sau Bosnia. Cei din '68 au făcut asta. Mulţumesc, dar mie nu-mi trebuie. Ei au spus NU Vietnamului, dar au spus DA, bombardaţi Kosovo şi Bosnia. Îi disprețuiesc. Eu nu sînt din '68; eu sînt un „şaptezecist“.

Cunoaşteţi Palatul Mogoşoaia: cînd Preşedintele Nixon a venit aici, stătea acolo o actriţă de primă mărime a scenei româneşti, Marioara Voiculescu. Se spunea că ea s-a retras din teatru, ca să nu joace pentru comunişti. Acum îmbătrînise şi semăna foarte bine cu pechinezul ei. Şi a venit în holul mare de la Mogoşoaia să vadă vizita lui Nixon la televizor. A văzut-o, apoi a făcut o ieşire dramatică, purtînd pechinezul în braţe: „Cît de mult i-am aşteptat, şi uite la cine au venit!“

Am trăit în Iugoslavia şi am învăţat ceva despre Iugoslavia. Am fost foarte fericit acolo. I-am îndrăgit pe unii sîrbi, unii croaţi, unii albanezi, unii macedoneni şi chiar pe unii sloveni – care, de fapt, erau austrieci. Privind acum îndărăt, cred că noi, americanii, am cheltuit miliarde de dolari în Iugoslavia, pentru că era independentă faţă de Moscova. La vremea respectivă, credeam că e o investiţie bună. Acum cred că noi l-am sprijinit pe Tito şi sistemul comunist, în loc să-l lăsăm să se prăbuşească treptat, nu violent, ci paşnic. Cred că sîntem şi noi responsabili pentru agonia prelungită a comunismului în Iugoslavia. În mai mică măsură, acelaşi lucru e valabil şi pentru România.

Mai credeţi în steaua noastră?

După 1968, România nu a mai fost în pericol, clar şi evident, din partea Rusiei sau a URSS. Tot ce s-a întîmplat în România de atunci şi pînă acum ţine de responsabilitatea românilor. Îmi pare rău să spun – nu sînt pesimist, dar sînt sceptic. Principala însuşire a vieţii din România, pe timpul lui Ceauşescu, Gheorghiu-Dej sau Pauker, era teama. Îmi pare rău să o spun, dar cred că principala însuşire a vieţii de acum, cel puţin în ce priveşte comunitatea politică, este tot frica. Un alt gen de frică. Teama unora de alţii. Am auzit, de curînd, că ar exista nouă servicii de informaţii în România, ceea ce înseamnă că liderii români se simt în nesiguranţă. Nu poporul, ci liderii... E trist să vezi aşa ceva. Eu cunosc români curajoşi, chiar foarte curajoşi. Am oarecare speranţă pentru viitor, dar nu cine ştie ce. Nu vreau să sune apocaliptic, dar cred că este o perioadă critică pentru România, la fel ca şi în 1989. Îmi pare rău să spun asta... Cu tot respectul, mi-e teamă de această teamă...

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 419
9-15 martie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ELITELE ÎN DEMOCRAŢIE

„Voi repeta adesea că elocinţa şi pretenţia la strălucire intelectuală aleargă pe toate drumurile, dar că ele nu au făcut nimic pentru fericirea socială.“

CHARLES FOURIER

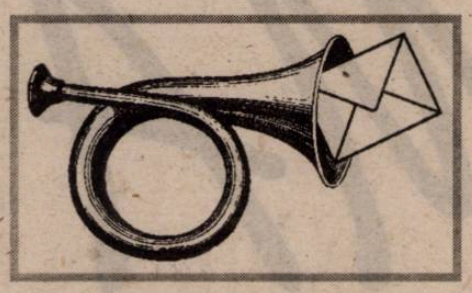

Nr. 418: *„De-a informaţi ascunselea"*

Informaţii despre România

Începe joaca de-a informaţi-ascunselea. Ne împărţim în două echipe. Noi ne facem că e bine, ei se fac că (le) e rău. Ei: „Bucureştiul este unul dintre cele mai poluate oraşe ale Europei". Noi: „România va primi peste 50 de milioane de dolari pentru cedarea a 7 milioane tone de aer curat Olandei." Ei: „Oamenii de artă din România, abandonaţi la periferia societăţii, dispun de mijloace de existenţă precare". Noi: „A fost definitivată lista persoanelor nominalizate pentru Premiul de excelenţă în cultură, premiu în valoare de 50.000 de dolari" (şi în fond, artiştii au fost dintotdeauna risipitori...). Ei: „Poziţia de principal partid de opoziţie a PRM lasă deschisă eventualitatea unei ascensiuni continue a extremismului şi pericolul apropierii sale de putere". Noi: „Experţii occidentali apreciază relaţiile dintre partidul de guvernămînt şi partidele minorităţilor naţionale ca fiind excelente (România fiind singura ţară în care există un protocol politic între Guvern şi partidul rromilor). Ei: „Germania se opune suspendării obligativităţii vizelor pentru cetăţenii români". Noi: „Franţa este în favoarea eliminării vizelor pentru cetăţenii români care intră pe teritoriul său şi doreşte soluţionarea acestei probleme în cursul anului 2001". Ei: „Investitorii străini – descurajaţi de instabilitatea legislaţiei fiscale". Noi: „Cel mai mare constructor de vagoane din SUA, Trinity Industries, produce la Arad pentru toată Europa" sau Ei: „România – leagănul întreprinderilor nerentabile". Noi: „Alro Slatina – cel mai mare producător de aluminiu din Europa" etc., etc.

În mod surprinzător, despre secetă, inundaţii, îngheţ şi alte dezastre naturale scriem tot Noi, deşi dacă tot au ales să joace cu „negrele" ar fi părut normal să cadă în sarcina lor şi astfel de subiecte. Raţiunea pentru care acestea nu prezintă interes pentru Ei este simplă: cum remarca Gilles Lipovetski, spre deosebire de tulburările sociale, care dezbină, care învrăjbesc, dezastrele naturale trezesc „spiritul umanitar", „simpatia" – şi ar fi culmea ca Ei să ne facă vreun serviciu. Doar facem parte din tabere opuse!

I-adevărat că Noi cîştigăm mult mai rar decît Ei pentru că Ei sînt mult mai numeroşi. Ca urmare, şi cititorii lor sînt mult mai numeroşi. România îşi face cu greu auzită vocea printre miile de voci străine care „o vorbesc pe ascunselea". Cu toate astea, în loc să ne pierdem speranţa şi să renunţăm definitiv la un joc pe care rareori îl cîştigăm, zicem „Piua!", sărim într-un alt joc şi din mijlocul lui strigăm: „ţară-ţară vrem ostaşi!", în speranţa că ne vor veni întăriri. Pentru neîncrezătorii care consideră că ne luptăm cu morile de vînt avem o minunată informaţie despre România: „În Caraş-Severin se află una din cele mai valoroase rezervaţii mulinologice din întreaga lume!"

Simona ANDRIEŞ
redactor de „Informaţii despre România"
în cadrul unei agenţii de presă

Nr. 417: *„Cum îţi faci un nume în lumea artei"*

Un punct de vedere... economic

Iubiţii mei prieteni, a trecut ceva timp de cînd nu v-am mai scris, dar asta nu înseamnă că nu vă mai respect la fel de mult. Aş putea adăuga faptul că *Dilema* rămîne una dintre puţinele certitudini de care profit săptămînal. Dar să nu mai pierd vremea şi să trec la subiect.

În numărul 417 al *Dilemei* am avut ocazia să citesc suficient de multe opinii referitor la fenomenul cultural şi la modul cum acesta trebuie/poate să supravieţuiască acestor vremuri, dar cred că ar fi interesantă şi o abordare preponderent profană.

Printre primele lecţii din orice manual de economie se află cea referitoare la trebuinţele oamenilor şi la faptul că acestea trebuie acoperite. Ei bine, satisfacerea trebuinţelor este în primul rînd o problemă de supravieţuire şi abia apoi devine expresie a culturii şi libertăţii oamenilor. Unul dintre criteriile de clasificare a trebuinţelor este cel în funcţie de natura lor. Astfel, deosebim trebuinţe natural-biologice şi necesităţi societale. Desigur că nu se poate face o deosebire clară între cele două tipuri de nevoi, dar eu cred că aici stă cheia problemei.

Avînd aceste trebuinţe, omul va încerca întotdeauna să le satisfacă la cel mai înalt grad, numai că există priorităţi. Aproape toţi economiştii şi sociologii sînt de acord că majoritatea oamenilor vor acorda prioritate necesităţilor fiziologice (de hrană, îmbrăcăminte, sănătate etc.) şi abia apoi vor decide să aloce timp şi alte resurse pentru necesităţile societale şi, îndrăznesc să adaug, culturale. Aşa stînd lucrurile, cred că avem o singură concluzie: cultura nu va avea un trai fericit decît atunci cînd bunăstarea oamenilor va ajunge măcar la nivelul la care ei îşi vor permite să-şi satisfacă nevoile primare. Caracterul dinamic al necesităţilor ne spune că odată acestea satisfăcute, orice persoană îşi va dezvolta un nou complex de trebuinţe, de nivel superior, care vor include cu siguranţă şi cele culturale. Abia atunci consumul de cultură va deveni unul frecvent, de calitate, şi nu va fi sporadic sau accidental (cum este în prezent). Abia atunci va putea omul de cultură să trăiască din cultură.

Vedeţi dumneavoastră, domeniul cultural este inseparabil de cel economic, deoarece orice activitate culturală, aşa după cum spuneau şi colaboratorii dumneavoastră, are nevoie de resurse materiale, are nevoie de promovare şi implicit de un public. Pe de altă parte, rolul culturii nu este acela să producă venituri (a se înţelege profit), ci de a satisface aceste nevoi superioare ale oamenilor. În acest caz cultura se hrăneşte în principal cu surplusurile pe care activităţile aşa-zis „economice" le vor produce, iar supravieţuirea ei depinde de mărimea şi constanţa acestor surplusuri. Chiar dacă vorbim de cultura „de stat" susţinută bugetar, nici resursele bugetare nu vor fi suficiente decît atunci cînd mediul economic va funcţiona sănătos.

În aceste condiţii eu zic că nu e cazul să dăm vina nici pe public, care nu mai apelează la cultură sau se compromite apelînd la „subcultură", nici pe managerii care nu reuşesc să producă evenimente culturale. Chiar dacă, printr-o minune s-ar obţine fondurile necesare, totul are nevoie de public, iar omul de rînd nu vine la spectacol „cu burta goală". Pe de altă parte, artiştii sînt şi ei oameni... Un exemplu suficient de convingător este la îndemînă: odată ce voi fi pus scrisoarea aceasta la poştă, voi avea timp să consult oferta de mărţişoare care este puternic concentrată în centrul oraşului (Cluj-Napoca); ei bine, printre ofertanţi se numără şi numeroşi pictori şi artişti plastici care vînd adevărate opere de artă la preţuri de nimic deoarece – aţi ghicit – trebuie şi ei să supravieţuiască. Astăzi artistul nu mai are timp să creeze, el trebuie să se întreţină. Mai mult, nu poate pretinde un preţ adecvat operelor sale pentru că nu le-ar cumpăra nimeni. E un cerc vicios care în opinia mea nu va fi dezlegat niciodată plecînd de la cultură, ci de la aspectul economic.

[...]

Închei cu o altă dilemă care mă frămîntă de mult: facem cultură de dragul culturii sau cultură pentru public? Evaluăm cultura doar prin ochii criticului sau ne pasă şi ce crede publicul? De exemplu, s-au criticat mult manelele şi fenomenul „Garcea". „Cultura" aceasta, observaţi că nu-i spun subcultură, este cea care are priză la publicul larg: e ieftină, e „subţire", e apropiată de sufletul „consumatorului". În concluzie: are succes. De cealaltă parte ne aflăm noi, cei care nu ne mulţumim cu aceste superficialităţi. Care vrem un spectacol de teatru, un balet, o carte bună etc.. Dar sîntem mai puţini. Putem noi să ne impunem prin forţă? Eu cred că oricît vom striga pe toate căile că asta nu e cultură, tot nu vom fi luaţi în seamă. Şi de fapt ce înseamnă cultură? Artistul nu poate rămîne acolo, suspendat în lumea lui de valori. Va trebui să se adapteze spiritului veacului şi să formuleze mesajul său către lume într-o limbă inteligibilă pentru cît mai mulţi, dar fără să se compromită valoarea operei sale. Acesta va fi artistul secolului următor. Eu zic că în starea în care se află cultura, mai ales la noi în ţară, nu va mai supravieţui prea mult. Vîntul schimbării bate tot mai puternic, iar refuzul adaptării este inutil. În acest context, îmi manifest tot respectul pentru domnul Bogdan Suceavă şi pentru articolul intitulat: „Soluţia există: click". Lucrurile se schimbă tot mai repede, iar cultura trebuie să stea în fruntea schimbării, să ne conducă ocolind posibilele erori în care am putea cădea. Or, în acest moment eu am impresia că e tocmai invers: cultura este tîrîtă de această schimbare şi o parte e forţată să se adapteze cît mai comercial oamenilor distrugîndu-şi astfel toate valorile. Cealaltă parte rămîne parcă prea sus, prea departe de om şi oricît ne-am chinui să o păstrăm aşa nu o vom putea „proteja" la infinit.

Încă ceva: „adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea", însă nu mi se pare corect ca el să fie stabilit prin „majoritate".

Ciprian DIOŞAN
http://www.LOGIQ.go.ro
str. Mureşului nr. 60, bl. B6, ap. 8,
Cluj-Napoca

***N. red.**: Părerea dumneavoastră despre scrisoarea lui G.M. Tamás o păstrăm pentru o rubrică specială a răspunsurilor venite de la cititori şi colaboratori la acel text.*

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Nr. 415

Madame

Deşi cu oarecare întîrziere, aş dori să reacţionez la articolul dumneavoastră despre Institutul Francez din Bucureşti (nr. 415) şi rolul său de-a lungul vremii.

Aş vrea de fapt să vă vorbesc despre nişte oameni minunaţi şi despre o „prelungire" a acestui Institut, care se numea, ce-i drept, pe vremea aceea Biblioteca Franceză. Nu cred însă că trebuie să credem că în perioada „Bibliotecii" respectiva instituţie s-ar fi limitat la a fi un fel de depozit de cărţi cu autoservire.

Pe o străduţă înghesuită în spatele clădirii noi a A.S.-ului, nu departe de Bulevardul Dacia, era acea „prelungire" a Franţei în Bucureşti, despre care aş vrea să vă vorbesc. Acolo am avut şansa să urmez o şcolaritate paralelă cu cea oficială, în limba franceză, prin grija unei doamne cum rar se pot întîlni, doamna Vlădescu. Madame, cum îi spuneam noi, copiii, şi cum ajunseseră să-i spună şi părinţii şi bunicii şi toţi cei care o cunoşteau. Madame Vlădescu Georgette Henriette Félice pe numele ei întreg, nume la fel de anacronic (nepotrivit în timp) ca şi locul, ca şi funcţia, ca şi instituţia însăşi. Dînsa avea în propriul apartament o şcoală, singura şcoală particulară „tolerată" de regim în Bucureştiul acelor ani, o şcoală de limba franceză.

Acolo nimic nu era ca „afară". Începînd cu silueta profesoarei, longilină, elegantă, cu ochii ei albaştri şi profunzi, şi – mai ales – cu părul ei blond adunat în doi mici colăcei ce-i ascundeau urechile. Nici atmosfera aceea, în care nu se auzea nici o „tovarăşa". Nici lecţiile, care vorbeau despre alte lucruri decît despre Vasile Roaită şi Griviţa. Era poate singurul loc „public" de respiraţie normală din Bucureşti. Îi datorez lui Madame mai mult decît o limbă cîştigată; îi datorez o structură.

Legenda spune că era fiica ultimului intendent al Ţarului Nicolae II şi că se refugiase, împreună cu mama ei, plecînd din Odesa. Tot legenda spune că ar fi eşuat amîndouă pe alte ţărmuri ponteuxinice, la Constanţa; acolo a cunoscut un ofiţer de marină şi... a rămas. După război soţul nu a mai fost ofiţer şi casa trăia din lecţiile de franceză. Mama ei avea un loc aparte în apartament, un fel de alcov separat de salonul unde făceam lecţiile printr-o perdea grea. Acolo, pereţii erau tapisaţi cu amintiri dintr-o altă lume, i-am putut vedea într-o zi de Crăciun cînd perdeaua s-a tras pentru ca bătrîna doamnă să participe la serbarea noastră. Mai era şi un fiu, despre care însă nu se vorbea şi deci nu voi vorbi nici eu.

Erau atît de multe acolo. Erau cărţile, toate date de Biblioteca Franceză. Şi discuri, şi reviste „la zi" pentru cei mici şi mai puţin mici (lua copii de la trei ani şi ne ducea pînă la liceu). Tot de la Biblioteca Franceză. Erau şi premiile de sfîrşit de an şcolar şi mai era serbarea de Crăciun, unde aveam fiecare cîte un cadou. Totul venea de la Biblioteca Franceză. Şi totul era personalizat, fiecare carte pe care o primeam era parcă special destinată, cred şi acum că Madame le alegea şi le comanda după gusturile şi preocupările fiecăruia. Mai era o terasă cu iederă care ţinea răcoare vara, era şi prima mobilă florentină pe care am văzut-o vreodată, mai era şi o ascuţitoare de creioane cum n-am mai văzut alta multă vreme, mare, de uz obştesc, aşezată pe pian, cu o manivelă ca maşina de tocat. Era şi pianul care o ajuta pe Madame să ne înveţe să cîntăm. Şi mai era şi portretul lui Madame, o pînză pe care încă o mai visez într-un muzeu şi nu la Talcioc.

Apoi au fost filmele de la Biblioteca Franceză. Primul meu film cu Asterix. Primul film al lui Cousteau, film care m-a făcut ca la o compunere dată la şcoala „normală" pe tema „ce-aş vrea să devin cînd voi fi mare", să răspund senin „cercetător subacvatic". Cum să explic, nimeni nu văzuse filmul, nimeni nu auzise de el, abia ieşise la Paris... Şi a mai fost, mulţi ani mai tîrziu, o impresionantă coroană de flori din partea ambasadorului francez. Alături, pe o perniţă de catifea, era o medalie, cea de „Chevalier des Palmes Académiques" despre existenţa căreia modestia lui Madame m-a făcut să aflu de-abia atunci.

Era deci în bulevardul Dacia mult mai mult decît o bibliotecă; era o oază balcanică de Libertate-Egalitate-Fraternitate. Nu cred să le fi fost uşor acelor oameni, simpli funcţionari sau funcţionari mai puţin simpli, să menţină această oază vie în acei ani. Fie ei toţi mulţumiţi şi binecuvîntaţi.

Cît despre piatra din Cimitirul Bellu catolic pe care era agăţată acea mică medalie a Academiei Franceze şi pe care piatră n-o mai găsesc, ea va avea întotdeauna o candelă aprinsă în sufletul meu!...

Cu constante mulţumiri pentru singura publicaţie bucureşteană pe care continuu s-o pot citi de la un capăt la celălalt,

Cristian CARIP
str. D. Brândza 36, Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Seninătatea**
- **Anii '60**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Agresiunea permanentă

Vrei, nu vrei, pe unele linii de autobuze ale serviciului public de transport din București *ești obligat* să asculți programul cutărui sau cutărui post de radio. La fel se întîmplă și în unele stații de metrou, prefăcute în săli de obligatorie audiție colectivă.

Este o agresiune calificată, căreia nu i te poți împotrivi. O fatalitate a condiției de călător cu mijloacele de transport public. De aceea, probabil, pasagerii o suportă cu pasivitatea stoică a obișnuinței. Și, de fapt, ce-ar putea ei să facă?! Doar să-și înfunde urechile ori să o ia pe jos...

Nu se știe dacă va fi fiind vorba de un contract între RATB și posturile de radio ale căror programe sînt transmise în autobuze și în stațiile de metrou sau de inițiativele personale ale șoferilor etc. Oricare ar fi însă explicația, este aici o exploatare a calității de pasager (inclusiv pentru difuzarea de publicitate) ce trădează măcar o primitivă lipsă de respect pentru celălalt, de nu chiar un dispreț accentuat pentru „gloată". Biletul de călătorie, care înseamnă de fapt un contract cu societatea de transport, nu include nicidecum obligația pasagerului de a suporta bombardamentul acustic din autobuze ori din stațiile de metrou. În banalitatea acestei agresiuni sonore, la care sînt zilnic supuși în capitala României probabil zeci de mii de oameni, se află și aroganță, și grosolănie, poate că și interese. În definitiv, ca pasager ești forțat să auzi, să suporți, *să înghiți*, și cantități apreciabile de publicitate, pentru care posturile de radio retransmise, așadar cu o audiență sporită, sînt desigur plătite. Și nu este exclus ca difuzarea în autobuze ori în stațiile metroului să fie un argument important pentru atragerea agenților de publicitate. Totul pe spinarea – sau, mai bine zis, pe timpanele – călătorilor.

Oricum insuportabilă și insultătoare în sine, această agresiune este deseori amplificată de conținutul propriu-zis al programelor. Mai exact, de calitatea lor. Luni, 26 februarie, puțin înainte de prînz, călătorii dintr-un autobuz al liniei 331 au fost bumbăciți acustic de un post de radio ce-și făcuse și el, firește!, piesa de rezistență din tratarea *subiectului zilei*: un cu totul oarecare mic viscol, nu numai tradițional pentru sfîrșitul de februarie, dar și prevăzut și anunțat din timp de meteorologi. Tonalitatea era una de catastrofă națională, de sfîrșit de lume, de apocalipsă. Doi ipochimeni, cuprinși de o gigantică indignare, deplîngeau în difuzoare, răcnit și interjecțional, starea tristă, *oribilă mon cher!, poți pentru ca să zici*, a... națiunii, reflectată în împotmolirea unor mașini pe autostrada București-Pitești. „E o adevărată nesimțire!" – proclama, exasperat, unul, iar celălalt îl continua, lansat pe culmile imprecației, cu un viguros „Mi-e scîrbă de țara asta!". Autobuzul venise la timp, nu era aglomerație, se circula desigur mai greu, încă ningea, destul de slab, iar cei doi se întreceau, delirant, în cogitațiuni tenebroase debitate cu o neverosimilă vivacitate trivială. Puțin mai înainte, un alt post de radio transmisese „un reportaj de sub ninsoare", de la corespondentul său special, care, aflat în Piața Unirii, comunicase mai întîi că fusese *doborît de două ori* de viscol, iar apoi că în jur este *un peisaj absolut sălbatic*. Ningea subțirel și mai venea cîte o pală de vînt...

Fiindcă nu atît un gust patologic pentru abominabil se exprimă, cum s-a susținut, în preferința mediatică pentru crime, violuri, accidente, impudic filmate ori fotografiate și bălmăjit descrise, cît o amplă deficiență profesională. Nu e o înclinație bolnăvicioasă către senzațional, ci o neputință marcată de a produce altceva decît un senzaționalism considerat de consum, în realitate imbecil și vulgar.

E o altă sursă de agresiune permanentă. Sumedenia de pațachine ce populează ecranele televizoarelor și de semidocți, dar entuziaști, „moderatori" de trăncăneli tălîmbe pompos denumite *talk-show*-uri, nu se explică nici prin „succes", nici prin starea înapoiată a nației (indivizii care se referă sarcastic și repetitiv la „gîndirea dîmboviteană", la „românul mioritic", la „ca la noi, la nimenea" ș.a.m.d. sînt de fapt ei, cei dintîi, suspecți de a fi simpli *nerozi vioi*, cu expresia unui anume Ștefan Gheorghidiu): se explică prin impostură. În urmă cu vreo cîțiva ani, mi-a fost dat să aud o năpraznică jurnalistă, cu bună reputație combativă, întrebîndu-și o colegă „Ce e, dragă, Boutros-Ghali ăsta, *președintele ONU?!*". Altminteri, persoană vioaie...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Vadim, idolul cu ciucurași

În mod fatal, adunați într-un partid, serafimii care vor să salveze patria din ghearele mafiei încep să semene cu oamenii. Le recentul congres al PRM, Corneliu Vadim Tudor le-a reproșat supușilor (era să zic, colegilor) că se prind în mici jocuri de culise și certuri politice frivole, uitînd că misiunea lor este salvarea națiunii. Tribunul s-a supărat atît de rău încît amenință că lasă partidul baltă, își ia lopățica și face alt castel de nisip.

În ultima vreme, Vadim a fost supărat și de plecarea din partid a vice-primarului capitalei Ioan Radu și a deputatului Luca Ștefănoiu. Acesta din urmă i-a adresat o scrisoare deschisă unde anunța, cu o satisfacție rău ascunsă, că există o grupare la vîrful partidului care îi poartă sîmbetele.

Cît de închegate sînt nemulțumirile unora față de persoana președintelui este greu de zis pentru un partid paranoid și cu exteriorul, și cu sine însuși. Despre democrație internă și transparență nu poate fi vorba la PRM.

Dar la nivelul opiniei publice și al membrilor simpli, PRM „este" liderul său. Chiar dacă acolo sus există niște oameni cărora li se pare că Vadim le strică sfintele idealuri, baza partidului îi aparține acestuia. Strîns cu ușa, poate foarte bine să organizeze o revoltă a bazei împotriva liderilor corupți și pervertitori, pentru a le astupa gura. Modelul a funcționat perfect la marele cîrmaci chinez, Mao.

Semnalele care vin pe căi publice dinspre partid arată nu doar o susținere a tribunului, dar chiar și un înfloritor cult al personalității. Este sigur că cei din colegiul redacțional al revistei *România Mare* nu vor fi de partea complotiștilor. Acolo se lăfăie pe pagini întregi laude din alte epoci. Se vede că idolatria de tip stalinist este o față naturală a firii umane, însușită de mulți voluntar.

Imaginea lui Corneliu Vadim Tudor în revista fondată de el ar merita un studiu mai substanțial. Acolo, el devine un erou, un salvator aproape supranatural, în comunicare directă cu fibra poporului. Se vede chiar din amănunte minore. De pildă, există un limbaj specializat pentru referirile la personaj. Acesta este ori „tribunul", ori „senatorul", titluri pe care pare a le înnobila. Nu mai este un simplu senator, ci „senatorul" prin excelență. Se vorbește acolo despre Vadim (cu litere îngroșate), nu mai este nevoie de numele întreg, ca voievozii de pe vremuri sau cel puțin ca haiducii.

Dar acestea țin de nuanță, cultul personalității nu este nici ascuns, nici subtil. Pagina specială de mesaje de la populație este plină de adorații, de genul celei trimise de un cetățean din Ghiroiu-Vîlcea: „sînt un adept al cinstei și dreptății: vă elogiez, vă admir pentru calitățile dvs. Sînteți singurul OM care mai poate redresa România. Trăiască Partidul România Mare."

„Eventualii complotiști" sînt avertizați că vor fi aruncați pe geam. „De ce? Pentru simplul motiv că Vadim nu e numai un președinte de partid – el e un idol, care a creat o mișcare națională". Soarta dușmanilor va fi cruntă. „De ce?" Răspunsul, la fel de evident, se impune de la sine: „Foarte simplu, pentru că Vadim se identifică într-o măsură atît de înaltă cu Poporul Român, încît orice mîrșăvie împotriva lui e percepută de țară ca o fărădelege și e sancționată fulgerător".

Cam aceasta pare a fi imaginea și la nivelul peremiștilor simpli. Cîteva membre ale PRM îmi spuneau în timpul unei cercetări că au venit în partid pentru „discursul lui Vadim, pentru că are dreptate". Eventualitatea teoretică a retragerii sale a stîrnit reacții vehemente și bănuieli de genul: „da' cine v-a pus să ne întrebați asta?"

Am constatat asocierea totală a liderului cu partidul și la alegători neutri și bine informați politic. Unor studenți bucureșteni li s-a cerut de către moderator să-și imagineze că partidele sînt oameni și să descrie un bal mascat la care vin aceștia. A reieșit că PRM nu poate fi altfel personificat decît prin Corneliu Vadim Tudor. Cea mai interesantă era imaginea unui Vadim „costumat" doar în vopsea roșu-galben-albastră și cu o pălărie de saltimbanc cu ciucurei. Vorba aruncată de un glumeț a destins atmosfera din acel grup, destul de tensionat pînă la acel moment.

Atunci, se pare că sînt puține șanse pentru comploturi în PRM. Sau, dacă există, tribunul poate liniștit să își ia lopățica și să-și facă alt partid de succes. Dar mai este mult pînă acolo. Pînă acum trădătorii au avut parte de un tratament profilactic din partea organului de presă. Din autor de articole și economist șef al partidului, lăudat în diverse rînduri, Ioan Radu a devenit peste noapte bețiv ordinar, țigan, violator ș.a. Asemenea transformări pot fi acceptate doar de gîndiri captive, de oameni aflați într-o permanentă bătălie cu cineva și vigilenți față de trădătorii de pretutindeni.

Pe de altă parte, experiența amară a PNR și a PUNR a arătat care sînt șansele unui naționalism moderat și fără personalități fanion care să atragă privirile. Este diferența dintre un spectator liniștit aflat în tribune și alt spectator care își arată fundul din mijlocul terenului. Lumea va fi mai atentă la ce are de spus acesta din urmă.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Povestiri din lumea nouă

Culpabilitatea majorității

– Și pe mine m-au chemat cînd a născut nevastă'mea, să asist la naștere. M-am dus, bineînțeles, dar la un moment dat am ieșit la o țigară, că nu mai puteam. Probabil că s-au revoltat, că am auzit-o pe una dintre asistente spunînd: „Lasă-l, că cine știe din ce cultură o fi!"

– Respectul diferenței!

– Asta-i lege! Păi eu, odată, am cerut unei chelnerițe, într-o franceză pocită, niște piper pentru cafeaua mea și mi-a adus imediat, cu un zîmbet larg, de parcă numai asta ar fi făcut de cînd se născuse. Probabil că și-o fi zis că așa e în cultura mea...

– Nu ai voie să discriminezi pe nimeni pentru „diferența" sa, ori dacă se mira ce caută piperul în cafea, ar fi fost o formă de discriminare. Păi ce-a pățit o prietenă de-a mea cînd i-a zis lui fi'su de 5 ani: „Uite și la chinezu' ăsta!" Ce morală i-a făcut, ce vrea să spună cu asta, ce, ăla nu e om, de ce-i spune „chinez"?. Or, ea pur și simplu observase că ăla era asiatic, n-avea nimic cu chinezii.

– Cea mai protejată categorie rămîn însă copiii. Să te ferească Dumnezeu să te împotrivești cu ceva libertății sau vocației copilului tău, că te pomenești imediat cu o cohortă de lucrători sociali pe cap. Am un vecin a cărui fată este cam curvișteină. Într-o zi s-a enervat, i-a tras o pereche de palme și i-a interzis să se mai ducă la nu știu ce bar pe unde își făcea veacul. Nu-ți spun că a doua zi s-a pomenit cu unul în casă, care i-a cerut socoteală! „Păi a luat-o pe căi greșite, o să devină o curvă..." – a încercat el să se explice. „Dar dacă aceasta este vocația ei, dumneavoastră trebuie să o sprijiniți" – i-a explicat omul legii. A rămas bietul om cu gura căscată și n-a mai zis nimic, că altfel îl dădea și în judecată și tot el ar fi trebuit să plătească avocatul fetei, aceasta neavînd mijloace de trai...

– Așa ceva n-ai putea să bagi în cap unui român pentru nimic în lume!

– Bine, dar astea sînt și cazuri oarecum extreme. E adevărat că ăsta-i sistemul și, ca să fiu sincer, te face să te simți protejat.

– Într-un fel toți sîntem minoritari, căci vulnerabili...

Stau de vorbă într-un bar din Quebec, în micuța comunitate de foști studenți ai mei, împărtășind impresii de român în Lumea Nouă. Și poveștile curg în cascadă, de la drogați la puștăriași și de la handicapați la obezi. Toți fac obiectul unei protecții sociale militante – devenită intransigenta corectitudine politică – care te duce cu gîndul la o profundă culpabilitate a Majorității. Cîtă dominare „firească" s-a consumat, într-adevăr, în numele acesteia: albii asupra celorlalți, bărbații asupra femeilor, părinții asupra copiilor, ponderalii asupra obezilor, „normalii" asupra handicapaților ș.a.m.d.! E ca și cum, rușinată, societatea dominanților ar spune acum ùn *never again!* hotărît, convertind internaționala celor marginali în singura formă legitimă de majoritate.

Minunată ipocrizie...

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Zonă defavorizată

Prezumție: tranziția a inventat această sintagmă întrucît a inventat realitatea pe care ea o indică. Iată încă o frază a cărei logică nu garantează adevărul spuselor ei. Rămîne de văzut atît dacă fenomenul cu pricina nu a precedat cumva tranziția, cît și dacă, în termeni literali vorbind, el face parte cu adevărat din panoplia tranziției.

Sub aspectul fluxului istoric se poate conta pe o certitudine absolută: sintagma nu a fost inclusă în lexicul limbii de lemn. Repudierea ei avea cel puțin două temeiuri. Cel dintîi: orice divizare în zone ar fi negat omogenitatea perfectă și natura monolitică a unei societăți dedate avansării spre comunism în zbor. Al doilea temei: despre ce defavorizare putea fi vorba într-o societate care străbătea o epocă de aur continuînd totuși să nutrească un vis confecționat din același metal? Onirismul aurifer nu se poate articula însă cu pragmatismul tranzițional.

Expresia „zone defavorizate", de inspirație globalizantă, semnalează disparități generale între diferite regiuni. Disparitatea nu poate defini zonele defavorizate decît raportîndu-le la zone favorizate. Cea mai evidentă deosebire dintre cele două categorii constă în faptul că despre zonele defavorizate se vorbește, dar despre zonele favorizate nu. Un motiv pentru care ultimele nu sînt pomenite ar putea fi acela că ele nu există. Ipotetica inexistență a zonelor favorizate ar presupune-o însă, implicit, și pe cea a zonelor defavorizate. Diversificării rîvnite i-ar lua locul o recădere în omogenitatea de odinioară, dar cu semn inversat. Defavorizarea nu ar mai caracteriza doar anumite zone, ci întregul teritoriu național.

Rostul zonelor defavorizate este acela de a beneficia de favoruri compensatoare. Cine să îi favorizeze însă pe defavorizați într-o societate care a instituit, fără a o fi legiferat, naționalizarea defavorizării? Poate că pînă la urmă adevăratul sens al tranziției stă în osteneala de a străbate coclaurii care separă societatea defavorizată de o societate a tuturor – sau măcar a cît mai multor – favoruri.

▲

BARBURISME

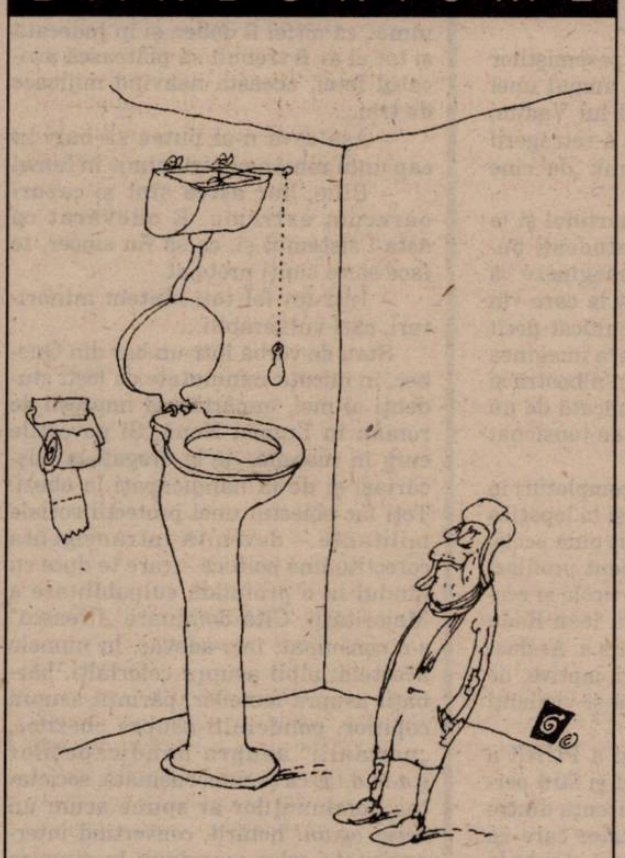

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Știri și violență

Se întîmplă ceva cu telejurnalele românești. În urmă cu cîteva săptămîni, dl Radu Coșarcă, devenit directorul emisiunilor de știri de la Antena 1, a declarat că echipa sa va renunța la exhibarea violenței în programele informative și că va pune accentul mai ales pe știrile de interes pentru cetățean. Constat că intenția a început, puțin cîte puțin, să fie pusă în practică și îmi doresc să continue. Luni, la PRO TV s-a transmis prima ediție a emisiunii „De la om la om", realizată de Cristian Tabără. Tema a fost chiar violența în programele de știri, iar la dezbaterea ei au participat reprezentanți ai CNA (Antoaneta Tănăsescu și Răzvan Popescu), producători de știri (Sergiu Toader de la PRO TV și Olimpiu Gheorghiu de la Associated Press) și sociologul Alfred Bulai. Discuția a fost interesantă și agrementată cu secvențe filmate care ne-au reamintit cîteva dintre știrile cele mai dure pe care le-am putut vedea.

E remarcabilă această *prise de conscience* a celor care ne trimit zilnic în case imagini șocante și cred că punerea în discuție a acestei teme dovedește că și în România a început să funcționeze *comportamentul normal* în spiritul public. De la un punct încolo însă dezbaterea de la PRO TV s-a limitat la o dilemă pusă în termeni destul de simpliști: dacă „asta e realitatea", o arătăm sau nu la televizor? O arătăm, în numele dreptului la informare și al respectării adevărului, spunea dl Sergiu Toader. Unul dintre argumentele principale a fost audiența: „publicul gustă programele violente"; alt argument a fost efectul social al transmiterii unor asemenea știri: comentariul inserturilor filmate a insistat asupra faptului că organismele statului au intervenit, în unele cazuri, după ce acestea au fost prezentate la telejurnal, și astfel problemele semnalate s-au rezolvat (și) datorită intervenției televiziunii. De cealaltă parte, reprezentanții CNA au insistat asupra *cantității*, considerînd că în sumarul telejurnalelor știrile violente sînt prea multe, iar violența e adesea gratuită. Cred că, redusă la această confruntare, problema eșuează inevitabil: jurnaliștii vor apăra întotdeauna libertatea informației, CNA-ul va încerca întotdeauna să limiteze ceea ce i se pare că încalcă morala, bunul gust, decența etc. Iar toate aceste cuvinte denumesc abstracțiuni, tot lucruri nemăsurabile, cu care e greu de operat. Nu s-a spus însă mai nimic, pînă la urmă, despre *cum* se prezintă știrile despre violență, și tocmai aceasta este adevărata problemă: e *neapărat necesar*, pentru a informa corect publicul, ca în cadru să apară cadavre mutilate și scene sîngeroase? E neapărat necesar ca unui copil care a trecut prin chinuri să i se pună, pe patul de spital, întrebări de genul „și cum te bătea? și te bătea tot timpul? și te chinuia?". E publicul mai puțin informat dacă nu asistă la asemenea interviuri sadice? Pentru că în dezbatere s-au dat exemple din alte țări, adaug și eu două: în Italia există destulă violență, dacă ar fi să ne gîndim doar la atentatele și crimele Mafiei; dar în telejurnalele italiene, atunci cînd se relatează de la locul faptei despre asasinatele mafiote, nu apar în imagini decît polițiștii, ambulanța și locul faptei; aproape niciodată morții. Cît despre cazurile în care sînt implicați minorii, în Europa există reglementări (fie ele coduri ale jurnaliștilor, fie legi) care nu permit apariția imaginilor cu copii care au fost victimele ori martorii unei infracțiuni. Or, la noi, telejurnalele insistă cu voluptate pe cadre îndelungi cu rănile copiilor bătuți și maltratați. Altfel, îi cred pe editorii de știri că asemenea programe au audiență. Numai că a justifica totul prin faptul că „asta cere publicul" e comod și duce, pînă la urmă, la un fel de indiferență față de alte criterii. Sîntem într-o situație specială – în tranziție, adică, iar normele de tot felul, educația, morala, bunul-simț, decența au suferit șocuri după șocuri în ultimii ani. Nu ne putem permite luxul de a lăsa totul pe seama maselor care „vor sînge și lacrimi" (masele nu știu întotdeauna ce vor), iar lîngă libertatea informației trebuie pusă și o doză de responsabilitate. Ceea ce, în societățile democratice cu care ne tot comparăm, ține tot de dreptul la libera informare.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Umor involuntar

Pastișele pe care Proust le-a grupat sub titlul *Afacerea Lemoine* sînt, cum de atîtea ori s-a observat, nu numai dovada unei capacități uimitoare de a trece de la un registru literar la altul, ci și admirabile exemple de critică „aplicată", mai eficientă decît tomuri întregi de exegeză savantă. Proust pornește, ne amintim, precum Caragiale în *Temă și variațiuni*, de la relatarea unui fapt divers: un anume Lemoine, pretinzînd că a descoperit secretul fabricării diamantului, primește din partea președintelui companiei De Beers o importantă sumă de bani; escrocheria fiind dovedită, Lemoine e condamnat la șase ani de închisoare. Cele nouă pastișe – autorii vizați sînt Balzac, Flaubert, Sainte-Beuve, Henri de Régnier, frații Goncourt, Michelet, Faguet, Renan și Saint-Simon – nu repovestesc pur și simplu *à la manière de* afacerea Lemoine; Proust imaginează o scenă dintr-un roman al lui Flaubert – ședința de la tribunal, un posibil început al unui roman de Balzac, o cronică dramatică a lui Emile Faguet la o piesă de H. Bernstein etc. Ceea ce primează, bineînțeles, este performanța stilistică.

Cele cîteva pagini ale textului atribuit lui Balzac reușesc, astfel, să inventarieze un mare număr de procedee și ticuri narative ale autorului *Comediei umane*. Lumea balzaciană e mutată în primul deceniu al secolului XX, iar începutul textului trimite la strategia binecunoscută a situării acțiunii în timpul real („Într-una din ultimele luni ale anului 1907..."). Cadrul e un salon parizian, unde se adună elita aristocrației; printre cei care participă la recepție, multe personaje balzaciene, fapt ce contribuie, o dată în plus, la crearea confuziei dintre ficțiune și „realitate". Suprem efect de real – apariția meteorică, printr-o replică rostită în *aparté*, a lui Paul Morand: „unul din secretarii noștri de ambasadă cei mai impertinenți". Proust pune în primul rînd în evidență fascinația pe care o exercită asupra lui Balzac lumea saloanelor și aristocrația de viță veche. Regăsim, apoi, caracteristici notorii ale discursului balzacian: formulele sintetice, frapante și spectaculoase, prin care se portretizează personajele (marchiza d'Espard – „această carmelită a reușitei mondene"); mania invocării autorităților științifice (Lavater, Bichat) care validează considerațiile naratorului, fie ele oricît de fanteziste; abundența referințelor artistice *(Fornarina* lui Rafael, Andrea del Sarto etc.); digresiunile doldora de reflecții istorice și geopolitice; reveria onomastică, numele avînd înscris în el caracterul și destinul personajului. Toate acestea sînt caricaturizate cu o contagioasă bună dispoziție și, pe alocuri, cu fină autoironie, parte din „defectele" semnalate la Balzac fiind și slăbiciuni ale lui Proust însuși.

Printre ticurile balzaciene se numără și acela ce constă în a individualiza un personaj prin formula „x, acest y al..." (analizată pertinent de Genette în *Palimpsestes)*. Proust o folosește încă din primele rînduri ale pastișei: „Dl de Talleyrand, acest Roger Bacon al naturii sociale..." . Acest model s-a dovedit a fi de o vitalitate cu totul excepțională și chiar la Balzac (nu în pastișă, ci în romane) el apare în cele mai neașteptate ipostaze. O construcție precum „Vistula, această Loară a Nordului" *(Muza departamentului)* o putem găsi (sau imagina) în mii de variante. Asocierile pot fi insolite, dar și total previzibile, de bun-simț, dar și amețitor extravagante. Proliferarea modelului în limbajul publicistic nu a făcut decît să confirme inepuizabilele lui resurse.

Inepuizabile în sensul propriu al cuvîntului, pentru că nimic nu pare să mai poată opri imaginația dezlănțuită a jurnaliștilor. Am citit astfel recent, într-o revistă de programe TV, o fulgurantă caracterizare: „Clint Eastwood, acest Sergiu Nicolaescu al Hollywoodului". Dincolo de enormitatea alăturării, aș remarca perspectiva originală adoptată de autorul textului din care am extras perla: așadar, nu „Sergiu Nicolaescu, acest Clint Eastwood de la Buftea" (așa cum s-a spus, de pildă, „Hagi, acest Maradona al Carpaților"), ci „Clint Eastwood, acest Sergiu Nicolaescu al Hollywoodului", ceea ce induce un accent patriotic și – de ce nu? – protocronic.

Clișeul, dacă nu-i fudul, n-are haz.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Alegerea preşedintelui

Fără îndoială, dintre toate forţele politice româneşti de astăzi, PNL este cel mai insistent în privinţa modificării Constituţiei din 1991. Atît de insistent, încît se pare că a reuşit să convingă şi partidul de guvernămînt că România are nevoie de un nou sistem constituţional. Sigur, între cele două partide rămîn diferenţe în ceea ce priveşte obiectul revizuirilor constituţionale, dar discuţiile dintre PNL şi PDSR pe această temă sînt, de acum, de notorietate. Una dintre ideile pe care PNL le doreşte neapărat implementate în sistemul românesc este aceea care, în limbajul specialiştilor, este conceptualizată sub denumirea de „preşedinte slab". Cu alte cuvinte, PNL optează ferm pentru o republică parlamentară, în care şeful statului are exclusiv funcţii de reprezentare. Logica unei atari instituţii presupune, printre altele, modificarea radicală a procedurilor de desemnare a persoanei care va ocupa această poziţie. Astfel, în ipoteza unui preşedinte care va avea doar un rol decorativ, parlamentul va fi cel care va desemna persoana respectivă, urmînd a se renunţa la actualul sistem în care, cum se ştie, şeful statului este desemnat de electorat prin vot direct şi universal. Cred că pentru a avea o opinie bine fundamentată în această chestiune punctuală este bine să vedem cum stau lucrurile în alte sisteme constituţionale. Pentru motive lesne de dedus, ne vom opri acum asupra a trei sisteme constituţionale ale unor state foste comuniste care sînt, îndeobşte, socotite mai avansate pe calea integrării europene decît România: Polonia, Ungaria şi Republica Cehă.

1. Conform Constituţiei Republicii Polone, adoptată la 2 aprilie 1997, preşedintele, definit ca reprezentant suprem al republicii şi garant al continuităţii autorităţii statului, este ales prin vot universal, egal, direct şi secret, pentru un mandat de cinci ani. În linii generale, atribuţiile sale sînt similare cu cele ale preşedintelui României în sistemul actualei noastre Constituţii. Astfel, preşedintele Poloniei este comandant suprem al armatei, numeşte pe primul-ministru şi pe ceilalţi membri ai Guvernului, are iniţiativă legislativă, are dreptul de a sesiza Curtea Constituţională, dispune de un organ consultativ pentru probleme de securitate naţională, promulgă legile, desemnează un anumit număr de membri ai Consiliului Naţional al Radioului şi Televiziunii etc.

2. Constituţia Republicii Ungaria, în fapt o formă revizuită în august 1990 a Constituţiei acestei ţări din 1972, defineşte preşedintele ca fiind expresia unităţii naţiunii care veghează asupra funcţionării democratice a statului. Preşedintele Ungariei este ales de parlament, prin vot secret, pentru un mandat de 5 ani. Preşedintele Ungariei are următoarele principale atribuţii: propune parlamentului numirea prim-ministrului, numeşte şi demite, la propunerea prim-ministrului, pe ceilalţi miniştri, numeşte secretarii de stat, este comandant suprem al forţelor armate, propune parlamentului alegerea *Garantului parlamentar al drepturilor cetăţeneşti şi Garantul parlamentar al drepturilor minorităţilor naţionale şi etnice* – organ colectiv corespondent *ombudsmanului* etc.

3. Constituţia Republicii Cehia, intrată în vigoare la 1 ianuarie 1993, consideră preşedintele ca parte a puterii executive şi, în acest spirit, acesta este ales de parlament. Preşedintele ceh desemnează pe primul-ministru, promulgă legile, numeşte, cu aprobarea senatului, pe cei 15 membri ai Curţii Constituţionale şi are posibilitatea de a dizolva parlamentul.

Cum lesne se poate observa, nu există o „reţetă" unică, general valabilă, pentru configurarea constituţională a instituţiei prezidenţiale în ţările ex-comuniste. Fiecare stat a evoluat în conformitate cu două determinaţii care sînt în cel mai înalt grad specifice: tradiţia constituţională şi politică, pe de o parte, şi experienţa tranziţiei de la statul totalitar la statul de drept, pe de altă parte. Cred că această scurtă şi, fatalmente, incompletă trecere în revistă a felului în care alţii au instituţionalizat figura şefului statului ne conduce la o concluzie foarte importantă: determinantă în decizia viitoare privind *job description*-ul preşedintelui României rămîne voinţa politică a celor care vor alcătui structura chemată să decidă acest lucru. Iar această voinţă politică se poate deja prevedea, va fi rezultatul ideologiei partidelor din care membrii constituantei vor proveni, analizei pe care aceştia o vor face trecutului politic apropiat al României şi, mai ales, felului în care vor gîndi eficienţa acţiunii instituţiilor statului nostru, în perspectivă atingerii marilor noastre obiective.

▲

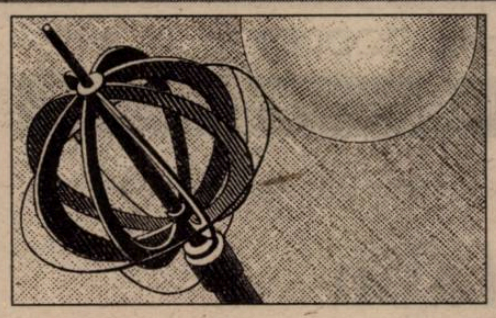

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Principiul prudenţei

Pe un pămînt plin de gropi comune, pentru a elimina primejdiile dinspre partea cerului, Statele Unite revin la mai vechiul proiect al scutului de rachete strategice: teritoriul lor va fi păzit cu ajutorul unor dispozitive sofisticate, pe cale de a fi inventate, care vor elimina din zbor orice ameninţare. Tehnologia acestui sistem este încă departe de a fi funcţională, dar încrederea americanilor în capacitatea lor de a rezolva acest tip de probleme depăşeşte regretele meschine pentru banii irosiţi în încercări ratate. Tratatele existente au asigurat, timp de 30 de ani, stabilitatea strategică. Vulnerabile una faţă de alta, Statele Unite şi Uniunea Sovietică nu s-au atacat pentru a nu suporta consecinţele catastrofale ale loviturii de răspuns. Majoritatea comentatorilor consideră că disponibilitatea sinceră a lui Gorbaciov de a restructura sistemul comunist a fost determinată de neputinţa economică a Uniunii Sovietice de a face faţă întrecerii impuse de preşedintele Reagan cu „războiul stelelor". (Aşa se chema atunci proiectul construcţiei unui scut aerian deasupra teritoriului Statelor Unite). Dar înţelegerile de reducere şi neproliferare, acceptate şi semnate în lumea bipolară, nu mai sînt o pavăză suficient de puternică în faţa celor care vor să-şi legitimeze ascendentul, atacînd cea mai mare putere a lumii.

În timpul războiului rece, cei doi adversari îşi apărau ideologiile diferite prin arme asemănătoare, tratînd în timp ce se spionau, iar viaţa era mult mai sigură decît acum, cînd ameninţarea poate veni de oriunde şi de la oricine. China a făcut exerciţii cu rachete în preajma Taiwanului, Coreea de Nord are rachete care pot traversa Oceanul Pacific, Pakistanul şi India se ameninţă reciproc cu arme de distrugere în masă. Nu se ştie ce arme există în Libia sau în Irak. Comportamentul imprevizibil al unor conducători de stat sau al unor lideri mai mult sau mai puţin fanatici constituie o ameninţare difuză, cu atît mai înspăimîntătoare cu cît nu poate fi localizată.

Principiul prudenţei, adoptat în politicile statelor moderne, recomandă ca raţionale cheltuielile legate de noile-vechi sisteme de apărare. Dar principiul prudenţei este mai totdeauna neputincios în faţa inventivităţii vieţii, după cum o arată întîmplările din centrul sau de la periferia lumii care contează. În timp ce toţi specialiştii erau preocupaţi de maladia vacii nebune, declanşată de practicarea unor metode intensive, moderne, de creştere a vitelor, febra aftoasă, boală tradiţională a animalelor, a creat o criză majoră, deocamdată fără soluţie.

Superioritatea militară sau tehnologică nu poate asigura invulnerabilitatea, după cum o dovedesc şi evenimentele din Orientul Mijlociu. Un om dispus să moară pentru cauza lui, justă sau nu, îi învinge prin pierderile de vieţi omeneşti pe cei mai imaculaţi susţinători ai războiului cu „zero victime".

Încercînd să raţionalizeze răspunsul la ameninţările venite din partea unei lumi iraţionale, Statele Unite vor dobîndi, aproape sigur, noi tehnologii şi un cer sigur, doar pînă la proba contrarie. Comunitatea internaţională, fidelă principiului prudenţei, va trebui să inventeze reglementările şi mijloacele pentru a face faţă conflictelor regionale, masacrelor locale, inventivităţii oamenilor lipsiţi de avantajele tehnologice necesare pentru a-i omorî pe indezirabili. În Indonezia, luni 26 februarie, scrie presa, violenţa şi anarhia au explodat într-un colţ al insulei Borneo. Prima zi a violenţelor s-a soldat cu 300 de morţi şi zeci de mii de refugiaţi. Înarmaţi cu lăncii, pumnale, săgeţi otrăvite şi machete, dayacii au golit localitatea Sampit – capitala districtuală a provinciei Kalimantan – de populaţia madureză, stabilită, forţat, în urmă cu treizeci de ani acolo. „Am încercat să-i convingem, să-i liniştim, dar dayacii au venit de peste tot şi ne-au depăşit prin număr" – a declarat şeful poliţiei din provincie, explicînd astfel pasivitatea oamenilor săi. „Bande înarmate, cadavre decapitate sau mutilate, poliţişti care joacă şah" – povesteşte un martor ocular.

Jucătorii de şah învaţă, fără profesor, principiul prudenţei.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Românii vechi şi noi

Jamil n-are buletin de identitate. Din două motive: întîi că s-a născut în Siria şi apoi că a picat săptămîna trecută la examenul pentru cetăţenie. Jamil e pe bună dreptate supărat: „De ce mă întrebaţi din istorie, cînd eu am făcut aici Facultatea de medicină? Daţi-mi test la biologie mai bine!".

Jamil nu e singur în durerea de a nu-i putea recita pe clasici ori de a nu-şi putea aminti cînd a avut loc bătălia de la Călugăreni. Alţi 10-20 de cetăţeni străini se strîng în fiecare săptămînă la examenul de românitate al Externelor, acolo unde o comisie te întreabă de scrisoarea lui Neacşu, picturile lui Luchian ori numărul de războaie purtate de Ştefan. Ironia sorţii: unii dintre solicitanţi sînt chiar urmaşii foştilor inamici ai voievozilor pe care trebuie să-i înveţe acum pe dinafară. *Liftele păgîne* înghit în sec şi îşi notează această caracterizare patriotică, neştiind foarte bine dacă trebuie să-şi facă şi mea culpa în faţa comisiei de examinare.

Pentru turci, capitolul Vlad Ţepeş trebuie să fie printre cele mai dureroase din manual. Dar e şi o recompensă: cartea noastră de istorie le dă candidaţilor ocazia să afle de toate înfrîngerile (victoriile, din momentul în care iau examenul) pe care cartea turcească de istorie le-a trecut, ruşinos, sub tăcere. Şi viceversa.

În exact aceeaşi săptămînă în care Jamil n-a putut să spună dacă Burebista a fost sau nu rudă cu Bulevardul Decebal, un român get-beget decidea să se despartă de cetăţenie. E vorba de dl Valerian Stan, pe care vremurile l-au adus în situaţia de a se considera persecutat politic şi nedreptăţit de statul căruia îi plăteşte, degeaba, spune el, impozite. Poate că omul are dreptate în necazurile lui. Însă decizia de a renunţa la cetăţenie nu-l face deloc mai puţin român, ci mai degrabă îi confirmă apartenenţa la o naţiune „iute la mînie şi repede vărsătoare de sînge".

Şi totuşi, cine are dreptate? Cel care ne părăseşte nervos sau cel care bate cuminte la uşă?

Între dl Stan, care a decis să rupă legăturile de hîrtie cu statul român şi Jamil, care vrea neapărat cetăţenia, diferenţa nu e neapărat foarte mare. E limpede că amîndoi au o problemă de rezolvat (sau mai multe) cu autorităţile. Numai că în vreme ce orientalul caută să se împrietenească, central-europeanul refuză o autoritate pe care o percepe ca incapabilă de a-i apăra interesele. Morala dlui Stan se poate să fie înaltă, însă la PR, Jamil e cu mult mai bun. Într-un fel, chiar dacă n-a luat examenul, el e „de-ai noştri", spre deosebire de revoltatul ne-cetăţean român, a cărui bătălie pare dinainte pierdută.

Oricum ar fi, pentru amîndoi greul abia începe. Şi n-ar strica o lecţie de tactică predată gratuit de o a treia categorie de luptători cu *ceilalţi*.

E vorba de căţărătorii pe macarale. Adică acei români radicali care au descoperit că, atunci cînd nu te mai ascultă nimeni, mai ai o şansă dacă strigi peste capetele tuturor. Aici nu mai încap jumătăţile de măsură – ameninţarea cu renunţarea la cetăţenie ar fi luată în rîs de orice trecător. Nu, aceşti mujahedini ai înălţimilor sînt gata oricînd să-şi pună chiar viaţa la dispoziţia gravitaţiei pentru a demonstra justeţea cauzei lor.

Să luăm bunăoară cazul lui Costică. El s-a urcat pe macaraua din curtea uzinei în care lucra pentru a cere să nu intre pe lista de concedieri. S-a adunat lumea, au venit corespondenţii locali ai televiziunilor (cu speranţa secretă că omul se va ţine de cuvînt şi va sări), în sfîrşit, a sosit şi directorul care a promis solemn că locul de muncă al lui Costică e intangibil. După o oră de dialog răstit cu prietenii şi rudele, alpinistul nostru ad-hoc a coborît de pe macara şi s-a dus acasă să se refacă. A doua zi, alţi şapte români îmbărbătaţi de ştirile de cu seară au trecut la fapte în cîteva oraşe ale ţării. Dilema jurnaliştilor (să-i ignore sau să continue să-i filmeze, cu riscul de a stîrni o epidemie) a fost rezolvată doar de căderea zăpezii, care i-a izolat pe nemulţumiţi de macaralele făcătoare de minuni.

Pentru Jamil, care vrea să intre în rîndurile acestui popor şi nu e lăsat, soluţia macaralei nu e încă luată în calcul. „Mă întorc acasă şi mai învăţ", spune el. „Ghinion – dacă îmi pica Brâncuşi acum nu mai aveam probleme."

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Stalin prefăcut în rechin

Mi-am ras mustaţa pentru că am decis, în cele din urmă, că Stalin a murit. Cît de mort este ne arată o recentă decizie a municipalităţii din Praga, de a transforma imensul metronom de oţel care domina oraşul într-un acvariu-n vîrf de deal. Înainte de metronom, în locul acela se ridica – 14 mii de tone, 15 metri înălţime – o statuie reprezentîndu-l pe Stalin, în fruntea a două rînduri de socialişti cehi şi sovietici. Greu putea fi trecută cu vederea, de oriunde din oraş. Cehii îi spuneau statuii „coadă la carne". Măreţul monument a fost terminat în 1955, doi ani după moartea lui Stalin, şi a rămas la locul lui pînă în 1962, cînd au hotărît cehii că e mort de-adevăratelea. Mult timp după ce l-au dat jos, cehii nu s-au putut hotărî ce să pună în loc. Soclul a rămas provizoriu gol, reflectînd două şcoli de gîndire: una care susţinea că Stalin a murit, alta care susţinea că e mort numai temporar şi că, precum Iisus, va învia. Cehii au tot reflectat la această problemă pînă în 1991, cînd însuşi comunismul a dat ortul popii. Atunci au decis, filosofic, să ridice pe acel loc o statuie care să stea mărturie pentru natura trecerii timpului şi pentru meandrele istoriei. Un imens metronom se ridica spre cer. Se balansa înnebunitor încolo şi încoace, imposibil de trecut cu vederea, repetînd iară şi iară: Stalin e mort, Ba nu, Stalin e mort. Ba nu. Ba, mai mult, metronomul aducea cu secera şi ciocanul şi îi scotea din minţi pe localnici. Adolescenţii foloseau soclul de granit drept pistă de *skateboarding* şi nu doar o dată cîte unul din ei şi-a luat zborul peste oraş, prăbuşindu-se în plin trafic. Sub soclu se afla un *bunker* imens, pe post de adăpost pentru oficialii comunişti în caz de atac atomic. O vreme, *bunker*-ul a adăpostit rezerva strategică de cartofi a naţiunii. În 1996, Michael Jackson şi-a ridicat acolo o statuie de cauciuc de peste 10 metri, dar şi aceasta a fost înlăturată după concert.

Într-un timp, venise o modă printre milionarii germani să cumpere Stalini şi Lenini de bronz din imperiul prăbuşit, ca să-şi decoreze grădinile. Într-o scenă emoţionantă din „Odysseus's Gaze", o imensă statuie a lui Lenin luată de la Bucureşti pluteşte pe Dunăre în jos, către un colecţionar necunoscut. Pe maluri, ţăranii îngenunchează şi-şi fac semnul crucii în faţa dumnezeului scos din uz, care trece pe lîngă ei culcat pe spate şi legat bine în chingi. Stalinul din Praga era prea mare chiar şi pentru germani, aşa că a fost, probabil, topit şi transformat în ornamente pentru pomul de Crăciun. Dar, iată, răsar zorii unei noi ere în viaţa monumentală a colinelor pragheze. Părinţii oraşului au hotărît să aşeze acolo sus un acvariu transparent, în care să înoate rechini şi alte vietăţi ale mării. Ca şi Stalin, rechinii vor fi greu de trecut cu vederea. Desigur, nu este nici un fel de mare pe lîngă Praga. Oceanul, ca şi socialismul, este un concept vast şi îndepărtat. Într-un fel, gigantismul idealismului încă mai supravieţuieşte în imaginaţia oficială. Există chiar speculaţii potrivit cărora Stalin, un adevărat rechin la viaţa lui, nici nu este mort-mort, ci s-a reîncarnat în această de temut creatură. Cel mai mare succes cinematografic în lumea socialistă, înainte de prăbuşirea sistemului, a fost „Fălci". Foştii mahări comunişti, reîncarnaţi în actualii politicieni capitalişti, habar n-au că nu au depăşit ideologia care a permis, dintru început, apariţia lui Stalin. Dar se poate spune în apărarea lor că rechinii sînt cu mult mai puţin dăunători pentru populaţia Pragăi decît tancurile comandate odinioară de Stalin. E prea tîrziu acum, dar aş fi propus un alt monument pentru colinele care domină Praga: a copie monumentală a mustăţii staliniste pe care tocmai mi-am ras-o. Mustaţa aceea, mai mult ca orice altceva, marca prezenţa încăpăţînată a unor vremuri ce în veci nu vor pieri în mintea acelora pentru care acei ani depărtaţi înseamnă copilăria.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

www.surprizele stau să vină

A fost o vreme în care, prin întreprinderile economiei centralizate, gazetele de perete erau la mare modă. În faţa unei productivităţi a muncii debile precum un şerveţel uitat în ploaie, regimul din orice stat de democraţie populară nu prea avea de ales: ori inventa stahanovişti, ori arăta coada biciului – ori şi una şi alta, cum s-a întîmplat cel mai adesea. Iar gazeta de perete, în acest ritual, ocupa locul de mijloc între pedeapsă şi recompensă. La noi panourile numindu-se cel mai adesea *Ghimpele*, *Ariciul* sau *Urzica*, este de la sine înţeles că presupusa lor satiră cerea ca numărul celor înţepaţi să fie mai mare decît cel al celor mîngîiaţi pe creştet.

Iar acum, la vîrsta Internetului, se întîmplă din ce în ce mai des ca *ariciul* să intre în reţea, cu rezultate spectaculoase.

Mai întîi, cazul de la Soare-Răsare: anul trecut, un oficial al Partidului Comunist Chinez ascuns sub pseudonimul Jang Liang a trimis în Occident mai multe mii de documente inedite legate de protestul din Piaţa Tienanmen, din 1989. După moartea, în urma unui atac de cord, a liderului reformist Hu Yaobang (15 aprilie '89), studenţii cu ochi migdalaţi au ieşit în stradă, cu revendicări democratice. În buna tradiţie a nepoţilor ideologici ai lui Lenin, liderii PCC au refuzat dialogul şi, din noaptea de 19 aprilie '89, i-au luat în vizor pe demonstranţi; mai cu mănuşi la început, pentru că încă se spera ca, după serviciul funerar dedicat pe 22 aprilie defunctului, studenţii să revină în amfiteatre. N-a fost să fie. Încurajaţi de apropiata pe atunci vizită la Beijing a lui Mihail Gorbaciov, pe 4 mai studenţii au citit, în Piaţa Tienanmen, programul maximal al mişcării, iar pe 13 mai au declarat greva foamei; în capitală şi în imensele provincii, sute de mii de tineri şi intelectuali au preluat ideea astfel încît ziariştii străini veniţi odată cu Gorby au fost martori la contestaţii cît să se sature. Repede s-au săturat şi *apparatcikii*: în dimineaţa de 2 iunie, durii de partid şi de stat au decis intervenţia militară în piaţă – de aici ulterior celebra imagine a şirului de tancuri care face fente în faţa unui student protestatar. Pe 3 iunie 1989, la ora 22, soldaţii au deschis focul; *Amnesty International* vorbeşte încă de peste 1000 de morţi.

Miile de pagini ale poveştii de mai sus au încăput pe o dischetă şi sub această formă au ajuns în Occident (vezi volumul de peste 500 de pagini *The Tienanmen Papers*, compilat de Jang Liang şi editat de Andrew J. Nathan & Perry Link, Public Affairs, New York, 2001). Sub semnul timpurilor noi, povestea din spatele cortinei roşii a apărut şi pe web, la cîteva adrese (vezi *www.foreignaffairs.org/articles/tienanmen0102.html).*

...Şi doar nu era să rămînă românii mai prejos. Nu este nici o săptămînă de cînd floarea coruptă a poliţiei constănţene s-a trezit şi ea expusă blamului (vezi *www.politisti-corupti.go.ro*), călare pe ariciul reţelei. Inutile au fost pînă acum plîngerile date cu subsemnatul de cetăţenii amărîţi, rapoartele interne, sesizările presei despre mafioţii în uniforme; inutil a părut a fi strigătul disperat-electoral din toamna trecută al Timişoarei, cînd protestul faţă de reţelele româneşti/ţigăneşti/arăbeşti/raketeşti care se bat duios pe burtă cu poliţia (mai ales cu grangurii cu epoleţi, dar nu şi cu bravul plt. mj. Saşa Disici, cum s-a văzut), s-a tradus în voturi CVT.

Şi cred că naraţiunea dezvoltată pe www. nu este decît la primul capitol. Justiţiarii de pe Internet abia au ieşit la încălzire. Nu numai nobleţea obligă, ci şi noua tehnologie. Unii vor spune că-i trasă din Caragiale: o dăm anonimă şi vedem ce se întîmplă. Alţii doar îi vor face un semn cu ochiul dlui Gh. Onişoru, preşedintele CNSAS: n-ar fi exclus ca multe din acele dosare pe care comisia domniei sale tot le caută şi nu le găseşte să apară, mîine-poimîine, pe site, la o adresă oarecare.

Web-ul este infinit; în comparaţie cu el, metrul pătrat al unei gazete de perete şi lunga şi lata Piaţă Tienanmen sînt cam acelaşi lucru.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Alecsandri la discotecă

Uneori mă surprind cum privesc fascinat la emisiunile gălăgioase şi pline de spumă multicoloră şi confeti verbale de la televiziune, mă zgîiesc nătîng la fetele acelea care se agită nevinovate şi frumuşele pe pîrtia de la Predeal, pe scena anumit amenajată se fluştură ele, pe urmă cutare animator chiuie libertin în crugul dimineţii, spune prostioare dulcege, cutare domniţă explică pe îndelete cum stăm din punctul de vedere al horoscopului, alta îmi dă sfaturi ca să ştiu ce e de făcut în privinţa sănătăţii proprii. Un *„haaao lung şi înduioşat"* îmi cutreieră pieptul în timp ce mă umplu brusc (în faţa micului ecran, la ora aceasta matinală neverosimilă) de sensuri şi senzaţii uitate, în felul acelei celebre prăjituri care i-a restituit lui Marcel Proust timpul pierdut. Privesc atent irealitatea (mediatică) imediată şi cugetări adînci mă încearcă din punct de vedere politologic, din punctul de vedere al culturologiei, al istoriei mentalităţilor, al alterităţii, al imagologiei, al atîtor analize menite să arate cam cum ar putea neamul să apuce pe calea unei deveniri pozitive. Alta decît aceea care mi se arată în imaginea purcelului aceluia, pe care adesea l-am evocat în proză, şi care cu ochi blînzi privea spre mine şi tare guiţa răguşit pe cînd marhadoktorul, adică veterinarul din pruncia mea, îl uşura de testicole ca să capete el leneveală orientală, să iasă din etica protestantă a muncii, să se aşeze pe podele şi să se îngraşe pentru la iarnă. Aşa şi eu, la fel cu animalul acela uşurat de povara neliniştitoare a fuduliilor, simt ceva din vechimea propriilor mele leneveli istorice, singurele în măsură să-mi dea exactă dimensiunea curgerii timpului, în chiar clipa în care privesc cu ochi metafizic emisiunile chiuite din dimineaţa de faţă în care – iată, mărturisesc cu mîna pe inimă – m-a părăsit orice hărnicie, sînt aidoma animalului aceluia după ce a plecat nenea marhadoktorul: m-a părăsit orice ambiţie de a fi în pas cu Europa, de a intra în NATO, în Uniunea Europeană, de a mă afirma în consecinţă, de a fi european, de a fi critic, de a nu-mi plăcea (pe bună dreptate) mai nimic, de a mă impune civic, de a mă cultiva, de a fi tot mai deştept, tot mai cunoscător, tot mai şi mai.

Pe cînd mă cutreierau asemenea împulsuri contradictorii, pe cînd acestea tocmai tindeau, în marginea propriei mele conştiinţe, spre o împăcare (a contrariilor) în acord cu străvechi barochisme comportamentale specifice locului, pe cînd toate tocmai erau pe punctul să se întîmple sub năvala cromatică a chicotitului distractiv a cutărui prezentator sastisit de glorie şi burduşit de onorarii, mi s-au impus, cutremurătoare şi lipsite de îndurare, următoarele stihuri ale boierului Miron Costin pe cînd spunea el în poemul *Viaţa lumii* cum că: „O pre cine amar nu aşteaptă sapa! / Nu-i nimica să stea în veci, toate trece lumea, / Toate-s nestătătoare, toate-s nişte spume."

Iacătă cum cele de ieri sînt precum cele de azi. Bunăoară, plăcerile „danţului", vorba lui Bolintineanu, nu se schimbă în vremuri. Rămîn la fel. Mă uit la fetiţele de pe scena plasată pe pîrtia de la Predeal cum strigă şi cum răspunde de frumos marea de teenageri, de fetiţe şi băieţi; ce frumos, zic, şi mă umple dorinţa de a mă lăsa purtat de plăcerile danţului în cameră. Îmi aduc aminte, anapoda, de Petre Roman străbătînd valurile Dunării înot cu gîndul la sondajele preelectorale, de Boris Elţîn dansînd, de Emil la discotecă. În istorie, Alecsandri se impune şi el, şi tot printre frumuseţi feminine, şi tot la un soi de discotecă.

„Concertul începe! Angel execută din cornet mai multe arii din operile lui Rossini şi Meyerbeer; apoi, deodată şi fără nici o tranziţie, sună o polcă zburdalnică. În auzul acestor note vesele, ochii vestalelor se aprind, figurile lor se luminează şi pepturile lor suspină cîte un haaao lung şi înduioşat. Sărmanele! De cinci ani erau postite de plăcerile dansului."

Deosebirea dintre noi şi paşoptişti este că dumnealor au părăsit reveriile în fundul camerei. Iată-l pe bardul din Mirceşti cum ne încredinţează că adînc îl pătrunde dorul „exprimat prin acea exclamare (*„un haaao lung şi înduioşat"*) ieşită din fundul inimei" junelor postite fără voia lor. Prin urmare „compătimirea" îi dă „curajul devotamentului" şi-l îndeamnă să facă „începutul balului". Amarnică hotărîre paşoptistă. Uitaţi, dragi cititori, ce urmează:

„Ambele vestale sar pe rînd în salon, abandonînd braţelor mele talia virginală şi îmbătîndu-se de plăcerea polcii, pănă ce mă obosesc ca pe un cal de poştă."

Estimp, vorba veche, eu mă mulţumesc să privesc taliile cele virginale la televizor. Asta e, pînă la urmă, deosebirea dintre reforma paşoptiştilor şi reforma alor noştri, declaraţiile lor nu au fost urmate de privirea resemnată, şi nici nu s-au rătăcit în demagogii anarhice: dimpotrivă, ai lui Basile „au dat dovadă de curajul devotamentului" care, odată asumat, îi „îndeamnă să facă începutul balului".

▲

Texte şi opinii de: Florin ABRAHAM (doctorand în istorie) ● Cornel ATANASIU (eseist) ● Vitalie CIOBANU (scriitor) ● Claude KARNOOUH (profesor univ., Universitatea din Cluj) ● Zoe PETRE (profesor univ., Universitatea Bucureşti) ● Dumitru SANDU (profesor univ., Universitatea Bucureşti) ● Stelian TĂNASE (scriitor) ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., University of Maryland)

Argument

Într-o societate ideală, mecanismele de selecţie i-ar alege pe cei mai competenţi şi pe cei mai morali pentru posturile de decizie. Pentru că nicăieri nu se întîmplă aşa, sociologii fac o distincţie între cei situaţi în elită datorită propriei valori şi grupul de indivizi, numit tot elită, care exercită puterea. Prin votul universal, sistemele democratice asigură dinamica elitelor de decizie şi transparenţă în selectarea lor. În acelaşi timp, votul popular nu îi promovează în mod necesar pe cei mai valoroşi, ci pe cei mai convingători, pe cei care ştiu să traducă în cuvinte, instinctele majorităţii. Iar după cum se ştie majoritatea este rezistentă la schimbare, detestă tot ce nu înţelege şi nu dă ascultare profeţilor. Astfel, se produce diferenţierea între elitele politice şi cele intelectuale, diferenţiere consolidată de dispreţul reciproc. Realitatea ultimului secol din mileniul trecut a compromis ambele categorii. Elitele politice democratice n-au putut împiedica ascensiunea dictaturilor sîngeroase, elitele intelectuale au legitimat, cu autoritatea talentului sau a cunoştinţelor lor, cele mai sinistre aventuri totalitare şi pe cei mai dizgraţioşi tirani.

În momentele de criză, cînd autoritatea elitelor politice este la pămînt, aşa cum s-a întîmplat după căderea comunismului, elitele intelectuale încearcă – prin acţiune directă sau prin eforturi de a codifica influenţa – să restabilească o legătură, ce pare firească, între cei care ştiu şi cei care pot.

Elitele politice sînt contestate în mai toate ţările democratice şi, în funcţie de legislaţie, schimbate la 4-5 ani o dată. Cînd în fostele ţări comuniste s-a declanşat procesul de elaborare a structurilor democratice s-a crezut, s-a sperat că elitele intelectuale, mai ales cele care se făcuseră cunoscute prin opoziţia faţă de dictatură, vor asigura cadrele necesare noii elite politice. Competenţa şi morala conducătorilor, în sfîrşit liber aleşi, urmau să asigure recuperarea anilor pierduţi. Anii pierduţi nu pot fi recuperaţi şi accesul la modernitate nu se poate face mergînd pe scurtătură. Elitele intelectuale îşi exercită spiritul critic în cerc închis, gustînd din toate deliciile autodevorării de grup, iar puterea politică este împărţită, la vedere sau în umbră, între tehnocraţii şi activiştii fostei puteri comuniste. Falimentul sistemului slujit cu devotament – spun ei – ipocrit, le oferă, în mod paradoxal, aura competenţei. Într-un inedit experiment istoric, vechii şi noii impostori vor trebui să facă efortul de a selecţiona, îndruma şi legitima elitele viitorului. **(M.B.)**

Stelian TĂNASE

Circulaţia elitelor se produce normal

– fragmente dintr-un monolog întrerupt –

Elitele garantează democraţia

Ideea că „elitele" sînt opuse „democraţiei" aparţine secolului XIX. Democraţia era un nou mecanism de selecţie, opus „aristocraţiei", adică vechilor elite şi transmiterii ereditare a prerogativelor puterii. În secolul XX, definiţia elitelor îi cuprinde pe cei care iau deciziile sau le influenţează, inclusiv liderii de opinie. Ideea că elitele ar fi într-o opoziţie implicită faţă de principiile democratice este contrabalansată de faptul că elitele sînt eligibile, în plină mişcare. Se fac şi se pierd averi, se fac şi se pierd reputaţii. Se cîştigă poziţii în alegeri, dar şi se pierd. Elitele nu se opun democraţiei, circulaţia elitelor s-a intensificat în acest secol. Elitele – nu masele – garantează şi asigură existenţa democraţiei. Dacă mecanismul democratic şi mecanismul pieţei funcţionează, ele impun regula jocului: printr-o selecţie naturală şi prin corecţiile introduse de reguli, oamenii cei mai capabili şi mai competenţi ajung în poziţiile de unde se ia decizia sau acolo unde se influenţează decizia. Dacă nu fac proba, fie şi măcar pentru o zi, a capacităţii lor de a face faţă provocărilor realităţii, sînt împinşi la periferie. Asta nu înseamnă că acei care iau decizii în zona economicului sau a politicii sînt neapărat elite în sensul valorii şi cei care pierd – nu. Valoarea are alte criterii: un mare scriitor rămîne un mare scriitor, chiar dacă nu este foarte popular şi nu apare zilnic pe prima pagină a ziarelor. Totuşi, într-o societate normală, valorile nu rămîn la periferie. Marii scriitorii americani sînt în centrul atenţiei, fac tiraje de milioane. Dimensiunea comercială şi dimensiunea valorică se întîlnesc.

O relaţie proastă

În România, mecanismele de selecţie ale valorilor şi cele ale pătrunderii lor spre zonele de decizie nu funcţionează încă. Există, tradiţional, o relaţie proastă între elite şi societatea românească, prelungită pînă astăzi. Persoane din elită, cu un prestigiu meritat în ariile lor profesionale – intră în politică şi iau decizii în domenii unde nu se pricep. O mare parte a elitelor româneşti sînt prizoniere ale unei mentalităţi „elitiste" şi se izolează de societate. Este o relaţie iubire/ură. Elita românească – intelectuală, culturală – a ratat în ultimul secol şi jumătate prilejul de a face o conexiune cu societatea românească. Pe plan individual întîi. Îndată ce un individ iese dintr-o condiţie periferică, de îndată ce dobîndeşte un grad mai înalt de educaţie, se rupe de mediul iniţial, de rădăcini. Pe vremuri, un fiu de ţăran se făcea popă sau funcţionar la stat, nu devenea un burghez liber, cu iniţiative economice şi cu interese politice determinate de ele. „Aristocraţia de sînge" – reală sau fictivă, cum era – avea o atitudine mai deschisă faţă de societate. Elita ridicată de „jos" dorea să se confunde prin fantasme sau prin asimilare cu aristocraţia. Nici „aristocraţia" nu era întru totul legitimă. Multe cinuri sînt recente şi inventate. Nume sonore care pretind că au o descendenţă aristocratică, provin, de fapt, din negustori sau funcţionari greci din Istanbul. Nimic dezonorant în aceste origini: frustrante, pentru ei, sînt falsele genealogii.

Regimul comunist a oferit un prilej extraordinar intelectualităţii de a se solidariza cu propriul popor, prilej ratat. Dictatura trebuia să împingă elitele culturale spre societate. Aceste elite trebuiau să protejeze societatea de nenorociri. S-o apere măcar cu cuvîntul. Avem un lanţ lung de demisii, începînd cu Ralea şi Sadoveanu. Neîncrederea este prezentă de ambele părţi, şi la societate şi la elite. Găsesc normale reticenţele, rezervele... În Polonia, intelectualitatea a preluat aspiraţiile societăţii, s-a plasat de partea societăţii, împotriva dictaturii. Mai radicală, mai dinamică, elita intelectuală din Polonia se bucură de stima şi de sprijinul societăţii, pentru că, în 1980, a fost parte a protestului şi prestigiul dobîndit atunci este valabil şi astăzi. Această atitudine o continuă pe cea din secolele XVIII şi XIX. În România a fost invers: de unde izolarea, clivajul. De unde relaţii dificile cu societatea. Dar şi societatea a avut particularităţile ei.

Societatea l-a susţinut pe Ceauşescu

Ceauşescu nu s-a sprijinit doar pe „baionete", pe represiune. A avut suportul unei mari părţi a populaţiei, al acelor oameni veniţi de la sat la oraş şi care în cursul unei generaţii au schimbat coliba de chirpici cu blocul din prefabricate cu apa la discreţie, care s-au dus la şcoală şi au avut un program de serviciu de opt ore, nu zi lumină cum se lucra în agricultură. După ce, în timp, şi-au îmbunătăţit considerabil standardul, ei au susţinut regimul comunist. Mulţi aveau un sentiment de culpabilitate pentru că nu erau calificaţi profesional: ei erau doar pe hîrtie strungari, betonişti, electricieni. În realitate nu erau, nu ştiau meseria şi erau plătiţi fictiv, fiind folosiţi la munci necalificate – căratul molozului pe şantier, operaţii simple etc. După '89, economia reală de piaţă, atîta cîtă există, i-a pus în dificultate. Unii s-au întors la ţară, alţii au rămas ca lumpeni, proletari la oraş, un segment necalificat, semicalificat, speriat de schimbare: în mod firesc, ei votează partidele potrivnice reformelor de tip occidental.

Prin forţa împrejurărilor, în procesul politicilor culturale duse de partidul comunist s-a ajuns la un grad mai mare de şcolarizare a populaţiei şi s-a produs, mai ales în zona tehnică, o elită profesională capabilă. În zona umanistă, comuniştii n-au avut nevoie de cultivarea unei elite. Au existat şi în vremea lui Gheorghiu-Dej conflicte de interese între elita tehnica şi cea umanistă, arbitrate de partid. Continuînd acest arbitraj, Ceauşescu a dat cîştig de cauză elitei ideologice, propagandei: profesorul de română, istoricul, poetul, regizorul de film, transformaţi în propagandişti, erau chemaţi să creeze un mit naţional, să inventeze un Ceauşescu continuator al marilor domnitori şi să răspîndească în societate ideea naţionalistă, a opoziţiei simultane faţă de Moscova şi de Occident, a caracterului de excepţie al istoriei noastre. Profesioniştii au fost înlăturaţi – cu rezultate dezastruoase pentru economie. Ceauşescu a sacrificat mereu economia de dragul simbolurilor naţionaliste.

Elitele din fostul regim nutresc frustrări pentru că şi-au pierdut poziţiile. Delegitimarea vine din pasivitatea din anii '70, '80, cînd intelectualii ar fi trebuit să cupleze cu segmentele societăţii şi să protesteze. Ei au încercat să se acomodeze cu regimul: cînd l-au negat, au plecat în Occident, dacă au rămas în ţară – s-au acomodat. Scriitorii au acceptat să le fie cenzurate cărţile, chiar dacă în tîrg făceau pe victimele. Cenzura funcţiona cu consimţămîntul intelectualilor. Această poziţie ambiguă între ocheada către cititor şi cea către cenzor a făcut ca, după '90, toate aceste compromisuri să creeze deficienţe majore într-o societate care nu a avut modele, nu a avut oferte alternative, o judecată critică.

Conflicte, polemici

Elitele româneşti din anii '90 poartă marca acestor realităţi. O parte dintre vîrfurile profesionale, medici, avocaţi, economişti, ingineri, au venit de la sat, au atins un nivel bun de instrucţie. Unii dintre ei lucrează cu succes în Occident. Alţii provin din mediul vechilor elite burgheze şi intelectuale. De aici caracterul extrem de contradictoriu al elitelor, cu sisteme de valori neomogene, cu conflicte, polemici, cu interese diferite. Există segmente autohtoniste, tradiţionaliste, antioccidentale şi adesea antisemite, antiliberale şi antidemocratice („să nu ne spună nouă nimeni cum să facem, noi în istoria noastră avem de toate"). După cum există şi segmente prooccidentale, capabile să se adapteze la o economie liberală, la toleranţă, la o societate deschisă, fără acest complex de inferioritate-superioritate. Dar propensiunea pentru valorile de tip occidental – raţionalitate, pragmatism, obiectivitate, cultura contractului – este mult mai slabă în România în raport cu curentul antioccidental. Dacă istoria ne va fi favorabilă, ceasurile curentului autohtonist, izolaţionist sînt numărate. Pieţele mondiale ne vor „sili" să adoptăm o cu totul altă atitudine. Vor exista în continuare ortodoxişti, naţionalişti cu Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare în sufletul lor, dar ei vor bea Coca-Cola, vor încerca să cîştige la schimbul monetar cîteva procente în plus, vor lucra în sectorul privat şi vor dori să trăiască mai bine. Economicul va determina o schimbare de atitudine.

O generaţie senină

Acum, supravieţuitorii regimului comunist, taraţi de experienţa comunistă, cu reflexele puternic marcate de comunism, sînt pe cale de extincţie. Sînt din ce în ce mai puţini supravieţuitori ai epocii comuniste: măturaţi de istorie şi în domeniul afacerilor, şi al presei, şi al culturii. Eu aş dori o circulaţie a elitelor mai dinamică. În România, spre deosebire de Polonia, Ungaria sau Cehia, elementul de continuitate a fost mai puternic. Noi, românii, am vrea să fim stimaţi inclusiv pentru neputinţele noastre. Să recunoaştem, există o anumită neputinţă a societăţii româneşti de a se desprinde de perioada trecută, tocmai din cauza „continuităţii elitelor", a unei circulaţii a elitelor mult mai redusă ca în alte părţi. După alegeri s-a încheiat un ciclu şi o luăm de la capăt, cu un bilanţ foarte sărac.

În România avem mult mai puţine transformări decît în Polonia sau Ungaria.

Toate marile transformări au lungi momente pedagogice: iluminismul pentru revoluţia franceză, Solidarnosc pentru Polonia. Noi nu am avut aşa ceva. Au fost cîteva ore de revoltă a populaţiei urbane împotriva lui Ceauşescu. Nu am fost educaţi de intelectuali cum va fi într-o lume de mîine, cu economie de piaţă şi democraţie. Momentul pedagogic l-am trăit după 1989, îl trăim şi acum.

Reputaţiile stabilite în anii '60-'80 s-au perpetuat, dar nu toate au o bază sub raportul operei. Viaţa culturală era înainte centrul vieţii publice, iar acum este o periferie. Politica este în centrul societăţii româneşti. Aici sînt politicienii, ziariştii, oamenii de afaceri; fie în centrul unui scandal, fie în cel al unui succes. Este de discutat calitatea, sistemul de valori al acestor elite: perspectiva contemporanilor nu este cea mai adecvată (să recitim ce lucruri rele scriau Caragiale şi Eminescu despre elitele vremurilor lor – un Brătianu, un Rosetti, un Carp, – elite, din perspectiva de azi, extraordinare). Totuşi se va ridica o generaţie fără experienţa fricii, a poliţistului din colţ, a telefonului ascultat, a lipsei de alternativă, o generaţie mai senină, normală. Sînt cîteva mii de studenţi români în universităţile occidentale, unii dintre ei au mari performanţe. În societatea în tranziţie coexistă elitele trecutului cu impostorile. Trecute sau ale zilei. Puţini din oamenii elitei intelectuale a anilor '70-'80 au rezistat în anii '90, la confruntarea cu o piaţă liberă, pentru că erau nişte elite adesea fictive. Acum apar elite de alt tip. Ele se nasc din conflicte reale între generaţii, pe o piaţă deschisă, unde criteriul este exclusiv opera. ▲

Zoe PETRE

Legitimitatea elitelor şi legitimitatea democratică

Nu doar elenştii perpetuează opinia după care, pentru atenieni, Iubirea ar fi fost de două feluri: un Eros al elitelor, zămislit de o Afrodită Cerească, *Ourania*, şi o iubire vulgară, din descendenţa zeiţei cu totul îndoielnice care poartă epiclesa Pandemos, Afrodita Vulgară, iscînd patima oarbă a cărnii, adorată de prostituate. Nici elenştii n-au observat că ne aflăm de fapt în prezenţa unuia dintre cele mai vechi bancuri politice: *Afrodite Pandemos* este un foarte respectabil cult atenian al solidarităţii civice, şi personajul cvasi-fictiv din *Banchetul* lui Platon care povesteşte istoria celor două Afrodite neagă, de fapt, însăşi legitimitatea acestui cult democratic, tot aşa cum tovarăşii de petreceri ai lui Alcibiade vandalizau statuile protectoare ale răscrucilor pentru a batjocori în efigie credinţele vulgului.

Istoria greacă a confruntărilor între elite şi *demos* nu începe şi nu se încheie aici. În secolul VI î.e.n., Theognis din Megara denunţa prostimea care invadase cetatea îmbrăcată în piei neargăsite şi nu visa decît să bea sîngele acestor duşmani; reforma democratică radicală a lui Efialte duce, în 461 î.e.n., la asasinarea acestuia. Doar că această înfruntare – a cărei violenţă tindem prea des să o uităm – este doar o faţă a efigiei cetăţii. Cealaltă faţă e reprezentată de constatarea că nu doar formele incipiente de participare a ceea ce grecii numeau *demos* – prin contrast cu *hoi aristoi*, „excelenţii" – la exercitarea puterii politice, ci şi construcţia instituţională care a conferit acestui *demos*, în secolul al V-lea, la Atena şi în alte cîteva cetăţi (mai puţine decît ne învaţă manualele de şcoală) suveranitate politică, au fost literalmente inventate de elita aristocratică a cetăţilor.

Am cheltuit în anii '70 aproape toate cele 200 de pagini la un rînd şi jumătate pe care mi le permiteau regulile de economisire a hîrtiei aplicate tezelor de doctorat pentru a demonstra acest lucru, şi însăşi ignoranţa mea din acei ani, cînd – mărturisesc cu umilinţă – nu citisem un rînd măcar din Tocqueville, mă pune la adăpost de bănuiala că aş fi vrut să glosez pe marginea concluziilor lui. Nici vorbă. Pur şi simplu, sursele dovedesc că, printr-un şir succesiv de divulgări ale privilegiului aristocratic, pînă şi cele mai radicale reforme democratice au fost iniţiate şi transformate în instituţii funcţionale de personaje aparţinînd fără nici o putinţă de îndoială aristocraţiei tradiţionale.

De aici şi o legitimitate destul de limitată a noii elite politice pe care democraţia ateniană sfîrşeşte prin a o genera. Primul om politic atenian care *nu* era de obîrşie nobilă apare abia după 75 de ani de la reforma lui Clistene, cu toate că această reformă stabilea ca principiu fondator eliminarea criteriilor de neam ale cetăţii arhaice. E vorba de Cleon, strateg al Atenei în 425 î.e.n. Orice cititor al lui Aristofan şi/sau Tucidide ştie cît venin şi cîtă batjocură a suscitat în epocă această neruşinată îndrăzneală a fiului unui tăbăcar de a se căţăra în vîrful clasei politice, şi faptul că mitocanul avea, pare-se, şi geniu, nu a înseninat cu nimic atmosfera, dimpotrivă. Dar situaţia strict inversă, aceea a persoanelor de neam mare care deveneau *demagogoi*, adică – termenul, cel puţin cînd era vorba de persoane de familie bună, nu avea conotaţii peiorative – căpetenii ale *demos*-ului, nu pare să fi tulburat opinia publică. Pînă la urmă, legitimitatea politică reală a poporului de rînd, explicit contestată de filozofi, cel puţin de la Socrate înainte, era mai răspicat afirmată de Alcmeonidul Clistene sau de Pericle, pe jumătate Alcmeonid el însuşi (după tată, Pericle se trăgea din altă mare familie nobilă, cea a Buzygilor), decît de beneficiarii direcţi ai revoluţiilor democratice.

Mutatis mutandis, mă întreb dacă nu avem şi noi ceva de înţeles din acest apolog. Cel puţin într-o privinţă esenţială, nu încape comparaţie: nu a existat, înainte de 1989, nici un caz măcar de reprezentant al nomenclaturii care să propună reformarea democratică a sistemului. Dar într-un alt sens, întîmplările ateniene pe care le-am evocat mă îndeamnă la o reflecţie cu privire la legitimitate formală vs. legitimitate reală. Preşedintele Iliescu beneficiază de un număr relativ mare de susţinători necondiţionaţi – cei care îl declară *cel mai frumos om politic* sau care îi atribuie studii de înalt nivel în Occident. Nu despre aceştia e vorba, ci despre o anume deferenţă specifică a opiniei publice în general. Pusă în faţa aceleiaşi evidenţe documentare a „afacerii Costea", opinia publică îl înalţă pe Iliescu şi-l prăbuşeşte pe Meleşcanu. Chiar şi vocile cele mai critice din rîndul societăţii civile folosesc alt set de imagini cînd se referă la actuala putere faţă de cele pe care le uzitau criticîndu-i pe „ai lor" între 1996 şi recentele alegeri, cînd au consimţit la solidaritate mai degrabă în jurul preşedintelui Iliescu decît în jurul oricui altcuiva. O amică mi-a reproşat, în preajma alegerilor, că Iliescu a ştiut să recunoască „unele greşeli", în vreme ce Constantinescu nu, dovedind astfel că fusese cu mult mai sensibilă la autocritica formală a celui dintîi decît la un punct central din discursul prin care cel de-al doilea anunţa că nu candidează.

© S. Ivanoschi

Ştiu prea bine că nu e vorba de vreo preferinţă politică; e vorba de o altă calitate a atenţiei şi de un anume tip de respect care transcende opţiunile politice. E vorba de nimbul de legitimitate, de măreţie chiar, pe care preşedintele Iliescu îl poartă de cînd zîmbea amabil prin marile prezidii, făcîndu-i să freamăte de emoţie pe muritorii de rînd cărora le acorda privilegiul bunăvoinţei sale. E vorba de faptul că lumea îi iubea cu atît mai mult pe activiştii buni cu cît îi ura mai tare pe activiştii răi şi nerozi, contestînd calităţile, nu legitimitatea nomenclaturii. E vorba de faptul că prea puţini dintre noi au negat în adîncul cugetului lor legitimitatea regimului comunist ca atare: nu în epifenomenele sale concrete, individuale, limitate în timp, ci în însăşi esenţa sa spurie. Cei mai mulţi l-au acceptat cu aceeaşi resemnare cu care îl înjurau de dimineaţa pînă seara. Partidul succesor al PCR, pe care poporul nici măcar nu-l consideră partid, ci altceva, un fel de duh care condensează putere în stare pură, şi liderul lui, întrupare a acestei *dynamis* intangibile, au moştenit astfel o zestre de legitimitate care le conferă o primă unică de popularitate. Ca la Atena odinioară, pluripartidismul este instituţionalizat, dar există (încă) partide mai egale decît altele.

▲

Vitalie CIOBANU

Confuzia elitelor în Basarabia

Situaţia elitelor într-o democraţie incipientă cum este cea din România şi Republica Moldova este mult mai problematică decît în ţările dezvoltate. Aici asistăm la o interferenţă toxică între reziduurile pseudoelitelor comuniste, care au supravieţuit datorită accesului lor mai lesnicios la pîrghiile puterii (asigurat de fosta poliţie politică) şi elitele noi, democratice, care îşi caută modelul, sistemul de referinţă, în Occident. Tranziţia, în esenţa ei, vizează anume procesul trecerii de la elitele contrafăcute ale comunismului la elitele autentice, compatibile cu acele criterii de selecţie şi legitimare care au dus în ţările vestice la performanţe în toate domeniile.

Realitatea mult mai precară din Basarabia în ce priveşte afirmarea valorilor democratice, după căderea vechiului regim comunist, este explicabilă istoric. Exodul masiv al elitelor româneşti peste Prut, în 1940 şi 1944, sau distrugerea lor prin deportări şi exterminare fizică au obligat provincia estică a României, reocupată de sovietici după război, să o ia de la zero. Adică să-şi formeze elite noi, pe un teren viran, în baza unor criterii de selecţie total diferite, şi, în plus, *care erau promovate într-o limbă străină*. Acest amănunt, agravant, a provocat principala problemă a Basarabiei de azi: *criza de identitate*. Pentru că nu este suficient să-i demonstrezi cuiva, prin argumente logice, apartenenţa sa naţională, faptul că vorbeşte o anumită limbă şi că are aceleaşi tradiţii culturale cu fraţii săi din România. Omul trebuie să mai şi simtă la fel, *să se recunoască spontan* în aceste adevăruri. Să nu uităm că generaţiile de mijloc – cele care formează grosul electoratului în Republica Moldova – sînt născute după război şi au o relaţie pur teoretică, în codul lor formativ, cu comunitatea românească de dincolo de Prut, după decenii de izolare perfect etanşă a celor două părţi ale unui *întreg originar*, în cadrul aceluiaşi sistem comunist. Şi efectele acestei izolări încă mai persistă. Exaltarea miturilor naţionale la începutul deceniului nouă, cînd relativa stabilitate economică permitea recursul la valori... indicibile, precum limba, identitatea, simbolurile naţionale etc., nu s-a însoţit de încetăţenirea unor criterii democratice, occidentale, de selecţie a elitelor, în virtutea cărora să poată fi dislocat vechiul angrenaj al puterii comuniste (aşa cum au reuşit ţările baltice) şi realiza atît de necesarele reforme. Comuniştii au recuperat repede terenul pierdut, şi datorită faptului că legăturile cu fosta metropolă nu au fost abandonate. Actualele elite conducătoare ale Basarabiei sînt moştenitorii legitimi ai nomenclaturii sovietice (adesea e vorba de aceleaşi persoane), obligate să funcţioneze într-un cadru schimbat, pretins democratic, în situaţia în care Moldova nu mai este o republică componentă a fostului imperiu sovietic.

În schimb, a crescut distanţa faţă de mase a elitelor „anticomuniste", care s-au dovedit doar naţionaliste, antiruseşti, nu şi elite democratice, pro-occidentale. Intelectualii basarabeni, scoşi în faţă de reformele gorbacioviste, au rămas – la nivelul retoricii – în prizonieratul iluziilor romantice de la sfîrşitul anilor '80, combinîndu-le cu un mercantilism de cea mai joasă speţă: „patriotismul" a devenit la noi o afacere profitabilă! Cunoaşteţi povestea. Inadecvarea la realitate sporeşte resentimentele acestor oameni. Pe plan politic ei sînt total ineficienţi. Inteligenţia naţionalistă din Basarabia şi-a pierdut calităţile de *elită*, prin faptul că nu mai deţine puterea şi nu mai are nici capacitatea de a oferi o alternativă viabilă la regimul existent, care să obţină sprijinul popular. (Mai rău, unii reprezentanţi ai săi au trecut cu arme şi bagaje în tabăra cealaltă.) Rezultatele alegerilor parlamentare anticipate din 25 februarie 2001, cîştigate în proporţie de circa 50% de Partidul Comunist, readus în legalitate de preşedintele Lucinschi în 1995, au confirmat falimentul politic al grupului de intelectuali naţionalişti afirmaţi în perioada liberalizărilor gorbacioviste din anii '88-'91. Aceşti oameni s-au prăbuşit sub povara egocentrismului, imoralităţii şi demagogiei lor sforăitoare.

Oricît de insolubilă pare în acest moment situaţia în Republica Moldova, am convingerea că, în condiţii de libertate, se va produce şi la noi decantarea unor elite autentice. Metabolismul va fi lung, dar împrejurările geopolitice, progresul ţărilor din preajma noastră (al României în primul rînd) şi apariţia unor noi generaţii, mai bine instruite, eliberate de mistica naţionalistă şi axate pe valorile occidentale, vor grăbi formarea unor elite competitive, precum şi momentul în care ele vor dizolva actuala clasă conducătoare, de extracţie nomenclaturist-kaghebistă. Schimbarea se va produce nu prin răsturnări violente, ci prin *evoluţie graduală*, semănînd – dacă ar fi să împrumutăm, inversîndu-i sensul, un exemplu din biologie – cu extinderea celulelor sănătoase într-un organism bolnav. Ceea ce viitorul încă nu ne spune este dacă la capătul acestui proces de regenerare a ţesutului social se va mai putea vorbi de o Basarabie românească sau vom avea, pur şi simplu, o comunitate cosmopolită, româno-rusă, americanizată, un fel de Turn Babel postmodern, care va concilia aspiraţiile de afirmare ale individului cu interesele majorităţii, pe temeiul unei noi identităţi. (Unirea Basarabiei cu România este greu de imaginat în următorii ani.) Peste decenii, faptul dacă mai e sau nu românească Basarabia s-ar putea să nu mai conteze. Oricum, probabil, nu va mai fi nimeni care să sufere pentru acest lucru. Suferim noi, cei de azi, dar *problema noastră*, ştim foarte bine, se va rezolva în timp.

▲

Vladimir TISMĂNEANU

Elite, moralitate, responsabilitate

Lumea post-comunistă este una a unor teribile tensiuni sociale, politice, economice şi morale. Există enorm de multă suspiciune în jurul nostru, cinismul este endemic, iar euforia primei perioade de după prăbuşirea comunismului s-a evaporat de mult. Intelectualji publici (sau critici, sau, dacă poate mai exact spus, democratici) au în continuare de jucat un rol crucial în constituirea (şi apărarea) unor discursuri care să permită cetăţenilor să înţeleagă universul în care trăiesc nu ca o lume hobbesiană, ci ca un loc al normalelor frustrări, neîmpliniri, îndoieli, chiar plictisuri (este poate ceea ce avea în vedere Adam Michnik cînd afirma că „cenuşiul este frumos"). Ţine de misiunea acestor intelectuali să propună grile interpretative, inclusiv liniamentele unei morale a responsabilităţii pentru a depăşi starea de relativism ruinător în care distincţiile dintre adevăr şi minciună se pierd inevitabil.

Pe lîngă numeroase alte texte ce ne pot ajuta în aceste momente, aş îndrăzni să pledez pentru recitirea faimoaselor conferinţe ţinute de Max Weber în perioada tulbure de după primul război mondial, cînd Germania trecea printr-o perioadă de acută criză socială şi valorică *(Wissenschaft als Beruf* şi *Politik als Beruf)*. Important pentru Weber, în al său excepţional eseu consacrat politicii ca vocaţie *(Beruf)* este că omul politic, deci şi intelectualul implicat în acţiunea socială, să înţeleagă că responsabilitatea este valoarea supremă (se spune că pe patul său de moarte, marele sociolog ar fi exclamat: „Adevărul este lucrul vital"). O politică menită să sustragă comunitatea din marasmul turpitudinii generalizate şi al unei continue autoflagelări retorice este înainte de toate garantată de adeziunea la principiile toleranţei şi încrederii, deci în opoziţie cu cîntecele de sirenă ale demagogiilor populiste. Fireşte, toate acestea sunt cumva abstract, însă ele sînt chestiuni cruciale pentru construirea unui spaţiu al raţionalităţii democratice.

Între altele, văd rolul elitelor democratice, şi deci al intelectualilor critici, în apărarea enclavelor ameninţate ale societăţii civile, aşadar în respingerea politicilor de culise. În cazul României, mi se pare esenţială angajarea în direcţia transparenţei legată de trecut, inclusiv asumarea prin dialog, adeseori inconfortabil, a momentelor mai puţin glorioase sau eroice din secolul douăzeci (şi nu numai). Tot astfel cum în Franţa,

> „În vremurile democratice, luminate şi libere, nimic nu-i separă pe oameni şi nu-i ţine la locul lor; ei se ridică şi coboară cu o rapiditate nemaiîntîlnită. Toate clasele se văd neîncetat pentru că sînt foarte apropiate. Ele comunică între ele şi se amestecă în fiecare zi, se imită şi se invidiază; acest fapt sugerează poporului o grămadă de idei, noţiuni, dorinţe pe care nu le-ar fi avut dacă rangurile erau fixe şi societatea imobilă. În aceste naţiuni, servitorul nu se consideră niciodată complet străin de plăcerile şi lucrările stăpînului, săracul de cele ale bogatului; omul de la ţară se străduieşte să semene cu cel de la oraş, iar provincia cu metropola."
>
> (Alexis de Tocqueville, *Despre democraţie în America)*

despărţirea de Vichy şi de complicităţile perfide ale unei însemnate părţi a clasei politice a cerut curaj etic, şi în România asumarea trecutului nu este un lucru uşor realizabil. Dar tocmai aici intervine funcţia elitelor ca factor de „luminare" într-un spaţiu în care obscurităţile sînt întreţinute de interese adeseori extrem de meschine. Weber vorbea despre trei calităţi decisive pentru omul politic: *pasiunea, sentimentul responsabilităţii şi simţul proporţiilor.* Toate aceste atribute trebuie cultivate în rîndul unor elite care abia acum se configurează în chip decisiv, ca structuri originale, deci diferite de cele leniniste, în România. Prelungirile vechilor forme mentale, între care paternalismul, clientelismul, oportunismul veros, pot fi surmontate doar prin încurajarea unei viziuni etice care să vadă în stat nu doar un obiect de utilizare privată. Reluîndu-l pe Weber, statul se defineşte nu atît prin scopurile sale, cît mai cu seamă prin mijloacele pe care le întrebuinţează în politicile destinate consolidării binelui public. Comunismul a reprezentat, mai presus de toate, o continuă serie de abuzuri: legale, economice, politice, culturale. A preluat în chip fraudulos tematica umanismului clasic şi a pretins că întemeiază „imperiul libertăţii". Ce s-a petrecut în fapt a fost instituirea unui regim bazat pe teamă, agresivitate latentă sau manifestă şi mai ales pe resentiment social. În locul ascensiunii celor într-adevăr pregătiţi să-şi sacrifice existenţa comodă în favoarea luptei pentru binele cetăţii, au triumfat profitorii, specialiştii în dosare, ideologii fără nici o credinţă ideologică reală. A fost domnia unei iraţionalităţi cu pretenţii de geometrică raţionalitate. Pentru ca politica post-comunistă să nu degenereze în haos şi asurzitoare cacofonie, este important ca intelectualii publici (ei înşişi membri ai acestor noi elite) să menţină trează atenţia în raport cu valorile supreme (unii le-ar numi chiar definitive sau sublime) ale adevărului şi încrederii. Este ceea ce îl distinge pe un Vaclav Havel de Lech Walesa, ca să nu mai vorbesc de atîţia alţi foşti şi actuali lideri post-comunişti. Nu este vorba de un idealism steril în cazul lui Havel, ci de înţelegerea faptului că anumite compromisuri sînt inevitabile, dar că ele nu echivalează fatalmente cu pierderea dimensiunii tragice care ne obligă să spunem mereu că „jocurile nu sînt făcute". A lua lucrurile în glumă, a crede că timpul nu contează în politică şi că mult din ceea ce se pierde astăzi poate fi recîştigat mîine cu uşurinţă înseamnă a nu înţelege că la ora actuală fiecare recul are efecte dezastruoase. În timpuri sumbre *(dark times*, spre a relua expresia Hannei Arendt), deriziunea, frivolitatea, cupiditatea, şi mai ales ipocrizia deghizată în pragmatism generează contracurente dintre cele mai primejdioase. Dezertarea, ori chiar capitularea unor figuri de seamă din rîndul elitelor politico-intelectuale, sînt imediat exploatate de partea adversă în scopuri în chip clar opuse exerciţiului democratic. Orgoliul excesiv duce la comiterea a ceea ce Weber numea cele două păcate mortale în spaţiul politicului: lipsa de obiectivitate şi lipsa de responsabilitate. Situaţia post-comunistă impune tocmai accentuarea acestor două valori cardinale: elitele democratice, deci cele inspirate de proiectul individualismului civic, sînt cu deosebire datoare să se debaraseze de ispitele unui subiectivism partizan narcisist ori ale rigorismului absolut. Politicul este un teritoriu al multor divinităţi (ori demoni), iar elitele intelectuale angajate în gîndirea acestui univers sînt cele care pot contribui la păstrarea unei linii bine-cumpănite, graţie căreia, dincolo de clivaje ideologice normale, rămîn valabile şi viabile un număr de principii pe care le-aş numi cele ale unui minim democratic.

Washington, DC
11 februarie 2001

Florin ABRAHAM

Partidocraţie şi democraţie

În principiu, democraţia este un ansamblu de proceduri prin care este asigurată conducerea societăţii de către *cei mai buni*, permiţînd în acelaşi timp un control al acestora de către cei care le deleagă autoritate (naţiunea). Reprezentarea *exclusivă* a societăţii prin partide dă naştere partidocraţiei. Aceasta duce la alterarea democraţiei prin limitarea controlului societăţii asupra politicii doar prin alegeri electorale. În acelaşi timp, procedurile de selecţie a elitelor sînt puternic influenţate de către conducerile partidelor, care au o structură oligarhică. Partidocraţia îşi are geneza atît în modurile de reapariţie a partidelor în România după 1989 (în jurul unor lideri care au căutat să se menţină la putere prin crearea unor structuri de tip clientelar), cît şi în procedurile electorale. Scrutinul de tip proporţional (pe listă) este unul dintre cei mai puternici factori ai menţinerii unor structuri oligarhice la conducerea partidelor în România. Partidocraţia produce o alienare a înseşi esenţei democraţiei: ideea de reprezentare. Nu este vorba de reprezentarea numerică, ci de cea a competenţei. Elitele politice trebuie să aibă, pe lîngă competenţa profesională, abilităţi şi cunoştinţe despre politică. Aplicarea aberantă a acestui principiu este pusă în evidenţă de alegerile generale din noiembrie 2000: au căpătat statutul de elite politice (a fi parlamentar înseamnă apartenenţa la elite) artişti celebri care au demonstrat că nu au cunoştinţe politice *minimale*. Or, dacă democraţia permite apariţia unor astfel de manifestări, este schimbată înseşi esenţa ei, devenind *ohlocraţie* („domnia gloatei").

Structura oligarhică şi nu poliarhică a partidelor se răsfrînge în mod direct asupra modului cum este condusă societatea de către elitele produse prin acest sistem partidocratic. În mod normal, afinitatea pentru o doctrină, competenţa profesională şi politică ar trebui să fie elementele *exclusive* de recrutare a elitelor politice: algoritmul şi politizările succesive ale administraţiei indică criteriile reale de formare ale elitelor.

Elitele politice trebuie judecate în funcţie de sarcinile cu care sînt investite. Acestea sînt, după părerea noastră, crearea posibilităţilor de realizare a bunăstării într-un sistem democratic şi asigurarea securităţii naţionale. România, în ciuda faptului că a trecut testul dublei alternanţe democratice, nu este o democraţie consolidată: transformarea în a doua forţă politică a unui partid marginal şi radical dar şi dispariţia din Parlament a forţei politice care a cîştigat alegerile în precedentul ciclu electoral (1996-PNŢCD) indică acest lucru.

România devine, prin structura socială, raportul urban-rural, polarizarea socială etc., o ţară tipică pentru noua lume a treia. Eşecul asigurării securităţii prin neintegrarea în NATO, lipsa unor garanţii de securitate, precum şi gararea pe o linie secundară a României în procesul integrării europene (după 2008) sînt dovada cea mai puternică a faptului că politicienii tranziţiei au eşuat în rolul de elite: nu au fost în stare să fixeze obiective importante pe care să le valideze prin alegeri şi să mobilizeze partea activă a societăţii în atingerea acestor ţinte.

© a.l.ş.

Deşi s-a creat o retorică a marilor obiective („integrarea euro-atlantică") cu strategii grandioase pentru atingerea acestora, acţiunile politice au fost determinate de factori conjuncturali (electorali) sau chiar lipsa oricăror obiective politice (doar îmbogăţirea rapidă).

Această stare de lucruri ar trebui să genereze un amplu proces de evaluare a performanţelor politicienilor şi instituţiilor politice de după 1989. Dispune societatea românească de capacitatea de a determina o astfel de reacţie a mediului politic, au partidele voinţa de a se profesionaliza? Există premise firave pentru o evoluţie în această direcţie prin schimbarea garniturii de lideri politici la principalele partide. Aceştia ar trebui să înţeleagă că este şi în interesul lor să stimuleze procesul de profesionalizare a elitelor politice, evoluţia partidelor înspre *think tank*-uri.

Ceea ce este numit „societatea civilă" a dovedit că nu este în stare să producă presiuni consistente şi congruente, sub forma curentelor de opinie, capabile să determine apariţia unor elite conştiente de misiunea şi funcţiile lor. Presiunea externă poate juca un rol important în producerea unor paşi mai consistenţi: condiţionarea accesului la resurse de aplicarea unor măsuri (de exemplu, problema corupţiei, care este intim legată de puterea politică).

Realizarea unei conjuncţii între evoluţiile interne ale partidelor, curente ale opiniei publice şi presiuni externe ar putea produce o eficientizare a sistemului politic în care elitele politice ar deveni mai conştiente de problemele reale ale României.

Claude KARNOOUH

Creatori şi colecţionari

Există oare o relaţie directă, o anume cauzalitate etică între apartenenţa la elita intelectuală şi apărarea vieţii politice democratice, în sensul modern al cuvîntului? Dacă recapitulăm istoria contemporană ar fi poate preferabil să reformulăm titlul: elitele intelectuale şi/sau democraţia? Este lesne de constatat că, în ciuda discursului mediatic ad hoc, o asemenea cauzalitate nu există în istoria socio-politică contemporană. Istoria elitelor intelectuale este departe de a se potrivi cu cadrul heghelian al „marşului triumfal spre victoria spiritului lumii", adică al democraţiei. Şi ar mai trebui oare definită o diferenţă nesugerată în titlu? Intelectualii sînt de mai multe feluri şi una dintre paradigmele care instaurează o diferenţă cardinală este cea dintre creatori, artişti pe de o parte, în timp ce pe altă parte se află masa comentatorilor, a autorilor de glose, a erudiţilor mai mult sau mai puţin talentaţi, a colecţionarilor de evenimente şi clişee, la fel cum unii colecţionează fluturi, totul împodobit cu o retorică proprie, adaptată prezentului. Primii, cei puţini, au marcat timpul lor: confruntarea cu ei continuă să ne angajeze pe drumul sinuos şi enigmatic al gîndirii, al reprezentării, al enunţului, al imaginii, figurative sau nu, al gestului estetic, al fulguraţiei poetice; ceilalţi constituie majoritatea zdrobitoare a universitarilor şi cercetătorilor, a gazetăraşilor de la revistele ilustrate, a autorilor de filme la modă, a desenatorilor de publicitate etc. Creatorii – în sensul de mai sus, inventatori ai unui nou fel de a vorbi, ai unor noi enunţuri, ai unor noi reprezentări – ar putea fi de folos democraţiei politice, chiar cînd o combat, chiar cînd rămîn indiferenţi. Nu are nici un fel de importanţă dacă ei au disociat sau nu angajamentul lor imediat în lumea politică de activităţile lor artistice. Cei care, în special dintre cei mari, au atribuit artei şi creaţiei estetice un scop politic au fost, adeseori, printre cei mai importanţi creatori de forme noi, căutători ai unor noi deschideri, au reprezentat criza modernităţii. Dar asemeni avangardiştilor ruşi din anii 1910-1925, ei nu au aderat la un program politic deosebit de democratic; dimpotrivă, în mod frecvent, concepţia lor despre raporturile artei cu societatea şi producţia industrială era dintre cele mai totalitare, cu mult mai totalitară decît cele ale anti-moderniştilor, apărători ai canoanelor academice impuse de regimurile totalitare, condamnînd aventurile formelor non-figurative sau expresioniste. (Cf. Claude Karnoouh, *Comunism, Postcomunism şi modernitatea tîrzie*, Polirom, 2000). Invers, poate fi găsit un om ca René Char care, după ce a intrat în rezistenţă în 1940, i-a explicat unui prieten, într-o scrisoare, de ce a abandonat poezia: „frumuseţea nu se potriveşte cu războiul", scria el. Altă inversiune: Aragon, poet oficial al partidului comunist francez, de o jalnică mediocritate, rămîne unul dintre cei mai importanţi poeţi lirici ai limbii franceze din secolul XX. În ceea ce-l priveşte pe Borges, simpatiile sale politice înclinau mai curînd spre junta militară argentiniană din anii '70. G. Benn, unul dintre cei mai mari poeţi expresionişti în limba germană din acest secol, şi-a manifestat simpatiile naziste, pînă prin 1939. În ceea ce-l priveşte pe Céline, nimeni (cu excepţia imbecililor) nu poate contesta faptul că el este *scriitorul* francez al acestui secol, în timp ce, din punct de vedere etic, angajamentele sale politice din timpul celui de al doilea război mondial sînt întru totul condamnabile. Totul se poate rezuma la persoana lui Balzac: monarhist convins, el a exprimat, fără îndoială, cel mai bine modernitatea politică şi socială a Franţei şi ridicolul bătrînilor monarhişti. Este unul dintre paradoxurile modernităţii sociale şi estetice faptul că un creator este liber în opţiunile sale estetice, dar în calitatea lui de cetăţean este subsumat valorilor politice comune. Această disociere, oricît de discutabilă ar fi, nu ne permite să pretindem creatorilor şi artiştilor să-şi subordoneze arta valorilor comune şi ale puterii, deoarece acţionînd astfel, am reproduce, de exemplu, rigorismul sclerozat al realismului socialist. Altfel se petrec lucrurile cu cea de a doua categorie de intelectuali. Aceşti oameni nu există decît în funcţie de instituţiile, de stat sau private, care îi angajează, nu în spiritul mecenatului, ci în spiritul unei anumite forme de servitute, nu fără legătură cu statutul artistului, al poetului, al dramaturgului, al pictorului şi al sculptorului aşa cum era el, pînă pe la mijlocul secolului XVIII. Cu o deosebire importantă: în acea vreme, nu democraţia politică generală era motorul politic; creatorul sau comentatorul, asimilat unui servitor, putea să-l servească pe prinţ, fără a-şi castra creaţia. Corneille, Racine, Molière, Fénelon, Poussin, Bach, Lully, Haydn au fost creatori de curte, dar arta lor nu a avut de suferit din această cauză. Intelectualul organic (dacă preluăm terminologia lui Gramsci) este confruntat cu o situaţie contradictorie. Pe de o parte, el doreşte să reprezinte conştiinţa morală a poporului sau a unei părţi din popor, dar nefiind ales, el nu este reprezentativ din punctul de vedere al democraţiei, el nu se reprezintă decît pe sine, este un cetăţean; pe de altă parte, în mod frecvent, el nu e decît un slujbaş, un funcţionar sau ceva similar (universitar sau cercetător) la stat sau la fundaţii legate de universităţi, de întreprinderi, de lobby-uri puternice. El acţionează între nişte limite stricte, fără a risca să fie dat afară sau măcar marginalizat; în Statele Unite, el poate exprima idei nonconformiste în universul închis al campusurilor universitare, fără efecte asupra societăţii ca atare. Confruntaţi cu asemenea limite, Nietzsche, sigur de sine, a demisionat de la universitate, Wittgenstein şi-a trăit condiţia de marginal, şi prima şcoală de la Frankfurt nu a fost recunoscută de universitatea oficială germană, pînă în 1933, cînd a fost suprimată. Această ambiguitate încurajează dorinţa elitei intelectuale de a convinge că este total independentă, în timp ce lesa este menţinută. Miza democraţiei nu se rèduce la elite, aşa cum se consideră adesea în Europa de Est şi în Vest, în special în Franţa. Miza democratică este miza societăţii în totalitatea ei, ea este compusă din diverse grupuri socio-profesionale, socio-economice, socio-intelectuale, socio-geografice. Ţările Europei occidentale se apropie de realitatea americană, cu procente de absenteism de pînă la 50%: sînt simptome ale unei grave crize a democraţiei postmoderne. Răspunsul la această sfidare nu este o misiune rezervată doar elitei intelectuale, el trebuie să fie opera societăţii civile în tot ansamblul ei, extinsă pînă la comunitatea politică prin excelenţă. ▲

> „Din momentul în care mulţimea începe să se intereseze de lucrările spiritului, se descoperă că un important mijloc de a cuceri gloria, puterea sau bogăţia este de a excela într-una din aceste lucrări. Ambiţia neliniştită căreia democraţia i-a dat naştere se îndreaptă imediat şi în direcţia aceasta aşa cum s-a îndreptat şi spre celelalte. Numărul celor care cultivă ştiinţele, literele şi artele devine imens."
>
> (Alexis de Tocqueville, *Despre democraţie în America)*

Cornel ATANASIU

O promisiune neonorată

Darnică în promisiuni, Epoca Luminilor, abrogînd privilegiile fostelor elite, atribuia intelectualităţii întreaga moştenire elitară, cu precădere însă în sensul nobleţei ei spirituale. Plină de discernămînt, sensibilă, creatoare, păstrătoare şi adeveritoare a valorilor, intelectualitatea părea destinată să lumineze calea tuturor spre propăşire, să reveleze idealurile vieţii şi să mobilizeze lumea întreagă la grabnica lor împlinire. Promisiune excesivă şi periculoasă în măsura în care intelectualul risca să-şi piardă rolul de arbitru care prezervă regulile demnităţii acţiunii sociale şi ocroteşte gustul delicat şi autentic al vieţii, pentru a deveni doar un combatant orb şi acerb în lupta politică, avînd veleitatea de a decide suveran încotro ar trebui să se îndrepte omenirea, de a impune şi dirija voluntar sensul istoriei.

Fără a avea ambiţia unei sofisticate definiţii a democraţiei, profitînd doar de ceea ce transparenţa etimologică vădeşte fără echivoc, mă văd nevoit să mă întreb dacă poporul poate deţine vreodată puterea efectivă. Şi nu mă refer la puterea decizională, specializată şi sectorializată (economică sau financiară, politică sau militară, executivă sau legislativă etc.), putere rîvnită, cucerită şi exercitată chiar şi în democraţii de grupuri selectate, de o anume oligarhie cu valeităţi de castă, putere la care poporul are acces doar participativ, ci la acea putere umană – fără de care fiinţa îşi pierde autenticitatea – de a trăi o viaţă demnă şi plenară. *A trăi bine* (nu doar şi nu neapărat în sensul bunăstării materiale), a trăi cum se cade, deprinzînd şi cultivînd gustul veritabil al vieţii, deşi pare un lucru la îndemîna oricui, nu corelează nici cu deţinerea de către cei puţini a puterii instituţionalizate, nici cu pretinsul privilegiu – un fel de bun-simţ garantat congenital – al inocenţei celor mulţi. Căci puterea sufletească, puterea de a trăi viaţa într-o manieră sensibilă, delicată şi gravă totodată, onorînd faptul de a fi prin bucuria irepresibilă de a trăi, nu poate fi dobîndită decît prin aventura fiecărei vieţi, naşterea şi devenirea ei fiind taina fiecărui ins, iar isprava sa rămînînd apanajul unei elite existenţiale mai degrabă anonime.

Secolul care abia a trecut s-a grăbit să dezmintă atît făgăduinţa făcută pripit intelectualităţii de a fi o elită incontestabilă, cît şi promisiunea civilizaţiei de a oferi maselor accesul la o viaţă deplină şi demnă atît pe plan material cît şi spiritual. Julien Benda remarca încă din 1930 *trădarea intelectualilor* şi tot atunci Ortega y Gasset constata invazia maselor pe scena istorică, răbufnire contemporană cu compromiterea gustului public.

Vocaţia intelectuală – semnul distinctiv al acelei virtuale nobleţi – a devenit astăzi prozaic profesionalism. Intelectualul cu diplomă este deja de mult un produs de serie, o competenţă îngust expertă, un funcţionar şi un manipulant abil al spiritului, a cărui vagă energie sufletească e disipată în masa otova a birocraţiei. Nu doar numărul considerabil al celor cu studii superioare frizează masificarea intelectualităţii ci şi adoptarea pripită şi frivolă a gustului jos al vulgului – lipsa de fapt a dinamismului sufletesc necesar pentru a-şi aminti şi perpetua deviza aspiraţiei elitare: *noblesse oblige!* În chiar prestaţia lor intelectualii îmbrăţişează pasiunea socială, fanatismul politic, militantismul interesat, colaboraţionismul profitabil, probînd aceeaşi miopie axiologică – dusă uneori pînă la o adevărată cecitate – a celor ancoraţi fără scăpare în prezent şi local, în circumstanţial oportunist, trăind doar o urgenţă isterică, lipsită de perspectiva unor valori durabile şi universale. Laolaltă cu masele, intelectualul divinizează astăzi un realism cu pretenţii imperialiste, colaborînd impenitent la aplatizarea idealului.

Or, şansa maselor (poporul lipsit de stratificare şi ierarhie autentică) – posibilul noroc al celor ce vor găsi în ei energia unei evoluţii sufleteşti de calitate – este schimbarea drastică de atitudine în ce priveşte cine pe cine imită: o revoluţie a gustului care să restituie elitei preeminenţa. Căci numai revenirea celor mulţi la aspiraţia de a lua drept model elitele autentice – chiar atunci cînd sînt lipsite de vizibilitate, de suportul mediatic –, acelea ce trăiesc în demnitatea cultivării adevăratelor valori, poate redeschide democraţiei un orizont plenar de manifestare, acela în care individul nu mai este chemat doar să participe la viaţa civică, ci este stimulat să-şi edifice propria viaţă consolidată de armătura unor veritabile exigenţe spirituale. ▲

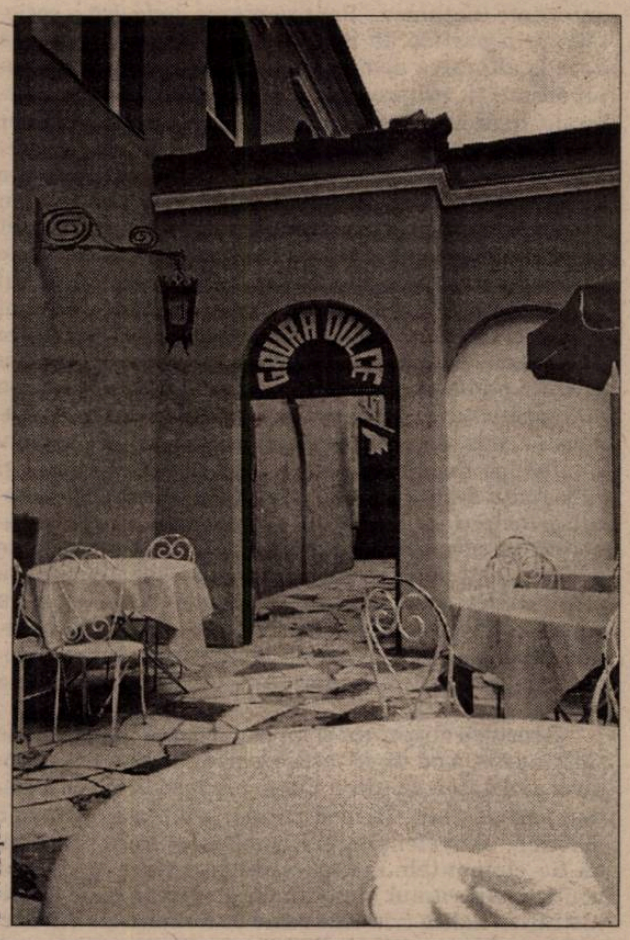

© V. Moţoc

Precauţii

În urmă cu treizeci de ani, la procesul meu, judecătorul şi procurorul mă înfundau citînd o frază: „Rusia este o ţară de hoţi şi de beţivi". La vremea aceea mă gîndeam la potenţialul de hoţie, ignorat de Gorbaciov, cînd a început perestroika. Acest potenţial este semnificativ şi a-l uita este un lucru extrem de periculos. Cînd definea scopurile perestroikăi „zguduirea societăţii, trezirea ei, scoaterea ei din apatie şi indiferenţă", Gorbaciov spunea că intenţiona să „dea poporului posibilitatea de a controla puterea, pe aleşii săi". Dar puterea este controlată şi administrată nu de societate, ci de delincvenţi, categoria cea mai întreprinzătoare din Rusia, în mod istoric. De ce sînt ei cei mai întreprinzători? Pentru că în societatea sovietică, intens centralizată şi normativă, unde orice iniţiativă personală era exclusă, numai cei care încălcau legea, doar infractorii, fie cei politici, adică disidenţii, fie cei de drept comun, produceau rudimente de gîndire independentă. Din păcate, ideile şi programele celor de drept comun s-au dovedit mai eficiente decît cele ale disidenţilor.

(Andrei Siniavski, *The Russian Intelligentsia*, 1997)

Am impresia că se poate detecta astăzi un anume scepticism al publicului faţă de pretenţia intelectualilor de a ţine predici: se poate observa cum, printre oamenii simpli, se dezvoltă tendinţa de a pune sub semnul întrebării dreptul savanţilor, al scriitorilor şi al filozofilor, oricît ar fi ei de eminenţi, să ne spună cum să ne purtăm şi cum să ne conducem afacerile. Se răspîndeşte credinţa că intelectualii nu sînt nici mai înţelepţi, nici mai valoroşi decît vracii şi şamanii. Împărtăşesc acest scepticism. Este mai mult decît probabil că o duzină de oameni, luaţi la întîmplare de pe stradă, vor emite opinii în domeniul moralei sau în cel al politicii la fel de acceptabile ca cele ale eşantionului din inteligenţie. Dar aş merge şi mai departe. Una din principalele lecţii învăţate în tragicul nostru secol, care a văzut atîtea milioane de vieţi nevinovate sacrificate de scheme menite să îmbunătăţească soarta umanităţii, este să fim precauţi cu intelectualii. Ar trebui ţinuţi, pur şi simplu, departe de putere şi oferta lor de sfaturi ar trebui examinată cu maximă prudenţă. Fiţi precauţi cu comitetele, conferinţele şi ligile intelectualilor. Să nu aveţi încredere în declaraţiile lor. Nu luaţi în seamă verdictele lor despre liderii politici şi evenimentele importante. Deoarece intelectualii, departe de a fi extrem de individualişti şi nonconformişti, se pliază unor tipare de comportament. Ca grup, sînt adeseori ultraconformişti, mai ales în cercurile apreciate de ei şi a căror aprobare o caută. Din această cauză sînt, *en masse*, atît de periculoşi: în climatul de opinie creat de ei precumpăneşte ortodoxia, generînd evoluţii distructive şi iraţionale ale evenimentelor. Şi mai presus de orice, trebuie să ţinem minte ceea ce intelectualii uită de obicei: oamenii sînt mai importanţi decît conceptele. Cel mai periculos despotism este tirania fără inimă a ideilor.

(Paul Johnson, *Intelectualii*)

▲

Z. ORNEA

glose

Elitele şi democraţia şi momentele lor de dezechilibru

Să pornim de la ideea că şi în societăţile democratice elitele sînt nu numai necesare dar şi factorul de conducere. Ideea aceasta, justificată, poate naşte contrarietăţi, ba chiar antinomii. Cineva s-ar putea întreba dacă între elite şi democraţie nu se stabileşte oricînd o antinomie de neîmpăcat. Sau, altfel zicînd, pot fi tolerate elitele totdeauna conducătoare, într-o democraţie autentică? Tolerate nu de o forţă din afară dar chiar de cei ce constituie structurile democraţiei. E, să recunoaştem, o întrebare legitimă şi neliniştitoare. Pentru că, să adaug, se poate stabili vreodată o relaţie de cooperare între grupurile sociale care se organizează în structuri democratice şi elitele care, mereu, se detaşează social, politic şi intelectual? Şi asta pe orice palier al evoluţiei istorice. Negreşit, această contradicţie structurantă există şi nu poate fi contestată. Dar tot atît de legitim este să ne întrebăm dacă e posibil ca o societate, fie ea şi democratică, să funcţioneze fără elitele ei conducătoare? Ba, mai mult, dacă e posibilă ajungerea pe un stadiu al organizării socio-politic democratică fără aportul, larg şi relevabil, al elitelor fatal conducătoare? Întrebarea e retorică. Şi cu toate astea, se va păstra constant o surdă înfruntare şi neînţelegere între masa socială şi elitele ei conducătoare. Asta, repet, chiar în societăţile cu adevărat democratice. Democraţia, la o privire superficială, presupune egalitate generalizată. Iar elitele, fatalmente, ies din generalitatea democratică, asumîndu-şi necesar funcţiuni conducătoare. E, aici, o falsă antinomie. Democraţia nu presupune, de fapt, generalizarea egalităţii pentru bunul motiv că natura socială, ea însăşi, creează diferenţieri native între indivizi şi aceştia, prin superioritatea trăsăturilor (înainte de toate intelectuale), îşi creează subţirea pătură conducătoare. Că, adesea, aceste diferenţieri nu atestă calităţi superioare, ele fiind acaparate abuziv, este perfect adevărat. Dar acestea sînt anomalii care, excepţii fiind, nu pot crea regula.

Mă gîndesc să fac o succintă incursiune în evoluţia curentelor noastre de idei care, în istoricitatea fenomenului românesc, au îndeplinit funcţiuni hotărîtoare în chiar drumul său spre democratizare socio-politică. Să pornesc de la paşoptism. N-au fost elitele paşoptiste (intelectuale şi politice) factorii esenţiali care au militat pentru evoluţia structurilor româneşti de la Ev Mediu spre formele moderne, capitaliste, de organizare, ceea ce presupunea şi democraţia? E evident că aşa s-au înfăţişat. S-ar fi putut realiza înfăptuirea acestui proces istoric fără contribuţia lor fundamentală? Fără îndoială că nu. Ştiu bine că, mai tîrziu, de la începuturile veacului al XX-lea, sămănătorismul (în frunte cu N. Iorga) şi curentele de extremă dreaptă interbelice (ortodoxismul gîndirist, naeionescianismul, legionarismul) au reproşat paşoptismului că a transpus, la noi, un model apusean (deci străin) politic şi intelectual care a procedat prin negarea tradiţiei specifice româneşti, a autohtonismului, obiceiurilor şi a moravurilor. Aceste reproşuri retrograde nesocoteau necesitatea sociologică a evoluţiei fenomenului românesc fixat în medievalism şi orientalism otoman. De fapt, şi *Proclamaţia de la Islaz* (cu tot suflul ei mesianic religios) şi *Dorinţele partidei naţionale în Moldova* au propus trecerea ţărilor româneşti spre o organizare politică democratică, rezolvarea problemei ţărăneşti (90% din populaţie) prin împroprietărire şi alte cerinţe socio-politice profund democratice. Mesajul acestei elite intelectual-politice a fost, treptat, realizat. Dar de aici vine imboldul, momentul de început prin asumarea responsabilităţii alcătuirii acestor programe revoluţionare pe atunci şi militantismul lor efervescent pentru înfăptuirea lor. Au suferit, pentru asta, surghiunul şi traiul greu în exil. Dar cînd s-au reîntors în ţară, au continuat militantismul, pregătind şi înfăptuind Unirea Principatelor şi, prin Cuza Vodă şi Kogălniceanu, reforma agrară din 1864 care, aşa insuficientă şi debilă cum a fost, a înzestrat totuşi o parte a ţărănimii cu pămînt în proprietate. Şi tot programul paşoptiştilor (cu deosebire, de astă dată, a celor munteni, în frunte cu I. C. Brătianu şi C.A. Rosetti) a pus fundamentele României moderne. În lunga guvernare liberală din 1876-1888, s-a cucerit independenţa ţării, creîndu-se şi organismele politice moderne prin Constituţia de la 1866. N-au fost, e din nou necesar să ne întrebăm, aceste elite conducătoare (paşoptiştii) factori de progres şi civilizaţie, îndrumînd organismul românesc (evident, prin adoptarea modelului occidental mult înaintat faţă de realităţile noastre de atunci), creînd, prin aceasta, condiţii spre democratism – politic şi social – reprezentativ? Chiar orientările retrograde de după 1900 n-au putut nega total această realitate de fapt, reproşîndu-le doar faptul că au adoptat modele străine, stricăcioase tradiţiei. Dar totdeauna, cu deosebire ţările mici adoptă modele superioare pentru evoluţia lor necesară sub raport sociologic.

Mai complicate sînt lucrurile cu junimismul. Fără îndoială, Titu Maiorescu are meritul istoric de a fi militat pentru europenizarea *graduală* a culturii româneşti, scriind, din 1867, acele teribile rechizitorii împotriva neadevărului ştiinţific pe care se sprijinea cultura românească de atunci, propunînd şi creînd modele proprii pentru asanarea fenomenului (yezi studiul *Direcţia nouă...* din 1871-1872). Dar tot organism elitist care a fost, în epocă, junimismul, sub raport politic (spre deosebire de paşoptism) n-a înţeles să sprijine continuarea procesului de soluţionare a problemei agrare, P. P. Carp, fruntaşul grupului politic junimist, ridicîndu-se constant (pînă în 1917 inclusiv, cînd parlamentul de la Iaşi discuta un proiect de reformă agrară şi electorală) împotriva oricăror măsuri asanatoare în domeniu. Era, aici, vorba de orientarea conservatoare a grupării politice junimiste (disidentă, totuşi, în Partidul Conservator) care nu a putut abjura de la convingerile sale. Dar cu toate aceste anomalii din structurile sale interioare, e drept să se vadă în elitele junimiste un factor de progres şi civilizaţie, inclusiv prin celebra formulă a lui Maiorescu a formelor fără fond şi contestarea falselor valori literar-culturale de pînă la 1867. La urma urmelor, pe postamentele acestei formule diagnostic s-au creat condiţiile pentru apariţia marilor valori literare din patrimoniul naţional: Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici, Duiliu Zamfirescu. O elită conducătoare, deci, care a favorizat apariţia altor elite de prim ordin.

Dacă despre sămănătorism, ca elită conducătoare în spiritul public românesc din primul deceniu al secolului XX, nu se pot rosti judecăţi favorabile în ordinea noastră de interes, ele fiind, structural, pe toate planurile retrograde, avem a consemna realitatea altui curent de idei, apărut în 1906. Este poporanismul fondat de C. Stere şi G. Ibrăileanu. Acest curent de idei, care a avut ca publicaţie esenţială, *Viaţa Românească* (cum sămănătorismul a avut ca tribună revista *Sămănătorul* şi altele satelit ca *Ramuri, Făt Frumos, Luceafărul)* a fost progresist şi înnoitor pe toate direcţiile de manifestare. Spre deosebire de elitele sămănătoriste, acestea de la *Viaţa Românească* (fondată, la Iaşi, în martie 1906) au propus un program înnoitor care avea ca ţel reformarea structurală a întregului fenomen românesc, de la problema agrară la cea electorală. Studiile lui Stere şi Ibrăileanu (care a ţinut sus flamura ideii specificului naţional în lumea artelor şi a literaturii) au militat patetic şi cu argumente sociologice şi statistice pentru înlăturarea deplorabilelor, nedreptelor realităţi din sfera socialului şi a politicului. Stere, ajuns, ca liberal ce devenise, sfetnic al lui Ion I. C. Brătianu, a fost, să nu se uite, raportor al Camerei Deputaţilor pentru proiectul de reformă agrară şi electorală şi un debateur parlamentar de mare forţă. E drept, atunci, în 1914, nu se propunea, deocamdată, decît Colegiul Unic (în loc de cele trei colegii electorale în fiinţă) pentru toţi ştiutorii de carte şi o reformă agrară care să treacă în proprietatea ţăranilor vreo 2,5 milioane ha de pămînt. Pentru vremea aceea, era un progres de proporţii. Împrejurările istorice au fost neaşteptat de favorabile reformatorilor, încît în 1918-1921, după războiul care a creat România Mare, s-a ajuns la o mare reformă agrară care a acordat ţăranilor aproape şase milioane ha de pămînt în proprietate, desfiinţîndu-se latifundiile (dar trebuie ţinut seama că faţă de 1914 teritoriul românesc se dublase), iar sistemul electiv a căpătat formula de vot universal, sancţionată şi în Constituţia din 1923. Ibrăileanu a avut tăria bărbătească de a declara, în 1920-1921, dispariţia poporanismului (cu excepţia ideii specificului naţional în literatură şi artă), ca urmare a împlinirii reformelor postbelice, pînă atunci teze esenţiale ale programului poporanist. Dar influenţa foştilor poporanişti (mai toţi foşti socialişti trecuţi, în 1899, în P.N.L.) a continuat în interbelic pînă spre 1940, întreţinînd forţa democratismului în viaţa publică.

După primul război mondial, în tot interbelicul, mai ales în anii douăzeci, E. Lovinescu şi Şt. Zeletin sînt cei care, alături de unii teoreticieni şi practicieni liberali, se fac purtătorii de cuvînt, din spaţiul elitelor conducătoare, ai ideii necesităţii evoluţiei organismului românesc spre o civilizaţie modernă de tip industrial. Vor avea împotriva lor orientările de idei tradiţionalist autohtoniste retrograd conservative (gîndirismul ortodoxist, naeionescianismul, mişcarea legionară) care preconizau rămînerea în vechile structuri eminamente agrare, respingînd capitalismul ca o expresie a alogenismului de tot felul. Cei dintîi au fost elite intelectuale şi politice progresiste, afirmîndu-se drept factori ai necesităţii istorice. Ceilalţi au fost retrograzi cu totul, afirmînd un program ostil devenirii necesare. Au fost, în consecinţă, elite conducătoare, în planul ideilor şi al vieţii politice, profund antidemocratice.

Iată că la întrebările de la începutul acestor însemnări se pot da, acum, răspunsuri diferenţiate, ţinînd seama de fizionomia curentelor noastre de idei pe distanţa unui veac de existenţă. Nu toate elitele sînt totdeauna în consens cu democraţia şi democratismul. De multe ori se aşează împotriva lor, verificînd acea antinomie la care mă refeream la început. Vrea să demonstreze această realitate pe care am descris-o prin succintul excurs în istoria curentelor româneşti de idei (toate create şi conduse de elite autentice) că relaţia elite-democraţie nu este totdeauna pe poziţii de echilibru? Fără îndoială. Dar, mărturisesc din nou, elitele sînt totdeauna necesare şi esenţial utile sub raport intelectual, social şi politic.

▲

Teodor BACONSKY

Antropologii şi religia

– cîteva însemnări –

Bunul-simţ ne aminteşte că nu putem investiga totalitatea faptului religios decît prin recompunerea unor fragmente disparate. Ambiţia ubicuităţii analitice are, în cazul religiei, efecte sistemice la fel de nefaste ca şi privirea unilaterală, compact specializată. Prezentul studiu vizează/asumă prin urmare cîteva teme fatalmente parţiale, a căror enunţare îşi propune mai mult să stimuleze reflecţia decît să proclame vreo certitudine. Mă preocupă, ca linii de forţă: 1. *Relaţia dintre antropologi şi credinţa religioasă.* 2. *Relaţia dintre antropologie şi religie / religii.* 3. *Existenţa sau ficţiunea unei aşa-numite rupturi a Modernităţii?*

Istoria istoriei religiilor – o disciplină, sau mai degrabă un exergiţiu metacritic aflat deja în faza maturităţii – îşi stabileşte ca prim teritoriu reflecţia asupra religiei operată în Antichitate (prin Hesiod, Herodot, Xenofan[1] şi, spre amurg, Boetiu sau Martianus Capella). Didactic justificată, această pornire de la zero nu ne scuteşte totuşi de sentimentul că transformarea religiei în „obiect" al unei ştiinţe istorice a fost posibilă numai o dată cu acea lentă desacralizare a lumii în care ne place să vedem coloana vertebrală a «Timpurilor moderne». Voi reveni asupra acestui aspect. Pentru moment, mi se pare util să susţin că protoistoria religiilor purta deja germenii unei distanţări critice, dar nu era concepută ca exerciţiu de ateism demistificator, avînd mai degrabă statutul unui demers deictic, documentar sau monografic menit să satisfacă exotismul, curiozitatea intelectuală şi nevoia de a înţelege alteritatea, adică «discontinuităţile culturale». Această distanţare tipic grecească – pentru că absentă sau rară în orizontul altor religii tradiţionale – a fost încurajată de natura adogmatică a religiei greceşti arhaice. A nu avea o doctrină bine definită e totuna cu a putea schimba oricînd definiţia divinităţii sau chiar a considera divinitatea ca pe un artefact uman (zeul fiind, potrivit tezei unui Euhemeros, un erou divinizat după moarte). Evident, teogonia şi mai tîrziu teologia au fost primele modalităţi de trecere între *mythos* şi *logos*[2]. Hermeneutica inerentă teologiei este primul simptom de scleroză mitică, prima operaţiune care anunţă declinul unor modele arhaice şi convertirea timpului mitologic în durată istorică.

Mult mai vital se dovedeşte a fi iudaismul de după distrugerea celui de-al doilea Templu (în 70 d.Hr.), care intră, la rîndu-i, în faza „hermeneutică" (prefigurată prin instituirea sinagogilor post-exilice şi consolidată graţie unor rabini celebri, precum Gamaliel II, Aqiba ben Joseph, Ishmaël etc.) Revelaţiei scrise (*Torah*) i se asociază legitim o tradiţie orală (care vizează, la nivelul fiecărei generaţii, decodificarea Torei). După 135 (cînd edictul lui Hadrian provoacă declinul iudaismul palestinian), o serie de curente ezoterice şi mistice (în care vedem o soluţie de criză) accentuează căutarea „sensurilor" ascunse ale Legii şi, deci, *insatisfacţia* faţă de corpul literal, formal constituit, al Tradiţiei. E sigur şi explicabil faptul că acest frison al interpretării a traversat primele comunităţi iudeo-creştine, satisfăcînd, printre elite, funcţia acoperită de apocrife la nivel popular. Nu e totuşi cazul să exagerăm solidarităţile şi contagiunile dintre cele două religii. În absolut, Revelaţia neo-testamentară fondează (chiar dacă prin efortul inexact şi retroactiv al unui Dionisie Exiguus) o nouă „eră". Treptat, adică pe măsura difuzării kerygmei, lumea civilizată (imperială) se redefineşte în termeni creştini universalişti şi intră în opoziţie cu celelalte tradiţii spirituale (precreştine şi necreştine).

Această impostaţie exclusivă devine posibilă în măsura în care psihismul lui *homo religiosus* suferă anumită modificări: raţionalismele declină, satira nu mai serveşte ca debuşeu al frustrărilor circumstanţiale, criza politeismului oficial e în toi, iar compromisurile sincretice nu-şi mai acoperă funcţia de surogat al totalităţii; explozia de misticism, nevoia de personalizare a relaţiei cu un Dumnezeu unic, spiritual şi transcendent, viziunea eshatologică, dorinţa de supravieţuire postumă şi interiorizarea pietăţii sînt tot atîtea aşteptări, practici noi şi comportamente difuze care accelerează răspîndirea Evangheliei. Sosise în fond vremea religiilor soteriologice cu ambiţii ecumenice (creştinismul, buddhismul şi mai apoi, islamul) deci exclusiviste, ceea ce explică, după M. Meslin, lunga eclipsă a privirii asupra alterităţii, manifestată pînă în zorii marilor descoperiri geografice. Istoria (antică) a religiei era sufocată prin implantarea unei Religii a Istoriei (sacre): *christianitas* se identifică treptat cu întregul cosmos şi dezvoltă pretenţia de a se constitui drept cronică a speciei umane. În tot acest interval (313-1492) heterodoxiile sînt clasate ca reminiscenţe păgîne (şi condamnate în bloc), iar afinităţile dintre Revelaţia creştină şi spiritualităţile necreştine sînt tolerate, în registru minor, ca reminiscenţe ale „gnozei" adamice. Ne putem firește întreba dacă Evul Mediu a fost realmente steril şi autosuficient, dacă nu cumva judecata sumară asupra rarefierii textelor despre Celălalt comportă distanţarea ideologică a modernilor faţă de „funestele" – şi abitir denigratele – *Dark Ages?* În orice caz, chiar şi pe fondul mentalităţii medievale, se pot cita destule contraexemple de autori creştini deschişi spre alte lumi – pe scurt, atenţi la probematica alterităţii – aşa cum se întîmplă cu faimoasa *Christianikè topographia* datorată unui Cosmas Indicopleustes, dar şi cu literatura de pelerinaj care – prin autori precum Egeria – aduce „misterele Orientului" sub privirea cititorului apusean.

După un «mileniu steril» (Evul Mediu nu s-a gîndit aproape deloc pe sine însuşi), lumea creştină închisă în propria unitate lăuntric schismatică se dedublează graţie descoperirilor geografice şi profită de febra Reformei pentru a recupera patrimoniul refulat al păgînismului. Această revoluţie etnografică se prelungeşte, cum ştim, printr-o «nouă filosofie» anticlericală ale cărei rădăcini apar în teologia lutherană şi calvinistă: semitismul mental al Reformatorilor completează astfel – printr-un recul diacronic – dilatarea cartografică a cosmosului cunoscut. Revalorizarea Vechiului Testament ca «timp primordial» rimează aici cu fascinaţia paradisurilor exotice de peste mări.

Primii antropologi «moderni» ai religiei sînt cîţiva francezi din secolul XVIII, care profesează un deism mecanicist de sorginte aristotelică. Aşa de pildă Montesquieu, care trece de la medievala Lege a spiritului la premodernul «Spirit al Legilor». Cu el începe, în Europa, moda intelectuală a «religiei naturale» în orizontul căreia se vor plasa şi Fiziocraţii sau mai puţin ştiutul Condorcet.

Se admite în genere că *istoria religiilor* s-a constituit recent, la capătul unor „emancipări" progresive. S-a format consensul academic potrivit căruia disciplina în cauză este un pur produs al modernităţii, apărut la confluenţa dintre triumful spiritului critic, ofensiva laicităţii şi consolidarea paradigmei antropocentrice. Această opinie canonică se bazează atît pe evidenta înmulţire, după 1800, a discursurilor *despre* religie, cît şi pe mereu mai spectaculosul lor *rafinament metodologic*. „Dumnezeul lui Avraam" a intrat în eclipsă, iar „Dumnezeul filosofilor" a suferit o autopsie metafizică sterilă, dar indefinit semnificativă.

Pînă în preajma acestei date simbolice, religia suferise lungi secole de fericită violenţă subiectivă; ea fusese proclamată sau apărată în ordinea adevărului exclusiv, pe filiera primei apologetici, a teologiei patristice, a scolasticii şi a travaliului conciliar contra-reformat. De atunci încoace, elitele europene au încercat să separe *creştinismul* de *religie*. Ele au profesat fie un *creştinism ireligios* (non-eclezial, umanist şi culturalizat), fie o *religie a decreştinării* (configurată în orizontul Utopiei, al Exotismului sau al Gnozei). Unii au văzut în acest divorţ o revenire la atitudinea comunităţilor paleo-creştine, care refuzau învăţăturii christice statutul de *religio (eusebeia, deisidaimonia)* pentru a o deosebi de păgînism. Ele puneau accentul pe *credinţă (pistis, fides)* ca eveniment interior, ca fidelitate secretă faţă de Tatăl ceresc dezvăluit în figura Fiului Său întrupat, jertfit şi înviat. Alţii au interpretat distincţia logică dintre creştinism şi religie ca pe o ultimă *obiectivare* a Revelaţiei: întrucît a instituţionalizat libertatea depăşirii fără sfîrşit, creştinismul este o religie a ieşirii din religie; pe de altă parte, există *religii necreştine*, deopotrivă legitime, chiar dacă gradul lor de istoricitate e scăzut şi raza lor de acţiune rămîne locală. Conceptul de religie a beneficiat *ipso facto* de o universalitate autoreferenţială: *homo religiosus* se găseşte pretutindeni, adică nicăieri.

E inutil să judecăm aceste evoluţii complexe în termenii etici ai „declinului", sau în perspectiva „organică" a „metamorfozei". Avem doar datoria (sau măcar posibilitatea) de a fixa, în fluxul absorbant al sacralităţilor trăite, cîteva „praguri": personalităţi, doctrine şi cărţi care, salvate din uitare, subîntind, convenţional, cronologia europeană a faptului religios.

Ceea ce ne interesează aici este evidenţa că atmosfera culturală, premisele logice şi mizele ideologice sînt cu totul altele în cercetarea modernă a faptului religios. De două secole, pentru a face «ştiinţă» trebuie să luăm distanţă, să practicăm comparaţia şi judecata ierarhizantă. Trebuie, altfel spus, să obiectivăm faptul religios, să ieşim de sub imperiul emoţiei sacre şi al intuiţiei mistice. Ştiinţa religiilor devine atunci o arheologie, o călătorie explicativă în trecutul ireversibil al unei umanităţi euro-americane care a cunoscut, pentru prima oară în aventura ei istorică, *şocul necredinţei generalizate*.

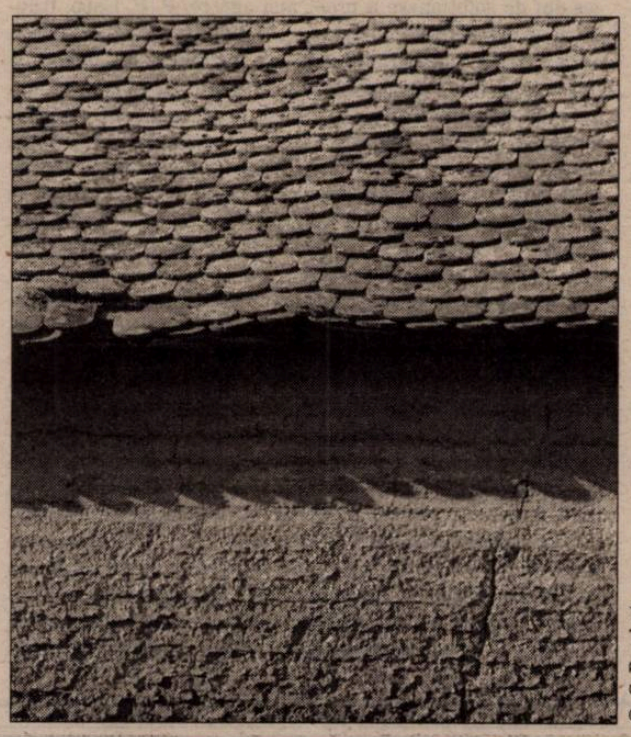

© C. Bumbuţ

---

1. Începem obligatoriu cu Grecia antică (şi attică), nu pentru a sacrifica prejudecăţilor legate de „miracolul" ei fondator, ci pentru a recunoaşte o stare de fapt: acolo s-a petrecut prima dedublare dintre gestul religios şi comentariul reflexiv. Spre deosebire de neamurile vechi-orientale (care identificau proiectul hieratic şi actul ritual) triburile greceşti au elaborat o religie adogmatică, aconfensională, „politică". În acest context civil, critica faptului religios devine posibilă ca tentativă de „reformă" socială. Raţionalizările religiei nu traduc, precum în modernitate, progresele ateismului: ele sînt forme de „spiritualizare" a materialului religios primitiv, sugestii de progres comunitar sancţionate prin excluziune (procesul lui Socrate) sau, după caz, adoptate printr-o lentă conştientizare.

Cu toată această „permisivitate" melioristă, intenţiile vechilor greci rămîn ambigue: nu ştim dacă atitudinea lor critică urmărea „reforma", sau distrugerea tradiţiilor arhaice... Oricum, spiritul reformator sau iconoclast se însoţeşte, în cazul primelor încercări de istoriografie religioasă, cu acela al comparatismului inter-religios (care explică, de altfel, şi geneza spiritului antropologic).

2. Iată „fişa" principalilor autori implicaţi în evoluţia forţată a religiozităţii post-homerice:

XENOFAN din Colophon (Ionia), 570-460: prima respingere a antropomorfismului teologic. Magistru prezumtiv al lui Parmenide (aşadar inspirator posibil al gîndirii eleate). Se păstrează fragmente din poemele sale satirice (*Silloi* – gen literar care parodiază hexametri homerici, ridiculizînd filosofiile dogmatice; după Xenofan, Timon din Phliont (sec. III î.Hr.) a ilustrat memorabil acest tip de exerciţiu deformant). Xenofan condamnă politeismul şi imoralitatea Olimpienilor – aşa cum apar ele la Homer şi Hesiod; el are intuiţia monoteismului, socotind că există un singur Zeu, spiritual şi noocratic. Ed. Diels, H., Kranz, W., *Vorsokratiker* I , 1951, pp. 113-129, v. mai ales *Frag.* XI. Reţinem doar ideea sa centrală: omul conferă zeilor propriul său chip (cf. *Frag. XV*: „zeul trac e roşcovan, cu ochii albaştri"). Prin urmare, antropomorfismul e condamnabil pentru că: a) stă sub demnitatea Zeului suprem; b) e o *proiecţie* ilicită a omenescului asupra misterului: nu este, aceasta, prima expresie, a viitorului *transfer* freudian? HERACLIT din Efes: se lansează în critica riturilor, contestîndu-le eficacitatea şi denunţînd formalismul; miturile sînt ambalajul trivial al adevărurilor divine. Este prima punere în discuţie a „mitului" ca „fabulă" (poveste moralizatoare). PLATON notează divorţul dintre *muthos* şi *logos:* mitul a şi devenit alegorie a unor conţinuturi indicibile, adică *reprezentare simbolică* a Adevărului. Filosofînd asupra speciei, el subminează conceptul însuşi de mit, rezervîndu-i o posteritate subalternă. ARISTOTEL *(Metafizica* 12, 1013 a) : miturile nu dezvăluie cauzele prime *(aitiai)* decît ca „începuturi" *(archai)*.

Transcendenţa politiciană a Athenei devine, în Roma antică, imanenţă „republicană": urmaşii miticilor gemeni inventează o religie cu dominantă cultuală, contractuală, intramundană, istoricizantă, bazată pe actul civil de reciprocitate juridică. LUCREŢIU (Titus Lucretius Carus, 98-cca. 55 î.Hr.) : profesează un criticism radical (frica este motorul sentimentului religios, dar şi al reprezentărilor suscitate de acesta) aliat cu un pesimism antropologic minimalizant: omul e o „mizerie" cosmică. De altfel, potrivit Fericitului Ieronim, (în traducerea latină a cronicii lui Eusebiu) L. s-ar fi sinucis, la capătul unei nebunii episodice. *De natura rerum* (în 6 cărţi) expune versificat fizica epicureică: nu mai e loc de metafizică într-o lume definită ca ansambu vid, guvernată de legi mecanice şi supusă determinismului „atomic". Avocat al ataraxiei, el face din suflet o materie subţiată, denunţînd grosolana pasiune a iubirii. Critica teologiei tradiţionale (dublată de cvasi-apoteozarea lui Epicur) face obiectul *Cărţii a V a*: buddhist care se ignoră, L. pledează aici pentru o morală a civilizaţiei, dar mai ales pentru o mistică nihilistă a serenităţii, cu accente de compasiune „pastorală". VARRON (Marcus Terentius Varro, 116-27 î. Hr.) poet satiric, jurist, geograf, gramatic şi anticar influenţat de platonism, stoicism şi pythagorism („cel mai învăţat dintre romani", potrivit lui Quintilian, „structuralist" *ante litteram*, după Dumézil). *Antiquates rerum humanarum et divinarum* (partea a II a) şi *Res divinae* abordau religia (se păstrează fragmente din ultima, graţie citatelor prezente în augustiniana *De civitate Dei)* dintr-o perspectivă utilitaristă: grandoarea Romei se datorează *inter alia* practicilor sale religioase, iluzorii, dar necesare.

(va urma)

Victor NEUMANN

Cîteva puncte de vedere inspirate de mesajul lui G.M. Tamás

„Scrisoare către prietenii mei români" invită la o dezbatere asupra moștenirii culturale și de gîndire politică lăsată de regimul Ceaușescu, moștenire ce se dovedește amenințătoare la adresa democrației din România. Ea atrage atenția asupra rosturilor analizei stalinism-fascismului și arată cum în absența unei evaluări responsabile a trecutului imediat este dificilă democratizarea în profunzime a societății românești. După '89, doar în cîteva cercuri intelectuale restrînse s-a observat importanța unui asemenea demers, ceea ce explică multiplicarea confuziilor între social-democrația de inspirație marxistă și bolșevism, între comunism și stalinism, între socialism și ceaușism. Tot astfel se explică de ce discuțiile despre cele două forme ale totalitarismului au ajuns în impas ori s-au încheiat prin suprapunerea forțată a tezelor, metodelor și consecințelor lor. Interpretării faptelor și problematizării istorice i s-a preferat expedierea în formule vagi sau în descrieri partizane insuficient acoperite cu probe documentare și explicații criticaționale.

Ideile stalinist-fasciste

Ceaușescu a fost asimilat (aproape fără excepție) comunismului sau socialismului, mulți intelectuali refuzînd să observe că el promovase, alături de sloganurile staliniste, numeroase fragmente ale ideologiei fasciste. Ori de cîte ori a fost în discuție o temă sensibilă precum națiunea și statul-națiune, intelectualitatea din România a crezut că simpla reluare a tradițiilor interbelice este suficientă pentru formularea unei definiții acceptabile a identității. Adesea, o asemenea poziție a fost îmbrățișată atît de intelectualitatea de dreapta, cît și de o pseudo-stîngă provenind din eșalonul doi sau trei al fostului partid comunist, aspirațiile ambelor grupuri din acest punct de vedere făcînd adesea imposibilă o distincție între ele (cum se explică dificultatea întîmpinată astăzi de PDSR în recunoașterea sa ca membru al internaționalei socialiste?). Așa cum a sesizat Tamás, ambele orientări în chestiunea etnonațională trimit la aceleași izvoare. Iată de ce este legitimă întrebarea colegului budapestan: cum să fundamentezi o democrație liberală promovînd constant operele lui Heidegger, Noica sau Cioran ale căror opțiuni ideologice au fost conservatoare ori s-au identificat în anumite momente cu direcția fascistă și nazistă (aici nu este vorba de operele lor istorice și filozofice care pot fi separat discutate și apreciate, ci de faptul ca ele nu conțin principiile necesare fondării mitului democrației)? Sau alta, derivată din prima și abia schițată: cum să introduci pe Carl Schmitt în discuție atîta vreme cît în România nu s-a scris nimic sau aproape nimic în legătură cu orientarea radicală a acestui intelectual (e drept, fecund și celebru) ajuns într-o poziție academică prestigioasă grație intervenției lui Goering și devenit susținător al Anschluss-ului, al cauzei rebelilor naționaliști ai lui Franco și al axei Berlin-Roma, admirator al lui Mussolini, adversar al Tratatului de la Versailles și stimat de Ribbentrop pentru tezele sale privind politica externă a Reich-ului nazist? Chiar și într-unul din răspunsurile la „Scrisoare..." transpare o apreciere entuziastă la adresa lui Schmitt, socotit fiind unul dintre „corifeii gîndirii conservatoare" (doar atît spunînd, am creat confuzie sau am sugerat cititorului o orientare falsă).

Cum anume converg ideile stalinist-fasciste cu aspirațiile intelectuale de dreapta după '89? Izvoarele literare, istorice și filozofice trimit în aceeași direcție și într-un caz și în celălalt. Nu am în vedere acum decît mesajul codificat, nu și forma sofisticată sau vizibil exagerată de susținere a ideologiei. Se cuvine aici o explicație teoretică spre a se înțelege de unde deriva o parte a neînțelegerilor. Liderii mișcării naționale au devenit cei mai zeloși consumatori de mitologii naționaliste. În cartea sa, *The Nation-State and Violence*, filozoful Anthony Giddens este de părere că naționalismul este un fenomen psihologic în contrast cu natura structurală a statului-națiune. Etno-naționalismul – în accepțiunea aceluiași Giddens – înseamnă a acorda importanță sentimentelor exclusive bazate pe granițele sociale dintre grupurile etnice. Filozoful britanic acordă atenție cunoașterii trăsăturilor culturale, ca de exemplu limbii și religiei, dar el limitează relația acestora cu noul tip de frontieră creat de statul-națiune reflexiv. Dacă în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea ideologia și simbolismul etnic au fost folosite în geneza unora din statele-națiune (Germania, Polonia, Grecia, România, Bulgaria, Serbia, Albania, Polonia ș.a.) astăzi, statul nu se mai poate baza pe o asemenea opțiune fără a dăuna administrației politice. Dorința unei autonomii într-un teritoriu anume a fost o componentă a naționalismului. Cu alte cuvinte, între întrebările fundamentale care ar putea concura la analiza critică a stalinism-fascismului ceaușist aș menționa: cum să transformi etno-națiunea – acceptată pe scară largă în România ca definind identitatea – într-o națiune civică? În ce fel să promovezi ideea de națiune în sens de vehicul al statului, depășind divergențele culturale ale trecutului? Cum să faci posibilă integrarea europeană fără ca identitatea să-și piardă sensul operativ pe care i l-a conferit gîndirea politică modernă și contemporană?

Situația stîngii

Aidoma lui Tamás, îmi pare că refuzul analizei amestecului ideologic profesat de regimul Ceaușescu a contribuit la întîrzierea rezolvării întrebărilor de mai sus. Nu trebuie să ne mire că în aceste condiții emanciparea segmentelor sociale majoritare în sensul acceptării pluralismului opiniilor este și ea mult rămasă în urmă. În acest context trebuie să adaug – la fel ca politologul budapestan – că etno-naționalismul a fost o piedică în structurarea stîngii atît în interbelic, cît și în anii totalitarismelor. Să amintesc aici cum că social-democrația a avut totuși o bază în Banat și Transilvania în anii imediat următori formării statului național român la 1918, dar ea a fost impiedicată să se afirme. Motivele? Pe de-o parte, interpretarea eronată dată de grupul intelectual gălăgios din anii interbelici prin asocierea social-democrației cu „bolșevismul", pe de alta, pseudo-motivația potrivit căreia social-democrația banato-transilvană era de proveninență austro-ungară și coordonarea ei aparținuse unor personalități din grupurile minoritare ale regiunilor amintite. Cît privește situația stîngii inspirată de Marx sub dictatura lui Ceaușescu, voi da ca exemplu marginalizarea puținilor profesori universitari cu o asemenea orientare și alungarea din țară la sfîrșitul anilor '70 a lui *Aktionsgruppe Banat*, unul dintre remacabilele cercuri intelectuale din Timișoara care s-a opus în mod demn stalinism-fascismului ceaușist.

Penetrarea într-o lume a competiției presupune propagandă și comunicare. În spatele acestora trebuie să existe un mit identitar înnoit și posibil de înțeles de toți locuitorii unui spațiu dat. Iată de ce nu cred că opțiunea de dreapta – spre care se îndreaptă sugestiile critice ale lui Tamás – are motive să opereze cu același termen de *neam* (sau cu derivatele sale) în secolul al XXI-lea. Ea poate – virtuala intelectualitate de stînga ar fi firesc să nu fie preocupată de aceeași chestiune – să refacă mitul național apelînd la acele părți ale democrației interbelice românești care sînt cu adevărat memorabile, ca de exemplu: Constituția din 1923; mișcarea liberală contribuind la modernizarea României Mari; prestigiul unor politicieni din familia unor Duca și Brătianu; creații științifice și literare de mare însemnătate aparținînd unor personalități neimplicate în ideologii extreme ca P.P. Negulescu, Mircea Florian, H.H. Stahl, C.D. Zeletin, Eugen Lovinescu ș.a. Aș spune – de data aceasta în dezacord cu Tamás – că pașoptismul românesc ar putea deveni suficient de relevant în reconstruirea aceluiași mit, cu atît mai mult cu cît evenimentele din decembrie '89 nu au dobîndit o accepțiune revoluționară în sensul real al termenului. Procedînd astfel, vom avea ocazia să operăm o delimitare de opțiunile interpretative etno-naționaliste profesate în protocronismul lui Ceaușescu.

Un discurs coerent despre națiune în contextul contemporan are în vedere priorități legislative, administrative, economice, instituționale. Adică, un mod practic de a vedea identitatea, opus multiplicării sensibilităților cultural-religioase. Or, ce constatăm cînd urmărim canalele de televiziune din România, o parte din presa scrisă și discursurile politicienilor (indiferent din ce partid ar fi aceștia)? Termenul *român* cu pluralul său *românii* este folosit în sensul său etnocultural și, deci, diferențialist. Dacă se are în vedere etnocultura majoritară în definirea națiunii, atunci, cum ținem seama de politica recunoașterii diversităților lingvistice? În ce categorie terminologică se regăsește întreaga populație a țării? Unde este liantul? Identitatea înscrisă în buletin, respectiv în pașaportul fiecăruia are valoare doar în raport cu lumea exterioară României, în vreme ce în interiorul statului oportunitățile egale pot fi subminate în temeiul mărimii grupului etnocultural sau al bunului plac al aceluia care se apreciază a fi îndreptățit prin origini (*jus sangvinis* nu e doar discutabil, dar și fals, discriminator și belicos) să reprezinte națiunea? Utilizarea cifrelor – opțiune pe care Ceaușescu a cultivat-o obsesiv – a creat cetățeni de gradul unu, doi, trei ș.a.m.d. Cititorii mei își aduc aminte de cîte ori se repeta în discursurile dictatorului expresia: *„români, maghiari, germani și alte naționalități conlocuitoare"*.

Îmi pare că substratul romantic în definirea etno-națiunii a rămas același ca în vremea dictatorului, el fiind încă puternic alimentat prin termeni ca *etnie*, *neam*, *popor* (spiritul poporului), *noi* etc. În problema etno-diferențialismului, cred că G. M. Tamás a avut motive să-și extindă observațiile și la intelectualii maghiari din Transilvania, mai cu seamă că această terminologie nu consună cu tradițiile moștenite de la gînditorii democrați de referință ai Ungariei precum Deak, Eotvos, Bibo, Szucs s.a. În general, maghiarii se revendică de la o națiune politică și nu de la una bazată pe criterii etnice. Se cuvine însă nuanțată observația atîta vreme cît problema minorității maghiare din România constă în primul rînd în dreptul conservării limbii și valorilor culturale proprii, ceea ce – aidoma cazului românesc –, nu ar trebui să trimită la conceptul de etnic. Cît privește conceptul de națiune în sens democratic-pluralist (pentru argumente vezi și „Observator Cultural," 29 februarie 2001, articolul meu despre „Națiune: semnificațiile unui concept istoric"), el nu presupune apartenența cultural-religioasă. Nici vorbă în acest caz de a identifica un conațional prin simplistă numărare a grupului din care provine. Important este patriotismul constituțional, respectul legilor, asumarea statutului de cetățean contribuabil. De aici pornind, îmi pare că intelectualitatea română ar trebui să joace nu doar rolul de mentor al stîngii și dreptei politice democratice, dar și să-și asume o poziție permisivă în raport cu o critică rațională indiferent din ce parte vine aceasta. Probabil că astfel nu va fi irosită șansa complementarității opiniilor, mai apoi, a coparticipării tuturor segmentelor sociale la beneficiile solidarității.

Inexactitățile din „Scrisoare către prietenii mei români" sînt regretabile, dar ele nu au împiedicat transmiterea unui mesaj provocator în cel mai bun sens al cuvîntului (nu tot ceea ce a fost numit „inexactitate" de alți comentatori ai scrisorii poate fi acceptat ca atare). Eu am să mă rezum la o critică de natură metodologică: nu se pot face comparații între Marea Revoluție din Franța și revoluțiile antitotalitare din 1956, 1968 sau 1989. Sînt mai multe motive pentru care acest fel de a aborda istoria ideilor politice poate fi pus sub semnul întrebării. Eu sînt convins – probabil și G.M.Tamás în caz că accepta să-și revadă textul –, că metoda de evaluare contează și ea nu poate fi trecută în plan secund, chiar dacă în centrul atenției este reinterpretarea unui trecut care se insinuează în gîndirea politică prezentă. Pentru estimări obiective ar trebui reținut că limbajele sînt diferite de la o epocă la alta, deci și termenii-cheie care au animat propaganda revoluțiilor amintite au cîteva înțelesuri care nu coincid. În al doilea rînd, mesajele revoluțiilor invocate sînt adresate unor societăți aflate pe diferite trepte ale alfabetizării politice. Segmentele sociale nu sînt aceleași atît de-o parte, cît și de cealalta a baricadei. În sfîrșit, scoase din cadrul lor istoric, comparațiile în genul acelora amintite risca să discrediteze atît de necesarele reinterpretări istorice. Îmi vine să cred că profilul revistei *Elet es Irodalom* l-a îndemnat pe G.M. Tamás să fie mai îngăduitor cu sine, argumentîndu-și o parte a reflecțiilor în temeiul unor informații asimilate cu mulți ani în urmă.

Omule, nu te supăra

Așa cum observase și Andrei Cornea în intervenția sa, ceea ce ar trebui reținut din „Scrisoare..." este problema de fond a eseului, potrivit căreia „obsesiile" intelectualității de dreapta și „slăbiciunea ideologică endemică" a aceleia de stînga au contribuit „semnificativ" la disfuncțiile democrației de după '89, inclusiv la ascensiunea peremismului. Tamás a evidențiat în mod credibil inexistența balanței dreapta-stînga în dezvoltarea dialogului cultural și politic românesc despre democrație și acest mesaj ar fi de dorit să-l luăm în considerare. Nu cred că trebuie să supere o asemenea observație, mai ales că avem destule argumente să recunoaștem că așa stau lucrurile: stînga a fost și continuă să fie aproape absentă în dezbaterile academice, în analizele și în orientările politice. Faptul că autorul „Scrisorii...." arată că marxismul a fost marginalizat ori că intelighenția marxistă era ca și inexistentă în anii regimului lui Nicolae Ceaușescu e un adevăr greu de pus la îndoială. Această constatare nu concura la identificarea lui G.M.Tamaș cu orientarea de stînga. „Obsesiile" etno-naționaliste românești nu par a fi privite de Tamás din perspectiva socialistă. Cînd citez un pasaj din istoricul marxist Hobsbawm sau recunosc unele merite ale cărților sale, aceasta nu înseamnă că subscriu automat la tezele sale. Nu orice constatare sau apreciere presupune anagajarea autorului ei, iar din acest din urmă punct de vedere aș aminti faptul ca G.M. Tamás s-a remarcat și s-a făcut respectat mai ales prin orientarea sa liberal-democrată. Ca o concluzie, aș spune că intelectualității române în general nu îi va dăuna o privire retrospectivă critică asupra propriului său traseu ideologic în ultimele decenii și chiar de-a lungul secolului al XX-lea. Probabil, vom ajunge mai mulți la concluzia că România nu a avut o disidență în raport cu ideologia stalinist-fascistă a lui Ceaușescu, cum nu a avut și nu are nici astăzi o analiză complementară (din varii perspective, liberală, conservatoare, marxistă) asupra istoriei moderne, asupra gîndirii și acțiunilor politice contemporane. Personal, aș vrea să cred că e posibil să găsim un alt mod de adresare către cititorul de limba română, să dăm semnul unei înțelegeri (ignorînd păguboasa atitudine potrivit căreia dacă nu gîndești ca mine ești dușmanul meu și îți întorc spatele) și să depășim limitele grupusculelor în care ne-am așezat confortabil spre a ne ignora reciproc travaliul intelectual.

Washington, D.C., 25.02.2001
The Catholic University of America

LITERATURA ROMÂNĂ

Internetul este un spaţiu în care cultura – în mod particular, literatura – se manifestă deja de ceva timp. Cea universală. Pe de o parte, este vorba de „virtualizări", de transpuneri în pagini web a operelor clasice sau care au apărut deja pe suport de hîrtie – ceea ce conferă textelor respective o accesibilitate maximă (pot fi accesate oricînd şi din orice parte a globului printr-un simplu click); pe de altă parte, există o literatură creată special pentru spaţiul virtual, o literatură care se bazează pe interactivitate, hypertext, relaţie dintre text şi imagine (şi textul şi imaginea putînd fi în mişcare) etc.

Pentru literatura română, Internetul reprezintă în primul rînd şansa de a se face cunoscută peste hotare. Prin urmare, oful celor care consideră că literatura noastră este condamnată provinciei, dacă nu chiar marginalităţii perpetue, îşi poate găsi o alinare. Trebuie doar să ne găsim traducătorii şi lumea ne e deschisă. Iată că traducerile pot face o literatură!

Apoi, pentru literatura română, Internetul poate oferi un spaţiu de publicare practic gratuit – fapt deloc neglijabil, avînd în vedere dificultăţile financiare cu care se confruntă editorii de carte de la noi.

Sînt conştienţi scriitorii şi oamenii de cultură români de toate aceste lucruri? Din păcate, nu. În afară de site-ul www.mihaieminescu.ro (a cărui existenţă o datorăm entuziasmului guvernamental din timpul anului Eminescu), nu prea mai există un altul dedicat vreunui clasic român. Site-uri ale scriitorior români în viaţă sînt numărabile pe degetele ambelor mîini. Directoarele culturale româneşti (locaţii web în care sînt clasificate site-urile) lipsesc cu desăvîrşire.

Aşa stînd lucrurile, ce există, totuşi? Există cîteva reviste virtuale, făcute mai ales de români din străinătate: Norii *(www.revistanorii.com), electr@ (www.electra.ifrance.com),* Respiro *(www.revistarespiro.com),* agoraONline *(www.aol.com),* Asalt *(www.asalt.seanet.ro) ş.a. Există vreo două site-uri care oferă, gratuit, cîteva volume în format electronic – între care se remarcă Societatea Culturală Noesis (www.noesis.home.ro). Există vreo două iniţiative de creare a unor directorii literare româneşti: pagina web a României literare şi, mai nou, www.romanianliterature.com. Pe scurt, există cîţiva oameni entuziaşti care, pe cont propriu, fără susţineri guvernamentale, europene ş.a.m.d., vor să facă ceva. Intervenţiile următoare le aparţin unora dintre ei.* ***(C.P.-B.)***

Din ochiurile sîrmei

Există o trufie a formei încetăţenite, după cum există o vanitate a meseriei care ne împiedică să vedem, să schimbăm, ori să ne adaptăm. Acestea să spunem că ar fi unele dintre motivele care ne fac să respingem prezenţa produselor noastre intelectuale pe Web. Cîte edituri au cărţi expuse pe Internet?

Există, de altă măsură, un spirit al fuşerelii, al entuziasmului fără judecată şi care face ca atunci cînd totuşi sîntem acolo (nu neapărat pe Web, ci şi în multe alte circumstanţe, numai că aici se vede cu ochiul limpede), atunci cînd sîntem acolo, spuneam, să fim atît de fericiţi că sîntem, încît să facem obiecte urîte, neîngrijite, murdare sau pur şi simplu dezordonate. Să dau exemple? Să nu încep tocmai de la contraexemple.

În fine, mai există o spaimă pe care tare mă simt tentată s-o localizez mai încolo, aşa, pe la Evul Mediu, o spaimă de „pierdere a sufletului", de parcă Scaraoţchi s-ar obosi să ne ofere fiecăruia tratatul cu Faust. Aşa se întîmplă că primesc, nu de la alţii decît de la colegii noştri intelectualii, replici de tipul „da, dar sufletul poporului român nu încape pe un CD" (replica nu e figură de stil, ci se înscrie în lipsa de imaginaţie a naturii în toată urîţenia ei).

Am vrut numai să înşir cîteva mecanisme care ne împiedică să putem vorbi cu seninătate astăzi despre „literatura română pe Internet", cu seninătate zic, ca şi cum aş vorbi despre onestitate.

După cîţiva ani de lucrat în acest mediu, timp în care m-am ocupat de o revistă (agoraONline), de galeria ei de artă, de un cenaclu literar (tot pe *Web*, nu vă faceţi iluzii) şi am fost prezentă în mai multe foruri de discuţii româneşti de literatură, spun drept că senzaţia mea, cu privire la o adevărată prezenţă literară, de limbă română, pe *Web* e de-a dreptul lichidă: îmi scapă printre degete. Dacă acum cîţiva ani nu putea fi vorba să existe un suport material care să o susţină, lucrurile au avansat mult. Există site-uri literare (multe chiar cu diacritice româneşti: *evrika!*), există nu doar forumuri de discuţii, dar acestea au început chiar să se specializeze. Reţeaua în ansamblul ei are un număr de consumatori care creşte exponenţial, cu o medie de vîrstă extrem de scăzută. Computerele, oricît de puţin puternice, aduse de prieteni, de Soros sau de la reciclare, mobilează în număr crescînd birourile autorilor de literatură. Ministerul Culturii şi cel al Învăţămîntului, mai logic sau mai puţin logic, au cheltuit fonduri pentru *site*-uri, legături la Internet, conturi etc. În fine, firme, cum este Computer Press Agora, încep încetul cu încetul să demonstreze că publicitatea via sponsorizare culturală este una de bună calitate şi, pe termen mai lung sau mai scurt, o investiţie interesantă.

Între dorinţa de a crea arhive cu literatură clasică şi cea de a-ţi publica propriile creaţii din copilărie se întinde vidul. Lipsesc numele autorilor vii, ai Romîniei de azi, cu literatura lor, care se scrie acum. AgoraONline şi alte reviste de gen au încercat să suplinească această lipsă datorită căreia româna pare – văzută dinspre *Web* – ori o limbă moartă, ori una cu creaţii în cel mai bun caz mediocre, dar floarea, rînduneaua şi alţi simboloizi latinişti ştim dintr-a şaptea, pare-mi-se, că nu fac primăvara.

Două sînt direcţiile în care autorii români se manifestă printr-o sublimă absenţă, fie ei tineri, ori mai bătrîiori (şi să mă ierte cei, doi, trei care fac excepţie). Întîi este vorba de o prezenţă activă, personală, a unor oameni care au să transmită ceva şi o fac.

Şi preîntîmpin aici întrebarea: dacă autori nu sînt, atunci cine populează toate aceste medii? De obicei cititorii. Amuzantă constatare, dintr-acelea la care amuzamentul îşi duce colţul gurii strîmb. Rezultatul? Grupuri de oameni care citesc, care cumpără carte, de obicei cultivaţi, care scriu din cînd în cînd ca un hobby, dar care ar vrea mai degrabă să-i citească pe alţii. Şi, desigur, grupa mică, a tinerilor care „au scris în viaţa lor o poezie".

Un critic sau un autor cu bună voinţă chiar, care ar intra în mijlocul acestor oameni, de cele mai multe ori s-ar plictisi la început. Imaginaţi-vă că staţi de vorbă cu cititorii dumneavoastră, domnilor şi doamnelor, ce minunată imagine. Realitatea însă vă va spune altceva. Cititorii dumneavoastră sînt doar cititori şi adesea vor să rămînă astfel. Literatura dvs. îi interesează şi îi mai interesează şi care ar fi jocurile ideilor dvs. aruncate în arenă. Vă place să fiţi lei la circ? Veniţi. Sînt absolut convinsă că unora dintre domniile voastre v-ar plăcea atare poziţie. Chiar pentru cei care nu sînt legaţi la Internet deja, o oră la cibercafe în care să luaţi legătura cu publicul dumneavoastră nu dărîmă finanţele nimănui.Vă simţiţi bine în turnul mai mult sau mai puţin fildeşiu al ASPRO, Uniunii etc.? Staţi bine unde staţi.

Apoi lipsesc site-urile de autor. Locuri care, fără a necesita prezenţa vie a scriitorilor, să prezinte parţial sau total cîteva opere de care artistul se simte ataşat, o biografie din propriul punct de vedere, o adresă unde să i se poată scrie şi, aşa cum putem vedea frecvent la autori din culturi fără complexe, o lucrare în progres, un volum în lucru, cîteva poezii răzleţe, al patrulea capitol dintr-un roman nepublicat, ori un text „rău" care să zgîlţîie niţel pantalonii largi ai liceanului în căutare de ideal.

Orice text poate ajunge pe Internet, iar costurile unei asemenea publicări sînt minore, de cele mai multe ori nu contează deloc. Reciproca e adevărată de asemenea: textul pe Internet nu aduce bani, sau nu aduce direct, ca să mă exprim precis, în schimb poate aduce popularitate.

Şi de ce mă mir atunci că numele mari ale literaturii noastre nu ajung acolo? Păi, nu mă mir, mă mir numai de jalea acestor nume mari cînd încep a se văieta de „tînăra generaţie care nu mai citeşte". Mă mir numai că acestei (hai, să acceptăm conserva) „tinere generaţii", de la care se aşteaptă totuşi cei 70k (în lei) pe un volum, nu vrea nimeni să-i vorbească pe propria limbă.

Nora VASILESCU

redactor-şef al revistei *agoraONline*

Cum m-am convertit la Internet

Atunci cînd Paul Doru Mugur m-a sunat din New York şi mi-a propus să editäm împreună o revistă de literatură română pe Internet – l-am refuzat imediat. Nu e vreme de asta, i-am răspuns, în mediul universitar american nimeni nu se ocupă de altceva decît de meseria lui, dacă nu vrea să-şi ruineze şi zilele şi nopţile. Şi apoi, cine o să ne citească? După o vreme l-am rugat eu să mă primească în redacţie: nu poţi fi scriitor şi un astfel de proiect să te lase indiferent. El „văzuse" proiectul cu luni bune înaintea mea. Cred că acela a fost momentul convertirii mele, momentul cînd am realizat că *rostul profund al literaturii s-ar putea realiza prin Internet*. Aş dori să argumentez aici această afirmaţie, pe care nu o consider neapărat evidentă. Spaţiul virtual îngăduie o uriaşă libertate. Revista editată de noi, *Respiro*, se doreşte un loc de întîlnire dedicat cititorilor români de pretutindeni şi e deschisă tuturor autorilor interesaţi să publice texte de calitate. Totul, într-un context grafic de care literatura nu are întotdeauna parte şi pe care îl merită mai mult decît toate acele site-uri comerciale la care graficienii cheltuiesc atîta imaginaţie. Un astfel de proiect implică o anumită atitudine faţă de literatură: editorul şi autorul se pun la dispoziţia cititorului într-un mod cu totul diferit de timpurile literare din era bunicii. E o formulă de adresare mult mai deschisă, implicînd şi pentru munca editorială o egală deschidere. Textele de calitate pot veni de oriunde. Nu avusesem imaginea varietăţii publicului românesc de literatură pînă ce nu m-am confruntat cu ea: să vezi prima dată pe un hitometru (contor) complex de unde sosesc vizitatorii e o experienţă care te pune pe gînduri. Partea superbă e că cititorii adevăraţi nu renunţă la viciu, revin şi sînt împătimiţi, şi au dreptatea lor. Merită: din cînd în cînd în spaţiul literar românesc răsare cîte un diamant şi cu toţii ştim asta. (Nu e o exagerare, nici o figură de stil. Îmi place să fiu redactor al unei reviste literare româneşti pe Internet. Îmi place să surfez Internetul, să caut literatură şi să citesc pe *laptop*. Mi se întîmplă să descopăr texte interesante.)

Am sfîrşit prin a discuta cu Paul Doru Mugur fiecare text care se include în *Respiro*: avem şedinţă de redacţie perpetuă, prin e-mail şi telefon. Într-o seară l-am căutat la telefon pe cînd se întorcea acasă. (El e medic – în New York, eu matematician – în Michigan.) La el pe fundal se auzea metroul şi aveam interferenţe de comunicare, dar conversaţia era urgentă: subiectul era poezia românească. După cum ştiţi, versurile au concreteţea plasmei la regăsirea ieşirii din labirint: de aici caracterul lor urgent.

Respiro nu este singura revistă românească pe Internet. Un directoriu al lor există în pagina internet a *României literare* (http://romlit.sfos.ro), al cărei webmaster, dl Corneliu Ionescu, a realizat un lucru excepţional: despre această reunire virtuală a lumii literare româneşti în integralitatea ei se va mai auzi. (Ce face oare Ministerul Culturii pentru dezvoltarea Internetului românesc? Se aşteaptă totul numai de la iniţiativele individuale sau ale unor fundaţii? Nu s-ar putea o strategie la nivel guvernamental?)

În anii '80, dl Dinu Lazăr, unul dintre puţinii noştri contemporani care ştiu să trăiască prezenţa luminii, a realizat la Păltiniş o suită de portrete ale lui Constantin Noica. Nu e vorba doar despre valoarea documentară a fotografiilor, ci şi de valoarea lor artistică: sînt mirabile. Din ele a rezultat suita de pagini memoriale aflate la *http://www.eunet.ro/graph/Noica*, o asociere text-imagine menită să pună pe gînduri surferul de pe *web* asupra valorilor pe care le-a lăsat în bibliotecă. Ce mi-ar plăcea să împrumut de la Dinu Lazăr este privirea: el deţine formula secretă care dezvăluie imaginea de la jocul ei secund spre noi. Nici un editor n-ar putea face ceea ce Internetul a oferit acestor imagini. Îi datorez lui Dinu Lazăr convertirea mea la credinţa în forţa creaţiilor de tip text-imagine.

Prima mea experienţă HTML fusese pagina mea de autor, conţinînd nuvele, poeme, articole. Marele cîştig au fost cele cîteva mesaje e-mail de la persoane necunoscute pînă atunci care au ţinut să-mi spună: „îmi place cum scrii". Actul literar se poate completa pe Internet cu un răspuns imediat din partea cititorului, ceva de care nu beneficiază neapărat lumea de hîrtie. Îmi pasă mai mult de astfel de opinii decît de receptarea complex filtrată a criticii actuale. Paradoxal, comunicarea textului literar prin Internet readuce literatura la rostul ei originar, de mult pierdut, cel al comunicării directe. Vă mai amintiţi seara cînd ne strîngeam cu toţii în jurul focului ca să-l ascultăm povestind pe Homer cel orb, doar de dragul poveştii? Nu mai rămîne nimic din orgoliul tirajelor, al dimensiunii de masă cu care altădată era măsurat actul cultural, căci literatura nu e despre asta. Rămîne doar povestea pură, poemul aşa cum e. Dacă un text are doar o mînă de cititori şi dacă mesajul literar e de calitate, dacă în jurul lui s-a născut comunicarea, atunci rostul literaturii e împlinit.

Într-o astfel de lume virtuală dificultatea e una singură: cum să scrii un text bun adresîndu-te clipei de acum. Autorul e invitat să răspundă singurei şi adevă-

PE INTERNET

ratei provocări. Restul e tăcere.

Bogdan SUCEAVĂ
redactor la revista *Respiro*
suceavad@msu.edu

Decalogul

– principiile literaturii electronice –

1. Literatura electronică este un nou standard (se subînţelege, nu singurul) al culturii de astăzi. A nu realiza acest lucru înseamnă a fi orb la realitate.

2. Ea trebuie să se bucure de toate libertăţile şi de toate responsabilităţile presei tipărite. Ea trebuie ocrotită de aceleaşi legi ale copyright-ului şi finanţată la fel.

3. „Cuvîntul electronic" nu-i săpat în piatră. Dar nici cuvîntul pe hîrtie nu-i săpat în piatră. Dar nici cuvîntul săpat în piatră nu-i săpat în piatră. Totul este săpat în electroni.

4. Un cuvînt poate fi „săpat în piatră" în piatră sau pe hîrtie sau în biţi sau în gînd. Responsabilitatea trebuie avută în primul rînd faţă de cuvîntul însuşi.

5. Pentru noi, ca scriitori, cuvîntul este fapta. Adevăratul şi singurul suport al cuvîntului este sufletul omului.

6. Nostalgicilor după cuvîntul tipărit le spun că cel sculptat în biţi are trupul său, deci seducţia sa.

7. Posibilităţile computerului sînt, practic, infinite. Computerul = lumea.

8. De aceea, computerul nu poate corupe mai mult decît lumea însăşi.

9. Cine nu este familiarizat cu computerul dar îl critică este cineva care nu este familiarizat cu computerul dar îl critică.

10. Cel care nu are nevoie de aceste reguli ştie jocul. El, pur şi simplu, îl joacă.

Decalogul

– principiile Norilor –

1. *Norii* este o revistă dedicată tuturor preocupărilor sufletului şi nu culturii. Nu literaturii.

2. *Norii* se dedică sufletului şi nu clasicismului, modernismului, postmodernismului etc. Nu -ismelor.

3. Un text bun este un text de trebuinţă sufletului. Scopul nu este literatura. Noi sîntem scopul.

4. Noi nu urmărim să scriem o poezie bună. Noi nu urmărim să scriem poezie. Noi nu urmărim să scriem. Dar, urmăriţi fiind şi urmărind ceva, scriem o poezie.

5. Este inevitabil ca ceea ce noi publicăm astăzi să fie cîndva citit şi gîndit ca literatură, bună sau proastă. Aceasta este o consecinţă si nu o premisă. Este, dacă vreţi, o comoditate tehnică.

6. Acceptăm realitatea şi ne respectăm cititorul. Încercăm să publicăm texte care au importanţă nu doar pentru „mine" dar şi pentru „minele" cititorului. Ceea ce nu-i important pentru mine nu este important pur şi simplu.

7. Verdictul de valoare dat unui text funcţionează ca reclamă, asta în sensul că măreşte şansa contactului dintre cititor si textul *său*. Ce altă importanţă ar putea avea critica?

8. *Norii* încearcă stabilirea unor prietenii literare şi, dincolo de ele, stabilirea unor prietenii. Mai întîi este vorba de suflet, apoi de literatură. Orice înţelegeţi prin suflet este exact ceea ce eu înţeleg.

9. *Norii:* forme-conţinuturi, concreteţe, devenire, lumi plutitoare, vastitate şi evanescenţă, permanenţă în mişcare. Şi, înainte de toate (şi la sfîrşit de tot): o anumită relaţie cu cerul.

10. De oriunde, vă aşteptăm oriunde.

Ştefan BĂLAN
director al revistei *Norii*

Linkthink

Se spune că descoperirile se fac atunci cînd este nevoie de ele. Nu ştiu dacă Internetul este o descoperire sau o invenţie sau doar extinderea unor realizări ştiinţifice şi tehnice, dar ştiu că el marchează începutul unei ere în care Luvrul nu mai este doar la Paris, ci pe situl http://www.louvre.fr/, Simfonia 40 de Mozart, cîntată la Scala din Milano, este şi ea pe un sit oricînd accesibil, iar Biblia cu 42 de linii o poţi găsi la *gutenberg.com*.

Este prima oară (cunoscută de noi) în care omul construieşte un alt spaţiu, diferit de lumea reală, cu alte dimensiuni, în care trăieşte, munceşte, creează sau visează.

Lipsindu-i dimensiunile spaţiale Internetul a năruit fără luptă şi violenţă o mare parte a diferenţelor dintre oameni şi a definit o egalitate imposibilă pînă acum: accesul la cunoaştere şi cultură.

Literatura, între arte, este fără îndoială extrem de privilegiată aici.

Prin Internet se realizează unul dintre marile vise ale omenirii: o bibliotecă universală care să cuprindă tot ceea ce s-a scris vreodată cu posibilitatea că oricare om să îşi poate stoca creaţia, o bibliotecă perfect organizată în care totul este clasificat, indexat, uşor de găsit şi de exploatat.

Pînă aici totul e minunat, dar nu nou.

Noul a apărut, de exemplu, atunci cînd s-a lărgit ideea de indexare, clasificare, ad-notare pînă la o disciplină, care azi are statut de disciplină literară, cunoscută sub numele de *linkthink*. *Link* înseamnă verigă, dar şi a înlănţui, a uni, a lega, iar *think* înseamnă a gîndi. Putem spune romantic că înlănţuieşte gîndirea, dar este de fapt o ordonare creatoare a textelor.

Munca unui specialist în *linkthink* constă nu numai în a găsi legături între diferite texte, ci şi în a explica în cuvinte de ce le-a făcut, astfel între textul sursă şi textele ataşate prin legătură se va naşte un altul stocat pe o pagină intermediară (numită *bookbot)* care este astăzi considerat un act de creaţie.

În acest fel, pe Internet se pot căuta nu numai lucrări sau autori, ci şi idei.

Ce se va întîmpla dacă vom merge mai departe?

Imaginaţi-vă literatura ca pe un spaţiu format din insule, fiecare text o insulă; cum ar arăta oare acest spaţiu atunci cînd între acestea vor exista poduri, puterea mea de creaţie, personalitatea mea, educaţia mea, tot ceea ce sînt eu va lega insulele într-un anumit fel, va găsi un anumit drum între ele şi atunci vă voi invita pe drumul creat de mine în care *Lupul de stepă* a lui Hesse va fi legat de un poem a lui Byron şi de *Misterele de la Eleusis*. Pentru că aceasta este legătura pe care o face mintea mea, iar dumneavoastră veţi avea acces nu numai în cele trei creaţii, ci şi în mintea care a creat acest drum şi l-a adnotat. Este o relaţie care nu s-a mai stabilit niciodată între scriitori şi cei care citesc, nu este critică literară, este dezvăluirea modului în care un individ percepe literatura, este drumul său personal.

Sper că vor mai exista oameni care să se ducă să vadă Luvrul, care să descopere cărţi magice în librării uitate de vreme, care să umple sălile de spectacol, Internetul nu înlocuieşte nimic din ceea ce spiritul sau mîna omului au creat, el descoperă alte forme de exprimare, alte dimensiuni ale omului şi abia atunci cînd vom înţelege adînc ce ne poate oferi vom şti că avem nevoie de el.

Şi poate vom înţelege şi ceea ce spunea un băieţel de şapte ani care asista din oraşul lui din România la o lecţie despre canguri la o şcoală din Sydney: „odată nu o să mai am nevoie de computer ca să intru pe Internet".

Delia OPREA

Profan în „zona click"

La început m-am mulţumit să intru de cîteva ori, din curiozitate, în ciberspaţiu şi să-mi contactez acei cunoscuţi care ştiam că au adrese virtuale, ca să le-o comunic pe a mea (pentru cei interesaţi, cu bunăvoinţa *Dilemei)* o dată cu bucuria de a-i (re)găsi şi în acest mod. Dar, la un moment dat, lucrurile s-au precipitat. În urma unor sugestii, am rugat un prieten să-mi creeze un *site*, astfel că în decembrie am putut să descind în propria „alveolă" virtuală (www.geocities.com/mihai_ignat/). Aproximativ în acelaşi timp am avut ocazia să asist la discuţiile şi schimburile de informaţii dintre membrii unui grup de dialog pe teme de literatură contemporană românească. Am aflat de adresele unor situri, de la cele personale la acelea ale unor reviste exclusiv virtuale sau de situri cu cărţi, unde am dat, de exemplu, de recent „oscarizatul" *Craii de Curtea-Veche*. Interesul mi-a fost stîrnit nu atît de existenţa unui *site* Eminescu, de exemplu, cît de aceea a unuia care funcţionează ca o perpetuă antologie de debut. E vorba de un spaţiu în care poţi să te integrezi oricînd înscriindu-ţi numele/pseudonimul şi cîteva poezii, alături de mulţi alţii, un soi de *Hyde Park* virtual. Aici poţi şi să-ţi inserezi părerile despre textele citite, care păreri vor ajunge cît ai zice „click" la autorul producţiilor comentate (avantaj de care autorii publicaţi tradiţional sînt lipsiţi). Nu ştiu cît sînt de bune aceste texte, pentru că deocamdată nu am avut răbdarea de a le parcurge, însă interesant mi se pare faptul în sine, că pe Internet există un loc, paradisiac, în care oricine, indiferent de vîrstă, talent, experienţă literară, situaţie materială, relaţii etc., poate să iasă „la rampă". Mai mult, poate să-şi creeze un *site* care este, într-un fel, echivalentul virtual al unui volum tradiţional. E ca şi cum la întrebarea „ce ai publicat?", ar răspunde. Dar înseamnă asta *a publica*?

Date fiind facilităţile, accesul la acest spaţiu public devine complet liber. Problema se complică la capitolul *feed-back*. Ciber-debutantul va dori, ca orice autor, şi reacţia ciber-nauţilor, căci altfel va rămîne în paradoxala situaţie de a exista şi a nu exista în acelaşi timp. Dincolo de a fi, el caută, ca toţi ceilalţi, „tradiţionalii", să fie recunoscut. Semnificativ în acest sens mi s-a părut un mesaj trimis de cineva care adresa rugămintea de a-i fi comentate poeziile virtual-publicate în cîteva situri – probabil de genul celui descris mai sus. Am crezut că ghicesc în această inocentă cerere secreta nemulţumire a celui care nu e nici în căruţă, nici în teleguţă. Altcineva vorbea de publicarea, în perspectivă, a unei *e-book*. Problema rămîne, zic eu, aceeaşi: omologarea. Întrebarea este: cine omologhează literaţii Internet? Criticii „tradiţionali"? Critici-surferi pe valurile ciber-spaţiului? Exploratorii obişnuiţi ai acestui mediu, care compun o nouă agora?

Pe de altă parte, în ciuda faptului că un cunoscut s-a uitat la mine ca la un novice atunci cînd a observat că în situl personal am făcut distincţia între „lucrări publicate" şi „lucrări nepublicate", ca şi cum ar fi fost un nonsens să operez cu logica din spaţiul real în spaţiul virtual, eu cred în continuare că nu are dreptate. Căci pentru mine „a publica" nu se confundă cu a avea un site pe Internet. Un *site* înseamnă, în ce mă priveşte, o cale de acces către alţi cititori decît aceia care mă pot citi într-o carte, dar şi un mod de a-mi cîştiga noi cititori *ai cărţii*. S-ar putea să par demodat surferilor autentici, însă cred în continuare că actul citirii (ca şi acela al omologării literare din „realitate", de altfel), nu poate fi surclasat de lectura pe Net. A sta cufundat într-o carte, în pat, în parc, sau, cum făcea Henry Miller, în locul de singurătate al regilor, nu se compară cu lectura rece, dependentă tehnic şi obositoare în timp făcută pe Internet. Internet înseamnă promovare a literaturii, dialog literar, critică literară, însă nicidecum hedonism al lecturii.

Mihai IGNAT

Dilema vă recomandă

● *Crouching Tiger, Hidden Dragon* (2000) de Ang Lee, film nominalizat la 10 Oscaruri; la Cinemateca Română, vineri 9 martie, ora 19; şi *Pasiune periculoasă* (1998) de Steven Soderbergh, cu George Clooney şi Jennifer Lopez, tot acolo, joi 15, ora 18. (Alex. Leo Şerban)

● Studiul profesoarei Gail Kligman, *Politica duplicităţii. Controlul reproducerii în România lui Ceauşescu* (Ed. Humanitas, 2000), o carte „născută greu" despre strategiile pronataliste ale lui Ceauşescu, despre construirea propagandei ce sprijinea această strategie şi mai ales avînd o parte memorialistică – „Amintiri amare" – zguduitoare chiar pentru cineva care a trăit „epoca". (Simona Sora)

● Elie Wiesel, *Celebrare talmudică* (Ed. Hasefer). Pentru cei cărora le mai place să contemple un fenomen aproape fructifer: cum un gînd, dezvoltîndu-se din Înţelept în Înţelept şi dînd în pîrg, devine frumos. (Radu Cosaşu)

● Duminică, 11 martie, la ora 19, Teatrul ACT prezintă premiera spectacolului *Omul din lectică* în regia Theodorei Herghelegiu. Scenografie şi mişcare scenică de Erland Secrieru, cu Gabriel Coveşanu, Ilinca Atanasiu şi Erland Secrieru. (Matei Martin)

Revista ***Observator cultural*** *a împlinit de curînd un an.*
Îi urăm cît mai mulţi
şi la cît mai multe numere bune!

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Psihologia ori-ori

Începînd cu oracolele copilăriei, testele mai mult sau mai puţin psihologice au fost unele din cele mai atractive jocuri; datorită, probabil, amestecului dintre componenta de necunoscut, implicit de risc şi cea de competiţie (oare eu o să iau punctaj mai mare şi o să mă integrez în categoria învingătorului, în lotul pozitiv şi pe linie?). Revistele pentru femei au preluat acest gen de joacă psihologică, menită, la prima vedere, să te ajute să te cunoşti mai bine. Paginile de cosmetice, modă şi agenda te ajută să-ţi stabileşti categorii juste în privinţa ofertei exteriorului; cele de reportaj să-ţi alegi modele de o anumită categorie; cele de buget să-ţi orientezi cheltuielile. Rubricile psihologice se străduiesc să te plaseze pe tine însăţi într-o categorie sau alta. Nu numai că eşti, să zicem, blondă, cumperi produse *Loreal,* mănînci mîncare chinezească, citeşti cărţi de popularizare, asculţi *Class,* te uiţi la Mircea Badea, faci fitness şi ai o carieră în business, dar eşti, în acelaşi timp, „bombă sexy sau faţă palidă", femeia „leu, urs, albină" sau „vidră" (conform testelor din două numere ale revistei *Elle).* Evident, în funcţie de temperamentul tău sexual. Trebuie, neapărat, să te integrezi într-o categorie sau alta, ca să fii pe linie. Refuzi să intri în joc, nu exişti. Nu mai are cine să se ocupe de tine ca de un obiect vizat, în target, nu mai are cine să te explice şi să-ţi pună eticheta care să-ţi asigure, pe viitor, supravieţuire uşoară, şi chiar fericită. Pentru că, în fond, scopul ultim al tuturor acestor reţete este fericirea. În general, fericirea derivată din componenta ei mai concretă, succesul. Amănuntele au foarte mare importanţă: „Se apropie prima noapte de dragoste. Ai un plan de bătaie: a) O zi petrecută la *Beauty Center* şi salariul pe o lună la *Perla*. b) Coafor, cosmetică şi salariul pe o lună la *I.D. Sarrieri*. c) Gimnastică şi salariul pe o săptămînă la *DIM*. d) Yoga şi arome de la *The Body Shop*. e) Odihnă şi lenjerie cu danteluţe şi broderii." Interesant este că aproape fiecare punct se leagă de o marcă: femeia a, conform explicaţiilor din subsol, „o adevărată bombă", e femeia *Beauty Center* şi *Perla*. Femeia b, „suficient de sexy", e doamna *I.D. Sarrieri*. Dama de la punctul e e făr' de marcă: semn de rău augur; ea întruneşte cel mai mic punctaj, nefiind deloc pe placul bărbaţilor. Ce s-ar întîmpla, oare, cu femeile de la nişte imaginare puncte f şi g, care ar fi răspuns cam aşa la importanta întrebare: f) o zi petrecută în faţa televizorului, ronţăind chipşi; g) o zi în pat, citind o carte?... Etichetele psihologice se prelungesc, mai subtil, şi dincolo de firmele comerciale: „ţi-ar plăcea să fii actriţa din filmul: a. „9 săptămîni 1/2"; b) „Pretty Woman"; c) „Vîrsta inocenţei"; d) „Pulp Fiction"; e) „Rochia albă de dantelă". Diferenţa între a, b, c, pe de o parte, şi d, e, pe de alta, e evidentă. Mai ales că, pe ultimul loc, a fost plasat un film românesc. Lucru ce se întîmplă şi în cazul unei alte liste, şi anume cea a cumpărăturilor cu potenţialii bani cîştigaţi la Bingo: pe ultimul loc figurează, printre altele, magazinul *Cocor* (cu toată istoria şi simbolistica populistă de rigoare). Interesante sînt şi analogiile sexuale ale muzicii preferate: pentru femeia vampă, de la a, care-şi face unghiile roşii şi poartă cel puţin trei inele de aur, muzica preferată este *Bolero* de Ravel. Pentru cea care poartă unghii scurte şi-şi face cumpărăturile la *Cocor,* şi care, în general, n-are nici o şansă la bărbaţi, ideale sînt Concertele Brandenburgice. Gusturile, afectele, înclinaţiile noastre se amestecă, astfel, cu firmele de produse feminine şi cu o cultură generală de tip jalon, importantă nu pentru valorile sale, ci pentru contribuţia pe care o poate aduce la Listă. O listă pe care, printre altele, tu însăţi eşti un punct.

▲

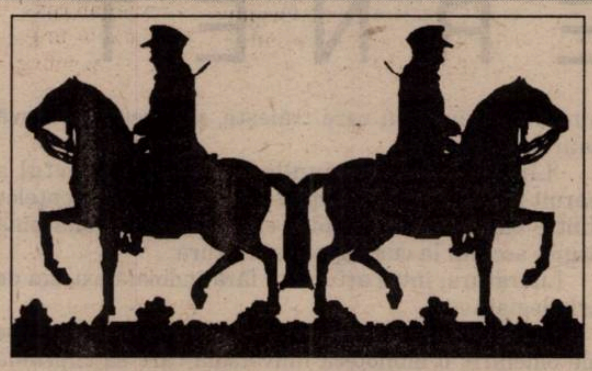

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Pentru Andrzej şi Zbyszek

„Bineînţeles că s-ar putea tăia din *Cénuşă şi diamant*... dar nu vei putea cenzura jocul lui Zbyszek Czybulski... vibra subteran acel „ceva" care în vremuri ca acelea însemna o, cum să-i spun?, indecenţă politică: libertatea..."

(Andrzej Wajda, în anul 2000 la Berlin – din *Lettre Internationale,* ediţia de iarnă 2000-2001)

Frate cu Bogart şi cu James Dean, cu Marcello al lui Fellini, cu Batalov şi alţi cîţiva samurai obscuri – Czybulski face parte din acel grup restrîns de şoc care, după numai un deceniu de pace, în cîteva puncte ale globului, printr-un cod numai de ei ştiut, au pus la cale şi au izbutit un nobil atentat la privirea lumii asupra filmului şi la chipul filmului întors spre lume.

Existau de toate pe ecran. Fast. Lux. Antren. Melodrame. Iluzii. Femei fatale, carnale şi chiar fermecător de cîrne. Bărbaţi fatali. Mari saltimbanci asigurînd necesarul de veselie şi circărie. Dansatori. Cow-boys cu voci de aur şi pistoale de oţel. Cai. Ben Hur. Orlac. Frankenstein. Groază.

În acest peisaj de după bătălie, ei au adus angoasa virilă, cu totul altceva decît groaza. Ei au adus dansul pe vulcan şi sub vulcani. Ei au adus fastul interior al unui rîs cumplit de tine însuţi. Ei au dat neliniştii intensitatea unui galop în Far-West. Ei au fost cowboyii unei prerii rareori percepute pe ecran – cîmpia care se întinde sub lună între două hotărîri, între două elanuri sufleteşti, cîmpia aceea secretă, iubită într-atît de soare încît, dimineaţa, plînsul bărbatului nocturn, cu lacrimile sale, e lăsat, din pudoare şi tandreţe, să se transforme în boabe de rouă şi alcool. Eroismul lor n-a mai fost imediata slobozire a unui glonţ în cel rău, ci sloboda întrebare, fundamentala întrebare a fiecărui timp, prea mult uitată între două sărutări fatale şi două cavalcade, împovărătoarea întrebare: unde-i binele şi unde-i răul? Şi dacă unul se ascunde, dialectic, într-altul şi de atîtea ori amîndouă în mine însumi, de ce şi la ce mai avem nevoie de gloanţe, crime şi asupriri?

„Nu sînt laş", se asigură îndelung Czybulski la fiecare pas printre munţi de cenuşă şi păduri de diamante; „nu sînt laş, dar nu mai pot ucide!", urlă Maşek în noapte şi de la piept, din buzunarul hainei, el nu va scoate revolverul, ci o cană de metal şi această şoaptă: „Vreau să trăiesc". Am scăpat cu bine din război, dar asta nu e totul, ce facem cu pacea? E pacea din afară chipul sau alibiul războiului din mine?

Czybulski a inventat nemuritorii săi ochelari negri, nouă recuzită a inocenţei, a durerii şi a tainelor din om. El a îmbrăcat altfel o cămaşă, fără cravată, rămînînd cu gulerul descheiat, inovînd în costumaţia candorii şi a dezarmării dramatice. El a inventat un nou fel de jurămînt, acele două degete ridicate cu surîs şovăitor, semn devenit clasic al angoasei, în sfîrşit, stăpînite. El a descoperit un nou fel de a jura, de a nu se abjura, de a reveni, de a iubi, un fel disperat şi mîndru de a iubi puloverele iubitei, un nou fel nebun de a alerga pe stradă, de a striga prietenilor că nu trebuie să le fie frică, el ştie ce e frica, el „tînăr care a trecut prin multe"; el a găsit o metodă nouă de a nu se lăsa păcălit – şi anume aceea de a merge pînă la capăt – şi nici jignit duminica, ajungînd să strige că a adus lumii chiar un nou dans din care, cu fruntea sus, a răsărit un nou accident de circulaţie printre trenuri şi linii. Într-o artă, la acele ore, de prea multe ori grăbită, precipitată în concluzii şi triumfalistă, prea edificatoare, boit şi voit senină – ochelarii lui negri, cămaşa cu guler *rabatu,* fugile şi urletele lui aduceau sfînta nuanţă, noile întrebări curate la sfîrşitul fiecărui *koniek,* necesara înnourare, enigmaticul şi eliberatorul curaj cu care orice Moreau al timpului nostru îşi ucide zilnic acel sfîşietor hohot de rîs şi de plîns la adresa lui însuşi.

În numele „Educaţiei sentimentale", în care jucăm, fără să ne ştim, de atîţia ani, salutul meu de cinefil bucureştean, cu două degete ridicate şovăitor, spre Andrzej Wajda care a împlinit răsalaltăieri 75 de ani.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la *nu* la *tergal*

Nu sînt singurul care am purtat după Revoluţie blugi Pyramid, de la turci, şi nici ultimul care mi-am luat Nova, de cînd cu motorul ei pe injecţie. Nici inscripţia pantalonilor şi nici cea a maşinii nu le pot respinge, ca nefiind ale mele. Pentru blugi mai buni mi se părea că n-aveam bani. „De atîţia bani am furat" – spun celor care mustăcesc, văzîndu-mi autovehiculul. Acest lucru nu exprimă decît o neputinţă. Nu mă leagă prea multe de marcă, dar s-a legat marca de mine. Ăştia erau banii atunci, apoi, ca primă maşină, o mai faci pilaf, costă ieftin piesele... astea sînt sfaturile date... n-ai tu bani să întreţii una de lux. La fel, şi-n cazul Pyramizilor, eşti reporter... nu merită să îi nenoroceşti pe unii ca lumea. Cred că nu altfel sînt sfaturile celor ce pornesc o butică. Inscripţiile de pe mine... semnul sfaturilor altora, mediocrităţii mele, alegerii mele, la întîmplare.

Am ocazia să cunosc un mediu nou, cel al agenţiilor de publicitate. Se feresc de îmbrăcăminte cu inscriptologie la vedere. De ce? Asta-i moda. Eu, nou venit, umblu cu Kenvelo, două bluze, o canadiană, blugi Motor, pantofi de la Adam. Pe lîngă. Presiune puternică, aşa că, primul gest de integrare, mi-am lăsat perciuni. Numai că perciunii mei au un defect: dezvoltă firele-mi albe. De la o vîrstă. Nici o marcă nu mă mai ascunde. În acelaşi loc, însă, am văzut un ochelarist, cu toate alea lălîi, cu părul hippie. După trei ore a raportat şefei: nu mă adaptez aici. Ce aparatură putea avea? Am rămas prost. Iată unul care nu venise doar pentru bani, cum se aude în åstfel de medii. Am înţeles multe din acest gest. Oare? Recapitulez şi eu ce am pe mine. A, în cazul canadianei am trăit teroarea căderii inscripţiei. M-am bucurat, am scăpat de o fixare în specie. N-a fost bucuria de lungă durată. Dedesubt se întrezăreau urmele blestematului de lipici. De atunci, mă lupt să stea dreaptă. Am, apoi, două sacouri Stones. Cînd le-am luat, mi le-am dorit de diverse culori, ca să nu mai spună unii că mă îmbrac numai în negru. Reversul, puţin le pasă de marcă. De fapt, îmi neagă gusturile? Altă dată am venit cu o bluză plăcută. Un coleg mi-a spus: „E Polo, de unde ai luat-o?"

Sau nişte blugi indigo MOTOR... sînt şi azi în admiraţia unora. Călătoria prin dulapul meu nu poate fi oprită. Am primit o cămaşă dungată cu o floricică la buzunar. Spălată, aceasta a căzut şi a lăsat locul pătat. O bluză bleu are eticheta la capătul ei de jos: *MAINE performance* şi mă jenez s-o port în pantaloni, ca nu cumva să nu se întrevadă prin învelişul uşor al tergalului. C-o etichetă sîntem toţi datori. De aceea, enumerarea de vorbe a unora, ca să le găsesc eu, nu-i întîmplătoare.

▲

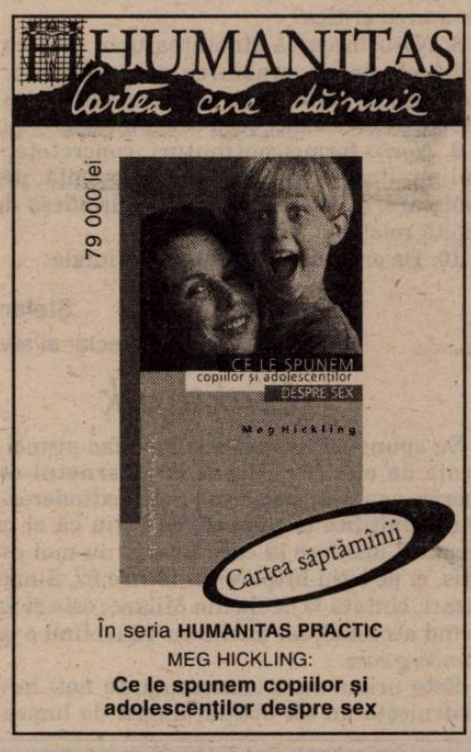

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Simplitatea: virtute sau defect?

Nicicînd simplitatea arhitecturii vernaculare din România nu a fost considerată a fi mai degrabă o carenţă de măiestrie, o inabilitate de a decora. Niciodată folosirea materialelor perisabile nu a fost privită altfel decît ca o calitate, nicidecum ca o inabilitate de a edifica peren, în materiale durabile, care să înfrunte timpul. Precaritatea, provizoratul, pauperitatea soluţiilor arhitecturale şi ornamentale au fost exclusiv privite drept calităţi şi ridicate la rangul de atribute metafizice ale „poporului" însuşi, la stadiul de ento-ontologie colectivă. Or, simplitatea este un atribut de inspectat atunci cînd ea este asumată deliberat, ca în cazul minimalismului. Atunci cînd discutăm însă despre o arhitectură de cele mai multe ori strict utilitară, realizată cu mijloace, materiale şi tehnici atît de modeste, a celebra ca fiind deliberată o trăsătură a sa constitutivă, nici pozitivă nici negativă – simplitatea – devine rizibil. Mai mult, simplitatea devine evidentă atunci cînd este contrapusă vreunui soi de opulenţă în raport cu care să pară a fi o virtute etică pe tărîmul esteticii.

Una dintre figurile de rezistenţă ale simplităţii moldovalahe este caracterul mignon al arhitecturii de cult ortodoxe. Cu seriozitate, o serie de cercetători, mulţi sub presiunea metafizică venită dinspre un Blaga sau Noica, au decis că *micimea* şi *întunecimea* zidirilor autotone sunt, combinate, virtuţi metafizice, consecinţe necesare ale sentimentului moldo-valah al fiinţei sau cel puţin semnul unei trăiri aproape eremite a sacrului. Avînd de ales (ca domn renascentist şi stăpînitor al Pocuţiei), Ştefan cel Mare a hotărît să facă multe şi mărunte biserici, în locul cîtorva catedrale *king-size* la Suceava, Rădăuţi sau pe Nistru, la graniţele creştinătăţii cu păgînimea. Întrucît prezenţa ancadramentelor gotice (în plină renaştere occidentală), probabil sosite din(spre) regatul leşesc, dovedesc că, stilistic vorbind, domnul nu era un autarhic în materie de gust arhitectural, rezultă că, tehnic vorbind cel puţin, nu ar trebui să existe motive pentru dimensiunile modeste, nici pentru primitivismul constructiv, altele decît asumarea lor deliberată în numele unei cauze superioare. Care ar fi să fie acestea? Iată-le, într-o enumerare sumară: 1) *asumarea diferenţei etnice pe teritoriul aceleiaşi credinţe*: dacă leşii fac catedrale ample, nu îmi rămîne alta de făcut decît să construiesc împotrivă, cu o mînă ţinînd arma şi cu cealaltă mistria, în felul oamenilor lui Neemia pe ruinele Ierusalimului. 2) *Firea* de moldo-valah şi *dulcea sinusoidă a peisagiului*. Rostul meu este să aduc pe tărîmul vizibilităţii calofilia în forme curbe şi, la adăpostul lor, penumbra, care sunt marca modului în care înspaţiez datele fiinţei mele. Trăirea diferită a „spaţiului existenţial", cum l-a numit Christian Norberg Schulz înseamnă că formele izvorăsc nolens-volens în dimensiile şi în proporţiile reciproce date. De unde? – din zisa matrice stilistică, din spaţiul sofianic. Această „incontinenţă" este irepresibilă, inconştientă şi independentă de orice alte intenţii auctoriale voi fi avînd eu sau meşterii mei (pe care, pentru încălcarea regulii, îi şi reprim, ca pe Manole al Argeşului).

Sustainable development este probabil sintagma pe care trebuie să o folosim în explicarea fenomenului de „nanism" al arhitecturii medievale de cult. Dimensiunile bisericilor moldovalahe nu sunt reduse, ci adecvate, optime. Deşi conceptul este ulterior evului mediu, probabil că doar în aceşti termeni putem vorbi despre distribuirea resurselor limitate la numărul amplu de locuri de bătălie şi tîrguri care, toate, îşi doresc un lăcaş de cult. Prin urmare, folosesc materialele locului sau din proximitate, forţa de muncă dimprejurul sitului (sub îndrumarea unui număr dat de meşteri probabil străini, atunci cînd nu sunt în rezbel chiar cu seniorii lor, caz în care trebuie să mă bazez pe expertiza locală, cîtă este); limitez gabaritul şi atletismul tehnologic la minimum, spre a optimiza costurile operaţiunii. Să nu uităm de durata lungă de construire a catedralelor medievale, rareori accesibilă celor de pe aici (cărora le rămînea spaţiul dintre două bătălii) şi de numărul impresionant de ctitorii ale epocii Ştefan cel Mare-Petru Rareş, bunăoară.

Slabei complexităţi tehnologice îi datorăm şi întunecimea arhitecturii ortodoxe locale pre- şi post-bizantine, iar nu vreunei metafizici a penumbrei mediatoare în sens cristic, care ar uni la altitudine prispa de naos, dar care uită de băşica de porc în geamul bordeiului din vălătuci de lut, acoperit de glugi de coceni, în comparaţie cu care, oricum, bisericile autotone sînt de pe alt tărîm. De îndată ce o minimă prosperitate – reală sau imaginară – a îngăduit acest lucru, arhitectura de cult, ca şi cea civilă, au prosperat, spaţiile interioare s-au străluminat. Aurul picturii a înmiit oricum lumina interioară, de candelabre şi lumînări. Pentru cei ce cred în imanentul nanism al arhitecturii de sursă bizantină, Sfînta Sofia este un exemplu nu numai „originar", dar şi lămuritor. Iar pentru adoratorii penumbrei, acelaşi spaţiu, scăldat în lumina care pare să „decapiteze" şi să susţină în glorie cupola (aşa cum transfigurat o descrie Procopius din Cesareea), face dovada că nu există alternativă la metafizica luminii dumnezeieşti, iar ortodoxia pămînteană nu va fi făcut ea, singură, excepţie.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Cînd televizorul *te ascultă ce vezi*

Tînărul formă numărul magic şi vorbi despre problema sa: ar trebui să existe un canal de televiziune specializat în filme porno, dar nu există, în toate ţările civilizate există măcar unul, numai la noi nu există, ar trebui înfiinţat fără întîrziere. Încerc să mă imaginez în locul tînărului: absenţa filmelor porno resimţită ca o apăsare, ca un gol din ce în ce mai dureros, pînă cînd ar fi devenit de neîndurat şi aş fi sunat şi eu la *PRO TV te ascultă ce vezi*; încercînd să nu-mi trădez durerea, de teamă că alţii vor rîde de pricina ei, probabil că mi-aş fi inventat o voce insolentă, un ton zglobiu şi provocator. Dar tînărul era grav; din vocea lui rănită răzbătea un trist aşa-nu-se-mai-poate.

Bătrînul formă şi el numărul magic. Problema lui: serialul *Tînăr şi neliniştit*, ajuns undeva în apropierea episodului 1.200, cu multe alte mii de episoade încolonîndu-se pînă la linia orizontului; dar el are 80 de ani şi nimeni nu s-a gîndit la un fan octogenar, care se uită zilnic la *Tînăr şi neliniştit*, apoi la ceas şi la calendar – a mai trecut un episod, l-a mai prins şi pe ăsta, dar oare îl va prinde şi pe cel de-al zecemii-nu-ştiu-cîtălea, oare va apuca *ultimul episod*? Aşă că sună la *PRO TV te ascultă ce vezi*, cu rugămintea lui: accelerați ritmul difuzării, două episoade pe zi, trei pe zi, pentru toţi fanii o şansă egală de a cîştiga cursa cu *Tînăr şi neliniştit*, căci serialul e lung şi viaţa scurtă.

Nu rîd de aceste mesaje: probabil că viaţa e posomorîtă fără o picătură de pornografie, probabil că e trist să depui armele undeva pe la episodul 8.000. Realizez din nou cît de puţine ştiu despre oamenii din jurul meu. Şi totuşi, parcă lumea n-a fost niciodată mai volubilă. Cuvintele, părerile, doleanţele, durerile, cazurile şi necazurile noastre particulare pot schimba lumea: e o fantezie la care nu renunţăm niciodată cu totul – şi e normal: sîntem vedetele propriilor noastre vieţi şi ardem de febra comunicării. Înainte de a exista televiziunea, existau memoriile şi scrisorile deschise pe care fiecare visa să le scrie într-o bună zi, ca să pună lucrurile la punct, ca să-şi marcheze diferenţa, ca să-şi facă publice experienţele, gusturile, idiosincraziile, ca să-şi regleze conturile cu vecinul, cu poliţaiul de la colţ, cu societatea, cu universul, *ca să se exprime*. Acum avem o cale mult mai simplă: datul cu părerea la televizor. În cîteva zile se pot aduna: rugăminţi (o altă zi de difuzare pentru Vacanţa Mare, căci „duminica trebuie să-mi fac temele şi să fac baie"); deziderate (mai mult *horror*, mai multă acţiune, întoarcerea lui *Walker, polițist texan*); discuţii aprinse în jurul siluetei lui Teo; atacuri împotriva Mihaelei Rădulescu („Transmiteţi-i că este o fiinţă care nu mai ştie cum să-şi etaleze corpul în emisiunile ei.") şi riposte („Ţine-o tot aşa, Mihaela!"); temeri pentru viaţa lui Florin Călinescu; mustrări severe pentru prezentatoarea buletinului meteo (vremea nu se potriveşte cu spusele ei); atacuri la adresa celor care sună ca să-şi exprime părerile idioate, atacuri la adresa celor care sună ca să-i atace pe alţii pentru părerile lor idioate, atacuri împotriva celor care atacă atacurile...; strigăte de disperare („Aş dori să vă spun că pe lume sînt atîtea nedreptăţi!"); luări de cuvînt în cauze celebre – primarul şi cîinii (o voce justiţiară plasîndu-l pe primar într-o lume gen *Planeta maimuţelor*, ţinut în cuşcă şi umilit de cîinii liberi şi atotputernici de cealaltă parte a gratiilor) sau Eminescu (şi al său „cobori în jos") *versus* trupa Bamby (cu al ei „întoarce-te înapoi") – oarecum bizar acest schimb de păreri despre exprimarea logică, la un post care *„te ascultă ce vezi"*; atitudini înfipte în polemica manelelor („De ce vă luaţi, mă, de muzica ţigănească? Nu vedeţi că sîntem mai mulţi ca voi?") şi atitudini mai împăciuitoare în aceeaşi problemă („Cei care se iau de manea ar trebui să-şi reconcilieze atitudinea faţă de manele."); critici aduse politiştilor, ocări pentru doctori („cei mai nenorociţi oameni care sînt în ţara asta"); modeste propuneri de rezolvare a problemelor ţării (să li se taie mîna celor care fură şi gîtul celor care se iau de fete pe stradă); supărări („Vă sun pentru ca m-aţi supărat.") şi declaraţii de dragoste (favorita mea, din febra de 14 februarie: „Te iubesc aşa cum respir – profund, adînc, iremediabil.")

Mă uit la *PRO TV te ascultă ce vezi* şi sînt mereu luat prin surprindere. Încerc să ghicesc vieţile din spatele mesajelor. Şi respir („profund, adînc, iremediabil") acea atmosferă (mai presus de interactivitate şi de *feedback)* de sîntem-toţi-aproape-VIP-uri-trebuie-doar-să-ne-dăm-cupărerea, pe care televiziunea ştie să o creeze, pentru a-şi extrage din ea puterea.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Vecinii

În anul de graţie 1992, printr-un joc al întîmplării, am ajuns în Statele Unite ale Americii. Era nu numai prima mea ieşire „afară", dar şi prima ieşire de lucru – trebuia să filmez un documentar TVR menit, cum zic unii, să formeze şi să informeze. Chiar îmi închipuiam că interviurile şi informaţiile pe care le voi strecura în produsul final vor produce un cutremur în societatea românească, care va lua rapid exemplu şi se va mobiliza în direcţia cea bună. Mă simţeam cocoşat de responsabilitate şi măgulit de rolul major pe care urma să-l am. Poate că preşedintele de pe vremea aceea (Ion Iliescu), avea să-mi acorde vreo medalie. Poate că programul meu de viaţă va trebui să fie puternic remaniat, datorită numeroaselor conferinţe pe care va trebui să le susţin prin toată ţara, plimbat ca moaştele Sfîntului Cristofor, izvorîtorul de continente.

Tanda pe manda, pînă la urmă America nu a constituit nici pe departe şocul la care mă aşteptam, lecturile şi filmele mă pregătiseră într-un fel pentru această lume, care era, la urma urmei, mai simplă şi mai normală decît haosul nostru autohton. Adevăratul şoc l-au constituit însă locuitorii Lumii Noi, pentru aceştia nu mă pregătise nimic, mai ales că o bună parte a vizitei mele de o lună s-a defăşurat în sud. A fost un privilegiu extraordinar să văd o Americă obişnuită, nu doar foşgăiala marilor oraşe, ci şi normalitatea bine normată a vieţii din oraşele mărunte din Colorado, Missouri sau Tennessee. Americanii, vechi şi noi, erau preocupaţi de biserică şi de impozite, de familie şi de slujbă. Erau politicoşi şi afabili, toţi la fel, foşti polonezi sau italieni, suedezi sau chinezi. Fuseseră toţi aduşi la acelaşi punct de fierbere în creuzetul american, în acel „melting pot" unde toate elementele sînt forţate să devină aur. Sau zgură.

Cei care aveau grijă de programul nostru ne-au prezentat şi cîţiva români pripăşiţi prin comunităţile lor, dar întîlnirea cu ei m-a cam dezumflat. Erau Martorii lui Iehova, care tîrîseră dupa ei 10-12 copii şi o nevastă producătoare, care ieşea la cumpărături în capot, aşteptînd probabil noua recoltă. Mi-au mărturisit că alocaţia pentru copii e atît de mare, încît ar trebui să fii nebun să lucrezi. Mai multă bucurie mi-a provocat un american get-beget, un paznic de rezervaţie din canionul Colorado, care aflînd că sîntem din România a răsuflat adînc: „Ştiu, sînteţi la Marea Neagră şi sînteţi de origine latină". După care a recitat primele rînduri din „De bello gallico", aşternute cîndva de mult de imperatorul Caesar. Ne-a lămurit că urmase o şcoală catolică, unde accentul educativ nu se punea pe alocaţie, ci pe istorie.

Dar întîlnirea cea mai ciudată a avut loc pe strada 38 din Manhattan, unde se aliniază un număr imens de magazine de bijuterii. Căutînd un cadou preţios, dar ieftin, am tot studiat vitrinele, cale de un kilometru, învîrtindu-mă suspect prin faţa uşilor dotate cu camere video şi ameninţătoare sisteme de securitate. Într-un tîrziu, am îndrăznit, am pătruns într-un butic şi am cerut să văd un lănţişor de aur. Vînzătorul m-a privit curios şi, în timp ce mă servea, a întrebat de unde sînt de fapt. „Din Europa", am zis eu, obosit să tot vorbesc de o ţară de care nu ştia nimeni, „Bine-bine, a insistat el, dar din ce ţară?" „Din România", am mormait eu, ştiind că va urma o amabilitate de complezenţă. Nici vorbă! „Cum, a ţipat vînzătorul, eşti din România? Ha, ha, ha, extraordinar!" L-am privit stupefiat. Delirul entuziast continua. „Nemaipomenit, ce chestie, păi şi eu sînt din Liban!" Şi mi-a acordat o reducere, aşa, ca între două elemente din aceeaşi grupă care se reîntîlnesc pe fundul creuzetului în care se fabrică aur cu preţ redus.

▲

AMERICA FUGARULUI CENUŞIU

Laurenţiu CÂRCOANĂ

Dorul de ţara ta

În anii premergători Revoluţiei din '89 îmi depusesem actele de plecare definitivă în America. Student fiind în Bucureşti, îmi luam bilete la cinematografe de cartier şi urmăream cu nesaţ fiecare film românesc care apărea. Făceam un fel de cură de cinematografie română în aşteptarea plecării.

Aşa se face că am văzut „Racolarea" cu Florin Piersic şi Tora Vasilescu. Filmul m-a marcat profund. Nici în ziua de azi nu ştiu sigur dacă a fost o glumă la adresa sistemului politic de atunci, o inedită peliculă de acţiune, sau o parodiere a serviciilor de informaţii vest-germane. Eroul principal (Piersic) şi soţia lui (Tora) pleacă într-o excursie în Germania. Chiar de la începutul excursiei Tora este răpită de o agenţie saxonă de spionaj economic. Agenţii îl ademenesc apoi pe nefericitul soţ şi încearca în zadar să-l şantajeze în a destăinui nişte secrete de fabricaţie. Personajul jucat de Piersic era un fel de Niels Bohr cu o slăbiciune pentru blonde şi un *hobby* pentru maşini de curse. Văzînd că şantajul cu soţia răpită nu merge, germanii recurg la tortura finală: îl leagă de scaun şi îi proiectează pe un ecran mare imagini din România, în timp ce o doină de jazz (în stil Aura Urziceanu) se tînguie în surdină. Vizionarea munţilor împăduriţi ai patriei şi a rîurilor domoale combinată cu jalea melodiei sînt aproape prea mult pentru eroul nostru. Strînge din dinţi, se încordează încercînd să rupă sforile cu care era legat, geme, plînge. Dorul de ţară indus prin perfida metodă îl durea mai ceva ca un cuţit întors în rană. Cît pe ce să spună secretul. Cum naiba au dibuit nemţii că dorul de ţară la români are o natură fizică, nu mi-am dat seama. Probabil aveau agenţi foarte buni.

Am şi acum lacrimi de rîs într-un ochi cînd îmi amintesc ce postură de spion german îşi lua Ion Dichiseanu în timp ce vorbea într-o engleză monosilabică cu oamenii lui. Cu celălalt ochi plîng de amărăciune. Plîng pentru că dorul de ţară e un sentiment real pe care îl trăiesc aici în America în fiecare zi. Ca şi diabetul, el este oarecum controlabil. Cînd îmi creşte dorul de ţară, mănînc mămăligă cu varză sau citesc o carte în româneşte şi mă simt mai bine. Dar în viaţa fiecăruia dintre noi sînt zile în care nostalgia e ca o migrenă. Atunci parcă înţeleg mai bine chinurile lui Florin Piersic în faţa ecranului cu munţii patriei. În astfel de perioade e nevoie de „medicamente" mai tari, aşa că mă apuc şi citesc ziare româneşti. Aflu că pădurile munţilor cad sub topoare. Rîurile domoale sînt otrăvite, din delăsare, cu cianură. Aura Urziceanu nu mai doineşte jazz, în schimb manelele sînt pe primul loc în top. Dorul îmi trece, durerea însă creşte. Şi mă gîndesc în sinea mea că nu au ştiut bine nemţii din „Racolarea" la ce tortură să-l supună pe bietul Piersic. Ia să-i fi arătat pe fondul unui şlagăr românesc „la modă" din anul 2000, peştii morţi duşi de apă şi codrii la pămînt. Aia da, durere. Ar fi spus şi ce lapte a supt de la mama lui...

Fargo, North Dakota

▲

Adina POPESCU

Despre „madrazuri" şi „problema cu Miss"

Fenomenul de imitare al pseudovalorilor occidentale, în special cele americane, a devenit, în România, din ce în ce mai evident şi ireversibil. Românii se dau în vînt după Coca-Cola, se înfundă cu hamburgeri, părinţii organizează zilele de naştere ale plozilor la McDonald's, perechi de tineri îşi petrec seri romantice prin *fast-food*-uri, sărbătorim cu tam-tam *Valentine's Day* şi ne punem măşti de Halloween, hip-hop-ul autohton este copie la indigo după cel din cartierele new-york-eze, vocabularul ni s-a îmbogăţit cu expresii şi cuvinte gen *cool*, *weekend*, *good luck!* etc. şi exemplele pot continua la nesfîrşit. Mirajul ţării de dincolo de Ocean rămîne actual: românul, căzut în admiraţia unei Statui a Libertăţii personale şi imaginare, încă se mai visează pe plajele însorite ale Californiei, cu buzunarele doldora de *parai cash* şi de *card*-uri, savurînd un *coktail* la umbra palmierilor şi plănuind diverse *bussines*-uri care-l vor face cel puţin la fel de bogat ca Bill Gates. Plecînd de la dictonul: „Adevărata viaţă e în State!" o grămadă de indivizi găsesc modalităţi ca să ajungă acolo şi să rămînă *for ever*. Înainte era mai mult un drum imaginar: fugeai peste graniţă, făceai cîte o haltă în Turcia sau în Italia, apoi traversai Atlanticul, cereai azil politic, statul american ţi-arăta bunăvoinţă şi, în cîteva luni, te trezeai cu două maşini, o parcelă de pămînt identică cu cea a vecinului, o casă din prefabricate şi un cîine.

După '89, pe măsură ce furia unei goane după visul american a devenit din ce în ce mai puternică şi, într-un fel, mai nejustificată, procedurile s-au complicat, iar blîndul Ben, americanul obişnuit, n-a mai privit acest exod cu aceeaşi îngăduinţă.

Însă românii nu se lasă bătuţi prea uşor, aşa că cei care doresc să-şi ia zborul au început să-şi amintească de rudele îndepărtate şi de prietenii stabiliţi în SUA de pe timpul regimului comunist. Au restabilit contacte şi au cerut chemări. Cel mai important pas: procurarea vizei de turist. Te poţi prezenta la ambasada americană, la un interviu, contra sumei modice de 45 USD şi întreaga artă este să convingi că nu eşti posibil emigrant. „Încă de la început m-a dezamăgit modul în care s-a desfăşurat interviul", povesteşte **Cristi** care a trecut de 4 ori pe la ambasadă şi nu a reuşit să obţină permisul de intrare în *heaven*. „Stai în picioare în faţa unui ghişeu, ca la poştă şi ţi se pun cîteva întrebări foarte generale, eşti măsurat ca la abator, din cap pînă-n picioare, de către slujbaşul american, apoi afli că eşti *rejected* fără alte explicaţii. Eu am avut ghinionul să nimeresc mereu acelaşi funcţionar. A treia oară cred că i-am inspirat milă, căci mi-a făcut şmecherește cu ochiul şi mi-a zis: «Mai veniţi o dată; data viitoare vă garantez că o luaţi!» Aşa că, încă 45 de *parai* şi acelaşi care mă întreabă rece: «Situaţia dvs. s-a mai schimbat între timp?» Ce să se schimbe? N-aveam firmă, n-aveam casă, n-aveam cont în bancă... Bineînţeles, din nou *rejected*..."

Să presupunem că perseverezi şi obţii viza. Odată ajuns pe pămînt american se iveşte principala problemă: cum să rămîi, dacă se poate, legal. Cea mai la îndemînă variantă: căsătoria, chiar şi de formă, însă eşti obligat să nu divorţezi timp de patru ani. **Liviu** şi-a găsit nevastă americancă despre care prietenii spun că-i „grasă, urîtă şi pute groaznic a transpiraţie". Cei doi au bătut palma, în joc fiind suma de 5.000 USD (în rate). Calvarul lui Liviu a început, însă, după nuntă. Statul american te verifică, la răstimpuri, dacă ţi-ai pus pirostriile din dragoste curată, ci nu din alte interese. „Îi cheamă pe însuraţei la diverse interviuri unde îi întreabă, pe fiecare separat, dacă folosesc acelaşi prosop, ce culoare are hârtia igienică din baie, de cîte ori îşi schimbă el chiloţii pe săptămînă şi ce tampoane foloseşte ea", scrie Liviu într-un *mail* trimis „acasă".

Poţi păcăli guvernul american şi prin modalităţi mai „umane": îţi plăteşti cîteva luni de studii, iei calificative bune şi vor insista ei să te păstreze acolo sau obţii o viză de şedere pe o perioadă (ne)limitată, H1B, dacă devii angajatul unei firme sau companii care garantează pentru tine sau... Loteria vizelor. **Luci(ana)** a cîştigat întîmplător şi cu cîteva săptămîni înainte de a pleca definitiv, şi-a găsit bărbatul mult visat, pe Bogdan care s-a amorezat subit de ea şi a început să-i cînte: „Păi, dacă pleci, io cui rămîn?" S-a pus repede de-o nuntă, iar acum, după 4 ani de zile, au trimis o fotografie cunoscuţilor: ei doi, graşi şi fericiţi, în costume de baie, la piscina vilei din Chicago.

Pentru a nu fi nevoiţi să treacă oceanul pe vapor, în containere, o parte din cei care au plecat, aderaseră, în România, la diverse grupuri şi secte de pocăiţi căci se ştie că „fraţii din toată lumea se ajută între ei". Din păcate, însă, odată ajunşi în State, nu mai pot scăpa de surîzătorii şi săritorii „fraţi". „Mi-apar la ora 6.00 dimineaţa la uşă ca să se ofere să-mi tundă peluza. Bineînţeles, asta presupune ca, a doua zi, să-i repar şi eu acoperişul lui John, să-i plimb căţelul lui Peter şi să nu uit să fiu mereu prezent la întruniri şi la biserică", aflăm de la **Sandu**, plecat de 6 ani, ateu convins.

Oricum românul, inventiv din naştere, se descurcă în orice situaţie. Un exemplu ar fi cel a lui **Daniel**, absolvent al celor patru clase primare şi, în prezent, patronul uneia dintre cele mai mari firme de construcţii din Atlanta. Absolut întîmplător, în timp ce construia un pălăţel în stil gotic pentru un celebru boxer, a cunoscut un profesor universitar din Cluj venit să-şi petreacă concediul în State. Daniel l-a plăcut din prima pe dom' profesor şi i-a propus: „Dacă tot staţi p'aici degeaba, de ce să nu vă angajez io, la negru, la mine la firmă? Nu trebuie să faceţi mare lucru, mai împingeţi o roabă, mai căraţi o găleată cu var, da' să ştiţi că plătesc bine..." Profu' a acceptat şi, după ce s-a întors din vacanţă şi-a cumpărat la Cluj un apartament şi o maşină nouă.

Doi ardeleni, ajunşi instalatori în Florida, au fost chemaţi de un tînăr cuplu tot de români să repare o ţeavă de la baie. După ce au studiat îndelung problema, au spart vreo doi pereţi şi au ciocănit în alţi trei, văzînd că apa încă ţîşneşte ca dintr-o fîntînă arteziană, cei doi s-au scărpinat în cap şi au tras concluzia: „Cură, *you know?*"

Secvenţă din Manhattan. Un doctor român ce-şi avea cabinetul la etajul al cincisprezecelea al unui zgîrie-nori, primeşte un telefon şi aude o voce care ţipă pe româneşte în receptor: „Alo, dom' doctor? Sînt io, **Melu**!". Doctorul puţin stupefiat: „Care Melu?" „Cum care Melu?!Al lui Gărgăriţă..." Doctorul nu se mai oboseşte să recunoască personajul şi întreabă care-i motivul telefonului. Melu: „Păi, am o problemă cu Miss..." Doctorul află în scurt timp că Miss este logodnica lui Melu şi îi fixează o programare. Peste cîteva zile apare Melu cu cîteva paporniţe în care se află cartuşul cu ţigări şi o sticlă cu ceva. Şi fără Miss. „Am lăsat-o în maşină, jos, că n-aveam unde să parchez." „Care era problema cu Miss?" „E, ne-am certat şi noi ca îndrăgostiţii şi i-am tras o palmă, iar acu' nu mai aude cu urechea stîngă..." Doctorul insistă pe lîngă Melu s-o cheme pînă sus pe Miss ca s-o consulte. Melu deschide geamul, îşi bagă două deşte în gură şi trage o fluierătură de surzeşte tot Manhattanul şi pe Miss de cealaltă ureche, cea dreaptă. Totuşi Miss, o romîncă oacheşă şi în colanţi ciclam coboară din maşină şi-i face bucuroasă semne lui Melu pe care-l zăreşte la etajul 15.

Astfel, exemplele pot continua, căci românul, odată ajuns cetăţean american face tot posibilul să-şi uite limba şi obiceiurile, dar năravurile şi le păstrează.

Un popă din Maramureş, vrînd să închirieze un apartament în San Francisco, după ce vede casa care e mobilată, hotărăşte: „E O.K.! O iau, da' nu păstrez decît madrazurile!" (mattress = saltea în lb. engleză).

▲

© a.l.ş.

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Fîntîna care simbolboroseşte

„În vizita sa de lucru în judeţul Olt, din luna iunie, tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a oprit, cum e şi firesc, în comuna sa natală, Scorniceşti. Şi a vizitat casa părintească şi mormintele celor care i-au dat viaţă. A fost, cu alte cuvinte, acasă.

În faţa casei sale, sătenii au săpat o fîntînă ce poartă numele tatălui preşedintelui: simbol al destinului poporului nostru, al trecerii sale prin lume. Prin lumea asta care poate şi trebuie să devină alta. Poată că nu există un alt simbol mai patetic şi mai fierbinte decît această fîntînă dăruită de cei de acasă OMULUI NICOLAE CEAUŞESCU. Celui pentru care ACASĂ înseamnă ROMÂNIA."

(„Patria, cabinetul de lucru al preşedintelui", *Almanahul Flacăra*, 1982)

Dumitru SOLOMON

roluri

Mass-media în criză

După festinurile copioase oferite de o campanie electorală cam deşănţată, de alegerile cu suspans aproximativ din noiembrie-decembrie, de micile-mari scandaluri pe care le-au prilejuit excursiile unor membri dintr-un partid în altul şi căderile unor parlamentari din Irak în puţ, mass-media au rămas fără subiecte „tari", fără evenimente şi fără personalităţi de prim-plan, riscînd să rămînă şi fără obişnuiţii săi gură-cască, gata să le soarbă cu nesaţ, prin urechile prea larg ciulite şi pupilele prea larg deschise, toate „noutăţile" cu aldine şi fotograme color. Mare sărăcie! Aşa au căpătat unele ştiri locul întîi în jurnale şi telejurnale, aşa a ajuns Fane Spoitoru cu poză mare şi colorată în prima pagină a unor ziare. Nu fiindcă ar fi dat cine ştie ce lovitură, de bursă ori de sabie, ci fiindcă s-a căsătorit, şi nu oriunde, ci în puşcărie. Aşa a revenit în atenţia poporului Miron Cozma. Nu fiindcă ar fi pornit din nou asaltul spectaculos împotriva Bucureştiului şi a intelectualilor, ci fiindcă a avut inspiraţia să-i fie martor la cununie şi viitor naş celui dintîi, şi nu oriunde, ci tot în puşcărie, cei doi fiind (cel puţin deocamdată), vecini de „bloc", dacă nu chiar de palier. Mass-media se pregătesc pentru un nou eveniment care, întrucît se consideră a avea darul de a-i interesa în cel mai înalt grad pe români şi, poate, de a le schimba soarta, se va răsfăţa pe ecranele televizoarelor şi în prima pagină a ziarelor: nunta (în puşcărie sau, eventual, în clădirea Parlamentului) a domnului Miron Cozma, supranumit, tot de către mass-media (cînd în ironie, cînd în serios), „luceafărul huilei", cu doamna Marinela Niţu. O posibilă replică la Eminescu: Miron şi frumoasa cu corp.

Am mai scris-o la această rubrică, mass-media fabrică eroi, de alt tip însă decît cei cîntaţi în balade şi epopei, eroi de drumul mare (un drum cam cît acela de la Petroşani la Bucureşti sau din Canada în România). Totul îmi aminteşte de o excelentă piesă a lui Alexandru Mirodan, avînd în centru tot un erou fabricat de mass-media: „Celebrul 702". „Celebrul 702" avea totuşi o dimensiune tragică: fusese condamnat la moarte. La noi, însă, mass-media confecţionează eroi derizorii.

Cu ochii-n 3,14

ZILE DE MARTIE MACHIATE CU ARGINTIU SAU (VEŞNIC) VERDE

● În a doua zi a lui martie, la Piaţa Romană, o florăreasă cu marfa ei: multe buchete de flori, învelişmîntate frumos în celofan şi aranjate estetic în găleţi de plastic. Într-una din găleţi, printre buchete, o bîtă de base-ball. Pesemne pentru vreun suflet gingaş care va dori s-o ofere în dar femeii iubîte. (**D. S.**)

● În *Naţional*-ul din 1 martie 2001, un editorial cît de cît luminos intitulat „Minunile mărţişoarelor", conţinînd această idee finală: „Mărţişoarele vorbesc. Spun necruţător povestea celui care le-a ales". Dacă şi mărţişoarele pot fi necruţătoare – sîntem categoric pierduţi! (**R. C.**)

● În *Cotidianul* de joi, 1 martie, dl Gabriel Andreescu reia vechea teză conform căreia *Dilema* a fost înfiinţată «pe mîna» d-lui Ion Iliescu pentru a contracara revista *22* şi a intoxica emigraţia română. Îi mulţumim foarte mult domnului Andreescu pentru dezgroparea acestei aberaţii: ea ne ajută să ne păstrăm seninătatea în aceste vremuri, cînd alte voci spun (cum au spus şi în 1993, la apariţia revistei) că am fost şi sîntem o imperturbabilă şi incorigibilă tribună ţărănisto-cederistă şi antiiliesciană. Şi, în orice caz, aberaţiile de orice fel ne ridică tonusul şi ne dau sentimentul că sîntem cu adevărat utili oamenilor care gîndesc normal. (**M. V.**)

● În *Azi* de vineri, 2 martie, citim despre Premiile Americane de Comedie: „Cea mai amuzantă actriţă de film va fi aleasă dintre Sandra Bullock, Liv Ullman (sic!) şi Renee Zellweger"... Ideea că Liv Ullmann, marea actriţă bergmaniană, ar putea fi declarată vreodată „cea mai amuzantă", ba încă într-o competiţie cu Bullock & Zellweger, e de tot rîsul; e vorba, de fapt, despre Tracey Ullman – hilarissimă, într-adevăr, în ultimul film al lui Woody Allen, *Small Time Crooks!* Şi încă o perlă: în *VIP* din 27 febr.-5 martie, la rubrica lui Florin Piersic „Romanul vieţii mele", citim următoarele: „La vremea aceea, marele critic de film B.I. Luchian spunea..." Aţi ghicit ? E vorba despre D.I. Suchianu, firește! Gafa nu poate fi a actorului; probabil că scrisul său de mînă a băgat în ceaţă noile generaţii spontanee de redactori/corectori. A citi presa noastră seamănă, tot mai mult, cu a face munca lui Sherlock Holmes. (**a. l. ş.**)

● Întrebarea săptămînii: Mihaela Rădulescu, la un mic dejun, alături de preşedintele Ion Iliescu, îl întreabă pe acesta cum face să îşi menţină tinereţea. Răspunsul săptămînii l-am uitat. (**I. P.**)

● Revista *Cool Girl* e ultimul răcnet printre liceene. Ultimul număr prezintă un „trend-o-metru". Astfel, este „cool": maşină decapotabilă, muzică house, blugi cu broderie, lip gloss-ul, vacanţa, fete machiate cu argintiu, flirt cu mai mulţi băieţi, muzică 24 din 24, un ursuleţ imens, cadou, să pleci la munte, să mergi la coafor. Pe cealaltă coloană, este „uncool": Trabant, muzică populară (pentru doamna Ionela Prodan: „cool" este de bine şi „uncool" este de rău – n. mea), blugi rupţi, contur mai închis ca rujul, semestrul 2, fete machiate cu verde, să fii fidelă unui băiat, să te uiţi la TV, certuri cu părinţii, să înveţi pentru şcoală (ce e clasic nu dispare – tot eu), să nu chiuleşti de la şcoală. Ceă mai tînără corespondentă a revistei are 13 ani şi cea mai „trecută" 17. Ce „cool" trebuie să fie viaţa cînd oferi cadou ursuleţi de pluş, iubeşti decapotabilele cu broderie şi îţi propui să flirtezi cu mai mulţi coafori... (**C. G.**)

ZIARE VECHI, ŞTIRI VECHI, NERVI TARI, ÎNTR-UN SPAŢIU MIORITIC MANELIZAT ŞI MONOCORD

● Sîmbătă, un cotidian ne informa că un bătrîn, ajuns la limita mizeriei, mînca ziare vechi. Marţi dimineaţa, la Antena 1, ni se spunea că dr. veterinar Liviu Harbuz a operat un pui de leu care mîncase o mochetă. (**T. C.**)

● Într-o ştire Mediafax de luni, 5 martie, citim că dl Vasile Dâncu, ministrul Informaţiei Publice, a declarat la Cluj că pregăteşte o lege a informaţiei publice, că nu este de acord cu o lege a presei şi altele. „Ştire" va să zică „noutate, veste". Or, dl ministru a spus aceste lucruri într-un interviu apărut în *Dilema* acum o lună (nr. 414). Nu că am vrea să fim protocronişti, dar de la Mediafax avem, orişicît, pretenţia să ne citească... (**M. V.**)

● Preşedintele Ligii de Fotbal, Dumitru Dragomir, dom' Mitică pentru cunoscători, a retras calitatea de observatori unor foşti mari arbitri care îi tulburaseră afacerile. Pentru că respectivii erau observatori europeni şi Europa nu a fost mulţumită, dom' Mitică a revenit. Şi a declarat că... doar a vrut să vadă dacă au nervii tari. Cum dom' Mitică este şi parlamentar PRM, putem spune că Justiţia l-a condamnat pe şeful lui de partid în procesele cu Rodica Chelaru şi Ticu Dumitrescu doar aşa, să vadă dacă are nervii tari. Tare nea Mitică. (**C. G.**)

● La ultimul miting al FNI-ştilor, forţele de ordine au pregătit un fel de ţarc din garduri metalice în mijlocul Pieţei Victoriei. Ţarc în care FNI-ştii ar fi trebuit să intre în mod ordonat, înconjuraţi la jandarmi. Numai că oamenii, văzînd ţarcul, s-au oprit. Unul avea o talangă cu care făcea mare gălăgie. Striga: „Ce, noi sîntem animale să intrăm în ţarc? Dang-dang, dang-dang. Sîntem ca oile sau ca boii! Dang-dang, dang-dang". O femeie îmbrăcată în roşu a făcut o criză de isterie şi a început să urle ducîndu-şi mîna la gură exact ca pieile-roşii. Spaţiul mioritic e tot mai aproape de Vestul sălbatic. (**A. M.**)

● Opinia publică continuă să ia atitudine în privinţa culturii de masă: după *Asociaţia de luptă împotriva telenovelelor* (iniţiată de inginerul Cazan din Piteşti), B-One Club a lansat, nu demult, *Protest împotriva manelizării României*. (**I. P.**)

● După ce-am tot văzut un prezentator încremenit şi monocord la „Vrei să fii miliardar?" de la Prima TV, am sperat că emisiunea „Copiii spun lucruri trăsnite" îl va scoate pe V. Ianţu din vidul său nirvanic. Cînd colo am dat de nişte copii pregătiţi pe model Ianţu, cu gesturi repetate la nesfîrşit, *să se vadă*, cu expresii învăţate „pe dinafară", fără urmă de spontaneitate. Colegele mele sînt „aţîţoase" zicea un copilaş de 6 ani atît de pre-făcut şi pre-gătit încît devenise un şmecheraş încrezut şi insuportabil. Şi parcă dreptul copilului la protejarea propriei imagini e prevăzut într-un acord ratificat şi de ţara noastră... Dacă rezultatul deplorabil al experimentului nu e suficient pentru producătorii emisiunii... (**S. S.**)

PRODUSE POPULARE SAU CRIMĂ? VOT SAU PAT? LUMINI SAU BALANS?

● „În urmă cu zece ani se consuma un tub de pastă de dinţi pe cap de locuitor anual" – a declarat pentru *Cotidianul* (nr. 2908) dna Rozalia Septeanu, vicepreşedinta Organizaţiei Patronale a Industriei Cosmetice. „Acum consumul de produse pentru igiena orală a scăzut sub acest nivel" (...) Avem în vedere ca unele mărci de produse de şampoane, săpunuri şi paste de dinţi să le transformăm în produse populare, pe care să şi le permită toată lumea". Să fie vorba despre vreo nouă condiţie pentru intrarea noastră în NATO sau în U.E.? (**T. C.**)

● Coşmar sau crimă?: „Alex şi-a măcelărit mama în somn". Citind ştirea *(Naţional*, 3/4 martie), ne mai lămurim. Nu Alex dormea, aşa cum ar reieşi din titlu, ci mama sa, „care a fost găsită de vecini, mai mult moartă decît vie (...) Ea fusese lovită de fiul său, care a aşteptat să se culce, pentru a o ucide. După ce a văzut că nu mai mişcă, Alexandru (16 ani – n.n.) a plecat fără nici o remuşcare la un Internet Cafe, unde s-a distrat cîteva ore accesînd site-uri porno". Nu a fost vorba, în acest caz, de consumul exagerat de alcool, influenţă de „gaşcă", analfabetism. (**T. C.**)

● Institutele de specialitate observă, cu îngrijorare, cum scade populaţia Rusiei din cauză că mortalitatea depăşeşte natalitatea. Şi în aceste condiţii nimeni nu poate explica de ce creşte numărul alegătorilor înscrişi pe listele electorale: la alegerile legislative din 19 decembrie, pe liste erau înscrişi 108.075.046 alegători. Peste trei luni, la alegerile prezidenţiale din 26 martie, listele cuprindeau 109.375.046, deci 1.300.000 de oameni (voturi) în plus. Se impune un schimb de experienţă cu autorităţile electorale din statul Florida, urmînd ca împreună să conceapă un model de acţiune pentru ca din urne să iasă cine trebuie fără a provoca mirări sau scandaluri. (**M. B.**)

● La magazinul Vila-Mob, masochiştii şi livreştii pot găsi un sortiment care-i va interesa cu siguranţă: „Pat Procust". Pentru livreşti, livrarea produsului se poate face şi cu o emilie ataşată. (**C. P.-B.**)

● Potrivit unui sondaj printre telespectatorii francezi, 50% l-ar agrea pe preşedintele Jacques Chirac drept prezentator al *Jurnalului* tv şi doar 7% şi-l pot imagina în serialul „Dosarele X". Mai curajoasă, dna Mihaela Rădulescu l-a adus pe preşedintele Iliescu la „Steaua ta norocoasă". Acest drum poate duce fie spre „Pistruiatul", fie spre „Cireşarii". Asta presupunînd că „Lumini şi umbre" s-a terminat. (**A. C.**)

● Graffiti mic, scris cu pixul în staţia de metrou Romană: „Vive la France", mai departe urmînd ceva („...în balans") ce nu poate fi reprodus, din élégance. Vă invit să-l remarcaţi, continuînd acest „3,14" în spirit interactiv! (**a. l. ş.**)

O elită profesională: experţii

– convorbire cu prof. Dumitru SANDU –

Într-o discuţie anterioară despre cultura nemulţumirii spuneaţi că una dintre căile de ameliorare pentru această stare a societăţii ar putea fi atragerea experţilor în procesul de decizie. Revin pentru a vă întreba cine sînt aceşti experţi, cum sînt selecţionaţi, ce criterii de valoare ordonează distribuţia lor.

Aş reformula sugestia şi aş spune că pentru a ieşi din starea de nemulţumire, din starea de sărăcie, este nevoie de un gen de contracultură, o contracultură a expertizei. Experţii nu sînt decît agenţii, purtătorii acestui gen de cultură. Tipul opus expertului este enciclopedistul, omul care ştie, la un nivel mediu de profunzime, foarte multe lucruri, iar expertul este un om care ştie multe despre relativ puţine lucruri. Enciclopedistul este bogat pe orizontala cunoaşterii, iar expertul este bogat în serialitate verticală, în profunzime. În opoziţie cu ambele roluri este profanul, omul obişnuit, sărac pe ambele dimensiuni de cunoaştere şi competenţă.

Tehnocratul este un expert?

Tehnocratul este un expert cu o relaţie specială faţă de putere. Este expertul cu putere sau cu o mare influenţă asupra deciziilor în politică, sau în politici specifice diferitelor domenii. Poţi fi expert într-un domeniu, dar să vorbeşti de unul singur şi să nu te ia nimeni în seamă. Atunci, evident, nu te mai poţi numi tehnocrat. În spaţiul românesc şi nu numai, expertului i se spune în diferite feluri: consultant, analist, tehnocrat. Cei mai vizibili sînt analiştii: ei încearcă să lămurească nişte lucruri în spaţiul public în special la televiziuni, pentru marele public. Experţii sau pretinşii experţi sînt lăudaţi sau contestaţi, pentru că uneori reuşesc, alteori – nu. Insuccesele unora nu trebuie să compromită categoria. Şi în teatru, există actori buni şi actori proşti. Din cauza acestora din urmă poate scădea numărul spectatorilor la teatru, dar nu se desfiinţează nici actoria ca meserie şi nici teatrul ca instituţie. Experţii sînt o subcategorie a elitelor, a elitelor profesionale. Funcţia de analist este legată în mod direct de democraţie. Democratizarea societăţii, organizarea ei eficientă nu se pot înfăptui fără explicarea unor lucruri complicate. Experţii sînt valori instrumentale, „actorii" ceruţi de către politicieni, de către birocraţi, de către şefii de întreprinderi. Legătura între democraţie şi expertiză este una de substanţă şi acest lucru va fi evident, dacă înlocuim termenul de democraţie – puţin compromis în limbajul comun – cu cel de modernizare socială. Este vorba despre o organizare socială bazată pe eficienţă, pe transparenţă, pe dialog, pe *feed-back*, pe analiza reacţiilor apărute în urma unor decizii. Toate acestea nu se pot realiza fără ajutorul celor care stăpînesc informaţia, cunoştinţele.

Vorbeaţi despre o cultură a expertizei. Care sînt caracteristicile ei?

Expertul nu este pur şi simplu un specialist. Pentru a deveni expert, specialistul are nevoie de un mediu de formare profesională şi de un mediu de activitate. Mediul de afirmare trebuie să fie obligatoriu un mediu tolerant, un mediu unde ştiinţa contează. Expertul nu-şi poate găsi locul într-o ambianţă unde ştiinţa nu contează. Apoi el are nevoie de un mediu politic nedictatorial, tolerant. Într-un studiu despre rolul experţilor în dezvoltarea Americii Latine, semnat de Centeno şi Silva în 1998, se constata că experţii au fost promovaţi de către politicieni, cînd aceştia au înţeles că nu mai pot avea succes, nu mai pot cîştiga decît dacă au rezultate economice, sociale. Au apelat la experţi acordîndu-le credit, libertate şi autonomie. S-ar mai putea spune că expertul este un fel de preot al modernităţii. Ca şi preotul are acces la forţe deosebite, la forţa ştiinţei. Ambele roluri sînt roluri de intermediere. Cel care ia decizia pentru acţiune sau faptă se află, în ambele cazuri, „dincolo", fie în lumea divină, fie în cea politică saú economică. Ca şi preotul, expertul are o retorică specifică folosită în moduri foarte diferite. Uneori în chip ermetic, ezoteric, alteori, prin simplificare în scop educativ-persuasiv. În seria condiţiilor pentru cultura expertizei contează extrem de mult şi modul în care circulă informaţia. Nu se poate lucra serios într-un mediu unde informaţia este săracă, omogenă şi cu o viteză redusă de circulaţie; în lumea de astăzi nu se poate face expertiză fără Internet, pagină *web*, poştă electronică, acces la baze de date electronice etc.

Pentru ca un număr tot mai mare de specialişti să atingă condiţia de expert este nevoie nu numai de bune programe de formare şcolară şi profesională, de mediu dinamic în circulaţia informaţiilor, încredere în valoarea ştiinţei şi a specializării, ci şi de corpuri profesionale puternice. Asociaţiile profesionale dau marcă şi greutate experţilor. Ele pot promova mecanisme de evaluare a specialiştilor, publicaţii necesare unei pieţe intelectuale dinamice. Fără reviste de specialitate serioase, criterii exigente şi recompensatorii pentru promovare profesională, se organizează cónferinţe profesionale festive şi atinse de megalomanie şi nu se poate vorbi despre un mediu favorabil culturii expertizei.

> „Contemporanii noştri sînt munciţi continuu de două pasiuni opuse: resimt nevoia de a fi conduşi şi dorinţa de a rămîne liberi."
>
> (Alexis de Tocqueville, *Despre democraţie în America*)

Alegătorul votează un politician după ce l-a auzit ţinînd un discurs plin de promisiuni, l-a văzut mîngîind copii şi îmbrăţişînd femei, simpatic, vital, vorbind pe înţelesul tuturor, iar după ce l-a ales află că deciziile omului lui sînt dictate de nişte domni necunoscuţi şi care vorbesc păsăreşte. Dacă aceşti domni vin din străinătate, suspiciunea e şi mai mare. Nu se distorsionează astfel relaţia de încredere dintre ales şi alegători, fundamentală pentru exerciţiul democratic?

Problema este cum se foloseşte capitalul de încredere, acordat de alegător politicianului şi, mai departe, cel acordat de către politician expertului. Este o relaţie socială complexă. Pentru a fi eficient în politica economică sau socială, expertul de aici sau de aiurea trebuie să capteze aspiraţiile populare, promisiunile politicianului şi să le găsească un răspuns practic. Pentru ca democraţia să funcţioneze şi să nu ne trezim cu un fel de autoritarism al ştiinţei, cu un gen de absolutism iluminist de factură modernă, sînt necesare mecanismele de *feed-back* şi aici intervine rolul analistului. Este nevoie de analişti buni, capabili să asigure „traducerea" deciziilor foarte tehnice, în aşa fel încît populaţia să poată verifica ce se întîmplă cu aşteptările ei, cît s-a realizat din promisiuni. Experţii pot fi controlaţi doar prin transparenţă şi vizibilitate. Pentru a deplasa societatea românească spre cultura expertizei, este nevoie să se restrîngă genul culturii clientelare, care vine de departe, de dinainte de comunism. Zona ei de acţiune trebuie restrînsă, pentru că nu trebuie să ne legănăm în iluzia că poate fi definitiv părăsită. În potenţarea culturii expertizei, politicienii au un rol esenţial, nu prin ceea ce spun, ci prin ceea ce fac. A fost un timp cînd politicienii au avut senzaţia că nu există o legătură între discurs şi acţiune: „eu promit şi om mai vedea, o să se uite". Dar pe măsură ce populaţia ţării este tot mai puţin ideologizată îi sancţionează la vot pe cei care nu se ţin de cuvînt. Ca în orice proces social, rolul jucat de organismele internaţionale are faţete multiple: bune, rele şi incerte. Interacţiunea dintre experţii locali şi experţii internaţionali poate da – aşa cum s-a dovedit în unele ţări din America Latină – rezultate. Sînt relaţii de învăţare, sînt relaţii de cooperare, sînt relaţii de conflict între experţii locali şi cei străini. Nu forma sau tensiunea relaţiei contează, ci rezultatul interacţiunii. Cert este că fără un corp bine constituit de experţi locali şansele de a obţine efecte consistente, durabile din expertiza internaţională sînt reduse. Expertiza în sine nu face minuni. Rezultatele ei depind de gradul de deschidere şi mişcare, de concurenţa liberă din sistem.

© S. Ivanoschi

Expertul este sau ar trebui să fie neutru din punct de vedere politic?

Dacă este vorba de expertiză pe teme sociale, politice sau economice, atunci şansa de neutralitate este minimă, dacă nu chiar nulă. Expertul este şi el om şi inevitabil are credinţe şi interese. Or, acesta este solul ideal pentru ideologii. Oricît de bun va fi expertul şi de bine intenţionat, el va avea tentaţia sa găsească argumente de acţiune pentru ideile lui anterioare. Şi uneori este bine, „merge", alteori nu. Desigur, expertul are o poziţie mult mai bună decît politicianul sau ideologul, decît orice alt tip de „laic". El este în bună măsură apărat de eroare prin scutul metodologic al domeniului stăpînit. În plus, există jocul expertiză-contraexpertiză. Şi dacă chiar vrea şi ştie meserie, atunci va proceda la măsurători înainte şi după acţiune, va evalua efectele intervenţiilor propuse. Cu alte cuvinte va organiza totul atît de transparent încît să poată fi corectat de alţi specialişti sau chiar de către cei afectaţi de efectele expertizei. Transparenţa este dificil de realizat, dar în absenţa ei orice expertiză rămîne sub semnul întrebării. La limită, impostura sau consultanţa neloială se pot foarte bine ascunde şi sub haina unei retorici de tip expert. Problematică pentru condiţia de expert îmi pare a fi nu atît neutralitatea axiologică, reverberaţia stocului său de credinţe, ci autonomia. Eficienţa specialistului-expert este cu atît mai mare cu cît el dispune de o mai mare libertate de gîndire şi acţiune. Pentru a găsi soluţii este nevoie nu numai de informaţie şi metodă, ci şi de libertatea de a analiza informaţia, de a aplica metode diferite, de a construi scenarii, de a experimenta. Nu dispune de această libertate, toate celelalte condiţii devin de prisos. Acesta este motivul pentru care cultura expertizei nu a existat în socialism.

Nu au existat experţi în socialism?

Nu am spus acest lucru, ci numai că organizaţiile de tip totalitar – comunist sau fascist – nu sînt medii propice pentru expertiză. Sau, şi mai exact, în astfel de medii nu şi-au putut afla locul experţii în realizarea modernizării sociale. Experţi pentru scopuri militare, strict economice, da. De fapt, condiţia expertului în socialism este, pe un plan mai general, condiţia modernităţii individuale. În socialism, s-a putut cristaliza la scara socială un gen de modernitate latentă. Alţii o numesc „artificială", „contrafăcută". Fără a intra acum în detalii prefer să o numesc „modernitate latentă". Efectele ei se văd din plin în dezbaterea socială de după 1989.

Expertiza există numai prin experţi?

Nu, nici vorbă. Ea există, ca orice formă de cultură, prin cei care o produc, dar şi prin cei care o cer. Aceştia din urma pot fi politicieni, patroni, administratori, simpli consumatori de servicii specializate etc. A şti ce să ceri este o parte a acestui proces cultural. Politicianul care crede că ştie tot, nu are nevoie de consilieri sau îi angajează strict formal, pentru că aşa este moda, sau îi apreciază după frecvenţa cu care spun „da", nu are nimic de a face cu o cultură a expertizei. Desigur, nici ideea că specialistul poate rezolva tot, că el poate înlocui politica, ideologiile, credinţele, interacţiunea directă cu oamenii nu aparţine unei veritabile culturi a expertizei. Expertul este unul dintre multiplii maeştri-artizani ai lucrului bine făcut. Arareori însă îşi împlinesc rolul fără contribuţia generaliştilor, a celor care văd întregul, sau a celor care ştiu să mobilizeze energiile umane, a celor care domină spaţiul simbolic al vieţii sociale . Din păcate, de multe ori, iluzia expertizei-miracol apare cînd ceilalţi actori ai jocului politic nu îşi împlinesc rostul. Este cazul iluziei tehnocratice: ea creşte din nemulţumirea populaţiei faţă de politicianism şi corupţie.

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Magdalena BOIANGIU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 420
16-22 martie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

seninătatea

© V. Dorolţi

„Şi dacă merităm mai mult decît fericirea?“

FRANZ LISZT

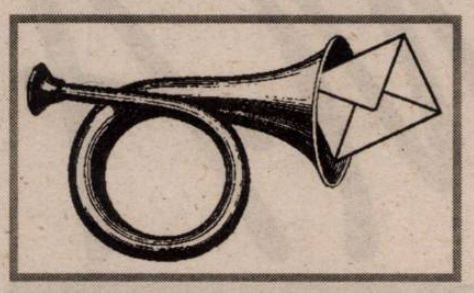

Nr. 415: *„Cultura civică"*

Corporaţia civică

Pentru cei mai mulţi oameni inteligenţi şi bine informaţi Europa este, dacă nu soluţia ideală, *singura* soluţie care merită luată în calcul pentru societatea românească. Există însă o categorie de oameni pentru care pro-europenismul nu este doar o problemă de opţiune şi militantism personal ci şi una a prestigiului, influenţei sau chiar a veniturilor. Este vorba despre o largă constelaţie de oameni, grupuri şi asociaţii care se autodenumesc, de regulă, „societatea civilă". Voi căuta să arăt că această constelaţie nu are ca obiective susţinerea intereselor *cetăţenilor* şi nici nu este alcătuită din civili, oameni independenţi militînd din convingere personală, şi astfel nu este societate civilă, cel puţin dacă reducem termenul la aceste două accepţiuni. Existenţa unei accepţiuni largi, ce se întinde pînă la sindicate sau biserică sau a unor excepţii nu poate fi, din acest punct de vedere, un contraargument.

Pentru a urmări mai întîi „caracterul civic" al „societăţii civile" voi folosi deocamdată acest termen, cel mai indicat mi se pare să ne orientăm către temeliile din care aceasta îşi deduce legitimitatea. Cea mai vizibilă dintre sursele acestei legitimităţi este corectitudinea doctrinei. Corectitudinea doctrinei se deduce din asemănarea sau identitatea cu varianta vestică, iar varianta vestică este corectă deoarece este progresistă (adică postmodernă) sau inevitabilă (adică produs al globalizării). O altă sursă importantă este propria existenţă. O asociaţie menită să existe (şi eventual să fie sprijinită de stat) întrucît este recunoscută ca atare de către constelaţie şi, nu în ultimul rînd, „a reuşit să atragă fonduri pe proiect".

Aşadar sursa legitimităţii se află în doctrină, prestigiu şi bani. Dacă ai aceste lucruri (sau măcar două dintre ele) poţi să declari liniştit că orice inconvenient al tău este un atac la adresa democraţiei. Dacă nu trebuie să fii timid, să îţi justifici mereu opiniile (există pericolul să fii considerat un reacţionar ascuns sau refulat) să cauţi recunoaştere pe la simpozioane şi fonduri pe unde se dau.

Pentru „caracterul civil" mi se par relevante natura şi obiectivul activităţii. Nu întîmplător obiectivul pare a fi tocmai acumularea componentelor legitimităţii corectitudine doctrinară, prestigiu şi recunoaştere, bani. Cum printre ele nu este nici unul care să impună adaptarea la realitate, activităţile ONG-urilor au devenit vestite prin lipsa lor de substanţă. Mai uşor de evidenţiat decît substanţa (care uneori mai şi există) este indulgenţa autoevaluării (şi, probabil, a planificării). Declar cu toată buna-credinţă că nu îmi amintesc să se fi întîmplat vreodată ca un ONG să îşi recunoască un eşec, şi asta chiar printre cele mai respectabile dintre ele (după organizarea unei manifestări de la care subiecţii – elevii de liceu – au plecat *din prea multă plictiseală*, una dintre acestea declara că a atins primul obiectiv al oricărui proiect social: *luarea contactului)*. Un asemenea comportament nu este specific civilului ci funcţionarului, aşa că am putea să-i numim pe practicanţii săi „funcţionari ai doctrinei". Şi funcţionarii statului şi cei ai doctrinei îndeplinesc formal imperativele stăpînului lor, legea sau ideologia, pentru a-şi atinge adevăratele scopuri: prestigiul şi banii.

Nimic din cele de mai de sus nu implică existenţa unor asociaţii civice reale. Ele, desigur, există, însă atîta vreme cît nu se încheagă într-un sistem vor fi doar asociaţii izolate. Dacă vor deveni vreodată societate civilă vor trebui să îi asimileze cumva pe cei despre care am vorbit. Pînă atunci însă, mai este.

Andrei TIUT

Bucureşti

Nr. 417

Polemica în jurul cărţii lui Mircea Nedelciu

Dragă redacţie,

Am urmărit cu interes discuţiile ce s-au iscat în urma publicării post mortem de către Editura Compania a cărţii *Zodia Scafandrului*, semnată de domnul Mircea Nedelciu. Adevărul este însă întotdeauna undeva la mijloc. Fiecare, întrebat, este convins că are dreptate. Şi, de bună seamă, are. Ca în povestea cu cei doi ce, în urma unei dispute fără ieşire, se prezintă la împărat să hotărască acesta cine este îndreptăţit în plîngerea lui. Împăratul ascultă varianta primului şi, la final, îi spune numai atît: *Ai dreptate.* Urmează varianta celui de-al doilea. Împăratul îl ascultă şi pe acesta şi, la final, spune iar: *Ai dreptate.* Un martor aflat la Curte se miră cu glas tare: *Dar, Măria Ta, nu este posibil ca amîndoi să aibă dreptate.* Împăratul îl priveşte şi îi răspunde şi acestuia: *Ai şi tu dreptate.* Ce vreau să spun este, pînă la urmă, simplu (pornesc de la premisa că ambele părţi implicate spun adevărul): Paralela 45 se poate simţi jignită că nu s-a ţinut cont de înţelegerea verbală pe care o avea, după cît se pare, cu soţia domnului Mircea Nedelciu. Dar Paralela 45 este o instituţie, nu coleg de bancă sau prieten de drumeţii cu scriitorul. Cîtă vreme nu avea un contract semnat de cea care în cazul acesta ar fi avut putere şi drept de semnătură prin moştenire, în speţă, soţia scriitorului, editura nu are dreptul să se mire că o altă editură a făcut acest pas ceva mai sprinten. Compania şi-a asumat nu numai virtualele beneficii, ci şi costurile de publicare, riscurile şi tot ce mai poate implica scoaterea pe piaţa românească de carte a unui titlu. Pe de altă parte, să nu cădem nici în sentimentalisme de genul, citez: *Informaţia* (referitor la anunţul din cadrul Tîrgului Gaudeamus al Editurii Paralela 45 în legătură cu publicarea viitoare a cărţii cu pricina) (...) *provocîndu-i Mirei Nedelciu o criză de inimă.* Dincolo de dragostea pentru cultură, stau cifrele, interesele financiare inerente şi normale unei afaceri pe cont propriu. Spun acest lucru gîndindu-mă că nici una dintre cele două edituri nu făcea un act de caritate sau vreo faptă creştinească care avea la bază mila, ci căuta să publice un nume, o carte, care ar fi adus beneficii, financiare şi nu numai, ulterioare. Ceea ce este, sublieniez, pozitiv. Sper să nu mă înşel dat fiind că informaţiile pe care mă bazez scriind aceste rînduri sînt numai cele pe care le-am găsit în paginile revistei *Dilema*. Aşadar, este un lucru îmbucurător ceea ce se întîmplă. Pentru că, într-o lume a superficialităţii, într-o Românie care nu mai crede, ori a ajuns să creadă prea puţin în cultură, există două edituri, fie ele oricare, ce se luptă pentru o carte. Or, asta e minunat.

Cu stimă şi cu amendamentul că s-ar putea să mă înşel,

Laura APRODU

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

La zi

Piaţa locurilor de muncă

Propun o dilemă – una de calibru, legată de piaţa locurilor de muncă.

Practic, totul porneşte de la următorul scenariu: orice om (care) îşi caută un loc de muncă, neavînd „pile", scoate de la ciorap fondul de urgenţe şi cumpără o cartelă de telefon (majoritatea celor aflaţi în atare situaţie nu şi-au mai plătit de mult factura la „fix", ce să mai vorbim de mobil?!) şi un ziar – *Anunţuri...*, *România liberă* (cu interminabilele-i pagini de mică publicitate), *Piaţa Capitalei*. Ceva care să-i dea speranţă. Deja se conturează însă prima parte a dilemei noastre: cei care ştiu că se poate găsi un loc de muncă apelînd la un ziar sînt de obicei oameni cu un oarecare nivel de educaţie, absolvenţi de liceu teoretic „neintraţi" la facultate, studenţi etc. Ce se oferă însă în paginile acestor ziare? Posturi pentru sudori, tîmplari, betonişti, faianţari etc. (oameni care nu au nevoie de respectivele anunţuri pentru că îşi găsesc relativ uşor de muncă), agenţi publicitari (adică un soi de agenţi comerciali, foarte tineri, dar care, în loc să ducă o mapă cu liste de produse cară un sac cu produse, sînt plătiţi în funcţie de cît vînd, în schimb, pretind că sînt angajaţi pentru a face publicitate!), barmani, *bodyguarzi* şi dansatoare pe stil erotic. Altfel spus, cu excepţia respectabilelor meserii obţinute prin şcoli profesionale (evitate însă de elevii noului mileniu), se caută cocote (fie ele feminine sau masculine) şi... cerşetori. Să fim oneşti: agenţii publicitari care ne agasează pe stradă cu noile oferte „extraordinare", „irezistibile", prin care cumperi o pastă de dinţi şi o periuţă la preţul a două borcane de muştar românesc, sînt ei altceva decît cerşetori? Dacă oferta ar fi irezistibilă, nu ar exista pentru ea cerere? Evident, tot soiul de firme care înţeleg în acest mod publicitatea nu reuşesc să priceapă faptul că există un înalt grad de saturaţie al consumatorului din România în raport cu acest mod de a fi servit. Tînărul „agent publicitar" se vede astfel în mod penibil respins de cel care poate cumpăra chiloţii sau pasta de dinţi de la orice butic de pe stradă (cele care încă mai există după excavările lui Băsescu). După cum am spus, marketing-ul direct, practicat de zeci de firmuleţe cu sediul în vreo curte prăpădită din Bucureşti, nu este altceva decît cerşetorie – la fel cum cerşetorul îşi legitimează „activitatea lucrativă" punînd în faţa „clientului" o icoană, la fel, operatorul de marketing îşi foloseşte produsele. Nu discutăm aici calitatea acestor produse.

Şi astfel, firmele de „publicitate" sînt nevoite să angajeze din două în două săptămîni alt personal pentru că o întreagă cohortă de studenţi disperaţi de altfel să-şi găsească un „post" renunţă destul de repede la acest tip de muncă „dinamică", „de teren", „cu oamenii", care cere „abilităţi de comunicare" şi alte chestii mai mult sau mai puţin postmoderne. Dacă mai adăugăm şi dezamăgirea salariului „după realizări", înţelegem de ce aceste firme, în fond, de bişniţari (adică oameni care au un „business"), se confruntă cu un flux continuu de personal.

Lucrul cel mai frapant este că seriile, chiar de foarte scurtă durată, de angajaţi / colaboratori pentru aceste penibile activităţi sînt studenţi sau indivizi care abia au terminat facultatea şi vor să intre în „lumea afacerilor". Să fie oare „devalorizarea diplomelor" mai gravă decît ne-o zugrăveşte sociologul francez Raymond Boudou? Cerşetoria, pardon, „marketing-ul direct", a ajuns să fie considerată muncă? La fel, păstrînd proporţiile, evident, dansul erotic, striptease-ul? Oare ce ne aşteaptă? Imaginaţi-vă un dialog între mamă şi fiică – familia stă prost cu banii, prietenul fetei e relativ sărac; mama spune:

– Dar cum nu-ţi găseşti dragă de muncă? Eşti tînără şi frumoasă. Ia uite ce scrie la ziar: „Angajăm tinere prezentabile pentru masaje erotice". Zi-i mai bine că nu vrei să muncesti. Vrei să stai acasă, să ne faci de ruşine?

A doua parte a dilemei pe care o propun este cererea de locuri de muncă, aşa cum apare ea, tot în ziare. Dacă la oferte găsim ori munci care nu necesită studii superioare (în cel mai bun caz), ori munci penibile (aşa-zise de teren), ori în cel mai rău caz, de-a dreptul obscene („angajăm secretară tînără, fără obligaţii; atenţie! fără prejudecăţi"), la cererile de muncă vom găsi economişti, jurnalişti, psihologi, absolvenţi de drept etc. Mai poate cineva împerechea oferta şi cererea de locuri de muncă în aceste condiţii?

Abia acum îmi dau seama că o parte din această ultimă problemă este rezolvată, tot la mica publicitate: dacă oferta de locuri de muncă în ramura erotică a economiei naţionale (nu rîdeţi – dacă s-ar impozita toate activităţile de profil am avea un PIB) o găsim în ziar la pagina cu... oferte de locuri de muncă, evident, cererea pentru astfel de „posturi" nu o găsim la rubrica de „cereri", nici măcar la „prestări servicii" (din cauza legislaţiei, probabil), ci la „Matrimoniale": „tinere perverse, oferim servicii complete domnilor generoşi". Complete! Să nu uit: vă promit pentru numerele dvs. viitoare un eseu despre „împlinire şi perversiune". Asta aşa, ca să explorăm dintr-un avînt sadic (dar ce spun? avînt masochist...) degenerescenţa care paşte largi segmente ale populaţiei noastre.

Să revenim la anunţuri: femeia cere – „caut soţ...". Normal! Să salveze ea oare spiritul matrimonial? Nici pe departe. Dacă studiezi atent tipul de soţ căutat de „domnişoarele drăguţe" vezi că e vorba tot de un erotic-*job*: prostituţie cu client unic şi perpetuu (pînă la divorţ).

E clar, cine se ia după ziare nu are noroc nici în carieră, nici în dragoste!

Darie CRISTEA

Bucureşti

Poşta redacţiei

***Gabriela Baicu-Cerkez** (Elveţia):* dl Adrian Cioroianu a primit plicul dvs. „privat" şi vă mulţumeşte pentru încrederea cu care i-aţi scris; vă întreabă: sînteţi dispusă ca textul să apară în revistă, fireşte, revăzut de dvs.?

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Anii '60**
- **Defavorizaţii**
- **Drepturile copilului**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Şocuri

Nicolae Manolescu a descoperit, uitîndu-se la televizor, lucruri „şocante", cum a relatat el însuşi într-un editorial recent din *România literară* (nr. 5, 7-13 febr. 2001).

Nu e totuşi nimic neobişnuit în asta. În ce mă priveşte, înclin chiar să cred că pentru orice individ mediu dezvoltat intelectual şi cu sensibilitate normală, netocită de fascinaţia patologicului, infinit mai greu este să nu fie şocat dacă se uită la emisiunile televiziunilor româneşti. Ici vezi un om chinuit, cu o expresivă mimică de pacient căruia i se scoate fără anestezie o măsea de minte, încordîndu-se atletic, pînă la geamăt, să-şi exploreze străfundurile cugetării, rezultatele acestei scremeri geologice fiind nişte propoziţii mîzgoase, ce ilustrează parcă zămislirile primordiale, cele dintîi treceri ale mugetului în cuvînt. Să vezi materia gîndind... Pentru a se sugera, probabil, termenii extremi ai evoluţiei umane, bietul om e ataşat de obicei unui computer portabil. Dincoace, reversul: o călătorie într-un univers ospicial, sub privirea ca de iguană a unui personaj utilizat, s-ar zice, pentru studierea comportamentului deficienţilor mintali în libertate. Treci mai departe şi vezi nişte cucoane dezlănţuindu-se în deşuchieri. Dacă e sîmbătă şi încă mai vrei, un individ încins pînă la gît într-o grea haină de piele cu multe buzunare, cu clape, cu clăpiţe, cu nasturi şi fermoare, costumat, adică, de parcă ar fi un militant pentru drepturile motocicliştilor, prezintă duios o nostalgică emisiune muzicală despre şlagărele şi cîntăreţii anilor '60. În altă parte, un solemn politolog ce moderează o emisiune „de idei" citeşte un fel de cronici rimate, producţie proprie, gen *Urzica* de pe vremuri, literar şi intelectual întru nimic deosebite de versificaţiile romanţioase ale unui deţinut kitsch (există şi aşa ceva). Şi ar mai fi: căci la cea mai mare parte a producţiilor televiziunilor autohtone te uiţi ca ţăranul lui Marin Preda la girafă, îţi tot spui „Asta e ceva care nu există".

Dar nu asta a fost şocant pentru Nicolae Manolescu, şocante au fost răspunsurile culese într-o anchetă a unei televiziuni ce ar fi vrut, scria el în editorialul menţionat, „să descopere dacă oamenii de pe stradă ştiu ce semnificaţie are ziua de 15 ianuarie sau cine este Eminescu". Trec peste formula „oamenii de pe stradă", incomprehensibilă pentru mine, fiindcă toţi sîntem ori putem fi „oameni de pe stradă", cu excepţia ştabilor, a îmbogăţiţilor şi a vedetelor tv. Evident, răspunsurile au fost aiuristice (nu ştiu dacă toate sau doar unele). Nicolae Manolescu a citat trei – al unei „june copile" (o adolescentă, presupun) care ar fi spus că Eminescu este „un autor", al unei doamne în vîrstă care nu ştia ce înseamnă 15 ianuarie şi al unei persoane tinere (nu i se precizează sexul), după care 15 ianuarie ar fi „aniversarea Unirii". Pentru Nicolae Manolescu este vorba de „anomalii", chiar de *anomalii* alarmante: „cînd dai peste asemenea anomalii – scria el în *România literară* –, nu poţi rămîne nepăsător faţă de discrepanţa dintre nivelul cultural al elitei şi, respectiv, al masei".

Aici am fost eu şocat (dar nu prea tare). Anchetele pe stradă, *microtrottoir*, reprezintă o specie jurnalistică producătoare în general de efecte burleşti. Sînt practicate, iarăşi în general, de radiouri şi televiziuni pentru că se fac uşor, costă puţin, depanează programe în suferinţă (inclusiv de idei jurnalistice) şi au aproape întotdeauna un efect garantat. Nicolae Manolescu nu este doar critic literar şi universitar şi (fost) om politic, este şi jurnalist, conduce de peste un deceniu un săptămînal şi a fost moderator al unei emisiuni de televiziune el însuşi, aşa încît mi-e greu să cred că ignoră „modul de întrebuinţare" al *anchetelor pe stradă*. În al doilea rînd, Nicolae Manolescu este un om nu numai citit, dar şi umblat: îşi va fi închipuind el că la Paris, pe stradă, toată lumea ştie în ce an (nu la ce anume dată!) s-a născut Victor Hugo?! Acum cîţiva ani, o televiziune franceză a făcut o similară *anchetă pe stradă* despre 14 iulie, sărbătoarea naţională a Franţei – iar răspunsurile au fost perfect compatibile cu cele despre 15 ianuarie şi Eminescu menţionate de Nicolae Manolescu. Adică aiuristice.

Atîta doar că nu s-a făcut din asta prilej de dramă naţională şi nu s-a ajuns la gravissima problemă a „discrepanţei dintre nivelul cultural al elitei şi, respectiv, al masei". Între altele şi pentru că în ţări ca Franţa este imposibil să găseşti intelectuali democraţi care să scrie ceva gen „Firește, noi, cei foarte educaţi, avem îndoieli că..." etc. (cf. *22*, nr. 37, 12-18 sept. 2000), fiindcă a te auto-proclama ca „elită" rimează prost, mizerabil chiar, cu principiile şi regulile democratice.

Neplăcut (atîta: neplăcut!) este însă cînd, spre exemplu, literaţi profesionişti se comportă, în planul profesiei lor, ca persoanele întrebate pe stradă ce semnificaţie are data de 15 ianuarie. Care nu vor scrie, asta e cert!, niciodată articole despre 15 ianuarie sau despre Eminescu. În acest caz, *anomalia* are alt nume. Iată un exemplu: în nr. 418 al *Dilemei* s-a publicat un comentariu al literatului Ovidiu Pecican despre controversata scrisoare a lui G.M. Tamás. Un articol altminteri onorabil, dar unde literatul Ovidu Pecican preia anecdota după care titlul romanului *Moromeţii* s-ar trage „şi de la faimosul erou popular rus Ilia Muromeţ, a cărui onomastică mimează că ar împrumuta-o vicleanul scriitor valah." E, adaugă O.P. în chip de concluzie-ghilotină, „o concesie făcută stalinismului în plin deceniu şase, fără putinţă de a fi negată".

Oare?! Să... citim: numele *Moromete* apare prima dată la Marin Preda în povestirea *Dimineaţă de iarnă*. Această povestire a fost publicată în volumul lui de debut, *Întîlnirea din Pămînturi*, volum apărut în martie 1948, la editura – ce avea să fie în curînd desfiinţată – Cartea Românească. Fiind de presupus că volumul fusese predat editurii cel mai tîrziu în toamna anului 1947, devine oarecum greu de susţinut că Preda i-a inventat pe Moromeţi... pentru a face „o concesie stalinismului".

Iar povestirea are şi un motto. Din Swift.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cînd realitatea păcăleşte conceptele

Acum patru ani, intrarea UDMR la guvernare era sărbătorită ca rezolvarea conflictului româno-maghiar. Săptămîna trecută, Marko Bela declara că „protocolul cu PDSR este mult peste aşteptările noastre, aducîndu-le maghiarilor, în două săptămîni, ce n-au reuşit în patru ani".

Coaliţia din 1996 a constituit depăşirea unui blocaj mental. Din necunoscută şi prezumtivă organizaţie teroristă, UDMR a devenit un partener parlamentar tenace. Eşecurile UDMR din cei patru ani ai coaliţiei pot fi puse pe seama ineficienţei acesteia ca ansamblu, dar şi pe seama liderilor români care se temeau că ar putea pierde sprijinul populaţiei. Legea administraţiei şi aventurile ei pot depune mărturie. Faimosul prag de 20% pentru folosirea limbii materne este un amănunt pe lîngă miza efectivă: descentralizarea. Atunci, guvernanţii de azi s-au opus. Acum, minoritatea majoritară a PDSR a trecut rapid legea cu toată împotrivirea unor peremişti camuflaţi. În fine, Tucă & co nu au mai făcut atîta caz cetăţenesc. Ceea ce părea odată o calamitate pentru identitatea naţională a devenit acum catastrofă numai pentru PRM.

Dar concordia de la vîrf nu coincide cu schimbarea relaţiilor dintre români şi minoritari. Politicienii trebuie să administreze în continuare animozitatea. Fără îndoială că relaţiile dintre cele două comunităţi se păstrează în cheie conflictuală.

Spre deosebire de Iugoslavia, în România conflictul dintre comunităţi a fost gestionat de moderaţii ambelor tabere. În ciuda unor permanente presiuni pentru soluţii radicale venite dinspre naţionaliştii gălăgioşi.

O integrare tacită

Românii sînt nemulţumiţi de clasa lor politică. Şi ungurii la fel. Din puţinele cercetări efectuate se vede că birocratizarea UDMR a dus la scăderea sprijinului iniţial de tip paşoptist. Scandaluri de corupţie au loc şi în micro-universul politic al maghiarilor din România. La vîrful ei, Uniunea nu este nici pe departe un monolit. Cu toate acestea, UDMR îşi păstrează şi unitatea şi segmentul de electorat. Pentru că logica existenţei sale este una etnică. Şi pentru români şi pentru maghiari, cetăţenia este un detaliu, importantă este etnia. De aceea, un liberal maghiar se simte mai bine în UDMR decît alături de PNL.

Practic, UDMR nu are de ce să facă opoziţie. Pentru a-şi atinge pe cale paşnică obiectivele, trebuie să graviteze în jurul puterii. Pentru că UDMR este un conglomerat doctrinar, nu contează culoarea guvernului român. Şi va avea permanent ceva de oferit: sprijin parlamentar (în condiţiile votului proporţional şi instabilităţii sistemului de partide, vom avea mult timp de acum înainte guverne minoritare sau de coaliţie); imagine externă sau pur şi simplu linişte.

UDMR nu este numai un partid. O privire mai atentă asupra organizării interne arată că, practic, Uniunea reproduce structuri politice statale la nivelul minorităţii maghiare. Logica etnică face ca maghiarii să nu se integreze individual sau doctrinar în viaţa politică românească, ci ca o întreagă minoritate, reprezentată formal de UDMR. Democraţia internă în rîndurile acestei formaţiuni este mai mare decît în interiorul partidelor româneşti, tocmai pentru că uniunea este nevoită să îndeplinească în primul rînd un rol de reprezentare a indivizilor din minoritate. Aceştia sînt mai diverşi decît membrii unui partid obişnuit.

O ipoteză: în condiţiile în care radicalii ambelor tabere vor fi ţinuţi deoparte, este posibil ca UDMR să devină un permanent partener al guvernelor româneşti. UDMR se va alia cu orice guvern român destul de moderat pentru a asigura o pondere a maghiarilor în structurile de stat. Mai importante decît legalizarea limbii maghiare în administraţie sînt acordurile prin care se păstrează udemerizarea administraţiei locale. Poate fi un debuşeu al tensiunilor între tendinţa statului român de a controla toate zonele ţării şi tendinţa comunităţii maghiare a se auto-controla. Pe căi politice tacite, intervine o nouă verigă între statul român şi comunitatea maghiară: UDMR. Pe structura administrativ-constituţională formală, UDMR va dezvolta relaţii de putere şi control proprii în anumite zone din administraţie. Pentru a putea menţine aceste insule va fi dispusă să colaboreze cu guvernele moderate româneşti.

Compromisul între o federalizare despre care nici nu se poate discuta şi o administraţie etnic românească, normală pentru majoritate, se va impune pe nesimţite.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Povestiri din lumea nouă

Bîrfa & Sons S.A.

– Ştiţi ce e toaleta?

– !?

– Singurul loc unde poţi merge fără grup de susţinere.

Americanii din grup rîd cu poftă. Zîmbesc şi eu condescendent, bănuind ceva gogonat.

– Dar să ştiţi că eu, cît am fost gravidă, nu ştiu ce m-aş fi făcut fără grupurile astea de sprijin – intervine o tînără româncă. Soţul era pe teren, eu eram singură cu ăsta micul, trebuia să-mi termin doctoratul... Mă apucase disperarea, ajunsesem chiar să încui ferestrele să fiu sigură că nu fac cine ştie ce nebunie! Aşa că mergeam frecvent la «grupul de mame», cîntăream copilul şi povesteam prin ce trec, celelalte povesteau şi ele, consiliera ne încuraja să spunem tot ce simţim, îşi dădea cu părerea... Ne consolam reciproc şi mă întorceam acasă întărită. *Empowered*, cum se spune pe aici. Ei, dacă eram acasă, să pot vorbi cu mama, cu prietenele, nu mai aveam nevoie de toate astea. Dar aşa, aici, singură, grupul ăsta de sprijin a fost salvarea mea!

Discuţia o porneşte, pasional, pe această linie. Trecem în revistă grupurile de sprijin pentru alcoolici, puşcăriaşi, persoane cu boli terminale, tineri de cartier şi cîte şi mai cîte. Ajungem în mod firesc şi la psihologi, care aici însoţesc viaţa cotidiană a unei bune părţi din populaţie. Nu mai e vorba de deja clasicul psihanalist, căruia îi mărturiseai conflictele şi problemele tale profunde în încercarea de a scăpa de ele, ci o persoană care îţi ascultă întîmplările de peste zi, cu care te mai sfătuieşti ce ar trebui să faci mîine, în nu ştiu ce situaţie etc. Un fel de vecin non-stop.

Mă gîndesc că fenomenul social este acela al externalizării proximităţii «naturale» şi capricioase în instituţie a solidarităţii distante. Căldura umană nu mai este lăsată la voia intemperiilor existenţiale, ci este furnizată, egal şi la timp, de către centralele termice ale societăţii. Confortabilă, această asigurare socială este însă şi castratoare, mă gîndesc eu. În planul imaginarului, ea este sfîrşitul luptei şi a dorinţei, întoarcerea acasă a războinicului; o eufemizare a Vieţii, care încetează să mai fie o luptă pentru viaţă. După mult trîmbiţata moarte a lui Dumnezeu, este tacita *moarte a Eroului*. Şi cine ar îndrăzni să-l plîngă public pe acesta, cu cortegiile sale istorice de amăgiri şi eşecuri, de morţi şi de sinucideri? Un nou mit, benign, îşi face astfel loc: mitul Omului (dar oare nu este o lipsă de imaginaţie să te visezi om?).

Ce te faci însă cu agresivitatea constitutivă, pe care o sublima mitul Eroului – mai îmi trece mie prin cap. *Păi, ce să faci* – îmi răspund tot eu – *te uiţi la Van Damme şi te culci!*

Nici viaţa nu mai e ce-a fost...

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Poliţie politică

Pe vremea cînd frica de Securitate era simţitor mai puternică decît Securitatea, temuta instuţie nu era pomenită decît pe numele ei original. Abia tranziţia, chinuidu-se ba să-i descifreze, ba să-i încifreze reminiscenţele şi persistenţele, a pus în circulaţie hermetica expresie „poliţie politică“ adăugînd astfel încă o distorsiune în nebuloasa noastră viziune despre trecutul regim. Lansînd această formulă, Parlamentul tranziţiei ne dădea a înţelege că securitatea este alcătuită din două poliţii: una politică şi cealaltă, după toate posibilităţile, nepolitică.

Iniţiativa conceptuală a Parlamentului disimulează însăşi esenţa dictaturii staliniste. Contrar modului în care autodefinirea, rolul conducător în acea dictatură nu revenea Partidului Comunist, ci Poliţiei. Respectiva dictatură nu era prin urmare un stat politic, ci un stat poliţienesc, iar într-un asemenea stat orice instituţie şi cu atît mai vîrtos orice poliţie devine politică. De pildă, nu misterioasa Direcţie a V-a, ci familiarele circumscripţii de miliţie efectuau operaţiunea eminamente politică a verificării maşinilor de scris. Totodată, percheziţiile întreprinse la domiciliile unor persoane pe care puterea le considera inconfortabile nu căutau manifeste, ori scrisori conspiratoriale, ori literatură denigratoare, ci pretinse depozite de aur şi de valută. Confuzia dintre politic şi penal îi amesteca între ei atît pe agenţii represiunii cît şi pe victimele lor.

Recurgînd la conceptul în chestiune, Parlamentul îi separă pe informatorii „Securităţii ca poliţie politică“ de informatorii presupusei Securităţi ca poliţie nepolitică, ceea ce permite disculparea celor din urmă. Ataşîndu-i unei imaginare poliţii nepolitice, simbriaşii şi informatorii Securităţii dobîndesc ratificarea legală a inocenţei lor imaginare. Şi astfel nu numai pretinsele scrieri documentare, dar şi comisiile de specialitate ale Parlamentului ajung să onoreze după cuviinţă figura patetică a securistului-patriot.

▲

BARBURISME

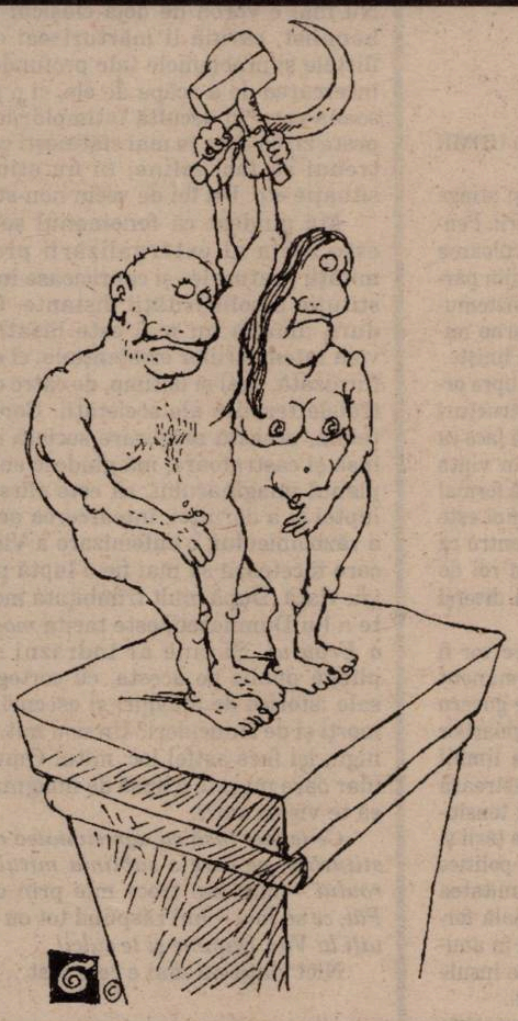

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Audienţa

Nu mai putem fără audienţă. Noul zeu al televiziunilor române, fără de care nimic nu mai mişcă-n ţara asta, şi fără de care putem spune că progresul şi integrarea euroatlantică devin simple daraveri de clopotniţă, este *audienţa*. „La audienţa mea, îmi pot permite să...“, spunea deunăzi un *talk-showman* naţional, amintind de fostul preşedinte care, prin 1997, a spus că, la cota dumisale de încredere, îşi poate asuma nu ştiu ce riscuri. „Eu fac o emisiune de mare audienţă, nu una doar pentru Pleşu şi Liiceanu“, zicea un alt moderator (?!), cu aerul că e legitimat pe deplin în misia istorică a domniei sale, căci – nu-i aşa? – *box populi, box dei*. „Iar canalul *arte* are o cotă de audienţă de unu la sută, domnilor...“, adăuga el, gîndindu-se probabil plin de mulţumire că la amărîtul de canal franco-german se uită doar dăscălimea şi mofluşii, ăştia care nu-l suportă pe Garcea. (Şi, à propos de Garcea, am citit de curînd într-o revistă cu poze o declaraţie a interpretului acestui personaj care zdrobeşte orice concurenţă că degeaba îl ironizează lumea, el poate bate pe oricine la „întrebări de cultură generală“; ceea ce, dacă se dovedeşte adevărat, ar fi un oximoron demn de toată atenţia). Pe scurt, dragi telespectatori, printre legile ineluctabile ale tranziţiei trebuie negreşit să-şi facă loc şi următorul raţionament: dacă un partid sau un om politic cîştigă majoritatea voturilor, putem bombăni, putem protesta oricît, îi putem chiar contesta legitimitatea, motive se găsesc destule; dacă, în schimb, o emisiune TV are o audienţă mare, atunci trebuie să luăm notă cu umilinţă şi cuminţenie, să ne băgăm bine în cap că acesta-i drumul spre capitalism şi că prezentatorul care reuşeşte să ţină cel mai mare număr de concetăţeni în faţa televizoarelor devine automat lider de opinie, formator al gustului public, moralist, expert în orice, model de comportament etc., etc. Trebuie, adică, să ne recunoaştem în el. (Pardon, în El.) Dacă nu putem sau nu vrem, treaba noastră, dar vom sfîrşi printre mofturoşii care se uită, vai de capul lor, la *arte*, şi care nu-s mai mult de unu la sută.

Dincolo de orice ironie, problema audienţei şi a felului în care ne raportăm la ea e cît se poate de serioasă. Nu putem contesta, evident, munca onestă a agenţiilor specializate care măsoară audienţa: există o cerere pentru astfel de servicii, toate televiziunile din lume se bazează pe asemenea măsurători. Cîteva precizări tehnice însă trebuie făcute. În primul rînd, măsurătorile de la noi se fac doar în oraşele cu peste 200.000 de locuitori. Cu alte cuvinte, „vocea“ unei bune părţi a cetăţenilor nu se face simţită în procentele care arată cine se uită la televizor. Ceea ce înseamnă că vedetele noastre ar trebui să-şi domolească emfaza atunci cînd spun că la emisiunile lor se uită „atîtea milioane de români“, atîta timp cît nu ştim la ce se uită românii din Feteşti sau Mangalia ori românii, maghiarii şi celelalte naţionalităţi din Odorheiu Secuiesc şi din Rădăuţi. Apoi, audienţa exprimă doar o realitate *cantitativă*, dincolo de care ar trebui întreprinse, pentru a cunoaşte cu adevărat gusturile, preferinţele şi motivaţiile publicului, cercetări *calitative*. E clar că atît la sută din public se uită la emisiunea X, dar nu e deloc limpede *de ce* şi *cum* se uită, ce-i place şi ce nu-i place la acea emisiune ş.am.d.

Există însă o altă problemă, mult mai importantă decît aceste precizări tehnice (căci, cu timpul, cercetările şi analizele se vor rafina, desigur). Felul în care ne raportăm la criteriul audienţei ilustrează perfect superficialitatea şi suficienţa pe care tranziţia le-a exacerbat în spaţiul nostru public. Sînt multe de spus pe această temă şi o vom face şi cu alte ocazii. Dar ceea ce frapează cel mai mult este atitudinea discriminatorie şi populistă faţă de emisiunile cu audienţă scăzută şi faţă de cei care le privesc. Gomoşenia unora care, cu un aer superior, îi ironizează pe cei care sînt în afara curentului majoritar, este – dacă ar fi să ne exprimăm cu gravitate – nedemocratică. Cum însă noi, minoritarii care ne uităm la *arte* şi la altele asemenea, ne păstrăm seninătatea chiar şi cînd discutăm despre probleme grave, le putem răspunde celor care se mîndresc cu cotele lor de audienţă doar cu îndemnul din documentele partidului unic, de a căror gîndire au rămas marcaţi: *să transformăm cantitatea într-o nouă calitate!*

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Farmecul acumulării

Prin toamna lui 1995 dacă nu mă înşel, în orice caz nu mult după ce fusese ales preşedinte, Jacques Chirac a fost pus, cu ocazia unei banale vizite la un liceu, într-o situaţie delicată. Ajuns într-o sală plină de calculatoare, preşedintele a angajat o conversaţie cu unul din elevii care stăteau concentraţi în faţa aparatelor. Nu s-a distins prea bine ce a spus elevul (scena a fost transmisă la telejurnal), s-a auzit în schimb foarte clar întrebarea preşedintelui: *„La souris? Qu'est-ce que cela veut dire, la souris?“* Faptul că preşedintele ignora cu desăvîrşire rostul unui – hai s-o spunem pe româneşte (?!) – „maus“ a stîrnit, fireşte, zîmbete şi cîteva comentarii maliţioase. Nimeni însă n-a dat o importanţă exagerată incidentului, considerîndu-se că, în definitiv, un preşedinte are nenumărate alte prilejuri, incomparabil mai importante, de a-şi dovedi competenţa.

Pe de altă parte, nu e mai puţin adevărat că scena cu pricina era – deja – simptomatică pentru un tip de discurs care a devenit dominant. Ordinatorul a ajuns nu numai un simbol al modernităţii ci şi, pentru generaţia ce a primit numele de „generaţia Internet“, un semn şi totodată o condiţie ale reuşitei şcolare. Am văzut foarte multe reportaje care, aducînd în atenţie problemele şcolii, sînt construite pe două secvenţe antitetice: elevul performant e filmat invariabil în faţa ordinatorului, de unde se trage, logic, concluzia că succesul e condiţionat de tehnologia modernă; elevul „cu probleme“, în schimb, se chinuie cu pixul în mînă să rezolve pe hîrtie cine ştie ce ecuaţie a cărei soluţie ar afla-o, graţie calculatorului, în doi timpi şi trei mişcări.

Nu altul a fost sensul exerciţiului la care primul ministru i-a supus, în urmă cu cîteva zile, pe membrii cabinetului. Prezenţa a fost foarte bună, doar cîţiva miniştri lipsind motivat. Exerciţiul a constat în verificarea cunoştinţelor şi aptitudinilor fiecăruia în ce priveşte folosirea calculatorului. Testul a conturat, pe ansamblu, imaginea unei echipe dinamice, receptive la nou şi doritoare de a se perfecţioana. Într-o atmosferă degajată, fiecare a arătat ce ştie. O doamnă ministru a recunoscut, cu umor, că s-ar simţi mult mai în largul ei dacă n-ar cam încurca-o „maus“-ul. Altcineva a mărturisit, cu francheţe, că e novice, dar că se va strădui să se pună la punct. Alţii s-au arătat mai de mult familiarizaţi cu poşta electronică şi cu navigarea pe Internet. Dar surpriza a venit de la dl Miron Mitrea. Domnia-sa a dovedit că are cunoştinţe foarte avansate în materie şi a precizat, pentru a risipi orice dubii, că posedă de altfel „două lap-top-uri şi un calculator“.

Pusă în aceşti termeni, chestiunea racordării la modernitate trece, brusc, din planul calităţii în acela al cantităţii. Se poate vedea şi aici, la drept vorbind, un semn al vremurilor. Iată, spre exemplu, restaurantele care au apărut mai peste tot, întîi în Bucureşti şi apoi în provincie, şi unde decorul se doreşte retro, menit a ne întreţine nostalgiile şi reveriile. La mare trecere sînt obiectele vechi: pendula de perete, fierul de călcat cu cărbuni, radioul cît o valiză, cu difuzor şi scală verticală, lampa cu gaz, ibricul de alamă, vătraiul etc. Numai că, în dorinţa lor de a-i face pe clienţi să se simtă într-o altă epocă, patronii mizează nu atît pe farmecul evocator al obiectelor, ci mai ales pe acumularea lor: fapt pentru care, într-un singur local, vom vedea opt pendule, douăzeci şi trei fiare de călcat, zece radiouri, paisprezece lămpi cu gaz etc., etc. Aglomerarea şi proliferarea obiectelor ţin în egală măsură de postmodernism şi de kitsch (primul recuperîndu-l nu o dată pe cel din urmă). Reprezentările miniaturale ale Turnului Eiffel şi Răpirile din Serai sînt apreciate de un anumit public tocmai fiindcă se multiplică la nesfîrşit.

Ar mai fi de luat, poate, în consideraţie o ipoteză: dorinţa de a avea la îndemînă „două lap-top-uri şi un calculator“ să ţină de o interpretare cu totul originală a preceptului „repetitio est mater...“

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Grandoare şi detaliu

Asemănarea dintre drept şi arhitectură nu este deloc forţată pentru cei care chiar înţeleg cum funcţionează lumea noastră. Orice mare edificiu, impresionează, în acelaşi timp, prin anvergura desfăşurării arhitecturii sale, prin soliditate şi prin măreţie, dar şi prin bogăţia şi minuţia detaliilor, prin ornamentică şi nuanţe. Orice construcţie rămasă în istorie reuşeşte să fie impresionantă atît în registrul grandios, cît şi în cel al detaliului; capodoperele arhitecturii satisfac pe deplin atît exigenţele spiritelor tumultuoase şi enorme cît şi criteriile amatorilor de miniaturi şi fineţuri. Arhitectul este chemat să stăpînească în acelaşi timp şi în egală măsură marele şi micul, forţa şi adierea. Este, deci, foarte uşor să derapeze pe nesimţite spre kitsch sau să eşueze în penibil. Una dintre „reţetele" sigure ale eşecului în arhitectură este să confunzi dimensiunile reducînd ceea ce trebuie să fie grandios la dimensiunile detaliului sau jucînd detaliul supradimensionat.

Aşa e şi în drept. Nu cred că am greşi dacă am asemui statul de drept cu un edificiu impresionant. Legile, instituţiile şi magistraturile ar fi elementele care dau măreţie, prestigiu şi forţă statului de drept. Reflexele sociale, tot ceea ce are în cetate „scara umană", gesturile, credinţele, speranţele şi ideile oamenilor ar fi detaliile care vin să întregească corpul edificiului. Dizarmoniile sau, mai grav, opoziţiile dintre elementele mari, care dau grandoare şi cele mărunte, care alcătuiesc detaliile, compromit pînă la anulare realizarea proiectului statului de drept. Degeaba avem legi care consacră cele mai avansate standarde ale justiţiei, degeaba avem instituţii eficiente şi perfect corelate, degeaba avem magistraturi admirabile, dacă la dimensiunea detaliului se văd limpede reziduurile altor timpuri. Nu spun că în România nu mai sînt probleme care ţin de cadrul legislativ sau de contextul instituţional. Ştim bine în ce ţară trăim şi am scris de prea multe ori exasperat de lacunele sau de soluţiile nefericite care se regăsesc în structura de rezistenţă a statului nostru. Vreau doar să spun că nici la detalii nu stăm prea bine.

Recent, am avut o seară care dă seama despre ce şi cum sîntem. Sîmbătă, la Teatrul Naţional, sala plină de spectatori, cîteva minute înainte de începerea reprezentaţiei. Mă instalasem în fotoliul oarecum incomod. Aşteptam cu nerăbdare reprezentaţia în care urma să văd cîţiva mari şi îndrăgiţi actori. Un domn, nu mai în vîrstă de 35 de ani, dolofan şi agitat, a ajuns în dreptul vecinului meu din stînga, a verificat numărul locului indicat pe biletul pe care îl avea şi s-a răstit viguros la vecinul meu care, întîmplare nefericită, stătea chiar pe locul de pe biletul domnului. Vecinul meu a arătat o invitaţie care îi fusese adresată de direcţiunea Teatrului şi care îl poftea să se aşeze chiar pe acel loc. Era, deci, o încurcătură. Cineva cumpărase de la casa de bilete un loc, iar direcţiunea Teatrului invitase deja pe altcineva să privească spectacolul din acelaşi loc. „Juridicizînd" puţin, amîndoi aveau dreptul să stea pe acel scaun, dar scaunul, evident, nu putea primi decît o singură persoană. Cel venit mai tîrziu, cu bilet, a pus imediat problema în următorii termeni: eu am plătit, tu nu ai plătit, aşa că tu trebuie să te ridici. Cel invitat a replicat: eu am fost invitat, în plus am venit şi înaintea ta, nu ocup fraudulos acest loc, deci adresează-te plasatoarei pentru rezolvarea situaţiei. Discuţia a degenerat, omul cu bilet dovedindu-se de o agresivitate verbală pe cît de neadecvată, pe atît de neaşteptată. În orice sală de spectacol civilizată de pe lumea asta, o asemenea încurcătură se rezolvă în şoaptă, explicînd plasatoarei care este situaţia, iar ea găseşte imediat un loc pentru ultimii veniţi. Cu scuze din partea plasatoarei, fireşte. Dolofanul cu bilet, arţăgos, nici n-a vrut să audă şi a atacat: cum să stai pe locul meu (nu mi-e clar de ce considera că locul e al lui din moment ce era, evident, în dispută – n.m.) cînd tu nici n-ai avut bani să plăteşti un bilet şi te-ai rugat de ăştia să-ţi dea invitaţie? Scena aceasta m-a urmărit în drumul spre casă, cînd, oprit la un semafor, am demarat la o secundă după ce a apărut culoarea verde. Acea secundă a fost prea mult pentru şoferul din spatele meu. Am fost înjurat birjereşte, am fost claxonat asurzitor, lumina intensă aruncată în rafale de farurile sale nervoase a fulgerat oglinzile mele retrovizoare... pentru că nu am demarat în trombă exact în clipa cînd semaforul mi-a permis trecerea. În mijlocul intersecţiei, perfect nelegal, maşina din spate m-a depăşit scîrţiind din roţi, iar şoferul, exasperat de slabele mele reflexe, mi-a arătat pumnul încleştat de ură; de bună seamă, secunda de întîrziere îl scosese din minţi. Ajuns acasă, aflu experienţa terifiantă a unei bune prietene. Dîndu-se jos din autotmobilul pe care tocmai îl parcase, s-a trezit cu un scuipat pe pantof. Privind stupefiată în direcţia din care fusese emis micul proiectil de salivă a dat de un om care, cumva jenat, dar şi amuzat de scîrboasa coincidenţă, a dat o replică memorabilă: „Nu credeam că o să coborîţi..." Cam astea sînt detaliile statului nostru de drept.

▲

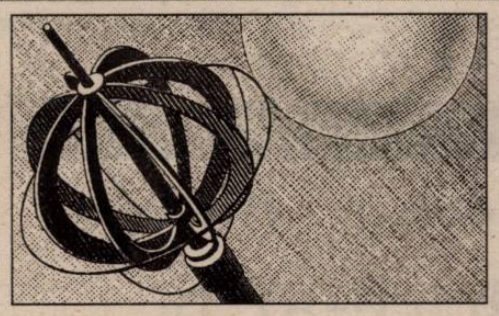

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

„Atît de puţin balcanică..."

Ca o ţesătură putredă, teritoriile desprinse din Iugoslavia se tot fărîmiţează şi pretenţiile de autonomie vin din teritorii din ce în ce mai mici care îşi adaugă atributul Mare.

În Sudul Serbiei, o armată, UCPBM – Armata pentru eliberarea Presevo, Medvedja şi Bujanovaci – ocupă satele şi hărţuieşte forţele sîrbe, dar face victime şi în rîndul forţelor internaţionale din KFOR, staţionate acolo, în cei cinci kilometri ai zonei de securitate, măsuraţi tocmai pentru a împiedica violenţele. Cele trei localităţi fac parte din Serbia, dar populaţia lor este 95% albaneză: gherilele luptă pentru alipirea lor la Kosovo, teoretic parte a Serbiei, practic protectorat internaţional cu un statut incert. Belgradul a adoptat o atitudine extrem de reţinută, în cele din urmă profitabilă: propunerea de dialog a fost încurajată de forţele NATO, care au început să răspundă cu mijloace „corespunzătoare" actelor de violenţă, iar în zona de securitate au fost admise patrulele sîrbeşti, primul pas spre restabilirea concretă a suveranităţii autorităţilor de la Belgrad în Kosovo. Toţi observatorii remarcă schimbarea de semn a sprijinului occidental: recunoaşterea dreptului foştilor duşmani de a folosi forţa în lupta împotriva foştilor aliaţi. „Ieri victime ale unei politici violente, albanezii sînt astăzi acuzaţi că propagă ei înşişi violenţa. Rolurile s-au schimbat într-o asemenea măsură încît se vorbeşte despre izolarea regiunii Kosovo, comunitatea internaţională punînd sub semnul întrebării capacitatea albanezilor de a-şi asuma autonomia promisă", scrie principalul cotidian din Pristina, capitala regiunii. Din păcate, luptătorii de gherilă nu citesc ziarele. Reţinerea în faţa violenţei dă rezultate diplomatice mult mai productive decît tentativa de anihilare a adversarului. Acordurile între autorităţile sîrbe şi gherilele albaneze încheiate marţi dimineaţa nu au fost semnate în aceeaşi cameră, un mediator internaţional a dus, pe rînd, hîrtiile în încăperile unde se aflau cele două delegaţii. Pînă vor face pace, vor trebui întîi să accepte să se vadă.

Schema funcţionează şi în Macedonia, pe celălalt front deschis de gherilele albaneze: aici acţionează UCK, care nu este acelaşi UCK din Kosovo, ci Armata de eliberare naţională. Luptătorii ei intră în teritoriul macedonean şi ocupă localităţi cu populaţie majoritar albaneză. Albanezii reprezintă aproximativ o treime din populaţia republicii, partidul lor moderat face parte din coaliţia guvernamentală, dar lupta se duce în numele necesităţii de separare cînd egalitatea e imposibilă. Diplomaţii şi presa din Occident remarcă – nu fără un strop de surpriză – „reţinerea atît de puţin balcanică a autorităţilor din Macedonia". Pregătirile pentru o ripostă dură sînt încurajate de comunitatea internaţională, al cărei sprijin a fost obţinut tocmai prin amînarea ripostei. Cînd s-a produs, iar forţele de ordine macedonene, cu ajutorul unui contingent KFOR, au acţionat, Partidul Democratic Albanez a susţinut că acţiunile în forţă ale guvernului sînt justificate dacă „nu se mai poate spera în nici o soluţie paşnică".

Dar în Bosnia-Herţegovina, unde o soluţie paşnică precară fusese, de bine de rău, instaurată, în urmă cu cinci ani, liderii croaţi au votat, la începutul lunii martie, pentru autonomia completă. Demersul a fost considerat de autorităţile de la Zagreb ilegal şi pînă la urmă liderul croat care a declanşat această acţiune a fost înlăturat. Ceea ce nu înlătură ameninţările create de fragilitatea acordului de la Dayton: complicatele aranjamente legale nu au reuşit să creeze realitatea unei colectivităţi umane cu relaţii normale între membrii diferitelor comunităţi etnice. Victoria moderaţilor în alegerile locale nu a schimbat starea de spirit a populaţiei: unii nu cred în viitorul unei coexistenţe paşnice, cei care cred fac coadă la ghişeele consulatelor şi ambasadelor pentru a trăi paşnic acolo unde o majoritate crede în această posibilitate.

Echilibrul precar din zonă este alcătuit din convoaie umanitare blocate, explozii ale minelor, poliţişti morţi, refugiaţi, patrule mixte, armate revoluţionare, mai revoluţionare decît cele din care s-au desprins. Este acel moment al păcii care seamănă cel mai mult cu începutul războiului.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Civilii nu sînt înaintaţi în grad

„În micul orăşel belgian Mons, mortalitatea a scăzut pe durata grevei doctorilor."
(studiu anonim, publicat pe Internet)

Infractorul trage, poliţistul trage şi el, poliţistul cade. Poliţistul moare şi ajunge erou. În căutarea ucigaşului se pun în mişcare forţe uriaşe. Mobilizarea e exemplară, efortul colegilor lui, neprecupeţit. Depăşeşte tot ce-am văzut etc. Am rezumat aici primele pagini ale ziarelor din ultimele două săptămîni.

Adevărul e că n-am mai văzut atîta poliţie pe străzi, atîta vreme. Mai exact, n-am văzut *niciodată* atîta poliţie căutînd ucigaşul unui biet *civil*.

Şi nu sînt puţini aceşti ucigaşi de civili. După toate statisticile, ei depăşesc cu mult ucigaşii de poliţişti – într-atît încît, probabil, s-au banalizat.

La fel cum s-au banalizat vilele şefilor poliţiei şi admiraţia mută a subalternilor care (vezi episodul dezvăluirilor de corupţie de la Constanţa) au o reacţie doar cînd proiectul propriei vile e în pericol. În lumea aceasta, ofensiva nervoasă de după crima de la Timişoara pare mai degrabă provocată de ruperea unui armistiţiu tacit. Cel puţin asta ne spune faptul că la înmormîntarea lui Saşa Disici au fost de faţă, discret, capi ai lumii interlope, care au dorit să semnaleze astfel că nu sînt de acord cu asemenea *practici*.

În fond, Saşa Disici e un exemplu în aceeaşi măsură în care e o excepţie. Cîţi poliţişti ar fi plecat noaptea singuri, cu un biet revolver, după o maşină plină cu inşi capabili de orice? Greu de spus. Cert este un lucru: atîta vreme cît infractorii sînt tot mai mulţi şi mai bine înarmaţi (după cum spun toate statisticile), o mortalitate în scădere în rîndurile poliţiştilor nu poate fi decît profund suspectă. Ori sînt prea bine pregătiţi (şi-atunci infracţionalitatea ar trebui, nu-i aşa, să scadă), ori nu sînt destul de hotărîţi să se ia la trîntă cu criminalii. Cinicii ar putea gîndi că la un număr destul de mic de poliţişti morţi la datorie corespunde un număr modest de misiuni duse pînă la capăt cu orice riscuri.

Da, vor spune poliţiştii, dar la salariul acesta, să-mi mai cereţi să şi mor, e prea mult!

Complet adevărat. Nici americanii nu-şi plătesc poliţiştii prea bine, însă ei au patentat o soluţie de imagine: hoţii neprinşi în realitate sînt băgaţi după gratii în seriale. Cum şi aceasta e o rezolvare prea scumpă pentru noi, în ultimele două săptămîni s-a găsit soluţia de compromis: potera în direct la ştiri. Aşa am văzut oraşele înţesate de patrule şi poliţişti în civil vorbind cu gravitate despre alerta de gradul 0. Un fel de „ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte" tradus în limbajul regulamentelor militare.

Ar trebui să ne facă asta să ne simţim mai la adăpost? Cu siguranţă, reacţia de a-l apăra pe unul de-al tău e profund umană şi apare în orice grup cît de cît organizat. Numai că hotărîrea aceasta de a aplica legea talionului plasează instituţia mai degrabă într-un spaţiu tribal decît într-unul al domniei legii.

Sigur, ofensiva de imagine face bine la publicul speriat de apocalipsa din ziare. În aceeaşi măsură însă, ea nu face decît să încurajeze supravieţuirea veşnicei Românii amatoare de regimuri de mînă forte.

Poliţişti cu mitraliere în stradă: scena ţine mai degrabă de o stare de asediu şi ne plasează (din cu totul alte motive, e drept) într-un stereotip balcanic pe care cameramanii străini nu vor întîrzia să-l exploateze. Imaginea aceasta, care te trimite cu gîndul la vremurile cînd frica păzea şi pepenii, dar şi aerul, e un semnal că Vadim avea dreptate: hoţii se prind cu mitraliera, nu cu mintea. Probabil că soluţiile sînt la fel de simple şi în alte domenii. Şomajul: redeschidem minele. Inflaţia: facem stabilizare şi mercurial. Seceta: să vină paparudele!

Şi totuşi, oamenii vor să fie apăraţi. Alţii vor să fie lăsaţi să se apere singuri. Primii nu sînt neapărat neputincioşii, după cum nici cei din urmă nu sînt cei porniţi să-şi facă dreptate cu bîta. Ambele categorii au de ce să se plîngă. Tuturor, Ministerul de Interne le serveşte pe pagina lui de Internet un citat din Sir Robert Peel : „Poliţia este publicul şi publicul este Poliţia. Poliţiştii sînt pur şi simplu membri ai publicului, care sînt plătiţi să dea atenţie tot timpul la îndatoririle obligatorii fiecărui cetăţean în interesul bunăstării şi existenţei comunităţii." Completaţi cu propriile experienţe.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Orice-ar fi fost, a fost tragic

Dacă apuci să trăieşti îndeajuns de mult, te întîlneşti cu toţi cei pe care i-ai cunoscut vreodată. Adevărat pe vremea cînd oamenii călătoreau cu diligenţa, încă şi mai adevărat în zilele noastre, în era Internetului. Deschizi e-mailul şi, bang: „Un salut din trecut". E Willy, mecanic şi pompier, fostul vecin de palier într-un orăşel în care ai petrecut trei ani neguroşi. Negură şi la propriu şi la figurat – iar la vremea aceea era de prost gust să faci vreo distincţie. „Hei, îţi mai aminteşti de mine? Eram cel care-ţi repara rahatul ăla de Vega. Nu m-a lăsat inima să-ţi spun s-o arunci, m-am umplut de bani tot cîrpăcind la ea." Doamne! Ţin minte Vega aia mai bine decît te ţin minte pe tine, amice. De fapt, mi-l amintesc foarte bine pe Willy, pentru că era un fel de zeu local care stingea focurile şi literat pînă în vîrful unghiilor. Citea o mulţime de cărţi care necesitau accesorii mentale. În acel orăşel californian de pe malul rîului, accesoriile mentale erau principala afacere. Şi lemnul de foc. Şi focurile. Şi rablele. Şi o prăvălioară cu alimente naturale care, zece ani mai tîrziu, a devenit un imperiu comercial.

Douăzeci de ani e o grămadă de timp. S-au născut copii, s-au rupt cupluri, moartea i-a înhăţat pe cîţiva dintre noi, s-a inventat calculatorul, cîini şi pisici au venit şi s-au dus, afişe au căzut de pe ziduri, cutremure şi idile trecut-au peste noi. Şi totuşi, cît e lumea asta de mare, tot dă trecutul peste tine, cu propriile-i aduceri aminte şi amănunte. Prietenul meu Pat Nolan încă mai locuieşte în orăşelul de pe malul rîului. Un lucru de mirare în vremurile noastre, dar pe timpuri, oamenii trăiau într-un singur loc şi puteai oricînd să-i găseşti acolo. Şi azi poţi să-i găseşti, dar niciodată unde i-ai lăsat. Din cei aproape o sută de inşi de vîrsta mea pe care i-am cunoscut în Lower East Side în New York, la sfîrşitul anilor '60, cinci dacă mai trăiesc încă acolo.

Pentru scriitori e încă şi mai greu. Oameni cu care ai schimbat poezii de geniu în cafenelele boemei de anţărţ îţi trimit operele lor. Operele au rămas unde erau, mai poartă încă aceleaşi pete de cafea. Poate că tocmai acele pete de cafea au oprit timpul în loc, dar, oricît de tare te-ai strădui, nu mai poţi simţi geniul. A zburat. O imitaţie mortală i-a luat locul. Să te confrunţi cu geniul e dificil oricum, dar geniul în zadarnicele chinuri ale autoegalării este devastator. Bălmăjeşti ceva, poate chiar pe coperta unui volumaş de versuri, subţire ca pe deget: „Mai bine nu se poate". Un al dracului de ambiguu „se". Ai devenit un maestru în laude, din respect faţă de trecut.

Alteori este pur şi simplu stînjenitor. „Sigur că te ţin minte, draga mea, dar poţi să-mi reîmprospătezi memoria?". Priviri rănite, mutra lungă, genele vremii închizîndu-se. Mă rog, îmi aduc aminte cîte ceva. Nu în amănunt. Genunchii mei îşi amintesc ceva. Mîna mea stîngă. Şi trupul are memoria lui, dar asta ţine strict de loc şi nu include detaliile civilizate, precum numele şi împrejurările. Ţi-a plăcut sau nu? Priviri încă şi mai rănite, mutra încă şi mai lungă, genele atîrnînde. Oh. Poate că e vorba de asta, sau poate că nu. Orice-ar fi fost, a fost tragic. Între noi s-a băgat timpul, asta este tragedia. Dacă cei din ceruri au dreptate, te vei întîlni cu toată lumea în viaţa de apoi şi îţi vei aminti totul. Evident, în raiul cel bun nu poţi întîlni decît oameni cu care te-ai simţit bine. Să te întîlneşti cu toţi ceilalţi ar fi iad curat. Din fericire, eu nu cred nici în iad, nici în rai. Am, în schimb, partea mea de coincidenţe. Ditamai pămîntul şi nici o văgăună în care să te ascunzi. Dar există iertarea. Şi o oarecare doză de stingherealã.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Un veac de modernizare

La sfîrşitul săptămînii trecute, vineri spre ora prînzului, am urcat alături de dl Mircea Vasilescu într-un rapid de Iaşi. Printre maldăre de moloz, terenuri invadate de garnituri dezafectate, grupuri subţirele de cîini jucînd un fel de leapşă şi grupuscule de ceferişti umblînd cu stînga în buzunar şi cu dreapta înţepenită pe chiştoc, trenul a părăsit Capitala. La Iaşi ne-a aşteptat un alt *dilematic* fruntaş pe ramură, dl Alexandru Călinescu – în calitate de co-organizator al unei dezbateri dedicate viitorului (sperat sau chiar real) francofoniei la români, prilejuită prin efortul Centrului cultural francez din oraş.

Iaşii sînt tocmai potriviţi pentru această dezbatere, din două motive: în primul rînd, chiar capitala venerabilei Moldove a fost – după cea de-a doua jumătate a secolului XVIII – unul dintre primele centre de iradiere ale junei francofonii române; războaiele ruso-austro-turce aduseseră nu numai jafuri şi molime, ci şi straie evropeneşti şi graiul susurat în care ofiţerii *puterii protectoare* Rusia se străduiau, cu rezultate notabile, să fie şarmanţi. Aşadar, cultura franceză, ca motor al modernităţii şi europenităţii noastre, a ajuns la noi mai curînd prin intermediul vecinilor orientali – fie ei ruşi sau fanarioţi. În al doilea rînd, Iaşii sînt potriviţi şi pentru că Centrul francez de acolo este condus de către un foarte abil animator cultural, un director – dl Paul-Elie Lévy – a cărui energie proaspătă şi profitabilă încăpăţînare managerială nu mi s-au părut a fi egalate decît de o *limbariţă* de excepţie, dar nu gratuită.

Tocmai începuse dezbaterea într-o sală arhiplină a Bibliotecii Universitare cînd, aflat în proximitatea inspiratoare a dlor Al. Zub şi N. Manolescu, dl Lévy a spus că, după ce *ziua francofoniei* a existat deja, iar *săptămîna francofoniei* este net depăşită de aşteptările ieşene, se va gîndi la o *lună a francofoniei*, anual. Şi chiar dacă, aşa cum se întîmplă cel mai adesea, *comparaison n'est pas raison*, n-am putut împiedica gîndu-mi să plece spre o poveste petrecută acum vreo cinci luştri şi mai bine – pe la Iaşi, pe la Bucureşti, mai prin toată ţara.

În toamna anului 1946, din raţiuni clare, românii au serbat pentru prima dată *Ziua prieteniei româno-sovietice*, fix în ziua de 20 octombrie – în amintirea zilei de vineri 20 octombrie 1944 în care, adunaţi în casa savantului C.I. Parhon, un grup de intelectuali şi-au propus să se comporte ca şi cum *lumina ar veni de la Răsărit*. Peste un an, *ziua* prieteniei era deja caducă – nu pentru că lumina promisă era din ce în ce mai chioară, ci pentru că o zi de prietenie nu putea compensa un an întreg de reticenţe. Astfel că din 1947 s-a sărbătorit *Săptămîna prieteniei româno-sovietice*, între 1 şi (evident) 7 noiembrie – prilej pentru profesorul Alexandru Rosetti de a încerca să lege cap la cap trei idei în *dialog* cu Vasile Luca sau prilej pentru maestrul Sadoveanu de a (re)descoperi farmecul inenarabil al unei strîngeri de mînă cu Teohari Georgescu – strîngere ce avea mult din încărcătura intelectuală a unei conferinţe a Sandei Ranghetz. Aşa de *legate* erau manifestările – colocvii, vizite ale unor celebrităţi sovietice, expoziţii la „Cartea Rusă" etc. – încît zbura săptămîna prieteniei precum gîndul; din care motiv, din 1950 ţara a trecut cu mic cu mare sub semnul *Lunii prieteniei româno-sovietice* (anual, între 7 octombrie şi 7 noiembrie) – o lună care dura tot anul şi ceva peste.

Între acele zile, săptămîni şi luni, francofonia noastră rezista prin cotloanele minţii sau prin „biblioteci" camuflate în pivniţe şi mansarde, laolaltă cu vechiul proiect al modernităţii şi europenităţii, aşa cum îl visase generaţia post-paşoptistă şi cum n-a mai ajuns niciodată la liman.

Motiv din care eu aş supralicita planurile directorului Lévy: nu doar de o lună a francofoniei are nevoie ţara, ci de măcar un veac; condiţii în care francofonia ar putea fi şi anglofonă şi tot bună ar fi. Doar atît: un veac de modernizare, la sînge (o spun în şoaptă, pentru că nu-mi dau seama dacă şi această idee intră sub incidenţa proiectatei Legi a secretului de stat, şşşştt!).

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

În excursie cu Ion

Încă din vremuri de demult românul călătoreşte prin lume. „Peregrinul" Ion Codru Drăguşanu, ardeleanul cel plin de expresivităţi involuntare din veacul paşoptist, părintele unui stil tare aspru şi bun de stîrnit umorul, spune vorbe de mare şi minunată actualitate. „E datina", spune călătorul, „la noi, cînd vezi lucruri nouă a lua piatră în gură". Sigur că ne putem întreba, pe bună dreptate, unde şi de ce s-a simţit îndatorat ardeleanul cel bun de gură să-şi domolească vorbăria cu piatra impusă de paremiile poporane. Răspunsul ni-l dă tot el cînd ne asigură că „ aşa şi aici cînd vini să te sui în turnul lui Sînt-ştefan" gestul se impune, după cum se cere şi altul pe care adesea îl vedem indignaţi pe multe „obiective de patrimoniu istoric", cînd anume peregrini fac ceea ce a făcut în acele vremuri vechi şi autorul de faţă: „M-am suit şi lîngă mii altele am scris şi numele meu". Ion Codru Drăguşanu, încă mai dihai decît alţii, îşi scrijeleşte, pe zidul turnului, numele pentru posteritate „cît se putu mai sus şi mai chiar (clar, n.n.)".

Ce îi este dat să vadă, de acolo de sus, din" turnul lui Sînt-ştefan", ne spune cu anume mirare însoţită de o firavă notă meditativă: „de acolo văzui cetatea de patru sute de mii de suflete. Sărace suflete puse claie peste grămadă". Omul nostru, ca orice alt ardelean din vremea lui dedat cu treburi culturale, vizitează Vindobona, adică Viena. Ce vede peregrinul din turn? În primul rînd, desigur, peisajul urban pe care îl traduce în regimul imaginar al unei naturi muntoase de acasă: „casele din Vindobona sunt înalte ca munţii, stradele ca neşte crepături între stînci şi locuitorii – să-ţi spui despre dînşii – buşguie, pedeştrii (pietonal, n.n.), epeştrii (călare, n.n.) şi în trăsure de toată specia". Aglomeraţia urbană este şi ea prilej de mirare, vindobonenzii „buşguie (...) aşa de îndesat cît cugeţi acum, acum, se turtesc unii pre alţii, ce totuşi nu se tîmplă!"

Pe de altă parte, comparaţiile între lumea bucureşteană şi cea vieneză destăinuie gustul lui Ion pentru scrutarea diferenţelor semnificative. Acestea, comparaţiile, merită toţi banii, cum se spune, adică întreg efortul de a le străbate prin lectură. Iată una dintre ele: „caracteristica vienenzilor e tăcerea. Ei nu strigă, nu vorbesc, ci numai zbîrnîie pre strade, ca albinele în alvearie (stupi). Minune cum atîtea lovituri cu cotul, pre strade strîmte şi scure (obscure) nu-i aduo în afect (stare) să facă larme". Stranie judecată, stranie manieră de a vedea cam cum anume ar fi să fie conlocuirea în aglomeraţie orăşenească: pe stradele cele „strîmte şi scure" se petrec anume „lovituri cu cotul" despre a căror realitate turistul din turn nu se îndoieşte, mirarea lui este alta: adică, se întreabă el, cum ele, loviturile cu cotul, nu-i aduc pe cei care le suferă „în afect să facă larme". În schimb, spre deosebire de furnicarul omenesc din Vindobona, „în Bucureşti cei ce au ceva de vînzare şi-o strigă pe poduri cu glas mare, asurzindu-te; aici (la Vindobona, n.n.) Doamne fereşte, nu". În plus de asta „vienenzii sunt oameni subţirei ca ţîrii (despre ce anume ar putea fi cuvîntul de pe urmă tot autorul ne desluşeşte: aceştia, ţîrii, ar fi „pescuţi de mare săraţi şi uscaţi, ba şi terciuiţi"). Explicaţia cum că, de ce „vienenzii sunt oameni subţirei ca ţîrii" este una singură: „de bună seamă că le e nutremîntul (hrana) uşurel den cauza carinţiei" (a vieţii celei scumpe din Vindobona). Urmarea e că locuitorii de pe malul Dunării sînt „sprinteni ca ţînţarii", de aceea „nu-şi pregetă, întrebînd de ceva, a merge cu tine, ca să-ţi arate": cum ar fi, bunăoară, unde este „turnul lui Sînt-ştefan". Desigur că oamenii cu nutremîntul mai puţin uşurel, mai greu se mişcă, stau în iatac, cum stă Aga Buzoianu, despre care Ion Ghica spunea că „iubea petrecerile şi ziafeturile. Nu-i lipsea bal, nu-i lipsea nuntă, dar mai cu seamă îi plăcea masa pe iarbă verde cu miel fript, cu pelin şi lăutari".

În privinţa frumuseţilor naturii, pe care orice peregrin le are în vedere, Ion nu are timp pentru aşa ceva, oricum mai dihai decît acasă nu poate fi niciunde: „De a-ţi zografi natura nu e timpul, dar nice o aflai undeva mai frumoasă, ca în acel corn al Transilvaniei, la noi, în leagănul românimei." Mai mult, e inutil „a zografi natura" întrucît „voi sătenii", îi spune excursionistul destinatarului scrisorilor sale, „nu sunteţi pasiunaţi pentru romantism şi pentru pitorism, ca noi cetăţianii (orăşenii, adică); pre voi nu vă farmecă asemeni lucruri. Voi sunteţi bieţi necăjiţi cu cîştigul pînei de toate zilele; de necese (de nevoie) caută să duceţi o viaţă cu totul materiale, ba ultramateriale".

Concluzia e una singură: „ romantic şi pitoric pentru voi e un păhărel de ginars".

▲

Texte şi opinii de: *Cornel ATANASIU (eseist) ● Ştefan BĂLAN (medic & scriitor, SUA) ● Norbert DODILLE (profesor univ., La Réunion) ● Florin LĂZĂRESCU (scriitor) ● Doina MACOVEI (jurnalistă) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., critic de teatru) ● Ioana PÂRVULESCU (scriitoare) ● Tira SHUBART (producătoare TV, Marea Britanie) ● Dorin ŞTEFAN (arhitect)*

Privesc pe fereastra biroului meu din Dar es Salaam – în swahili, asta înseamnă „limanul seninătăţii". O vedere magnifică, strălucitor de albastră în lumina soarelui şi minunat de romantică: pînzele albe ale bărcilor de pescuit trec prin dreptul geamului şi feriboturile din Zanzibar acostează la docuri. Proverbialii palmieri mărginesc plaja, legănîndu-se în briza tropicală. Frumuseţea pur fizică a acestei scene induce o senzaţie de bunăstare care te face să treci cu vederea neajunsurile Africii. Pînă şi vînzătorii săraci, pînă şi cerşetorii, de-atîta căldură şi umiditate, par să fie cuprinşi de un calm şi de-o nemişcare asemănătoare statuilor lui Buddha; natura te-ajută să pui viaţa în perspectivă.

La tropice, aceeaşi natură poate fi copleşitoare. Simbolul ei este masivul baobab, care se zice că ar fi locuit de spirite. Dacă tai vreunul, trebuie mai întîi să-i scrii o scrisoare, cu două săptămîni mai devreme, pentru a anunţa creaturile văzute şi nevăzute care sălăşluiesc într-însul.

Peste tot există cocotieri şi tufe de flori tropicale în culori neruşinat de strălucitoare: purpuriu, violet, nenumărate nuanţe de roşu şi rozuri şocante în fiece tentă posibilă. În Africa, natura însăşi ridică volumul; umbrele palide şi melancolice nu sînt admise. Atmosfera ameţitor de fizică şi de catifelată, pe care o simţi pe propria-ţi piele într-un mod extrem de tangibil, reduce creierul la tăcere şi-ţi permite să te rupi de orice mundanitate...

În loc de argument: Scrisoare din Paradis

Tira SHUBART
traducere de a.l.ş.

Ştefan BĂLAN

Animula...

„A se întoarce la începuturi înseamnă seninătate.
Seninătatea înseamnă a veni înapoi la ursită"

!?... Iată cîteva cuvinte la auzul cărora reacţia este, după toate probabilităţile, un: !?... Şi nu fără dreptate. În talmeş-balmeşul care este România de astăzi, astfel de cuvinte parcă nu-şi mai află locul. În schimb, serveşti zilnic, dimineaţa-prînz-seara, griji, necazuri, plictiseli, drame, totul pe un blat gros, înghiţit cu noduri, de totală lipsă de speranţă pe care o ajuţi să alunece cu visuri onaniste, cu dorinţa ca şi capra vecinului să crape şi, paradoxal, cu satisfacerea voyeuristă, prin fericiri teratogene şi injectate la oră fixă (*Înger sălbatic*, *Miracolul iubirii*, *Femei ispititoare*, *Iubire fără limite*, *Dragoste nebună* – pentru a aminti doar cîteva seriale de televiziune) sau cu un salariu în parai sau un mariaj peste hotare. Într-o existenţă diminutivată, parcă intrată la apă, guvernul, cultura, biserica, sănătatea, pînă şi fotbalul, practic totul este prilej de supărare, anxietate, sarcasm, bîrfă, dispreţ, ură, contaminare şi împroşcare. Într-un asemenea marasm care a devenit (sau, mai bine, în care se conservă) România, a vorbi despre seninătate pare o sminteală, o indolenţă, dacă nu chiar un afront sau o provocare. Violenţă? Eutanasie? Droguri? Rasism? Transsexualism? Pornografie? Nu. Seninătate. Iată subiectul-dinamită.

Cuvîntul provine din latinescul *serenus* – senin (*serenitas* – seninătate) şi, atît în română cît şi în latină, face parte din familia privilegiată a cuvintelor cu aplicare dublă: fizică (cer senin) şi psihică (fire senină). Ca şi-n cazul altor cuvinte de acest fel, preponderent este sensul fizic al cuvîntului (de cîte ori spunem despre cer că-i senin şi de cîte ori despre Popescu?). De fapt, o parte din secretul cuvîntului stă tocmai în faptul acesta: aplicat unei persoane, cuvîntul senin o impregnează de supradimensionarea elementului fizic. Astfel, o persoană senină va fi nu doar calmă, ci totuna cu albastrul întrerupt rar de alb, va fi ca cerul. Latinii, de altfel, i-au perceput magnificenţa (cuvîntul însemna şi clar, strălucitor) şi i-au spus lui Jupiter *serenum* (*Jovis serenum* citim în Marţial) pentru că avea sprînceana mereu senină, sau *serenator* (adică cel care produce vremea frumoasă) şi au folosit cuvîntul *serenus* (sau, ridicat la absolut: *serenissimus*) ca titlu dat împăraţilor. Prin urmare, nu poţi fi senin decît pînă la capăt, deodată şi cu totul, albastru, astfel încît, oricum ar fi folosit, cuvîntul senin îşi ascunde în faldul bisilabei absolutul: orice senin este un *serenissimus*. De fapt, tocmai pentru că scapă relativizării, cuvîntul senin nici nu poate fi folosit oricum şi oriunde, ci numai acolo unde mai lungul *serenissimus* încape. De data aceasta, DEX-ul omite semnificativ: deşi îl include pe *serenisim*, îl exclude pe fratele mai scurt – *seren*. Nu poţi fi senin, pare dicţionarul să spună, ci „doar" (şi de-a dreptul) serenisim (prealuminat, mărit).

Să ne mai mirăm, deci, că seninătatea rămîne de o perpetuă inactualitate? Ea trimite la extraterestru, la soare, la zei şi, între şi dincolo de ei, la cer, părînd să nu aibă nimic de a face cu mica noastră lume, cu aiciul atît de gros încît şi-a pierdut departele, zarea. În realitate, problema nu este că-i marţi, că-i România şi Iliescu. Problemea este numai că este. Pur şi simplu. Cu alte cuvinte, problema nu este că-i greu să fii senin astăzi şi în România, ci doar că-i greu să fii senin şi punct. Însuşi citatul de mai sus ne dovedeşte acest lucru. El face parte din al 16-lea capitol al cărţii *Dao De Jing* şi a fost scris în urmă cu circa 2300 de ani.* La o primă citire, ne-am putea amăgi că în antichitatea chineză, departe de ispitele şi ritmul lumii moderne, era mai simplu şi mai la-ndemînă să fii senin. Ori noi uităm un fapt elementar: prezentul a fost întotdeauna modern. De altfel, textul ne spulberă iluzia: mai la vale sunt invocate alte vremi, mai tari, o vîrstă de aur, un timp în care omul *„se pricepea să-l urmeze pe Dao"*, să asculte legea, vremi de demult sau, în chiar cuvintele textului, *„vremi antice"*. Prin urmare, în urmă cu 23 de secole seninătatea părea unui chinez la fel de rară şi de străină cum ne apare nouă astăzi. Pus în faţa cuvintelor lui Lao zi, este foarte probabil că şi el ar fi ridicat, pe chinezeşte, din umeri: !?...

Seninătatea a fost şi rămîne, deci, de o perpetuă inactualitate. Perpetuă şi misterioasă, pentru că ea presupune, cel puţin în cuvintele canonului daoist, o întoarcere la origini şi la ursită, deci un mister. Seninătatea, ne lasă textul să străvedem, este cîştigată prin meditaţie, cu trudă filosoficească, este muncită pe brînci metafizice. A fi calm, deci, la toată panarama vieţii nu este suficient pentru a o dobîndi. Textul spune clar: este vorba de un drum ce trebuie parcurs şi care, în cele din urmă, te duce (sau, în cuvintele originalului, te întoarce: *„eu le contemplu întoarcerea"*) la ursită, la începuturi. Or, în începuturi ne stă temeiul, sensul, noima. Concluzia este că seninătatea înfloreşte la capătul unui efort menit să ne întoarcă la o stare originară a lucrurilor, exemplară, tare.

Dar acolo unde ne stă seninătatea ar trebui, cel puţin în teorie, să ne stea şi neliniştea... Ce-i motiv de plăcere este şi motiv de durere, ce-i motiv de bucurie este şi de tristeţe. Or, cum seninătatea locuieşte în cele metafizice, atunci urmează că disperarea, şi ea, trebuie să stea în întoarcerea la începuturi şi în ursită sau, mai exact, în neîntoarcerea la începuturi şi în ne-ursită. Astfel, ne dăm seama deodată că neliniştea, ca şi seninătatea, aparţine unui domeniu de care aproape cu toţii sîntem străini, fie astăzi fie în ieriul de acum 2300 de ani: racordarea la ursită, la temeiuri, la metafizic. Urmează că necazurile noastre, şi ele, sînt iluzorii?

Raţionamentului de mai sus i se pot aduce mai multe obiecţii, din care voi aminti doar una, dar de două ori. Seninătatea este „prea absolută" ca să mai suporte contrariu sau umbră. Şi: seninătăţii nu-i poţi găsi un contrar pentru că ea nu este un lucru „pozitiv" căruia să-i ataşezi un „negativ"; seninătatea nu poartă semn (nici minus şi nici plus), ea fiind dincolo de plăcere şi bucurie, necontaminată de fericire. Seninătatea este... seninătate.

Dar iată, toate aceste afirmaţii, (multe, de fapt, întrebări rostite pe ton de convingere), ne întorc la prospeţimea limpede a evidenţei ca la un izvor: la urma urmelor, noi toţi sîntem, din cînd în cînd, senini, şi, tot din cînd în cînd, neliniştiţi pînă la disperare. Şi, da, este ceva enorm în asta şi foarte fizic. De fapt, dacă există un singur lucru despre seninătate pe care doream să-l amintesc aici, atunci el este *marele* ei, nota de vastitate conţinută. Este, fără-ndoială, o notă care aparţine nu doar seninătăţii, ci şi nefericirii sau durerii sau bucuriei... sau mai degrabă ar putea aparţine. Dar dacă, deodată, am numi această vastitate tocmai seninătate? Această vastitate de la capătul fiecărui lucru, fiecărei emoţii, fie bucurie fie tristeţe, fie disperare sau fericire sau... seninătate? Ca un albastru rotitor în străfundul galbenului, al roşului, al oricărei culori, ca Albastrul din străfundul fiecărui albastru? Dacă seninătatea ne-aşteaptă în adîncul fiecărui lucru? Dacă la capătul promontoriului care este tristeţea (sau fericirea) se dă de seninătate? Dacă la capătul minusculei seninătăţi de zi cu zi se dă de Seninătatea rămasă intactă de 2300 de ani?

Există o vastitate (dobîndită prin metafizică sau prin fervoare mistică sau dragoste sau altfel) care ne lipseşte, atît în bucurie cît şi în tristeţe, şi pe care noi astăzi o numim seninătate. Fără ea, bucuria parcă nu-i bucurie şi nici tristeţea parcă nu ne ajunge. Fără perspectiva, chiar inaccesibilă, a seninătăţii, nici micimea nu este mică, nu este vast de mică. În urmă cu mai bine de 18 secole, parcă privind prin ocheanul întors al seninătăţii, împăratul Hadrian se adresa diminutival sufletului său:

Animula vagula blandula,
Hospes comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca,
*Pallidula, rigida, nudula***
Cîtă vastitate în diminutiv! Cîtă seninătate-n tristeţe!

www.revistanorii.com

---

*Dinu Luca foloseşte în traducerea sa (Humanitas, 1993, pagina 92) mai palidul *linişte*. Robert Hendricks (The Modern Library, 1993, pagina 225) echivalează originalul *„yüeh-ching"* cu *„This is called tranquility"*. Alţii folosesc cuvîntul *stillness* (Legge, Blakney), *peace* (Rosenthal), *quietude* (Hansen, Muller).

**Fragment din *„Împăratul Hadrian către sufletul său"*, secolul al doilea, poezie scrisă, după tradiţie, pe patul morţii. Parcurgerea cîtorva traduceri m-a convins că versurile sînt, practic, intraductibile, asta cu toate că limba română se pretează atît de bine diminutivului. O transpunere mai degrabă literală ar fi:

Sufleţel hoinărel drăguţel,
Oaspete şi camarad al trupului,
Ai să rătăceşti prin locuri
Albişor, golaş, amorţel

▲

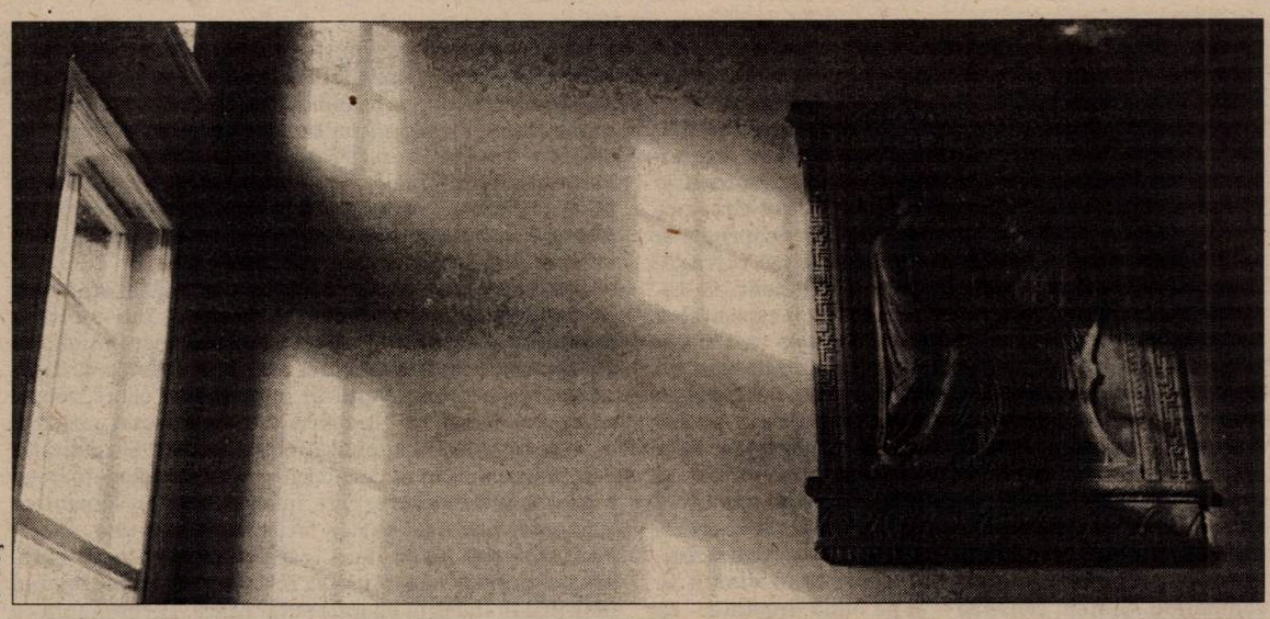

© a.l.ş.

Norbert DODILLE

Căderea lui Icar

– serenitatea Occidentului este şi una a accidentului –

Este vorba de un tablou al lui Bruegel cel Bătrîn intitulat: «Căderea lui Icar». În prim-plan, un ţăran destul de bine îmbrăcat îşi ară cîmpul cu un plug tras de un cal. Cîmpul, ţăranul şi calul ocupă aproape o jumătate din pînză, în diagonală. De cealaltă parte se află marea, cu cîteva stînci şi vapoare. În mare, jos în dreapta, minuscul, un picior gol iese din apă: este piciorul lui Icar care se îneacă, după faimoasa sa cădere. Ţăranul, preocupat de ale sale, îi întoarce spatele.

Un critic de artă (Claude Henry Rocquet) a relevat „serenitatea" acestei opere. Plugarul, subliniază el, e îmbrăcat gros, pictorul dînd dovadă de înţelepciune terestră, elementele sînt echilibrate, lumina limpede.

Îmi vine, totuşi, să mă întreb mai precis de unde provine serenitatea de netăgăduit a acestui tablou.

Mai întîi, există această problemă a timpului, a simultaneităţii celor două evenimente, co-prezenţa lor pe pînză. Icar se îneacă, iar ţăranul îşi ară pămîntul. Simultaneitatea distribuită în termeni spaţiali în tablou îşi are echivalentul sintactic. Este subordonată introdusă prin *în timp ce* şi ataşată unei principale. Iată prin ce tip de propoziţie putem traduce expresia picturală, imaginea oferită de tablou. Dar avem două versiuni posibile, în funcţie de ceea ce alegem, pe ţăran sau pe Icar, pentru a pune în propoziţia subordonată.

Această dublă lectură se referă la contradicţia pe care o întreţin punerea în scenă a titlului şi titlul însuşi. Rezultatul va fi un efect provenit din schimbul reciproc de sens între ceea ce ne arată tabloul, imaginea, şi ceea ce ne spune pictorul. Pe pînză, ţăranul joacă rolul principal prin dimensiunile sale şi prin faptul că se află în imediata apropiere a spectatorului, în vreme ce Icar, redus la un simplu apendice, nu este decît un graţios element de decor. În legendă, dimpotrivă, nu este vorba decît de celebrul erou Icar; presupunem, după convenţiile picturale ale epocii, că nenumărate elemente de decor puteau servi drept fundal acestei tragedii, de ce nu şi un ţăran care-şi ară cîmpul.

Tabloul cu plugarul în prim-plan echivalează deci cu fraza: „În timp ce Icar cade în mare (propoziţie subordonată), ţăranul îşi ară cîmpul (propoziţie principală)". Dar titlul tabloului sugerează următoarele: „În timp ce ţăranul îşi ară cîmpul (propoziţie subordonată), Icar cade în mare (propoziţie principală)".

Această echivalenţă a propoziţiilor care se echilibrează şi fac apel una la alta printr-un joc de schimburi sintactice perfect simetrice are poate ca efect substituirea unei situaţii critice (care s-ar traduce sintactic prin: „Dintr-odată, Icar căzu (sau cade) în mare", adică un punct culminant, moment de spaimă, tensiune şi violenţă) printr-o propoziţie armonioasă. Tabloul lui Bruegel sugerează *serenitatea* prin jocul de anulări reciproce ale unor propoziţii care nu sînt strict contradictorii, ci mai degrabă complementare. Introducerea lui „în timp ce" permite modularea dramei, *asimilarea* ei, graţie unei formule de compensaţii sintactice.

S-ar putea spune că simultaneitatea sugerată de acest tablou nu este una adevărată, în măsura în care tabloul fiind pictat pe la mijlocul secolului al XVI-lea ne prezintă un ţăran care-şi ară pămîntul aşa cum se ara cu cinci sute de ani în urmă şi cum se va ara cinci sute de ani mai

© L. Muntean

tîrziu, e drept, cu alte mijloace. Munca cîmpului evocă în tablou un eveniment cu un caracter ciclic, repetitiv (în fiecare an, în aceeaşi perioadă), care face parte din marele ciclu al vieţii în care este înscrisă omenirea, căci e vorba de a se naşte, de a supravieţui hrănindu-se şi de a pieri, pentru a lăsa loc altora ce se vor naşte, vor supravieţui şi vor pieri. Tatăl acestui ţăran s-ar fi putut afla probabil în acelaşi loc şi tot în acelaşi loc şi copiii săi.

În schimb, la prima vedere, gestul lui Icar este un gest care nu se produce, nu s-a produs decît o singură dată. Icar, spre deosebire de plugarul anonim, are un nume şi este unic în Istorie prin farmecul numelui său. Şi-a făcut intrarea în Istorie tocmai prin povestea sa proprie, prin biografia sa: a făcut o încercare de a zbura şi s-a prăbuşit. Şi viaţa lui Icar a luat sfîrşit. În vreme ce ţăranul este reprezentat muncind, într-un moment din activitatea sa cotidiană dedicată vieţii, căci pămîntul trebuie arat înainte de a fi semănat şi de a rodi hrana necesară vieţii, Icar, în ceea ce-l priveşte, se prăbuşeşte în mare, se prăbuşeşte în moarte.

Totuşi, trebuie remarcat faptul că ţăranul ară cu un plug tras de un cal, adică cu ajutorul unui instrument care nu este altceva decît fructul unei invenţii tehnice, străveche desigur, şi fără îndoială importată, dar de care ţăranul nostru beneficiază ca de un confort, fapt ce nu rămîne fără influenţe asupra calităţii sîrguinţei liniştite cu care roboteşte. Fără plug este incontestabil că viaţa i-ar fi mai grea, ziua de lucru mai lungă şi mai chinuitoare, iar sudoarea şi timpul mai puţin productive. Raportul între energia cheltuită pentru a produce hrană şi energia obţinută prin consumarea ei, şi el evident mai puţin avantajos. Or, descoperirea care a permis existenţa plugului, sclipirea de geniu care a condus la realizarea lui şi poate chiar demersurile forţate prin care s-a impus întru început noul instrument de lucru, nimic din toate acestea nu a fost făcut de către ţărani liniştiţi ca el.

A fost nevoie de oameni de felul lui Icar. Icar este un fel de nebun care a crezut că poate zbura, căzînd însă în mare (să nu uităm totuşi că dacă a căzut, înseamnă că mai întîi a reuşit să zboare, invenţia lui fiind imperfectă, întrucît ceara pe care o folosea pentru a-şi lipi aripile s-a topit de la soare; acesta nu-i decît un simplu amănunt, l-o fi costat viaţa, dar e totuşi un amănunt). E de închipuit că înainte de inventatorul plugului au existat o grămadă de nebuni care au experimentat tot felul de instrumente imperfecte, non-viabile sau care pur şi simplu nu au fost ajutaţi de alţi nebuni voluntari pentru a-şi impune descoperirea.

Un sacrificiu ca cel al lui Icar nu este prin urmare un eveniment unic, ci dimpotrivă, unul dintre evenimentele tot atît de repetitive ca şi cel de a ara pămîntul, el reprezentînd ciclul de progres al omenirii, noţiune încă complet confuză în secolul al XVI-lea (un om ca Montaigne nu credea în progres), o valoare subiacentă. Icar îi este de folos plugarului, aşa cum plugarul este folositor comunităţii. Plugarul constituie grosul continuităţii omeneşti, avansînd obscur din generaţie în generaţie, în timp ce Icar întruchipează salturile calitative pe care aceeaşi comunitate le efectueaza din cînd în cînd, sacrificîndu-şi unii dintre fiii săi. Între valurile imense ale mării zbuciumate de vînturi, piciorul lui Icar este de mărimea unui mugure minuscul, neobservat de plugar.

Dar el e fecund şi va produce roade neaşteptate. De aici şi *serenitatea* proprie acestui tablou. Fiecare îşi are locul său. Sacrificiul nu este nici însîngerat, nici pasionat, nici ispăşitor. E un sacrificiu ateu. Căderea lui Icar nu are nimic comun cu aceea a Îngerului, căci ea conţine în ea însăşi propria-i mîntuire. Un sacrificiu ce nu deschide nici o poartă între lumea de dincolo şi lumea noastră. Marea este un echivalent diferenţiat al pămîntului. Nu departe de piciorul lui Icar se află nişte pescari care-şi găsesc în mare hrana cea de toate zilele, aşa cum ţăranul o găseşte pe a lui în pămînt. Drama nu-i altceva decît un fel neînsemnat de a ritma continuitatea.

Ce este oare această serenitate dacă nu o serenitate imanentă? Dar cum se poate ea constitui în imanenţă? Ne aflăm într-un tablou şi tabloul are o ramă, dar ea ne exclude. Acest cadru exclude grindina, furtuna, boala, bătrîneţea, sărăcia, pămîntul necultivat, războiul şi suferinţa în general. Piciorul lui Icar este ca un graţios rămas bun, o podoabă pe spuma valurilor. Îl vedem dansînd în afara apei ca pentru a ne reţine atenţia, fără a o obosi însă. Rama tabloului, în interiorul căreia se vor armoniza lumina şi liniile, respinge într-un alt univers problematica nefericirii, a durerii şi a puterii răului. Nu este serenitatea unui Buddha, aceea a sfîntului care a trecut prin suferinţă şi a învins-o. Seria generaţiilor de plugari alăturată seriei de realizări ale unor Icari sînt departe de a forma ciclul infernal din care tot încercăm să ne eliberăm pentru a atinge nirvana. Nirvana e chiar aici, în jocul suplu şi bine uns al celor două cicluri complementare, care se sprijină armonios unul pe celălalt. Dar pentru ca nirvana să fie cu putinţă aici, în lumea noastră, trebuie asigurată soliditatea acestui cadru.

Serenitatea din tabloul lui Bruegel este prin urmare una a excepţiei (în sensul în care ea exceptează durerea). Ceea ce ne descrie această operă este de fapt serenitatea Occidentului. Cel ce se organizează în interiorul unui cadru nu ideal, ci real, ba chiar foarte real, acela al graniţelor păzite cu străşnicie. Serenitatea unei lumi în care fiecare îşi are locul său şi în care totul se menţine într-o ordine perfectă, chiar şi accidentul. Căci pînă şi moartea sau drama pot deveni, dacă sînt eficient exploatate de către sistemul reprezentativ, perfect tolerabile şi aproape graţioase.

Să atingem această nirvană a imanenţei, iată spre ce tindem, poate, de la Bruegel încoace.

De-am atinge-o...

traducere de Manuela GHERGHEL

▲

Cornel ATANASIU

Miezul de senin al ceţii

Sinonimia senin-fericit este, ca orice sinonimie, una parţială, animată de o sugestie generoasă şi fertilă dar şi pîndită de confuzii greu de evitat. Fericirea denumeşte cu precădere *evenimentul fericit*, ceea ce ni se întîmplă, ceea ce se petrece cu noi; un episod extraordinar şi surprinzător al vieţii, un fruct al hazardului, un autentic noroc existenţial. Fericirea are vocaţia stihialului: se revarsă peste noi, ne cuprinde şi ne pătrunde întreaga fiinţă, ca apoi să se retragă, lăsîndu-ne pradă suficienţei noastre, conştienţi de caracterul ei suveran, pasager şi efemer, de incapacitatea noastră de a o reţine sau prelungi şi de cele mai multe ori de a-i pricepe rostul şi de a o valoriza. Aparent, nu facem, nu putem face nimic pentru a putea fi fericiţi, în mod fatal fericirea dă sau nu peste noi, iar noi putem doar s-o primim şi să o onorăm sau, neatenţi, să o ratăm.

Este oare legitimă deci dorinţa, speranţa, veleitatea de a prelungi fericirea, de a o transforma într-o *stare*, într-o dispoziţie permanentizată? Aceasta pare a fi fantasma după care alergăm himeric cînd visăm la seninătate. Sîntem convinşi – şi pe bună dreptate – că seninătatea este o reuşită şi o ispravă, o stare constantă, obţinută printr-o asiduă strădanie. Iar bisericile au ştiut să o canonizeze ca pe o izbîndă vrednică de laudă atunci cînd au făcut din *serenisim* sau din *preafericit* titluri care atestă o treaptă în iniţierea spirituală sau un rang în ierarhia instituţională. Seninătatea se bucură de creditul construcţiei de sine – este la urma urmei ceea ce am devenit şi sîntem, prin propria voinţă şi faptă, consecinţa unei susţinute evoluţii spirituale.

Şi totuşi, este seninătatea fericire stabilizată? Este ea visul instalării într-o euforie perpetuă, într-un extaz constant, netulburat şi nesfîrşit? Mai degrabă putem crede că seninătatea este rezistenţa la frustrare, capacitatea de a asuma viaţa în integritatea ei, cu nefericirea şi nenorocirile-i inerente, dar mai ales cu partea ei anostă, cu balastul banalităţii, platitudinii, stupidităţii. Seninătatea nu ar fi deci decît o blîndeţe răbdătoare şi constant încrezătoare, care în marasmul şi lehamitea existenţei ţine fidel partea fericirii: „de-o fi una, de-o fi alta, bucuroşi le-om duce toate". O înverşunată neresemnare care a reuşit însă să schimbe miraculos semnul îndîrjirii în liniştită energie sufletească. Performanţă cu atît mai remarcabilă cu cît ea converteşte neobosit starea irepresibilă de stres în tonus stenic, în *stare de ajunare*, în dinamism înalt ce aşteaptă oricînd, cu încredere, surpriza sărbătorească a fericirii.

Seninătatea rămîne la jumătatea drumului între metafora *vremii bune*, a cerului fericit înseninat, clar şi luminos, care succede aparent durabil, plin de speranţe tulburarea şi capriciile, nestatornicia timpului şi realitatea incontestabilă a *puterii sufleteşti* capabile să-şi reconstruiască în interior un *cer al valorilor* cît mai puţin dependent de intemperiile climatului exterior. La jumătate, pentru că cine s-a ridicat deasupra înnorării ştie că seninul nu mai este absenţa norilor, ci o situare într-un orizont care îi depăşeşte ca altitudine spirituală. Iar cine a gustat deliciile serenităţii de deasupra lor, cuprins de un peren fior liric, se va bucura de creditul unei seninătăţi la purtător, se va insinua perpetuu şi subversiv drept *miezul organic de senin al ceţii*.

Seninătatea autentică, mai mult decît o simplă şi circumstanţială dependenţă meteo, este veritabilă sensibilitate simbolică la consonanţa şi armonizarea cosmică, este o delicată mutaţie sufletească declanşată de pilda luminii înalte a seninului, care îl face pe acesta să dăinuie şi să iradieze nu doar ca un ecou, ca un răspuns la provocarea vremii, ci şi ca răspundere pentru deschiderea încrezătoare a cerului propriei vieţi.

▲

Ioana PÂRVULESCU

Cerul lui Mitică

Între coperţile unei cărţi seninul nu durează. Personajele literare nu trăiesc sub ceruri albastre. Pînă şi poeţii noştri senini au cerul înnorat, măcar pentru un anotimp, pentru o iubire, pentru un răstimp: „Soarele rotund şi palid se prevede *printre nori*.. „, „*norii* fug, doritul soare...“ etc. Să zăboveşti mai mult de o clipă „Sub raza ochiului senin / Şi negrăit de dulce“, ca sub un cer ocrotitor, este doar o dorinţă, un vis, o utopie. În poezie, soarele şi seninul au pătruns cu forţa şi au devenit obligatorii în anii cei mai îngheţaţi. Erau programate la date fixe: „senin de mai“ (întîi şi muncitoresc) şi „soare de august“ (douăzeci şi trei). Seninul acesta negru a durat o jumătate de secol. În rest, literatură înseamnă, dintotdeauna, nori: încercări, situaţii limită, piedici în dragoste, ambiţii, dileme, aventură, spaimă, furtună cu zimţi de fulgere. Cînd norii se duc, se termină cartea.

Există totuşi, în literatura română, o excepţie, un bărbat care trăieşte cu degajare sub cerul albastru. Este personajul generic din schiţele lui Caragiale, Mitică, un adevărat şaman care ştie cum să alunge întunericul. Meteorologia fiinţei lui se reduce la trei formule magice: „Ce-ş' copil?!“ (mirarea neîncrezătoare în faţa norilor), „Mofturi!“ (rapida exorcizare a răului), „Parol!“ (un fel de control tehnic de calitate). Sub cerul moftului, răul e fandacsie şi totul se termină cu muzică. Seninătatea lui Mitică se manifestă în familie, în compania graţioaselor dame şi în prezenţa amicilor.

Familia lui Mitică se compune în mod normal din: una bucată soţie, o soacră, o cumnată şi un fiu îmbrăcat îndeobşte în costum militar. Sau, altfel spus, din: mamiţica, gramamà ori mam'mare, tanti Miţa ori tanti Ziţa şi puiul. În familie, Mitică e marea absenţă. Puiul e suficient de viril şi de hotărît ca să suplinească un *pater familias*. Cîte un locotenent Mişu ţine companie mamiţichii. Seninul familiei lui Mitică nu e primejduit de nimeni şi de nimic, nici măcar de soacră. În călătoriile comune, aceasta e ţinută la distanţă, graţie variatelor opţiuni de călătorie: merge cu tramvaiul, nu cu birja, precum restul familiei, cu clasa a III-a, nu cu clasa I, pe jos, nu în cupeu şi e trimisă la Otelul Mazăre, nu la Regal. (În paranteză fie zis, spre deosebire de Creangă, care a impus imaginea soacrei demonice, care-şi merită martiriul, Caragiale prezintă soacra inocentă, martirizată inutil.) Cînd familia dispare, soacra devine pentru soţ şi tată o perfectă însoţitoare şi cei doi mănîncă împreună pentru a restabili ordinea lumii. În rest, Mitică nu se amestecă în treburile familiei şi în prieteniile consoartei. Dacă nu stă prea mult pe-acasă e pentru că îl preocupă lucruri mari, politica înainte de toate. E omniscient: ştie, înaintea gazetelor, tot ce se petrece în lumea mare şi în lumea mică şi, dintr-o privire, îţi citeşte în suflet ca o ghicitoare. Ca să fie informat trebuie să fie ubicuu: îl întîlneşti „în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrinus – în fine pretutindeni“, *numai acasă nu*.

Mitică nu se îndrăgosteşte niciodată, de aceea îşi păstrează seninătatea şi demnitatea. Are doar, uneori, o slăbiciune pentru o cuconiţă nostimă sau o amică graţioasă şi îi îndeplineşte cîte o rugăminte căreia nimeni nu i-ar putea rezista. Dragostea e şi ea un moft. În schimb îl interesează poveştile de amor şi chestiile de traducere ale celorlalţi Mitici amici. Deşi străluceşte „în genul uşor, picant şi ironic“, ştie să spună şi „vorbe sentimentale, lirice, melancolice“ care au un efect copleşitor asupra damelor. Panseurile: „Cea mai frumoasă fată din lume nu poate da decît ce are!“, sau „Viaţa este vis, moartea o deşteptare!“ sau, consolator, pentru madam Popescu: „Nu există roză fără spini!“ sînt ivite pe negîndite din inima încăpătoare a lui Mitică.

Mitică nu se ceartă cu amicii de halbă aşa cum nu se ceartă nici cu halba. E gata să salute „cu toată afabilitatea“, să întindă mîna „cordial“ oricui, „să fii mitropolit sau paraclisier, general ori căprar, ministru ori comisionar“. Afecţiunea societăţii se întoarce asupra lui de fiecare dată cînd i se rosteşte numele: te poţi supăra cu adevărat pe cineva căruia i te adresezi cu un diminutiv? Cum să se certe două diminutive între ele ? Uneori, totuşi, tragedia diminutivă se întîmplă. Mitică se alege cu două palme straşnice de la un alt Mitică, dar îşi regăseşte rapid calmul şi demnitatea cu o frază mare pentru public: „Uite, vezi! ăsta e cusurul lui – e măgar!...şi violent!...şi n-are manieră!“. Publicul e mulţumit, pălmuitul e mulţumit, lumea, tulburată preţ de o plesnitură, reintră în normal. Nici chiar discuţia politică, noul impozit asupra ţuicii şi berea de pe masă nu pot împiedica un trifoi de Mitici uniţi să aibă trăiri de amiciţie paranormale în legătură cu foaia a patra a trifoiului, Costică. Întrupat în acelaşi moment de tăcere în minţile lor, evocat aproape simultan cu glas tare, Costică apare, întreg şi împielităt, în uşa berăriei. Cum să nu te înseninezi, cînd telepatia consfinţeşte prietenia ?

Ca un balaur cu zeci de capete optimiste, un Mitică-colectiv (eu, nenea, d. deputat, cerşetorul, junele, pacientul impacient, doctorul, primarul, oratorul) va spune din fiecare gură acelaşi cuvînt distinctiv: *moft!* În gazete, mofturi, la Cameră, mofturi, apa nefiltrată (cu germenii tutulor boalelor), mofturi, moartea, un moft, furturile în administraţie (uneori foarte des), tot mofturi, eclipsa de lună, moft, abuzul de autoritate (cîteodată de prea multe ori), mofturi ! Şi dacă n-a murit, Mitică trăieşte şi azi sub cerul moftului. Cerul moftului e întotdeauna senin. ▲

Adrian MIHALACHE

Din senin

Seninul, liniştitor cînd inspiră detaşare de contingent şi elan ascendent, devine repede ameninţător atunci cînd face transparent orice văl protector. În vara lui 1940, în timpul Războiului Aerului, englezii regretau absenţa ceţii, ingredient obişnuit al climatului marin, limpezimea aerului uşurînd misiunea devastatoare a bombardierelor germane. În limba română, seninul şi senilul aproape se confundă, nu este deci de mirare că seninătatea este asociată mental cu înţelepciunea blîndă şi inofensivă a vîrstei a treia. Pentru alte culturi însă, a trăi senin este o condiţie umană dificilă, ea impunînd forţa şi curajul de a te privi fără dezgust.

Pentru Stéphane Mallarmé, seninătatea nu este primăvăratică şi exuberantă, ca la Şt. O. Iosif *(Înfloresc grădinile / Ceru-i ca oglinda)*. În *Renouveau (Desprimăvărare)*, el regretă că *Le printemps maladif a chassé tristement / L'hiver, saison de l'art serein, l'hiver lucide* (Morbida primăvară, din nou, a încălcat / Seninul regn al artei, o, iernile lucide, *trad. Şerban Foarţă*). Iarna lui Mallarmé nu este plină de neguri, umedă şi informă, ci sticloasă, dură, clară, luminoasă, adică *luci-dă*. De altfel, faimoasa lui dimineaţă strălucitoare, *Le vierge, le vivace et le bel aujourd'hui* (Alegra, virginala, frumoasa noastră zi, *trad. Şerban Foarţă)* nu este decît debutul unei zile senine de iarnă, contemplată de pe malurile unui lac îngheţat. Precizia construcţiilor mentale este tulburată de sevele primăverii. Este mai greu să urmăreşti un vis, căci el devine din ce în ce mai inconsistent, fără armătura oferită de contrastul alb-negru: *Et, triste, j'erre après un rêve vague et beau, / Par les champs où la sève immense se pavane* (Pe cînd eu dibui după un vis frumos şi vag / Pe cîmpul unde seve se lăfăie, nătînge, *trad. Şerban Foarţă)*. În fine, parfumurile tari ale primăverii îl doboară, îngropînd în pămîntul reavăn, împreună cu obrazul său, structurile simbolice elaborate sub semnul seninătăţii invernale: *Puis je tombe énervé de parfums d'arbres, las, / Et creusant de ma face une fosse à mon rêve* (Şi cad, răpus de-atîtea arome mult prea tari, / Iar visului săpîndu-i cu propria-mi faţă groapa, *trad. Şerban Foarţă)*. Natura tulbure, umedă şi fremătătoare înfrînge cultura seninătăţii.

Disoluţia îngheţului lucid şi senin nu este însă numai o farsă tragică pe care natura o joacă artei. Seninătatea lucidă şi artistă nu este uşor de suportat *à la longue*. Baudelaire era conştient, încă înainte de Mallarmé, de liniştea adusă de nebulozitatea care îndulceşte contururile. În *Ciel brouillé (Cer nebulos)*, ochii umezi filtrează lumina din interior aşa cum cerul vaporos îmblînzeşte lumina soarelui: *On dirait ton regard d'une vapeur couvert; (...) Tu ressembles parfois à ces beaux horizons / Qu'allument les soleils des brumeuses saisons* (S-ar zice că privirea-ţi de aburi e cuprinsă; (...) Te-asemeni cîteodată frumoasei depărtări / Pe care-un soare-o aprinde, din nebuloase zări, *trad..mea, A. M.)*. A avea parte de blîndeţe, de dulceaţa semitransparenţelor, presupune renunţarea la iarna implacabilă, cu plăcerile ei de fier şi de gheaţă, plăceri intelectuale acestea, se-nţelege: *O femme dangeureuse! ô séduisants climats! / Adorerai-je aussi ta neige et vos frimas / Et saurai-je tirer de l'mplacable hiver / Des plaisirs plus aigus que la glace et le fer?* (Femeie primejdioasă, climate dulci şi tandre! / Şti-voi să gust de-asemeni fiorul de zăpadă / Putea-voi simţi oare, în iarna nemiloasă, / Plăceri mai ascuţite, de gheaţă sau de spadă? *Trad. mea A. M.)*.

Seninătatea este nemiloasă pentru că se asociază cu ironia. În *Le Cygne* (Lebăda), Baudelaire evocă pe Ovidiu privind cu aviditate şi reproş *le ciel ironique et cruellement beau* (cerul ironic şi groaznic de frumos). Mallarmé avea să reia ideea, dezvoltînd-o, în *L'Azur (Azurul): De l'éternel azur la sereine ironie / Accable, belle indolemment comme les fleurs / Le poète impuissant qui maudit son génie* (Senină, ironia azurului pereniu / L-apasă cu splendoarea-i apatică precum / A florilor pe bietul poet urîndu-şi geniul, *trad. Şerban Foarţă)*. De-

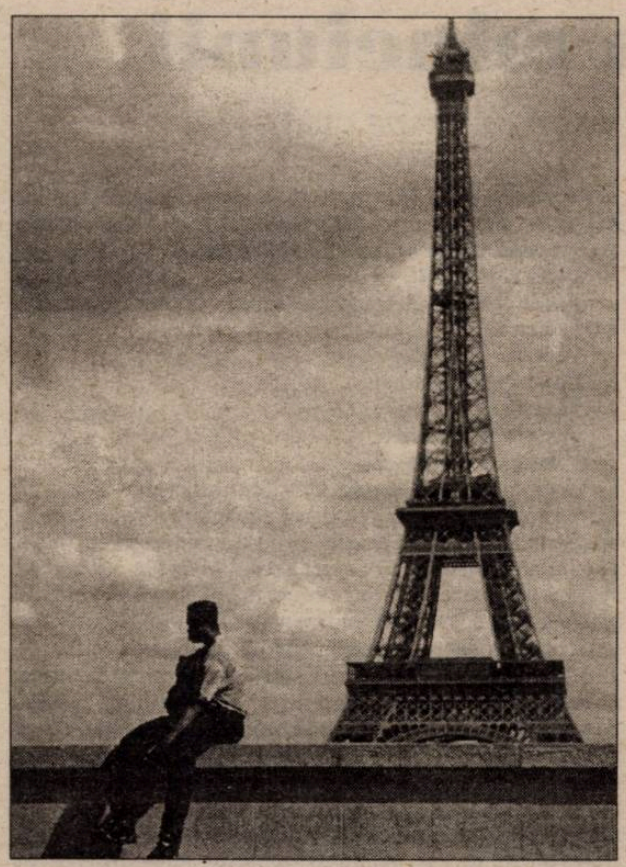

© a.l.ş.

parte de a regreta seninul pierdut, poetul îl resimte aici într-aşa măsură opresant, încît ajunge „să-şi urască geniul“, adică să renunţe la „arta senină“. Împotriva seninătăţii, el cere ceţurilor să urce, să obtureze transparenţele prin văluri protectoare: *Brouillards, montez! Versez vos cendres monotones / Avec de longs haillons de brume dans les cieux / Qui noiera le marais livide des automnes / Et bâtissez un grand plafond silencieux!* (Al vostru fie cerul, mari ceţuri! Cerneţi, site, / Sălcii cenuşi pîcloase-n acest albastru van / Şi, pe-necate mlaştini de toamne obosite, / Duraţi-mi, voi, un mare şi taciturn tavan, *trad. Şerban Foarţă)*. Pînă şi plictisul, cel temut de inteligenţi, plictisul, acel monstru delicat, despre care Baudelaire spunea că este mai periculos decît toţi şacalii, panterele, păduchii, maimuţele, scorpionii, vulturii, şerpii, care compun menajeria viciilor umane, pînă şi plictisul este invocat, chemat să iasă din mlaştina unde se ascunde, pentru a contracara transparenţele seninătăţii: *Et toi, sors des étangs léthéens et ramasse / En t'en venant la vase et les pâles roseaux, / Cher Ennui, pour boucher d'une main jamais lasse / Les grands trous bleus que font méchamment les oiseaux* (Iar tu, Plictis drag mie, te'nalţă, ca din Lethe, / Din iazuri, şi adună podmol şi veşted stuh / Ca să-mi astupi aceste copci tot mai violete / Pe care păsări crude le taie în văzduh, *trad. Şerban Foarţă*). Ce uşurare, să uiţi de procesul de semnificare pe care seninătatea îl activează: *puisque enfin ma cervelle, vidée / Comme le pot de fard gisant au pied du mur, / N'a plus l'art d'attifer la sanglotante idée* (acum cînd, iată,-n sfîrşit, golita-mi minte / Ca, lîngă zid, cutia cu rînced suliman / N-o să mai ia la gîndul hohotitor aminte, *trad. Şerban Foarţă)*. Teama de seninătate este teama de ironie, adică de transparenţă. Albastrul triumfător, străpungător de ceţuri, nu-i lasă poetului nici un refugiu în deliciile intimităţii, pe care doar obscuritatea le ştie apăra. Ţipătul final, exasperat, isteric: ***Je suis hanté.*** *L'Azur! l'Azur! L'Azur!* (*Sunt bîntuit.* Azuru'! Azuru'! – Azuru', – Azur! *trad. Şerban Foarţă)* exprimă groaza în faţa luciditătii, cu arta ei senină cu tot.

Omul nu suportă seninătatea, deoarece ea îl face transparent la săgeţile ironiei. Înălţînd privirea către seninul cerului, el imploră ocrotire, nu cere lumină. Dumnezeu, spre dezamăgirea multora, le vede însă pe toate. Pentru El, în pofida tuturor nebuloaselor în care ne place să ne învăluim, totul este transparent. Văzînd limpede, Dumnezeu este senin şi, ca urmare, ironic. De altfel, un proverb hasidic o spune explicit: „Omul gîndeşte, Dumnezeu rîde“. Cea mai vizibilă manifestare a ironiei divine este faptul că, de multe ori, *ad majorem Homini stupefactio*, dorinţele cele mai fierbinţi ne sînt satisfăcute. *Din senin*. ▲

e p i s t o l @ r

Ca o vacanţă de cinci stele

Fratelui meu şi prietenilor în băjenie

Îmi amintesc cu plăcere definiţia – metaforă dată de o prietenă cu imaginaţie şi multă experienţă de viaţă: „ Seninătatea este o vacanţă care abia a început şi care speri să-ţi aducă numai surprize plăcute. E ca atunci cînd, deşi te scoli din patul tău, te crezi în tabără la munte."

...Aburinde trăiri ale copilăriei. Mă regăsesc timidă, mînată de la spate de îndemnurile familiei de a mă... socializa. O tabără de elevi era cea mai bună metodă. Joaca îmbinată cu un program riguros de masă-culcare-exerciţii fizice de înviorare (dimineaţa) sau numai „schimbarea aerului" ce urma să-mi vindece reumatismul precoce şi cele cîteva deprinderi urîte (slăbiciuni) pe care le adoptasem în spaţiul şcolaro-familiaro-Pontic, erau motive cît se poate de plauzibile pentru a mă trimite.

Cumpărăturile minuţios pregătite îmi stimulau imaginaţia juvenilă, ieşirile din sfera obişnuitului mă bulversau şi mă atrăgeau cu aceeaşi intensitate ca şi azi. Pregăteam schimbarea...

Apoi urma o fobie greu de descris în cuvinte. Îmi era frică de acea schimbare. Nu prevedea nimic bun. Seninătăţii şi bucuriei pe care le simţisem pregătindu-mă, le luau locul teama şi durerea trupului crescut prea repede. Lumea se năruia în mintea mea (fără mine), universul pe care îl clădisem în jurul meu avea să se schimbe în rău odată cu plecarea mea. Mă dureau gîndurile că cei care mă protejau şi mă iubeau aveau să dispară în momentul plecării mele. „Poate că mama, pe care o supăr zilnic, o să se hotărască că e mult mai bine fără mine şi va pleca la rîndu-i (...) poate că fratele meu mă va uita cu desăvîrşire pentru că i-am mîncat ciocolata şi l-am învinuit pe nedrept în faţa părinţilor. „

Auzisem că oamenii mor. Plîngeam că nu voi fi fiind acolo să-i apăr de moarte. Mamaia îmi spunea „Să te faci doctoriţă şi să mă îngrijeşti." Îmi era teamă că n-am să ajung să mă fac vreodată doctoriţă. Teamă mi-e şi acum că nu ajut pe nimeni cu scrisul.

Şi totuşi plecam.

Nu pot uita o tabără la munte în care ni s-a permis să telefonăm acasă. Deşi o iubeam pe învăţătoarea mea cu o fidelitate care mă copleşea uneori şi n-aş fi supărat-o niciodată, i-am oferit atît ei cît şi întregii asistenţe prima mea dedublare.

Am aşteptat liniştită şi calmă să-mi vină rîndul la telefon, iar în momentul în care i-am auzit glasul mamei am izbucnit într-un plîns isteric, zicîndu-i să vină să mă ia că nu mai suport. Rosteam cuvinte pe care mi le reprimasem mereu în faţa învăţătoarei, tocmai pentru a-i părea mai înţeleaptă. Acum, flancată de dumneaei şi cu telefonul încleştat în mîini, ca un cordon ombilical care mă unea cu vocea domoală a mătcii mele, nu mai voiam provocarea, tînjeam după ticurile mele şi ale oamenilor buni, care mă aduseseră pe lume şi mă resuscitau acum cu glasul lor.

Ţipătul meu, atît de viu şi astăzi, îl aud ori de cîte ori la celălalt capat al firului se află cei dragi. Nu mai plîng, deşi, tot ca atunci, sînt departe de ei.

Ca prin minune am tăcut atunci cînd am auzit glasul doamnei învăţătoare, dojenindu-mă: aveam tot ce-mi doream în tabără, iar peste cîteva zile urma să ne întoarcem acasă. De ce o speriasem inutil pe mama? Cred că i-am răspuns că o iubesc şi atît. Culmea e că nu mai reţin nimic din acea tabără, doar sentimentul acela dureros, sufocant, al dragostei.

A doua zi m-am jucat şi nu am mai avut nici o slăbiciune. Nu cred să mai fi dat telefoane acasă.

La sosire, mama mă aştepta în gară. Nu o ţin minte decît pe ea. Şi un mic amănunt: în autobuzul care ne ducea acasă, în încrengătura de mîini prinse cu străşnicie de bara unui scaun, i-am sărutat mîna. Era în dreptul gurii mele. S-a uitat la mine surprinsă, apoi cu milă, o doamnă urîtă. Nu era mîna mamei, ci a ei. Am hotărît atunci să nu-mi mai exprim public sentimentele...

...Am corectat-o pe prietena mea: „Seninătatea este sentimentul cu care te întorci acasă din tabără şi te întîmpină mirosul tău, placenta pe care nu poţi s-o uiţi şi din care te hrăneşti departe de casă."

Doina MACOVEI

▲

Fără desăvîrşiţi nu se poate trăi

2 martie, sub un cer de o „seninătate" incredibilă

Absolut – sau deloc? – întîmplător, tocmai în clipa în care vă scriu, un cer senin, de un turcoaz inocent, se lefăie voluptuos deasupra grădinii încă descărnate. Cu un ochi închis şi altul semideschis încerc să privesc soarele ce stă să explodeze, dar la soare nu te poţi uita. Se pare că vine primăvara, cea responsabilă cu delirul cu pricina. Şi cum numai sub un delir se poate trăi, vorba lui Noica, nu pot decît să mă bucur. Privind cerul îmi spun că, încă, e bine – atîta timp cît măcar natura mai păstrează anumite constante capabile să rămînă ele însele şi cu care ne traversează, uneori de-a dreptul maiestuos, anii, viaţa.

Oare cîte feluri de seninătate or fi existînd, mă întreb văzînd una din viitoarele teme ale *Dilemei*, plăcut încătuşată în chenarul de propuneri al revistei.

Fără urmă de îndoială, există acea seninătate de care numai zeii au fost capabili. Să ne gîndim doar la Apollo, la atitudinea cu care el se prezintă în faţa oamenilor, o atitudine în care îşi găseşte expresia divinitatea sa senină şi liberă, deci victorioasă. Apollo respinge ceea ce este prea aproape, „refuză să devină prizonierul lor, respinge privirea estompatoare, contopirea sufletească, beţia mistică şi visul extatic. El nu e adeptul sufletului, ci al spiritului lucid." (Walter F. Otto) Apollo deţine seninătatea pentru că privirea sa este atît de amplă, distanţarea sa nobilă dăruindu-i puterea de a privi forma şi nu esenţa. El contemplă „lumea şi existenţa ca formă" cu seninătate.

Contrar zeilor, oamenilor – şi mai ales (sau tocmai) celor aflaţi sub întrebări, în hăţişul neguros şi irespirabil al căutării – niciodată nu le va fi îngăduită seninătatea pe care tocmai existenţa lor o exclude. Dar a nu putea fi senin într-o etapă de viaţă nu înseamnă, neapărat, a nu putea deveni într-un viitor oarecare şi, nicidecum, a nu ţi-o putea închipui – seninătatea. Ucenicii maeştrilor spirituali, ai Magiştrilor, nu au timp de seninătate, dar şi-o pregătesc cu fiecare clipă a căutărilor lor, precum o femeie îşi pregăteşte – inconştient – clipa extazului cu fiecare secundă a ritualului propriu de primenire a trupului. Magistrul însă priveşte în jos şi în jur, rece şi detaşat, precum Luceafărul din cer şi tocmai înălţimea la care a avut acces îl obligă la seninătate refuzîndu-i dreptul – cîndva omenesc – de a mai suferi. Aş îndrăzni, frivolă fiind, să spun că un spirit, o Fiinţă – iată un cuvînt pe care un Bărbat s-ar simţi obligat să-l scrie întotdeauna cu literă mare, din respect pentru el însuşi – nici nu are dreptul să fie senină sau, mai bine spus, seninătatea sa să ţină de clipă şi nu de cumulul lor. Un spirit care nu mai găseşte negură în jur înseamnă că a devenit, poate chiar inconştient, Maestru. Despărţirea de seninătatea clipei nu poate fi un act premeditat, ea vine, probabil, luîndu-te pe nepregătite, atunci cînd nu o aşteptai şi chiar nu îi simţeai apropierea. Dar nu poate fi, înainte de orice altceva, decît un triumf şi, în primul rînd, unul al masculinităţii, în ciuda tuturor vocilor feministe ce s-ar putea ridica de aiurea. Seninătatea Magistrului este – cred eu – cea a celui care are totul, neavînd nimic. În înaltul său triumf el aduce a zeu, deci este condamnat la singurătate eternă. Acesta este motivul pentru care nu îi invidiez pe bărbaţi. Dar cum fără desăvîrşiţi nu se poate trăi...

Cu mult drag,

Ioana PETREA

▲

Seninătatea minciunii

– *sau despre cum şi de ce se minte pe* chat –

Seninătatea. La prima vedere, o stare ce ţine de fericire, de împlinire, de sinceritate chiar. Dar există şi seninătatea celui care votează cu extremiştii, şi a celui care fură portofelul unei bătrîne în tramvai, şi a celui care te minte – „utilitar" – tot cu seninătate. Există, cred eu, o seninătate a faptului rău, tot aşa cum există seninătatea omului religios, căruia greul îi este uşor, în speranţa mîntuirii.

Despre seninătatea minciunii m-am gîndit să scriu, pentru că există ceva surprinzător, înduioşător uneori în minciuna nevinovată, seif al complexelor, recunoscute sau nici măcar conştientizate. Şi am descoperit un loc unde minciuna senină e mai prezentă ca oriunde: universul *chat*-ului, de pe Internet.

Un birou cu mese lungi, tineri care lucrează la computer. Muncă pentru export, pe Internet. Tinerii, tineri – dacă e lăsată pisica singură cu şoarecele în casă! – intră pe *chat*. Eu, utilizator de Internet pentru ştiri şi pentru corespondenţă prin *e-mail* cu prieteni dragi, de departe, habar nu am de *chat*, nu m-a interesat niciodată flecăreala cu necunoscuţi. Dar acum, pentru documentarea unei emisiuni radio despre Internet, spionez. Sînt în spatele unei studente de 21 de ani. Pulover tricotat în casă, nu chiuleşte de la cursuri, nu are prieten. Scundă, cu uşoare tendinţe de îngrăşare, nimic grav. În afară de complexe (la bloc a întrebat-o o fetiţă: „Tu la ce învăţătoare eşti?"). Ochi căprui de căprioară blîndă, în spatele lentilelor. Scrie sub pseudonimul Venezia. Este în plină conversaţie; nu ştiu filmul de pînă acum.....

Roco: Cum arăţi?

Venezia: Brunetă, cu ochi albaştrii. *(Cu doi ii, unul pentru fiecare ochi)*

Venezia: Şi înaltă!

Roco: Sună apetisant.

Venezia: Aşai? Tu?

Venezia: Descriete!

Venezia: Descrie-te!

„Am zis că sînt brunetă cu ochi albaştri..." – se întoarce spre mine zîmbind, parcă scuzîndu-se, obraji dulci de copilă ruşinată. Şi soarbe puţin din ceaiul pe care i l-a pus bunica în sticla de Frutti Fresh. Mă scuz eu, pentru că, fără să vreau, i-am zărit minciuna utilitară, senină. Şi, prin ea, complexele. Mă simt vinovată. (Dar mă gîndesc şi la o rubrică despre gramatica limbii române pe *chat.)*

Chat-ul este o lume a frumoşilor, un tărîm al înalţilor, al ochilor tulburători – care nu se văd – o lume în care minciunile sînt scurte, de maximum un rînd. Şi fiecare rînd ascunde complexe – fie kilograme în plus, fie centimetri în minus, fie lipsuri în educaţie. Acest loc al comunicării este, de fapt, tot ce vrei, mai puţin comunicare reală. Este locul unde se minte cu seninătate, tocmai pentru că gestul de a scrie nu are finalitate: Adevărul pare că nu îşi găseşte sensul. Pe de altă parte, în faţa unor aşa personaje perfecte, plictiseala apare rapid; mai ales că toţi seamănă între ei, manechine din vitrina magazinului de disponibili. O lume a iluziilor, unde trebuie să minţi, ca să fii acceptat. În schimbul minciunii, vei primi viza pentru ţara Tuturor Frumoşilor. Este de condamnat o fată care, astfel, poate deveni, pentru cincisprezece minute, bruneta înaltă cu ochi albaştri? Cine are de suferit, în afară de ea însăşi, la revenirea în lumea reală?

În faţa acestei lumi unde Minciuna este fermecătoare patinatoare cu rochiţă scurtă, strălucitoare, defilînd în grabă în faţa camerei de luat vederi, să nu se vadă că are picioare scurte, e-mailul pare, paradoxal, deja demodat, o unealtă a celor care chiar vor să comunice, în fraze mai lungi şi mai meşteşugite, în care au loc şi trecutul şi viitorul, şi amintirile şi speranţa. Mai greu, mai ticălos să minţi în fraze lungi. În e-mail minciuna, cînd şi dacă îşi face loc, îşi pierde seninătatea.

Vinovăţia şi teama de generalizare mă fac să scriu un epilog-contraargument. Mă duc în spatele altei fete, blonde, cu ochi albaştri, cu picioare zvelte, de iapă de rasă. *„I am working for a computer company..."*, scrie. Scanez cu privirea replicile scurte de pe monitor, de sus în jos. Nici urmă de descrieri. Sătulă de eticheta trupului ei, fata frumoasă vrea să se ştie că are şi creier. Este cineva interesat?

Veronica DIJMĂRESCU-NICULESCU
veronicadd@hotmail.com

Sibiu, 5 martie 2000

▲

Plus-minus seninătate

Poantă mai veche: merge broasca ţestoasă prin deşert, merge, merge şi deodată primeşte un pumn în cap. Se retrage cît de repede poate în carapace şi aşteaptă. Încet-încet, scoate capul, priveşte suspicioasă împrejur şi mai face cîţiva paşi. Alt pumn în cap. Alţi paşi, alţi pumni în cap. Aşa a luat broasca ţestoasă bătaie din senin. În ultima vreme am prilejul să urmăresc presa cu o mai mare atenţie. Pe măsură ce parcurg mai multe pagini capăt impresia că, la celelalte clişee, s-ar putea adăuga: „România e ţara unde lucrurile se întîmplă din senin". Revoluţia, liberalizarea preţurilor, inundaţiile, minerii, toate au venit din senin... Doi prieteni beau împreună, unul ia o bîtă şi-l loveşte pe celălalt în cap. Pe Siret au început să plutească peşti morţi. Patapievici abia dacă-i mai răspunde la salut lui Paleologu. Un preot a traversat Dunărea, mergînd pe apă, a ajuns la o crîşmă, a cumpărat o sticlă de apă minerală şi a dispărut... Însă acuzaţiile aduse de Gabriel Andreescu lui Andrei Pleşu par cel mai „din senin" lucru pe care l-am citit recent. Nu vreau să reiau întreaga poveste. Spun doar că m-a şocat seninătatea cu care Andreescu s-a aruncat în gol. Lăsînd deoparte consecinţele grave asupra imaginii lui Pleşu – pînă la urmă se va găsi cineva care să întrebe: „Dar, dacă Andreescu are dreptate?!" –, nu e greu de închipuit cîţi prieteni va mai avea Gabriel Andreescu de acum înainte. Din moment ce s-au adunat atîtea semnături împotriva domniei-sale, s-ar putea ca izolarea pe care o va suporta de aici înainte să fie mai cruntă decît cea din închisorile comuniste. Se pot detaşa intelectualii români, cu seninătate, de unul dintre cei mai curajoşi disidenţi ai anilor '80? Dacă da, pe mine unul şi asta mă intrigă. Tot în presă am citit un fragment din lucrarea lui Nicolae Balotă, *Abisul luminat*, închinată detenţiei din închisorile comuniste. Există în tonul autorului o aşa împăcare cu sine şi cu lumea prin care a trecut, încît – straniu – nu-mi trece prin minte decît acelaşi cuvînt pe care l-am repetat mai sus: seninătate. Şi cred că ceea ce lipseşte societăţii româneşti e acest gen de seninătate, de care doar puţini sînt în stare. Dacă nu ne-o însuşim repede, vom rămîne mereu în propria carapace, cu teama că, de fiecare dată cînd vrem să păşim mai departe, ne vom căra pumni în cap.

Florin LĂZĂRESCU

▲

Z. ORNEA

glose

O imposibilitate sufletească

Ni se recomandă seninătate, în comportament, în faţa vieţii. E aceasta şi o prescripţie medicală, menită să ne apere de rele, asigurîndu-ni-se, astfel, prelungirea existenţei. Dar, întrebare, e posibil de dobîndit această pură şi dorită seninătate? Nu ştiu cum erau lucrurile în alcătuiri sociale normale, deşi sînt sigur că şi atunci seninătatea egală şi ferice era posibilă. Dar astăzi, la noi, în perioada unei nesfîrşite tranziţii, e greu dacă nu chiar imposibil să-ţi asiguri un comportament senin! Senin faţă de ce? Faţă de tot ceea ce ne înconjoară, ne tulbură fatalmente şi ne sporeşte o iritare necontenită. Că unii, adesea prin mijloace neoneste, s-au îmbogăţit rapid, ne spunem nouă înşine şi altora, e normal pentru că, nu-i aşa?, ne îndreptăm bucuroşi spre capitalism. Că nu toate sînt ideale în capitalism, o ştim prea bine contemplînd realităţile din, să spunem, ţările occidentale avansate pe scara civilizaţiei. Dar nu tindem cu toţii spre acest model ca la un ideal pe care vrem avizi să-l atingem? Dar cu prăbuşirea culturii, cu grava criză a cărţii, cu confuzia valorilor mi-e din ce în ce mai greu să mă obişnuiesc, trăind într-o permanentă stare de supărare vecină cu indignarea. Senin cînd constaţi, de pildă, că pe unul dintre posturile de televiziune naţionale, cel invitat să se pronunţe despre problemele culturii este un actor ignar bine cunoscut dintr-o emisiune vulgă devenită, din păcate, populară care dă, cu aplomb, sfaturi şi sugestii? Cînd constaţi că pe postul naţional de televiziune cultura a dispărut aproape cu totul şi deşi e plătită de noi, contribuabilii, e în concurenţă continuă cu posturile comerciale de televiziune? Să recomand o atitudine senină şi împăcată celor ce n-au banii trebuincioşi pentru asigurarea minimală a coşului zilnic pentru hrană, factura de întreţinere a apartamentului şi medicamente? Să le recomand asta pensionarilor care, după o viaţă de muncă, trăiesc în mizerie şi lipsuri? Să recomand asta tinerilor care, după ce şi-au obţinut, cu infinite greutăţi, o diplomă universitară nu găsesc de lucru şi care, din această cauză, nutresc disperaţi gînduri de desţărare? Să recomand seninătatea şomerilor care trăiesc – infinit de greu – din ajutorul social şi au perspective foarte vagi pentru a căpăta un loc de muncă? Unde, în ce straturi sociale sau categorii socio-profesionale, pot îndrăzni să recomand o atitudine senină în faţa vieţii de toate zilele? Să mă comport senin cînd se constată creşterea naţionalismului (reprezentat nu numai de PRM) şi inflamarea simbolurilor acestor opţiuni politice din trecutul şi prezentul românesc? Oriunde priveşti (şi de către oricine) numai izvor de seninătate împăcată cu sine nu găseşti. În locul acesteia copleşesc supărarea, indignarea, exasperarea sufocantă. De unde, dar, să găseşti seninătatea? Poate că în lectura afundată a unei cărţi, din ascultarea unui disc cu muzică autentică, din vizionarea unui spectacol bun (tot mai rare). Dar chiar în timpul cufundării în aceste îndeletniciri şi imediat după aceea te copleşeşte spectacolul vieţii înconjurătoare, încît sentimentul indignării şi al exasperării neputincioase te cuprinde din nou pînă la sufocare efectivă. Clipele de beatitudine sînt prea scurte, copleşite de vulgaritatea sfidătoare, pe care o găseşti, acumulată, în chiar propriul suflet. Să convenim, în consecinţă, că seninătatea, rară şi scurtă cît o răsuflare, cedează locul stărilor de indignare neputincioasă şi exasperare fără speranţă. Acestea din urmă triumfă şi predomină.

Dar a fost altfel vreodată? Să admit că scriitorul şi creatorul din toate sferele artelor, în momentul actului creator uită de ceea ce îl înconjoară, cufundat cum este în crearea noilor realităţi izvorîte din harul lui. Dar nu ne dovedeşte istoria literară (ce să mă limitez numai la această sferă a artelor) în ce stare de revoltă permanentă au trăit marii scriitori din trecut? A fost vreodată senin, de pildă, Caragiale bătrînul, de vreme ce a exclamat „îi urăsc, mă" şi s-a desţărat, încă în 1905, murind în exil? Dar ceilalţi prozatori, poeţi, dramaturgi, de atunci, din tot secolul de care tocmai ne-am despărţit nu au trăit sentimente aşijderea, chiar dacă şi-au consumat vermina în ţară? În fapt, nici unul dintre aceştia, înzestraţi sau de toată mîna, dincolo de actele creaţiei în sine, ca oameni, numai senini n-au trăit. Au fost Lovinescu, Arghezi, Blaga, Rebreanu, Camil Petrescu senini? Cine nu ştie că răspunsul sincer e hotărît negativ? Blaga, despre care neştiutorii cred că a sa carieră literară a fost mereu suitoare, de fapt s-a zbătut, pînă prin 1928-1929, să se impună ca poet şi dramaturg, neizbutind, ba chiar, în 1924-1926, rămas fără nici un venit (duşmănit atroce de Iorga, M. Dragomirescu şi Gh. Bogdan-Duică), a fost întreţinut de soţia sa Cornelia, care şi-a deschis – pentru asta – un cabinet de stomatologie. De-abia în 1926 marele poet, căruia nu i se recunoştea harul, capătă slujba de ataşat cultural, suferind mult că trăieşte departe de viaţa literară. De prin 1928-1929, de la publicarea, mereu pe spezele sale, a plachetei *Lauda somnului* (1929), cînd noua generaţie de critici literari interbelici au cucerit autoritate în viaţa literelor, i-au recunoscut talentul, impunîndu-l. Dar, pînă atunci, un deceniu întreg (poetul a debutat, cum se ştie, în 1919) a durat calvarul lui Blaga, mereu contestat cu ură înverşunată, negat ca poet, cugetător şi dramaturg. Iar deceniul care a urmat, deşi i-a adus, tîrziu de tot, în 1937, titlul de academician şi catedra de filosofie la Cluj, i-a fost, oare, senin? Iar ceea ce a fost după 1948, cînd era exclus din învăţămînt şi negat ca poet şi filosof, pînă în mai 1961, cînd un cancer l-a răpus la numai 66 de ani, seninătatea i-a fost interzisă, scria, cînd şi cînd, poezie pe care n-a putut-o publica şi romanul *Luntrea lui Caron*, situat sub nivelul înalt al creaţiei sale. Dar Lovinescu, ajuns, după război (după cîteva însemnate cărţi şi magistratură literară), întemeietor al cenaclului „Sburătorul", cu casa mereu plină de scriitori (nu numai în duminicile seara de cenaclu), cu o *Istorie a literaturii*, în patru volume, publicată, de o carte fundamentală de sociologie, *Istoria civilizaţiei române moderne* (trei volume), cu volumele, trei la număr, de *Memorii* şi cărţile de prozator, a fost, oare, un senin? Martor ne este jurnalul său (denumit *Agendele „Sburătorul"*) cît de amară i-a fost viaţa, întunecată în 1936 de actul nealegerii sale în Academia Română şi mai înainte, de negarea ciclului romanesc eminescian, apoi, mai tîrziu, de boala care l-a răpus în 1943, numai de seninătate nu putem vorbi, ci de chin amarnic aproape necontenit. De obicei, e citat ca un senin în chiar stare de olimpian Titu Maiorescu. Nimic mai neadevărat. Jurnalul său (nepublicat în întregime, numeroase caiete de însemnări aflate, şi azi, în manuscris) o dovedeşte cu asupra de măsură. În timpul vieţii (a murit în iunie 1917) şi două decenii după aceea, marele critic şi profesor era oferit, mereu, ca exemplu de viaţă senină şi chiar olimpiană, stîrnind – şi pentru asta – mîndrie şi invidie efectivă. În 1936, cînd fiica sa Livia Dymsza îi încredinţează lui I.Al. Rădulescu-Pogoneanu paginile de ea transcrise şi traduse (am găsit acest manuscris la BAR, încît Pogoneanu şi-a împrumutat numai numele) din jurnal, începînd cu anul 1855 (cînd marele om avea numai 15 ani), şi a apărut primul volum de *Însemnări zilnice*, s-a înregistrat o rumoare generală, consemnată ca atare de toţi criticii vremii (inclusiv de Eugen Ionescu). Deodată, statuia olimpianului s-a prăbuşit cu mare larmă, în locul ei apărînd omul adevărat, cu marile sale suferinţe sufleteşti, care numai despre seninătate nu vorbeau, ci dimpotrivă. La început a fost lupta de a se împlini ca învăţat, ambiţionînd (şi a reuşit), la vestitul colegiu vienez „Theresianum", să arate „măgarilor de vienezi ce e un român"? Înconjurat, acolo, de colegi, toţi cu înfloritoare stare materială, era, de fapt, singur şi a exclamat fericit, la 15-16 ani, cînd a putut descoperi în sora sa Emilia, un prieten, după ce eşuase cu colegii săi care nu s-au demonstrat a fi prieteni adevăraţi, mereu înşelat în aşteptări. De aceea, tocmai, în timpul studenţiei la Berlin, încă în anul întîi (apoi s-a transferat, datorită unei burse acordate de Ministerul român de Instrucţie Publică, se mai numea Eforia Şcolilor, la Universitatea din Paris (Sorbona); în 1859 se îndrăgosteşte de Clara Kremnitz, în care spera să găsească nu numai o iubită dar şi un prieten. A fost această înamorare, care a durat ani destui, ceea ce apoi va numi greşeala lui de tinereţe. Clara i s-a dezvăluit treptat (ceea ce ar fi trebuit să recunoască de la început) o incultă şi lipsită de farmec. Aşadar, în 1936 de-abia, se dezvăluie publicului interesat că mereu sigurul de sine T. Maiorescu s-a putut înşela, fie şi în anii tinereţii. Şi deşi Clara îi dăduse naştere la doi copii (cel dintîi născut, un băiat, Liviu, a murit la numai trei ani) se îndepărtează sufleteşte de ea, îndrăgostindu-se, de prin 1872-1873, de cumnata sa, Mite Kremnitz. Viaţa i-a devenit un calvar. În 1876, după ce fusese demis şi din poziţia de ministru, nota în jurnal derutat cu totul: „În casă merge greu. Noul meu an începe în această privinţă cît mai rău. Sînt aşa de iritat, încît am dureri de inimă de această rănire sufletească şi, probabil, din cauza supraîncordării politice, nu mai pot păstra vechea răbdare. Ceea ce mă face să rămîn liniştit e momentana imposibilitate de a schimba lucrurile. Îmi trec prin minte tot felul de gînduri: ba să las pe nevastă-mea să trăiască despărţită de mine într-un alt oraş; ba să mă refugiez în America, uneori chiar să-mi iau viaţa. Mi-e peste putinţă să mai suport această stare şi trebuie acum să ispăşesc vina vieţii şi a întregii mele slăbiciuni de mai înainte către soţia mea. Toate acestea însă vor împinge spre deciziune, îndată ce voi fi scăpat de datoriile de acum şi voi fi făcut soţiei şi fiicei mele o existenţă posibilă, oricît de modestă". Titu Maiorescu, la 26 de ani, nutrind gînduri de sinucidere, iată o revelaţie stupefiantă, care a uimit pe toată lumea, umbrind cu totul imaginea seninătăţii olimpiene. Şi gîndurile de sinucidere se vor repeta, însemnate, în jurnal. Cu un an mai tîrziu nota tot grav pesimist: „Eu îmi par mie însumi ca un fruct copt gata să cadă. Ce-mi mai poate oferi nou viaţa? Cunosc femeia, ştiu ce înseamnă iubire şi căsătorie, cunosc prietenia (m-am urcat) pînă în culmea ambiţiei şi am simţit arta. Am fost profesor şi scriitor – ce mai poate veni încă? Cine a agonisit în sine indiferenţa morţii, a-ncheiat socotelile cu viaţa. Ce am de făcut? Cînd însă creierul se umflă din nou, băşica de aer se urcă iarăşi în sus, priveşte din perspectivă aeriană în adîncime şi îşi pare sieşi superbă. C'est une misère". Sînt, cred, meditaţiile unui om care îşi realizase întreg programul imaginat în adolescenţă şi, acum, consumat, nu mai are pentru ce lupta. I se părea, cum se vede, lui însuşi de prisos şi era gata să renunţe la tot şi la toate. I se atrofiase pînă şi instinctul de conservare. Aşa se dezvăluia, abia în 1936, contemporanilor seninul olimpian Titu Maiorescu. Statuia, chiar ea, se clătina rău de tot, dezvăluind în omul care o închipuia un frămîntat şi mult suferind pînă la gîndul chiar al sinuciderii. Şi-a revenit, a divorţat în 1887 (la 47 de ani), s-a căsătorit cu Ana Rosetti de care se înamorase mai de mult, a redevenit, în 1884, din nou profesor (de astă dată la Bucureşti), a mai fost de cîteva ori ministru, din 1912 pînă în 4 ianuarie 1914 chiar prim-ministru, abandonînd cu totul scrisul. Dar nefericirea continua să-l împresoare, şi în 1 4 îi moare de cancer soţia în străinătate, la Heidelberg în Germania, el asistînd-o pînă în ultima clipă. A mai trăit, în grea suferinţă, pricinuită de o cronică maladie de cord şi de durerea Capitalei ocupate de inamicul german. Singur, în iunie 1917, moare în Bucureştiul ocupat, la 77 de ani. Viaţa intimă nu i-a fost deloc senină. Olimpianul născocit se dovedise a fi un om ca atîţia alţii, deşi se împlinise strălucitor. Dar, încă o dată, de seninătate – şi încă olimpiană – T. Maiorescu n-a avut parte.

▲

Teodor BACONSKY

Antropologii şi religia (II)

– cîteva însemnări –

Prin obiectivarea şi analiza faptului religios se produce relativizarea perspectivelor şi se obţin anumite universalii trans-doctrinare care funcţionează asemenea unor structuri lipsite de finalitate intrinsecă: se vorbeşte despre „funcţia" socială, culturală, psihologică sau morală a faptului religios, dar logica lui constitutivă, gratuitatea lui sublimă sau suprema lui eficienţă nu mai pot fi percepute şi cu atît mai puţin „trăite". În acest fel, ştiinţa nu se mai opune religiei ca în veacul al XIX-lea, cînd amîndouă îşi disputau monopolul asupra „adevărul unic"; nu se mai pune problema tensiunii dintre creaţionişti şi evoluţionişti şi nu se mai admit compromisurile de tipul „dublului adevăr": astăzi, „ştiinţa" fosilizează religia, o fagocitează epistemologic, o reifică muzeal, o încremeneşte într-o postură patrimonială sau o proiectează în metaforă, comentînd focarele „entuziasmului" postmodern ca pe un fel de „mistică rece". Nu există însă un consens asupra naturii acestor procedee: vivisecţie sau autopsie? Altfel spus: este antropologia religioasă (susţinută instituţional şi academic) un act de mutilare a unor sisteme spirituale încă vii sau raţiunea sa de a fi ţine, dimpotrivă, de „moartea" obiectivă a religiozităţilor tradiţionale?

Un lucru e sigur: antropologii şi istoricii religiei din secolul XX au fost, în semnificativa lor majoritate, nişte spirite agnostice chiar şi atunci cînd, prin educaţie, continuau să aparţină formal unei anumite tradiţii religioase. Iată ce spune, cu destulă elocvenţă, E.E. Evans-Pritchard:

„În ceea ce priveşte religia, ei (antropologii) aveau cu toţii, după cîte ştiu, o formă sau alta de religie. Să citäm cîteva nume binecunoscute: Tylor era quaker, Frazer presbiterian, Marett anglican, Malinowski catolic, în vreme ce Durkheim, Lévi-Bruhl şi Freud erau de origine evreiască; dar, cu una sau două excepţii, oricare le-ar fi fost antecedentele şi formaţia, aceia dintre ei care au avut mai multă influenţă asupra epocii în care au scris au fost agnostici sau atei. (...) Trebuie să ne dăm seama care era intenţia unui mare număr dintre aceşti savanţi dacă vrem să le înţelegem teoriile. *Ei căutau şi găseau în religiile primitive o armă care, potrivit credinţei lor, le-ar fi îngăduit să dea o lovitură mortală creştinismului*. (s.m., T.B.) Dacă e posibil să explici şi să demolezi religia primitivă, arătînd că aceasta fusese un miraj provocat de o tensiune a emotivităţii sau de funcţia ei socială, rezultă că şi marile religii ar putea fi discreditate în acelaşi fel şi suprimate. (...) Nu se pune problema de a afla dacă ei au avut dreptate sau au greşit; ceea ce se cuvine să reţinem este faptul de a recunoaşte că raţionalismul pătimaş din epocă a denaturat descrierea pe care ei au făcut-o religiilor primitive, conferind respectivelor opere – aşa cum le cunoaştem astăzi – un ton de sufiCienţă care este iritant, dacă nu cumva ridicol." *(Theories of Primitive Religion*, Oxford University Press, 1965).

„Apostazia" antropologilor

Cei mai numeroşi istorici ai religiilor şi antropologi ai sacrului din secolul al XX-lea au avut – cel mult – bunăvoinţa de a salva religiosul ca logică socială. În rest, el le apărea ca o absurditate *per se*, ca un fel de inexplicabilă sminteală colectivă specifică mileniilor şi raselor, dar nu mai puţin respingătoare. Ne putem aminti, aici, de cuvintele unui maestru al „funcţionalismului" britanic, în aroganţa căruia nu trebuie să acuzăm un individ – altminteri supradotat – ci mai degrabă obtuzităţile unei epoci. Iată ce scria A.R. Radcliffe-Brown:

„Considerăm îndeobşte toate religiile, sau pe toate, cu excepţia uneia, ca pe nişte ansambluri de credinţe false şi de practici înşelătoare. Nu încape dubiu că istoria religiilor este în mare parte istoria erorii şi a iluziei. (...) Dacă religiile altor popoare sau cel puţin ale celor pe care le numim «primitive» sînt nişte sisteme de credinţe eronate şi iluzorii, trebuie totuşi să ne întrebăm cum se face că aceste credinţe au putut fi totuşi formulate şi acceptate. Problema a acaparat atenţia antropologilor. După mine, această metodă de abordare nu ne va permite (deşi e aparent cea mai directă) să înţelegem cu adevărat natura religiilor. Există şi o altă manieră de a aborda chestiunea: a pleca de la ipoteza că, asemenea moralei şi dreptului, orice religie este o parte însemnată şi chiar esenţială a mecanismului social care îngăduie fiinţelor umane să trăiască împreună, într-o reţea ordonată de relaţii sociale." *(Structure and Function in Primitive Society*, Londra, Cohen and West, 1968).

Unii explică „apostazia" antropologilor nu doar prin mutaţia epistemologică a modernităţii, ci şi prin genealogia culturală care leagă revoluţia protestantă de filosofemele deismului şi de ulterior răspînditul agnosticism. Alţii cred că antropologia nu face decît să focalizeze o difuză ireligiozitate preexistentă discursului său. Ambele ipoteze sînt juste. Pe de o parte, protestantismul a ruinat efectiv imaginarul medieval, bazat pe icoană, nu pe text. Pe de altă parte, criticismul biblic, dispersia sectară, disputele eretice în marginea credo-ului ortodox, scepticismul şi ateismul – toate acestea făcuseră breşe în ansamblul coerent al viziunii tradiţionale cu secole înainte de Lumini, de Enciclopedie sau de înfiinţarea primelor Societăţi de Antropologie. În realitate, „viziunea tradiţională" nu a fost nicodată „omogenă", ci numai dominantă. Ismele modernităţii nu au făcut decît să relativizeze această dominaţie, absolutizînd îndoiala.

Există ceva patologic în acest divorţ între antropologii religiei şi faptul religios. Se ştie că relaţia dintre „savant" şi disciplina sa este îndeobşte erotizată: învăţatul îşi iubeşte domeniul, îl „îmbrăţişează" cu pasiune, îl „urmează": alternează deci atitudinile posesiv-falocratice, de tipul violării „tainelor" şi a dezvirginării unor teritorii neatinse, cu atitudinile de supunere/subjugare, pe fondul cărora el, savantul, „pătimeşte", se sacrifică pe sine (insomnii, mizantropie sau, dimpotrivă, filantropie mesianică). Îndepărtîndu-se de această dialectică, ştiinţa religiilor pare a fi prima disciplină intelectuală izvorîtă din „ura", ţîfna polemică sau cel puţin din indiferenţa faţă de propriul domeniu. Celelalte discipline se osifică sau se degradează pe parcursul evoluţiei lor. Ele operează metaforic, umanizîndu-şi obiectul: există o poezie şi o poetică a discursului ştiinţific, aşa cum ne-a arătat fastuos, în cărţile sale, un Gaston Bachelard. Aici însă, avem de-a face, s-ar zice, cu un fel de „păcat originar", care se transmite generic. E greu să nu-i acuzi pe aceşti amanţi mediocri, dispuşi să-şi denigreze amorul sau să-şi ucidă copiii. „Vinovăţia" primilor antropologi este excelent surprinsă de acelaşi Evans-Pritchard:

„Dacă trebuie să-i blamăm pe critici, e pentru vina de a fi îngăduit ca indignarea lor (din care nu lipsea reaua credinţă) să le întunece judecata ştiinţifică. Un biolog nu atacă nici o formă a vieţii animale, tot aşa cum nici un astronom nu denunţă sistemul planetar. De ce atunci cei care afirmau şi mai afirmă că religia nu e decît o instituţie socială printre altele şi că toate instituţiile sînt sisteme naturale (...) precum organismele şi corpurile cereşti, se simţeau în măsură să o sape?"

Noul credo *al omului postmodern*

Cu toate aceste prealabile axiomatice şi în pofida urîtului obicei semnalat adineaori, e clar că antropologul religiei este, pînă la urmă, obsedat de propria cercetare. În fond, nimeni nu-şi poate dedica viaţa unei erori absolute, mai ales atunci cînd (ştie că) nu-i poate opune un adevăr indiscutabil. E clar că „specialistul" distinge în faptul religios ceva esenţial, de care atîrnă nu atît oportunităţile unei cariere, cît degajarea unor certitudini „vitale". Dacă ar fi să reluăm tipologiile agreate pe la 1900, am spune că antropologul religiei are manifestări „magice" şi „gnostice": el vrea să deţină secretele ultime şi speră să pună la punct o cunoaştere „operativă": zgura detaliilor camuflează o entitate absolută, care trebuie finalmente dezvăluită; geografia accidentată a doctrinelor maschează subteranele unei revelaţii unice. Antropologul religiei se autoîntegrează, ca hermeneut şi mistagog, în istoria spirituală pe care o demontează analitic.

Dacă există o istorie a istoriei religiilor, nu văd de ce nu ar putea exista o antropologie al cărei obiect să fie însăşi persoana antropologului dedicat religiei. Nu e vorba de vreo nouă proliferare metatextuală, menită să ne agraveze alexandrinismul, ci de consecvenţa faţă de acea realitate care vrea ca antropologia religioasă să nu se fi desprins, nici pînă astăzi, de premisele ei teologice. Antropologia religioasă este avatarul extrem al deismului. Ştiinţă a religiilor născută dintr-o religie a ştiinţei, ea este în fond o formă de religiozitate care participă simultan la ordinea analizei şi la imponderabilele abandonului de sine, acceptat în numele unei realităţi superioare. Cercul hermeneutic de care vorbea cel mai de seamă filosof religios al lumii protestante contemporane este, în fond, noul *credo* al omului postmodern. Iată ce spune Paul Ricoeur:

„Trebuie să înţelegem pentru a crede, dar trebuie să credem pentru a înţelege: acesta nu este un cerc vicios şi cu atît mai puţin, mortal; e un cerc cît se poate de viu şi de stimulant. Trebuie să credem pentru a înţelege: într-adevăr, interpretul nu se va apropia niciodată de textul său dacă nu trăieşte în *aura* sensului interogat. Si totuşi, nu putem crede decît dacă înţelegem. Căci imediatul secund pe care-l urmărim, naivitatea secundă pe care o aşteptăm nu ne mai sînt accesibile decît într-o hermeneutică; nu mai putem crede decît interpretînd. Aceasta este modalitatea „modernă" a credinţei în simboluri; expresie a suferinţei modernităţii şi remediu al acestei suferinţe. Acesta este cercul: hermeneutica purcede din pre-înţelegerea însuşi faptului pe care încearcă să-l descifreze prin interpretare. Dar, graţie acestui cerc al hermeneuticii, mai pot încă şi astăzi să comunic cu Sacrul, explicitînd pre-înţelegerea care animă interpretarea. Astfel, hermeneutica, achiziţie a „modernităţii", este unul din modurile în care această modernitate, (definită) ca uitare a Sacrului, se depăşeşte pe sine. Cred că fiinţa mai poate încă să-mi vorbească, desigur nu sub forma pre-critică a unei credinţe imediate, ci sub chipul imediatităţii secunde pe care o vizează hermeneutica. Această naivitate secundă poate fi echivalentul post-critic al hierofaniei pre-critice" *(Le conflit des interprétations. Essais d'herméneutique*, Seuil, 1969, p. 294.)

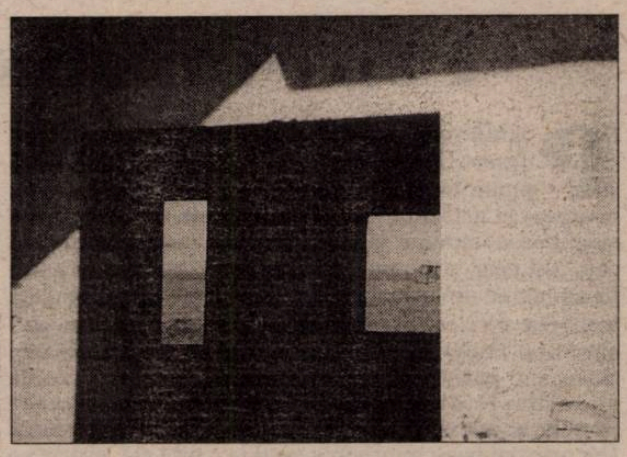

© S. Ivanoschi

Ştiinţa religiei însoţeşte aşadar patologia obiectivă şi obiectivantă a sentimentului religios tradiţional. Ea presupune exfolierea misterului trinitar printr-o serie de operaţiuni specifice şi în mare măsură sesizabile *après-coup*: A) geometrizarea hristologiei, care începuse deja cu Nicolaus Cusanus şi Pascal: Hristos este Raţiunea ca agent al legilor cosmice; B) transformarea Tatălui în *deus otiosus* şi C) impersonalizarea Duhului Sfînt: dacă ascetica siro-palestiniană clasică şi Evul Mediu îl feminizase, acum, cea de-a treia persoană a Treimii e privită, hegelian, ca Spirit Absolut desprins din comuniunea cu celelalte persoane divine sau umane.

(va urma)

▲

ASOCIAŢIA·EDITORILOR·DIN·ROMÂNIA

a·e·r

www.aer.ro - site-ul Asociatiei Editorilor din Romania, gazduieste **primele statistici ale pietii de carte din Romania**, precum si catalogul celor mai semnificativi editori, distribuitori de carte si tipografi care fac parte din industria romaneasca de carte.

Proiect finantat de Uniunea Europeana, prin

eurart

www.aer.ro

Claude KARNOOUH

Tamás şi ceilalţi

Înţeleg perfect reacţiile de respingere suscitate de articolul lui G.M. Tamás. Unor intelectuali români le-a displăcut articolul lui, dar el nu le-a plăcut, şi nu e de mirare, nici unor intelectuali unguri din Transilvania: pentru aceştia balcanismul nu este decît dorinţa lor de a face uitat faptul că şi ei se trag de pe meleagurile astea. Cu Tamás, vechiul prieten, de peste douăzeci de ani – de pe vremea disidenţei sale maghiare – întreţineam un comerţ de idei unde încăpeau acorduri şi dezacorduri, pe un fond de nestrămutată fidelitate. Cunosc stilul lui incisiv, tentaţia histrionică, remarcile lui uneori repezite, dar cel mai des ţintind exact punctul sensibil, incredibila sa erudiţie poliglotă, şi, *last but not least*, un ascuţit sens al eticii sociale. Cu excepţia histrionismului, mulţi dintre cei care alcătuiesc partea vizibilă a inteligheţiei româneşti sînt lipsiţi de aceste calităţi. Astăzi, afirmă în faţa tuturor celor care doresc să-i asculte (şi urechile Occidentului sînt adeseori pline de complezenţă cînd au nevoie de slugi supuse) că au fost disidenţi! Am stat mulţi ani în România, pe timpul lui Ceauşescu (1971-1982), şi cu excepţia lui Paul Goma, n-am auzit, văzut sau cunoscut disidenţi. Şi dacă ei au existat, s-au manifestat probabil atît de discret, încît nimeni nu i-a auzit... Altfel decît revolta minerilor din Valea Jiului (1977) care, la vremea aceea, în Occidentul anti-comunist, erau răsfăţaţi pe toate canalele mediatice... În România nu a existat nici o iniţiativă intelectuală care să creeze vreo legătură între mişcarea muncitorească şi inteligheţia, aşa cum a fost, de exemplu, Solidaritatea din Polonia. Or, toţi aceşti intelectuali polonezi, care au mers în întîmpinarea muncitorilor de la Gdansk, veneau, fără excepţie, dinspre stînga... Toţi trecuseră prin experienţa criticii „goşiste" a comunismului real. Critica comunismului cu argumentele extremei drepte din perioada interbelică nu este decît reluarea unui refren care şi-a demonstrat vacuitatea interpretativă. Niciodată gîndirea restauraţiei nu a fost în stare să înfrunte provocările cele mai radicale ale modernităţii. Aceasta a fost, de fapt, *kairos*-ul lui Heidegger, de după Rectorat, pe care specialiştii români nu-l aud, deoarece sînt incapabili să conceapă *Gestell*, ca experienţă existenţială, proprie fiecăruia dintre noi. În acest punct precis, nici Tamás nu sesizează miza radicală a acestei gîndiri: el rămîne prins în capcana unui *Aufklärung* neputincios în faţa dezastrelor din acest secol (poate că ar trebui să recitească şi să mediteze la *Über Gewissheit*, Despre certitudini, Wittgenstein) şi formulează comparaţii înşelătoare între Noica, Nae Ionescu, tînărul Cioran, Vulcănescu şi... Heidegger... Să fim lucizi şi fără prejudecăţi... În acest secol au existat trei gînditori: Heidegger, Wittgenstein şi Adorno. Şi dacă l-am omis pe Husserl, este pentru că îl consider cel mai mare gînditor al secolului XIX, versiunea cea mai profundă, cea mai elaborată, aş spune cea mai împlinită, definitivă, a idealismului german.

Trebuie spus şi repetat: de scris şi de confirmat, am făcut-o în multe texte şi Tamás o enunţă perfect, deşi, din păcate, analiza sa se limitează din cauza unei ezitări fenomenologice la efectele sociale ale progresului tehnico-ştiinţific. Experienţa comunistă nu poate fi gîndită într-o manieră radicală decît prin înţelegerea a ceea ce a reprezentat ca moment în istoria lumii, pentru a vorbi ca Hegel. Or, pentru a sesiza experienţa comunismului în totalitatea ei, nici nostalgia, nici regretul, nici consolările sau, şi mai rău, machierea lui, nu pot da naştere libertăţii interioare necesare confruntării cu realitatea ei, eminamente tragică. Pentru a gîndi comunismul, trebuie să fii un gînditor modern; trebuie să sesizezi, în toată plenitudinea ei, criza modernităţii în aurora modernităţii (da! „anii treizeci sînt în faţa noastră", cum scria cu atîta forţă Gérard Granel); trebuie să sesizezi natura capitalismului în esenţa sa tehnică *(Brief über Humanismus*, Heidegger); trebuie să fi auzit tragediile acestui secol – de la Gulag la exterminările în masă – şi care depăşesc graniţele Europei *(Transparenţa răului*, Baudrillard). Pentru a sesiza sensul comunismului trebuie părăsit provincialismul dîmboviţean sau someşan şi trebuie gîndită într-adevăr fiinţa-lume a modernităţii tardive *(Dialectica raţiunii*, Adorno şi Horkheimer).

În pofida erorilor de detaliu care fac vulnerabilă critica sa, există o intuiţie justă în diagnosticul lui Tamás: e ceea ce eu aş numi mimetismul românesc, dus pînă la caricatură. După 1989, s-a cerut să fii disident şi atunci cel mai bine plasaţi în jocul politico-social şi-au inventat disidenţa. Adevăraţii disidenţi români, deşi nu au fost din tabăra mea politică (ei merită respect pentru curajul lor), erau de mult timp în gropile comune. Că a fost bonjurist, pro-german, pro-francez (Ah, madam furculision!), mimetismul pustieşte gîndirea din România. Acest mimetism nu este nou, aş spune chiar că este consubstanţial experienţei modernităţii în România (cf. remarcabilei cărţi al lui Sorin Antohi, *Civitas Imaginalis)*. Or, acest mimetism nu este altceva decît preluarea gîndirii de-a gata, parodie a ideilor sociale şi politice dintre cele mai banale, dar la modă în Occident, la început în Europa şi acum în Statele Unite. Îmi vin în minte multe exemple, dar voi da doar două, complementare.

Cînd Lucian Blaga îşi făcea studiile de filozofie la Viena, capitala imperiului în declin era unul din centrele unde se năşteau diverse experienţe intelectuale şi estetice, cele care aveau să hrănească toată modernitatea secolului XX, dincolo de spaţiul austriac: Loos, Freud, cercul logicienilor din Viena, dodecafonismul etc. Or, nici unul dintre aceste curente nu apar în vreun fel în opera filozofică a lui Blaga. Cînd tînărul Noica pleacă în Germania cu o bursă, la sfîrşitul anilor '30, după ce asistă la un seminar al lui Heidegger, înspăimîntat de gîndirea lui abisală, o ia la fugă la neokantienii de la Marburg. Comportamentul se prelungeşte: într-unul din micile opuscule cu care ne-a obişnuit, Liiceanu povesteşte cum a plecat de la un curs al lui Foucault, pentru că acesta din urmă îşi afirma orientarea de stînga. Chiar dacă vanitatea lui va avea de suferit, trebuie să-i spun că nimeni nu a observat absenţa lui.

Astăzi, modelul american domină viaţa românească: viaţa socială (idealul Dallas – de mult pregătit, încă de regimul comunist tardiv); viaţa culinară – succesul McDonald's; viaţa politică – nici o putere politică nu întreprinde ceva fără să ceară aprobarea americanilor, a FMI; viaţa intelectuală, cu omniprezenţa fără precedent a analiştilor politici (un fost istoric al artelor, un (o) fost(ă) romancier(ă), un fost inginer etc.) la fel de competenţi în interpretarea modernităţii politice ca şi foştii activişti de partid în interpretarea marxismului. Dimpotrivă, adevăratul liberalism al vieţii intelectuale americane, una din forţele reale din Statele Unite, pare cu desăvîrşire ignorat, într-atît încît România este o ţară fără dezbateri serioase sau, ca în melodramele proaste, totul se termină cu înjurături şi denunţuri.

Această absenţă a reflexiei asupra naturii comunismului, ţinînd şi de absenţa autoreflexiei asupra propriului comportament, a marcat inteligheţia din România, în lunile imediat următoare „revoluţiei" din decembrie 1989. Împreună cu foştii activişti din aparatul de partid, inteligheţia a căutat imediat avantaje şi privilegii, disimulînd lupta feroce, în spatele moralei restauraţiei... revenirea la adevăratele valori! Desigur, adevăratele valori existau, dar în spatele scenei; ele coincideau cu cele ale lumii moderne în general... marfa şi echivalentul ei general... banii! Iată de ce, Noica, de exemplu, nu mai este văzut astăzi cu ochi buni... Ce ar spune cel care denunţa pe vremuri şi maşinile de calcul şi banii, despre discipolii lui? Totul a fost un simulacru: Grupul pentru Dialog Social este, de fapt, Grupul pentru monolog social.

Nu poate stîrni mirarea faptul că o parte a populaţiei, inclusiv mulţi tineri cu diplomă, şi-a pierdut încrederea în inteligheţia. Ce a făcut ea pentru a-i ajuta pe aceşti tineri să introducă morala în instituţiile societăţii româneşti? Nu este suficient să te proclami *hic et nunc* societate civilă pentru a fi într-adevăr. Jurnaliştii occidentali şi diplomaţii sînt încîntaţi, dar societatea românească nu locuieşte doar la Bucureşti, între hotelul Intercontinental şi Piaţa Victoriei. 45% din societatea românească este rurală şi viaţa oraşelor este încă puternic ruralizată. O parte importantă a acestei societăţi a votat pentru Vadim Tudor... şi în faţa pericolului, inteligheţia, după ce ani de zile a denunţat primejdia comunismului în persoana preşedintelui Ion Iliescu şi a partidului său, PDSR, s-a dat pe mîna lui, ca în fabula lui La Fontaine: broaştele care vor un rege. Cum mai poate pretinde această inteligheţie să fie luată în serios? Cred că, cu toate lacunele pe care le-am semnalat şi cu toate rezervele filozofice exprimate, aceasta este esenţa gîndirii lui Tamás, pe care o împărtăşesc...

▲

Zsuzsa SELYEM

De la haz la haz

– comentariu ascetic pe marginea textului „Amicus Tamás..." de Andrei PLEŞU –

Să scrii ce gîndeşti? Să nu scrii? Scriind, comiţi o greşeală, fiindcă o să se creadă că te înscrii în opoziţia banală şi falsă, dar foarte răspîndită, între două naţiuni; rezervele tale faţă de textul domnului Pleşu pot să facă posibilă o interpretare pe plan naţionalist; dacă nu scrii, consolidezi în tine însuţi aceeaşi interpretare îngustă: fiind unguroaică, te laşi manipulată de posibilitatea acestui „tic-tac" sterp al contrariilor. Oricum, o să regreţi. (Kierkegaard)

Măcar să o faci ascetic, fără prea multă gălăgie.

Să încerci să nu te ocupi decît de logică şi de structură.

Textul *Amicus Tamás*... *de la „legea conexiunii universale" (materializîndu-se aici printr-un *circulus vitiosus*: Vadim – naţionaliştii maghiari-internaţionalismul comunist-fascism-comunism, relaţia reprezentată prin linioară reprezintă simpla cauzalitate) ajunge la o concluzie elegantă şi primejdioasă: „Nu-ţi rămîne decît să optezi..." şi, puţin mai jos: „Cunosc o mulţime de oameni străluciţi care, datorită unei opţiuni luate prea în serios şi-au sacrificat inteligenţa şi au sfîrşit într-o stupefiantă obstinaţie a erorii."

(1) Premisa simplificată: relaţia dintre Vadim ş.a.m.d. nu se poate identifica cu cauzalitatea. Este vorba de persoane, nu? Ideile sau comportamentele naţionaliste, fasciste, comuniste etc. nu pot face abstracţie de motivaţiile foarte variate ale persoanelor care le promovează. Nu, nu există acest cerc abstract *vitiosus* pentru că cercul este *vitios* în fiecare om şi fiecare este responsabil pentru ceea ce face cu cercul său. Dacă nu ne asumăm acest lucru, sîntem doar nişte marionete.

(2) Concluzia: clară şi corectă – în aceste condiţii de simulacru al opţiunii, cea mai bună opţiune a subiectului este, cum citim în *Amicus Tamás*..., să nu-şi ia opţiunea „prea în serios". Dacă nu poţi să admiţi greşeala, nepăsarea – să ai grijă de un singur lucru: să nu ajungi într-o situaţie „serioasă". Altfel spus: o situaţie unde poţi greşi. Astfel de situaţii utopice pot fi realizate frumos şi elegant sau drastic şi vulgar. (Frumos şi vulgar sau drastic şi elegant.)

În elegantul text *Amicus Tamás*... citesc despre admiraţia inteligenţei, a hazului, a „formidabilităţii" lui Tamás şi nu găsesc răspunsul la preocupările şi la argumentele lui. (Aceste răspunsuri le găsim în textele semnate de Z. Ornea, Pavel Câmpeanu, Mircea Iorgulescu, Andrei Cornea). Este ironizată seriozitatea exigenţei cu privire la obligaţia intelectualului de a discerne între curentele, respectiv atitudinile intelectuale: „O nouă interdicţie pentru cei trei balauri?" – fiind vorba despre Eliade, Noica, Cioran. Numai pentru că ei, doar pentru un timp, au fost vrăjiţi de eleganţa puternică şi vitează a Gărzii de Fier? Totuşi, povestea nu poate fi bagatelizată: ei sînt cei mai cunoscuţi gînditori, cu cea mai mare putere de influenţă – nu înţeleg de ce n-ar merita opera lor să fie analizată în întregime, de ce ar avea ei nevoie de eroizare, de „muzealizare" (Assmann).

Referitor la ei, întrebarea e retorică: ca de obicei, sentinţa este de fapt apodictică: nu cumva să încerci să analizezi opera lor ţinînd seama şi de greşeli. Discriminarea între pisici şi cîini, pe de o parte, care – cum zice Tamás – se ţin în casă, şi vaci şi antisemiţi, pe de altă parte, care nu se ţin în casă, ar duce la „o stupefiantă obstinaţie a erorii". Dar, după cum văd eu, în textul lui Tamás nu apare nici o necesitate a interdicţiilor: apare doar simpla nevoie de a înţelege ce, cum şi pentru ce s-a întîmplat. Vacile, în comparaţia lui Tamás, vacile nu sînt „interzise": cu toate că nu se ţin în casă, ele trebuie îngrijite.

Da, avem toate motivele să fim sceptici în legătură cu rolul intelectualilor: dacă dintr-un text nu rezultă nimic, eventual ceva haz, aluzii şi o structură jucăuşă, n-avem ce reproşa celor cărora nici nu le trece prin cap să citească, să cunoască cîte ceva, înainte de a-şi asuma ambiţia puterii nelimitate.

---

* *Dilema*, nr. 416, 16-22 februarie 2001.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Acest „obscurt“ obiect al dorinţei

„Scurt“, de la Festivalul (inter+naţional) de scurt-metraj de la Clermont-Ferrand, şi „obscur obiect al dorinţei“ – de la „Sado-masochism şi fetişism“, vedeta actualei ediţii... Dar eu am lăsat cele cinci programe SM+F pentru ultimele zile ale festivalului, alergînd, din prima, să văd programele speciale Hitchcock – „All About Hitch“ (3 la număr) şi „Hommage à Chris Marker“ (2).

Hitch & Chris

Entre cinéphiles, totul se leagă, căci Marker – fotograful, scriitorul şi cineastul secret & cvasi-confidenţial a cărui influenţă este invers proporţională prezenţei lui efective în carne, oase & retrospective – este unul din cei mai avizaţi cunoscători ai operei hitchcockiene şi, mai ales, al capodoperei sale – *Vertigo* –, căreia i-a dedicat nenumărate studii, un CD-Rom *(Immemory One)* şi obsesia lui infinită; organizatorii Festivalului de la Clermont-Fd (o mai spun o ultimă dată: cel mai important din lume, supranumit „Cannes-ul scurt-metrajului“!) sînt fani autodeclaraţi ai lui Marker şi şi-au botezat noul sediu, în formă de vapor, „La jetée“ – după numele scurt-metrajului antologic al acestuia, din 1961, care i-a inspirat lui Terry Gilliam *Armata celor 12 maimuţe*. Cele două programe (5 proiecţii, cu totul) au fost şi cele mai consistente ale Clermontului '01.

„Hitchcockurile“ începeau/se-ncheiau, invariabil, cu scurtele Maestrului (în ordine: *The Perfect Crime*, 1957, *Arthur & Banquo's Chair*, 1959, *Bon Voyage*, 1944, *Bang! You're Dead*, 1961, *The Crystal Trench*, 1959, *One More Mile to Go*, 1957), între acestea fiind programate cîteva din cele mai amuzante/interesante/pasionante pastişe/parodii/ pel*Hitch*ule inspirate de „maestrul suspansului“ unor cineaşti de vîrste, naţionalităţi şi *background*-uri foarte diferite. (Cu două bonusuri: proiecţia-surpriză a unor traileruri faimoase ale lui Hitch – cel la *Păsările* şi cel la *Psycho*, ultimul fiind antologic!). Aceste „d'après-uri“ variau de la semi-studiul tematizat *(Phoenix Tapes* de Mathias Müller/Christoph Girardet, 1999) la glumele cinefile *(Psycho* de Martin Arnold, 1997 sau *Das Ei* de Hans Georg Anders, 1993), trecînd prin desenele animate şi experimentele avînd ca materie primă cîteva din cele mai celebre pelicule ale lui Hitch *(2 Spellbound*, respectiv *4 Vertigo* semnate Les LeVeque, 1999-2000). Ce păcat că lucrurile cu-adevărat originale (seria – cam lungă: 45 min. – co-semnată Müller/Girardet, respectiv „manipulările“ grupului Les LeVeque) au fost bruiate de veşnicele comentarii/oftături ale veşnicilor spectatori care nu suportă experimentul şi se manifestă cu zgomot! Clermontul chiar are o problemă cu aceşti troglodiţi, care tac chitic & aplaudă conştiincios la toate subfilmuleţele cu Rachid, Said & „ecourile Algeriei“, dar devin brusc (şi suspect) intoleranţi la orice e *diferit* din p.d.v. formal... Les LeVeque aduceau ceva cu totul nou iar rezultatul era, în cel mai rău caz, distractiv: mai întîi au comprimat cele 111 min. ale lui *Spellbound* la 7 min. 1/2 şi au făcut să se oglindească imaginile una-ntr-alta, apoi au făcut acelaşi lucru cu cele 128 min. ale lui *Vertigo*, reducîndu-le la 9 min. şi duplicînd de patru ori imaginile, inversînd de tot atîtea ori planurile orizontal+vertical ale cadrelor; rezultatul seamănă cu un clip-caleidoscop, mai ales că era însoţit de ritmuri tehno. Cît despre *Phoenix Tapes* – acestea sînt o extensie hitchcockiană a deja-cunoscutelor *Home Stories* ale lui Müller, văzute recent şi la Institutul Goethe din Bucureşti graţie programului-prezentare al lui Gerd Weidenfeld. Pe alte căi (gestual-statistice), Müller ajunge la una din intuiţiile lui Marker din cel mai pasionant film al său inclus în ciclul clermontez: *Une journée d'Andréi Arsenevitch* (1999, 55 min.). Un portret al lui Tarkovski în 1986 la Paris, pe cînd era găzduit în casa Marinei Vlady şi-i era dat să mai trăiască două mari emoţii: venirea fiului său de la Moscova, eliberat în fine de autorităţile sovietice, şi montajul ultimului său film, *Sacrificiul*, în prezenţa operatorului Sven Nykvist... Alternînd imaginile unui Tarkovski întins în pat, stins dar încă întreg intelectualmente, cu cele ale cineastului turnîndu-şi *Sacrificiul*, Marker ne restituie una din cele mai sfîşietoare asceze ale Cinematografului. Eseul-mărturisire surprinde nu doar gesturile mărunte dar semnificative, trecerea emoţionantă de la familiar la exemplar, ci şi exegeza operei – o exegeză tarkovskiană *in nuce*, ale cărei revelaţii (relaţia apă-foc, ritmurile repetitive, coregrafia planurilor-secvenţă...) ne sînt destăinuite firesc, fără morgă sau emfază pedantă. Un film obligatoriu pentru oricine vrea să fie mai aproape de unul din marii artişti ai celei de-a şaptea arte.

Femeile & filmele

Din păcate, programele competitive nu au oferit multe prilejuri de exaltare. Chiar dacă juriile au premiat în general co[illegible]ct, fără tremolouri politice (Marele Premiu naţional: Frédéric Pelle, *Des morceaux de ma femme* – pe care-l remarcasem deja la festivalul de la Capalbio de anul trecut –, cel internaţional: Katerina Filiotou (Grecia), *Ela na su po / Am ceva să-ţi spun*), în preferinţele publicului (acelaşi exasperant public!) a figurat şi catastrofa *Lilly*, de Marwad Hamed – film nu doar ridicol de prost, ci de-a dreptul fascist (un muftiu este dus în ispită de o roşcată 1/2 egipteană, 1/2 americană); mulţi s-au întrebat dacă publicul nu încurcase cumva titlurile, votînd *Lilly* în locul scurt-metrajului canadian... *Lila!*

Pe lîngă *Ela na su po* (o surprinzătoare comedie de moravuri venind din partea unei grecoaice bondocuţe, copleşită lacrimal de importanţa premiului şi promiţînd publicului, într-o engleză peltică de elevă silitoare, să facă „filme tot mai bune pentru Clermont!“; scurt-metrajul său povesteşte, cu o nonşalanţă fermecătoare, cum o soţie-şi-mamă, într-o dimineaţă în care se dusese după cumpărături, „calcă strîmb“ cu un instalator cu fizic de telenovelă, îşi mărturiseşte mica aventură familiei reunite şi, după cîteva momente corespunzătoare de „dramă“, e iertată şi totul reintră în normal...), un Premiu special al juriului a recompensat filmuleţul rusoaicei Anna Melikian *Poste restante*, întîrziat *coq à l'âne* „Nouvelle Vague“-Vera Chytilovist, cu 2-3 găselniţe simpatice, prea multe finaluri şi o imagine impecabilă, iar un nou-înfiinţat Premiu al Juriului ecumenic a răsplătit vechea cunoştinţă a cinefililor bucureşteni, *Summertime* al elveţiencei Anna Luif (care a primit şi Premiul presei). Dacă mai menţionez şi că Premiul presei (naţional), Premiul „Recherche“ şi cel al publicului au fost obţinute de *Tous à table* al Ursulei Meier, vom avea imaginea unui Clermont dominat clar (cel puţin în privinţa premiilor) de femei. Ceea ce nu e rău deloc!

Dintre filmele nepremiate (dar care ar fi meritat să fie), aş aminti olandezul *Journey Through the Night*, realizat de un debutant, Joram Ten Brink – un „coşmar pînă la capătul nopţii“ într-un compartiment al expresului Amsterdam-Paris, avînd drept partener de drum un canibal –, australianul *Lost* de Jo Kennedy – o poveste aparent realistă care basculează în fantastic în clipa în care realizezi că cei trei copii găsiţi de poliţie pe plajă sînt aceiaşi „daţi dispăruţi“ în urmă cu cîteva decenii, întorşi în prezent pentru a o „răpi“ pe mama lor – şi, dacă nu pentru altceva, măcar pentru „îndrăzneală“, un scurt-metraj spaniol, *Back Room* de Gabriel Morales, care nu se dădea înapoi de la cîteva cadre *hard*-voyeuriste pentru a descrie, într-un ton destul de anti-politic-corect, universul racolajului gay.

Spaniolii, sud-coreenii & documentariştii

Cineaştii spanioli au avut parte, de altfel, împreună cu cei sud-coreeni, de onorurile unor programe paralele – precum, în anii precedenţi, italienii & africanii; trei programe spaniole, respectiv patru sud-coreene, care demonstrau – dacă mai era nevoie – avansul evident al scurt-metrajelor de oriunde faţă de cel francez...

Observaţia poate fi probată prin simpla comparare a unei teme foarte abordate de cinematograful actual (=homosexualitatea): francezii o „atacă“ în general complexat, cu surplus scenaristico-nevrotic, aglomerînd bunele sentimente arabofile cu *la bonne baise* gay – de parcă s-ar jena să privească „problema“ în faţă; sud-coreenii, în schimb, sînt în stare să atace acest subiect tabu (la ei) frontal şi emoţionant – ca în puternicul *Sugar Hill* de Heeil Lee-song –, iar spaniolii să îl ia oarecum „peste picior“, cu francheţe şi-un pic de frivolitate à la Almodovar – ca în dezinhibatul *En malas compañias* de Antonio Hens. Ideea fiind: nu era nevoie să te duci neapărat la programele S&M pentru a vedea „chestii“ şocante – programele paralele, ca şi cele competitive, ofereau din belşug asemenea momente...

Mai ciudată a părut separarea scurt-metrajelor documentare prin plasarea lor într-un program special (Clermontul inclusese, pînă acum, docu-scurtele în programele competitive). Să fie un semn de regres – o concesie făcută gustului tot mai *terre-à-terre* al „clientului nostru – stăpînul nostru“, publicul clermontez...? În orice caz, cele cinci documentare prezentate separat demonstrau o mare diversitate de „form(ul)e“ şi deloc o încremenire în confortul vreuneia – aşa cum se observă, adesea, printre scurtele franceze competitive; de la documentarul „TV-corect“, în stilul portretelor de regizori à l'américaine (reportaj+interviu+citate din filme; de astă dată, „intervievatul“ era suedezul Roy Andersson iar filmul, *Obsessions du deuxième étage* de Nicolas Schmerkin, redactorul-şef al mensualului *Repérages*) la sobrul jurnal de familie reconstituit din fotografii filmate, gen *La jetée* (*Un Voyage au Portugal* de Pierre Primetens), trecînd prin flamboaiantul eseu-experiment de imagine (*Corps à corps* de Nicolas Duchêne şi Bruno Reiland, despre corrida), prin cel minimalist în cadre fixe (tulburătorul *Les pieds* de Christophe Loizillon: cinci planuri-secvenţă pe picioarele unor femei/bărbaţi din Japonia, Palestina şi Franţa) şi prin melanjul fericit de montaj al unor fragmente de arhivă cu cele filmate în Super 8 cu camera personală *(Work in Progress*, documentar-fantasmă despre Rusia sovietică şi dintotdeauna cosemnat de Vivian Ostrovsky şi Yann Beauvais). Din păcate, „exilat“ într-o sală excentrică, acest excelent program a fost cam ocolit de public...

La jetée de Chris Marker

Quay Brothers & Plympton

„Ciudaţii“ acestei ediţii au fost onoraţi, cum se cuvine, prin cîteva proiecţii „programme distributeurs“ care au fost luate cu asalt (mai ales programul Bill Plympton).

Lumea fraţilor britanici Quay (Timothy & Stephen) este în totalitate o construcţie livrescă – amestec de Lewis Carroll, Kafka şi Bruno Schulz, pe care îi „recondiţionează“/animează cu ajutorul păpuşilor, al obiectelor abandonate (deşeuri asemănătoare celor adunate de Agnès Varda în *Les glaneurs et la glaneuse*) şi al unor scenografii suprarealiste; scurtele văzute (ciclul *Stille Nacht -1.Dramolet, 2. Are We Still Married?, 3.Tales From Vienna Wood*; apoi *Street of Crocodiles, Rehearsals for Extinct Anatomies, The Comb*, realizate între 1986-1993) sînt tot atîtea capodopere ezoterice, clipuri absurd-delirante în care stranietatea „story-urilor“ este nimic pe lîngă concreteţea violent-fantastică a acestor *boîtes à images-et-musiques* părînd instalaţiile unor artişti conceptualişti ce şi-au propus să deconstruiască MTV-ul...

La polul opus – ca strategie „exotericǎ“, nicidecum ca ciudăţenie! –, americanul Bill Plympton este un maestru al animaţiei „adulte“, provocatoare, nu în ultimul rînd prin prostul-gust asumat, inventatorul unui stil (desen clasic, scenariu sadic, „i-morală“ ireverentă...) cu ajutorul căruia poate să supună realitatea (eroticonvenţională) tuturor pervertirilor in-imaginabile im-posibile (şi e, într-adevăr, imposibil să „povesteşti“ o animaţie plymptoniană: trebuie văzută, în toată crudemenţa ei dinamitardă & demitizantă!)... Doar un detaliu: programul începea cu *How to Make Love to a Woman* (1995) şi se încheia cu *Sex & Violence* (1998)!

Iar dacă vă-ntrebaţi cum au fost programele „sado-maso & fetişiste“, o să răspund: le-am văzut, m-am plictisit, am plecat. Are vreun rost să continuu plictiseala povestindu-vile?... Despre S&Morţi, numai de bine. ▲

Dilema vă recomandă

● *Being John Malkovich* (1999) de Spike Jonze, cu John Cusack, Cameron Diaz, Catherine Keener, John Malkovich la Cinemateca Română, vineri 16 martie martie, ora 18,15; şi *Magnolia* (1999) de P.T. Anderson, cu Tom Cruise, Julianne Moore, Jason Robards tot acolo, luni, 19, ora 18,30 . (Alex. Leo Şerban)

● Biblioteca Românească Virtuală (biblioteca.euroweb.ro) – locaţia pe Internet unde se pot găsi cele mai multe opere ale scriitorilor români, de la cei clasici, pînă la cei contemporani. ● Recomandăm din nou revistele culturale electronice *agoraONline* (www.aol.ro) şi *electr@* (electra.ifrance.com), a căror locaţie a apărut, în numărul trecut, scrisă greşit. (Cezar Paul-Bădescu)

● Prefaţa lui Sorin Antohi la volumul *România profundă în comunism*. Un pretext pentru excelente şi iritante observaţii asupra intelectualului în tranziţie. (Cristian Ghinea)

● Traducerea (de Gabriela şi Constantin Abăluţă) a *Paradisurilor artificiale* de Baudelaire (Univers, 2001), apărută, din păcate, într-o ediţie fără aparat critic, fără menţionarea ediţiei după care s-a tradus, cu un simplu tabel cronologic la final, ce putea foarte bine să apară orice volum al poetului. (Simona Sora)

● *Dincolo de uşi*, în regia lui Peter Howitt, cu Gwyneth Paltrow şi *Condamnaţi la dragoste*, în regia lui Patrice Leconte, cu Juliette Binoche, Daniel Auteuil/, Emir Kusturica, filme, evident, foarte diferite, dar cu două eroine fermecătoare, cu poveşti pe măsură şi finaluri surprinzătoare. (Iaromira Popovici)

Andrei GORZO

cronica traducerilor

Salman Rushdie: Povestea fără sfîrşit

Salman Rushdie e, poate, cel mai faimos romancier în viaţă, dar, printr-o cumplită ironie, nu-şi datorează celebritatea nici distincţiilor literare primite, nici numărului de volume vîndute – n-o datorează iubitorilor de literatură; Salman Rushdie e atît de faimos tocmai pentru că a rămas *în viaţă*, după *fatwa* (edictul religios) prin care Ayatollahul Khomeini îl condamnase la moarte în 1989. Rushdie, un scriitor englez (sau anglo-indian, sau indian-britanic, sau britanic de origine indiană), cu rădăcini musulmane, dar crescut (la Bombay) în afara religiei, a fost găsit vinovat de blasfemie şi condamnat, după legea Islamului, de liderul din Iran, pentru o carte *(un roman)* scris în limba engleză, publicat la Londra. Cartea se numea *Versetele satanice*. S-a amintit că şi în trecut, Rushdie atrăsese asupra sa furia celor puternici: procesul de calomnie intentat de Indira Gandhi, pentru romanul *Copiii din miez de noapte;* interzicerea în Pakistan a romanului *Ruşinea*, pentru felul în care era prezentat generalul Mohammad Zia ul-Haq. S-a tras concluzia că Rushdie vînase dintotdeauna scandalul, ca scurtătură spre celebritate. Ceea ce Rushdie a pierdut atunci (pe lîngă sentimentul siguranţei, garantat cetăţeanului unei ţări democratice) este acel privilegiu al scriitorului de a fi judecat exclusiv pentru calităţile literare ale operei sale. „Sînt încătuşat de istorie", a spus el, cu regret. Acum că strînsoarea cătuşelor a mai slăbit (în 1998 guvernul iranian s-a distanţat oficial de *fatwa), Copiii din miez de noapte* (Editura Univers, 2000; traducere de Radu Paraschivescu) este pentru cititorii români o ocazie de a descoperi *ce fel de romancier* este Rushdie.

„(...) Un mare romancier" – scria unul dintre cei mai respectaţi critici englezi, V.S. Pritchett, în 1980, la apariţia cărţii – „ (...) cu o imaginaţie uluitoare şi resurse intelectuale pe măsură, un maestru al istorisirii perpetue. Ca Márquez în *Un veac de singurătate*, Rushdie ţese capacitatea unui întreg popor de a-şi purta miturile moştenite – şi mituri noi pe care continuă să le genereze – într-un fel de covor magic." *Copiii din miez de noapte* este tragedia unui om născut o dată cu India independentă, sortit să-i oglindească destinul în propria viaţă, să-i suporte mutilările pe propriul trup, să-i primească suferinţele şi eşecurile în propriul suflet – un om „încătuşat de istorie", Saleem Sinai, naratorul. Este tragedia unei ţări, a unui subcontinent, cuprinzînd 62 de ani de istorie, reuşind să aducă în prim plan atît masacrul de la Amritsar (comis de trupele britanice în 1919), cît şi ororile nedovedite din epoca Urgenţei (instituite de Indira Gandhi în 1975). E o saga şi o satiră politică, un roman autobiografic şi încercarea unui dezrădăcinat de a recupera o lume pierdută – o Indie reinventată, aparţinînd în acelaşi timp memoriei şi imaginaţiei, o „patrie imaginară", în mare parte invizibilă, fictivă, dar revendicîndu-şi dreptul de a fi una dintre nenumăratele versiuni ale Indiei reale. E realism magic, în care cotidianul, sordidul, trivialul coexistă cu miraculosul, cu fabulosul, şi nimic nu mai e banal sau lipsit de însemnătate: fiecare detaliu devine fenomenal, totul e vrajă. E un roman foarte dens, pe măsura imensităţii şi varietăţii Indiei, încercînd să sugereze multitudinea, infinitatea de Indii existente care se salvează de ambuteiaj şi cacofonie prin soliditatea concepţiei alegorice, a arhitecturii de simboluri. Se salvează de excesul de pretenţii, de abuzul de metaforă, prin forţa sa ca pur basm, ca ocean de basme. E ca şi cum frumoasa Remedios (din capodopera lui Márquez), care, în modul cel mai inexplicabil şi mai firesc cu putinţă, se înălţa într-o bună zi la ceruri, s-ar întîlni cu Şeherezada. Destinul protagonistului (*„Şi o să moară... înainte de a fi mort.")* e profeţit de un vizionar care „stă turceşte la vreo cincisprezece centimetri de sol", pe un acoperiş unde viitoarea mamă (care de fapt nu e adevărata mamă) desluşeşte în penumbră „maimuţe care dansează, manguste aflate în salt, şerpi unduindu-se în coşuri", în timp ce viitorul tată (care de fapt nu e adevăratul tată) stă la pîndă în ruinele unui fort vechi, unde maimuţele aruncă bancnote de pe metereze şi o siluetă grotescă iese încet din întuneric... Şi în fine, cu tot patosul şi viziunea sumbră asupra istoriei, romanul lui Rushdie se salvează de nihilism şi deznădejde prin energia extraordinară a naraţiunii. E basm şi realism magic, dar şi un fel de cinema, cu montaj paralel şi ecran împărţit în două, cu efecte vizuale şi umor burlesc, cu imagini percutante, hiperbolice, scene spectaculoase demne de o superproducţie hollywoodiană şi aluzii la vulgaritatea (şi vigoarea) melodramatică a cinematografului din Bombay. După ce romanul a primit premiul Booker şi criticii se întreceau în găsirea de termeni de comparaţie şi de influenţe pentru arta lui Rushdie, scriitorul a atras atenţia asupra inspiraţiei pe care i-a oferit-o cinematograful: Buñuel, dar şi Hollywood, Satyajit Ray, dar şi „Bollywood" (Bombay, „acea curtezană prea sulemenită", şi cultura urbană pe care a produs-o, „dînd pe dinafară de falsitate, de stridenţă, de superficialitate şi de imaginaţii ratate, dar în acelaşi timp o cultură de mare vitalitate şi vervă lingvistică, cu un fel de exaltare metropolitană pe care oraşele europene au pierdut-o în mare parte").

Rushdie însuşi este un romancier-star (şi asta n-are nici o legătură cu notorietatea pe care i-a adus-o condamnarea la moarte): e un talent flamboaiant, un iluzionist care dă impresia că poate jongla la nesfîrşit cu întîmplări şi personaje. Cînd povestea lui Saleem Sinai se va încheia, povestitorul va muri odată cu ea. Prima carte scrisă de Rushdie sub ameninţarea morţii a fost, spre surprinderea tuturor, un basm pentru copii şi adulţi, *Haroun şi marea de poveşti*, despre un mare povestitor care într-o bună zi îşi pierde harul, care este şi raţiunea lui de a exista, aşa că fiul său porneşte în căutarea inspiraţiei pierdute. Iar în *Ultima suflare a maurului*, naratorul se află în captivitate, iar temnicerul îi va cruţa viaţa atîta timp cît povestea lui îi va menţine interesul. Deci povestea trebuie să fie o performanţă, un tur de forţă, trebuie să fie proteică, fără sfîrşit. Povestitorul trebuie să fie ca Şeherezada sau ca îmblînzitorul de şerpi din *Copiii din miez de noapte* – Cel Mai Fermecător Om Din Lume. Pe de altă parte, aşa cum spune Rushdie, „această manieră de a povesti este concepută ca un ecou (...) al talentului indian pentru autoregenerare non-stop." Regenerare, dar şi reinventare, căci autorul este un expatriat. De aici abundenţa de metamorfoze magice, suprapunerile de adevăr istoric şi ficţiune, interculturalismul. *Versetele satanice*, acea carte dificilă şi atît de greşit înţeleasă, glorifică de fapt „condiţia migratoare": „hibriditatea, impuritatea, întrepătrunderea, transformarea care purcede din combinaţii noi şi neaşteptate între fiinţe umane, culturi, idei, orientări politice, filme, cîntece. E de partea corciturii şi se teme de absolutismul Purului. Melanj, învălmăşeală, puţin din asta şi puţin din cealaltă – *aşa apare pe lume noutatea."* Salman Rushdie nu numai că a adus o nouă viziune asupra Indiei, ci a eliberat literatura engleză de provincialism. Nu întîmplător aprecia la Graham Greene „acea trăsătură atît de puţin britanică: o deschidere eclectică, fără frontiere, către lume". Şi nu întîmplător eseul său *Patrii imaginare* se încheie cu o anumită imagine din romanul lui Saul Bellow *Iarna decanului*: „(...) Decanul (...) aude un cîine lătrînd furios undeva. Îşi închipuie că lătratul este protestul cîinelui împotriva limitelor experienţei canine. «Pentru numele lui Dumnezeu», spune cîinele, «mai lărgiţi un pic universul!» Şi fiindcă Bellow, desigur, nu vorbeşte de fapt despre cîini, sau nu numai despre cîini, am sentimentul că furia cîinelui, dorinţa lui, sînt şi ale mele, ale noastre, ale fiecăruia. «Pentru numele lui Dumnezeu, mai lărgiţi un pic universul!»"

▲

Ioana BOT

bon de lectură

Modernul Eminescu

Cu fast, discursuri, recitaluri şi spectacole, „Anul 2000 – Anul Eminescu" s-a încheiat (ca şi anul chinezesc al Dragonului, de altminteri) în tonalitatea ritualică în care începuse, şi după un parcurs – îndrăznesc să spun – previzibil. Discuţiile despre actualitatea operei eminesciene, despre „substanţa de comentat" pe care ea o (mai) poate oferi criticii actuale, despre resursele pe care aceeaşi critică le (mai) are pentru a face faţă respectivei substanţe, ori despre actualitatea mitului poetului naţional, discuţiile profesioniste pot acum să înceapă; spun asta în ideea că perspectiva profesionistă asupra „problemei Eminescu în cultura română" (expresia îi aparţinea, în anii '40, lui D. Popovici) trebuie să se origineze în afara cadrului ritualic, aniversar şi, de e posibil, să rămînă în afara lui – să rămînă altceva decît ritualul. În articolul *Adevăratul naţionalism*, Eminescu făcea o afirmaţie care, parafrazată doar uşor, ar trebui să ne vină în minte în asemenea ocazii: „Nu cu fraze şi cu măguliri, nu cu garde naţionale de florile mărului se iubeşte şi se creşte naţia adevărată...". Pentru cine a încercat să urmărească noile studii de eminescologie iscate de anul aniversar este evident că perspectiva lor s-a dovedit, cel mai adesea, a nu fi reuşit să împlinească această minimă cerinţă a profesionismului, a nu fi înţeles că „nu cu fraze... se iubeşte" şi se onorează poetul naţional. Simptomatologia revelată de desfăşurarea „Anului 2000 – Anul Eminescu", de la programele guvernamentale de subvenţionare a studiilor de specialitate, la – să zicem – ghirlanda de beculeţe (purtînd inscripţia aniversară) ce a străjuit o piaţă a Clujului în timpul anului..., toate acestea vor trebui la rîndul lor studiate. „Din afară", şi ele.

La închiderea anului, aşadar, şi la deschiderea (sper) a discuţiei, mă opresc însă asupra unui studiu de mică întindere, dar greu în concizia sa, memorabil – sînt convinsă – în spaţiul eminescologiei şi în orice caz asimptomatic în spaţiul ritualic al clişeelor aniversare. Prea puţin observat de cronicarii revistelor noastre literare, el are meritul de a aşeza dezbaterea (demersul, ideea, lectura) la locul cuvenit, fără emfaze (fără fraze, măguliri sau...) dar cu o responsabilitate a exegetului şi cu o dragoste faţă de poezia analizată care pe mine, cititor ostenit de... „garde naţionale de florile mărului", mă emoţionează. Dacă a spune, astăzi (după un an 2000 aniversar!!!), că rareori mi-a fost dat – în ultimii ani – să citesc un studiu actual de eminescologie atît de profesionist, de captivant şi de participativ, în tradiţia marilor comentatori ai poetului, vi se pare o impietate, mi-o asum. Fericită, chiar, de a-l fi citit, fericită că se mai poate scrie aşa despre Eminescu. Este vorba despre volumul lui Nicolae Balotă, *Eminescu, poet al iniţierii în poezie* (Cartea Românească, Bucureşti, 2000), care conţine între coperţi trei versiuni ale aceluiaşi text comentator (română – franceză – germană) şi trei versiuni, în limbile respective, ale aceluiaşi poem comentat, *Memento mori.*

Pentru cititorul străin, Nicolae Balotă găseşte strategiile argumentative necesare spre a-i stîrni interesul lecturii (textele celor trei versiuni variază uşor, pe alocuri, în funcţie de presupusa competenţă culturală a destinatarului vizat); ideea unui Eminescu inaccesibil neromânilor (sau cititorului postmodern), adevărată marotă a eminescologiei, nu îl atinge, iar demonstraţia lui are firescul înalt al consecvenţei faţă de o bună perspectivă de lectură. Care ne spune, din primul paragraf, că „Eminescu a fost unul din acei poeţi, binecuvîntaţi sau damnaţi, care au înţeles /.../ că poezia este cunoaştere sacră, consacrată, diferită de orice altă cunoaştere profană". Nicolae Balotă numeşte, astfel, între axele fundamentale ale creaţiei eminesciene, o „universalie poetică" ce poate susţine aşezarea autorului român între marii poeţi ai lumii, ce poate facilita înţelegerea şi situarea lui într-un orizont comparatistic extrem de interesant (ceea ce comparatistul redutabil care este Nicolae Balotă nu pregetă să şi facă). Textul-martor al exegetului este *Memento mori*, marea postumă. În traseul comentariului, vom recunoaşte cîteva dintre ideile-forţă ale ansamblului scrierilor lui Balotă, ceea ce întăreşte impresia de „participativ", atribuind o notă dramatică suplimentară explorării textului poetic: dacă acceptăm că „într-un rit iniţiatic, Poetul se cumineca cu Poezia, pentru ca să ne-o comunice" (este scenariul de mistere pe care criticul îl citeşte în tot parcursul postumei), atunci actul exegetic, ca o cuminecare secundă, îşi scrie în paginile cărţii de faţă o interesantă „ars poetica". În care este vorba despre poezia neantului şi a absurdului (între literatura absurdă a veacului douăzeci şi pasiunea criticului pentru Cioran, Eminescu este o referinţă majoră), despre sensul mistic şi recursul la mit în experienţa poetică (de la analiza lui Balotă asupra psalmilor arghezieni – din *Tudor Arghezi*, 1979 – cred cu toată convingerea că filonul religios din poezia românească nu şi-a aflat comentator mai rafinat), despre estetica tăcerii şi orfismul modernist, care îl situează pe poetul român într-o filiaţie majoră a liricii europene moderne („Neantul reprezentării atrage după sine neantul expresiei. Experienţa artistului devine un fel de experienţă a saltului sau a aruncării în gol. /.../ Prin Orfeu – şi nu numai prin el – Eminescu devine contemporan cu cei care, de la Rimbaud la Valéry, au cunoscut tentaţia renunţării la harfă, şi au ucis într-înşii – fie şi numai în efigie – Cîntăreţul..."). Lectura astfel „ghidată" a poemului *Memento mori* devine o aventură riscată, ca orice adevărată experienţă poetică, dar o aventură parcursă în afara unor encomiastice clişee. Putem să nu ne însuşim perspectiva ei (personal, prefer un alt unghi de interpretare a fragmentului orfic al poemului, după cum mă fascinează mai degrabă eşecul Poeziei eminesciene de a se constitui ca limbaj al experienţei iniţiatice, de pildă), dar nu îi putem nega nici substanţa, nici împlinirea rotundă, consecventă, a ideilor sale, cu alte cuvinte – profesionismul său. Un model pe care nu pot decît să îl salut, la capătul acestui an festiv, ca pe o regăsire a dreptelor proporţii.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Mobilă şi femei

Mobila, desigur, e mai la îndemînă s-o asociezi cu femeile, pentru că orice român de bun-simţ va spune că ele sînt, în general, cele ocupate cu amenajarea interiorului, mai conservatoare şi mai „de casă". Să asociezi, însă, diverse tipuri de doamne cu piese de mobilier mi se pare, deja, o idee neplăcut de inedită. Revista *20 de ani*, numărul din februarie, nu ezită însă s-o facă. Dacă te iei după fotografia însoţitoare, rişti să crezi că e vorba de un articol erotico-utilitar, cu accente pe poziţii şi perversiuni: poza ne înfăţişează o tînără în desuuri, cizme şi mănuşi din piele, aşezată în patru labe, ce susţine, pe spate, ceva ce pare a fi o masă de sticlă. Dacă citeşti explicaţia foto, groaza ta se prelungeşte: după ce ne este oferită definiţia mobilei („1) are o funcţie precisă; 2) odată remarcată, este foarte repede ignorată ca prezenţă"), autorul articolului precizează că „...asta e pînă la urmă soarta ta (şi adesea consecinţa exploatării femeii de către bărbat): femeie-fotoliu, femeie-sertar, femeie-ramă... Nu tu alegi, dar poţi încerca să remediezi situaţia!". În concluzie, n-ai de ales: eşti femeie, eşti şi mobilă; ai dreptul doar la opţiuni între variile tipuri de mobilier.

Chiar şi pentru naivitatea junelor de 20 de ani, cărora le este adresată revista în cauză, asocierea obligatorie a femeii cu mobila mi se pare exagerată şi hilară. Ea reprezintă un soi de limită extremă, evident în sens negativ, a testelor psihologice de care vorbeam în numărul trecut. E vorba de teste tematice, în care analogiile se străduiesc, cu orice preţ, să se menţină într-un domeniu sau altul, oricît de inadecvat; de dragul unităţii, se cade în ridicol. În cazul testului nostru, soluţiile de ieşire din impas sînt, în general, tot „mobiliare" (cuvînt la fel de nefericit ca şi asociaţia însăşi). Una dintre posibilităţile propuse este „Schimbă decorul": „Dacă nu mai reuşeşti pur şi simplu să te deosebeşti de decor, încearcă să dai senzaţia unei mişcări perpetue: mută (mult mai des decît e necesar) mobila prin casă. Dacă şi exagerezi puţin, cu atît mai bine, el te va băga în seamă şi tu exact asta urmăreşti". Perechea mutării mobilei este schimbarea propriului tău loc în casă: dacă vrei ca acelaşi iubit indiferent să te bage în seamă, schimbă-ţi şi tu locul, precum noptiera sau fotoliul; nu mai sta pe dreapta patului, ci pe stînga; nu mai sta în mijlocul canapelei, ci mai pe margine etc. Astfel vei face şi tu, femeie-subiect, parte nu doar din arhitectura camerei, ci şi din arhitectura unei relaţii reuşite. Celelalte soluţii, mai puţin din domeniul decoraţiunilor interioare, sînt atît de profunde încît devin ridicol de nefireşti: „fii deci profund umană, fii trestie plîngătoare, jumătate înger, jumătate animal mitologic, cu mult suflet încă neexplorat". Soluţia împotriva metamorfozării într-o piesă de mobilier este deci inefabilul eternului feminin, care şi el poate, mai nou, fi cuprins în nişte parametri lirico-metafizici. Sufletul devine un ingredient ale cărui proporţii trebuie să le dozezi corect, ca-n reţetele ce-ţi iau ochii în aceleaşi reviste pentru femei. Dacă nu aplici sfaturile din introducere, fie ele practice sau metafizice, ajungi unul dintre punctele, nu prea plăcute din încheiere: un abajur („confortabilă şi învăluitoare, molatică şi de aici enervantă"); o vază („vocaţie de element decorativ"); un raft („mereu la cheremul prietenilor"); un covor („fără păreri personale"); sau un şifonier („solidă, bine clădită, cu un moral de fier").

▲

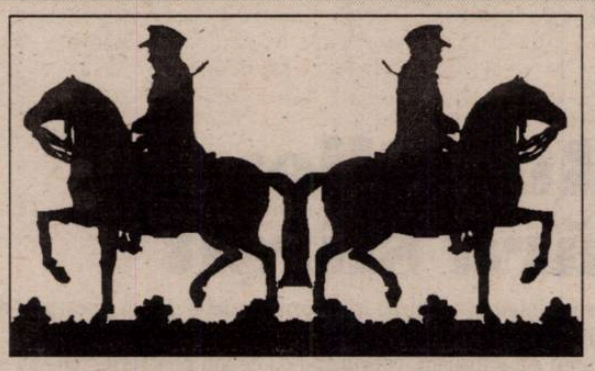

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

După Ziua Femeii

Nepoata unui bun prieten a primit această scrisoare, de la logodnicul ei aflat peste mări şi ţări, dar mai ales în adîncul unui ocean, unde lucrează în cadrul unei misiuni internaţionale de cercetări bioacvatice; am rugat-o să îngăduie publicarea acestei scrisori şi, după oarecare stăruinţă, a acceptat.

Draga mea,

Află despre mine că sînt bine sănătos. Mă gîndesc mult la tine, la noi, nu e zi să nu te am în faţa ochilor. Mă trezesc şi adorm cu imaginea căsuţei noastre de la Feteşti. Nu mi-ai scris niciodată cum ai aranjat biblioteca.

Aici totul e minunat şi fascinant. De dimineaţă pînă seara privesc în dreapta şi în stînga, sus şi jos, în jurul meu şi pînă departe. E ameţitor. E un tărîm de basm. Din cînd în cînd ne întrebăm unde sîntem. Aproximativ sîntem în apele Marii Bariere australiene, dar noi am crezut că sîntem în rai, deşi adîncimea la care ne aflăm ne-ar fi dat dreptul să credem că am coborît în iad. E atîta frumuseţe, draga mea, încît nu mai ştim ce-i acela iadul, ce-i acela raiul, chiar ideea de dimineaţă sau de noapte s-a estompat. Trăim în tăcere şi în feerie. Aceasta nu înseamnă că nu observăm fenomene care unora dintre noi le dau coşmaruri însoţite de vertijuri şi chiar greţuri. E întotdeauna preţul cunoaşterii – n-are rost să te sperii, eu am nervii tari.

Am cunoscut familia Labrizilor. Sînt de neuitat. I-am urmărit cu dragoste şi abjecţie, am trecut cu ei prin toate stările sufleteşti, fără a-i putea înţelege, desigur, ceea ce ne-a dat tuturor o stare de surescitare. Femeile Labrizilor trăiesc încă în haremuri. Haremurile lor sînt organizate după legea străveche: multe femei dominate de un singur bărbat. Nici o obiecţie, nici o rivalitate, nici o revoltă. Nimeni nu ucide pe nimeni, nici o femeie nu vrea să evadeze, nici una nu are conştiinţa prizonieratului ei, nostalgia, dacă nu a libertăţii individuale, măcar a altui harem, a altui stăpîn... Într-o zi, bărbatul care guverna haremul a murit. Înmormîntarea a fost sobră, calmă. Labrizii nu cunosc disperarea, dar nici euforia. Numai că la cîteva ore – subliniez: la cîteva ore – una din femeile haremului a început să se comporte ca bărbatul decedat! Cu aceeaşi agresivitate, cu acelaşi instinct masculin; ea devenise bărbatul... Am urmărit-o timp de 14 zile – pînă s-a transformat într-un adevărat mascul, dominator al haremului, sigur pe el însuşi, cu toate femeile la picioare, de nimeni contestat, de toate venerat, capabil să fecundeze şi să terorizeze.

Vei spune, parcă te aud, că halucinez, că aici – în adîncul mării – mi-am pierdut minţile. Linişteşte-te. L-am întrebat pe Robertson, care urmăreşte de 25 de luni haremurile Labrizilor – omul mi-a confirmat observaţiile, el a identificat pînă azi 48 de schimbări de sex în această familie urmărită de legi nu mai puţin blestemate decît cele ale Atrizilor... Halucinat nu sînt eu, ci ei, Labrizii. Căci Robertson e de părere încă ceva: că oricare dintre femeile haremului se poate metamorfoza în bărbat, oricare dintre ele e înarmată de la natură cu această putere. Şi atunci ce le împiedică să devină, toate, fie şi deodată, stăpîne peste grup? De ce nu pot da, toate, o lovitură de stat, de teatru sau numai de harem? Explicaţia e nemaipomenită, cred că merita să cobor aici, în adînc, pentru a o afla: ierarhiile sînt atît de rigide şi de stricte în cadrul haremului că însăşi producerea de hormoni pentru metamorfozare e inhibată şi frînată. Ierarhiile la Labrizi – peştişori într-adevăr cu aspect respingător, cum zic dicţionarele – au dus la planificarea hormonală, la controlul celor mai secrete secreţii, la o nebunie – după părerea mea – mai profundă şi totodată mai rezonabilă decît a oricăror nebuni bipezi.

...Mai trebuie să-ţi spun, draga mea, cît te iubesc? Mai trebuie să-ţi jur că mă trezesc şi adorm gîndindu-mă la tine, la noi, la căsuţa noastră, care abia aici, pe acest batiscaf, capătă adevărata ei dimensiune de cuibuşor de nebunii? Lasă-mă să-ţi strig, din adîncul oceanului, ceea ce pentru poet era o şoaptă: fii stăpîna mea, iubito!...

Trebuie să precizez că argumentul cu care am convins-o pe proprietara acestei scrisori a fost acela că e un text de cert interes pentru mişcarea feministă de la noi şi de aiurea, mai ales după sărbătorirea zilei internaţionale a Femeii. Ca şi Judecata de Apoi, putem spune că 8 Martie are loc în fiecare zi.

P.S.: Bibliografie la articolul de săptămîna trecută despre Cybulski. D-na Tita Chiper îmi aminteşte ce răspunde Maşek, în „Cenuşă şi diamant", cînd e întrebat de ce poartă ochelari negri. „Fiindcă dragostea de patrie n-a fost reciprocă."

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la *dar* la *afişezi*

Dar cei pe care îi întîlnesc plecat de acasă în fiecare săptămînă? Cititorii repudiază ideea acestui pomelnic de inscripţii. Ce vrei? Sînt, le vedem, nu-i nevoie să le aminteşti. Ce vrei? Sînt mai bune de filmat. Dar dincolo de cuvinte sînt oamenii. Oamenii aceştia şi-au pus inscripţiile chiar într-un loc vizibil. Chiar sub ochii noştri. Am auzit că, de vrei, reclamele produselor transnaţionale strălucesc chiar la fereastra ta şi plăteşti întreţinerea mai puţin. Rîd de mine, rîzînd la „Moşu SRL". Acolo, pe butică, firma este afirmarea celor ca noi: bani puţini de investiţie. Reclama exprimă omul, omul, afacerea, afacerea, omul, iar noţiunea „om" bate, hăt, departe, în nici un caz la porţile fiscului. Inscripţiile astea, modalităţi de a fi fericit. De a atrage, de a prinde pe Dumnezeu de picior. „Articole de graşi şi televizoare color", sună una directă, exactă, undeva prin Drumul Taberei. Singurul gest pe care-l faci în faţa fericirii altora e s-o constaţi. Fericirea comersantului că, uite, are afacere, insula lui, şi a grasului tv color că şi-a găsit rostul. Asta fac şi eu, plecat de acasă. Am mai spus-o, privesc lumea fără comentarii, descifrez literele. Restul, comentează cititorii. Exprimarea maturului pe zid, pe propria lui firmă, ridică impulsul la rang de lege. Faţă de publicitatea instituţionalizată, ea rămîne în înfocarea primului foc la inimă. N-are zorzoane. Ea spune: eu sînt eu, e de ajuns, dacă e de sedus, eu sînt. Mai spune ceva anunţul de vînzare a unei case, a unui automobil: eu sînt unicul, supremul, eu am calitate-cantitate-confort, tot ceea ce visezi. Altfel, ce rost ar avea? Acum vreo zece ani vindeam *Caţavencu* la gura metroului de la Universitate şi la „Grădiniţa". Strigam de muream, credeam în produs, produsul îmi dădea prestigiu, vroiam cîştig rapid din produs. Acum vreo douăzeci de ani, un unchi sărac a murit sărac, lăsînd în urmă o casă de pămînt prin marginea Bucureştiului. Ai mei erau la limită cu banii, vroiau să stăm acolo la soare, dar ne chiorăiau maţele. Într-o seară, ai mei ezitau. Am luat hîrtie şi creion şi am scris treizeci-patruzeci de afişe, lăudînd marfa. Am pus afişe prin Vitan, Balta Albă, Dristor, cu frica tuturor umbrelor acelei nopţi. N-aş fi făcut aceste lucruri dacă n-aş fi crezut în iluziile mele, mai mult decît în mărfuri. Bănuiam că e suficient să te afişezi. Şi ele sînt textele noastre! Neam ales le-a făcut şi le-a dres.

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În seria **MEMORII/JURNALE/CONVORBIRI**
MONICA LOVINESCU:
La apa Vavilonului (2)
1960–1980

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Implozii

La Pittsburgh a fost distrus stadionul orașului, „vechi" de treizeci de ani. A fost un eveniment cu participare neașteptat de numeroasă, ne spun ziarele. Și pe bună dreptate: distrucția fascinează, dezfacerea este spectaculară. Ați văzut vreodată un incendiu? – mulți zac înlemniți de oroare, dar asta le place. La demolările bucureștene erau mulți gură cască și se mai și aplauda cînd bila de fier perfora un zid sau o turlă de biserică. Cum se mai scanda în 1990 cînd minerii frenetici despicau monitoarele de computer și urinau pe tratatele de arhitectură de la „Ion Mincu"! Ce fericiți erau imeghebiștii – o șleahtă de puturoși, atît în sens uvrier, cît și olfactiv – că ne spărseseră vitrinele cu proiecte și ferestrele de sticlă ale facultății!

Ca orice spectacol american care se respectă, implozia dirijată a clădirii nu s-a încheiat doar într-un nor de praf, ci și într-un joc de artificii. Or, stadionul pe care l-am văzut pliindu-se la sol sub greutatea propriilor tribune retezate de la rădăcină, este doar unul dintr-un lanț de clădiri care dispar din vreme în vreme peste ocean. Acolo, echipele de artificieri trăiesc nu din pușcarea cărbunelui, ci din sabotarea veselă a construcțiilor ridicol de noi. Din *dez-construcție*, cum ar spune deconstructiviștii.

De ce își sabotează americanii propriile orașe? Pur și simplu pentru că au o cu totul altă atitudine cu privire la zidire. Conceptul de *disposable architecture* – casa de care te folosești și de care, apoi, te dispensezi lejer – nu avea cum să fie european. A încercat Le Corbusier să vorbească despre mașina de locuit: probabil, cînd nu ai mai fi găsit piese de schimb pentru un asemenea mecanism, te-ai fi lepădat de el, așa cum fac proprietarii de Trabanturi, Dacii 1100 și alte asemenea arătări.

În SUA, o casă este de înțeles că îți trebuie pentru o perioadă limitată de timp. Apoi, fie standardul de viață ți-a crescut și te muți în alt cartier, fie pleci – de regulă în California. Dacă nimic din toate acestea se va fi întîmplat, este atît de grav, încît problema casei e ultima pe care o ai. Oricum, nu construiește mai nimeni pentru urmașii urmașilor săi, în veacul vecilor, ca în Europa și, mai nou, ca în cartierele noilor îmbogățiți băștinași. Copiii sigur vor dori un alt fel de casă sau o altă poziție în oraș decît părinții. Oricum, pe la 16-18 ani roiesc din casa genitorilor lor. Prin urmare, nu are rost să iroșești, îngropînd în beton și piatră, resurse financiare (i.e. credite ipotecare pe care le ai de plătit din greu la bancă, uneori o viață întreagă) pentru a le transfera în chip ipotetic și deloc plauzibil peste cîteva zeci de ani către o generație următoare profund „nerecunoscătoare". Aceea, dacă îi trebuie casă, nu are decît să își facă.

Clădirile de birouri au același regim: ele sînt gîndite să se amortizeze într-o perioadă rapidă de timp, după care pot fi demolate: oricum, costurile lor au fost reduse la maximum. Eficiența muncii în construcții în SUA se ridică la cote la care europenii abia tind, iar noi nu putem decît visa. Aceste clădiri sînt oricum astfel croite încît instalațiile, tot ce e mașinărie în ele, să țină exact cît este gîndită durata de viață a casei înseși. După aceea, a înlocui, a întreține, a perpetua devine oneros. O știm toți cei care locuim la bloc și avem de schimbat zilnic – noi sau vecinii de deasupra – conducte sparte. Asta se întîmplă pentru că țevile de plastic sau chiar fontă au o durată de viață infinit mai scurtă decît betoanele care le ascund. Prin urmare, este mai rentabil să faci din nou, clădind ceva la modă, fără să ocupi definitiv terenul pe care stai.

Arhitectura vernaculară nu este gîndită altfel. Folosirea la maximum a unor resurse minime avute la dispoziție o călăuzește. Casa de chirpici și casa de lemn rezistă atît timp cît le întreții/locuiești. După, se dizolvă în peisaj lăsînd loc unei noi generații de case, de gusturi, de materiale. În schimb, de blocurile pe care le-am făcut după război nu știe nimeni cum vom scăpa, problema este plimbată de la un guvern la altul. De stațiunile betonate de pe litoral nu se ocupă nimeni (o voi face eu în acestă rubrică), dar facem o alta, încă mai mîndră, ca să uităm de ruinele care deja există. Zisa Bibliotecă Națională, fostul Muzeu P.C.R. de pe Știrbei Vodă din București nu-s gata, dar sînt ruinate și nu au cum să fie vreodată terminate.

Mie unuia îmi place de americani. Orașul își ajustează din mers geometria variabilă. Fațadele sînt veșnic noi și curate. Cărțile poștale se schimbă des, ca și amintirile. Arhitecții și constructorii au de lucru, inventează tehnologii și materiale noi, expresii mereu la zi. Au teren de experimentare: refac unde greșesc, multiplică unde au izbîndit. Noul stadion din Pittsburgh va fi, s-a promis, mai arătos decît cel demolat. Nu am nici o îndoială că așa va fi. În schimb mă îndoiesc că voi apuca să văd vreodată gata prea definitiv-monstruoasa Casă a Republicii. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Moartea în plan apropiat

Duminică după-amiaza, la o oră cam nepotrivită, Antena 1 difuzează o emisiune cu care probabil nu știe ce să facă. S-ar putea să mă înșel și să fie vorba de un act de curaj, de dorința de a contra gesturile de lenevie dramatică din acest spațiu. Televiziunea duminicală este la noi o confecție digestivă, ca bicarbonatul ce însoțește mesele prea copioase. Mesele noastre duminicale sînt grase, cu pîine turcească, așa sînt și programele. Satură fără să hrănească și îngrașă fără să delecteze. Antena 1 a împins în acest spațiu ingrat, concurat de meciuri și manele, o emisiune severă ca un metronom și complicată ca un seismograf. Se numește „Prezentul simplu" și este realizată de Dana Deac. E o ironie, pentru că prezentul nu e niciodată simplu, așa după cum fața unui supermodel dezvăluie sub microscop un relief orogenic accidentat, cu cratere, crevașe și dumbrăvi minunate.

Duminica trecută, subiectul principal al emisiunii a fost extrema precaritate a asistenței sociale în țara noastră. Țara locuită de oameni primitori și gospodari, de țărani care-ți recită Eminescu și de savanți care deschid căile științei. Noi, românii, am inventat insulina, stiloul și agenția de alibiuri pentru chiulangii. Reportajul semnat de Dan Ionescu ne-a plimbat pînă la istovire prin aziluri de noapte în care nimeni nu strigă „Omul, ce mîndru sună acest cuvînt". Am fost tîrîți (eu și puțini alții, sînt convins), cu o vigoare chirurgicală, pe străzi violate de viscol, printre funcționari cu mîinile frînte și finanțele vlăguite. În România se moare de foame și se moare de frig, iar oamenii aceia aveau datoria să-i separe pe cei ce merită să trăiască de cei ce pot să moară. Un „om al străzii" a renovat două camere dintr-o casă părăsită, dar a fost alungat de vecinii temători. Un altul nu mai are locuință, drept care nu poate munci. Naivi, nerecuperați, bolnavi sau bătrîni, oameni rămași fără identitate cad prin plasa cu ochiuri prea mari. Dar în România viața chiar este o acrobație fără plasă. În țara unde pînă și vulcanii sînt noroioși. Un reportaj cumsecade ar fi inclus și cîteva promisiuni mucegăite (de la „putere") și cîteva imprecații (de la „opoziție"). În general, opoziția e mai bogată semantic, mesajul ei este dublu acuzator („ar trebui să se facă", dar și „de ce nu ne-ați ales pe noi"). Realizatorii s-au dispensat însă de aceste cîrje politice, gramatica reportajului se închidea perfect, avea și subiect și predicat, și litera mare și punctul.

Poate nu m-aș fi oprit asupra acestui reportaj, am mai văzut și altele, la fel de puternice, în emisiunea încăpățînatei Dana Deac, dar întîmplarea face ca, în această perioadă, marele subiect de discuție al societății românești să fie problema cîinilor vagabonzi. Asociații înlăcrimate de soarta patrupezilor, actrițe neglijate de istoria filmului și alte suflete caritabile fac un zgomot care în alte condiții ar fi merituos. Ce să faci, dacă englezoaicele care fac orfelinate și strîng bani la ei pentru handicapații de la noi nu sînt nici fotogenice și nici obraznice? Vedetele PRO TV și-au luat cîte un cîine și s-au lăudat creștinește la toate emisiunile în care se promovează reciproc. Premierul însuși a adoptat un maidanez. Între atîtea mîrîituri, cine să mai audă semnalele (poate prea) discrete ale asociațiilor care se ocupă de soarta oamenilor maidanezi? Parlamentul va construi un bloc pentru aleșii poporului, ca să le economisească banii, dar zeci de mii de oameni sînt tratați de parcă nici n-ar exista. Asta și urmează.

Asemeni țestoaselor din apele poluate, care nu-și mai găsesc drumul către locul de ecloziune, societatea românească nu-și înțelege prioritățile. De teama reacțiilor, poate, nici o voce semnificativă nu a încercat să restabilească echilibrul dintre patruped și om, dintre om și oameni. Undeva, un copil al străzii a scris *Mane Tekel Fares* cu urină pe zăpadă. ▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

Teatrul nu-i ca trenul

Teatrul nu-i ca trenul!, a conchis un domn nervos o lungă și înfocată dispută cu ocupanții de drept ai locurilor pe care și el dorea, tot de drept, să le ocupe, într-o sală bucureșteană de teatru: locurile erau dublate; domnul avea bilete, preopinenții – invitație. Fraza cu care domnul și-a așezat victorios familia pe scaunele eliberate în cele din urmă de primii sosiți, invitați de „Direcția teatrului" (conform celor scrise pe cartonul aproape elegant, incriminat a fi *gratuit*, spre deosebire de hîrtiuțele de proastă calitate ce serveau drept bilete *pe bani)*, mi s-a întipărit în memorie. Ușor de frazat, celebrul pattern *iarna nu-i ca vara* e productiv în situații dintre cele mai neașteptate. Dincolo de structura sintactică memorabilă, însă, panseul părea să condenseze o vastă experiență de fin *connaisseur*. Oricît mi-am bătut capul să înțeleg ce a vrut omul să spună, nu am reușit să obțin rezultate științifice, dar pentru ca întîmplarea a făcut ca în săptămîna care a urmat să merg în fiecare seară la un alt spectacol, în alt teatru bucureștean, am ajuns, tot încercînd să pătrund filosofia cugetării lui, la următoarele concluzii empirice:

Cînd pleci în călătorie cu trenul, știi la ce să te aștepți; știi de unde pleci și (în general) unde ajungi, știi că trebuie să eviți cu orice preț veceul sordid (o clarificare geografică: vorbim de trenurile patriei), și știi că la un moment dat te dai jos din tren, după ce ți-a fost controlat biletul (sau după ce ai dat șpagă la nașu').

În principiu, exact la fel este și cînd mergi la teatru: știi unde intri, știi că tot de acolo ieși. Știi că la intrare cineva îți rupe biletul sau te salută (dacă ai invitație). Mai știi că, pe cît posibil, e bine să ocolești veceul (a doua clarificare geografică: vorbim de teatrele patriei) – și, în orice caz, dacă necesitatea devine mai tare decît rațiunea, ești pregătit psihic: a) să fii privit în timp ce-ți faci treaba, prin geamul complet transparent din ușă, de alți spectatori care stau la coadă (Teatrul Bulandra, sala Izvor), b) să se deschidă peste tine în orice clipă ușa clasică – adică fără geam, dar și fără încuietoare, sau mai exact cu ea defectă (Teatrul Național, sala Amfiteatru), sau/și c) să fii împroșcat din cap în picioare de jetul puternic de apă care izbucnește cînd încerci să deschizi robinetul (Național, sala Mare) sau, dimpotrivă, să te mulțumești cu cîțiva stropi răzleți care picură după ce ai reușit cu greu să deșurubezi filetul care ține loc de robinet la chiuvetă (Național, sala Atelier). Nu necesită pregătire psihică prealabilă, aceasta cîștigîndu-se odată cu experiența: 1) lipsa hîrtiei igienice; 2) prezența hîrtiei igienice (ne-am mai civilizat), dar sub formă de: 2.1. sul deja desfășurat, căzut pe jos pentru că suportul e rupt (Bulandra), 2.2. dreptunghiulețe dinainte rupte, cu dimensiuni prestabilite (întîia scenă a țării), 2.3. hîrtie de XEROX, ușor mototolită (Opera Română); 3) lipsa săpunului; 4) prezența săpunului (săpunel), dar fără săpunieră (Național, sala Mare); 5) prezența rezervorului de săpun lichid, dar fără conținut (Grădina Icoanei); 6) mirosul insuportabil de pipi (Bulandra: deși pe jos e uscat și curat, mirosul nu dispare – e impregnat); 7) mirosul insuportabil de clor, turnat în cantități nemăsurate pînă nu se mai simte mirosul de pipi (Amfiteatru: nu poți protesta, măcar e curat); 8) întunericul datorat: 8.1. arderii sau 8.2. furtului becului; 9) lanțul/sfoara/sîrma cu care rămîi în mînă cînd tragi apa; 10) tija metalică prăbușită și blocată în rezervorul semiînalt – nu poți trage apa, degeaba l-ai înjurat pe nesimțitul dinaintea ta; 11) lipsa coșurilor de gunoi – ești nevoită să-ți îndeși în poșetă șervețelul ud cu care te-ai șters pe mîini (se-nțelege, cu șervețelele ai venit de acasă), afară de cazul cînd maldărul de hîrtii aruncate sub chiuvetă e deja atît de mare, încît oricum nu mai contează; 12) denominațiile sexuale și înjurăturile la adresa directorilor, scrijelite într-o vreme cu creionul pe pereții closetului instituției bulevardiere care dintr-un accident al sorții poartă numele actorului Nottara (acestea continuă și pe posterele din foaier, produse din banul public și distruse din inițiativă privată de veleitari vulgari cu pretenții de artiști); 13) și altele și altele și altele. Iată cum diversitatea elementelor surpriză pe care le oferă closetul teatral românesc conturează un univers substanțial diferit de buda transportului feroviar autohton.

Din această perspectivă, butada domnului nervos reflectă un adevăr de necontestat: teatrul românesc nu e, cu certitudine, deloc ca trenul. Fie și numai pentru că în tren singura opțiune valabilă este să rabzi pînă la destinație. ▲

DE ALUAT AMINTE

Adina POPESCU

Nostalgia după pateul de doi lei

Eram prin şcoala primară cînd, ieşind de la ore, însoţită de colega mea de bancă, Elena, cu faţa rotofeie şi cu uniforma veşnic pătată cu pastă de dinţi, mai întotdeauna ne opream la patiseria din colţ, de pe Calea Moşilor. Era o încăpere destul de întunecoasă şi pustie, cu pardoseală de ciment, cu mese şi cu scaune şchioape din tablă. Puţea îngrozitor a clor, însă nouă nu ne păsa; simţeam încă de-afară aroma pateurilor calde cu brînză şi pluteam, asemeni personajelor din desene animate, deasupra fuiorului de aburi care ne făcea să salivăm. Mi-amintesc perfect pateul: prea mic pentru poftele noastre, cu coaja rumenă crăpată, crocant pe margini şi moale în mijloc, cu brînza fierbinte de dinăuntru. Îi mai ştiu şi preţul: era pateul de doi lei. Îl înfulecam fără să-l mestecăm şi aproape fără să-i simţim gustul, apoi dam pe gît o lămîiţă la pahar, incoloră şi caldă. Plecam spre casă, ronţăind bomboane „Cip“ şi făcîndu-ne planuri cum o să cerem la părinţi mai mulţi bani şi cum o să mîncăm curînd cîte două pateuri, ba nu, chiar trei, un munte de pateuri...

Pateul acela de doi lei, pe care acum, fără să analizez prea mult, îl ridic la rangul de madleine al copilăriei mele, revine cu ostentaţie în memoria mea olfactivă şi, adaptîndu-se evoluţiei sociale, capătă diverse noi forme, de la foietaje pînă la brioşe, de la băscuţe pînă la ştrudele, pentru ca, în cele din urmă, să se întrupeze în cel mai comun şi mei ieftin produs de patiserie actual: merdeneaua.

„Avem pateuri calde! Cine mai doreşte pateuri calde?“. Trec pe Lipscani, iar vocile ascuţite şi monotone ale vînzătoarelor îmi dau o bruscă tresărire: îmi revine în nas întîi mirosul de clor, apoi celălalt, plin de noblete, al aluatului copt, uşa patiseriei mi se deschide, Elena mă trage de mînecă..., scot automat din buzunar banii şi... mi se oferă merdeneaua un pic cam unsuroasă şi cam arsă pe partea stîngă. Femeia care vinde, **Elena** (o coincidenţă de nume?!) îşi drege glasul, tuşind. „Am răguşit! Da' asta nu-i nimic! Cîteodată ajung seara acasă de nu mai pot vorbi!“ Femeia pare prietenoasă; o întreb dacă treaba asta cu reclama prin viu grai aduce mai mulţi cumpărători. „Nu-mi dau seama. Noi vrem să atragem atenţia la oamenii care trec... da' să ştii că la care le e foame sau poftă cumpără, fără să stea să asculte ce strigăm noi...“ Îi spun că mie îmi place, mă poartă cu gîndul la Bucureştiul de altădată, cînd străzile erau străbătute de vînzătorii ambulanţi cu „bragă ieftină şi bună“ şi cu „halviţă de la nea Ioniţă“. Ce ştie Elena despre merdenele? „În general sînt cu brînză, da' poa' să fie şi cu carne sau cu ciuperci. Acu' astea cu ciuperci se cumpără, că e post... Io-s de trei ani acia la merdenele şi nu vreau să le mai văd... Înainte mai făceam şi io la copii o plăcintă, un saleu, da' acu nu mai pot face coptură... îmi vine să leşin de la mirosu' ăsta...“ Elena este genul de femeie care se plictiseşte repede şi de pateuri şi de bărbaţi şi de tot: „Norocu' că ăsta al meu e om cumsecade, nu-i ca alţii cu io ştiu ce pretenţii... Dă dimineaţă îi fac două sanvişuri cu parizer, că se duce la muncă, iar seara, o mîncărică de cartofi, de mazăre şi merge la culcare... Nu mă pune ca pe altele să-l servesc ca la restaurant... Da' trebe să-i pun oarece pă masă, că dacă burta nu-i plină, nimic nu e...“ Pentru a confirma spusele Elenei, la tarabă s-a făcut deja coadă. Apare un tînăr îndesat care povesteşte în timp ce muşcă dintr-un ştrudel: „După ce ies de la serviciu, mai merg la o bere cu colegii; e o crîşmă aici aproape... Ni se face foame şi ce facem? Trimitem pe cîte unul dintre noi să ia merdenele angro. Faza cu alune şi cu sticsuri la bere nu ţine, e aşa de fason, nu satură...“ Mai ia o gură e ştrudel. „Unde morţii mă-sii sînt merele astea, că n-am dat de ele?!“ Pleacă; la coadă îi ia locul o cucoană destul de elegantă, subţirică care comandă patru merdenele. „Le iau pentru fii-miu care nu mănîncă decît cartofi prăjiţi, hamburgheri şi alte prostii d'astea. I le încălzesc la microunde, acasă. E drept că şi eu mai mănînc dimineaţa un covrig, un pateu că n-am timp acasă decît de-o cafea şi de-o ţigare... Da' pentru seara îmi cumpăr ceva mai sănătos, cum ar fi o salată de la *Spring Time...*“ Face o lungă şi obositoare paranteză pe teme de nutriţie, însă nu o ascultă nimeni. Ceilalţi clienţi n-au timp de poveşti: înşfacă produsul, îl îndeasă în gură şi merg mai departe, scuturîndu-şi firimiturile de pe gulerul hainei.

Cu mult timp în urmă, l-am cunoscut pe nea **Titi**, patiser din tată-n fiu, pentru care frămîntarea şi coacerea plăcintei reprezintă o adevărată artă. Ultima dată cînd l-am întîlnit, muncea la o patiserie înjghebată într-o dugheană din cartierul Titan. Se învîrtea ca titirezul de la cuptoarele încinse la ghişeu, la vînzare, din cînd în cînd se ştergea de transpiraţie şi sorbea dintr-o bere Gambrinus, la litru: „Nu sînt destui oameni, ce să-i faci? Patronul are şi un bar şi i-a băgat pe toţi angajaţii acolo, la căratul tăvii, iar aici n-am rămas decît trei. Ce vindem? D'astea cît mai simplu de făcut şi cu cît mai puţină umplutură, că patronul e zgîrcit, ţine cont la fiecare gram de sare... Şi cînd te gîndeşti că-n Franţa patiseria e ceva fin, aristocratic... La noi, numai turcisme, chinezisme... Merdenele?! Două foi, două degete de brînză, o ia omul şi-i mulţumit că a mîncat ceva la prînz...“ Nu mai are timp de vorbă, căci i se arde ultima tură de cornuri.

Era să uit de dobrogenele cu carne... Mătuşa mea ţine mult să le menţionez pe cele din pasajul Victoria, suculente, fierbinţi, crocante. „Dai 10.000 pe două, dar te scoţi cu o masă... Pe mine mă ştiu toţi copiii din pasaj şi scîrbele alea de la şniţele, de vis-à vis... auzi douăşdemii un şniţel şi-i mai mult coajă de el! Măcar dobrogenele îţi mai cad greu la stomac, îţi mai dau o arsură, da' io una nu mă pot abţine de la ele, că tare-s bune...“

Mă înverşunez să rămîn fidelă pateului meu de doi lei. Nu pentru că aş avea ceva împotriva merdenelelor, a crochetelor cu caşcaval sau a dobrogenelor cu carne, însă mă întristează că oamenii de azi în loc să trăiască, ca mine odinioară, exaltarea aromei care să le impregneze măcar cîteva clipe de viaţă, le cumpără „angro“, le mănîncă ca pe seminţe sau ca pe eugenii (deşi şi eugeniile au o semnificaţie mult mai profundă), în timp ce visează la noul hamburgher mexican de la *McDonald's* sau la şaorma, *made in* Liban, pe care nu şi le pot oricînd permite. ▲

Iaromira POPOVICI

Foitaje şi teorii la Cassandra SRL

Oricine s-a perindat prin zona Romană pe vremea lui Ceauşescu a stat măcar o dată la coadă, la pateuri, la *Leonida*; a mîncat, în acelaşi loc, un binecuvîntat cremşnit ori şi-a cumpărat, pentru acasă, frişcă şi pişcoturi. Locul respectiv (cred că mai curînd se numea *Polar*, *Leonida* era întregul complex) a intrat într-un soi de mitologie perpetuă; şi astăzi se mai mănîncă, acolo, cremşnituri şi pateuri, şi diplomat, şi savarine, şi rulade, şi Carpaţi, şi plăcinte, şi pişcoturi. Chiar dacă vecinătăţile i s-au mai schimbat, ele convertindu-se din *Vînătorul* în *Hungry Dragon* ori *Janine* şi din *Casata* în *McDonald's*. De remanenţa miturilor într-ale patiseriei are grijă doamna **Sanda Popescu**, din '90 patroana locului, pe vremuri fostă angajată a unităţii (termen neplăcut, impersonal, specific vremurilor de tristă amintire). „Şi o femeie poate rămîne în buricul Bucureştiului, mai ales că toate unităţile din jurul meu le-au vîndut, le-au revîndut, le-au închiriat, le-au subînchiriat, şi români nu mai sînt pe nicăieri“, ne explică doamna Sanda mecanismele din spatele mitologiei. A fost chiar printre primii care s-au privatizat, în '90 (de fapt, a doua din Bucureşti); avea utilajele, avea marfă în valoare de 400.000 de lei; ca s-o poată lua, ca să rămînă acolo, doamna Popescu a făcut un împrumut la bancă de 5.000 de lei, pe termen de un an de zile. Pentru că întreprinderea era rentabilă, a dat banii înapoi în trei luni.

În privinţa rentabilităţii, patroana societăţii *Cassandra* (căci aceasta este actuala denumire a pateurilor şi cremşniturilor) are teoriile ei. Apetenţa ei explicativă e pe măsura istoriei locului. Rentabilitatea nu se menţine decît cu preţuri mici, pentru că e zonă de elevi, studenţi şi pensionari. Şi prin calitatea produsului: calitatea înseamnă ca acesta să fie proaspăt, fie el tort *Arici* sau *Mareşal*; şi să fie realizat cu ingrediente neaoşe, la fel de proaspete. Ambiţia doamnei Sanda a fost să nu pună nimic străin sau prefabricat în produsele ei, nici prafuri, nici budinci în devenire, menţinînd un fel de patiserie naţională. De altfel, reţetele folosite de unitatea *Cassandra* sînt cele din reţetarul unic, de cofetărie, dinainte. Reţetarul se rulează, doamna Sanda schimbînd cîte o prăjitură în fiecare zi, ca să nu se repete şi ca „lumea să nu se plafoneze“.

Eficienţa ţine şi de atitudinea faţă de tine însăţi; doamna Popescu se declară fericită: „tot ce fac, fac cu plăcere, aşa încît să-i mulţumesc pe toţi cei din jurul meu, începînd cu femeia de serviciu“. Aici aflăm despre politica patroanei în privinţa angajaţilor ei: „Nu mănînc eu, pînă nu le dau lor întîi, dimineaţa. Întîi le dau lor plicul de cafea, apoi îmi fac eu. Cînd mi-e mie sete, întîi le-ntreb pe ele: vă e poftă de un suc?“. Toate astea, adaugă patroana, te fac să te simţi ca-ntr-o familie: „cînd (o angajată) vine la serviciu, vine cu zîmbetul pe buze şi zice „Bună ziua“, nu „Uite-o şi p-asta“. Această atitudine ţine de umanitate, dar iarăşi, şi de rentabilitate: „Numai aşa-mi produc ele acele plusuri din reţete. Altfel, m-ar urî şi m-aş trezi că-mi aruncă, să zicem, bidonul de frişcă la canal şi mi-a scos trei milioane lipsă. Tu faci omul şi omul pe tine“.

Fosta simplă angajată din '80, cînd încă nu avea nici şcoala din Viilor de patiseri-cofetari făcută, ştie, acum, să se descurce şi în relaţiile cu bărbaţii. Dacă femeile sînt cele dinăuntru (neavînd decît angajate femei, în număr de treizeci), de bărbaţi te ciocneşti în relaţiile de afaceri. Cu aceştia din urmă a ştiut să se impună şi să păstreze distanţa. Nu că n-ar fi avut destule propuneri, începînd cu şeful ei de altădată: „Mă vezi la prima vedere şi cred că ai altă impresie“. Dar nu; oricărei femei îi place să fie curtată, dar pînă la... „Cînd a fost chestia de-o invitaţie, veneam cu bărbatul meu“. Soţul e şef de reţea la Iancului, la telefoane. S-au căsătorit de tineri, pe cînd erau foarte săraci, ea avînd 19 ani. „Iubire? Eee... Am avut aceleaşi principii: căsnicia şi casa.“ Şi şi le-au îndeplinit, împreună cu doi copii.

Altfel, doamna Sanda, şefă peste *Cassandra* (numele i-a venit tot din Sanda, cum s-a chemat întîi patiseria, pentru că mai era una cu acelaşi nume care-i trimitea controale pe cap, dar înainte de apariţia vestitului serial la Antena 1, şi, oricum, ăla era cu „k“) are nevoie să se împlinească pe sine. Pentru asta, citeşte mult. Îi plac lecturile despre OZN-uri, în care crede, şi despre gîndire pozitivă, în care se regăseşte. De asemenea, studiază Biblia: „În Biblie, mai ales în Vechiul Testament, eu văd viitorul. Istoria se repetă“. „Şi poveştile cu OZN-uri ne arată că sîntem un experiment pe pămînt, şi că ne reîncarnăm.“ Doamna Sanda crede că e la a cincea viaţă. De faza Sandra Brown a trecut de mult, prin '91, pentru că „un bărbat ori te ridică, ori te coboară; m-aş simţi prost să fiu întreţinută“.

Fericirea, pentru patroana *Cassandrei*, mai constă şi în evoluţia societăţii româneşti. Pentru aceasta, are planuri mari: vrea să ia un spaţiu, în care să construiască o autoservire, tot ca pe vremuri, cu mîncare ca la mama acasă; totul într-o zonă unde există cel puţin 80 de angajaţi, un minister, ceva. Cei de acolo să mănînce, zilnic, la autoservire, cu un discount de 10%. ▲

Matei FLORIAN

Gogoşi

– în Bucureşti, pe strada 11 Iunie –

„Deci, dacă n-ar fi hîrtia asta, te-ai umple de zahăr şi de gem. Mai e şi cu brînză tot la cinci mii, caldă ţi se topeşte-n gură. Şi mai rece e bună, da' caldă e şi mai bună. Asta simplă, fără nimic, e trei mii. E tampon la foame, două d'astea umple şi burta lu' Adrian Păunescu. Ia şi tu dom'le să nu scrii dup'aia prostii“, că la el n-ar fi gogoaşa bună, că, adică, coca ar fi rîncedă, mama ei, şi-ar cădea greu la stomac, să moară clientu' dup'aia cum a văzut el în ziar că s-a-ntîmplat la alţii, că alţii – ştie el cum face ăştia – fierbe o sută de gogoşi tot în uleiu' ăla, şi uleiu' ăla nu ie iel aşa la infinit, la un moment dat se-mpute, dracu, d'atîta fiert şi se face toxic, aşa să ştim: e o substanţă toxică în uleiul în care se tot fierb gogoşi, acroleină, a-cro-leină, şi cu aia, nene, nu-i de glumit, poa' să te bage direct în spital, dintr-o gogoaşă adică deci, să fim atenţi: nu-i atît de simplu precum pare să faci gogoşi.

El, **Stancu Mirel**, ştie. De-o viaţă-ntreagă face, de la optişpe ani, şi-a văzut cum omu' tot cumpără şi vremurile trec, copiii în maiou, transpiraţi şi cu mingi de fotbal devin bărbaţi în costum şi-n maşini Mazda, mai cumpără cîte o gogoaşă aşa din nostalgie sau îşi iau de la *Dunkin Donuts – ai văzut, dom'le, c-au dat faliment, ce, parcă aia era o gogoaşă?!* – că gogoaşa nu e pentru oameni d'ăştia în supermaşini sau pentru blonde vopsite cu brăţări de aur şi fuste mini, nu: gogoaşa e pentru român, românu' aşa cum e iel: obosit, supărat, vesel, trist, grăbit, ăştia cumpără, să se ştie, ăştia cumpără gogoşi, oamenii săraci *– de parcă nu ştie toţi că românu' e sărac?!* – că alea cu ciocolată, cu căpşuni şi ce mai pun în ele, alea nu se numeşte o gogoaşă, c-a mîncat şi el să vadă, aşa de concurenţă, bune, nimic de zis, da' scumpe şi prea prăjituri, că gogoaşa nu e o prăjitură să fie clar: dacă vrei prăjituri te duci la cofetărie şi-ţi iei ecler. Şi încă două mii, că e cu brînză. Mi-a dat cu brînză, nu costă trei mii. Cinci mii cu hîrtie cu tot.

Coca e un pic crudă, dar ce are a face, hîrtia e o minunăţie, dacă mi-ar fi vîndut gogoşi cu gem probabil că nu m-aş fi murdărit chiar deloc deci. ▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Curcano-Suiza

„La venirea mea, în 1939, est-europenii cu dare de mînă se duceau să-şi facă cumpărăturile la Bucureşti – „Parisul Balcanilor" – oraşul cu una dintre cele mai bune bucătării naţionale din Europa, cu prăvălii şi restaurante ştiute de cunoscătorii în materie, pînă departe, la Londra. Ţara mai avea încă vaci, boi, bivoli, porci şi păsări din plin. Ţigăncile din România ştiau un şiretlic pe care nu l-ar fi mărturisit niciodată unei haimanale din Grecia: cînd treceau pe lîngă o gospodărie ţărănească, cîrîiau încetişor, astfel că omul de-abia le auzea, iar toţi curcanii, cocoşii, găinile şi puii ieşeau din ogradă şi se luau după ele.

Nu-mi va fi dat niciodată să mai văd o ţară cu atîtea contraste şi contradicţii – o ţară a cîmpiilor şi munţilor, a apelor Dunării şi a mii de pîraie clipocinde, pline de păstrăvi. Automobile Lagonda, Hispano-Suiza şi Packard goneau pe şoselele naţionale, dar trebuiau să ocolească care cu boi sau să frîneze brusc, în noapte, în faţa unei cete de ţigani care-şi făceau de mîncare pe asfaltul fierbinte."

(Ivor Porter, *Operaţiunea „Autonomous"*, Editura Humanitas, 1991)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Echivalentul telenovelei

Judecînd după foamea sfîşietoare de telenovele care există în spectatorii români, tipică pentru lumea a treia şi egală cu aceea a spectatorilor latino-americani, faptul că nu avem (încă!) o producţie naţională de gen este considerat de către publicul lacrimofil o meteahnă gravă şi costisitoare: în loc să fabricăm, cumpărăm! Şi totuşi nu e chiar aşa. Cu mai puţini bani decît cei investiţi în industria de ficţiuni, o scoatem şi noi la capăt. Emisiuni de tipul Surprize-surprize, Din dragoste, Impas în doi, Viaţa bate filmul, Iartă-mă suplinesc, uneori cu succes, telenovelistica, în aşa fel încît spectatorii devotaţi speciei au depline motive de satisfacţie: baia de lacrimi e asigurată şi, la fel, catharsisul post-aristotelian.

Ce te faci însă cînd nu eşti faţă în faţă cu televizorul şi te afli la serviciu, în metrou sau în tren? Există şi pentru aceste situaţii o soluţie: găseşti în reviste şi chiar în ziare echivalentul telenovelelor purificatoare. Cumperi ziarul, urci în metrou şi, o dată cu ultimele ştiri din viaţa politică, infracţională, sportivă sau paranormală, o dată cu diverse reţete de preparare a langustei sau stridiilor, o dată cu explicaţiile la poze cu femei dezbrăcate, poţi citi şi cîte o mică telenovelă reconfortantă, în care lucrurile aflate în impas îşi găsesc rezolvarea cît ai zice Următoarea staţie: Universităţii, cu peronul pe partea stîngă. Bunăoară: „Irina s-a căsătorit cu Costas în urmă cu trei ani şi jumătate. Nu ştie ce a atras-o la el, dar spune că nu au fost numai banii. Poate unde prezenţa lui, maturitatea, puterea pe care o emana pielea lui ridată, privirea piezişă şi dură îi dădeau o foarte mare siguranţă." Ne oprim în staţie, observînd că viteza cu care telenovelele sînt filmate şi aproximaţia cu care sînt traduse nu pot fi întrecute decît de viteza cu care sînt redactate telenovelele jurnalistice şi dezinvoltura cu care sînt subapreciate, aici, logica şi gramatica. Descoperim astfel că o piele ridată emană putere, iar o privire piezişă şi dură dă o foarte mare siguranţă. Metroul porneşte din staţie şi citim mai departe: „Siguranţă pe care nu o simţise niciodată în cei 25 de ani pe care îi trăise. Într-o casă în care aştepta în fiecare zi ca pereţii să se prăbuşească şi ei să rămînă sub cerul liber." Ei, adică pereţii, să rămînă sub cerul liber? Metroul se scutură puţin şi merge mai departe, ca şi lectura: „în mijlocul unei familii de care se ruga să scape seară de seară pentru că nu-i mai suporta beţiile, indiferenţa, răutatea." Prin urmare, eroina nu-i mai suporta familiei beţiile şi se ruga să scape de ea seară de seară. Staţie. Metroul porneşte din nou. Eroina şi-a luat viaţa în propriile mîini, dar a trăit de pe o zi pe alta, „cu spectrul sărăciei şi a neputinţei în faţă". Mă rog, să zicem că spectrul este al neputinţei. Irina îl întîlneşte pe Costas, care „i-a oferit tot pe tavă", casă frumoasă, yacht, maşini, haine, bijuterii, bani. „Dar parcă ceva tot îi lipsea. Iubirea." Şi Irina îl reîntîlneşte pe Andrei, pe care nu-l mai văzuse de cînd se măritase. „De gîndit s-a mai gîndit la el, undeva în adîncul sufletului îi rămăsese vie şi iubirea, şi amintirea lui. Dar nu credea că cu atîta putere." Metroul frînează. Dar nu credeam că cu atîta putere. Cînd porneşte, eroina spune „că continuă să fie în stare de beatitudine", deşi aflăm despre Andrei că continuă, la rîndul lui, să stea în puşcărie. Pentru furt. Dar, firește, ea va divorţa şi va renunţa la cetăţenia elenă, el va ieşi din puşcărie, ei se vor căsători. Căci „dacă iubirea lor a supravieţuit Greciei şi bogăţiei, va supravieţui şi cîtorva luni de puşcărie." Am ajuns la destinaţie. Cobor, gîndindu-mă la Grecia şi la bogăţia lui Costas cărora doar iubirea Irinei şi a lui Andrei le-a supravieţuit. Biata Grecie! Şi văd în faţa mea, vorba autoarei, spectrul altor telenovele posibile, precum „Fane Spoitoru renunţă la cetăţenia canadiană" sau „Viaţa şi opera Luceafărului huilei", care va supravieţui şi el cîtorva luni de puşcărie. E vorba de spectru.

▲

Cu ochii-n 3,14

PENTRU NEDUMERIRI GETO-DACICE, APĂSAŢI PE ORICE CLAPĂ ROMANĂ

● Luîndu-şi avîntul cunoscut, dl Niculae Cerveni şi-a anunţat (duminică la Antena 1, în cadrul emisiunii lui Adrian Păunescu) că „ne va nedumeri din nou cu opinia sa" şi a slobozit-o: George Călinescu a fost un colaboraţionist. În ce sens? În sensul că a colaborat, în Institutul de Literatură şi Folclor, la sovietizarea României. Trebuie să-l liniştim pe dl Cerveni: nici o opinie a sa nu ne poate nedumeri. (**R. C.**)

● Un anunţ lipit pe un stîlp din Piaţa Amzei oferă „Cursuri de medicină geto-dacică". Or fi existînd facultăţi care să predea aşa ceva? Oricum, cursul trebuie să fie foarte simplu, iar la examen nu e nevoie să ştii decît cîteva cuvinte: mînz, barză, brînză, viezure – şi combinaţii ale acestora. (**C. P.-B.**)

● Dl prim-ministru Năstase s-a speriat că CNSAS ar putea descoperi dosarul compromiţător al vreunui consilier al lui Bürebista (v. ziarele din 13 martie a.c.). Ar urma dacul care le-a vîndut românilor lui Traian secretul comorii lui Decebal. Iar în 2000 de ani s-ar putea afla chiar şi lucruri ceva mai legate de consilierii de azi, cel mult ieri. (**A. C.**)

● Firma Compaq examinează eventualitatea modificării comenzii „apăsaţi pe orice clapă" pentru că a fost inundată de un potop de telefoane prin care sînt întrebaţi unde este clapa „orice". Alt client s-a plîns că nu poate manevra mouse-ul din cauza învelişului; învelişul s-a dovedit a fi ambalajul de plastic în care a fost livrat obiectul. O clientă a reclamat că aparatul ei nou-nouţ nu funcţionează: l-a despachetat, a băgat cordonul în priză şi de 20 de minute aşteaptă zadarnic să se întîmple ceva. Întrebată dacă a apăsat comutatorul, ea a întrebat: „Care comutator?". După ce or să devină experţi în claviatură, mouse şi altele, poate că miniştrii români vor afla şi unde este comutatorul prin apăsarea căruia „orice ceva" începe să funcţioneze. (**M. B.**)

● Nişte afişe din Piaţa Romană (Coloane) ne ţin la curent cu problemele societăţii şi cu soluţiile care trebuie adoptate în confruntarea cu ele: „Să ne pedepsim conducătorii", „Nu, homosexalităţii!", „Împotriva marelizării României" etc. Între atîtea imperative grave, observăm şi o invitaţie care ne mai aduce inima la loc: „Hai să ne *sîmbătăm* împreună" – la un oarecare club de dans. (**T. C.**)

CALAMITATE: O ROATĂ DE REZERVĂ ÎNTR-O GAURĂ ANTISFORĂIT ÎNTR-O LUME CONTROLATĂ DE BĂRBAŢI

● A fost un week-end calamitat la televizor. Au reapărut şi Adrian Păunescu, şi Ionel Stoica. Doamne-ajută! (**C. G.**)

● Pe şoseaua Bucureşti-Alexandria, într-o Dacie break galbenă, am văzut un porc. Şedea în compartimentul de bagaje, dînd cu rîtul cînd în portiera din spate, cînd în roata de rezervă... La volan era un domn grizonat, iar în dreapta lui o cucoană cu un băţ în mînă, unealtă cu care din cînd în cînd, peste umăr, mai potolea agitaţia patrupedului. Cucoana purta ochelari de soare, iar Dacia alerga cu o sută de kilometri la oră hurducăind purcelul spre cine ştie ce gospodărie din vreun sat teleormănean. (**A. M.**)

● Revista pariziană *Les inrockuptibles* a scos, în săptămîna 6-12 februarie, un număr perforat, de la coperta 1 la ultima pagină, de o gaură de grosimea unei mingi de ping-pong. Iniţiativa hebdomadarului a provocat un delir printre cititori, care s-au lansat într-o odă polifonică fără precedent – publicată de revistă în numărul următor; iată cîteva din cele mai amuzante opinii ale cititorilor: „Nu ştiu dacă aţi observat, dar un şoarece a ronţăit revista dvs. de la prima la ultima pagină! Chemaţi de urgenţă deratizarea!"; „Ţin să vă avertizez că nişte glumeţi s-au distrat făcînd găuri în mai multe exemplare din ultimul număr."; „Am folosit ultimul vostru număr-test pentru a-mi testa grosimea sexului; din păcate, n-am găsit rezultatul la sfîrşitul revistei... Răspundeţi-mi repede!"; „De cînd aşteptam să fac dragoste cu dvs.! Un singur mic regret: gaura zgîrie."; „Ăăh... Ce vroiam să vă spun? Am o gaură..."; „Trou noir? Trou de mémoire? Troubadour? Trou d'air? *True Lies?* Truman Capote?..." (**a. l. ş.**)

● Din *Evenimentul zilei* (marţi, 13 martie) aflăm că „în Marea Britanie s-a pus în vînzare Zx, dispozitivul antisforăit". Prevăd că printre primii clienţi serioşi se vor afla parlamentele şi, în general, instituţiile care organizează şedinţe şi conferinţe lungi. (**M. V.**)

● În *PRO TV Magazin*, „vedeta" Radu Naum îşi dă cu părerea despre multe: „Publicul e obişnuit cu o lume făcută de bărbaţi şi controlată tot de ei. În mass-media românească (sic!) sînt multe femei-reporteri de fotbal, însă nu şi comentatori". Poate la comentarii fotbalistice nu se prea pricep, dar pentru partea de gramatică a revistei ar cam trebui o femeie. (**S. S.**)

DULCINEEA, A ÎNGHEŢAT GULAŞUL TRANSGENIC ÎN MREJELE TALE!

● *Dulcineea* lui Don Quijote şi-a găsit, în aglomeratul Bucureşti, o întrupare palpabilă: un butic fără profil (cu sucuri, ţigări etc.) din zona Unirii. (**I. P.**)

● Să fie adevărat? *Evenimentul zilei* (13.3.2001) dezvăluie că „în mare secret, Victor Socaciu a compus Imnul lui Hagi", care ar avea ca refren: „Hagi e regele / Hagi e regele / E regele / Regele românilor", iar ca strofă aceste adevăruri penetrante: „La ruşi le tremură chiloţii / La unguri le-a îngheţat gulaşu' pe masă / Iar argentinienii sînt luaţi pe făraş / Ne mîndrim cu el în lume / E number one la tricolori / Şi e lider în Carpaţi". Întrebare: dezvăluirea acestui text secret nu atentează la siguranţa psihicului naţional? (**R. C.**)

● Din *Newsweek* aflăm că tatăl lui José Bové (Asterixul anti-mondializării) este un biochimist renumit, fost director al unui institut regional de cercetări agricole şi apărător înfocat al cauzei transgenice. Bové-père crede că fiul său „a contribuit la diabolizarea plantelor transgenice; în Evul Mediu erau arse vrăjitoarele, astăzi este rîndul organizaţiilor guvernamentale". În 1997, Joseph-Marie B. (tatăl turbulentului contestatar) a contribuit la descoperirea unei maladii care ucisese 300 milioane de portocali în Brazilia. (**a. l. ş.**)

● În legendele germanice şi scandinave, ele sînt nişte făpturi mitologice, un fel de nimfe care îşi duc traiul sub ape, în palate de cleştar, de unde ies la răstimpuri pentru a prinde în mrejele lor vreun tînăr pescar ori vreun mîndru cavaler. Poartă numele de *ondine*. În vitrina unui magazin de pe Dorobanţi, ele sînt nişte învelitori ecologice fără azbest, nişte plăci ondulate din fibre organice impregnate cu bitum, un fel de ţigle. Poartă numele de *onduline*. (**D. S.**)

Dorin ŞTEFAN

Duplex de seninătate

1. Seninătatea în spaţiul personal

E duminică după-amiază
Peştii înoată veseli
Arta despre care citesc este social descriptivă
Fenomenologică.
Îmi place Coca-Cola
Şi *Transitionland*
Brusc mi-am amintit de Leo (Şerban).
Astfel în mijlocul plăcerilor domestice mi-a venit să-mi consemnez seninătatea acelor clipe.
Jurnal
Descriptiv
SubReal – fotografiază artişti
în context + SubReal
Artiştii sînt persoane care au o altă
Viziune asupra lumii.
Şi ne-o comunică
Copilul meu stă în camera lui
Mama copilului doarme în dormitor
E linişte şi pace.
Citeam în revista *BALKON* despre expoziţiile din lume
Acum Paris *(L'art dans la monde 2000)*
Mă simt bine
Cerul e senin
Totul pare senin
Ce-ţi trebuie să fii senin în România 2001?
Mai multe camere, o duminică, un stilou şi un manual *(Installation Guide)* pe care să-ţi consemnezi starea dacă nu ai hîrtie la îndemînă
Pe cine interesează seninătatea mea
Pe Leo, care înainte de a pleca la festival mi-a spus să mă pregătesc să scriu ceva despre seninătate.
Ieri m-am văzut cu Sorin (Dumitrescu).
M-a înseninat munca lui
Şi tabloul
Am vorbit şi despre Nichita (Stănescu).
Ce-ţi trebuie să fii senin în România 2001?
Mai multe camere, o duminică, un stilou şi un manual *(Installation Guide)* pe care să-ţi consemnezi starea,
Reviste *(Balkon, Elle Décoration, L'architecture d'aujourd'hui, Detail, 22, Dilema, Observator cultural nr. 50)*.
Bucureştiul nu are stare.

© a.l.ş.

Ar trebui să facem ceva
(Grupul pentru acţiune urbană în Bucureşti)

2. Seninătatea în spaţiul comun

(Acest text ar fi trebuit să se intituleze România şi Occidentul între tranziţie şi seninătate, dar, din considerente antiglobalizante, am localizat: Eu şi Alţii).

Sau ce are Seninătatea cu Noi.

Încercam într-un text înrudit cu aceste speculaţii din culegerea *Revolution and Architecture* (London, Routledge, 1999, Neil Leach – editor), să-mi motivez anumite gesturi arhitecturale ca fiind generate de anumite (majoritare) „contexte" (tranziţia capitalism – socialism, *high-tech* – manufactură, articulare – încastrare).

Iar acum în acest nou context *(Dilema* – Seninătate) aş spune că poţi fi senin dacă eşti senil. Iar din acest punct de vedere eu sînt senin pentru că tranziţia este o formă de senilitate a realităţii.

Dacă te uiţi pe strada occidentală totul pare senin. Dacă citeşti cărţi critice occidentale orizontul se mai înnourează. Astfel se face că scormonind printre rîndurile lui Neal Leach din a sa *Anestetica* şi ascultînd la căşti Sonic Youth NYC GHOSTS&FLOWERS C+P 2000 mă gîndeam cum oare să nu cad în plasa frumuseţii prea senine şi seductive a imaginii occidentale cu care se războieşte Neil Leach cînd privesc cu plăcere MTV-ul, agreez noaptea devoratorilor de reclame şi acceptam interfaţa megareclamei *lasvegas*-iene care topeşte totul (faţade, arhitectură, realitate) într-un nor frumos colorat şi îmbătător înmiresmat.

Contextul românesc este salvatorul meu?

Duşurile reci pe care le accept:
România-Bucureşti
Tranziţia
Transitionland
Droog design – singura carte pe care mi-am cumpărat-o de la Paris în 2000
Expoziţia pe care am văzut-o la Viena în 2000 la Kunsthalle
Speculaţia.

Cînd am realizat un imobil de speculaţie imobiliară, specularea speculaţiei m-a salvat atît de la a realiza ceva de „bun-gust" burghez cît şi de la un frumos căutat (estetizat).

Jocul cu speculaţia, un pericol sau o soluţie?

Să speculezi înseamnă: „Tranz. (sic! Este tranzitiv) a trage foloase dintr-o anumită situaţie, a avea un profit din ceva; a exploata, a înşela pe cineva (profitînd de anumite împrejurări)" *(DEX* – 1998).

Dar înseamnă şi să fii treaz, atent, reflexiv, proiectiv.
Dublu sens.
El speculează (speculaţie imobiliară).
Eu îl speculez pe el, speculantul.
O speculaţie are fisuri. Trebuie să fii mai tare decît primul speculant. Să pîndeşti fisura speculaţiei şi să torni în ea bun, bine, adevărat. Dar de unde să-ţi iei aceste colosale „adevăruri": bun, bine.
Din tranziţie.
Şi cercul se închide. *Learning from Transition.*
Pînă cînd tranziţia se va termina şi o altă realitate îi va lua locul spre a o specula.

De aceea sînt senin şi nu împărtăşesc îngrijorarea lui Neil Leach.

Learning from Las Vegas, Robert Venturi, Denise Scott-Brown, Steven Izenour, Cambridge, Mass, MIT, 1998 specula o realitate:

„Cînd vezi Las Vegas-ul în amurg, ridicîndu-se maiestuos din deşert în strălucirea reclamei şi întorcîndu-se în deşert în zori, vezi că nu reclamele decorează pereţii făcîndu-i strălucitori, ci că ele sînt cele care fac să dispară pereţii; străzile, faţadele şi întreaga arhitectură, orice punct de sprijin şi orice profunzime, vezi că această lichidare, această absorbire a tot ce există de către faţadă te aruncă în euforia stupefiantă, hiper-reală pe care nu ai schimba-o cu nimic în lume, că nu te confrunţi decît cu o formă de seducţie goală, dar de care nu poţi scăpa" (Neil Leach, *Anestetica* (arhitectura ca anestezic), Paidea, Bucureşti, 1999).

Profesorii (Venturi and Co.) au fost cu studenţii în practică la Las Vegas. S-au uitat cu atenţie în jur şi au văzut semne şi însemne uriaşe. Au exclamat: *signness.*

Şi mulţi ani s-a numit Venturi, Graves, Post Modern istoricist.

A urmat Rem Koolhaas care a trecut „strada mare" în New York şi a exclamat: bigness. Iar Rem Koolhaas numai de manierism estetizant nu poate fi acuzat. Realitatea pe care el o speculează este cea descrisă de Noel Moffett ca fiind o Deconstrucţie arhitecturală în a sa *The Best of the British Architecture 1980 to 2000*: *„Ours is a violent age. One thinks of names like Chernobyl, Heysel, Lockerbie, Saddam Hussein. Alongside the violence there is desintegration, central city decay and dereliction, homelessness, despair; and milder words come to mind like indigestion, irrationality, illogicality, drug addiction".*

Noi în România încă nu am trecut strada.
Sîntem în mijlocul străzii:

Transitionland –
„România = veşnic în tranziţie.
Tranzitoriul, efemerul, provizoriul, precarul, perisabilul sînt ridicate, paradoxal, la rang de permanenţe în această ţară fără perspective, populată de-a pururi de „generaţii de sacrificiu" (Ruxandra Balaci în catalogul expoziţiei Transitionland 2000 România – Muzeul de Artă, Bucureşti).

Şi ce exclamă artistul (arhitectul) din mijlocul străzii printre BMW-uri, Dacii, taxi-uri, ambulanţe cu sirene alertate: ahhh!

Sau: „se simte exclus dintr-o iniţiativă socială haotică. Blocat în intenţiile sale. Blocaj generat de instrumentele unei societăţi care nu funcţionează şi silesc la compromis. La jumătăţi de măsură sau soluţii abstruze. Sau, finalmente, la evaziune. Căutînd debuşeuri care pe unde..." (R.B. *Transitionland).*

Încercarea pe care o facem noi acum în România este să spunem un ah! senin.

Se poate oare? Nu ştiu.

Dar cred că merită încercat. ▲

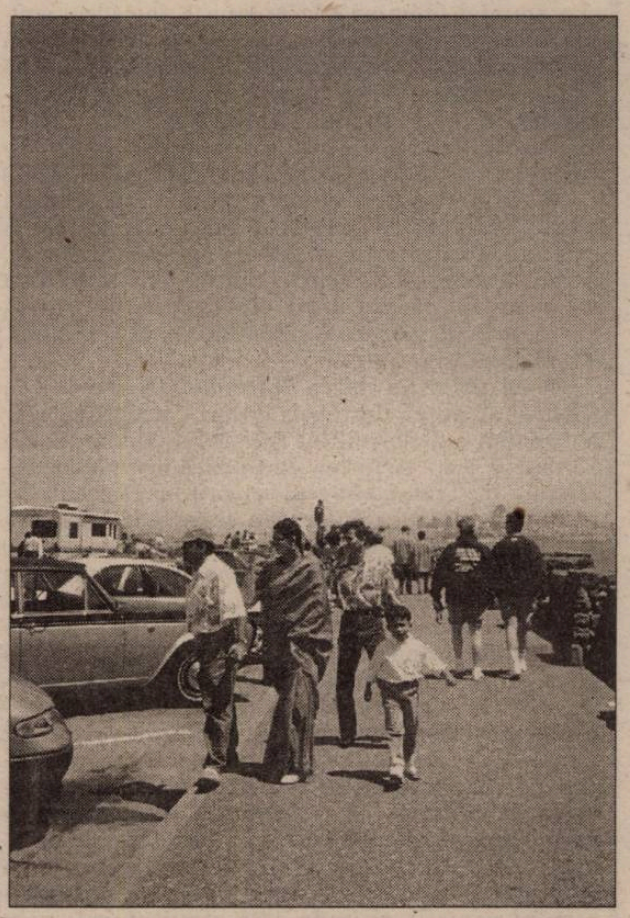

© a.l.ş.

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 421
23-29 martie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ANII '60

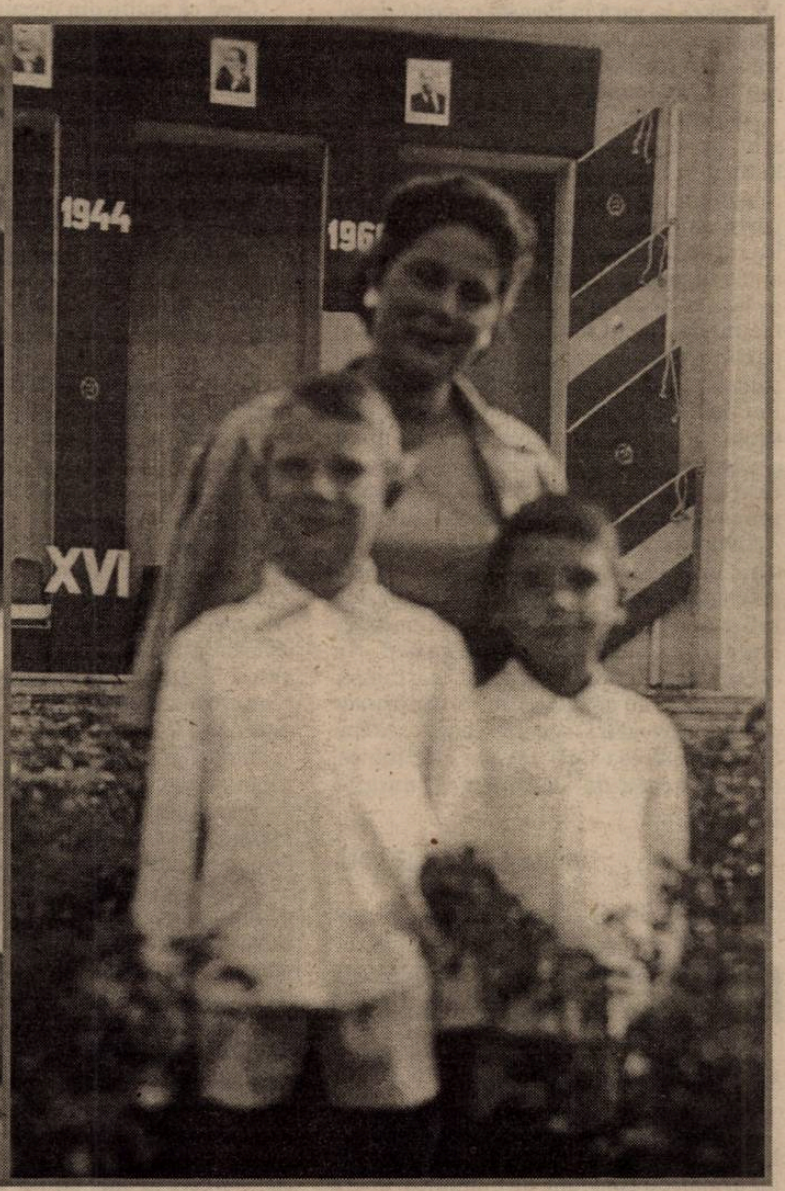

La acest număr au colaborat:

CONGRESUL al IX-lea al PCR ● LA DOLCE VITA *şi locomotiva DIESEL* ● *IURI GAGARIN şi* UN VEAC DE SINGURĂTATE ● *Pasul mic al lui NEIL ARMSTRONG* ● *Pasul mare al lui GHEORGHIU-DEJ pe PLAJA DE LA MAMAIA* ● *ZIDUL BERLINULUI* ● *„TELEFONUL ROŞU“ şi pantoful galben al lui NIKITA HRUŞCIOV* ● *PLANUL VALEV şi CAER-ul* ● *BEATLES &* Barbiturate featuring *MARILYN MONROE* ● *CRIZA RACHETELOR „cubaneze“* ● *MARTIN LUTHER KING şi DECLARAŢIA „DE INDEPENDENŢĂ“ a PMR* ● *PORŢILE DE FIER* ● *Pumnul de fier al lui CASSIUS CLAY* ● *MICHEL FOUCAULT &* STAR TREK ● *CHE GUEVARA şi* PRIMĂVARA DE LA PRAGA ● *208.300 de scrisori şi cereri pe adresa lui NICOLAE CEAUŞESCU, naşul* CEAUŞEILOR

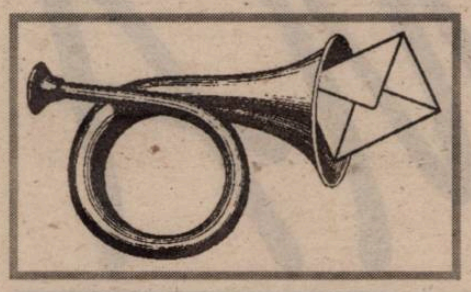

Nr. 417: *„Cum îţi faci un nume în lumea artelor“*

Delicateţi

Dragă *Dilema*

Trebuie să îţi mărturisesc un lucru foarte delicat: îmi placi. Eşti o revistă deşteaptă, mai deşteaptă decît românul din cîntecul de fiecare seară. Şi simplul fapt că a fost nevoie de un asemenea cîntec spune ceva despre firea noastră. Românul e fatalist, eu sînt româncă, deci o concluzie se impune de la sine.

Cele scrise puţin mai sus nu sînt chiar lipsite de orice legătură cu tema pe care ai ales-o în ultimul număr. Problema succesului la români (nu neapărat în domeniul artelor) m-a preocupat şi pe mine. Am predat, chiar de curînd, un studiu care sper să îmi apară la vară în *Revista română de sociologie*. Spun că am speranţe pentru la vară fiindcă aceasta este viteza publicaţiilor Academiei Române.

Şi iată încă o mărturisire – Doamne, sînt pe cale să nu mă recunosc! – la început şi la început, cînd am devenit eu conştientă de toate cele (sau măcar de o parte din ele), m-am molipsit de morbul literaturii. Şi-am scris de toate pînă am ajuns la poezie. La poezie am ajuns greu, pe la vreo douăzeci de ani. Pînă atunci, nu mă interesase în mod special. Colegilor şi părinţilor nu le-au plăcut poeziile mele pentru că erau, în opinia lor, „prea triste“. Publicul larg, am observat eu ceva mai tîrziu, priveşte activitatea artistică drept o activitate de *loisir*. În consecinţă, ei cred că arta trebuie să îi distreze, nu să le pună probleme, nu să îi îndemne la reflecţie. Artistul este un fel de substitut al măscăriciului de la curtea regală, un om prin excelenţă ludic şi niciodată lucid. Drama artistului, în percepţia populară, nu trece dincolo de nivelul: *„show must go on!“*. Nu este cazul să aprofundez acum chestiunea.

De fapt, eu aş fi vrut să vă rog frumos pe dumneavoastră, cei din redacţie, să îmi trimiteţi adresa unei reviste electronice, revista aceea de pe Internet, numită *Respiro*.

Anda MOCULESCU

N. red.: *Adresa este: www.revistarespiro.ro*

La zi

De noapte

Cîţi cetăţeni, care se scoală dimineaţa la ora 5 sau 6 pentru a ajunge la serviciu, au urmărit o emisiune de duminică, la ora 24? Recent ea a fost reprogramată vinerea de la ora 23,20, însă transmisia are loc uneori cu întîrziere, aşa cum s-a întîmplat şi în ianuarie a.c.

Cred că v-aţi dat seama că este vorba despre emisiunea „Profesioniştii“ condusă de distinsa doamnă Eugenia Vodă. Oare de ce o emisiune atît de valoroasă, realizată de către o persoană despre care se poate vorbi doar la superlativ, se transmite la o oră atît de tîrzie din noapte? Schimbarea zilei s-a făcut, mai mult ca sigur, deoarece s-a constatat că ea era urmărită de un număr infim de persoane din populaţia activă. Majoritatea celor prezenţi la acea oră tîrzie în faţa televizoarelor erau pensionari care au putut „să participe“ la emisiune pînă la ora 1 noaptea, permiţîndu-şi să se scoale mai tîrziu a doua zi. Noi, telespectatorii, apreciem că nu este suficientă schimbarea zilei de duminică în vineri (avînd în vedere că sîmbăta e liber) ci e nevoie şi de stabilirea unei ore de transmisie corespunzătoare, raportată la valoarea emisiunii şi a realizatorului.

Cînd am spus că despre realizatoarea acestei emisiuni se poate vorbi doar la superlativ, nu am exagerat deloc. Doamna Eugenia Vodă este un om de mare cultură, foarte documentată, o persoană „născută şi nu făcută“ pentru înfăptuirea unei astfel de emisiuni. Domnia-sa înregistrează tot ceea ce interlocutorul îi spune, ştiind să puncteze apoi aspectele care i-au scăpat poate telespectatorului, dar dumneaei nu, şi incitînd în permanenţă pe invitat la dezvăluiri care altfel acestuia i s-ar fi părut nesemnificative.

(...) Tot un merit al doamnei Vodă e şi faptul că ştie să-şi aleagă interlocutorii, persoane care au ceva de spus, ceva valoros, adevărate personalităţi.

Oare de ce emisiuni precum „Iartă-mă“, „Recurs la morală“, „Garantat 100%“, transmise luni, miercuri, sîmbătă, aproximativ între orele 20,45-22,15 sau „Arca Marinei“, „Ora G“, transmise sîmbăta între orele 14,10-18,00, se bucură de ore de mare audienţă fără ca valoarea lor să se apropie de cea a „Profesioniştilor“? Oare de ce unele emisiuni tot din programul postului „România 1“ sînt reluate, iar aceasta nu?

Cred că multe din discuţiile cu „Profesioniştii“ vor rămîne în Filmoteca de Aur a televiziunii datorită atît invitaţilor cît şi măiestriei realizatoarei şi vor încînta generaţiile viitoare, aşa cum am avut şi noi de nenumărate ori prilejul de ne bucura de revederea unor emisiuni din trecut.

Dr. Oliviu CRIŞAN
str. Bucium 11, ap. 7, Cluj-Napoca

Maidanezul şi mitraliera

Zilele trecute mergeam pe lîngă Gară cu verişoara mea Cristi, în vîrstă de vreo 13-14 ani şi mare iubitoare de animale. Ajungînd (inevitabil) lîngă nişte aurolaci mă trezesc că îmi zice că, uite, eu pe ăştia i-aş omorî. Da' de ce, zic eu, că sînt şi ei fiinţe amărîte, ca şi cîinii tăi – poate, dar cîinii nu pot să nu fie cîini pe cînd ăştia ar putea fi oameni (erau doar nişte copii) şi nu vor. Ba poate că vor, revin eu, dar nu pot; şi apoi, dacă azi omorîm aurolacii, mîine îi vom omorî pe alţii şi în curînd (jur că nu folosesc de obicei asemenea cuvinte, dar ce să îi spui unui copil) o să fim omorîţi noi. Ba nu, că ei nu au familie şi nu i-ar plînge nimeni. Discuţia a mai continuat, însă nu a făcut decît să îmi sporească uimirea. Totuşi acum cred că poţi foarte bie să iubeşti cîinii şi să produci (spontan!) asemenea discursuri extremiste.

Cine iubeşte animalele? Femeia singură îşi iubeşte pisica, pensionarii bine instalaţi în vîrsta a treia îşi iubesc cîinii, iar beţivii duioşi iubesc orice animal le cade pe mînă. Nu întîmplător ei sînt şi persoanele cele mai singure. Cine iubeşte cîinii se pare că nu prea suportă oamenii.

Cum mai este iubitorul de cîini şi pisici? Este creştin: „Eu pe păcătoşii ăştia care iau viaţa animalelor nevinovate i-aş omorî cu mama mea.“ Evident, omorîrea necredincioşilor este în sine un act de credinţă. De altfel, cîinii au nobila însuşire de a-i urî instinctiv pe cei străini de teritoriu, pe beţivii cei neduşi la biserică şi pe ţiganii cei repede vărsători de copii.

Aşadar violenţă + creştinism + xenofobie + singurătate = iubitor de animale. Dar violenţă + creştinism + xenofobie + demagogie = politician f. f. naţional. Nu poate urma decît formarea unei noi organizaţii: Partidul Naţionalist Creştin al Iubitorilor de Animale. Îl salut pe această cale pe domnul Corneliu Vadim Tudor care a luat apărarea cauzei celei drepte. Ruşine sondajelor mincinoase care susţin că bucureştenii se orientează către euthanasie.

Hai România!

Andrei TIUT
Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Dilemă

De peste 30 de ani locuiesc pe strada S., la intersecţia acesteia cu strada T., în vecinătatea mondenei biserici S. Intersecţia este personalizată de un rond înconjurat cu un zid dărăpănat de vreo 40 cm înălţime, pe care municipalitatea se chinuie în fiecare primăvară să-l toaleteze cu flori şi iarbă. Vecinii? ca peste tot: blonda, nea Ilie, ţiganii, dna şi dl ambasador, jandarmul de-i păzeşte ş.a.m.d. O lume liniştită, obişnuită, anonimă.

Într-o zi, la parterul unei clădiri din zonă a apărut un consulat, din care cauză zona a intrat în haos, a devenit neîncăpătoare. Vara, iarna, pe ploi, ninsoare sau arşiţă, soseau maşini cu oameni din toată ţara. O lume pestriţă, gălăgioasă, stresantă, petrecînd zile întregi aşezaţi pe zidul rondului, cu liste de aşteptare, scandal şi gunoaie. Ambalaje de plastic, sticlă, carton, hîrtie, mucuri de ţigări etc. inundaseră strada. Colac peste pupăză, unii vecini depozitau lîngă rond şi o parte din gunoiul lor menajer, conform alegaţiei că „dacă tot e, nu se mai cunoaşte“. Pe cale de consecinţă au apărut şi cîinii „comunitari“ care măreau haosul şi aria de răspîndire a gunoiului. Gunoierii veneau-nu veneau, luau ce voiau, măturătorii nu apăreau, aşa că, exasperat de ineficienţa a „n“ reclamaţii scrise, m-am dus în audienţă la primărie. După ce m-a dojenit aluziv, „dom'premare“ a dispus montarea a 8 coşuri de gunoi şi a 4 bănci în rond pentru uzul petenţilor la vize Schengen. Un timp treaba a fost bună. Apoi (inexorabila fizică!), după ce coşurile s-au umplut şi n-a avut cine să le golească, gunoaiele au revenit pe stradă. Iar audienţe, „texte alese“ *(nu este posibil ca în imediata apropiere a unui consulat şi...)*, presiuni şi trafic de influenţă, care în final ne-au adus repartizarea unui *gunoier personal*. Venea dimineaţa cu „tumbărăul“, aduna gunoaiele de peste tot, îi certa pe cei prinşi cu ocaua mică, se lăsa cinstit de gospodine şi pe la prînz pleca mulţumit-abţiguit. După un timp, coşurile de gunoi au început să împiedice maşinile şi fotbaliştii de duminică, astfel încît au dispărut, dar nu înainte de a suferi metamorfoze ce le-au făcut improprii destinaţiei iniţiale.

După un timp de fericire, consulatul a fost mutat pe alte coordonate şi, ca atare, gunoierul a fost retras. Viaţa mergea înainte, gunoaiele stradale au reapărut, mi-am reluat activitatea de strîngere maniacală a lor în pungi depozitate în curtea casei (lîngă rond creau „atmosferă stimulatorie“). Cine ştie de ce, primăvara trecută s-au montat noi coşuri de gunoi, practic pe fiecare stîlp de iluminat din zonă. Doamne, cît m-am bucurat! Ce frumos atîrnau! Gata, aveam din nou premisele unei ipotetice ciudăţenii stradale! Viaţa a reintrat în rutina zilnică, sub ochiul vigilent al „nebunului“ străzii, care dojenea, strîngea, salubriza şi jubila. Timpul a trecut, coşurile s-au umplut, au dat pe dinafară şi nu s-au golit. Gunoierii, aspru interogaţi, au demonstrat că, din construcţie, coşurile nu basculau: băgai mîna-n ele, le goleai, nu băgai, rămîneau pline. Şi cin' s-o facă? Aşa că, în timp, coşurile au început să pută de-ţi mutau nasul. În serile de vară urcau miasme pînă la etaj, de nu puteai să-ţi aeriseşti casa.

Şi atunci, împins de gura „jumătăţii“, după lungi deliberări interioare, am pus mîna pe un bomfaier şi am dat jos coşul de gunoi de pe stîlpul de iluminat din faţa casei. Şi aşa au făcut toţi vecinii. I-am văzut şi am tăcut.

Am făcut bine? Am făcut rău? Unde şi cine a greşit?

P. TOPUM

N. red.: Ne cereţi imposibilul! Cu *a*...

(In)actualităţi

Somnul uşor

Un scriitor sau pictor poate spera că lucrează pentru posteritate (uneori, culmea!, chiar aşa e, dar mă îndoiesc că recunoaşterea postumă îi mai serveşte la ceva). Actorii pot da vina pe regizor şi pe colegi, pe veşnicele cabale care le împiedică distribuirea în rolurile în care şi-ar da măsura, sau măcar pe ziua proastă, regizorii pot pune eşecul pe seama actorilor. Compozitorii nu sînt recunoscuţi pentru că sînt prost cîntaţi, interpreţii nu cîştigă concursuri din cauza mafiilor (care chiar există). Fizicienii, chimiştii, inginerii, toţi se pot justifica prin lipsa condiţiilor exterioare („Să fi avut noi laboratoarele / materialele / substanţele / echipamentele lor...“). La fel sportivii (cu tenismenii şi atleţii e mai greu, dar se descurcă şi ei). Nu e o treabă simplă să dormi liniştit, dar cu un pic de efort...

Nu cred că există domeniu în afara matematicii (fizica teoretică *y compris)* în care asumarea propriilor limite să trebuiască făcută cu mai multă luciditate şi onestitate. Problemele circulă, sînt cunoscute de toţi. Unii le atacă şi chiar rezolvă, alţii nu. Unii pot învăţa repede teorii noi şi pot produce rezultate bune, publicate în reviste tari, apoi citate, alţii nu. Dar orele, lungi, în care încerci să înţelegi o teoremă? Ai totul în faţă, calculele îţi ies şi totuşi ceva îţi scapă, gîndul profund al autorului rămîne ascuns. Sigur, există clipa miraculoasă cînd simţi că ai atins un adevăr, cînd totul se luminează. Dar există, alteori, la fel de acut, şi conştiinţa neputinţei, senzaţia că ai ajuns pragul peste care tu nu poţi păşi. Şi nu poţi da vina pe nimeni.

Liviu ORNEA

Poşta redacţiei

Cornel Mihai Ungureanu – Craiova: Bine aţi revenit printre noi! Eram neliniştiţi...

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5 fm

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Defavorizaţii**
- **Agresiuni majore împotriva minorilor**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Acţiune, inacţiune, reacţiune

Fapt fără precedent în materie de candidaturi la Uniunea Europeană, opt ţigani unguri (două familii) au obţinut la începutul acestei luni statut de refugiaţi în Franţa. Cele două familii făceau parte dintr-un grup mai mare de ţigani unguri originari din două sate, aflate în apropierea Budapestei, grup ajuns anul trecut în Franţa, la Strasbourg. Azil au cerut, declarînd că sînt victime ale violenţei şi discriminării, toţi – erau 46 (12 bărbaţi, 10 femei şi 24 de copii, se precizează în depeşele Agenţiei France Presse, după care preiau şi termenul „ţigani", mai *cald*, mai *concret*, mai *uman*, cred, decît tehnicul *romi*. Sau *rromi*, încă mai abstract.). Între timp, s-a anunţat că numărul ţiganilor unguri care au primit azil în Franţa a ajuns la 15.

Cum Ungaria este ţară candidată la admiterea în Uniunea Europeană, şi încă una dintre cele mai bine plasate din punctul de vedere al reformelor economice, juridice şi instituţionale, decizia OFPRA (Oficiul francez pentru refugiaţi şi apatrizi) de a acorda ţiganilor unguri statut de refugiat a fost interpretată, natural, ca un avertisment. Unul important: această decizie înseamnă, de fapt, recunoaşterea unei nerespectări a drepturilor omului într-o ţară candidată la primirea în Uniunea Europeană. Reacţiile autorităţilor maghiare au fost măsurate, deşi o anumită iritare poate fi desluşită în unele declaraţii. „Ungariei n-are de ce să-i fie ruşine", a spus premierul Viktor Orban, el precizînd că ţara sa e situată „la acelaşi nivel în materie de drepturile omului ca oricare ţară occidentală"; asta după ce purtătorul de cuvînt al guvernului declarase că decizia franceză este „nedreaptă, ruşinoasă şi fără temei". Mai... diplomat, purtătorul de cuvînt al Ministerului de Externe afirmase că decizia OFPRA nu reprezintă „o evaluare a politicii guvernului maghiar faţă de minorităţi, ci un caz izolat, concret legat de cîteva persoane". În schimb, preşedintele Oficiului naţional maghiar al minorităţilor naţionale şi etnice a susţinut că este nevoie de „întărire a legilor împotriva discriminării", iar după mediatorul guvernamental pentru drepturile minorităţilor acordarea de către Franţa a statutului de refugiat ţiganilor originari din Ungaria reaminteşte ţărilor candidate că admiterea în Uniunea Europeană nu depinde exclusiv de eforturile lor economice, ci şi, „în egală măsură, de protecţia drepturilor omului şi ale minorităţilor".

Nimic totuşi neaşteptat pînă aici. Ungaria nu e singura ţară candidată la admiterea în Uniunea Europeană în care situaţia minorităţii rome este dificilă, iar „duşul rece" reprezentat de decizia OFPRA nu poate fi ignorat nici la Praga, nici la Bucureşti, de pildă. În treacăt fie spus, luni, 19 martie, comisarul european pentru extindere Günter Verheugen i-a spus ministrului român de Externe că România trebuie să se ocupe în mod deosebit de protecţia minorităţilor.

Neaşteptat ar putea fi însă altceva. Un grup de intelectuali unguri (între aceştia regizorii Miklos Jancso şi Ferenc Grünwalsky, scriitorii Peter Esterhazy, György Konrad, Peter Nadas, György Faludy) a trimis premierului francez Lionel Jospin o scrisoare *prin care salută decizia OFPRA şi îşi exprimă recunoştinţa faţă de persoanele şi organizaţiile care i-au susţinut pe ţiganii unguri refugiaţi la Strasbourg, „ca şi faţă de naţiunea franceză, în întregul ei" pentru sprijinul dat acestora*. Mai mult. În scrisoarea către premierul francez, intelectualii unguri semnatari afirmă că *„integrarea europeană nu poate fi realizată atîta vreme cît cei 500.000 de ţigani din ţară nu vor beneficia de egalitatea drepturilor în societatea maghiară şi atîta vreme cît guvernul nu le va acorda această egalitate juridică şi socială"*.

Nu am nici datele, nici competenţa necesară pentru a schiţa, măcar, o comparaţie între situaţia romilor din Ungaria şi a celor din România. Oricare ar fi însă rezultatele unei asemenea eventuale comparaţii, şi indiferent de ele, scrisoarea intelectualilor unguri către Lionel Jospin impune respect şi admiraţie. Cei pe care i-a *enervat* textul *Scrisorii* lui G.M. Tamás *către prietenii (săi) români*, publicat acum cîteva săptămîni în *Dilema* (nr. 416, 16-22 februarie 2001) pot – dacă vor – înţelege mai bine ce înseamnă a fi intelectual (aş adăuga: critic, deşi în mod normal e un pleonasm...). Mi-am pus întrebarea dacă, într-o situaţie similară, intelectualii români ar avea o atitudine asemănătoare. Dacă ar cere „egalitate în drepturi" pentru ţigani şi nu pedepsirea celor care *mînjesc imaginea ţării şi-i compromit integrarea europeană*.

N-am ştiut să răspund. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Bardoţii şi mortificarea inocenţei

La Lyon, toţi amicii mă întîmpină cu întrebări curioase şi ironice despre cîinii din Bucureşti. Aflu – fără prea multă surprindere – că aceasta este noua imagine a României, atîta cîtă este ea în media franceză. După poluarea naturii, copiii orfani şi ţiganii, cîinii „comunitari" – zişi şi bardoţi pe la noi – au devenit noua emblemă identitară a înapoierii româneşti.

La bibliotecă, ochii îmi cad din întîmplare pe o analiză a lui Ortega y Medina asupra relaţiei dintre calvinism şi rasism în Statele Unite. Iniţial – arată acesta – puritanii nu au sosit cu o gîndire rasistă, ci dimpotrivă, cu o mentalitate democratică, de inspiraţie creştină, pentru care englezii şi pieile roşii erau egali prin natura coruptă a Omului. Ca şi englezii, aborigenii nu trebuiau deci decît să abandoneze pornirile lor „naturale" pentru a deveni, la rîndul lor, copiii Domnului. Pentru aceasta, trei condiţii trebuiau îndeplinite: a) predestinarea (care nu depindea de ei, ci de Dumnezeu); b) alegerea (confirmarea faptului de a fi un „ales" făcîndu-se, conform criteriilor protestante, prin succesul lumesc) şi c) cetăţenia democratică, adică respectul ideii de contract (contractul dintre oameni nefiind decît prelungirea contractului între un suflet şi Dumnezeu, care servea drept model transcendental).

Doar că indienii nu au dat semne că ar fi dispuşi să îndeplinească aceste condiţii: nu respectau contractele de vînzare a pămînturilor lor, deşi le semnaseră în deplină libertate şi nici nu prea dădeau semne de performanţă economică în lumea aceasta terestră, pe scurt, nu dădeau nici un semn de progres pe calea mîntuirii. Tot atîtea probe concrete deci ale refuzului predestinării divine sau, mai exact, ale unei predestinări negative. „Desigur, judecata lui Dumnezeu referitoare la indieni era misterioasă – comentează Roger Bastide – dar, dat fiind că succesul lumesc era semnul manifest al alegerii divine, faptele erau clare, trăite de către albi: violarea contractelor liber consimţite, întoarcerea la viaţa diavolească, stare de subdezvoltare economică. Ce altceva puteau face atunci ei, sfinţi şi puritani, decît să-l ajute pe Dumnezeu să elimine de pe pămînt astfel de creaturi". „Rasismul nu derivă deci direct din calvinism. Dimpotrivă, acesta era purtătorul unei doctrine a egalităţii sociale; rasismul este doar un produs ulterior, consecinţă a eşecului misionarismului" – conchide Bastide pe urmele lui Ortega y Medina.

Îmi trece prin cap că ceva similar s-o fi întîmplat şi cu francezii (şi nu numai cu ei) în raport cu aborigenii români. Eşecul entuziasmului misionar de la începutul anilor '90 s-a convertit în convingerea unei „predestinări negative" a românilor – istorice de data aceasta şi nu divine – care nu poate atrage decît o respingere globală şi resemnată a acestora. Dincolo de semnul premonitoriu al subdezvoltării economice persistente, percepută ca un soi de „blestem" social, predestinarea negativă se exprimă – şi se confirmă – prin „întoarcerea la pornirile naturale" – adică necivilizate – respectiv la „stricăciunea" a tot ceea ce este pur şi/sau neajutorat, la mortificarea inocenţei: natura, copiii, minorităţile (în primul rînd ţiganii) şi acum, iată, aceste fiinţe nevinovate care sînt cîinii. Ce altceva ar putea face ei atunci decît... ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Tragismul à la Grecea

De cînd Corneliu Vadim Tudor a declanşat bătălia cu mafia, subiectul corupţiei este mult mai sensibil. Democraţia trebuie să arate oamenilor că poate face dreptate.

Tocmai acum, cînd PDSR stă atît de bine în sondaje, scandalul declanşat de Ovidiu Grecea strică ceva din imaculareа începutului. Postul pe care l-a ocupat pare a fi blestemat. Predecesorul său, Valerian Stan, părea a fi incoruptibilul care va arăta toate dedesubturile urît mirositoare de prin aparatul de stat. După puţină vreme a plecat cu imaginea unui la fel de incoruptibil revoltat, părăsit de toţi şi fără succese. Încercarea de a face lumină dintr-un post cu atîta încărcătură politică pleacă de la ideea că politica este un tărîm al îngerilor. Politica este, de fapt, şi covorul şi gunoiul de sub el.

Povestea lui Ovidiu Grecea este captivantă. Prieten personal al lui Radu Vasile, a fost adus de acesta în înalta demnitate de şef al Corpului de Control al prim-ministrului. Deşi la început părea un birocrat comun, pus acolo ca să aibă maşină la scară, Grecea a făcut repede vîlvă. S-a dovedit a fi tot un incoruptibil, deşi dintr-o specie ceva mai concesivă. Pe de altă parte, tragismul personajului poate fi pus în cheie instituţională. Postul său cuprinde o anume tensiune ascunsă. „Şef al Corpului de Control al premierului". Sună bine. Într-o tradiţie ca a noastră, aminteşte în acelaşi timp de un procuror ceauşist, de un prim-secretar de partid şi de un Potemkin autohton. Cu atât mai mult dacă eşti un proaspăt îmbogăţit pe seama statului de pe la Focşani, să zicem. Acest şef pare a fi iremediabil sfîşiat între zmeul care vine de la Bucureşti, pedepseşte pe unii şi face dreptate altora, şi un simplu funcţionar democrat care face rapoarte către premier, cele mai multe rămase fără urmări.

De aici pleacă şi drama lui Ovidiu Grecea. Inevitabil, a început să dea peste gunoiul de sub preşul celor care îl numiseră. Dacă îl vedea numai pe al unora, aşa cum a fost acuzat, nu putem şti. Formal, el trebuia să depună rapoarte care ar fi urmat să fie trimise către organele competente (pe hîrtie există mereu un organ competent). Dar a considerat că un scurtcircuit poate mişca mai bine lucrurile. Astfel, s-a născut o fascinaţie reciprocă între Grecea cel bonom şi presa cea curioasă. Fără îndoială că se simte bine sub lumina reflectoarelor. La fel în studiourile de televiziune, de parcă ar fi la o şuetă cu prietenii, unde se laudă. „Grecea poate pleca liniştit acasă", îl auzi spunînd senin. Parcă înţelegi ce vrea să spună. Dar Grecea rămîne un mister simpatic. „De departe bărbat / De aproape copil / Strîngînd tare la piept / Un secret inutil", spunea Alexandru Andrieş gîndindu-se la cu totul altceva.

După ce Radu Vasile a fost dat jos de ai săi, discretul Isărescu a manifestat reticenţă faţă de favoritul presei. După o serie de declaraţii contradictorii din partea ambilor, Ovidiu Grecea a plecat nu prea voios de perspectiva anonimatului. Se părea că nu vom mai auzi de el. Dar, nu se ştie pe ce căi, a ajuns în echipa omului zilei, Adrian Năstase. Primele declaraţii au fost optimiste. Deşi nu mai era chiar prieten cu noul şef, Grecea se simţea destul de bine situat pentru a ameninţa: „gata, s-a terminat!". Probabil că mulţi au avut o zi proastă atunci. Apariţia sa a fost o surpriză, dar ne-am obişnuit cu cooptarea neaşteptată a unor personalităţi aducătoare de imagine acum şi buclucuri ulterior.

O altă ipoteză a fost emisă de Ion Cristoiu: Grecea a fost adus să-i vîneze pe mafioţii fostei puteri. Această ipoteză se termină nefericit pentru personajul nostru: cînd a început să deranjeze mafioţii de stil nou, a fost aruncat din căruţă, spune tot Ion Cristoiu şi noi nu comentăm pentru că nu avem probe.

Iţele afacerii de acum rămîn încurcate. Grecea a acuzat un ofiţer din serviciul secret al poliţiei că i-a supravegheat mişcările din timpul unei anchete din Neamţ. După cîteva zile au apărut în presă detalii din raportul propriu-zis. Pe acolo, şi acuze grave la adresa şefului respectivului serviciu secret. Erau acolo nominalizaţi şi cîţiva miniştri, cărora li se atrăgea atenţia asupra unor încercări de discreditare. Generalul vizat, poreclit, nu se ştie de ce, „Vulpea", aprecia că raportul aparţine unuia care se crede neînţeles. În raportul oficial publicat ulterior, unele dintre aceste detalii nu se mai regăseau. Pe scurt: una dintre acele afaceri din care trăieşte bine presa cîteva zile, încercările de manipulare reciproce se ţin lanţ, nu există cîştigători clari şi fiecare dintre ziarişti cunoaşte la bufet un scenariu ascuns. Diferite între ele şi foarte sigure fiecare.

Pentru că a apelat la presă, Adrian Năstase i-a arătat cartonaşul galben. Ce s-a întîmplat apoi, se poate doar presupune; oricum, cîţiva miniştri l-au atacat destul de dur pe recalcitrant. După o scenă de tot rîsul în care intră peste conferinţa de presă a doi miniştri şi atrage privirile tuturor ziariştilor care îl fugăresc apoi pe holuri, Ovidiu Grecea anunţă că îşi dă singur „al doilea cartonaş".

Cam aceasta este povestea, pe scurt. Morală nu există. Dar despre Ovidiu Grecea vom mai auzi în mod sigur. Incoruptibilii nu se obişnuiesc cu liniştea şi întunericul anonimatului. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Dosare

Departe de a fi inventat termenul, tranziţia i-a schimbat radical semnificaţia – respectiv modul de întrebuinţare a obiectului care poartă această denumire. Dictatura nu obosea întocmindu-le, pe cînd tranziţia ar fi urmat să le pună la îndemîna celor pe care îi încondeiau.

Ca şi societatea acelor timpuri, fiecare dintre membrii săi era multilateral dezvoltat. Aflat într-o perpetuă gestaţie, omul nou reprezenta sinteza a trei identităţi: cea tăinuită, pe care nu şi-o dădea în vileag decît într-un cerc de totală intimitate, cea simulată, sub forma exhibării publice a adeziunii entuziaste la rînduielile care îl exasperau şi cea atribuită, consemnată în dosarele Securităţii, alcătuită din turnătorii şi rapoarte de filaj, singura în mod oficial omologată. Populaţiei care se mişca la lumina zilei, în oraşele şi satele ţării, i se adăuga astfel o enormă populaţie a umbrelor, aglomerată în depozitele fostei Securităţi. La fel cum indivizii îşi tăinuiau adevărata identitate faţă de autorităţi, autorităţile tăinuiau faţă de indivizi identitatea pe care le-o confecţionau.

Ca şi populaţia vie, populaţia dosarelor nu a fost nici ea propulsată de revoluţie într-o zonă de limpezire şi de reaşezare. Dosarele nu au fost distruse. Securitatea fiind formal abolită, ele au fost trecute în îngrijirea unei instanţe de încredere maximă: comandantul armatei, condamnat după un deceniu la 17 ani închisoare. Următorul pas a mutat fabulosul depozit în bătătura noii poliţii politice, înţesată cu profesionişti ai celei vechi.

Cîţiva ani mai tîrziu, un parlamentar, fruntaş al PNŢCD şi fost deţinut politic, a propus constituirea unei instituţii specializate care să păstreze dosarele, să faciliteze consultarea lor de către cei pe care îi priveau şi să aducă la cunoştinţa opiniei publice numele foştilor informatori.

Fruntaşii ţărănişti, şi ei foşti deţinuţi politici, au ripostat excluzîndu-l pe autorul propunerii din partid. După ani de amînări a fost creat un colegiu căruia i se acorda dreptul de a administra dosarele, dar nu şi dosarele pe care urma să le administreze.

Au venit alegerile din 2000, iar noul premier a descoperit, cu o remarcabilă promptitudine, cusururile recent încropitului colegiu: în mod surprinzător acesta consumă bani şi mijloace logistice, şi asta pentru a se ocupa nu de viitor, aşa cum şade bine, ci de un trecut a cărui răscolire nu poate provoca decît zaveră şi nelinişte.

Şi astfel, la fel ca afecţiunea pentru NATO, oroarea faţă de deconspirarea dosarelor reuneşte, sub drapelul reconcilierii naţionale, forţele politice cele mai învrăjbite, de la liderii PNŢCD la cei ai PDSR.

▲

BARBURISME

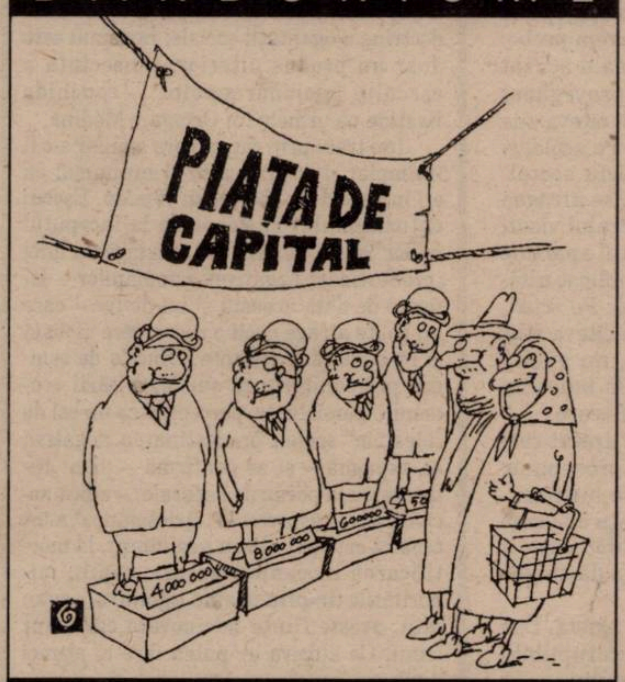

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Guvern@lecţii.ro

De curînd, membrii Guvernului român au luat lecţii de computer, au navigat pe Internet şi şi-au trimis e-mailuri. Împrejurarea n-a scăpat de cuvenita mediatizare şi n-a fost scutită nici de ironii (în presa română, e inevitabil...). Nu ştiu dacă lecţiile vor continua sau dacă a fost vorba doar de un „semnal" dat societăţii, dar chiar dacă totul s-ar reduce la acea oră pe care miniştrii au petrecut-o aliniaţi ca la şcoală în faţa computerelor, normalitatea şi relaxarea situaţiei merită consemnate. Iar valoarea „semnalului" este şi ea notabilă. Pe de o parte, afirmarea opţiunii pentru societatea informaţională nu poate decît să ne bucure, indiferent dacă sîntem „conectaţi" sau nu: oricum, acesta ne e viitorul. Pe de altă parte, şi administraţia Clinton, şi guvernele de centru-stînga din Europa au elaborat şi au pus în practică programe de stimulare a accesului la noile tehnologii informaţionale: Tony Blair, Romano Prodi (şi apoi Massimo d'Alema), Gerhard Schroeder au sprijinit, prin acte legislative şi alocaţii bugetare, dotarea şcolilor cu computere conectate la Internet, realizarea de *site*-uri ale administraţiei centrale şi locale prin care cetăţenii să aibă acces mai rapid la informaţiile de interes public, au susţinut „noua economie", pentru a reduce decalajul Europei Occidentale faţă de SUA în acest domeniu. Dacă Guvernul român reuşeşte să se plaseze în mod eficient într-o asemenea selectă companie, e foarte bine. Un pas în această direcţie îl reprezintă adoptarea legilor care să susţină comerţul electronic, o iniţiativă mai veche a dlui deputat Varujan Pambuccian (a cărui perseverenţă benefică merită toată lauda). Guvernul a anunţat apropiata aprobare a reglementărilor, ceea ce ar plasa România într-o deplină sincronizare cu ţările occidentale (ba chiar înaintea unora dintre cele 15 ţări membre ale UE).

Sînt sigur că unele voci vor considera adoptarea legii pentru promovarea comerţului electronic un moft, o formă fără fond sau „o tichie de mărgăritar" pe chelia mult prelungitei noastre tranziţii. Prevăd de pe acum indignări plastice de genul „ce ne trebuie comerţ electronic, cînd ţăranul român ară cu plugul tras de cai, ca în secolul al XIX-lea" sau „semnătură electronică? într-o ţară în care tineretul nu-i mai citeşte pe clasici, iar analfabetismul revine în forţă?". Răspunsul cel mai comod la asemenea opinii ar fi că şi în Statele Unite există analfabetism, iar administraţia Clinton a avut nu doar un program de conectare a tuturor şcolilor americane la Internet, dar şi unul de reducere a analfabetismului. Dar trec dincolo de asemenea comparaţii simple, căci *comparaison n'est pas raison*. Tocmai pentru a reduce decalajul faţă de ţările occidentale, trebuie să lucrăm pe mai multe fronturi şi „să ardem etapele". Altminteri, dacă aşteptăm pînă cînd tot ţăranul român va avea tractor în curte, şi de-abia după aceea ne vom apuca să cugetăm la societatea informaţională, riscăm să batem pasul pe loc. Cînd spun asta mă bazez, între altele, şi pe modesta experienţă a *Dilemei*. Revista noastră există pe *web* din 1994 (cînd mai toată lumea din jurul nostru era sceptică în privinţa acestei drăcovenii numite Internet), mai întîi cu ajutorul unui server din SUA, iar din 1996 prin firma Algoritma. De cîteva săptămîni, am „legat" *site*-ul nostru de www.trafic.ro, un *site* care contorizează numărul de vizitatori şi realizează statistici ale accesărilor pe zile, săptămîni, în funcţie de locul vizitatorului virtual etc. Am descoperit cu plăcere că în acest interval am avut peste 1.500 de accesări şi că majoritatea cititorilor noştri pe Internet sînt români de peste hotare, cei mai mulţi din Statele Unite, Canada şi Europa Occidentală, dar şi 6 din Noua Zeelandă şi 6 din Australia. (Există, aşadar, dilematici pînă şi la Antipozi!) Statisticile oferite de www.trafic.ro demonstrează că Internetul (şi, cu voia dumneavoastră, *Dilema* în versiune electronică) rezolvă perfect problema legăturii cu românii din diaspora, fără retorică şi fără „publicaţii speciale pentru străinătate", chiar dacă şi în această chestiune se mai gîndeşte uneori în termenii secolului al XIX-lea.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Un editor şi „secretul de stat"

Un foarte interesant documentar prezentat duminică pe canalul „La Cinquième" reconstituia povestea Editurii Minuit, fondată – clandestin – în 1942, devenită editura emblematică a Rezistenţei, cunoscînd mari dificultăţi financiare imediat după război şi relansată graţie unui tînăr stagiar ce lucra la sectorul producţie şi care şi-a convins familia să investească în editura muribundă. Tînărul stagiar se numea Jérôme Lindon, ajuns astăzi o figură legendară a lumii literare franceze. Editions de Minuit se află pe Bernard-Palissy, o străduţă din Saint-Germain-des-Prés. Placa de la intrare e discretă, imobilul, vechi, e restaurat cu grijă, scara interioară îngustă de lemn şi camerele mici, cu ferestre – la mansardă – dispuse capricios dau o senzaţie de intimitate, de spaţiu protejat şi parcă ieşit din timp. Jérôme Lindon şi-a făcut o deviză din cuvintele unui confrate german: „Misiunea unui editor constă în a publica acele cărţi pe care publicul nu le vrea". O strategie, aşadar, net anticomercială, la ani lumină distanţă de atît de invocata „audienţă" şi de acel raţionament pervers după care orice se justifică dacă „asta vrea publicul". Nefăcînd concesii, refuzînd să intre în jocurile de culise, Minuit se poate mîndri cu doi autori care au obţinut premiul Nobel: Samuel Beckett şi Claude Simon şi cu trei premii Goncourt: Marguerite Duras *(L'Amant* a fost un uriaş succes de librărie), Jean Rouaud şi Jean Echenoz. Desigur, numele editurii a fost legat îndeosebi de Noul Roman. Aproape octogenarul – deja! – Alain Robbe-Grillet reamintea că multe din romanele sale, ca şi ale colegilor săi, abia dacă atingeau cinci sute de romanele sale, ca şi ale colegilor săi, abia dacă atingeau cinci sute de exemplare. Oricîte rezerve am avea astăzi faţă de Noul Roman, el a fost un ferment estetic şi a modificat substanţial habitudinile noastre de lectură. Editura Minuit a publicat însă şi cărţi de filosofie, sociologie, psihanaliză, precum şi revista *Critique*. Editor de stînga, Lindon s-a confruntat cu cenzura în timpul războiului din Algeria; Henri Alleg, autorul uneia din cărţile interzise atunci, îl numeşte, de altfel, „editorul kamikaze".

Ceea ce documentarul nu menţiona, dar care pentru noi ar putea, cred, prezenta interes, e un fapt petrecut în urmă cu exact cinci ani. Imediat după moartea lui François Mitterrand, Editura Plon a lansat o carte a lui Claude Gubler, medicul personal al fostului preşedinte, carte intitulată *Marele Secret*. Titlul era, în bună măsură, ironic. Se ştia mai demult că Mitterrand suferea de cancer, iar în ultimii ani ai celui de al doilea mandat al său semnele bolii erau evidente. Problema era însă alta. Dorind să nu se repete cazul Pompidou, a cărui boală fusese considerată secret de stat, Mitterrand declarase de la început că va informa naţiunea asupra stării sănătăţii sale. Cînd a candidat, pentru a doua oară, în 1988, boala se declanşase, iar preşedintele şi-a schimbat opţiunea: el i-a cerut medicului să ascundă adevărul. În martie 1996, după apariţia *Marelui Secret*, familia lui François Mitterrand şi o parte din mass-media au cerut vehement – şi au obţinut – interzicerea cărţii. Motivul era cusut cu aţă albă: violarea (postumă?!) a secretului medical. Or, pe de o parte, secretul nu mai era secret; pe de alta, decizia de a interzice cartea era de o extremă gravitate, mai ales că nimeni nu-i putea reproşa lui Gubler că ar fi prezentat fapte inexacte sau că l-ar fi calomniat pe fostul preşedinte. „Interdicţia, scria atunci Jean-François Revel, neagă francezilor dreptul de a cunoaşte adevărul asupra unei pagini importante din istoria lor, asupra unei minciuni vechi de paisprezece ani, ceea ce ridică, pentru viitor, o problemă repetitivă şi capitală. (...) Sîntem cu adevărat copiii civilizaţiei Luminilor, unde fiecare cetăţean se bucură de un acces fără limite la informaţie? Şau, în funcţie de capriciile celor puternici, judecătorii vor decide ce avem dreptul să ştim şi ce avem obligaţia să ignorăm...?"

Dacă aceasta era poziţia unui intelectual de dreapta, intervenţia lui Jérôme Lindon, ca om de stînga, a fost încă şi mai semnificativă. După ce a apărut, ca martor, la tribunal, Lindon a semnat în *Le Monde* (18 iunie 1996) un text intitulat *Aş fi publicat cartea doctorului Gubler*. Fost membru al comitetului de susţinere în 1988 a candidaturii lui Mitterrand, editorul constata că preşedintele renunţase la transparenţă în favoarea unei practici a secretului său, altfel privind lucrurile, o practică a minciunii prin omisiune. Ca editor, conchidea Lindon, aş fi publicat cartea fără ezitare: „Şi aş fi avut sentimentul nu că aş comite un act subversiv, ci dimpotrivă, că am propus francezilor un grav subiect de meditaţie asupra bazelor înseşi ale practicilor noastre instituţionale".

O temă de reflecţie pentru derivele la care conduce manipularea „secretului de stat".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Ura şi dreptul

Dreptul penal american, probabil cel mai dinamic şi spectaculos drept penal din lume, cunoaşte astăzi o nouă dezbatere care, în cele din urmă, îl poate modifica sensibil. Tot mai mulţi jurişti, politicieni şi universitari, alături de organizaţii extrem de active ale societăţii civile americane, jurnalişti şi simpli cetăţeni se contrazic zilnic în privinţa necesităţii unei legislaţii speciale pentru pedepsirea infracţiunilor săvîrşite din ură *(hate crimes)*. Este vorba despre pedepsirea mai aspră a infracţiunilor care sînt comise din ură şi despre trecerea competenţei de anchetare şi condamnare a acestor infracţiuni direct în sarcina autorităţii federale.

Sigur că, în sens larg, orice infracţiune presupune ura. Nu te repezi să omori sau să loveşti pe cineva, să furi sau să înşeli dacă nu ai o anumită negativitate în ceea ce priveşte societatea în general şi, cel mai adesea, victima în special. Ura, spun mulţi criminologi, este prezentă ca un element *sine qua non* în alchimia complicată şi întunecată a rezoluţiunii criminale, cum numesc specialiştii procesul interior prin care un om decide să comită o infracţiune. În înţelesul american, *the hate crimes* se referă la o mulţime bine definită de infracţiuni: este vorba de acele infracţiuni care se comit anume din motive rasiale, de orientare sexuală sau religioasă. Sînt multe voci în SUA care susţin că o infracţiune comisă din aceste motive este mult mai gravă, mult mai periculoasă şi, ca atare, merită un tratament penal mult mai dur, decît o aceeaşi infracţiune comisă din cu totul alte motive. De pildă, o crimă săvîrşită pentru că victima aparţine unei minorităţi rasiale este mult mai gravă decît o crimă săvîrşită în scop de jaf. La fel, lovirea unei persoane într-un bar pentru că agresorul s-a simţit ofensat de felul în care victima a privit picioarele prietenei sale este mai puţin gravă decît lovirea cu exact aceleaşi urmări şi în aceleaşi circumstanţe de loc a unei persoane pentru că aparţine unei minorităţi sexuale cu care agresorul nu e de acord. În fine, se susţine că una este jefuirea unei biserici pentru simplul motiv că se urmăreşte transformarea bunurilor în bani cu care hoţii să se distreze apoi şi cu totul altceva este jefuirea unei biserici în scopul de a împiedica buna desfăşurare a serviciului religios. În plus, în ultimii ani, se constată o anume orientare în acest sens a practicii judiciare americane. Curţile şi jurii simt că e bine să fie mai aspri cu cei care comit *hate crimes* decît cu ceilalţi infractori.

Fapt este că ideea legislaţiei speciale împotriva infracţiunilor săvîrşite din ură are şi oponenţi serioşi. Se spune că o asemenea legislaţie ar induce o discriminare inacceptabilă în raport cu principiile statului de drept, în primul rînd pentru că legile penale speciale se potrivesc greu cu statul de drept. În plus, o asemenea legislaţie ar avea drept efect o disproporţie vădită între represiunea penală pe care statul o dezvoltă faţă de grupuri de infractori care comit o aceeaşi infracţiune şi că, în cele din urmă, aceste grupuri vor fi ele însele grupuri care se vor identifica rasial, sexual sau religios. Astfel, se ştie că pe parcursul istoriei americane, albii au fost cei care au manifestat agresivitate faţă de negri (astăzi, firește, lucrurile sînt mai complicate în societatea americană) – o astfel de legislaţie poate fi interpretată ca fiind îndreptată împotriva albilor, ceea ce este de neadmis. Se ştie, de asemenea, că heterosexualii sînt mult mai intoleranţi cu homosexualii decît sînt homosexualii cu heterosexualii. O asemenea legislaţie va duce la consecinţa că infracţiunile comise de heterosexuali în cazul în care victima este homosexual vor fi mai aspru pedepsite decît infracţiunile săvîrşite de homosexuali asupra homosexualilor; discriminarea e evidentă.

În plus, ideea implicării autorităţilor federale în acest gen de infracţiuni nu face nici ea unanimitate într-o confederaţie în care autonomia administrativă este atît de accentuată şi atît de respectată. Se arată, pe de altă parte, că în timpul tulburărilor rasiale din anii '50 autorităţile chemate să asigure ordinea şi să oprească violenţele din state precum Alabama şi Georgia au stat într-o vinovată pasivitate pentru că împărtăşeau ideile segregaţioniste şi discriminatorii. Astfel, minoritatea de culoare nu s-a bucurat de nici un fel de protecţie legală pentru că autorităţile locale erau trup şi suflet alături de Ku-Klux-Klan şi de ideologia sa. În asemenea cazuri, e limpede, numai autorităţile federale pot face ordine şi, prin urmare, acest gen de infracţiuni ar trebui să fie socotite de la bun început de competenţa lor.

Acest gen de dezbateri, care implică cele mai largi categorii de „actori" sociali, care, adesea, aduc în primplan experienţe individuale incredibile şi în care calitatea de membru al cetăţii se exersează efectiv, sînt fundamentul solid al dreptului american şi, în cele din urmă, al democraţiei americane. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Regele sau patria

Copiii celor emigraţi după revoluţie învaţă astăzi sensul cuvîntului „Rege". E personajul din filmul de capă şi spadă la care i-au dus părinţii într-un week-end, sătui să mai stea cu cei acasă şi să facă lecţii de limba română.

Acum 9 ani plecam, cu o cameră de luat vederi, spre Piaţa Universităţii, acolo unde mulţimea îl aştepta pe Regele Mihai. Era în zilele de Paşti, cînd regele primise, în sfîrşit, permisiunea de a vizita România.

Nu eram monarhist în adevăratul sens al cuvîntului. Copil de trupă al teoriei progresului neîncetat al omenirii, îmi petrecusem adolescenţa citind romane SF, în care oamenii viitorului îşi puneau speranţa în roboţi şi nu în capete încoronate. Fusesem apoi la mitinguri de cele mai diverse facturi, de la defilarea obligatorie de 23 august şi pînă la protestele naive împotriva a tot ceea ce, acum, îmi pare că era inevitabil. La unele dintre ele condamnam pe cîte unul (şi uite ce bine-a ajuns!), la altele îl ridicam pe altul în rîndurile eroilor naţionali (astăzi l-aş ruga să se considere eliberat de această distincţie).

Oricum, erau exerciţii civice pe care nu le-am făcut niciodată cu inima pe de-a-ntregul uşoară. Şi aceasta pentru că raportarea publică la un altul, fie el mai rău sau mai bun, nu putea fi decît încă o concesie făcută bătrînei şi bolnavei societăţi de masă. Scandarea numelui unui alt cetăţean mi-a părut întotdeauna o ocupaţie uşor umilitoare, explicabilă mai degrabă prin mijloacele ştiinţei comportamentului animal, decît prin cine ştie ce puseu de raţiune ori simţire.

Cu o singură excepţie. În dimineaţa aceea foarte caldă de primăvară, am găsit în centrul Bucureştiului o cu totul altfel de mulţime decît văzusem pînă atunci. Iarăşi trebuie să ne întoarcem la contextul vremii şi să spunem că mitingurile din epocă îi strîngeau de obicei pe partizanii CDR ori ai FSN şi că scopul era mai mereu protestul împotriva vreunei acţiuni sau pur şi simplu împotriva existenţei *celorlalţi*.

Cu Regele era însă cu mult mai simplu. În primul rînd, el nu avea concurenţă – nu s-au organizat alegeri pentru postul lui. Apoi, în faţa unui om atît de *obosit de istorie* nu prea puteai să te umileşti – după cum nu poţi să ceri favoruri unei statui. Iar în ziua aceea, pentru prima oară, mi-a fost foarte uşor să mă simt parte a mulţimii, fără să mă pierd în ea, şi mai ales fără să-mi fie ruşine să vorbesc despre asta.

Nu ştiu alţii cu ce-au rămas din vremea aceea. Absenţii şi-au refuzat însă ultima şansă de a se întîlni cu vechea Românie – nu neapărat una mai bună, însă, cu siguranţă, mult mai impunătoare decît trei Case ale Republicii puse una peste alta.

Monarhiştii de atunci sînt astăzi dezamăgiţii ultimei guvernări, în vreme ce republicanii din vremea aceea se bat în continuare pentru republica lor, ameninţată astăzi de regi mai nervoşi, care au descoperit că şi din abjecţie se poate extrage charisma.

Şi totuşi, Regele sau patria? Pentru unii, alegerea aceasta nu mai are nici un sens. Regelui nu-i mai poţi jura credinţă – ar fi prea departe de spiritul unor vremi fără repere şi drumuri drepte – iar patriei îi ridici în zadar şi oarecum ridicol imnuri de mulţumire. Greu să te mai creadă cineva – iar pe cel care te ascultă trebuie să-l împarţi, dacă îţi dă mîna, cu Vadim şi cu Funar. Mînaţi de vîntul rîgîitului de după-masă, apostolii de azi ai patriei se fac că citesc în foaia de la sarmale semnele „veşniciei unui spirit nepereche..." Cine nu ştie acest alfabet nu mai poate vorbi de patria oficială, după cum bătrînii supravieţuitori ai elitelor României vechi au nevoie astăzi de traducător.

Pînă la urmă, ce ironie a sorţii: republica îşi caută astăzi un trecut respectabil şi nu-l poate găsi decît în epoca de dinainte de a se naşte. Ca într-un film de dragoste de la Hollywood, Regele şi patria sînt invitaţi să se întîlnească, după 50 de ani de la divorţ, cînd ea are deja copii mari cu altul, iar lui îi e imposibil să vadă, în spatele ridurilor, pe cea de altădată.

E o poveste pe care naţiunea poate în sfîrşit s-o înţeleagă, după atîţia ani de pregătire cu *talk-show*-uri şi seriale siropoase. ▲

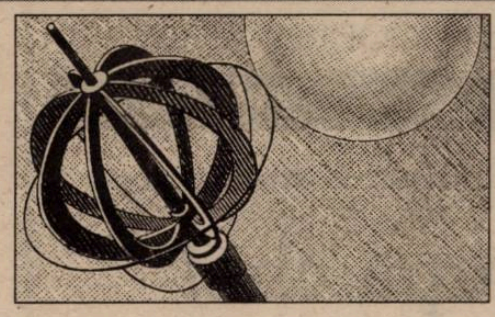

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Marşul lui Marcos

Probabil că preşedintele Mexicului, Vincente Fox, va avea nevoie de ceva mai mult de un sfert de oră – în campania sa electorală a susţinut că îi va fi suficient – pentru a înlătura primejdia răscoalei populaţiei din Chiapas şi pentru a-l transforma pe revoluţionarul Marcos într-un simplu rival politic. Început pe 23 februarie, marşul „demnităţii indienilor" a parcurs trei mii de kilometri şi a prilejuit zeci de mitinguri în oraşele celor peste douăsprezece state traversate cu autobuzul. Cînd au ajuns în capitală, oamenii neînarmaţi din Chiapas au fost întîmpinaţi de mulţimi impresionante, cîntîndu-şi fericirea de a-i vedea.

Declanşată în urmă cu şapte ani, după căderea Zidului de la Berlin, mişcarea neo-zapatistă a subcomandantului Marcos părea să reprezinte continuitatea revoluţionară, potenţialul de violenţă al maselor sărace gata să ia cu asalt şi să distrugă structurile politice conservatoare ale capitalismului. Trupul tînăr şi musculos, discursul înflăcărat, modestia titlului de subcomandant, i-au asigurat omului cu mască, lui Marcos, un extraordinar succes mediatic, care creştea pe măsură ce mişcarea îşi etala limitele. Nu a apărut niciodată cu faţa descoperită, deşi a organizat cîteva spectaculoase conferinţe de presă.

La început, insurecţia din Chiapas a dorit recunoaşterea drepturilor şi culturii celor 10 milioane de indieni din Mexic (dintr-un total de 87 de milioane de locuitori), spoliaţi de succesiunea unor politici centralizatoare şi opresive duse de Partidul Revoluţionar Instituţional, de peste 70 de ani la putere. Totodată mişcarea s-a vrut a fi şi un protest în numele tuturor săracilor care se simţeau, sau ar fi trebuit să se simtă, ameninţaţi de zona de liber-schimb în care Mexicul intrase, în 1992, alături de SUA şi Canada.

La cîţiva ani după primele ciocniri violente din regiunea Chiapas, care au provocat şi militarizarea regiunii, a devenit evident că nu acesta este locul de unde poate fi lansată „mişcarea galactică pentru umanitate şi împotriva globalizării", cum spunea Marcos. Nu s-a produs joncţiunea între cele zece milioane de indieni şi cele cincizeci de milioane de săraci: populaţia urbană îl admira pe Marcos, dar nu adera la proiectul lui de destabilizare politică. În aceste condiţii, partidul de la putere conta pe epuizarea mişcării, în timp ce mişcarea conta pe apariţia unui moment propice, pentru a relua acţiunea armată.

Schimbarea la vîrf, alegerea unui preşedinte din alt partid, decît cel de o veşnicie la putere, a dislocat structurile încremenite ale puterii, dînd o şansă negocierii unei schimbări de statut pentru minoritari. Noul preşedinte mexican, Vincente Fox, fost manager local la Coca-Cola, este – în vorbe, cel puţin – favorabil modificărilor. După demonstraţia de forţă a marşului paşnic, Marcos nu se prea grăbeşte să se aşeze la masa rotundă. Faptul că cele două săptămîni „revoluţionare" s-au desfăşurat fără incidente violente dovedeşte că Marcos şi-a schimbat într-adevăr strategia. Dar succesul îi poate dilua conceptul politic. Drepturile şi cultura indienilor aparţin unor tradiţii greu de încadrat în structura societăţilor moderne democratice. Dacă autorităţile locale se vor alege conform „cutumelor şi obiceiurilor" indienilor, adică prin ridicare de mînă, este puţin probabil că acei care gîndesc altfel decît căpeteniile vor avea unde să-şi expună opiniile. Istoricul mexican Juan Pedro Viqueira crede că pledoaria pentru un Chiapas imaginar, produs al propagandei neo-zapatiste, va dăuna rezolvării concrete a problemelor unei comunităţi minate de şomaj, sărăcie, segregarea femeilor şi alcoolism.

Prezenţa în momentul sosirii marşului în capitala Mexicului a liderului agricultorilor francezi în lupta împotriva globalizării, José Bové, dă o idee despre tentaţia mondializării. Poate că liderii au despre ce vorbi cînd se întîlnesc. E greu de ghicit ce i-ar putea lega pe fermierii francezi, practicînd o agricultură modernă pe spaţii întinse, de indienii de la capătul lumii, goniţi de pe pămînturile lor de o lege din 1992. Lumea politică şi echilibrele militare nu se vor putea rezuma la un singur pol de putere: potenţialul oferit de săracii lumii – săracii absoluţi din ţările cu un produs intern mic, săracii ţărilor bogate – aşteaptă să fie exploatat de revoluţionari mai mult sau mai puţin romantici. În entuziasmul măreţului scop nu-şi va mai aduce aminte nimeni, nici măcar pentru un sfert de oră, de indienii din Chiapas. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

După chef

Un amic de-al meu are o opinie foarte rezonabilă despre bairamul de pe piaţa de vise din ultimii zece ani. El crede că a fost un chef pe cinste şi că e de prost gust să te plîngi, a doua zi de dimineaţă, de inevitabila mahmureală. O întreagă nouă generaţie de americani s-a distrat de minune în plin soare şi, ceea ce este încă şi mai important, aceşti sclipitori tineri americani nici nu erau foarte interesaţi de bani. Intraseră în afacere din motive aproape vizionare, crezînd că iau parte la facerea unei lumi noi, inter-conectate, clocotind de plăceri şi invenţii uimitoare. Cunosc, într-adevăr, oameni pentru care arhitectura castelelor din Spania este mai importantă decît portofoliul lor de investiţii.

E greu, totuşi, să priveşti la duduitorii ani '90 ca la o prelungire a căutării poetico-spirituale a anilor '60. Dificultatea vine din aceea că la petrecere a fost mare buluceală. De îndată ce s-a dus buhul, toată lumea a vrut să vină. Ca şi în epoca jacksoniană sau în 1920, oameni al căror vis american, pînă atunci, fusese o casă frumoasă şi un petec verde de pajişte, au început să viseze la cabane de schi şi maşini germane. Oameni care trăiau de pe o leafă pe alta au fost pişcaţi de musca speculaţiilor hazardate. Eu, de exemplu, mi-am pus bruma de bănuţi cîştigaţi din muncă într-un cont de pensie cu investiţii pe piaţă şi l-am privit cum se chirceşte la jumătate. Milioane de conturi KEOGH şi IRA valorează acum doar jumătate din cît făceau la început. Castelele din Spania ale posesorilor lor se transformă în nişte amărîte de rulote.

În ceea ce mă priveşte, am mai puţine scuze ca alţii. Niciodată nu am crezut că escapada va dura la infinit. Ştiam prea bine că în chestia asta se amestecă o lume de vis şi un soi de Caritas. Poet fiind, sînt specialist în lumi de vis. Pot încropi o utopie imaginară în doi timpi şi trei mişcări. Cît despre Caritas, ştiţi cum merge: mai intîi, pui banul, momit de o viziune strălucitoare, apoi te vinzi cu portofel şi suflet, după care rămîi cu ochii în soare, uitîndu-te lung după capii afacerii, care dispar cu banii tăi cu tot. Uite-o, nu e.

Acolo unde sînt bani din gros, mare parte din ei se duce pe reclamele menite să atragă în afacere tot mai mulţi fraieri. Ar fi trebuit să-mi dau seama că ceva pute cînd am văzut că Internetul înlocuieşte berea în reclamele difuzate în timpul Superbowl. Cum zice fi-miu, super-inginerul, berea este o valoare testată de-a lungul timpului. Oamenii o beau şi la bucurie, şi la necaz. Cyberspaţiul e un fel de bere pentru tehnocraţii jucători de golf care, dacă e să bea ceva, sorb vinaţuri scumpe. Oamenii de rînd se duc la crîşmă, nu la Internet Café.

Acestea fiind spuse, vizionarii nu au greşit întru totul. Noua lume, inter-conectată, există cu adevărat, numai că nu mai este nici gratis, nici infinită. Întocmai ca marşul spre vest sau goana după aur: toată lumea putea să intre în joc pînă cînd s-au prins Băieţii Mari. După care aceştia au început să ridice garduri şi să-i alunge pe gură-cască. Toate micile şuste din cyberspaţiu sînt rapid şi sigur absorbite de marii *rancheros*, IBM sau Microsoft sau care or mai fi rămas în picioare după chef. Băieţii Mari au buzunare pe măsură. Le dă mîna să joace poker cu ageamiii. Mai devreme sau mai tîrziu, visătorii se cară acasă şi atunci Băieţii Mari fac ce ştiu ei mai bine: pleacă la bancă, rîzînd cu gura pînă la urechi.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Asterix şi Europa umilită

Pe 14 martie a.c., în toiul alegerilor din Franţa, în *hexagon* a fost lansat un nou album cu aventurile eroului de bandă desenată Asterix, *le gaulois*. Puţini să fie, dintre cei ce-l cunosc, cei ce nu iubesc creatura cu mustăţi roşcovane a lui Uderzo & Goscinny. Pe 15 martie, românul generic îşi prindea şi el mustăţile în grila impenetrabilă a vizei comunitare – în dreptul său, recomandarea de scoatere de pe *lista neagră* a celor consemnaţi la domiciliul milenar purtînd, în documentul european, un *asterisc*.

Întrebat de o revistă franceză, în urmă cu ceva ani, ce anume i se pare mai interesant în *chestiunea Asterix*, Umberto Eco ar fi spus: tocmai faptul că Asterix *umblă*; chiar peregrinările sale sînt cele care-l valorizează; fără călătorii, Asterix n-ar avea raţiunea existenţei.

Şi tocmai acest în genere profitabil *umblet* polisemantic mă face să cred – şi o spun cu fereală, alegînd cuvintele strict necesare, nedorind să îngroş turma celor calibraţi invariabil pe axa rimei Yalta-Malta –, că românului generic chiar i-a lipsit această valorizare prin călătorie. Vreau să spun, mai serios decît s-ar crede, că Europa generică făcu o mare greşeală, timp de zece ani, faţă de români şi România, cerîndu-le *viza*. La fel cum a greşit şi cu bulgarii şi cu toţi cei ce vor mai fi fost în situaţia noastră.

Pentru că renunţarea la viză nu ar fi fost nici o dramă pentru Europa; şi fără viză, clica de pierde vară din Carpaţi a trecut oricum frontierele şi le va mai trece, de-ar fi să nu scăpăm de asterisc nici în veac. Drama a fost pentru ceilalţi: adică semnalul vag dar perceptibil al acestui refuz, reflectat în mintea acelui român la locul său, care poate ar fi plecat vreodată spre Occident sau poate că n-ar fi plecat niciodată – dar simplul fapt că acum, *în democraţie*, nu poate urca în trenul internaţional sau în avion *din cauza vizei* i se pare umilitor. Cum de altfel şi este.

Povestea cu mîncătorii de lebede este o pură fantezie – pun gaj chiar mîna care scrie aceste cuvinte; nu e fantezie ceata cerşetorilor din faţa parfumeriilor pariziene, din Trafalgare Square sau din centrul Lyonului. În mod necesar trebuia ea să conducă la trecerea pe lista neagră a unui popor care, pe lîngă lumpenii de rigoare, mai are şi studenţi, şi savanţi, şi sportivi, şi dive – a căror menire este să umble? Pînă unde-i logica acestei afaceri şi de unde anume începe ipocrizia? Am avut un singur ministru suficient de vînos în a spune că dacă o şleahtă de furăcioşi a dat peste cap Austria (sau Germania, sau Franţa), atunci e ceva în neregulă nu numai cu statul înscris pe paşaportul furului, ci şi cu acea Austrie-Franţă-Germanie – şi închei repede fraza, ca să nu-mi scape verbul spre detalii despre ciudat de rapida „balcanizare" a unor consulate occidentale din Bucureşti.

Şi astfel s-a ajuns în situaţia, tragi-parodică, în care românului mediu (şi, totuşi, onest) puţin îi mai pasă acum de ce spune *acest Occident* despre România – din contră, simpla ameninţare cu Europa îi zgîndără nervii. Aşa s-a ajuns în situaţia în care, după zece ani de conducători ba indolenţi, ba naivi în această privinţă, alegătorii extremei din toamna lui 2000, între noi fie vorba, nici nu prea aveau, concret, ce pierde.

În secolele XI-XIII, aparent din nimic, Occidentul a făcut marele salt ce i-a permis, în scurt timp istoric, să refacă handicapul faţă de lumea bizantină. O parte a misterului constă şi în călătoria nestingherită. Au umblat comercianţii, au umblat cărturarii, au umblat manuscrisele. Primul *european* nu a fost *cruciatul*; ci acel proto-*universitar* care, cu desaga peste şira calului, bătea drumul dinspre Bologna spre Oxford.

Este chiar motivul care mă face să cred că, în faţa unui bulgar sau român care stă la rînd pentru o viză – fie şi o oră –, cel într-adevăr umilit nu este zgribulitul de dincoace de ghişeu, ci *europeanul* de dincolo.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cu paşoptiştii în trăsură

Droşca în care călătoreşte Grigore Alecsandrescu este trasă de opt cai care au *„multă greutate să se tîrască singuri"*. Veselul Alecsandri călătoreşte şi el: *„Ne pornirăm pe la sfinţitul soarelui, plini de veselie şi de sperare, şi, grămădiţi ca vai de noi! într-o brişcă de Braşov, carea, urmînd obiceiul surorilor sale numite braşovence, ne scutura ca pe nişte saci de nuci"*. Cînd Costache Negruzzi, deputatul Iaşilor la 1842, îşi exprimă dorinţa de a voiaja la Tîrgu-Ocnei, surugiii se uită lung şi se întreabă cam ce anume o fi făcut muşteriul lor *„de-l trimit la Ocnă"*. Pe urmă, aceeaşi, încalecă, chiuie, plesnesc din bice şi purced *„într-un galop furios"* care ţine *„tocmai două minute!"* Toate opintirile, bicele, strigătele nu-l pot opri pe voiajorul de la fereastra droşcii să recite în barbă următoarele versuri ale Coanei Chiriţa: *„Of! măi frate/ De ai păcate/ Cu cai de poştă să te porneşti, / De multă trudă, /De multă ciudă, /Te vezi cu poşta că-mbătrîneşti"*. Desigur că, vorba lui Grigore Alecsandrescu, ar fi de prisos descrierea unor asemenea fapte de viaţă întrucît *„prea puţini sînt care să nu ştie de cîte ori se desnod ştreangurile, de cîte ori se rup hamurile şi cîţi cai rămîn pe drum de la o poştă pînă la alta"*. Între timp, viteza de rulare a lui Negruzzi scade în continuare îngrijorător: *„Cahin, caha am trecut prin Roman, am găsit Bacăul, şi am înaintat spre Tîrgul-Ocnei."*

Bardul de la Mircesti are alături doi tineri poeţi şi un june *„giudecător"*, acesta *„avînd norocirea de a nu fi poet, se îngrijii de viitor şi luă cu el doi harbuji groşi ca cei de Bender şi o pungă mare plină de tutun"*. Concluzia se impune de la sine, odată ce, nu-i aşa?, *„în privinţa mulţămirilor trupeşti e mult mai priitor de a fi cineva giudecător decît amorezul muzelor"*. Şi cu toate că *„struncinăturile briştei se înmulţea cu cît ea înainta pe petrişul drumului de pe malul Bistriţii, cu atît creştea şi mulţămirea noastră"*. Urmarea fu că turiştii se veselesc nevoie mare, vorbesc toţi *„deodată"*, se pornesc *„delaolaltă la rîs ca nişte nebuni"* iar convorbirea lor *„se putea asămăna fără greşală cu un sabaş jidovesc"*. Droşca se face scenă; vorbirile cele *„deodată"* par a se metamorfoza într-o cîntare polifonică *(„unul"* vorbea *„într-o notă scîrţiitoare, altul cu un ton de bas-taille, un al triilea imitînd ruladele oarecării demoazele vădane ce are obicei a cînta prin adunări");* călătoria devine spectacol, aşa că *„Românii ce întîlneam sta în drum şi se uita la noi, făcîndu-şi cruce, iar unii, luînd pildă fără voie, trîntea nişte hohote de se răsuna cîmpul"*. Bardul îi priveşte cu simpatie, le face semn cu mîna şi intră pe dată în marginile implicite ale convenţiei cu droşca-scenă, vorbirile-polifonice şi călătoria-spectacol avînd propriii spectatori care samănă cu un cutare provincial *„cu frica lui Dumnezău, carele fiind întrebat la teatru de ce rîdea mai tare decît toţi, de vreme ce nu înţălegea nimic, el răspunse cu nevinovăţie că rîdea de rîsul celorlalţi şi mai ales pentru că plătise zăce lei"*.

În călătoria sa, inevitabilul i se întîmplă secretarului vremelnic al Obşteştii Adunări, dumnealui Costache Negruzzi: *„Cum am agiuns în valea Călugărei, caii s-au oprit de la sine. Am întrebat pre surugii care e pricina? Ei îmi răspunseră că de mult caii de poştă nu merg decît deshămaţi pîn-în valea Petricicăi, şi că trebuia să pun boi la trăsură"*.

Natura pe care o descoperise Colon în Lumea Nouă şi pe care o descrie în Jurnalul său se impune şi călătorilor noştri. După ce Negruzzi trece de Podul Iloaiei *„respiră mai uşor mergînd prin bogate finaţe şi mănoase semănături, întovărăşit de melodioasa cîntare a crestoasei ciocîrlii şi a fricoasei prepeliţe, pre care o precurmă din cînd în cînd cristeiul cu răguşitul glas"*. Toate ar fi bune şi frumoase, bucuria descoperirii ar fi pe măsura amiralului din vechime, călătorul *„s-ar lăsa la o dulce reverie"* dacă n-ar fi să fie, iarăşi şi iarăşi, *„pocnetele biciuşcei postalionului şi prozaicele lui răcnete"* şi, mai apoi, la *„ospel"*, la vremea odihnei de peste noapte, *„leghioanele de purici"* care l-au muncit pe autorul poeziei despre răsăritul Lunei la Tismana, aşa încît, bietul, socotea că Decebal şi oştirea lui au înviat negreşit sub forma acelor insecte, întrucît era greu de crezut ca *„metempiscozul"* acela să fi redeşteptat pe Traian împăratul pe care, oricum, nu l-ar fi lăsat inima să-şi pedepsească *„fără milostivire pe nevinovaţii şi debilii săi strănepoţi"*.

▲

Texte şi opinii de: Florin ABRAHAM (asistent univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Mihaela ANGHELESCU IRIMIA (profesor univ., Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Bucureşti) ● Octavian GROZA (conferenţiar univ., Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi) ● Solomon MARCUS (matematician) ● Ionel MUNTELE (conferenţiar univ., Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi) ● Adina POPESCU ● Cristian PREDA (lector univ., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Bucureşti) ● Sorina SORESCU (lector univ., Facultatea de Litere, Craiova) ● Eugen STANCU (student, Facultatea de Istorie, Bucureşti) ● Ioana TUDORA (asistent univ., Facultatea de Arhitectură a Peisajului, Bucureşti) ● Nicolae VIDENIE (masterand, Facultatea de Istorie, Bucureşti)

Argument

Anii '60: un alt deceniu al istoriei noastre recente, un deceniu dilematic prin el însuşi – sau, în orice caz, mai dilematic decît cel anterior lui (v. „Anii '50", Dilema 409, 15 dec. 2000). A fost un deceniu al speranţei (precum în Piaţa CC-ului, într-un 21 august românesc, după miezul zilei) sau al contestaţiei (precum în Cartierul Latin parizian), unul al certitudinilor contondente (revoluţia culturală din China lui Mao), al deznădejdii lui Che Guevara şi al entuziasmelor praghezilor care-l ascultă vorbind pe Alexander Dubcek.

Un deceniu excepţional în revoluţionarea moravurilor, de la răspîndirea pilulei anticoncepţionale la moda cu minijupă, paşii de twist, drogul LSD, Beatlesmania, flower power, pop-rock-folk la Woodstock şi multă, multă dragoste, cît mai liberă cu putinţă. Un deceniu care aduce specia umană pe marginea catastrofei atomice (prin criza rachetelor cubaneze, posibil atunci preludiu al celui de-al III-lea război mondial), dar şi mai aproape de stele (prin Iuri Gagarin şi, mai ales, Neil Armstrong) sau mai aproape de depăşirea umilei condiţii umane (prin primul transplant de inimă, operat de dr. Barnard). Deceniul începutului războiului din Vietnam şi, totodată, deceniul „telefonului roşu" între Washington şi Moscova şi al destinderii aferente.

Un deceniu în care atît regimurile lumii libere cît şi regimurile comuniste au trecut de la extaz la agonie, chiar dacă – încă, asemeni deceniului trecut şi celor două ce aveau să urmeze – extazul unuia era din multe puncte de vedere sinonim cu agonia celuilalt. Şi totuşi, cuvîntul cheie devine coexistenţa, prin acord comun paşnică. Ideologiile şi -ismele fac încă victime şi prozeliţi, dar Pămîntul – o va spune un bun analist al „războiului rece", André Fontaine –, Pămîntul devine „un singur pat pentru două vise". Şi se visează mult.

Un deceniu, în fine – dar înainte de toate – al oamenilor. O nouă generaţie ia în cucerire toate continentele – cu rezultatele fireşti: un alt fel de a fi tînăr, un alt fel de a face muzică şi de a face dragoste, un alt fel de a face politică (JFK) sau de a năzui la de-construcţia realităţii şi a lumii (M. Foucault).

Şi, undeva, în Europa de est, un lider din ce în ce mai ameţit de propriile-i performanţe de popularitate, care – precum în legendele Olimpului sau în scrierile biblice –, năşeşte o generaţie spontanee de supuşi, interzicînd avorturile în toamna anului 1966; nebănuind nici o clipă că tocmai această generaţie de ceauşei *pe care a grăbit-o va fi cea care îi va trage clopotele – poveste care este a altor dileme / a altor decenii care-or să vină. (**Adrian Cioroianu**)*

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA

Începutul sfîrşitului, sfîrşitul începutului

Pentru cei mai mulţi dintre noi, anii '60 rămîn marcaţi de emblema revoltelor studenţeşti din Occident, răsfrînte pe creasta valului de proteste acumulate: la ce bun învăţămîntul teoretic, erudiţia, prestanţa culturală? Nimic nu *valorează* cît experienţa directă, *„şcoala vieţii"*, cum se spunea, în „glorioşii ani '50", pe meridianele noastre, mai oriental trasate. Poliţia adusă în facultăţile italieneşti, pentru a potoli furia tineretului studios „silit" a citi paginile de mult decedatului (deci inutilului) Dante, baricadele pariziene amintind de „marea revoluţie burghezo-proletară din iulie" ori controalele la intrarea în edificiile ştiinţei din landurile germane readuc pe retina noastră afectivă momente de *hiatus* ale căror efecte încă le trăim. Şi mai puţini dintre noi ne mai amintim – la vremea aceea unii nici nu observasem – că „la noi", pe meridiane mai estice, se luaseră tacit dar rapid măsuri de „degrevare" a programelor universitare, de diminuare a numărului de examene, de catifelare a relaţiilor profesor-student! Frica păzeşte pepenii.

O criză traversa, încă o dată, conştiinţa europeană. Toposul hazardian nu sună nici astăzi hazardat! La nivelul sociologic acreditat al vîrstei unei generaţii – treizeci de ani –, s-ar părea că acum culegem roadele seminţelor aruncate în deceniului al şaptelea. În cazul „venerabilelor" umanioare aici ar fi de plasat abandonarea treptată a canonului tradiţional, politizarea agendei critice, suprapunerea textului cărţii cu cel al lumii, lectura celui dintîi cu ochii impresionaţi de cel de al doilea. Reiterare a complexului turnului de fildeş, somptuos dar, vai!, sterp, răzmeriţele adolescenţilor din anii '60 coincid cu frustrările familiilor în care se năşteau aceştia. Taţii lor erau actori sau spectatori ai repatrierii de pe fronturile războiului, mamele lor începeau să guste „luxul" consumului normal devenit încet-încet consumism. Ei se obişnuiau să ia drept firesc confortul oferit de o infrastructură de servicii tot mai eficiente, lăsîndu-se, totodată, cu voluptate învăluiţi de o bunăstare materială cu iz de ghiftuială. Ideologia lui *welfare state* îşi spunea cuvîntul: pe de o parte o firească, umană, prea umană dorinţă de împlinire, pe de alta, fatala încredinţare a dorinţei de *bine* binelui *strict material*. Preaplinul unuia, goliciunea celuilalt.

În speţă filologică, mutarea accentului de la critica imanentă a textului literar la abordarea contingent determinată a faptului cultural, de la „bătrînicioasa" analiză de text la detectarea relaţiilor de putere în *orice* text (dar mai ales în „textul" care este societatea, cel mai recent *Mr. Texte),* de la instrumentarul specific la cel interdisciplinar cu stufoase inserţii sociologice sînt semnele unei mutaţii de gîndire pe care, concret, abia începem să o percepem „la noi". Translaţia s-a produs în Occident în condiţiile evoluţiei de ansamblu către bunăstarea omului comun, astfel „uşurat" de nevoi spirituale... Pragmatismului anglo-saxon i se adaugă, la mijlocul anilor '60, spiritul spumos speculativ francez. Sînt contestate rigorile impuse intelectual, atîta vreme cît „desăvîrşirea individului" se poate efectua pe coordonate *strict pragmatice*. Astfel dorinţa-i gata.

Şi „la noi" există un sindrom al anilor '60 *acum*, căci meridianele diferenţă spre răsăritul de unde vine lumina sînt, în chiar logica mişcării „de revoluţie", repere mai întîi de toate *temporale*. La miezul zilei *(medis dies)*, cumpăna îmbie mai alene la lentoare, indecizia devine lege, chemarea mi(or)tică răpune fără sesizabile împotriviri pornirea laborioasă. Uman, prea uman. Şi „la noi", *acum*, adolescenţii care alcătuiau generaţia anilor '80 percep ca deplin întemeiate pretenţiile lor de *bine material*. Nu ne lipseşte cîtuşi de puţin spiritul speculativ. Am deprins, şi încă destul de serios, practica refuzului, a revoltei de principiu, ba chiar a ritualurilor în sine ale opoziţiei. Toate acestea sînt cîştiguri indubitabile şi abia pierderea lor nu ar mai fi un cîştig. Se întîmplă însă să nu avem, în termeni reali, fundalul de *welfare state* care a putut produce reacţia firească de romantică respingere provenind din saţietate.

O serie de *revolte-lanţ* alimentează translaţia poststructuralist-postmodernă din miezul anilor '60, în terenul în care – mitic – este ucis soarele. Am numit Occidentul. Întregul deceniu al şaptelea tresaltă, deranjat de bobîrnace ce vor să producă terapeutica operaţiune numită *„épater le bourgeois"*: Austin ne arată ce efecte se pot obţine manevrînd social limbajul *(How to Do Things with Words*, 1962), Lacan acreditează termenul *déconstruction* în cele patru concepte fundamentale ale psihanalizei pe care le trimite la tipar în 1964, Lesley Fiedler devine un soi de purtător fidel al termenului *„postmodern"*, începînd cu unele luări de poziţie din 1965, în 1966 Derrida fulmine*ază* cu un atac la adresa *adevărului* şi a *originii* în celebra conferinţă de la Johns Hopkins University, unde decretează *jocul liber al limbajului în discursul ştiinţelor umane*. Se instalează vocabularul „apocaliptic" al sfîrşitului istoriei, al morţii autorului, al dispariţiei centrului – toate lexeme derivînd din *nietzscheana moarte a lui Dumnezeu*.

Dacă stăm şi judecăm, metafora se instala la Soare-Apune tocmai ca efect al senzaţiei de preaplin. Numai în spaţiul britanic, revoltaţii ani '60 ai secolului celor două conflagraţii mondiale urmau unei succesiuni de fapte pe cît de angajate, pe atît de eficiente: generaţia hippie, cu romantica sa Flower Power şi Festivalul pop de la Woodstock marca un secol de la avîntul industrial absolut ameţitor al victorienilor (anul 1860 însemnînd pentru Toynbee pragul către istoria „postmodernă" a lumii!); la 1760 urca pe tron George al III-lea, a cărui derapare mentală impusese drastice măsuri de igienizare instituţională a puterii; la 1660, restaurarea monarhiei engleze echivala cu o lecţie de enormă toleranţă publică în urma căreia dispărea dreptul divin al regilor şi se instaura dreptul firesc al individului de rînd de a nu fi sfidat; la 1560, primul an bisect din timpul domniei Elisabetei I, se definitiva instalarea protestantismului riguros; în 1461 succesiunea Casei de York potolea sîngeroase războaie dinastice; la 1360 conflictele anglo-franceze pricinuite de revendicarea coroanei se încheiau temporar, în vremea tulburei papalităţi de la Avignon (inflaţie a originii, adică un alt mod de a suprima originea); la 1260, Domesday Book, senzaţionalul registru contabil al proprietăţilor funciare, al îndeletnicirilor şi meşteşugurilor introdus în secolul al XI-lea, raporta circa cinci milioane de englezi muncind cu rîvnă glia; pe la 1160 castelul de la Dover era încă mai falnic decît cu un secol înainte, cînd, la 1066, ducele de Normandia încorona oţiumul francez cu truda anglo-saxonă. O *serie de ani '60* premerg *anii '60* la meridianul zero, acolo unde ziua abia începe. La mijlocul secolului, la noi, miezul zilei a putut face loc întunericului istoric – *darkness at noon* –, rapt deopotrivă al binelui material şi al celui spiritual. *Noii ani '60*, care încalecă secolul trecut cu noul secol, făcînd acoladă peste milenii, sînt semnul unui *început al sfîrşitului* echivalent cu *sfîrşitul începutului*. Am decretat un concept *sui generis* pe care Uniunea Europeană s-ar putea să nu-l dorească: *a nu avea nici un Dumnezeu*. Astfel dorinţa... ▲

Cronologie

1960

Creatoarea londoneză de modă Mary Quant lansează *minijupa*, iar Chubby Checker – animator într-un club din Philadelphia – face primii paşi ai unui nou dans, pe nume *twist*. ● *Palme d'Or* la Cannes pentru *La Dolce Vita* al lui Fellini. ● Theodore Maiman, fizician la Universitatea din Miami, realizează primul *laser*. ● Mult mai la est, tot pe plajă, pe litoralul românesc al Mării Negre apare staţiunea Mamaia. ● Uzinele Electroputere din Craiova produc prima locomotivă Diesel *made in Romania*. ● Pe 11 mai, fostul şef *Gestapo* Adolf Eichmann este arestat la Buenos Aires. ● Pe 20 iunie, începe la Bucureşti Congresul al VIII-lea al partidului comunist local. ● La Jocurile Olimpice de la Roma, etiopianul Abebe Bikila cîştigă proba de maraton alergînd desculţ. ● Pe 9 noiembrie, democratul de 43 de ani John Fitzgerald Kennedy cîştigă alegerile prezidenţiale în SUA.

1961

În martie, Ion Gh. Maurer devine preşedintele Consiliului de Miniştri al României, funcţie pe care o va păstra timp de 13 ani, adevărat record în domeniu. ● Sovieticul Iuri Gagarin este, din 12 aprilie, primul om lansat în spaţiul circumterestru. ● Cu cît se lărgeşte spaţiul, cu atît se îngustează planeta: pe 17 aprilie, o debarcare eşuată a unor trupe antrenate de CIA în Golful Porcilor, Cuba; pe 13 august, la iniţiativă sovietică, începe construcţia *Zidului Berlinului*, simbol al fracturii totale dintre cele două lagăre ideologice. ● La Bucureşti apare revista lunară de literatură universală *Secolul 20*.

Octavian GROZA, Ionel MUNTELE

Teritoriu de ochii lumii

Moartea lui Gheorghiu-Dej şi alunecarea şerpească a lui Nicolae Ceauşescu înspre sferele îmbătătoare ale puterii s-au întîmplat pe fondul unei crize identitare a comunismului sovietic. Din acestă cauză, lesa în care se strangulaseră pînă atunci, ţopăind tovărăşeşte, ţările din estul Europei fusese puţin slobozită. Cei doi centimetri de libertate vor dura pînă prin vara – sau pînă prin Praga anului 1968, cînd primăvăraticul şi timidul „dezgheţ" post-stalinist se va transforma într-o brumă groasă cu miros iute de ger siberian. Cu doar cîteva luni înainte ca tancurile sovietice să pătrundă în capitala Cehoslovaciei, Ceauşescu reuşise una dintre loviturile sale de maestru: reorganizarea politico-administrativă a României, fapt consfinţit prin legea din 16 februarie 1968, care oficializează 39 de judeţe, 236 de municipii şi oraşe, başca 2.706 de comune. Mitologia comunismului românesc a vrut să impună acest moment ca pe unul dintre momentele fundamentale are redescoperirii fiinţei naţionale. Reorganizarea administrativă, care înlocuia raioanele şi regiunile impuse de sovietici cu judeţele străbune, a fost prezentată ca o adevărată mişcare de emancipare naţională, ca un act de mare curaj şi de responsabilitate patriotică. Deşi în linii mari suprafaţa lucrurilor pare să confirme aceste idei, lucrurile stau cu totul altfel.

În fapt, organizarea administrativă anterioară nu înlocuise complet plasele. Înjumătăţite ca număr (de la 366 în 1943 la 182 în 1952) şi dublate ca suprafaţă, plasele fuseseră dichisite cu o nouă pălărie pe care scria „raion". Acelaşi lucru era valabil şi pentru comune, al căror număr scade de la 5.898 la 4.257 între aceleaşi date. Dacă modificările reperelor spaţiale, în condiţiile colectivizării şi etatizării agriculturii, favorizaseră dezrădăcinarea lumii ţărăneşti, nu acelaşi lucru se poate spune şi despre mentalităţile ciocoieşti, bine înfipte în solul patriei. Administraţiile din teritoriu, care jonglaseră încă de la Cuza între politicile molcuţe ale guvernelor centrale şi «adevăratele» interese locale, construiseră practici solide de clientelizare cu dublu sens: de sus în jos şi de jos în sus. Înlocuirea administraţiilor interbelice cu cele proaspăt comuniste a însemnat doar modificarea formei, şi nu a fondului, mai ales că rotaţia cadrelor încă nu fusese inventată. Inovaţia principală a fost adăugarea unei aure revoluţionare mecanismului ciocoiesc vechi de cînd Fanarul.

În aceste condiţii, nu este de mirare că organizarea administrativă sovietică a înrădăcinat o puternică reţea clientelară repede devenită dejistă, lucru ce nu putea decît îngrijora un Ceauşescu aflat la început de carieră şi susţinut doar de cîteva persoane, de mare calibru, este drept, însă puternice doar în buricul Bucureştilor. Cauza principală a grabei la revenirea în matricile administrative strămoşeşti apare astfel într-o altă lumină. Noile judeţe şi comune, complet redesenate (mărite şi, pe cît posibil, departe de componenţa celor de dinainte de război), serveau unui dublu scop. În primul rînd înjumătăţea suportul teritorial al administraţiei dejiste, care putea la rîndul ei fi înjumătăţită în toată legalitatea, de restul urmînd să se ocupe noua administraţie ceauşistă. În al doilea rînd, se continua eroziunea vechilor tipare spaţiale pe care se cristalizaseră structurile teritoriale profunde, care puteau opune rezistenţă. Teama de memoria spaţiului nu murise împreună cu Dej...

Reforma administrativă din 1968 nu a însemna *deloc* abandonarea principiilor organizatorice ale sistemului sovietic. Spre deosebire de unităţile administrative occidentale, sau chiar de cele româneşti de dinainte de război, care concretizau structuri seculare, unităţile administrative de tip sovietic erau înainte de toate entităţi politice destinate administrării deciziilor centrale şi nu a resurselor locale. Teoriile politico-administrative dezvoltate în Uniunea Sovietică a anilor '20, în care regiunea administrativă era concepută ca o crisalidă în care să se dezvolte ulterior regiunea economică, au fost copios aplicate în România de după 1968. Sub presiunea menghinei administrative, teritorialitatea românească locală a fost sufocată, teritoriul naţional devenind o construcţie alveolară fragilizată, plină de forme fără conţinut. Apogeul deconstrucţiei teritoriale avea să se întîmple însă în decada următoare.

▲

Eugen STANCU

Adio... dar rămîi etern!

Tovarăşul Dej a murit pe neaşteptate. Citind ziarele vremii, luna martie a anului 1964 părea, mai degrabă, un început decît un sfîrşit. Alegerile, cîştigate de comunişti cu un procent demn numai de o democraţie populară (99 şi ceva la sută) prevesteau, aşa cum avea să spună *viitorul răposat* într-o alocuţiune televizată, *zorii unui viitor luminos*. Fără îndoială aşa avea să se şi întîmple.

Joi, 18 martie, încep lucrările primei sesiuni a proaspetei legislaturi. În aceeaşi zi, într-un colţ pe prima pagină a ziarului *Scînteia*, apare discret un buletin medical privitor la starea de sănătate a tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej. Se atestă că suferă de o afecţiune pulmonară agravată în ultimul timp de apariţia unor „complicaţii hepatice cu icter şi insuficienţă hepatică". Medicii par totuşi optimişti.

Ziua următoare, pe la prînz, tovarăşul Dej este confirmat de Marea Adunare Naţională în fruntea partidului, iar Ştefan Voitec citeşte în faţa Adunării scrisoarea celui ales. Aplauze prelungi, urale..., în timp ce colţul din *Scînteia* sopteşte că starea de sănătate a liderului continua să se agraveze.

Vineri, 19 martie, la ora 17.43 Gheorghe Gheorghiu-Dej moare. Imediat, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, Consiliul de Stat şi Consiliul de Miniştri se întrunesc şi iau primele decizii privitoare la evenimentele legate de înmormîntarea ce va urma. Se constituie o Comisie de partid şi de stat pentru organizarea funeraliilor formată din tovarăşii Chivu Stoica (preşedinte), Emil Bodnăraş, Alexandru Drăghici, Leontin Sălăjan şi Ştefan Voitec.

Doliul naţional, ca şi pelerinajul de adio, avea să dureze pînă în ziua înmormîntării. Catafalcul expus la Sala Palatului era vizitat zilnic (după un program stabilit), iar ziarele publică pagini întregi de telegrame de condoleanţe (Tito, Kadar, Hruşciov, De Gaulle, Jivkov ş.a), alături de gînduri ale unor muncitori, ţărani, ingineri şi chiar poeţi ce nu îşi pot ascunde durerea. De pildă, într-un sfîşietor **Adio...** Tudor Arghezi... *Gheorghe Gheorghiu-Dej, căruia îi scriam din când în când numindu-l Iubite Tovarăşe Dej, a pierit dintre noi, cu tinereţea, cu puterile şi voiniciile lui, adică pentru totdeauna. Condeiule al meu de mângâieri, de consolări şi reverie, fă-te om, fă-te popor, pune-ţi sarică de spini şi plângi la porţile lumii. Cel mai teafăr dintre noi a trecut pe ele în nu ştii unde, haosul începe, cu o poartă mută, cu lacăte grele. (...) Nu sînt în stare să cred că Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a isprăvit.*

Într-o marţi, cu o zi înainte de înmormîntare, *Scînteia* publică un comunicat privind hotărîrile şedinţei plenare a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. La propunerea Biroului Politic, în funcţia de prim-secretar al Comitetului Central al P.M.R., a fost ales în unanimitate tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Tot acum, şedinţa comună a Comitetului Central al P.M.R., Consiliului de Stat şi Consiliului de Miniştri al R.P.R., adoptă o hotărîre avînd drept scop eternizarea memoriei lui Dej.

Se preconiza editarea operei, redactarea (şi rectificarea – n.n.) biografiei, ridicarea de statui la Bucureşti şi la Cluj. De asemenea, busturi ale tovarăşului Dej urmau să fie aşezate la Comitetul Central al P.M.R., Marea Adunare Naţională a R.P.R., clubul C.F.R. „Griviţa Roşie" din oraşul Bucureşti şi la Casa de Cultură din oraşul Galaţi. Pe clădirile unde tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej îşi desfăşurase activitatea în perioada ilegalităţii aveau să fie amplasate plăci comemorative. La Muzeul de istorie a Partidului din Bucureşti trebuia amenajată o sală memorială consacrată istoriei şi activităţii regretatului tovarăş, iar o bursă republicană „Gheorghe Gheorghiu-Dej" avea să fie acordată celor mai merituoşi studenţi. Ca să nu fie dat uitării, numele lui urma să boteze oraşul Oneşti, Combinatul Siderurgic Galaţi, Hidrocentrala „16 februarie" de pe Argeş, Combinatul chimico-metalurgic din Baia Mare, un bulevard şi o piaţă din Bucureşti, precum şi pieţe şi străzi din alte oraşe importante din ţară. Lista continuă cu Institutului Politehnic din Bucureşti, Casa de Cultură a studenţilor din Cluj şi o şcoală medie de cultură generală din oraşul Bîrlad. În plus, filateliştii îşi puteau îmbogăţi colecţia cu un „timbru memorial purtînd efigia tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej".

Aşadar, fără preot, fără bocetele familiei, pe 24 martie are loc înhumarea în Parcul Tineretului, iar pe prima pagină a *Scînteii* într-un chenar negru este publicată o scurtă biografie a defunctului. Restul spaţiului editorial este însă ocupat de mesaje de felicitare pentru noul conducător, semnate de cei care, cu cîteva zile în urmă, adresau telegrame de condoleanţe. O zi mai tîrziu, la mitingul de doliu, tovarăşul Nicolae Ceauşescu îşi ia rămas bun: *Adio, scump tovarăş şi prieten! Vom păstra în inimile noastre neatinsă amintirea vieţii tale luminoase.* Amintire? În locul unei eternizări hotărîte în grabă, în următorii ani se va aşterne însă o uitare programată.

▲

Ioana TUDORA

Pace, iubire şi furie

Anii '60 se găsesc sub semnul contradicţiilor şi al conflictelor. Societatea este un cazan sub presiune şi este parcă mai liberă ca niciodată. Pe străzi se luptă pentru drepturi civile, se luptă negrii, femeile şi pacifiştii, în Vietnam luptă soldaţii, în şcoli luptă studenţii, războiul rece este fierbinte, la Praga e primăvară.

Acasă – Bucureştiul se găseşte şi el sub semnul unei modernizări bine temperate. Se construieşte mult, se sărbătoreşte încheierea colectivizării, se raportează în continuare planurile cincinale realizate cu entuziasm (în patru ani şi jumătate). Realizarea de noi cartiere de locuinţe continuă pe sistemul placării bulevardelor şi şoselelor cu blocuri, de regulă de tip „lamă", simboluri ale prosperităţii pentru toţi (Ştefan cel Mare, Mihai Bravu... se recuperează şi istoria totodată). În spatele blocurilor oraşul îşi duce neclintit existenţa cu iz patriarhal-balcanic. Se mai inserează pe vechile străzi şi cu predilecţie spre centrul oraşului, mai mult sau mai puţin discret, blocuri-plombă făcute „pe bani". În anii '60 însă, blocul a reprezentat o reală alternativă la casele îmbătrînite şi de multe ori lipsite de reţele edilitare, dacă nu chiar o modă. Citadinul bucureştean, încă neinvadat masiv de noua „societate proletară", se bucura de noul confort şi de o atmosferă cît se poate de urbană şi de modernă. Fuste mini, pantofi-platformă hipercromatici, viaţă mondenă, vernisaje, concerte... Şi în ceea ce priveşte concertele – Isăac Stern, Monique de la Bruchollerie, Dmitri Başkirov, dar şi Armstrong, Dalida, Aznavour..., de regulă la noua Sală a Palatului. Se mai cînta la Mon Jardin, la Arenele Romane, la Cerbul de Aur sau pe uriaşele magnetofoane Tesla, în timp ce, în alte părţi, se cînta la Woodstock sau la Monterey. De altfel, în ceea ce priveşte muzica, se asculta mult jazz, se asculta Beatles, Rolling Stones, Animals, dar şi Phoenix, Mondial, Curtea Veche 43.

Oraşul se schimbă vizibil atît la nivelul siluetei urbane cît şi la cel al limbajului arhitectural – se ridică Intercontinentalul (arh. D. Hariton), Teatrul Naţional (arh. H. Maicu) – varianta cu pălărie, Circul (arh. N. Porumbescu). Arhitecţii par a fi eliberaţi de imperativele stalinist-sovietice şi recuperează limbajul modern – Pavilionul „A" de la „Expoziţie" (arh. A Damian), uneori cu accente locale – Televiziunea (arh. T. Ricci). Schimbările din structura oraşului şi spaţiul său public însoţesc schimbările din viaţa urbei. Noul cosmopolitism, cîţiva ani în urmă motiv de exmatriculare din şcoli sau de anchete prelungite, pare la fel de firesc precum hainele colorate, pălăriile spectaculoase, viaţa nocturnă zgomotoasă, plimbările pe bulevard...

Viaţa moden-intelectuală îşi găseşte şi un nou spaţiu estival – Arcadia mioritică – 2 Mai. Spaţiu al reveriei solitare sau al socializării entuziaste, după gust. 2 Maiul – în varianta lui cu plajă largă – îmi pare a fi, alături de fusta mini şi rock, emblema anilor '60, varianta autohtonă. Este un spaţiu al combinaţiilor bizare între eleganţă şi nudism tangent la *hippie*, între ruralitate şi exces de urbanitate mondenă şi chiar între indivizii aduşi la un loc – tot felul de artişti, arhitecţi, poeţi, scriitori şi cititori... Atmosfera de *hippie-rock* mai întîrzie.

În aceşti ani confuzi se schimbă corpurile şi limbajul lor, corpurile oamenilor, figurile şi mersul, şi corpurile clădirilor. Aceeaşi „relaxare" marchează eliberarea persoanei şi descătuşarea casei din „atitudinea" civic-antiburgheză. Se trăieşte o modernitate autentică – cel puţin atît cît era posibil – poate decalată, dar reală.

▲

Sorina SORESCU

Poarta şaizecistă

Toate încercările de ierarhizare a literaturii recente pornesc astăzi de la concurenţa dintre două scheme de biografie auctorială, cu grad mare de tipicitate. Una, cea mai „sincronizată“, adică de vreo două ori internaţionalistă, porneşte, în cele mai multe cazuri, din frontul stîngist al avangardelor de valul doi, absoarbe, cu destul folos stilistic, negativele războiului, apoi trece printr-o fază proletcultistă (dar ce mai contează astăzi cine au fost lăutarii comunismului în perioada lui cea mai sîngeroasă?). Pe parcursul anilor şaizeci, se retrag în utilitar, cu prestaţii uneori decente de scriitori didactici, de traducători ori de funcţionari culturali. Celălalt format de „operă“ pare mai puţin spectaculos, fără mari rupturi de nivel, şi de aceea se crede că nici nu prea merită cine ştie ce atenţie. Este povestea şaizeciştilor. Ei ar fi venit în literatură pe „poarta din faţă“, cumva în locul şi pe cheltuiala tuturor celorlalţi, potenţial mai talentaţi, potenţial mai buni, mai frumoşi şi mai devreme acasă, dar care nu au avut şansa să-şi demonstreze aceste fabuloase calităţi. O fi şi aşa. Numai că eu nu sînt deloc sigură că astfel de porţi, fie ele şi cu o existenţă obiectivă, pot fi deschise chiar de oricine.

Poate că „poarta“ aurită nu a fost doar o conjunctură, ci, la fel ca într-o cunoscută parabolă din *Procesul*, a fost *şi* (sau *mai ales)* un proiect de valoare. Este adevărat, un proiect mai special, rareori declarat ca atare şi greu de redus la coeziuni punctuale de tipul „noi şi-ai noştri“, fără exclusivismul şi regimul de obligativitate pe care îl au de obicei o şcoală, un cenaclu, un grup. De aici şi dificultatea de a-i ghici constantele. În lipsa unei arte poetice colective, luîndu-şi libertatea de a gîndi pe cont propriu, de a se mira de multe şi de a reţine fiecare ce crede de cuviinţă, şaizeciştii sînt, în literatura de după război, singurii care nu se blochează pe un concept restrictiv de literatură. Ei pretind că debutează cu fiecare volum, iar nu că „ştiu să scrie“ sau că „scriu bine“. Complexitatea, desfăşurarea amplă şi, asta e, viabilitatea şaizecismului se explică tocmai prin această mobilitate, prin fuga de rutină care îl caracterizează în profunzime, prin refuzul oricărei ştiinţe încheiate despre ceea ce este „adevărata literatură“.

Astfel înţeleasă, „poarta“ şaizecistă ar însemna o configuraţie istorică evolutivă, cu acumulări progresive, corecţii din mers, soluţii plurale şi mecanisme destul de rafinate de integrare a alterităţilor. Nu e aici locul demonstraţiei tehnice că ea a străpuns deja, pe cîteva teme importante, opoziţia *modernitate-postmodernitate*. Formulez altfel, mai pe scurt şi mai pe înţeles. Anume că, la nivel de vîrfuri, nu e deloc anacronică şi că are, după cît se poate omeneşte prevedea, destul viitor înainte. Dacă reuşeşte să evite anchiloza propoziţiilor ei fundamentale, dacă rezistă tentaţiei de a deveni normativ, dacă depăşeşte criza de identitate în care s-a adîncit în ultimul deceniu, cu îngheţarea reflexelor de bine şi de rău (ştiu ce spun...), dacă încearcă să-şi mai disciplineze acele concepte de serviciu din seria: „perimare“, „prejudecată“, „clişeu“, care au o funcţie foarte importantă de primenire, dar care, despărţite de sistemele critice de origine, s-au cam sălbăticit, ei bine, dacă toate aceste minuni se vor întîmpla, este de presupus că şaizecismul va primi în continuare călători, pentru că drumul pe care l-a deschis este, din foarte multe motive, un drum de urmat.

Sigur că această menţinere a cursului firesc este destul de dificilă, atîta vreme cît nu i se recunoaşte rolul inovator şi este atras în tot felul de polemici sterile. Într-un calcul elementar de întîietăţi, şaizecismul nu poate să apară doar ca un fenomen de precursorat, o anterioritate vagă, neconturată şi repede pierdută din modă faţă de ceva superior, dar care încă nu s-a întîmplat. E nedreaptă, inexactă şi nefuncţională încadrarea curentă a operelor lui Sorescu sau Manolescu ca prefeţe buimace ale la-toate-priceputului postmodernism. Ordinea de valoare este, cel puţin deocamdată, exact inversă. Şi chiar dacă vor apărea nişte scriitori uriaşi, de aşa o anvergură a inovaţiei (proprii!) încît să schimbe direcţia către altceva, nemaivăzut şi nemaiauzit, şaizecismul îşi va păstra originalitatea, pe desenul de pînă acum al „porţii“, în forma ei sacadată, cu mai multe deschideri, în funcţie de ritmurile genurilor, detectabile în cinci decenii diferite şi cu vîrste ale protagoniştilor destul de afînate, de la Marin Preda şi pînă la Mircea Scarlat (îi stă mai bine aici decît pe lungile liste ale sindicatului optzecist). Mai întîi, revitalizarea ironică şi simbolică a realismului obiectiv din *Morometii I*. Apoi, în anii şaizeci, articularea istorică a paradigmei. Ea constă, în mare, în următoarele lucruri, de o importanţă pe care cred că nu e nevoie să o mai explic: (1) triumful criteriului estetic asupra celui partinic, (2) refondarea, în formule originale, a întregului set de genuri ficţionale de secol XX, (3) reactivarea noţiunii de „operă majoră“, prin valorizarea interbelicului, şi (4) modificarea parametrilor sociologici ai receptării, care ies din regimul forţat al comenzii politice şi încep să descrie aşteptările reale. O întrebare pentru cine va scrie vreodată o istorie a „cozilor“: nu cumva printre primele obiecte *vitale* resimţite pe piaţă ca insuficiente cantitativ au fost, în regimul Ceauşescu, „cărţile bune“?

▲

Nicolae VIDENIE

Un proiect nerealizat: planul Valev

Pentru blocul comunist, anii 1960 au debutat sub semnul divergenţelor sovieto-chineze privind conducerea acestuia din punct de vedere politic, economic şi militar.

Deteriorarea gravă a relaţiilor dintre China şi U.R.S.S. a oferit Bucureştiului prilejul de a juca cartea medierii între cele două părţi aflate în conflict, asigurîndu-şi o oarecare protecţie faţă de o viitoare reacţie intervenţionistă a Moscovei la politica sa de independenţă, ca în cazul Ungariei (revoluţia din 1956). În acest context, Republica Populară Română a fost singura ţară-satelit în care au fost publicate, fără consimţămîntul Kremlinului, extrase din scrisoarea C.C. al P.C. Chinez din 14 iunie 1963, intitulată *Propuneri privind linia generală a mişcării comuniste internaţionale,* privitoare la chestiunile divergente dintre Moscova şi Beijing.

Confruntaţi cu divizarea lumii comuniste, liderii sovietici au adoptat o poziţie mai dură. Apărea tot mai vizibilă tendinţa din cadrul CAER de transformare a R.P.R. într-un *hinterland* agrar al „lagărului comunist“, motiv pentru care echipa lui Dej a trecut la elaborarea unui ambiţios plan de industrializare accelerată. Asistînd la prezentarea sa la cel de-al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român, din iunie 1960, Hruşciov nu a formulat obiecţii, fapt care a fost interpretat de către echipa comuniştilor români drept o acceptare tacită. Însă, la cea de-a XV-a sesiune a CAER din 1961, liderul sovietic a determinat adoptarea unui document ce consacra principiul „diviziunii internaţional-socialiste a muncii“, ce intra în vădită contradicţie cu proiectul românesc. Conflictul deschis a izbucnit la următoarea reuniune CAER de la Moscova din iunie 1962, cînd echipa lui Dej a respins orice plan de integrare şi planificare supranaţională.

Reacţia sovietică nu a întîrziat, ea materializîndu-se în organizarea celui de-al IV-lea Congres al Societăţii de Geografie a U.R.S.S., ţinut la Moscova între 25-30 mai 1964, la care au asistat şi delegaţii din mai multe ţări socialiste, între care şi R.P.R. În viziunea iniţiatorilor lui, acest congres s-a vrut a fi o replică *ştiinţifică* şi politico-ideologică la recenta, la acea dată, Declaraţie a Plenarei Lărgite a C.C. al P.M.R. din 15-22 aprilie 1964, prin care comuniştii români au stabilit cadrul ideologic al distanţării treptate de Moscova.

Toate aceste puncte de vedere au fost sistematizate de E.B. Valev în articolul *Probleme ale dezvoltării economice a raioanelor dunărene din România, Bulgaria şi U.R.S.S.*, publicat în revista Universităţii „V.M. Lomonosov“ din Moscova, *Vestnik Moskovskogo Universiteta*, numărul 2/1964, seria „Geografia“ (reprodus integral, împreună cu cele două hărţi anexate, în revista *Viaţa economică*, an II, nr. 24 din 12 iunie 1964). Prima hartă prezenta „Principalele ramuri ale industriei grele şi transporturile din raioanele dunărene ale României, Bulgariei şi U.R.S.S.“, iar a doua „Specializarea agricolă şi ramurile principale ale industriei alimentare“, din aceleaşi raioane. În articol autorul prezenta caracteristicile fizico-geografice, gradul de industrializare, resursele naturale şi umane, transporturile fluviale, tradiţia dezvoltării economice locale ale acestor raioane, care în cazul R.P.R. cuprindeau şase regiuni: Oltenia, Argeş, Bucureşti, Ploieşti, Galaţi şi Dobrogea. Complexul preconizat de Valev urma să aibă o suprafaţă de circa 150 mii km pătraţi, cu o populaţie de 12 milioane de locuitori, la o densitate medie de 80 loc/kmp. Dintre ramurile industriale principale vizate erau: petro-chimia, construcţiile de maşini, celuloza şi hîrtia, alimentara, energetica (termo şi hidro), extractiva (petrol, cărbuni, gaze naturale, sare). Nu era uitată nici agricultura, pentru care se prevedeau extinderea irigaţiilor la 3 milioane ha (1,6 milioane în R.P.R.) şi a îngrăşării chimice. Dunărea se bucura şi ea de o atenţie specială, prevăzîndu-se construirea de hidrocentrale, asanarea zonelor mlăştinoase, construirea de poduri la Brăila şi Hîrşova, exploatarea economică a Deltei.

Răspunsul părţii române a fost reprezentat de articolul redacţional apărut sub semnătura economistul Costin Murgescu. Acesta a fost structurat pe două părţi: prima viza prezentarea statistică a argumentării autorului sovietic (ceea ce acesta nu făcuse), iar a doua, expunerea propriului punct de vedere. Autorul se întreba – deoarece Valev nu precizase – *„Cum ar urma să fie organizat acest complex? Cine şi cum îl va dirija? După ce plan se va conduce? Cum se va împăca aceasta cu autoritatea guvernelor ţărilor respective?“*

În final, planul Valev era respins deoarece autorului *„nu i se poate permite (...) să umble cu creionul său peste harta patriei noastre“*. Ceea ce Costin Murgescu nu spunea era faptul că planul Valev reprezenta, la o scară mărită, o încercare mascată de revenire a economiei româneşti la situaţia ei anterioară, la starea de dependenţă totală faţă de U.R.S.S., caracteristică existenţei SOVROM-urilor.

Privind hărţile publicate de E.B. Valev, putem constata cu uşurinţă că pretinsele raioane sovietice erau, de fapt, foste teritorii româneşti aparţinînd la acea dată R.S.S. Moldoveneşti şi R.S.S. Ucrainiene. După ultimele evoluţii politice din Republica Moldova se pune întrebarea: s-ar putea realiza astăzi ce nu s-a putut realiza atunci?

▲

Cronologie
(urmare)

1962

În aprilie, regimul comunist de la Bucureşti anunţă prin vocea lui Gh. Gheorghiu-Dej încheierea colectivizării agriculturii. ● Memento al gulagului stalinist, *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici* de Alexandr Soljeniţîn este tipărită la Moscova. ● Pe 11 iulie, satelitul *Telstar* mediază puntea de imagini televizate dintre Europa şi America de Nord. l Marilyn Monroe se sinucide pe 5 august. ● Pe 14 august, un avion american de spionaj detectează pe teritoriul Cubei o rachetă balistică de producţie sovietică; este prologul dramaticei crize a rachetelor, dintre 18-28 octombrie, soluţionată prin retragerea rachetelor sovietice de pe insula cubană în schimbul promisiunii guvernului SUA că nu vor mai încerca doborîrea regimului Castro. ● În septembrie, în topul britanic intră piesa *Love me do*, a unui grup obscur pe nume Beatles; cei patru componenţi, refuzaţi iniţial ca *neinteresanţi* de casa de discuri *Decca*, vor produce cea mai importantă revoluţie a secolului în domeniul muzicii tinere, o dată cu impunerea curentului *pop*.

1963

Philips lansează *casetofonul*, un magnetofon cu casete. ● Pe 22 ianuarie, preşedintele De Gaulle şi cancelarul Konrad Adenauer semnează la Paris tratatul de reconciliere istorică dintre Franţa şi Germania. ● În vizită la Berlin, cu faţa spre Zid, preşedintele J.K. Kennedy spune pe 27 iunie patru cuvinte poate mai importante decît un pod aerian: *Ich bin ein Berliner*. ● La Festivalul de la Cannes, coproducţia româno-franceză *Codin* obţine Premiul special al juriului. ● Pe 28 august, la capătul unui marş al populaţiei de culoare pentru drepturi civile, la Washington, Martin Luther King pronunţă *I have a dream...*, un discurs ce va face istorie. ● Joan Baez şi Bob Dylan debutează, la un festival din Newport – debut ce va aduce consacrarea muzicii folk. ● Din 31 august, un *telefon roşu* leagă Moscova de Washington. ● Vinerea neagră a istoriei americane: pe 22 noiembrie, la 12,30 ora locală, J.F.K. este împuşcat în timp ce traversa Dallas-ul într-un automobil *Lincoln* negru.

1964

Beatlemania cucereşte America: pe 31 martie, în topul *Bilboard*, pe primele cinci locuri stau cinci piese cîntate de *Beatles*. ● Poezia cucereşte România: an de debut pentru Ana Blandiana, M. Sorescu, Ioan Alexandru, A. Păunescu. ● În aprilie 1964, comuniştii conduşi de Gheorghiu-Dej adoptă o *declaraţie* ce statuează echidistanţa României în conflictul ideologic intracomunist dintre U.R.S.S. şi China populară ● În cîteva etape, regimul de la Bucureşti eliberează deţinuţii politici din închisori. ● La Jocurile Olimpice de la Tokio, România ocupă locul 12 în clasamentul neoficial pe naţiuni. ● Pe 7 septembrie, Gheorghiu-Dej şi mareşalul Tito inaugurează barajul hidroenergetic de la *Porţile de Fier*. ● Pe 13 octombrie, Leonid Brejnev devine noul şef al P.C.U.S., în locul demisului Nikita Hruşciov. ● În noiembrie, Lindon Johnson, fostul vicepreşedinte al lui J.F.K., cîştigă alegerile în SUA. ● Cassius Clay devine campion mondial la box la categoria supergrea. ● Pe 10 decembrie, Jean-Paul Sartre refuză Premiul Nobel pentru literatură din considerente politice.

Cristian PREDA

Liberalizare?

Discursul standard despre comunismul românesc a făcut din anii şaizeci o epocă foarte specială. Între teroarea anilor cincizeci şi naţional-comunismul anilor '70-'80 am avea de-a face cu o epocă de relaxare economică, dar şi cultural politică. Termenul folosit pentru a descrie această relaxare este „liberalizare". Intrată în uzul ideologic al jurnaliştilor postdecembrişti, liberalizarea a făcut o carieră impresionantă: efectul cel mai important al acestei cariere este crearea mitului bunăstării şi al occidentalizării parţiale a României la sfîrşitul anilor '60.

E vorba despre un mit pentru că nici unul dintre „dosarele" istorice pe care le acoperă nu a fost studiat în detaliu. Mai precis: nici economia, nici cultura şi nici politica acelei perioade nu au fost sondate ştiinţific pentru a pune în evidenţă, cu claritate şi precizie, mecanismele presupusei relaxări. O asemenea cercetare ar trebui să ajungă, de pildă, măcar la rezultate de felul celor care, în cazul comunismului sovietic, au condus la schema succesiunii comunism de război – NEP pentru a face intangibilă evoluţia economică a Imperiului de la Răsărit. Apoi, dincolo de explicaţia generală, s-ar cuveni, cred, să se compare nu atît standardul de viaţă din diferite momente ale istoriei comunismului românesc, cît stilul de viaţă al românilor şi al occidentalilor. La fel ar trebui să stea lucrurile şi în cazul culturii: producţiile culturale ar trebui evaluate atît din perspectiva apropierii ideologice de Occident, cît şi din cea a strategiilor de investire socială a „noii" culturi. Nimic din toate acestea nu a fost deocamdată făcut. Atunci cînd se pronunţă termenul liberalizare, avem mai curînd de-a face cu simple impresii deduse din experienţe personale, puse în circulaţie pentru a ascunde, de multe ori, eşecul (tot personal) al anilor care au urmat. Atîta vreme cît dimensiunea socială a presupusei liberalizări nu este precizată, rămînem la simple mituri, produse de memoria individuală. Lamentaţii, reglări de conturi sau atacuri penibile la adresa celor care au un alt punct de vedere au atunci calea deschisă.

Dimensiunea politică a liberalizării este cea mai delicată sau, dacă se preferă, cea mai problematică. Într-adevăr, a vorbi despre liberalizarea unui sistem totalitar este foarte riscant. Amprenta ideologică este, aici, decisivă. Liberalizarea – oricine realizează acest lucru – trimite la libertate. Pentru un liberal, totalitarismul e însă opusul libertăţii. De altminteri, în anii şaizeci, liberalii considerau nu numai că totalitarismul a distrus orice formă de libertate, dar şi că el este practic muribund. Numeroşi autori – de la Popper şi Hayek la Roepke şi Polanyi – credeau în acelaşi interval de timp că moartea totalitarismului este inevitabilă. Desigur, fiind clasaţi „de dreapta", asemenea autori sînt neglijaţi de toţi stîngiştii care, fără a deschide vreodată cărţile lor, deplîng faptul că sfîrşitul totalitarismului roşu nu a fost anticipat de nimeni! Într-o lectură liberală, liberalizarea nu poate fi echivalentă decît cu moartea comunismului. Pentru că doar atunci poate apărea – ceea ce în România s-a realizat după 1989 – libertatea politică, adică recunoaşterea drepturilor individuale ca limite materiale ale reglementării puterilor publice. A vorbi despre liberalizare în interiorul sistemului totalitar înseamnă a produce o justificare ideologică a sistemului. Nimic mai mult.

Înţeleg că unui om cu simpatii de stînga îi este greu să privească cu luciditate epoca anilor '60 şi să recunoască eroarea absolută a celui mai radical punct de vedere de stînga. Activi în acea perioadă, socialiştii de astăzi nu s-au desprins de miturile comunismului, chiar dacă aspiraţiile lor sînt în principiu democratice. Ei preferă însă unei minime lucidităţi denigrarea oricărui punct de vedere liberal. Intelectual vorbind, aceasta este soluţia cea mai comodă. Situaţiunea românească este foarte bizară. Stînga democratică ar avea în analiza anilor '60 un excelent punct de plecare pentru evaluarea propriei istorii intelectuale. De aici şi nu de altundeva ar putea începe discursul despre egalitate – care rămîne reperul fundamental al stîngii, aşa cum o demonstrează în ultimii ani operele lui Bourdieu, Wallerstein sau Bobbio. Pentru a separa stînga democratică de comunism şi a scrie în fine istoria egalităţii democratice în România, nu poţi evita istoria socială a comunismului. E însă mult mai comod ca, în locul unui bilanţ precis al stîngii româneşti, să descrii orice punct de vedere liberal ca o reluare a extremei drepte interbelice. Sociologic vorbind, această descriere este eronată; ideologic, ea constituie pentru liberalii democraţi de astăzi o jignire profundă. Recentele discuţii din jurul scrisorii lui G.M. Tamás, găzduite de *Dilema*, au reluat aceste dimensiuni şi, în locul unei veritabile dezbateri de idei în jurul valorilor democratice, asistăm la o nouă instalare a adversităţilor şi amiciţiilor personale peste domeniul spiritului public românesc.

Cred că stînga poate trăi exclusiv din denigrarea dreptei; desigur, reciproca este şi ea adevărată. Sînt convins însă că stînga şi dreapta nu vor secreta un spirit public democratic cîtă vreme suspiciunea va domina raţiunea, cîtă vreme societatea şi istoria ei reală vor fi mereu abandonate pentru a regla conturi personale şi a reamenaja confruntarea publică recurgînd la mituri. Analiza anilor şaizeci oferă şansa unei asemenea reconstrucţii intelectuale, întrucît stînga şi dreapta pot cădea de acord că acei ani nu au adus o liberalizare, ci au fost solul unei construcţii intelectuale şi politice pe care o refuză orice spirit democratic: e vorba despre naţional-comunism, care e o negare atît a libertăţii (a valorii esenţiale a dreptei), cît şi a egalităţii (care e valoarea esenţială a stîngii). Anii şaizeci sînt o tranziţie de la o formă de teroare la alta. Această tranziţie, insensibilă atît la libertate, cît şi la egalitate, nu trebuie repetată. ▲

Florin ABRAHAM

Istoriografia în anii '60

Dacă adoptăm drept criteriu clasificator elementul politic, deceniul 6 în România este lung: începe cu retragerea trupelor sovietice în 1958 şi se sfîrşeşte în 1971 prin „Tezele din iulie". Perioada este marcată de 2 declaraţii politice cu un mare impact asupra publicului: aprilie 1964 şi august 1968. Ambele gesturi semnifică o „naţionalizare" a politicii româneşti în relaţie cu internaţionalismul şi agresivitatea Uniunii Sovietice. Aceste acţiuni politice au condus la o creştere a legitimităţii interne a Partidului Comunist. După poziţia abilă a lui Ceauşescu în problema invaziei Cehoslovaciei, în partid au intrat numeroşi intelectuali care pînă atunci au fost reticenţi faţă de regim.

Acesta este fundalul în care istoriografia cunoaşte o translaţie graduală de la dogmatismul marxist leninist la un liberalism controlat cu tentă naţională. Anii 1958-1961 au fost pentru viaţa intelectuală foarte dificili, prin reluarea ofensivei proletcultiste conduse de Leonte Răutu. Abia după Congresul al XXI-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice din 1961 se realizează şi în România un „dezgheţ", orientat spre acceptarea valorilor occidentale: burse de studii în Occident pentru studenţi şi cadre didactice, venirea unor conferenţiari şi traducerea unor cărţi din Franţa, Marea Britanie, Italia, SUA. În 1963 este desfiinţat Institutul de Studii Ruse, Editura pentru Literatură Universală a înlocuit Cartea Rusă, iar numeroase străzi îşi pierd numele ruseşti.

În primii ani ai deceniului 6 politica de control sever a activităţii intelectuale a fost intensă. Pericolul pentru intelectuali era acuzaţia de „dogmatism", eufemism pentru influenţa străină. Atitudinea de disidenţă a României în interiorul CAER se cerea acompaniată în plan intern de schimbări politice: se realizează o renunţare graduală la controlul ideologic. Istoriografiei îi creşte importanţa politică, i se alocă mai multe resurse. Sînt reintegraţi profesori şi cercetători care au fost epuraţi la începutul regimului comunist, Nicolae Iorga şi Vasile Pârvan sînt republicaţi. Se încearcă de către Gheorgiu-Dej realizarea unei reconcilieri interne. Încă din 1966 menţionarea personalităţilor din panteonul naţional a devenit o practică obişnuită a regimului Ceauşescu. Sînt abandonate temele istoriei de tip roellerian, îşi fac apariţia dacii, romanii nu mai sînt „agresivi şi imperialişti", slavii sînt repuşi la locul lor în istorie. Intelectualitatea românească a avut o aderenţă superficială la marxism-leninism, pe care l-a utilizat în cea mai dogmatică formă. Iniţierea unei politici de „independenţă" în raport cu Uniunea Sovietică de către conducerea P.C.R. a oferit un prilej fericit pentru intelectuali de a trece la o abordare naţională în istoriografie. Problema continuităţii devine foarte importantă, cercetărilor arheologice în această direcţie li se acordă importante sume. Istoria medievală şi rolul „rezistenţei otomane a ţărilor române" este foarte cultivat. Pînă la epoca modernă inclusiv, istoricii au putut scrie cu o acceptabilă libertate. Perioada contemporană a făcut în continuare obiectul interdicţiei scrisului istoric liber.

Deceniul 6 rămîne pentru istoriografia românească perioada în care a apărut *Tratatul de istorie a românilor* în 4 volume, care a rămas cea mai importantă operă colectivă în grilă marxistă, dar şi apariţia a numeroase cărţi tematice care şi-au menţinut valabilitatea vreme de două decenii. Universităţile şi institutele de cercetare şi-au deschis porţile pentru numeroşi tineri cercetători selectaţi, în principal, după criteriul valoric. Participarea istoricilor români la congresele internaţionale este tot mai consistentă. ▲

Adina POPESCU

Ce reprezintă curentul hippie?

Mişcarea *hippie* ce definea tinerii anilor '65-'70 se dorea o eliberare din corsetul societăţii occidentale bazată pe performanţă şi consum. Deşi nucleul curentului s-a constituit în Statele Unite, stilul de viaţă şi conceptele *hippie* au luat amploare în întreaga lume, ca o formă de protest împotriva tradiţionalismului, a normelor, a prejudecăţilor. Sloganul mişcării *hippie*: Flower-Power. Grupuri de tineri manifestau paşnic, îşi împodobeau părul cu flori şi aveau cîntecele lor despre dragoste, pace şi libertate. În timpul revoltei studenţilor din campusul Universităţii Berkeley, hippioţii introduceau trandafiri în ţevile puştilor Gărzii Naţionale, numind forţele de ordine „fraţi". În faţa Casei Albe, aveau loc imense demonstraţii împotriva războiului din Vietnam. La Amsterdam, adepţii curentului îşi vopseau bicicletele în alb şi le lăsau în faţa porţilor; era un semn de recunoaştere că oricine ar fi avut nevoie putea să folosească aceste biciclete şi apoi să le abandoneze cînd nu i-ar mai fi trebuit.

Practica amorului liber, expunerea fără complexe a corpului gol, experienţe mistice, consumul de droguri, în special LSD, te ajutau să evadezi din viaţa banală, cotidiană, ţi se deschideau porţile percepţiei (idee din care se desprinde numele formaţiei *The Doors)*. Se dorea o întoarcere la începuturi, la condiţia primordială, la natură. De aici pornea atracţia tinerilor pentru elementele folclorice, mai ales asiatice sau din portul indienilor americani. Motivele folclorice erau întîlnite atît în vestimentaţie, cît şi în cîntece.

Moda vestimentară *hippie* presupune materiale ţesute de mînă, din fibre naturale, ii largi, cusute cu diverse înfloriturі, viu colorate, *poncho*-uri, veste, franjuri la haine din piele întoarsă, cojoace din blană de miel etc. În picioare sandale romane sau, cel mai comod, să umbli desculţ.

Specifici hippioţilor sînt evazaţii, care pot fi blugi şi pantaloni din pînză sau din bumbac cu diverse modele psihedelice şi cu motive florale. Moda *hippie* este recunoscută drept cea mai interesantă modă care aparţine unui curent.

Părul se poartă lung şi prins adesea cu un batic colorat, pe frunte şi, bineînţeles, împodobit cu flori. Bijuteriile abundă: brăţări împletite din piele sau din fire divers colorate, zeci de lanţuri de mărgele, medalioane reprezentînd diverse simboluri printre care Yin şi Yang, semnul fericirii la vechii chinezi etc.

Cu un refren binecunoscut, *If you come to San Francisco, don't forget to put some flowers in your hair*, cîntecul lui Scott McKenzie, s-a vrut un imn neoficial al mişcării, însă a fost renegat de adepţii acesteia din cauza caracterului comercial pe care îl căpătase (7 milioane de discuri vîndute).

Se organizau festivaluri *hippie* în nenumărate ţări, însă cel mai faimos a devenit cel de la Woodstock, „3 zile de pace şi dragoste" (prima ediţie în 1969). Invitaţi erau idolii hippioţilor: Janis Joplin, Jefferson Airplane, Bob Dylan, Jimi Hendrix etc. La Woodstock s-au adunat sute de mii de oameni care trăiau o stare comună de exaltare şi, deşi se împărţea LSD pe bucăţele de zahăr, mescalină, haşiş, nu s-a înregistrat niciodată vreun incident. După ce festivalul a încetat să mai aibă loc anual, Woodstock-ul s-a transformat într-un orăşel-muzeu, păstrînd intacte atmosfera şi moda anilor '60. *Remake*-ul din 1994, cu 350.000 de participanţi, nu s-a ridicat la înălţimea aşteptărilor, poate că şi din cauza vremii nefavorabile.

Există şi o explicaţie mistică a mişcării. Începînd cu anul 2001, Pămîntul a intrat în era Vărsătorului. Prezicătorii şi vizionarii anilor '60 prevedeau o schimbare fundamentală a omenirii: „conflictele vor înceta, pacea şi iubirea vor domina lumea". „Omul nou" era descris drept un hippie autentic: aceeaşi înfăţişare, aceleaşi principii. Aşadar, adepţii acestui curent ar fi reprezentat un Mesia colectiv care şi-ar fi dorit izbăvirea întregii lumi. Se credea că nu întîmplător punctul maxim de efervescenţă a fost 1967, adică cu 33 de ani înainte de anul 2000. Se mai preconiza că, după ani întregi de predică şi de încercări de convingere a scepticilor, ar fi urmat martirizarea acestei generaţii şi stîrpirea ei – sinonime cu răstignirea şi cu învierea. Însă previziunile nu s-au adeverit, iar curentul a dispărut, treptat, în anii '70. ▲

Cronologie
(urmare)

1965

Primele bombardamente americane asupra Vietnamului de Nord, pe 7 februarie. ● Doliu la Bucureşti: pe 19 martie, moare Gh. Gheorghiu-Dej; din 22 martie, succesorul său este Nicolae Ceauşescu, cel care îşi va lega numele în acelaşi an de Congresul al IX-lea al partidului şi de o nouă Constituţie a ţării. ● La Cannes, filmul *Pădurea spînzuraţilor* obţine Premiul pentru cea mai bună regie, prin Liviu Ciulei.

1966

În aprilie, Michel Foucault publică *Les Mots et les choses*, volum ce va revoluţiona spaţiul intelectual european şi nord-american. ● Tot în aprilie, Mao Ţe Dun dă startul *marii revoluţii culturale proletare* chineze. ● În SUA, canalul NBC dă lovitura deceniului prin începutul difuzării serialului *Star Trek*, cu aventurile navei *Enterprise* conduse de căpitanul Kirk; după primele episoade, ofiţerul cu urechi ciudate Spock devine personajul preferat al telespectatorilor. ● În iulie, generalul De Gaulle retrage Franţa din structurile militare de comandă ale NATO; cartierul general european al NATO părăseşte Parisul pentru Bruxelles. ● Indira Gandhi devine prim-ministru al Indiei. ● Din 1 octombrie, întreruperile de sarcină sînt interzise în România.

1967

Pe 21 aprilie, *puciul coloneilor* impune în Grecia dictatura militară. ● Pe 5 iunie, Israelul lansează un atac fulger împotriva Egiptului şi a celorlalţi vecini arabi, într-un război care va dura şase zile. ● Pe 8 octombrie, liderul revoluţionar marxisto-castrist Che Guevara este prins de CIA şi executat. ● Pe 3 decembrie, cardiologul sud-african Christian Barnard operează primul transplant de inimă; pacientul supravieţuieşte 18 zile. ● Marea Britanie este primul stat ce dezincriminează homosexualitatea. ● În cursul toamnei, *Make Love Not War* devine refrenul campusurilor universitare americane. ● Gabriel Garcia Marquéz lansează romanul *Un veac de singurătate*.

1968

Pînă la începutul verii, revolte în valuri ale studenţimii din SUA, Franţa, Japonia etc.; cele mai spectaculoase evoluţii – în perimetrul Sorbonei pariziene. ● Între 14 şi 18 mai, Charles De Gaulle vizitează România. ● Pe 21 august, trupele Pactului de la Varşovia (fără România, neinvitată) pun capăt *Primăverii de la Praga*; este momentul de glorie al lui Nicolae Ceauşescu, autor al unui discurs curajos ţinut din balconul CC-ului. ● Alte două asasinate zguduie America: liderul de culoare Martin Luther King şi Robert F. Kennedy, fratele fostului preşedinte. ● La Jocurile Olimpice din Mexic, România ocupă locul 10 în clasamentul neoficial pe naţiuni. ● Premiera capodoperei *2001 – O odisee spaţială*, de Stanley Kubrick.

1969

21 iulie – *un pas mic pentru om, un pas uriaş pentru omenire*: astronautul american Neil Armstrong este primul om ce păşeşte pe Lună. ● Începînd cu 15 august, 800 de mii de tineri participă la un imens concert la Woodstock. ● Lovitură de stat în Libia, pe 1 septembrie: Mohamer Gaddafi impune un regim de orientare moscovită. ● Între 6-12 august, la Bucureşti este întrunit Congresul X al PCR; în cadru oficial, se anunţă că, numai în anul 1968, 208.300 de români trimiseseră scrisori şi cereri la C.C., iar 97 la sută dintre acestea erau destinate personal lui Nicolae Ceauşescu. Fără să bage de seamă, România reintrase în *zodia Tătucului*. ▲

Z. ORNEA

glose

Un deceniu salvator

Epoca socialismului real instalat în România de Armata Roşie ocupantă, în înţelegere cu aliaţii occidentali (Anglia şi SUA), nu a fost, în ciuda duratei lungi (1944-1989), un bloc unitar, cu mereu acelaşi comportament şi aceleaşi măsuri dictatoriale. Au fost, de-a lungul celor 45 de ani de dominare absolută, perioade strîns ascuţite şi altele mai relaxate şi, de aceea, mai respirabile. Pînă în a doua jumătate a anului 1947 au mai existat partide politice adversare şi, în noiembrie 1946, ca urmare a deciziei celor trei mari puteri, au avut loc chiar alegeri dorite libere. În realitate, aceste alegeri „libere" au fost cele mai trucate din istoria modernă a României, PCR, împreună cu vremelnicii săi aliaţi satelit, cîştigîndu-le prin cele mai scandaloase furturi (pur şi simplu prin inversarea rezultatelor în aşa fel încît să treacă drept învingători). Apoi, în decembrie a aceluiaşi an 1947, e abolită – fireşte prin dictat – monarhia şi, din ianuarie 1948, se porneşte, în ritm precipitat, „construirea socialismului". Şi, ca nefericirea să fie totală, s-a adoptat, slugarnic, modelul sovietic, adică socialism într-o ţară înapoiată, predominant agrară (vădit împotriva prescripţiilor lui Marx). Şi, treptat, s-a colectivizat integral agricultura, s-a înălţat o industrie precipitată, cu atenţie specială spre industria grea. În alte ţări din imperiul sovietic, deci tot botezate socialiste, agricultura a fost lăsată privatizată total sau parţial (ca în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia) şi industrializarea n-a cunoscut ritmurile demente de creştere nu numai pentru că în unele (precum Cehoslovacia) industria era o realitate încă din interbelic bine consolidată. În acest fel, nu s-a ţinut deloc seama de modificarea produsă în fizionomia industrială a ţărilor occidentale, creîndu-se o industrie fără ramurile moderne de vîrf, care să-i asigure vitalitatea. La noi, s-au tot înălţat combinate metalurgice (cel mai mare, din Galaţi, încă din 1962, ca urmare a deciziei lui Gh. Gheorghiu-Dej), altele (ceva mai tîrziu) petrochimice, mergîndu-se, cu grandomania autarhică a lui N. Ceauşescu, ca pentru mai fiecare subprodus, să se creeze cîte o fabrică, cu dezinteres total faţă de desfacere. Piaţa CAER asigura o oarecare bază de desfacere, dar, de prin anii optzeci, s-au relevat mari discrepanţe, gripînd efectiv, pînă la ameninţarea sistemului, economia naţională. Singurul lucru pozitiv, în acest dementţial ritm de dezvoltare industrială, a fost dislocarea din agricultură a unor mase de ţărani, repede „calificaţi", aduşi spre industrie şi oraş. De la 80% forţă activă ocupată în agricultură pînă în 1947 s-a ajuns la procentaje variind spre 50%. Întrebarea e dacă evoluînd în limitele capitalismului, în peste patru decenii, nu s-ar fi ajuns la o diminuare masivă a forţei de muncă activă ocupată în agricultură spre industrie? Întrebarea e retorică. Dar această prea rapidă trecere a ţărănimii spre ocupaţiile industriale orăşeneşti a fost cauzatoarea unor mari dificultăţi sociale şi în mentalitate, părînd o masă compactă de orăşeni neadaptaţi. Această traumă mai este şi azi acut resimţită, deşi, în ultima vreme, dată fiind stagnarea acestei industrii mamut, unii dintre aceşti foşti ţărani se reîntorc la sate, abandonînd oraşul, azi înregistrîndu-se un procent de 40% din locuitori trăitori în mediul rural.

Fireşte că, din 1948, dictatura a căpătat forme de atotputernicie absolută, orice fel de democraţie autentică fiind cu străşnicie abolită. Ca urmare a acestei dictaturi, s-a procedat la lichidarea fizică a fostei clase politice, a intelectualilor care refuzau colaborarea cu noul regim politic, a fostei clase stăpînă economic (de la industriaşi, bancheri şi moşieri la chiaburi, adică la stratul consolidat economic al satelor). Toţi aceştia, şi mulţi alţii, au umplut puşcăriile, zeci, sute de mii dintre ei găsindu-şi o moarte groaznică, pe care nu o meritau. Această dictatură s-a răsfrînt, desigur, şi în planul ştiinţific-cultural-literar-artistic, aici împrumutîndu-se, tot din URSS, teoriile forţă ale realismului socialist şi ale ofensivei împotriva cosmopolitismului, ceea ce însemna interzicerea contactului, fie şi numai bibliografic, cu lumea occidentală. Arta, literatura, cultura în general au cunoscut o prea lungă perioadă de stagnare în dezvoltare. Toţi cei formaţi intelectual şi artistic înainte nu s-au acomodat cu noile precepte ale realismului socialist, puţinii care au mimat adaptarea creînd opere de carton, neasimilabile artei. Foarte puţini dintre aceştia care s-au adaptat au făurit opere deplin rezistente (ca, de pildă, G. Călinescu cu romanul *Bietul Ioanide* publicat în 1953, creînd un mare scandal după apariţie). Dintre tinerii noi scriitori s-au remarcat, în ciuda canonului nefast, Petru Dumitru cu romanul, în trei volume, *Cronică de familie* şi Marin Preda cu primul volum din remarcabilul roman *Moromeţii* (1955). Printre stupidităţile acelei perioade funeste a fost şi aceea că se pot „face" scriitori din tineri fără har, descoperiţi prin te miri unde şi publicînd scrieri fără duh, născute moarte, după reţetarul „estetic" al realismului socialist. Puţini dintre aceştia, foarte puţini, au izbutit, mai tîrziu, să se salveze prin scrieri relevabile. Cei mai mulţi s-au pierdut în negura tuturor uitările meritate.

Dar, cu timpul, PCR a simţit acut nevoia legitimării naţionale. Gheorghe Gheorghiu-Dej, liderul atotputernic pînă în 1965, cînd a fost răpus de un cancer, era mai demult apăsat de chingile puterii suverane, care era URSS, voind să se elibereze. Îşi lichidase, pe rînd, toţi adversarii potenţiali (pe Lucreţiu Pătrăşcanu, prin asasinare, în urma unui monstruos proces de tip stalinist, în 1954), era stăpîn absolut pe ţară şi, deşi în 1961 (mai înainte în 1958) declara că în România n-avem pe nimeni de reabilitat (moda de atunci de după moartea lui Stalin din 1953), voia să se emancipeze total, fără a renunţa deloc la puterea sa absolută. Cu o expresie fericită a dnei Monica Lovinescu, voia o desatelizare fără destalinizare. Începea acum, în anii şaizeci, totuşi, o nouă epocă, aceea a unei liberalizări efective. În 1963-1964 au fost eliberaţi din închisori toţi deţinuţii politici. În 1958, printr-o politică vicleană izbutită, armata sovietică părăsise ţara (România a fost singura ţară din imperiul sovietic care a realizat această performanţă). Liberalizarea e o realitate înfăptuită. Apoi N. Ceauşescu, din 1965, cînd se înscăunează la putere, continuă şi mai apăsat (pentru a cuceri simpatii) această liberalizare, pînă cînd, în urma unei vizite în China şi Coreea, proclamă tezele din iulie 1971, care urmăreau să pună capăt liberalizării. Au intervenit, atunci, în planul literaturii, Geo Bogza şi Marin Preda, împotrivindu-se, cel din urmă declarîndu-i lui Ceauşescu că dacă reintroduce realismul socialist, în semn de protest, se sinucide. În faţa acestui val de împotrivire unanimă, s-a turnat apă în vinul acestor teze care, de fapt, n-au fost aplicate niciodată efectiv în planul literaturii, al artelor, al culturii în general şi al ştiinţelor. Atunci, în acel bun, fertil deceniu a debutat, în planul literaturii, aşa-numita generaţie a şaizeciştilor, adevărată generaţie literară de aur. Să-i amintim pe cîţiva dintre aceştia: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, N. Breban, Şt. Bănulescu, Augustin Buzura, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Ion (înainte de a deveni Ioan) Alexandru, Ion Gheorghe, Al. Ivasiuc (în 1964 eliberat din închisoare), Nicolae Velea, Sorin Titel, Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Mircea Iorgulescu, Norman Manea, G. Bălăiţă, Dumitru Radu Popescu şi încă mulţi, foarte mulţi alţii. Mărturisesc că şi eu am debutat în acel fericit deceniu, în 1966, cu cartea *Junimismul*. Scriitorii din acest generos deceniu formează, şi astăzi, capul de coloană al scriitorilor maturi, cu opere rezistente estetic şi cărturăresc. Au înflorit, tot acum, şi disciplinele umaniste, ca istoriografia, unde s-a pus definitiv capăt rollerismului (proces ce începuse încă în a doua jumătate a anilor cincizeci) şi apărînd tratatul de *Istoria Românilor*. Şi, desigur, liberalizarea s-a făcut simţită, fericit, şi în domeniul ştiinţei. Liberalizarea, odată creată, s-a autoîntreţinut, învingînd şi înşelînd cenzura (cînd nu colabora, de-a dreptul, cu scriitorii), chiar dacă s-a folosit limbajul esopic sau se exprimau adevăruri generale, aruncîndu-se blamul, îngăduit, pe obsedantul deceniu (anii cincizeci). Nici mai tîrziu, cînd, în anii optzeci, socialismul real se transformase, din dispoziţia lui Ceauşescu, într-un naţionalism apropiat bine extremei drepte fascizante interbelice, scriitorii adevăraţi, ieşiţi din pulpana şaizecismului, au ştiut opune rezistenţă. Revistele naţionalist ceauşiste *Săptămîna* şi *Luceafărul*, cu al lor stupid şi ridicol protocronism, au găsit sprijin numai la cîţiva avortoni literari, adevăraţii scriitori menţinîndu-şi demnitatea şi respingînd fantoşele unui naţionalism profund pernicios.

Să spun, în final, repetîndu-mă, că liberalizarea din anii şaizeci a fost, pentru cei 45 de ani de socialism real, un moment de eliberare fastuoasă de poncife, începînd şi consolidînd, apoi, temeliile spiritualităţii româneşti. Cei, destui şi importanţi, care au continuat să ţină la destinul culturii româneşti, au realizat cu adevărat o reală rezistenţa prin cultură, consolidînd-o şi dezvoltînd-o. Trebuie să li se omagieze efortul creator şi demnitatea cu care au apărat (s-au apărat şi pe sine) rezistenţa prin cultură, pornită, fericit, în anii şaizeci. ▲

Teodor BACONSKY

Antropologii şi religia (III)

– cîteva însemnări –

S-ar putea spune că geneza sociologiei moderne satisface nevoia Occidentului de a compensa destructurarea dogmei trinitare, care fusese pînă atunci modelul comunităţii ca proiecţie a unei divinităţi macroantropice: pe de o parte, Tatăl este genitorul, principiul fecundităţii, Fiul este Logosul instrumental (creator), în timp ce Sfîntul Duh este „sufletul" divin; pe de altă parte, „perihoreza" treimică (întrepătrunderea agapică a persoanelor distincte şi totuşi consubstanţiale) este arhetipul societăţii ideale sau exemplul suprem de armonie colectivă. Sub zodia modernităţii, teologia trinitară devine studiu al societăţii ca organism autodivinizat. La Durkheim, preexistenţa genitorului divin este înlocuită prin preexistenţa mitică şi acaparantă a Societăţii care modelează paideumatic individul, îngustîndu-i drastic marja de libertate. Abia dacă trebuie spus că toate patologiile modernităţii (totalitarismele, anarhismele, utopiile negative) sînt – în ultimă analiză – modalităţi de a pune în scenă, cu titlu corectiv sau autodestructiv, colectivitatea divinizată. Mi se pare că această autodivinizare – solidară cu definiţia Bisericii ca „trup" al lui Hristos – a fost precedată de exaltarea evenimentului, iniţiată în Renaştere, odată cu impunerea dictonului *Verum est factum*. Fusese însă această maximă semnul unui clivaj? Văd aici mai degrabă o conexiune între tradiţia credinţei şi credinţa în veracitatea analizabilă a tradiţiei. Dacă Evanghelia după Ioan anunţase lumii întruparea Cuvîntului *(Verbum caro factum est)* era inevitabil ca „faptul" să fie treptat asimilat adevărului. Stiinţele istorice moderne (şi printre ele, antropologia culturală) au plecat de la convingerea, astăzi penibilă, că *faptul* este un soi de evidenţă imediată şi inatacabilă. E foarte ciudat să constaţi că o religie a „faptului" a sfîrşit, culturalmente, printr-o civilizaţie a faptului ca argument anti-religios. Iată cum polemizează, bunăoară, acel Marcel Mauss – despre care ni se tot spune, obligatoriu şi hazliu, că a fost „nepotul lui Durkheim" – şi care a trăit o viaţă întreagă sub această posacă tiranie a „faptului":

„În ceea ce-i priveşte pe teologi sau pe filosofii impregnaţi de teologie precum dl W. James, nu ne miră că ne vorbesc despre sentimentele religioase ca despre un lucru specific. Sentimentul religios – spun ei – este experienţa religioasă, experienţa lui Dumnezeu. Şi ea ar corespunde unui simţ special, un al şaselea simţ, acela al prezenţei divine. Nu vom sta la discuţii. Aici nu mai e vorba de fapte, ci de credinţă." („Les fonctions sociales du sacré", în *Oeuvres*, I, Paris, Ed. Du Minuit, 1968).

Din fericire – în ciuda relativismului corespunzător – generaţia de după Mauss a declarat falimentului faptului. A avut, adică, intuiţia de bun-simţ că faptul e artefact, invenţie, construcţie, proiecţie, monedă de schimb şi nu lingou inalterabil, păstrat în seiful cunoaşterii absolute. Prin urmare, deconstrucţiile şi demitizările inerente culturii occidentale postbelice au înlocuit tirania faptului prin omniprezenţa modulabilă a *reprezentărilor*. Şi această schimbare de optică are un cuantum „teologic": am putea vedea în toate discursurile care demontează şi reconstituie mecanismele de constituire a „obiectului" un fel de *dochetism epistemologic*.

Mitocritica şi mitanaliza – la modă prin anii '60 şi '70 – au fost şi ele ceremonialurile unei *religii intelectuale* care pendulează între depresiunea agnostică şi asaltul „cognitivist". Nu vom putea înţelege societăţile viitorului, aşa cum nu putem înţelege cu adevărat funcţionarea societăţilor de astăzi dacă nu vom admite că ştiinţele Omului sînt avatarurile teologiei creştine şi că în evoluţia lor rămîne solidară cu datele Revelaţiei, în ciuda „hermeneuticilor reductive" care alimentează, de două secole, o artificială retorică a „rupturii". Ilustrările acestei solidarităţi ne stau la îndemînă. Ele ne arată că legăturile funcţionează în ambele sensuri: modernitatea prelucrează tradiţia, iar tradiţia conţine embrionar configuraţiile simbolice ale modernităţii. Pe de o parte, (pentru a nu lua decît un exemplu) realizarea de Sine (individuaţia) descrisă în opera lui Jung este un calc al patristicei *imago Dei*, care se adînceşte prin introspecţie şi purificarea de patimi. Pe de altă parte, tema biblică a „naşterii virginale" este o manieră eficientă de rezolvare a complexului lui Oedip (Sfîntul Duh ocultează, în momentul concepţiei, figura Tatălui).

Exegeza de acest tip este probabil mai puţin plictisitoare decît vechile comentarii de tip Lagrange (deşi Lagrange însuşi a fost un pionier al nesupunerii). Dar farmecul ei – şi, poate, fărîma ei de adevăr – nu ne scapă, din păcate, de fatalitatea acelei dislocări care pare a fi paradigma timpului prezent. Dacă reabilitezi religiosul şi simbolicul, „trădezi", în grade diferite, mitologia sleită, dar încă rezistentă, a pozitivismelor universitare. Dacă contezi prea mult pe puterile „ştiinţei", rişti să pari epistemologic demodat, precum un funcţionar cu mînecuţe în raport cu o secretară aşezată la computer. Dacă rămîi într-o Biserică, discursul tău e discreditat de bănuiala posturii apologetice: nu eşti „obiectiv". Dacă ieşi din orice Biserică, vocea ta se pierde în vacarmul unor susţineri individuale lipsite de orice autoritate „ecumenică": nu ai „legitimitate".

Deocamdată, toate aceste „anatopisme" sînt gestionate prin puterea consolatoare a inerţiei. Lumea asistă la epuizarea „naturală" a proceselor în curs, de la demarxizare pînă la decreştinare. Dar triada post-creştinism, post-modernism, post-comunism ne arată că lumea şi-a ieşit de fapt din ţîţîni şi că păşim deja, cu toţii, pe acel teritoriu nedefinit, alunecos şi inconsistent pe care s-au cartografiat maeştrii filosofici ai deceniului 9. Ne paşte cred un fel de Apocalipsă „moale", fără angelice surle şi trîmbiţe, dar nu mai puţin „revelatoare" de Sens. Evident că, pentru oricine resimte non-sensul în care trăim, o asemenea profeţie pare subminată de optimismul unui fel de hiliasm rudimentar. Dar dacă, aşa cum cred, istoria de după Hristos reproduce istoria lui Hristos însuşi, atunci ne aflăm probabil în ceasul al nouălea, acel ceas de vid în care Iisus crezuse, înşelîndu-se, că Dumnezeu l-a părăsit. *(Matei 27,* 46). Numai că natura (inclusiv cea postmodernă) are oroare de vid. Aşa a apărut, la începutul anilor '90, o tipologie de compromis, forjată euristic şi sintetizată astfel, în viziunea unor vrednici universitari francezi, puşi pe decuparea unui *entre-deux*:

„În sensul tare al cuvîntului, religia este *conservatoare*. Nu se pune problema de a-i subestima rolul pentru că, după cum am văzut, ea îi oferă omului primul sistem de referinţe care îi permite să supravieţuiască, făcîndu-i un loc în societate şi în univers. Ea anunţă deci ştiinţa, cu vederile ei pozitive (magia întemeiază determinismul integral şi îl mimează). Dar ea întruchipează totuşi, în mare măsură, ceea ce Heidegger ar numi „inautenticitatea", refuzul obiectivului, fuga în faţa inevitabilului şi a morţii; o atitudine care stînjeneşte reflecţia şi cunoaşterea, interzice autonomia gîndirii şi a acţiunii individuale, în măsura în care credinţa obişnuită nu are alt criteriu în afara consimţămîntului şi a practicii unanime ale grupului. Dimpotrivă, în religia *dinamică*, omul societăţilor *deschise* va putea participa la un ideal de universalitate care depăşeşte grupul social şi îl pune în comuniune cu toţi oamenii, în căutarea unui Dumnezeu care nu mai este „ideologie", adică simplă ficţiune disciplinară, ci atracţie creatoare, liberă şi constitutivă pentru persoană, în acord cu experienţa mistică." (Philippe Laburte-Tolra, Jean-Pierre Warnier, *Ethnologie, Anthropologie*, Paris, PUF, 1993).

E posibil să asistăm – treptat şi pornind din sînul civilizaţiei occidentale – la constituirea unui model cultural policentric – reflectat într-o mentalitate „polifrenică". *Homo religiosus* de mîine va participa simultan la diferite „universuri" imaginare, sociale, profesionale şi psihologice. Va avea, altfel spus, multiple personalităţi concomitente şi, probabil, complementare. El nu va fi nici credincios, nici necredincios, nici pozitivist, nici mistic, nici activ, nici contemplativ, nici dogmatic, nici anarhist. Îşi va inventa – reproducînd psihologic aria policentrică a Internetului – o logică flexibilă, va evolua într-o lume cu geometrie variabilă, va accepta nevoia de religie şi va trăi urgenţa libertăţii într-un soi de sinteză deopotrivă dramatică (prin instabilitate) şi jubilatorie (prin neprevăzutul său). Subiectul virtual al atîtor vertijuri nu are încă un nume şi nici o gramatică definitorie. El nu şi-a adoptat încă simbolismul preferat şi va înfrunta grave probleme de identitate, dat fiind că nici una dintre dihotomiile tradiţionale nu va putea fi, probabil, reciclată. Iar noi, ca unii aflaţi încă sub influenţa Vechiului Timp, sîntem oricum incapabili să spunem dacă acel om – gata să se nască în propria noastră fiinţă – va fi cît de cît fericit. ▲

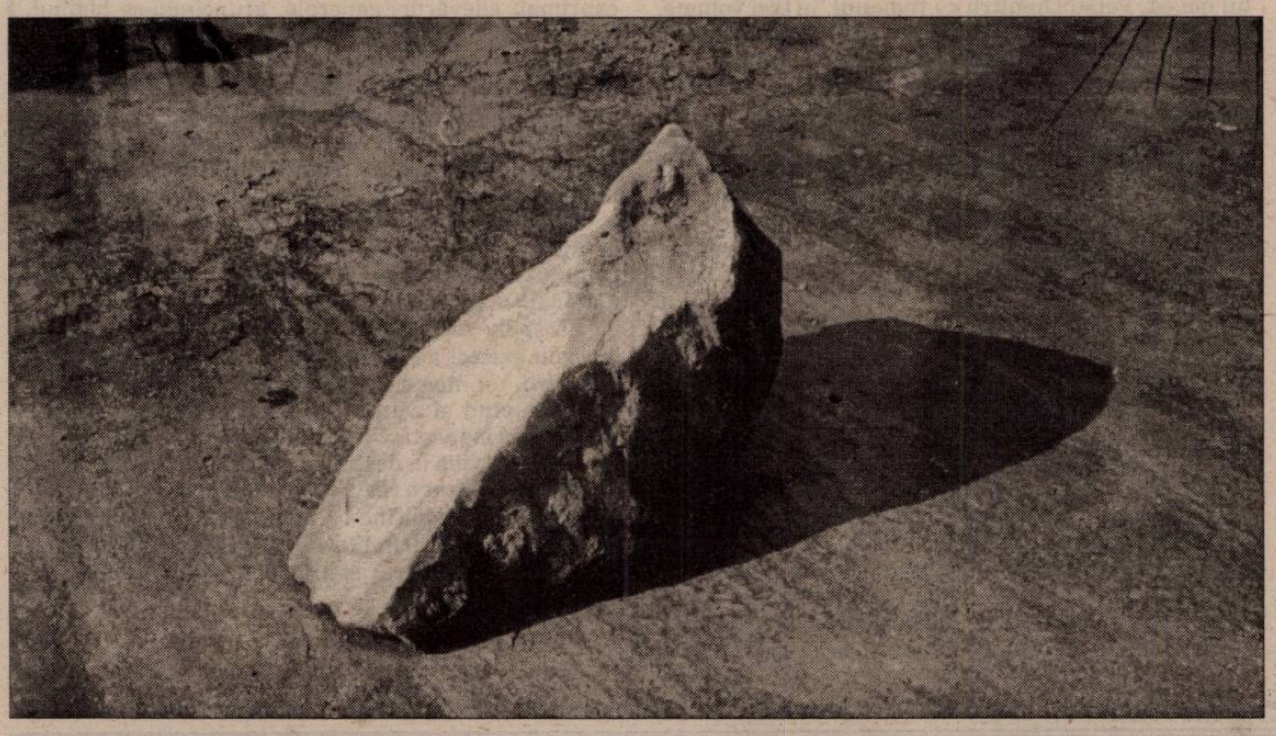

© S. Ivanoschi

ASOCIAŢIA·EDITORILOR·DIN·ROMÂNIA

a·e·r

www.aer.ro - site-ul Asociatiei Editorilor din Romania, gazduieste **primele statistici ale pietii de carte din Romania**, precum si catalogul celor mai semnificativi editori, distribuitori de carte si tipografi care fac parte din industria romaneasca de carte.

Proiect finantat de Uniunea Europeana, prin

euroart
Fondul Cultural European pentru România

www.aer.ro

Paul COSTIN

Vina e în altă parte

Orice critic sau analist al societăţii îşi creează un concept propriu, postulează o normalitate dezirabilă şi gîndeşte lumea prin perspectiva acestei grile. Astfel că, în ciuda faptului că împărtăşim o serie de noţiuni comune şi că stabilim aceleaşi obiective legate de existenţa socială, punem diferit accentele şi identificăm diferit priorităţile. Pentru dl G.M. Tamás problemele specifice ale românilor se leagă de preeminenţa mişcării fasciste în România, cu varianta ei locală, legionarismul, şi, pe cale de consecinţă, inexistenţa unei mişcări autentice de stînga, nemarxiste, ca o contrapondere la aceasta. Pentru toate vina este aruncată în seama intelectualităţii române, acuzată şi pentru amploarea fără precedent a naţionalismului la ultimele alegeri generale.

Este foarte probabil ca majoritatea intelectualilor români să nu fie de acord cu acest punct de vedere. Sau, cei care sînt, să arunce anatema pe seama celorlalţi. Dincolo, însă, de acest aspect problemele puse sînt de maximă importanţă şi merită luate în consideraţie ca atare. Inexistenţa unei mişcări intelectuale de stînga româneşti la ora actuală, pe care n-o poate contesta nimeni, cred că se datorează mai degrabă lipsei unei tradiţii autentice decît înăbuşirii ei de către fascismul autohton. Cu toate că acest verdict, dacă ne gîndim bine, poate fi cam pripit pus. În perioada interbelică un partid ca PNŢ-ul era de stînga nu doar prin raportare la dreapta reprezentată de PNL, ci efectiv prin doctrina şi prin sprijinirea pe clasa de mijloc, în special cea ţărănească. Am avut, în aceeaşi perioadă, şi gînditori de stînga însemnaţi: M. Sadoveanu, G. Călinescu, M. Ralea, înainte de a fi cîntăreţii comunismului triumfător erau persoane cu convingeri afişate de stînga, prezente în presa interbelică românească. Acest curent însă se vede mai puţin, mai ales după 1945, din două motive, cred eu. Mai întîi, comuniştii nu aveau nevoie de o stîngă democrată, nu pentru că ar fi fost fascişti sau naţionalişti, ci pentru că erau o stîngă extremistă. Stînga moderată, avînd aceleaşi idealuri nobile declarate, dar modalităţi democratice de îndeplinire a lor, li se putea substitui cel mai uşor, faţă de orice alt partid: automat devenea duşmanul cel mai aprig, primul care trebuia eliminat. Comuniştii români, înainte de a fi etno-naţionalişti (m-aş feri să le aplic automat eticheta de fascişti) erau antidemocratici antistîngişti. Au reuşit să oculteze tradiţia stîngii româneşti, atîta cîtă era, iar după '90 n-a fost nimeni în stare să o resuscite.

Al doilea motiv este că stînga românească s-a văzut mult mai puţin faţă de marele curent intelectual de dreapta. Aş identifica, făcînd un oarecare abuz, stînga cu raţionalismul moderat şi ingineria socială graduală (ceva în genul lui Popper) şi dreapta cu cultul iraţionalismului. Acest din urmă curent, fără a fi exclusiv, s-a văzut cel mai mult, a fost intens comentat şi este acum actualizat prin reeditări. L-aş caracteriza ca pe o dreaptă reacţionară şi conservatoare, care exalta mitul sîngelui, al neamului, al tradiţiei şi valorilor autohtone, care, mai mult sau mai puţin ortodoxă, a fost mai întotdeauna mistică sau măcar spiritualistă. Ei bine, acest lucru a fost favorizant pentru mişcarea legionară, a fost preluat parţial de comunişti după 1970, a făcut idealurile stîngii să pară materialiste, vulgare, antinaţionale şi limitate. Totodată, aş propune o mai mare atenţie la nuanţe. Acest curent nu se identifică de la sine, cum pare să spună dl G.M. Tamás, cu legionarismul şi fascismul şi nici, mai tîrziu, cu naţional-comunismul. Potenţial, e adevărat, poate fi oricare dintre acestea, dar punerea neproblematică a egalităţii între acest curent al culturii române şi extremismul politic este, după părerea mea, cel puţin pripită. Fac o mărturisire personală: am trecut, la începutul anilor '90, şi eu printr-o asemenea fază, cu Cioran, Noica, Vulcănescu, Eliade etc. în varianta lor naţionalistă, dar a rămas exclusiv culturală. Aceşti intelectuali nu au fost nişte fanatici loiali ideii naţionale pînă la capăt. Au fost mai degrabă supuşi ideilor timpului lor, dar au reuşit să se salveze şi să lase o operă valoroasă, lizibilă oricînd.

Nu m-a apropiat nici de Garda de Fier, nici, cu atît mai puţin, de comunism. Aici aş vrea să punctez o mare greşală de apreciere pe care, în opinia mea, o face dl G.M. Tamás. C.V. Tudor şi intelectualii spiritualişti români nu se revendică de la aceeaşi sevă, nu au principii comune, nu pot fi judecaţi cu aceeaşi măsură. Naţionalismul românesc nu este unic.

Interesant de revelat mi se pare un alt lucru, pe care dl Tamás nu pare să îl ia în consideraţie. Şi anume că a început să prindă fiinţă, după '90, o categorie de intelectuali, în special tineri, dar nu numai, care nu se definesc prin apelul la naţional. E-adevărat că nu sînt de stînga dar, în aceeaşi măsură, nu sînt nici de dreapta. Majoritatea lor sînt şcoliţi prin Occident, căruia îi îmbrăţişează valorile şi au, în mare, cam aceleaşi revendicări ca şi dl Tamás. Sînt promotori ai valorilor civice în locul celor etnice, ai libertăţii, individualismului şi societăţii civile.

* * *

Problema esenţială în România nu mi se pare orientarea politică a intelectualilor, fascismul, rămăşiţele comunismului sau inexistenţa unei mişcări însemnate de stînga. Mai mult decît toate aş postula lipsa generalizată a dialogului între intelectuali, clasa politică şi toţi ceilalţi cetăţeni ai României. Nici ideile spiritualiste, nici cele civice sau, eventual, cele de stînga pe care le-ar profesa intelectualii nu trec graniţa către politicieni sau către public. În general intelectualii români susţin de la distanţă mişcări sau, mai degrabă, idei politice, fără însă a se lăsa prinşi de „servitutea înregimentării". La rîndul lor politicienii oricărui partid românesc se tem de pretenţiile intratabile sau de orgoliul băţos al oricărui intelectual care li s-ar alătura. Cazuri de intelectuali militanţi politic sînt puţine. Mariajul se încheie, de regulă, fie cu un eşec, fie cu o prezenţă ştearsă şi nesemnificativă. Cel mai răsunător insucces este legat de fosta convenţie democrată

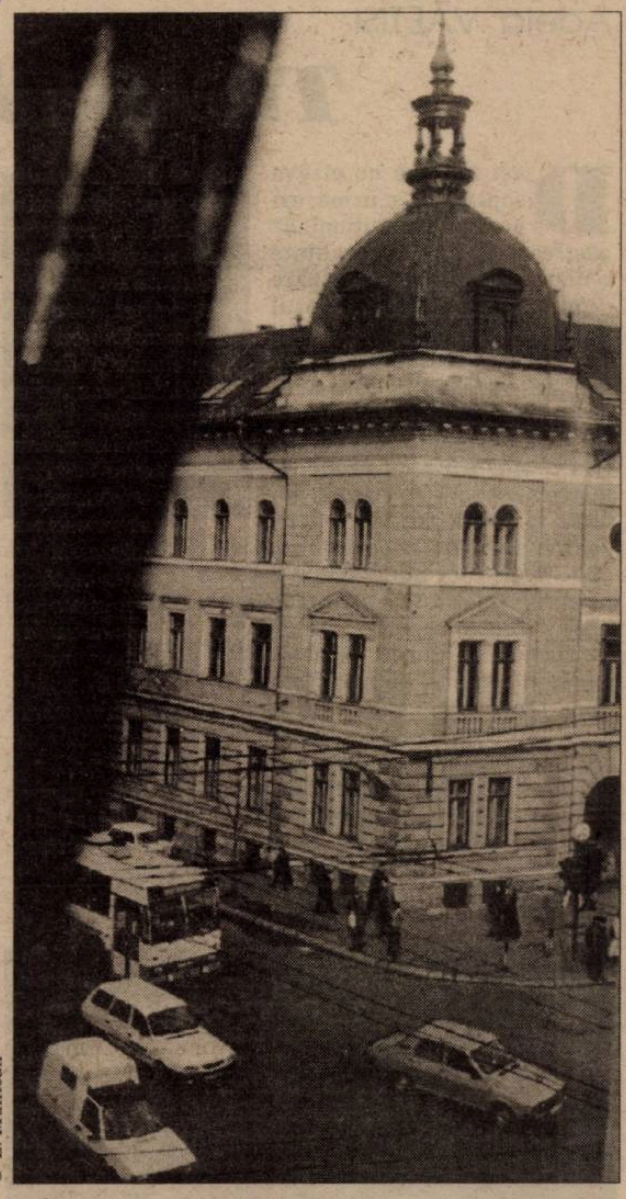

© L. Muntean

care, odată ajunsă la putere, s-a dispensat de toate asociaţiile civice care o susţinuseră în opoziţie, din care faceau parte numeroşi intelectuali proeminenţi, şi partea cea mai activă a societăţii civile.

Dar dincolo de această lipsă a dialogului sau sub ea stă o populaţie care nu mai aşteaptă nimic nici de la intelectuali şi nici de la partidele politice. Porniţi mai degrabă la lupta împotriva sărăciei sau la cunoaşterea beneficiilor societăţii de consum, după caz, cetăţenii României contemporane sînt imuni la idei civice sau politice, fie ele de stînga sau de dreapta. Intelectualii nu mai determină opinia publică sau deciziile politice, ambele sensibile la alt gen de stimuli. Teoretic li se poate imputa orice, cu toate nuanţele de rigoare de la caz la caz, practic însă ei nu mai sînt responsabili de nimic din ce se întîmplă în jur. Ascensiunea extremismului este reală, rămîne de chibzuit numai cît va dura şi care îi vor fi urmările.

Vina însă e în altă parte.

▲

Sorin IONIȚĂ

Cărţi care se citesc repede

Găsesc binevenită discutarea receptării contemporane a scrierilor triadei interbelice Noica-Cioran-Eliade, în contextul mai larg al disputei pe care aţi găzduit-o săptămînile trecute pornind de la „Scrisoarea" lui G.M. Tamás. Ca unul care a trecut în anii '90 printr-o facultate puternic marcată de spiritul lor tutelar, anume Filosofie – Bucureşti, îmi permit să propun mai jos cîteva elemente trecute îndeobşte cu vederea de cei care încearcă să explice priza teribilă la public a cărţilor lor. (Fenomenul s-a resimţit şi în alte specializări, uneori cu totul surprinzătoare: făcînd parte din comisii de selecţie la conferinţe studenţeşti, am văzut propuneri venite din direcţia ASE care analizau investiţiile străine avînd ca bază teoretică fragmente din Petre Ţuţea.) Ceea ce nu înseamnă că celelalte explicaţii nu rămîn şi ele valabile.

1. Aceste cărţi sînt mici (cu o excepţie la Noica şi una la Eliade). Nu doar ca număr de pagini, dar şi ca format. Ele intră bine în orice fel de geantă, poşetă şi chiar într-un buzunar mai lărguţ. De asemenea, sînt uşoare şi nu obosesc mîna de susţinere, evidenţa anecdotică fiind că cititorul român este mai curînd unul de tip culcat decît aşezat. Dacă nu credeţi, gîndiţi-vă numai cînd aţi deschis ultima oară atlasul geografic.

2. Nu fără legătură cu punctul 1, aceste cărţi se citesc relativ uşor şi repede. Natura lor aforistică şi faptul că ideile principale se pot rezuma într-o jumătate de pagină le fac o valoroasă resursă în seminarele de umanioare sau ştiinţe sociale, dat fiind că timpul alocat zilnic lecturii de un student român este în jur de 30 min. (estimarea autorului, ca medie pe o grupă de studenţi şi pe un semestru, cuprinzînd în calcul şi presa scrisă, mai puţin cea sportivă; pentru cadrele didactice nu am date). Stilul puternic repetitiv permite fragmentarea judicioasă a lecturii în trosoane adecvate acestei resurse limitate de timp.

3. Cum discursul nu e susţinut cu argumente, ci se bazează mai mult pe participare intuitiv-afectivă (Einfühlung etc.), scepticii pot fi lesne epuraţi cu remarci de genul „trebuie să simţi ca să înţelegi", „mata eşti reducţionist, n-ai nerv filosofic" etc. De asemenea, o dată acceptată tema, cadrele didactice sînt puse în imposibilitatea de a face comentarii critice, în caz că le-ar trece la un moment dat prin cap să le facă.

4. Aceste scrieri au răspuns unei nevoi de profunzime şi comuniune încă nesatisfăcută la începutul anilor '90, ce se manifestă foarte puternic în rîndul intelectualităţii semi-alfabetizate pe care o creează îndeobşte educaţia de masă în societăţile moderne. Cărţile din categoria amintită permit accederea la profunzimi şi revenirea în mundan în reprizele menţionate la punctul 2. De asemenea, aceste cărţi au potenţat un sentiment al spiritualului, dacă nu chiar al religiosului, care deja există, de o factură nedefinită, post-modernă, preocupat mai puţin de dilemele concrete ale existenţei individului în societate şi mai mult de crearea unei difuze stări de bine personale şi de dialogul fructuos cu destinul *(feel-good spirituality,* cum zice americanul), indiferent dacă haina pe care el a îmbrăcat-o a fost una orientală, neoplatoniciană sau pop-ortodoxă. Pedalarea pe elitism şi fructificare spirituală a excelenţei individuale a fost mai eficientă decît orice strategie deliberată de marketing – se ştie din teoria organizaţiilor că în orice comunitate 80% dintre membri se consideră între primii 20%, indiferent despre ce e vorba; restul de 20% se consideră undeva la mijloc, dar asta şi pentru că nu şi-au dat prea mult silinţa. Componenta etică, ce creează atîtea probleme practicanţilor religiilor tradiţionale, în general lipseşte, iar asta cade foarte bine într-o societate balcanică unde dominant este a-moralismul de tip clan – ca să preiau termenul unei cercetătoare din Grecia – rezistent în ciuda modernizării. La un moment dat a intervenit însă o oarecare saturaţie, cererea de N-C-E a început să scadă, şi ca atare editurile şi-au diversificat oferta pentru acest segment de piaţă (corect, zic eu) cu lucrări *self-help, up-market* de tip horoscop chinezesc, poetica adulterului şi colecţii de aforisme şi cugetări.

Georgetown University

▲

Adela VĂETIȘI

Transitionland ca artă poetică

Deşi închisă cu cîteva săptămîni în urmă, expoziţia Transitionlad* păstrează un ce de actualitate conferit de însăşi tema pe care o pune în discuţie: artistul român în tranziţie sau tranziţia ca permanenţă a artei sale poetice. Altfel spus: care ar fi locul său în decorul socio-politic, care e comentariul sau critica desfăşurată cu propriile instrumente şi cu o voce, în genere, ignorată. Mitul modern al artei angajate, capabile să schimbe societatea, odată apus, artistului nu-i rămîne decît să producă reflecţii pe marginea acesteia, să analizeze şi să comunice.Totul într-un limbaj acut, lucid şi direct.

Dincolo de cadrul impresionant, de tehnologia *up-to-date* abordată, de aerul uneori ironic alteori persiflant *cotè*-ul e, în fondul său, tragic: ce mai putem salva din realitatea precară a României zilelor noastre pentru a transfigura estetic. Cîinii lui Kiraly şi pîinea lui Graur, veceurile Ioanei Bătrînu sînt cotidianul nostru cel mai obişnuit, traducerea lor în limbaj artistic nu face decît să impună autonomia unui mediu (fotografia, instalaţia, pictura) în discursul contestatar general. Pentru că nu implicarea etică a fost miza lucrărilor (exclus, redus la o tăcere apatică, artistul nu pare să mai creadă în rolul său salvator) rezultatul ar fi mai curînd *un produs tehno-cultural* ce lectureză socialul, cotidianul, provizoriul, criza. (Fiindcă spune cinic-resemnat Ruxandra Balaci: „artistul rămîne chiar şi în mass-media *cyber-age*, elită")

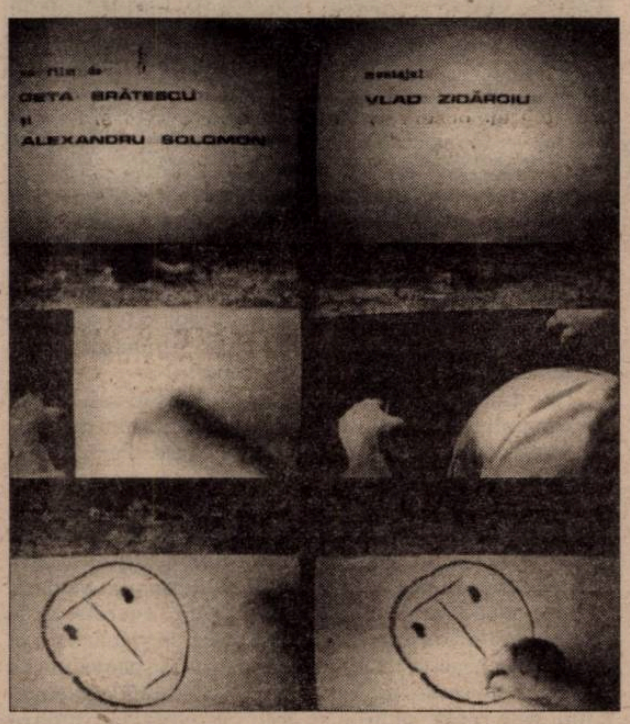

*Geta Brătescu, **Automatic Cocktail***

În consecinţă va înregistra şi arhiva realitatea, egal, uniform, impunîndu-se ca unic filtru şi va crea „o falsă pictură a lumii" compusă din detaliile străzii (Lia Perjovschi), va reinstaura memoria stărilor şi spaţiilor traversate (Dan Mihălţianu) sau va căuta frumuseţea transfiguratoare ce poate sta nedescoperită în orice ghiveci cu flori (Bernea). Senzor sensibil va sublima realul propunînd avatarurile propriului eu ori chipul multiplicat şi transpus în diverse medii (de la obiect – Florin Mitroi la video – Marilena Preda-Sânc). Va înlocui memoria corpului cu memoria obiectului. (Geta Brătescu). Va persifla sau ignora realul ostil, survolîndu-l lejer şi va găsi bricolaje subiective (Rostopasca, Cantor, Rasovszky). Va transforma totul în mediu şi comunicare (Perjovschi) creînd dacă e necesar o altă lume, artificială, fictivă. (Patatics). Modul în care tehnologia devine, în acest ultim caz, un obiect estetic în sine, indiferent de formă, dă cheia de lectură a întregii expoziţii, lucrările (sau mare parte din ele) pot fi văzute în termeni de *anti-form* ori *post-object-art;* investigaţia e cea care contează, se trece dincolo de obiect sau de pura experienţă, vizuală iar accentul se mută spre concept.

Din acest motiv catalogul devine la fel de important ca şi expoziţia, iar artistul preia din funcţia criticului sau curatorului. E aici un simptom al creaţiei contemporane, artistul vizual se exprimă tot mai mult prin cuvînt, conceptualizează, scrie texte critice sau cărţi nu doar *statement*-uri pentru a-şi face lucrarea accesibilă, editează reviste, există şi se impune ca autor de publicaţii. A vorbi despre proiectul expus nu mai e atît justificare sau motivaţie cît e documentare a unei linii, a unei direcţii. Arta poetică face loc sistemului, dezvăluirea prudentă a creaţiei de atelier devine efort de a formula şi valida idei în lumea artei. Paradigma poetului sau filosofului a fost înlocuită de cea a cercetătorului.

Catalogul *Transitionland* impune pe lîngă proiectul curatorial şi nuanţările critice de rigoare (texte semnate de Ruxandra Balaci, Adela Văetişi şi Raluca Velisar) acest model al artistului ce interoghează şi analizează continuu şi interogîndu-se pe sine ajunge la concept. În termeni confesivi sau teoretizanţi, cu umor, grav sau persiflant, ironic, responsabil ori cinic scriitura investighează o stare care e de fapt a artei româneşti în tranziţie. În acest mod defineşte (sau tatonează definirea, dar pentru fiinţa intuitivă e deja suficient) realitatea socială, locul artistului şi capacitatea sa de a reacţiona, opţiunea între atitudinea radicală şi cea resemnată, condiţia culturală periferică dar şi importanţa instrumentului sau tehnicii alese, dificultatea adecvării la noile tehnologii, efortul trecerii la un nou limbaj şi mutaţiile implicite. Iar faptul că Perjovschi alege să expună o carte (care la rîndul ei e suma unor articole publicate în revista *22)* nu probeza decît faptul că textul a devenit un mediu, complementar, ce poate fi exploatat şi expus în consecinţă.

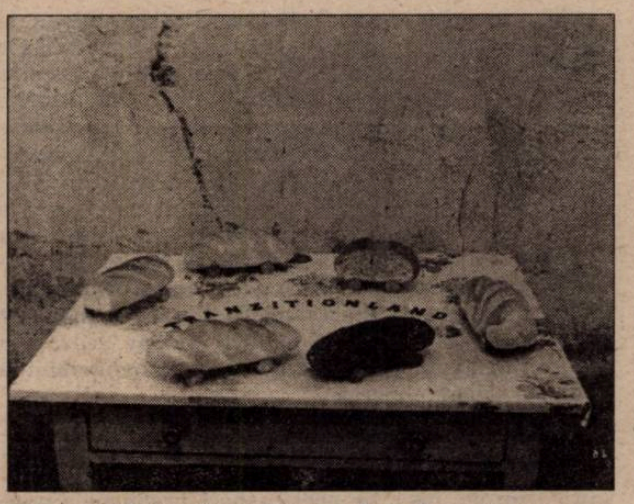

*Teodor Graur, **Grey made in Romania***

1* Transitionland – Romania 2000: Bernea / Brătescu / Mitroi / Oroveanu / Kiraly / Rasovszky / Perjovschi / Perjovschi / Preda-Sânc / Bătrînu / Graur / Mihălţianu / Patatics / Cantor / Rostopasca; M N A R – Departamentul de Artă Contemporană, curator Ruxandra Balaci, decembrie 2000-februarie 2001.

▲

*Rostopasca featuring R. B., **The Ecokillers***

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Romantic sau românesc

René Girard a explicat pe larg în lucrarea *Minciună romantică şi adevăr românesc* (Editura Univers, 1972) că modalitatea romantică de a înţelege pasiunea ca fixaţie monomană asupra fiinţei dorite nu este decît o iluzie destul de fragilă. După el, dorinţa este întotdeauna mediată de o terţă parte, persoană fizică sau instanţă culturală, care ne atrage atenţia asupra obiectului dorinţei şi ne face să-l percepem ca dezirabil. Teza lui René Girard se bazează pe analize fine ale romanelor unor autori ca Cervantes, Stendhal, Proust şi Dostoievski. Dintre acestea, *Roşu şi negru* al lui Stendhal îi furnizează argumentele cele mai concludente. Domnii de Rênal şi Valenod îşi stabilesc obiectivele şi strategiile prin scrutare reciprocă, fiecare observîndu-l pe celălalt şi înferîndu-i acestuia dorinţele, cînd nu i le atribuie pur şi simplu. Julien Sorel nu se îndreaptă spre doamna de Rênal mistuit de patimă, ci atras de obstacolul dintre ei. Ulterior, construieşte şi conduce la rece relaţia cu Mathilde de la Mole, aplicînd ca la carte legile triunghiului psihologic. „La originea unei dorinţe se află mereu" – afirmă Girard – „spectacolul altei dorinţe". Chiar simpla nepăsare, răceala afişată de una din părţile implicate într-o relaţie joacă rolul de intermediar aţîţător, deoarece ea este semnul incontestabil al preferinţei exclusive pentru propria persoană. „Indiferentul pare că posedă totdeauna acea stăpînire de sine radioasă, al cărei secret îl căutăm cu toţii. El pare că trăieşte în circuit închis, bucurîndu-se de fiinţa lui, într-o beatitudine pe care nimic n-o tulbură. Prefăcîndu-se nepăsător faţă de Mathilde şi aţîţînd dorinţa doamnei de Fervacques, Julien nu oferă tinerei imitarea *unei* dorinţe, ci a două dorinţe" (op. cit., pag. 122).

Adaptarea coregrafică a romanului *Roşu şi negru*, prezentată de Opera Română pe baza libretului şi muzicii Liviei Teoorescu-Ciocănea, în regia şi coregrafia Alexei Mezincescu, restabileşte dimensiunea romantică a eroului, chiar dacă ţine seama şi de de interpretarea lui René Girard. Julien Sorel este văzut în spectacol ca o figură duală: pe de o parte un lucid vanitos, bine inserat în social, pe de altă parte o figură arhetipală, atemporală, o pură energie spirituală aflată în căutarea unei forme. Prologul înfăţişează *in abstracto* Eul personajului ca entitate aflată în expansiune, dornică să-şi integreze tot universul, conform paradigmei culturale a romantismului „înalt". Muzica însăşi are amploare şi ritmuri care amintesc de Berlioz, cu toate că timbrul dominat de percuţie se află indiscutabil în zona contemporană, anume aceea mai „cuminte". Coregrafia, mai puţin inventivă în scenele de ansamblu, balansează şi ea între graţia şi eleganţa plină de vervă a *pas-de-deux*-urilor pe de o parte şi dramatismul simbolic al solo-urilor şi al scenelor „abisale" pe de altă parte. Dualitatea personajului principal – romantic dezlănţuit, dar şi *dandy* lucid – a creat o mare dificultate de interpretare, dincolo de exigenţele coregrafice, pe care Răzvan Mazilu a biruit-o cu strălucire. Realizările sale anterioare din domeniului teatrului-dans au pus în evidenţă un demers teatral complex, în care precizia gestului şi posturilor era integrată într-o interpretare intelectuală de ansamblu. Acum, versiunea lui Julien Sorel propusă de el se dovedeşte excepţională prin anvergură, nuanţă şi putere de seducţie. Mişcarea lui evită angularităţile în favoarea racordărilor ofidiene. Controlul atent al mimicii şi inteligenţa motorie îl fac expresiv chiar atunci cînd nu dansează. Alături de Corina Dumitrescu în rolul doamnei de Rênal, el este pur şi translucid ca Odette, lebăda albă. Lîngă Monica Alexandru-Petrică (Mathilde de la Mole) sau Alexandra Mezincescu (Mareşala de Fervacques), este vanitosul pervers, lebăda neagră, Odile. Singur, este întruchiparea radiantă a energiilor fundamentale. În sensul distincţiei lui René Girard, protagonistul a făcut un Julien în acelaşi timp romantic şi românesc. Se poate spune, şi îmi măsor cuvintele, că ipostaza lui Julien Sorel propusă de Răzvan Mazilu în zona dansului este comparabilă cu aceea pe care Gérard Philippe a oferit-o odinioară lumii filmului.

▲

Svetlana CÂRSTEAN

lecturi cronice

Vîrstele feminităţii

Sînt puţine cărţile pe care le mai citesc cu sufletul la gură. Poate, pe de o parte pentru că am mai îmbătrînit, poate pentru că în general vremurile s-au schimbat. Şi totuşi, printre acele puţine cărţi, cea a Adrianei Bittel stă la loc de cinste. Am citit-o într-o sigură noapte, cu minimum de zgomot şi de lumină, ca să nu-i deranjez pe ceilalţi ai casei. Bineînţeles că, atunci cînd am terminat-o, mi-a părut rău şi mi-am dorit să se continue.

Cartea *Întîlnire la Paris** conţine unsprezece povestiri, iar fiecare povestire lasă să se dezvăluie cîte un personaj. Un personaj feminin. Sînt mai multe fetiţe, cîteva tinere şi cîteva femei. Am să mă hazardez şi am să spun că toate acestea nu sînt atît personaje, cît vîrste diferite şi că această păpuşă rusească ascunde în ea o poveste unică. În interiorul poveştii, fetiţa care fuge, cu multă graţie şi curaj, tocmai în Bariera Vergului, creşte mare, îmblînzeşte lumea învăţîndu-i nuanţele cele mai subtile („betrav-ivoar-siclam-griperl-grena") şi ajunge femeie modificîndu-şi „personajul băieţos, silindu-mă să mă identific în această femeie tînără, costumată cu o eleganţă provocatoare şi tropăind stîngaci pe tocurile înalte". Între fetiţa de altădată, cea a bunicii Frida şi a Prunelor, şi femeile de diferite vîrste de mai tîrziu este o coerenţă desăvîrşită, lumea se vede aproape la fel pentru toate. Mi-am spus că ceea ce le uneşte în mod vizibil şi declarat este miopia, pe care autoarea o lasă la vedere ca o trăsătură comună pentru aproape toate protagonistele sale. Este vorba despre o miopie care clarifică mult lucrurile şi le surprinde în ceea ce au ele esenţial şi adevărat, încadrîndu-le automat în substanţa unei poveşti: „Ochii mei miopi căpătau, de îndată ce el apărea, o acuitate extraordinară, sau poate dorinţa de a-l vedea dădea aerului o transparenţă de lentilă, astfel că îi puteam distinge şi ridurile dimprejurul ochilor mijiţi de lumina tomnatică şi pata de pe fulgarin".

Alice cea mică hoinăreşte prin locurile străine din Bariera Vergului cu aceeaşi libertate şi cu acelaşi sentiment de siguranţă ca şi Lidia, din ultima proză, prin Paris. Sentimentul acela de echilibru, de bunăvoinţă faţă de tot ce e în jur şi faţă de tot ceea ce ţi se poate întîmpla nu s-a pierdut. E intact şi valabil pentru toate personajele acestei cărţi care, într-un fel sau altul, sînt singure şi iubesc singurătatea. Adriana Bittel demonstrează că singurătatea nu e o sperietoare, că drumurile şi lumea pot fi de cele mai multe ori îmblînzite, fie intrînd într-un magazin şi pipăind între degete o mătase lucioasă sau o catifea gîdilătoare, fie punîndu-ţi în bagaje „puişorul" din copilărie, fie spunîndu-le copiilor, seară de seară, indiferent de vremuri şi locuri, un *gutte Nacht*.

Aceste unsprezece povestiri sînt istoria unei hoinăreli singuratice aproape continue. Casele rămîn în urmă ca un spaţiu al amintirii, iar drumurile există pentru a provoca întîmplarea să apară şi, eventual, să se lege frumos şi cu sens de diversele amintiri. Alice întîlneşte în Bariera Vergului „anestinele" şi iubirea care tolerează orice: amestecul dintre cei desculţi şi murdari şi cei cu săndăluţe, dintre zeama de pepene verde şi praful uliţei, dintre cei care au mîini şi picioare şi cei care nu le au.

Pînă la urmă, pentru mine cel puţin, rămîne valabilă întrebarea referitoare la identitatea femeilor şi a fetiţelor din aceste povestiri. De ce e nevoie ca ele „să se dea" mereu altcineva? Vocea lor e aceeaşi. Şi cum spuneam şi miopia. Amîndouă fermecătoare, amîndouă într-o relaţie impecabilă cu naraţiunea.

*Adriana Bittel, *Întîlnire la Paris. Unsprezece povestiri*, Editura Compania, 2001.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Texte

Dacă deficienţele de umor şi stările avansate de masochism se testează cu telenovela, pentru tratament sugerez promo-urile: *„Femei înşelate* de luni pînă vineri, acasă, Acasă simţi că trăieşti".

După părerea mea, nu există umor involuntar, ci dreptate. Printre marile acte de politeţe ale lui Dumnezeu e şi acela de a ne aminti, din cînd în cînd, cum că am fi inteligenţi. Umorul involuntar reprezintă, din acest punct de vedere, un *deus ex machina* în registru comic.

Că asta nu schimbă cu nimic lucrurile (a se vedea femeile înşelate de luni pînă vineri, acasă, care simt că trăiesc) e chestie de postmodernism.

La fel trebuie că e şi *Ariel*, *naratorul*: „Ariel vă prezintă povestea bluziţei Anei." O poveste foarte searbădă despre o bluziţă foarte albă pe care, într-un final orgolios or glorios, o va admira toată clasa a VII-a A, B, C, D, E sau F? Greu de spus, fiindcă, după cum povesteşte, sigur e detergent.

Acum 80 de ani, Wittgenstein îşi încheia „Tractatus Logico–Philosophicus" cu celebra propoziţie (în accepţiune logică) nr. 7: *Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă,* după ce, tot spre final, enunţase o alta: *Moartea nu este un eveniment al vieţii. Moartea nu se trăieşte.* (6.4311)

Dacă acest extraordinar filosof ar fi ascultat într-o singură zi „textele" comentate ceva mai înainte, împreună cu un al treilea, al necuvîntătorului Rex, căţel temporar adăpostit dar cu perspective mari de eternitate: „...Sînt un căţel cuminte. Nu mănînc mult şi nici nu fur papuci" şi-ar fi revizuit opera şi ar fi adăugat următoarele observaţii la propoziţiile 6.4311 şi 7:

6.4312: *Totuşi, există situaţii în care discursul unui cîine despre moarte are sens.*

7.0001: *Despre ceea ce se poate vorbi fără să se spună nimic, e mai bine să nu se facă spoturi publicitare.*

▲

trecerea prin reviste

Koltès clasicul

Numărul pe februarie al mensualului *Magazine littéraire* îi este dedicat lui Bernard-Marie Koltès, numele inconturnabil al teatrului francez contemporan (născut pe 9 aprilie 1948 la Metz, mort pe 15 aprilie 1989 la Paris). Dosarul – realizat de Frédéric Martel, mai nou redactor la prestigioasa revistă – conţine inedite, interviuri, mărturisiri ale unor personalităţi care i-au fost apropiate; în total, 50 de pagini dense. Aflăm că B-MK „nu este doar dramaturgul francez cel mai jucat în lume" (tradus în 30 de limbi, montat în 50 de ţări), ci şi subiect de bacalaureat, intrat din acest an în programa „Normalei Sup" şi autorul preferat de actori la audiţiile teatrale; Koltès – se spune în deschiderea grupajului – este „mai întîi o limbă, în acelaşi timp foarte literară şi foarte colocvială", iar teatrul său „se citeşte ca o poezie modernă". Apărut ca un marginal, la sfîrşitul anilor '70, B-MK s-a impus încet, mai întîi montat de Patrice Chéreau *(Combat de nègre et de chiens,* apoi – în 1986 – *Quai Ouest* şi *Dans la solitude des champs de cotton* în trei versiuni, la acelaşi teatru Nanterre-Amandiers pe care-l conducea P.C.); astăzi, la mai bine de zece ani de la moartea sa, Koltès este „un clasic contemporan".

Din conversaţia pe 7 pagini a lui Martel cu Chéreau aflăm lucruri amuzant-inedite, cum ar fi, de pildă, că niciunuia nu-i plăcea Tennessee Williams – „cînd aveam chef să ne distrăm, alegeam cîteva replici ridicole de-ale sale şi le citeam cu glas tare!". Pe de altă parte, subliniază P.C., „scriind monologuri, Koltès reuşea să-şi înceapă piesele; monologul este caracteristica principală a stilului său, este forma care îl conduce la scriitură." Deşi mult mai scurtă (o pagină), discuţia aceluiaşi F.M. cu Catherine Tasca, ministra Culturii, este – paradoxal – mai emoţionantă, restituindu-ne nu doar un Koltès „foarte frumos, foarte juvenil şi distant ca o pisică", ci şi un început de răspuns à propos de ce B-MK este „atît de important astăzi"; pentru că, spune Tasca, „el anunţă o anumită nefericire actuală şi totodată o formă de reacţie, de luptă specifică tinerilor; el evocă singurătăţi, problema sexualităţii şi a dorinţei, schimburile comerciale ca modalitate de legătură între indivizi, dar deschide şi perspective individuale pentru a nu accepta solitudinea şi dorinţele refulate. Cred că mulţi oameni resimt asta într-un mod foarte intim şi dintr-odată, ascultînd vocea sa, înţeleg toate aceste lucruri." Într-un substanţial articol intitulat chiar „Les solitudes de Koltès", F. Martel schiţează un portret ataşant al acestui artist secret şi o încercare de descifrare a legăturilor misterioase dintre viaţă şi operă – de la influenţele iniţiale („Biblia, Dostoievski şi Shakespeare mai ales") la găsirea „unui stil numai al său" capabil să-i oglindească vertijurile interioare. Un articol foarte util este şi cel care trasează destinul internaţional, „din Olanda în Caraibe", al operei lui Koltès – cu aminitirea celor două montări de pionierat ale pieselor sale în România: *Pe cheiul de vest* şi *Roberto Zucco,* ambele în regia lui Felix Alexa. Despre aceasta din urmă, Lluis Pasqual – care a montat-o în catalană la Barcelona, în rusă la Sankt Petersburg şi-n franceză la Odéon din Paris – crede că este „o piesă suicidară", iar Bruno Boëglin, care a pus-o în scenă şi el de două ori, e de părere că este neterminată, „probabil B-MK ar fi revizuit-o dacă n-ar fi murit; a fost scrisă cu sentimentul urgenţei..." Thierry de Peretti, un actor-regizor care s-a apropiat, recent, de teatrul lui B-MK montînd *Le Retour au désert* la Théâtre de la Bastille, crede că prin această piesă el „arabizează bulevardul şi distruge spiritul francez". François Bon – care tocmai a publicat un eseu despre poetica lui B-MK – îl consideră un „frate" şi, totodată, unul dintre acei scriitori fundamentali care „a dat un brînci literaturii, cum au făcut-o Lautréamont sau Proust". În ultimul interviu cu Koltès pentru France Culture, luat pe 22 noiembrie 1988 şi difuzat doi ani mai tîrziu, pe 14 aprilie – devenit „cult" şi adesea citat, studiat, redifuzat... –, acesta mărturisea că teatrul este „futilitatea futilităţii" pentru că povesteşte „lucrul cel mai futil din cîte există, viaţa! Ce spunea Shakespeare, că lumea e un teatru pe care se agită fantoşele... E nostim că a pus-o chiar în teatru! *(rîde)* Asta e." **(a. l. ş.)**

Dacă vreţi să ştiţi mai multe despre Koltès, dosarul din *Magazine littéraire* trimite şi la cîteva *site*-uri:

www.france3.fr/fr3/ecrivain/koltes/html

www.binaire.org/gallery/exhibition_info.asp?Exhibition=87

www.theatre-odeon.fr/public/ressourc/biograph/koltes.htm

▲

Dilema vă recomandă

● Lev Tolstoi, *Jurnal* (în două volume, traducere: Jeanine Ianoşi, prefaţă şi note: Ion Ianoşi, Editura Elit). Copleşitor – dacă această vorbă mai înseamnă ceva în limba română, dacă această vorbă mai poate îndemna la lectură în anul 2001. (Radu Cosaşu)

● Traducerea cărţii lui Roger Caillois din 1938 *Mitul şi omul,* apărută la Editura Nemira, în colecţia Totem, cartea programatică pentru opera ulterioară a lui Caillois, despre care autorul spunea în '37 că ar fi o exegeză *„pe viu* a înţelegerii secrete dintre postulatele cele mai tainice, cele mai virulente ale psihismului individual şi necesităţile cele... mai tulburătoare ale existenţei sociale". (Simona Sora)

● *Lost Highway* de David Lynch (1997) la Cinemateca Română, vineri 23 martie, ora 18,30, respectiv luni 26 martie, ora 16; *Happy Together* de Wong Kar-wai (premiul de regie la Cannes '97), sîmbătă 24, ora 19, şi *Psycho* „alternativ" de Hitchcock & Gus Van Sant (1960/1998), tot acolo, marţi 27, ora 17. (Alex. Leo Şerban)

Sindicatul Studenţilor din Facultatea de Cibernetică organizează a IV-a ediţie a Festivalului Studenţesc de Poezie şi Proză şi îi invită pe cei interesaţi să participe să îşi trimită creaţiile proprii la adresa: Calea Dorobanţilor 15-17, Facultatea de Cibernetică, sala 2003, Bucureşti. Pentru informaţii suplimentare, sunaţi la 01-210.35.92.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Telenovele studioase

Telenovelele nu mai sînt, nici măcar ele, ce-au fost odată. Cînd am început rubrica de faţă, prin '96, le consideram principala ameninţare-atracţie. După Sandra Brown, ele au reprezentat manifestarea culturii populare devenită fenomen: cu (aproape) toţii am plîns alături de Mariana din „Şi bogaţii plîng", care apărea, printre altele, pe generic, plimbîndu-se în patru labe; şi ne-am revoltat/răzbunat împreună cu Rudy Rodriguez, fosta Miss Venezuela, atunci cînd sora ei geamănă a fost omorîtă şi, apoi, ura s-a amestecat cu iubirea... Aproape întreaga maternitate Giuleşti abandona nou-născuţii, pe la 10 seara, cînd pe aceleaşi mici ecrane suferea Kassandra. Nu degeaba inginerul Cazan din Piteşti a înfiinţat, cam prin aceeaşi epocă, *Asociaţia de luptă împotriva telenovelelor (*dar şi pentru apă caldă, printr-o legătură obscură).

Cu timpul, epoca lor de aur a trecut. Nu că n-ar mai fi fost telenovele şi nenumăraţi spectatori pentru ele; dar s-a dus inefabilul începutului; au dat iama jocurile de Bingo (altă patimă domolită), manelele, cîntecele dance şi hip-hop, emisiunile interactive. Telenovelele şi-au continuat, însă, cuminţi, evoluţia. Prima telenovelă dublată, cu voci de actori români, era feministă. Acum, pe *Acasă*, există două telenovele ale căror eroi sînt elevi şi profesori. Brusc, s-a descoperit că şi mediul şcolăresc, liceal sau universitar, e sexy; sau, mă rog, are conotaţii erotice. Nu mă refer aici la idilele, clasice, dintre colegii de sexe diferite; astea sînt de mult fumate, le-au exploatat chiar şi filmele româneşti de pe vremea lui Ceauşescu, deci n-au nimic tabu în ele; telenovelele vor ceva mai tare, mai pervers, mai interzis: dragostea dintre profesori şi elevi. În cazul celor două telenovele „studioase" de pe *Acasă*, „Dragoste nebună" şi „Luisa Fernanda", cîte o ea, elevă, respectiv studentă, se îndrăgosteşte de tînărul ei profesor de liceu, respectiv asistent universitar (la Drept). Mediul şcolar capătă cu totul alte semnificaţii şi este, periculos, asociat altor valori decît cele pe care i le conferă orice elev normal. Datorită inadecvării dintre ideea de telenovelă şi imaginea unei cancelarii sau a unei catedre, scenele din interiorul acestora devin un soi de scenete bufe din Commedia del' Arte. În catedra Facultăţii de Drept din „Luisa Fernanada" profesorii şi asistenţii se adresează unii altora cu „donmnule profesor" şi sînt cît se poate de ceremonioşi. Pe de altă parte, dacă ajungi să-i cunoşti mai bine, se împart în obiecte sexuale (precum Rodolfo, iubitul Luisei Fernanda) şi ticăloşi în stare de orice (precum Alicia, fosta soţie alui Rodolfo, care ţine intriga făcînd şi desfăcînd evenimente); sau în caricaturi, gen Cruella, precum profesoara rea din „Dragoste nebună", care îl sapă pe bunul Enrique, cel îndrăgostit de virtuoasa Natalia. Membrii catedrei sau ai cancelariei se luptă pentru moşteniri, îşi înscenează accidente teribile unul altuia, divorţează, fac copii din flori, pe care apoi îi răpesc etc... Amintirile noastre legate de profa preaplină de geografie care deschidea catalogul la întîmplare, insuflînd teroare sau de cea de fizică, care arunca trei-uri în stînga şi-n dreapta, ori de cea de mate, cu cizme portocalii, de lac (asta da excentricitate) se cam bat cap în cap cu benzile desenate din telenovele. Nu zic că-n realitate şi profesoarele noastre n-ar avea tot soiul de meandre, dar totuşi, alt soi de discuţii am surprins, de astă dată în postură de profesori, cînd stăteam la coadă la bani, prin '91, la Şcoala 102 din Apărătorii Patriei: regimuri de slăbit, modele de împletit, programe cu copii, eventual modă, meditaţii... Dacă în lumea, deja consacrată a business-ului de telenovelă, teribilismele sînt deja fireşti, şi devenite convenţie, în cea şcolară şi universitară sînt prea neveridice. Deja elevii şi profesorii se îndreaptă şi ei, cu paşi grăbiţi, spre categoria de benzi desenate, abandonînd orice aspiraţie către valori reale şi devenind o schemă permisivă.

▲

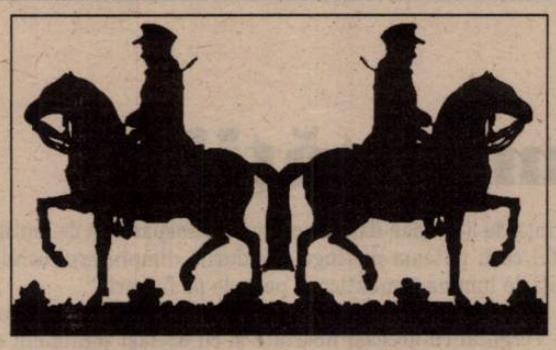

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Alte două autodenunţuri

Mi se impută – printre altele, fireşte – că sînt prea amabil. Nu sînt decît politicos. Sînt acuzat că am prea mulţi prieteni. Nu sînt decît sociabil şi am oroare să jignesc un zîmbet care vine, chiar ipocrit, spre mine. Am foarte puţini prieteni – dar e bine c-o ştiu numai eu şi duşmanii mei. Mă împrietenesc greu, însă mă pot împrieteni dintr-un nimic, dintr-o frază, dintr-un gest, dintr-un gînd cu care mă întîlnesc în troleibuz, într-o cofetărie, într-un ziar, fie el tipărit la Polul Nord, dar care să mă lovească în inimă, exact unde mă doare. Cineva – la antipod – zice aşa: „Nu scriu pentru posteritate... Ceea ce trebuie e să scrii repede. Nu vreau să fiu durat în bronz, căci teatrul nu poate fi eficace decît dacă e scris repede, dacă spune imediat ceva despre problemele contemporane imediate, dacă e scris pentru omul din această primăvară, fără să aştepte a afla cum va fi omul din noiembrie"... Habar n-am cum arată la faţă acel om care gîndeşte astfel. Nu-i cunosc piesele. Cu prietenii nu sînt amabil, nici sociabil, prietenii nu-mi inspiră milă, piesele lor cu atît mai puţin... Dar omul acesta îmi e prieten, în această primăvară. Nu ştiu ce va fi în noiembrie – ştiu doar că un om, cu cît îmi e mai necunoscut, cu atît eventuala noastră prietenie are şansa de a dura mai mult. Şi cine m-ar crede că cel mai bun prieten al meu e un om care se împotriveşte categoric acestor idei ale necunoscutului de la antipod?

Nu pot trăi departe de mulţimile dezlănţuite, nu pot străbate pădurile, nu pot sări peste izvoare de munte, nu pot culege zmeură – ca urşii – din zmeurişuri, nu pot suporta liniştea muntelui, e prea neliniştitoare pentru nervii mei; nu mă pot întinde pe iarba luminişurilor, cu ochii pe cer, dînd arar cu mîna deoparte muştele şi gîzele care se joacă pe faţa şi pe trupul meu. Sînt un citadin, desigur, dar acesta nu e un diagnostic de prăpăd şi nu mă tem deloc cînd îl aud proferat, ca o injurie, la adresa mea. Îmi trebuie ziarele la zi, nu la două zile, îmi trebuie telefonul la dreapta, sunetul lui îmi e mai drag decît susurul ierbii. Aceasta e boala mea – ca dovadă că ajunsesem să urc potecile atît de des cîntate simţind că mă sufoc de nefericire. Mi-am luat pulsul în plină pădure de conifere, sub brădet. Era normal, dar ce contează un puls normal?

Halucinat de pustia montană, am încercat să mă liniştesc contemplînd în fiecare după-amiază o vacă. O vacă superbă ca blîndeţe şi dulceaţă a vieţii, o vacă de o albeaţă intensă pe care o bătuse cîndva o ploaie divină, de culoare cafenie, ca un omagiu adus probabil cafelelor cu lapte; rămăseseră, neşterse, mari pete maronii, distincte, ca stelele unei constelaţii, date în vileag pe spatele, pe pîntecele, pe botul şi pe grumazul ei. Zilnic număram aceste pete uluitoare pe albul acela angelic – şi erau cînd zece, cînd douăsprezece, cînd una, socoteala mea fiind în directă legătură cu mişcarea ei pe tăpşan, în timp ce păştea, în timp ce răsufla căutînd smocul cel bun de iarbă. În mintea mea, fiecare pată era un eveniment grozav şi important petrecut tainic în largul lumii – aşa cum pe cer fiecare stea e sufletul unui mort. Începuse să-mi meargă mai bine – cînd au apărut, exact pe locul acela, două turisme cu oameni fericiţi care şi-au întins cortul în mijlocul naturii şi au scos buteliile de aragaz, scăunelele pentru copii, masa pentru oameni mari, pregătind toată dimineaţa ciorba, tocana, omleta şi şniţelele pentru prînz, refăcînd frumos şi deconectant civilizaţia de acasă, aici, sub brădet. Vaca a dispărut.

Atunci m-am hotărît, într-o dimineaţă, să nu mai urc nicăieri, să ies din valea asta strîmbă şi să fug mai spre cîmpie, la Liviu Rebreanu. Am trecut prin Măieru, prin Rebrişoara, am început să mă simt mai liniştit, ca un cosmonaut care reuşeşte să reia legătura cu centrul său vital şi spaţial. Nu fusesem niciodată la Prislop, la Năsăud, am intrat în casa aceea şi mi s-a părut, deodată, ca în acele revelaţii mistice, că în curînd îmi va fi bine şi mă voi însănătoşi. Cred că totul venea din manuscrisele lui, din prima lor pagină, din caligrafia lor nemaipomenit de senină, de clară, de calmă, ca un început de lume imposibil de clintit, ca ipoteza cosmogonică cea mai convingătoare a literaturii; minute întregi nu m-am putut mişca din faţa acelei pagini avînd în cap, ca titlu – subliniat cum se cere la şcoală – „Iţic Ştrul, dezertor" şi care începe sfîşietor, decisiv şi fundamental ca răsuflarea acelei cosmice vaci în timp ce păştea pe tăpşan:

„– Hai, Iţic!

– Hai, don' caporal!..."

...De cîte ori mă încearcă prostia de a mă duce să-mi văd dosarul cu cei care m-au turnat de-a lungul vremii, o combat prompt scriind asemenea autodenunţuri.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De pe Pache, cu Matze

S-o luăm pe Pache Protopopescu. Pe jos: „Ceaiul Belin cu fructe din plin." Pe stîlp: „Ofer gazdă garsonieră în Magheru unei d-ne cumsecade". Lîngă tulumba de gunoi: „Instrucţiuni de întreţinere a încălţămintei: După întrebuinţare se curăţă cu o cîrpă moale, iar petele de grăsime sau alte impurităţi se îndepărtează cu o cîrpă înmuiată în soluţie apoasă de detergent (1-2%). Este interzisă spălarea cu apă caldă. Nu se va depozita lîngă surse de căldură în mediu umed şi se va feri de acţiunea produselor petroliere şi a solvenţilor organici. Pentru mărirea duratei de folosire se recomandă purtarea alternativă a 2-3 perechi de încălţăminte într-o perioadă de timp." Şi acum muzica zonei. Cristi Stanciu, zis Matze. „Era un articol acum vreo 6 ani, în care se spunea că oamenii au un creier în stomac. Probabil, la noi, cei mai mulţi oameni cu ăla gîndesc. Aşa a apărut conceptul Matze, acesta vorbeşte ceva despre oamenii ţării, că înăuntru e ceva întortocheat, greţos, pînă la urmă." L-am întrebat despre limitele sale. „Singurele limite pe care le am sînt să nu am nici o limită. Obligaţia mea e să am ciupitură politică, dar în privinţa sunetului, nici o limită... oricum, nu mă aştept să îndrept lumea, să înveţe cineva din muzica mea... Matze e o formă artistică într-un ambalaj puternic. Nu vreau să sensibilizez." Femei? Droguri? „Mintea

mea calcă, fizic, mai puţin pe de lături. Drogurile îmi aduc aminte de protecţia mediului, nu-mi plac chimicalele... nu am tangenţă cu drogul." Inspiraţia stimulată cu băutură? „ Nu-s prieten cu băutura... băutura îţi dă în cap, nu sub cap. Prefer mîncarea. Am cîte un meniu preferat pe săptămînă. Săptămîna asta... cîrnatul simplu." Părere despre români. „Mă bucur mult cînd mai văd un român: mai puţin orgolios, mai puţin vanitos, mai muncitor." Matze a luat bătaie, în plex, de la români? „ Dar de cîte ori... cîţi ochelari n-am spart... după armată, însă, m-am liniştit." Care-i filosofia Matze? „Exploatarea muzicii de către om."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În colecţia CARTEA DE PE NOPTIERĂ
NINA BERBEROVA:
Cartea fericirii

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Geografie fără loc?

„În lumea mobilă de astăzi, Rețeaua poate furniza acel tip de comunitate care geografiei îi este uneori inaccesibil" (Szalavitz, 1999, 15). Treci la nivelul următor de complexitate și îți „ridici" o „casă" așezată *niciunde* exact, pentru că este de fapt oriunde. O porți cu tine, dar nu o „ai" propriu-zis; oriunde *VR*ei să te „așezi", invoci formula și ți se deschide un portal prin care pătrunzi, *VR*emelnic, în adăpost. Nu este casa „ta", dar îți oferă aceleași servicii; nu este un spațiu intim, dar te protejează mai bine decît un „azil de noapte" și, mai mult, îți dă sentimentul apartenenței la o nouă comunitate: a celor care, ca și tine, navighează prin lume. În absența confortului de acasă (care, pentru a ți se oferi, te obligă să rămîi locului), acesta este următorul loc bun de odihnă și de acces în spațiul virtual pe care îl poți avea. Analogia cu un lanț hotelier preferat indică o parte din adevăr, cu deosebirea că acest domiciliu temporar preferat nu este dependent de o așezare, de un acolo obligatoriu. El este oriunde există o consolă și o posibilă legătură la teritoriul virtual *(cyberspace)*.

Ultimele programe de navigare pe Internet ne descriu forme încă mai radicale și mai „deleuziene" de localizare la nivel molecular a spațialității rețelei cibernetice. Un articol excepțional pe această temă „Here, There and Everywhere" este de găsit *in The Economist,* 24 iunie 2000, pp.115-18. Cele cîteva programe descrise acolo sînt menite unui mod de căutare de date care, respectînd natura rizomatică a cyberspace, îi folosește acest potențial al lipsei de ierarhie interioară pentru a evita orice posibilă interferență (i.e. semn de putere) din partea unor localizări privilegiate în rețea (de pildă mari companii, cenzori etc.) care ar fi tentate să își folosească poziția privilegiată pentru a controla accesul la sau distribuția datelor pe care le posedă și/sau transmit. Astfel, FreeNet, creația unui tînăr programator irlandez Ian Clarke, este construit pe un sistem de orientare în rețea de tip infraspațial, „acela al unui călător într-o societate preistorică în care nu este guvern central și nici hărți; acest «călător» se bazează pe sfatul celor pe care îi întîlnește «pe drum». Întrebînd pe cineva unde este un loc anume și urmînd acel sfat, călătorul trebuie să ajungă cumva mai aproape de unde vrea să ajungă. Repetînd acest proces, el trebuie să ajungă în cele din urmă la destinația sa." (115-16).

Astfel, cererea de căutare („călătorul") „întreabă" întîi nodurile de rețea care sînt cel mai „aproape" (termenul acesta nu are însă acoperire spațială, ci lingvistică: cuvinte cheie, descrieri ale fișierului căutat etc.) ca descriere, apoi, dacă destinația îi este refuzată la acel nivel, se îndreaptă către localizarea creditată cu a doua șansă și așa mai departe, pînă la „destinație". Această călătorie între nivele de probabilitate a situării destinației „garantează un înalt grad de anonimitate, făcînd viața dificilă pentru cenzori" (116), devreme ce fiecare nod interogat nu cunoaște decât pe cel „anterior" (aflat în amontele fluxului de informație) și pe cel „posterior" (aflat în aval), în felul în care sînt organizate și societățile secrete: căderea unui „nod" nu periclitează întreaga organizație, ci doar (încă) două nivele intermediare ale structurii sale.

Alte programe construite pe un mod similar de navigare moleculară, rizomatică, în *cyberspace* sînt Napster, care caută și îți furnizează fișiere în format mp3 (muzică în format digital) – ținta companiilor care îi reproșau violarea de *copyright; site*-ul este deja suprimat, de altfel – și Gnutella, un program „subversiv", care este vînat de către cei ce monopolizează distribuția informației în rețea. Construit cumva pe principiul scrisorilor Sf. Andrei, Gnutella pune în legătură în vederea căutării un număr de computere „învecinate", care răspund la întrebarea primă (oprind o copie a întrebării și a răspunsului) dar o și transmit mai departe, altor „vecinătăți", iar acest proces se repetă (multiplică) de un număr dat de ori. În funcție de numărul de repetări, numărul de răspunsuri/copii poate deveni însă monstruos de mare. Acest lucru face dificilă urmărirea și pedepsirea celui care caută și „sustrage" date din rețea, precum și ștergerea urmelor. Dar, în același timp, creează pericolul pentru cel care caută să fie intoxicat cu informații false.

Aceste noi programe radicalizează așadar lipsa de centralitate și ierarhie spațială din *cyberspace* și, în același timp, disponibilitatea de a servi pentru libera circulație a informației (i.e. caracterul de spațiu democratic). Cum vor fi folosite aceste potențialități, iată un cu totul alt subiect. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Uraganul și zeița

În ghidul TV se anunțase: luni seara, pe Discovery, Ian Wright va străbate Ungaria și România. Pentru cine nu s-a așezat niciodată în calea uneia dintre vijelioasele incursiuni turistice ale lui Ian Wright: e agasant de expansiv, epuizant de zgomotos, pus pe caraghioslîcuri și călătorește ca Speedy Gonzalez, astfel încît cea mai durabilă impresie pe care ne-o lasă locurile văzute prin ochii lui, după iureșul de clișee turistice și reportericești (umbra lui Che Guevara în Cuba, o ceremonie voodoo în Haiti), este adesea Wright însuși, maimuțărindu-se în cadru. Pe de altă parte, pentru telespectatorul obosit și sedentar, Wright este cu siguranță un fenomen, cu darul său magic de a se mișca fără efort pe suprfața „planetei singuratice" (titlul emisiunii), cu talentul său de a se distra de minune oriunde s-ar afla, cu informațiile pe care găsește timp să le împartă din goana sa. În orice caz, vizita lui în România nu poate fi ratată. Dar – PRO TV a trîmbițat toată ziua – o altă întîlnire la vîrf va avea loc la aceeași oră: Natalia Oreiro față în față cu Florin Călinescu. Greu de ales între cei doi vizitatori. Ambasadoarea telenovelelor sau *globe-trotter*-ul-uragan? Să ne pregătim, așadar, pentru o oră frenetică de țopăială de pe un canal pe altul – cine știe de unde se poate ivi, într-o deghizare sau alta, acel lucru de nedefinit – fericirea la televizor?

Pe moment, Ian Wright, aflat încă în Ungaria, caută zadarnic un tren spre România, în timp ce la *Chestiunea zilei* cîntă Bosquito. Dar puțin mai tîrziu, Wright este deja pe drum, copleșindu-i pe ceilalți pasageri cu entuziasmul și sociabilitatea lui de nestăvilit, atunci cînd nu amenință pe fereastra trenului – *„Transylvania, here I come!"*. Nu trece mult pînă descoperă că hotelul din Sighișoara nu-i închisoarea de beton la care s-a așteptat și că nu e singur în restaurant, așa că îl cheamă pe celălalt client să se așeze lîngă el la masă – fără jenă și fără teamă, doar au trecut vremurile în care românilor li se interzicea orice contact cu cetățenii străini. (Dar dacă omul ar prefera să mănînce singur?) E vremea să ne despărțim de Ian Wright și de condescendența lui revărsată. E vremea Nataliei Oreiro. O găsim pe zeiță deja instalată și vorbindu-i lui Florin Călinescu despre succes, care n-o incomodează. Conversația trenează, așa că înapoi la Ian Wright aventurîndu-se prin Sighișoara pe bicicletă, aflat în căutarea aventurii și a lui Dracula. I se spune că nu-l va găsi. Nici creatura lui Frankenstein? Nici pe ea. Nici măcar un vîrcolac de consolare? Echipa de filmare îl ajută să depășească decepția, oferindu-i rapid o pastișă horror, cu umbre a la Nosferatu pe toate zidurile și zgomote lugubre pe coloana sonoră. Îl lăsăm să se distreze și punem mîna pe telecomandă, cu bănuiala că și dincolo se dezbate același subiect. Dar nu, Dracula va trebui să mai aștepte, Natalia oferă o rețetă culinară. Între timp, Wright, ajuns undeva în Făgăraș, e întîmpinat cu muzică de fluier și cinstit cu țuică. Ar fi un moment plăcut pentru toată lumea, dacă Wright n-ar mai turui aparteuri spirituale. Rămas apoi singur cu muntele, parcă e mai puțin nesuferit. Îl las la Bistrița, pentru că Florin Călinescu îi ține Nataliei o lecție de istorie. De la „căsătoria istorică între poporul roman și poporul dac", cu exemplul străstrăbunicii dace surprinse pe cîmp de străstrăbunicul roman, se trece firesc la un elogiu adus frumuseții și diversității femeilor românce. Natalia aplaudă încîntată – pare încîntată de tot ce se petrece. Dar nu mai mult decît Ian, pe care l-am regăsit printre țigani. Între două dansuri se interesează de cauzele reputației lor proaste și o țigancă sigură pe sine îi explică, într-o engleză fluentă, că etnia produce în primul rînd mari artiști. La PRO TV, Natalia Oreiro îi mai dă lui Florin Călinescu o rețetă (a cîta?), în timp ce, într-un autocar spre București, Ian Wright se dă drept fratele lui Michael Jackson, printre zîmbete nedumerite. Un tur rapid al capitalei, în care pomenește de „micul Paris", observă influențele turcești, se înfioară în fața Casei Poporului și vizitează mormintele soților Ceaușescu – și ne luăm rămas-bun pe o notă senină: situația copiilor străzii se ameliorează și superturistul s-a distrat bine și de data asta. Florin Călinescu se distrează și el, corectînd imaginea Nataliei despre Transilvania cea bîntuită (în sfîrșit, au ajuns și ei la Dracula). Ea îl mai dojenește (chicotind în spatele perdelei de păr) pentru o poantă cam groasă (delicatul tușeu călinescian), dar în cele din urmă contactul cultural se dovedește rodnic: ea a aflat despre Vlad Tepeș, el a înțeles (după o muncă de lămurire în care intervine și traducătoarea) că pe Ernesto Sabato *nu-l* cheamă Ernesto Sîmbătă. Și cam asta a fost – nu chiar „fericirea la televizor" *(dar ce-i aia?)*, ci o oră pierdută în felul acela inofensiv-oarecum-nătîng-mai-degrabă-agreabil, în care televiziunea știe să te facă să-ți pierzi timpul. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Dimineața devreme

A venit primăvara. Păsările călătoare se-ntorc din țările cu încălzire centrală. Ieși pe stradă și te oglindești în privirile sticloase ale trecătorilor. Unul se duce să-și ia ajutorul de șomaj, altul vine de la o înmormîntare. Fiecare salariat duce doi pensionari în spate. (Cine n-are bătrîni, să-și ia în leasing!). Se îndreaptă toți, disciplinați, ca muștele, spre locul de muncă. În pași de conga, trecători și trecătoare ocolesc gropile din trotuar. În ele se zbenguie peștișori chinezești, balene cenușii și broaște nemțești. Lac să fie, că broaște-s destule, vorba tîmplarului. Mai lipsește Steve de la Discovery! Aliniați la bordura strîmbă stau țigani care au venit să ofere orașului (acest templu al capitalismului învingător) din prinosul gospodăriilor model pe care și le-au construit la țară. Ouă de struț, facturi universale și flori de mină.

Intru la tutungerie, dar n-am loc de cîțiva zdrahoni care nu cumpără nimic. „Sînt bodigarzi, îmi șoptește tutungioaica, se măresc accizele și mă aștept la vaste mișcări sociale". Are dreptate, indivizi cu figuri suspecte au început deja să se adune în stradă. Zdrențuiți, cu mîinile tremurînde, cu ochelarii goi și pantfoii găuriți, par în stare de orice ebrietate. Citesc în ochii lor hotărîrea de a nu proceda ușor. M-apropii de ei, ținînd strategic o mînă peste *pacemaker* și alta peste chiloții din hîrtie de ziar pe care îi port de cîteva zile. Nu știu data, dar putem face o deducție. Titlul care se mai poate citi este „Ciorbea nu vrea să-și dea demisia". Mai greu mi-a fost cu cămașa. M-am chinuit două zile pînă am reușit să potrivesc titlul principal pe mijlocul spatelui. Dar cine mai are cămașă cu „Bîlbîielile poliției în cazul Tudor Vladimirescu"?

Sînt tot mai aproape de insurgenții din stradă, și încep să-i aud. Vorbesc cifrat între ei. „Teorema inelului japonez are două corolare – primul se referă la mulțimile închise, al doilea la cele conexe". Hmm, s-ar putea să mă fi înșelat, cred că sînt profesori universitari. Așteaptă ceva. Poate vize, poate avize. Poate dosarele defunctei securități, organizația care ne apără de noi înșine. Poate altceva. Baroana de Nicholhausen (cea din reclame) a anunțat că adopțiile de conferențiari trebuie supravegheate mai bine.

Ieri s-a anunțat că Dumnezeu și mama Omida vor face o vizită prin oraș. De fapt, au dat un interviu Corinei Dănilă, au vizitat un adăpost pentru oamenii comunitari și au luat acasă cîte unul. I-a așteptat lumea pînă la *Observator,* după care au plecat toți pe la casele lor, dezamăgiți și mîhniți. De supărare, tații și-au luat copiii la bătaie, copiii au ajuns pe străzi, dar au văzut-o pe Gabi Szabo, au crezut că-i Violeta Beclea, și s-au întors acasă.

Mă strecor mai departe. Un sobor de preoți sfințește un afiș proaspăt lipit. Grupul André va susține un concert la cazarma NATO din Piața Delfinului. Roșcata Andreea Antonescu declară „soldați, vă ordon, nu vă-ntreceți cu rutul". Antonescu-tatăl a scris o carte: „Sexul și cum să te ferești de el". Alte titluri noi: „La Medellin" de Ionel Teodoreanu, „Cu pontoarca prin București" de Ion Theodorescu și „Papillon" de Miron Cozma. Eu am rămas tot la „5000 de leghe-n parlament" de Marko Bela.

Coadă la librărie (ca-n vremurile bune), coadă la Centrul de colectare a rinichilor din strada Doctor Felix. Ultimii donatori țipă „luați-le numai cîte unul, să mai apucăm și noi"! Auzisem eu că ministrul Sănătății a declarat că „vom tăia în carne vie", dar nici chiar așa. Încet-încet, am ajuns zgîrîie-norul din sticlă și beton unde muncesc cu aprindere. La plămîni. Blocul e-n formă de piramidă. Patronul meu, Cheops de la Craiova, a luat un credit de la banca nevesti-sii, l-a garantat cu diamante de la racheți, racheților le-a promis loc de casă în Palatul Parlamentului, pe palat a căzut stația Mir și el a rămas cu banii. Piramida e cu vîrfu-n jos, pentru că patronului nu-i place să urce pe scări. Acolo sus, sîntem noi. Care te facem pe tine. ▲

Cătălin MANOLE

Legislativul la el acasă

Fie că este fostul C.C. al P.C.R. (Senat), fie că este Palatul Parlamentului (Camera Deputaţilor), ei dezbat, votează, hotărăsc. Ceea ce vă propunem aici nu este o analiză de profunzime a activităţii parlamentare, ci o privire fugară asupra unui loc de muncă unde – senatorii şi deputaţii, purtători ai unei responsabilităţi la care prea puţini s-au încumetat, se întîlnesc zilnic pentru a administra, conform demos-cratos, *viitorimea României.*

Sala Plenului, prima impresie

Este o zi obişnuită de lucru pentru senatori, aşa că trec prin uşa-detector de la intrare în timp ce o domnişoară în uniformă bleumarin îmi controlează geanta, urc treptele în spirală şi ajung în foaier unde pe canapelele joase din dreptul ferestrelor oameni importanţi discută, fumează, în jurul unor scrumiere generoase. Intru în sala Plenului şi mă aşez aproape de uşă, în spatele unei bisericuţe de tineri jurnalişti care schimbă între ei informaţii, foi, rapoarte. Măsuţa mea nu funcţionează, o ţin pe genunchi. La mijlocul culoarului de lîngă mine este instalată o cameră de filmat, în spatele meu, însoţitoarea operatorului face baloane din guma pe care o mestecă într-o cadenţă vioaie şi imperturbabilă. Moment important pentru cariera ei, îl acostează pe Paul Păcuraru în drumul său spre fumoar, îşi tîrşîie împreună paşii pe mocheta gri, ieftină, negociind probabil un interviu-bombă. Mă uit după legendarii senatori-cititori-de-ziare şi sînt dezamăgit! Nici măcar vreunul aţipit! Domnul Pruteanu, cu un laptop în faţă, discută cu Sergiu Nicolaescu.

În sală sînt votate cu viteză ameţitoare proiecte, legi, ordonanţe de urgenţă. Lucrul în comisii face posibil un asemenea ritm.

Athanasiu prezidează întîlnirea. În stînga şi dreapta sa, cîteva trepte mai jos, două dudui, trecute de prima tinereţe. Una dintre ele are un coc şi citeşte atît de repede un pomelnic de articole şi legi încît oricine ar înţelege, este vorba de o formalitate. Deşi în sală sînt aproximativ 50 de senatori, voturile ajung şi pînă la 98, fără să scadă vreodată sub 70. Cînd se votează, aparatele prinse deasupra sălii, la vedere, emit de şase ori un „beep" scurt, concomitent cu aprinderea unui beculeţ roşu, după care sînt afişate voturile: da, nu, abţineri, total.

Norica Nicolai discută cu un domn ţinînd în şold o mînă graţios împodobită cu un inel pe degetul mic. Un picior este fixat înainte, a convingere.

Astăzi e zi scurtă, e joi. Ah! Telefoanele mobile, acesti greieri postmoderni ai Senatului!

Radu Vasile zîmbeşte înţelegător la intervenţia domnului Triţă Făniţă, pentru o neregulă procedurală. Cineva arată peste rînduri altcuiva un articol dintr-o revistă. O ziaristă în faţa mea citeşte despre manelele care se vînd mai bine decît muzica dance.

Apare o doamnă de la Biroul de Presă, ne împarte buletine informative: ultimele hotărîri ale Senatului, ordinea de zi.

Voci din cîmpul muncii

Alina are acreditare permanentă aici de două săptămîni. Înainte lucra la Camera Deputaţilor: „Un punct comun între sediile astea două este mămăliguţa cu brînză. O găseşti la ambele cantine şi-a recomandat-o chiar Mitzura Arghezi. Din păcate eu vreau mîncare mai ciudată aşa... de exemplu floricele n-au." Îşi notează numărul de voturi de pe tabelă. Acum este relaxată:"Cînd se lucrează în comisii e nebunie. Alergăm pe holuri, stăm pe la uşi, că nu ştii niciodată unde te primeşte şi unde nu." În jurul nostru senatorii părăsesc sala discret, aproape tiptil. Şedinţa în plen se termină. Athanasiu încheie cu: „Vă urez un week-end activ!". La sfîrşitul şedinţei sala nu se încuie: uşile ei sînt legate cu lanţuri şi pentru siguranţă se adaugă un lacăt. Pentru a fi asortate cu lanţurile ruginite, lacătele au primit, poate de la senatori cu simţ estetic cîte un X cu vopsea cărămizie. Şi în timp ce o domnişoară cu fustă decentă realiza operaţiunea de legare a uşilor, doi oameni de-ai locului, un senator şi un jurnalist, mi-au povestit cîte ceva despre munca la Senat.

Pe Liviu Bindea, reprezentant PDSR al Maramureşului, l-am intervievat convins că este un om energic: pentru a lua cuvîntul, într-o oră a sărit de 5-6 ori peste scaune, ca la cinematograf, misiune nu tocmai uşoară, cînd eşti îmbrăcat în costum şi cravată te sugrumă. Fără să ştie că broboane de transpiraţie îi străluceau pe nas, domnul Bindea mi-a mărturisit: „Sînt la primul mandat, viaţa în cadrul Senatului mi se pare foarte interesantă, poate datorită faptului că profesia mea este de jurist. Am aşteptat şi eu, ca orice avocat, posibilitatea de a intra în zona în care se fac legi. Ani de zile ne-am tot zbătut (am fost magistrat) cu aplicarea lor. Aşa că este o experienţă interesantă. „

Celălalt interlocutor al meu, Silviu Sergiu, a văzut atîtea timp de doi ani , de cînd lucrează aici pentru *Jurnalul Naţional,* încît o zi ca cea de astăzi îi pare plictisitoare, anostă, bleagă: „Trebuie făcută o distincţie între ce a fost în legislatura trecută şi ce se întîmplă în prezent. Înainte era o tragi-comedie cu accente sarcastice, cu multe momente tensionate, în care aleşii noştri şi-au ascuţit disputa politică pe marginea unor acte normative; unii dintre ei părăseau sala, îşi aruncau replici exact ca pe stadion... Atunci era şi opoziţie mai activă din partea PDSR... după alegerile din 2000 nu mai avem opoziţie."

Alo! Ce faci, Mişu?

În timp ce toţi jurnaliştii migrează în celălalt corp al clădirii pentru o anunţată conferinţă de presă a domnului Văcăroiu, prefer să rămîn la cantină, lîngă Biroul de Presă. Cu toate recomandările şi preţul tentant de 13.700 de lei nu mi-am luat mămăliguţă cu brînză şi smîntînă. În cantină e bine că nu miroase a mîncare, e simplă şi plantele din plastic sînt discrete. În spatele tejghelei două frigidere cu sucuri, un raft cu dulciuri şi o bucătăreasă îmbrăcată în taior albastru-închis care mă întreabă: „O să fiţi de acuma-ncolo permanent aici?" Ca un apendice lung al cantinei este Biroul de Presă. Separarea îi revine unui perete din geam, aproape transparent. În această săliţă este o masă lungă din lemn pe care aşteaptă să fie răsfoite colecţiile celor mai importante cotidiene. Cum intri în dreapta este un telefon şi un fax cu acces gratuit pentru presă. Un televizor transmite în direct sedinţele plenului. Jurnaliştii întorşi de la conferinţa de presă se aşază la masă şi încep să scrie ştirile de ultimă oră grăbiţi, presaţi de timp şi de fraze. Îşi aprind nervoşi ţigări, dar nu sînt scrumiere. Improvizează din foi de hîrtie. Fac acelaşi lucru şi pun scrumul pe „Se respinge Ordonanţa de Urgenţă a Guv. Nr. 176 din 5 noiembrie". Totul capătă viteză. Se încrucişează replici, glume, rîsete, întrebări.

– Mă, Adriane, da' ce mă enervează demnitarii pa-triei! Cum îi întrebi ceva mai neobişnuit cum trebuie să scoţi vorbele cu cleştele!.

– Cît e pedeapsa pentru legea aia cu secretul de stat?

– Închideţi uşa aia, c-a venit Jan!

– Ha! Ha!

– Să zic de legea asta că se discută de mai bine de trei ani?

– Zi şi tu că încă de la începutul legislaturii trecute...

– Aaa... io n-am mai intrat în amănunte d-astea!...

– Alo! Ce faci, Mişu? Hai că trebuie să trimit şi eu un fax!

– Alo! Mai dă-mi un ton că mai am pentru pagina a doua!

O casă devenită cameră

La Camera Deputaţilor, în fosta Casă a Poporului, intrarea S2 este primitoare. Îmi arunc ochii prin librăria de la parter şi în afară de standul pentru copii îmi atrag atenţia cîteva cărţi puse la vedere: *Sensul vieţii, Faţa omului şi caracterul, Schimbări mici cu efecte mari, Karma pură, Manipularea subalternilor, Cînd oamenii deştepţi lucrează pentru şefi proşti.* Ca să nu merg pînă la Direcţia pentru Presă, drum ce într-o asemenea clădire poate fi o excursie, sun de la un telefon interior şi mi se spune că sînt în total 345 deputaţi. Salarii? O voce la capătul firului: „Nu ştiu şi nici nu m-a interesat vreodată. Întrebaţi un deputat!" Deputaţii au birouri în toată clădirea, dar etajul cu Sala Plenului este P1. Poate de la *palier 1?* Covoare roşii, marmură sticloasă, candelabre uriaşe, fotolii negre din piele.

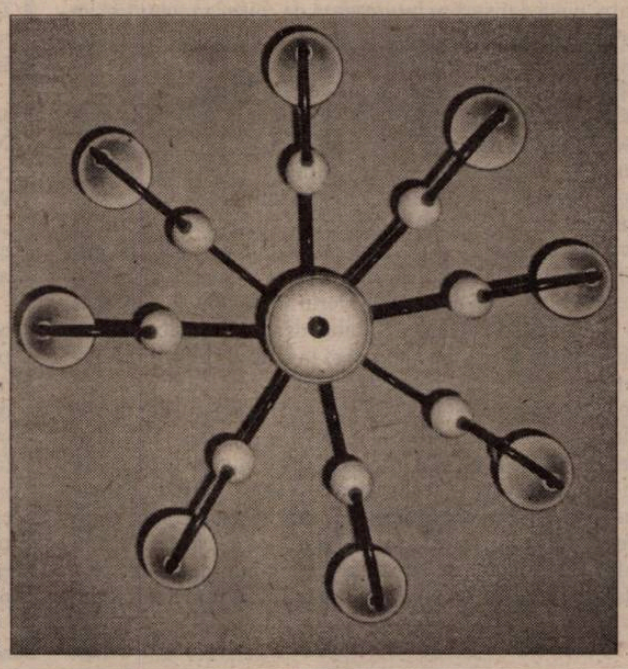

© S. Ivanoschi

Primul deputat care îmi iese în cale – Mitică Dragomir. Are un buboi pe obrazul stîng. Ne salutăm, întreb cînd începe întrunirea. „Mai durează că n-a venit pedesereul. Pe la cinci cred că începem." La intrarea în sală, pe mese lungi, liste cu numele deputaţilor, pentru pontaj. Aici presa nu are acces în plen.

Beneficiază, la etaj, de o lojă. Deocamdată nu este nimeni în lojă, iar în sală cîţiva parlamentari vorbesc, foşnesc ziare, rîd. Pe hol îmi atrag atenţia femeile îmbrăcate în verde: sînt menajerele acestei case, femeile de serviciu din administraţia clădirii.

Şefi de serviciu

Dacă la un deputat te duci pur şi simplu şi stai de vorbă cu el, cu personalul administrativ este altceva. Mi-am zis că aceste doamne se ocupă de curăţenia unuia dintre cele mai importante locuri de muncă din ţară.

Încercarea de interpelare a unei femei de serviciu pe culoarele puterii mi-a dezvăluit cîteva lucruri.

Nici una dintre femei nu a acceptat un interviu-pentru că trebuie aprobarea şefilor. Degeaba am spus de la ce revistă sînt şi ce vreau, fără acordul şefilor ele nu se implică în „treburi d-astea". Am aflat unde este biroul şefilor şi am descins acolo cu speranţa unei dezlegări. M-am prezentat unei doamne blonde machiate cu verde în jurul ochilor: sînt cutare, de la revista cutare şi vreau cutare. Doamna a făcut ochii verzi şi mai mari, cu părere de rău în glas mi-a mărturisit că ea ar vorbi orice, dar îi trebuie aprobarea şefului ei, dl Manole Araiman, de la etajul 7. Am pornit la etajul 7, am spus secretarei cine sînt, am intrat în biroul dlui Araiman, m-am prezentat din nou, i-am expus cererea mea. El a surîs la coincidenţa numelui, dar cu tristeţe a recunoscut că aşa ceva nu este de competenţa lui: îi trebuie aprobarea celor de la Direcţia pentru Presă şi atunci îmi va arăta nu doar P1, ci toată clădirea. Am mulţumit şi m-am grăbit la etajul patru la Direcţia pentru Presă. Aici, doamna Ileana Iordache s-a consultat cu şefa ei şi mi-a explicat că există nişte reguli, proceduri şi trebuia să specific în cererea de acreditare dorinţa unei discuţii cu o femeie de serviciu. O aprobare verbală, acum, nu-mi poate acorda decît poate Secretarul general al Camerei Deputaţior, dl Cristian Ionescu, şeful lor suprem. Am mulţumit şi de această dată, înţelegînd calm că oamenii aceştia nu au nici o vină, am coborît la P1 la biroul dlui C. Ionescu. M-am prezentat secretarei, aceasta m-a anunţat, şi iată-mă faţă în faţă cu Secretarul general, senin, gata să mă asculte. Am discutat despre regulamentul Camerei Deputaţior care nu menţionează interzicerea discuţiilor cu personalul administrativ, dar nici libertatea lor. Am fost atenţionat pentru peiorativul „femeie de serviciu". După alte încrengături datorate regulamentului care este de altfel clar şi trebuie respectat, dl Ionescu mi-a spus simplu că nu am nevoie de aprobarea dumnealui, că pot vorbi cu oricine şi oricine e liber să îmi acorde interviuri. Dacă doreşte, bineînţeles. El nu constrînge pe nimeni, nici n-ar avea cum, dar vrea cineva să îmi răspundă la întrebări?

Considerînd această discuţie o aprobare am coborît bucuros la doamna cu ochi verzi, administratorul P1. Dar, mi se explică, o astfel de hotărîre trebuie să o afle întîi şeful ei, Araiman, şi dumnealui să-i spună clar că are permisiunea de a vorbi...

Poate nu o să credeţi, dar m-am întors la M. Araiman, la etajul 7. Prea tîrziu: plecase.

Deşi ne dăm seama că toate acestea nu se termină aici, la sfîrşit, rugăm biroul de monitorizare a presei, care obişnuieşte să clasifice articolele la adresa parlamentarilor în *pozitive, negative, neutre,* să-l clasifice pe acesta la *pozitive,* deoarece nu am făcut o analiză de profunzime.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

P.C.R. de la cap se-mpute

„Tov. Rangheţ: Şi noi am luat atitudine hotărîtă în această chestiune. Nu merge cu nervi, tovarăşe Pătrăşcanu. Şi atunci Pătrăşcanu a sărit tot aşa ca şi acum şi a spus «Ce vreţi de la mine? Vreţi să-mi luaţi capul?» Şi eu am luat cuvîntul şi am spus: «Tocmai, vrem să-l păstrăm capul tău». Şi cînd a fost ridicată de tov. Apostol şi tov. Gheorghiu-Dej problema, iar mi-am adus aminte că nu vrem să luăm capul tău, ci numai vrem să-l păstrăm pentru Partidul nostru. Şi tocmai tovii care te-au criticat pe urmă te-au propus acolo. Şi vreau să remarc că toţi tovii au spus că vor să-l împiedice pe tov. Pătrăşcanu de a face greşeli mai grave. Şi, dacă tov. Pătrăşcanu, care are 27 ani vechime (în PCR), o să se gîndească şi o să-şi revizuiască părerea lui, o să-şi dea seama că părerea lui este periculoasă şi că dă apă la moară duşmanilor."

(fragment din stenograma şedinţei plenare a C.C. al P.C.R. din 22 octombrie 1945)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Concurenţă neloială

La ora la care scriu aceste rînduri nu ştiu încă motivele (în afară de unele vagi reproşuri privind deficienţe în apărarea culturii) pentru care comisiile parlamentare de cultură şi mass-media s-au supărat atît de tare pe Consiliul Naţional al Audiovizualului încît au respins raportul înaintat forului legislativ şi i-au arătat CNA-ului un deget ameninţător; caz, pare-se, fără precedent. Ceea ce ştim însă cu toţii, şi dintr-o parte, şi din cealaltă, este că invalidarea drastică a raportului şi degetul ridicat în semn de avertisment nu vor avea nici un efect juridic sau administrativ, cel mult unul moral, asupra instituţiei care stă cu ochii şi urechile aţintite asupra maşinăriei audiovizualului. Dar cine mai dă astăzi doi bani pe această marfă ieftină purtînd numele de *morală*?

Alta este însă problema, iar aceasta ar fi mai curînd de competenţa Oficiului Concurenţei decît a Parlamentului. Se cam aplică aceeaşi unitate de măsură televiziunilor particulare (citeşte: comerciale) şi celei publice, deşi aceasta din urmă se alimentează din abonamentele noastre *obligatorii* şi din subvenţiile date de Parlament, care, în esenţă, sînt tot banii noştri, evident alţi bani, în timp ce posturile private au surse de finanţare, fireşte, *private*. Ceea ce înseamnă că ne este absolut suficient să vedem şi să auzim la televiziunile private manele şi telenovele, Ţociu, Palade, Vacanţa Mare, Mircea, Teo, Bingo, iar dacă nu vrem să vedem şi să auzim, putem să manevrăm cu (mai mult sau mai puţin) folos telecomanda, riscînd, fireşte, să nimerim peste alte năzdrăvănii. Dar nu mi se pare nicidecum necesar să ne întîlnim şi la postul public cu seriale stupide, cu emisiuni subculturale, cu bancuri proaste, cu (pînă de curînd) alt Bingo, cu bîlbîiţi mental şi logopedic, cu mutre amorfe şi capete pătrate. Aici şi-ar avea locul emisiuni de educaţie şi cultură, de artă şi spirit, adică acele emisiuni care să-i purifice pe spectatori de bingomanie şi ţociomanie şi să-i demanelizeze. Deocamdată, postul public practică o concurenţă neloială, pentru care trebuie *el* tras de urechi şi nu CNA-ul. Doar dacă tragerea de urechi a *monitorului* urmăreşte scopul de a-i atesta acestuia, ca lupului din povestea cu Scufiţa Roşie, urechi mai mari, ca să audă mai bine, ochii şi gura urmînd să se dezvolte prin *armonizare* sau *contagiune*.

▲

Cu ochii-n 3,14

DUELURI ÎNTRE POTENŢIALUL CREATOR AL PRIMĂVERII ŞI DINOZAURII MANELELOR

● „Mischiu/mischie: oţel de calitate superioară, de Damasc" (DEX). Cîte dueluri spectaculoase s-ar putea încinge în Senat între un parlamentar al Puterii şi unul al Opoziţiei; între un nume real şi un pseudonim de poet... (**T. C.**)

● În Rusia nu există doar un preşedinte, de care a auzit toată lumea, ci şi un prim-ministru, mai puţin popularizat, Mihail Kassianov; acesta rîvneşte la celebritatea celui dintîi. În acest scop, el a lansat un program de educaţie patriotică pentru salvarea ţării. Conform tradiţiei sovietice, planul se întinde pe cinci ani şi va costa 50 de milioane de franci francezi. Se vor lua măsuri pentru a „prezerva stabilitatea, reface economia naţională şi întări capacitatea de apărare a ţării... se va lupta împotriva lipsei de respect faţă de instituţii şi de guvernare şi pentru restaurarea sentimentului de mîndrie patriotică". Vor fi încurajate jocurile sportive militare şi va fi „activat potenţialul creator al scriitorilor, cercetătorilor, gazetarilor şi cineaştilor prin organizarea unor mari concursuri pe teme patriotice". În continuare, programul vorbeşte despre eroul pozitiv, despre contracararea tendinţelor de falsificare a istoriei şi de dezinformare, dar nimic despre reformele economice care intră în sarcinile directe de serviciu ale slujbei de prim-ministru. (**M. B.**)

● S-a încetăţenit expresia „cu surle şi trîmbiţe", în loc de corecta zicală din vechime „cu surle şi tobe". Prin anii '50, un culturnic care nu prea ştia limba română spunea „cu turle şi sobe". Dar progresăm creator, precum se vede. La fel se întîmplă şi cu o expresie a unui personaj matein, „o ţii ca gaia maţu", niciodată citită, ci doar auzită prost şi reprodusă ca o fineţe stilistică fără sens: „o ţii ca maţu gaia". Ce mai contează? (**T. C.**)

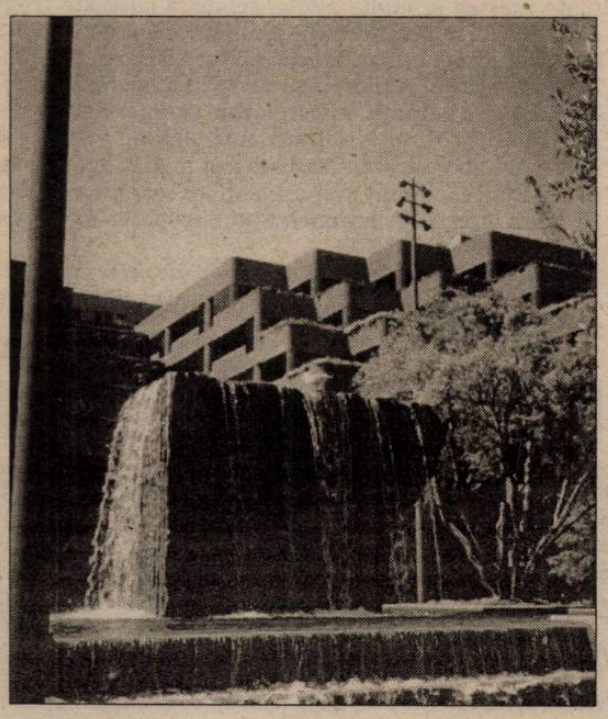

© a.l.ş.

● În lumina echinoxului de primăvară, ne-ar bate Mama Natură dacă nu l-am felicita pe singurul român care în ultimele şase luni a prevăzut exact şi a fost confirmat deplin: meteorologul Ivanovici, cel care a anunţat din noiembrie 2000 că vom avea o iarnă blîndă. (**R. C.**)

● Niciodată să nu disperăm. Paleontologii chinezi au descoperit undeva, la gurile Fluviului Galben, urmele absolut indiscutabile, de arătat cu degetul, ale bătăliei din urmă cu 5, 50 sau 500 de milioane de ani, cînd dinozaurii carnivori i-au lichidat pe dinozaurii ierbivori. Încet-încet se face lumină în toate. (**R. C.**)

● Titlu pe coperta revistei *Viva*: „L.A. – reportaj cu lorzii manelelor". Probabil că iniţialele L.A. vin de la Los Angeles; lorzii ştim cu toţii de unde vin. Să ne bucurăm, aşadar, de această dimensiune euroatlantică a manelelor. (**M. V.**)

EU SÎNT CEL MAI PREŢIOS CAPITAL: PÎNZA ALBĂ CARE NU EXISTĂ

● Dintr-un foarte salutar articol semnat de Valerian Sava în *Observator cultural* (nr. 55) aflăm că Ştefan Iordache n-a fost prea încîntat de deschiderea medalionului dedicat lui de Cinemateca Română cu *Un film cu o fată fermecătoare*, pe care-l consideră „nereprezentativ"; maestrul Iordache – care era un bun actor de film înainte să devină un mare actor de teatru – ar fi preferat ceva „important" gen *Hotel de lux* sau *Eu sînt Adam!...* Bine că programul Cinematecii este făcut de critici, şi nu de actori sau regizori. Vă daţi seama ce-ar fi?... (**a. l. ş.**)

● Reclamă pentru Banca Dacia Felix (18 martie, Tele 7 abc): după ce ni se spune că respectiva bancă este una pentru oameni, aflăm, în încheiere, că „omul e cel mai preţios capital". Cu vreo jumătate de secol în urmă, aceasta era una dintre formulele favorite ale lui Stalin; de unde şi gluma din epocă „de aia sînt atîţia oameni închişi, în comunism – capitalul nu poate fi lăsat la voia întîmplării". (**T. C.**)

● Artistul britanic Stuart Tait a propus publicului din Birmingham o expoziţie aparte: 60 de tablouri cu pînza albă, vizitatorii fiind invitaţi să le „picteze" în propria lor imaginaţie (v. *Adevărul*, 20 martie a.c.). Statul român ar trebui să-l dea în judecată pentru plagiat: este chiar modelul reformei noastre, de 10 ani. (**A. C.**)

● În Piaţa Romană, în staţia de autobuz, poate fi văzut un panou publicitar care face reclamă la becurile Osram şi pe care scrie: „În sortimentul nostru de lămpi nu există nimic care să nu existe." Cu alte cuvinte, nu avem lucruri care nu există. Mulţumim de informaţie. ...Şi noi care credeam că aveţi. (**C. P.-B.**)

DE-A LUNGUL TIMPULUI, PERSOANE UNIVOCE AU UITAT RESTUL

● Dl Ilie Merce, la emisiunea *De vorbă cu Adrian Păunescu* (Antena 1), despre CNSAS: „Ce-i lipseşte acestui *colejiu?* Un staff de specialişti care să ştie despre ce e vorba în dosare şi în *leje*". Adică unii care după ce au întocmit (de-a lungul timpului) dosarele, au ajustat *lejea* şi-acum ar vrea s-o aplice curat profesionist. (**S. S.**)

● Pe tăpşanul din faţa Teatrului Naţional au răsărit, mai zilele trecute, cinci corturi kaki. Pe unul dintre ele se poate citi: „PRIMARIA SECTORULUI 5 / ORGANIZEAZA COLECTA PENTRU SINISTRATI / ASTA INSEAMNA SA FII OM". După mintea mea, din textul de mai sus se pot înţelege două lucruri: a) primăria sectorului 5 doreşte să demonstreze, prin gestul de a organiza colecta, că este om; b) condiţia de sinistrat conferă statutul de om unor persoane care anterior producerii calamităţii erau altceva. O posibilă concluzie logică ar fi aceea că primăria sectorului 5 este sinistrată. (**D. S.**)

● *Formula AS* (nr. 456) publică un articol despre „terapia cu animale în vindecarea a numeroase afecţiuni" – subiect care a dat loc la multe speculaţii. Notăm părerea psihologilor care „consideră primordial faptul că animalele de casă nu-i clasifică pe oameni – tovarăşii lor de viaţă – în categorii ca: frumoşi, urîţi, albi, negri, celebri, handicapaţi, consacraţi etc. Cei care stabilesc o relaţie cu ele se simt acceptaţi ca persoane «întregi» (...) oamenii trebuie, la rîndul lor, să accepte comunicarea proprie tagmei animale prin semnale directe şi univoce. În această formă de comunicare, nu-şi au locul stratificările excesive, reproşurile neexprimate, prefăcătoria sau *ironia*" (s.n.). (**T. C.**)

● Săptămîna trecută am cunoscut: un medic care nu primeşte bani pentru operaţie, deşi toţi ceilalţi, de la infirmieră pînă la medicul asistent, au avut un tarif fix; un locotenent de poliţie care mi-a povestit despre alcoolismul unor colegi ai săi care nu vor să ia mită; un bătrînel care îşi învăţa nepotul să grebleze în grădina blocului; un român care s-a întors din SUA, „aşa, de-al dracu', că nu îmi place deăia"; o vînzătoare care a strigat după mine pentru că uitasem restul. O fi cazul să-mi fac griji?! E ceva în neregulă cu mine?! (**C. G.**)

Vremea pericolelor aţipite

– de vorbă cu prof. univ. Solomon MARCUS –

Un neuitat afiş apărut în presa anului 1968 anunţa că într-una din serile acelei veri comitetul municipal al UTC invita tineretul bucureştean la spectacolul „Columna lui Decebal", care va avea loc la barul „Atlantic". La prima vedere invitaţia părea să rezume ceva din spiritul acelor ani: politicul „îmblânzit" îngăduia oarecare deschidere spre lume, ba chiar şi o aromă de Occident, ce se îngemăna, iată, cu valorile noastre milenare. Nu trecuseră decât şase ani de când, cu ocazia vizitei sale în Bucureşti, conducătorul URSS-ului, N.S. Hruşciov, îi sfătuia pe români, în 1962, să strângă cureaua şi să mănânce mămăligă. Spre sfârşitul deceniului, Richard Nixon, primul preşedinte american venit în România, ne prevedea un viitor mai aproape de ţările civilizate. În istoria de după război, în deceniul şapte, s-a trăit, după opinia multor contemporani, maximum de viaţă normală posibilă în comunism. De ce părea acest deceniu atât de deosebit?

„Nu ne venea să credem că-i avem în faţă"

Stimate domnule profesor, ce perspective s-au deschis pentru intelectualitate în anii '60, cu deosebire în domeniul „ştiinţelor exacte" – cum li se spune?

Până prin 1956 era o interdicţie aproape totală de a călători în afara ţării. Începând cu '56 a apărut posibilitatea să călătorim în ţări socialiste. Bibliotecile primeau puţine publicaţii ştiinţifice occidentale, iar oamenii de ştiinţă occidentali ne vizitau foarte rar. În '56 s-a întâmplat un miracol: s-a putut organiza la Bucureşti cel de al IV-lea Congres al matematicienilor români, cu participarea unui număr destul de mare de figuri prestigioase, din Vest şi din Est deopotrivă. Nu ne venea să credem că-i avem în faţă pe unii dintre cei mai mari matematicieni germani, francezi, italieni. Aceasta se întâmpla într-o perioadă în care ne aflam încă sub semnul luptei împotriva cosmopolitismului, iar articolele ştiinţifice, pentru a putea fi publicate într-o limbă occidentală, aveau nevoie şi de o versiune în limba rusă.

În ce măsură eraţi informaţi asupra literaturii ştiinţifice occidentale?

Contactul nostru cu lumea ştiinţifică occidentală se făcea în bună măsură prin intermediul ruşilor: ei traduceau masiv cele mai valoroase articole şi cărţi occidentale de matematică. Am învăţat limba rusă pe cărţi de matematică – pentru a putea supravieţui din punct de vedere ştiinţific. În 1956 am început a publica în reviste străine. Manuscrisele primeau aprobarea Institutului de Matematică al Academiei şi erau expediate în plicuri cu antetul acestuia.

„Ştiinţa burgheză" – cum fusese etichetată atunci – nu mai era „nocivă" dacă se tradusese în ruseşte?

Sloganul luptei împotriva cosmopolitismului ceda treptat locul altui slogan, cel al revoluţiei tehnico-ştiinţifice, componentă a construirii socialismului şi comunismului. Mi-am depus lucrarea de diplomă în 1949 – erau citate acolo mai multe nume de matematicieni străini. Lucrarea a stat luni de zile la rectoratul Universităţii Bucureşti ca să se verifice atent cine sunt aceşti potenţiali duşmani ai României, dacă străinii citaţi nu sunt cumva anticomunişti etc. A trebuit ca profesorii Stoilow, Moisil şi Miron Nicolescu să dea în scris că numele citate aparţin unor persoane onorabile, care n-au avut „manifestări duşmănoase" la adresa regimului nostru democrat popular. Era perioada în care revistele cu nume latineşti nu mai puteau să apară, în contrast cu ţări socialiste nelatine, ca Polonia şi Ungaria, unde principalele reviste continuau să poarte nume în latină.

Când a început politica de cadre bazată pe criterii politice?

La sfârşitul anilor '50 şi începutul anilor '60 numeroşi tineri de mare valoare erau discriminaţi din motive de dosar. Absolvenţi străluciţi, care fuseseră reţinuţi la catedre ca preparatori sau asistenţi, fuseseră eliminaţi, alţii nici măcar nu au putut pătrunde în viaţa universitară. Unii dintre aceşti tineri de mare valoare şi-au găsit refugiul la Institutul de Matematică al Academiei. Acolo, fiindcă nu exista activitate didactică, exigenţele ideologice erau ceva mai laxe. Mai era ceva: în primul rând a contat personalitatea celor care conduceau Institutul, unde director era profesorul Stoilow, iar director adjunct era profesorul Vrânceanu. Curios, situaţia contrasta cu aceea de la începutul anilor '50, când, deşi criteriile ideologice erau foarte severe, profesorii bătrâni, formaţi înainte de război, puteau încă decide care dintre absolvenţi merită să fie reţinuţi la catedră. Am devenit atunci asistent al profesorului Miron Nicolescu. Dar numai câţiva ani mai târziu, în 1953, criteriul dosarului m-a împiedicat să devin aspirant (echivalent cu ceea ce azi numim doctorand) cu scoatere din producţie.

Emergenţa disciplinelor informaţionale

În ce măsură v-aţi putut racorda la viaţa ştiinţifică internaţională?

Anii '50 şi '60 instaurează primatul paradigmei informaţionale, ilustrat prin discipline noi, ca informatica, cibernetica, teoria informaţiei. Începuseră să se lămurească unele din tainele codului genetic, se vorbea despre teoria codurilor, teoria comunicării, pentru a nu mai vorbi de emergenţa structuralismului. Unele dintre acestea, precum cibernetica şi structuralismul, fuseseră calificate ca reacţionare.

Explicaţi, vă rog, situaţia structuralismului.

În Occident apăruse structuralismul, pe filieră lingvistică mai întâi, ca dezvoltare a unor idei anterioare, din prima jumătate a secolului XX. Dar în „lagărul socialist" nu putea fi introdus pe această filieră; o teză de doctorat a lingvistului Emanuel Vasiliu fusese blocată tocmai din acest motiv. De structuralism era totuşi nevoie ca de aer, fiind un pas decisiv spre alianţa lingvisticii cu disciplinele informaţionale şi computaţionale, alianţă ale cărei consecinţe au fost considerabile. În această mişcare m-am încadrat şi eu şi am prins chiar un loc în primele rânduri, fiind recunoscut ulterior ca unul dintre iniţiatorii lingvisticii matematice. Din considerente de ordin strategic, aceste preocupări nu erau ataşate de lingvistică şi de literatură, de umanistică, erau ataşate de „revoluţia informaţională", de care se vorbea în toate documentele de partid ale acelor timpuri. Abia spre sfârşitul anilor '60 legătura cu umanistica a putut fi accentuată.

Faptul că veneaţi dinspre ştiinţele exacte către umanistică nu prefigura şi un front intelectual mai larg, solidar către deschidere, reafirmarea elitelor, către schimbare?

M-am bucurat atunci de ocrotirea a doi savanţi, matematicianul Gr. C. Moisil şi lingvistul Al. Rosetti, care au sprijinit cu trup şi suflet această mişcare, la care s-a raliat ulterior şi Tudor Vianu (e drept, datorită prestigiului lor şi acceptării unor compromisuri, câştigaseră şi suportul organelor de partid). Pe această bază am reuşit să introducem în România, împreună cu colegul Emanuel Vasiliu, cursuri de lingvistică matematică predate şi la Facultatea de Matematică şi la Filologie. La începutul anilor '60 mi-a apărut primul (probabil) curs de lingvistică matematică din lume. A fost cerut imediat, pentru a fi tradus la Paris, la New York, la Moscova şi la Praga. Aceste traduceri au devenit de fapt versiuni cu totul noi faţă de ediţiile româneşti. Ele s-au făcut însă cu mare dificultate, au întâmpinat numeroase piedici.

Se repeta, cumva, aventura tezei de licenţă, din perioada luptei contra cosmopolitismului din deceniul şase?

Cartea mea „Lingvistica matematică" a apărut în 1963 (ediţia a doua în 1966) la Editura Didactică şi Pedagogică sub formă de curs. Am trimis personal nişte exemplare în locurile unde ştiam că se cultivă aceste preocupări. O editură din Paris, Gauthier Villars, a scris editurii româneşti, cerând aprobare de traducere. Editura noastră nu mi-a comunicat nimic. Dacă nu era Gr. C. Moisil care, cu spiritul lui sfredelitor, a risipit această „tăcere programată", poate că nici nu aş fi aflat de solicitarea francezilor. Am intrat în legătură directă

© V. Moţoc

cu editura din Paris şi volumul a apărut. Editura Academic Press, din New York, mi s-a adresat direct mie şi lucrurile au mers bine. Editura Nauka din Moscova a tradus o combinaţie a versiunilor americană şi franceză. N-am mai avut acelaşi noroc cu o altă carte a mea, publicată un an mai târziu la Editura Academiei, „Gramatici şi automate finite" (1964), şi care a fost cerută de aceeaşi editură Academic Press din New York, spre a fi tradusă în engleză. La această solicitare, Editura Academiei nici măcar nu a răspuns. Nu am înţeles de ce editura americană nu s-a adresat autorului, ca în cazul cărţii mele anterioare. Când am aflat, după peste un an, nu se mai putea face nimic: „pierdusem cursa", am ratat momentul; apăruseră între timp şi alte cărţi cu profil asemănător.

Întoarceri

În deceniul şapte aţi avut vreodată senzaţia că s-au întâmplat şi lucruri ireversibile în bine, că pericolele prin care aţi trecut în perioada dogmatică nu se mai pot repeta?

În primăvara 1961 a murit profesorul Simion Stoilow. Peste câteva luni a murit şi Dan Barbilian, poetul Ion Barbu. Cu puţină vreme înainte, la Casa Oamenilor de Ştiinţă, Stoilow a ţinut un discurs pe care toţi l-am simţit ca pe unul testamentar. Era vizibilă, chiar dacă neexplicită, marea lui dezamăgire faţă de speranţele pe care şi le pusese în 1944 în noul regim. În anii '30 fusese un democrat convins, om de stânga, antifascist, militase în presă împotriva ascensiunii extremei drepte la noi în ţară. Spera că societatea care urma să se edifice după război va fi una a dreptăţii şi democraţiei. În a doua parte a anilor '50, după Congresul matematicienilor din '56, părea însă clarificat: aşteptările sale fuseseră înşelate. N-a renunţat însă la ceea ce credea el că trebuie făcut: mergea cu tot soiul de jalbe la C. C., să i se acorde o plecare în străinătate unui tânăr, să fie promovat un altul, să primească locuinţă un al treilea etc. Se zbătea pentru lucruri care, deşi normale, deveniseră imposibile. La una din aceste audienţe la C.C. i s-a şi făcut rău; la scurt timp, a murit. Ulterior, după ce trecusem prin deceniul şapte, atât de lăudat ca un timp al liberalizării „ireversibile", la fel avea să se îmbolnăvească profesorul Miron Nicolescu, atunci când a aflat despre desfiinţarea Institutului de Matematică. La câteva luni după aceea, în iunie 1975, a decedat. Începea marele calvar al matematicii româneşti.

Anul 1968 cum l-aţi simţit?

Colegii mei şi cu mine cred că ne-am lăsat mai puţin păcăliţi decât alţi intelectuali. În 1967 s-a organizat la Bucureşti Congresul internaţional de lingvistică, în 1968, Congresul internaţional de romanistică. Erau, toate acestea şi multe altele, semnale adresate Occidentului, ca să putem obţine anumite avantaje. În 1967 am făcut prima mea călătorie în Vest, la Paris, unde-mi apăruse o carte. A trebuit să merg în numeroase audienţe, să ofer garanţii, a fost nevoie să intervină profesorii Moisil şi Miron Nicolescu. Într-un timp – nu-i aşa? – de mare liberalizare. Când am fost invitat în Canada, în 1971, mi s-a lansat zvonul că nu mă mai întorc şi era să ratez premiul Academiei; l-am recuperat în ultima clipă, în februarie 1972.

Am putea numi anii '60 „vremea pericolelor aţipite"?

Formula vă aparţine. Oricum, spiritul ei mi se pare destul de exact. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Adrian CIOROIANU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 422
30 mart. – 5 apr. 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

DEFAVORIZAŢII

© S. Gheţie

„Cîteva persoane predispuse la descurajare se arată îngrijorate peste măsură de creşterea numărului de oameni sărmani, bătrîni, bolnavi ori betegi, drept care m-au rugat să-mi pun mintea la treabă spre a găsi calea prin care naţiunea ar putea scăpa de o povară atît de apăsătoare. Dar în privinţa asta nu am de ce să mă frămînt, fiind lucru ştiut că în fiece zi mulţi dintre ei mor şi putrezesc de frig şi de foame, din pricina murdăriei şi a mizeriei, la fel de repede pe cît ne putem aştepta în chip raţional.“

JONATHAN SWIFT

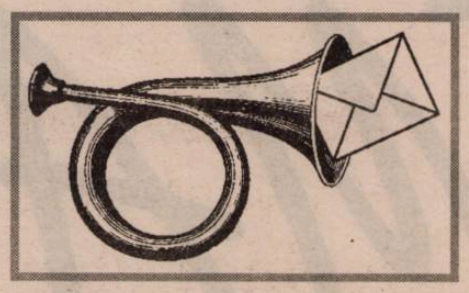

Nr. 419: *„Elitele în democraţie“*

Normalitatea tinde să devină elitism?

Democraţia este un cuvînt, o idee, un concept politic pentru care de atîtea ori s-a murit. Din punct de vedere teoretic, într-o democraţie poporul *(demos)* are puterea *(kratos)* de a conduce. În realitate, majoritatea reprezentată de *demos* încredinţează puterea minorităţii reprezentată de elita politică. O teorie. O alta: majoritatea se abandonează elitei sale şi acceptă să se supună ideilor elitei. Mosca, marele teoretician al ideii de elită, spunea în *The Rulling Class* că „guvernarea într-o democraţie vine de la popor, ar putea fi chiar şi pentru popor, dar niciodată nu ar putea fi din popor ci din clasa conducătoare“. Dar de unde apare această clasă conducătoare? În mod cert nu apare din senin... România postrevoluţionară şi democratică a demonstrat că Mosca are atît dreptate cît că se şi înşeală. Să nuanţez întrebînd care este originea elitei româneşti actuale sau de-a lungul perioadei 1989-2001? Majoritatea ei provine din nomenclatura comunistă mai tînără. Este un truism a afirma că eşalonul doi a preluat puterea (sau cele mai importante părţi ale ei deoarece în noile condiţii nu se mai putea impune peste tot) după 1989. Dar şi eşalonul trei, cel al micilor lideri locali sau al celor cu strînse legături familiale cu eşalonul doi. După 1989 s-a ridicat şi o firavă elită care nu îşi trăgea rădăcinile din nomenclatura comunistă. Această elită a fost formată din intelectuali care au refuzat să se integreze prea mult în sistemul politic comunist (A. Pleşu, N. Manolescu etc.) precum şi din „bătrînii“ oameni politici care îşi trăgeau rădăcinile din viaţa politică interbelică şi din puşcăriile comuniste. Aceste două elite s-au confruntat încă de la începutul perioadei postrevoluţionare. Demarcaţia era cît se poate de clară în 1990. PNL şi PNŢ doreau să vîndă ţara străinilor, iar FSN să o apere. Elita care a înhăţat puterea în primele momente de confuzie şi care s-a erijat pe mai departe în conducătoarea ţării a avut o amplă rază de acţiune în războiul dezinformării. Elita FSN a fost cea care a avut cunoştinţe teoretice, dar mai ales practice despre funcţionarea sistemului politic în ansamblu. Una din explicaţiile progresului foarte lent al României (în măsura în care poate fi vorba de un progres...) în cadrul plutonului ţărilor foste comuniste o constituie şi războiul de uzură dintre cele două elite, cea majoritară şi cea minoritară. O confruntare cîştigată de-a lungul celor 11 ani în mod clar de elita cu rădăcini comuniste. Rezultatele din noiembrie-decembrie 2000 au dovedit-o fără tăgadă. Eşalonul doi a repurtat aproximativ 80% din voturi. Dar de unde acest succes magnific al elitei nomenclaturiste? [...]

Eu cred că există o cauză şi, în aceeaşi măsură, o explicaţie: egalitatea din punct de vedere valoric dintre această elită politică şi majoritatea românilor. Să nu uităm că elita politică fină şi ereditară, de tradiţie a României (o elită mult mai apropiată de ideea de elită, superioară din punctul de vedere al cunoştinţelor şi idealurilor majorităţii) a fost masacrată şi înlocuită de pe scena istoriei de o elită muncitorească (Dej era un ceferist pe la începuturi) sau ţărănească (Ceauşeştii). Nu trebuie să se supere nimeni, dar aceşti oameni nu aveau pur şi simplu pregătirea necesară pentru a conduce o ţară. Astfel a apărut un Conducător de stat care nu vorbea corect nici măcar propria lui limbă. Conducînd, totuşi aceştia nu numai că şi-au depăşit cu mult condiţia intelectuală, dar au şi arendat viitorul. Elita democratică majoritară provine din mijlocul poporului fără a avea ştiinţa conducerii poporului altfel decît minţindu-l şi mituindu-l. Nu degeaba Zeletin scria că „Cel mai îndemînatec dintre toţi în măgărie urcă scara pînă la capăt şi primeşte răsplata cea mai mare pe care o dă morala neamului: renumele! Şi e firesc că nu orice pîrlit de urecheat, ieşit de pe calapodul măgarilor de rînd, are fericirea de a căpăta această răsplată în veci dătătoare de mîndrie! Nu. Pentru aceasta măgarul trebuie să fie un urecheat din cale afară de mare, iar măgăria pentru care e încununat cu laurii gloriei trebuie să iasă din rîndul celor obişnuite.“ (Ştefan Zeletin, *Din ţara măgarilor. Însemnări*, Ed. Nemira, 1998, Bucureşti, pag. 59)

Pe de altă parte, nu trebuie negată nici abilitatea (care se confundă în democraţiile slabe cu demagogia cea mai deşănţată) acestei elite majoritare, pentru că pînă la urmă abilitatea determină cine va conduce şi nu caracterul sau inteligenţa. Abilitatea ei este uşurată fantastic de mult de provenienţa ei populară. Care ar fi diferenţa între diatribele lui C.V.T. şi animalitatea galeriei craiovene în drum spre Braşov, care în amărîta gară a Cîmpinei înjura pe toţi cei care treceau prin faţă? (Sînt martor.)

Şi încă o remarcă: în România normalitatea tinde să devină elitism deoarece plafoanele sau standardele sucombă iremediabil.

Codruţ CONSTANTINESCU
str. Griviţei 8, Cîmpina

Polemice

Despre scrisoarea lui A. Tiut „Corporaţia civică“ (nr. 420)

Sigur că scrisorile apărute în pagina 2 nu trebuie să fie însoţite de repere bibliografice (sau măcar biografice), sînt doar opinii – avizate ori nu. Mi se pare însă revoltător faptul că dl Andrei Tiut nu se bazează decît pe observaţii considerate probabil de bun-simţ de către domnia-sa atunci cînd se referă la „corporaţia civică“. Era oare atît de greu de ajuns la una dintre sursele primare de informaţii?

Nu sînt suficiente buna-credinţă declarată şi, probabil, lecturi (chiar sistematice) despre „ceea-ce-ar-trebui-să-fie-societatea-civilă“. Cred că mai trebuie să te şi informezi, eventual la faţa locului, mai trebuie să treci şi pragul unei organizaţii neguvernamentale şi nu să aştepţi să vină ea neapărat la tine, la liceu, pe stradă sau în altă parte. În ce calitate declară dl Tiut „cu toată buna-credinţă“ că nu îşi aminteşte „să se fi întîmplat vreodată ca un ONG să îşi recunoască un eşec“? Cîte evaluări de proiecte, nu ale unei acţiuni punctuale, într-un anumit liceu, în care /spre care a venit o anumită organizaţie neguvernamentală, au căzut sub ochii domniei-sale, evaluări prin care se apeciază atît rezultatele, cît şi neîmplinirile dintr-o etapă sau alta?! Prea puţine, cred. Cel puţin acele organizaţii „care au reuşit să atragă fonduri pe proiect“ sînt luate la bani mărunţi la propriu şi la figurat de finanţatorii lor, întocmesc amănunţite rapoarte narative şi financiare, intermediare şi finale, trebuie să răspundă la fişe de evaluare cu nenumărate criterii de apreciere a rezultatelor. A înfiinţat dl Tiut o organizaţie neguvernamentală ce poate deveni excepţia care confirmă regula? Susţine financiar sau prin voluntariat corespondentul *Dilemei* vreuna din acele multe organizaţii active în Bucureşti, acestea fiindu-i mai la îndemînă, dar ONG există în multe oraşe... şi chiar sate ale patriei (vezi Asociaţia Română de Dezvoltare Comunitară)? Datoria organizaţiilor la care mă refer – şi fără de care ne-ar fi mult mai rău, chiar dacă nu sîntem poate conştienţi de asta! – este să fie transparente, dar transparente în primul rînd cu cei cărora le datorează existenţa: beneficiari ai serviciilor lor, finanţatori, voluntari şi/sau angajaţi (dacă au!). Atîta vreme cît, din afară, fiecare

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

îşi dă cu părerea, păstrînd cu obstinaţie braţele încrucişate şi eventual ochii închişi, chiar dacă în principiu are mintea deschisă, continuu să cred că rapoartele de evaluare ale ONG active nu ar trebui publicate în tiraje de masă. S-ar putea ca vocea mea să fie singulară pentru că aceia între care am lucrat 6 ani preferă, în loc să scrie scrisori, să facă un minim în plus pentru grupurile lor ţintă şi pentru beneficiarii lor. Şi mai e ceva: au obosit să contracareze neadevărurile sau adevărurile fără nuanţe care au tot fost generalizate de mass-media la scara tuturor ONG, la scara întregii societăţi civile. Cine altcineva decît media avea/are cea mai mare capacitate de a informa cetăţenii că organizaţiile sînt instituţii la îndemîna fiecăruia dintre noi, nu sînt nişte entităţi abstracte, ci sînt, repet, instituţii care se înfiinţează strict prin iniţiativă privată (cu rare excepţii – în această situaţie fiind şi Fundaţia Culturală Română). Am înţeles, oarecum, apolitismul clamat cu maaare însufleţire de noi toţi după '89, n-am înţeles însă niciodată de ce nu înfiinţează ONG aceia care dau lecţii despre funcţionarea unei organizaţii. Ce înseamnă că „această constelaţie nu are ca obiective susţinerea intereselor cetăţenilor“? Ale tuturor cetăţenilor din România? În faţa cui? Pe ce probleme? Pentru cît timp? Toate acestea şi multe altele sînt întrebări pe care trebuie să ţi le pui înainte de a demara, împreună cu echipa, un proiect neguvernamental. A afirma fără nuanţe că „această constelaţie... nici nu este alcătuită din civili, oameni independenţi, militînd din convingere personală“ şi a generaliza apoi la scara întregii societăţi civile româneşti este de neadmis. Sigur că e mai simplu să fii pasiv sau doar să chibiţezi – aici nu ne întrece nimeni. Dar să arunci anatema fără să fi făcut tu personal tot ceea ce trebuia făcut pentru a schimba măcar puţin soarta unui singur om (dar nu din cadrul familiei tale, desigur, şi nu exclusiv în calitate de profesionist, ci în afara familiei şi în afara serviciului!) – aceasta consider că este chiar cauza situaţiei în care ne găsim.

Eugenia ŢARĂLUNGĂ
Preşedintă
Centrul TACTIC (asociaţie non-profit)
tactic@tcx.ro <mailto:tactic@tcx.ro>

Articolul lui M. Iorgulescu „Un fluierat în biserică“ (nr. 416)

În nr. 416 din *Dilema,* dl M. Iorgulescu publica un articol în care se referă la cartea profesorului Stephen Koch cu următoarele cuvinte: „Extraordinara carieră făcută printre intelectualii români de o mediocră carte a americanului Stephen Koch, tradusă sub titlul *Sfîrşitul inocenţei* – carte ai cărei recenzenţi din ţara de origine a autorului, jurnalist şi scriitor de anvergură medie, semnalaseră că se bazează pe luarea premiselor drept certitudini (...)“ Regret să constat că dl Iorgulescu face afirmaţii care nu au nici un temei faptic. (1) Această „mediocră“ carte a fost avizată foarte pozitiv de David Remnick, autorul lui *Lenin's Tomb: The Last Days of the Soviet Empire,* Michael Scammel, autorul celebrei biografii a lui Soljeniţîn, binecunoscuta Diana Trilling şi scriitorul şi profesorul Tzvetan Todorov. Sînt convins că dl Iorgulescu a auzit măcar de ultimii doi, în cazul Dianei Trilling prin asociere cu Lionel Trilling. (2) Autorul acestei cărţi departe de a fi un „jurnalist şi scriitor de anvergură medie“ – aşa cum incorect îl caracterizează dl Iorgulescu – este, din contră, un cunoscut istoric, romancier şi decanul de la Writing Division, School of the Arts, Columbia University, New York. Crede într-adevăr dl Iorgulescu că Universitatea Columbia, New York poate să-şi permită – într-un mediu universitar atît de competitiv – să angajeze un „jurnalist şi scriitor de anvergură medie“? (Poate un colegiu mult mai mic şi mai puţin prestigios ca, de exemplu, Bard College, dar nu Universitatea Columbia.) (3) Ar fi bine ca atunci cînd dl Iorgulescu afirmă ceva atît de grav ca „luarea premiselor drept certitudini“ (ce defect cognitiv major!) să ne indice şi sursa (autor, titlu, publicaţie, an, pagină). Îi reamintesc dlui Iorgulescu că există o modalitate civilizată şi eficace pentru a adjudeca această problemă: Editura The Free Press are la dispoziţie un dosar cu toate recenziile (pozitive şi mai puţin) la cartea profesorului Stephen Koch, *Double Lives. Spies and Writers in the Secret Soviet War of Ideas Against the West.* Îl invit pe dl Iorgulescu (şi pe toţi cei interesaţi) să scrie editurii The Free Press la adresa din New York City. (4) Se pare că nu este prima dată cînd dl Iorgulescu foloseşte un standard dublu: pe unii îi cam „trage de urechi“ pentru folosirea neadecvată a cuvîntului „bătrîn“, iar altora care scriu neadevăruri le dă trecere liberă. Cine-l va „trage de urechi“ pe dl Iorgulescu după ce va (re)citi recenziile şi va constata că evaluările sale neadevărate privind cartea profsorului Koch sînt pur şi simplu... invenţiile domniei-sale? Este oare acest incident caracteristic unei melancolii comuniste cronice? Cu stimă,

Luca SPĂTARU
PhD, New York

Răspunsul domnului Mircea Iorgulescu

Aş fi întru totul de acord cu dl Luca Spătaru, PhD, New York, inclusiv în privinţa „melancoliei comuniste cronice“, dacă:

1. nu ar opune unei judecăţi critice despre o carte argumente de autoritate exterioare discuţiei (a. somităţi care au *avizat foarte pozitiv* cartea în chestiune; b.prestigiul funcţiei autorului şi al instituţiei unde lucrează);

2. Stephen Koch ar fi un istoric profesionist, cercetător specializat al comunismului, şi nu un producător de obiecte culturale eterogene ca specie şi tematică, inclusiv – cazul cărţii în discuţie – romanţări mai mult sau mai puţin discutabile, în manieră dezinvolt jurnalistică;

3. nu ar aplica, poate prin contaminare, logica „talibanică“ a autorului, conform căreia a considera mediocră o carte anti-comunistă echivalează cu a suferi de „melancolie comunistă cronică“. În virtutea acestei logici speciale, responsabilitatea pentru distrugerea de către talibani a statuilor lui Buddha ar reveni, spre exemplu, integral Statelor Unite, întrucît într-o anumită perioada şi din motive precizate au susţinut mişcarea „studenţilor“, numiţi aşa cu obstinaţie deşi cei mai mulţi dintre ei nu ştiu să citească. Pentru a-l conforta pe dl Luca Spătaru, Ph D, New York, fac însă şi mărturisirea că pentru mine filmul *American Beauty,* distins cu cinci Oscar-uri, nu e decît o vioaie colecţie de clişee, în limbajul de specialitate: un spanac. Unul nici măcar grandios – doar pretenţios. După logica talibanică asta înseamnă că sînt (şi) anti-american, desigur. Amănunte în articolul din pag. 3.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Agresiuni majore împotriva minorilor**
- **Conflicte, crize, negociatori**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Superstar

Oarecum întîmplătoare într-un articol în care aveam o cu totul altă temă, menţionarea *ca termen de contrast* a uneia dintre cărţile proteicului autor american Stephen Koch pare să-i confere acestuia un mini-statut de superstar intelectual – în România! Iată, de fapt ce scrisesem într-un „răspuns" la *Scrisoarea către prietenii (săi) români* a lui G.M. Tamás: „Extraordinara carieră făcută printre intelectualii români de o mediocră carte a americanului Stephen Koch, tradusă sub titlul *Sfîrşitul inocenţei* – carte ai cărei recenzenţi din ţara de origine a autorului, jurnalist şi scriitor de anvergură medie, semnalaseră că se bazează pe luarea premiselor drept *concluzii* (în varianta tipărită a apărut însă «certitudini», printr-un capriciu dactilografic, profit de ocazie pentru a face cuvenita corectură a unui evident nonsens – M.I.) –, descurajează, însă, pretenţiile de luciditate formulate indirect de G.M. Tamás" (*Dilema*, nr. 416). Replicile nu au întîrziat, cea dintîi, amicală şi ironică, dar nu mai puţin fermă, fiindu-mi dată de Alexandru Călinescu, prompt, chiar în următorul număr al *Dilemei*, nr. 417. Neavînd ambiţia de a deveni exegetul lui Stephen Koch şi, în definitiv, fiindu-i recunoscător lui Alexandru Călinescu pentru multiplicarea punctelor de vedere (recunoscător ar putea să-mi fie şi el – i-am oferit un subiect!), aş fi lăsat şi cartea şi autorul acolo unde stătuseră pînă acum: deoparte, în colecţia micilor curiozităţi. Fiindcă impresia cea mai puternică produsă asupra mea de cartea lui Stephen Koch e una fără legătură cu obiectul ei. Autorul reconstituie biografia unui bolşevic neamţ, Willi Münzenberg, găsit spînzurat în 1940 într-o pădure din Franţa. Moment în care, după mine, el îşi dă măsura: dacă nu s-a sinucis, conchide Stephen Koch, înseamnă că a fost asasinat. Am, recunosc, un gust nitel pervers pentru asemenea abisalităţi şi, din recolta cea mai recentă, aş putea reaminti încă trei minunăţii – *iarna nu-i ca vara* (om politic român, în mare ascensiune, primar general al Capitalei), la Paris *stînga a cîştigat pentru că dreapta a pierdut* (important om politic francez), *ăştia sînt puternici fiindcă sînt la putere* (intelectual român, demnitar). Nu garantez, prin urmare, că dacă n-ar fi existat formidabila judecată despre sfîrşitul marelui manipulator bolşevic aş fi ţinut minte cartea lui Koch.

O carte a unui autor care, nefiind istoric de profesie (este ori, mai degrabă, după informaţii pe care nu le-am putut însă verifica, *a fost* profesor de arta scrisului la Universitatea Columbia), tratează cu dezinvoltură o temă la modă şi dintr-o perspectivă la modă, atitudine firească pentru un specialist în „arta scrisului", care a debutat cu ficţiune, a scris apoi o carte despre o vedetă a lumii artistice (Andy Warhol), s-a remarcat ca moderator tv al unei serii intitulate *Eye to Eye*, a făcut operă de recenzent şi critic literar, l-a postfaţat pe Dickens etc. Tema la modă fiind ameninţarea sovietică la adresa Occidentului, iar perspectiva una a dezvăluirilor senzaţionale, cartea tradusă în româneşte sub titlul *Sfîrşitul inocenţei* se chema, în original şi pentru americani, *Vieţi duble: spioni şi scriitori în războiul secret sovietic al ideilor împotriva Occidentului*. Pentru americani, fiindcă, de pildă, în franceză cartea a fost tradusă sub titlul *Sfîrşitul inocenţei*, ca şi în româneşte, iar subtitlul a devenit *Intelectualii occidentali şi tentaţia stalinistă*. Mai delicat, nu?! Nu chiar ca un roman (documentar) de gară.

Nu are absolut nici un sens să intru într-o analiză pas cu pas, nu merită!, a cărţii lui Stephen Koch. S-a scris destul de mult despre această carte, dar recenziile prezintă această caracteristică: dacă sînt elogioase, se referă în primul rînd la actualitatea şi importanţa temei în sine (o actualitate şi o importanţă determinate de deschiderea arhivelor sovietice şi de posibilitatea de a revizui momente, episoade, personaje, evoluţii *prin publicarea documentelor şi analiza lor*), iar dacă sînt critice se referă la modalitatea lejer jurnalistică, non-profesionistă din punctul de vedere al profesiei de istoric, întrebuinţată de autor.

O modalitate *uşure*, dublată de o viziune grosier poliţistă, în virtutea căreia, de pildă, mari scriitori şi intelectuali occidentali antifascişti nu mai sînt decît *pioni* şi *spioni* (plătiţi!) ai Kremlinului.

Ironie (a soartei, a istoriei?!), o carte apărută anul trecut în Statele Unite, tot în urma deschiderii unor arhive, ar demonstra, cu documente, că mişcarea artistică americană *pop art* a fost masiv sprijinită, cu fonduri, cu mijloace logistice şi diplomatice de mare anvergură, inclusiv de către CIA, pentru a combate influenţa ideologiei comuniste asupra intelectualilor europeni. Şi titlul acestei cărţi este la fel de explicit ca şi cel al cărţii lui Stephen Koch: *The Cultural Cold War – The CIA and the World of Arts and Letters*, de Frances Stonor Saunders.

...Acum, ştiind că Stephen Koch a scris o carte, în 1972, despre Andy Warhol, *superstarul* mişcării *pop art*, nu-ţi trebuie decît un pic – atîta, un pic! – de paranoia pentru a ajunge la concluzii delirante. De genul celor din *Sfîrşitul inocenţei*.

Mie, însă, mi-ajunge dilema despre moartea personajului de acolo: *dacă nu s-a sinucis, înseamnă că a fost asasinat.*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O lege neatentă la realitate

De la instalarea sa, guvernul Năstase a fost primit cu îngăduinţă de către presă. Probabil neaşteptat şi pentru liderii PDSR care nu puteau uita ostilitatea generală a mass-media înainte de alegerile din 1996. Fie din cauza perioadei de graţie obişnuite la instalarea unui nou executiv, fie din cauza legăturilor tot mai adînci şi mai tenebroase dintre politică şi afacerile din presă, fie pentru că presa nu avea unde să-şi plaseze speranţa, guvernul se bucura de o linişte relativă.

Două scandaluri publice au readus atmosfera obişnuită în ziare şi pe ecranul televizoarelor: demisia cu peripeţii a lui Ovidiu Grecea şi legea secretului de stat.

În prima chestiune, personalitatea lui Grecea nu a putut fi controlată de premierul Năstase. Dar în a doua problemă, se poate spune că guvernul a pierdut pe mîna sa. Scandalul a izbucnit pe neaşteptate, chiar într-un moment în care problemele economice erau mai importante şi se derulau negocieri delicate cu FMI.

Legea ca atare are o istorie mai veche. Este un proiect iniţiat de SRI, care îşi acorda sieşi puteri mai largi. Proiectul a trecut mult prea uşor de Ministerul Justiţiei, condus la acea vreme de Valeriu Stoica, şi a ajuns în Parlament, unde a intrat în blocajul obişnuit al procesului legislativ. Pentru că figura pe agenda sa, guvernul a făcut presiuni pentru a i se acorda prioritate, ceea ce s-a şi întîmplat. Deşi iniţial au votat proiectul, liberalii au revenit ulterior, cu o *mea culpa* onestă cum rar se întîmplă în viaţa politică românească. Şi tot de la PNL a plecat atacul asupra legii, partidul condus de Valeriu Stoica depunînd şi o contestaţie la Curtea Constituţională pe probleme de procedură.

Remarcabilă a fost solidaritatea presei de toate culorile în contestarea legii. Se simţea probabil nevoia unei asemenea crize pentru ca presa să-şi regăsească spiritul critic. În spaţiul public a fost contestată vehement filosofia legii. Guvernul s-a apărat spunînd că este sarcină de la UE şi NATO. Pas greşit, pentru că, după insistenţe, reprezentanţii celor două organisme au negat. Pentru a-şi consolida poziţia, autorităţile au renumit-o „legea informaţiilor clasificate", traducînd titlul legii americane.

Reprezentanţii executivului au vrut să ţină piept torentului de critici şi au refuzat cu încăpăţînare să vadă că au pierdut această bătălie mediatică. Chiar şi preşedintele Iliescu a ieşit din poziţia de observator adoptată în ultimul timp şi a cerut refacerea legii. În mod inexplicabil, cînd spaţiul public digera încă această dispută, Ministerul de Interne a venit cu alt proiect prin care serviciul său secret primea puteri excepţionale, asemănătoare ce cele ale SRI. Acest nou fapt a mai pus cîteva surcele pe un foc deja periculos pentru imaginea guvernului.

În acelaşi timp, s-a mai deschis un front mediatic unde puterea a pierdut. În dezbateri s-a insistat asupra ideii că prioritară este o lege a accesului la informaţii. Temeiul logic este evident: întîi trebuie instituită regula şi apoi precizată excepţia.

Liberalii au şi iniţiat un astfel de proiect de lege, care oricum era stipulat în protocolul cu PDSR. În urmă cu două luni, ministrul Informaţiilor, Vasile Dâncu, afirma chiar în interviul acordat *Dilemei* că pregăteşte tot o lege a accesului la informaţii. Acum, cele două proiecte au intrat în concurenţă, dar prim-planul fusese deja „suflat" de iniţiativa deputatei liberale Mona Muscă.

Dar de ce a supărat atît de mult legea privind informaţiile clasificate? Cel mai mult au fost comentate articolele 4 şi 13. Primul instituie protecţia informaţiilor clasificate secret de stat ca fiind „o obligaţie legală şi o îndatorire civică a tuturor cetăţenilor României". În mod nefericit, acest articol trezeşte amintiri legate de lupta întregului popor pentru apărarea realizărilor socialismului. În articolul 13 găsim o altă obligaţie de aceeaşi natură: „persoanele fizice cărora le-au fost încredinţate sau au luat, în orice alt mod, cunoştinţă de informaţii secrete de stat în cadrul raporturilor de colaborare, au obligaţia să respecte prevederile legale privind protecţia acestora". Este neclar dacă sintagma „în orice alt mod" este contrabalansată de „în cadrul raporturilor de colaborare", mai ales că articolul 26 pedepseşte „procurarea fără drept" a acestor informaţii cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Interpetate în cheie maximală, dar perfect în acord cu litera lor, aceste prevederi fac dintr-un cetăţean care găseşte întîmplător informaţii secrete, fie un brav patriot, fie un infractor. Contextul este la fel de nefericit ca şi articolele cu pricina. Se vede din nou că statul nu are încredere şi este suspicios faţă de cetăţean.

Secretul de stat este uneori paravanul perfect pentru diverse afaceri dubioase, chiar şi în adevăratele ţări democratice. Franţa este zguduită de afacerea prin care s-au vîndut fregate militare Taiwanului. Sub acoperirea secretului de stat, o seamă de oameni s-au îmbogăţit, începînd cu ministrul de Externe Dumas.

Dacă orice conducător de instituţie poate clasifica discreţionar o informaţie, atunci nimic nu îl împiedică să îşi clasifice toate potlogăriile pe care le comite. Bineînţeles că nu în acest lucru constă nici spiritul, nici intenţia legii (sper). Dar după ce te-ai fript cu Securitatea în comunism şi cu atîtea scandaluri şi abuzuri ale serviciilor secrete în democraţie, acum sufli şi într-o lege cu nume americănesc.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Viaţa socială a obiectelor

S-ar zice că primăvara asta înfloresc tezele de doctorat! De cîteva săptămîni alerg precum un comis-voiajor între un juriu de teză şi altul. Nu mă plîng însă, îmi place acest gen de bibliotecă vie şi convivială, în care nu ştii niciodată ce vei mai învăţa. Acum stau într-un aeroport – ce minunat e să fii suspendat în timp şi spaţiu, fără altă posibilitate decît să „şezi şi să cugeţi" – şi mă gîndesc ce au în comun toate aceste teze de antropologie în care m-am scufundat în ultima vreme. Realizez că numitorul lor comun ar putea fi *privirea*. Lungul drum al privirii de la ochi la obiecte...

Să le luăm pe ultimele două: una despre Casa Poporului, cealaltă despre esteticul ţărănesc. Ambele încep printr-o interogare a privirii: Cum este posibilă o abordare etnologică a Casei Poporului, cum poate fi adică privită aceasta „cu ochi de etnolog"? – se întreabă Stephanie. Unde ar putea fi plasată Arta (ţărănească), privită din perspectivă emică, adică „cu ochii ţăranului"? – se întreabă la rîndul ei Ioana.

Teza lui Steph este apoi o îndelungată rotire a perspectivei, pornind de la privirea plină de refuz şi resentimente a „victimelor" Casei Poporului, pentru care chiar alegerea acestui subiect de cercetare era privită reprobator. Urmează apoi privirea urbanistului şi/sau politologului, pregătit să privească acest „obiect" în termenii relaţiei dintre arhitectură şi Putere. Dincolo de „nebunia lui Ceauşescu", Casa Poporului se înscrie astfel într-un lung cortegiu de „materializări" arhitecturale ale Puterii, comparaţiile în timp şi spaţiu permiţînd să vedem altfel acest „monstru". Dar „ochiul etnologului" descoperă, mutînd perspectiva, şi ceea ce nu se vede: toată oralitatea care s-a ţesut în jurul acestei „cetăţi interzise", bancurile, legendele urbane cu rădăcini în imaginarul naţional, visele şi coşmarurile populaţiei, umbra vie a acestei „mineralităţi textuale". O „etnografie a monumentului" face astfel vizibile spusele în care a fost scăldat obiectul şi care i-au devenit aproape consubstanţiale.

În cazul Ioanei, ceea ce se oferă privirii adormite este doar „ţăranul tricolor" şi obiectele sale patrimonializate. Pe urmele privirii „din interior", se descoperă „obiectul bun" şi „obiectul ales", calităţi distinctive pe care ţăranul le aşează pe obiectele sale. Acestea sînt, toate, „obiecte vii", care se nasc, trăiesc şi mor, fără a lăsa în urma lor antichităţi sau deşeuri (în lumea rurală nu există „gunoiul", în sensul urban al cuvîntului!). De ce ne încăpăţînăm atunci să le mortificăm în obiecte de patrimoniu? Poate deoarece – aşa cum sugerează Sorin Alexandrescu – referinţa la cultura „populară" este clasicismul nostru, referinţa noastră inconturnabilă la „antichitate", ţăranul devenind astfel un fel de grec la purtător. Frustrată, Ioana se dezlănţuie într-o serie de poeme etnografice, privind cu totul alt ochi scaune şi oale, opinci şi ouă, care îşi recapătă astfel natura lor de „obiecte vii".

Stau şi filozofez. Viaţa noastră depinde (şi) de viaţa pe care ştim să o (re)dăm – sau să o refuzăm – obiectelor ce ne înconjoară. Iar adevărata pasiune a privirii nu poate fi decît *sine ira et studio*. Că este vorba de Casa Poporului, de o bisericuţă de lemn sau, ce ştiu eu, de acele „pagode" dragi conaţionalilor noştri, toate aceste „obiecte" trebuie lăsate să respire propria lor viaţă, privite cu o pasiune apolinică, neumbrită de voalurile patimii. Măcar din curiozitate...

Poate că aceasta ar fi o funcţie terapeutică posibilă a antropologiei aici şi acum: dezideologizarea privirii.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Vaca nebună

Între tranziţie şi vaca nebună nu există un raport de consubstanţialitate, ci doar unul de contemporaneitate. Pînă acum epidemia demenţei bovine şi-a făcut mendrele în special dincolo de Canalul Mînecii. Nebunia, după cum bine se ştie, este o maladie mentală. Joiana britanică nu acuză deci o suferinţă digestivă, ori pulmonară, ori locomotorie, ci una psihică. Prin filmele Western blînda văcuţă a consacrat o profesie şi un mit: cow-boy-ul; în viitor locul lui l-ar putea lua o altă profesie şi poate un alt mit: psihiatrul veterinar.

Privită dintr-un anume oropsit colţ al Europei neomologate, molima stîrneşte spaimă, dar şi umbra unui inavuabil reconfort: iată, în sfîrşit, şi o nenorocire care nu se abate peste Estul, ci peste Vestul continentului. Depistarea fiecărui nou caz provoacă veritabile convulsii economice şi penibile fricţiuni politice între membrii celor mai solide alianţe. Exportatorilor loviţi de această năpastă nu li se închide numai piaţa americană ci, spre totala lor disperare, şi cea Carpato-Danubiano-Pontică. Copleşiţi de panică, guvernanţii afectaţi nu extermină numai exemplarele depistate ci, împreună cu ele, şi pe cele sănătoase aflătoare în aceeaşi arie. Venerată de brahmani, inocenta văcuţă este măcelărită şi incinerată de creştinii protestanţi. Drama vacii nebune pare să prefigureze o schimbare de fond în lunga convieţuire a speciei umane cu dobitoacele pe care a izbutit să le domesticească. Civilizaţia post-industrială devine o civilizaţie anti-animală. Omul acestei civilizaţii se transformă din crescător în terminator al vietăţilor pe care Noe le salvase de la potop.

Ocolit deocamdată de epidemie, dar obsedat să imite Occidentul, debaclul preindustrial al tranziţiei nu rămîne nici el de căruţă. Aici insurmontabila civilizaţie mioritică nu a declanşat un război special împotriva tot mai rarelor mioare care o populează. Iar vina tulburărilor nu o poartă nici încă şi mai rarele văcuţe, care îşi văd de rumegat, ci peştii, refractari la infuzarea cu cianură a apelor, sau găinile care, neprimind hrană, nu găsesc ceva mai bun de făcut decît să moară de foame, sau populaţia canină în exces care, încăpăţînîndu-se să subziste chiar şi nenutrită, creează şansa unui adevărat miracol bugetar: banii, care ar fi putut salva viaţa găinilor, sînt folosiţi pentru suprimarea cu gingăşie a cîinilor. Euthanasierea lor prin administrarea injecţiilor letale nu poate fi privită de către vacile şi oile Occidentului decît cu cea mai perfect explicabilă invidie.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

www.algoritma.ro/dilema

Cine citeşte *Dilema* pe Internet ştie (sau, în orice caz, poate să afle). Cum însă nu tot românul dilematic e conectat la reţea, mă simt îndemnat să povestesc noile aventuri ale revistei pe reţeaua reţelelor. Spuneam în numărul trecut că am „legat" *site*-ul revistei noastre de www.top100.ro şi www.trafic.ro. Cel dintîi le permite vizitatorilor să voteze pentru noi (şi le cerem scuze pe această cale dacă se simt agasaţi, de cîte ori vor să citească *Dilema* pe *web*, de „fereastra" care-i invită să ne voteze); cel de-al doilea contorizează automat *vizitatorii* (iar termenul acesta, aparent neadecvat pentru ideea de „lectură a unei reviste", e chiar plăcut – n-avem, adică, simpli cititori dilematici, ci oaspeţi, musafiri). Ambele *site*-uri ne ajută să ne vedem locul în „clasamentul adevărului", ca să folosesc un concept din lumea microbiştilor, o lume reprezentată la nivel înalt în redacţia noastră.

Avem, după cum se ştie, un dialog foarte interesant cu cititorii noştri. Primim sute de scrisori şi mesaje electronice, din care putem publica, din motive de spaţiu, doar o mică parte. (Motiv pentru care ne gîndim să realizăm cît de curînd un forum de discuţii pe Internet, astfel încît dilematicii de pretutindeni să poată comunica mai eficient între ei.) „Clasamentul adevărului" e însă altceva. Fără să dai bani pentru sondaje, fără să-ţi mai suprasoliciţi biata intuiţie încercînd să aproximezi cine te citeşte şi cui te adresezi, afli tot felul de informaţii interesante. Întîi, desigur, cazi în mania contemporană a topurilor. Ni s-a întîmplat şi nouă, în redacţie, să urmărim cu oarecare pasiune amuzată cum trecem, în Top100, înaintea lui www.mariustucăshow.ro şi a „*site*-ului neoficial al formaţiei 3rei Sud-Est". Chiar în ziua cînd scriu acest articol (marţi, 27 martie 2001, ora 10 a.m.), în clasamentul general pe săptămîna în curs de pe www.trafic.ro (locul 104) tocmai am depăşit pagina web dedicată lui Gică Hagi (locul 105) şi „singurul *site* românesc de integrame" (locul 106) şi avem doar cinci vizitatori mai puţin decît *site*-ul Administraţiei Prezidenţiale (locul 102). E adevărat, *România literară* vine puternic din urmă (locul 107). Apoi, dincolo de amuzamentul topului, statisticile oferite de cele două *site*-uri oferă informaţii interesante şi plăcute pentru noi, utile pentru cine vrea să ştie, dintr-un motiv sau altul, care e impactul real al *Dilemei*. Descopăr, de pildă, pe baza statisticii în funcţie de ţara de unde sîntem citiţi, că din totalul vizitatorilor (2316 în perioada 1-27 martie) 484 sînt din Statele Unite, 239 din România, 205 din Europa Occidentală, 40 din Canada, 17 din Ungaria, 13 din Israel, 9 din Japonia, 8 din Australia etc. (la care se adaugă 1249 a căror provenienţă nu e cunoscută). Sîntem citiţi, aşadar, în toate zările (ca şi alte publicaţii româneşti, bineînţeles), iar la vederea cifrelor începe să capete contur tot ce citisem în cărţi despre ce va să zică Internetul şi cum modifică el distanţele. Şi mai simpatică devine însă lectura listei de *site*-uri de pe care a fost deschisă pagina *web* a *Dilemei*. Unele sînt doar o combinaţie de cifre seci. Altele sînt însă mai mult sau mai puţin identificabile, iar denumirile lor nu sînt lipsite adesea de o anume expresivitate: cowboy-cp.bbnplanet.com, chicago.il.ameritech.net, bohr.hhs.nl, worldonline.fr, cadpartner.de, brasovia.ro, coe.int, brutele.be, newton.noos.net, nokia.com, calixo.net etc. La un moment dat, am găsit în listă şi un PENT.mil (să fie de la Pentagon? pînă şi acolo să fie nevoie de dileme?) şi cîteva *site*-uri încheiate cu .gov (adică instituţii guvernamentale americane). În spatele acestor combinaţii de cifre şi litere stau dilematici de pretutindeni cărora, se pare, ceea ce facem nu le este indiferent. Pînă la urmă, este lucrul cel mai important, indiferent în cîte moduri poate fi citită *Dilema*. Sau tocmai de aceea.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Profeţii perpetue

Într-o carte intitulată *Istoria viitorului*, Georges Minois readuce în discuţie pe profeţi, astrologi, magi, aşadar pe cei care şi-au făcut o specialitate din anticiparea viitorului.

Specialitate care a fost, nu o dată, la mare trecere. Clemenceau, Poincaré, Stalin, Hitler, Roosevelt, De Gaulle, Nixon au apelat la maeştri ai profeţiilor. Dar tradiţia e veche. Evul Mediu a reprezentat o epocă de aur pentru prezicătorii de tot soiul. Spaima inspirată de apropierea anului 1000, tema recurentă a „sfîrşitului lumii" au provocat proliferarea viziunilor sumbre. Puterea, arată Georges Minois, a înţeles repede importanţa profeţilor improvizaţi şi i-a manipulat cu abilitate. Profeţia a fost, adesea, o armă psihologică utilizată în scopuri politice. Ludovic al IX-lea, Ludovic al XI-lea, printre alţii, aveau în slujba lor mai mulţi astrologi, ceea ce era şi un mod de a stimula concurenţa. Carol al V-lea îşi constituise o bibliotecă de manuscrise astrologice şi l-a adus din Italia pe Thomas de Pisan, tatăl Christinei, prima celebritate feminină în materie. Campanella a intrat în graţiile lui Richelieu: abia în 1682, Regele Soare dă un edict care asimilează pe astrologi cu magicienii şi le ordonă să părăsească regatul. Fără însă, evident, să pună capăt maniei prezicerilor.

Totuşi, chiar şi în epocile de glorie ale astrologilor, s-au înregistrat reacţii ce atestă că nu toată lumea îi lua pe profeţi în serios. Almanahurile populare, spre exemplu, operează trecerea de la registrul grav la cel comic. O regăsim şi la Caragiale, în nişte foarte amuzante horoscoape şi profeţii publicate în „Moftul român".

Un text de referinţă pentru acest registru comic şi parodic este *Prognosticarea pantagruelină*, datorată lui Rabelais şi scrisă în 1532. Anul n-are, de fapt, nici o importanţă. Rabelais declară, încă din primele rînduri, că prezicerile sale sînt valabile pentru *anul perpetuu*. Înseamnă, logic, că le putem actualiza fără probleme, cu atît mai mult acum, în preajma lui 1 aprilie.

Anul acesta, ne încredinţează Rabelais, vor fi eclipse de soare şi de lună şi mai ales pungile noastre vor fi cam goale. Orbii vor vedea prost, surzii vor auzi greu, morţii nu vor putea vorbi, cei bogaţi se vor simţi ceva mai bine decît cei săraci, cei sănătoşi mai bine decît cei bolnavi. Vor fi, ca în fiecare an, boli molipsitoare, dar se va răspîndi peste tot o maladie oribilă şi perversă, care îi va îngrozi pe toţi muritorii; boala aceasta teribilă, adevărată epidemie, se numeşte, ne avertizează Rabelais, lipsa de bani.

Nu sînt astre speciale pentru regi şi pentru domnii cei mari, şi altele pentru cei săraci, ne încredinţează *Prognosticarea pantagruelină*. Dar Rabelais se preocupă, totuşi, mai curînd de soarta celor sărmani. Din lunga lor listă, reţinem că scribii, copiştii, toţi cei din categoria „scîrţa-scîrţa pe hîrtie" se vor simţi mai bine dacă îi va ţine punga. Iar făcătorii de rime, iluzionştii, alcătuitorii de cuvinte meşteşugite se vor preface mai veseli decît sînt în realitate.

Să vedem cum vor sta lucrurile în geopolitică. Nobilul regat al Franţei va fi prosper, va cunoaşte atîtea plăceri şi delicii încît, zice Rabelais, multe naţiuni străine bucuros se vor adăposti acolo. Vor face mii de nebunii, mese, se vor hîrjoni, fiecare va găsi prilejuri de desfătare. Dar vara se va semnala o invazie de purici negri: asta-i situaţia, adaugă Rabelais, nimeni nu-i perfect.

Iar Italia, Roma şi Napoli vor rămîne acolo unde sînt. Germania, Elveţia, oraşele Strasbourg şi Anvers vor prospera cu condiţia să nu dea faliment. Spania şi Portugalia sînt ameninţate de primejdii; locuitorilor li se recomandă să fie prudenţi, să stea la căldurică şi să-şi numere cu grijă bănuţii. În Anglia şi Scoţia se va bea mult vin şi multă bere: atenţie la coarne, insinuează, eliptic şi sibilinic, Rabelais.

Moscoviţii, indienii şi persanii vor avea des diaree şi nu se vor lăsa încălecaţi de papa de la Roma. Pe evrei şi pe egipteni, Venus îi ameninţă cu nişte abcese în gît; vor încerca şi ei să se descurce cum îi va tăia capul.

În ce priveşte Austria, Ungaria şi Turcia, prezicătorul declară că nu dispune de nici un element; sîntem, aici, în plin mister.

Şi un ultim sfat: iarna, nimeni să nu-şi vîndă paltonul de blană ca să-şi cumpere lemne. Şi tot omul să stea liniştit şi să aştepte cu speranţa că diavolul se va îmbuna.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Virtuţile judecătorilor

Într-un articol deja binecunoscut specialiştilor, profesorul american Lawrence B. Solum scrie, folosind convingător argumentaţia şi limbajul aristotelian, despre virtuţile pe care trebuie să le regăsim în personalitatea unui magistrat*. Sigur, înainte de Solum foarte mulţi au scris despre acest lucru: de la antici încoace, tema personalităţii celor care ocupă magistraturi epuizează biblioteci întregi. Dar, prin nu ştiu ce „joc" greu descifrabil al minţii mele, de textul lui Solum îmi aduc aminte cînd citesc, într-un cotidian renumit, serii întregi de dezvăluiri despre incompetenţa morală şi profesională a unor magistraţi români. Lectura acestor dezvăluiri m-a făcut, iniţial, să vreau să scriu despre corupţie şi trafic de influenţă ca despre un cancer metastaziat în corpul magistraturii noastre, dar mi-am dat seama, imediat după primul impuls, că este inutil. Un text în plus pe acest subiect, alături de alte mii care au apărut pînă acum, nu ar schimba cu nimic lucrurile. Pe de altă parte, textul ar fi fost sumbru, patetic, neptunian. Aş fi fost încă un revoltat aproape resemnat între sutele de mii de revoltaţi aproape resemnaţi din România. Iarăşi, nimic nou. Aşa că, reacţia mea în faţa noilor dezvăluiri ale putreziciunii este să evoc un text şi să amintesc cîteva idei.

Lawrence Solum fundamentează o adevărată teorie a actului de justiţie în jurul virtuţilor, înţelese în buna tradiţie aristotelică, ca fiind excelenţe ale spiritului uman. Astfel, Solum crede că o decizie judecătorească este dreaptă numai dacă este emisă de un judecător virtuos. Judecătorul poate fi virtuos numai dacă promovează consecvent şi în prelungirea unei naturale predispoziţii cîteva virtuţi:

1. deşteptăciune juridică *(judicial intelligence)* – o formă a clasicei *sophia*, este excelenţa de a teoretiza şi înţelege dreptul, capacitatea de angajare în raţionamente juridice sofisticate.

2. înţelepciunea juridică *(judicial wisdom)* – o formă a înţelepciunii practice care face pe judecător să înţeleagă care sînt scopurile pe care trebuie să le atingă în judecarea fiecărui caz şi care sînt mijloacele prin care va atinge aceste scopuri.

3. integritatea juridică *(judicial integrity)* – este fidelitatea necondiţionată faţă de lege şi faţă de coerenţa interioară a dreptului; aceasta este capacitatea judecătorului de a se lăsa condus numai de lege şi de spiritul dreptului în elaborarea unei decizii, ignorînd complet propriile preferinţe sau interese.

4. cumpătarea juridică *(judicial temperament)* – este capacitatea judecătorului de a răspunde cu o sancţiune direct proporţională cu răul săvîrşit de cel care este dedus judecăţii; un judecător exagerat în furia lui este la fel de nociv ca şi unul apatic sau temător în a reprima atunci cînd legea o cere.

5. imparţialitatea juridică *(judicial impartiality)* – capacitatea de a struni simpatiile şi empatiile faţă de una dintre părţile procesului judiciar, nu prin cultivarea indiferenţei totale şi a distanţei de netrecut, ci prin distribuirea egală şi nediscriminatorie a poziţivităţii şi apropierii personale.

6. justiţia *(justice)* – disponibilitatea continuă de a da fiecăruia ceea ce i se cuvine; în unele cazuri distribuirea justiţiei este împiedicată chiar de lege şi atunci judecătorul va trebui să găsească calea acomodării legii cu idealul de justiţie.

Aristotel credea despre virtuţile intelectuale că sînt insuflate prin educaţie şi exerciţiu, în vreme ce virtuţile morale se dezvoltă prin obiceiuri şi cutume. La fel, profesorul Solum crede că primul pas spre a avea judecători buni este educaţia care îi îndrumă spre achiziţionarea virtuţilor generale. Numai pe această bază se poate face o serioasă şi reală pregătire juridică care să ducă, în timp, odată cu adăugarea experienţei, la un bun judecător.

Dar, într-o societate în care elitele autentice au fost distruse pentru a fi instaurate false elite, în care minciuna şi teoria acomodării au funcţionat drept filosofii de viaţă asumate în proporţii naţionale, în care nu a existat nici o secundă o voinţă reală de regăsire a trăirii în adevăr, educaţia şi aerul în care respiri pentru prima dată (determinant şi el, fără îndoială) nu pot fi favorabile unui bun început. Şi dacă ceva începe prost, ştim bine, are toate şansele să se sfîrşească şi mai prost.

---

* Lawrence B. Solum, profesor de drept la Loyola Marymount University a publicat articolul *„Equity and the Rule of Law"* în ediţia XXXVI din 1994 a prestigioasei *„Nomos – Yearbook of The American Society for Political and Legal Philosophy"*, editată de New York University Press. ▲

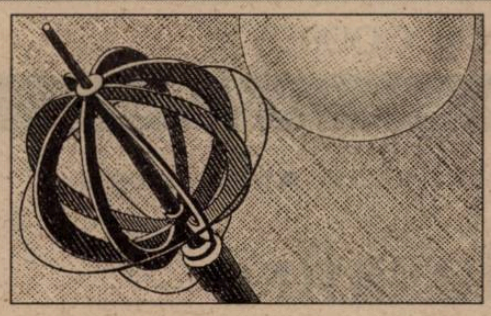

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Spionul

Cînd a fost arestat, Robert Hanssen era un american liniştit, în propria lui ţară: în vîrstă de 56 de ani, lucra de 27 ani în FBI; specialist în acţiuni de contraspionaj, era căsătorit, avea şase copii, membru în Opus Dei, organizaţie catolică, anticomunistă şi conservatoare. Se îmbrăca în negru, cu haină şi cravată, nu ridica niciodată tonul, etala ferme convingeri anticomuniste. Personalitatea lui vizibilă este greu de legat cu imaginea omului care, timp de 15 ani, a vîndut secretele ţării sale principalei organizaţii de spionaj a adversarilor.

A fost arestat într-un parc, la o milă depărtarea de casa lui, în timp ce punea într-o ascunzătoare un pachet cu documente secrete („clasificate"), învelite într-o pungă mare de plastic, din acelea în care se pune gunoiul. Pachetul urma să fie luat de acolo de către un intermediar rus. Lucra şi pentru KGB din 1985, cam de pe vremea cînd Gorbaciov şi Reagan hotărîseră să pună capăt războiului rece şi, pentru a-şi dovedi seriozitatea şi capacităţile, cînd şi-a oferit serviciile, a dat numele a trei oameni ai KGB-ului care lucrau şi pentru americani. Doi dintre ei au fost executaţi la Moscova, al treilea este în puşcărie. Prin Hanssen au fost verificate informaţiile date de Aldrich Ames, omul rusilor din CIA.

Specialist în computere, Hanssen le propusese la un moment dat contactelor sale din organele ruseşti să renunţe la plimbările prin păduri şi să le transmită documentele criptate prin reţea. Dar la fel ca orice proiect omenesc, şi spionajul trece printr-un proces de reformă şi formele vechi slujesc scopurilor noi: produsele înaltei tehnologii se transmit tot din văgăună în văgăună, probabil se consideră că e mai sigur aşa. Angajat să apere secretele ţării lui, omul FBI le dezvăluia în mod sistematic şi încă nu s-a găsit metoda de evitat trădarea celor care au ce trăda.

Ca să evite riscurile, Hanssen nu s-a întîlnit niciodată cu oamenii KGB-ului şi nu le-a dezvăluit niciodată identitatea lui adevărată. Primul său intermediar de la ambasada rusă din Washington, Victor Cerkaşin, pe atunci colonel KGB, acum un prosper om de afaceri la Moscova, nu a vrut să dea nici o declaraţie după arestarea lui Hanssen: „Nu-mi place să discut despre treburile altora", le-a spus el ziariştilor. Aşa rămîn spionii şi cînd ies la pensie: oameni discreţi.

În această lume a loialităţilor fluctuante şi bine plătite, nu este deloc limpede ce l-a determinat pe Hanssen să lucreze pentru duşman. L-a evocat pe Philby, aristocratul britanic, devenit spion al ruşilor din convingere: într-o scrisoare adresată serviciilor ruseşti, a spus că s-a decis să urmeze această cale la 14 ani, cînd a citit memoriile lui Philby. Straniu lapsus pentru un super-spion: cartea a apărut în 1968, cînd Hanssen avea 24 de ani, nu 14. Dacă se elimină convingerile, ar rămîne explicaţia lăcomiei; dar în 15 ani de activitate, el a primit 600.000 de dolari, ceea ce revine la ceva peste 3000 de dolari pe lună, pentru standardele salariale din SUA un preţ destul de scăzut al riscului asumat. De altfel, el le-a scris la un moment dat celor de la Moscova: „Nu am nevoie de mai mult de 100.000 de dolari, pentru că ar fi dificil să-i cheltuiesc, să-i depun sau să-i investesc fără a atrage atenţia".

S-ar putea presupune că informaticianul a optat pentru aventură aşa cum începi un joc pe computer: apeşi pe o tastă şi elimini un adversar, după un succes ţi se oferă noi cantităţi convenţionale de muniţie, dacă te descurci, pe ecran apar tot soiul de felicitări şi încurajări. O distracţie solitară fără legătură cu realitatea. Dar pe un alt computer cineva trecuse la alt nivel şi Hanssen nu era decît un element: dintr-o „sursă neidentificată spionajul american a primit dosarul KGB al lui Hanssen". Probabil, simetric cu americanul, un rus face joc dublu. Pe ecranul lui Hanssen a apărut inscripţia „error" şi urmează tîrgul cu procurorii şi judecătorii: va negocia informaţiile importante pentru Moscova pentru ca Washingtonul să-i reducă pedeapsa. Expulzarea reciprocă a diplomaţilor de la Moscova şi Washington respectă aceeaşi etică şi estetică a jocului: e imposibil ca din 50 de „diplomaţi" cîţiva să nu fi spionat sau să nu aibă de gînd s-o facă.

Doar civilii încurcă aceste distracţii ale profesioniştilor, cu sentimentele lor educate de romanele lui John le Carré, cu pretenţiile lor diletante de a-şi băga nasul în dosare şi de a decide ce e secret şi ce nu. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ţara lui Altceva

Închipuiţii au scos colecţia de primăvară. Primul semn, acum cîteva zile la stop, cînd în faţa mea a oprit o Dacie nouă, din acelea cu motor franţuzesc. Pe uşa de la portbagaj, peste sigla firmei din Piteşti, proprietarul montase o alta, solidă şi metalică: Renault.

Sigur, Dacia e acum proprietatea firmei franceze. Teoretic, omul mergea cu unul dintre produsele Renault. Practic însă, maşina care avea dreptul să poarte acest nume începea de la cîteva mii de dolari mai încolo. Soluţia bunului-simţ (într-o lume normală) era să mai aştepte şi să mai strîngă bani.

Asta e însă pentru proşti, şi-a spus, probabil, cetăţeanul fericit să-şi cumpere separat sigla mult-iubită dintr-un magazin de piese auto. Nimeni nu-l contrazice, mai ales că oferta din domeniul siglelor de maşini o depăşeşte simţitor pe cea de maşini propriu-zise. La ea se asortează capacele de la roţi, furate probabil de la maşina originală şi cumpărate din talciocul căruia poliţia îi tot vine de hac o dată la cîteva luni. Geamurile negre sînt de asemenea absolut necesare pentru apărarea de atentate, ca şi de blitz-urile fotografilor care, se ştie, violează cu sălbăticie intimitatea proprietarilor de Dacii.

Din aceste motive n-am reuşit să-i văd faţa omului. Putem însă începe chiar şi în aceste condiţii un mic portret robot, în speranţa că, într-o zi, poliţia îl va prinde şi ni-l va preda spre deplina lămurire asupra cazului. Aşadar, prima trăsătură de caracter e evidentă: şoferul nostru îşi doreşte mai mult decît îşi poate permite. Tot el crede că restul lumii îl va crede şi îl va invidia nu pentru ceea ce are, ci pentru ceea ce spune că are. Practic, el ne propune să acceptăm simultan două idei: aparenţele înşeală şi aceleaşi aparenţe au dreptate.

Prea complicat, veţi spune, pentru un biet Mitică, snob de cartier, care şi-a luat maşina din nenumărate şmecherii şi care ţine să ne arate, încă o dată, că e mai avansat decît noi, cei din tramvai sau Dacii oneste. Nu e primul şi nici ultimul. În galeria de mistificări naţionale am aşezat de-a lungul vremii muzica uşoară pe post de muzică pop, cenaclul „Flacăra" în locul unui Woodstock ori Quick-cola în locul lui „the real thing". Şi-am fost mulţumiţi cu ele.

Pînă la urmă, industria ciorii vopsite nici nu e o invenţie naţională. Producţia siglelor de maşini străine, foarte bine vîndute în ţările fostului bloc comunist, a luat avînt începînd cu anii '70. Brelocuri, abţibilduri, perdeluţe şi huse de scaune – toate erau gîndite pentru fericirea oricărui client al dorinţelor împlinite doar la suprafaţă. Pe vremuri, Semnul acesta al Occidentului era pus la vedere în tot Estul şi dintr-un fel de disidenţă fără culoare politică. Astăzi, e deja subiect de dizertaţii pentru mulţi cercetători serioşi (cred că *Dilema* i-a publicat de-a lungul vremii pe unii dintre ei). Cu timpul, în multe dintre ţările frăţeşti, produsele de sub siglele de împrumut au fost înlocuite cu cele veritabile. Oamenii şi-au îndeplinit dorinţele muncind mai mult sau, dacă preferaţi, au avut noroc să plouă peste ei cu investiţii străine, în dauna altor ţări pedepsite de complotiştii care conduc lumea.

La noi, armistiţiul cu falsul pare încă mult mai rentabil. Chiar este, de fapt. Etichetele sînt astăzi ieftine şi solide, produsul unei industrii mature şi care îşi respectă clientul. Din India şi pînă în Carpaţi, piaţa de desfacere e asigurată, atîta vreme cît frustrarea îi împinge pe subiecţi mai degrabă să înjure decît să încerce să schimbe lucrurile.

Pînă la urmă, re-decorarea aceasta e şi un act de creaţie. În acelaşi timp, el arată că nu sîntem încă în stare să refacem resorturile interioare ale existenţei noastre şi preferăm – în locul rezolvării problemei – înfrumuseţarea ei.

Şi nu e vorba de maşini aici. Pentru că păcăleala pe care şi-o trage singur şoferul e repetată în fel şi chip la nivelul instituţiilor şi moravurilor noastre. De zece ani lipim etichete noi peste lucrurile de care, de fapt, ne-am săturat pînă peste cap. De zece ani ne uităm la aceste noi şi frumoase etichete şi nu înţelegem de ce lucrurile merg la fel cînd, e limpede, numele e altul. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Musafiri

Dacă trăieşti într-un oraş turistic, sigur te năpădesc musafirii. N-ai ce face. Sînt minunaţi, numai că ei vin ca să se distreze. Vai de ficatul tău. Şi de munca ta. Dar e bine pentru poveşti. Musafirii fac totul ca să se revanşeze. „Dacă vii în Longmont, Colorado, oricînd, dar ORICÎND, trebuie neapărat să treci pe la noi". Cum să nu. Uite-acum.

Singurul avantaj în a avea o agendă plină cu prieteni din locuri precum Longmont, Colorado este că, dacă vreodată trebuie NEAPĂRAT să te dai la fund, poţi să-i suni. Abbie Hoffman avea astfel de amici. Şi tot s-a sinucis. Prietenii din astfel de locuri depărtate sînt precum cărţile pe care nu le-ai citit niciodată, dar care îţi umplu rafturile bibliotecii. Într-o bună zi, îţi spui, cînd o să plouă o lună încheiată, am să le citesc. Slabă nădejde. Nu vei citi niciodată acele cărţi, nu-ţi vei vizita niciodată prietenii din Longmont. Şi, în fond, de ce stau ei la Longmont?

Evident, esenţa ospitalităţii este însăşi ospitalitatea. Dacă aştepţi ceva în schimb, eşti o rîmă scîrboasă. Şi dacă eşti o rîmă scîrboasă, nu trebuie să recunoşti. Şi dacă nu-ţi plac oaspeţii, n-ar trebui să locuieşti la New Orleans, ci la Longmont. Nu trebuie să fii neapărat curvă ca să trăieşti într-un bordel, dar nici nu-ţi strică. Toată lumea din aşezămînt lucrează în beneficiul casei, fie că vrea sau nu. De Mardi Gras, de Jazz Fest, de Halloween, de toate cele o mie de festivaluri de peste an, eşti de jurnă.

Dar nu mă plîng. Ultimul val de musafiri care m-a năpădit era compus dintr-un sofisticat şi amuzant poet britano-american, Simon Pettet, şi adorabilele sale prietene din Italia, Francesca şi Catalina, care nu vorbeau o boabă de engleză. Italiencelor le plăcea să cînte *tarantella*. Dave Brinks, care le-a găzduit, a mijlocit o apariţie scenică a trio-ului la Dragon's Den. Simon a citit din liricele sale poezii de dragoste, iar italiencele au cîntat blues, dînd-o uşurel pe *tarantella* siciliană, care e un fel de vorbire-n ritm de blues. În şirul cîntării i-au zis şi un „Let the sun shine in my back door", care nu există în nici un blues, dar care, în New Orleans, are un înţeles cam deochiat. Dar a fost mişto. Îmi plac oamenii care dau buzna în limbaje fără să aibă nici cea mai vagă idee despre ce-i aşteaptă. Asta fac şi eu. Şi mă plac. Uneori.

Cînd mă mai lasă musafirii, merg pe Internet. La Corpse Cafe (www.corpse.org/discus) se poartă o discuţie aprinsă între un suprarealist luteran pe nume „Regret", un norvegian numit „Wotan", o soră de spital care-şi spune „Lydia Parker" şi un fabulist grec din antichitate zis „Esop". Nici nu pot descrie despre cîte discută oamenii ăştia. Tot n-am înţeles ce este aceea un suprarealist luteran, dar încep să înţeleg de ce regretă. Dacă vă duceţi la Corpse Cafe, intraţi în vorbă cu numitele entităţi. Mulţam. Gura lumii, reală sau virtuală, doar pămîntul o astupă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

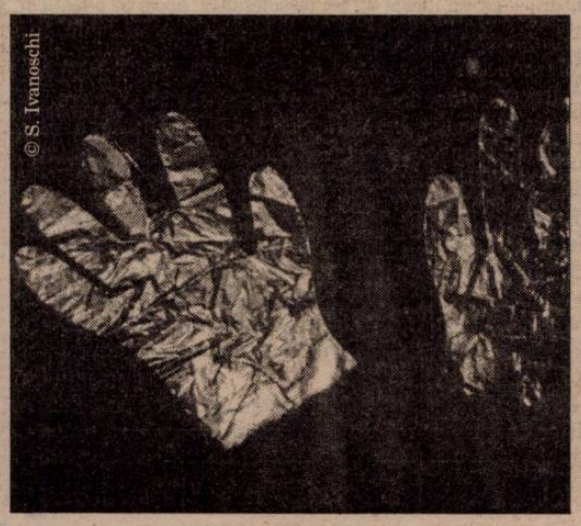

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ca tal(ib)anii memoriei

În Afganistan, în Valea Zeilor, la ceva peste 2500 metri altitudine, locul numit Bamyan a fost de-a lungul istoriei punctul de întîlnire al caravanelor pornite de vechiul drum al mătăsii. Aici, într-un sit inclus pe lista selectă a patrimoniului umanităţii, se înalţă, din secolul al III-lea al erei creştine, cei mai înalţi Buddha ciopliţi în piatră care există pe planetă (v. Nils Warolin, *Chefs-d'oeuvre en péril*, „Historia", nr. 651, martie 2001).

Pătrunşi pînă la măduva ultimului perciun de atîta fervoare iconoclastă, talibanii au îndreptat tunurile către acei Buddha care le barau privirea prea pură şi, imuni la orice, i-au făcut ţăndări. Obuzul a distrus ceea ce încă nu dispăruse, pe o cale sau alta: nesemnatar al Convenţiei UNESCO din 1970 privind combaterea pieţei ilegale a operelor de artă, Afganistanul a fost, în ultimele două decenii, un Eldorado al traficanţilor de toate calibrele. După invazia sovietică din 1979 şi rezistenţa opusă acesteia, toate aşezările majore au avut de suferit. Plecarea sovieticilor, în '89, n-a fost decît începutul unui răgaz de speranţă. Recunoscută drept una dintre cele mai valoroase pe plan mondial, colecţia de artă a fostului muzeu naţional din Kabul a dispărut aproape în totalitate, ajungînd, pe căi ocolite, în colecţii particulare din patru zări. În 1996, talibanii au ajuns la putere şi – insensibili la mofturi precum patrimoniu, artă sau memorie – au trecut, cum s-a văzut recent, la treabă. În treacăt fie spus, nu numai siluetele de piatră au de suferit peacolo, ci şi siluetele ceva mai vii ale femeilor afgane, excluse categoric de la orice activitate care le-ar periclita statutul „tradiţional" de soţii sau mame tăcute şi debordînd obligatoriu de moralitate – altfel, devin ţinta lapidării.

Gelos, probabil, pe faptul că talibanii au fost vreo trei zile cap de afiş pe *Euronews* şi împărtăşind cu aceştia aprecierea pentru *nuanţă*, dl G. Catalan – fost angajat al CNSAS – a pus pe tapet, ca noutăţi de senzaţie, nişte supoziţii de dosar despre care aflaseră duzini de istorici înaintea sa. Fatalmente, chiar şi atunci cînd sînt bine intenţionaţi, astfel se trădează diletanţii arhivelor: e de-ajuns să găsească un *ce* care să-i şocheze şi apoi n-au aer şi n-au somn pînă ce nu văd şocul lor plutind ca unda mai departe, prin ceilalţi. În speţă, afacerea cu Patriarhul a mai scos de cîteva ori capul, cu luni bune în urmă, în locuri altfel onorabile: o dată într-un ziar din Iaşi, apoi într-unul din Bucureşti; cam de fiecare dată, pe o rămurică din arborele genealogic al senzaţiei se afla scris şi numele d-lui Catalan – semn că o idee, dacă-i fixă, face cît nouă.

Aventura dumnealui este o bună probă a nocivităţii *purismului* istoric; plecat din intenţia de a face curat-lună în acel haos care este, inevitabil, trecutul recent, un gest precum cel al d-lui Catalan se întoarse – este de la sine înţeles – nu numai împotriva celui ce stîrni scandalul, ci împotriva scopului ca atare în numele căruia această „cruciadă" a fost pornită. Mai devreme sau mai tîrziu, va înţelege toată lumea că dosarul afacerii patriarhiceşti nu are de-a face cu CNSAS-ul; nu era încă angajat al colegiului pe cînd dl Catalan dormea cu *probele* sub pernă, ahtiat să le exhibe sub firma unei autorităţi oarecare. Ceea ce contează pînă la urmă este caracterul compromiţător al unei asemenea haiducii: născută pentru a combate uitarea, o astfel de compromiţătoare inabilitate ucide tocmai memoria, servind drept argument celor ce spun că, în definitiv, trecutul comunist este o piesă anexă din alcătuirea noastră, ca un apendice a cărui extirpare (prin uitare) e benignă.

Am mai povestit despre Adam Michnik, cel care spunea că democraţia proaspăt regăsită în Est nu este un joc reductibil la alb şi negru, ci un peisaj mai curînd gri; dar că acest gri este frumos în sine, atîta vreme cît deviza noastră rămîne *Amnistie – da, amnezie – nu*.

Pentru că, oricum, n-are lumea statui – şi nici dosare – la cîţi talibani mişună peste meridiane, unii fanatici în pedepsire, alţii în uitare.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Povestire scurtă cu trei derapaje

Nici nu am băgat de seamă cînd a venit vecinul Macek: stă în spatele meu în larma pocnitoare a drujbei celei mărunţele, produs italian, cu care tai nişte crengi în grădiniţa de la stradă. Vecinul ţine în mînă o broască de la uşă, din aceea veche, din fier gros. Opresc drujba şi pe dată se lasă liniştea în stradă, uguituri de turturele şi alte cîntări, din aproape şi din departe, ale vestitorilor primăverii, răzbat spre noi. Vecinul îmi spune că repară broasca de la uşă, o tratează cu ulei de motor ars, negru la culoare, pe care-l ţine în garajul gol acum pentru că şi-a vîndut Dacia. Ani de zile s-a folosit de ea, a făcut taximetrie şi uleiul ars l-a ţinut într-un butoi mare, de tablă, pentru nevoi de-astea, cum ar fi ungerea angrenajelor de la broasca de la poartă sau a ţîţînelor pe care se învîrte uşa de la coridor.

Îl privesc pe vecinul Macek cum se leagănă de pe un picior pe altul şi mă apucă un fel de plictiseală care-mi complică scriitura. Îl supun pe domnul vecin unui experiment postmodern şi îl scot din potenţiala sa ipostază realist-narativă. Încerc **Derapajul nr. 1** – îl privesc atent, mă priveşte surprins – „în vremuri vechi", zic, „oamenii foloseau în locul pensulei pentru uns broasca, o pană de gîscă".

Vecinul Macek mă scrutează nedumerit, se clatină de pe un picior pe altul, priveşte la broască, rîde abia auzit, are aproape şaptezeci de ani, îşi aduce aminte, cum să nu-şi aducă aminte de treaba asta cu pana de gîscă, soacra lui folosea toată aripa, îi zicea *peruşcă*, aşa i se spunea aripii ăleia în vremurile vechi: cu *peruşca*, soacra vecinului Macek curăţa „cuptiorul" de funingine, mătura firimiturile de pe masă.

După ce isprăveşte *story*-ul realist cu *peruşca*, tace domnul vecin Macek, e după-amiază de 20 şi... martie, pe cer sînt ceva nori cam groşi, caisul a înflorit, e răcoare umedă, turturelele, vrăbiile, alte păsăreturi ne mîngîie auzul dintre crengile teilor de peste drum. Şi cum spun, pe cînd stăm noi aşa în decorul stradal se naşte, ca din nimic, **Derapajul nr. 2**: „Cu o drujbă ca asta a dumitale aş tăia grumazul la ţigani", zice vecinul. Rămîn mut, las vinovat drujba în iarbă, privesc dreapta-stînga să văd dacă nu ne-a auzit careva, dacă nu ne-a văzut şi dacă, după mişcarea buzelor, n-a apucat să dibuie rătăcirea noastră fascistă. Încerc să restabilesc calea cea dreaptă, zic că şi ei sînt oameni, vecinul cel mărunţel nu se lasă, de un pui i-e milă, de ei, ba! „Vai, vai", zic, „îţi dai seama, vecine, ce de efecte horror, ce distopii coşmareşti, îţi dai seama, vecine, cît sînge, cum se mai zbat ei, ce de probleme să tai capetele ţiganilor". Nu-mi răspunde, priveşte încruntat în grădiniţa casei, pe urmă, brusc înseninat, se lansează în **al treilea derapaj** (şi cel de pe urmă): „vezi toporaşii ăştia", mă întreabă şi eu mă uit atent în grădiniţa casei şi pentru o clipă, stîrnit de vorbele lui Macek, îmi pare că văd cum anume merg toate în paradisul vegetal din spatele casei, cu furnici, albine, cîteva rîme scăpate din humus şi de sub muşchiul de lîngă fundamentul de piatră de munte al gardului: „la noi, în Ardeal, la toporaşii ăştia li se spune *păpucu-cucului*, ăsta-i numele lor", zice şi o vreme stăm amîndoi şi ne zgîim la toporaşii răsăriţi între tufele funerare de tuia, într-o după-amiază oarecare de martie, în vreme ce turturelele zic cîntarea lor în teii de peste drum.

▲

Texte și opinii de: Andra ALDEA (sociolog) ● Mihaela BĂRĂGAN (vicepreședintă a Asociației Handicapaților Somatici din România) ● Maria COZEA (președintă a Asociației Handicapaților Somatici din România) ● Matei FLORIAN ● Eugen ISTODOR ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Cătălin MANOLE ● Caty PANĂ (surdo-mută) ● Marian PREDA (sociolog) ● Liliana VASILESCU (director executiv al Fondului Român de Dezvoltare Socială)

Argument

*„Defavorizați" poate fi un termen generic, ades folosit în lamentațiile zilnice, chiar marcă a unei posibile culturi a părtinirilor și persecuțiilor, a sărăciei neasumate și a pesimismului fără nuanțe. Numărul de față nu-și propune să analizeze conotațiile filozofice ale termenului, și nici să-i speculeze, melodramatic, implicațiile. Nu are drept subiect termenul abstract, ci categoriile sale concrete și posibilitățile lor de supraviețuire: săracii, șomerii, familiile cu mulți copii, familiile monoparentale, copiii înșiși, vîrstnicii, persoanele cu handicap. Cu toții (și, evident, nefiind singurii) defavorizați prin lipsuri materiale, inabilități fizice și, implicit, traume emoționale. Problemele lor sînt prea multe și grave pentru a fi tratate de pe poziția „specialistului". Ele pot fi, însă, semnalate, aduse în discuție unui receptor nu intolerant sau răuvoitor, ci de multe ori grăbit, preocupat și, ca atare, indiferent. După cum afirma unul dintre interlocutorii noștri de la una din organizațiile nonguvernamentale în domeniu, defavorizații, de cele mai multe ori, nu se văd: modul lor de supraviețuire nu le permite, multora dintre ei, să iasă în lume și să se amestece în firescul ei. Abia după ce ne aducem, măcar într-o schematică măsură, aminte de ei, putem să punem problema soluțiilor: protecție socială, asistență socială, dar și integrare într-o viață normală de comunitate și responsabilizare. De unde să vină aceste soluții, care să fie proporția dintre „fețele" lor active și pasive, cum să fie oferite persoanelor potrivite și cum să fie eficiente, sînt și rămîn probleme deschise. (**I. P.**)*

Aurora LIICEANU

Complice sau adversar

De curînd, am citit într-o revistă serioasă o scurtă contribuție aparținînd Soniei Rykiel. Pentru cine nu știe, Sonia Rykiel este proprietara unei foarte cunoscute case de modă din Franța. Contribuția amintită se încheia cu cuvintele: „Destinul poate să-i fie cuiva complice sau adversar". Ele se potrivesc unei discuții asupra defavorizaților.

Termenul defavorizat nu este folosit în literatura psihologică de specialitate în care un termen globalizant ca acesta suportă particularizări nete. Fie că este vorba despre categorii diferite – femei, copii, bătrîni, refugiați, victimizați, handicapați etc. –, fie că este vorba de individ, literatura de specialitate nu utilizează termeni globali.

Termenul „defavorizat" ca și cel de „handicapat" a intrat în discursul public și în referirile cotidiene după 1990, cînd contactul cu organisme internaționale a impus regîndirea relației individ-grup-societate din perspectiva drepturilor omului, făcînd presiuni de conștientizare la nivel societal asupra discriminării unor grupuri sau indivizi față de care societatea ar trebui să se simtă responsabilă. Dintr-o perspectivă generală, destinul uman este rezultanta unei combinații între responsabilitatea individului față de sine și responsabilitatea societății față de membrii săi. Controlul asupra vieții individului este și el, la rîndul său, o combinație între autocontrol și control social.

Ajutorul primit de la diferite organisme și organizații străine sau internaționale a vizat diferite categorii sociale: copiii handicapați, minoritatea rromă, femeile, considerîndu-se că aceste categorii au un mare indice de vulnerabilitate și că datorită acestei vulnerabilități ele necesită politici sociale de protecție. Programele finanțate prezentau grupurile de mai sus drept categorii defavorizate. Între timp, introducerea termenului de nevoi speciale a produs o diferențiere la nivelul categoriilor, accentul fiind pus asupra căpacității de asumare a responsabilității individuale, exprimate prin abilitatea de a dispune de autonomie fizică și/sau psihologică.

Psihologic, orice individ considerat normal se confruntă, în cursul vieții sale, cu două tendințe: una, numită homonomie, se referă la tendința de a se atașa de alții, de a găsi confort, securitate și suport emoțional în prezența sau compania altora și alta, numită autonomie, care se referă la presiunea psiho-biologică de a deveni mai independent, de a se separa de alții și de a deveni autosuficient. Cu alte cuvinte, de a sta pe propriile picioare. Dependența se opune într-un fel autonomiei. Există indivizi la care individuația, în cursul căreia are loc trecerea de la dependența infantilă la relaționare matură, este deficitară. O individuație normală este aceea în care individul acceptă, își asumă ambele tendințe pe care le consideră drept nevoi personale și le echilibrează. Desigur, atunci cînd individul se confruntă fie din plecare, fie pe parcursul vieții cu o incapacitate de autonomie – diferite tipuri de handicap –, cei din jurul lui trebuie să întărească homonomia.

Există culturi care întăresc tendința către autonomie prin sistemul educațional și socializare; autonomia este masculină, în timp ce dependența este un aspect feminin al personalității, fapt criticat de unele feminisme. Există însă perioade în viața unor colectivități care întăresc dependența, feminizînd societatea, așa cum susțin cei care explică lipsa de inițiativă a noastră prin paternalismul comunist. Unii privesc societatea românească în tranziție ca pe o societate cu handicap social, determinat de insuficienta întărire a autonomiei pe perioadă lungă de timp.

Vulnerabilitatea naște categorii defavorizate așa cum sînt copiii abandonați sau bătrînii a căror responsabilitate de sine și grad de autonomie sînt evident diminuate tocmai datorită vulnerabilității. Imaginar, societatea românească pare să se împartă în două mari categorii: perdanți și cîștigători, asistați și susținători. Numărul asistaților crește pe măsură ce se întărește atitudinea de solicitator de asistență, bazată pe mentalitatea „societatea/statul trebuie să-mi dea". Clienții politicilor sociale cer mai ales un loc de muncă și locuință, ambele anterior asigurate de stat. Dilema vizînd etica socială se mișcă în jurul întrebării: în ce măsură societatea, ajutînd un individ sau un grup de indivizi, poate evita ca acel individ sau indivizi să devină dependent de ajutorul primit? Cu alte cuvinte, cum se poate dezvolta inițiativa personală pe fondul unei protecții sociale care întărește dependența asistatului de cel care îl asistă? Raportul între responsabilitatea de sine și cea socială trebuie gîndit în orice acțiune de protecție socială. Asumarea unei cote de responsabilitate personală este în strînsă legătură cu autocontrolul. Conștientizarea trebuie să fie elementul cheie al politicilor sociale mai ales cînd starea de dificultate poate fi critic temporară.

Unii economiști susțin că banul public trebuie drămuit astfel încît procentul celor care au nevoi să fie încurajați să părăsească categoria defavorizaților. Unii psihologi susțin că viața însăși este o problemă pe care fiecare trebuie să învețe să o rezolve. Dependența generează dependență, spun ei. Viața modernă, spun alții, aduce cu sine creșterea vulnerabilității individului prin expunerea sa la risc. Ei mai susțin că 25% dintre oameni sînt expuși la evenimente traumatice și vor necesita asistență și protecție pentru a face față traumelor.

Societatea românească înregistrează o saturație față de nenumăratele persoane care clamează protecție. Efortul financiar al populației active este din ce în ce mai mare, iar percepția sacrificiului devine din ce în ce mai mare. Organizațiile neguvernamentale nu reușesc totdeauna să obțină conștientizarea problemelor cu care se confruntă unele grupuri sociale.

Statul rămîne, din păcate, principalul actor al intervenției în rezolvarea problemelor individuale și comunitare atît în sfera protecției sociale, cît și în cea a direcționării politicilor sociale („10 ani de adaptare", Raportarele Institutului PRO, 2001). S-a importat expresia de despărțire „Ai grijă de tine", dar cred că puțini realizează că este o invitație la autocontrol. Neconștientizarea riscului generează indivizi care devin defavorizați în comparație cu alții. Educația pentru a lua decizii care să maximizeze starea de bine a individului a fost un obiectiv neglijat atît de familie, cît și de școală. Am amintit undeva despre un program educațional care se desfășoară de aproape doi ani în școli din București și din afara lui. Programul se numește *Decizia e a mea* și este realizat cu sprijinul unor companii *(Philip Morris* și *British American Tobacco),* în acord cu Ministerul Educației și Cercetării și Ministerul Sănătății. Programul vizează relația între decizie și risc la adolescenți, contribuind prin conținutul său la evitarea situațiilor în care prin propriile decizii destinul îți devine adversar. Mesajul programului se referă la o idee foarte pragmatică: ai grijă ce decizii iei, decide pentru tine și fii conștient de consecințele deciziilor tale. Și uite așa, ajungem la autocontrol. ▲

Andra ALDEA

Marginali

Condiția defavorizatului nu există în sine, ci doar în cadrul unui sistem de referință. Dezavantajul unei persoane apare în contextul specific al unui set de condiții cărora li se asociază conotații pozitive sau negative. Astfel putem vorbi de marginali sau defavorizați într-un sistem concret, dar dacă transferăm aceleași persoane în alt sistem, ele și-ar putea pierde condiția inițială și ar putea intra, poate, chiar în rîndul avantajaților. Mai mult, însăși definiția inițială a sistemului poate plasa anumite persoane dincolo sau dincoace de limita defavorizării, marginalității sau sărăciei. Plasarea într-un sistem este una dintre modalitățile de delimitare a contextului și de specificare a unei eventuale ierarhii. O modalitate complementară este definirea a ceea ce constituie punct forte sau punct slab, a ceea ce favorizează sau defavorizează o persoană. Astfel putem identifica și criteriul în raport cu care, într-un sistem dat, avem de-a face cu categorii marginale. În ambele cazuri însă, după definirile prealabile, marginalii ocupă o poziție valorizată negativ, asociată cu absența unui minim de condiții considerate strict necesare pentru viața individului. Ceea ce ar putea diferența defavorizații de marginali ar fi definirea subiectivă a situației proprii drept negativă. În mod general acceptat, marginalii sînt adesea cei care fac parte din rîndul unor grupuri sociale precum: săraci, șomeri, minorități discriminate intens, delincvenți. Simpla enumerare a acestor categorii conține criteriul de stratificare în raport cu un sistem dat; săracii sînt marginali în cadrul unei ierarhizări din punct de vedere al averii, șomerii ocupă o poziție valorizată negativ într-un sistem în care a avea o slujbă contează. Și dezvoltarea exemplelor ar putea continua. Dar stabilirea printr-o analiză a limitei de la care un om poate fi considerat sărac, s-ar putea să fie surprinzător de diferită față de propria definiție a sărăciei. Aici intervine nu opoziția, ci comparația dintre marginali și defavorizați, folosind un același criteriu, dar modalități de măsură diferite.

Dar ce se întîmplă în România anului 2001? Un fenomen vizibil, în comparație cu anii 1990, este cel de polarizare a societății. Pe de-o parte avem mașini luxoase și persoane care adesea nu știu cît costă o pîine sau un bilet de tramvai, iar pe de alta avem persoane care nu-și pot permite să-și cumpere altceva decît pîine și ai căror copii sînt mușcați de șobolani din cauza condițiilor insalubre de locuit. Aceste categorii de persoane nu sînt întîlnite exclusiv în România, pot fi regăsite și în alte țări. Dar atunci cînd te izbești zilnic de anumite probleme, faptul că ele există și în altă parte s-ar putea să devină... marginal. Pentru o viitoare mamă care a fost alungată de părinți și respinsă și de tatăl copilului său, care trăiește într-un cartier mărginaș al orașului București, în locuința unei prietene, este mai puțin important ce se întîmplă în altă țară. Ea încearcă acum să-și găsească niște soluții pentru problemele de sănătate ale sale și ale copilului său, în contextul încurcat al reformei sănătății. Nu are nici un venit, deci nici posibilitatea de a obține vreun ajutor social, căci aceasta presupune alcătuirea unui dosar, iar multiplicarea actelor costă. E totuși calmă și fericită că prietena o lasă să stea la ea deocamdată și că o doctoriță miloasă a acceptat să o ajute, dar nu știe ce va face după ce va naște. Condiția ei este marginală și majoritatea celor care apelează la sistemul de sănătate nu au această problemă, aceea de a nu fi angajat și a nu avea nici măcar un minimum de venit pentru a putea apela la ajutorul potențial existent. O altă situație o putem întîlni în orașul Zlatna. Aici întîlnim două categorii de probleme grave: șomajul și poluarea. În miezul verii frunzele copacilor sînt uscate din cauza noxelor uzinei din localitate, vegetația crește cu greu, iar sănătatea copiilor de aici este într-un real pericol. Din momentul în care au început și disponibilizările, greul a devenit covîrșitor, căci dacă te confrunți simultan în cadrul familiei cu probleme de sănătate ale copilului, dar și cu reducerea drastică a veniturilor datorită „trecerii în șomaj" a unui membru al familiei, atunci situația este deosebit de complicată. Oricum, aici oamenii nu disperă, încearcă să găsească soluții și apelează la cele mai variate modalități și idei posibile.

Dar problemele cu care se confruntă zilnic oamenii sînt multe și listarea lor completă n-ar fi posibilă. Ceea ce poate aduce o posibilă rezolvare ar fi, pe de-o parte, încercarea depășirii autoplasării într-o categorie defavorizată, iar pe de altă parte o mai bună fundamentare a politicilor publice, printr-o cunoaștere mai profundă a realității. ▲

CINE DE CINE

Familii în impas

Asociaţia *Sinergii* îşi propune susţinerea familiilor aflate în dificultate, de natură socială, relaţională, educativă, psihologică. Datorită scăderii nivelului de trai, aceste familii, oricum cu un echilibru precar, ajung să se destructureze, afirmă doamna **Mihaela Duiculescu**, director executiv. Unele familii îşi pierd locuinţa, prin neplata întreţinerii; aceasta atrage după sine pierderea serviciului; copiii sînt primii care suferă consecinţele directe: părinţii sînt mai nervoşi, mai iritaţi, copiii sînt abuzaţi şi fug în stradă. Primii expuşi sînt cei cu o pregătire profesională limitată; există, însă, şi persoane cu o pregătire profesională mai solidă care se înscriu printre beneficiarii asociaţiei, aceştia confruntîndu-se în special cu traume psihologice.

Pentru părinţi şi copii, *Sinergii* (sprijinită financiar de Handicap International) are, la Bucureşti, un complex de servicii, printre care o unitate rezidenţială ce găzduieşte maximum 10 mame împreună cu copiii lor. Sînt mame singure, care, la un moment dat, nu au mai făcut faţă dificultăţilor cu care s-au confruntat: lipsa locuinţei, rejectul familiei, părăsirea ei de către concubin sau soţ." În ultimul timp, am constatat că riscul social este mai mare, componenta socială – mai agresivă; cererea de adăpost este predominantă faţă de cea de susţinere psihologică", constată doamna Duiculescu. Tot la Bucureşti, dar şi la Mediaş şi Timişoara, asociaţia are o unitate de consiliere pentru familiile în dificultate; părinţii sau chiar bunicii se pot adresa unei echipe multidisciplinare – educator, asistent social, psiholog – pentru depăşirea, de cele mai multe ori, a unei perioade de criză.

Denumirea de *Sinergii* este adecvată abordării globale, pluridisciplinare a asociaţiei, explică doamna Duiculescu. De aceea a fost aleasă familia drept obiect al activităţii organizaţiei, şi nu, să zicem, doar copilul – care nu poate fi scos din sistemul său de relaţii, nu poate fi considerat separat de părinţi sau de ambient. De asemenea, asociaţia este în legătură cu alte structuri publice şi private de asistenţă socială, medicală şi educativă din comunitate: cu maternităţile, cu direcţiile pentru protecţia copilului, cu birourile de asistenţă socială din primării, cu spitale, creşe, dispensare. Dacă o mamă ajunge într-o maternitate şi este pe punctul de a-şi abandona copilul, biroul de asistenţă socială „referă" (acesta este termenul de specialitate folosit) cazul asociaţiei . Atunci, un asistent social de la *Sinergii* se duce la maternitate, stă de vorbă cu mama, îi oferă posibilitatea de a veni în centrul rezidenţial, ea decide etc. În privinţa reacţiilor pe care familiile defavorizate le au cînd intră în contact cu personalul organizaţiei, dl **Ovidiu Ionescu**, coordonatorul comisiei tehnice, observă două tipuri de manifestări: unii efectiv demisionează social, pentru că problemele îi depăşesc; o altă categorie revendică, pentru că ceea ce cer este dreptul lor. Mulţi dintre asistaţi, conform culturii, neaoşe, a contractelor, sînt obişnuiţi ca pentru a obţine ceva să dea ceva în schimb. În cazul întîlnirii cu *Sinergii*, obligaţia unui asistat este să ducă la bun sfîrşit planul, contractul social pe care asociaţia îl face cu el. Desigur că obiectivele sînt foarte diferite, în funcţie de fiecare caz în parte. În privinţa mamelor singure, de pildă, se urmăreşte un suport educativ şi emoţional, dar şi cum să-şi planifice lor însele viitorul, profesia. Mamele pot face cursuri, de cîteva luni, de calificare în meserii pentru care există cerere: de cosmetică, de ospătari, etc. În momentul în care mama se angajează, asociaţia facilitează accesul copilului la creşă (cam după vîrsta de 6 luni) şi încearcă să-i găsească noii familii o gazdă ieftină. Dacă relaţia cu familia sau cu tatăl copilului se poate remedia, şi mama este dornică de acest lucru, organizaţia face demersuri şi în acest sens.

La centrele de consiliere, familiile vin cu probleme diverse. Cînd e vorba de o problemă socială, asistenţii se străduiesc să găsească un loc de muncă sau casă. În acelaşi timp, psihologul încearcă să afle de ce s-a ajuns în situaţia asta; educatorul cercetează dacă are efecte negative asupra copiilor. Dacă este o problemă de natură psihologică, trebuie identificate cauzele, prezentate familiei şi propusă asistenţa psihologică. Problemele sociale se rezolvă, cele psihologice nu întotdeauna. Cînd situaţia este mai gravă, se apelează şi la servicii partenere, psihoterapeutice. Familiilor respective li se expun consecinţele şi riscurile soluţiilor posibile. Dacă o femeie spune doar „vreau să divorţez", trebuie ajutată să înţeleagă atît cauzele, cît şi consecinţele. De aceea, proiectele asociaţiei au în vedere şi urmărirea asistaţilor la un timp după ce au ieşit din custodia lor directă: în cazul mamelor singure, acestea sînt urmărite încă şase luni după plecarea din centrul maternal; familiile ajutate, mai dau, după un timp, cîte un telefon la centru, dar nu pentru a cere sfatul , ci pentru a le împărtăşi hotărîrile pe care le-au luat.

Doamna Duiculescu identifică o posibilă evoluţie a situaţiei în domeniul în care lucrează de opt ani: dacă în '93, '94 oamenii solicitau mai mult ajutor material, cu timpul au început să aibă nevoie de suport psihologic, educativ. A urmat o perioadă în care cererea socială nu era atît de acută; persoanele care se adresau asociaţiei nu erau chiar la limită. De prin '98 încoace, au început din nou să crească cererile de ajutor material. Această stare de lucru provoacă o senzaţie de zădărnicie, ca şi cum tot ce s-a făcut pînă acum ar fi pierdut, îndepărtînd asociaţia de la scopul pe care şi l-a propus.

▲

Persoane cu handicap

– dialog cu Maria COZEA şi Mihaela BĂRĂGAN, de la Asociaţia Handicapaţilor Somatici din România –

Cum sînt privite persoanele de care se ocupă asociaţia dv. de către opinia publică?

Mihaela Bărăgan: Cred că persoanele cu handicap sînt pur şi simplu excluse din punct de vedere social. Nu datorită inaccesibilităţilor fizice (cu conducători care să şi realizeze ceea ce promit în campaniile electorale lucrurile acestea se pot rezolva); însă mentalităţile oamenilor în privinţa celor defavorizaţi fizic se schimbă mult mai greu. Acestea se caracterizează prin indiferenţă, ruşine faţă de deficienţa lor, aruncarea întregii vini a handicapului asupra lor, izolare, sentimentele că aceste persoane sînt complet inutile din punct de vedere social, şi, prin urmare, consumatori de venituri. Cel puţin ultimul termen al înşiruirii reflectă o mentalitate extrem de periculoasă. Cred că un rol negativ are aici şi presa, care a scos în faţă numai situaţiile limită, sinistre; există, însă, şi persoane cu handicap care realizează nişte lucruri excepţionale.

Ce face propriu-zis asociaţia dv. în sprijinul persoanelor defavorizate de care vă ocupaţi?

Mihaela Bărăgan: Încercăm să avem o viziune integratoare asupra situaţiei persoanelor cu nevoi speciale. La început, ne ocupam numai de bolnavii cronici; acesta era (şi este, de fapt) profilul organizaţiei. Cu timpul, din cauza solicitărilor foarte mari, ne-am extins şi asupra persoanelor cu handicap fizic, ba chiar şi asupra bătrînilor, şomerilor sau copiilor ieşiţi, la 18 ani, din orfelinate. Dacă vin la noi, uneori trimişi de vreo instituţie de stat sau de vreo altă organizaţie, cu vreun bileţel sau de cele mai multe ori fără, nu-i putem refuza. În ajutorul pe care îl acordăm, primul pas este recuperarea medicală, a tarelor psiho-somatice: prin fizioterapie, kinetoterapie, masaj, consultaţii şi tratamente de medicină generală. Toate acestea pot fi efectuate atît la cabinetele de la sediul nostru, cît şi la domiciliul solicitanţilor. Tarifele practicate de noi sînt diferenţiate, în funcţie de venituri; în cazurile sociale deosebite şi în cel al persoanelor pe care le avem în evidenţă toate serviciile sînt gratuite. Al doilea gen de activităţi pa care le oferim sînt cele de integrare şi reintegrare socială: întîlniri între persoanele cu handicap, grupe de lucru, cluburi de croitorie, discuţii, întrevederi cu invitaţi de la Ministerul Muncii, consiliere psihologică, consultaţii, chiar şi intervenţii juridice, mici excursii. Dacă persoana se simte în stare, trece la activităţile de reintegrare profesională: ea poate participa la cursurile noastre de calificare şi recalificare în meserii pe care le-am considerat ca avînd căutare pe piaţa actuală a muncii. Pentru persoanele cu handicap grav, asigurăm munca la domiciliu: le dăm în custodie cîte o maşină de cusut, şi materiale; din produsele rezultate organizăm, regulat, bazaruri.

Consideraţi că se poate vorbi de o evoluţie în atitudinea faţă de defavorizaţi, de la înfiinţarea organizaţiei încoace?

Maria Cozea: Să ştiţi că, de multe ori, m-a bătut gîndul să renunţ, mai ales atunci cînd nu am putut rezolva nişte lucruri. Deocamdată, mentalitatea nu s-a schimbat. Nici cea a autorităţilor, care colaborează cu noi doar într-un singur sens: ne trimit cazuri pe care ei nu le pot rezolva. La noi, nimeni nu e interesat decît de propria luptă pentru existenţă. Probabil că trebuie să mai treacă o generaţie ca să se schimbe mentalitatea.

▲

Sate sărace

– interviu cu Liliana VASILESCU, director executiv al Fondului Român de Dezvoltare Socială –

Cu ce se ocupă Fondul Român de dezvoltare socială?

Fondul Român de Dezvoltare Socială este o instituţie nonprofit care are drept scop susţinerea procesului de combatere a sărăciei în România. Aflată sub autoritatea guvernului, FRDS finanţează trei tipuri de subproiecte: adresate comunităţilor rurale, privind mici lucrări de infrastructură; activităţi generatoare de venituri pentru comunităţi rurale sărace; servicii sociale comunitare, prin intermediul organizaţiilor neguvernamentale, pentru grupuri dezavantajate.

Pe ce criterii sînt selectate comunităţile rurale cu adevărat defavorizate care pot beneficia de aceste proiecte?

Acestea trebuie să îndeplinească minim trei criterii din cele zece referitoare la sărăcie, stabilite pe baza unor studii de specialitate. În perspectiva FRDS, nu criteriul economic primează. O comunitate este considerată săracă dacă: mai puţin de 50% din gospodării au acces la apă potabilă în curte sau la poartă; mai mult de 60% din gospodării nu sînt conectate la reţeaua de electricitate; mai mult de 5o% din copiii din clasele I-IV sau V-VIII fac mai mult de o oră pînă la şcoală cu un mijloc de transport obişnuit; pentru a ajunge la doctor, majoritatea locuitorilor au nevoie de mai mult de două ore; distanţa faţă de cel mai apropiat oraş cu mai mult de 50.000 locuitori este mai mare de 25 de km; nu există nici un mijloc de transport în comun care să treacă cel puţin o dată pe zi prin sat sau care are staţie la o distanţă mai mică de doi km de sat; mai puţin de 5% din gospodării au telefon funcţional; singurii agenţi economici din sat activează în domeniul comerţului sau alimentaţiei publice. În acest moment, FRDS finanţează un număr de 260 proiecte în aproape toate judeţele ţării.

Care este procedura prin care FRDS-ul colaborează cu comunităţile selectate?

În primul rînd, în satele considerate foarte sărace, implicit şi cu un nivel mai scăzut de educaţie, trimitem o categorie de personal numiţi „facilitatori"; aceştia îi ajută pe săteni să-şi discute problemele comune împreună, să se organizeze, să-şi stabilească priorităţile şi, în final, chiar să scrie proiectul adresat FRDS-ului – pe baza căruia, dacă este aprobat, instituţia acordă finanţările. Avem drept interlocutor direct beneficiarul, fără nici o verigă intermediară: acordăm fondurile comunităţilor care au cîştigat, pe baza întocmirii proiectului pomenit anterior. Comunitatea respectivă, prin zece reprezentanţi aleşi în mod democratic, se înregistrează la primărie şi capătă statut juridic, valabil doar în perioada derulării proiectului, şi numai în relaţiile ce decurg din finanţarea FRDS-ului. Astfel, putem încheia un acord de grant cu comunitatea reprezentată, în acte, de trei persoane, preşedinte, secretar şi trezorier; pe baza acestuia ei pot primi banii de la Fond într-un cont deschis, la o bancă, pe numele comunităţii.

Ce fel de proiecte aţi aprobat cel mai frecvent?

Avem proiecte care au vizat reabilitări de drumuri; acestea sînt cele mai numeroase şi cu cele mai spectaculoase rezultate. Pentru comunităţi izolate, care nu aveau acces la servicii medicale, aí căror copii nu puteau ajunge la şcoală, care nu-şi puteau îngropa morţii pe timp ploios, care trebuiau să facă un ocol extrem de mare pentru a-şi putea lucra pămînturile, drumul constituia o prioritate. De asemenea, au existat reparaţii de poduri; de pildă, un pod de pontoane în Brăila a scurtat drumul localnicilor de la 33 de km la 4 km. Înainte, oamenii nici nu-şi mai puneau problema să ajungă să-şi lucreze pămînturile. Un alt tip de proiect sînt activităţile generatoare de venituri: noi am încercat să-i sprijinim pe săteni să folosească resursele de pe plan local ca să găsească o soluţie economică pentru întreaga comunitate. De exemplu, în Teleorman, o brutărie finanţată de FRDS va rezolva problema aprovizionării cu pîine a satului respectiv, care se găseşte la o distanţă mare de cel mai apropiat oraş – Roşiorii de Vede. Succesul proiectului i-a făcut pe locuitorii comunităţii să se gîndească şi la altceva: ne-au spus că ar vrea să-şi facă o moară. Asta înseamnă că oamenii au început să aibă în vedere o dezvoltare a comunităţii, în care să fie direct implicaţi.

Evident, pe lîngă rezultatele palpabile, în sine, urmăriţi şi o schimbare a mentalităţii...

Dorim ca prin acest capital social să influenţăm schimbarea mentalităţii; am vrea ca oamenii simpli să nu mai aştepte ca statul, sau altcineva să le rezolve problemele. Guvernul României a stabilit, împreună cu Banca Internaţională de Reconstrucţie şi Dezvoltare ca România să înceapă să se dezvolte şi prin implicarea directă a beneficiarilor. Faptul că oamenii văd că alte sate au obţinut finanţări de la noi şi şi-au îmbunătăţit viaţa este un stimulent pentru ei. Cei care doreau să părăsească un sat sau altul şi-au pus, astfel, problema să rămînă acolo.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

ARE GRIJĂ

Cătălin MANOLE

Fresca de ieri, şomerii de astăzi

Şomerii sînt de obicei năpăstuiţi ai soartei şi ai situaţiei economice. Bugetele mici sau tehnica avansată îi disponibilizează, îi trimite la reciclare pe oamenii muncii învăţaţi să trăiască toată viaţa într-un singur post, să facă o singură operaţie de cîteva sute de ori pe zi cu pauză pentru salamul din geantă, ţigările româneşti urît mirositoare şi o cinzeacă. Orice muncitor de modă veche rămas şomer merge în primul rînd la „forţele de muncă", astăzi devenită Agenţia Locală pentru Ocuparea Forţei de Muncă. Am urcat treptele acestei instituţii. Deasupra oamenilor ce aşteptau aprobări, pensii şi ajutoare de şomaj veghea o frescă păstrată intactă:

Ţărani cu spice de grîu în braţe lîngă pionieri aşezaţi în bănci. Un ţăran, un muncitor în salopetă şi un domn în costum privesc toţi trei o mapă cu proiecte. Lîngă ei, la un birou cu multe cărţi roşii studiază un domn şi o doamnă, la picioarele cărora stă un glob pămîntesc. Pe fundal se văd schele, macarale, Casa poporului.

M-am oprit în faţa unui avizier cu informaţii menite să îi ajute pe proaspeţii şomeri. Aici am aflat ce acte îmi sînt necesare întocmirii dosarului de şomaj. Alături sînt anunţat că în patru luni, urmînd cursurile de calificare, pot deveni: confecţioner îmbrăcăminte (cu asigurare loc de muncă), cusător fete încălţăminte (?!), operator maşină de turnat sub presiune, şlefuitor metale sau sudor. Surpriza a fost alta: dacă mă simt pregătit pot ocupa unul din cele 1214 vacante, afişate pe coloane, în funcţie de studii. Chiar de mîine pot fi angajat ca arhitect, bibliotecar, laborant chimist, maistru căi ferate sau maistru finisor, asistent maternal, electrician, frezor, frizer şi multe altele. Ştiam din presă de criza locurilor de muncă şi mi-a părut neverosimil. Într-un birou i-am spus unui domn că vreau să fiu bibliotecar şi dînsul mi-a oferit telefonul şi numărul instituţiei, să vorbesc imediat. Era o rezolvare atît de rapidă a şomajului meu imaginar încît am crezut că omul a înţeles gluma mea şi şarjează şi el. De fapt, îşi făcea meseria, a trebuit să mă deconspir. În faţa celorlalte birouri oamenii nu erau însă la fel de optimişti. **Marian Badea** este şomer de un an şi ceva de cînd s-au făcut disponibilizări la întreprindere, la IMGB, unde era electronist. De lucru a găsit ceva, dar nu în acelaşi domeniu – electronică industrială: „Nu mai e ca înainte să repari un radio, un televizor. Acuma s-a stricat, îl duci la firma respectivă şi e mult mai complicat... nu se mai poate ca electronist. Ca reorientare nu mai am nici o orientare că am trecut de 50 de ani şi nu mă vrea nimeni. N-am familie, noroc cu părinţii. Mi-am plătit întreţinerea din şomaj, 350 de mii, şi asta a fost." **Viorica Pleşa**, 29 de ani, a lucrat la Banca Turco-Română unde s-au făcut restructurări şi acum „Rămîne de văzut. Dacă se pune pe picioare ne va chema din nou, dar nu se ştie. Am familie, sînt căsătorită, am un băieţel de trei ani jumate. Soţul nu prea cîştigă nici el. Deocamdată mi-am băgat şomajul şi rămîne să-mi caut de muncă pentru că e normal să nu pot trăi dintr-un milion şi cinci sute de mii."

Un anonim timid, 37 de ani, cu priviri deznădăjduite: „Înainte am lucrat inginer la diferite firme. Printr-o coincidenţă s-a suprapus concediul meu de odihnă cu restructurările şi aşa îmi caut de lucru de doi ani încoace. Sînt oferte dar vine concurenţa şi nu mă ia pe mine, ia pe alţii. M-am descurcat cu ajutorul de şomaj, alocaţiile copiilor, mama... „

Despre oameni ca aceştia mi-a vorbit în termeni generali **Mihaela Mirică**, directoarea acestei agenţii locale: „Unele persoane sînt defavorizate din cauza condiţiilor puse de angajatori. Cred că dînşii nu cunosc legea şi sînt obişnuiţi cu *nu angajăm rromi, femei*; nu vor tineri, vor cu experienţă, dar nici să fie peste 45 de ani. Noi nu luăm în considerare astfel de condiţii. Oamenii vin la noi şi au impresia că şomajul este un drept care li se cuvine. Dacă le oferi un loc de muncă încep cu scuze, cu motivaţii. Nu înţeleg că eu mai întîi le ofer loc de muncă pentru calificarea pe care o au şi abia apoi, dacă nu găsesc nimic, să-i dau şomaj."

În celălat capăt al frescei trei ţărănci dansează în horă, îmbrăcate în costume tradiţionale; un medic îşi consultă pacienţii, un ţambalagiu cu ie albastră cîntă în extaz, lîngă el, la pian, cineva interpretează acompaniat de un violonist în frac. În spatele pianului se întrezăresc patru busturi proletare. Purtînd un steag roşu se îndreaptă către un pictor aflat în plin proces de creaţie, netulburat de un grup de tineri muncitori, bărbaţi şi femei cu tîrnăcoape, lopeţi, şi cărămizi în roabe împinse cu voioşie.

Ajutorul de şomaj se primeşte nouă luni de zile, la fel şi ajutorul de integrare profesională pentru tinerii absolvenţi; după această perioadă se acordă timp de încă 18 luni (!) alocaţia de sprijin (jumătate din şomaj). În timp ce un curs de calificare durează maximum şase luni, după care te poţi angaja, cu ajutor de la părinţi şi alocaţiile copiilor se poate sta acasă pe banii statului mai bine de 2 (doi) ani! Soluţia este convenabilă, mai ales pentru cei disponibilizaţi din posturi cu salarii mari sau compensatorii, transformaţi astfel în defavorizaţi casnici cu un venit sigur, peste salariul minim în economie. Atitudinea aceasta este într-o oarecare măsură justificată, deoarece frecvent posturile oferite au salarii la fel de mari ca şomajul şi atunci de ce să nu stai acasă şi să primeşti 1 500.000. de lei decît să munceşti opt ore pentru aceiaşi bani.

Dacă nici după doi ani nu ştii ce să faci, poţi merge la Centrul de Informare şi Consiliere privind Cariera unde testele de evaluare, de îndemînare şi psihologii îţi pot recomanda un loc de muncă potrivit aptitudinilor.

Că cei fără slujbă trăiesc greu mi-a spus şi **Gabriel Popescu**, factor poştal la Oficiul 22, ce duce o dată pe lună somajul la uşa năpăstuiţilor: „Se plîng peste tot. Nu vedeţi că şomajul tot ăla e?! Se plîng ei pensionarii ăştia cu trei milioane, dar şomerii? Nu ştiu cum să dea datoriile mai repede. Sînt amărîţi, majoritatea tineri. Eu le duc în medie cam 800 de mii de lei, fiecare. Îmi oferă cîte o apă minerală, încep să se vaite şi eu le zic că aşa e..."

Proiectanţii din stînga frescei oferă personajelor din centru un plan. Şi în centru cine este? Un tovarăş în salopetă şi Nicolae Ceauşescu în costum muştar, cămaşă gri, cravată roşie şi... şapcă. Şeful suprem este ipostaziat cu mîna întinsă, într-un binecunoscut gest demolator. Puţin mai jos un oţelar probabil fluturã un steag roşu. Singura modificare a frescei este pe acest steag: vopsea neagră acoperă centrul drapelului unde, uşor de bănuit, era secera şi ciocanul.

Problema care apare în cazul şomerilor este dacă sînt într-adevăr defavorizaţi de economia în tranziţie sau de mentalitatea şi atitudinea în faţa unui *job*.

▲

Matei FLORIAN

În lumea celor care nu există

Bubulina

Bonjour monsieur, îmi spune. Şi, dacă faţa zbîrcită nu ar contrasta atît de mult cu rujul întins pe obraji, cu aluniţa falsă şi ochii rimelaţi, dacă pălăria cu voal nu ar semăna atît de bine cu un răsad de flori sau cu o pasăre moartă, în fine, dacă România nu ar fi ceea ce este (nu spunem ce) şi s-ar numi dintotdeauna Franţa, totul ar putea părea normal. Dar aşa, cu un nesfîrşit zîmbet ştirb la vederea a cinci mii de lei, oricît de mult am dori să credem altceva, nu ne putem decît resemna în faţa evidenţei: Bubulina e nebună.

Dar pe bătrîna asta de şaptezeci şi ceva de ani nu o cheamă Bubulina – *merci, monsieur c'est un petit emprunt*. Într-o română franţuzită, dezinvoltă, poate, dacă o tuse piţigăiată nu ar întrerupe mai toate cuvintele devenind şi ea o limbă discordantă şi ciudată, *Emilie, monsieur, Emilie*, îmi povesteşte de tinereţile ei, *ma vie, ajută-ne Doamne*, de catedrala Notre Dame, nu, nu, de pensionul de fete *Notre Dame* unde a învăţat *mathématique, oui monsieur*, mama ei era regina franţuzoaicelor frumoase, tatăl ei era un lord român, tuşeşte, cuvintele se acoperă şi dispar, se-nchină, rîde, mîna începe să i se bîţîie nervos de la stînga la dreapta, din ce în ce mai tare, e inutil să-ncerci s-o opreşti, deja puţina lume ce trece prin faţa bisericii Domniţa Bălaşa ne priveşte lung, aproape cu dușmănie. Emilia dirijează de-a dreptul, un Wagner interior îi dă tîrcoale, o altă bătrînică din faţa bisericii îmi zice s-o las în pace – nu văd că e nebună?, *a luat-o razna, mamă, las-o*, franţuzoaica o dirijează acum pe bătrîna de lîngă noi, *Emilio, gata, babo, gata*. Bătrîna aceasta cu broboadă pe cap şi de o umilinţă prefăcută este cu certitudine normală şi din România. Clasica cerşetoare din faţa bisericilor de centru. În afară de – *e bolnavă, mamă, se crede franţuzoaică* – îmi mai spune că Emilia doarme într-o cămăruţă plină de ghete vechi – *p-acia, la un subsol pă lîngă cazinou' ăsta* – că o mai vede la biserică, mai mănîncă la pomeni ca ele toate, *şi cum adică ce să fi fost asta la viaţa ei? Păi, ce, nu se vede? Curvă, mamă, curvă*. Mă roagă apoi să-i dau şi ei ceva, dacă nu pentru ce mi-a spus, atunci măcar pentru bunul Dumnezeu care din cer de sus de la El pe toate le vede şi pe toate le iartă.

Dostoievski

Amin, spune bărbosul cu palton vechi şi căciulă rusească. Bea ceva incolor dintr-o sticlă fără etichetă, rezemat cu spatele de zidul farmaciei „Viofarm" de pe stada Batiştei. El nu vrea nimic, nu vrea bani, vrea doar o ţigară şi dacă am ţigară să-i dau şi-un foc. N-a mai fumat de mult d'astea Lucky Strike – *asta se numeşte o ţigară bună* – îmi face semn să stau cu el, dacă vreau să beau, să beau. Apoi, orice aş spune, tace, mă priveşte rar cu nişte ochi apoşi şi trage, în tăcerea asta de pe strada Batiştei, din ţigară. Vrea să se ridice şi să plece. Mă mai roagă de o ţigară, apoi întreabă ce? N-are copii, n-are femeie. N-are nimic, el e liber, doarme-n ganguri, are o pătură, şi chiar dacă ar avea – femeie, copii, de toate, el tot cu libertatea lui ar rămîne. N-are nevoie de nimeni, se descurcă şi singur – *hai, îţi mulţumesc pentru ţigări*- dacă moare, moare. Nu ştiu de ce, dar aşa ursuz, bărbos şi peticit, fără nici o altă legătură evidentă decît pura bizarerie a minţii, îmi vine să-i spun Dostoievski.

Capotul roz cu flori albastre

Şi m-a luat la ea, m-a luat la ea c-atîta suflet o fi avînd şi ea, că m-a văzut bătrînă şi bolnavă cum eram. Şi ăia de la Antim, de la mînăstire, a zis că nu mă mai ţine, c-am stat destul, că poţi să stai la mînăstire de dormit şi de mîncat, îţi mai lasă oamenii haine, da' nu poţi, nu te ţine aşa de mult, şi io-s bătrînă şi bolnavă, nu pot să mai ţin la bătaie cu astea tinere pentru vreun loc acolo, c-a zis una că mă omoară dacă mai ţin locu' acolo, să mai las şi p'altele, şi ce puteam să fac?, am ieşit aşa bătrînă şi bolnavă în frig afară să mor, că era încă iarnă. Şi asta m-a luat cu toate pungile mele, la ea acasă acolo, la curte stă, vicleana dracului, că ea nu e ca noi amărîtele care n-avem din ce trăi, ea cerşeşte doar aşa, să ia mai mulţi bani. Ş-am dormit la ea o săptămînă, ş-asta are duş, are duş şi face duş şi după ce face duş are capot, e roz cu flori albastre pe buzunare şi merge prin casă cu capotu', şi pe mine nu m-a lăsat să fac duş, că apa costă mi-a zis şi mi-a zis să nu-i ating nimica din lucrurile ei că mă bate şi şi-a făcut cafea şi-a băut din ceşcuţă, şi mie nu mi-a dat afurisita, aşa e ea săracă ca noi, ptiu! Scuipă pe jos cu obidă. În tinereţea ei a stat la ţară în concubinaj. Acum e cocoşată şi bătrînă. *Şi mi-a murit bărbatu', şi fi'su m-a bătut să ia el casa şi m-a dat afară din sat, şi eu n-aveam nimica dacă am stat cu ăla ş-am rămas aşa bătrînă şi bolnavă, că eu să mor ş-altele are de toate, ce dreptate e pă lumea asta, ăăă?*

Pipera 49, boier Bibescule, primăria

Chiar din canal, unde dormea pe cartoane, a luat-o maica Silvana pe Ramona şi a dus-o la Casa *Sfînta Macrina*. Maica venea de pe un cîmp plin de gunoaie de la marginea Bucureştiului, mînăstirea Christiana, Pipera 49, unde nişte depozite părăsite, ciudate în înserare, s-au transformat în chilii. *Măicuţele astea umblă după noi prin oraş, se bagă unde dormim noi şi ne duce acolo lîngă PRO TV, ne-mbracă, ne spală, ne dă de mîncare, ne mai ceartă, ne vorbeşte de Dumnezeu, sînt bune, ce să zic*, povesteşte fata. Nici cincisprezece ani nu pare să aibă, priveşte într-o parte, mîna i se joacă prin păr. Ramona nu mai vrea să stea la casa de copii, are tovarăşii ei cu care cîştigă bani, odată doi olandezi au dat-o cu parfum şi creme şi nu i-au cerut nimic decît normal. Mă priveşte dacă am înţeles, eu am înţeles, altă dată a prins-o poliţia cu unu' şi i-a luat banii de la ăla – *dă, banii, fă, c-altfel faci pîrnaie* – şi ştie ea ce rău e acolo.

La măicuţe, te pun pe un scaun şi ai un scaun gol în faţă şi tu trebuie să-ţi imaginezi că pe scaunul ăla gol e sufletul tău şi trebuie să vorbeşti cu el şi tu îl certi şi-i spui de ce e el aşa de rău, cu ce-ai greşit că n-ai tată şi n-ai mamă şi măicuţele te pun să te rogi la Dumnezeu şi tu te rogi.

Apoi Ramona îmi spune c-o să fugă din nou pe străzi cum o să se-ncălzească de vară, asta e viaţa care-i place.

Şi probabil v-aţi întîlnit şi voi cu bărbatul de la Teatrul Naţional care strigă după tine – *boier Bibescule, mărinimeşte-te şi dă-mi un ban* – şi pe urmă te întreabă cine a fost tatăl lui Alexandru Macedon şi care e cea mai apropiată stea de pămînt şi cu banii luaţi l-aţi văzut cinci minute mai tîrziu bînd votcă şi sigur aţi observat, pînă la venirea primarului Băsescu, familiile strînse în cartoane în faţa primăriei şi evident ştiţi că primăria are mîinile legate, că nu există fonduri pentru oamenii ăştia, şi ce să facă şi ei?, marea majoritate nici nu au buletin, cum să te ocupi de cineva care nu există?, deşi e adevărat că de patru ani funcţionează nişte birouri de asistenţă socială care depistează cazurile sociale defavorizate, face anchete etc, după care plasează aceste cazuri în circuit creştin, probabil acolo sus în ceruri, unde Dumnezeu e bun şi drept, amin.

▲

Marian PREDA

Cine sînt cei într-adevăr dezavantajaţi?

Tranziţia este o perioadă complexă, caracterizată de incertitudine, de bîlbîieli, de bîjbîieli, de procese sociale necontrolate, ale cărei consecinţe reale vor fi resimţite multă vreme de aici încolo; este evident o perioadă caracterizată de beneficii, de avantaje imediate pentru unii (puţini) şi de costuri pentru mulţi alţii. Costurile sociale ale tranziţiei au fost adesea evocate în discursurile publice din ultimii ani de la noi, cel mai adesea afirmîndu-se că şomerii, bătrînii cu pensii mici, copiii din instituţi, copiii străzii, sunt marii perdanţi, marii dezavantajaţi ai vremurilor. Dacă luăm în calcul protestele (blocările de drumuri, grevele, mineriadele) trebuie să-i adăugăm şi pe salariaţii cu salarii mici. Şi, sub presiunea străzii, a mass-media, a unor organisme şi grupuri de presiune internaţionale, poate uneori şi a proprilor conştiinţe, guvernanţii au încercat să-i ajute pe cei amintiţi mai sus: s-au alocat fonduri pentru copiii instituţionalizaţi, pentru indexarea pensiilor şi salariilor mici, s-au dat subvenţii şi salarii pentru nemuncă, s-au dat chiar tichete de masă gratuite pentru salariaţi. „S-a dat" insuficient faţă de nevoile reale, dar mult faţă de posibilităţile bugetului. Într-o ţară a nevoilor nesatisfăcute orice „ajutor" acordat pare normal, justificat şi mai *nimeni nu s-a gîndit dacă atunci cînd „s-a dat" beneficiarii au fost cei într-adevăr dezavantajaţi*. Pentru că tot în România sînt mulţi alţii mult mai sever afectaţi de tranziţie; sînt multe zeci de mii de persoane (în majoritate rromi) fără acte de identitate deci fără nici un fel de drepturi sociale, sînt mii de tineri care împlinind 18 ani părăsesc anual instituţiile pentru copii fără să fie protejaţi în vreun fel, sînt sute de mii sau poate milioane de persoane care nu au nici un venit pentru că au ieşit demult din perioada de şomaj şi din statisticile care arată că rata şomajului scade (este vorba doar de şomerii aflaţi în evidenţe şi în schemele de protecţie nu şi de cei care au renunţat să mai caute un loc de muncă). La fel de grav dezavantajate de tranziţie sînt familiile sărace cu mulţi copii care nu îi instituţionalizează ci îi cresc cu sacrificii enorme fără să fie sprijinite suficient şi eficient de stat şi/sau familiile cu un părinte care îşi creşte singur copiii (aproximativ 10% dintre familiile cu copii din România) pentru care greutăţile sînt enorme, iar sprijinul Statului inexistent. Pentru toţi aceştia, într-adevăr dezavantajaţi, măsurile de protecţie socială sînt inexistente. De ce? Răspunsul e relativ simplu: ei nu protestează, ei nu au instituţii care să-i reprezinte precum sindicatele; mulţi dintre ei (copiii, cei fără acte) nici măcar nu votează, deci nu prezintă interes pentru guvernanţi. Pe fondul declinului general al nivelului de trai, al suportării costurilor tranziţiei de către populaţie, *Statul* (care şi-a orientat măsurile de protecţie socială în special asupra segmentelor sociale contestatare sau cu potenţial contestatar) i-*a ignorat parţial sau (uneori) complet pe cei de mai sus ori alte categorii de cetăţeni care au fost afectaţi foarte grav de tranziţie. Aceste segmente sociale care nu-şi pot agrega şi promova interesele în mod organizat, instituţionalizat, sînt marginalizate, profund dezavantajate, excluse de la drepturi şi participare sociale. Problemele lor se agravează, fiind din ce în ce mai greu de rezolvat pentru sistem.*

Ignorarea nevoilor speciale ale unor grupuri sociale cum ar fi: familiile monoparentale; familiile cu mulţi copii; copiii instituţionalizaţi şi, în special, cei care părăsesc instituţiile la vîrsta de 18 ani; o parte a populaţiei de rromi; persoanele (în special copiii) fără acte şi care nu frecventează şcoala şi lăsarea lor de către stat în afara sistemului de protecţie socială sînt fenomene foarte grave care necesită cît mai urgent politici sociale concertate şi eficiente.

Rezultat al perpetuării unor structuri şi relaţii economice moştenite din perioada comunistă şi insuficient reformate, sistemul de redistribuire a bunăstării din Romînia este produsul unor procese în mare măsură necontrolate, o „mezalianţă" între instituţii, legi şi idei proprii economiei de piaţă şi economiei de comandă susţinute sau promovate, pe de-o parte, de presiunile unor organisme internaţionale, precum Banca Mondială şi FMI şi, pe de altă parte, de presiunile sociale exercitate de categorii salariale cu poziţii de monopol în economie (mineri, angajaţii regiilor „autonome" şi ai marilor coloşi industriali) în faţa cărora guvernanţii au cedat pînă acum prea uşor.

În ţările occidentale, numite „ale bunăstării", statul tinde să formeze împreună cu celelalte instituţii „producătoare" de bunăstare individuală: sistemul pieţei, familia şi instituţiile non-profit (biserica, asociaţiile profesionale şi organizaţiile caritabile), ceea ce se numeşte *reţeaua de securitate socială* (safety net)*, adică un sistem de asigurări sociale completat cu unul de asistenţă socială (ajutoare sociale care nu provin din contribuţiile oamenilor precum pensiile, ajutorul de şomaj şi alte drepturi din asigurări sociale), care acţionează ca un sistem de „plase de siguranţă" şi protejează cel puţin la un nivel minimal orice cetăţean.*

Indiferent de modelul de politică socială promovat, în statele occidentale avansate abordarea protecţiei sociale are o logică internă ce ţine de sistem ca întreg şi, cel puţin teoretic, nici un grup social nu este complet ignorat de toate instituţiile furnizoare de bunăstare socială. Chiar dacă, rezultat al unor principii individualiste, puternic neo-liberale, de organizare, un sistem are o logică internă preponderent reziduală, precum în ţările anglo-saxone, şi încurajează redistribuirea doar spre grupurile celor care într-adevăr nu se pot ajuta singuri, caracterul complet şi coerent al politicilor sociale face ca, cel putin teoretic, să nu existe grupuri sociale total ignorate de sistemul de securitate socială.

Apariţia şi poate extinderea în astfel de sisteme a unor grupuri sociale puternic marginalizate, a unei subclase sociale *(underclass)*, fie ea explicată prin cauze structurale sau culturale, nu se datorează lipsei complete a programelor destinate unor grupuri sociale, ci mai degrabă ineficienţei anumitor programe sau insuficienţei fondurilor destinate lor.

Diferenţa dintre România şi statele menţionate este că *la noi există segmente sociale şi probleme ale lor care sînt complet ignorate de sistemul de securitate socială despre care, dacă folosim metafora „plasei de siguranţă"* (safety net)*, putem spune că are nu numai zone cu ochiurile foarte largi, dar are şi găuri imense prin care unele din aceste segmente sociale ca cele amintite anterior, trec complet neprotejate.*

Preocupaţi de creşterea sau scăderea în popularitate a partidelor şi a lor personal, de ritmul privatizării sau de votarea bugetului, decidenţii par adesea să ignore costurile sociale ale tranziţiei care au ajuns prea mari, prea greu de suportat pentru o mare parte din populaţie. Efectele tranziţiei asupra populaţiei sînt reflectate în încrederea acesteia în instituţiile sau personalităţile politice, în acţiunile sindicatelor şi patronatului din sectorul bugetar (influenţat şi el mai mult de interesele subordonaţilor decît, aşa cum ar fi normal, de politica economică a guvernului). Interesele de grup agregate în acţiunile sindicale (susţinute adesea şi de managerii populişti din sectorul de stat) au determinat, de fapt, acţiunile în plan economic şi uneori chiar în plan politic.

Acordarea unor compensaţii uriaşe anumitor categorii de salariaţi disponibilizaţi şi neacordarea aceloraşi avantaje altor categorii, au fost determinate în special de presiunile sociale şi nu de politicile economice sau de interese pur politice. Aceste presiuni au fost exercitate însă de anumite grupuri sociale (angajaţii din sectorul de stat şi, în special, cei din regiile autonome şi marile întreprinderi industriale) care şi-au revendicat propriile drepturi (sau privilegii), ignorînd drepturile altor grupuri/ segmente sociale. Acestea din urmă, fără alte posibilităţi de promovare a intereselor proprii decît alegerile şi fără alţi reprezentanţi decît instituţiile statului au fost trădate şi uitate de o clasă politică ignorantă, pînă acum lipsită de voinţă politică şi capacitate managerială.

Cantonate în bătălii politice pentru menţinerea sau cîştigarea puterii, în eforturi de îmbunătăţire a imaginii lor (interne sau internaţionale), caracterizate de o incapacitate managerială cronică, lipsite adesea de strategii coerente cărora să le subordoneze deciziile sectoriale şi de fundamentarea ştiinţifică a deciziilor lor în plan social, instituţiile puterii au dat naştere unui sistem de distribuire şi redistribuire a bunăstării injust, incoerent, ineficient.

Dezbaterile publice au rămas şi ele în sfera economicului şi a corupţiei ignorînd cel mai adesea problemele sociale. Prioritatea logică a reformelor economice faţă de cele sociale şi nevoia urgentă de privatizare şi restructurare au împins dezbaterea publică a problemelor sociale pe „lista de aşteptare". Odată finalizate însă cele mai importante etape ale privatizării şi restructurării, consider că dezbaterile publice îşi vor muta încet centrul de greutate spre gravele probleme sociale din ţara noastră. Atunci vor constata şi guvernanţii dimensiunile reale ale problemelor cu care se confruntă segmente sociale largi, probleme pe care nu le vor mai putea ignora. Cu cît este întîrziată, însă, abordarea lor, cu atît mai mari vor fi costurile ulterioare. ▲

Caty

– dialog cu Caty PANĂ, surdo-mută, angajată la Asociaţia Handicapaţilor Somatici din România –

Eu, Caty Pană, 24 ani, soţ foarte bun.

Caty, eşti fericită?

E foarte fericită. Acum spune că nu înţelege foarte bine, dar este mulţumită. Îi place foarte mult să muncească aici, apoi se duce acasă, munceşte şi acolo, îşi iubeşte soţul foarte mult, e o fată bună gospodină, vine şi la servici şi are grijă să-şi facă şi acasă treaba cum trebuie. Seara, la 8, se întîlnesc acasă, cînd vine şi el de la servici.

E munca fericire?

Da, noi o vedem aici, nu stă locului nici o clipă.

Care a fost viaţa ta?

A fost părăsită de mama ei, de mică. Faptul că nu auzea a fost un handicap pentru ea. Mama ei n-a vrut-o aşa...

Cînd ţi-ai dat seama că ceilalţi aud?

Nu reuşea să intre în contact cu ceilalţi oameni, iar cei de la Casa de copii au dus-o la un medic, ce-a testat-o. Nu putea auzi, nici vorbi.

Te puteai juca cu ceilalţi?

Se juca, dar nu se înţelegea cu ei. A uitat, nu-şi mai aduce aminte. Nici nouă nu ne povesteşte. Practic, cu noi s-a născut din nou.

Cum trece o zi din viaţa ta?

La 7 şi jumătate se trezeşte, îşi face toaleta, la 8 şi jumătate este aici. Punctuală. La 4 după masă e acasă. E prietenă cu toată lumea...

Maria Cozea, preşedinta Asociaţiei: Ea cînd a venit la mine nici să mănînce nu ştia. A văzut la noi, e ca un maimuţoi. Imită tot ce vede. La mine avea cameră, televizor, dulap cu hainele ei. Cîteodată făcea planuri...

Caty, înţelegi nu?

M.C.: Ştie tot, eu nu vorbesc prin semne cu ea. Odată... lasă, face ea, mama-mama, tata-tata, nu fiţi supăraţi, vom face împreună sărbătorile... ne liniştea pe noi.

Mergea la ştrand, la cumpărături, a fost şi la bere.

M.C.: Mergea cu soţul meu, la ştrand şi el spunea: nu-i spui lui mama că am fost la bere... şi ea făcea: Jur! Cum intra în casă, începea: tata-tata a băut două halbe, dar am băut şi eu una, n-am vrut să beau.

Cum aţi găsit-o pe Caty?

M.C.: Au adus-o nişte fete. Am crezut că e băiat. Sălbatică. În iunie e ziua ei şi scrie în caiet, cu o lună înainte... să nu uităm... tort, lumînări, poză... e ca şi cum ai lua un animal... eu n-am vrut s-o iubesc, dar văzînd-o cum cere iubire, cum se ataşează... de asta îl iubeşte aşa mult pe bărbatu-su. Ea nu a avut niciodată nimic al ei, dar acum să se apropie cineva de el... e leoaică. Doar eu am voie să-l sărut pe obraz. Nicoleta, secretara noastră a coborît de braţ cu el şi ea a început să ne spună că nu-i este ruşine, e măritată, are copil... să-i lase bărbatul în pace... cel mai mult a ţinut la soţul meu, i-a făcut toate poftele... el i-a cumpărat rochie de mireasă... primul sutien, primul chilot. Pe ea nu puteai s-o dezbraci... văzîndu-mă pe mine...imediat se băga şi ea în cadă... să vedeţi acum la soacră ce ordine face... că nu ştiu să mănînce, îmi spune mie. Orice aş face eu, că noi am văzut că munceşte prea mult la soacra asta şi soacrei nu i-a fost milă, stă la ţigări, la cafele... la mine era mai grasă... dar, ea nu renunţă. Sînt ca doi porumbei. Avea un singur televizor şi nu putea să stea la el, că stăteau socrii şi ea mi s-a plîns şi i-am dat un televizor... ea la mine ştia toate serialele... şi îmi spune că stă la televizor cum stăteam eu cu tata-tata, amîndoi de mînă şi uitîndu-se la televizor... uite-o cum zîmbeşte, înţelege tot... şi îi spune lui bărba-su că tata-tata spală vasele, face mîncare... îmi povestea mie, cînd venea la mine în pat şi povestea cum era în patru labe, mică şi o dureau picioarele, şi o băteau şi ce greu a fost la cămin. A fost la şcoala de zugravi... cînd a văzut preşedintele de la surdo-muţi că o am pe ea, m-a întrebat ce faci cu cretina asta... ştiţi cum e ea? Ca o bătrînă ce-şi îngrijeşte bărbatul... noi i-am cumpărat ei o garsonieră de la o bătrînă şi ea a mers la bătrînă şi i-a zis cînd vei muri, eu mă mut! A dat bătrîna telefon... doamnă, sînt fericită că-i las casa lui Caty, dar mi-a zis că să mor eu că se mută ea...

Care-i povestea ta de dragoste, Caty?

Aici la club... a avut mulţi pretendenţi... noi o duceam la băiat, o însoţeam şi o aduceam înapoi. Băiatul ăsta a fost al treilea. E alesul.

Ce îţi place la el?

Părul, zîmbeşte frumos, e cuminte, ies la o bere împreună, că vine la 7 şi jumătate acasă.

M.C.: Întreb-o dacă se face mireasă, la biserică.

Da, dar nu are bani... cu voal vrea.

M.C.: N-a avut bani, le-am luat verighete...

Crezi în Dumnezeu?

Mergea la icoane şi zicea că ea e Caty şi e surdo-mută şi doamne-doamne să ajute pe ea să aibă casă... şi ea răcneşte... nu ştiam ce face...

Cum îl vezi pe Dumnezeu?

E frumos şi bun şi are barbă.

(mulţumim Mariei Cozea şi Tomaidei Niculae, care au intermediat conversaţia)

a consemnat Eugen ISTODOR

▲

Bătrîni şi case

Vîrstnicii, în opinia doamnei **Aurelia Curaj**, doctor geriatru şi preşedinta fundaţiei *Geron*, fac parte dintr-un segment al populaţiei defavorizat prin condiţia socială. Sigur că există şi o patologie a vîrstei, dar acesteia i se adaugă problematica socială: sărăcie, singurătate, abandon, abuz. Fundaţia *Geron*, înfiinţată în 1991, oferă vîrstei a treia servicii în comunitate, păstrîndu-i cît mai mult la domiciliu şi drept alternativă la instituţionalizare.

Criteriile pe baza cărora *Geron* acceptă persoane în vîrstă în programele sale sînt foarte simple: ele trebuie să locuiască în sectorul V, pentru ca personalul fundaţiei să-i poată vizita mai des şi mai uşor, şi să aibă peste 60 de ani. Desigur că în rîndul acestor persoane sînt depistate foarte multe cazuri sociale – care sînt apoi luate în considerare şi urmărite. Cererile bătrînilor care li se adresează se limitează, deocamdată, la nevoile de supravieţuire: bani, hrană, îngrijire personală (baie, alimentare, tratamentul escarelor). Majoritatea asistaţilor nu se gîndesc, încă, la cum să-şi ocupe timpul liber, la activităţi din sfere mai puţin fiziologice; se mărginesc să supravieţuiască. Unii dintre ei se confruntă cu probleme somatice; aici predomină accidentele vasculare, cerebrale, cu imobilizare, pentru care se face recuperare; alţii, cu dificultăţi psihice, de tip demenţă, depresie, sînt ajutaţi să-şi menţină un anumit status mental. De cei mai mulţi dintre ei nu se ocupă nimeni, pentru că familia ori nu locuieşte cu bătrînul respectiv, şi nu are timp să vină, ori, pur şi simplu, l-a abandonat. Cele mai grave situaţii sînt cînd vîrstnicul este chiar abuzat de ai lui: familia i-a luat casa, şi l-a lăsat în plata Domnului. Uneori îi mai este permis să stea în propria locuinţă, dar în nişte condiţii care să-i grăbească sfîrşitul, şi, astfel, casa să se elibereze. Nu doar rudele fac acest lucru, ci şi vecinii sau chiar străinii – cu toţii le promit bătrînilor că vor avea grijă de ei, în schimbul apartamentului. În practică, înţelegerea se traduce printr-un contract de vînzare-cumpărare cu clauză, în care cel care cumpără se obligă să-i asigure respectivei persoane în vîrstă îngrijire pînă la sfîrşitul vieţii. Bătrînii semnează acest contract, în care, de multe ori, nici nu e trecută clauza, pomenită doar verbal; sau, chiar dacă apare, în cazul în care sînt abuzaţi, ei înşişi trebuie să se ducă să rezilieze contractul sau să intre în instanţă cu persoana respectivă – ceea ce, de obicei, nu pot face. Fundaţia îi poate doar consilia ce să nu facă, îi poate pune în gardă. Într-un moment de neputinţă, bătrînii acceptă orice ajutor.

Instituţionalizarea nu reprezintă, nici ea, o soluţie, atît din cauza condiţiilor nu prea strălucite, cît şi a lungilor liste de aşteptare. Sigur că rezolvarea cea mai fericită este ca familia să se intereseze de ei şi să le asigure îngrijire la domiciliu. Deocamdată, bătrînii, mai ales cei singuri şi cu probleme de sănătate, rămîn o categorie defavorizată, fără aspiraţii prea alambicate; nici gînd de universităţi ale vîrstei a treia, călătorii în străinătate, sau măcar ieşiri la film, teatru ori restaurant. Pînă la acest registru al „pretenţiilor" mai e cale lungă. Motivele? Conform doamnei Curaj, pentru că vîrstnicii nu sînt informaţi că au dreptul să ceară şi să se organizeze; deoarece nu sînt constituiţi în organizaţii puternice care să poarte cuvîntul şi să ceară drepturile celor imobilizaţi acasă. E vorba de un drept al lor pentru care nimeni nu se luptă. **(I. P.)**

▲

Z. ORNEA

glose

Categorii defavorizate

Categoriile de defavorizaţi de care se vorbeşte azi (pensionari, şomeri, handicapaţi etc.) nu sînt realităţi numai astăzi valabile. Întotdeauna, în România modernă, defavorizaţii erau o tristă realitate apăsătoare. Şi aceşti defavorizaţi reprezentau imensa majoritate a populaţiei. Mă gîndesc, firește, la ţăranii care reprezentau între 80-85% din populaţia ţării şi care nu aveau pămînt în proprietate. Nu e aici locul să discutăm dacă la noi a fost sau nu feudalism în relaţiile agrare. Singurul lucru cu adevărat important e că de la începuturile erei capitaliste, cînd negoţul cu grîne ia avînt, mai ales în urma tratatului de la Adrianopole din 1829, cînd marile puteri europene desfiinţează monopolul turcesc asupra comerţului produselor agrare româneşti, porturile noastre dunărene sînt copleşite de navele occidentale care achiziţionează grîne. Preţul lor e în urcare şi stăpînii de moşii sînt cointeresaţi să acapareze cît mai multe grîne! Deposedaţii sînt ţăranii care efectiv nu mai pot suporta angaralele puse pe gospodăria lor. Şi, cu cît se urca în timp, disparitatea dintre proprietatea asupra pămîntului capătă forme scandaloase. În 1908, Const. Stere a publicat, în *Viaţa Românească,* studiul *Ţară de latifundii* în care releva, după datele unui raport oficial, că „la o extremitate găsim peste *un milion* de proprietari cu ceva mai mult de trei milioane de hectare, la cealaltă extremitate numai *1.500* de proprietari cam cu aceeaşi întindere de pămînt". Prima categorie o reprezentau, desigur, ţăranii, cealaltă, moşierii. Şi adaugă: „ţărănimea formează 96% din numărul total al contribuabililor, iar cei *o mie* nu reprezintă decît 0,09% *(nouă sutimi la sută* / 9 la 10.000!) din totalitatea contribuabililor... 0,09%!! Şi pentru această doză farmaceutică a poporului nostru, pentru aceste *0,09%,* pentru această *mie,* care reprezintă interesele a cel mult 5.000 de suflete din masa de aproape 6 1/2 milioane a locuitorilor ţării, nu se poate, de pildă, reforma legea tocmelilor agricole, care lasă milioanele de vieţi omeneşti în prada lăcomiei tuturor «trusturilor»: pentru a nu se irita nervii acestei *mii,* de zece ani zace în cartoanele Senatului legea Casei Rurale; pentru a asigura dominaţia politică a acestor *0,09%* se menţine sistemul privilegiilor electorale, mulţumită căruia ţara nu se poate guverna decît cu ajutorul unei groaznice corupţiuni: pentru a nu se atinge această homeopatie naţională, regatul României, în loc să ajungă un centru de atracţiune pentru milioanele de fraţi de peste hotare, a ajuns să le inspire groaza prin mulţimea lui horopsită de iloţi, scufundată în întuneric şi mizerie... Pentru 0,09%!". Ceea ce înfăţişa Stere în acest tulburător studiu era la un an după răscoala ţăranilor din 1907, iar vestitul, în epocă, Radu Rosetti, în cartea sa capitală, *Pentru ce s-au răsculat ţaranii,* dezvăluia aceleaşi realităţi înspăimîntătoare şi aceeaşi disparitate scandaloasă în regimul proprietăţii agrare. Şi răscoala a fost înăbuşită în sînge, neluîndu-se nici o iniţiativă de reformă agrară. Ţăranii, imensa majoritate a locuitorilor, erau cu adevărat defavorizaţii sorţii şi trăiau în condiţii îngrozitor de grele. Ne-a rămas, din 1826, de la Dinicu Golescu, din cartea sa *Însemnare a călătoriei mele,* imaginea efectiv coşmarescă a condiţiei de trai a ţăranilor, valabilă multe decenii după aceea. Sigur, treptat, ea s-a mai ameliorat, dar, în general, ţăranii trăiau încă în afara civilizaţiei, în condiţii exrem de grele. Şi, repet, aceşti defavorizaţi formau imensa majoritate a locuitorilor ţării. Spiritele înaintate ale vremii (mai corect ar fi să spun ale vremurilor, cu cît urcam în veac) au militat pentru reformarea condiţiei de viaţă a ţărănimii. Încă programele revoluţionare din 1848 *(Constituţia de la Islaz* şi, respectiv, *Dorinţele partidei naţionale în Moldova)* au înscris ideea împroprietăririi ţăranilor. De abia Cuza Vodă şi primul său ministru M. Kogălniceanu izbuteau să înfăptuiască, în 1864, o reformă agrară, prin care s-au împroprietărit unele categorii de ţărani. Şi asta numai după ce au decretat, la 2 mai 1864, lovitura de stat (apoi mult hulită), pentru că altfel, reprezentanţii marii boierimi, în cap cu Barbu Catargiu, se opuneau cu îndîrjire şi izbutiseră să stăpînească corpul legiuitor. Dar, destul de repede, încep să se arate insuficienţele reformei agrare a lui Cuza şi se ajunge, peste patru decenii, la ridicarea ţăranilor din 1907. De-abia peste şapte ani, Ion I.C. Brătianu, devenit prim-ministru la 4 ianuarie 1914, încearcă un proiect de reformă agrară (C. Stere a fost raportorul legii în Camera Deputaţilor) prin care se asigura o împroprietărire a ţăranilor cu aproape două milioane ha şi transformarea celor trei Colegii electorale (pînă în 1884 erau chiar patru) într-un Colegiu Unic pentru toţi ştiutorii de carte. Aceasta asigură o împroprietărire nu esenţială, dar importantă, şi dreptul unor ţărani (cei ştiutori de carte) să voteze direct, împreună cu marii latifundiari şi orăşenii. A izbucnit, în august 1914, primul război devenit mondial şi proiectul acesta de lege a fost abandonat. Dar, în 1917, în preajma marilor bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, regele Ferdinand a promis soldaţilor (mai toţi ţărani) din tranşee că după război se va promulga o lege care le va da pămînt şi drept la expresie politică. Va fi reforma din 1919-1921 cea care va împroprietări ţăranii cu şase milioane ha de pămînt (să nu uităm însă că ţara s-a dublat teritorial şi în populaţie) urmînd universalizarea dreptului la vot pentru bărbaţi. S-a produs, în urma acestei reforme agrare, ceea ce economiştii timpului (cu deosebire Virgil Madgearu) au numit o ţărănizare a proprietăţii agrare. Dar, din păcate, proprietăţile ţărăneşti deţineau, cele mai multe, între 1-3 ha şi Madgearu a demonstrat, în cartea sa din 1940 *Evoluţia economiei româneşti după război,* că o gospodărie ţărănească avînd trei ha nu poate trăi decît vînzînd din substanţa exploatării. Şi asta pentru că reforma agrară n-a fost susţinută simultan cu credite pentru achiziţionarea de inventar agricol. (E fenomenul care se va repeta, în 1991-1992, cu reforma agrară; pentru că România n-a avut niciodată bani – nici atunci, nici acum – pentru a înzestra cum se cuvine o reformă agrară.) Negreşit, traiul ţăranilor s-a mai îmbunătăţit. Dar toate studiile despre lumea satului publicate în interbelic (de la cartea dr. George Banu, *Sănătatea poporului român,* la cea intitulată *60 de sate româneşti,* realizată de şcoala sociologiei monografice a lui Dimitrie Gusti) dovedeau, cu date incontestabile, precaritatea condiţiei de viaţă a ţăranilor. Deşi ameliorată economic şi social, ţărănimea, tot imensa majoritate a populaţiei ţării, continua să fie defavorizată. Şi încă foarte mult, la mai toţi indicatorii democratici esenţiali. De aceea Dimitrie Gusti a închipuit pentru cercetările sale monografice adaosul de acţiune socială, înzestrînd echipele cu medici, profesoare de menaj pentru a ajuta ţărănimea să se trateze medical şi să înveţe să gătească higienic şi cu procentele de proteine necesare. Şi astăzi, aş adăuga, ţărănimea (care reprezintă încă 45% din populaţia ţării) e tot o categorie socială defavorizată.

Dacă e vorba de categorii însemnate de defavorizaţi ai sorţii, aş menţiona aici şi pe evrei. În recensămîntul populaţiei din România din 1914 trăiau, aici, 216.702 evrei, 30% din populaţie. Cei mai mulţi erau veniţi, în ţările româneşti, în secolul al XIX-lea. Această masă de populaţie nu avea drepturi politice, neîngăduindu-i-se emanciparea. Aceasta a consfinţit-o modificarea, în 1888-1889, a articolului 7 din Constituţia din 1866, prin care se menţineau, totuşi, aspre restricţii pentru împămîntenirea evreilor. Apoi, prin Constituţia din 1923, evreii din România Mare au căpătat cetăţenia română, cei veniţi din provinciile noi căpătînd acest drept încă acolo. Recensămîntul României din 1930 atesta existenţa a 756.930 evrei, reprezentînd 4,2% din totalul populaţiei. Dar mişcările antisemite (partidul lui A.C. Cuza şi, din 1927, legionarii) continuau să facă ravagii, ţinînd în permanenţă sub ameninţare populaţia evreiască, căreia, încă mişcările studenţeşti din 1922 (din care s-au recrutat, apoi, legionarii) le refuzau dreptul de a studia în universităţi pentru a putea practica o profesiune liberă. Dar, în ianuarie 1938, în timpul scurtei guvernări Goga-Cuza a fost adoptat decretul lege privind revizuirea cetăţeniei evreilor. A fost, acest decret lege, o efectivă legiferare a antisemitismului, pierzîndu-şi cetăţenia 36% din populaţia evreiască a ţării, adică 225.222 de persoane. O lege din decembrie 1938 stabilise că persoanele care, la revizuire, şi-au pierdut dreptul la cetăţenie au devenit străini (apatrizi). La 8 august 1940, sub guvernul Ion Gigurtu, e proclamată legea privind statutul juridic al evreilor, influenţată total de legile rasiale ale lui Hitler din 1935. Prin această lege se impunea discriminarea juridică între românii de sînge şi cetăţenii români. Căsătoriile dintre creştini şi evrei erau strict interzise, iar trecerea la creştinism a unor evrei împiedicată şi, oricum, nerecunoscută (de pildă, prin această lege, un N. Steinhardt, convertit la creştinism, chiar monah fiind, nu era considerat român). Evreii, chiar cei a căror cetăţenie era recunoscută, căpătau statut de a doua categorie şi aveau parte de numeroase interdicţii. Apoi li s-a ridicat dreptul de a frecventa învăţămîntul de stat de toate gradele. După instalarea, la 14 septembrie 1940, a statului naţional legionar legiuirile antisemite, prin decretul românizării, evreilor li se luau proprietăţile, inclusiv casele lor. Ion Antonescu a continuat să practice aceste legiuiri şi după rebeliunea legionară din ianuarie 1941. Se mai agită aserţiunea că Ion Antonescu este salvatorul evreilor din România. E adevărat că, de pe la sfîrşitul anului 1942, cînd era limpede că Germania va pierde războiul, s-a opus aplicării „soluţiei finale", cerute de nemţi, pentru evreii din vechiul Regat (reprezentînd 263.162 de persoane, plus 44.184 în Transilvania rămasă românească). Aceştia, salvaţi, au fost meniţi utilizării lor drept capital politic pentru tratativele cu aliaţii Naţiunilor Unite. Cît priveşte populaţia evreiască din Basarabia şi Bucovina de nord realipite, Antonescu a dispus mai întîi evacuarea ei din mediul rural în cel urban, în ghetouri şi, apoi, în Transnistria, un ghetou mai mare. Cifrele victimelor variază între 120.000 şi 150.000. Protejarea salvatoare a unor (cei din vechiul Regat şi Transilvania rămasă românească) nu absolvă exterminarea celorlalţi din Basarabia şi Bucovina (inclusiv cei din judeţele Suceava şi Dorohoi, trimişi, la anihilare, în Transnistria). La aceasta se adaugă cele aproape 15.000 de victime din vechiul Regat (pogromul de la Iaşi din 29 iunie 1941, măcelul de la Dorohoi şi cel din Bucureşti în timpul rebeliunii legionare, cei trimişi în Transnistria din amintitele două judeţe moldave. Apoi, după război, s-a înregistrat o masivă emigrare din ţară a evreilor supravieţuitori. Astăzi mai trăiesc în ţara noastră vreo 12.000 de evrei. Dar recriminările antisemite n-au dispărut deloc. Dimpotrivă, se fac simţite mereu, întreţinînd o grea atmosferă discriminatorie. Defavorizarea, chiar dacă interzisă de stat, e o realitate apăsătoare.

▲

prof. dr. arh. Emil Barbu POPESCU

Richard Meier la Bucureşti

Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti a decis, cu cîţiva ani în urmă, că unul dintre obiectivele sale este acela de a-i premia pe cei mai remarcabili arhitecţi ai timpului nostru, putîndu-i astfel arăta studenţilor noştri „în carne şi oase". Este crucial pentru aceşti studenţi ca, în stadii timpurii ale formării lor profesionale, să înţeleagă faptul că personalităţile despre care citesc în reviste şi cărţi sînt de fapt oameni adevăraţi, cu opinii ferme în problemele ce preocupă profesiunea şi cu încă şi mai puternică influenţă asupra modului în care arhitectura va fi concepută la vremea cînd aceşti studenţi vor începe ei înşişi să o practice. Învăţăceii au nevoie de modele pe care să le admire şi să le respecte, de care să fie influenţaţi. Şi ce exemplu poate fi mai bun în acest sens decît tocmai Richard Meier?

Născut în Newark, New Jersey, în 1934, Richard Meier este perceput pretutindeni astăzi ca fiind ultima mare personalitate a arhitecturii moderne. El este cel care a împins practica modernismului „dincolo de limitele sale acceptate", cum spunea Ada Louise Huxtable. Mai precis spus, arhitectul „a urmărit de unul singur atingerea esenţei arhitecturii moderne", cum spune juriul care i-a acordat Premiul Pritzker în 1984. La 49 de ani, Richard Meier a fost cel mai tînăr laureat al premiului considerat unanim a fi cea mai importantă consacrare pentru un arhitect.

Absolvent al Facultăţii de Arhitectură de la Universitatea Cornell (1957), Richard Meier a lucrat cu firma Skidmore, Owings and Merrill şi cu Marcel Breuer înainte de a-şi porni propria firmă în 1963. „Mulţumesc lui Dumnezeu pentru părinţi şi pentru încrederea pe care ei o au în noi", spunea el undeva despre prima comandă, o reşedinţă pentru părinţii săi în Essex Fells, New Jersey. Curînd, casa Smith din Darien, Connecticut (1965) i-a adus recunoaşterea naţională. Această casă este şi azi prezentată studenţilor din primii ani de la noi ca unul dintre cele mai rafinate exemple de locuinţă modernă. Foarte curînd după aceea, conversia pe care Richard Meier a făcut-o unor clădiri abandonate ale Bell Telephone Laboratories în Greenwich Village, Manhattan, New York, care au fost transformate în 383 apartamente (1967) se numără printre primele şi totodată cele mai remarcabile exemple de „re-arhitectură" (pentru a folosi aici un termen propus de Sherban Cantacuzino, un arhitect britanic de origine română distins şi el cu titlul de Professor Honoris Causa al UAUIM).

Probabil că nu este întîmplător că printre primele comenzi ale lui Richard Meier a fost aceasta. El a avut astfel de adus la viaţă ceva aparţinînd arhitecturii moderne care, la acea dată (jumătatea anilor şaizeci), era deja sever criticată. Acest obiectiv a devenit de altfel cel al întregului grup New York Five, din care a făcut parte şi Richard Meier din 1975. Meier a fost una dintre cele mai proeminente figuri ale respectivului grup şi singurul care încă lucrează încă pe acelaşi drum: cel al rafinării şi auto-depăşirii limbajului arhitectural al modernismului. Al său Auditorium din New Harmony, Indiana (1979), Muzeul Artelor Decorative din Frankfurt (1983) sau High Museum of Art din Atlanta, Georgia (1986) sînt lucrări care l-au consacrat pe arhitect pe scena internaţională ca autor al unor clădiri articulînd spaţii publice majore înlăuntrul copleşitor de albei lor geometrii neo-corbusieriene.

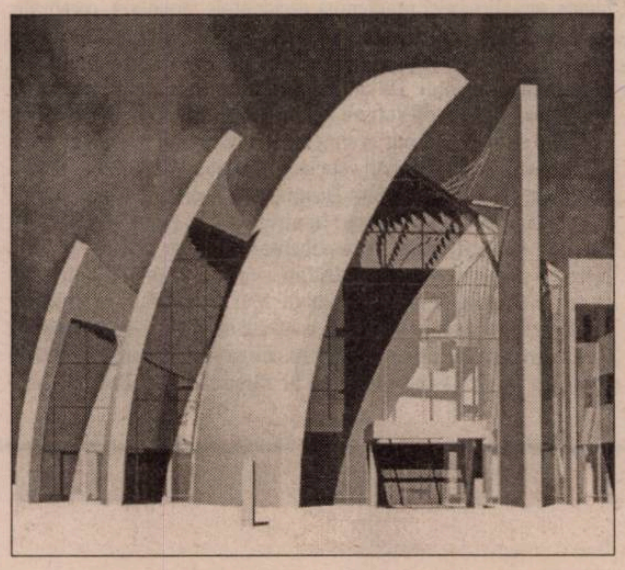

Biserica Anului 2000, Roma

Probabil însă abia cea mai amplă lucrare a sa de pînă acum, Getty Center din Los Angeles, dovedeşte cel mai bine afirmaţia autorului, făcută în discursul de acceptare a premiului Pritzker din 1984: „sînt preocupat de lumină şi de spaţiu; nu spaţiu abstract, nu spaţiu lipsit de scară, ci spaţiu al cărui ordine şi mod de definire sînt relaţionate cu lumina, cu scara umană şi cu cultura arhitecturală". Getty Center este nu numai o colecţie de opere individuale briliante, ci şi, de asemenea, o coerentă şi savant asamblată lucrare urbanistică, unde clădirile se privesc una pe cealaltă şi sînt în acelaşi timp vizibile dinspre oraşul din jur, influenţîndu-l. Chiar şi faptul că arhitectul a trebuit să abandoneze parţial îndrăgitele şi omniprezentele sale panouri emailate – la cererea unor comunităţi învecinate, orbite de strălucirea lor – pentru a lucra cu panouri de piatră italiană, măiestrit tăiate, a făcut din Getty Center un punct de inflexiune în arhitectura recentă a lui Richard Meier.

Este evident că Ricard Meier este arhitectul preferat atunci cînd ai de construit un muzeu sau o reşedinţă de lux, cel puţin în pădurile umbroase ale estului Statelor Unite. Dar, în primul rînd, Richard Meier este de asemenea arhitectul prin excelenţă al edificiilor civice majore deopotrivă în SUA şi în Europa. Curţile federale de justiţie şi clădirile guvernului federal pe care le-a proiectat recent (Islip, NY sau Phoenix, Arizona), primăriile sale recente (Haga sau Ulm), precum şi Biserica Anului 2000 de la Roma, toate dovedesc cu prisosinţă acest lucru. Meier este printre puţinii arhitecţi de azi care mai ştiu să amestece măiestru ceea ce este privat cu ceea ce este public, să dea înfăţişare spaţială armonioasă edificiilor rezultate şi să le confere distincţie. Arhitectul pare să cunoască raportul optim între închidere, domesticitate pe de o parte şi deschidere întru monumentalitate publică, pe de altă parte. Acest tip de excelenţă răsună cu atît mai uimitor în România, unde avem o istorie nefastă de arhitecturi „civice", dar totodată primitive şi represive. Este posibil, iată, să produci arhitectură care este deopotrivă impozantă şi acceptabilă pentru comunitate, care este deopotrivă de înaltă clasă şi de mare succes public.

Iar proiectul – încă în zidire – al Bisericii Anului 2000 de la Roma este de asemenea relevant pentru arhitecţii români (care oricum îl venerau deja pe Richard Meier încă din anii şaptezeci). Ce dovedeşte această biserică? Un lucru tulburător: vocabularul arhitecturii contemporane poate face din nou priză la sacru. Folosirea simbolurilor spaţiale perene nu este, aşa cum ar fi putut să pară, disjunctă de actualitatea expresiei arhitecturale.

Richard Meier a fost premiat mult şi pretutindeni. După deja menţionatul Premiu Pritzker din 1984, a primit în 1989 Royal Gold Medal of RIBA, 12 AIA (American Institute of Architects) Honor Awards şi 31 New York chapter of AIA Design Awards, Premiul Memorial Arnold W. Brunner al Academiei şi Insitutului de Arte şi Litere (1990). Este membru al Academiei Regale de Arte din Belgia, Comandor al Artelor şi Literelor al Republicii Franceze, membru al American Academy of Arts and Sciences şi doctor onorific al Universităţii din Napoli. Titlul primit din partea Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti, cel de Doctor Honoris Causa, îl sărbătoreşte pe artistul Richard Meier pentru coerenţa, claritatea, articularea şi brilianţa arhitecturii sale albe. Titlul este semnul admiraţiei pe care şcoala bucureşteană de arhitectură o poartă autorului de spaţii civice şi recunoaşte influenţa pe care arhitectul celebrat o are asupra arhitecturii mondiale contemporane. Titlul, cu toată modestia, doreşte de asemenea să atragă atenţia arhitectului Richard Meier asupra influenţei atît de profunde şi de durabile pe care el – aflat atît de departe de noi atît în spaţiu cît şi în timp istoric înainte de 1989 – a avut-o în formarea multor arhitecţi chiar şi aici, în România.

(prezentare rostită de rectorul prof. dr. arh. Emil Barbu Popescu la decernarea titlului de Doctor Honoris Causa al Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu", februarie 2001)

▲

Spaţiu public şi spaţiu privat

– dialog cu arhitectul Richard MEIER –

Credeţi că secolul nostru a însemnat o reală schimbare a mentalităţilor, oglindită în stilurile arhitectonice şi în gîndirea locuinţei umane?

Poate este încă prea devreme ca s-o ştim, dar cu siguranţă că trecerea de la un secol la altul trebuie să însemne ceva. Pentru mulţi, acest lucru înseamnă înainte de toate un nou început, ocazia de a înfăptui, de a explora domenii pe care nu le-am explorat în secolul acesta. O astfel de schimbare te îndeamnă în orice caz să acţionezi, să gîndeşti diferit viitorul. Eu dau viitorului o conotaţie optimistă.

Care credeţi că este rolul arhitectului modern? Proiectează el oare clădiri pentru oameni adevăraţi sau imaginează mai degrabă structuri pentru ca mai apoi să caute oamenii capabili să le locuiască?

Un arhitect are totuşi alt rol în societate faţă de un pictor sau un sculptor. Aceştia pot avea idei sau viziuni care au sens în opera lor. Arhitectul are altă responsabilitate pentru că el trebuie să construiască pentru oameni. Trebuie să ne gîndim cine va locui acolo, scara la care se vor raporta oamenii, relaţia lor cu construcţiile, modul în care le vor privi şi locui. Deci noi nu trăim pentru propriile noastre proiecţii şi proiecte, rupţi de realitate, ci pentru confruntarea lor cu oamenii reali. De altfel, nu te gîndeşti numai la cei care locuiesc astăzi într-o clădire, ci şi la cei care o vor face mîine, pentru că viaţa unei construcţii este adesea mai lungă decît a celor care o locuiesc. Aşadar, construcţia trebuie să se raporteze la mai mulţi oameni decît individul sau grupul de indivizi care o locuiesc.

Ultimele două decenii ale secolului pe care tocmai l-am încheiat au fost definite ca postmoderne. O definiţie deseori cam ambiguă, pe de altă parte, chiar prea „generoasă". Cum vă simţiţi dumneavoastră în acest context, cum priviţi acest context şi realitatea complexă pe care încearcă s-o acopere?

Postmodernismul, în opinia mea, înseamnă să priveşti către trecut ca să găseşti soluţii pentru prezent şi viitor. Pe de o parte, privim spre viitor şi încercăm să ne exprimăm propriile idei, pe de altă parte, încercăm să nu anulăm stilurile sau aspectele deosebite ale trecutului, căutînd să descoperim structurile faţă de care sîntem în continuare sensibili.

Cum aţi explica noile concepţii din arhitectura de astăzi? Cum influenţează noile tehnologii şi mentalităţi munca arhitectului?

Astăzi, multe concepţii despre mediul înconjurător, despre energie sînt schimbate. Mobilitatea este şi ea o viziune nouă faţă de trecut. Înţelegem altfel relaţia noastră cu mediul, tehnologiile moderne ţin şi ele seama de considerente ecologice, spre exemplu. Experimentăm mai mult astăzi şi mai rapid, dar asta este de fapt constanta modului în care trăim în societatea de astăzi. Alt aspect important al vremurilor noastre este viteza cu care circulă informaţia. Ceea ce se întîmplă într-un colţ al lumii ajunge la cunoştinţa noastră imediat, nu după o lună, şi ne poate influenţa astfel munca, modul în care privim lumea în care trăim. Există o evidentă schimbare de mentalitate în ceea ce priveşte materialele de construcţie. Am trecut astfel de la piatră, care în sine nu are viaţă, la panourile metalice, din oţel sau aluminiu, dar important este să adecvezi aceste materiale la specificul activităţilor pe care anumiţi oameni le vor desfăşura într-un anumit loc. Pe de altă parte, acum oamenii se pot raporta firesc la scara ferestrelor sau a uşilor. Aşadar, tehnologia, maniera de a gîndi, de a te folosi de ea, de a pune în relaţie materialitatea şi construcţia ţin de un sens al permanenţei, dar şi de modul de a înţelege să faci să comunice construcţiile cu oamenii pentru care sînt făcute.

Cum aţi defini în cîteva cuvinte conceptul de spaţiu, ca modernist, ca şi filosofia locuirii? Ce înseamnă pentru dumneavoastră „casa"?

Fiecare spaţiu este diferit. Avem spaţii individuale, comunitare, publice etc. Fiecare are propria sa calitate, propria natură. Dacă reuşeşti să înţelegi cum ar trebui să fie acel spaţiu, poţi să-l defineşti şi să vezi în ce fel interesează el pe arhitect. Cred că maniera de a locui este alta. Cred că relaţia dintre spaţiile private şi cele publice s-a schimbat. De altfel, lucrul m-a interesat dintotdeauna: care sînt de fapt spaţiile publice, comunitare, care sînt cele private şi cum se articulează ele în arhitectură? În întreaga mea carieră am încercat să fac distincţie clară între spaţiul public şi cel privat.

Ce înseamnă pentru dumneavoastră albul?

Albul este o culoare vie care le cuprinde pe toate celelalte la un loc. Am încercat prin fotografii să dovedesc cum, pe parcursul unei zile sau de la un anotimp la altul, albul îşi „schimbă" culoarea.

Este arhitectura o artă?, ar întreba poate un novice. Care ar fi răspunsul dumneavoastră?

Am fost întrebat dacă nu cumva arhitectura Muzeului de Artă Contemporană din Barcelona, spre exemplu, nu intră într-o concurenţă oarecum neloială cu operele de artă adăpostite acolo. Am răspuns atunci că aceasta este o dezbatere care durează de mult timp. Unii cred că arhitectura este şi ea o artă. Bineînţeles, ca arhitect mi se pare că e corect. Cu siguranţă, contribuţia noastră nu se reduce la a ne lua sculele şi a pleca pur şi simplu mai departe. Cred că ne împlinim dînd tot ce avem mai bun în noi. Dacă oamenii privesc arhitectura ca pe o operă de artă, înseamnă că am reuşit...

a consemnat Ligia NECULA

▲

Béla BÍRÓ

Paradoxul paralizant

Teza fundamentală a scrisorii lui Tamás mi se pare problematică. Căci este totalmente neverosimil ca o intelectualitate națională să se orienteze *in corpore* și *în mod spontan* exclusiv spre ideile extremei drepte.

Aceasta ar fi posibil numai dacă românii ar fi cu toții extremiști înnăscuți. (Această idee este însă atît de aberantă și extremistă, încît autorului nici nu-i poate trece prin minte s-o articuleze.) Sau: dacă intelectualii români ar fi constrînși de determinări supra-individuale să se orienteze spre ideile extremei drepte. (Cu această presupoziție însă am aluneca pe o altă pantă a extremismului de dreapta, gen Nae Ionescu. Nu e de mirare că nici această idee nu se anunță explicit.)

Nu rămîne decît o a treia posibilitate. Dacă intelectualitatea românească se află *totuși* – în mare parte și în multe privințe – sub influența ideilor extremei drepte (fapt indubitabil), această situație trebuie să aibă cauze istorice, sociale, psihologice bine determinate. În acest caz, *indivizii* din cadrul intelectualității românești s-ar confrunta *în chiar existența lor individuală* cu o situație complexă și anormală, care nu le-ar îngădui ca la problemele realității românești să găsească alte soluții decît cele oferite de extrema dreaptă.

Cel care ar încerca deci să-i dirijeze pe calea normalității ar avea obligația amicală de a le descoperi (în sensul originar al cuvîntului) aceste determinante ascunse și – ca urmare – inconștiente. Numai aceasta, iar nu inocenta incriminare colectivă, le-ar putea servi de „ajutor".

Scenarii ipotetice

Există asemenea determinări? Sînt convins că există. Cauzele s-ar regăsi în chiar fundamentele statului național român. Căci prima și cea mai importantă condiție a stabilității puterii de stat este – oriunde și în orice condiții – *legitimitatea*. Puterea trebuie să fie acceptată benevol de mai toți cetățenii statului. Dacă legitimitatea e numai parțială, stabilitatea devine fragilă, echilibrul nu se mai menține decît cu mijloace coercitive, care însă comportă și pericole imense. Dacă în cazul unor grupuri sociale se poate suspenda legalitatea, fie pe considerente istorico-naționale, fie pe considerente sociale, acest lucru va deveni inevitabil o sursă inepuizabilă de abuzuri, chiar de răfuieli personale. E suficient ca cineva să fie acuzat de atitudini antinaționale sau antisociale, ca să devină în mod automat și o victimă virtuală a abuzurilor politice. Licitația naționalistă le oferă *românilor* „buni" posibilitatea legală sau cvasi-legală să ocupe spațiul public, posturile, casele *românilor* „mai puțin buni", de cei „răi" să nici nu mai vorbim.

Făuritorii statului național român au avut de ales între două posibilități contrare: pe de o parte *legitimitatea democratică*, adică soluția bazată pe consens național (prin națiune înțelegînd comunitatea politică și nu cea etno-culturală), pe de altă parte *legitimitatea antidemocratică* bazată pe inegalitatea politică între grupurile etnice și culturale, justificată de considerente naționale și „istorice" (prin națiune înțelegînd, de data aceasta, comunitate etno-culturală și nu politică).

Prima soluție nu ar fi adus transformări sensibile în statutul minorităților „ajunse" în statul român printr-un hazard al istoriei. Ungurii și parțial sașii, evreii etc. ar fi pierdut în mod automat statutul privilegiat și prin aceasta avantajele lor nelegitime (bazate și ele pe a doua variantă). Românii ardeleni în schimb ar fi dobîndit automat posibilitatea de a-și realiza instituțiile lor specifice, chiar și orașele lor capabile de o concurență veritabilă și benefică cu celelalte instituții și orașe ardelene. (Nu e un paradox veritabil că orașele specific românești: Blaj, Luduș, Arad, Bistrița Năsăud etc. au rămas niște tîrguri de provincie?) Pe urma unor acorduri reciproc avantajoase s-ar fi păstrat caracterul multicultural (gen Elveția) al Ardealului, în schimb ținuturile românești din Ardeal și din celelalte teritorii bazîndu-se pe un sistem descentralizat s-ar fi putut să se ridice la nivelul general – respectabil – moștenit de la Monarhia Austro-Ungară. Practic românii ar fi realizat în întregime și în condiții optime toate doleanțele lor legitime formulate în cadrul Imperiului, fără să lezeze doleanțele legitime ale minorităților. Datorită concurenței loiale, societatea românească s-ar fi nivelat (cu siguranță) *în sus*.

Acest scenariu ipotetic nu este un experiment mental gratuit.

Finlanda și România după 1919 au pornit de la parametri istorici și sociali foarte asemănători. Și populația Finlandei a făcut parte secole de-a rîndul din imperiul suedez. Comunitatea finlandeză în momentul realizării „statului național" a avut o intelectualitate mult inferioară numeric și chiar intelectual celei suedeze stabilite pe teritoriul Finlandei. Finlandezii au acceptat însă situația istorică dată ca un *avantaj profitabil* și nu au avut în vedere schimbarea raportului de forțe moștenite prin distrugerea sistematică a instituțiilor suedeze, prin tentative de asimilare a intelectualității, prin desființarea concurenței politice, economice și culturale. Ei au procedat tocmai invers. Au folosit concurența – pe fundamentele unui bilingvism generalizat – pentru modernizarea rapidă și eficientă a societății finlandeze. (Statul finlandez e și în momentul de față un stat cu două limbi oficiale, deși numărul suedezilor abia depășește procentul de 5 la sută.) În consecință, nivelarea s-a realizat într-adevăr *în sus*. Concurența nu a diminuat deloc șansele de afirmare ale populației majoritare finlandeze. Din contră: prin interferențe și influențe reciproce, a creat condiții optime pentru afirmarea ambelor comunități. În consecință, suedezii din Finlanda au devenit cetățeni de o loialitate exemplară ai statului finlandez.

România însă a optat pentru transformarea treptată a instituțiilor minoritare în instituții românești. S-a trecut la transformarea orașelor „maghiare" sau „germane" în orașe „românești", a pămînturilor „maghiare străvechi" în pămînturi „românești străvechi". În ultimele trei decenii germanii și evreii au părăsit țara, ungurii au rămas, dar lipsiți de o parte importantă a instituțiilor lor prestigioase și supuși discriminărilor lingvistice și culturale de tot felul, nivelul intelectual al intelectualității maghiare a scăzut în multe cazuri mult sub nivelul mediu al intelectualității românești, care nici ea nu a mai atins nivelul interbelic. Societatea românească s-a nivelat *în jos*.

Românizarea societății nu se putea însă realiza de pe baze democratice. Principiul autonomiei locale de exemplu ar fi zădărnicit de la bun început orice tentativă de schimbare *forțată* a compoziției etnice. Schimbările *spontane* ar fi fost totuși inevitabile, dar totodată și acceptabile, pentru că nu ar fi dus la răsturnarea radicală și antidemocratică a realităților existente, din contră *ar fi afirmat* aceste *realități*. De vreme ce s-a optat pentru a doua variantă, centralizarea excesivă și antidemocratică a devenit indispensabilă. Legitimarea măsurilor antidemocratice (preluate de la unguri, și chiar mult „îmbunătățite") nu a mai fost posibilă decît pe baza unor doctrine istorice fanteziste.

Soluții echitabile și democratice

Optîndu-se pentru „legitimitatea" istorică, fondatorii României Mari au fost constrînși să se sprijine pe biserica și armata „națională", pe instituții politice autoritare, să facă uz de o „metafizică națională", adică de toate rechizitele colectivismului de extremă dreapta.

Opțiunea însă nu a fost întru totul voluntară. La început mulți români (mai ales ardelenii) ar fi optat pentru varianta democratică, căci în cadrul intelectualității românești transilvane (și nu numai) a existat atît experiența exercițiul democratic, cît și cunoștințele politice și filosofice necesare (Monarhia bicefală a fost totuși – în ciuda apucăturilor naționaliste – o democrație liberală mult superioară democrațiilor interbelice). Puterile occidentale însă nu au fost interesate defel în soluții într-adevăr democratice. Ele au tolerat și *au sugerat* chiar opțiunea antidemocratică.

Acest lucru devine cît se poate de clar, dacă ne gîndim că soluția păcătoasă este cea unică în spațiul est-european. Pe deasupra, perioada interbelică a fost totalmente inadecvată unor corecții democratice. Climatul general naționalist, suspiciunile – de multe ori întemeiate – care au dominat epoca nu au făcut posibile decît soluții de genul conexiunii directe. Nemaivorbind de iredentismul maghiar, de Dictatul de la Viena sau de dictatura comunistă care – prin modalități aparent diferite, dar în esență convergente – favorizau în mod fatal și ireversibil încremenirea în proiect. Ceaușismul a profitat numai de aceste predispoziții nefericite.

Intelectualul român s-a găsit într-o situație fără ieșire.

Disonanța cognitivă creată de aspirațiile spontan democratice și realitățile antidemocratice („totuși necesare") nu se putea soluționa decît prin exacerbarea conștiinței mitice. Negarea acestei mitologii ar fi fost echivalentul capitulării în fața reproșurilor minoritare, abandonarea cuceririlor naționale („totuși benefice și juste"), recunoașterea tacită că s-a greșit fatal. Și aceasta tocmai în fața ungurilor, care va să zică nu au fost nici ei mai buni, dacă nu chiar mai răi. Cu toate acestea, pentru mulți au urmat anii dezamăgirilor amare. Dar și în materie de decepție există o limită a suportabilului.

Tamás ar avea motive reale să-i facă reproșuri intelectualului român, dacă „intelectualul maghiar" de dinainte de primul război mondial ar fi reușit să reziste tentației naționaliste. În realitate, dacă comparăm textele lui Tisza cu ale lui Iliescu (mai de alaltăieri), este extrem de dificil să sesizăm vreo diferență semnificativă.

Românii, pare-se, i-au copiat pe unguri – de-a dreptul copios.

Și totuși, eu aș fi mai prudent în a-i judeca. Nu sînt deloc sigur că în situația lor *aș fi putut* judeca și proceda altfel decît au judecat și au procedat ei. E drept, urmările Trianonului ne-au afectat diferit. Pe noi ungurii ne-au mai scăpat de povara unei istorii ratate, pe români însă abia atunci începuseră să-i încarce de aceeași povară...

Dacă în cadrul doctrinei naționale date ar fi existat o soluție democratică, putem fi siguri că intelectualul român ar fi găsit-o de mult. Nu a găsit-o. (Cum nu au găsit-o nici sîrbii, nici slovacii, nici ucrainenii...) Căci o asemenea soluție nu există cu desăvîrșire.

Ieșirea din paradigmă, atîta timp cît aceasta se dovedește a fi productivă, e peste putință. Cea românească s-a dovedit a fi uluitor de „productivă". Românii au cîștigat două războaie mondiale. Datorită politicii de „independență" a lui Ceaușescu au cucerit Occidentul. Visul statului național unitar (inclusiv mitologiile naționale) *a fost acceptat* de Occident fără rezerve semnificative. Ce motive ar fi avut intelectualul român să-și revizuiască convingerile – aparent în perfectă concordanță și cu normele morale și politice ale Occidentului?

Nu putem pretinde din partea intelectualului român să accepte realitățile – printre care existența unei ideologii naționale occidentale mult mai moderne și eficiente –, dacă nu recunoaștem noi înșine condiția umană tragică a intelectualului român.

Dacă condiția se schimbă, se vor schimba și mentalitățile. Dar aceasta va fi deja o poveste *comună* româno-maghiară. Germenii se întrevăd deja. Soluționarea problemei minoritare este însă de o importanță cheie. Și nu atît pentru minoritatea maghiară (care în ultimă instanță ar putea emigra într-o țară „occidentală" prosperă, cu o lipsă acută de forță de muncă, cum au făcut sașii și evreii), cît pentru intelectualul român. Datorită soluționării democratice și echitabile a problemelor comunitare, se va putea elibera și el de povara cumplită a istoriei recente.

E clar însă: culpa nu este și nu poate fi numai a lui. Fără asumarea complicității, reproșurile occidentale adresate României rămîn oarecum imorale, și nu pot să aibă decît un efect contrar celui scontat. Șansele noastre sînt – totuși – relativ bune. Primul ministru Adrian Năstase a formulat nu demult în forul legislativ al României hotărîrea clară a guvernului său de a accepta *normele pluralismului cultural și național, ale toleranței și ale conviețuirii*. Se pare că ne aflăm pe calea cea bună. Funar, Vadim și ceilalți, care vor să „înainteze" în altă direcție (cea inversă), în cele din urmă vor ieși inevitabil și definitiv din cadru.

Nu fără aportul nostru intelectual, totuși. În privința aceasta, Tamás are perfectă dreptate. ▲

ASOCIAȚIA·EDITORILOR·DIN·ROMÂNIA

a·e·r

www.aer.ro - site-ul Asociatiei Editorilor din Romania, gazduieste **primele statistici ale pietii de carte din Romania**, precum si catalogul celor mai semnificativi editori, distribuitori de carte si tipografi care fac parte din industria romaneasca de carte.

Proiect finantat de Uniunea Europeana, prin

eurart
Fondul Cultural European pentru România

www.aer.ro

CENTRUL CULTURAL SPANIOL

„Institutul Cervantes este un releu binevoitor“

– convorbire cu Ioana ZLOTESCU, directoarea Institutului Cervantes din Bucureşti –

Institutul Cervantes organizează aproape întotdeauna lansările traducerilor din literatura spaniolă, cum o face acum, iată, pentru romanul lui Torrente Ballester. Există alături de acest, mai degrabă, protocol, un program coerent de traduceri din literatura spaniolă actuală, foarte interesantă, sprijinit şi de Institutul pe care îl conduceţi? Mă gîndesc la Juan José Millás, Delibes, Carmen Martin Gaite, sau la postmodernii spanioli, Juan Manuel de Prada, Arturo Perez-Reverte, aproape deloc cunoscuţi la noi.

Institutul Cervantes va sprijini toate lansările de cărţi traduse din limba spaniolă, indiferent dacă ele aparţin unor scriitori spanioli sau hispanoamericani. Pe măsură ce aceste cărţi vor fi traduse şi lansate în româneşte, noi ne vom asuma rolul de amfitrioni ai lansărilor acestor cărţi. Cred că este o datorie de onoare a institutului, care trebuie şi încearcă să colaboreze strîns cu toţi hispaniştii din România şi cu toate instituţiile care, într-un fel sau altul, se apropie de cultura şi civilizaţia spaniole.

Nu ar putea exista, însă, un sprijin pragmatic din partea Institutului Cervantes, un fel de mediere între Ministerul Afacerilor Externe sau Ministerul Culturii din Spania şi diferitele edituri interesate de un program coerent de traduceri bune?

Acest lucru nu depinde de noi, noi nu putem cere sprijin financiar, nici ceda *copyright*-uri, aceste lucruri depind de Ministerul Culturii, Educaţiei şi Sportului din Spania, ca să fiu mai exactă de Direcţia Generală a Cărţii din cadrul acestui minister. Eu chiar de acolo provin, sînt transferată de la Ministerul Culturii din Spania aici, în România. O colegă a mea de acolo este şefa serviciului pentru proiectarea externă a Spaniei şi ea se ocupă tocmai de sprijinirea traducerilor, de suportul material acordat acestora.

Tocmai la aceste intermedieri, un fel de lobby*-uri, mă refeream...*

Nu sînt chiar *lobby*-uri. Spania acordă anual o sumă, se organizează un concurs foarte serios unde se prezintă tot soiul de cărţi şi de edituri din lumea întreagă care cer, eventual, un ajutor pentru traducerea unui autor spaniol. Acest ajutor constă, în general, în plata traducătorului.

Aşadar, Institutul Cervantes, cu relaţiile pe care le are în lumea culturală hispanică şi în lumea hispanisticii româneşti, n-ar putea elabora un program (în timp, fireşte) de traduceri

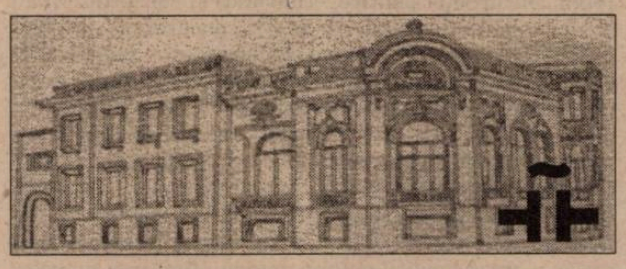

valoroase, semnificative? E păcat să nu putem avea în româneşte cărţi cum sînt Terra nostra *de Carlos Fuentes,* Tres tristes tigres *sau* Havana para un infante difunto *de Cabrera Infante.*

Nu, pentru că am intra în concurenţă neloială cu editurile. Aceasta este o treabă editorială, dar dacă primim propuneri, un colocviu, de pildă, care ar putea trezi interesul pentru un anumit scriitor, sigur că da, sîntem deschişi. Eu am venit cu această iluzie, să fac din Institutul Cervantes o punte de legătură între Spania şi România.

Dar dacă o editură din România propune o traducere, Institutul Cervantes ar putea-o sprijini?

Ar putea-o sprijini eventual cu o recomandare, în sensul că putem deschide o uşă, putem face o pîrtie, însă concret, practic, mă tem că nu. E un întreg drum de parcurs, pentru achiziţionarea drepturilor, realizarea unor traduceri realmente bune, cum e traducerea Miandei Cioba din *Torrente Ballester* şi toate celelalte. Uneori există probleme chiar în ţara respectivă cu moştenitorii drepturilor de autor, cum a fost recent cu Valle-Inclán în Spania.

Printre cursurile practice de limbă spaniolă, organizate de Institutul Cervantes, aveţi şi cursuri de hermeneutica traducerii literare?

Nu neapărat, dar metodologia noastră este diferită de cea folosită pentru învăţarea limbii spaniole în Universitate, este mult mai pragmatică. Sîntem, însă, tocmai în tatonări pentru a vedea dacă am putea organiza un curs intensiv pentru traducători, nu traducători de literatură, fiindcă problema e prea complexă, ci pentru traduceri simultane, sau consecutive.

În ce măsură Institutul Cervantes poate propune literatura română actuală (ştiţi ce succes a avut Cărtărescu în Spania cu Nostalgia*) în lumea hispanică?*

Aceasta e datoria Ministerului Culturii din România şi probabil a Fundaţiei Culturale Române. Institutul Cervantes poate să fie un transmiţător de dorinţe, un loc de întîlnire între părţi. Ar trebui, poate, găsite două edituri, una românească şi una spaniolă, care să realizeze co-ediţii. Aceasta nu depinde de Institutul Cervantes, dar, repet, el poate fi puntea, un releu binevoitor; noi putem invita mari editori spanioli la cererea unor instanţe – editori, traducători, ziarişti – realmente interesate de schimburi bilaterale. Aceste invitaţii, pe care mă oblig să le iniţiez, vor fi, cu siguranţă, eficiente.

Ce proiecte aveţi pentru primăvara aceasta?

Pe 5 aprilie, la Universitatea din Bucureşti va avea loc o dezbatere legată de centenarul lui Leopoldo Alas Clarín. Va veni Dan Munteanu, traducătorul cărţii lui Clarín, *La Regenta* (în româneşte titlul cărţii este *Pasiunea Anei Ozores),* actualmente profesor în Canare şi specialista numărul unu în Clarín, editoare a acestuia, Caroline Richmond. Pe 20 aprilie vom avea o lectură în direct, prin videoconferinţă, făcută de cîteva personalităţi din România din *Don Quijote*. Vom participa astfel la sărbătorirea zilei de naştere a lui Cervantes, care se face în fiecare an la 23 aprilie în Spania prin atribuirea de către rege a premiului Cervantes şi o lectură de cel puţin 12 ore din Cervantes în *Círculo de Bellas Artes,* la care participă miniştri, prinţi, oameni de litere, anonimi, cine vrea să urce la tribună şi să citească. Pe 15 mai va veni la Bucureşti un foarte cunoscut scriitor şi ziarist spaniol, Luis Carandel, titularul cronicii madrilene din *El País*. Imediat după aceasta, pe 16 mai, am promisiunea aproape sigură a lui Juan Manuel Bonet, directorul Muzeului de Artă *Reína Sofia,* unul dintre marii eruditi ai artei moderne. Tot în această lună vom avea o expoziţie de fotografie La Croix, prietenul lui Salvador Dalí şi al Galei, la Centrul de Artă Contemporană. Pînă în vară, vom face un simpozion dedicat centenarului Baltasar Gracián, cu participarea domnului Sorin Mărculescu şi a doamnei Egido din Spania, una dintre cele mai cunoscute specialiste în Gracián. Vom avea o primăvară lungă...

a consemnat Simona SORA

▲

Mihai IACOB

Un Don Juan filozof şi impotent

Prin romanul *Don Juan*, Gonzalo Torrente Ballester se înscrie într-o veche şi mult comentată tradiţie a „literaturii de gradul doi“, oferind o versiune proprie a istoriei celebrului seducător. După ce, în secolul al XVII-lea, Tirso de Molina i-a stabilit coordonatele principale, mitul lui Don Juan s-a bucurat, de-a lungul vremii, de interesul unor autori de talia lui Molière, Byron, Mozart, E.T.A. Hoffmann, Puşkin, Max Frisch etc.

Rescrierea prozatorului galician (autoexilat în limba castiliană şi la Salamanca) presupune, în prima parte a romanului, şi o recontextualizare, o reambientare a mitului în Parisul contemporan. Naratorul anonim, un ziarist spaniol aflat pentru un timp în capitala Franţei, este interpelat, cu ocazia unui mic eveniment teologic-monden, de un ins ciudat care se declară a fi nici mai mult nici mai puţin decît Leporello, valetul lui Don Juan. Această transgresiune iniţială a frontierei dintre două nivele ontologice distincte — o *metalepsă*, în termenii lui Genette —, acest prim contact dintre un personaj aparţinînd planului literaturii donjuaneşti şi un personaj din lumea „reală“ (un prim-plan al ficţiunii, de fapt, care îl „înrămează“ pe cel de-al doilea) constituie detonatorul intrigii romaneşti.

La rigoare, *Don Juan*-ul lui Torrente Ballester este o construcţie hibridă, un roman-eseu, în care povestea şi personajele întrupează idei, în maniera didactico-literară a *exemplum*-ului clasic. Prin urmare, cartea în discuţie constituie un discurs argumentativ, un edificiu oratoric prin care autorul încearcă să impună o teză.

Don Juan însuşi, devenit nemuritor precum servitoru-i posedat de diavol, îi transmite naratorului, pe cale telepatico-onirică, povestea „adevărată“ a vieţii sale (sau, mai bine zis, a vieţii avatarului său din secolul al XVII-lea), discreditînd astfel, cel puţin parţial, celelalte versiuni ale mitului. Este vorba de aşa-numitul *argument al autorităţii*, dat fiind că istoria este comunicată şi girată de însuşi protagonistul ei.

Autorul şi actorul acestei inedite autobiografii se dovedeşte a fi un păcătos dialectician şi teolog. *El burlador de Sevilla* al lui Tirso de Molina —una dintre primele ipostaze culte ale cuceritorului fără teamă, dar cu prihană— este un personaj simplu, fără profunzime, care înşeală (ducese, pescărese, ţărănci, fiice nubile), ucide şi fuge de la locul faptei, un „sportiv“ al păcatului comis în chip mecanic, fără reflecţie. Din spirit de competiţie cu un alt june prim acţionează şi Don Juan Tenorio, din piesa omonimă a lui José Zorrilla. În schimb, eroul lui Torrente Ballester pare a nu lăsa nimic la voia întîmplării, premeditînd şi justificînd fiecare gest al său. „Intelectualismul“ cu pricina se vădeşte cu elocvenţă (şi elocinţă, aş zice) pînă şi într-un moment încărcat de dramatism şi de erotism precum acela în care Elvira, fiica lui Don Gonzalo de Ulloa, i se livrează celui care tocmai i-a ucis tatăl şi care, în loc să împlinească în chip natural actul cuceririi, se pune pe filozofat: „Eu nu mă mai gîndeam însă la gura ei, la trupul viu şi cald, nici la inima care bătea alături de inima mea. Mă gîndeam la frînghia care mă ţinea legat, la puterea care tîrăşte spre mare apa rîurilor, la forţa oarbă care mă tîra acum spre propriul destin. Nu voinţa mea îmi dicta paşii, nu ea îmi strîngea braţele în jurul umerilor Elvirei, ci aceea proprie şi independentă a vieţii şi a sîngelui (...) Am înţeles că mă aflam prins într-o capcană, că nu eram liber, şi sufletul meu s-a umplut de revoltă. Cu greutate am împins-o pe Elvira într-o parte“. Iată deci că demersul teoretic sfîrşeşte prin a paraliza acţiunea şi a altera pînă şi fiziologia. Don Juan devine un păcătos mai degrabă cu gîndul, decît cu fapta, din clipa în care realizează că este capabil să dăruiască femeilor, prin dragostea ce le-o stîrneşte, o fericire paradisiacă. Cum numai Dumnezeu este îndreptăţit să acorde o asemenea fericire, personajul înfăptuieşte deja un păcat de anvergură, un *hybris*, asumîndu-şi rolul divinităţii. În comparaţie cu această vină, consumarea pur sexuală a actului seducţiei ar fi o culpă minoră şi banală, la îndemîna oricărui afemeiat. De aceea, alcovul plăcerilor din apartamentul parizian al lui Don Juan rămîne nefolosit. Ţelul seducătorului este acela de a depăşi prin păcat limitele umanului, femeia nefiind decît un instrument. Vinovatul îl înfruntă pe Dumnezeu pentru a-l obliga să i se descopere, este un „nou Lucifer“, aidoma donjuanului romantic al lui Espronceda din *El estudiante de Salamanca*.

Un alt procedeu oratoric folosit în roman este *prolepsa*, adică anticiparea unui posibil contraargument al adversarului, cu scopul de a-l contesta ulterior. La începutul cărţii, un prieten al naratorului dă glas unei eventuale obiecţii ce i s-ar putea aduce lui Don Juan, afirmînd că acesta din urmă aparţine unei specii de „păcătoşi lipsiţi de măreţie, simpli erotomani, inşi de duzină“. Naratorul îl contrazice, declarînd că personajul în cauză e, dimpotrivă, „un om de o singularitate intransferabilă, un individ în sens filosofic absolut“. Această declaraţie este antepusă autobiografiei lui Don Juan —care întăreşte opinia naratorului —, ca o teză ce urmează a fi ilustrată prin istoria exemplară, în maniera discursului argumentativ antic.

Trebuie precizat faptul că toată această argumentaţie prin intermediul ficţiunii literare nu este una impozitivă, deşi pe alocuri ea devine fastidioasă. Totul este un joc retoric din care nu lipseşte autoironia. *Argumentul autorităţii*, pomenit mai sus, este susţinut, dar, în acelaşi timp, subminat de statutul ontologic ambiguu al lui Leporello şi mai ales al stăpînului său. Asupra celor doi planează pînă la sfîrşitul romanului bănuiala de impostură. Pretinsul servitor al lui Don Juan are o prezenţă concretă şi consistentă în planul „realităţii“ (primul nivel al ficţiunii), dar este asimilabil, deopotrivă, unui simulacru literar, ce aminteşte de originea teatrală a mitului donjuanesc. Mersul său pe stradă e un „balet parodic“, vocea sa are o „intonaţie histrionică“, iar înfăţişarea şi comportamentul său sugerează un deghizament de scenă, o regie, un rol actoricesc. La un moment dat, naratorul are impresia că numai el îl vede pe Leporello, ca şi cum ar fi vorba de o fantasmă.

Ontologia amantului înşelător şi nemuritor este încă şi mai „şubredă“. Pare paradoxal faptul că acesta este atît de puţin prezent în prim-planul ficţiunii. El nu vorbeşte nicio-

dată „în direct", aparițiile sale sînt irelevante și necreditabile, fiind semnalate și intermediate mereu de Leporello. Naratorul reușește doar să-l vadă în cîteva rînduri pe Don Juan, niciodată să-i vorbească. Îl zărește de două ori de la distanță, o dată în penumbra unui bar, și, la sfîrșitul romanului, pe peronul unei gări pariziene. Singura dată cînd povestitorul se apropie mai mult de erou este atunci cînd acesta se prezintă sub forma unui trup nemișcat, întins pe podea, victimă a unei crime pasionale ratate. Scena cu pricina e semnificativă pentru invariabilul statut de „persoană a treia" a lui Don Juan, o persoană despre care se vorbește aproape tot timpul, dar cu care nu se vorbește niciodată. Leporello sfîrșește prin a face abstracție de trupul rănitului, peste care pășește „ca peste cadavrul unui animal oarecare", își toarnă chiar un pahărel de coniac și continuă să converseze calm cu naratorul despre stăpînul său, ce nu pare a fi pentru valetul demonizat un om în carne și oase, ci doar o temă de discuție, un subiect literar.

Pînă și nemurirea lui Don Juan, supraviețuirea lui pînă în secolul al XX-lea, poate fi interpretată nu ca o realitate, ci ca o figură literară, o metaforă a „imobilismului" caracteristic oricărui personaj mitic, aflat, în esență, într-o eternă identitate cu sine însuși, în pofida multiplelor versiuni literare care-i schimbă superficial fizionomia.

Chiar dacă romanul constituie, în general, o încercare de a reabilita figura seducătorului, aceasta este, după un sănătos obicei postmodern, și ridiculizată uneori. Se sugerează la un moment dat că dezinteresul față de plăcere nu este rezultatul vreunui silogism rece, ci o consecință a impotenței, ironizîndu-se astfel motivațiile înalt teologice și rafinat intelectuale care determină, chipurile, actele personajului. Pe de altă parte, există indicii în text care-i permit cititorului să pună „intelectualismul" elitist și obstinat al lui Don Juan pe seama unui complex al „extracției minore". La fel cum, prin aerele sale de noblețe, Matei Caragiale al nostru încerca să se dezică de umilii săi strămoși, „plăcintarii albanezi", tot așa și Don Juan pare că ține cu tot dinadinsul să păcătuiască estetic, subtil și abstract, tocmai pentru a se îndepărta cît mai mult de rădăcina insalubră a arborelui său genealogic, primul Tenorio înnobilat, un „tîlhar de drumul mare" cu fizionomie de „urangutan". O altă tușă persiflantă este introdusă în discuție de Leporello însuși, care deplînge o perioadă mai puțin fastă din biografia stăpînului său, cînd acesta ajunsese să recurgă la femei „doar atît cît să-și mențină condiția de păcătos". Virtuosul de odinioară se mulțumea să facă lucrurile de mîntuială, să dea rasol, adică, și, ca urmare, procedeele sale de seducție se tehnicizaseră, transformîndu-se într-o rețetă trivială. Motivul? O subită și acaparatoare pasiune pentru numismatică, în special pentru medaliile romane (sic!).

Cartea lui Torrente Ballester este tradusă, într-o limbă română fluentă, ingenioasă și plăcută la lectură, de Mianda Cioba, semnătură care reprezintă garanția acurateței traducerii. ▲

Ioana HERMENEAN

Fairy Land la Simeza

– *Aurel ALEXI, un desenator experimentalist* –

Oricît de priceput ar fi un artist, pe el n-o să-l intereseze realitatea înconjurătoare, lumea multă și proastă (sau deșteaptă), ci doar propriile idei artistice. Nu mă supăr pe astfel de artiști, doar că seamănă prea mult între ei în felul acesta; și „doar" mă bucur cînd un altul experimentează continuum-ul realității (și implicit, și pe cel filosofic, social etc.). M-a încîntat și m-a bucurat experimentul lui Nicolae Aurel Alexi de la recenta Simeză (prima jumătate a lui martie curent). Apoi, cînd am privit lucrările de aproape, în atelierul desenatorului, m-au iritat. Ca și în realitatea înconjurătoare, desenele au atîtea discursuri semantice, atîtea nivele de abstracție, și un atît de larg baleiaj stilistic, încît te fac să vorbești ca peștele în fața lor; cum să nu te enerveze niște desene care te fac să taci; a fost mai ușor să caut defectele...

Să facem întîi o mică prezentare a desenelor de la Simeza ale lui Alexi: artistul se face că prezintă privitorului un grup de oameni care au o relație socială (sînt în mijlocul unei discuții, privesc spre o zonă de interes comun, fac o plimbare, însoțesc un bolnav la spital etc.). Un fel de „martori naratori". De cele mai multe ori acest grup de oameni (personajul martor) stă firesc, pe pămînt; aparent într-o ordine a normalului convențional. Urmează scenografia, tot un „personaj" narator, însă ocupînd zone nefirești, acaparînd întotdeauna un colț interzis din imagine – din punct de vedere compozițional, al logicii plastice a suprafeței desenate: vezi o construcție meticuloasă de ruine arhitectonice renascentiste, statui din Grecia antică (dar găsite pe teritoriul latin, după cum precizează însuși desenatorul), labirinturi minotaurice, statui însuflețite; scenografia este „Naratorul" – nu un personaj pasiv, ci din contră, unul care stabilește raporturi proporționale în economia imaginii, evoluează dinamic și aleator. Aici lucrurile încep să o ia razna și privitorul să se tulbure cognitiv, la vederea unui nou personaj, complet instabil și cu neputință de stăpînit – *NATURA*.

Desenele sînt lirice; ca un rinocer

Natura intră prin toate colțurile, cîntă cele mai neînchipuite triluri cu zecile de frunze pe care Alexi a avut răbdare să le deseneze (pentru că așa erau ele în copilăria sa, în spațiul strîmt dintre casa bunicilor și casa vecină, unde creșteau brusturi și tufe mai mari decît erau cei cîțiva copii care se jucau acolo). Apoi sînt florile (cupole de crini și de coada rîndunicii), mult mai mari decît tufele, nefiresc de mari și de grațioase, adevărați contrabași în concertul pe care natura îl zumzăie melancolic în surdină. Pentru ca babilonia să fie completă, există și zone în care natura este sever delimitată compozițional în triunghiuri, piramide, semicercuri. Aceste forme geometrice sînt atît de dense (cu trunchiuri de copaci și frunziș), încît aluneci în dimensiunea poveștilor și cobori lin în spirală, pînă la următoarea mișcare a privirii, spre stînga sau spre dreapta cadrului natural, unde după o hurducătură zdravănă clipești buimac în fața unui cuplu androgin nud, care se împerechează pe pămînt (ca în stampele japoneze) în timp ce un Eros din piatră face pipi peste ei. Melanjul cultural nu se oprește aici: două june frumoase intră și ies pe un podium de modă imaginar, complet nude, cu un pas studiat și elegant, punînd în valoare prin nuditatea lor perfectă – culmea! – ruinata boltă neoclasică, năpădită de iederă, pe sub care tocmai a trecut/TRECE Manechina (sic!). Alexi a ținut cu tot dinadinsul să întreacă posibilitatea de cuprindere și de transmitere a limbajului scris/vorbit. A cîștigat; pentru că numai cei care au văzut imaginea de care vorbesc au înțeles într-o fracțiune de secundă, cu viteza gîndului, ceea ce cuvintele înșiruite pe ața rîndurilor de text au făcut-o secvențial, în timpi. Alexi a avut impertinența să sfideze timpii percepției literare, pentru ca să demonstreze superioritatea limbajului plastic: timpii psihologici ai aprehensiunii (lecturarea, imaginarea, abstractizarea noțiunilor și sublimarea lor în idei) devin în desen magie! Ei da, a făcut puțină magie... S-a jucat puțin cu realitatea... Și vine și momentul în care își trimite rinocerul...

Trecea rinocerul...

În plin **Fairy Land,** Alexi trîntește mutre constipate, hître, pitici ciudați, fețe rinocerizate care poluează (ca în viață), cu spurcăciunea existenței lor, viața naturii și a personajelor din basm. Ba unii dintre ciudați mai și zboară sau apar pur și simplu în locuri neașteptate: între doi vorbitori „naratori", furișîndu-se după vreo coloană sau obturînd privirea privitorului – stînd în centrul desenului, cu spatele la privitor dar și la alte personaje din lucrare. „Rinocerii" sînt personaje cheie, care fac legătura între cel care privește desenul, devenit personaj fără să știe și fără voie, pe de o parte, și actanți din interiorul desenului, pe de altă parte. Cînd trece „rinocerul", Natura și Cultura (...) șoptesc: „Credeai că e altfel...?" Rinocerii sînt personaje retorice, teatrale în atitudine, dar nu și în recuzita scenografică: ei îmbracă haine contemporane, de cele mai multe ori. *Alice în Țara minunilor* este o adevărată hartă topografică pe lîngă ceea ce face Alexi cu imaginația privitorului: mimarea timpilor aleatori dar concomitenți ai continuum-ului (cîndva) real se face cu mijloace sintagmatice (vestimentație și recuzită de spital modernă, spre exemplu, versus vestimentație barocă sau arhitectură rococo etc.), vizînd modificări la nivel paradigmatic (seturi preexistente de semnificanți), care subliniază *conținutul* manifest al operei lui Alexi, și anume experimentarea continuum-ului realității cu mijloacele clasice ale penelului și planșetei de desen. Conținutul Operei este vizibil din exterior ca un tot, de către privitor, dar funcționează și în interiorul desenelor, ca personaj subordonat paradigmatic personajului Cultură.

Desenul virtuos al artistului este doar un reflex sintagmatic pentru amestecul mirobolant de semnificanți diferiți, care se citesc *în același timp* la nivele de abstracție *diferite*. Cu alte cuvinte, desenul artistului este mijlocul stilistic (mereu diferit, în desenele de la Simeza), prin care nuclee de povești, conținuturi semantice arhaice, frînturi de amintiri, segmente epopeice etc., se înghesuie pe planșa de lucru. Laviurile fauve așternd culori transparente pe scheletul desenului, plusînd în interiorul arealului sintagmatic.

Și acum, înapoi la critică: ca personaj care am riscat alunecarea în interiorul desenelor printre multe lumi imaginare, absorbită de magia virtuoasă a desenatorului, îi reproșez lui Aurel Alexi lenevirea fizionomică: dacă sinuozitățile abile ale desenului sînt cele care te vrăjesc pentru ca să intri în atmosfera „poveștii", lenea desenului lor te face să clipești repede și să te trezești scurt, alteori: toată Natura – dar și Cultura – este descrisă cu o peniță harnică, iubitoare de detaliu descriptiv și semnificant, pe cînd fizionomiile umane nu sînt diferențiate. Oboselește penelul uneori? Multe personaje umane – dar aceleași trăsături și doar pe alocuri cîteva portrete ale cunoscuților sau cîteva autoportrete. ▲

INSTITUTUL POLONEZ
LA BUCUREȘTI
CONCURS PENTRU LOGO

1. La concurs pot lua parte persoanele care doresc să-și afirme imaginația și ideile creatoare.
2. Lucrările (logo) trebuie să fie trimise pe adresa: Institutul Polonez, Aleea Alexandru 23, București, pînă la data de 20 aprilie 2001.
3. Cîștigătorul logo-ului va fi ales de Comisia Institutului Polonez, sub conducerea directorului.
4. Logo-ul ales devine proprietatea Institutului Polonez la București, împreună cu dreptul de exclusivitate pentru folosirea acestuia.
5. Cel mai bun logo va fi premiat cu 150 USD.
6. Decizia Comisiei este definitivă.
7. Cîștigătorul va fi informat în scris, după anunțarea rezultatelor, de către Comisie.
8. Lucrările trimise Institutului Polonez nu se mai returnează.

Persoană de contact: Jaroslaw Godun, tel.: 01/230.23.30 sau 094.17.96.80

Dilema vă recomandă

● *Oh Brother, Where Art Thou?* de Joel și Ethan Coen (2000), cu George Clooney, John Turturro, Holly Hunter, la Cinemateca Română, vineri, 30 martie ora 19, și *Galaxy Quest* (1999), cu Tim Allen, Sigourney Weaver, Alan Rickman, tot acolo, sîmbătă, 31 ora 11,30. (Alex. Leo Șerban)

● Centrul Internațional de Artă Contemporană prezintă duminică, 1 aprilie, orele 19, un spectacol-experiment interesant: *Să dansăm Tutuguri*, în regia lui Nenad Colic și Iljia Ludvig de la *Blue Theater* Belgrad. Înarmați-vă cu răbdare și lăsați la o parte toate prejudecățile – nu veți vedea un spectacol de teatru, ci un recital de poezie și dans despre tranziție, artă și... (Matei Martin)

● *Biblia povestită celor tineri* (Ed. Compania, 2001), adaptare după un manual al lui I. Popescu Băjenaru, premiat în 1923 de Academie, un savuros compendiu biblic pentru folosul „școalelor" de toate nivelurile. (Simona Sora)

● Augustin Pop, *Telejurnalul de la Cluj* (Colecția 80 – poezie, Editura Paralela 45). O revelație: „Acum vom trece de la comunism / la o democrație originală. / Vă rugăm să gîndiți altfel. / Și cu aceasta, stimați telespectatori, / revoluția a luat sfîrșit. / Vă mulțumim pentru atenție / (Cluj, 21 iunie 1990)." Ironia înfiptă precis și voluptuos în poezia imediată a eternei deziluzii. De citit urgent. De citit urgent. (Radu Cosașu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Bust pe post

Noua formulă de emisiune a Mihaelei Tatu, *De trei ori femeie*, prezentată de postul *Acasă* îşi propune, în mod special, să fie deschisă, nonconvenţională, lipsită de prejudecăţi. De altfel, la prima ediţie a emisiunii, realizatoarea a ţinut să menţioneze că aceasta este interzisă minorilor, pentru că li se va spune lucrurilor pe nume. Atunci nu se prea adevereau aceste ameninţări, mai ales că invitat era paşnicul Dan Bittman; singura agresiune manifestată era cea a moderatoarei asupra invitatului, pe care-l tot întreba de ce nu se însoară. Dar asta a fost demult. De atunci, pe la emisiune s-au perindat mulţi, mai mult sau mai puţin aproape de bulina verde, de care realizatoarea pare a fi extrem de mîndră, căci o citează mereu. Cea mai indecentă ediţie a talk-show-ului respectiv fusese, pînă de curînd, cea în care un dentist, altfel destul de drăguţ, ţinea să ne explice cum se face periajul şi de ce e bine aşa şi nu altfel. Mai recent, tehnicismul monoton al acelei *De trei ori femeie* a fost întrecut de vulgaritatea pragmatică a unei alte emisiuni: cea în care cîntăreţele Daniela Gyorfi şi Jojo vorbeau despre sînii lor proaspăt implantaţi. Subiectul, din punctul de vedere al Mihaelei Tatu, era prea incitant pentru a nu fi tratat cît mai aproape de anterior menţionata bulină şi pentru a nu genera o serie de întrebări decoltate. Decoltate în sens de vulgare, dar, de fapt, absurde. Absurdul cred că se trăgea din atitudinea prea afişat curioasă a moderatoarei, care punea întrebările ca la o petrecere în pijamale între noi, fetele şi posturile neapărat *cool* ale invitatelor, care vorbeau despre sînii lor ca într-un manual de utilizare corectă. Între modul în care invitatele îşi prezentau noul accesoriu şi instrucţiunile de la, să zicem, o nouă maşină de spălat automată, nu era prea mare diferenţă. Sentimentul de pudoare nu intra în discuţie (tot bulina, bat-o vina?). Sînii apăreau ca nişte accesorii ale feminităţii, capabile de a fi îmbunătăţite dacă nu satisfac exigenţele clientului sau nu se potrivesc modelului, la fel cum unei rochii îi poţi lungi tivul, pune umeri sau schimba nasturii. Feminitatea, la rîndul ei, era privită ca un accesoriu profesional – ambele invitate fiind cîntăreţe, *look*-ul sexy intra în recuzita succesului. Mihaela Tatu se întrecea în interogaţii cît mai aplicate, departe de un plicticos nivel teoretic: ea şi-a întrebat invitatele, printre altele, cum sînt sînii cei implantaţi la pipăit, dacă pot dormi uşor pe burtă cu noul accesoriu, cu cît şi-au schimbat numărul la sutien, şi, ca o încununare a logicii detaşate, dacă modificatele însemne ale feminităţii plutesc la suprafaţa apei. La această din urmă dilemă telespectatoarea medie, de oricîte ori femeie, rămînea fără replică. Invitatele, în schimb, nu. Mai ales foarte tînăra Jojo, iniţial vedetă a emisiunii pentru copii *Kiki Miki Riki*, şi proaspăt lansată în muzică, ne uluia cu nemărginita ei bună dispoziţie şi cu competenţa cu care vorbea despre tendoane, muşchi şi alte cele. Cu siguranţă că, pentru ea, implantul chiar era o problemă tehnică. Acest lucru reieşea, într-un mod plastic, şi din scena narată de invitată, în care, întoarsă la facultate (ATF) la puţin timp după operaţie, colegele au înconjurat-o şi au pus-o să se dezbrace, ca să vadă minunea. A, nu, nu e nici un bărbat la mijloc, în nici unul dintre cazuri: Jojo nu are nici un prieten în momentul ăsta, iar Daniela Gyorfi nici o relaţie stabilă. De altfel, în contextul entuziast-curios al moderatoarei şi entuziast-explicativ al invitatei Jojo, „bomba sexy" Daniela Gyorfi părea înţeleptul ediţiei. Cu o privire şi o voce destul de cinice, ea îi oferea răspunsuri scurte gazdei emisiunii, care vroiau, probabil, să însemne, că lucrurile alea sînt de mult ştiute... Tot Daniela Gyorfi a scos, pe cît s-a priceput, emisiunea din registrul tehnic, aducînd în discuţie subiecte mai grave precum sărăcia, căsnicia, maternitatea, statutul de vedetă în România...

▲

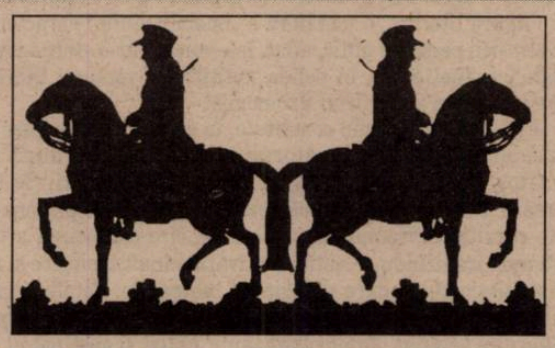

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Un exagerat

Mîine este ultima zi a expoziţiei de fotografii *„Cînt, persist şi semnez: mă numesc Jacques Brel"*, de la Galeriile Muzeului Literaturii Române.

Ceea ce-l exclude pe Brel din rîndul celor mai fericiţi şi prea normali cîntăreţi de muzică uşoară este incapacitatea lui de a fi normal, fericit şi melodios, conform normelor în vigoare.

El nu e cel mai bun.

El e în afara celor mai buni.

Muzica lui nu e uşoară. Ea e grea, complicată şi, în cele din urmă, insuportabilă. Toată arta lui vrea şi izbuteşte să facă insuportabilă banala confesie lirică de consum şi consens popular dintr-un „te iubesc", dintr-un „iartă-mă", dintr-un „hai să ne-ntîlnim sîmbătă seară!".

La Brel, „hai să ne-ntîlnim sîmbătă seară!" devine, dragă domnule, o tragedie. Căci sîmbătă seară, cînd ziceam că o să mergem la cinema, Madeleine nu vine la întîlnire. Şi dacă nu vine, ce-i? Cum, ce-i? Păi *„Madeleine c'est mon Amérique à moi, c'est mon Noël..."*. Fii, dom'le, serios! Păi tocmai asta sînt. Tramvai după tramvai, Madeleine nu apare şi omul – care poate fi distrus, dar nu învins, vorba ceea – proiectează vise tot mai mărunte şi tot mai exagerate; dacă am pierdut cinema-ul, mergem să mîncăm cartofi prăjiţi la Eugène şi dacă nu găsim *„des frites chez Eugène"*, luăm tramvaiul înapoi... Tînărul tremură, ţipă şi urlă într-un singur cîntec, de parcă i s-ar juca viaţa.

El exagerează, desigur. Absolut tot ce cîntă în Brel, pe chipul şi în gesturile sale e o exagerare: nimeni nu exagerează ca el cînd strigă *„j'arrive!"* sau *„ma vie"*, nimeni nu exagerează ca el într-un simplu *„peut-être"* sau *„tu sais"*, cînd murmură „să vorbim despre altceva", cînd scoate limba spre „marii mahări" sau în voluptatea cu care rupe negaţia *„pas"* de corpul unui vers.

Fondul acestei exagerăţiuni a fost dezvăluit odată, într-un singur vers al confesiunii *„des vieux amants"*, şi ţine tot de o incapacitate: aceea a neputinţei „de a deveni adult". Brel e un adolescent nemîntuit, încărcat de „toată metafizica vîrstei de 15 ani", cînd îţi plac Ibsen şi inflexibilii, cînd „n-ai învăţat să te îndoieşti de toţi şi de toate", cînd te gîndeşti să mori primăvara, aruncîndu-le în faţă, tuturor, dispreţul tău, dar pînă la acel moment tremuri în staţia de „tram 33" pentru Madeleine.

Adulţii sînt urîţii, plicticoşii care-ţi impută că prea le iei în serios, sînt „les bourgeois", *„le bourgeois c'est le vulgaire"*, vorba unchiului Gustave (Flaubert), sînt proastele care nu înţeleg că aducîndu-le bomboane le-ai dat chiar sufletul tău, sînt idioţii cărora le place cum se omoară taurii în arenă, *„tous ces gens-là"*, cu excepţia prietenilor şi a celor numiţi *„les vieux"*.

Nimeni nu are, în muzica asta, sarcasmul lui Brel ridiculizînd prostia generală – nimeni nu are puterea şi fineţea lui de umor în a-şi asuma ridicolul personal în faţa blocului de granit al stupidităţii. Ca şi lipsa de duplicitate, vulnerabilitatea lui e totală. El o garantează însă cu un chip pe care curajul disperării adolescente pentru pierderea unei iubite găseşte mereu convulsia unui sentiment înalt şi capital în cererea de a schimba viaţa sau de a crăpa.

Ceea ce-i apăsător, constrîngător, de nerefuzat, la Brel şi la muzica lui – domnule, iartă-mă – uşoară, este acreditarea exagerării ca supremă sinceritate: fără exagerare, nu se poate trăi şi iubi. Viaţa însăşi e o exagerare a naturii. Dacă vrei ca ea să nu te părăsească – trebuie să exagerezi, cu aceeaşi consecvenţă, ca ea. Brel e un adolescent exaltat – cu oroare de orice adulterie –, un tînăr nebun şi un bufon brusc bătrîn – cu oroare de orice solemnitate – care-ţi dă insuportabilul sentiment că are dreptate în ce urlă, lăsîndu-ţi melancolia deloc blîndă a unui patetism pe care nu ştii cine-l face desuet, tot mai desuet: înţelepciunea sau laşităţile noastre?

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vedere de plăcere, din Sinaia

Ieşire din Bucureşti, pe şosea... cine nu e dornic? Laşi în urmă dugheana cu mititei a Cocoşatului, un cadavru de cîine, un trup de muncitor catapultat cu 200 pe oră de un agil Audi. Ce bine e pe şosea, maşinile cu pretenţii merg cu farurile aprinse în toiul zilei, semn discret: să se disperseze amărîţii cu maşini româneşti sau străine fabricate înainte de 2000. În sfîrşit, serpentinele. Sinaia se întrevede printre brazi, încremenită în proiect, prăbuşită în ea însăşi. Un pic – ctitoriile Casei Regale, mult – Ceauşescu. Cu greu apare vreo noutate, după care dispare repede cu remuşcări. McDonald's şi-a încercat şansele, cu o tonetă de sîmbătă şi duminică... Knorr a adus puişorii mascote, rupţi uşor în dos şi uitîndu-se după cucoane, deşi erau reclamă la un griş pentru copii. În pelerinajul

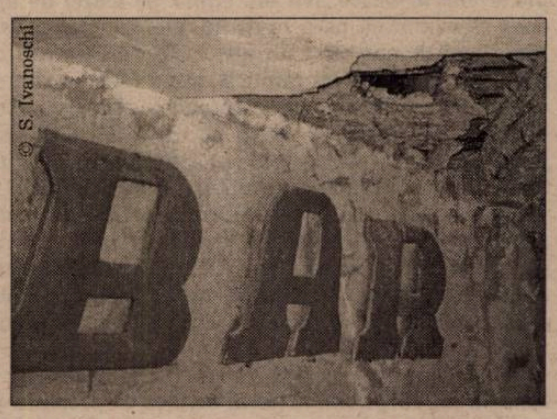

obligatoriu intră Deutschland, cu berărie, gogoşerie, cofetărie, gustări. Ai, apoi, dugheana Estetului de lîngă piaţă, unde vînzătorul îşi alege temeinic oferta, iar dacă nu eşti prieten cu Cioran, Jarre, alchimiştii şi ceata lor, eşti privit. Nu ţi-e de-ajuns? S-o luăm la pas. Monumentul cu ceas din centrul oraşului, măreţul ocru-vişiniu al oraşului, ne este reper, aici se agaţă maşinile pe deal şi şed alimentarele non-stop, unde găseşti ceafă de porc doar vineri, sîmbătă şi duminică. Aici descoperi noua Fitingărie-Feronerie a oraşului, unde te întîmpină din stradă o candelă de tablă tocmai bună de pus la capătîiul vreunui mort. Apoi, fitingăria în amploarea sa: „Marfa vîndută nu se poate primi înapoi." Vis-à-vis de vizavarza e „Apettit SA", brutăria cu pîine cleioasă. De basarabeni cu BMW, Volvo, Rover răsună valea. O singură replică: „Jino, fii om cu bănuţii!"

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

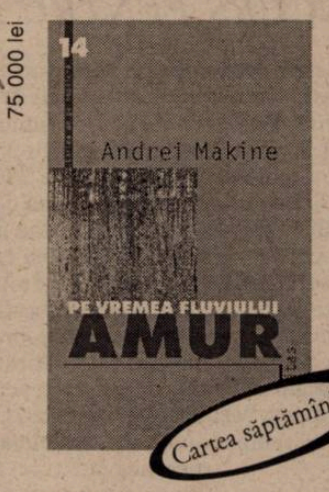

În colecţia **CARTEA DE PE NOPTIERĂ**
ANDREI MAKINE:
Pe vremea fluviului Amur

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Despre vizibilitatea publică a arhitecturii

Sînt emoţionat. Dintr-o dată, aproape toată revista *Dilema* a devenit revistă de(spre) arhitectură şi/sau spaţiu construit. Eugen Istodor trans-scrie ca de obicei străzile bucureştene. Colegul de pagină Dan Goanţă meşteşugi anţărţ un gărduţ în faţa blocului. Redactorul şef Mircea Vasilescu lucrează şi el la un sat global (altă metaforă arhitecturală la care, mult mai înainte de politicieni de felul doamnei Clinton, se străduise un Frank Lloyd Wright, bunăoară, cu a sa Usonia). Mai mult încă, în numărul 420/16-22 martie 2001, Sever Voinescu compară „grandoarea şi detaliul" dreptului cu acelea ale unui edificiu arhitectural impresionant, iar profesorul Dorin Ştefan ne vorbeşte pe o întreagă pagină ultimă a revistei despre seninătatea unei zile de duminică în care citeşte (şi) *Dilema*, cugetînd însă la un grup de acţiune urbană în Bucureşti.

Piaţa însăşi se deschide către calitate arhitecturală. Din snobism, din (re)descoperirea frenetică (şi suspect de necritică, de altfel) a valorilor burgheze – nu importă. Fenomenul se vede peste tot – de la cotidiene la reviste de *life style* şi televiziuni. O masă critică de proprietari şi utilizatori ai arhitecturii a apărut. Ea se reînnoieşte pe sine cu noi materiale, noi tehnologii, nouă aparatură electrocasnică şi mobilier. Deja, în cei unsprezece ani de tranziţie, s-au consumat cicluri care ar fi luat altfel timp mai lung. Bunăoară, există deja proprietari care îşi optimizează locuinţele ridicate în pripă sau cu materiale&finisaje mai slabe la începutul deceniului trecut. Alţii descoperă rostul arhitectului de interior sau îşi optimizează spaţiul amenajînd mansarde, pivniţe, alte anexe, sau remobilînd mai contemporan. Oraşul are deja baruri, cluburi şi restaurante amenajate corect, cu bun gust – unele minimaliste, altele chiar opulente.

De cealaltă parte, şcoala de arhitectură bucureşteană se reformează într-un ritm accelerat şi, printre elementele constitutive ale programului prezentei conduceri stau la loc de cinste accentuarea vizibilităţii în spaţiul public a profesiunii. Scrieţi, băieţi, numai scrieţi, ne încurajează rectorul şi decanul, înţelegînd că nu este suficient să înalţi case; dacă doreşti să fii acceptat de lumea culturală şi de societate în ansamblul ei, a te baza doar pe caracterul „parlant" al obiectului înzidit este nu doar insuficient, dar şi riscant. Dacă doresc să despartă casele bune de cele proaste, datoria profesioniştilor acestei bresle este aceea de a face publice criteriile de valoare după care ei înşişi, epoca şi alte comunităţi decît a noastră judecă arta organizării spaţiului – cum o numea esteticianul şi profesorul nostru, Cezar Radu. Reînvăţarea profesiunii ca fiind una culturală şi artistică şi nu doar o anexă snoabă şi apteră a ingineriei în construcţii pare să fie tema programului de reformă radicală despre care vorbesc. Această temă nu este acceptată cu dragoste şi există întreaga gamă de împotriviri care se poate imagina. Confortul „planşetarului" (care munceşte, dar nu prea gîndeşte, captiv în scheme simplist-funcţionaliste copiate pe negîndite de la un profesor care nu i le putea explica; distribuitor pe comision de materiale luate la întîmplare din cataloage de materiale, tehnologii şi mobilier pe care distribuitorii i le flutură pe la nas; semnatar al unor proiecte tip sau pur şi simplu proaste aduse din străinătate de investitori veroşi) este posibil să dispară, sper, ca urmare a acestei noi orientări a şcolii din Bucureşti. Punerea în criză se practică deja la mica şcoală din Timişoara, dar, în feluritele ei chipuri, trebuie să devină parte a profesiunii înseşi. Nu e uşor. Nu e comod. Nu e întotdeauna la fel de bănos. Dar este cu siguranţă singurul mod de supravieţuire pe durată medie a şcolii şi, mai cu seamă, a profesiunii în România.

S-a adoptat legea exercitării profesiunii de arhitect (lege faultată deliberat de ministrul ţărănist al MLPAT, insensibil la argumente culturale şi suspect de sensibil la argumentele marilor antreprenori pe care, cu părtinire, i-a sprijinit pe faţă vreme de şase ani). În curînd va apărea Ordinul Arhitecţilor, cel care va gestiona dreptul de semnătură.

Au nu o asemenea vizibilitate a propriei profesiuni, a metaforelor arhitecturale sau măcar ale spaţiului trudesc eu însumi de două cincinale încoace? De ce-aş fi trist? Şi totuşi...

▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

Cabinetul doi

Cabinetul doi, ubicuu, plenipotenţiar şi omnipotent, este una dintre cele mai fascinante specii postrevoluţionare uitate în viaţă de istorie. Ca individ, este un personaj prin definiţie complet lipsit de dileme. Ca funcţie, poate fi director adjunct, contabil şef, consilier, *assistant manager* –, în fine, „mîna dreaptă" a şefului. Gen proxim cu alte specii abundente în România – excesul de oportunism; diferenţa specifică – mentalitatea.

Pripăşit pe unde apucă, el are un singur scop: *să se ajungă* cît mai repede şi cît mai deplin. Pentru aceasta, el nu precupeţeşte nici un efort şi nu se dă în lături de la nici o ticăloşie. El are un inepuizabil arsenal de mojicii pregătite nenuanţat (să ne-nţelegem, *cabinetuldoi* nu e capabil de nuanţe) pentru tot colegul – în termenii gîndirii lui, tot *subalternul*. El îşi fabrică un vocabular pe măsura culturii sale; îi va cere şefului pe un ton slugarnic-linguşitor (căruia îi procură tot felul de mai mari ori mai mici satisfacţii) să facă personal temenele-către mărunţi trepăduşi ai vremii (la atîta se reduce capacitatea lui de a realiza relaţii publice); va cere subalternilor (era să zic supuşilor!) să rămînă în instituţie după orele de program, deşi nu are nimic a le cere să facă.

Cabinetuldoi este foarte ocupat; de aceea, îi cheamă la el în birou zilnic, rînd pe rînd, pe cît mai mulţi dintre angajaţi, pe care însă nu îi va primi de prima dată cînd aceştia se prezintă la chemare; cel puţin o dată le va spune: *nu acuma, peste cinci minute* – după ce tocmai i-a chemat. Clişeele de vorbire ale *cabinetdoi*-ului reflectă clişeele lui de gîndire; inevitabil limitat, va încerca să îşi creeze în instituţie (speculînd caracterele pe care le detectează ca semănîndu-i) ceea ce el numeşte *omul meu* (adică, un executant docil, timid şi fără personalitate); iar pe invitaţi îi va ruga să *servească* fursecurile de pe masă.

Cabinetuldoi nu are sex; el are gen – indubitabil neutru: un *cabinetdoi*, două *cabinetdoi*. Ca în bancurile cu extratereştri, bip-bip, bip-bip, el se reproduce prin contagiere. Or, ca orice protozoar, se înmulţeşte prin sciziparitate. Reuşitele sale infantile stîrnesc admiraţia confraţilor de specie şi stupefacţia, scîrba ori mila celor situaţi prin mentalitate în afara speciei.

Cabinetuldoi nu are meserie; el are *fonc*ţie. Tractorist sau tricoteuză, el ajunge în cele din urmă în funcţia pe care a ochit-o de la bun început – *la nivel*, cum îi place să spună – şi de la înălţimea postului se imaginează a fi nu *centrum mundi* (acesta e şeful – la demnitatea lui nu atentează, pe el doar îl cultivă), ci *axis mundi* (verticalitatea este, am uitat să vă spun, o trăsătură dragă *cabinetdoi*-ului: şi-o exercită ori de cîte ori superiorii nu sînt de faţă). Şi de îndată ce şi-a imaginat, nimic nu-i mai poate clinti convingerea că realitatea minţii sale este şi realitatea reală, a celorlalţi.

Cabinetuldoi nu are vîrstă. El este veşnic (deşi nu tînăr) şi foarte liniştit (deşi motive de nelinişte ar fi, la o adică). Ştie sigur (aşa a fost programat să gîndească) că va dispărea numai odată cu sistemul (de aceea luptă din toate puterile, prin fiecare gest, pentru supravieţuirea sistemului). Îi place să se laude, însă, că el va dispărea odată cu şeful – şi nu minte: se-nţelege, fireşte, că de îndată ce Şeful cade, un altul îi ia, neapărat, locul. Şi atunci, ce moarte, ce dispariţie? Să fim serioşi, ţaţo! Şefii trece, *cabinetuldoi* rămîne.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Alistair Cooke, 1908

Săptămîna trecută am ratat o comemorare la care ţineam, dar recuperez. 24 martie este data de naştere a unui program de radio care pentru mine constituie un fel de religie. Fiind un fiu al ţării unde „las că merge", mai sînt şi săptămîni în care nu ascult predica. Dar rar. Programul este *Letter from America*, durează 15 minute şi este difuzat de BBC World Service la fiecare sfîrşit de săptămînă. Pînă aici nimic deosebit, numai că acest program este difuzat, săptămînă de săptămînă, din anul 1946. Aţi citit bine, acest program funcţionează de peste 55 de ani! Mai mult decît războiul rece şi aproape cît tranziţia.

Poate că nici acest lucru nu vă convinge, deşi vă pot informa că nici un alt program de radio din lume nu s-a apropiat de această respectabilă longevitate. Să adaug că formatul „Scrisorii" a rămas şi el neschimbat în tot acest timp. Este drept însă că e foarte simplu: un domn englez rosteşte măsurat un eseu despre America, încercînd să lumineze audienţa britanică şi, în general, ne-americană despre meandrele, cotloanele şi culisele Lumii Noi. Lumea politică sau culturală, socială sau etnică. Fără muzică, fără cortine, formula de introducere este „Bună seara". Să mai adaug (apoteotic) că expeditorul „Scrisorii din America" este şi el acelaşi din 1946! Numele său – Alistair Cooke.

Îl ascult de prin anii '80, cînd descoperisem Serviciul Mondial printre paraziţii undelor scurte. Îmi reîncepusem cariera de ascultător de radiouri străine după o pauză de mai mulţi ani. Pur şi simplu nu mai găsisem pe nimeni care să mă ţină în faţa aparatului aşa cum reuşise Cornel Chiriac. Fără el undele scurte păreau lungi, iar vocea umană un atentat la adresa rockului. Ascultam atunci mult rock, într-o nemişcare oximoronică (dat fiind caracterul muzicii). Stăteam lipit de aparat, navigînd printre şuierături şi bruiaje, cu atenţia cu care vor fi ascultat francezii versurile lui Verlaine în preziua debarcării. Dar într-o seară tîrzie, cînd învîrteam butonul unui aparat japonez (trecuseră cîţiva ani buni), la fel ca un spărgător îngenuncheat în faţa unui seif, am descoperit (sau dezvelit?) o voce gravă, dar fără gravitate. Spirituală, dar nu ironică. Descria cu o detaşare amicală (faţă de mine şi faţă de subiect) una din deciziile preşedintelui Reagan, am înţeles că-l cunoştea, şi brusc am avut siguranţa că înţeleg un lucru care pînă atunci trecuse pe lîngă mine. Aveam să înţeleg ulterior, după cîteva sute de Scrisori, de ce fusese comparat Alistair Cooke cu un Alexis de Tocqueville al secolului 20. Sau cu un zoolog ce dă sens mişcărilor aberante ale unei specii stranii – americanii. Şi un practicant al unei arte rafinate timp de milenii, aceea de a povesti. De a menţine suspansul, de a construi (sau de a se lăsa dus), propoziţie după propoziţie, spre o concluzie rotundă şi, la urma urmei, simplă. Dar Alistair Cooke trebuie ascultat, nu descris. Măcar să-l citez: *Profesionistul este acel om care îşi face treaba perfect, chiar şi cînd nu prea are chef.*

Să nu uit. Domnul Cooke şi-a găsit timp în America să scrie cincisprezece cărţi, să realizeze programe TV, pentru unul (în care şi-a propus să prezinte America americanilor!) a cîştigat premiul Emmy la o categorie inventată special pentru el (mai are trei). Este Cavaler al Ordinului Britanic, *fellow* al universităţilor Cambridge, Edinburgh, Manchester şi Yale. Premiul pentru Cel Mai Bun Vorbitor al Limbii Engleze. Ascultători credincioşi – Regina Elisabeta, Winston Churchill, Reagan, Artur C. Clarke, premierul Harold Macmillan, Sir Isaiah Berlin, boieri, oşteni şi tîrgoveţi din toată lumea. Şi, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă...

P.S. Dacă tot am făcut-o, măcar să merg pînă la capăt. *Letter from America* poate fi ascultată sîmbăta la ora 22,45 pe 6.195 de kHz/49 metri şi duminica la 8,45 pe 12.095 de kHz/25 metri. Sau pe Internet (dar costă). În acest *weekend* se difuzează scrisoarea cu numărul 2725.

▲

ŞUETE ÎN *CHAT*ATE

Matei FLORIAN

Floarea albastră de Internet

Găbiţă e unul din miile de puştani care crede că fericirea n-are nici în clin nici în mînecă cu setea de dreptate, plîngerea, sărăcia cu duhul sau facerea de pace. Pentru Găbiţă, elev în clasa a XI-a la colegiul naţional „I.L. Caragiale" din Bucureşti, fericirea înseamnă distracţie. Iar distracţia e ceva ce se află la o petrecere, în trei sticle de bere sau pe Internet într-o reţea de chat, bunăoară *mIRC*. Adică *„te duci acolo la Internet Café şi vorbeşti, frăţie, cu cine vrea muşchii tăi."* Cu flori, fete sau băieţi, alegeţi pe cine vreţi. De preferinţă, dacă eşti băiat, cu fete. Şi începi să scrii ce-ţi trăsneşte ţie prin cap, cu cît eşti trăsnit mai tare, cu atît fata e impresionată mai mult şi vrea să-l vadă *„pă ăla şmecheru' care scoate poante pe bandă. „Distracţia propriu-zisă,* zice Găbiţă, *de-abia aici începe: îi dai întîlnire la Universităţii la ceasu' care nu mai e şi-l descrii p-un tovarăş de-al tău care ştii tu că o să fie acolo la ora aia"*, şi vine şi Găbiţă cu alţi trei prieteni şi pitiţi pe undeva prin apropiere se distrează *„de cad pe burtă, să mor io."* Şi asta se numeşte, mai puţin biblic, fericire.

Un alt Găbiţă, **Aurel**, face şi el cam aceleaşi lucruri. Poate mai lipsit de fantezia debordantă a primului Găbiţă, Găbiţă 2, Aurel, şi el elev de liceu, dă întîlnire la cel puţin douăzeci de fete la ore aiurea şi locuri aiurea fără să apară niciodată. Dacă printr-un frumos joc al sorţii ar deveni discipolul marelui Găbiţă unu, ar ajunge la rafinamentul de fantezie şi gîndire de a le aduna pe toate la aceeaşi oră, în aceeaşi zi, în frumosul oraş Făurei, pentru a da un singur exemplu inofensiv.

Acestea fiind spuse, poate părea cel puţin bizar să scriem aici că poveşti de tip Romeo+Julieta (minus crimele în familie, otrăvirile, Shakespeare etc.) îşi au locul şi înfăptuirea pe acelaşi mirific mIRC. Bunăoară **Tiberius** (cu s, asta e), student la chimie şi băiat fălos de felul său cu numele de cod pe chat de Sagitarius, a primit într-o bună zi, aflat în acelaşi paradis numit Internet Café, următorul răspuns (aparent cît se poate de inofensiv): Cancer (adicătălea rac). Dar, ca în marile poveşti de iubire, romantismul este o floare albastră nepieritoare ce poate lua nesfîrşite forme. Aşa că Tiberius cu s a răspuns Ebola. Ea, s-o numim în acest colţ de pagină **Carmen**, a răspuns cu H.I.V., şi, pentru că cei doi tineri loviţi de neiertătoarele săgeţi internetiste ale lui Cupidon (ca dovadă că nu există loc în lume în care să ne putem piti de bagabondul ăsta mic), ştiau mai toate bolile prezente, trecute şi viitoare ale omenirii, conversaţia pe chat a durat două ore. Extenuaţi, simţind acea perfidă scurgere în mîini şi picioare pe care amîndoi au numit-o oboseală (vai, ce greşeală!), cei doi şi-au dat, fatalmente, întîlnire pentru a doua zi. Şi cum ora şi locul au fost aievea, au descoperit că ceea ce ei credeau că se numeşte oboseală (scurgerea aceea prin corp) este ceva mult mai grav şi anume iubire. Astfel, ei se ţin şi astăzi (la două săptămîni de la acea teribilă întîlnire pe chat) de mînă şi se sărută sfios pe sub copacii înfrunziţi din parcul Cişmigiu. Sfîrşit.

▲

Mihaela-Carla CREŢAN

Telenovelişti tineri se zbenguie pe mIRC

De la ignoranţă la nevoia de a fi luat în seamă

Acum 5 ani puţini, în România, auziseră de Internet, pentru a nu mai aminti cine avea acces la el. Oamenii, atunci, abia se apropiau de un computer. Dar, între timp, ca peste tot în lume, au împînzit oraşele, denumirile de café-internet, *cyber-café*, bar-internet. Şi acum, ele sînt nebuloase, unde păşesc ciudaţii.

O relatare politică din Vietnam spunea că şi acolo s-au înfiinţat cafe-internet-uri, ca semn al libertăţii informaţiei şi democraţiei. Dar, înăuntru, erau numai jocuri pe computer şi editoare de texte, nici urmă de acces la Internet. Un computer conectat la Internet, la noi şi aiurea, reprezintă o manieră nouă de comunicare, un prag despărţitor între epoci, un alt fel de a fi.

La noi, utilizarea Internetului nu ţine de politica uşilor închise sau neapărat de sărăcie. Funcţionează, mai degrabă, lipsa educaţiei despre posibilităţile Internetului şi a lucrului cu informaţia obţinută de acolo. Nici profesorii nu ştiau, mulţi nu ştiu nici astăzi, să deschidă un computer. „A naviga pe net" nu le e la îndemînă, iar cei tineri, cînd au mers la şcoală, nu au învăţat să folosească Internetul ca sursă de informaţii.

O profesoară se lăuda în faţa studenţilor săi: „avem şi noi Internet", dar minunea tehnică o depăşea într-atît, că îşi ascundea ignoranţa, ţinînd cu străşnicie cheile de laborator. Era ca şi cînd ar fi zăvorît acolo un mare secret, la care nu aveau acces, cei mulţi. Poate, astfel, atît de mulţi tineri s-au ataşat de Internet. Se îngrămădesc „să se joace cu Internetul", să experimenteze aventurile lui. Aşa au descoperit *chat*-ul, adică discuţia liberă, sporovăiala, taclalele, palavrele şi el a rămas favorit. Pentru ei, e legătura stabilită la distanţă, interactivă, un răspuns imediat, e nevoia de a fi luaţi în seamă.

IRC *(Internet Relay Chat)* este o reţea unde te poţi întîlni cu alţii prin canale – camere virtuale, uneori cu o anumită temă de conversaţie – pentru a vorbi în grup sau în particular cu prietenii. Nu sînt restricţii la numărul de persoane care intră pe IRC şi există mii de canale (aproximativ 20.000) pe care poţi intra. Oricine, la rîndul său, poate crea un nou canal. Canalele sînt deschise oricui, oriunde s-ar afla; la anumite ore ele sînt extrem de aglomerate. Este ca o autostradă care leagă oraşe şi pe care poţi circula cu ajutorul mIRC-ului. Ca utilizator, îţi trebuie un program ca mIRC-ul ca să te conectezi la un server în reţeaua IRC. Un server poate fi conectat la sute de alte servere. Autorul care deţine copyrightul mIRC-ului este Khaled Mardam-Bey şi nici măcar el nu şi-ar fi putut imagina cît de populară este invenţia sa în România şi cît de bine a prins jocul acesta al pălăvrăgelii la distanţă, la tinerii de la noi.

Cu prietenii, într-o cameră virtuală

Radu B. are 22 de ani şi este student în ultimul an la filologie. Este ocupat cu sesiunea, dar se grăbeşte spre un café-internet, lăsînd deoparte liniştea unei vieţi cu televizor şi cursuri universitare cu frecvenţă obligatorie. Plăteşte să stea o oră, se instalează şi ţinteşte nume de fete. O găseşte pe *daiana 18* pe care o abordează cu *vreau sa te cunosc*, apoi îşi prezintă adevăratul nume. Avea întîlnire aranjată pe mIRC cu ea la ora două fix şi de aceea nu-şi permitea să întîrzie. „Cine e?" întreb, „o agăţi, aşa, la întîmplare?" „Am fost şi cu ea", abia rosteşte el, concentrat, să scrie cîte un rînd la care aşteaptă un răspuns scurt. „M-a sunat aseară şi mi-a zis că o găsesc aici."

Într-o zi, Radu mi-a spus la telefon, cu moderată încîntare „aseară, m-am băgat şi eu pe mIRC pentru prima oară, am luat şi nişte numere de telefon, am vorbit cu una *dulcinea"*. În urmă cu un an, Radu nu ştia aproape nimic despre Internet, dar nici nu-l atrăgea. La un moment dat, şi-a deschis şi un cont de e-mail, pentru că aşa avea toată lumea, dar nu scria niciodată mai mult de cîteva cuvinte, fără legătură între ele, fără context. MIRC-ul însă îi dă senzaţia de bine, de comoditate a conversaţiei distractive şi spontane.

Mihai G. (22) este un student remarcabil la automatică – calculatoare. Nu vrea să-şi dea numele, „ştii, se află, oamenii vorbesc". În prezent lucrează pentru o firmă germană, în timp ce-şi continuă studiile la facultate, în Craiova. Pleacă frecvent în Germania şi ritmul acesta între două lumi diferite îl stimulează. Are prieteni aici cu care vorbeşte şi cînd pleacă. „Sînt familiar cu mIRC-ul. Stau aproape zilnic. Acum vorbesc cu prietena mea care locuieşte în Constanţa. Şi dacă plec, ţinem legătura". E o poveste romantică, la distanţă, ce durează în timp. „Ne întîlnim pe mIRC". Este o relaţie deosebită, nu stau împreună fizic mai mult de o lună din trei pe care M.G. le petrece în ţară. Dar cu ea a trăit cele mai fericite momente din viaţa lui. Ea îi răspunde la mesaje, ţine pasul cu el şi cu tehnologia. „Uite să-ţi arăt cîte îmi scrie, iar pe mIRC stăm ore."

„Am cunoscut odată o fată din Brazilia", spune **Cristina** (21) studentă la comunicare şi relaţii publice, „mi-a devenit prietenă şi m-a invitat la ea." Dar nu a rezistat prietenia lor, pentru că „în Brazilia, nu avea acces la Internet, iar un plic cu timbru, în ziua de azi, nu mai poate să unească oamenii la distanţă." Oamenii îşi pierd urma, cînd nu se regăsesc la viteza pe care şi-ar dori-o. „Dacă nu discut cu prietenii, mIRC-ul mi se pare o pierdere de vreme" spune Mihai G.

Seamănă a telenovelă

După toate estimările, o proporţie de 80% din cei care frecventează sălile de Internet sînt utilizatori de mIRC. Ei nu descarcă nici o pagină de Internet, ci stau la taclale. Mihai G. spune că România este în primele locuri în lume cu cei mai mulţi utilizatori de mIRC. „E aproape incredibil cîţi în România vor numai *chat*-ul si nimic altceva."

În general, motivul intrării pe mIRC este de natură sexuală. „Cauţi un partener de sex opus căruia să i te prezinţi. Dacă îţi alegi un nume frumos de fată, ai toate şansele să fii abordat în cîteva secunde de o mulţime de parteneri de discuţie care vor să ştie cum arăţi şi dacă doreşti o întîlnire.

În încercarea de a-l impresiona pe celălalt, care nu te vede şi nu ştie cine eşti, te poţi lansa în tot ce-ţi trece prin minte. Mihai G.: „Cine te poate controla atunci cînd eşti singur faţă în faţă cu calculatorul, mai ales tîrziu în noapte?" Atunci dai frîu liber imaginaţiei, joci orice rol, te descarci nervos, alungi tristeţea şi dezamăgirea, îţi conturezi o altă personalitate. „Marea majoritate mint şi ăsta e farmecul!" Vrei să ghiceşti cine e un partener deghizat. Dacă te convinge, poţi cădea în capcana lui. Întîlnirea fizică se refuză de teama unei farse. Virtualul şi realul fizic sînt antagonisme.

Daca vrei sa vorbim, trebuie sa ne si intalnim/ cool/ deci?/ sigur ca ne intalnim/k / si la ce ora?/ serios vorbesc/ME2/ unde exact?

„E greu de reprodus ceea ce se discută pe mIRC", spune **Alex D.** (22), student la Ştiinţe Economice. Nu trebuie să reţii nimic din ce are loc acolo. Lucruri neobişnuite se întîmplă rar. „Odată cineva m-a abordat cu *vrei sa te casatoresti cu mine?"* În general, liceenii sînt grămadă pe mIRC. Vin a doua zi la şcoală şi povestesc colegului de bancă ce mai e nou pe *chat*. De obicei, cei mici se dau de vîrste mari, ceilalţi scad. Se creează un profil ideal al personajului atrăgător.

Uneori e o modalitate de a lua totul în rîs. *Nickname*-urile sînt dintre cele mai diverse. Sînt diminutive, nume de formaţii, de actori, tot felul de invenţii şi mărunţişuri ca la o tarabă desfăcută în stradă. *Nickname*-ul ascunde, creează identităţi noi. Misterul e legat de omul din spatele măştii.

Buna dulceata. Iti plac dulciurile? Stii, eu te admir in taina dar tu nu imi dai nici o atentie/ Ahaa/ Eu te stiu pe tine de mai mult timp/ Poti sa te descrii?/ 20 f. ro / De unde tst. =tastezi?/ craiova/ Cred ca ma confunzi, eu nu prea am admiratoare/ crezi ca nu stiu cat esti de disperat?

În faţa computerului dispar complexele. Scorul jocului virtual se calculează în replici aberante, fanteziste. *U de unde esti?/ in orasul meu ploua/ si la mine/ ai vazut cat e de placut sa te ude ploaia dupa o partida de sex, iesi afara sa te eliberezi de prea plin? / e o fantezie de-a ta? Sau visezi sa ti se intample?*

Un *site* pe Internet dă în jur de 200 de abrevieri şi încă 8 semne „smileys" ce formează codul de comunicare al utilizatorilor din toată lumea. Există şi un dicţionar. Jargonul cuprinde cele mai uzuale cuvinte şi expresii din limba engleză, preluate şi la noi doar în măsura în care se ştie semnificaţia în limba de origine. ASL, PLS (SAL) = *age, sex, location, please;* U1 = *You first*, 10X = *thanks*, L8R = *later*, K = ok, :-) = rîs, :-(= întristare, LOL = *laugh out loud* sau *lots of love*, BTW = *by the way*, EOD = *end of discussion*, OMG = *oh my god*, CU = *see you*, BBL = *be back later*, GR8 = *great*, BK = *because*, F/M = *female/male*, FYI = *for your information*, B4 = *before*, ILY = *I love you*, ME2 = *me too.*

E încercarea de a vizualiza, prin conversaţie, partenerul, de a-i defini imaginea în numai cîteva replici de dialog. Conversaţiile se succed simultan, rapid, trec de pe o scenă pe alta, partenerii se păstrează sau sînt lăsaţi în urmă. Se uzează forţa imaginaţiei şi apoi intervine plictisul. Se reîncepe cu altă ocazie. Se instalează dependenţa. Confruntarea indirectă induce în eroare. Îţi îngăduie oricîtă libertate doreşti.

Pe mIRC, dacă ai chef, te crezi cel mai puternic om de pe pămînt, ai senzaţia că manipulezi, că acoperi distanţe, că atingi necunoscutul, că ţi-l supui. Ieşi din fantezie şi reintri de cîte ori ai nevoie.

„mIRC-ul e un fel de telenovelă. Varianta cu treizeci de ani mai tînără a celor care se uită la telenovele", comentează Alex. Îţi satisface o nevoie de comunicare virtuală, primeşti distracţia de moment, te sustragi din realitatea ta pe care nu o pătrunzi în adîncime.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Asociaţii diverse

„Arhiepiscopia Catolică din Bucureşti; Institutul American din România; Institutul de Cultură Italiană; Asociaţia Amicele Tinerelor Fete; Asociaţia Cercurilor de Gospodine Expoziţie; Asociaţia Creştină a Femeilor; Asociaţia Creştină a Tinerilor; Asociaţia Finanţei şi Marei Industrii; Asociaţia G-rală a Farmaciştilor din România; Asociaţia G-rală a Inginerilor din România; Asociaţia G-rală a Învăţătorilor din România; Asociaţia G-rală a Medicilor din Ţară; Asociaţia G-rală a Prof. Secundari Bucureşti; Comunitatea Evanghelică; Comunitatea Evreilor din Bucureşti; Comunitatea Israeliţilor de Rit Spaniol; Corpul Arhitecţilor din România; Corpul Contabililor, secţia Ilfov; Societatea Compozitorilor Români; Societatea Comunală de Locuinţe Eftine; Societatea Comunală a Tramvaielor; Societatea C.T.C., Combaterea Tuberculozei la Copii; Societatea Cultul Eroilor; Societatea G-rală de Gaz şi Electricitate; Societatea G-rală de Patronagiu; Societatea Hipică, Clubul Călăreţilor, şcoala de călărie; Societatea Hipică Rom. de Trap; Societatea Hipică Română; Societatea Invalizilor din Război; Societatea Naţională de Credit Industrial; Societatea pentru Protecţiunea Animalelor; Societatea Principele Mircea, şcoala infirmiere; Societatea Regală Română de Geografie; Societatea Regina Maria pentru ajutorarea sinistraţilor; Societatea Rom. de Radiodifuziune; Societatea Salvarea; Societatea Scriitorilor Români; Societatea Tinerimea Română; Straja Ţării; Uniunea Avocaţilor din România; Uniunea Comunităţilor Evanghelice A.Z.S.; Uniunea Federaţiilor de Sport din România; Uniunea Fundaţiilor Culturale Regale; Uniunea Germanilor din România; Uniunea G-rală a Industriaşilor din România; Uniunea G-rală a Micilor Industriaşi şi Meseriaşi; Uniunea G-rală a Sindicatelor Viticole; Uniunea G-rală a Vânătorilor din România; Uzinele Comunale Bucureşti; Întreţ. branşamente, reclamaţiuni, apă; Direcţia controlul lucrărilor tehnice."

(Agenda Galeriilor Lafayette, 1939)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Noul război anti-românesc

La numeroasele războaie duse împotriva României (încă de pe vremea lui Nicolae Ceauşescu), de către URSS, SUA, coaliţia iudeo-masonică, FMI, Banca Mondială, NATO, Uniunea Europeană – s-a mai adăugat unul: *războiul parapsihologic*. Citesc înfiorat o relatare din *Naţional* (19 martie) că, nu la CSAT, nu la SRI, nu la Parlament, nu la Guvern, nu la Cotroceni, ci, într-un cadru cvasi-conspirativ, la Tîrgul de carte de la Muzeul Naţional de Istorie, s-au adunat „specialişti din diferite structuri militare, specialişti în psihologie de la Universitatea (sic!) Bucureşti şi Iaşi, medici psihiatri de la spitalul Dr. Bagdasar şi numeroşi adepţi ai parapsihologiei: bioenergoterapeuţi, clarvăzători, practicanţi yoga, Reiki şi chiar vrăjitori şi magicieni", plus Ion Ţugui, ca să decreteze că „România este ţinta unui război parapsihologic". Ce este războiul parapsihologic? Este „un război fără arme, dar cu hărţi (adică ţine de geopolitică), care are ca scop influenţarea comportamentului, sentimentelor, în general starea morală a unui popor, în sensul reducerii voinţei de rezistenţă şi manipulării după dorinţa agresorului (sau agresorilor) psihotronic". Se mai precizează: „Un război psihotronic reuşit este atunci cînd (ceea ce-mi aminteşte definiţiile din şcoala primară: „poezia este atunci cînd..." – D.S.) un popor este adus, fără constrîngeri fizice directe, să creadă că „binele" său vine tocmai din direcţia forţelor dominatoare, care i-au indus acea stare şi care, evident, i-au indus-o pentru a-şi urmări propriile interese economice şi politice". După această frază para(psiho)logică, aflăm: cele mai cunoscute tehnici de manipulare „sînt mijloacele (sic!) mass-media, care prezintă avantajul că ajung imediat la ţintă." Cine duce acest război perfid? Evident, marile puteri. Care dintre ele? Pesemne că *structurile militare* şi *clarvăzătorii* ştiu, dar, fireşte, ţin secret. De ce tocmai împotriva României? E rîndul *practicanţilor yoga* şi *magicienilor* să descopere. Cum acţionează războiul psihotronic? Atacînd la „maţ", cum elegant se exprimă jurnalistul sau vreunul din participanţii la simpozion. Cu alte cuvinte, „carnea de porc transmite trichineloză, vaca e nebună, puii sînt crescuţi cu făină de oase de vacă, deci „suspecţi" (...), peştii sînt otrăviţi cu tot felul de substanţe chimice deversate accidental (sau nu) de fabrici". Se adaugă febra aftoasă, interzicerea tîrgurilor de animale, lipsa grîului etc. „Cazuri concrete există, dar din dorinţa de a „preveni", se induce în opinia publică, o stare de teamă, de nesiguranţă, de lehamite. Care constituie o etapă a războiului psihotronic". Prin urmare, englezii au inventat vaca nebună şi febra aftoasă ca să declanşeze războiul psihotronic împotriva poporului român, cineva a introdus trichinella spiralis în carnea de porc, cu acelaşi scop, altcineva a strecurat făină de oase în hrana puilor, o mînă criminală a deversat cianură în rîurile patriei, otrăvind peştii. Toate acestea le spune, se afirmă în articol, însuşi prof. Ioan Mânzat (?). (O fi acelaşi pe care-l cunoaştem de vreo 10 ani şi ca om politic?) Nici o umbră de îndoială! Nu mai vorbesc de simţul umorului...

Ce-i de făcut? Să ne resemnăm, ca de atîtea alte ori în istorie? Să renunţăm la lupta cu marile puteri, la Europa, la NATO, la reforme, totul fiind în zadar? Să adoptăm, dacă nimic altceva nu foloseşte, starea de lenevie, de care în mod perfid ne acuză Günther Verheugen, prefăcîndu-se a nu şti că sîntem în război parapsihologic? Sau să-l naştem, să-l creştem şi să-l aruncăm în luptă pe „războinicul psihotronic român", aşa cum ne propune pestriţul conclav de la Tîrgul de carte? O, Caragiale!

▲

Cu ochii-n 3,14

ÎNTRE SACRU ŞI PROFAN, UN PRODUS (SCLAVE BLONDE) PENTRU CLIENT

● O duminică banală la marginea Bucureştiului, în vestitul cartier Titan. Dar pentru cîteva credincioase din blocul meu se apropie un eveniment extraordinar: vine preotul să sfinţească apartamentele înainte de Paşte. Toată săptămîna s-au pregătit: au bătut covoarele, au şters praful. Totul este curat şi aranjat. Aşteptat cu emoţii, părintele vine pînă la urmă şi intră la prima clientă, la etajul unu. După ceva vreme, iese şi pleacă val-vîrtej, nemulţumit de plată. „Nu mă mai duc la alelalte pentru trei surcele", zice popa Cristian şi pleacă. Femeile rămîn perplexe în faţa acestui refuz al dumnezeirii. Copiii sînt fericiţi că nu mai pupă mîna popii şi bărbaţii s-au apucat să bea vinul pregătit pentru sfinţire. Pe scară e zarvă mare. Suspendate undeva între sacru şi profan, preacredincioasele caută în agendă numărul altui popă de pe piaţa cererii şi ofertei. (**C. G.**)

● La Piaţa Sudului, o patiserie încearcă să facă ochi dulci consumatorilor cu vederea mai puţin ageră, oferindu-le un produs care se cheamă „ochelari cu nucă". (**D. S.**)

● Pe o parte a Liceului „Tonitza" se poate vedea, din orice casă din zonă, inscripţia: *Sclavii de la Tonitza*. Deasupra spînzură, cu toate picioarele afară, la etajul doi al stabilimentului, nişte sclave care blonde, care brune. (**S. S.**)

● Lawrence Summer, 46 de ani, fost funcţionar la Banca Mondială, fost secretar de stat la Trezorerie în timpul administraţiei Clinton, „copilul minune" al ştiinţelor economice, a devenit preşedintele Universităţii Harvard. În interviul acordat, cu acest prilej, revistei *Newsweek*, după ce spune ce crede despre educaţie şi politică în şcolile superioare, răspunde la întrebarea reporterului dacă e adevărat că i-a luat un set campionului de tenis Ilie Năstase: „Mă rog, cred că Năstase juca «tenis pentru client», sperînd că va ajuta astfel România în negocierile cu FMI". Nu a ajutat-o. (**M. B.**)

DE PE UN ACOPERIŞ PE ALTUL, O RELAŢIE ADULTĂ ÎNTRE DOUĂ OASE ÎNCRUCIŞATE SUB 20 DE ANI

● Hingheriţi prin toate cotloanele bucureştene, vagabonzii încearcă, în lupta pentru supravieţuire, cucerirea unei biosfere mai puţin ostile: alaltăieri, un căţel dormea cocoţat pe capota unei maşini. Ieri m-am trezit lătrat de pe un gard de doi metri. Azi dimineaţă, un alt cîine încerca să se urce pe o cracă din balconul de la etajul 2. Mîine-poimîine, o să-i vedem escaladînd zidurile blocurilor, sau – Doamne fereşte – sărind, ca James Bond, de pe un acoperiş pe altul. (**M. M.**)

● După ce Statele Unite şi Rusia şi-au expulzat reciproc avantajos cîte 50 de diplomaţi, secretarul de stat Colin Powell a declarat că „i-am informat, totuşi, pe partenerii noştri ruşi în legătură cu faptul că este vorba despre o relaţie adultă şi că ar trebui să ne vorbim direct şi sincer." În sfîrşit, o veste bună pentru noi, popoarele imature, copilăroase, adolescentine... (**R. C.**)

● Minte de bucureştean inventiv: pe o mare cutie metalică, cu însemnele clasice de „pericol de moarte" – craniul şi cele două oase încrucişate – cineva a scris: „Sînt fierbinte". De cînd am citit-o, mă pufneşte rîsul de cîte ori deschid vreun ziar în care întîlnesc anunţul erotic în chestiune. (**T. C.**)

● Doi tineri, frate şi soră, sub 20 de ani, frumos îmbrăcaţi şi arătoşi, s-au urcat într-un vagon de metrou şi au început să cînte. Voci melodioase. Mi-am zis: uite nişte cerşetori frumoşi şi curaţi, altfel decît ne-am obişnuit, merită să le dau nişte bani. Apoi m-a fulgerat o altă idee: de ce, dacă sînt aşa decenţi şi chiar luminoşi, nu găsesc altă cale de a-şi cîştiga banii? Par să fie în stare şi de altceva. Însă poate le rentează mai bine cerşitul. Sînt nişte şmecheri. Nu le mai dau bani, fiindcă ar însemna să-i încurajez. Dar, atunci, poziţia mea n-ar fi cumva în favoarea cerşetorilor mizerabili, aceia pe care-i blamăm mereu că-şi exhibă infirmităţile şi mizeria? Din această dilemă n-am putut ieşi. (**A. M.**)

IARTĂ-MĂ, AM ALTE PROBLEME: 608 PENSII PENTRU 10 AFRO-ASIATICI DE LA ETAJUL 6 TIMP DE 34 DE ANI

● O modestă propunere pentru telenovela naţională: la emisiunea „Iartă-mă!", de pe România 1, să fie invitaţi informatorii. Vine cine vrea, rămîne cine poate. Inclusiv în faţa televizorului. (**a. l. ş.**)

● Mă prefac a nu pricepe de ce, pentru majoritatea celor care au comentat scandalul Teoctist, trecutul său de prezumtiv homosexual este mai grav decît cel de prezumtiv legionar; în fond, homosexualii n-au omorît pe nimeni?! Mă prefac a nu fi peste măsură de surprins, nu de povestea cu Teoctist = gay, nici de cea cu Teoctist = cămaşă verde, ci de combinaţia acestora două; în fond, viaţa e plină de surprize... Mă prefac a nu vedea nici cît de bine pică aceste dezvăluiri celor care vor să desfiinţeze CNSAS-ul şi celor care abia aşteptau să strige a „blasfemie" & „complot"; în fond, vor exista întotdeauna habotnicia, paranoia şi un cotidian concurent. Dar nu mă pot preface a nu simpatiza cu cea mai rezonabilă (= de bun, simţ) poziţie în această chestiune: cea a Matildei Vasile, o bucureşteancă de 22 de ani care, întrebată de *Libertatea* cum priveşte întreaga afacere, a răspuns: „Nu am încredere nici în ce e scris în dosarele Securităţii, dar nici în ce spun preoţii. N-am nici o părere şi nici nu îmi pasă de acest caz. Am alte probleme." (**a. l. ş.**)

● Citim într-o tabletă din *Adevărul* (22 martie) că pensia fostului şef al CEC-ului se ridica la 177.000.000 lei lunar; în comparaţie, 608 pensii CAP – primite de locuitorii a două comune din Bărăgan – abia ajungeau, însumate, la 175 de milioane. „Mai puţin cu două milioane de lei decît băga în buzunare Camenco Petrovici pe vremea cînd era preşedintele CEC şi dădea adormiri investitorilor FNI". (**T. C.**)

● Şaisprezece români care încercau să treacă ilegal graniţa bulgaro-greacă au fost prinşi în regiunea Petrici. Aproape simultan, poliţia de frontieră Iaşi a prins zece afro-asiatici care doreau să intre, ilegal, în România *(Adevărul,* 27 martie a.c.). În ritmul ăsta, în 100 de ani PRM va deveni partid islamist. (**A. C.**)

● Toată lumea simte nevoia de diferenţă şi nuanţă. În faţa listei de întreţinere la bloc, o persoană între două vîrste comentează rubricile; după părerea sa, ar trebui examinat cu mai multă grijă cazul fiecărui locatar rămas în urmă cu plata. Ea se află în situaţia de „restanţieră" numai de o lună. „Datornic" este vecinul său de palier, care n-a mai achitat întreţinerea de mai multă vreme, fiindcă a avut necazuri cu o inundaţie în apartament. Alta e problema cu scandalagiul blocului, de la etajul 6: acela face gălăgie, îşi terorizează familia şi bea toţi banii – i se poate spune „rău platnic" în toată puterea cuvîntului. Faptul că sumele afişate în dreptul fiecăruia vorbesc de la sine nu pare s-o convingă. (**T. C.**)

● Un anunţ din *Libertatea* de vineri, 23 martie a.c. spune aşa: „Am 34 de ani (78.100/min) şi sînt nesatisfăcută, ajută-mă!". O socoteală destul de simplă ne arată că, la cei 34 de ani ai săi, doamna care a dat anunţul are o zestre de şaptesprezece milioane opt sute şaptezeci de mii patru sute de minute. La 78.100 de lei minutul, asta înseamnă un cîştig de o mie trei sute nouăzeci şi patru de miliarde opt sute şaptezeci şi opt de milioane două sute patruzeci de mii de lei. Şi n-am pus la socoteală anii bisecţi. Dacă, la o asemenea cifră, doamna în chestiune e nesatisfăcută şi cere ajutor prin ziare, mă întreb, vă întreb şi o întreb: de la ce sumă începe satisfacţia? (**D. S.**)

Priviri prin binoclu

– argumente pentru titlu, după o vizită la Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor nr. 1 –

S-a spus mai demult că românul se naşte bursier, devine funcţionar şi sfîrşeşte ca pensionar. Visul său dintotdeauna ar fi deci să trăiască protejat. Nu e o dorinţă neobişnuită. În fond, nimeni şi nicăieri pe lume nu visează să-şi ducă viaţa numai în incertitudini, spaime şi disconfort, iar la bătrîneţe să se trezească fără sprijin. Problema care se pune – astăzi cu deosebire – este de la cine aşteaptă această protecţie cei ajunşi la senectute. Vîrsta i-a scos din joc, nu mai sînt actori principali. Retraşi în pensie ca-ntr-o lojă din care contemplă spectacolul vieţii prin binoclu, ei fac zilnic exerciţii de adaptare: vor să apropie binele care abia se zăreşte sau să îndepărteze ceea ce îi sperie, întorcînd ocheanul. În timp de tranziţie, însă, totul trebuie privit cu ochiul liber.

Schimb de clişee între generaţii

Scene dintr-o lume pe roate – autobuzul. Oră de prînz, cînd ies copiii de la şcoală. De la o vreme încoace ghiozdanul lor are dimensiuni şi greutate de raniţă. Îi obişnuieşte cu spinarea dreaptă, cu ţinuta de combatant perpetuu, ca la armată, sau cu silueta astronautului pornit în necunoscut, pe lună. Nelăsînd ghiozdanul din spate, copiii îşi croiesc drum printre ceilalţi călători ca ostaşii prin tranşee. Deranjează pasagerii bătrîni, care-şi ţin cu greu echilibrul, cu o mînă pe bară, cu cealaltă pe mînerul sacoşei. Ca un făcut, scaunele rezervate persoanelor în vîrstă sau bolnave sînt ocupate de făpturi tinere, indiferente la cei din jur. Încep protestele: tinerii de azi nu mai au nici o educaţie (cine s-ar fi cuvenit să le-o facă?), nu mai pun mîna pe o carte (deşi aproape toţi pasagerii juni par adînciţi în lectură de cum apucă un loc pe scaun), nu mai respectă vîrsta etc. În replică, partea adversă recomandă bătrînilor să-şi ia „autobuz personal" (maşina mică nu mai e o ironie de efect...); ce se tot foiesc toată ziua de colo-colo, ce le mai trebuie? Ş.a.m.d. Cînd spiritele se încing, vîrstnicilor li se aduce aminte că-i caută „moartea pe acasă şi ei umblă cu RATB-ul". (Pînă la pericolul final, pe mulţi bătrîni îi caută pe la domiciliu administratorul blocului pentru plata datoriilor la întreţinere, poştaşul ce le aduce o notă de telefon care le dă palpitaţii sau o somaţie de chirie restantă. Uneori îi mai caută şi cîte un nepot rămas în pană de bani şi care le pîndeşte ziua de pensie.)

Cum să nu-ţi plîngi de milă

Un specialist în geriatrie afirma că prima moarte a omului este „moartea prin pensionare": marginalizarea, trecerea în inutilitate, izolarea. Deşi nu toţi bătrînii sînt suferinzi, iar experienţa lor mai poate fi folositoare societăţii, „scoaterea din joc" îi deprimă, le scade curajul de existenţă, fiindcă această discriminare nu se bazează pe o realitate, ci pe o ficţiune administrativă. La un asemenea prag de vîrstă, formula „cum să nu-ţi plîngi de milă" poate fi citită în două feluri: ca întrebare plină de nelinişte sau ca o hotărîre de a nu ceda spaimelor zilei. Domnul **Alexandru Andronic**, administratorul *Casei de Ajutor Reciproc a Pensionarilor* din sectorul 1, este de părere că membrii CARP au ales soluţia activă: asocierea şi întrajutorarea. „Prin aceste Case de Ajutor Reciproc se face, de fapt, o a doua protecţie socială – spune interlocutorul –, conform statutului ele au ca scop întrajutorarea şi sprijinirea materială şi socio-culturală a membrilor prin acordarea de împrumuturi, ajutoare băneşti ocazionale celor fără susţinători legali, aflaţi într-o situaţie grea, acoperă o parte a cheltuielilor făcute de membrii CARP pentru tratament şi odihnă etc". Aflăm că în această asociaţie există peste 13.000 de pensionari din sectorul 1, cu vîrste cuprinse între 18 ani – handicapaţi, aflaţi în grija părinţilor, pensionaţi de boală – şi... 98 de ani, atîţia cîţi are „decanul", dl Costache Bâzgă, fost acar la CFR, care vine pe jos din Piaţa Amzei, încet-încet, cu bastonul. Cotizaţia e de 0,50 lei la sută pe lună; „a fost 1 leu, dar dădea sume mari, greu de plătit pentru unii". Contribuţia pentru ajutorul de deces este fixă – 4.000 lei pe lună. Printre pensionarii care ţin de această casă se numără şi „oameni care au fost persoane în stat" – fostul preşedinte al Comisiei Naţionale de Statistică, un fost primar de muncipiu, un ambasador, profesori, medici, generali. Cîţiva dintre actorii foarte cunoscuţi fac şi ei parte dintre membrii CARP nr. 1: sînt evocaţi cu nostalgie Silvia Dumitrescu-Timică, de la care dl Andronic are „un frumos autograf", şi Ştefan Mihăilescu-Brăila – un obişnuit al Casei: „cînd venea dînsul pe aici, pensionarii îi făceau cărare, îl respectau foarte mult. Îl iubea toată lumea. Cu ani în urmă, prin vecini era şi un bufet «Fîntînica» – unde maestrul mai bea un şpriţ, după ce trecea pe la noi. Coadă se făcea la masa lui..." Casa de Ajutor Reciproc e condusă de un Consiliu de Administraţie, din care, în afară de director, mai fac parte un economist pensionar, fost cîndva la BNR, un membru al Comisiei Sociale, medicul Casei, tot pensionar şi el, şi fostul director al Liceului „I.L. Caragiale". De cîte ori Casa programează manifestări culturale mai importante (comemorarea lui Eminescu, a lui Brâncuşi) el se ocupă să obţină sala de festivităţi a şcolii: „a fost un om care pe unde a lucrat a lăsat loc de bună ziua". Mai în glumă, mai în serios, se spune că pensionarii au o tendinţă să organizeze lucrurile – conform ideii că „dacă aş mai trăi o viaţă aş şti cum să trăiesc". Prevederea şi hărnicia lor n-ar avea sorţi de izbîndă fără sprijinul altor organizaţii. CARP 1 este sprijinită şi de unele fundaţii, un ajutor important fiind acordat de *Fundaţia Principesa Margareta a României*. De vreo trei ani, pentru pensionarii foarte săraci din sectorul 1, trimite lunar 125 de pachete conţinînd fiecare 8 kg de alimente strict necesare unui minim de trai: ulei, zahăr, făină, paste făinoase, mălai, orez, pastă de tomate. Mii de oameni necăjiţi au beneficiat de acest ajutor.

Viaţa în amănunte

Spaţiul unde se desfăşoară activitatea zilnică a Casei – 100 m.p. – seamănă cu interiorul unui penar bine compartimentat. Pereţi de placaj; birouri strîmte în care dacă intră trei-patru persoane odată e deja înghesuială; un fel de avizier cu informaţii despre gerovital şi aslavital, numit „gazetă de perete"; o vitrină cu volumele membrilor cenaclului literar – trei de acelaşi autor –, alta cu obiecte de podoabă şi artizanat, rămasă de pe vremea cînd CARP avea şi magazine de desfacere a acestor obiecte executate de pensionari (acum nu mai are). Cine intră în holul Casei şi are treabă la ghişeu cît aşteaptă află o mulţime de informaţii citind afişele scrise cu litere foarte mari şi capătă o senzaţie de viaţă trepidantă, saturată de concret. Aici se oferă consultaţii juridice gratuite, de către un jurist pensionar, membru CARP – în zile şi ore anumite –, funcţionează un cabinet medical de incintă care, în curînd, va putea elibera şi reţete compensate, se capătă informaţii despre posibilitatea de a primi un împrumut cu dobîndă mică – se dau cam 3.000 de împrumuturi pe an – sau despre reducerile de preţ pentru tratamentele la băi etc. Spiritul de asociere îşi propune să funcţioneze eficient şi ţine seamă că viaţa e făcută şi din amănunte, şi din necazuri mari. Este important, bunăoară, ca pensionarii să ştie că aici găsesc nişte meseriaşi bătrîni, oameni de încredere – membri CARP şi ei – care vin acasă şi repară aragazul sau lumina la preţuri foarte accesibile, că radioul defect adus la atelierul Casei intră pe mîini bune fără ca reparaţia propriu-zisă să-i ruineze sau să fie făcută de mîntuială. Cineva dintre pensionarii care aparţin acestui CARP ştie să le repare ochelarii la sume destul de rezonabile, iar tunsul executat de frizerul locului costă doar 5.000 de lei pentru domni şi 7.000 pentru doamne. Preţul fără concurenţă, afişat pe geam, atrage şi numeroşi trecători; dar dacă nu sînt membri CARP 1 şi n-au bon de ordine, nimic de făcut... De altfel, zona cam pestriţă în care se află situată Casa impune administratorului să fie mereu atent la ce se întîmplă în stradă. „Cred că ies şi de 10 ori să întreb curioşii care mi se pare mie că întîrzie prea mult pe la geamurile noastre ce anume îi interesează... „Da' ce, dom'ne, aici e vreun obiectiv?" „Nu-i nici un «obiectiv», dar e trotuarul îngust şi n-au pe unde să circule bătrînii care vin aici". Cu toată grija sa, se mai întîmplă ca o persoană care pleacă de aici cu un împrumut să se plîngă a doua zi că i s-au furat banii. Cu o răbdare de pedagog, administratorul verifică de cîteva ori dacă suma abia primită de pensionar este în siguranţă, înainte ca acesta din urmă să iasă din sediu. Nefiind suspicios din fire, îi înţelege şi pe curioşi, mai ales pe cei care se arată interesaţi de afişul care anunţă că „în caz de necesitate CARP poate să ajute la procurarea de sicrie, cruci, articole de procesiuni şi parastas – prosoape, batiste, doliu, farfurii, căni, lumînări; la monumentele funerare se pot executa montări de fotografii şi înscrisuri funerare – reduceri pentru membri CARP 15-20%."

Oamenii în halate gri

Pentru cine nu ştie, în România, în 1999 erau oficial înregistrate 42.944 ONG-uri, cam la 500 de cetăţeni ai ţării cîte unul; domnul Andronic a citit despre asta în buletinul informativ trimestrial pentru vîrsta a III-a, „Seniorii", editat de Fundaţia Principesa Margareta şi apărut cu sprijinul *Fundaţiei Westminster pentru Democraţie* şi al Ambasadei Olandei la Bucureşti. „Întrebarea e ce-or fi făcînd toate astea" – spune el, conştient de caracterul retoric al propriei uimiri. Sigur, nu toate se ocupă de categoriile defavorizate, dar, oricum, pentru pensionari se face destul de puţin în raport cu greutăţile vieţii. Pe plan central, guvernul i-a ajutat şi i-a înţeles întrucîtva. Partidul Pensionarilor şi, în general, organizaţiile de profil apărute după '89 şi-au făcut auzit punctul de vedere şi ceva-ceva s-a mai mişcat. Amărăciunea mare e legată de relaţiile cu primăria de sector şi cu Primăria Capitalei (mai ales în problema sediului). Cei 6 salariaţi ai Casei se confruntă zilnic cu problemele categoriei în folosul căreia îşi desfăşoară activitatea. Mereu răbdători şi cooperanţi, se pun cu oarecare uşurinţă în pielea celor ce le solicită ajutorul. Cunosc şi ei angoasele chiriaşilor în curs de evacuare, prin care trec unii pensionari, fiindcă blocul în care e sediul CARP 1 a fost cîştigat de un proprietar cu care sînt în proces, fiindcă actele acestuia nu prea par să fie în regulă. Veniturile pe care le cîştigă aici „sînt cum sînt"; e şi acesta unul din motivele pentru care la serviciu umblă în halate gri, să mai păstreze hainele, că „zona în care sîntem e plină de praf şi gunoaie". Chiar şi preşedintele CARP, tot în halat gri umblă cînd e în sediu. Acum e plecat să aranjeze „ceva cu litoralul" şi nu se va lăsa pînă n-o să obţină ce vrea. „Are rezultate bune şi este mereu ales de pensionari în funcţia de conducere, din 1985. Este un om cu prestanţă, cei 80 de ani îi poartă bine, şi e foarte activ. Înainte de pensionare a fost director de şcoală de copii handicapaţi". Se pare că o asemenea experienţă de tact, răbdare şi perseverenţă pînă în pînzele albe ajută mult în confruntarea cu birocraţia de azi. Printre succesele preşedintelui se numără şi menţinerea la un bun nivel de funcţionare a *Casei Sanatoriale a Pensionarilor din Bucureşti* – aflată în staţiunea Pucioasa, la care s-au asociat cîteva CARP-uri din Capitală şi Casa locală de Ajutor Reciproc. „Nivel de hotel două stele, cu toate facilităţile aferente – o adevărată oază de odihnă şi tratament pentru pensionari". Acolo se desfăşoară şi tabăra de creaţie a cenaclului „Mihai Eminescu". Administratorul casei este mulţumit, „în condiţiile actuale", de ceea ce s-a realizat pînă acum. Vorbind însă de cele două baluri ale pensionarilor – iarna la Braşov, stînd două zile la *Aro Palace*, şi vara la Eforie, este chiar mîndru. Evocă parcă scene de film: vara, timp de 8-10 zile, cam 200 de oameni merg la mare, la odihnă şi tratament, iar „sejurul" se încheie cu o petrecere, „un banchet urmat de carnaval, cu antren, cu jocuri şi cu nişte concursuri de dans şi de mimă. Cînd merg la *Aro Palace*, unii poate că văd pentru prima oară în viaţă un program de bar şi au despre ce vorbi după aia cu plăcere". Totul se face calculînd „la sînge", dar ceva-ceva se vede; oamenii se împrietenesc între ei, capătă încredere, se obişnuiesc să comunice. Înseamnă că trăiesc mai bine? „După părerea mea, da. Dar tot mai zic unii că «înainte era mai bine». Cum să fie? Acum 10 ani, pierdeam cam 800 de pensionari anual, acum dacă avem 300 de decese dintre ai noştri. Pot să vă spun că n-am avut nici un caz de sinucidere, în schimb, după ce s-au cunoscut aici, au fost în excursii, la teatru, am avut chiar nişte pensionari care s-au căsătorit: el, 82 de ani, ea 76. E drept că sînt şi nişte oameni cu chef de viaţă şi antren, au şi posibilităţi materiale: spun mereu că vor să se bucure de ce le-a mai rămas. Cu excursii la mînăstiri, cu bilete de teatru gratuite – 20 la revistă, 20 la Operetă, cînd se putea, 40 de bilete la «Ţăndărică» – la spectacol cu actori şi marionete, să poată să meargă şi bunicii şi nepoţii, cu întîlniri între doamne, la clubul «Femina», existenţa de pensionar pare una chiar atrăgătoare. Dacă ne-am lua după ce vedem la televizor, în societatea noastră nu există decît două aspecte: ori bingo, ori crimă. Viaţa normală a cam dispărut". Cu simţ critic egal, interlocutorul nostru recunoaşte însă că toate relele nu se pot pune numai în sarcina zilei de azi, a lumii noi pe care mulţi pensionari nu o pot înţelege. O parte din vină e şi a ochiului care priveşte această lume sau a inerţiei de a aştepta totul de la alţii. „Oamenii sînt cum sînt. Îi înţelegem pe toţi, nu-i aprobăm în toate. Mai sînt în asociaţie vreo 3-4 care au fost obişnuiţi să comande şi să bată cu pumnul în masă. Încercăm să-i aducem la realitate. Alte persoane, cărora le acordăm asistenţă la domiciliu prin comisia de întrajutorare – de la cumpărături pînă la a le ajuta la curăţenie şi spălatul lenjeriei – nu apreciază faptul la adevărata lui valoare. Iau legătura cu unele din persoanele mai recalcitrante şi le spun: vă înţeleg necazul şi handicapul, dar vă rog să înţelegeţi şi dumneavoastră realitatea: noi v-am trimis ajutoare, vedeţi cum le trataţi, nu le luaţi la rost. În comisia socială de întrajutorare lucrează doamne inimoase – avem profesoare, economiste, inginere pensionare – care trebuie respectate. Nu vă faceţi viaţa mai grea decît e. Mai bine bucuraţi-vă de orice gest de solidaritate dintre noi, că lumea şi aşa e plină de probleme."

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55